APPIAN
Alexa
III
2

A
2-292

13

Biblioteca Universitaria
GRANADA
Sig. A
Mod. 29
Tabla
Número 2/927

40-5-6

6-202 E. N.º 6.

Biblioteca Universitaria
GRANADA
Sala A
Estante 29
Tabla
Número 2/92

40-5-6

№ 1
6-202

E. № 6.

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA
GRANADA

R. 1873

AMSTELODAMI
Apud Ioannes { à Waesberge / à Someren
Anno 1670.

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA GRANADA
BIBLIOTECA UNIVERSITARIA GRANADA

К 1243

ΑΠΠΙΑΝΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ ΡΩΜΑΙΚΑ.

APPIANI ALEXANDRINI ROMANARUM HISTORIARUM

Pars Altera, continens

BELLORUM CIVILIUM *LIBROS* V.

HISTORIÆ CELTICÆ AC ILLYRICÆ FRAGMENTA,

Et EXCERPTA *quædam*

De LEGATIONIBUS.

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA DE GRANADA

AMSTELODAMI,
Ex Officinâ JOH. JANSSONII à WAESBERGEN,
Et JOHANNIS à SOMEREN.

ANNO M. DC. LXX.

APPIANOY
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ
ΡΩΜΑΙΚΑ.

APPIANI ALEXAN-
DRINI ROMANARUM
HISTORIARUM

Tres libros continens

BELLORUM CIVILIUM
LIBROS V.
HISTORIÆ CELTICÆ AC
ILLYRICÆ FRAGMENTA,

& Excerpta quædam

De LEGATIONIBUS.

AMSTELODAMI,
Ex Officinâ JOH. JANSSONII à WABSBERGEN,
& JOANNIS à SOMEREN.

ANNO M. DC. LXX.

Α' ΠΠΙΑΝΟΥ Α'ΛΕΞΑΝΔΡΕ'ΩΣ Ρ'ΩΜΑΙΚΩ͂Ν 'ΕΜΦΥΛΙ'ΩΝ. Α.

Ρ'ΩΜΑΙ'ΟΙΣ ὁ δῆμος καὶ ἡ βουλὴ πολλάκις ἐς ἀλλήλους ἔδοξέ τε νόμων θέσεως, καὶ χρεῶν ἀποκοπῆς, ἢ γῆς διαδασμοῦ, ἢ ἀρχαιρεσίας ἔστασίασαν· ἐ μέν τι χειρῶν ἔργον ἔμφυλον ἴσχυεν, ἀλλὰ διαφορᾷ μόνῃ, καὶ ἕλκεσι ἐνόμιζον, καὶ πόδε μὴ πόλεως αὐδεῦς εἰκοντες ἀλλήλοις διετίθεντο. ὁ δ' δῆμος ποτὲ καὶ συνεπερχόμενος, ἐς τοιάνδε ἔριν ἐμπεσὼν, ὥστε ἐχρήσαντο τοῖς ὅπλοις πεμφθῆναι, ἀλλ' ἐς τὸ ὄρος ἀναδραμὼν, τὸ ἀπὸ τόδε κληζόμενον ἱερὸν, ἐδὲν ἐδέ τότε χειρῶν ἔργον, ἀλλ' ἀχθὸς ἑαυτῷ τοσοῦτόν ἀπέφηνε· καὶ καλέσας δημαρχίαν, ἐς καὶ νῦν μάλιστα τῶν ἀπάντων ἀπὸ τῆς βουλῆς αἱρούμενον, μὴ ἐντελῆ αὐτοῖς ἐπὶ τῇ πολιτείᾳ τὸ κράτος εἶναι. ὅθεν δὴ καὶ μάλιστα δυσμενέστερον ἐπὶ καὶ φιλονεικότερον ἐς ἀλλήλας αἱ ἀρχαὶ διετίθεντο ἀπὸ τόδε καὶ ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος ἐς αὐτὰς ἐμεριζέτο, ὡς ἑκάτεροι τῶν ἑτέρων ἐπικρατοῦντες. Μάρ-

APPIANI ALEXANDRINI ROMANARUM HISTORIARUM DE BELLIS CIVILIBUS LIBER PRIMUS. 349

SÆPENUMERO plebi Romanæ eum suo senatu de legibus ferendis, de novis tabulis, déque agrorum divisione aut magistratibus creandis incidit contentio: semper tamen manibus temperatum est, & disceptatum civiliter, mutua quadam ordinum reverentia. Quin & armata per occasionem externi belli plebs, nunquam tamen ad seditionem armis abusa est: contenta in montem, sacrum ob id dictum, secedere: ne tum quidem solito sævior, creato tantùm ad sui tutelam novo magistratu, qui tribunus plebis vocatus est, cohibiturus consulum potentiam, quorum tunc penes senatum erat electio: ne illi soli præessent reipublicæ. Inde nata sunt inter hos magistratus odia certamináque: alteris senatus, alteris plebis favore subnixis: & quicquid alteri partium accederet, altera existimante sibi decedere, per

Tribuni plebis cur sint creati.

Marcius Coriolanus exul, patriæ bellum infert.

eas contentiones & Marcius Coriolanus immeritò damnatus in Volscos exulatum abiit, móxque patriæ bellum intulit: quæ sola omnium priscarum seditionum usque arma processit, idque ductu unius profugi. Ceterùm in comitium nunquam telum importatum est, nunquam civilis cædes edita antequam Tiberius Gracchus novas leges ferre conatus, omnium primus concitata seditione periit, cum eóque nonnulli ad Capitolium refugientes circa ipsam ædem sacram cæsi sunt. Nec cessatum est post tale piaculum à seditionibus, propalam interdum dissidente populo, vagantibúsque sicariis, & modò hoc, aliquanto pòst illo, honorato viro, in templo aliquo, in comitio, in foro denique, cadente, ídque jussu tribunorum, prætorum, consulum, ceterarúmve id genus potestatum sublimium: paulatímque cum injuriis mutuis crescebat juris & legum contemptus. Tandem prorumpente in immensum malo, conjurationes in rempub. manifestariæ, & expeditiones validæ exortæ sunt, nunc exulibus damnatísve res novas molientibus, nunc optimatibus de administratione rerum inter se contendentibus, tam domi quàm militiæ. Nec decerant præpotentes cives ac factiosi, aspirantésque ad dominationem, partim retinentes exercitus à populo suæ fidei creditos, partim absque consensu publico in perniciem adversariorum undecunque armantes novas copias: sed adversariorum tollendorum prætextu, patriæ bellum

Tiberii Gracchi leges novæ, seditio & interitus.

350

λάβοιεν,

κιός τε ὁ Κοριολανὸς ἐν τῇδε τῇς ἔριδος ἐξελαθεὶς ἀδίκως, ἐς Οὐολέσκους ἔφυγέ τε καὶ πόλεμον ἐπήγαγε τῇ πατρίδι· καὶ τοῦτο μόνον ἂν τις εὕροι τῶν παλαιῶν στάσεων ἔργον ἔνοπλον, καὶ τοῦθ' ὑπ' αὐτομόλου ἡγεμόνος. ξίφος δὲ οὐδὲν πω παρενεχθὲν ἐς ἐκκλησίαν, οὐδὲ φόνον ἔμφυλον· πρίν γε Τιβέριος Γράκχος δημαρχῶν, καὶ νόμους εἰσφέρων, πρῶτος ἐν στάσει ἀπώλετο, καὶ ἐπ' αὐτῷ πολλοὶ καὶ τὸ Καπιτώλιον εἰλούμενοι, ὡς τ' νεὼν ἀνῃρέθησαν. καὶ σὺν ἀνέχον ἐπ αὐ στάσις ἐπὶ τῷδε τῷ μύσει, διαφουμένων ἐκάστοτε σαφῶς ἐπ' ἀλλήλοις, ἐγχειρίδια πολλάκις φερόντων, κινυμένης τε πνὸς ὀρχῆς ἐν ἀλαστήματος ἐν ἱεροῖς, ἢ ἐκκλησίαις, ἢ ἀγορᾶῖς, δημάρχων, ἢ στρατηγῶν, ἢ ὑπάτων, ἢ τῶν ἐς ἔμπαν παραγελόντων, ἢ τ ἄλλως ἐπιφανῶν· ὕβρεις τε ἄκοσμος ἐπέκεινα αἰεὶ δ' ὀλίγου, καὶ νόμων καὶ δίκης αἰσχρὰ καταφρόνησις. τοιοῦτος δ' ἐς μέγα ἔ κακοῦ, ἐπινασείσης ἐπὶ τὴν πολιτείαν φανερὰ, ἐ στρατεῖαι μεγάλαι καὶ βίαιοι καὶ τ πατρίδος ἐγίγνοντο, φυγάδων ἀνδρῶν ἢ κατιόντων, ἢ ἐπὶ ὀρχῆς τινὸς ἢ στασιάσεως φιλονεικούντων ἐς ἀλλήλους· δυνασεῖαί τε ἦσαν ἤδη καὶ πολλαὶ, καὶ στασίαρχοι μοναρχικοί· οἱ μὲν, ἐ μεθιέντες ἐπ τὰ πισθοθέντα σφίσιν ὑπ ἔ δήμου στρατόπεδα· οἱ δὲ, ἐ καὶ σφᾶς ἄνωθ ἔ κοινοῦ κατ' ἀλλήλων ξενολογοῦντες· ὁπότεροι δ' αὐτῶν τὴν πόλιν σωθ-

λαβόντες, τοῖς ἑτέροις ὧν ὁ ἀγὼν λόγῳ μὲν ἐπὶ τὰς ἀνῃρεσιώτιδας, ἔργῳ δ' ἐπὶ τὴν πατρίδα· ἐσέβαλλον γὰρ ἐς πολεμίαν, & σφαγαὶ τ' ἦν ποσὶν ἐγίγνοντο νηλεεῖς, καὶ ἄλλων ἐπὶ θανάτῳ προγραφαὶ καὶ φυγαὶ & δημεύσεις· οἱ δὲ καὶ βάσανοι πάμπαν ἐπιχθεῖς, ἔργον τε ὀδὲν ἀνδρὸς ἀπῆν· μέχρι τοῦδε τ' στασιάρχων εἷς, ἔτει πεντηκοστῷ μάλιστα ἀπὸ Γράκχου, Κορνήλιός Σύλλας, κακῷ τὸ κακὸν ἰώμενος, μοναρχον αὐτὸν ἀπέφηνεν ἐπὶ πλεῖστον· ἐς δικτάτωρας σκάλλων τε, & ἐπὶ τοῖς φοβερωτάτοις πρᾶγμας ἐξαμείλιος πθερμοι σὺν πολλῷ διελελοίπεσαν. ὁ δ' Σύλλας, βίᾳ μὲν καὶ ἀνάγκῃ, λόγῳ δ' αἱρετὸς ἐς αἰεὶ δικτάτωρ γενόμενος, ὅμως ἐπεὶ τε σκορέσθη τῆς δωμαιείας, αὐτὸς ἀνδρῶν ὅδε μοι δοκεῖ μεγίστην τυραννικὴν ἀρχὴν ἔχων ἀποθέσθαι, & ἐπειπεῖν ὅτι & τοῖς μεμφομένοις ἐνθυμίοις ὑφίξ· ἰδιώτης τε, ὁρώντων ἁπάντων, καὶ πολὺ βαδίσας κατ' ἀγορὰν, καὶ ἐπευθεῖν ἀπαθὴς οἰκαδε· τοσοῦτον ὧν ἄρα τοῖς ἐσορῶσιν ἐπ' ἀρχῆς αὐτὸς θείος, ἢ τῆς ἀποθέσεως καταπληξις, ἢ τ' ἐνθυμίων τ' ἐπιχθελίας αἰδώς, ἢ ἄλλη φιλανθρωπία, καὶ λογισμὸς, ἐπὶ συμφέροντι τῷ τυραννίδα γενέσθαι· ὧδε μὲ ἐπὶ βραχὺ ἐλλιπεῖν αἱ τύχαι ἐπὶ Σύλλα· καὶ κακῶν ἀντίδοσις ὧν ὁ Σύλλας εἰργάζετο.

Μετὰ δ' Σύλλαν αὖθις ἀνερριπίζετο, μέχρι Γαΐου Καίσαρ αἱρετὸν ἀρχὸν ἐπὶ πολὺ διωκεύων σὺν

inferebatur, utrisque certatim urbem occupare properantibus. hostiliter enim in se invicem vim faciebant, fœdéque cædes patrabantur: rursum alii proscribebantur, solum vertebant, bonis exuebantur: nonnulli excruciabantur tormentis gravissimis. Nec ad summam crudelitatem quicquam deerat, donec factiosorum unus, anno post Gracchi cædem fermè quinquagesimo, malum malo pellens, suo solius arbitratu aliquandiu rexit rempublicam. Semestris erat is magistratus, dictatoris titulo, difficillimis temporibus adhiberi solitus, & jam dudum in usu esse desierat: hunc Sylla quum per vim occupasset, quamvis perpetuus dictator creatus videri vellet, nihilominus, satur potentiæ, sponte deposuit, primus, quod sciam, ausus privata vita mutare tyrannidem. Addidit facto dictum æquè memorabile, paratum se quibusvis rationem reddere: ac mox in conspectu populi, habitu privati civis, in foro obambulavit, & inde domum se contulit, offendente nemine. tanta supererat in omnibus acti summi magistratus reverentia: sive quòd deposita mirarentur, sive quòd puderet exigere rationem ab offerente ultro: sive quòd inhumanum videretur odisse potentiam, etsi tyrannicam, conjunctam tamen cum utilitate publica. Atque ita paulisper cessatum est à seditionibus, Syllâ malis præsentibus afferente remedium.

Sylla dictaturam deponit.

351

Quæ semel sopitæ rursum excitabantur, donec C. Cæsar imperio per aliquot annos in Gallia continuato, tandem jubente se-

Cæsar imperium non vult deponere.

natu ut fasces deponeret, causatus non senatum id velle, sed Pompeium, qui tunc Italici exercitus imperator, & infensus ipsi, conabatur eum redigere in ordinem: proposuit conditiones ut aut ambo retinerent exercitus, quo uterque tutus esset ab altero: aut Pompeius quoque decedens imperio privatus viveret sub legibus. Neutro autem impetrato, è Gallia duxit contra Pompeium & patriam: ingressúsque urbem, & illum profugum inde assecutus, in Thessalia egregiè vicit prælio memorabili, & Ægyptum usque persecutus est. Interempto demum Pompeio ab Ægyptiis, Romam reversus, ordinatis prius rebus Ægypti, & confirmatis ejus regibus, securus jam, sublato tanto adversario, cui ob magnitudinem rerum gestarum Magno cognomen fuerat: nemine audente contradicere, secundus post Syllam dictator perpetuus creatus est. Tum quoque seditiones omnes interquieverunt, donec Brutus & Cassius, vel invidentes ei dignitatis amplitudinem, vel pristinæ reipub. formæ cupidi, in ipsa curia confecerunt virum gratiosissimum apud populum, & imperandi peritissimum. In cujus publico desiderio & percussores ejus quæsiti sunt ad pœnam, & corpus in medio foro sepultum, extructo templo ubi crematus est, in quo tanquam deo sacra faciunt. At civiles discordiæ redintegratæ continuò in tantum auctæ sunt, ut

Pompeius à Cæsare victus.

Pompeium Ægyptii interficiunt.

Cæsar dictator perpetuus creatur.

Cæsar vir imperandi peritissimus: à Cassio & Bruto cæsus.

Γαλατίας, τῆ βουλῆς αὐτῷ ἀποθέσθαι κελευούσης, ἀπιώμην τε ἀπὸ τῆς βουλῆς, ἀλλὰ Πομπήϊον ἐχθρὸν ὄντα οἱ, καὶ στρατὸν ἄγοντα τὴν Ἰταλικὴν ἡγεμόνα, τῆς ἀρχῆς αὐτὸν ἐπιβουλεύοντα πειρωμένην, ἀφαιρεῖσθαι ἀφορμὰς, ἢ ἀμφω τὰ στρατεύματα ἔχειν, ἐς τῆς ἔχθρας τὴν ἀφοσίαν, ἢ καὶ Πομπήϊον ἂς ἔχοι μεθεῖναι ἰδιωτεύειν ὁμοίως ὑπανόμενον. ἀ πείθων δὴ ἐς ἑτέρωσε, ἐκ Γαλατίας ἤλαυνεν ἐπὶ τὴν Πομπήϊον ἐς τὴν πατρίδα· ἐσβαλών τε ἐς αὐτὴν, καὶ διώκων ἐκφυγόντα, ἅτε Θετταλίαν νικήσας μεγάλῃ μάχῃ λαμπρῶς, καὶ ἐδίωκεν ἐς Αἴγυπτον ὑποφεύγοντα. ἀναιρεθέντος δὲ Πομπήϊου ὑπ' ἀνδρῶν Αἰγυπτίων, ἐπανῆλθεν ἐς Ῥώμην· καὶ ἅτε Αἰγύπτου ἐρασθεὶς καὶ ἐπιμελείας, μέχρι κατεστήσατο αὐτῇ τὰς βασιλείας, στασιάσαντάς τε μεγίστην, ἣν Ἄλεξ μεγαλουργίαν πολεμικὴν Μέγας ἐπώνυμον ἔλαβεν, ἔτι δὲ μάλιστα πολέμου κρατήσας σαφῶς καθαρῶς· ἐδένος αὐτῷ θαρρούντος εἰς ἐδὲν ἔτ' ἀντιστῆναι, δικτάτωρ ἐπὶ Σύλλα δικτάτωρ ἐς τὸ διηνεκὲς ἠρέθη· καὶ στάσεις αὖθις κατεπαύοντο πᾶσαι. ἔστε καὶ τοῦδε Βρούτου καὶ Κασσίου, ζήλῳ τε τῆς ἀρχῆς ἢ μεγέθους, ἢ πόθῳ τῆ πατρίου πολιτείας, ὧν τῆ βουλομένῳ κατέκαινον, δημοκρατίαν ἐμπρόσθετον ἀρχῆς ἡγούμενον· ὅτε τοι δῆμος αὐτὸν μάλιστα πάντων ἐποθησε· καὶ τὰς σφαγέας ἐζήτουν ἅπαντες, καὶ τὸ σῶμα ἔθαψαν ἐν ἀγορᾷ μέσῃ, καὶ νεὼν ἐπανοικοδόμησαν τῇ πυρᾷ, καὶ θύουσιν ὡς θεῷ. ἐφ' ᾧ αὖθις ἐπανελθόντες τε καὶ αὐξηθέντες δυνατώτατα, ἐς μέγα

κακὸν ἦλ-

πολῆθοι, καὶ φόνοι ἐφ' ὑγιαίνοντι πολεμουμένων τε καὶ τῶν καλουμένων ἱππέων, καὶ πολῆθος ἀθρόως ἑκατέρων ἐγίγνοντο, τῶν ἰχθρῶν ἀλλήλοις τὰ σφετέρων ἀντιπαρεχόντων, καὶ ἐς τοῦτο ἀμελουμένων καὶ φίλων καὶ ἀδελφῶν· τοσοῦτον ἐκράτει τὸ ἐς τὰ οἰκεῖα εὐνοίας ἢ ἐς τὰ ἀντίπαλα φιλονεικίας. πολλοῦ τε τῷ Ῥωμαίων δήμῳ, ὡς ἰδιωτικὸν (φεῦ) κτῆμα διενεμοντο ἐφ' ἑαυτῶν τρεῖς εἰσὶ ἄνδρες, Ἀντώνιός τε καὶ Λέπιδος, καὶ ὅτῳ πρότερον μὲν Ὀκταβίου ὄνομα ἦν, Καίσαρα δὲ πρὸς γένους ὤν, ἐς δὲ τὸν ἀμίτην αὐτῷ ἠβούλετο, Καίσαρ ὁπόθεν τόθεν μετωνομάζετο. ἐπὶ δὴ τῇ διαιρέσει τῇδε, μὴ βραχὺ συμπεσόντες (ὡς εἰκὸς ἦν) ἐς ἀλλήλους, ὁ Καίσαρ αὐτῶν συνίσει τε καὶ ἐμπειρίᾳ πολὺ ἄριστος, Λέπιδον μὲν πρότερον αὐτὸν, ἦν ὁπόθεν κληρωτὸν Λιβύην, ἐπὶ δὲ τῷ Λεπίδῳ καὶ Ἀντωνίου πολέμῳ πρὸς Ἄκτιον ὠφέλητο τὸν ἀπὸ Συρίας ἐπὶ κόλπον τὸν Ἰόνιον κεχλιά. ἐπί τε τούτοις μεγίστοις δὴ φανεῖσι, καὶ ἐς ἔκπληξιν ἄπιστον ἐμβαλοῦσιν, εἶλε καὶ Αἴγυπτον ἐπιπλεύσας, ἣ χρονιωτάτη τε δὴ ἐς τότε καὶ δυνατωτάτη μετ' Ἀλέξανδρον ἀρχὴ, καὶ μόνη Ῥωμαίοις ἔλειπεν ἐς τὰ νῦν ὅπα. ὥστε Σεβαστὸς εὐθὺς ἐπὶ τοῖς ἔργοις, ἐπὶ πρεσβείᾳ, ὅδε πρῶτον ἐφιλοῦντο τε Ῥωμαίοις καὶ κληθῆναι πρὸς αὐτῶν· αὐτός τε ἑαυτὸν ὥσπερ Γαΐου, καὶ ἐς τὸ δυνατώτερον ἔπι Γαΐῳ ἄρχοντι ἀποφῆναι τῇ τε πατρίδι, καὶ τοῖς ὑπ' αὐτὴν ἔθνεσιν ἅπασιν· ἐδόκει αἱρέσεως, ἢ χρόνου, ἢ πρὸς ποιήματος ἔτι δεήσειν. χρονίᾳ δ' αὐτῷ καὶ ἐγκρατὴς τῆς ἀρχῆς γλυκύθης, ἐπιτυ-

rimorum ſequerentur, tam ſenatorii quàm equeſtris ordinis, factioſis invicem ſibi ad necem tradentibus inimicos, ita ut in alterius gratiam nec amicis parceretur, nec fratribus: tantò plus valebat pervicax cum æmulis contentio, quàm erga ſuos pietas. Tandem Romanum imperium (pro neſas) tanquam privati alicujus civis fundum, inter ſe partiti ſunt tres hi, Antonius & Lepidus, & is qui primùm Octavius, deinde ab avunculo in nomen & hæreditatem adoptatus, Cæſar dictus eſt. Poſt eam diviſionem quum rurſum, ut meriti erant, inter ſe conflictarentur, Cæſar ceteris prudentior ac peritior, exuto prius Africa, quam ſortitus fuerat, Lepido, Antonium quoque, apud Actium victum, provinciis quæ à Syrio ſinum Adriaticum uſque patent, expulit. eóque ſucceſſu perculſis omnibus, Ægyptum quoque claſſibus occupavit. Quod imperium omnibus, quotquot Alexandri ſucceſſores tenuerant, diuturnius opulentiúſque, ſolum reliquum erat ad augendum ſtatum in quo rem Romanam videmus hodie. Quo facto vivus vidénſque conſecratus, & AVG. à populo Romano appellatus, majorem etiam quàm Cajus pater poteſtatem ſibi uſurpavit in patriàm gentéſque omnes ſubditas, ne in ſpeciem quidem expectatis populi ſuffragiis. Confirmata demum longo tempore potentia, fortu-

352

Romanum imperium in tres diviſum.

Lepidus Africa exutus.

Antonius apud Actium victus.

natus

natus per omnia reverendúsque ſtirpem ſucceſſorum parem tanto imperio poſt ſe reliquit. & ſic tandem pro ſeditionibus concordia ſubiit, ad unum reverſo rerum arbitrio. Hoc argumentum erit præſentis operis, complexum mirandos caſus hominum per omnes calamitates ad cupitos honores ambitioſè graſſantium: quod eo libentius tractabo, quòd hæc conjuncta rebus Ægyptiis, memoraſſe prius neceſſe habeam. Sic enim Ægyptus ſubacta eſt, per harum contentionum occaſionem, dum Cleopatra fovet partes Antonii. Et quò in tanta rerum multitudine diſtinctior ſit narratio, hic ſubjungemus quicquid interceſſit inter Sempronii Gracchi & Cornelii Syllæ tempora: mox quæ ſecuta ſunt uſque C. Cæſaris obitum. Ceteri libri de bello civili, continent triumvirorum inter ſe & cum populo Romano certamina uſque ad poſtremum illud ac omnium maximum facinus, videlicet conflictum Cæſaris & Antonii Cleopatræque ad Actium. unde rerum Ægyptiacarum ſumemus exordium. 353

Deducendarum coloniarum mos apud Romanos.

Mos erat Romanis, nunc hos nunc illos Italiæ populos ſubjugando, parte agri mulctare, in eúmque colonias deducere: aut in jam antè condita oppida novos colonos ſui generis aſcribere. Hæc coloniæ tanquam præſidia partis bello provinciis imponebantur: in quibus quantum erat culti agri colonis dividebatur, aut vendebatur elocabatúrve: quod

χὴς ἐς πάντα κὴ φοβερὸς ὢν, χρῶ-
ἀφ' ἑαυτοῦ κὴ Δημοχλῆ τῷ ἐπι-
κρατοῦντι ὁμοίως ἐπ' ὀλεέθρῳ κατέ-
λιπεν. ὧδε μὲν ἐκ στάσεων ποικίλων
ἡ πολιτεία Ῥωμαίοις ἐς ὁμόνοιαν
ἐ μοναρχίαν ἀφῖκετο. ὅθεν δὴ ὅπως
ἐγένετο σαφηνίσαι, κὴ σαφηνίσαι, ἀξιοπεύκαστα ὄντα τοῖς ἐ-
θέλουσιν ἰδέᾳ φιλοτιμίαν ἀνδρῶν
ἄμετρον, κὴ φιλαρχίαν δεινὴν, κὴ
τερπνὸν τε ἄπρυτον, καὶ κακῶν ἰ-
δέας μυρίας· μάλιστα δὴ ὅτι μοι τὰ
Αἰγυπτίας συμφορᾶς πάσας ἀφηγήσεται, κὴ πελάσαντα ἐς ἐκεῖνο, ἀναγκαῖον ἐμοὶ ἀφανερῶ-
σαι· ὧδε γὰρ Αἰγυπτῷ ἐληφθη Δημῆ τῇδε τῇ στάσει, Ἀντωνίῳ Κλεοπάτρας συμμαχούσης. διήρηται δ' αὐτῶν Δημῆ τὸ πλῆθος, ἐνθάδε μὲν ὅσα ἐπὶ Κορνήλιον Σύλλαν ἀπὸ Σεμπρωνίου Γρά-
κχου· ἑξῆς δ' ὅσα μέχρι Γαΐου Καίσαρος τὰ πελάτης. αἱ δὲ λοι-
παὶ τὰ ἐμφυλίων βιβλοι δεκάδα σιν ὅσα οἱ τρεῖς ἐς ἀλλήλους τε κὴ Ῥω-
μαίους ἐθέσασαν· μέχρι τὸ πελά-
τειον δὴ τὰ στάσεων ἐ μίσος ἔρρει, τὸ πρὶν Ἄκτιον Καίσαρι πρὸς Ἀν-
τώνιον ὁμοῦ κὴ Κλεοπάτραν χρώ-
μενον, ἔχει καὶ τὰ Αἰγυπτιακῆς συμφορᾶς ἔσαι.

Ῥωμαῖοι τὴν Ἰταλίαν πολέμῳ κατὰ μέρη χειρούμενοι, γῆς μέρος ἐλάμβανον, ἐ πόλις ἐφίκιζον, ἢ ἐς τὰς πρώτερον ἄσας κληρούχους ἀπὸ σφῶν κατέλεγον. κὴ τάδε μὲν ἀντὶ φορυτίων ἐπινόουν, τὰ ἦ γῆς τὰ δορυκτήτου σφίσιν ἐκάστοτε χιγνομένης, τὴν μὲν ἐξειργασμένην αὐτοῖς τοῖς οἰκιζομένοις ἐπιδίδοσαν, ἢ ἐ-

πίπρασκον,

πίπρασκεν, ἢ ἐξεμίσθουν· τῷ δ' ἀργὸν οὐκ ἦν πολέμου τότε ὄντος, ἢ δὴ μάλιστα ἐπλήθυεν, οὐκ ἀγαγόντες πω σχολὴν ἀμίλλαχθαι, ἐπικήρυττον οἷς τοσῶνδε τοῖς ἐθέλουσιν ὀκτωεῖν, ἐπὶ τέλει τῶν ἐτησίων καρπῶν, δεκάτην μὲν τῶν ἀπειρημένων, πέμπτην δὲ τῶν φυτοσπόρων· ὥρεσι δ' ἐν τοῖς νεμομένοις πλείω μειζόνων τε καὶ ἐλαττόνων ζώων. καὶ τάδε ἔπρασσον ἐς πολυανδρίαν τοῦ Ἰταλικοῦ γένους, φερεπονωτάτου σφίσιν ὀφθέντος, ἵνα συμμάχους οἰκείους ἔχοιεν. ἐς δ' τοὐναντίον αὐτοῖς τῶνδε· οἱ μὲν πλείστοι, τῆσδε τῆς ἀνεμνήτου γῆς τὸν πολλὸν κατελαβόντες, καὶ χρόνῳ παρρωθήσαντες ἔπεια σφᾶς ἐπ' ἀφανεσθήσεσθαι, τά τε ἀγχοῦ σφίσιν ὁπόσα τε ἰῷ ἄλλα βραχέα πενήτων, τὰ μὲν ὠνούμενοι πᾶσι, τάδε βίᾳ λαμβάνοντες, πόδια μικρὰ ἀντὶ χωρίων ἐμίσθουν, ὠνητοῖς ἐς αὐτὰ χρῆσθαι καὶ ποιμέσι κεκλῆσθαι, τὰ μὴ τοὺς ἐλευθέρους ἐς τὰς γραπιὰς ἀπὸ τῆς γεωργίας μεθιστᾶν· φερούσης ἅμα καὶ τῆσδε τῆς κτήσεως κέρδος αὐτοῖς, οὐ πολυπραγμόνας γραπόντων ἀκινδύνως ἀνδρῶν ἀπὸ τὰς στρατείας. ἀπὸ μὲν τούτων οἱ μὲν δυνατοὶ πάμπαν ἐπλήθυον, καὶ τὸ τῶν γραπόντων χρῆμα ἀνὰ τὴν χώραν ἐπλήθυε· τοὺς δ' Ἰταλιώτας ὀλιγότης καὶ δυσανδρία κατελάμβανε, τοὺς πονηροὺς πενία τε καὶ εἰσφοραῖς καὶ στρατείαις. οἱ δὲ καὶ σχολάσαι ἀπὸ τούτων, ἐπὶ ἀργίας διετίθεντο, τῆς γῆς ὑπὸ τῶν πλουσίων ἐχομένης, καὶ γεωργοῖς χρωμένων γραπτοῖς ἀντὶ ἐλευθέρων. ἐφ' οἷς ὁ δῆμος ἐδυσφόρει

operæ in tanta servorum copia.

verò incultum supererat, ut ferè bellum sequi solet vastitas, quia sub sortem mittere non vacabat, per præconem invitatis assignabant quibuscunque liberet colere, excepta sibi tributi nomine in singulos annos ex arbustis proventus parte quinta, frugum verò decima: quin & gregibus vectigal indictum erat, tàm minoris quàm majoris pecoris. Ita prospiciebatur frequentiæ generis Italici, quod laboris patientissimum est habitum, ne carerent auxiliis domesticis. Sed res in contrarium quàm putarant cecidit: nam divites agro inculto majore ex parte occupato, tandem præscriptione diuturni temporis in possessione confirmati, & vicinorum pauperum portiones modò vi adjungentes, modò pretio, non jam rura colebant sed latifundia, coëmptis cultoribus & pastoribus, ne ab armis avocarentur ingenui: interim luculentos reditus percipiendo, crescente etiam servitiorum multitudine, quòd immunis esset à militia. quo factum est ut potentiores supra modum ditescerent, & agri complerentur servitiis. Itali contrà paucitate sui generis laborabant: simúlque gravabantur paupertate, crebris expeditionibus & exactionibus. Quòd si quando dabatur harum difficultatum intermissio, otio corrumpebantur, quòd nec propriam terram haberent, & in aliena nullus locus esset ipsorum. Quamobrem S. P. Q. R. anxius

354

erat

crat, quum neque Italicorum auxiliorum magnus præstò esset numerus, & imperium minus in tuto arbitraretur, propter servorum nimiam frequentiam.

Quæsitum est deinde huic incommodo remedium, quum nec facile nec æquum videretur tot viros dejici de tam diuturna possessione tot prædiorum quæ ipsi consevissent, instruxissentque. Vix tandem tribunis plebis rogantibus lex lata est, ne quis haberet plus quingentis jugeribus, néve quis pascceret plus centum capitibus majoris, plúsve quingentis minoris pecoris: prætérque assignatus est certus ingenuorum numerus, qui præessent operi rustico & frugum custodiæ. Ea lex jurejurando sacrata est, mulctáque decreta in eos qui contrà fecissent: quasi mox quicquid agrorum ultra præscriptum modum supereset, æquo pretio distribuendum esset in pauperes. Sed neque jusjurandum neque lex valuit: & si qui videbantur his permoti, in speciem modò agros suis propinquis cedebant, alii propalam legem contemnebant: donec Tib. Sempronius Gracchus, vir nobilis & honorum appetens, simúlque eloquens, & his de causis jam notus omnibus, tribunatum adeptus graviter disseruit de Italici nominis hominibus: quòd gens bellicosa & cognata populo Romano paulatim ad paucitatem ac egestatem redigeretur, & nulla reliqua spe ad interitum tenderet, invectúsque in servorum multitudinem ut inutilem militò ἐπα-

Tribunorum lex agraria.

Sempronius Gracchus trib. pleb.

ρει μᾶλ', ὡς ὅτε συμμάχων ἐξ Ἰταλίας ἔπ ἐυπορήσων, ὅτε τῆς ἡγεμονίας οἱ ξυνοικοῦντες ἀκινδυνώτερον, ἀλλ' πλήθ@ τοσῶνδε θεραπόντων.

Διόρθωσιν δ' οὐκ ἐπινοοῦντες, ὡς οὐδὲ ῥᾴδιον ὄν, οὐδὲ πάντη δίκαιον, ἄνδρας ἰσουδὲ οὐκ τοσῦδε χρόνου κτῆσιν τοσῆδε ἀφελέσθ φυτῶν τε ἰδίων καὶ οἰκοδομημάτων καὶ κατασκευῆς· μόλις ποτὲ τ δημάρχων εἰσηγουμένων, ἔκλαιον μηδένα ἔχειν τ γῆς πλέθρου πεντακοσίων πλείονα, μηδὲ κεφαλατεύειν, ἑκατὸν πλείω τὰ μείζονα, & πεντακοσίων τὰ ἐλάττονα. καὶ ἐς ταῦτα δ' αὐτοῖς ἀριθμὸν ἐλευθέρων ἔχειν ἐπέταξαν, οἳ τὰ γιγνόμενα φυλάξειν τε καὶ μηνύσειν ἔμελλον. οἱ μὲν δὴ πάδε νόμῳ πειθαρχοῦντες, ἐπώμοσαν ἐπὶ τῷ νόμῳ, καὶ ζημίαν ὥρισαν, ἣν ὀμόσαντες τῷ λοιπῷ γλῶ· αὐτίκα δὲ πένησι καὶ ὀλίγον ἀμφιπεράσεσθ· φρονοῦντες δ' ὀδεμία ὧν ὅτε τ νόμων ὅτε τ ὅρκων· ἀλλ' εἴπες & ἐδόκουν φρονοῦντί σφι, τῷ γλῶ ἐς τὰς οἰκείας ἐπὶ ὑπακοῇ δίεμεν, οἱ δ πολλοὶ τέλεον καπεφρόνουν· μέχρι Τιβέριος Σεμπρωνίου Γράγχου, ἀνὴρ ἐπιφανὴς & λαμπρὸς ἐς φιλοτιμίαν, εἰπεῖν τε δυνατώτατος, καὶ οὐκ τῶνδε ὁμοῦ πάντων γνωριμώτατος ἅπασι, δημάρχων, ἐσεμνολόγησε περὶ Ἰταλικοῦ γένους, ὡς ἐυπολεμωτάτου τε καὶ συγγενοῦς, φθειρομένου δὴ κατ' ὀλίγον ἐς ἀπορίαν & ὀλιγανδρίαν, & οὐδὲ ἐλπίδα ἔχοντος ἐς διόρθωσιν. ἐπὶ δ τῷ δουλικῷ δυχερόντας, ὡς ἀσπατώτατα, & ἔποτε ἐς δεσπότας πιστῷ, λοιπὰ δὲ, ὡς ὅτε συμμάχων ἐξ Ἰταλίας ἔπ ἐυπορήσων, ὅτε τῆς ἡγεμονίας οἱ ξυνοικοῦντες ἀκινδυνώτερον, ἀλλ' πλήθ@ τοσῶνδε θεραπόντων.

Διόρθωσιν δ' οὐκ ἐπινοοῦντες, ὡς οὐδὲ ῥᾴδιον ὄν, οὐδὲ πάντη δίκαιον, ἄνδρας ἰσουδὲ οὐκ τοσῦδε χρόνου κτῆσιν τοσῆδε ἀφελέσθ φυτῶν τε ἰδίων καὶ οἰκοδομημάτων καὶ κατασκευῆς· μόλις ποτὲ τ δημάρχων εἰσηγουμένων, ἔκλαιον μηδένα ἔχειν τ γῆς πλέθρου πεντακοσίων πλείονα, μηδὲ κεφαλατεύειν, ἑκατὸν πλείω τὰ μείζονα, & πεντακοσίων τὰ ἐλάττονα. καὶ ἐς ταῦτα δ' αὐτοῖς ἀριθμὸν ἐλευθέρων ἔχειν ἐπέταξαν, οἳ τὰ γιγνόμενα φυλάξειν τε καὶ μηνύσειν ἔμελλον. οἱ μὲν δὴ πάδε νόμῳ πειθαρχοῦντες, ἐπώμοσαν ἐπὶ τῷ νόμῳ, καὶ ζημίαν ὥρισαν, ἣν ὀμόσαντες τῷ λοιπῷ γλῶ· αὐτίκα δὲ πένησι καὶ ὀλίγον ἀμφιπεράσεσθ· φρονοῦντες δ' ὀδεμία ὧν ὅτε τ νόμων ὅτε τ ὅρκων· ἀλλ' εἴπες & ἐδόκουν φρονοῦντί σφι, τῷ γλῶ ἐς τὰς οἰκείας ἐπὶ ὑπακοῇ δίεμεν, οἱ δ πολλοὶ τέλεον καπεφρόνουν· μέχρι Τιβέριος Σεμπρωνίου Γράγχου, ἀνὴρ ἐπιφανὴς & λαμπρὸς ἐς φιλοτιμίαν, εἰπεῖν τε δυνατώτατος, καὶ οὐκ τῶνδε ὁμοῦ πάντων γνωριμώτατος ἅπασι, δημάρχων, ἐσεμνολόγησε περὶ Ἰταλικοῦ γένους, ὡς ἐυπολεμωτάτου τε καὶ συγγενοῦς, φθειρομένου δὴ κατ' ὀλίγον ἐς ἀπορίαν & ὀλιγανδρίαν, & οὐδὲ ἐλπίδα ἔχοντος ἐς διόρθωσιν. ἐπὶ δ τῷ δουλικῷ δυχερόντας, ὡς ἀσπατώτατα, & ἔποτε ἐς δεσπότας πιστῷ,

τὸ ἔναγκον ἐπῴκεγκεν ἐν Σικελίᾳ δεσποτῶν πάνυ ὑπὸ θρασυπόντων ἠφυόμενον, νυξημένων κἀκείνων ὅπῃ γεωργίας· καὶ τὸν ἐπ' αὐτοὺς Ῥωμαίων πόλεμον, ὃ ῥᾴδιον ἦδε βαχχιῶ, ἀλλ' ἐς τε μακρὸν χρόνου, καὶ τροπὰς κινδύνων ποικίλας ἐπιτραπέντα. Ζώστε δ' εἶπεν, ἀνεκαίνιζε τὸν νόμον, μηδένα τῶν πεντακοσίων πλέθρων πλέον ἔχειν. παισὶ δ' αὐτῶν, ὑπὲρ τὸν παλαιὸν νόμον προστίθει τὰ ἥμισυ τούτων. ἐς τὸ λοιπὸν, τρεῖς αἱρετοὺς ἄνδρας, ἀναλωσομένους κατ' ἔτος, ἀφανίσμὴν τοῖς πένησι. τοῦτο δ' ἦν ὁ μάλιστα ὠώχλει τοὺς πλησίους, ὃ δυναμένους ἔτι, ὡς πρόσθεν, ἢ νόμῳ κωπιφορεῖν ἀφὼ τὸν διαρρύσεως, ἀδὲ ἀνειὸς πρὸς τὸ κληρουμένων. ὁ μάρτυρι Γράκχος ἦ τόδε προϊδόμενος, ἀπηγορδεύε μὴ πωλεῖν. συνιστάμενοι δὴ κἀ μέρος, ἀλεφύοντο, ἦ προύφερον τοῖς πένησιν ὀχλικά τε ἔργα ἑαυτῶν, ἦ φυτὰ, ἐ οἰκοδομίας· ἦ τιμὴν ὠνίοις δεδομένην γείτοσιν, εἰ ἐ τηδε μὴ τ' γῆς ἀποδίσοιτο· πάφυκε τε ἔνιοι πατέρων ἐν τῇ γῇ, ἐ διαρέσεις ἐπὶ τοῖς κλήροις ὡς πατρῴοις· οἱ δ', ἦ προῖκας γυναικῶν ἐς ταῦτα ἀνηλωμένας, ἢ τὸν γῆν παισὶν ἐμπροίκιον δεδομένην. δανεσά τε χρέα ἐ τούτης ἐπεδείκνυον· ἦ ἄκρατος ἦν ὅλως οἰμωγὴ καὶ ἀγανάκτησις. οἱ δ' αὖ πένητες ἀντωδύροντο, ἐξ ἀπορίας εἰς πενίαν ἐχάτην, καὶ ἀπ' αὐτῆς ἐς ἀγωνίαν, οὐ δυνάμενοι παιδοτροφεῖν, ἀφαιρεθέντες. στρατείας τε ὅσοι στρατεύσαντο τὸν γῆν τῆνδε πεπτημένοι, κατέλεγον, ἦ ἠγανάκτουν εἰ audiebantur, ex copia redactos se ad extremam inopiam, atque

tiæ, nec unquam fidam dominis, recens tum exemplum memoravit Siciliæ afflictæ per mancipiorum motum contra heros proprios: quæ per occasionem agriculturæ plus satis aucta numero, Rom. tandem armis per ancipites certaminum successus ægrè sint cohibita. Qua oratione impetravit ut denuo ferretur lex agraria: ne quis possideret plus quingentis jugeribus. Additum veteri legi, licere filiis familiâs habere modi hujus dimidium: quicquid agri superfuerit, oportere pauperibus dividi per triumviros, qui mutarentur in annos singulos. Id divites ægerrimè passi sunt, quòd legem contemnere non possent metu triumvirûm, nec liceret amplius alienas portiones coëmere: nam & hanc fraudem Gracchus interdicto præcaverat: passimque fiebant cœtus conquerentium: & opprobrabant pauperibus veterem suam tam arvorum quàm vinetorum culturam, ædificiáque villatica: iniquum esse non agris solùm, sed annumerato etiam vicinis pretio se mulctari, & insuper sepulcris majorum sitis in solo hæreditario: alii dotes uxorum insumptas eò requirebant, aut dotalia rura suis assignata liberis: proferebatur & æs alienum contractum hujusmodi agrorum nomine, idque non sine fœnore: ad summam omnia miscebantur querelis ac indignationibus. E diverso pauperum querelæ

Sicilia afflicta per mancipiorum motus contra heros.

355

Triumviri.

Divitum & pauperum querelæ & exprobrationes mutuæ.

adeo desperationem, quando ne liberos quidem detur alere. enumerabant quot expeditionibus horum agrorum causa præsto fuissent reipubl. indignabantúrque si non portionem quisque suam ferret ex publico. objiciebant insuper illis quòd in suis agris fastidirent ipsorum operam, malléntque uti mancipiis, genere hominum semper infido sibi & infenso, ac proinde ad militiam inutili. Inter has mutuas exprobrationes querelásque ad colonias quoque ac municipia ceterósque quocunque jure agrorum possessores, mali hujus pervenit contagium, metu jacturæ, ut & ibi vulgus in partes se scinderet, ita ut quæque suæ factionis freta numero in adversam exasperaretur, & res ad seditionem spectaret, omnibus in executionem legis intentis, alteris haud quaquam animatis ut ratam esse paterentur, alteris nihil non ausuris pro ea. Sic neutris cedere suo jure paratis, expectabatur dies destinata perferendæ legis comitiis. Ceterùm Graccho erat consilium ut non divitiis virorum, sed frequentiæ provideretur: quòd arbitraretur alterum hoc magis esse è republ. & quoniam inde totius Italiæ fortuna pendere videbatur quanquam in re ardua parum erat sollicitus. tia, multum diúque in rem præsentem præfatus, rogabat æquúmne censerent, quæ publica sint populo dividi, & utrum civis servo sit potior, utrum miles pagano utilior, utrum reip. amantior alienus an particeps. Nec diu collationi huic immora-

356 Sempronius Gracchus in comitiis fortiter disputat pro lege agraria.

τῶν κοινῶν ἀποστερήσοντες· ὠνείδιζόν τε ἅμα αὐτοῖς, ὁπόσοις αὐτοὶ ἐλαττόνων καὶ πολιτῶν καὶ στρατιωτῶν, θεραπεύοντες, ἀπίστων ἔθνος & δυσμόρων αἰεὶ, καὶ διὰ τοῦτο ἀστρόστοτον. τοιαῦτ' ἐκατέρων ὀδυρομένων τε & ἀλλήλοις ἐπικαλούντων, πλῆθος ἄλλο ὅσον ἐν ταῖς ἀποίκοις πόλεσιν, ἢ ταῖς ἰσοπολίτισιν, ἢ ἄλλως κοινωνεῖ τῆσδε τῆς γῆς, δεδιότες ὁμοίως ἐπῆεσαν, καὶ ἐς ἑκατέρους αὐτῶν διεμερίζοντο· πλήθει τε διαφέροντες, ἐξετραχύνοντο, καὶ στάσεις ἐξάπτοντες ἀμείκτους, τὴν δοκιμασίαν & νόμου ἐδείμαινον, οἱ μέν, ὡς ἀδεῖ τρόπῳ συγχωρήσοντες αὐτὸν γράψεσθαι κύριον, οἱ δ', ὡς κυρώσοντες ἐξ ἅπαντος· φιλονεικία δὲ ἑκατέροις ἐπεσέπιπτεν ἐπὶ τῇ χρείᾳ, & ἐς τὸν κυρίαν ἀμέρων πειρασθῆναι καθ' ἀλλήλων. Γράκχῳ δ' ὁ νοῦς τοῦ βουλεύματος ἦν οὐκ ἐς εὐπορίαν ἀλλ' ἐς εὐανδρίαν τῶνδε ἔργων τῇ ὠφελείᾳ μάλιστα ἀφορώμενος, & ὡς οὔτε μεῖζον ἀδὲ λαμπρότερον δύναμίν ποτε παθεῖν τὴν Ἰταλίας, τὰ δὲ αὐτὸ δυσχερὲς ἀδὲ ἀνεύμετον. σὺν τούτοις δὲ τῇ χειροτονίᾳ, πολλὰ μὲν ἄλλα προεῖπεν ἐπαγωγὰ καὶ μακρὸν διηρώτα δ' ἐπ' ἀνδράσι, εἰ δίκαιον τὰ κοινὰ κοινῇ διανέμεσθαι, καὶ εἰ γνησιώτερον αἰεὶ θεράποντος ὁ πολίτης, & χρησιμώτερος ὁ στρατιώτης ἀπόλεμος, & τοῖς δημοσίοις ἐυνοστερος ὁ κοινωνός. σὺν ἐς πολὺ δὲ τῷ συγκλεισιν, ὡς ἄδοξον, ἐ-

Ubi verò ventum est ad comi-

πεγκαί-

πενεγκών, αὖθις ἐπὶ τὰς τῆς πατρίδος ἐλπίδας καὶ φόβους διέξιών, ὅτι πλείστης γῆς ἐκ πολέμου βίᾳ κατέχοντες, ἐν τῷ λοιπῷ τῆς οἰκουμένης χώρᾳ ἐν ἐλπίδι ἔχοντες, κινδυνεύουσιν ἐν παύδε τῷδε ἀπάντων, ἢ κτήσασθαι καὶ τὰ λοιπὰ δι' εὐανδρίαν, ἢ καὶ ταῦτα δι' ἀσθένειαν ἐν φθόνου ὑπ' ἰσχυρῶν ἀφαιρεθῆναι, ἐν ᾧ μὲν τῷ δόξαν καὶ εὐπορίαν. ἐν ᾧ δὲ τὸν κίνδυνον καὶ φόβον ὑπερπαίρων, ἐκέλευε τὰς πλησίας συνομνυμένους τοῦτο, ἐπιδόσιμον, εἰ θεοί, τὸν σφῶν αὐτῶν τόνδε τὸν γόνον εἰς τὰς μελλούσας ἐλπίδας τοῖς παιδοτροφοῦσι χαρίσασθαι· ἐν μὲν, ἐν ᾧ τοῖς μικρῶν ἀμφέρονται, τὸ πλείονον ὑπερίδειν· μισθὸν ἅμα τῆς ἀποτιμήσεως ἐργασίας αὐτάρκη φερομένους, τῷ ἑξαίρετον ἄνδρα πρώτης κτήσιν ἐς αἰεὶ βεβαίων ἑκάστῳ πεντακοσίων πλέθρων, καὶ πλείω, οἷς εἰσὶ παῖδες, ἑκάστῳ καὶ τούτων ἐν ἡμίσει. τοιαῦτα πολλὰ ὁ Γράκχος εἰπὼν, τοὺς πένητας καὶ ὅσοι ἄλλοι λογισμῷ μᾶλλον ἢ πόθῳ κτήσεως ἐχρῶντο, ἐρεθίσας, ἐκέλευε τῷ γραμματεῖ τὸν νόμον ἀναγιγνώναι.

Μάρκος δ' Ὀκτάβιος δήμαρχος ἕτερος ὑπὸ τῶν κτημάτων ἀκωλύειν παρεσκευασμένος, καὶ ὧν αὐτῷ Ῥωμαίοις ἀεὶ ὁ κωλύειν δυνατώτερος, ἐκέλευε τὸν γραμματέα σιγᾶν. καὶ τότε μὲν αὐτῷ πολλὰ μεμψάμενος ὁ Γράκχος, ἐς τὴν ἐπιοῦσαν ἀγορὰν ἀνέβαινε. φυλακήν τε παρασκευάσαντο ἱκανήν, ὡς καὶ ἄκοντα βιασόμενος Ὀκτάβιον, ἐκέλευε σιωπᾶν ἐπειλῶν τῷ γραμματεῖ τὸν νόμον ἐς τὸ πλήθιον, minis adegit scribam ut

tus ut absurdæ, vertit orationem ad expendendum spes civitatis metusque: bello quæsisse eos agri plurimum: spem esse occupandi cetera quoque quàm latè habitantur ab externis nationibus: nunc rem in summo discrimine esse, paraturíne sint reliqua per virorum fortium frequentiam, an amissuri etiam sua per infirmitatem virium & inimicorum invidiam. Deinde hinc gloriam & amplas fortunas, inde periculum & metum exaggerando, hortabatur divites, considerarent ipsi num satius esset spe futurorum commodorum eos ultro possessione agrorum cedere pauperibus, alendorum liberorum onere gravatis, quàm de rebus exiguis contendendo, potiora negligere. non pœnitendum pretium anteactæ operæ esse eximia quingena jugera gratuita certæque possessionis, & quibus sint liberi, dimidium ejus in singulos. In hanc sententiam prolixè locutus, suspensis animis pauperum, & quotquot alii ratione magis quàm cupiditate ducebantur, jussit scribam legem recitare.

Ibi M. Octavius ejus collega, ad intercedendum à locupletibus subornatus, pro potestate indixit scribæ silentium. Gracchus multùm de eo conquestus, comitia in sequentem diem distulit, paratóque interim præsidio, tanquam invitum etiam in suam sententiam traducturus Octalegem pro concione recitaret:

M. Octavius Sempronii Gr. collega, repugnat legi agrariæ.

contrà Octavius recitantem cohibuit. tum exorto inter collegas jurgio, quum lex præ tumultu perferri nequiret, proceres egerunt precibus, ut tribuni eam controversiam arbitrio senatus
357 committerent. Qua occasione arrepta Gracchus, sperans nulli sano legem non placituram, accurrit in curiam. quo loco, secus quàm apud vulgum, petitus convitiis à divitibus, recurrit in forum, pollicens in crastinum se collecturum suffragia de agraria lege, déque potestate collegæ adimenda, qui obstaret populi commodis. & ita fecit. quum enim Octavius nil territus intercederet, ille de ipso prius dedit plebi calculos. quúmque prima tribus contra Octavium tulisset, versus ad eum Gracchus orabat ut ab incepto desisteret. quo persistente in proposito, ceterarum colligebat suffragia. erant tunc tribus xxxv. harum decem & septem irritatis animis jam conspirarant: quibus si accessisset decimaoctava, ratam legem effecisset. Rursum igitur Gracchus coram populo collegam periculo proximum obsecrat, ne rem piam & Italis universis utilissimam interturbare pergat, néve obsistat tanto plebis studio, cui pro officio tribuni favere deberet, denique ne amittere magistratum sustineat. His dictis deos testabatur, se invitum contra collegæ honorem agere, quem quum nil flecteret, ad suffragia reversus

θῶ ἀναγινώσκειν· ⸗ ἀνεγίνωσκε· καὶ Ὀκτουίῳ κωλύοντι ἐσιώπα. λοιδορίων ⸗ τοῖς δημάρχοις εἰς ἀλλήλους γιγνομένων, καὶ ⸗ νόμου θορυβουμένου ⸗ ἐκπίπτειν, οἱ δυνατοὶ τὸν δημάρχην ἐξίκνεῖσθαι τῇ βουλῇ περὶ ὧν ἀμφέρουσι. ⸗ ὁ Γράκχος, ἁρπάσας τὸ λεχθὲν, ὡς δὴ πᾶσι τοῖς εὖ φρονοῦσιν δέοντος ⸗ νόμου, διέτρεχεν ἐς τὸ βουλευτήριον. ἐκεῖ δή, ὡς ἐν ὀλιγαρχίᾳ, ὑβριζομένου ὑπὸ τῶν πλουσίων, αὖθις ἐκάθεζεν εἰς τὸν ἀγοράν, ἔφη ἀμφιψηφίσειν περὶ τῆς ἐπιβουλῆς τὸν ἀγορᾶς περί τε ⸗ νόμου καὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Ὀκτουΐου, εἰ χρὴ δημαρχοῦντα τὸν δῆμον τῶν ἀρχῶν ἐπεχθῆ. καὶ ἔπραξεν ὅτως· ἐπεί τε γὰρ Ὀκτουΐου ἀδὲν κατεπλαγείς, αὖθις ἐνίστατο, ὁ ⸗ πρότερον τῷ αὐτὸ ψῆφον ἀνεδίδου· καὶ τῆς πρώτης φυλῆς καταψηφισαμένης τὸν ἀρχὸν τοῦ Ὀκτουΐου ἀποθεῖναι, ἐπιγραφεὶς πρὸς αὐτὸν ὁ Γράκχος, ἐδεῖτο μεταθέσθαι· ⸗ μεθορμῶ ⸗, τὰς ἄλλας ψήφους ἐπῆγε. ὄντων ⸗ τότε φυλῶν πέντε καὶ τελεόντων, καὶ συνδραμουσῶν ἐς τὸ αὐτὸ συὶ ὀργῇ τῶν πρότερον ἐπτακαίδεκα, ἢ μὰ ὀκτωκαιδεκάτη τὸ κῦρος ἔμελλεν ἐπιθήσειν· ὁ ⸗ Γράκχος αὖθις ἐν ὄψει ⸗ δήμου τότε μάλιστα κινδυνεύοντι τῷ Ὀκτουΐῳ λιπαρῶς ἐνίκειτο, μὴ ἔργον ὁσιώτατον καὶ χρησιμώτατον Ἰταλίᾳ πάσῃ συγχέειν, μηδὲ ἀπουδὴν ⸗ δήμου τοσοῦδε ἀνατρέψειν, ᾧ τὴ καὶ πιρενδοιωσε πρόθυμον δημαρχοῦντα ὄντα ἤρμοζε, ⸗ μὴ ἑαυτὸν τῶν ἀρχῶν ἀφαιρουμένῳ πρεῖδεῖν ἐπὶ καταγνώσῃ. καὶ τοιάδε λέγων, ⸗ θεὸς μαρτυρόμενος, ἄκων ἀνδρὸς συναρχοῦντος ἀτιμίαν· ὡς δὲ οὐκ ἐπείθετο, ἐπῆγε τὴν ψῆφον.

ψῆφον. καὶ ὁ μὲν Ὀκτάουϊος, αὐτίκα ἰδιώτης γενόμενος, ἀφῆλαθεν ἀπεδίδρασκε.

Κοίντος δὲ Μούμμιος ἀντ' αὐτοῦ δήμαρχος ἡρέθη, καὶ ὁ νόμος ὁ περὶ τῆς γῆς ἐκυρώθη. ἀφ' ἡμέρας τε αὐτὴν ἐκληρώσαντο πρῶτοι, Γράκχος αὐτὸς ὁ νομοθέτης, ἔπειτα ἀδελφὸς ὁμώνυμος ἐκείνῳ, ἔπειτα ὃς ἐκ τῆς νομοθετῆ Κλαυδίας Ἄππιος· πάντα τοῦ δήμου καθ' ὃ δεδόκτο μὴ τὸ ἔργον ἐκλειφθῆναι τοῦ νόμου, εἰ μὴ Γράκχος αὐτὸς σφῶν ὅλην τὴν οἰκίαν κατηρχοίτο. Γράκχος δ', μεγαλαυχήμονος ἐπὶ τῷ νόμῳ, καὶ ὑπὸ τοῦ πλήθους, εἰς ὃν ἦκεν ἀπὸ μιᾶς πόλεως, οὐδὲ ἐνὸς γένους, ἀλλὰ πάντων ὅσα ἐν Ἰταλίᾳ ἔθνη, ἐς τὴν οἰκίαν παρεπέμπετο. ἔτι δ' οἱ μὲ κεκρατηκότες, ἐς τὰς ἀρχὰς ἀπεχώρουν, ὅθεν ἐπὶ βοὴν ἐληλύθεσαν· οἱ δ' ἠσημένοι, δυσφορούντες ἔπι, παρέμενον, ἐλοιδόρουν ἐκ αἰρήσειν Γράκχον αὐτίκα ὅτε γένοιτο ἰδιώτης, δέχειν τε ἰσχύσειν ἱερὰν ἔτι ἄσυλον, ἔτι σώσειν τοσηνδε ἀφορμὴν ἐς τὴν Ἰταλίαν ἐμβαλόντα.

Θέρος δ' ἦν ἤδη, καὶ ἀπεγραφαὶ δημάρχων ἐς τὸ μέλλον· καὶ οἱ πλούσιοι, τὴν χρεστοίας πλησιάζουσαν, ἔνδηλοι σαφῶς ἦσαν ἐσπουδακότες ἐς τὴν ἀρχὴν τοῖς μάλιστα Γράκχῳ πολεμίοις. ὁ δ', ἐκ τοῦ ἐναντίου κακοῦ γιγνομένου, δείσας εἰ μὴ καὶ ἐς τὸ μέλλον ἔσοιτο δήμαρχος, συνεκάλει τοὺς ἀπὸ τῶν ἀρχῶν ἐπὶ τὴν χρεστοίαν· ἀσχολουμένων δ' ἐκείνων ὡς οὐ θέρει, συνελαυνόμενος ὑπὸ τῆς ἀπαθεσμίας ὀλίγης ἐς τὴν χρεστοίαν ἔπ οὔσης, ἐπὶ τὸν ὄχλον τοῦ ἄστεως δήμου κατέφυγε, καὶ περιὼν καθ' ἕκαστον, ἐδέετο δή-

est. Ita Octavius abrogato sibi magistratu, continuò proripuit se clàm è medio.

Subrogatus Memmius, & lex agraria perlata est, triumviríque agris dividendis creati, Gracchus ipse, Cajus frater ejus, & socer Appius Claudius: sic quoque plebe metuente ne lex careret executione, nisi lator ejus cum omnibus suis adniteretur. Ille verò ea lege sibi vehementer placens, à plebe veluti conditor non unius oppidi gentísve, sed omnium Italiæ nationum, domum deductus est. Post hæc victrix pars in agros secessit, propter quos ad eam contentionem ventum fuerat: altera verò victam se ægre passa, permansit in Urbe, verbis jactans non impune id fore Graccho quamprimum magistratu abierit, ausò & potestatem sacrosanctam violare, & seditionem tantam movere in tota Italia.

Triumviri agris dividendis creati.

358

Jam æstas erat, & comitia tribunis plebis creandis instabant: apparebátque divites daturos operam ut is magistratus ad inimicos Gracchi perveniat. at is propinquo periculo territus, ne forte futuris comitiis sui ratio non haberetur, revocabat ex agris plebem ad suffragia. illis verò occupatis, ut fit per æstatem, opere rustico, quum dies præfinitus jam immineret, coactus est ad urbanam plebem confugere: & ambiens prehensánsque síngulos, postulabat sibi continuari tribunatum, referríque gratiam

pro periculis quibus se objecisset propter eos. Quum autem plebs ferret suffragia, mox duarum tribuum primarum Gracchus tulit calculos. reclamantibus verò divitibus, non licere per leges eundem magistratum continuari, & Rubrio trib. pleb. qui tunc sortitò comitiis præerat, ambigente super hoc negotio, Mummius, Octavii successor, persuasit collegæ, ut se vicarium pro ipso præesse sineret. at reliqui tribuni sorti id committendum censebant: cedente enim sortem suam Rubrio, novam sortitionem ad totum tribunorum collegium pertinere. qua contentione gliscente, Gracchus, quum sua factio superaretur, in sequentem diem comitia distulit: desperatísque rebus suis priusquam magistratu abiret, reliquum diei versabatur in foro, atratus, cum filio, commendans eum singulis, quasi mox periturus inimicorum violentia. sed quum tenuem plebeculam subiret miseratio viri, simúlque reputatio, non amplius vivendum sibi æquo jure cum ceteris civibus, ferendam esse impotentem dominationem divitum, timentes tam sibi quàm illi propter ipsos periclitanti, deducunt eum domum vespere, jubéntque bono animo esse in crastinum. ille verò audacia resumpta, & ante lucem factione sua in unum contracta, signóque, si pugna opus esset, constituto, Capitolium ac co-

Rubrius trib. pleb.

359

μαρχεν αὐτὸν ἐς τὸ μέλλον ἐλέσθαι, κινδωνεύοντα δ' ἐκείνους. γνωμένης ὃ τ' χειροτονίας, δύο μὲ ἔφησαν αἱ πρῶται φυλαὶ Γράγχον ἀποφῆναι· τ' ὃ πλουσίων ἐνισταμένων, οὐκ ἐννόμων ἔναι δὶς ἐφεξῆς τ' αὐτὸν ἄρχειν, κ) Ῥ'ωμίου δημάρχου, ὃ πρεσβεύειν τῆς ἐκκλησίας ἐκείνης διειληχότ@, ἐνδοιάζοντ@ ἐπὶ τῷδε, Μάμμι@ αὐτὸν ὁ ἐπὶ τῷ Ὀκταυίῳ δημαρχεῖν ἠρημέν@, ἐκέλευεν ἑαυτῷ τὴν ἐκκλησίαν ἐπιτρέψαι. κ) ὁ μὲ ἐπέτρεψεν· οἱ ὃ λοιποὶ δήμαρχοι περὶ τῆς ἐπιστασίας ἠξίουν ἀνακληρῶσαι. Ῥ'ωμίου γὰ ὃ λαχόντ@, ἐκστάντ@ αὖθις ἐς ἅπαντας τὴν ἀγκλήρωσιν πρεσβείαν. ἔνθ@ οἱ μὲ κ) ἐπὶ τῷδε πολλῆς γιγομένης, ὁ Γράγχ@ ἐλαπούμεν@, τὴν μὲ χειροτονίαν ἐς τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν ἀνέβετο· πέντε δ' ὀπαγοὺς, ἐμελανειμένῃ τε ἔπ ὧν ἔναρχ@, κ) τὸ λοιπὸν τῆς ἡμέρας ἐν ἀγορᾷ τ' ὠὸν ἐπαίζων, ἐκφοίτοις σωίσιν κ) παρετίθετο, ὡς αὐτὸς ὑπὸ τ' ἐχθρῶν αὐτίκα ἀπολούμεν@. οἴκτου δὲ πολλοῦ συλλογισμῷ τὸν πένητας ἐπιλαμβάνοντ@ ὑπέρ τε σφῶν αὐτῶν, ὡς ἐκ ἂν ἴσω νόμῳ πολιτεύσόντων ἔπ, ἀλλὰ δουλεύσόντων κ) κρατ@ τοῖς πλουσίοις, καὶ ὑπὲρ αὐτὸ Γράγχ@, τοιαῦτα δεδιότ@ τε ἓ πυχοντ@ ὑπὲρ αὐτῶν, σωί τε οἰμωγῇ πρεπεμπόντων αὐτὸν ἅπάντων ἐπὶ τὴν οἰκίαν ἑσπέρας, ἓ θαῤῥοῦν ἐς τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν ἐπικελευόντων· ἀναθαῤῥήσας ὁ Γράγχ@, ἔπ νυκτὸς τὰς στασιώτας συναγαγὼν, ἓ σημεῖον εἰ καὶ μάχης δήσειν ἀποδείξας, κατέλαβε κ) Καπιτωλίου τ' νεὼν ἵνα χειροτονήσειν ἔμελλον,

ἐμέλλον, καὶ τὰ μέσα τῆς ἐκκλησίας. ἐνοχλούμενοι δ' ὑπὸ τῶν δημάρχων, καὶ τῶν πλησίον ἐκ ἐάντων ἀναβοᾶν, ὅδε αὐτὸς χειροτονίαν, ἀνέσχε τὸ σημεῖον. καὶ βοῆς ἄφνω ὠθοῦσι τῶν σωμενδότων ὑγρομβρίας, χειρίς τε ἦσαν ἤδη τὸ ἀπὸ τοῦδε. ἐ τῶν Γράκχειων οἱ μὲν αὐτὸν ἐφυλαττον, εἶλκ πῆς δορυφόρει, οἱ δ, τὰ ἱμάτια ὠθελζωσάμενοι, ῥάβδους ἐ ξύλα τὰ ἐν χερσὶ τῶν ὑπηρετῶν ἁρπάσαντές τε καὶ θραύσαντες ἐς πολλὰ, τοὺς πλησίους ἐξήλαυνον ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας σὺν τοσῷδε παράκχω καὶ τραύμασιν, ὡς τοὺς τε δημάρχους δείσαντας θεφυγεῖν ἐκ μέσου, καὶ τὸ νεὼν τῆς ἱερίας ἐπικλεῖσαι· δρόμου τε πολλῶν ἄκουσμον εἶναι, ἐ φυγὴν ἐ λόγον ἐκ ἀκελεῦσῃ, τῶν μὲ, ὅτι ἐ τοὺς ἄλλους δημάρχους ὁ Γράκχ ἐπεφάλυσε τῆς ἀρχῆς· (ἐ γὰρ ὁρωμένων αὐτῶν, ἐκράζον ἄτω) τῶν δ', ὅτι αὐτὸς ἑαυτὸν ἐς τὸ μέλλον δήμαρχον ἄνευ χειροτονίας ἀπέφαινεν. γιγνομένων δὲ τούτων ἡ βουλὴ συνῆλθεν εἰς τὸ τῆς Πίστεως ἱερόν. ἐ μοὶ θαῦμα κατεφαίνεται, τὸ, πολλάκις ἐν τοιοῖσδε φόβοις θεῖ τ' αὐτοκράτορες ἀρχῆς θεστησαμένους, τότε μηδ' ἐπὶ ἰσῳ τ' δικαίῳ λαβεῖν· ἀλλὰ χρησιμώτατα τὸ σωτήριος τόδε τὸ ἔργον εὑρεθὲν, μηδ' ἐν μνήμῃ τοῖς πολλοῖς ἄρα γενέσθαι, μήτε τότε μήτε ὕστερον. κελεύοντες δ' ὅσα ἔκελευον, εἰς τὸ Καπιτώλιον ἀνῆεσαν· καὶ σφίσι αὐτοῖς ὁ μέγιστος ἀρχιερεὺς λεγόμενος ἐξῆρχε τ' ὁδοῦ, Κορνήλιος Σκιπίων ὁ Νασικᾶς· ἐδόκα τε μέγιστον ἐποιεῖσθαι οἱ τοὺς ἐθέλοντας σώζειν τὴν πατρίδα· καὶ τὸ κράσπεδον ἐ ἱμάτιόν ἐς τὴν κεφαλὴν ἐπισείρασθαι, εἴτε τῷ πυρὶ σημείῳ ἐ χήμασι πλέονας οἱ σωτηρίαν ἐπιmitium occupat: divites adjunctis sibi aliquot tribunis impediunt quominus de illo ferantur suffragia. tum Gracchus signum suis dat ex compositio, quibus mox magno clamore coortis, ad manus ventum est, aliis ipsum pro satellitio stipantibus, aliis accincta veste fasces lictorum direptos, confringentibus, & non sine vulneribus divites exturbantibus è comitio, ita ut & tribuni metu perciti diffugerent, & sacerdotes templum clauderent: trepidóque fugientium discursu omnia miscente, incertis rumoribus ab aliis spargeretur Gracchum statuisse reliquis quoque collegis magistratum abrogare. quod eo credibilius erat, quia eorum nemo versaretur in publico: ab aliis verò, illum, non expectatis populi suffragiis, tribunatum sibi usurpaturum. Interea senatus in ædem Fidei cogitur. Equidem miror, nec tunc, nec postea cuiquam patrum in mentem venisse, toties in hujusmodi metu expertum salubre dictaturæ remedium, sed S. C. utcunque facto tendebant in Capitolium, ductu Corn. Scipionis Nasicæ pontificis max. qui proclamavit, Sequerentur se quicunque vellent salvam rempublicam: móxque laciniam togæ rejecit in humerum & caput, sive multitudinem ad se hoc signo contrahens, sive pugnæ ceu tesseram proferens, si- Tumultus Romæ in suffragiis.

Cornelius Scipio Nasica pontifex maximus.

UNIVERSITARIA DE GRANADA

ve reverentia deorum sua cœpta velut obtegens. ubi verò in Capitolium evasit, cedentibus Gracchanis tanto viro, senatum secum trahenti, Nasicæ comitatus extortis è manibus adversariorum fustibus, arreptísque subselliorum fragmentis, &, si quid aliud vice teli se offerebat, globatim irruentes feriebant eos, propellendo in prærupta crepidinis. quo in tumultu Gracchus etiam cum suorum multis circa fores templi oberrantibus cæsus est, ante regum statuas: & omnium cadavera noctu projecta sunt in Tiberim. Hic finis fuit Gracchi, patre bis consule geniti, ex Cornelia, Scipionis illius Africani filia, dum patriæ bene quidem sed violentius consulit, in ipso tribunatu in Capitolio necati. tantum piaculum in comitiis patratum est, quo non aliud in hoc genere fœdius. At populus varie cædem eam tulit, hisletis, illis mœrentibus. multi enim non minus suammet quàm illius vicem dolebant, & statum præsentem non tam rempublicam existimabant, quàm adversæ partis victricis insolentiam. alii rem factam se habere putabant, & voto potiti fruebantur. hæc contentio in id bellum incidit quo Aristonicus cum populo Romano certavit de Asiæ imperio.

360 Gracchi interitus.

Gracchi genus.

Aristonicus.

Fulvius Flaccus & Papirius Carbo cum minore Graccho

Post Gracchi necem, Appio Claudio quoque vita functo, Fulvius Flaccus & Papirius Carbo, cum minore Graccho, legis a-

ατώλμος, εἴτε πολέμιε τὶ σύμβολον τοῖς ὁρῶσιν ὡς κήλυθα ποιέμενος, εἴτε θεοὺς ἐγκαλυπτόμενος ὧν ἔμελλε δρᾶσθαι. ἀνελθὼν δ' εἰς τὸ ἱερὸν, καὶ τοῖς Γρακχείοις ἐπιβαλόμενον, εἴργαζον ὡς καὶ ἀξίωσιν ἀνδρὶ ἀρίστῳ, καὶ τῇ βουλῇ ἅμα οἱ θεωρῶντες ἐπῆσαν· οἱ δὲ τὰ ξύλα τῶν Γρακχείων αὐτῶν ἀφελκύσαντες, ὅπερ τε βάθρα ἦν ἄλλη περισκοπῇ ὡς ἐκκλησίαν συνιένεκτο, διελόντες, ἐπαίον αὐτὸς καὶ ἰδιώτην, καὶ εἰς τὰ ἀπόκρημνα κατέρριπτον. καὶ τῶνδε τῇ κυδοιμῷ πολλοὶ τῶν Γρακχείων καὶ Γράκχος αὐτὸς εἰλύμενος ἀφίκετο τὸ ἱερὸν, ἀνηρέθη ἀμφὶ τοὺς θύρας, ἀμφὶ τοὺς τῶν βασιλέων ἀνδριάντας, ἐκ πύπτας αὐτὸς νυκτὸς ἔρριψαν εἰς τὸ ῥεῦμα ἐς τὸν Τίβεριν. ὅπερ μὲν δὴ Γράκχος, ὁ Γράκχε ἐκ δὶς ὑπατεύσαντος, καὶ Κορνηλίας, τῆ Σκιπίωνος ἐκ Καρχηδονίας τὴν ἡγεμονίαν ἀφελομένε, πατρὸς, ἀρίστε βουλεύματος εἵνεκα, βιαίως αὐτῷ πεσόντος, ἀνήρητο ἐπὶ δημαρχῶν ἐν τῇ Καπιτωλίῳ. καὶ πεσὸν ἐν ἐκκλησίᾳ τόδε μῦθος ἠνύσθη, ἃ διέλιπεν οὔπω τινος ὁμοίᾳ γιγνομένῃ πάθος. ἡ δὲ πόλις ἐπὶ τῷ Γράκχῳ φόνῳ διήρητο ἐς λύπην καὶ ἡδονήν· οἱ μὲν, οἰκτείροντες αὐτὸς τε κἀκεῖνον, καὶ τὰ παρόντα, ὡς ἐκεῖ πολεμίαν ἀλλὰ χειροκρατίαν καὶ βίαν· οἱ δ' ἐξειργάσθαι σφίσιν ἡγεμόνα πῶν ὅσον ἐβούλοντο. ἐκ τόδε μὲ ἦν ὅτε Ἀριστόνικος Ῥωμαίοις περὶ τῆς ἀρχῆς ἐπολέμει τῆς ἐν Ἀσίᾳ.

Ἀναιρεθέντος δὲ Γράκχου, καὶ τελευτήσαντος Ἀππίου Κλαυδίου, ἀντικαθίσαντες μὲ ἐς τὸ τοῦ γῆν ἅμα τῷ νεωτέρῳ Γράκχῳ Φλάκκε Φύλ-

κιος

ἕκαστος Φλάκκος ὁ Παπίριος Καρβωνιανὸς ἀμελετήτων ἢ τῶν κεκτημένων αὐτὴν ἀποχρώντως, κατηγόρους σκήπτου συνδεικνύουσιν· ἢ τῷ μὲν πολὺ πλείους ἦν δικῶν χαλεπῶν. ὅσῃ γὰρ ἄλλῃ πλησιάζουσι τῇδε ἐπιπέφυκε, ἢ τοῖς συμμέτροις ἐπιδήρηται, ἅμα τὸ τῆσδε μεῖζον ἐξηπάζετο ἅπασα, ὅπως τε ἐπίπεφυκε καὶ ὅπως ἐπιδήρηται· ὅτε τὰ συμβόλαια, ὅτε τὰς κληρουχίας ἐπ' ἐχόντων ἀπάντων· ἃ δὲ καὶ ἐνδέοιτο, ἀμφίλογα ἦν. ἀναμετρουμένης τε αὐτῆς, οἱ μὲν σὺν πεφυτδυμένοις καὶ ἐπαύλεων, ἐς ψιλὸν μεπεπιδένδρ· οἱ δ' ἐξ ἐναργῶν, εἰς ἀγνῶν, ἢ λιμνας, ἢ τέλματα, ὅτε τῶν ἀρχὴν ἐπὶ δοκιμότητος ἀκριβῆ πεποιημένοι. καὶ τὸ κήρυγμα τῶν ἀνέμητον ἐξεργάζεσθαι ὠφέλειαν, ἐπῆρε πολλοὺς τὰ πλησίον σκοπουμένους τῶν ἑκατέρας ὄψιν συγχέαι, χρόνου τε ἐπελθόντος εὐθύμως πάνυ, καὶ τὸ τῶν πλουσίων ἀδίκημα, καίπερ ὂν μέγα, δυσπαρίγνωστον ἦν· καὶ ὅθεν ἀλλ' ἢ πάντων ἀνάστασις ἐγίγνετο, μεταφερομένων τε καὶ μετοικιζομένων ἐς ἄλλοτε ἄλλα. ταῦτά τε ἤδη, καὶ τὰς ἐπὶ τούτοις τῶν δικαζόντων ἐπιξείας ἀ φέροντες οἱ Ἰταλιῶται τὴν Κορνήλιον Σκιπίωνα, ὃς καρχηδόνα ἐπόρθησεν, ἠξίουν σφῶν ἀδικημάτων ὑπερασπίζειν. ὁ δὲ ἐς τοὺς πολίτας αὐτοῖς κεχρημένους ὑπερθυμοτάτους, ὑπερίδειν τε ὤκνησε, καὶ παρελθὼν εἰς τὸ βουλευτήριον, τὸν μὲν γεωργικὸν νόμον οὐκ ἔψεξε διὰ τὸν δῆμον σαφῶς· grariæ susceperunt patrocinium. Quumque veteres possessores agros recenseri tergiversarentur, judices ad accusandos eos per præconem invitaverunt: ac mox enatæ sunt difficiles lites plurimæ. quicquid enim conterminorum agrorum aut divenditum fuerat aut divisum sociis, totum in controversiam veniebat disceptando quo pacto venditum esset aut divisum: quum nec instrumenta extarent omnia, & nonnulli excidissent è suarum portionum possessionibus. quòd si quæ extabant, & ipsa erant juris ambigui. quòd dum agri de integro ad mensuram dividerentur, colonorum alii ex consitis & suis villis instructis fundis transferebantur in terram nudam: alii è cultis in incultam aut cœnosam palustrémve: quia jam inde ab initio ager de hoste captus negligenter divisus fuerat: & quoniam edictum fuerat ut coleretur id agri quod dividendum erat, dum multi inter colendum evehuntur etiam in contigua, confundebatur locorum facies, ætate quoque multa mutante: ut difficile esset divitum injurias, quamvis magnas, deprehendere. atque ita omnia sursum deorsum miscebantur crebris migrationibus. hujusmodi molestias & rerum judicatarum executiones Itali ægrè ferendo, quò finis injuriarum fieret, patronum sibi Cornelium Scipionem Africanum optaverunt: qui strenua ipsorum opera sæpe in bello usus, non recusavit hoc patrocinium: ingressusque in senatum, legem quidem agrariam non improbavit palam, legis agrariæ patrocinium suscipiunt. 361 Cornelius Scipio Italorum patronus.

ne plebem offenderet, verùm præfatus difficultatem negotii, cenſebat judicia hujuſmodi cauſarum à triumviris, quaſi ſuſpectis, transferenda ad alios: id quod ut æquiſſimum impetratum eſt. Senatus Tuditanum conſulem talium litium judicem eſſe juſſit: qui rem aggreſſus quum perdifficilem animadverteret, prætextu Illyrici belli abiit in provinciam. triumviri verò, nemine ab eis jus petente, in otio degebant, unde ortum eſt populi erga Scipionem odium & indignatio, quòd eum propter quem ſæpe potentes cives offendiſſet, quémque poſthabita legum ratione iterum conſulem creaſſet, arbitraretur ſociis Italici nominis magis quàm ipſi populo conſuluiſſe. hoc intellecto ejus inimici paſſim vociferabantur, decreviſſe illum tollere in totum legem agrariam, non ſine armis atque cædibus: atque ita territabant populum. tandem quum Scipio veſpere in cubiculum ſe recepiſſet, tabellas ſecum ferens, in quibus noctu meditaretur quæ parabat pro concione dicere, repertus eſt mortuus, ſine vulnere ſive inſidiis Corneliæ Gracchorum matris, veritæ ne abrogaretur lex agraria: adjuvante eam Sempronia quoque filia, quæ Scipioni nupta ob deformitatem ac ſterilitatem nec amabatur nec amabat: ſive, ut nonnulli putant, ſibimet ipſe mortem conſcivit, quòd videret ſe non poſſe præſtare pollicita. nec deſunt qui dicant ſervos in tormentis faſſos,

Tuditanus.

Odium populi in Scipionem.

Cornelii Scipionis interitus.

Sempronia.

τῶν δὲ τούτου δυσχέρειαν ἐπεξιών, ἠξίου τὰς δίκας σφᾶς ἐπὶ τῶν διαφερομένων ὡς ὑποπτων τοῖς δικαζομένοις, ἀλλὰ ἐφ' ἑτέρων λέγεσθαι. ὧν δὴ καὶ μάλιστα ἔπεισεν ἕνεκα δοκοῦσι δικαίως· καὶ Τουρδιτανὸς αὐτοῖς ὑπατεύων, ἐδοξεν δικάζειν· ἀλλ' οὐδὲ μὰ ἀψαμένου ἔργου, καὶ τῶν δυσχερειῶν ἰδὼν, ἐπ' Ἰλλυριοὺς ἐστράτευε, φήσας τόδε ποιήμενος ἐς μὴ δικάσειν. οἱ δὲ τῶν γῶν ἀμνέμοντες, οὐκ ἀπαντῶντος ἐς αὐτοὺς οὐδενὸς ἐς δίκην, ἐπὶ δρυγίας ἦσαν καὶ μέσου ἐντεῦθεν ἤρξατο ἐς τὸν Σκιπίωνα ἐς δήμου καὶ ἀγανάκτησις, ὅτι αὐτὸν ἀγαπήσαντες ἐπιφθόνους, καὶ πολλὰ τοῖς δυνατοῖς ἐναντιωθέντες ὑπὲρ αὐτῶν, ὕπατόν τε δὶς ἑλόμενοι πεποιήκασιν, ὑπὲρ τῶν Ἰταλιωτῶν ἀντιπεραιοῦσθαι σφίσιν ἐώρων. ζῶντα μὲν ὅσοι ἐς Σκιπίωνα ἦσαν ἐχθροὶ κατηδοντες, ἐδόων ὡς λύσει τὸν Γράκχου νόμον ὅλως διεγνωκώς, μείζοσι πολλῷ ἐπὶ τῷδε ὠθοῦντες ἐργάσασθαι· ὧν ὁ δῆμος ἀκροώμενος ἐδεδίει· μέχρι ὁ Σκιπίων ἐσπέρας παραδείπνου ἑαυτῷ δέλτον, εἰς ἣν νυκτὸς ἔμελλε γράψειν τὰ λεχθησόμενα ὑπὸ τῷ δήμῳ, νεκρὸς ἀνὰ τραύματος εὑρέθη· εἴτε Κορνηλίας αὐτῷ, τῆς Γράκχου μητρὸς, ἐπιβουλῆς, ἵνα μὴ ὁ Γράκχου νόμος λυθείη, καὶ συλλαβούσης ἐς τοῦτο Σεμπρωνίας τὸ θυγατρὸς, ἢ τῷ Σκιπίωνι γαμουμένη διὰ δυσμορφίαν καὶ ἀπαιδίαν ὑπὸ ἐστέργετο, ὑπὸ ἔστεργεν· εἰθ', ὡς ἔνιοι δικαιοῦσιν, ἑκὼν ἀπέθανε, συνειδὼς ὅπ ἐκ ἔσοιτο δυνατὸς κρατῆσειν ὧν ὑπέσχετο. εἰσὶ δ' οἳ βασανιζομένους φα-

εἰ μὴ

οἱ γεραίτατοι εἰπεῖν ὅτι αὐτὸν ξένοι δι' ὀπισθοδόμου νυκτὸς ἐπεισαχθέντες ἀπέπνιξαιεν· καὶ οἱ πυθόμενοι, ὀκνήσαιεν ἐξενεγκεῖν ἀφ' ἑαυτῶν τὸν δῆμον ὁρμιζόμενον ἐπ' ἐκείνῳ τῷ θανάτῳ στυγηδόμενον. Σκιπίων μὲν δὴ πυθόμενος, καὶ ὑπὸ δημοσίας ταφῆς ἠξίωτο, μέγιστα δὴ τῷ ἡγεμονίαν ὠφελήσας. ὅπως ἡ παρ' αὐτίκα ὀργὴ ποτε χάλαστον ἐπικρατεῖ. καὶ τόδε ὂν τηλικοῦτον, οἷα παρέργον ἐπὶ τῇ Γράκχου στάσει συνέπεσε.

Τῷ δὲ διαιρεῖσθαι τὴν γῆν οἱ κεκτημένοι, καὶ ὡς ἐπὶ ἀφαιρέσει ποικίλως διέφερον ἐπὶ πολύν. καὶ πρὸς εἰσηγοῦντο, τὰς συμμάχους ἀπαυδᾶν, οἳ δὴ περὶ τῆς γῆς μάλιστα ἀντέλεγον, εἰς τῶν Ῥωμαίων πολιτείαν ἀναγραφῆναι, ὡς μείζονι χάριτι περὶ τῆς διοισομένης· καὶ ἐδίδοντο ἄσμενοι τοῦτ' οἱ Ἰταλιῶται, ἀφαιρεθέντες τῶν χωρίων τὴν πολιτείαν. συνέπραττόν τε αὐτοῖς ἐς τοῦτο μάλιστα πάντων Φλάκκος Φλάκκου, ὑπατεύων ἅμα ἐκ τὴν γῆν διανέμειν· ἡ βουλὴ δ' ἐκάλεπαινε τὰς ὑπηκόους σφῶν ἰσοπολίτας εἰ ποιήσοντο. ἐκ τόδε μὲν τὸ ἐγχείρημα ὕστω διελύθη· καὶ ὁ δῆμος οὐκ ἐλπίδι τίνος τῆς γῆς ᾠδομένου ἥδυμεν. ὧδε δὴ αὐτοῖς ἔχουσιν, ἀπάσιος εἰς τὸν τῶν διαγραπτῶν δημαρχίαν ἐπιφαίνεται Γάιος Γράκχος, ὁ Γράκχου μὲν νομιθέτου νεώτερος ἀδελφός, ἐς πολὺ μὲν ἡσυχάσας ἐπὶ τῇ δὲ ἀδελφοῦ συμφορᾷ· πολλῶν δ' αὐτῷ κηδεφρονούντων ἐν τῷ βουλευτηρίῳ, παρήγειλεν ἐς δημαρχίαν. καὶ ὧδε φανέσθαι αἱρεθεὶς, εὐθὺς ἐπεβούλευε τῇ βουλῇ, σιτηρέσιον ἔμμηνον ἀγείρας ἐκ τοῦ

noctu per posticum intromissos quosdam ignotos illum suffocasse, se verò ideo rem prodere veritos, quòd scirent infensum ipsi populum gaudere ejus interitu. Sic mortuus est vir imperio Romano utilissimus, ne funeratus quidem publicè: tanto plus valuit præsens indignatio quàm gratia præterita. atque hoc fuit agrariarum seditionum quoddam quasi auctarium. 362

Ceterùm agrorum divisio à possessoribus per varias causationes in longum differebatur: & quidam censebant, sociis omnibus, qui maximè de agris contendebant, civitatem dandam: quo hac gratia devincti contendere desinerent. pergratum id fuit Italis, jus civium dari quàm agrum publ. dividi sibi malentibus. nitebantur autem potissimùm favore Fulvii Flacci, qui tum simul consul & triumvir agris dividendis creatus fuerat. Senatus autem ægrè patiebatur subditos æquari jure civibus. atque hic conatus talem exitum habuit, plebe mœsta & frustratam spem suam dolente. Sic affectis commodùm se obtulit tribunus, Cajus Gracchi majoris frater & in triumviratu olim collega, qui aliquantisper post fratris necem quieverat: quúmque inter patres autoritatem suam parum tueretur, candidatum tribunatus se professus, adeptúsque illustri plebis studio eum magistratum, confestim cœpit dolos senatui nectere, lege lata de frumento

Cajus Gracchus trib. pl.

Caji Gracchi lex.

mento menstruo plebi viritim dividendo ex publico, quod nunquam antè factum est. atque ita uno instituto plebe sibi celeriter devincta, Fulvio Flacco etiam adjutante, in sequentem quoque annum trib. refectus est jam enim lex lata fuerat: Si tribunus opus habeat ad præstanda pollicita, ejus potissimùm rationem habendam proximis comitiis. Itaque continuato sibi magistratu, & conciliatis supradicta mercede plebeis, ut gratificaretur & equitibus, qui secundus post amplissimum ordo est, judicia ob infames corruptelas, ad eos à senatoriis judicibus transferre conatus est, opprobrando illis exempla recentissima quæque, Aurelium Cottam, Salinatorem, Manium 363 Aquilium, qui Asiam devicerat, repetundarum reos, elapsos corruptis judicibus. atteſtabantur & provinciarum legati etiam tum in Urbe morantes indignabundi cum magna judicum invidia. ea res pudorem incussit senatui, quominus obsisteret plebiscito de transferendis judiciis: atque ita ad equites devenerunt. lege hac perlata ferunt Graechi vocem exceptam, actum jam de senatus potentia. eam minimè vanam fuisse, apparuit procedente tempore. Quum enim penes alium ordinem esset jurisdictio de rebus urbanis ac Italicis, déque ipsis senatoribus, sive pecuniaria mulcta esset, sive exilium aut ignominia, imperium videbatur jam equitum, senatores

Lex.

Translata judicia à senatoribus ad equites à C. Graccho.

δημοτῶν ἀπὸ τ κοινῶν χρημάτων, ἐ πρότερον ἐωθὸς γεγένηται. ὁ μὲν οὖν ἔτως ἐπὶ πολιτεύμασι τ δήμου ὑπηγάγετο, συμπαίζοντος αὐτῷ Φουλβίου Φλάκκου· καὶ εὐθὺς ἐπὶ τῷδε ἐς τὸ μέλλον ἤρετο δημαρχεῖν· καὶ γάρ τις ἦδη νόμος κεκύρωτο, εἰ δημάρχῳ ἐνδέοι τῆς πραγματείας, τὸν δῆμον ἐκ πάντων ἐπιλέγεσθαι. ὁ μὲν δὴ Γάϊος Γράκχος ἔτως ἐδημάρχει τὸ δεύτερον, οἷα δὴ ἔχων τ δῆμον ἠμεμιθον, ὑπήκτο καὶ τὸς καλουμένους ἱππέας, οἱ τὴν ἀξίαν εἰσὶ τ βαλλῆς ἐ τ βουλευτῶν ὀν μείζω δι' ἑτέρου τοιοῦδε πολιτεύματος, τὰ δικαστήρια ἀποδοῦναι ἐπὶ δωροδοκίαις ἐς τὸς ἱππέας ἀπὸ τ βαλλευτῶν μετέφερε, τὰ ὑπάγυια μάλιστα αὐτοῖς ὀνειδίζων, ὅτι Κορνήλιος Κόττας καὶ Σαλινάτωρ ἐ τρίτος ἐπὶ τούτοις Μάνιος Ἀκύλιος, ὁ τὴν Ἀσίαν ἑλών, σαφῶς δεδωροδοκηκότες, ἀφέντο ὑπὸ τῶν δικαστῶν· οὔτε πρέσβεις οἱ κατ' αὐτὸν ἔτι παρόντες, σὺν φθόνῳ ζώπυρα θελήσαντα ἐκκαίεσθαι. ἅπερ ἡ βουλὴ μάλιστα αἰδουμένη, ἐς τ νόμον ἐνέδιδε, ἐ ὁ δῆμος αὐτὸν ἐκύρου· καὶ μετέπιπτεν μὲν ὧδε ἐς τὰς ἱππέας ἀπὸ τ βαλλῆς τὰ δικαστήρια. φασὶ δὲ, κυρωθέντος ἤδη νόμου, τ Γράκχον εἰπεῖν ὅτι ἀθρόως τὴν βουλὴν κατῆρκει· ἐ δὴ ἐρίζοντος ἐτέρου ἐς πειρασμὸν, μείζονας ἐπιφανῆναι τὸ ἔπος τοῦ Γράκχου. τῷ τε γὰρ δικάζειν αὐτοὺς Ῥωμαίοις καὶ Γ πελιώταις ἅπασι, ἐ αὐτοῖς βαλλευτικῆς ἐπὶ πᾶσι μέτρῳ, χρημάτων τε πέρι καὶ ἀτιμίας καὶ φυγῆς, τὰς μὲ ἱππέας, οἷα τινὰς ἄρχοντας αὐτῶν ὑπερπῆρε, τὰς δ' βουλευ-

βελευτὰς ἴστε δ' ὑπηκόους ἐποίει· σωιστέμβροιτε τοῖς δημάρχοις οἱ ἱππεῖς ἐς τὰς χειροτονίας, καὶ ἀντιλαμβάνοντες πυρ' αὐτῶν ὅ, τι θέλοιεν, ἐπὶ μέγαν φόβον τοῖς βελευταῖς ἐχώρουν· ταχὺ τε θέλω ἀνεῤῥάφθη τὸ κράτος τῆ πολιτείας, τὸν μὲ ἀξίωσιν μόνον ἔτι τῆ βελῆς ἐχόντος, τὸν δ' δυνάμιν, τῆ ἱππέων. ἐθέλοντες γὰρ οὐκ ἐδυνάσευον μόνον, ἀλλὰ καὶ σαφῶς συνῳρίζοι τοῖς βελευταῖς ὑβρεῖ τὰς δίκας. τὸν δὲ δωροδοκίαν μεγαλαυχοντες, δ' γυμνάσμοι δ' οἱδὲ κερδῶν ἀθρόων, αἰσχρότερον ἔτι καὶ ἀμετρότερον αὐτοῖς ἐχρῶντο· κατηγόρας τε συνετους ἐπὶ τοῖς πλουσίοις ἐπῆγοντο, καὶ τὰς τῆ δωροδοκιῶν δίκας συνιστέμβροι σφίσιν αὐτοῖς καὶ βιαζόμβροι πέμπειν ἀνῆρει· ὡς καὶ τὸ ἔθος ὅλως τῆ τοιᾶσδε ἐυθυμίας ἐπιλιπεῖν, καὶ στεῖν ἄλλο τῆ δικαστικῶν νόμων ἐκ ἐλάττον τῆ σωτέρων ἐς πολὺ πεφυκέναι. ὁ δὲ Γράκχος καὶ ὁδοὺς ἐτέμβρ ἀνὰ τὴν Ἰταλίαν μακρᾶς, πλήθος ἐργαλείων καὶ χειροτεχνῶν ὑφ' ἑαυτῆ ποιέμβρος, ἑτοίμων ἐς ὅ, τι κελεύοι. καὶ ἀπεικίας εἰσηγεῖτο πολλὰς· καὶ τὰς Λατίνας ἐπὶ πᾶσιν ἐκάλει τῆ Ῥωμαίων, ὡς ἐκ ἐυπρεπῶς συνεφίσι τὸ βουλῆς ἀντιστήναι δυναμβρης· τῶν τε ἑτέρων συμμάχων οἷς ἐκ ἐξῆν ψῆφον ἐν ταῖς Ῥωμαίων χειροτονίαις φέρειν, ἰδίδου φέρειν ἀπὸ τοῦδε, ἐπὶ τῆ ἔχειν καὶ τοῦσδε ἐν ταῖς χειροτονίαις τῶν νόμων αὐτῆ σωτελοῦντας· ἐφ' ᾧ δὴ μάλιστα ἡ βουλὴ ἀθρυμαχθείστε, τοὺς ὑπάτους verò in ſubditorum ordinem redigi: atque ita ſuffragante tribuniſpl. equeſtri ordine, illis verò parem gratiam referre paratis, ſenatui timor ingens injectus eſt: nec multum aberat quin, verſa reipubl. forma, equitum ſolorum fieret potentia, honore tantùm ſenatui relicto. progreſſu enim temporis non modò ſubjiciebatur ampliſſimus ordo equitibus, ſed propalam etiam ſenatores injuriis afficiebantur à judicibus, qui capti deguſtatorum lucrorum dulcedine, turpius & immoderatius poteſtate abutebantur: divitibus accuſatores ſubornabant, factáque conſpiratione leges corruptelis judicum oppoſitas vel eludebant vel ſuperbè contemnebant: ita ut quum nunquam repoſceretur judiciorum ratio, non minor prioribus exorta ſit ſeditio de legibus judiciariis, duratura & ipſa aliquandiu. At Gracchus vias etiam per Italiam muniebat longas, multitudinem operariorum manibus victum quærentium obnoxiam ſibi præparans, ad quævis cœpta juvanda facilem: multáſque deducebat colonias, quin & Latinos invitabat ad petendum jus Romanæ civitatis, quaſi eſſet res indigna, ſenatum cognatorum populorum cupiditati reſiſtere, ceteris quoque ſociis contra veterem morem, jus ſuffragiorum dabat: uſurus & eorum opera in ferendis quas deſtinarat legibus. Non alia res magis ſenatum terruit: Equeſtris ordo potentia abutitur.

364

móxque Senatuſconſultum factum

Senatus-consultum.

ctum est, edicerent coss. ne quis nisi qui jus suffragii habeat, vel in Urbe sit vel intra quintum ab Urbe lapidem, tantisper dum suffragia perferuntur de recens tum promulgatis legibus. persuasum est & Livio Druso ut Gracchi collegæ rogationibus intercederet, nec tamē rationem intercedendi redderet apud populum. idem jus & cuivis intercedenti datum est. plebi verò deliniendæ XII coloniæ concessæ sunt: quæ res ut plebeiis longè gratissima, promulgatarum legum fecit fastidium.

Livius Drusus Gracchi collega.

Tum Gracchus, favore plebis frustratus, in Africam unà cum Fulvio Flacco (consularis hic eadem de causa collega in tribunatu Graccho datus fuerat) trajecit: quò ob soli ubertatem colonia decreta fuerat: ablegatis de industria colonis, ut per eorum absentiam senatus aliquantulum respiraret à vulgi seditionibus. Coloniæ locus designatus est in ruinis Carthaginis, contempta Scipionis ejus demolitoris voluntate, qui compascuam in sempiternum devoverat, ascripti sunt eò sexies mille, supra lege præstitutum numerum, ut sic quoque plebem magis obnoxiam sibi redderent. Romam inde reversi, exciebant illos sexies millenos ex tota Italia. Quúmque per literas significatum esset ex Africa à coloniæ designatoribus, lupos disturbasse terminos positos à Graccho & Fulvio, negantibus auguribus fas esse illuc colonos deduci, senatus indixit comitia,

Romanorum colonia designata in ruinis Carthaginis.

ἐκέλευσε προγράψαι, μηδένα τῶν ἀφερόντων ψῆφον ἐπιδημεῖν τῇ πόλει, μηδὲ προσπλαζειν ἀπὸ πεντεκαίδεκα σταδίων τῷ ἐσομένῳ περὶ τούτων τῶν νόμων χειροτονίαν. Λιβύσιον τε Δρῦσον, ἕτερον δήμαρχον, ἔπεισε κωλύσαι τὰς Γράκχου νόμους, ὅτε ἐπιλέγοιτο τὸν δῆμον τὰς αἰτίας· δίδοται γὰρ τῷ κωλύοντι μηδὲν ἐπιλέγειν. ἔδωκαν δ' αὐτῷ καὶ φιλανθρωπότατα τὸν δῆμον δώδεκα ἀποικίας· ὧν δὴ καὶ μάλιστα ὁ δῆμος, ἡσθεὶς, τῶν Γράκχου νόμων κατεφρόνησεν.

Ὁ γὰρ δημοκόπημονέστατος ἁπάντων, εἰς Λιβύην, ἅμα Φουλβίῳ Φλάκκῳ, καίπερ μετὰ ὑπατείαν ἀφ' ἑνὸς δήμαρχεῖν ἐλομένῳ, διέπλευσεν· ἐψηφισμένης καὶ δόξαν ἰσχυρᾶς εἰς Λιβύην ἀποικίας, καὶ τῶνδε αὐτῶν οἰκιστῶν ἐπιτηδὲς εἰρημένων, ἵνα μικρὸν ἀποδημοῦντων, ἀναπαύσαιτο ἡ βουλὴ τῆς δημοκοπίας. οἱ δὲ τὴν ἀποικίαν τὴν πόλιν διέγραφον ἔνθα ποτὲ καὶ ἡ Καρχηδονίων· ἀδὲν φροντίσαντες ὅπη Σκιπίων αὐτὴν ὅτε κατέσκαπτεν, ἐπηράσατο εἰς ἀεὶ μηλόβοτον εἶναι. διέγραφον δ' ἐς ἑξακισχιλίους ἀπὸ ἰλατῶνων καὶ τοῦ νόμου, ὡς καὶ τοῦδε τὸν δῆμον ὑπαξόμενοι. ἐπανελθόντες τε ἐς Ῥώμην, σὺν ἑπτακοσίοις ἐξ ὅλης Ἰταλίας τοὺς ἑξακισχιλίους. ἐπισταλάντων δὲ τῶν ἐν Λιβύῃ τὴν πόλιν ἐπ' ἀγραφόντων, ὅπη λύκοι τοὺς ὅρους Γράκχου τε καὶ Φουλβίου διεῤῥιψαν ἀναπατόντες, καὶ τὸ μάτεον τὴν ἀποικίαν ἠσυμβόλων ἁπάσιον· ἡ μὲν βουλὴ προεγράφη ἐκκλησίαν, ἐν ᾗ τὸν νόμον ἔμελλε τὸν περὶ τῆσδε τῆς ἀποικίας λύσειν. ὁ δὲ in quibus lex de ea colonia abro-

Γράκχος

Γράκχος καὶ ὁ Φούλβιος, ἐπεὶ καὶ τοῦδε ἐξέπιπτον, μεμηνόσιν ἐοικότες, ἐψεύδοντο τῷ βουλῇ ἔφασκον ὡς ἐπὶ τὸν λύκων· οἵ τε θρασύτατοι τῶν δημοτῶν αὐτοῖς συνελάμβανον, ἐγχειρίδια φέροντες εἰς τὸ Καπιτώλιον, ἔνθα ἐπὶ τῆς δοκικίας ἐκκλησιάσειν ἔμελλον. ἤδη δὲ δήμου συνειλεγμένου, καὶ Φουλβίου τι ὡς ἐπὶ τούτων δρῶντος λέγοντος, ὁ Γράκχος ἀνέβαινεν εἰς τὸ Καπιτώλιον, ὑπὸ τῶν σωματοφυλάκων δορυφορούμενος· εὐσχολούμενος δὲ ὑπὸ τῶν συνειδότων ὡς ἐπὶ ἀλλοκότοις βουλεύμασι, τὴν μὲν συνοδον τῆς ἐκκλησίας ἀπέκλινεν, εἰς δὲ τὸν τοῖχον παρελθὼν ἐκάθιζεν, ἐφεδρεύων παρεζομένοις· καὶ αὐτὸν ἄττως ἔχοντα θορύβου καταδῶν δημότης ἀνὴρ Ἀτίλιος ἐν τῇ στοᾷ θύων, ἐμβαλὼν τὴν χεῖρα, εἴτε τι πυθόμενος ἢ ὑποπτεύων, ἢ ἄλλως εἰς τὸν λόγον ὑπαχθείς, ἠξίου φράσαι τῷ πατρὶ τὸ· ὁ δὲ μᾶλλόν τε θορυβηθείς, καὶ δείσας ὡς καταίφρων, ἔβλεψεν αὐτῷ δεδιὼς, καὶ τίς τε παρόντων, ἅτε σημείου τινὸς ἐπιφθέντος, ὅτι ἀποσπάσματός πω μεῖζον, οὐ μόνης τῆς εἰς τὸν Ἀτίλιον Γράκχῳ δεδιότος εἰκάσας ἤδη τὸν καιρὸν ἥκειν, καὶ χαλεπῶς φέρων τι τῷ Γράκχῳ, δόξας ἀφανῆ ἀφελόμενον ἔργου, τὸ ἐγχειρίδιον ἐπισπάσας διέχρησε τὸν Ἀτίλιον. βοῆς δὲ γενομένης, καὶ σώματος ὀφθέντος ἐν μέσῳ νεκροῦ, πάντες οὐ μετὰ ἱερᾶς καταπεπληγότες φόβου. Γράκχος δὲ εἰς τὸν ἀγοραῖον ἐπιπλαγέντες, ἐβούλετο μὲν αὐτοῖς ἐκλογίσασθαι ὡς ἐπὶ γεγονότος· ἑνὸς δὲ αὐτὸν ἀδεῶς ὑφισταμένου, ἀλλ' ὡς ἅπαντα πάντων ἐκτρεπομένων· ὁ μὲν Γράκχος ἐς ὁ Φλάκκος ἀπο-

garetur. at Gracchus & Fulvius hac quoque spe frustrati, tantummodo furentes, mentiri senatum ajebant de luporum prodigio. His audacissimus quisque è plebe favebat, cum sicis petentes Capitolium, quò tribus vocabantur suffragiis ferendis de colonia; & jam populus convenerat, quum, Fulvio concionari exorso, Gracchus in ædem Jovis Capitolinam ascendebat, stipatus suis ex composito. sed impeditus ab iis qui non ignorabant hominem res novas moliri, vitato comitio deflectens in porticum insidiabatur ibi adversariis. ita tumultuantem animadvertens vir è plebe Attilius, in ea porticu sacra tunc faciens, apprehensum manu sive quòd sciret aliquid: sive suspicaretur, sive alioqui captans colloquium, rogabat ut patriæ parceret. Ille magis etiam turbatus, quasi deprehensus in facinore, eum torvè aspexit. tum quidam ex Gracchanis injussus, & non expectato signo, ex solo vultu conjectans adesse tempus, ratúsque initurum se gratiam apud patronum si primus rem aggrederetur, stricto ferro trajecit Attilium. clamore autem exorto & conspecto in turba cadavere, omnes pariter sibi metuentes defugerunt è templo properè. Gracchus forum ingressus volebat rationem facti reddere: sed nemine eum expectante, omnibus ut impium aversantibus, ipse ac Flaccus amissa rei gerendæ occasio-

365

Attilius.

Ejus interitus.

occasione anxii, suam quisque domum recurrunt: eôdem & ceteri ejus factionis se conferunt reliqua plebs, tanquam in publico tumultu, forum de media nocte occupat. alter consulum qui in Urbe manserat Opimius, armatos prima luce disponit, præsidium Capitolio, senatum per præcones convocat, ipse media in urbe ædem Castorum occupat, in omnem occasionem intentus. In hoc rerum statu senatus Gracchum & Flaccum ad causam in curia dicendam evocat: at illi armati in Aventinum excurrunt, sperantes hoc occupato senatum conditiones pacis arrepturum. servos quoque, sed frustrà, vocant ad pileum. itaque cum suorum manu ædem Dianæ muniunt. inde Quintum, Flacci filium, ad senatum mittunt acturum de concordia. Responsum est, venirent ipsi positis armis, & quæ vellent dicerent: aliàs non esse cur ad se quenquam mittant in posterum. Sed quum Quintus revertisset, Opimius eum ob contemptam denuntiationem, tanquam non jam legatum, comprehendi jussit, simúlque armatos contra Gracchum misit: ille per sublicium pontem fugit trans Tiberim, in quendam lucum, comite unico servo: cui mox ne in potestatem inimicorum veniret, jugulum præbuit. Flaccus in familiaris cujusdam officinam confugit. eum

Opimius consul.

366

Gracchi interitus.

ῥέμβοι, καὶ ἅτε καιρὸν ὦν ἐβουλεύετο φθάσαι τὴν ἐγχείρησιν ἀπολλυμένους, ἐς τὰς οἰκίας διέτρεχον, ἐς οἱ σωθέμβοι αὐτοῖς σωτῆσαι ἐς αὐτάς. τὸ δ' ἄλλο πλῆθος ἐκ μέσων νυκτῶν, ὡς ἐπὶ δὴ τινὶ καιρῷ, τὸν ἀγορᾶν παρεσκευάζετο. καὶ ὃς ἐπιδάμει τῶ ὑπάτων Ὀπίμιος, διέπεμπε μὲν τινὰς ὡς ὁπλίους ἐς τὸ Καπιτώλιον ἅμα ἕω σημαίνοντας, καὶ τὸν βουλὴν μὲν κήρυκων σωτηκαλέσατο· αὐτὸς δ' ἐν μέσῳ πάντων ἐν τῷ ναῷ τῶ Διοσκόρων ἐφέδρευε τοῖς ἐσομένοις. τὰ δὲ ἦν τοιάδε. ἡ μὲν βουλὴ Γράκχον καὶ Φλάκκον ἐκ τῶν οἰκιῶν ἐς ἀπολογίαν ἐς τὸ βουλευτήριον ἐκάλεσαν· οἱ δὲ σὺν ὅπλοις ἐξέδρων ἐπὶ τὸ Αἰσκυλῖνον λόφον, ἐλπίσαντες, εἰ τοῦδε κρατήσοιεν, ἐνδώσειν καὶ τοὺς σωθήκας αὐτοῖς τὸν βουλὴν· μαθόντες δὲ τοὺς ἱεροφάντας σωτεκάλεσαν ἐπ' ἐλευθερίᾳ καὶ τῶνδε μὲν ἐδέησε τυχήσειν, αὐτοὶ δὲ σὺν ὅσοις εἶχον ἀμφ' αὐτοὺς, τὸ Ἀρτεμίσιον καταλαβόντες, ἐκρατύνοντο. ὁ δὲ Κόιντος, Φλάκκου παῖς, ἐς τὴν βουλὴν ἔπεμπον, δεόμβοι διαλλαγῶν τυχεῖν, ὁ βιᾶν μετ' ὁμονοίας· οἱ δ' ἐκέλευον αὐτὸν ἀποθέμενον τὰ ὅπλα ἥκειν ἐς τὸ βουλευτήριον, καὶ λέγειν ὅ, τι θέλοιεν, ἢ μηκέτι πέμπειν μηδένα. τῶ δ' αὖθις τὸν Κόιντον ἐπιπεμψάντων, τόνδε μὲν Ὀπίμιος ὁ ὕπατος, ἅμα τὴν παραγόρευσιν, ὡς οὐκ ἔτι πρεσβευτὴν ὄντα, συλλάμβανε· τοῖς δὲ σὺν τῶ Γράκχου τοὺς ὁπλισμένους ἔπεμπε· καὶ Γράκχος μὲν ἅμα τῶ ξυλίνης γεφύρας ἐς τὸ πέραν ὃ ποταμὸν καταφυγὼν εἰς ἄλσος τι μετ' ἑνὸς θεράποντος, ὑπέσχε τῷ θεράποντι τὴν σφαγὴν καταλαμβανόμενος. Φλάκκου δ' ἐς ἐργαστήριον ἀνδρὸς γναφέως

μου

μὴν καταφυγόντων, οἱ μὲ διώκοντες, τὴν οἰκίαν ὅτι εἰδότες, ὅλον ἐμπρήσαι τὸν γειτονα ἠπείλουν· ὁ δὲ ὑποδεξάμενος, αὐτὸς μὲ ἀκόντα μένοντα τὸν ἱκέτην, ἕτερον δὲ ἀντέπεμψε μισοῦντες. ἐ συλληφθεὶς ὁ Φλάκκος ἀνῃρέθη. Γραίχῳ μὲ δὴ ἐ Φλάκκῳ τὰς κεφαλὰς ἔφερον πρὸς Ὀπιμίαν· ἡ δὲ αὐτοῖς Ὀπιμία ἴσταρις χρυσίον ἀντέδωκεν· ὁ δὲ δῆμος αὐτῶν τὰς οἰκίας διήρπαξε, καὶ τὰς συμφορήσαντας ὁ Ὀπιμιος συλλαβὼν, ἐς τὴν φυλακὴν ἐνέβαλε τε καὶ ἀποπνιγῆναι ἀνέπεμψε. Κοίντῳ δὲ τῷ Φλάκκῳ παῖδι συνεχώρησεν ἀποθανεῖν ὡς ἤθελε· καὶ τὴν πόλιν ἐπὶ τοῖς φόνοις ἐκάθηρεν. ἡ δὲ βουλὴ καὶ νεὼν Ὁμονοίας αὐτὸν ἐν ἀγορᾷ ἀνέστησεν ἐγείρας.

Καὶ ἡ στάσις ἡ δευτέρα Γραίκχου ἐς τάδε ἔληγε· νόμος τε ἐπὶ πολὺ ὕστερον ἐκυρώθη, τὴν γῆν ὑπὲρ ἧς διέφερον, ἐξεῖναι πιπράσκειν τοῖς ἔχουσιν· (ἀπείρητο γὰρ ὑπὸ Γραίκχου δ' ἀνέτερον δὲ τόδε) καὶ αὖθις οἱ πλούσιοι ἀπὸ τῶν πενήτων ἐνωνοῦντο, ἢ παῖδες τοῖς ἀνέφασιν ἐσιάζοντο· καὶ ἀνέλιπε ἐς χεῖρον ἔτι τοῖς πένησι, μίαν Σπούριος Βόλιος δημαρχῶν εἰσηγήσατο νόμον, τὴν μὲν γῆν μηκέτι διανέμειν, ἀλλ' εἶναι τῶν ἐχόντων, καὶ φόρους ὑπὲρ αὐτῆς τῷ δήμῳ κατατίθεσθαι, καὶ τάδε τὰ χρήματα χωρεῖν ἐς διανομάς. ὅπερ ἦν μέρη τις τοῖς πένησι παρηγορία, διὰ τὰς διανομάς, ὄφελος δ' οὐδὲν ἐς πολυπληθίαν. ἀνέπεμψε δὲ τοῖς σοφίσμασι τοῖσδε τὸ Γραικχείου νόμου παραλυθέντος, ἀφίεσαν καὶ ὠφελιμωτάτου οἱ ἐδώκατο πραχθῆναι γιγνόμενα. καὶ τοὺς φόρους ἐ πολὺ ὕστερον λύσαι δήμαρχος ἕτερος, καὶ ὁ δῆμος ἀπέ-

qui perſequebantur, ignari quam in domum ſe abdidiſſet, toti vico minabantur incendium. is verò qui trepidum exceperat, ipſe quidem veritus eſt prodere ſupplicem, alium tamen quendam juſſit indicium facere. Flaccus comprehenſus & occiſus eſt. utriuſque caput relatum ad conſulem, pari repenſum eſt auri pondere. domus eorum direptæ à populo. conſpirationis ſociis in carcere juſſu conſulis laqueo gula fracta eſt. Quinto, Flacci filio, permiſſum eſt ſuo arbitratu genus mortis eligere. deinde Urbs luſtrata à cædibus: & Concordiæ ſanum in foro ex S. C. conditum.

Flacci interitus.

Quinti, Flacci filii, interitus.

Concordiæ ſanum extructum.

Is exitus fuit ſecundæ ſeditionis Gracchanæ. Nec ita multo pòſt lex lata eſt, licere cuique ſuam portionem agri vendere, quod ſuperior Gracchus vetuerat: móxque pauperes à divitibus poſſeſſione agrorum ſubmovebantur vel vi vel pretio: donec Sp. Borius tribunuſpl. in totum abrogavit legem agrariam, relictis agris in poſſeſſione dominorum veterum, modò tributa penderentur populo, & pecunia inde collecta viritim diſtribueretur. id quod pauperum ſolatium fuit, non infrequentiæ remedium. Ita eluſis ſemel Gracchi legibus, perutilibus alioqui reipubl. ſi conatus ſucceſſiſſet, non multo pòſt alius tribunuſplebis tributum etiam abrogavit, plebi nihil factum eſt

Sp. Borius.

Lex agraria abrogata.

367

reliquum. inde secuta tum civium tum militum raritas, diminuti reditus populo Romano & stipendia: non legibus sua vis mansit: à judiciis quoque cessatum est ad annum fermè quintumdecimum, ex quo lata fuerat lex agraria.

Theatrum Scipio demolitur: & cur.

Per idem tempus Scipio cos. theatrum demolitus est, inchoatum à Lucio Cassio, & tum penè absolutum: quòd hæc quoque videretur novarum seditionum materia: vel quòd existimaret non esse è rep. populum Græcanicis voluptatibus assuescere. Censor verò Q. Cecilius Metellus, Glauciam & Apuleium Saturninum, tribunatu defunctum, senatu movere conatus est, propter vitæ dedecora: sed renitente collega nihil effecit. quamobrem Apuleius paulo pòst, velut ulturus injuriam à Metello acceptam, iterum professus est se candidatum tribunatus per occasionem quòd Glaucia tunc prætor præesset comitiis.

Nonii interitus.

tum Nonius vir nobilis, invectus non sine opprobriis in Apuleium & Glauciam, tribunumpl. designatur. illi veriti ne potestatem adeptus in se animadverteret, solutis comitiis confestim in eum immittunt globum juvenum, qui refugientem in caupona quadam assecuti confoderunt. Ea cædes quum indigna videretur & miserabilis: qui circa Glauciam, summo mane, priusquam frequens plebs conveniret in comitium, tribunumpl. creant Apuleium. Ad hunc modum silen-

θρόως ἀπάντων ἐξεπεπτώκει· ὅθεν ἐπανίζον ἔτι μᾶλλον ὁμοῦ πολιτῶν τε καὶ στρατιωτῶν, καὶ γῆς διαδόσεων καὶ νόμων, πεντεκαιδεκάτῳ μάλιστα ἔτει ἀπὸ τῆς Γρακχου νομοθεσίας, ἐπὶ δίκαις οὐ δίκαιαι γεγένηνται.

Τῷ δ' αὐτῷ χρόνῳ Σκιπίων ὑπατος καθεῖλε τὸ θέατρον, ὃ Λούκιος Κάσσιος ἦρκτο, καὶ ἤδη που τέλος ἐλάμβανεν· ὡς καὶ τόδε γένοιτο ἄρξον ἑτέρων, ἢ ὅ χρήσιμον ὂν ἄλλως Ἑλληνικῶς ἡδυπαθείαις Ῥωμαίους ἐθίζεσθαι· πιπτοὺς ὑπὸ Κέντις Κικίλιος Μέτελλος, Γλαυκίαν τε βιαλούοντα, καὶ Ἀπουλήϊον Σατορνῖνον δεδημαρχικότα ἤδη, τὸ ἀξιώσεως παρέλυεν αἰσχρῶς βιόντας· ἃ μὲν ἐδυνήθη. ὁ γὰρ οἱ συνάρχων ἐσωίζετο. μικρὸν οὖν ὕστερον ὁ Ἀπουλήϊος, ὡς ἀμυνούμενος τὸν Μέτελλον, ἐς ἑτέραν παρηγγέλλε δημαρχίαν, φυλάξας στρατηγοῦντα τὸν Γλαυκίαν, καὶ τηνδὲ τὴν δημαρχικὴν τοῦ χειροτονίας ἀφεξόμενον. Νώνιος μὲν οὖν, ἐπιφανὴς ἀνὴρ, ἔς τε τὸν Ἀπουλήϊον παῤῥησίᾳ χρώμενος, καὶ Γλαυκίαν ἐξονειδίζων, δημαρχος ἀπεδείχθη. δείσαντες δ' ὁ Γλαυκίας καὶ ὁ Ἀπουλήϊος μὴ δημαρχῶν αὐτὰς ἀμύνωνται, ὄχλον ἀθρόων εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἀπίοντα ἐπιπέμπουσι σὺν ῥοπάλοις, καὶ ἐς τι πανδοκεῖον συμφυγόντα κατακτείνουσιν. ἓξ δὲ παῖδες οἰκτρόν καὶ δεινόν, φανέντος, οἱ τῷ Γλαυκίᾳ, ὅπως ἐς δήμου σωθέντες, ἀμ' ἠοῖ χειροτονήσοι δήμαρχον τὸν Ἀπουλήϊον. ἐς τὸ μὲν Νωνίου πάθος ὧδε ἐσιγήθη ἀφ' τῶν δημάρχων

Ἀπου-

Ἀπουληΐᾳ, δεδιότων αὐτὸν ἐπ ἐξελεγχθ. ἐξηλάθη δὴ ὑφ Μέτελλος ὑπ' αὐτῶν, προσλαβόντων Γάϊον Μάριον, ἔκτῳ ἄρχοντα ὑπατείαν, ἐχθρὸν ἀφανῆ Ε Μετέλλῳ. ὑφ συνέπραξαν ὧδε ἅπαντες ἀλλήλοις· ὁ μὲ Ἀπουληΐος νόμον ἐσίφερε, διαδώσειαζ γλῶ ὅσῳ ἐν τῇ νῦν ὑπὸ Ρ'ωμαίων κληρῳθῇ Γαλατίᾳ Κιμβροι γίνΘ Κελτῶν κατειληφόσιν, ὑφ αὐτὸς ὁ Μάριος ἔναγχος ἐξελάσιας, τῷ γλῶ ὡς ἀκὲ Γαλατῶν, ἐς Ρ'ωμαίους προσηπαρκ. προσέκειτο δὲ, εἰ κυρώσῃ τὸν νόμον ὁ δῆμος, τὴν βουλὴν πᾶσ' ἡμέρας ἐπομόσῃ πειθήσειαζ τῷ νόμῳ· ἢ τ ὄσι ὀμόσαντα μὴτε βλάβειν, ὑφ ὄφλειν τῷ δήμῳ τάλαντα εἴκοσιν, ὑποπτεύοντες ἔτως ἄλλως τε τ δυσχεραινόντων ἀμωνείαζ, ὑφ Μέτελλον ὑπὸ φρονήματος ὄσι ἐνδώσοντα προς τὸν ὅρκον. ὁ μὲ δὴ νόμος ὧδε ἔχε. ὑφ ὁ Ἀπουληΐος ἡμέραν αὐτὸ τῇ δοκιμασίᾳ προθύτιθ, καὶ προείπεμπε τὸς ἐξαγγέλλοντας τοῖς ὄχλοις ἀνὰ τὰς ἀγορὰς, οἷς δὴ Ε μάλιστ' ἐθάῤῥουν ὑποτραπόμενοι Μαρίῳ· πλεονεκτούντων δὲ ἐν τῷ νόμῳ τ Γ'αλιωτῶν, ὁ δῆμος ἐδυσχέραινε· καὶ τάπως ἐν τῇ κυρίᾳ ἐκκλησίᾳ, ὅσον μὴ ὠλύειν τ δημάρχων τὸς νόμους, ὑπεζώμνυτο προθ Ε Ἀπουληΐᾳ κατεπηδῶν ἀπὸ τοῦ βήματος· ὁ δὲ πολίπκὸς ὄχλος ἐπόα, ὡς ἐκκλησίᾳ ἐν ἐκκλησίᾳ βροντῆς, ὅθεν ὑ δῆμος ἐστὶ Ρ'ωμαίοις ἐδὲν ἐπ κυρῶν. βιαζομένων ὑ ὑφ ὡς τ προὶ τ Ἀπουληΐον, οἱ πολίπκοὶ, τότε ἐμόπλα διαζωσάμμοι, Ε τὰ προτυχόντα ξύλα ἁρπάσαντες, τὸς ἀγροίκους διέτρωσαν. quicquid fors obtulit, dissecerunt rusticos. At illi convocante

tium fuit de Nonio, nemine auso jam tribunum facinoris ejus coarguere. Metellus quoque actus est in exilium, conspirante cum inimicis ejus C. Mario, tunc sextum consule: cui occulta simultas erat cum illo. Ceterùm Apuleius legem promulgabat de dividendis agris Galliæ provinciæ, è quibus Marius nuper Cimbros summoverat, ut jam Romani juris essent non Gallici. ascriptum erat legi, ut si plebs eam sciviſſet, senatus intra quintum diem autor fieret jurejurando addito: qui recusaret jurare, senatu moveretur, & insuper mulctaretur talentis viginti. ita captabatur vindictæ occasio: quòd tum alii tum Metellus ipse vir magnanimus, non videretur passurus se sacramento adigi: & lex quidem fuit talis. Apuleius verò diem dixit comitiis: dimissis interim nuntiis circa rusticas tribus, quibus maximè fidebat, quòd ex eis plerique militassent sub Mario. ea lex quia magis conducere videbatur sociis, plebi parum grata erat. itaque ratione comitiorum confusa, quotquot dissuadere legem conabantur, deturbabantur per Apuleium è superiore loco. tum urbana multitudo exclamat, quasi audito tonitru. quod quoties accidit, nefas est quidquam decernere. Apuleianis autem ne tum quidem à vi abstinentibus, urbani præcinctis togis, & vertentes in telum

Metellus actus in exilium.

Apuleii lex.

368

Jove tonante nefas legem ferre.

rursus Apuleio conglobati occurrerunt urbanis, armati & ipsi fustibus: evicerúntque ut lex perferretur. quo facto confestim Marius cos. ad senatum de jurejurando retulit: & quòd sciret Metellum constantem ac firmum in proposito, primus sententiam dixit, illi dolum struens: negavítque se unquam sua sponte juraturum. quúmque Metellus assensisset, collaudantibus utrunque ceteris, senatus dimissus est. quinto verò pòst die, quem lex sacramento præscripserat terminum, circiter horam decimam cos. properè coacto senatu, ait se timere plebem legi faventem totis studiis, adversus eam se providisse fallaciam hanc: jurandum esse in verba legis, quatenus ea sit legitima: ita fore ut ad præsens dispergatur adversa ipsis multitudo rustica, postea verò facile ostendatur, non esse legem, quæ & per vim, & Jove tonante, præter morem majorum lata sit. His dictis, nemine expectato, dum omnes silent insidiarum metu & præ angustiis temporis, ac ne spatio quidem ad cogitandum concesso, surgit & in ædem Saturni
369 proficiscitur, ubi ærarii præfectos jurare oportebat: primúsque cum amicis jurejurando se obligat. idem & reliqui senatores faciunt, dum sibi quisque metuit.

Metellus. Solus Metellus jurare noluit, intrepidè perstans in sententia. quem Apuleius sequenti die per apparitorem extraxit è curia: & jubentibus ceteris tribus eum

οἱ δ' αὖθις ὑπὸ τ Ἀπουληίε συγκαλέμενοι, μ ξύλων κ οἷδε τοῖς ἀσπιδῖς ἐπῆεσαν, ⸫ βιασάμενοι, τ νομον ἐκύρωσαν· κυρωθέντ δ' αὐτίκα Μάρκ ὁ ὕπατος τῇ βουλῇ προύτιθει σκοπεῖν πρὸς τ ὅρκου· ⸫ τ Μέτελλον εἰδὼς τεθράντα τῇ γνώμῃ ⸫ βέβαιον ἐφ' ὅ, τι φρονήσειεν, ἢ εἰπεῖν φθάσειεν, ἐτίθει πρῶτ ἐς μέσον τὸν γνώμιν τὴν ἑαυτοῦ μετ' ἐνέδρας, κ ἔλεγλο ὡς ἄποτε τ ὅρκον ἐκων τόνδε αὐτὸς ὀμόσειε. συνακοφηναμένε δὲ ζῶπε κ τ Μετέλλε, ⸫ τ ἄλλων αὐτοὺς ἐπαγγειλάντων, ὁ Μάρκ διέλυσε τὴν βουλήν. εἶπε τ πέμπτης ἡμέρας, (ἢ πρὸ ὅρκω τελεῖται καπὶ τ νόμον ἰών) ἀμφὶ δεκάτην ὥραν αὐτὸς κ τ πατέρων συνάγειν, ἔφη τ δῆμον ἐπανελθόντα πρὸς τ νόμον διδόναι· μηχάνημα δ' ὁρᾶν ⸫ σόφισμα τοιόνδε· ὁμόσειν γὰρ ἢ νόμος ἐστί, πρὸς τ πεθήσεαν τῷ νόμῳ· ⸫ νῦν μ, ὥσπω ἀμασκευάζειν τὰς ἀπὸ τ ἀρχῶν ἐνηδρευμένας, ὕστερον δ' ἐ δυσχερῶς ἐπιδείξειν, ὅτι ἀκ ἔστι νόμος, ὁ πρὸς βίαν τε ⸫ βροντῆς ὠνομασμένης κυρωθείς· πρὸς τὰ πάτρια. ταῦτα δ' εἰπὼν, κ τέλ ἐδὲν ἀναμείνας, πάντων ἔτι σιωπώντων ὑπ' ἐκπλήξεως ἐπὶ τῇ ἐνέδρᾳ, κ τῷ χρόνῳ δεδαπανημένῳ, ἐδ' ἐνθυμηθέντ τι παρεχῶν αὐτοῖς, ἐξαπίνης εἰς τ τ Κρόνου νεὼν, ἔ τοὺς ταμίας ἐχρῆν ὀμνύειν· καὶ ὤμνυσ σὺν τοῖς φίλοις πρῶτ· ὤμνυεν ᾗ κ οἱ λοιποὶ, τὸ ἑαυτ δεδιὼς ἴκας. Μέτελλ δ' ἐκ ὤμοσε μόνος, ἀλλ' ἐπὶ τ ἑαυτ παραιρέσεως διέμεινεν ἀφόβως· ⸫ αὐτὸν ἐυθὺς τ ἐπιόντος ὁ Ἀπουλήϊος, ἐπιπέμψας τ ὑπηρέτ, ἐξεῖλκεν ἀπὸ τ βουλευτη-

εἰόν.

μέν. μυομένων δ' τ' ἑτέρων δημάρχων, ὁ Γλαυκίας ἐς ὁ Ἀπουλλήιος ἐς τοὺς ἀγροίκους ἀναβαίνοντες, οὐκ ἐφασκον αὐτοῖς ἴσον τὸν νόμον κύριον, εἰ μὴ Μέτελλος ἐξελαθείη. ψηφισμά τε φυγῆς ἐπίγραφον αὐτῷ, καὶ τοὺς ὑπάτους ἐπικηρύξαι προσετίθεσαν, μηδένα Μετέλλῳ κοινωνεῖν πυρὸς ἢ ὕδατος ἢ στέγης· ἐς τε τὴν δεκαμασίαν τόδε ἐ ψηφίσματος ἡμέρων προύγραφον. δεινῶς δ' τ' ἀστῶν ἀγανακτησάντων ὅσης, καὶ παραπεμπόντων αἰεὶ Μέτελλον σὺν ξυφιδίοις, ὁ Μέτελλος αὐτοὺς ἀπαγαγόμενος καὶ ἐπαγγείλας τ' προαιρέσεως, ἃν ἔφη δι' ἑαυτὸν ἀδεᾶ κινδύνων ἐπιγρίας τῇ πατρίδι· καὶ τόδε εἶπεν, ὑπεξῆλθε τῆς πόλεως· καὶ τὸ ψήφισμα ὁ Ἀπουλλήιος ἀνύσας, καὶ τὰ σὺν τῷ ψηφίσματι Μάρκος ἐπικηρυττεν.

Οὕτω μὲν δὴ καὶ Μέτελλος, ἀνὴρ εὐδεκιμώτατος, ἐφύγε· καὶ ὁ Ἀπουλλήιος ἐπ' αὐτῷ τελέτον ἐδημάρχει, καὶ τις αὐτῷ συνῆρχε, δραπέτης ἦ νομιζόμενος, Γράκχον ἑαυτῷ πρεσβύτερον πατέρα ἐπιγράφων· ἐ τὸ πλῆθος αὐτῷ συνεπιπροᾶγε ἐς τὴν χάριτονίαν, πόθῳ Γράκχου. προτιθείσης δ' ὑπάτων χειροτονίας, Μάρκος μὲν Ἀντώνιος ἐπὶ τὴν ἑτέρων ἀναμφιλόγως ἠρίθη· τὴν δ' ὑπόλοιπον Γλαυκίας ὅδε καὶ Μέμμιος μετήεσαν. Μεμμίου δ' ὄντος ἐπιδοξοτέρου πᾶσι πολύ, δείσας ὁ Γλαυκίας καὶ ὁ Ἀπουλλήιος, ἐπιπέμπουσι τινὰς αὐτῷ σὺν ξύλοις σὺν αὐτῇ τῇ χειροτονίᾳ, οἳ τ' Μέμμιον πάντες σὺν μέσῳ πάντων ὁρώντων συνέκοψαν· καὶ ἡ μὲν ἐκκλησία θορυβηθεῖσα διελύετο, ἄτε νόμων ἄτε δικαστηρίων, ἄτε τινὸς αἰδοῦς ἐπὶ τοῦσδε· ὁ δὲ δῆμος, ἀγανακτήσας missum fieri, ipse unà cum Glaucia procurrens ad rusticos, negabat vel agrum habituros, vel legem ratam fore, ni Metellus mittatur in exilium: itaque mox plebiscitum factum est, ut solum verteret, coss. ei aqua & igne interdicerent. senatui ad deliberandum super ea re dies unus datus est, id urbani quum ægerrimè paterentur, & illum sicis sub veste accincti deducerent, ipse comiter laudata voluntate suorum, negavit se commissurum ut patriæ periculorum causa fieret. Sic Apuleius legem de ejus exilio pertulit quam Marius mox edicto ratam habuit.

Hunc in modum vir laudatissimus exulatum abiit. Apuleius in tertium deinceps annum trib. pl. refectus est, addito collega fugitivo quodam, ut tum ferebatur, qui se Gracchi majoris jactabat filium, vulgo hominum cupidè suffragante ob ipsius Gracchi desiderium. Consularibus dein comitiis M. Antonius uno omnium consensu cos. creatus est, de collega futuro ambigebatur, Glaucia Memmioque competentibus, sed quum Memmius multo esset nobilior, Glaucia & Apuleius sibi timentes, in ipsis comitiis immiserunt in eum quosdam, qui omnibus inspectantibus confecerunt hominem fustibus. Itaque concio per tumultum solvitur, sublatis omnino legibus unà cum judiciis, atque omni hominum deorumve reverentia. Postridie populus in-

Memmius.

Glaucias.

Apuleius.

Memmii interitus.

dignitate rei motus in unum propere convenit, Apuleio necem minitans. at ille nova multitudine ex agris excita, assumpto Glaucia, & C. Saufeio quæstore, Capitolium occupat: quumque senatus hostes eos judicasset, Marius gravatim quidem, armat tamen nonnullos, idque cunctanter: alii, morarum pertæsi, tubos in templum aquam ducentes intercidunt, ita ut Saufeius sitim non ferens, suaderet Capitolium incendere. Sed Glaucia & Apuleius, Mario freti, deditionem fecerunt primi, & post illos Saufeius cos. omnibus necem eorum conclamantibus, in curiam cos inclusit, velut legitimè sumpturus de eis supplicium. plebs verò simulationem hanc esse rata, curiæ tegulas convulsas jacie-

C. Saufeius quæstor.

370

Quæstoris, trib. plebis & prætoris interitus.

bat in inclusos, donec quæstorem & tribunumplebis & prætorem interemerunt, etiam tum ornatos magistratus insigniis. periit & alia turba eadem seditione afflicta, & in ea tribunus ille Gracchi filius habitus, primo initi magistratus die, non libertate sua quem quam tuente, non reip. forma, non legibus, non dignitate, non magistratu: quando sacrosancta potestas tribunitia cohibendis sceleribus & protegendis plebeiis inventa, nec injuriis temperabat, & ipsa ferebat illatas ab aliis. occisis tribunis S. P. Q. R. Metellum revocari flagitabat clamoribus. at P. Furius ne ingenio quidem patre

Sacrosancta potestas tribunitia.

τακτῶν, ἐς τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν μὴ ὀργῆς σωέτεχεν, ὡς κτενοῦντες τ Ἀπυληΐου· ὁ δ' ἄλλο τι ἢ θ ἀλίσας ἀπὸ τ ἀρχῶν, μετὰ Γλαυκίου καὶ Γαΐου Σαφηΐδ πεμίε τὸ Καπιτώλιον κατέλαβε. ἢ αὐτὸς ἡ βουλῆς ἀναιρεθῶσαν ψηφισαμένης, ὁ Μάρι ἀχθόμενο, ὅμως ἔ πλιζε τινὰς σὺν ὀκνῳ, ἢ βραδύ νοντο, ἕτεροι τὸ ὕδωρ τὸ ἐπιῤῥέον ἐς τὸ ἱερὸν διετέμνον. καὶ Σαφήϊ μ ἐμπρῆσαι τ νεὼν, ὑπὸ δίψης ἀπολλύμε, ἠξίε· Γλαυκίας δ ἢ Ἀπυληΐ ἐλπίσαντες αὐτὸ ἐπικουρήσ Μάριον, παρέδωκαν ε αὐτοὺς οἱδὲ πρῶτοι, ἢ ἐπ' ἐκε νοις ὁ Σαφήϊ· Μάρι δ' αὐ τίκα πάντων αὐτὸς ἀναιρεῖν κε λεύοντων, ἐς τὸ βουλευτήριον συν ἐκλεισεν, ὡς συνομώτερον ἐργάσαι σ. οἱ δ, ὡσεφάσαν τὰτ' εἶναι μ μίσαντες, τὸν κέραμον ἐξέλυον τ βουλευτηρίου, ἔ τὰς ἀμφὶ τ Ἀ πυληΐου ἔδαλλον, ἕως ἀπέκτειναν πεμίαν τε ἔ δήμαρχον ἢ στρατη γὸν, ἔτ τοσούτοις τὰ συμβά λα τ ἀρχῆς. πολὺς δὲ ἔ ἄλλ ὁμίλ· ἐν τῇ τότε διέφθαρτο, ἡ δήμαρχ ἕτερ, τοῦ Γράκχου πῶς εἶναι νομιζόμε, πρῶτο δημάρχων ἐκείνῳ ἡμέραν, ἐδίω ἔτ ὠφελείας ἅτε ἐλευθερίας, ἔτ δημοκρατίας, ἅτε νόμων, ἔτι ἀ ξιώσεως, ἅτε ἀρχῆς, ὅπου ἢ τ δημάρχων ἵς τε κώλυσιν ἁμαρτημά των καὶ ἐς ἐπικούρησιν τ δημοτι γνωμόνη, ἱερὰ ἔ ἄσυλ οὖσα, τοιαῦτ' ἐνόμιζε, ἢ τοιαῦτ' ἔπαγεν. Ἀναιρεθέντων δὲ τ δημάρχων τὸν Ἀπυληΐον, ἡ μὲν βουλὴ ἔ ὁ δῆμος ἐκεκράγεσαν κραυγαλέων Μί-

τέλλον· Πόπλι δὲ Φούριο δήμαρχ, ὐδ' ἐλευθέρου πατρὸς,

ἀπ'

ἀλλ' ἐξελαυθέρου, θρασίως ἀνίστατο αὐτοῖς, καὶ ἐδὲ Μετέλλου τοῦ Μετέλλα παῖδος ἱκετεύοντος αὐτὸν ἐν ὄψει τοῦ δήμου, καὶ δακρύοντος, καὶ τοῖς ποσὶ προσπίπτοντος, ἐνεκλάσθη· ἀλλ' ὁ μὲν πᾶς ἐκ τῆσδε τῆς ὄψεως ΕΥ'στεβὴς ἐς τὸ ἔπειτα ἐκλήθη. τοῦ δ' ἐπιόντος ἔτους, Φύελον μὲν ἐπὶ τῇδε ἐς δίκλιν Γαΐου Κανυλήϊος δήμαρχος ὑπῆγε· καὶ ὁ δῆμος, ἐδὲ τοὺς λόγους ὑπομένας, διέπαυσε τὸν Φύελον· ὥτως αἰεὶπ μῦσος ἐκφύσει ἐπὶ τὰ ἀγαθὰ ἐγίνετο. Μετέλλῳ δ' ἡ καθόδος ἐδόθη. καὶ φασὶν αὐτῷ τὴν ἡμέραν ἐκ ψήφου, ὡσὲι τὰς πύλας δεξιουμένῳ τοὺς ἀπαντῶντας. τρίτον μὲν δὴ τόδε ἔργον ἐμφύλιον ἐν τῷ Α'πουλήϊου, μετὰ δύο τὰ Γραχχεια. καὶ τοσάδε εἰργασο Ρ'ωμαίοις.

ΟΥ'τω δ' ἐχόντων αὐτοῖς ὁ συμμαχικὸς καλούμενος πόλεμος ἐπιγίνεται, ἐθνῶν ἀνὰ τὴν Ι'ταλίαν πολλῶν· δεξάμενός τε παρεδόξως, καὶ ἀθρόως ἐπὶ μέγα προελθών, ἔς τε τὰς στάσεις οὐ Ρ'ώμην σῶσας ὑπὸ θείους ἐπὶ πολὺ λήξαι ἢ ἔς ὅδε στάσεις τε ἄλλας ἔς στασιάρχας δυνατωτέρους ἀνέτρεψεν, ἃ νόμων εἰσηγήσεσιν ἔπ, ἐδὲ δημοκοπίαις, ἀλλ' ἀθρόοις φρατρίαις κατ' ἀλλήλων χρωμένους. καὶ αὐτὸν Δρῦσον τοῦδε συνήγαγον ἐς τόνδε τὸν συγγραφὴν, ἔκ τε τῶν Ρ'ώμῃ στάσεως δεξάμενον, καὶ ἐς πολὺ χείρω στάσιν ἕτεραν ἐκπεσόντα. ἠρξατο δὲ ὧδε· Φύελος Φλάκκος ὑπατεύων, μάλιστα δὴ πρῶτος ὅδε ἐς τὸ φανερώτατον ἠρίδιζε τοὺς Ι'ταλιώτας ἐπιθυμεῖν τῆς Ρ'ωμαίων πολιτείας, ὡς

natus, sed liberto, audacter eis resistebat, etiam Metellum ejus filium supplicem in conspectu populi ad genua sibi cum lacrymis provolutum aspernatus. quo factum est ut hic quidem tam miserabili specie Pii cognomen adeptus sit: Furium verò ob hanc pertinaciam C. Canuleius trib. pl. apud populum reum capitis peregerit, ita ut ne expectata quidem defensione discerptus sit à furente multitudine. Sic tum semper novum aliquod in foro committebatur piaculum. Metello concessus est in patriam reditus: fertúrque non sufficisse integram diem gratulationibus ad portam eum excipientium. Tertia hæc fuit Romæ dissensio civium Apuleiana, post duas illas Gracchorum tempestates tribunitias.

Metellus Pius. Furius. C. Canuleius. Furii intestitus. Metelli reditus in patriam quibus gratulationibus exceptus.

Interea bellum sociale exortum est, ex conspiratione nationum Italiæ. id ut insperatum, ita subitò in immensum auctum, urbanas seditiones novo terrore sopiit: finitum verò alias turbas excivit ductu potentiorum principum, qui non jam promulgandis legibus aut plebeiis tumultibus, sed totis exercitibus ruerent in mutuam perniciem. quapropter inferendum duxi his commentariis, tum quòd ex urbana seditione natum sit, tum quòd in aliam longè nocentiorem evaserit. ejus belli fuit initium hoc. Fulvius Flaccus in consulatu suo primus omnium apertè injecit pop. Rom. sociis civitatis cupidinem, sperantibus se fore non

371 Bellum sociale.

Fulvius Flaccus cos.

amplius subditos, sed imperii participes: in qua sententia quum firmiter perstaret, à senatu ad quoddam bellum ablegatus est: ubi tempore consulatus absumpto, ille tribunatum pleb. ambiit, effecítque ut Graccho minori collega daretur. quúmque ambo hujusmodi leges promulgarent in favorem Italici nominis, utroque cæso, ut suprà narratum est, multo magis irritati sunt sociorum animi. Indignè enim ferebant, & se pro subditis magis quàm pro sociis haberi, & Flaccum Gracchúmque ipsorum commoda publicè curantes tam miserando mulctatos exitio. Post quos & Livius Drusus trib. pleb. vir genere nobilis, sociis rogantibus legem de civitate eis danda promulgare est pollicitus. hoc enim maximè cúpiebant, quasi hac una ratione imperii participes futuri pro subditis. tribunus verò gratiam plebis præoccupans, multas colonias deducebat in Italiam & Siciliam, decretas quidem antè, sed dilatas hactenus. senatum quoque ac equites tum maximè propter judicia dissidentes invicem conabatur conciliare: quæ quum nequiret senatui palam restituere, arte utrosque aggressus est. nam quum senatores propter crebras seditiones vix trecentorum explerent numerum, promulgavit legem ut ex equestri ordine adderentur totidem, delectu optimorum habito, atque ex his omnibus in posterum legerentur judices: ut-

Livius Drusus tr. pl.

372

κοινωνὺς τῆς ἡγεμονίας ἀντὶ ὑπηκόων ἐσομένους. εἰσηγεμὼν ὢ τὸν γνώμιμον, καὶ ἐπιμένων αὐτῇ καρτερᾶς, ὑπὸ τ βουλῆς ἐπί τινα στρατείαν ἐξεπέμφθη. ἐν ᾧ τὸν ὑπατείας αὐτῷ δεδιπλωμένης, ὁ δὲ ὁ δημαρχεῖν εἵλετο μετ' αὐτοῦ, καὶ ἐπρεσβ ηλίεσθ σὺν Γράκχῳ τὸν νεωτέρῳ. τοιαῦτ ἄλλα ὑπὲρ τ Ἰταλίας ἐσφέροντ κἀκείνοι, ἀναρρηθέντων ὢ ἀμφοῖν, ὡς μὲν πρείττω, πολυ μᾶλλον ἠρέθησ ἡ Ἰταλία· ὅτε γὰρ ἠξίουν ὑπηκόων, ἀντὶ κοινῶν, ἐνίοις μέρεσι, ὅτε Φλάκκον καὶ Γράκχον ὑπὲρ αὐτῶν πολιτευομένους τοιαῦτα παθεῖν. ἐπὶ ὢ οἰκείοις καὶ Λίβι Δρούσου δημαρχοῦντος, ἀνὴρ ἐπιφανέστατ ὢν γένους, ἐνεθείσι τοῖς Ἰταλιώταις νόμον αὐτὸς εἰσενεγκεῖν περὶ πολιτείας ὑπέσχετο. τότε γὰρ δὴ μάλιστα ἐπεθύμουν, ὡς ἐνὶ τρόπῳ αὐτίκα ἡμῶν ἀντὶ ὑπηκόων ἐσόμενοι· ὁ δέ, τ δῆμον ἐς τοῦτο περιεργασάμενον, ὑπήγετο ἀποικίας πολλὰς ἐς τε τὴν Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν, ἐψηφισμένας μὲν οὐ πολλοῦ, χερσὶν ὢ ἄπω· τῷ τε βουλῇ καὶ τοῖς ἱππεῦσι, οἳ μάλιστα δὴ τότε ἀλλήλοις ἐμάχοντο δικαστήρια διεφέροντο, ἐπὶ κοινῷ νόμῳ συναγαγεῖν ἐπειρᾶτο· στιφῶς μὲ ἐ δυνάμενον ἐς τὸν βουλὴν ἐπανενεγκεῖν τὰ δικαστήρια, τεχνάζων δ' ἐς ἑκατέρους ὧδε τ βουλοῦτων ἐμὲ τοὺς τριάκοντα τότε ὄντων μόλις ἀμφὶ τ τελευταίων, τοσοῦσδε ἑτέρους αὐτοῖς ἀπὸ τῶν ἱππέων εἰσηγεῖτο χρίνειν δὴ τῶν ἑκατοντάρχων, καὶ ὁπόταν τῶνδε πέντων ἐς τὸ μέλλον εἶναι τὰ δικαστήρια· ἐνθύνας τε ἐπ' αὐτῶν γίνεσθαι δωροδοκίας προσέγραφεν, ἐγκλήματ ὢν

ἴσα

ἵππ δὴ καὶ ἀγνοουμένην, ἀφ' ὧ τὸ ἐφθονεῖτο δωροδοκίας ἀνέδην ἐπιπολαζούσης. ὁ μὲν δὴ πάνδ' ὡς ἐκατέρους ἐπινοῶν ἐφέρετο· ἡ δὲ βουλὴ χαλεπῶς ἔφερεν, αὐθρώως αὐτῇ τοσοῦδε πρὸς ἅπαν ἐκκαλλεγίζεσθαι, καὶ ἐξ ἱππέων εἰς τὸ μέγιστον ἀξίωμα μεταβιβάζεσθαι· ἀκ ἀδίκητον ἡγουμένη, ἢ βουλευτὰς χιλιάρχους καὶ σφᾶς ἐπ δυνατωτέρων τοῖς πρότερον βουλευταῖς παρασκευάζειν. οἱ τε ἱππεῖς ὑπωπτεύοντο ὅπ τῇδε τῇ ἱεραρχίᾳ πρὸς τὸ μέλλον εἰς τὴν βουλὴν μᾶλλον τὰ δικαστήρια ἀπὸ τῶν ἱππέων μεταφέροιτο· γοῦν ἀριθμοί τε κερδῶν μεγάλων καὶ ἐξουσίας, ὧκ ἀλύπως τὸν ὑπονοίαν ἔφερον· τό, τε πλῆθος αὐτῶν οὐ δόξαν σφᾶς ἐποίει καὶ ὑποψίαν πρὸς ἀλλήλους, τίνες ἀξιώτεροι δοκοῦσιν εἰς τὰς τελετὰς καταλεγῆναι· καὶ τοῖς λοιποῖς φθόνος εἰς τὰς κρείττονας ἰσήκει· ὑπὲς ἅπαντα δὲ ἠγανάκτουν ἀναφυομένου ἔτ δωροδοκίας ἐγκλήματος, ὃ τίνες ἠξιοῦτο καρτερῶς ὑπὲρ αὐτῶν μεμφόμενοι ἰσοῦσθαι. ὅτω μὲ δὴ ἔ οἱ ἱππεῖς καὶ ἡ βουλὴ, καίπερ ἔχοντες ἀλλήλοις ἀφορᾶς, εἰς τὸ Δρύσου μῖσος συνεφώνουν, ἔ μόνος ὁ δῆμος ἔχαιρε τοῖς ἀποικίαις. οἱ Ἰτυλιῶται δέ, ὑπὲρ ὧν δὴ καὶ μάλιστα ὁ Δρύσος ζωῶτα ἐτίγχανε, ἔ οἱ δὲ ἐπὶ τῷ νόμῳ τ ἀποικίας ἐδεδίεσαν, ὡς τ δημοσίας Ῥωμαίων γῆς (ὧ ἀνέμενον ὅσον ἐπ οἱ μὲν, οὐ βίας, οἱ δὲ, λανθάνοντες ἐργάζεσθαι) αὐτίκα σφῶν ἀφαιρεθησομένης, ἔ πολλὰ ἐπὶ τ ἰδίας οὐσίας ἀχληρούμενοι. Τυβρηνοί τε καὶ Ὀμβρικοὶ τοῦτο δεδιότες τοῖς Ἰτυλιώταις, ἔ ὡς ἐδόκει, ἐπὶ τ

que causam dicere cogerentur suspecti de munerum corruptela. quod malum jam inter crimina haberi desierat: adeo frontem plerique perfricuerant. hæc tentanti res præter opinionem successit in contrarium. nam & senatus molestè ferebat temporis momento tantum numerum equitum cooptari in ordinem amplissimum, quos verisimile erat nova dignitate auctos parum consensuros cum veteribus senatoribus: & equites verebantur hoc pacto penes solum senatum fore judicia, ipsis posthabitis: qui jam degustatis lucris non mediocribus unà cum potentia, meritò suspicari cœperant. ad hæc ipsos equites æmulatio subiit, quòd haud facilè quisquam alteri cessurus videbatur ut digniori, & prælatum secutura erat invidia. sed nihil æquè reddebat sollicitos ac revocari largitionum crimen ad tribunalia, quod jam antiquatum videbatur. ita factum est ut quamvis malè conveniret ordinibus, conspirarent tamen in Drusi odium, sola plebe gaudente coloniis. At socii, quorum in gratiam potissimùm hæc machinabatur tribunus, & ipsi abhorrebant à lege de coloniis: quòd cessante agri publici divisione, locupletes eum pars via aperta, pars dissimulanter possiderent, vicinis etiam molesti ob cupiditatem proferendi terminos. ad Hetruscos quoque Umbrósque pervenit hujus mali contagium: qui per coss. in Urbem

acciti, quasi ad tollendum Drusum, sed re vera ut legem incusarent, palam reclamabant, expectando comitia. quod ubi tribunus intellexit, dum rarò procedens in publicum, domi quotidianos cœtus habet in obscura quadam porticu, accidit ut vespere dimissurus multitudinem exclamaret ictum se: & dicto citius cecidit. in jacentis femore deprehensus est infixus culter sutorius. ita & Drusus in suo magistratu interemptus est. Ceterùm equites hoc ejus institutum vertendo contra inimicos in calumniarum materiam, autores fuêre Q. Valerio trib. pleb. promulgandi legem de reis faciendis quotquot socii populi Rom. viam ad reip. administrationem affectantibus clámve palámve favissent: sperabant enim mox potentissimum quemque objiciendum accusatoribus, se judicaturos de tam invidioso crimine: sublatísque inimicis, majorem posthac fore suam in rep. potentiam. huic rogationi collegis intercedentibus, equites undique strictas sicas intentando effecerunt ut lex perferetur. quo facto confestim illustrioribus senatorum accusatores subornati sunt. ex his Bestia sua sponte in exilium abiit, contemptis in jus vocantibus, quòd se nollet inimicorum potestati credere. post eum Cotta comparuit quidem in judicio: sed luculenta ratione administratæ reip. reddita, palam invectus in equites, Urbem reliquit non expectatis populi de se suffragiis. Mummius Achaicus turpiter illusus ab

373

Drusi interitus.

Q. Valerius tr. pl.

Lex.

Bestiæ exilium.

Cottæ.

Mummii Achaici.

ὑπάτων ἐς τὸν πόλιν ἐπιχθέντις, ἔργῳ μὲν ἐς ἀναίρεσιν Δρούσου, λόγῳ δὲ ἐς κατηγορίαν ἔθ νόμου, φανερῶς κατεδόων, καὶ τῷ τὰ δικαιοσύνας ἡμέρων ἀνέμβμον. ὧν ὁ Δρούσος αὐθόρμως τε, ἐ ἀ ξυμπνοὰ ποιῶν, ἀλλ' ἔνδον ἐν θαλάμῳ βραχὺ φῶς ἔχων πρὸς γραμματίζων ἀεὶ, καὶ θαὶ ἐπαίρων τὸ πλῆθος ἀποπέμπων, ἐξεβόησεν. ἄφνω, πεπλῆχθαι· καὶ λίγων ἔπ, κατέπεσεν. εὑρέθη ἢ ἐς τὸ μηρὸν αὐτῷ σκυθοτόμου μαχαίριον ἐμπεπηγμένον. ἔτω μὲν δὴ καὶ Δρούσος ἀνῃρέθη δημαρχῶν· καὶ οἱ ἱππεῖς ἐπίβασιν ἐς συκοφαντίαν ἔ ἐχθρῶν τὸ πολίτουμα αὐτὸ πθίμβμοι, Κοίντον Οὐαλέριον δημαρχον ἐπεισαν εἰσηγήσασθαι, κελοιὸς ἐναι καὶ τῶν τοῖς Γ'πιλιώτοις ἐπὶ πᾶ κοινὰ φανερῶς ἢ κρύφα βοηθοῦντων ἐλπίσαντες τὰς δικαίους ἅπαντας αὐτίκα ἐς ἔγκλημα ἐπίφθονον ὑπάξεσθαι, καὶ δικάσειν μὲν αὐτὶ, ὀμομβμων δὲ σκείνων σκοπδῶν, δυνατώτερον ἔπ τ πόλεως ὑπάρξειν. τ μὲν δὴ νόμον ἀπαγορδύοντων τ ἑτέρων δημάρχων μὴ τιθέσθαι, θεσκάντες οἱ ἱππεῖς σὺν ξιφιδίοις γυμνοῖς σκύρωσαν· ὡς δὲ σκεκύρωτο, αὐτίκα τοῖς ἐπιφανεστάτοις τ βουλδτῶν ἐπιγράφονθ κατηγορίαν· καὶ Οὐᾶτίας μὲν ἔχ ὑπακούσας, ἑκὼν ἔφδυγε, ὡς σὺν σκδόνων ἑαυτὸν ἐς χεῖρας ἐχθρῶν· καὶ Κόττας ἐπ σκείνῳ πεῤῆλθε μὲν ἐς τὸ δικαστήριον, σεμνολογήσας ὑπὲρ ὧν ἐπιπολιτδθ, καὶ λοιδορησάμβμος τοῖς ἱππεῦσι φανερῶς, ἐξῆλ τ πόλεως καὶ ὅδε σὺν τ ψήφου. Μούμμιος δὲ ὁ τὸν Ἑλλάδα ἁλὼν, ἀ

χῶν

ρῶς συνδρευθεὶς ὑπὸ τῶν ἱππέων, ὑποχωρῆσαι αὐτὸν ἀπολύσαν, κατεκρίθη φεύγειν, καὶ ἐν τῇ Δήλῳ διεῖβιωσεν.

Ἐπιπολάζοντος δ' ἐς πολὺ τοῦ κακοῦ καὶ τῶν ἀρίστων, ὅ, τε δῆμος ἤχθετο, τοιῶνδε καὶ τοσῶνδε εἰργασμένων ἀνδρῶν ἀδρόως ἀφαιρεμένων· καὶ οἱ Ἰταλοὶ, ὅ τε Δρῦσον πάνυ πολλοὶ πιστούμενοι, καὶ τὰ ἐς τὴν φυγὴν τούτων ἀποφάσεως, οὐκ ἀναμενετὸν σφίσιν ἔτι ἡγεμόνας τοὺς ὑπὲρ σφῶν πολιτεύσοντας τοιάνδε παρεῖναι, ἀλλ' ἄλλα πρὸς μηχανὴν ἐλπίδος ἐς τὴν πολιτείαν ἔτι ὁρῶντες, ἔγνωσαν ἀποστῆσαι Ῥωμαίων ἀντικρυς, καὶ πολεμεῖν αὐτοῖς κατὰ κράτος. κρύφα τε διεπρεσβεύοντο σωτηρίαν τῶνδε, καὶ ὁμηρα διέπεμπον ἐς πίστιν ἀλλήλοις· ὧν ἐς πολὺ οὐκ ἐπύθοντο Ῥωμαῖοι ἀφ' ἑστίας κείσεις καὶ στάσεις· ὡς δ' ἐπύθοντο, ἀφίεπεμπον ἐς τὰς πόλεις ἀπὸ σφῶν τὰς ἐκφύσεις μάλιστα ἐπιτηδείας ἀφανῶς τὰ γιγνόμενα ἐξεπίζειν. καὶ τις ὁκ τούτων μεσοκίνιον ὁμηρον ἰδὼν ἐξ Ἄσκλου πόλεως ἐς ἑτέραν ἀγόρμον, ἐμίμνησε τῷ ἀφεῖ τὰ χωρία ἀνθυπάτῳ Σερουιλίῳ. ἦσαν γὰρ ὡς ἔοικε τότε καὶ τῶν Ἰταλίας ἄρχοντες ἀνθύπατοι καὶ μέρη· ὁ δὲ Ἀδριανὸς ἄρα μιμούμενος ὕστερον χρόνῳ πολλῷ, τὸν αὐτοκράτορα Ῥωμαίοις ἡγεμόνα ἀνεκαίνισε, καὶ μετ' αὐτὸν ἐπέμενεν ἐς βραχύ. ὁ δὲ Σερουίλιος θᾶσσον ἐσέβαλεν ἐς τὸ Ἄσκλον, καὶ πανηγυρίζουσι τοῖς Ἀσκλαίοις χαλεπῶς ἀπειλῶν ἀνηγείθη, ὡς ὑπὸ ἤδη πεφωραμένων· ἐπανηγείθη δ' αὐτῷ ὁ Φοντηΐου, ὃς ἐπρίσθευεν αὐτῷ· καλοῦσι δ' ὕστως τὸν τοῖς ἡγεμόσι τῶν

judicibus, eum se absoluturos pollicitis, in Delum relegatus est, ubi & vitam exegit.

Hoc malo in optimum quemque grassante, plebs permolestè ferebat orbari se uno momento tot tantorumque virorum præsentia: & socii, cognito Drusi casu, & causa horum virorum exilii, rem non amplius ferendam rati tam indignis modis tractari patronos suos publicos, nec alia via se spe sua potituros arbitrati, decreverunt à populo Rom. deficere, eique bellum inferre totis viribus. itaque per occultas legationes fœdus ineunt, datis ultro citroque obsidibus: quæ res serò cognita est in Urbe, intenta judiciis atque seditionibus. Tandem ubi sensêre, quos maximè crederent idoneos mittebant circa populos ut rem explorarent tanquam agendo aliud. ex his unus conspicatus adolescentem Asculanum, pro obside ductum in urbem aliam, indicavit Servilio pro consule agenti in eis regionibus. apparet enim tunc quoque regiones Italiæ distributas fuisse proconsulibus. quem morem imitatus Adrianus imperator, renovavit post ætates aliquot, non diu duraturum post ejus obitum. Servilius properè oppidum ingressus, Asculanósque, solenne patrium celebrantes, minis deterrere conatus, ab eis interficitur, quòd defectionem proditam intelligerent: simulque Fonteius legatus ipsius interiit. His sublatis nemini Romano parcitum est:

374

Adrianus imp.

Servilii interitus.

Fonteii interitus.

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA GRANADA

est: omnes eodem oppidanorum impetu confossi, bona eorum direpta sunt: itaque aperta jam defectione omnes finitimi arma corripiunt, Marsi, Peligni, Vestini, Marucini: eos sequuntur Picentes, Ferentani, Hirpini, Pompeiani, Venusini, Apuli, Lucani, Samnites, nationes jamdudum insensæ Romano nomini: denique quicquid populorum à Liri, qui nunc ut puto Liternus est, usque intimum Adriaticum sinum occurrit, sive terrestri itinere, sive oram Italiæ circumlegentibus. horum legatis querentibus se non admitti ad jus civitatis, quum tamen ipsorum opera & auxilio populus Romanus longè ac latè imperio polleat: senatus satis ferociter respondit, si resipuerint, audituros se legationes, aliàs non.

Socii à Romanis deficiunt.

Ita voto frustrati bellum parant: habitísque delectibus conscribunt peditum equitúmque ad centum millia. nec minores fuere populi Romani copiæ, ad urbanum exercitum annumeratis auxiliis sociorum qui in fide permanebant. his præerant Sex. Julius Cæsar, & P. Rutulius Lupus, consules. ambobus enim tam gravis & intestini belli imperium decretum est, & mœnia cum portis munita custodiis, quòd tum maximè sua res vicinorúmque agi videretur. & quia mentione semel facta novorum institutorum apparebat varias ac

Copiæ sociorum & Romanorum.

Sextus Julius Cæsar & P. Rutilius Lupus coss.

ἐθνῶν ἐκ τῆς βουλῆς ἐπομβρίας ἐς βοήθειαν. πεσόντων ἢ τῶνδε, ἐδέ τῶν ἄλλων Ῥωμαίων πῆς ἰῶ φειδῶ, ἀλλὰ τοὺς ἀπὸ σφίσι πάντας οἱ Ἀσκλαῖοι συνεκέντων ἐπιτρέχοντες, ἐς τὰ ὄπλα αὐτοῖς διήρπαζον. ἐκραγείσης ἢ τῆς ἀποστάσεως, ἅπαντα ὅσα τοῖς Ἀσκλαίοις ἔθνη γείτονα ἰῶ, συνεξέφανε τὴν παρασκευήν. Μάρσοί τε ἐς Μαγλίνοι καὶ Οὐῆνοι ἐς Μαρρουκῖνοι, καὶ ἐπὶ τούτοις Πικεντῖνοι ἐς Φερεντανοὶ καὶ Ἱρπῖνοι καὶ Πομπηϊανοὶ ἐς Οὐενόσιοι καὶ Ἀπῦλοι, Λευκανοί τε καὶ Σαμνῖται, χαλεπὰ Ῥωμαίοις καὶ πρὶν ἔθνη γνούμενα· ὅσα τε ἄλλη ἀπὸ Λίριος ποταμοῦ, ὃς νῦν μοὶ δοκοῦσι Λίτερνον ἠγεῖσθαι, ὃς ἐπὶ τὸ μυχὸν ἐσὶ ἔ Ἰονίου κόλπου πεζούσῃ καὶ ὠκεανίσῃ. πεμψάσι δ' αὐτοῖς ἐς Ῥώμην πρέσβεις αἰτιωμένοις ὅτι πάντα Ῥωμαίοις ἐς τὸν ἀρχὸν συνεργασάμενοι, οὐκ ἀξιοῦνται τῶν βεβουλευμένων πολιτείας, ἡ βουλὴ μάλα καρτερῶς ἀπεκρίνατο, εἰ μεταγνώσκοιεν τῶν γεγενημένων, πρεσβεύειν ἐς αὐτίκα, ἄλλως ἢ μή.

Οἱ μὲν δὴ, πάντα ἀπογνόντες, ἐς παρασκευὴν καθίσταντο, ἐς αὐτοῖς ἐπὶ τὴν καλὴν πόλιν στρατὸν κοινὸν ἰῶ ἱππέων τε καὶ πεζῶν ἑτέρες ἐς δέκα μυριάδας. ἐς Ῥωμαῖοι τὸν ἴσον αὐτοῖς ἀντεξέπεμπον, ἀπό τε σφῶν αὐτῶν καὶ τῶν ἐπὶ συμμαχοιώντων σφίσιν ἐθνῶν τὸ πλεῖστον. ἡγεῖτο δὲ Ῥωμαίων μὲν ὕπατος Σέξτος Ἰούλιος Καῖσαρ, καὶ Πόπλιος Ῥυτίλιος Λοῦπος· ἄμφω γὰρ ὡς ἐς μίαν δὴ καὶ ἐγχώριον πόλεμον ἐξέπεμπον, ἐπεὶ ἐς τὰς πύλας οἱ ὑπόλοιποι καὶ τὰ τεῖχη ἅμα χειρὸς εἶχον, ὡς ἐπ' οἰκείῳ καὶ μάλιστα μαλίστα ἔργῳ. τό, τε ποικίλον τῶν τοῦ πολέμου καὶ πολυ-

πολυμερὲς σύνθημα ὄντες, ὑπάτοις τε τοῖς ἐπὶ τούτοις στρατηγοῖς καὶ ἀνθυπάτοις συνέπεμψαν τοὺς τότε ἀξιωτάτους, καὶ μάλιστα Γναῖόν τε Πομπήϊον, τὸν πατέρα Πομπηΐας τῆς Μάγνης παρωνομασμένον, καὶ Κόϊντον Κικέρωνα, καὶ Γάϊον Πέρπενναν, καὶ Γάϊον Μάρκελλον, καὶ Οὐαλέριον Μεσσάλαν· ὑπὸ δὲ Σέξτῳ Καίσαρι Πόπλιον Λέντλον, ἀδελφὸν αὐτῷ Καίσαρος, καὶ Τίτον Δίδιον, καὶ Λικίνιον Κράσσον, καὶ Κορνήλιον Σύλλαν, καὶ Μάρκελλον ἐπὶ τοῖσδε. τοσοῖσδε μὲν δὴ τοῖς ὑπάτοις διελόμενοι τὸν χορὸν ἀντεστρατήγουν, καὶ πάντες ἐπορεύοντο οἱ ὕπατοι, καὶ αὐτοῖς οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ἕτερους ὡς ἐς μέγαν ἀγῶνα ἐπέμπον ἑκάστοτε. Ἰπελοῖς δ' ἦσαν μὲν στρατηγοὶ καὶ πόλις ἑτέρα, κοινοὶ δ' ἐπὶ τῇ κοινῇ στρατιᾷ καὶ δ πάντες αὐτοκράτορες Τίτος Ἄφραννιος, καὶ Γάϊος Ῥουτίλιος, καὶ Μάρελλος Ἰγνάτιος, καὶ Κόϊντος Πομπαδίος, καὶ Γάϊος Πάπιος, καὶ Μάρκος Λαμπώνιος, καὶ Γάϊος Ἰουδακίλιος, καὶ Ἔρελλος Ἀσίνιος, καὶ Οὔετιος Κάτων· οἱ τὸν στρατὸν ὁμοίως μεμερισμένοι, τοῖς Ῥωμαίων στρατηγοῖς ἀντεκαθίζουσι, καὶ πολλὰ μὲν ἔδρασαν, πολλὰ δ' ἔπαθον. ὧν ἑκατέρων, ἐν κεφαλαίῳ φράσαι, τὰ ἀξιολογώτατα ἴσως τοιάδε. Οὔετιος μὲν Κάτων Σέξτον Ἰούλιον περιψάμενός τε καὶ διχίλιους κτίνας, ἐπὶ Ἀστερίαν ἦλασε, Ῥωμαΐζουσαν δὲ αὐτὴν· οἱ δὲ σωπάτιοντες, Λούκιός τε Σκιπίων, καὶ Λεύκιος Ἀκίλλιος, θεραπόντων ἐσθῆτας ὑποδύντες, ἀπέδρασαν, χρόνῳ δ' ὕστερον λιμῷ πιεζόμενοι οἱ πολέμιοι. Μάρελλος δ' Ἰγνάτιος Οὐενίφρωνα ἐλὼν σὺν στρατοδοσίᾳ, ἔκτεινε δύο Ῥωμαίων σπείρας σὺν αὐτῇ. Πρησεντεῖος δ' Πόπλιος Πέρπενναν μυρίων ἀνδρῶν ἡγούμενον ἐπέθηκε, καὶ ἔκτεινεν ἐς τετρακισχιλίους, καὶ τὸ λοιπὸν τὸ πλέονος

multiplices esse voluntates hominum, legati consulibus additi sunt, viri ejus ætatis spectatissimi, Rutilio Cn. Pompeius, Magni pater, Q. Cepio, C. Perpenna, C. Marius, Valerius Messala: Sex. Cæsari, P. Lentulus, ipsius germanus, T. Didius, Licinius Crassus, Cornelius Sylla, M. Marcellus. Singulis attributæ sunt suæ provinciæ: omnes proconsulari potestate ornati: &, ut in arduo certamine, interdum supplementa summissa sunt. Sociis verò præter minores duces oppidatim lectos, cum imperio præerant T. Afranius, P. Ventidius, Marius Egnatius, Q. Popedius, C. Papius, M. Lamponius, C. Judacilius, Hirius Asinius, Vetius Cato: qui pariter copias inter se partiti, opponebant se ducibus Romanis non sine mutuis cladibus. Fuerunt autem, ut compendio dicam, hæ: Vetius Cato, Sex. Julium cæsis M M. in Eserniam compulit, quæ tum perstabat in fide Romani populi. L. Scipio & L. Acilius inde servorum habitu elapsi sunt, reliqui fame coacti tandem deditionem fecerunt. Venafro verò per proditionem capto Marius Egnatius duas Romanas cohortes ibi concidit. P. Presenteius Perpennam cum X. M. obviam sibi factum fugavit, cæsisque ad quater mille, reli-

quorum

375

Duces Romanorum.

Duces sociorum.

Sociorum & Romanorum bellum.

L. Scipio & L. Acilius servorum habitu elapsi.

quorum armis majore ex parte potitus quamobrem Rutilius cos. adempto Perpennæ imperio, reliquias ejus exercitus attribuit C. Mario. M. Lamponius, Licinium Crassum aggressus, octingentos ex ejus militibus prostravit, reliquos in Grumentum compulit. C. Papius, Nola per proditionem occupata, Romanorum duobus millibus qui in præsidio erant, per caduceatorem ad se transeundi potestatem obtulit: illi conditionem acceperunt, exceptis ducibus, quos comprehensos victor necavit inedia. Idem Stabias, Min-
376 turnas, Salernúmque, Romanam coloniam, cepit, captorum oppidorum cives unà cum servis ascripsit in militum suorum numerum. pervastato deinde omni circum Nuceriam agro, finitima oppida similis injuriæ metu ad eum desciverunt, & petenti, auxilium miserunt, decem peditum millia, equites mille: quibus auctus Papius Acerras obsedit. Tum Sex. Cæsar accitis Gallorum peditum decem millibus, & Numidarum equitatu, castra prope illum posuit:
Oxinthas Jugurthæ filius. Papius verò Oxintam, Jugurthæ, regis quondam Numidarum, filium, è Venusina in qua tum asservabatur custodia eductum, ornatúmque purpura ostentabat ejus popularibus sub Cæsare militantibus. quúmque crebra eorum, ut ad proprium regem, fierent transfugia, consul ceteros, ut suspectos, remisit in Africam.

μέρους τὰ ὅπλα ἔλαβε· ἐφ' ὅτῳ Περπέννᾳ Ῥ' ὑπάλῳ ὕπατῳ πρέλυσε τῆς στρατηγίας, καὶ τὸ μέρος τοῦ στρατοῦ Γαΐῳ Μαρίῳ προσέθηκε. Μάρκος ὁ Λαμπώνιος τὸν ἀμφὶ Λικίνιον Κράσσον ἀνεῖλεν ἐς ὀκτακοσίους, καὶ τοὺς λοιποὺς ἐς Τρουμβρον πόλιν ἐξέδιωξε. Γάϊος ὁ Πάπιος Νόλαν τε εἶλεν ὑπὸ προδοσίας, καὶ τοῖς ἐν αὐτῇ Ῥωμαίοις διχόθεν ἔσπη ὑκήρυξεν, εἰ μεταθεῖντο στρατεύσῃ ἑαυτῷ, καὶ τόσδε μὲν ὁ Πάπιος μεταθεμένους ἐστράτωσεν. οἱ δ' ἡγεμόνες αὐτῶν, ὐχ ὑπακούσαντες τῷ κηρύγματι, ἑλήφθησαν αἰχμάλωτοι, καὶ λιμῷ πρὸς τοῦ Παπίου διεφθάρησαν. Πάπιος ὁ Κασσαβίας εἶλε, καὶ Μίντερνον, καὶ Σάλερνον, ἥ Ῥωμαίων ἄποικος ἦν, καὶ τοὺς ἐξ αὐτῶν αἰχμαλώτους τε καὶ ἄλλους ἐστράτωσεν. ὡς δὲ καὶ Νουκερίας τὰ ἐν κύκλῳ πάντα κατέτρεψεν· ἃ αἱ πλησίον αὐτῶν πόλεις καταπλαγεῖσαι, προσετίθεντο, στράτευμά τε αὐτοῦ πυρέχον ἐς μυρίους πεζοὺς, καὶ ἱππέας χιλίους. μεθ' ἃ ὁ Πάπιος Ἀκέρρας παρενάβαλε. Σέξτου δὲ Καίσαρος Γαλατῶν πεζοὺς μυρίους, καὶ Νομάδας Μαυρουσίους ἱππέας πεζοὺς προσλαβόντος τε καὶ χωρησάντος ἐπὶ τοὺς Ἀκέρρας, ὁ Πάπιος Ὀξίνθαν, τὸν Ἰογούρθου τοῦ Νομάδων ποτὲ βασιλέως ὑπὸ Ῥωμαίοις ἐν Οὐενουσίᾳ φυλακιζόμενον, ἤγαγεν ἐκ τῆς Οὐενουσίας· καὶ προελθεῖς αὐτὸς πορφύραν βασιλικὴν, ἐπιδείκνυ θαμινὰ τοῖς Νομάσι τοῖς σὺν Καίσαρι πολλῶν δὴ ὡς τοῦ ἰδίου βασιλικοῦ αὐτομολοῦντων ἀθρόως, τοὺς μὲν λοιποὺς τῶν Νομάδων ὡς ὑπέστρεψεν ὁ Καῖσαρ ἐς Λιβύην ἀπέπεμψε· Πάπιος

Παπίᾳ ᾗ πλάσαντος αὐτῷ σὺν καταφρονήσει, καὶ μέρος τῆς δυνάμεως ἀφαιροῦντος, τὰς ἱππείας σκηνὰς καὶ ἄλλας πύλας, σὺν τετρακισχιλίοις. καὶ ἐπὶ τοῖσδε Καῖσαρ μὲν ἐξ Ἀργέων ἀνεζεύγνυεν· Ἰουδακιλίῳ δὲ σὺν Ἰαπυγίᾳ προσετίθεντο Κανύσιοι καὶ Οὐενούσιοι, ἔτεραι πόλεις πολλαί· πινὰς γὰρ καὶ ἀπειθούσας ἐξεπολιόρκει, ἔτι τῶν αὐτῶν Ῥωμαίων τοὺς μὲν ἐπιφανεῖς ἔκτεινε, τοὺς δὲ δημότας ἔτι δούλους ἐγεράτωσε. Ῥουτιλίου δὲ ὑπάτου, καὶ Γαΐου Μαρίου ἐπὶ θατέρου Λιρίου ποταμοῦ γεφύρας ἐς ἀλλόσους ἐξ ὀλίγου πολλοῦ διαστήματος ἀπ' ἀλλήλων ἐπήγνυντο, καὶ Οὐήτιος Κάτων αὐτοῖς ἀντεπεβεβούλευε, τῇ τῶν Μαρίου μάλιστα γεφύραν, ἐλαθέ τε νυκτὸς ἐπὶ τὴν Ῥουτιλίου γέφυραν λόχους ὑφαγαγὼν ἐνεδρεύσας. ἅμα δὲ ἕως τὸν Ῥουτίλιον διελθεῖν ὑπερείδων, ἀνέκραγε τοὺς ἐνέδρας, ἔτι πολλοὺς μὲν ἔκτεινεν ἐπὶ τοῦ ξηροῦ, πολλοὺς δὲ ἐς τὸν πόντον κατῶσεν, ὅ, τε Ῥουτίλιος αὐτὸς ὑπὸ τοῦδε τοῦ πόνου βεβλημένος ἐν τῇ κεφαλῇ, μετ' ὀλίγον ἀπέθανε. καὶ Μάριος, ἐπὶ τὸ ἑτέρας ὧν γέφυρας, τὸ συμβὰν ὑπὸ τῶν φερομένων καὶ τὸ ῥεῦμα σωμάτων εἰκάσας, τοὺς μὲν ποσὶν ὤσατο, ἔτι τὸ ῥεῦμα περάσας, τὸν χάραγα ἔτι Κάτωνος ὑπ' ὀλίγων φυλακὴν ἔλεν· ὥστε τὸν Κάτωνα νυκτερεύσαι τε ἐνταῦθα ἐνίκησε, ἔτι λιμοῦται ἀναζεῦξαι τῆς ἕω. Ῥουτιλίου δὲ ἔτι στρατὸς καὶ πολλῶν ἄλλων ἐπιφανῶν ἐπὶ παφλῷ ἐς Γάμλα ἐνεχθέντων, ἥ τε ὄψις ἀνδρὸς ὑπάτου ἔτι τοσοῦδε ἄλλων πολλῶν ἐσορᾶν pulturam in urbem relato, triſtis viſa eſt populo ejus pompæ facies,

Poſt hæc quum Papius temerè auſus eſſet oppugnare caſtra conſulis, jámque partem valli convelleret, emiſſo per averſam portam equitatu cæſa ſunt circiter ſex millia hoſtium. poſt quam victoriam conſul inde abduxit exercitum: ad Judacilium autem in Apulia Canuſini unà cum Venuſinis defecerunt, & multi alii populi. quoſdam abnuentes imperata facere vi expugnavit: deprehenſóſque in his Romanos nobiliores necavit, plebeios verò & ſervos militibus ſuis immiſcuit. Alter autem coſ. Rutilius, unà cum C. Mario duos non longè inter ſe diſtantes pontes ſuper Lirim conſtruunt, ad trajiciendas copias: quibus Vetius Cato cum exercitu ſuo ſe oppoſuit, propius pontem Marii, diſpoſitis noctu circa Rutilii pontem in valle quadam inſidiis: eum diluculo trajicere paſſus aggreditur: cæſíſque multis, multos in fluvium egit præcipites. Coſ. ipſe in hac pugna ſaucius caput, paulo pòſt ex eo vulnere eſt mortuus. At Marius ad alterum pontem hærens, ubi caſum hunc intellexit ex cadaveribus delatis prono fluvio, properè trajectis quos ſecum habebat, caſtra hoſtium à paucis cuſtodita expugnavit: quo factum eſt ut Cato pernoctarit eo loco ubi vicerat, & penuria commeatus mane coactus ſit inde diſcedere. Conſulis autem cadavere & aliorum nobilium non paucorum ad ſe-

Papii clades.

Canuſini. Venuſini.

Rutilii clades.

Rutilii interitus.

377

cies, & diuturnus luctus exitus est tot civium desiderio. quaproter S. C. decretum fuit, ut posthac defunctorum in bello corpora ibi humarentur ubicunque cecidissent, ne ob eorum conspectum reliqui segniores ad militiam fierent. id decretum mox cognitum & hostes imitati sunt. In reliquum anni nemo in magistratu successit Rutilio, quòd Cæsari non vacaret in urbem reverti ad comitia. exercitum ejus senatus commisit C. Mario & Q. Cepioni. Ad hunc Cepionem Q. Popedius, hostium dux, transfugere se simulans adduxit pro obsidibus duos servos pueros, more ingenuorum prætextatos: &, quo magis fidem impetraret, plumbi massas auro circumlitas attulit: simulque hortatus est ut se duce confestim aggrederetur hostilem exercitum, dum nullo regitur imperio. ita deceptum hominem præcedebat. ut verò ventum est ad locum præstitutum insidiis, ipse in tumulum quendam cursu contendit, quasi circumspecturus ubinam hostes essent: quo facto signum suis extulit: illi provolantes, Cepionem interficiunt cum multis aliis. reliquum ejus exercitus senatus adjunxit ad Marii copias. Per idem tempus Sex. Cæsar peditum triginta millia, equitum quinque, deducens per fauces quasdam præruptas, & ex improviso irruente Mario Egnatio, in vallem compulsus, lectica propter morbum delatus est

Senatusconsultum.

Rutilii copiæ C. Mario & Cepioni datæ.

Popedius Cepionem prodit.

Cepionis interitus.

ἀνηρημένων, καὶ πολυήμερον ἐπὶ τῷδε πένθος ἠγέρθη. καὶ δὴ τῷδε ἡ βουλὴ, τοὺς ἀποθνήσκοντας ἐν τοῖς πολέμοις ἐκέλευεν, ἔνθαπερ ἂν ὦσι, θάπτειν, καὶ μὴ τοὺς λοιποὺς ἐκ τῆς ὄψεως ἀποτρέπεσθαι τῶν τραπωτῶν. τὰ δὴ αὐτὰ καὶ οἱ πολέμιοι πυθόμενοι ἐποίησαν. Ῥοῦπιλίῳ μὲν δὴ Ἀβύδηνος ἐπὶ τὸ λοιπὸν οὐκ ἐγένετο, Σέξτου Καίσαρος ἐκ ἀναγκαίως σχολὴν ἄγοντος ἐν Ῥώμῃ· ἐπὶ δὲ χαρίσια ἐς Ῥώμην ἦλθε. καὶ δὴ τὸν αὐτῷ τραπὰς ἡ βουλὴ ποιεῖσθαι ἔδωκεν ἀρχὴν Γαΐου τε Μαρίου, καὶ Κοΐντου Κεπίωνος. τότε τοῦ Κεπίωνος Κοΐντος Πομπήδιος ὁ ἀντιστράτηγος, οἷά τις αὐτόμολος, ποιησάμενος φυγὴν, ἄγων καὶ διδοὺς ἐνέχυρα δύο βρέφη δούλα, καθάπερ ἐλεύθερα, ἐσκευασμένα ἐσθῆσι πορφυρίσι. ἐς δὲ πίστιν ἔφερε καὶ μολίβδου, χρυσῷ καὶ ἀργύρῳ πεποικιλμένας· καὶ ἐδόκει κατὰ σπουδὴν αὐτῷ τὸν Κεπίωνα ἐπάγειν μετὰ τῆς τραπᾶς, ὡς καταληψόμενον αὐτοῦ τὸ στρατόπεδον ἔρημον ἔτι ἄρχοντος. Κεπίων μὲν δὴ πυθόμενος εἵπετο, Πομπήδιος δὲ πλησίον τῆς ἐσκευασμένης ἐνέδρας ἠλάσατο, καὶ ἐδέξατο ἐς τινὰ λόφον ὡς κατοψόμενος τοὺς πολεμίους, καὶ σημεῖον αὐτοῖς ἐπῆρεν· οἱ δὲ, ἐκφανέντες, αὐτόν τε Κεπίωνα καὶ πολλοὺς σὺν αὐτῷ κατέκοψαν· καὶ τὸ λοιπὸν τῆς στρατιᾶς Κεπίωνος ἡ σύγκλητος Μαρίῳ προσέζευξε. Σέξτος δὲ Καῖσαρ μετὰ τρισμυρίων πεζῶν καὶ ἱππέων πεντακισχιλίων διεξιὼν τινὰ φάραγγα ἐκ κρημνῶν, ἄφνω προσπεσόντος αὐτῷ Μαρίου Ἰγνατίου, ἐς τὸν φάραγγα προεληλυθότος, ἔφυγεν ἐπὶ κλίνης, ἀρρωστίαν, ἐπί τινα πομπὴν

πεμψὸν ἅμιλλα γίφυρα ἦν. καὶ σὺν ὀλίγοις τὸ πλέον τῶν στρατιᾶς διαλείσας καὶ τὰ ὑπολειπόμενα τῶν ὅπλων, μόλις ἐς Τεανὸν καταφυγών, ὥπλιζεν ὅς ἔτι εἶχεν, ὡς ἐδύνατο· ἑτέρους δὲ πληθὺς αὐτῷ κατὰ κράτος ἐπελθόντων, ἐπὶ Ἀκέρρας ἔτι πολιορκουμένας ὑπὸ τοῦ Παπίου μετῆει. καὶ οἱδὲ μὲν ἀλλήλοις ἀντιστρατοπεδεύοντες οὐκ ἐπεχείρουν ἑκάτερος ἑτέρῳ πρῶτος φόβον. Μάρσιος δὲ Κορνήλιον Σύλλας ἐπὶ τρεμόντους σφίσι, σιωπῇ ἐδίωκον μίσει θελχθεὶς ἀμπέλων ἐμπιπτεῖν αὐτούς· καὶ Μάρσοι μὲν τοὺς θελχθέντας κακοπαθῶς ὑπερεῖδαιον, Μαρίῳ δὲ καὶ Σύλλᾳ δυσκόλως ὑπὲρ τοῦ τὸν ὅσον ἔδοξε. Κορνήλιον δὲ Σύλλας ἐπὶ φυτείᾳ τινὶ τῶν ἀμπέλων σφαλέντα αἰσθόμενον ἐπιγενόμενος, ὑπώπτα τῇ ἐκφεύγουσι τῶν Μάρσων. καὶ πολλοὺς καὶ οὐκ ἀπέκτεινεν· ὡς τὸν φόνον ἐκείνης τῆς ἡμέρας χιλίας τριακοσίους, ὅτε δὲ ὑπὸ Ῥωμαίων ληφθῆναι πολὺ πλείονας. Μάρσοι μὲν δὴ, δίκῃ θηρίων, τῷ πτώσιμα σφίσι μαχητὰς ὄντες, αὖθις ὡπλίζοντο καὶ παρεσκευάζοντο αὐτοῖς ἐπιέναι σφίσιν ἐπιχειρεῖν μὴ βαρύνοντες, μηδὲ ἀρχὴν μάχης· ἔστι γὰρ τὸ ἔθνος πολεμικώτατον· καὶ φασι κατ' αὐτὸ θείαμβον ἐπὶ τῷδε τῷ πτώσιμα χιλίας μόνας, λεγόμενον σφίσιν, ὅτε καὶ Μάρσων ὅτε αὖθις Μάρσιον χιλίας θείαμβον. ἔστι δὲ τὸ Φάλερνον ὄρος, Γναῖος Πομπήϊος Γαβιανίλιος, καὶ Τίτος Ἀφράνιος, καὶ Ποπλιος Οὐεντίδιος ἐς ταυτὸν συνελθόντες ἀλλήλοις, ἐτράποντο καὶ κατεδίωκον ἐς πόλιν Φίρμον. καὶ οἱ μὲν αὐτῶν ἐφ' ἕτερα ᾤχοντο· Ἀφράνιος δὲ παρεκάθητο Πομπηίῳ ἐς τὸ Φίρμον κατακεκλεισμένῳ. ὁ δὲ αὐτίκα μὲν ὁπλίζων

ad fluvium quendam unico ponte pervium: ubi majore parte exercitus amissa, reliquis passim arma projicientibus ægrè se recepit intra Teani mœnia: ibique suos armavit ut potuit: acceptóque supplemento, properavit ad Acerras defendendas ab oppugnatione Papii. ita collatis castris neuter alterum ausus est lacessere. At C. Marius Marsos se adortos egregiè repulit, usque ad sepes vinetorum persequutus: quas hoste ægrè transcendente, Romanis non libuit urgere amplius. Sylla verò qui ex altero vinetorum latere castra habebat, fugientibus occurrens, & ipse multos interfecit, ut ea die desiderati sint ex Marsis supra sex millia: armorum numerus multo major venit in potestatem victoris. ea clade magis etiam efferati sunt hostium animi, reparatísque viribus Romanum metu cessantem ultro lacessere ausi sunt. est enim gens hæc pugnacissima. Ferunt nunquam aliàs de his triumphum visum. nam ad id temporis nec sine Marsis nec de Marsis triumphatum fuerat. Parte alia circa Falerinum montem Judacilius & T. Afranius & P. Ventidius conjunctis copiis exercitum Cn. Pompeii fusum fugatúmque intra Firmum compellunt. ad cujus obsidionem Afranio relicto, alii duo in diversum abeunt. Pompeius his qui cladi supererant armatis denuo, à

Acerræ. 378

Marsorum clades.

pugnando abstinuit. adventante autem alio exercitu, Sulpitium per devia missum jussit Afranii terga invadere, ipse à fronte eum adortus est. quúmque dubio Marte certaretur, Sulpitius incendit castra hostium: quo viso ille sine ordine, sine imperio trepidè receperunt se intra Asculum: Afranius fortiter pugnando cecidit. Pompeius oppidi oppugnationem instituit. Asculanus erat Judacilius: quapropter timens patriæ, cum octo cohortibus succurrit: simúlque per nuntios, Asculanos præmonuit, eruptionem facerent in obsessores, quamprimùm procul advenientem ipsum conspicerent, ut hostis cogeretur ancipiti pugnare prælio. sed oppidani per segnitiem nihil moverunt. Judacilius nihilominus per medios hostes penetravit intra mœnia, sequentibus quotquot poterant: & exprobravit eis timiditatem atque inobedientiam. Ceterùm desperata incolumitate civium, primùm inimicos, tum ob pristinam simultatem, tum ob recentem culpam, quòd mandata ipsius aspernati ceteris ejusdem contumaciæ fuissent autores, contrucidavit, mox in templo rogum extruxit, eíque lectum imposuit: & cum amicis epulatus, post prolixam compotationem venenum hausit: quo facto decubuit, hortatus amicos ut faces subderent. atque ita vitam finiit, ne superstes esset patriæ. Sex. Cæsari senatus in sequentem annum prorogavit cum consula-

Afranii interitus.

Judacilius.

379

Ejus interitus.

τὰς ὑπολοίπους, ἐς χεῖρας οὐκ ἦλθε· προσελθόντος δὲ ἑτέρου στρατοῦ, Σουλπίκιον προσέπεμπεν ὄπισθεν ἐπιθησόμενον τῷ Ἀφρανίου στρατῷ. καὶ αὐτὸς καὶ μέτωπον ἐπῆλθε· γνωρίμης δὲ ἐν χερσὶ τῆς μάχης, καὶ πονουμένοις ἀμφοῖν, ὁ Σουλπίκιος ἐπεπέμπτην τὸ τῶν πολεμίων στρατόπεδον, καὶ τῷδε οἱ πολέμιοι κατὰ κράτος, ἐς Ἄσκλον ἐφύγον, ἀκόσμως ἅμα καὶ ἀκρατήτως. Ἀφράνιος δὲ ἐπιπτώκει μαχόμενος. Πομπήϊος δὲ καὶ τὸ Ἄσκλον ἐπέλθων ἐπολιόρκει. πυκνὰς δὲ καὶ λιθοβολίας τοῦ Ἀσκλου, καὶ δεδιὼς ὑπὲρ αὐτῆς ὑπήγετο, ἀσείρας ἄγαν ὀκτώ. προπέμψας δὲ τοῖς Ἀσκλαίοις, κελεύων, ὅπως αὐτὸν ἴδωσι πόρρωθεν ἐπιόντα, καὶ βοηθεῖν ἐπὶ πολὺ παρεσκευασμένους, ὡς τὸν ἀγῶνα πρὸς ἐχθροῖς ἑκατέρωθεν γενέσθαι. ἀλλ' Ἀσκλαῖοι μὲν ἀπωκνησαν. ὁ δὲ Ἰούδακιλις καὶ ὡς ἐς τὴν πόλιν διὰ μέσων τῶν πολεμίων ἐσβαλὼν μετ' ὀλίγων ἐδυνήθη, ὀνειδίσαι μὲν αὐτοῖς ἀπολμίαν καὶ δυσπειθείαν· καὶ ἐλπίζων δὴ ἐπὶ τὴν πόλιν προελεύσεσθαι τοὺς μὲν ἐχθροὺς, οὐ πόρρω αὐτῆς διαφερομένους καὶ τότε διὰ * νοητοῦ πολίτου εἰς ἃ πυρήνγελεν ἀπέτρεψαν, ἔκτεινε πάντας· αὐτὸς δὲ ἱερὰ πυρὶ νήσας καὶ κλινίδι ἐπιθεὶς ἐπὶ τῇ πυρᾷ, πυρδυνοχίθη σὺν τοῖς φίλοις, καὶ προσιόντος τὸ πότου φαρμάκου τε προσωλίγνατο, καὶ κατακλινὰς αὐτὸν ἐπὶ τὴν πυρᾶς, κέλευσε τοῖς φίλοις ἅψαι τὸ πῦρ. καὶ Ἰουδακιλις μὲν οὐδὲ φιλοτιμηθεὶς οὐδὲ τὸ πατρίδος ἀποθανεῖν, καπιλυθ- Σέξτος δὲ Καῖσαρ, ἐξ ἥκοντος αὐτῷ ἔξ χρόνου τῆς ἀρχῆς, ἀνθυπατος ὑπὸ τῆς βουλῆς αἱρεθεὶς, ἐπὶ

δραμὴ

ἑξακισχιλίους μετεπρατοπεδεύσατο, ὅσοι, καὶ ἔκτεινεν αὐτῶν ἐς ἑκτακισχιλίους, ὅπλά τε πολὺ πλείονα ἔλαβε χρημάτων δ' αὐτῷ τῷ τε τὸ Ἄσκλον ὅσης χειρωτείας, ἐπεθήκατον οὐ τόσου, ἀνεπράτησεν ἀπέφηνε Γάϊον Βιβάγιον.

Καὶ τάδε μὲν ἀμφὶ τὸν Πικλίαν τόν τε τοῦ Τόνιον· αἰθόμβροι δ' αὐτῶν οἱ ἐπὶ θάτερα τοῦ Ῥώμης Τυρρηνοὶ δὲ Ὀμβρικοί, δὲ ἄλλα πρὸ αὐτοῖς ἔθνη γειτνεύοντα, πάντες ἐς ἀπίστασιν ἠρεθίζοντο δείσαντες δὲ ἡ βουλὴ μὴ σὺν κύκλῳ χωρήσωσιν αὐτοῖς ὁ πόλεμος ἀφύλακτος ᾖ, τὸν μὲν Γαλάταν ἐφρούρει τὸν ἀπὸ Κύμης ἐπὶ τὸ ἄστυ δι' ἀπελθόντων, τότε τοῦτον ἐς στρατείαν δ' ἀπορίαν ἀνδρῶν κατειλεγμένων· Ἰταλιωτῶν ἦ τοὺς ἐπὶ τῇ συμμαχίᾳ παρωμόσασιν ἐψηφίσατο εἶναι πολίτας· ἔδει μάλιστα μὲν πάντες ἐπιθύμουν. καὶ τάδε ἐς Τυρρηνοὺς ἐξέπεμπεν· οἱ ἦ ἄστυροι τῆς πολιτείας μετελάμβανον· καὶ τῇδε τῇ χάριτι ἡ βουλὴ τοὺς μὲν ἑνιους εὐνουστέρους ἐποίησε, τοὺς ἦ ἐνδοιάζοντας ἐβεβαίωσε· τοὺς ἦ πολεμίους, ἐλπίδι τινὶ τοῦ ὁμοίων σχετέρους ἐποίησε. Ῥωμαίοι μὲν δὴ τοῦδε τοὺς νεοπολίτας, ὡς ἐς τὰς πέντε καὶ τριακοντα φυλὰς, αἳ τότε ἦσαν αὐτοῖς, κατέλεξαν (ἵνα μὴ τοῦ δοχαίων πλείονες ὄντες σὺν τοῖς ἀρχαίοις ἐπικρατοῖεν) ἀλλὰ δεκατευόντες ἀπέφηναν ἑτέρας, σὺν αἷς ἐχειροτόνουν ἔχατοι. καὶ πολλάκις αὐτῶν ἡ ψῆφος ἀχρεία ἐγένετο, ὅτε τοῦ πέντε καὶ τριακοντα τοσοῦτόν τε κατελυμένων καὶ ὄντων ὑπὲρ ἥμισυ. ὅπερ ἡ λαβὸν αὐτίκα, ἦ καὶ ὡς αὐτοῦ

ri potestate imperium. is jam proconsul, circiter XX. M. hostium dum castra movent aggressus, stravit ex eis octo millia: scutorum longè major numerus relatus est. Sed dum circa Asculum diutius hærere cogitur, morbo superatus successorem sibi optavit C. Bebium.

Dum hæc ad mare superum geruntur, diversa parte Hetrusci Umbrique unà cum aliis quibusdam finitimis ad defectionem spectabant, invitati successu partium. Quo novo metu accedente, senatus ne circumquaque hostibus cingeretur solicitus, littoribus quæ Cumas inter & Urbem sita sunt, imposuit præsidia: tum primùm libertis ob virorum inopiam admissis in militiam: sociis verò qui etiam tum in officio manerent, decrevit jus civium: quod præcipuè concupitum erat omnibus. & decretum id dimisit circa Hetruriæ populos, excipientes avidissimè. eo beneficio & amicos devinxit amplius, & dubios in fide retinuit, & hostem similia sperantem mitiorem reddidit. hos novellos cives populi Rom. non in XXXV. tribus, quot tunc erant, distribuit, ne veteres in suffragiis vincerentur numero, sed redactis eis in decurias, novas alias tribus conscripsit in quibus illi postremi ferrent suffragia, & sæpe supervacui fierent: quòd veteres illæ XXXV. pluſquam dimidium tribuum conficerent. Quod consilium sive tunc non animadver-

Liberti in militiam primùm admissi.

Sociis Romanorum jus civium datum.

sum est, sive socii contenti modico tum non requirebant amplius, postea tamen deprehensum, novarum seditionum fuit materia. At superi maris accolæ nondum cognito Hetruscos mutasse sententiam, XV. M. militum auxilio per devios calles circumduxerunt in Hetruriam. quos aggressus Cn. Pompeius jam cos. occidit ad V. M. ceteri dum ad suos per loca aspera & invia, hyeme quoque gravante, palantes se recipiunt, & famem solantur glandibus, dimidium eorum interiit. Eadem hyeme Porcius Cato, Pompeii collega, Marsis bellum inferens, occisus est. post hæc L. Cluentius Syllam ad Pompeianos montes castrametatum contemnere ausus, & ipse castra ad tertium inde stadium posuit. Sylla verò non ferens eam contumeliam, ne pabulatoribus quidem expectatis, in eum fecit impetum: & tunc quidem victus fugit: mox receptis pabulatoribus profligavit Cluentium, & castra in remotiorem locum transferre coëgit. qui deinde assumptis auxiliis Gallicis rursus cum Sylla castra contulit: postquam autem utrinque exercitus prodiit in aciem, ingens Gallus procurrens invitabat ad singulare certamen ex Romanis aliquem. Eum quum parvæ staturæ Numida confecisset, territi Galli confestim terga verterunt: jámque turbata acie nec alii Cluentiani perstiterunt, sed Nolam refugerunt trepidi: Sylla verò persequente,

Porcii Catonis interitus.

L. Cluentius.

Gallus quidam ad monomachiam Romanos provocat.

Nola.

ἀγαπησάντων τῇ Γ'παλιωτῶν, ὕστερον ἐπιγνωσθὲν, ἑτέρας τύχας ἦρξεν. οἱ μὲν ὡς τὸν Γ'όνιον, οὔπω τῷ Τυῤῥηνῶν μετανοίαν ἐγνωκότες, μυρίους ϗ πεντακισχιλίους ὁδὸν ἀτελῆ καὶ μακρὰν ἐς τὴν Τυῤῥηνίαν ἐπὶ συμμαχίᾳ ὡς εἰπεμπον· ϗ αὐτοῖς ἐπιπεσὼν Γναῖος Πομπήϊος, ὑπατος ὢν ἤδη, διέφθειρεν ἐς πεντακισχιλίους, ϗ τ' λοιπὰν ἐς τὰ σφέτερα δι' ἄπρου χώρας ϗ χειμῶνος ἐπιπόνε λαπτρεχόντων, οἱ ἡμίσεις βαλανηφαγήσαντες διεφθάρησαν. ϗ μ' αὐτὸ χειμῶνος Κορνήλιος μὲν Κάτων, ὁ συνάρχων ϗ Πομπηΐῳ, Μαρσικὸς πολέμων ἀνηρέθη· Λεύκιος ὁ Κλοίντιος Σύλλᾳ ὡς ἐπὶ Πομπηΐῳ ὄρη ἑρατοπεδεύοντι μάλα καταφρονητικῶς ὑπὸ σκηναῖς τελῶν παρεστρατοπέδευε· ϗ ὁ Σύλλας τὸν ὑβριν ἐκ σύνεγκων, ἐδὲ τῶν ἰδίων τὰς χορτολογησώτας ἀναμείνας, ἐπιδραμὼν τῷ Κλοεντίῳ. ϗ τότε μὲν ἡττώμενος ἔφυγε, ὡς δὲ λαῶν δὲ τὰς χορτολογησώτας, τρέπεται τὸν Κλοέντιον· ὁ δ' αὐτίκα μὲν πρῶτον μετεστρατοπέδευε, ἀφικομένων δ' αὐτῷ Γαλατῶν αὖθις ἐπλησίαζε τῷ Σύλλᾳ, ϗ συνιόντων τ' στρατῶν, Γαλάτης ἀνὴρ μεγίστου μέγας ὡς θρασὺς ὡς θυμαλέος πρὸ Ρ'ωμαίων ἐς μάχην· ὡς δ' αὐτὸν ὑπεστὰς Μαυρούσιος ἀνὴρ βραχὺς ἔκτεινεν, ὀπλαγήσας ὁ Γαλάτης, αὐτίκα ἔφευγεν. παραλυθείσης δὲ τῆς τάξεως, εὐθὺς ὁ ἄλλος ὅμιλος ἐπὶ τοῦ Κλοεντίου μεμένειν, ἀλλ' ἔφευγον ἐς Νόλαν ἀκόσμως· ϗ ὁ Σύλλας αὐτοὺς ἐπόμενος, ἔκτεινεν ἐς τελ-

in ea fuga ceciderunt ad triginta

μυριάς

μυελὸς ἐν τῷ δρόμῳ, καὶ τῶν Νολαίων αὐτὸς μιᾷ πύλῃ ἐχομένων, ἵνα μὴ οἱ πολέμιοι σφίσιν ἐσπέσοιεν, ἑτέρας ἐκτήνεν ἀμφὶ τῆς πείρασιν ἐς διαμυελὸς· καὶ σὺν τοῖσδε Κλουέντιος ἀγωνιζόμενος ἔπεσε. Σύλλας δ' ἐς ἑτέραν Ἑρπίνας μετεστρατοπέδευε, καὶ προσέβαλε Αἰκουλάνοις· οἱ δὲ, Λευκανὸς προσδοκῶντες αὐτῆς ἡμέρας σφίσιν ἐπὶ συμμαχίαν ἀφίξεσθαι, τῷ Σύλλᾳ καιρὸν ἐς σκέψιν ἤτουν. ὁ δ' ὠθαιόμβρος ὃ πεχνάσματος, ὥραν αὐτοῖς ἔδωκε, καὶ τῇδε ξυλίνῳ ὄντι τῷ τείχει, κλιμακίδας προσέπηξεν, μέχρι τῶν ὥραν ὑφῆπτεν· οἱ δ', δείσαντες, τὴν πόλιν παρεδίδοσαν· καὶ τῶνδε μὲν ὁ Σύλλας διῆρπαξεν, ὡς οὐκ ἐκουσίᾳ, προσελθόντων, ἀλλ' ἀνάγκῃ· τῶν δ' ἄλλων ἐφείσατο προστιθεμένων, μίσχελ τὸ Ἑρπίνων ἔθνος ἅπαν ὑπηκόατο· καὶ μετῆλθεν ἐπὶ Σαμνίτας, οὐχ ἧ Μοτίλος ὁ τῶν Σαμνιτῶν στρατηγὸς τοὺς παρόδους ἐφύλαττεν, ἀλλ' ἑτέρων αὐδόκητον σὺν τάχει. προσπίπτων δ' ἄφνω, πολλοὺς πτέκτηνε τῶν ὑπολοίπων προσῳδῶν διαφυγόντων, ὁ μὲν Μοτίλος τραυματίας ἐς Ἀσερνίαν σὺν ὀλίγοις κατέφυγε· ὁ δὲ Σύλλας, αὐτὸς τὸ στρατόπεδον ἐξελὼν, ἐς Βοβιάνον πυρήλθεν, ἢ κοινοβούλιον ἦν τῶν ἀποστατῶν· τρεῖς δ' ἄκρας τῆς πόλεως ἐχούσης, καὶ τῶν Βουκίνων ἐς τὸν Σύλλαν ἐπεστραμμένων, προσπέμψας τινὰς ὁ Σύλλας σκέλευε καταλαβεῖν ὅτινα τῶν ἄλλων δυνηθεῖεν ἄκραν, καὶ κάπνῳ τόδε σημαίνειν· γνοὺς δὲ τοῦ καπνοῦ, συμβαλὼν τῇ σὺν μετώπου, καὶ μαχόμενος ὥρας τρισὶ καρτερῶς, εἷλε τὴν πόλιν.

millia: quumque per unicam portam reciperentur, Nolanis metuentibus ne hostis simul irrumperet, cæsa sunt circa muros alia viginti millia, & in his Cluentius fortiter pugnans occubuit. Imperator inde in Hirpinos movit, & Æquulanum oppugnare cœpit. oppidani qui ea ipsa die Lucanorum adventum expectabant, tempus ad deliberandum postulant. ille dolo intellecto dat horæ spatium: interim ad mœnia, quæ trabibus constabant, fasces sarmentorum admovet, eos post horam incendit. ita metu expressa deditione, oppidum quasi vi captum direptum est: reliqua oppida Hirpini nominis ultrò in fidem populi Romani redierunt. In Samnium inde bellum transfertur, non per eos aditus quos servabat Mutilus, Samnitum dux, sed per ambages quà minimè putabatur hostis venturus: itaque repente multi oppressi sunt, reliquos passim fuga dispersit: Mutilus saucius cum paucis Esserniam continuato cursu delatus est. Sylla, expugnatis ejus castris duxit ad Bovianum, in qua rebellium populorum concilium agitabatur: & quum tres arces haberet id oppidum, Bovianensibus in Syllam intentis, circumissæ aliquot cohortes jussæ sunt diversa parte quamcunque illarum capere, & fumo id significare: quod ubi successit, à fronte aggressus mœnia, non intermissa per tres horas oppugnatione, tandem vi cepit.

Gallorum clades. Cluentii interitus. Hirpini. Æquulanum. 381 Samnium. Mutilus Samnitum dux. Bovianum.

Et hæc quidem per æstatem prosperè gesta sunt, Syllæ auspiciis. sub hyemem ad consulatum petendum in Urbem profectus est. At Cn. Pompeius Marsos, Marrucinos, Vestinósque subegit. Diversa parte C. Coscónius prætor Salapiam vi captam incendit, Cannas in fidem recepit: ab obsidione Canusii superventu Samnitum post acrem pugnam edita utrinque magna strage repulsus, ad Cannas coactus est sese recipere. Ceterùm Trebatius Samnitum imperator dirimente exercitus fluvio, denuntiavit ei, aut trajiceret commissurus prælium, aut retrocederet, dum ipse trajicit. Ille retrocedere maluit: & Trebatium quamprimùm trajecit, aggressus vicit: fugientésque persecutus in amnem præcipites egit, ita ut ex eis XV. M. desiderata sint: reliquis unà cum Trebatio saluti fuit refugisse intra Canusium. Tum Coscónius Larinantium, Venusinorum, Apulorúmque agris pervastatis, Pediculos invasit, & intra biduum tota gente per deditionem potitus est: cujus successor Cæcilius Metellus accepto exercitu Apulos adortus prælio vicit. in quo Popedius unus ex defectionis autoribus cecidit: reliquiæ cladis catervatim ad victorem transfugerunt. Atque ita bellum sociale maxima contentione gestum est hactenus, donec universa Italia civitatem Romanam adepta est, absque Lucanis & Samnitibus, qui tamen aliquanto pòst pari-

Cn. Pompeius.

C. Coscónius.

Cannæ.

Trebatii clades.

Pediculi.

382

Καὶ πάδε μὲν ἐν τῷδε ἔτει ἐπεπράγμαπο Συλλα. χρόνῳ δ' ἐπιόντι ὁ μὲν ἐς Ρ'ώμην ἀνέστρεφεν ἐς ὑπατείαν παρεσκευάζων· Γναῖος δ' Πομπήϊος ὑπηγάγετο Μάρσους καὶ Μαρρουκίνους καὶ Οὐέστινους· καὶ Γάϊος Κοσκώνιος, ἕτερος Ρ'ωμαίων στρατηγὸς, ἐπιλθὼν, Σαλάπιάν τε ἐνέπρησε, καὶ Κάνας παρείλατο, ἐς Καυσίνιον ἀφικομένῳ Σαμνίταις ἐπελθοῦσιν ἀντεμάχετο ἐγκρατῶς· μίσγει φόνος πολὺς ἑκατέρων ἐγίνετο, καὶ ὁ Κοσκώνιος ἐλαπόμενος ἐς Κάνας ὑπεχώρει. Τρεβάτιος δ' αὐτὸν ὁ τῶν Σαμνιτῶν στρατηγὸς, ποταμοῦ διείργοντος, ἐκέλευεν ἢ περᾶν ἐπ' αὐτὸν ἐς μάχην, ἢ ἀναχωρεῖν ἵνα περάσειεν· ὁ δ' ἀναχωρεῖ, καὶ ἅμα τούτῳ τῷ Τρεβατίῳ ὠθισπέων, μάχη τε κρατίστη ἐγίνετο, ἐς φεύγοντος ἐπὶ τὸ ῥεῦμα αὐτὸν, μυρίους καὶ πεντακισχιλίους διέφθειρεν, οἱ δ' λοιποὶ μετὰ τοῦ Τρεβατίου διέφυγον ἐς Κανυσιον. καὶ ὁ Κοσκώνιος τὴν Λαρινάων καὶ Οὐενουσίων καὶ Ἀπελλάων γῆν ἐπιδραμὼν, ἐς Ποδίκλους ἐσέβαλε, ἐς δυσὶ ἡμέραις τὸ ἔθνος παρείλετο. Καικίλιος δ' αὐτῷ Μέτελλος ἐπιὼν ἐπὶ τὴν στρατηγίαν Ἀπούλους, ἐς Γ'άπυγας ἐμβαλὼν, σπασὶ καὶ ὁδὲ μάχῃ τοὺς Γαπύγων. καὶ Πομπαδίου ἄλλου τῶν ἀφεστώτων στρατηγὸς ἐνταῦθα ἔπεσεν, οἱ δ' λοιποὶ καταρρύδην ἐς τὸ Καικίλιον διέφυγον. καὶ πάδε μὲν ἐν τῷδε τὸν Ἰταλίαν ἀμφὶ τὸν συμμαχικὸν πόλεμον, ἀκμάσαντα μὲν ὅτι μάλιστα μίχρι τῶνδε, ἕως Γ'ταλία πᾶσα κατεχώρησεν ἐς τὴν Ρ'ωμαίων πολιτείαν, χωρὶς γε Λευκανῶν καὶ Σαμνιτῶν τότε. δεκάτῳ γὰρ μοι καὶ εἰδὲ τα-

χεῖ

χεῖν ὧν ἔχρῃζον ὕστερ· ἐς οἷς τὰς φυλὰς, ὁμοίας τοῖς ὠφελουμένοις ἑκάστοις κατελέξαντο, τοῦ μὴ τοῖς δραχμαῖς ἀναμεμιγμένοι ἐπικρατεῖν ἐν ταῖς χειροτονίαις πλείονες ὦσιν.

Τοῦ δ' αὐτοῦ χρόνου καὶ τὰ ἄεν οἱ χρῆσαι ὡς ἀλλήλοις ἐτασίασαν, οἱ μὲν, πράττοντες τὰ χρέα σφῶν τιθῆς, νόμου τινὸς παλαιοῦ ὠφαιρεῖσθαι μὴ δανείζειν ἐπὶ τόκοις, ἢ ζημίαν τὸ ὕστερον δανείσαντα ὠφείλειν. ἀπαραφθῶναι γὰρ μὲν δικαίως οἱ πάλαι Ῥωμαῖοι, καθάπερ Ἕλληνες, τὸ δανείζειν, ὡς κακηλοῦν, καὶ βαρὺ τοῖς πένησι καὶ δύσερι καὶ ἐχθροποιὸν· ᾧ λόγῳ καὶ Πέρσαι τὸ κιχρᾶναι, ὡς ἀπιστικὸν τε καὶ φιλοψευδές· ἔθος δὲ χρονίου τοὺς τόκους βεβαιοῦσθαι, οἱ μὲν καὶ τὸ ἦθος ἦσαν, οἱ δ' οἷον ἐκ πολέμων τε καὶ στάσεων ἀνεκάλουν τὰς ἀποδόσεις, εἰσὶ δ' οἳ καὶ τὴν ζημίαν τὸν δανείσαντας ἐκτίσαι ἠπείλουν· ὅ, τε στρατηγὸς Ἀσέλλιον, ᾧ ζῶσι ταῦτα ἐπῆλθεν, ἐπεὶ Δικαίων αὐτὸς οὐκ ἐπῆλθεν, ἐδίδου καθ' ἑαυτοὺς δικαστήρια, τῷ ἐκ τοῦ νόμου καὶ ἤθους ἀπορίαν εἰς τοὺς δικαστὰς φέρων. οἱ δανεισταὶ δὲ, χαλεπήναντες ὅτι τὸν νόμον παλαιὸν ὄντα ἀνακαινίζει, κτείνουσιν αὐτὸν ὧδε· ὁ μὲν ἦλθε τῆς Διοσκόρους ἐν ἀγορᾷ, καὶ πολίτους ὡς ἐπὶ θυσίαν καθιστάτο, ἑνὸς δὲ λίθῳ τὸ κρᾶτον ἐπ' αὐτὸν ἀφιέντος, ἔρριψε τῷ φιάλῳ, καὶ ἐς τὸ Ἑστίας ἱερὸν ἔτο δρόμῳ· οἱ δὲ, αὐτὸν καταλαβόντες τε ἀπέκλεισαν ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ, καὶ καταφυγόντα ἔς τι πανδοκεῖον ἔσφαξαν. πολλοί τε τῶν διωκόντων ἐσφάλησαν. πολλοὶ τε τῶν διωκόντων ἐσφάλησαν. πολλοί τε τῶν διωκόντων ἐσφάλησαν.

ter compotes voti facti sunt. Digesti sunt autem in suas tribus, quemadmodum suprà dictum est de aliis sociis, ne permixti veteribus civibus ut numero ita suffragiis vincerent.

Per idem tempus & in Urbe ob æs alienum exorta est seditio, dum quidam acerbius usuras exigunt, contrà quam cautum esset antiquis legibus. Videntur enim illi prisci Romani, sicut & Græci abhorruisse à fœnore, ut negotiatione molesta pauperibus, & litium inimicitiarumque materia: quæ res ne Persis quidem placuit, ut non aliena à fraude ac mendacio. sed quia veteri jam more fœnus receptum fuerat, fœneratores reposcebant id jure suo: debitores verò bellum & seditiones causando differebant reddere: nec deerant qui urgentibus mulctam intentarent. Tum Asellio prætor, cujus erat ea jurisdictio, quia conciliare partes conatus nihil proficiebat, permisit eos legibus agere, admonitis prius, ut in re perplexa, tum de jure tum de more, judicibus. Ibi fœneratores ægrè ferentes renovari mentionem legis veteris, prætorem tollunt è medio, ad hunc modum, Sacrum is faciebat in foro, in æde Castorum, circumstante ut fit frequenti multitudine: quumque unus quispiam petisset eum lapide, abjecta phiala ad ædem Vestæ cœpit currere: sed præventus & exclusus, dum in caupona quadam quærit latebras, jugulatus est. In ea turba multi rati eum ad Vestales ritus.

Seditio nova ob æs alienum.

Asellio prætor.

Ejus interitus.

ſtales confugiſſe, dum avidius inſequuntur, penetraverunt quò nefas eſt viros ingredi. Sic Aſcllio prætor in ipſo magiſtratu, amictus ſacra ſolenníque veſte aurata, circiter horam diei ſecundam in medio foro inter ſacrificandum cæſus eſt. Senatus per præconem indici autorum ejus cædis oſtentavit præmium, libero pecuniam, ſervo libertatem, conſcio impunitatem: nemo tamen index extitit, fœneratoribus rem tegentibus: & hæc quoque fuit pars tumultuum civilium.

383

Post hæc factionum principes juſtis exercitibus, ut in bello mos eſt, rem geſſerunt adverſus ſe invicem: & victoriæ præmium, petebatur patria. quarum contentionum occaſio mox poſt finem ſocialis belli enata eſt in hunc modum. Poſtquam Mithridates Ponti, aliarúmque gentium rex, Bithyniam & Phrygiam confinémque his Aſiam invaſit, ut ſuprà in proximo diximus volumine, Sylla tum conſul Aſiam cum Mithridatico bello ſortitus eſt provinciam, nondum ab urbe digreſſus: Marius verò arbitratus id bellum plus lucri quam difficultatis habiturum, ſimúlque imperandi cupidus, multis pollicitationibus induxit P. Sulpitium trib. pleb. ut ſibi adeſſet: feciſtque ſpem novellis civibus fore ut jure ſuffragiorum æquarentur veteribus, & per tribus diſtribuantur, diſſimulans interim, ſuum ſe negotium agere,

Sylla.

Marius.

κόντων, ἐς τὰς παρθένους αὐτὸν ἠγεμόνα καταφυγεῖν, ἐσίδεσθαι γὰρ οὐ μὴ θέμις ἐστὶν ἀνδράσιν. ὕστερον δὲ Ἀσελλίων, στρατηγῶν τε ἐπειδὴ, καὶ ἱερῶν ἐπίσκοπον ἐθέλοντα ὡς ἐν θυσίᾳ καθειλκυσμένος, ἀμφὶ δευτέραν ὥραν ἐσφάζετο ἐν ἀγορᾷ μέσῃ καθ' ἱερεῖς. ἡ δὲ σύγκλητος κήρυσσεν, ὅστις τὸν καθ' Ἀσελλίωνος φόνον ἐλέγξειεν, ἐλευθερίαν μὲν χρήματα, δούλῳ δ' ἐλευθερίαν, συνεγνωκὼς ἄδειαν· ὁ μὲν ἐμίσθωσεν οὐδεὶς, τῶν δανείσαντων καθειλκυσάντων. τοιάδε μὲν δὴ φόνοι καὶ στάσις ἐπὶ χρόνον ἐμφύλιοι καὶ μέρη.

Μετὰ δὲ τοῦτο στρατιῖς μεγάλοις οἱ στασιάρχαι πολέμοις νόμῳ συνετελέκοντο ἀλλήλοις, καὶ ἡ πατρὶς ἆθλον ἔκειτο ἐν μέσῳ. ἀρχὴ δ' ἦν ζώστα καὶ πάσῃ· εὐθὺς ἐπὶ τῷ συμμαχικῷ πολέμῳ ἤδη ἐγίγνετο. ἐπειδὴ Μιθριδάτης ὁ τοῦ Πόντου καὶ ἄλλων ἐθνῶν βασιλεὺς ἐς Βιθυνίαν καὶ Φρυγίαν καὶ τὴν ὅμορον αὐτοῖς Ἀσίαν ἐνέβαλεν (ὡς μοι καὶ τῷ βιβλίῳ εἴρηται τῷδε τῷδε) Σύλλας μὲν ὑπατεύων ἔλαχε στρατηγεῖν τὴν Ἀσίαν καὶ τῶνδε ἕνεκα Μιθριδατικοῦ πολέμου, καὶ ἔτι ἐν Ῥώμῃ· Μάριος δὲ τὸ πόλεμον εὐχερῆ τε καὶ πολύχρυσον ἡγούμενος εἶναι, καὶ ἐπιθυμῶν τῆς στρατηγίας, ὑπηγάγετο οἱ συμπρᾶσσειν ἐς τοῦτο Πόπλιον Σουλπίκιον δήμαρχον ὑποσχόμενος πολλὰς, καὶ τοῖς ὑπὸ τῶν Ἰταλιωτῶν νεοπολίταις, μειονεκτοῦσιν ἐπὶ τῇ χειροτονίᾳ, ἐπήλπισεν ἐς τὰς φυλὰς ἀπόψεις διαιρήσειν· ὁ δὲ ἐθελόντων μὲν τὰ αὐτοῦ χρείας, ὡς ἂν ὑπηρέτης ἐς πάντα χρησόμενος ἕνεκα. καὶ νόμον αὐτίκα ὁ Σουλπίκιος

πίκιον ἐσίφερε ὥστε τῶδε ἔ κυρωθέντων ἐμέλλε πᾶν ὅ, τι βέλοιτο Μάριος ἢ Σουλπίκιος ἔσεσθαι, τῶν νεοπολιτῶν πολὺ τοὺς δεχαέας πλείονων ὄντων. οἱ δὲ δεχαιότεροι, σωφρονοῦντες παῦτε, ἐγκρατεῖς τῆς νεοπολιτείας διεφέροντο· ξύλοις ἢ καὶ λίθοις χρωμένων αὐτῶν ἐς ἀλλήλους, καὶ μείζονος αἰεὶ γιγνομένου τοῦ κακοῦ, δείσαντες, οἱ ὕπατοι ὥστε τὴ δεκιμασίᾳ τοῦ νόμου πλησιάζουσῃ, τριῶν ἡμερῶν ἀγορὰς ποιῶν, ὁποῖον ἐν ταῖς ἑορταῖς εἰώθε γίγνεσθαι· ἵνα τις ἀναβολὴ γένοιτο τοῦ χειροτονίας καὶ τοῦ κακοῦ· Σουλπίκιος ἢ τὴν ἀγορὰν σὺν ἀναμένων, ἐκέλευε τοὺς στασιώτας ἐς τὴν ἀγορὰν ἥκειν μὴ κεκρυμμένων ξιφιδίων, καὶ ὁρᾶν ὅ, τι ἐπίγοι, μηδὲ αὐτῶν φειδομένους τῶν ὑπάτων, εἰ δέοι. ὡς ἢ αὐτὸς πάντα ἑτοιμάσων, κατηγορεῖ τῶν ἀγορῶν ὡς παρανόμων, καὶ τοὺς ὑπάτους Κορνήλιον Σύλλαν καὶ Κοΐντον Πομπήϊον ἐκέλευεν αὐτὰς αὐτίκα ἀναιρεῖν, ἵνα ὥσθείη τὴν δοκιμασίαν τῶν νόμων. ἰορύσσου δὲ ἀναστάντος, οἱ παρεσκευασμένοι τὰ ξιφίδια ἐσπάσαντο, καὶ τοὺς ὑπάτους ἀντιλέγοντας ἠπείλουν κτενεῖν· μέχρι Πομπήϊος μὲ λαθὼν διέφυγε, Σύλλας δ' ὡς βουλευσόμενος ὑπεχώρει· καὶ τὸν δὲ Πομπηΐου τὸν υἱὸν κηδεύοντα τῇ Σύλλᾳ, παρίησιν ἰόμβδον τι καὶ λέγοντα, κτείνουσιν οἱ δὲ Σουλπικίου στασιῶται· καὶ ὁ Σύλλας ἐπιθὼν ἐβάδισε τὴν ἀγορὰν· ἔς τε Καπύην ἐπὶ τὸ ἐκεῖ στράτευμα, ὡς ἐκ τῆς Καπύης ἐς τὴν Ἀσίαν ἐπὶ τὸν Μιθριδάτην πολεμήσων ἀφαιρεθέλων, ἠπείλητο· ἤ γάρ πω τινὸς τῶν ἐπ' αὐτῷ πραττομένων ἤσθετο. ὁ δὲ Σουλπίκιος, ἀναιρεθείσης τῆς ἀγορᾶς,

& ideo captare illorum benevolentiam. Nec mora, Sulpitius legem super hac re promulgat, qua perlata, ipsius Marii arbitratu gerenda erant omnia: in tantùm numero præpollebat recens civium accessio. id animadvertentes veteres cives totis viribus resistebant. tandem ad manus & ad saxa contentio devenit: & glisscente malo coss. timentes comitia proxima, indixerunt in multos dies ferias, quales solennes sunt, ut differrentur comitia ηὰ cum periculo. At Sulpitius nil moratus eas ferias, jussit factionem suam in foro præstò esse, sicis sub veste accinctam: quibus, si res postulet, utantur vel contra ipsos coss. quibus præparatis accusare cœpit eas ferias ut illegitimas, jubens Syllam & Q. Pompeium coss. confestim eas tollere ut plebi committantur suffragia de legibus. Inde tumultu exorto, stringuntur ex composito sicæ, & consulibus contradicentibus intentantur, donec Pompeius clàm elapsus est, Sylla verò velut ad deliberandum secessit. interim Pompeius cos. F. Syllæ gener, nescio quid liberius locutus, à Sulpitianis interficitur. ac mox Sylla reversus ferias sustulit: properatóque itinere Capuam ad exercitum profectus est: inde porro contra Mithridatem trajecturus in Asiam: nihil dum enim eorum quæ contra se parabantur senserat. Sulpitius verò sublatis feriis

Sulpitius. 384 Pompeii F. interitus.

& Sylla profecto, pergit legem ferre, propter quam hactenus tumultuatum fuerat: & pro Sylla Marium designat imperatorem belli Mithridatici. Ille re cognita, volens armis decernere, milites in concionem advocat, & ipsos expeditionis in Mithridatem lucri spe cupidos, & arbitrantes Marium usurum alio milite: ibi commemoratis injuriis quibus affectus esset à Sulpicio Marióque, & nihil præterea manifestè pronuntians (nondum enim audebat talis belli mentionem inducere) hortatus est ut parati sint jussa facere. Illi intellecta ejus mente, veriti ne expeditio parum succederet, aperiunt eam dissimulationem, jubentes eum bono animo esse, & in Urbem se ducere. quare lætus confestim sex legiones eò duxit: quarum tribuni deserto exercitu Romam properaverunt, non sustinentes militare contra patriam, solo ex honoratis quæstore manente in agmine. huic legati obviam facti sciscitabantur quid ita patriam armatus peteret: respondit, ut eam liberaret à tyrannide. idem responsum quum iterum atque tertiò aliis post alios legatis dedisset, pollicebatur tamen, si velit senatus cum Mario Sulpicióque in campo Martio sibi præstò esse, acturum se omnia de communi consilio. jámque propinquanti occurrit collega Pompeius, laudatóque ejus facto operam suam obtulit. Marius verò cum Sulpicio, nondum satis

Sylla contra patriam exercitum ducit.

385

τὴν Σύλλα τῆς πόλεως ἀπεστάτου, σὺν ᾧπερ τὸν νόμον· καὶ ὃ χάριν ᾧετο ἐγίγνετο, Μάριον εὐθὺς ἐχειροτόνει ὃ αὐτὸς Μιθριδάτου πολέμου στρατηγὸν ἀντὶ Σύλλα· πυθόμενος δὲ ὁ Σύλλας, καὶ πολέμου κρίνας ἀμελεθῶσαι, σπείρας τὸν στρατὸν εἰς ἐκκλησίαν, καὶ τόνδε τὸν ἐπὶ τὸν Μιθριδάτου στρατείας ὀρεγόμενον τε, ὡς ἐπικερδοῦς, καὶ νομίζοντα Μάριον ἐς αὐτὸν ἑτέρως κακπαλέξειν αὐθ' ἑαυτῶν. τοιάδε ὕστερον ὁ Σύλλας τοῦ ἐς αὐτὸν εἰπὼν Σουλπικίου τε καὶ Μάριου, καὶ σφῶν δεδιότες, μὴ τῆς στρατείας ἀποτύχοιεν, ἀπιγμένοιν αὐτοῖ τὸ εὐθύμημα ὃ Σύλλα, καὶ ἐς Ῥώμην σφᾶς ἄγειν βιαζομένου ἐκέλευον· ὁ δὲ, ἤδεσε, ἦγεν ἓξ τέλη στρατιωτῶν αὐτίκα. καὶ αὐτὸν οἱ μὲν ἄρχοντες ὃ στρατῷ, χαλεπὸς ἐὼν πάμπαν, διέφασαν ἐς Ῥώμην, ἐκ ὑφιστάμενοι στρατὸν ἄγειν ἐπὶ τὴν πατρίδα· πρέσβεις δὲ οὐδὲν κατηλαόοντες, ἠρώτων τι μὲν ὅπλων τὴν πατρίδα ἐλαύνοι. ὁ δὲ εἶπεν, Ἐλευθερώσων αὐτὴν ὑπὸ τυραννουμένων. Καὶ τοῦτο δὶς ἢ τρὶς ἑτέροις πρέσβεσιν εἰπὼν, ἐπήγγελλεν ὅμως, εἰ βούλοιτο τὴν τε συγκλητον αὐτῷ ἢ Μάριον καὶ Σουλπίκιον εἰς τὸ Ἄρειον πεδίον συναγαγεῖν, καὶ περάξειν ὅ, τι ἂν βουλόμενοι δέκῃ. πλησιάζοντι δὴ Πομπηίῳ μὲν ὁ συνάρχων, ἐπαινῶν καὶ δρεσκόμενον τοῖς γιγνομένοις, ἀφίκετο, συμπράξων ἃ ἔπεμπε· Μάριον δὲ καὶ Σουλπίκιον ἡ παρ-

πρεσβευτὰς ὀλίγου ἀμελήματος δεομένους, πρίσβεις ἑτέρους ἔπεμπον, ὡς δὴ κῆ τόσδε ὑπὸ τῆ βουλῆς ἀπεσταλμένους, δεομένους μὴ ἀγχοτέρω τοσαυτακοντίε σταδίων τῆ Ρώμη πυργοκατασκευάζειν, μέχρις ἐπισκέψαιτο περὶ τῶν παρόντων. Σύλλας δὲ κῆ Πομπηίε τὸ ἐνδόμημα σαφῶς εἰδότες, ὑπῆρχοντο μὲ ὧδε πρᾶξιν, εὐθὺς ἦ τοῖς πρέσβεσιν ἀπιοῦσιν εἵποντο· ἐ Σύλλας μὲ τὰς Κλουιλίας πύλας καὶ τὸ παρ' αὐτὰς τεῖχος ἐνὶ τέλει στρατιωτῶν καπιλαμβάνει, Πομπήϊος δὲ τὰς Κολλίνας ἑτέρῳ τέλει· κῆ τέταρτον ἐπὶ τῶ ξυλίνῳ γέφυραν ἐχώρει, ἐ τέταρτον αὖθ τὸ τειχῶν ἐς Ἀμαδοκῶ ὑπέμενε· τοῖς δ' ὑπολοίποις ὁ Σύλλας ἐς τὴν πόλιν ἐχώρει, δόξῃ κῆ ἔργῳ πολεμίου· ὅθεν αὐτὸν οἱ ἀβέλτεροι κῶτες ἄνωθεν ἠμυόντο βάλλοντες, μέχρι τὰς οἰκίας ἠπίλησεν ἐμπρήσων· τότε δ' οἱ μὲ ἀνέχον· Μάρκος δὲ ἐ Σουλπίκιος ἀπλῶτον ἀβὲ τῶν Δασκυλείων ἀγορῶν μεθ' ὅσων ἐφθάκεσαν ὁπλίσεως, καὶ γίγνεται τις ἀγὼν ἐχθρῶν ὁδὲ πρῶτος· ἐν Ρώμῃ, ἐχ ὑπὸ εἰκόνι τάσεως ἔπ, ἀλλ' ἀπροφασίστως ὑπὸ στέλπιγξι ἐ σημείοις, πολέμου νόμῳ· ἐς τοσῶτον αὐτοῖς κακοῦ τὸ τῶν τάσεων ἀμεληθὲν προέκοψε. πρεπομένων δὲ τ Σύλλα στρατιῶν, ὁ Σύλλας σημεῖον ἀρπάσας ἀβεκινδύνευσεν· ὡς αὖθί τε ἐ στρατηγεῖ, κῆ δέει τ ἐπὶ τῷ σημείῳ, εἰ ἀπίσχοιντο, ἀπιέναι, ἰθὺς ἐκ τ προσπῆς αὐτὸς μεταστῆναι· κῆ ὁ Σύλλας ἐκάλει τε τοὺς στρατιώτας ἐκ ἐ στρατοπέδου, ἐ ἑτέρους κῆ τῶν καλουμένων Συβῶραν ὁδὸν ἀβείπεμπεν, εἰ κῶτα νώτῳ τ πολεμίων ἐμέλλον ἐσεσθαι ἀβελόμενοι.

parati propter temporis angustiam, alios legatos mittunt senatus nomine, postulantes ne intra quintum lapidem propius urbem castrametaretur, donec amplius deliberaret de præsenti negotio. At coss. intellecto hoc consilio, annuerunt quidem legatorum postulatis, sed abeuntes eos mox sequuti sunt: tum Syllani Cœlimontanam portam & contiguum murum una legione occupant, altera Collinam, duce Pompeio: tertia petit pontem sublicium: quarta in statione relicta ante mœnia. Sylla ipse cum duabus reliquis urbem hostiliter ingreditur, ita ut supernè arceretur missilibus, donec incendium proximis vicis minatus, tela urbanorum cohibuit. Ei Marius ad Esquilias cum Sulpicio ceterísque suæ factionis trepidè armatis occurrit: quod primum omnium certamen inter infestas partes urbs vidit: non jam ut antè per seditionis speciem, sed aperto Marte collatis signis & canente classiro: eò tum contentiones processerant, nemine maturante remedium. Jámque inclinata suorum acie, Sylla correpto signo inter primores provolat: atque ita vel imperatoris reverentia, vel metu ignominiæ quæ signorum desertores sequitur, miles omisso fugæ consilio restitit. mox alia recens manus evocatur è castris: rursus alia per Suburranam viam deflectere jussa, ut adversarios circumven-

Syllæ & Marii in urbe conflictus.

tos

tos à tergo aggrederetur. Tum Mariani fessi, jam segnius repugnantes integris, adhæc solliciti ne qua vis à tergo se ingereret, cives eos qui de tectis adhuc pugnabant, convocant, & servos vocant ad pileum, si velint esse laboris participes: sed nemine quicquam movente, per summam desperationem ex urbe se proripiunt, & cum his nobilissimus quisque ejus factionis. Sylla in sacram viam delatus: milites rapinas ausos in conspectu omnium affecit supplicio: & dispositis regionatim tota urbe præsidiis, partitus cum collega operam pervigil ea nocte obibat omnia, ne quis civium in rebus trepidis pateret victoris injuriis. Diluculo verò vocata concione questi sunt de statu reip. jamdudum turbulentis hominibus proditæ, dicentes se coactos fecisse quicquid hactenus egerant: censebántque oportere nullam posthac rogationem apud plebem fieri senatu inconsulto, revocando veterem morem, sed dudum antiquatum. Postulabant etiam comitia non tributa sed centuriata haberi ex instituto Servii Tullii: putantes his duabus rationibus, & si prima consultatio penes senatum foret, & suffragia pauperibus atque in his audacissimo cuique adimerentur, rebus à vi ad consilium revolutis, defore seditionum materiam: accisáque multis aliis modis tribunorum pleb. potentia jam nimia, allegerunt in sena-

Mariani fugiunt.

De militibus supplicium.

386

Sylla concionem vocat.

οἱ δ' ἀμφὶ τὸ Μάριον, ὡς πρὸς ἐπελθόντας ἀκμῆτας ἀθενεῖς μαχόμενοι, καὶ ἐπὶ τοῖς προϋπάρχουσι δείσαντες προσκύλωσιν, τούς τε ἄλλους πολίτας ἐκ τῶν οἰκιῶν ἔτι μαχομένους συνεκάλουν, καὶ τοῖς δούλοις ἐκήρυττον ἐλευθερίαν, εἰ μετέχοιεν τοῦ πόνου. ἐθέλοντες δὲ οὐδενὸς τοιούτου, ἀπογνόντες ἀπάντων, ἔφευγον ἐνθὺς ἐκ τῆς πόλεως, καὶ σὺν αὐτοῖς ὅσοι τῶν ἐπιφανῶν συνεπραξάτην. ὁ δὲ Σύλλας τότε μὲν εἰς τὸν λεγόμενον Ἱερὸν ὁδὸν παρῆλθε, καὶ τοὺς ἁρπάζοντάς τι τῶν ἐν ποσὶ, αὐτίκα ἐν μέσῳ πάντων ἐφορώντων ἐκόλαζε· φοβουμένων δὲ καὶ μέρος ἐπισήσας τὴν πόλιν, διευκπρούμενος αὐτός τε καὶ ὁ Πομπήιος περιθέοντες ἐκάστους, ἵνα μή τι δεινὸν ἢ ὑβρεως τῶν δεδιότων ἢ τῶν νενικηκότων ἐπιγένοιτο. ἅμα δὲ ἡμέρᾳ τὸν δῆμον ἐς ἐκκλησίαν συναγαγόντες, ὠδύροντο ὡς τὰ πολιτείας ὡς ἐκ πολλοῦ τοῖς δημοκρατοῦσιν ἐκδεδομένης, καὶ αὐτοὶ ὅπερ δὲ πεπραχότες ὑπ' ἀνάγκης· εἰσηγοῦντό τε μηδὲν ἔτι ἀνεπερώτητον εἰς τὸν δῆμον ἐσφέρειν· νενομισμένου μὲ ἔτω καὶ πάλαι, παρηλευθέναι δὲ ἐκ πολλοῦ καὶ τὰς χειροτονίας μὴ κατὰ φυλὰς ἀλλὰ κατὰ λόχους, ἃς Τύλλιος βασιλεὺς ἔταξε, γένεσιν νομίσαντες, ἀφ' ὧν δυοῖν τοῖνδε, ἔτε νόμον ἐδέποτε ἐσῆν τῆς βουλῆς εἰς τὸ πλῆθος ἐσφερόμενον, ἔτε τὰς χειροτονίας ἐν τοῖς πένησι καὶ ἀπόροις, ἀντὶ τοῦ ἐν εὐπορίᾳ καὶ ἐυβουλίᾳ γιγνομένας δίζειν ἐπὶ πᾶσιν ἀφορμάς. πολλά τε ἄλλα τῶν δημάρχων δεχῆς τυραννικῆς μάλιστα γεγονημένης προϊόντες, κατέλεξαν ἐς τὸ βουλευτήριον ὀλί-

γου-

ἀνθρωπότατον δὴ τὸ τότε μάλιστα ὄν, καὶ πᾶσι τοῖς ἀνηκατοφρόνητον, ἀθρόους ἐκ τῶν ἀρίστων ἀνδρῶν περιαιρούσης. ὅσοί τε ὑπὸ Σκιπίκιος κεκύρωντο μὴ τῷ κεκριμένῳ ὑπὸ ὑπάτων ἀρχίαν, ἅπαντα διελύεθ. ὡς οὐκ ἔννομα.

Ὧδε μὲν αἱ στάσεις ἐξ ἔριδος καὶ φιλονεικίας ἐπὶ φόνους, καὶ ἐκ φόνων εἰς πολέμους ἀντελεῖς προήκασαν. καὶ στρατὸς πολιτῶν ὅδε πρῶτον εἰς τὴν πατρίδα ὡς πολεμίαν ἐσῆλθε. δὴ ἔληξεν ἀπὸ τοῦδε αἱ στάσεις ἐπ κεκινδυνευμένοις στρατοπέδοις, ἀλλ' ἰσορροπίαι συνεχεῖς εἰς τὴν Ῥώμην ἐγίγνοντο καὶ τειχομαχίαι, καὶ ὅστε ἄλλα πολέμων ἔργα, δόσεως ἔτι εἰς αὖθις τοῖς βιαζομένοις ἐμποδὼν ὄντων, ἢ νόμων, ἢ πολιτείας, ἢ πατρίδος. τότε ᾗ Σκιπίκιον, δημαρχοῦντα ἔτι, καὶ σὺν αὐτῷ, Μάριον, ἐξάκις ὑπατεύσοντα, καὶ τὸ Μαρίου παῖδα, καὶ Πόπλιον Κέθηγον, καὶ Ἰούνιον Βροῦτον, καὶ Γναῖον, καὶ Κοΐντον Γρανίον, καὶ Πόπλιον Ἀλβινοβανὸν, καὶ Μάρκον Λεκτόριον, ἑτέρους τε ὅσοι μετ' αὐτὸν ἐς δίκην μάλιστα ἐκ Ῥώμης διεπεφεύγεσαν, ὡς φασιν ἀγείραντες καὶ πολεμήσαντες ὑπάτους, καὶ δούλοις κηρύξαντες ἐλευθερίαν εἰς λάφυρα, πολεμίους Ῥωμαίων ἐψηφίσθαι εἶναι, καὶ τὸν ἐντυχόντα κτείνειν, ἢ ἀνάγειν ἐπὶ τοὺς ὑπάτους. τά τε ὄντα αὐτοῖς διεδήμευτο, καὶ ζητητὴ διέθεον ἐπὶ τοὺς ἄνδρας, οἱ Σουλπίκιον μὲν καταλαβόντες ἔκτειναν· ὁ δὲ Μάριος αὐτὸς ἐς Μιντούρνας διέφυγεν, ἔρημος ὑπηρέτου τε καὶ θεράποντος. καὶ αὐτὸν

tum, maximè tunc ob frequentiam obnoxium contemptui, CCC. ex omni optimorum virorum numero præstantissimos, abrogatis prius actis Sulpitii velut illegitimis, quæcunque secuta sunt indictas à coss. ferias.

Ita per seditiones & certamina ad cædes ventum est, à cædibus ad bella: nec unquam antea Romanus exercitus hostiliter patriam ingressus est. Ex illo autem tempore omnes contentiones civium armis decernere libuit, Urbem etiam nunc his nunc illis occupantibus: nec interim cessatum est ab aliorum oppidorum expugnationibus, ceterísque calamitatibus quas bellum solet secum trahere: quòd non pudor, non fas, non reip. patriæve amor quenquam cohiberet à facinore. Post hæc Sulpitius trib. pleb. & cum eo Marius VI. cos. ejúsque filius, prætérque P. Cethegus, Junius Brutus, Cn. & Q. Granii, P. Albinovanus, M. Lectorius, in summa XII senatores profugi, ut authores seditionis, & consulibus rebelles, servitiorúmque ad pileum solicitatores, hostes populi Romani judicati sunt: permissúmque cuivis qui in eos incidisset, vel impunè occidere, vel ad consules eos retrahere: bona quoque illorum publicata sunt, dimissis circumquaque qui ipsos perquirerent. ab his Sulpitius inventus occisus est. Marius verò Minturnas profugit, non apparitore comitatus, non famulo:

387

Sulpitii interitus.

mulo: ubi quum in obscura quadam domo quiesceret, magistratus ejus oppidi, qui & edictum populi Romani timebat, & sexies consulem rebus gestis clarissimum, non sustinebat perimere suis manibus, Gallum fortè oblatum misit ad eum tollendum, dato gladio. Fertur hominem per tenebras ad ejus lectulum accedentem expaviſſe, quasi splendore ignis emicante ex illius oculis: ut verò ipse assurgens exclamavit, Tun' audes occidere Marium? Gallus effusè fugit è cubiculo, similis insano, vociferans & negans se posse inferre necem Mario. Itaque magistratum, ut qui jam antè cunctanter id decreverat, religio quædam subiit & ominis memoria, quod etiam tum puero pollicebatur consulatum septimum. Ferunt enim decidisse in gremium ejus septem pullos aquilinos, & vates prædixisse, summum honorem illi obventurum septies. Id secum reputantes Minturnenses, ratique divinitus Gallum perterritum, continuò Marium extra oppidum in loca tutiora deduxerunt: qui non ignarus equites à Sylla missos ipsum quærere, per devia mare petebat, & nactus tugurium quiescebat ibi tectus frondibus: & quum sensisset strepitum, contraxit se intra frondes, móxque ad majorem etiam strepitum profiliit in lembum piscatorium, fortè stantem in littore, propulso sene ejus domino. Tum abscisso retinaculo

Gallus ad tollendum Marium missus, rem non audet aggredi.

Omen de Mario.

Minturnenses.

οἱ τ̃ πόλεως ἄρχοντες ἀναπαυόμενον ἐν οἴκῳ ζοφώδει, δεδιότες μὴ τὸ κήρυγμα τοῦ δήμου, φυλατόμβροι ὄ ἀνδρὸς ἑξάκις ὑπατεύσαντος, ἐ πολλὰ ἐ λαμπρῷ εἰργασμένου ἀνθέντες ἡλικίᾳ, Γαλάτῃ ἄνδρα ἐπιδημοῦντι μ' ξίφους ἐσπεμψαν ἀνελεῖν. τ̃ δὲ Γαλάτῃ φασὶν ἐν τῷ σκότῳ ὑποψίαν τι ἰσβαδίᾳ, δείσαντα, δόξαντα τὰς ὀφθαλμοὺς τοῦ Μαρίου πυρὸς αὐγὴν καὶ φλόγα ἀφίειναι· ὡς ὄ καὶ ὁ Μάριος αὐτὸς ὑπανιστάμενος ἐκ τῆς εὐνῆς ἀνεβόησε παμμέγεθες αὐτῷ, Σὺ τολμᾷς κτεῖναι Γάϊον Μάριον; ὑποτρομαίῳ ὁ Γαλάτης ἔφυγε ἔξω ἀλὸ θυρῶν, μεμηνότι ἐοικώς, καὶ βοῶν ὡ δυνάσθαι κτεῖναι Γάϊον Μάριον. ὅθεν καὶ τοῖς ἄρχουσιν, ἅτε καὶ τέως ζῶσι σὺν ὀκνῳ κεκεμνόσι, ἐνέπιπτε τι δαιμόνιον δέος, καὶ μνήμη τῆς ἐκ παιδὸς ἐπιφημισθείσης τῷ ἀνδρὶ ἑβδόμης ὑπατείας· παιδὶ γὰρ ὄντι φασὶν αἰετοῦ νεοττοὺς ἑπτὰ καταβρύλλαι ἐς τ̃ κόλπον, ἐ τοὺς μάντεις εἰπεῖν, ὅτι ἐπτάκις ἐπὶ τ̃ μεγίστης ἀρχῆς ἔσοιτο. τοῦτ' οὖν οἱ τ̃ Μινтούρνης ἄρχοντες ἐνθυμούμενοι, καὶ τ̃ Γαλάτου ἔνθεον καὶ δαιμονα καὶ θεοβλῆ νομίζοντες γεγενῆσθαι, τ̃ Μάριον αὐτίκα τ̃ πόλεως ἐξέπεμπον ὅπου δύναιτο σώζεσθαι· ὁ ὄ γινώσκων ἑαυτὸν ζητούμενον τε ὑπὸ Σύλλα ἐ πεῖς ἱππέων διωκόμενον, ὁδοὺς ἀτελεῖς ἐπὶ θάλασσαν ἤλαυνε, καὶ καλύβης ἐπιτυχὼν ἀνεπαύετο, φυλλάδα ἐπιβαλλόμενος τῷ σώματι. ψόφῳ δ' ἐφθόμενος ἐς τὴν φυλλάδα ὑπεκρύφθη, ἐ μᾶλλον ἔτι ἐφθόμενος ἐς σκάφος ἁλιέως πρεσβύτου παρορμοῦντος, βιασάμενος τ̃ πρεσβύτην,

τῶν, ἐσήλατο, χειμῶν& ὄντες, καὶ τὸ πεῖσμα κόψας, & τὸ ἱστίον πτάσας, ἐπέπεψε τῇ τύχῃ φέρειν· κατήχθη ὴ ἔς τινα νῆσον, ὅθεν νεὼς εἰκέναι ἀνδρῶν πειρατηλεύσης ἐπιτυχών, ἐς Λιβύλλαν ἐπέρα. ἐργόμβρ& δὲ ἡ Λιβύης ὡς πολέμι&, ὑπὸ Σεξτίου ἡγεμόνος, διεχείμαζεν ἐν τῇ θαλάσσῃ, μικρὸν ὑπὲρ Λιβύην ἄνω ἐν τοῖς Νομάδων ὅροις· & αὐτῇ θαλασσεύοντι θέρος, καὶ πύσιν ἐπέπλευσαν τὸ συγκατεγνωσμένων Κεθήγῳ τε καὶ Γρανί& καὶ Λουκηϊανοῦ καὶ Λαιτωρί&, καὶ ἑτέρων, & ὁ υἱὸς αὐτῶ Μαρίου, οἱ ὡς μὲν ἄνδρες ἐθέλοι, ἐς τὸν Νομάδων δυνάστην Μανδραστάλην Ῥώμης διέφυγον, ὑποψία δ' ἐκδόσεως, ἐκεῖθεν ἀπέδρασαν. οἱ μὲν δὴ, καὶ ἡ Σύλλας παρουσία, διαπεφαγμένοι τὴν πατρίδα ἀμυνούμενοι, ἕτοιμοι δὲ οὐκ ἔχοντες, ἐφύλασσον εἴ τι συμβαίη.

Ἐν ᾧ Ῥώμῃ Σύλλας μὲν ὅπλοις τὴν πόλιν ὅδε πρῶτ& καταλαβών τε, & διωκήσας ἐν ἴσῳ ἤδη μοναρχεῖν, ἐπὶ τοὺς ἐχθροὺς ἡμύνατο, τὴν βίαν ἐκὼν ἀπέθετο, & τὸ στρατὸν ἐς Καπύην πρεπέμψας, αὖθις ἦρχεν ὡς ὕπατ&. οἱ δὲ τῶν ἐξελθόντων στασιῶται ὅσοι τὰ πλησίον, & γυμνασίοις πολλοῖς πολυχρήμασι, & δίους τὰ ὅπλων ἀναπνεύσαντες, ἠρεθίζοντο ὑπὲρ κατθόδου τῶνδε τῶν ἀνδρῶν· & ἐδόκει ἀπουδὴς ἡ δυσπάνης ἐς τοῦτο ἀπιλείπον, ἐπικλείοντες καὶ τοῖς τῶν ὑπάτων σώμασιν, ὡς οὐκ ἄνευ τῶνδε πρόσθεν ἐκείνοις κατελθεῖν. Σύλλας μὲν δὴ καὶ παυσαμένῳ τῆς ἀρχῆς στρατὸς ἔω ὁ ἴψηφισμέν& ἐπὶ Μιθριδάτην, ὡς

& velo expanso fortunæ se permisit: delatusque in quandam insulam, & forte fortuna conspicatus prætereuntem navem amicorum hominum, trajecit in Africam. Quum autem ut hostis declaratus vetaretur à Sextio, tunc eam provinciam obtinente, in littus exscendere, in mari exegit eam hyemem, quod Numidiam alluit. Quod ubi rumore cognitum est Cethego, Granio, Albinovano, Lectorio, cetera-ísque damnatis eadem sententia, qui unà cum Mario filio ad Mandrestalem regulum Numidarum ex urbe profugerant, veriti ne ab eo dederentur inimicis, inde navigarunt ad Marium. His non deerat animus quominus exemplo Syllæ invaderent patriam, sed quia nullum habebant exercitum, occasionem expectabant. 388

Mandrestal Numidarum regulus.

Interea Sylla, qui primus in urbe dominationem armis sibi quæsivit, contentus vindicta de inimicis, de cetero à vi abstinuit: præmissóque Capuam exercitu, rursum ad consularem potestatem rediit. At profugorum factio, præcipuè locupletes, & fœminæ non paucæ bene numatæ, cessante armorum metu, desiderabant suorum civium reditum, nec operæ parcendo nec sumptibus, consulum etiam saluti struentes insidias, quasi frustra sperarent illis incolumibus. Et Sylla quidem, vel post consulatum, tutus erat exercitus præsidio, quem ex S. C. acceptum ad bellum Mithridaticum gerendum,

dum, propugnatorem erat habiturus. Collegam verò ejus Pompeium periclitantem miseratus populus, Italiam ei decrevit, & alterum exercitum, qui tum in ea militabat, Cn. Pompeii auspiciis. Id cognitum Cnejus tulit ægerrimè: & postquam Quintus in castra pervenit, quum postridie quiddam pro potestate apud milites ageret, cessit ei tanquam privatus: sed paulo pòst ille cinctus corona quasi ad audiendum confluentium, occisus est: ceteris verò diffugientibus Cneius supervenit indignabundus, ac si contra jus fásque necato consule: nihilominus post indignationem ad imperium pristinum rediit. In urbe autem nuntiata cæde consulis, Sylla sibimet timens, semper stipatus amicis incedebat, ne noctu quidem eos dimittens: nec diu moratus Capuam ad exercitum; & inde in Asiam profectus est. Amici autem exulum, Cinna freti, qui Syllæ successerat, novis civibus ostentabant Marii propositum, de admiscendis eis ad tribus veteres, ne dum in suffragando postremi sunt, nihil possint in republica. Id fuit principium revocandi Marium ceteróque exules. Nam, dum veteres cives resistunt totis viribus, Cinna novis favebat, trecentis talentis, ut tum suspicio fuit, corruptus, pro veteribus verò stabat alter cos. Octavius. Sed Cinnani præoccupato foro cum sicis veste tectis, clamore flagita-

389

Consilium de revocandis exulibus. Octavius.

σωτηρίας αὐτῷ φύλαξ. Κόϊντον δὲ Πομπήϊον τὸ ἕτερον ὕπατον, ὁ δῆμος οἰκτείρων τοῦ δέους, ἐψηφίσαντο ἄρχειν Ἰταλίας, καὶ ἑτέρου στρατοῦ τότε ὄντος ὑπὸ Γναίῳ Πομπηίῳ. τῶν δ' ὁ Γναῖος πυθόμενός τε καὶ δυσχεράνας, ἥκοντα μὲν τὸν Κόϊντον ἐς τὸ στρατόπεδον ἐδέξατο, καὶ τῶν ἐπίσης τι χρηματιζόντων, ὑστεχώρησε μικρὸν, οἷα ἰδιώτης· μίσχει τὸ ὕπατον πολλοὶ καθ' ὑπόκλισιν ἀκροάσεως ὠθοῦντες ἔκτειναν, καὶ φυγῆς τὰ λοιπὰ ἠλευθερώθη, ὁ Γναῖος αὐτοῖς ὑπολύσας, χαλεπαίνων ὡς ὑπάτῳ παρανόμως ἀνηρημένῳ, δυσχεράνας δ' ὅμως, εὐθὺς ἦρχεν αὐτῶν. ἐξαγγελθέντος δ' εἰς τὴν πόλιν τοῦ Πομπηίου φόνου, αὐτίκα μὲν ὁ Σύλλας ὠθεῖτο ἐφ' ἑαυτῷ ἠλευθερωμένος, τοὺς φίλους ὠθεῖτο πιπτόντας, καὶ νυκτὸς ἀμφ' αὐτὸν ἦν, ἐ πολὺ δ' ἐπιμείνας ἐς Καπύην ἐπὶ τὸν στρατὸν, κἀκεῖθεν ἐπὶ τὴν Ἀσίαν ἐξήλασεν. οἱ δὲ τῶν φυγάδων φίλοι, Κίννα τῷ μὲν Σύλλαν ὑπιτεύοντι δεδοικότες, τοὺς νεοπολίτας ἠρίθμουν ἐς τὸ ἐνθύμημα τοῦ Μαρίου, τοῖς φυλαῖς ἀξιοῦντες ἀναμιχθῆναι, ἵνα μὴ τελευταῖοι ψηφιζόμενοι πάντων ὦσιν ἄκυροι. τοῦτο δὴ παρασκεύασμα τοῦ αὐτοῦ τε Μαρίου καὶ τῶν ἀμφὶ τὸν ἀνδρα κατάδουλον ἀνδιστάμενον τῇ τῶν ἀρχαίων καθ' ὁμόνοιαν, Κίννας μὲν τοῖς νεοπολίταις σωτήριον νομιζόμενον ἐπὶ τριάκοντα τετρακόσια δωροδοκήσαι πάλαι, τοῖς δ' ἀρχαίοις ὁ ἕτερος ὕπατος Ὀκτάουϊος. καὶ οἱ μὲν ἀμφὶ τὸν Κίνναν παθόντες τῶν ἀγορῶν μὲν κεκρυμμένων ξιφιδίων, ἐ-

ἔσων

Βόων ἐς τὰς φυλὰς πάσας ἀναμιγλῶσιν· τὸ γὰρ καθαρώτερον πλῆθος ἐς τὸ Ὀκταυΐου ἐχώρει, καὶ οἱδὲ μετὰ ξιφιδίων· ἔπ σφι αὐτὸς μετὰ τῶν εἰκεῖον τὸ μέλλον παρεσκευάζετο, ἐξαγγέλλεται, τοὺς πλείονας δημάρχους κωλύειν τὸν νόμον· θορυβοῦσι δὲ τὸ νεοπολιτῶν ὄχλος, καὶ ἀπογυμνοῦσιν ἤδη τῶν ξιφιδίων τὴν ὁδὸν ἐς τοὺς ἀντιλέγοντας δημάρχους, ἀναπηδώντων ἐπὶ τὰ ἐμβόλια, ὧν Ὀκταβίου πυθομένου, κατέδραμε μετὰ τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ μετὰ πυκνοῦ πάνυ τοῦ πλήθους, καὶ οἷα χειμάρρους ἐς τὸν ἀγῶνα ἐμπίπτων, ὥστε μέσων τῶν σωζόντων, καὶ διεῖργον αὐτούς· ὡς δὲ κατέπληξε, ἐς τὸ τῶν Διοσκούρων ἱερὸν παρῆλθε, τὸν Κίνναν ἀναζητοῦντος· ὅστις δὲ αὐτὸν σώσων, χωρὶς ἐπιγιγνόμενος ἐμπεσόντες τοῖς νεοπολίταις, ἐκτείνάν τε πολλοὺς, καὶ ἑτέρους φεύγοντας ἐπὶ τὰς πύλας ἐδίωκον.

Κίννας δὲ, θαρρήσας μὲν τῷ πλήθει τῶν νεοπολιτῶν, καὶ βιασάμενος πρεσβεύσασθαι, ὡς δόξαν δὲ ὁρῶν τὸ τολμηρὸν τῶν ὀλιγωτέρων ἐπικρατοῦν, ἅμα τὴν πόλιν ἐθέλων, τὰς γερουσίας ἐπ' ἐλαύθερίᾳ συγκαλῶν· κἀκεῖνος δ' αὐτῷ πρόσιοντος, ἐξέδραμεν ἐς τὰς ἀγχοῦ πόλεις τὰς ἐκ τοῦ πολλοῦ πολίτιδας Ῥωμαίων γενομένας, Τυρσηνόν τε καὶ Ἀρικίαν, καὶ ὅσην μέχρι Νώλης, ἐρεθίζων ἀπαίτησις ἐς δόσεσιν, καὶ χρήματα ἐς τὸν πόλεμον συλλέγων. ἅμα δὲ ἐργαζόμενός τε καὶ ἐπινοούμενος τὴν Κίνναν πρόφυγον ἀπὸ τῆς βουλῆς εἰ τὰ αὐτὰ ἐφρόνουν, Γάϊος τε Μιλώνιος, καὶ Κοΐντος Σερτώριος, καὶ Γάϊος Μάριος ἕτεροι ἦσαν δὲ βουλῆς τοῦ Κίνναν, ὡς ἂν κινδύνῳ τε τὴν πόλιν καταλιπόντα ὕπατον, καὶ δέ-

bant miscri se tribubus omnibus, contrà sincerior plebis pars & ipsa sicis armata Octavio se adjunxit: cui domi expectanti quid is tumultus parturiat, nuntiatur majorem tribunorum pl. partem intercedere, & novos cives stricto ferro de rostris eos deturbare. Quibus auditis Octavius per sacram viam decurrit cum globo confertissimo, & torrentis more in forum irrumpens, protrusis obviis per medios vadens disjecit multitudinem, perterritisque adversariis petiit ædem Castorum, collegam reveritus. At comites ejus injussi in novos cives irruunt, cæsisque multis usque portas persequuntur ceteros. Octavius.

Cinna, qui fretus novorum civium multitudine victoriam animo præsumpserat, ubi præter opinionem vidit pauciores audacia vincere, per urbem discurrens, servos vocabat ad pileos. Sed nemine accurrente properavit ad oppida proxima, quibus paulo ante jus civium concessum fuerat, videlicet Tibur & Præneste, & cetera Nolam usque: quibus omnibus ad defectionem solicitatis in futuri belli usum colligebat pecunias. Hæc partim molienti, partim cogitanti, præstò fuere senatores ejusdem factionis, C. Milonius, Q. Sertorius, & alter C. Marius. Senatus verò Cinnam, quòd in periculo deseruisset remp. & servos vo-

390 casset ad pileum, nec civem esse judicavit, nec consulem, subrogavítque in locum ejus L. Merulam, qui tum flamen dialis erat. Huic sacerdoti uni omnium jus est perpetuò gestandi apicis, quo tantùm inter sacra insigniuntur ceteri. At Cinna Capuam profectus, ubi erat alius populi Romani exercitus, magistratus, tribunos & senatores quotquot aderant, conciliabat sibi progressúsque in concionem privato cultu sine fascibus, lacrymabundus sic fatus est, A vobis cives hunc honorem accepi: quod enim populus dedit suo suffragio, hoc senatus mihi absque vestro consensu ademit: eam tamen injuriam non tam mea quàm vestra vice doleo. Quid enim posthac opus est nobis ambire favorem tribuum? quid nobis prodesse poteritis? quid momenti erit in vestris concionibus? quid in comitiis? quid in suffragiis? si irrita sunt quæ datis, & tam facilè de sententia deceditis? His dictis, ad irritandam concionem, multáque de miseriis suis questus, postremò veste scissa de loco superiore desiliit, humíque prostratus diu in medio jacuit, donec hominem miserati sublatum in sellam reposuerunt, redditísque fascibus, ut consulem, bono animo esse jusserunt, & ut se quocunque res postularet, duceret. Qua occasione arrepta tribuni sacramentum Cinnæ dixerunt unà cum suis quisque militibus. Ille in hunc modum con-

L. Merula in locum Cinnæ subrogatus.

Cinnæ oratio Capuæ habita.

λοις ἐλαυθερίαν κηρύξαντα, ἐψηφίσατο μήτε ὕπατον μήτε πολίτην εἶναι· τὸν Λούκιον Μερόλαν ἐχειροτόνησεν ἀντ' αὐτοῦ, τὸν ἱερέα τοῦ Διός· λέγεται δ' οὗτος ὁ ἱερεὺς Φλαμίνιος, καὶ πίλοφορεῖ μόνος ἀεί, τῶν ἄλλων ἱερέων ἐν μόναις πανηγύρεσι τοῖς ἱεροργίαις. Κίννας δ' ἐς Καπύην τραπόμενος, ἔνθα Ῥωμαίων στρατὸς ἄλλος ἦν τε καὶ τῶν ἀρχόντων αὐτῷ, καὶ ὅσοι λόγου τῆς βουλῆς ἐπεδήμουν, ἐθεράπευε, καὶ παρελθὼν ὡς ὕπατος ἐς μίσους τὸν τε ῥάβδους καθεῖλεν, εἶπε δὲ τοιάδε· „ τῆς, φησὶ, δυσκρύστου, ἔφη, Τύχης „ μοι ὑμῶν, ὦ πολῖται, τὸν ἀξίωμα „ τοῦτον ἔλαβον· ὃ δὲ δῆμος „ ἐχειροτόνησεν, ἡ βουλὴ δ' ἀφεῖλέ „ το με χωρὶς ὑμῶν· καὶ ταῦτα „ παθὼν, ἐν οἰκείοις κακοῖς ὑπὸ „ ὑμῶν ὅμως ἀγανακτῶ. τί γὰρ ἔτι „ τὰς φυλὰς ἐν τοῖς χειροτονιαῖς „ θεραπεύσομεν; τί δ' ἐμὲ ὑμῶν δεή „ σεσθε; πρὸ ἢ ἔσεσθε τῶν ἐπιλε „ σιῶν ἢ χειροτονιῶν ἢ τῶν ὑπὲρ „ τειῶν ἔπι κύριοι, εἰ μὴ βεβαιώ „ σητε μοι ἃ δίδοτε, ἀφαιρεῖσθε „ ὅτε δ' ὅταν αὐτοὶ δοκιμάσητε. Ταῦτα εἰπὼν ἐς ἐρεθισμὸν, καὶ πολλὰ τῶν αὐτῷ κατοικτισάμενος, τήν τε ἐσθῆτα κατέρρηξε, καὶ ἀπὸ βήματος καταβὰς, ἔρριψεν αὑτὸν ἐς μέσους, καὶ ἔκειτο ἐπὶ πλείονα ἕως ἐπικλαυθέντες ἀνέσησάν τε αὐτὸν, καὶ καθίσαντες αὖθις ἐπὶ τοῦ θρόνου, τάς τε ῥάβδους ἀείραν, καὶ ἀσπασάμενοι οἷα ὕπατον σφῶν, ἐκέλευον, ὅπῃ χρήζοι. Τὸ δὲ ἀφορμῆς ἑνὸς οἱ ἄρχοντες ἐπέσπον, καὶ ὤμνυον τῷ Κίννᾳ τὸν ὅρκον στρατιωτικὸν, καὶ τοὺς ὑφ' αὐτῶν τοιοῦτος ἐξώρκου. ὁ δ' ἐπεὶ οἱ πανη

εἶχεν ἀσφαλῶς, ἐπὶ τὰς συμμαχίδας πόλεις διέθει, καὶ ἠρέθιζε κἀκείνους ὡς ἀφ' ἑαυτοῦ μᾶλλον τὸν συμφορὰν αὐτῷ χορηγοῦντα. οἱ δὲ χρήματά τε αὐτῷ συνετίθεσαν, καὶ πολλοὶ καὶ τῶν ἐν Ῥώμῃ δυνατῶν ἕτεροι ἐκ τοῦ ἀντιπάλου ἀφικνούμενοι, εἰς ἀπόρρησιν ἢ τῆς πολιτείας ἐνεκαλοῦντο. καὶ Κίννας μὲν ἀμφὶ ταῦτ' ἐγίγνετο. Ὀκτάβιος δὲ καὶ Μερόλας οἱ ὕπατοι τότε μὲν ἄνω πάσῃς καὶ τειχῶν ἐπισκευῇ ἀσχόλως, καὶ μηχανήμασι τὰ ἐφίστανον, ἐπὶ ᾗ στρατὸν ἐς τε τὰς ἑτέρας πόλεις τὰς ἐπ' σφῶν κατηκόους, καὶ ἐς τὴν ἀγχοῦ Γαλατίαν ἐξέπεμπεν· Γναῖόν τε Πομπήϊον, ἀνθύπατον ὄντα, καὶ στρατὸν μέγαν τοῦ Γαίου ἡγεμόνα, σκάλαν καὶ ἀποδρὼ ἐπικουρεῖν τῇ πατρίδι. ὁ δὲ ἦλθε, καὶ ἐξ τὰς Κολλίνας πύλας ἐστρατοπεδεύσατο· καὶ ὁ Κίννας ἐπιλθὼν αὐτῷ, παρεστρατοπεδεύσατο.

Γάϊος δὲ Μάριος τότ' ἐκ τοῦ φυγαδικοῦ, ἐς Τυῤῥηνίαν κατέπλευσεν ἅμα τοῖς συνεξελαθεῖσι καὶ ἡγεμόνευσιν αὐτῶν ἐπιλθοῦσιν δὴ Ῥώμης, ἐς πεντακοσίους μᾶλιστά που γενομένους. ἐνταῦθα δὲ ἐπὶ καμὸς ἔμπλεως ἐπῆλθε τὰς πόλεις, οἰκτρὸς ὀφθῆναι· μάχας τε καὶ τρόπαια αὐτῶν Κιμβρικὰ καὶ ἐξ ὑπατείας ὑπερεπῄρων, καὶ ἅμα τ' χειροτονίας σφόδρα αὐτοῖς ἐπιθυμοῦσιν ἐπιτρέχομός τε καὶ πίστος εἶναι δεκῶν, συνήγαγε Τυῤῥηνῶν ἑξακισχιλίους, καὶ ἐς Κίνναν ἐλήλυθε, ἀσμένως αὐτὸν ἐπὶ κοινωνίᾳ τῶν παρόντων δεχόμενον· ὡς ᾗ αὐτίκα ἐμίχθησαν, ἐστρατοπεδεύσατο ἐπὶ ᾧ ποταμοῦ ᾧ Τιβέριδι, ἐς τρία διαφρεθέντες, Κίννας μὲ καὶ Κάρβων σὺν αὐτῷ, τ' πόλεως ἀνάπαρ, Σερτώριος δὲ ὑ-

firmatus, ſociales urbes obibat concitans, eo quòd præſentis calamitatis ſibi cauſa fuiſſent: itáque conferebant ei pecunias, Romanorum etiam optimatibus aliis denuò ſe adjungentibus, quibus diſplicebat ſtatus tranquillus reipublicæ. Interea dum Cinna in hoc apparatu totus eſt, Octavius & Merula, coſſ. urbem muniunt, diſpoſitis per muros machinis, delectus tum apud alios ſocios in fide perſtantes, tum apud Gallos faciunt, Cn. Pompeium proconſulem, exercitum ad mare ſuperum habentem, properè in auxilium patriæ revocant. qui properato itinere ad portam Collinam caſtra poſuit: ac mox Cinna quoque affuit, & tetendit in proximo. Octavius & Merula coſſ. urbem contra Cinnam muniunt. 391

His rebus cognitis C. Marius in Hetruriam appulit cum exilii ſociis: eis ab urbe familiares occurrerunt ad D. fermè numerum. Ipſe ſordidatus adhuc & promiſſo capillo civitates obibat, viſu miſerabilis, prælia ſua victoriáſque Cimbricas memorans: & quod libentiſſimè audiebant, fidelem operam ad perferendam legem pollicitans: atque ita contractis ſex Hetruſcorum millibus, ad Cinnam tranſiit, lætum tali rerum gerendarum ſocio. His copiis adjunctis terna caſtra metati ſunt ad Tiberim, Cinna & Carbo ex adverſo urbis, ſupra eam Sertorius, C. Marius ab exilio redit. Cinna, Carbo & C. Marius caſtrametantur ad

 verſus Urbem.

versus mare Marius: pontes quoque fluvio impositi, ut commeatus interciperent. Marius præterea Hostiam vi captam diripuit, Cinna occupavit Ariminum, missa eò parte militum, nequid auxiliorum obsessis submitteretur è Gallia provincia. Tum coss. metu anxii, quòd opus haberent alio exercitu, & Syllam revocare non possent, qui jam in Asiam trajecerat, Cæcilio Metello, reliquias socialis belli contra Samnites administranti, significant, ut quibuscunque honestis conditionibus re composita quamprimum succurreret obsessæ patriæ. Sed dum ille cunctatur postulata Samnitum admittere, Marius postquam id sensit, quicquid petebant, eis est pollicitus: atque ita Marianis accesserunt partibus. In urbe verò Appius Claudius tribunus, Janiculi custos, ut beneficii quondam accepti Mario referret gratiam, recepit eum aperta porta diluculo, simulque Cinna irrupit. Verùm hi continuò repulsi sunt. Octavio Pompeióque succurrentibus. Crebris deinde fulminibus castra Pompeii de cælo tacta, & inter ceteros nobiles proconsul ipse fulmine ictus periit.

Hostia.

Arimi-num.

Appius Claudius accepti beneficii Mario refert gratiam.

392

Marius postquam satis cavit ne quid commeatus vel à mari vel secundo flumine in Urbem importaretur, vicina oppida aggressus, ubi erant populi Romani granaria, subitanea vi ce-

πὲρ τὼ πόλιν ἄνω, κὴ Μάρι-ος τῆς θαλάσσης ζευγνυώτες εἶτε τὸν ποταμὸν κὴ μηχανώμενοι, ἵνα τῶ πόλιν ἀφέλοιντο τῶ σιτηγίαν. Μάρι-ος ἦ ἐ Ὄ"πια εἶλε κὴ διήρπαζε, κὴ Κίνναν ἐπιπέμψας, Ἀ'ρίμινον κατέλαβε, τοῦ μὴ πρὸς ἀραπὰν τῶ πόλιν ἐπελθεῖν ἐκ ἠ ὑπηκόω Γαλατίας. οἱ δὲ ὕπατοι, δεδιότες, κὴ ἀραπᾶς ἄλλης δεόμενοι, Σύλλαν μὲ ὄντ εἶχον ἡκεῖν, ἐς τὴν Ἀσίαν ἤδη πεπερακότα· Καικίλιον ἦ Μέτελλον, τὼ λειφθέντα ἐ συμμαχικοῦ πολέμε πρὸς Σαμνίτας διαδιέμενον, ἐκέλευον ὅπη δύναιτο εὐπρεπῶς διαλυσάμενον ἐπικουρεῖν τῆ πατρίδι· πολιορκουμένη. ὁ συνθέμενοι ἦ Σαμνίταις ἐς ἃ ἤτουν ἐ Μετέλλου, ὁ Μάρι-ος αὐθημερὸν, στυνέθετο τοῖς Σαμνίταις ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἤτουν πρόθυ ἐ Μετέλλ' ὧδε μὲ δὴ ἐ Σαμνίταις Μαρίῳ συμμίσγειν. Κλαύδιον ἦ Ἄππιον χιλίαρχον, τειχοφυλακοῦντα τ' Ῥώμης τ' λόφον τ' καλέμενον Ἰανίκλον, ὃν ποτὲ πιθόντα ὑφ' ἑαυτὲ τ' εὐεργεσίας ἀναμνήσας ὁ Μάρι-ος, ἐς τὼ πόλιν ἐσῆλθεν, ὑπανοιχθείσης αὐτοῖ πύλης πρωΐ ἰω, κὴ τ' Κίνναν ἐσδέξατο. ἀλλ' ὅπου μὲν αὐτίκα ἐξεώσθησαν, Ὀκταουίῳ κὴ Πομπηΐῳ σφίσιν ἐπιβοηθοῦσιν. κεραυνῶν ἦ πολλῶν ἐς τὸ ἐ Πομπηΐ στρατόπεδον καταφερομένων, ἄλλα τε τῶν ἐπιφανῶν κὴ ὁ Πομπηΐ ἀπώλετο.

Μάρι-ος δ' ἐπεὶ τ' ἀγορᾶς τῆς ἔκ τε θαλάσσης ἐ ἄνωθεν ἀπὸ τὸν ποταμὸν φερομένης κατέσχεν, ἐπὶ πᾶν ἀγχὸ τ' Ῥώμης πόλεις διεπορεύετο, ἔνθα σῖτ- ἦν τοῖς Ῥωμαίοις ἀποτεταμιευμένος· ἄφνω ἦ τοῖς φρου-

ρεῖν

ρῶσιν αὐτὸν ἐπιπίπτων, εἶλε μὲν Ἄντιον καὶ Ἀρίκιαν καὶ Λανούϊον, καὶ ἄλλας πόλεις, ἔστι δ' ἃς καὶ προθύμως παρέλαβε· ὡς δὲ καὶ τὸ κατὰ γλῶ σκαμμα ἀγόρας, εὐθαρσῶς ἐξάδιζεν ἐπὶ τὸν Ῥώμιλον αὐτίκα διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς καλουμένης Ἀππίας, πρίν τινα αὐτοῖς ἀγοραν ἄλλην ἑτέρωθεν ἀχθῆναι. Ὁ δ' ἄτερ ἑκατὸν στάδιος αὐτός τε καὶ Κίννας καὶ οἱ στρατηγοῦντες αὐτοῖς Καρβὼν τε καὶ Σερτώριος ἀπέχοντες, ἐστρατοπέδευσαν, Ὀκτάουϊός τε καὶ Κράσσος καὶ Μετέλλου πρὸς τὸ ὄρος τὸ Ἀλβανὸν αὐτοῖς ἀνακαμψάντων, καὶ τὸ μέλλον ἐσαῦθις προϊδεσθαι νομισάντων· ἀρετῇ μὲ ἔτι καὶ πλήθει νομιζομένων εἶναι κρείττονων, οἰκουμένων δ' ὑπὲρ ὅλης ἐξεως κινδυνεύσαι τὸ πατρίδος μιᾷ μάχης μιᾶς. ὡς ὃ προεπέμψας ὁ Κίννας πρὸς τὸ ἄστυ κήρυκας, ἰδίδου τοῖς ἐς αὐτὸν αὐθομολοῦσι δεομένοις ἐλευθερίαν, καὶ πλήθει κυτομόλων αὐτίκα, καὶ ἡ βουλὴ παρακληθεῖσα, καὶ πολλὰ καὶ δεινὰ, εἰ βραδύνειεν ἡ σιτοδία, προφασισαμένου τοῦ δήμου πρεσβεύσασι, μετέπεμψε τὴν γνώμην, καὶ πρίσβεις ὑπὲρ διαλύσεων ἐς τὸν Κίνναν ἔπεμπον. ὁ δὲ αὐτοὺς πρότερον ἤρετο εἰ ὡς πρὸς ὕπατον ἐλθοιεν, ἢ πρὸς ἰδιώτην· ἀπορησάντων δ' ἐκείνων, καὶ ἐς τὸ ἄστυ ἐπανελθόντων, πολλοὶ καὶ τῶν ἐλευθέρων ἤδη καὶ πλῆθος πρὸς τὸν Κίνναν ἐξεπήδων, οἱ μὲν, πρὸς τὸ λιμῷ διδόσθαι, οἱ δὲ, πρὸς πολλοὺς τῶν ἐκείνων αἰρουμένους, καὶ τὸν φόβον τῶν γιγνομένων προϊσμένοντες. Κίννας δ' ἤδη καταφρονητικῶς τῶν τειχῶν ἐπλησίαζε, καὶ ἀπεχὼν ὅσον βέλους ὁρμὴν, ἐστρατοπέδευεν, ἀπορρώστων ἔτι τῶν διδόντων τὰ οἰκουμένων ἐπιχρεῖα

pit Antium, Ariciam, Lanuvium, & quædam alia, nonnullis per proditionem potitus. Ita terra quoque interseptis subvectionibus, ausus urbem per viam Appiam petere, priusquam aliunde commeatus expediretur, ad duodecimum lapidem unà cum Cinna Carbonéque & Sertorio castra posuit. Octavius verò & Crassus & Metellus ad montem Albanum eis se opposuere, in futurum providentes, licet superiores tam virtute militum quàm numero, tamen uni prælio non committendam arbitrantes salutem patriæ. Ubi verò Cinna missis circum urbem caduceatoribus servos ostentata libertate mutavit ad transfugium, agminatim ad eum transitum est. Quare senatus territus, & timens ne per longiorem annonæ inopiam plebs exasperaretur, mutata sententia legatos de pace ad Cinnam misit: ille ante omnia rogavit, ad consulémne an privatum venirent. Qui, quòd responsum expedire nequirent, revertunt: móxque ingenuorum quoque multitudo prorumpit ad Cinnam, pars metu famis, pars optatam occasionem nacti: quippe à factione non alieni. Qui jam contemptim admovet exercitum ad mœnia, & ad teli jactum castra communit, Octavianis animo fluctuantibus, nec tentantibus quicquam, quòd & crebra transfugia fierent, & Senatus legatos ad Cinnam mittit.

legationes commearent ultro citróque. Itaque ſenatus inops conſilii, quòd rem indignam duceret L. Merulam, flaminem dialem, in locum Cinnæ ſuffectum conſulem, magiſtratu amovere immeritum: invitus tamen rurſum legatos mittit de pacis conditionibus jam, ut ad conſulem, nulla reliqua ſpe, unum tantùm deprecans, ut jurejurando caveret temperaturum ſe cædibus, In eam conditionem ille jurare dedignatus, pollicitus eſt tamen ſe volentem ſcientem nemini necis cauſam fore. Octavium jam per diverſam portam in urbem reverſum juſſit diſcedere: nequid ei ſe invito accideret. Sic ille ex ſuperiore loco legatis reſpondit pro poteſtate conſulis. Marius verò aſtans ſellæ proximus ſilebat quidem, ſed auſteritate vultus ſatis præ ſe ferens quantas cædes eſſet daturus. His conditionibus quum ſenatus revocaret Cinnam & Marium: ſenſerat enim hunc autorem earum eſſe, illum verò ſubſcriptorem: Marius irridens, reſpondit, non patere exulibus reditum: móxque tribuni plebis ei ceteríſque Sylla conſule pulſis abrogarunt exilium. Sic illis publica conſternatione receptis, omnium, qui ad factionem adverſam pertinere viſi ſunt, bona diripiebantur vetante nemine. Octavio Cinna Mariúſque jurejurando caverant, aruſpices etiam & arioli ſolicitudinem exemerant, ſoli

393

αὐτῷ τ' ἀμφὶ τ' Ὀκταουΐου, λέ-
τὰς ἀνθομηλίας τε καὶ ἐπιτεισεσ-
σῆς. ἡ δ' βουλὴ πάνυ μὲ ἀπῆγπε,
ἐ δεινὸν ἡγουμένη, Λεύκιον Μερόλαν,
τ' ἱερέα τ' Διὸς, ὑπατεύοντα ἀντὶ
τ' Κίννα καὶ ἐδὲν ἐς τὸν ἔρχὼν ἀ-
μᾶρτόντα, ἀφελέσθαι, ἄκουσα δ' ὑ-
μως ἐπὶ τ' συμφοραῖς αὖθις ἐς τὸ
Κίνναν τὰς πρέσβεις ἔπεμπεν, ὡ
ωῶς ὑπαθῶν. ἐδὲν τε χρηδὸν ἐπ
ωεθσδικῶντες, τᾶτο μόνον ἤπει
ἐπομόσαι σφίσι τὸν Κίνναν, φίλο
σὸν ἐργάσεδαι. ὁ δ' ὀμόσαι μὲ ὠ
ἠξίωσεν, ὑπισχνέῖδο δ' καὶ ὡδὶ, ἐκ
ἐδενὶ σφαγὴς αἰτίῳ ἔσεδαι. Ὁ
παῖον δ' ἤδη ἀπολοδεύσαντα, κ
κατ' ἄλλας πύλας ἐς τὸ πόλι
σελθόντα κέλευεν σκηνὰς ἐ μισ
μή τι ἐ ἄκοντος αὐτᾶ πάθ
μὲ δὴ ἐῶν ἐπὶ βήματο ὑψηλ
καθάπερ ὕπατος, τοῖς πρόσθε
ἄνωθεν ἀπεκρίνατο. Μαρίῳ δ
αὐτῷ παρεσὼς ὑπὸ τ' ὀργὴν, ἐ
σύχαζε μὲν, ἐδὲν δ' τῇ δεμνότη
ἐ ωεθσώπου ποσὸν ἐργάσ' φαν
δεξαμένης δ' ἐῶν τε βουλῆς, κ
κελούσης ἐσελθεῖν Κίνναν τε ἐ Μα
ελον (ἤδοντο γὰ δὴ Μαρίῳ μὲ ἐ
νεν τὰ ἔργα τάδε πάντα, Κίνν
σὶ αὐτοῖς ἐπιχαράξαι) σὺν ἐμ
νείᾳ σφόδρα ὁ Μάριο ἐπιμεί
ἔπειν σὸκ εἶναι φυγάσιν εἰσόδο
κὴ ἐυθὺς οἱ δήμαρχοι τὸν φυγὴ
αὐτῷ τε κὴ ὅσοι ἄλλοι κὴ Σύλλ
ὕπατον ἐξελήλαντο, ἐψηφίσαν
λελύσθαι. οἱ μὲ δὴ, δεχομένων αὐτ
σῶν δεῖ πάντων, ἐσήεσαν ἐς τὸν
πόλιν, κὴ τὰ τ' ἀντιπράξαι σφίσ
δοκούντων ἀκωλύτως πάντα διε
πράζετο. Ὁ Κλοκάϊος δ' Κίννας μὲ κ
Μάριος ὅρκους ἐπεπόμφεσαν, κ' θ
ταν κὴ μάντις ἐδὲν πείσεσθαι σῶσ
λεγο

λεγον· οἱ δ' φίλοι φυγεῖν παρῄνεν· ὁ δ' εἰπὼν ὅτε ἀφελεύσθαι τὴν πόλιν ὕπατος ὤν, ἐς τὸ Γιανίκλον, ὑπὲρ μέσου, διῆλθε μετὰ τῶν ἐπιφανεστάτων καὶ τινὸς ἔτι καὶ στρατιᾶς, ἐπί τε θρόνου ἀφυπλάθητο, τήν τε ἀρχὴν ἐσθῆτι ἐπικειμένος, ῥάβδων καὶ πελέκεων, ὡς ὑπάτῳ, ἀφειμένων. ἐπιθέοντος δ' αὐτῷ μετά τινων ἱππέων Κλωσωρίνου, καὶ πάλιν τῶν φίλων αὐτὸν ἐς τὸ παρεστὼς στρατὸν φυγεῖν παρακαλούντων, ἐς τὸν ἵππον αὐτὸν ἀφυπαγόντων, οὐκ ἀναχάρμῳ ἐδὲ ὑπαναχωρήσαι, τήν σφαγὴν ἀφείμενος· ὁ δὲ Κλωσωρῖνος, αὐτῷ τῷ κεφαλῷ ἐπὶ τὸν μῶν, ἐκόμισεν ἐς Κίνναν, καὶ σκρεμάσθη ἀφ' ὧν ἐμόλων ἐν ἀγορᾷ, ἀφ' ὅτου τάδε ὑπάτου· μετὰ δ' αὐτὸν καὶ τὰ ἄλλων ἀναιρουμένων σκρήμαντο αἰ κεφαλαί. καὶ ἐ διέλιπεν ἐπὶ τὸ τόδε τὸ μέσον, ὀρχάμενόν τε ἀπὸ Ὀκτουΐης καὶ ἐς τὰς ἑπτὰ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ἀναιρεμένους ἀφεῖσιν. ζητητὰ δ' ἐπὶ τὰς ἐχθρὰς αὐτίκα ἐξέθεσαν, τούς τε ἀπὸ τῆ βωλῆς καὶ τὰ καλεμένων ἱππίων λόγος ἐδεὶς ἐπὶ μετὰ τὴν ἀναίρεσιν ἐγίγνετο. αἱ δὲ τῶν βωλούτων κεφαλαὶ παισὶ ἀφυτίθεντο ἀφὲ τῶν ἐμόλων· αἰδὼς τε θεῶν ἢ νέμεσις ἀνδρῶν, ἢ φθόνε φόβος ἐδεὶς ἐπὶ τοῖς γιγνομένοις ἐπῖν, ἀλλὰ ἐς ἔργα ἀνέμενε, καὶ ἐπὶ τοῖς ἔργοις ἐς ὄψεις ἐτρέποντο ἀθεμίστους, κτείνωντές τε νηλεῶς, καὶ ἀφατίμωντες ἀνυκίνας ἀνδρῶν ἤδη πεθνεώτων· καὶ ἀφοπθέντες τὰς συμφορὰς ἐς φόβον ἢ κατάπληξιν, ἢ θέαν ἀθέμιστον. Γάϊος μὲν δὴ Ἰούλιος ἐ Λούκιος Ἰούλιος, ἐ Ἀτίλιος Ἐρρίκιος, δύο ἀκκάλεον ἀδελφὼ, ἐ Πόπλιος Λέντλος, ἐ Γάϊος Νεμετόριος, ἐ Μάρκος Βέβιος, ἐν οἷ ἔφ ἁπαντήσαντες,

amici fugam ſuadebant. At ille negans ſe commiſſurum ut patria deſeratur à ſe conſule, ſeceſſit in Janiculum cum nobiliſſimo quoque partéque exercitus, in ſella curuli ſublimis, & conſulari habitu, ſtipatus faſcibus ac ſecuribus. Quem quum Cenſorinus perſequeretur cum equitibus aliquot, ac rurſum à ſuis equus offerretur ad fugam, ne ſurgere quidem dignatus, necem expectavit. Cenſorinus caput ejus ad Cinnam retulit, quod tunc primum conſulis caput pro roſtris fuit poſitum. Eodem loco & aliorum pòſt cæſorum ſpectaculo fuêre capita: duravítque tam dirus mos & ad poſteros in inteſtinis factionum infenſarum cædibus. Ceterùm in ea victoria gravis fuit inimicorum perſecutio, neminem ab iratorum ſævitia defendente ſua dignitate, non ſenatorem, non equitem: ſed quotquot ſenatores trucidarentur, capita eorum pro roſtris ponebantur omnium. Jámque nullo reſpectu vel deorum vel hominum poſt ſæva facinora vertebantur ad fœdiora ſpectacula, truncando cervices defunctorum, & calamitates oſtentando, ſive ad terrorem, ſive ad voluptatem neſariam ſpectatricis multitudinis. In his C. & L. Julii, Luciique germanus Atilius Serranus, P. Lentulus, C. Numitorius, M. Bebius, in via reperti cæſi ſunt, Craſſus in

Octavii interitus.

Primum conſulis caput pro roſtris poſitum.

394

Marii & aliorum facinora.

Nobilium aliquot cædes.

Crassi filii interitus.

fuga filium interemit ne veniret in potestatem persequentium, quos ipse non valuit effugere. M. Antonium oratorem in villam quandam elapsum villicus benigne suscepit ac texit: dumque in hospitis gratiam servus in caponam vinum petit solito sæpius, percontanti cauponi causam insusurravit: qui dato vino rem Mario significavit properè. Ille hoc audito præ lætitia procurrit ipse patraturus facinus: sed ab amicis retentus tribunum eò misit cum militibus. Hos Antonius, suavis facundiæ, mulcebat longa oratione, miserationem movens modis variis, donec tribunus miratus ipse cursu conscendit cubiculum, & inter o-

Antonii oratoris.

randum confosso præcisum caput remisit ad Marium. Cornutus verò in tugurio latitans, servorum astu servatus est: nacti enim cadaver quoddam injecerunt in rogum: ei, dum inquisitores adventant, suppositio igne, ajebant se herum cremare præfocatum laqueo. Sic ille

Cornutus servorum fide incolumis.

servorum fide mansit incolumis. At Q. Ancharus Marium in Capitolio sacrificaturum observabat, sperans fore ut religione loci adjutus reciperetur in gratiam: quem ille accedentem se ac salutantem conspicatus, mox

Q. Ancharii interitus.

in ipso fano jugulari à suis imperat. caput hujus quoque, ut oratoris Antonii ceterorumque tam

395

Κράσσου δὲ μὴ τοῦ παιδὸς διαφθορὰ, τὰ μὲν ἄλλα ἐφύλαττε πεφευγέναι, αὐτὸς δὲ ὑπὸ τῶν διωκόντων ἐπιγνῶναι. τὸν δὲ ῥήτορα Μάρκον Ἀντώνιον ἐς τι χωρίον σκιφυγόντα ὁ γεωργὸς ἐπικρύπτων καὶ ξενίζων, ἐς πανδοχέα ἐπεμψε τὸ θεράποντα ἀποδωσόμενον τοῦ σιτηρεσίου, οἷον παράκλησιν καὶ τοῦ κάπηλος τι δὴ ἀπουδαιότερον αἰτεῖν πυθόμενον, ὁ μὲν θεράπων ἐψιθύρισε τὴν αἰτίαν, ὁ δὲ παράμβρων ἐπανῆλθεν· ὁ δ' κάπηλος αὐτίκα ἔβη Μαρίῳ τοῦτο δηλώσων. καὶ ὁ Μάριος, ἐπί τε ἥκουσεν, ὑφ' ἡδονῆς ἀνιδρωμένῳ οἱ αὐτὸς ὁρμήσων ἐπὶ τὸ ἔργον· ἐπισχόντων δὲ αὐτὸν τῶν φίλων, χιλίαρχος ἀποστελεῖς στρατιώτας ἐς τὸ οἴκημα ἀνεπέμψεν· ἐς ὁ Ἀντώνιος, ἡδὺς ὢν εἰπεῖν, κατεκήλει λόγοις μακροῖς, οἰκτιζόμενός τε καὶ πολλὰ & ποικίλα διεξιών· ἕως ὁ χιλίαρχος ἀπορῶν ἐπὶ τῷ μυκτηρῆρι, αὐτὸς ἀνιδρωμένῳ ἐς τὸ οἴκημα, καὶ τὰς στρατιώτας ἐυρὼν ἀκροωμένους, ἔκτεμε τὴν Ἀντωνίου ῥητορεύουσαν ἰτ, καὶ τῷ κεφαλῷ ἐπέμψε τῷ Μαρίῳ. Κορνοῦτον δὲ σὺν καλυβαίῳ κρυπτόμενον οἱ θεράποντες ἐυμηχάνως περιεσώσαντο· νεκρῷ γὰρ ἐντυχόντες σώματι, πυρὰν τε εὐθὺς ἔκαιον· καὶ τὰν ζητητὰν ἐπιόντων, ἄψαντες τὸν πυρὸν, ἔφασαν τὸν δεσπότην καυτὸν ἀπαγχόμενον· ὁ μὲν δὴ ὡς τὴν θεραπόντων ἐσώθη. Κοΐντον δὲ Ἀγχάριον Μάριος σὺν τῷ Καπιτωλίῳ μέλλοντα θύειν, ἐφύλαττεν, ἐλπίζων οἱ τὸ ἱερὸν ἀλλακτήριον ἔσεσθαι. ὁ δὲ ἀγχόμενον τὰ θυσίᾳ, ἐσθέοντα τὸν Ἀγχάριον & ἐσαγγ-

ρεύοντα αὐτίκα σὺν τῷ Καπιτωλίῳ τοῖς περιεστῶσι ἐσθέπτυεν ἀνέλεω. καὶ τὴ κεφαλὴν καὶ τὰδὲ καὶ Ἀντωνίου τοῦ ῥήτορος, & τὰ ἄλλων ὑπάκτων ἡ στρατιὰ ἀπέ-

ζησε-

γηθότων, ὃν ἀγορᾶ τοιαύτη πομπὴ τοῖς ἀνδράσιν ἐπέστη. τοῖς μὲν γὰρ ἐν τῷ ἀγορᾷ τῶν ἐξ ἀρχῆς ἀνῃρημένων, ἀλλ' οἰωνοὶ καὶ κύνες ἄνδρας τοιούσδε διεσπάσαντο. πολὺς ἦν καὶ ἄλλος ἐν τοῖς τότε στασιωτῶν φόνος ἐς ἀκλήρους ἀνδρῶν, καὶ ἐξελαύσεις ἑτέρων, καὶ δημεύσεις περιουσίας, καὶ δοχῆς ἀφαιρέσεις, καὶ ἀνατροπὴ τῶν ἐπὶ Σύλλα τεθέντων νόμων, αὐτός τε Σύλλα φίλοι πάντες ἀνῃρημένοι, καὶ ἡ οἰκία κατεσκάπτετο, καὶ ἡ δημοσία δεδήμευτο, καὶ πολέμιος ἐψηφίζετο. τὸ δὲ γυναικεῖον καὶ ἡ γλυκὺ ζητήσαντες ἔφυγον· ὅλως τε οὐδὲν ἀπλοῦν ἀθρόον τε καὶ ποικίλων κακῶν ἐπὶ τότε, ἐς ὑπερβολὴν δοχῆς ἐνόμιζε, μὴ τοσούσδε φόνους ἀκέλευτος, ὑπεδέδηθησαν κατηγορεῖ τῷ τε ἱερεῖ τοῦ Διὸς Μερούλᾳ, κατ' ὀργὴν ἄρα τῆς δοχῆς, ὅτι Κίνναν οὐδὲν ἀδικῶν διεδέδεκτο, καὶ Λουτατίῳ Κάτλῳ τῷ Μαρίου συνάρχῳ, ὅτι τὰ Κιμβρικὰ συναρχῶν ἐπεπόθει μὲν ὁ Μάριος πάλαι, ἀχαριστῶν δ' ἐς αὐτὸν καὶ πικρότατον ὑπὲρ τῶν ἐξελασιν γνωμῶν ὅτι μὲν δὴ, φυλακτομενοι τε ἀφανῶς, καὶ τὴν κυρίας ἡμέρας ἐπιθύσης, ἐς τὸν δικῶν ἀνακαλούμενοι, (πυρρίχης ἐχρῶν κηρυτομένοις ὑπὲρ ἐλομένοις ὥρων ἀφεστήκασιν ἀλῶναι) Μερόλας μὲν τὰς φλέβας ἐνέτεμνε ἑαυτῷ, καὶ πυκάκιον αὐτῷ ὑπεκείμενον εἶδεν ὅτι κόπτων τὰς φλέβας τὸ πῖλον ἐποθεῖτο· ὁ δὲ ὑπὸ θεμιτὸν, ἱερεῖα πελεκείμενον πλουτῶν. Κάτλος δ' ἐν οἰκήματι νεοχρίστῳ τε καὶ ἐπ ὑγρῷ καίων ἀνθρακας, ἐκὼν ἀπεπνίγη καὶ ἔτι μὲν οὕτως ἀπιθανον θεραπόντες δ' ὅστι κατὰ τὸ κήρυκος ἀνδρῶν ἔξοδος. Ceterum ſervi qui per præconem in-

prætorium quàm conſularium, pro roſtris fuit ſpectaculo, nec horum quemquam ſepelire licuit, canibus & alitibus laceran-di relicti ſunt: paſſim quoque ſeditioſi ſe impunè contrucida-bant invicem. Alii pellebantur domo, alii bonis exuebantur, aut privabantur honoribus, leges Syllanæ abrogabantur, ipſius amici omnes necabantur. dirutáque domo & bonis publicatis ipſe hoſtis judicatus eſt, uxor quoque ac liberi quæſiti ad ne-cem ægrè evaſerunt. nec ulla malorum ſpecies aberat. Tan-dem poſt tot indemnatorum cæ-des viſum eſt prætextu legitimi judicii Merulam flaminem dia- Merula.
lem reum facere, ſubornatis ac-uſatoribus, inviſo quòd Cin-næ ſucceſſiſſet, quamvis nihil tale ambiens: ſimulque dies di-cta eſt etiam Lutatio Catulo, qui Lutatius Catulus.
Marii collega bello Cimbrico, & ab eo ſervatus, immemor be-neficiorum, acerrimus exulis inſectator extiterat. Hi ad præ-ſtitutam diem diſſimulanter cu-ſtoditi ſunt: quæ poſtquam ve-nit, & citatis per præconem cau-ſa quater ex certo horarum in-tervallo dicenda erat, Merula Merulæ in-teritus.
quidem ſibimet ipſe venas ſecuit, ſcripta prius tabella teſtatus ſe id feciſſe depoſito apice: flami-nem enim apicatum mori nefas habebatur. Catulus verò cubi-culo ſuo recens calce illito nec-dum perſiccato, prunis ingeſtis volens ſuffocatus eſt. Is fuit tan-torum virorum exitus. Flaminem apicatum mori nefas habebatur.
Catuli in-teritus.

vitati ad Cinnam transfugerant, jam ascripti ejus militiæ, domos irrumpendo egerebant prædas, ne à cædibus quidem obviorum abstinentes: nec deerant qui propriis heris essent infestissimi: quos ille sæpius cohibere conatus quum nihil proficeret, Gallo milite per nocturnam quietem cinctos ad unum delevit, atque ita de his merita perfidiæ pœna sumpta est.

Perfidiæ pœna de servis sumpta.

396 Cinna & Marius coss.

Sequens autem annus consules habuit Cinnam iterum, & Marium septimùm, cui post exilium atque proscriptionem, tamen augurium septem pullorum aquilinorum haud quaquam fuit irritum. Verùm is dum multa contra Syllam molitur, in mediis conatibus, primo initi magistratus mense, vita defunctus est. cui suffectum Valerium Flaccum Cinna misit in Asiam: quo mortuo Carbonem sibi collegam optavit.

Marii interitus.

Valerius Flaccus Marii successor. Carbo. Sylla.

At Sylla reditum contra inimicos approperans, Mithridate debellato celeriter, ut antè dictum est, ac ne integro quidem triennio cæsis hostium centum sexaginta millibus, receptis Græcia, Macedonia, Ionia, Asia, ceterísque gentibus quas Mithridates occuparat, ademptáque classe, rege compulso intra regnum paternum, revertebatur cum optimè erga se animato exercitu, ad hæc labori assueto, & elato rebus gestis prosperè. Habebat etiam naves multas & pecunias, & appa-

ρυγμῷ πρὸς Κίνναν ἐπόρθμωντες, ἐλῃδώεργι μᾶλλον τὸ, & αὐτὴ Κίννα ὀτε ἐσρατεύοντο, τῆς οἰκίας ἐπετρέχον καὶ διήρπαζον, ἀναιρεῦντες ἅμα οἷς ἐντύχοιεν· οἱ ὃ αὐτῶν καὶ τοῖς σφετέροις διαστοτατς μάλιστα ἐπιχείρεων. Κίννας δ' ἐπὶ πολλάκις αὐτοῖς ἀπαγορδύων οὐκ ἔπειθε, Γαλατῶν στρατιὰν αὐτοῖς ἐπ νυκτὸς ἀναπαυομένοις ἐπεξάγων, διέφθειρε πάντας· οἱ μὲν δὴ ἀξίαν ἔδοσαν τὴς ἀσεβείας πολλάκις ἀπιστίας.

ΤΟΥ δ' ἐπιόντος ἔτους, ὕπατοι μὲν ἤρξαντο Κίννας τε αὖθις καὶ Μάριος ἑβδομον, ᾧ μὴ φυγὼν & ἐπικήρυξεν εἰπὼς ὡς πολέμιον ἀπόλοι, τὸ μάντευμα ὅμως ἀπέβαινε τὸ ἑπτὰ νεογνῶν αἰετῶν· ἀλλ' ὅτε μὲν πολλὰ καὶ δεινὰ ἐς Σύλλαν ἐπενόων, & τοιοῦτον μέντοι τὸ ἔργον ἀπέθανε, καὶ Ο Υ' αλέριον Φλάκκον ὁ Κίννας ἑλόμενος ἀντ' αὐτοῦ, ἐς τὴν Ἀσίαν ἐξέπεμψεν. ὑποζυγίου δὲ καὶ Φλάκκου, Κάρβωνα εἵλετο συνάρχοντα ἑαυτῷ.

Σύλλας δ' ἐπείγετο τὸ ἐπὶ τὰς ἰχθρὰς ἐπανιέναι, τὰ ἐς Μιθριδάτην πάντ' ἐπιτυχώσας, ὡς μοὶ δοκεῖ πρότερον, καὶ ἔτεσιν ὕστερον ὅλοις τέσσαρσι, ἐκκαίδεκα μὲν ἀνδρῶν μυριάδας κατακανὼν, τὴν δ' Ἑλλάδα & Μακεδονίαν καὶ Ἰωνίαν καὶ Ἀσίαν, καὶ ἄλλα ἔθνη πολλὰ ὅσα Μιθριδάτης ἐδουλώσατο, ἐς Ῥωμαίους ἀναλαβών, αὐτόν τε τὸν βασιλέα τὰς ναῦς ἀφελόμενον, & ἐς μόνον τὸν πατρῷον ἀρχὴν ἀποκλείσας, ἐπανῆκε στρατὸν ἄγων ἔυεσσι καὶ καμμυριάνδρον καὶ πολλῷ, καὶ τοῖς μεγίστοις ἐπηρμένον· ἦγε δὲ καὶ νεῶν πλῆθος, & χρήματα, & πα-

ρασκευὴν

ρασκευὴν ἐς ἅπαντα ἀξιόλογον, καὶ τοῖς ἐχθροῖς λίαν ἐπίφοβος. ὥστε δείσαντες αὐτὸν ὅ, τε Κάρβων καὶ ὁ Κίννας, ἐς ὅλον τὸν Ἰταλίαν πανὰς ἐξέπεμπον, χρήματα ἐς στρατιὰν ἐς σῖτον αὐτοῖς ἀθροίζειν· τούς τε δυνατοὺς συνεστίας ἀνελάμβανον, καὶ τὰ πόλεων ἰσχυρίζον μᾶλιστα τὰς νεοπολίτιδας, ὡς δι' αὐτοὺς ὄντες ἐν τοσῷδε κινδύνῳ. πάς τε ναῦς ἐπισκευάζον ἀθρόως, καὶ τοὺς ἐν Σικελίᾳ μετεκάλουν, καὶ τὸν πατρῷον ἐφύλασσον, ἐν οὐδὲν ὀξείας δὲ οἷδε παρασκευῆς μὴ δέους ἄμα ἐν σπουδῆς ἐξέλειπον. Σύλλας δ' ἐπὶ φρονήματος ἐπίστασθε τῇ βουλῇ περί τε αὑτοῦ, καταλέγων ὅσα περὶ Λιβύλλῃ ἐς Ἰουγόρθαν τὸν Νομάδα ἔτι παμίσθων, ἢ ἐπὶ τοῖς Κιμβρικοῖς πρεσβοῦσιν, ἢ Κιλικίας ἡγούμενος, ἢ ἐν τοῖς συμμαχικοῖς, ἢ ὑπατεύων ἔπραξε· τά τ' ἀναγκαῖα ἐς Μιθριδάτην ὑπεραίρων τε μᾶλιστα, καὶ καταλογιζόμενος αὐτοῖς ἀθρόως ἔθνη πολλά, ὅσα Μιθριδάτῃ ξυνέμαχα Ῥωμαίοις ἀνελάβοι, καὶ ἐδεινὸς ἦν, ὅτι τὰς ἐξελαθέντας ὑπὸ Ῥώμης ὑπὸ Κίννα καταφυγούσας ἐς αὐτὸν ὑποδέξαιτο ἀπροσυμβόλους, καὶ ἐπικυφίζοι τὰς συμφορὰς αὐτοῖς. ἀνθ' ὧν ἔφη τὰς ἐχθρὰς πολεμίους αὐτὸν ἀναγράψαι, καὶ τὴν οἰκίαν ἀνασκάψαι, καὶ τὰς φίλους ἀπολεῖν· τὸν δ' γλωττῃ καὶ τίκνα μόλις σῶς ἑαυτὸν ἀλαφυγεῖν. ἀλλ' αὐτίκα καὶ τοῖσδε ἐν τῇ πόλῃ πάσῃ πημονὴ ἦξειν ἐπὶ τοὺς ἐπιτιμήσαντας· τοῖς δ' ἄλλοις πολίratum ad res quantumvis amplas aggrediendas idoneum, ita ut inimicis esset formidini. Quo metu Carbo & Cinna ceteros homines dimiserunt per totam Italiam, qui pecunias, milites, frumentum in usum instantis belli compararent: & potentiores quosque unà cum opibus ad partes suas adjungebant: populos quoque concitabant, novorum præcipuè civium, jactantes propter ipsos præsenti se objectos periculo: classe quoque instructa, & accersitis è Sicilia navibus, servabant littora, nihil sibi ad apparatus celeritatem faciendo reliquum, ut in rebus trepidis. At Sylla elato animo scripsit senatui de seipso, enumerans labores suos quos etiam tum quæstor bello Jugurthino exhausisset in Numidia, quos deinde legatus bello Cimbrico, vel prætor in Cilicia, vel consul, bellis socialibus: ad hæc res gestas nuper contra Mithridatem, exaggerando verbis singula, præsertim gentium magnum numerum, quas ab eo rege occupatas reduxisset sub imperium Romani populi: nec quicquam magis imputabat, quàm quòd civibus Romanis, Cinnæ violentia pulsis ex urbe, ipse fuisset refugium, & in rebus calamitosis ac egenis solamen & auxilium. Pro quibus beneficiis opera inimicorum egregiam sibi relatam gratiam, proscriptionem capitis, domus subversionem, amicorum cædem, uxoris ac liberorum fugam, qua ægre ad se evasissent incolumes: sed venturum se confestim, ultarúmque tum privatas injurias, tum publicas,

Syllæ ad senatum literæ.

397

blicas, & pœnas exacturum ab auctoribus: ceterorum verò civium vel novorum vel veterum incusaturum neminem. Quibus literis lectis quum pavor omnes invasisset, missi legati qui reconciliarent eum adversariis, præmonerentque siquid caveri sibi vellet fide publica, id curæ fore senatui, modò quamprimum voluntatem suam significaret. Interim Cinna jussus est cessare à delectibus, dum responsum redditur, qui futurum se in arbitrio senatus pollicitus, mox post legatorum discessum scipse consulem unà cum collega designat in annum proximum, ne opus haberet comitiorum causa Urbem repetere: móxque ambo peragrata Italia conscriptisque legionibus milites alios post alios trajiciebant in Dalmatiam, cum quibus Syllæ occurrerent. & primi quidem prospera navigatione provecti portus optatos tenuerunt: sed proximè secutos tempestas retro repulit. Hi mox domum quisque suam reversi præ se ferebant, nunquam se sponte militaturos contra cives suos: quo cognito reliqui negabant se posthac trajecturos in Dalmatiam. Eos Cinna indignabundus ad concionem evocat, minis coacturus scilicet: illi pariter irati præstò fuerunt, non dissimulantes se repugnare paratos siquis insolentius urgeat. Quum verò, in concionem eunti, lictor de via multitudinem submovens, pulsasset quendam obvium, miles quidam lictorem repercussit: quem dum consul jubet corripi, sublato pariter clamore ad saxorum jactus ventum

Senatus ad Syllam legatos mittit.

Lictor Cinnæ à milite percussus.

τῆς τε τῆ νεοπολίτης ωφύλεξη, ὅδεν μεμψεσθ ωθεὶ ὅδενος. ὧν ἀναμιμνησκομένων, δὴ ἀπειπὼν ἐπέσχε, καὶ πρίσθεις ἐπεμπον, ὡς σιωπᾶν ἀυτὸν τοῖς ἐχθροῖς ἐμελλον, καὶ ωθεῖρειν, εἰ τινος ἀσφαλείας δέοιτο, τῆ βουλῆ πάντα ἐπιτείλαν. τοῖς δ' ἀμφὶ τὸν Κίνναν ἐφητο μὴ ῥᾳθυμεῖν, ἕως ἐκεῖνον ἀποκλινεθαι· οἱ δ' ὑπεξῆρχον μὲν ὅτω πρόθυμοι. οἰχόμενον δὲ τῶν πρέσθεων, ἐς τὸ μέλλον ἑαυτοὺς ἀνέπον ὑπάτους ἀυτίκα, τοῦ μὴ λάθοι τὰ ὀρχαιρέσια ἡαθῆναι ἐπιτήκειν. ἐ τῶν Ἰταλίαν ωθελίοντες, ῥᾳτὰν σιωῆγον, ἰὼ ἐς Λιβυρνίαν (ὡς ἐκεῖθεν ἀπαντήσοιτο τῷ Σύλλᾳ) καὶ μέρος ἐπὶ νεῶν διῳδίζοντο· τὸ μὲν δὴ ωθῶτον μέρος εὐσταθῶς διέπλευσε, τῷ δ' ἐξῆς χειμὼν ἐπέπεσε, καὶ ὅσοι τῆς γῆς ἐλαμθάνοντο, εὐθὺς ἐς τὰς πατρίδας διεδίδρασκον, ὡς ἀ σρατεύοντες ἐκόντες καὶ πολιτῶν. οἱ πλοῖοι πνευμονμβροι ἦσαν, οὐδ' ἀυτοὶ περᾶσθαι ἔτι ἔλεγον ἐς τὴν Λιβυρνίαν· Κίννας δ' ἀχανακτῶν, ἐς ἐκκλησίαν ἀυτὸς ὡς ἐπιπλήξων σιωεκάλει· καὶ οἱ σιωᾶ ὀργῆ παμπησαν, ὡς ἀμειμπτόμενοι· ὧν ἓ ῥαδιφόρων τινὸς ὁδοποιοῦντος τῷ Κίννᾳ, ἐ τινὰ ὧν ποσὶ παπήξαντος, ἕτερος σὺν ξ σρατοῦ τ μαθόντων ἐπάταξε. καὶ Κίννα κελεύσαντος ἀυτὸν συλλαθεῖν, βοὴ παρὰ πάντων ἀνέση, καὶ λίθων ἦσαν ἐπ' ἀυτὸν ἀφέσεις· οἱ δ' ἰγνὺς ἐ τὰ ξιφίδια ἐπισπάσαντες,

σιωεκύ-

στωτικίτησαν αὐτόν. ὅπω μὲν δὴ καὶ Κίννας ὑπατεύων ἀπέθανε. Κάρβων δ' ἐκ τε Λιβυρνίας τοὺς ἀμφιπλαδήσπας ἐς αὐτὸν μετεκάλει, καὶ τὰ μνήμαρα διδοὺς, ἐς τὴν πόλιν ἐ κατῆει, ἕως παύσῃ τὴ δημαρχῶν αὐτὸν κωλυόντων ἐπὶ σωτηρίᾳ χειροτονίαν· ἀπειλησάντων ἤδη ἰδιώτῃ ἀποφανεῖν, ἐπανῆλθε μόλις, καὶ χειροτονίαν ἐποιήσατο ὑπατε. ἀπασίᾳ δὲ τῆς ἡμέρας ἠνομήνης ἐτέρων ἐσυγγράφε, καὶ ἐκείνῃ κεραυνοῦ πίπτοντος ἐς τὸ τῆ Σελήνης ἕ τὸ τῆ Δήμητρος ἱερὸν, οἱ μάντεις ὑπὲρ τῆς θείας τροπῆς ἀνετίθεντο τὰς χειροτονίας· καὶ μόνος ἦρχεν ὁ Κάρβων.

Σύλλας ἢ τοῖς πρὸς αὐτὸν ἤκουσιν ἀπὸ τῆ βελῆς ἀπεκρίνατο, αὐτὸς μὲ ἔποτε ἀνδράσι τοιάδε ἐγκαπιμβροις ἐπαῖ φιλος, τῇ πόλει δ' ἃ φθονήσω χαλεζομβρῇ τὴν σωτηρίαν αὐτοῖς. ἀσφάλειαν δὲ αὐτὸς μᾶλλον αὐτοῖς ἕφη καὶ τοῖς ἐς αὐτὸν καταφυγοῦσιν ἐς ἀεὶ παρέξειν, φρατὸν ἴχων ἐυνον· ᾧ δὴ μάλιστα καὶ ὅλος ἐχρῆτο ἐν ῥήμασι πᾶσὶ κ' ἀμαλύσων τ φρατὸν, ἀλλα τὸν πρωννίδα ἤδη ἀμφουμβρος· ἤτε δ' αὐτὸς τὸν τε ἀξίωσιν καὶ σεβασίαν καὶ ἱερωσύνην, καὶ εἴπ ἄλλο γέρας εἶχεν, ἐντελῆ πάντα ἀποδοθῆναι, καὶ τὰς πρὸ τούτων ἐρωτήσεις συνέπεμπε τοῖς σχεσθεσιν. οἱ δ' ἐυθὺς ὑπὸ τοῦ Βρεντησίου Κίννα τε πυθόμενοι πάτάνιαν, καὶ τὴν πόλιν ἀδικηκέναι εἶναι, πρὸς τὴν Σύλλαν ἀνέτρεφον ἀπρακτοι· καὶ ὁ Σύλλας πέντε Γπιλὲ φρατῶ τέλη, est: qui propiores erant, strictis gladiis confoderunt hominem. Sic in suo consulatu Cinna periit. Cinnæ interitus.

Tum Carbo, reverti jussis qui in Dalmatiam trajecerant, de præsenti rerum statu solicitus, non ausus est in Urbem redire, quantumvis revocantibus tribunis plebis ad subrogandum legitimis comitiis in occisi locum alterum consulem. tandem illis comminantib. se redacturos eum in privatorum civium ordinem, rediit quidem, & consularia comitia habuit: sed quum aves non addixissent, in aliam diem distulit. tum quoque quum sana Lunæ atque Cereris de cælo tacta essent, augures comitia distulerunt ultra solstitium, Carbone solo manente consule. 398

Inter hæc Sylla senatus legationi ad se missæ responderat, cum talium ac tantorum sceleruṁ patratoribus nunquam sibi fore amicitiam: non obstaturum se tamen, si populus Romanus eis incolumitatem donare voluerit: sed longè tutissimos fore posthac, qui ad ipsum confugerint, quum habeat tam saventem exercitum. Ex quo uno dicto satis apparebat, eum retinere velle imperium, & de occupanda dominatione cogitare: nam & dignitatem pristinam, & opes & sacerdotium, & si quos alios honores habuerat, omnia hæc integra sibi postulabat restitui: adjunctis ad legationem qui à senatu id peterent. Hi quamprimum Brundisii cognoverunt Cinnam defunctum, remp. perturbatam, ad Syllam reversi sunt infecto negotio. Ille cum v. legionibus Italicis

cis & VI. M. equitum, assumptis etiam Macedonum ac Peloponnesiorum auxiliis, ducens in summa circiter sexaginta virorum. M. à Piræeo Patras & inde porro trajecit Brundisium classe M. D C. navium: receptúsque in portum à Brundisinis non repugnantibus, immunitate donavit eos in pósterum, quam hodiéque retinent. móxque inde cum universis copiis profectus est. In eo itinere Metellum Pium habuit obvium: qui ante aliquot annos bello sociali ductaverat exercitum, sed Cinnæ Mariíque metu vitata Urbe, & interim apud Ligures expectato eventu, tunc ultro se socium obtulit cum ea quam circa se habebat manu, proconsulis etiam tum nomen retinens. durat enim semel assumptus honor, donec contingat reditus in patriam. Nec ita multo pòst Cn. Pompeius, qui postea Magnus cognominatus est, supervenit, ejus Pompeii filius qui fulmine perierat, non amicus Syllæ, ut videbatur: sed ipse suspicione abolita præstò fuit, è Piceno legionem adducens: in qua regione gratiosus erat ob paterni nominis memoriam. Idem paulo pòst alias duas conscripsit, & inter præcipuos ductores strenuam operam Syllæ navavit. Quo factum est ut juvenis adhuc apud illum esset in pretio, ita ut soli omnium adventanti assurgeret: quem etiam in Africam misit ad reliquias belli & Carbonianos inde profligandos, restituendúmque in regnum Hiempsalem pulsum à Numidis: & ob

Brundusinis immunitas à Sylla data.

Metellus Pius.

Cn. Pompeius.

399

Sylla soli Cn. Pompeio assurgit.

βαπ-

βασιλείαν κομιζομένων. ἐφ' ᾧ δὴ καὶ θριαμβεύσας καὶ τὴν Νομάδων αὐτῷ παρέχειν ὁ Σύλλας, ἔτι ὄντα νέον, καὶ ἔτι ὄντα τῶν ἱππέων· καὶ δὴ τόδε ἐπαρθεὶς ἐς μέγα ὁ Πομπήιος, ἐπὶ Σερτώριον εἰς Ἱσπανίαν ἐπέμφθη, καὶ ἐς τὸν Πόντον ἐπὶ Μιθριδάτην ὕστερον. ἀφικόμενος δὲ καὶ Κίθηγος ἐς τὸν Σύλλαν, χαλεπώτατος ἀνθρώπων αὐτῷ καὶ Κίννα καὶ Μαρίῳ γενόμενος, καὶ σὺν ἐκείνοις τὸ πόλεως σκῆπτρον, ἱκέτης τε γιγνόμενος, καὶ ἑαυτὸν ὑπηρέτην ἐς ὅ, τι βούλοιτο παρέχων, ὁ δὲ, καὶ στρατιᾶς πολὺ πλῆθος ἔχων ἤδη, καὶ φίλους πολλοὺς τῶν ἐπιφανῶν, τοῖσδε μὲν ὑποστρατήγοις ἐχρῆτο, αὐτὸς δὲ καὶ Μετέλλου, αἰσθομένου ὅτε, ἐς τὸ φανερὸν ἐχώρουν· ἐδόκει γὰρ δὴ καὶ ὁ Σύλλας, ἀνθύπατος ἐπὶ Μιθριδάτῃ γιγνόμενος, ἂν δοθείῃ πω τῷ δήμῳ, εἰ καὶ πολέμιον αὐτὸν ἐψηφίσατο Κίννας.

Οἱ μὲν δὴ τῶν ἐχθρῶν βαρυπάθειαν καὶ ἀφανεῖς ἔχθρας, οἷ σφ' οὐ λάθοι τὸ τε φύσεως αὐτὸ κακῶς πεπαιγμένοι, καὶ τῷ φοβεῖσθαι ἐς τὴν πόλιν ἐσβολῷ αὐτὸ καὶ καταλήψιν ἔτι ἔχοντες οὐ ὄψει, τά τε ψηφίσματα ἃ ἐπεκήρυξαν αὐτῷ λογιζόμενοι, καὶ τῷ οἰκίαν ὁρῶντες ἀνεσκαμμένην, καὶ οὐσίαν δεδημευμένην, καὶ φίλους ἀνῃρημένους, καὶ ἄλγεα μᾶλις ἐκφυγόντας, ἐδείμαινον, καὶ ἐδὲν σφίσι νίκης ἢ παντελοῦς μέσον ἄλλο νομίζοντες, συνίσταντο τοῖς ὑπάτοις ἐπὶ τὸν Σύλλαν μετὰ δίους· ἐς τε τῷ Ἰταλίαν ἅπαν στρατιὰν καὶ τοξότας καὶ χρήματα πωλοῦντες, ἐδέει, ὡς οὐκ ἐλάττων, σφίσιν ἀπολείποντες ἔτι ἀνδρὸς ἔτι οὐσίας.

eas res gestas ei triumphum annuit, ante legitimam ætatem, necdum equestrem ordinem egresso. A quibus initiis quum multùm crevisset juvenis, contra Sertorium in Hispaniam missus est, & in Pontum postea contra Mithridatem. Quin & Cethegus ad Syllam se contulit, quo non alius infensior fuerat, cum Cinna Marióque Urbe pulsus: tunc verò supplex ad quidvis offerens suum ministerium. Sic ille auctus tum militum numero, tum amicorum illustrium, hos quidem pro legatis habuit, ipse verò unà cum Metello ambo proconsules procedebant ulterius: nam & Sylla proconsulari potestate contra Mithridatem profectus, nondum magistratum deposuerat, quanvis hostis à Cinna judicatus. Cethegus.

Et ille quidem inimicos, quanquam graviter, clàm tamen oderat: qui verò in Urbe se tenebant, facilè conjectantes de hominis ingenio, necdum prioris irruptionis obliti, reputantésque quibus plebiscitis eum exagitassent, & videntes ejus domum dirutam, bona publicata, amicos interemptos, familiam vix fuga servatam, trepidi, quòd aut vincendum esset aut pereundum funditus, ob communem metum conspirant adversùs eum cum consulibus: totáque Italia milites, commeatus, pecunias, contrahunt, alacritate summa & industria, sicut decebat in extremo periculo. Consules verò

400

C. Nor-

C. Norbanus & L. Scipio, & cum his Carbo, qui superiore anno consul fuerat, infesti quidem Syllæ ut ceteri, sed conscientia patratorum facinorum plus sibi timentes, tum urbanis delectibus habitis, tum Italicis, cum suis quisque copiis contra hostem ibant, habueruntque cohortes quingenarias, ducentas tunc primùm: nam pòst & pluribus usi sunt. Erat enim favor hominum in coss. multo propensior, quòd Sylla videretur patriam hostiliter imperare, consules rem suam quidem agerent, prætextu tamen patriæ. Ad hæc vulgus conscium se cum illis peccasse, pari metu ad repugnandum movebatur, non ignari Syllam non castigationem aut correctionem aut terrorem volutare animo: sed pestem, cædes, direptiones, perniciem. Nec eos sua fefellit opinio: nam & præliis vastata sunt omnia, denis viceníque millibus sæpe una acie cadentibus, circa Urbem quoque cæsis L. M. & à reliquis nullam injuriam victor abstinuit vel viritim vel populariter, donec in suam unius potestatem redegit universum populi Romani imperium, quo deinde pro sua libidine usus est. Nec defuerunt prodigia quibus præmonerentur divinitus: namque mira terricula privatim publicéque multis per totam Italiam obversata sunt, & antiqua oracula in memoriam revocata pavorem augebant. Inter alia, mula etiam

Cædes quantæ à Sylla patratæ.

Γαΐός τε Νωρβανὸς καὶ Λεύκιος Σκιπίων, τῶν τοτε ὄντε ὑπάτων, καὶ μία αὐτῶν Καρβων, ὃς περυσιν ἦρχεν, ἐχθρᾳ μὲν ἐς τὸν Σύλλαν ὁμοίως ἅπαντες, δέει δὲ μὴ συνειδότι ὧν ἐπράξαν, πολὺ τῶν ἄλλων χείροσι, καὶ τῆς πόλεως ἔρωτι ὅσον εὐπρεπῶς κατέλεγον, καὶ τὸν ὑπὲρ τῆς Ἰταλίας φοβούμενοι πόλεμον, ἐπὶ τῷ Σύλλᾳ μὴ μείζονι ἐχωρησαν, ἀπείρους ὑπὸ πυκνότητος ἀνδρῶν ἀλκῆς τὸ πρῶτον ὕστερον δὲ καὶ πλήθει τούτων ἡ δὲ εὐτυχία τῶν ἀνδρῶν ἐς τοὺς ὑπάτους ἀφθόνως πολὺ ἐποίει· ὡς τὸ μὲν ἔργον τὸ Σύλλα χωρούντων ἐπὶ πατρίδι, δόξαν ἔχον πολεμίας, τὸ δὲ τῶν ὑπάτων, εἰ καὶ φανερὰ σφῶν ἁπάντων, ἀφύκτημα τῆς πατρίδος. τῆς τε ἁμαρτηθέντων αὐτοῖς οἱ πολλοὶ συνειγνώκοτες, καὶ δι' φόβον μὴ ἔχθ' ἡγεμόνος, συνεπράσσον· εὖ τε Σύλλαν ᾔδοτες ἐκ κολάσεων ἢ διώρυσιν ἢ φόβον ἐπὶ σφίσιν, ἀλλὰ νόμους καὶ θανάτους καὶ δημεύσεις καὶ ἀναιρέσεις ὅλως ἀθρόαν ἐπινοοῦντα· οὐ γὰρ ἐψεύσθησαν τῆς δόξης. ὁ γὰρ πόλεμος ἐφύλαξε πάντα, ὧν γε καὶ μύριοι καὶ δισμύριοι πολλάκις ἐν μάχῃ μιᾷ, καὶ ἀμφὶ τὸ ἄστυ πίπτοντες ἀμφοῖν ἀπέθανον· καὶ τὰς ὑπολοίπους ὁ Σύλλας ᾔδει δεινὸς καὶ κατὰ ἕνα καὶ κατὰ πόλεις ἐξιλιπὼν δρῶν· μίσχων καὶ μοναρχον ἑαυτὸν ἀπέφηνε τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς ὅλης, ἐφ' ὅσον ἐχρῄζετο καὶ ἐβουλεύετο. καὶ ταῦτα αὐτοῖς ἐδόκει καὶ τὸ δαιμόνιον ἐν τῷδε τῷ πολέμῳ σημαίνειν· δεινὰ γὰρ ἄλλα πολλοῖς καὶ ἰδίᾳ καὶ κατὰ πᾶσαν Ἰταλίαν, καὶ μαντευμάτων παλαιῶν ἐπιφοβώτερον ἐμνημόνευον. πρό τε τούτων πολλὰ ἐγίνοντο, καὶ ἡμίονος ἔτεκε,

καὶ

ἓ γυνὴ κύουσα ἔχιν ἀντὶ βρέφους ἐξέδωκε· τῷ τε γλῷ ὁ ἥλιος ἐπὶ μεῖζον ἐφάνη, καὶ νεὼς πυρὶ ὑπ' Ρωμαίων κατελύθησαν· καὶ πάνυ Ρωμαίων ὄντων ἐς τὰ τοιαῦτα βαρυθρόων, τό, τε Καπιτώλιον ὑπὸ τῶν βασιλέων πεπηγὸς ἐτῶν ἑξακοσίων μᾶλλον ἢ ἐλάττων ἔτεσι γλυκέρον ἐνεπρήσθη, καὶ τῶν αἰτίων ἁπάντων ἐπὶ τοῖς ἔργοις πάντα σφι ἐδόκει ἐς τὸ πλῆθος τῶν ἀπολουμένων, καὶ τῶν ἄλλων ἐπὶ Ἰταλίας, ἓ Ρωμαίων αὐτῶν τῶν τε πόλεως καταλήψιν, καὶ πολιτείας μεταβολὴν ἐπιφανεστάτην. peperit, & mulier serpentem enixa est: terræmotus quoque ingens in Urbe aliquot templa prostravit. & quamvis senatus populique Romani cura minimè cessaret in rebus talibus, tamen Capitolium incerta causa conflagravit, à regibus ante CCCC annos conditum: quæ omnia portendebant strages & expugnationes Italiæ, ipsique populo Romano servitutem mutationémque reip. Prodigia Romæ.

Ἤρξατο μὲν οὖν ὅδε ὁ πόλεμος, ἐξ οὗ Σύλλας ἐς Βρεντέσιον παρῆλθεν, ὀλυμπιάδων ὅσων ἑκατὸν ἑξαδεκαετηρίδων καὶ τεσσάρων· μήκει δὲ αὐτοῦ, ἀφ' τε τὸ μέγεθος τῶν ἔργων, σὺν ἐπείξει ὡς ἐπ' ἐχθροὺς ἰδίους πλεονάσαντας, ὃ πολὺ ὡς ἐπὶ τοσούσδε ἔργοις ἐγένετο. ὅθεν ἓ μάλιστα αὐτοῖς τὰ παθήματα ἐπειγομένοις ἐν βραχεῖ μείζω καὶ ὀξύτερα σωμάτων γένοιτο· ἐς ὃ τρίετες ὅμως ἐπῆλθε κατά γε τὸν Ἰταλίαν, μέχρι τοῦ ὀρχοῦ ἐνεδήσατο Σύλλας· ἐν ᾧ Ἰσαλίᾳ ἓ μετὰ Σύλλαν ἐξέτεινεν ἐπὶ πλεῖον· μάχαι ὃ καὶ πολιορκίαι ἓ πολιορκίαι, καὶ πολέμων ἰδίαι πᾶσαι καὶ τοῦ Ἰταλίαν, ἀθρόαι τε καὶ κατὰ μέρη τοῖς στρατηγοῖς ἐγένοντο πολλαί, ἓ πᾶσαι ἀφανεῖς· ὧν τὰ μέγιστα καὶ ἀξιολογώτατα, ἐν κεφαλαίων φορᾷ, τοιάδε ἔσται ἐπὶ τοῦ μὲν ἀμφὶ Κανύσιον τοῖς ἀνθυπάτοις ὡς Νορβανὸν ἐγένετο μάχη· καὶ θήσκουσι Νορβανοῦ μὲν ἑξακισχίλιοι, τῶν δ' ἀμφὶ τὸν Σύλλαν, ἐδόκει μὲν στρατιᾷ δὲ ἐλάσσονι πολλοί· καὶ Νορβανὸς ἐς Καπύην ἀνέζωσε. Σύλλᾳ δὲ καὶ Μετέλλᾳ πρὸς τὸ Τέανον ἐπὶ Λεύκιον Σκιπίωνα ἐπῆσαν, 401

Initium autem hujus belli, quando Sylla Brundisium appulit, incidit in CLXXIIII Olympiadem. cujus res gestæ majores fuere quàm pro spatio temporis, dum alteri in alterorum cladem properantes tanto gravius se invicem afficiunt: ad triennium tamen protractum est duntaxat in Italia, donec Sylla imperio potitus est: nam in Hispania etiam post obitum Syllæ duravit longo tempore. Pugnæ verò, velitationes, oppugnationes, varíæque belli facies per Italiam crebræ illustréque fuere, dum, modò totis copiis, modò per partes confligitur. Harum præcipuas tantùm & memoratu digniores dicemus compendio. Primùm omnium ad Canusium cum Norbano signa contulerunt proconsules, ubi desiderata sunt ex cos. exercitu, VI. M. è Sylanis LXX. ceciderunt, sed sauciati multi. Norbanus retrocessit Capuam. Tum L. Scipio contra proconsules ad Teanum castra- Syllæ cum Norbano conflictus. L. Scipio.

metatos alium duxit exercitum, pacis magis quàm pugnæ cupidum. quod ubi Syllani sensêre, cœperunt cum cos. per legatos agere de concordia, non quòd vel sperarent vel opus haberent, sed ut inter frigidè animatos nasceretur dissensio: id quodevenit: nam Scipio acceptis obsidibus ad colloquium in campum prodiit, convenerúntque trini utrinque: quo factum est ut vulgò nescirentur quid collocuti sint. Visum est consulis jussu ad collegam ire Sertorium communicandi consilii gratia: interim utrinque ab armis cessatum est, dum responsum expectatur. Sed quum obiter Suessam, quæ à Syllanis tenebatur, occupasset Sertorius, Syllá expostulavit cum Scipione. Cos. sive facti conscius, sive incertus respondendi, ut in re inopinata, obsides Syllæ reddidit: quamobrem exercitus ejus offensus tum intempestiva occupatione Suessæ, tum redditis obsidibus, culpabat consules, cœpítque clàm cum Sylla de transitione agere, si propius accederet: quo facto adeò desertus est cos. ut inops consilii solus in tentorio deprehensus sit à Syllanis, filio tantùm Lucio unà persistente. Quod mihi sanè indignum imperatore videtur, non sensisse tantam conspirationem totius exercitus. Hos Sylla, quum nequiret in partes suas verbis traducere, ambos dimisit incolumes: simúlque ad Norbanum Ca-

Suessa.

402

Scipio cum L. filio à Sylla dimissus incolumis.

Syllæ ad Norbanum legati.

μεθ' ἑτέρου στρατοῦ, πάνυ ἀθύμως ἐχόντων, καὶ ποθούντων εἰρήνης ἡγεμόνας· ἀμοθυμοὶ δ' οἱ περὶ τὸν Σύλλαν, ὡς τὸν Σκιπίωνα περὶ συμβάσεων ἐπρέσβευον, οὐκ ὄντες ἐλπίζοντες, ἢ χρήζοντες, ὡς σπάσαντ' ἀποδεκόντες αὐτῷ τὸ στράτευμα ἀθύμως ἔχοντα. ὁ δὲ σωφρονέστερος ἡγεμὼν Σκιπίων μὲν δὴ ὅμηρα παρὰ συμμάχου λαβών, εἰς τὸ πεδίον κατῆει, καὶ συνῆεσαν τρεῖς ἑκάτεροι, ὅθεν οὐδὲ γνώναι τι λεχθὲν συνίεσαν· ἐδόκει δ' ἀναθέρμων ὁ Σκιπίων εἰς Νορβανὸν τὸν συνάρχοντα περὶ τῶν λελεγμένων πέμψαι σύμβουλον ἀπευγελοιῶντε· καὶ ὁ στρατὸς ἑκατέρων ἡσύχαζε, τοὺς ἀπιόντας ἀναμένοντες. Σερτωρίῳ δ' ὡς προύδωκε Σύεσσαν, ἢ τὰ Σύλλεια ἦγετο, κατηλαύνοντε, ὁ μὲν Σύλλας ἤπατο πέμπων ἐς τὸν Σκιπίωνα· ὁ δὲ, εἴτε τῷ ἡγεμόνι συνειδὼς ἐξαπατῶν, εἴτε ἀπορῶν, ὡς ἐπὶ δόλου κρύπτῳ δὴ τῷ Σερτωρίου ἔργῳ, τὸν ὅμηρον ἀπέπεμπε τῷ Σύλλᾳ· καὶ αὐτίκα ὁ στρατὸς αὐτῷ, τῇ πρὸς Σύεσσαν ἐν ἀποδοχῇ ἀλόγῳ γενομένῃ, καὶ τῇ τῶν ὁμήρων οὐκ ἀποπομπῇ δόλιον ἀπέπεμψεν, τοὺς ὑπατικοὺς ἔχοντες ἐν αἰτίαις, κρύφα τῷ Σύλλᾳ συνετίθεντο μεταβήσεσθαι ἐπὶ τὸν, εἰ πελάσειε. καὶ προσιόντα αὐτίκα πάντες ἀθρόως μετέστησαν· ὡς τὸν ὕπατον Σκιπίωνα καὶ τὸν αὐτοῦ Λούκιον, μόνους σὺν ᾧ ἔτυχε τοῖς πᾶσιν ἐν τῇ σκηνῇ διαπρεπεῖς, Σύλλαν κατηλαύνειν. καὶ μὴν κεῖ τόδε ὁ στρατηγὸς παθεῖν ὁ Σκιπίων, ἀγνοήσας ὅλου στρατοῦ πρόδοσιν ἐς σωφρονίσμ. Σκιπίωνα μὲν δὴ καὶ παῖδας ὁ μεταπεισθεὶς ὁ Σύλλας

ἔπεμπεν ἐτέρους, εἴτε δόλιος, τῆς πρὸς
τὸν Γαβίνιον καὶ Πελίας ἐπὶ τοῖς ὑπάτοις
συνωμοσίας, εἴτε καὶ ἐς τοῦτο, καθάπερ ἐς τὴν Σκιπίωνα, πεπειραζόν-
των αὐτοῖς ἐπιβουλεύειν αὐτὸς ἐφ' ἑαυτὸν ἐπιστρέφων ἐφ' ἑαυτὸν ἐς
διάλυσιν (ὁ γὰρ τοῦ Νωρβανοῦ, ὡς ἔοικε, μὴ ἀξιοθεῖσα τὴν ὁμοίαν ἐς
τὸν στρατὸν εὐδοκιμεῖν) ἀνασκήπτους Σύλ-
λας ἐχαρίσατο, τὰ πολέμια πάντα ἐφ' ἑαυτὸν ἐπιστρέφων. ὁ δ' αὐτὸς καὶ Νωρβανὸς
ἐπορεύθη κατ' ἄλλας ὁδούς· Καρβὼν
μὲν ἐς τὸ ἄστυ κατεβεβήκει, Μέτελλόν
τε καὶ τοὺς ἄλλους, ὅσοι ὀπίσω τοῦ
βηλοῦ τοῦ Σύλλα σωθῆναι, ἐψηφίζετο εἶναι πολεμίους. ὑφ' ἡμετέρας
δὲ τὸ Καπιτώλιον ἐνεπιμπράτο· καὶ
τὸ ἱερὸν πῶς ἐλογοποιεῖ Καρβώνος,
ἢ τῶν ὑπάτων, ἢ Σύλλα πεμψάντων, εἴτε μὴ. τὸ δ' ἀκριβὲς ἄδηλον
ἔτι, καὶ οὐκ ἔχω τίνι αἰτίαν ἐγὼ συμβαλεῖν δίκαιον ἂν ἄτας ἐφέρετο. Σερ-
τώριος δὲ οὐκ πολλοῦ στρατηγεῖν
ἤρξατο Ἱσπανίας, μετὰ τὴν Συέσσης καταλῆψιν ἐφυγὼν εἰς τὴν
Γαδειρίαν, καὶ αὐτὸν τῶν ἑσπερίων
στρατηγῶν ἀποδεχομένων, πολλοὺς ἐν-
τοῦθ' καὶ ὧδε Ῥωμαίους ἀνεκαίνισε πόνους. πολέμου δὲ ἀεὶ τοῖς ὑπάτοις γιγνομένου στρατὸν ἄλλο τε τῆς
πλείστου Πελίας ἐπ σφίσι συνε-
στήσατο, καὶ ἄλλο τὴν ὁμόρουν αὖθις τὴν
Ἡμιλυανὴν Γαλατίαν, ἀφ' ὁ Σύλ-
λας ἠμέλει, ἀφεπέμπων ἐς ὅσα
δυνατὸς τὴν Πελίας, φιλίᾳ τε καὶ
ῥοπῇ καὶ χρήμασι καὶ ἐλπίσιν ἀγείρων, μίχθη τὸ λοιπὸν ἡ ἔριδος ἐκτά-
σεως ἐς πᾶσαν ἀνηλώθη.

Τοῦ δὲ ἑπομένου ἔτους, ὑπατεύοντος μὲν Γναίου Παπιρίου τε Κάρ-
βωνος

puam misit legatos alios de pace acturos, sive timens majorem Italiæ partem stantem à coss. sive huic quoque eadem quas Scipioni struens insidias. Quumque nemo ad eum veniret ne responsi quidem reddendi gratia (apparet enim eum cos. cavisse similes exercitus sui calumnias) Sylla motis castris processit ulterius, omnia vastans hostiliter: idem & Norbanus fecit diverso itinere. Carbo verò prior in Urbem delatus, effecit ut Metellus & quotquot alii senatores Syllæ se adjunxerant, hostes à S. P. Q. R. judicarentur. quo tempore Capitolium deflagravit, rumore vario, nunc in Carbonem, nunc in consules suspicionem vertente, nunc in quempiam à Sylla submissum: quum in re incerta conjicere causam sit perdifficile, ideo nos quoque in obscuro eam sinimus. Cæterùm Sertorius dudum sortitus Hispaniam, postquam Suessam occupavit, profugit in provinciam: quumque ei non decederetur, multum & hic laboratum est Romanis exercitibus. Interim in dies magis ac magis crescebant consulum copiæ confluente ab ultima Italia milite, atque à circumpadana etiam Gallia. Nec Sylla cessabat, mittens certos homines ad quoscunque posset Italiæ populos, &, vel benevolentia, vel metu, vel largitionibus, vel pollicitis eos concitans: itaque utrinque in his conatibus reliquum æstatis absumptum est.

Insequentis anni principio coss. magistratum ineunt, Papirius

Papirius Carbo & Marius coss.

403 Æsis flumen.

rius Carbo rursum, & Marius, illius clarissimi Marii fratris filius, annos XXVII natus: quo tempore præ frigoris asperitate in hyberna utrinque discessum est. Sed primo statim vêre ad Æsim flumen à mane usque meridiem acerrimè conflixerunt Metellus & Carinas Carbonis legatus: quo multis amissis profligatato finitima loca defecerunt ad Metellum à coss. Metellum verò Carbo assecutus obsidebat, donec cognito collegam magno prælio ad Prænestе esse victum, copias suas reduxit Ariminum, Pompeio à tergo hærente & in eum curClades ad Prænestе.

sante in agmen extremum. Clades autem ad prænestе accepta

Setia.

est hoc modo: Occupata à Sylla Setia, Marius eò copias admovit: deinde paulatim retrocedens, ubi ad Sacriportum pervenit, explicuit aciem. pugnatum est magnis animis. Ubi verò sinistrum cornu laborare cœpit, v. cohortes & duæ turmæ ratæ non differendum amplius diem, terga apertè verterant & abjectis signis ad Syllam simul transierunt: quo momento Mariani planè victi sunt: universi enim effusa fuga Prænestе petebant, Sylla terga cædente. Prænestini primos refugientes intromiserunt, sed urgente hoste clausa porta Marium sunè subduxerunt in mœnia: tum verò magna cædes circa muros edita, multi capti: in his quotquot erant Samnites,

Sacriportus.

Mariani victi fugiunt.

Marius sunè in mœnia Prænestina subductus.

ζων αὐθις, ὧ Μάριος ὁ ἀδελφιδοῦς Μαρίου ᾧ τοὔνομα Φαινοῦς, ἐπὶ τῇ εἰκοστῷ ἔτη γεγονώς· χειμὼν δὴ κρύος πολὺ γλυκύμορον ἅπασιν ἀλλήλων διέσησεν· ἐχόμενοι δ' ἦρος, περὶ τὸ Αἴσιον ποτάμιον, ἐξ ἡμέρας ἐπὶ μεσημβρίαν ἀγῶνα κρατερὸν ἐγένετο Μετέλλῳ τε καὶ Καρίνᾳ Κάρβωνος στρατηγῷ περὶς ἀλλήλους· καὶ φεύγει μὲν ὁ Καρίνας, πολλοὺς ἀποβαλών, τὰ δὲ περίοικα πάντα ἀπὸ τοῦ Μέτελλον ἀπὸ τῶν ὑπάτων μετατίθετο· Μέτελλον ὁ Κάρβων κατὰ λαβών, ἐφεδρεύει περικαθήμενος· ἐπεὶ δὲ τὸ Μάριον, τὸ ἕτερον ὕπατον, μεγάλῃ μάχῃ περὶ Πραινεστὸν πόλιν πυθόμενος, ἀνεστρατοπέδευεν ἐπὶ Ἀρίμινον. καὶ τόδε μὲν Πομπηίου τοῦ στρατηγίας ἐξαπτόμενον λώιον ἢ ὃ περὶ Πραινεστὸν ἦσαν ὧδε ἐγένετο. Σύλλα Σήτιον καταλαβόντος, ὁ Μάριος ἀγχοῦ στρατοπεδεύσας, ὑπεχώρει κατ' ὀλίγον· ὡς δ' ἦλθεν ἐπὶ τὸ καλούμενον Ἱερὸν λιμένα, ἐξέπεσεν ἐς μάχην, καὶ ἠγωνίζετο προθύμως· ἐχομένου δὲ εὐωνύμου τοῦ λαοῦ μέρους, στείρᾳ πίπτοντες καὶ δύο ἱππεῖοι, σὺν ἀναμείναστι τῷ τροπῷ σφανίσιν, τά τε σημεῖα ἔβριψαν ὁμοῦ, καὶ αὐτὸ τὸ Σύλλαν μεπτίθεντο. καὶ τοῖσι φεύγουσιν ἦρχε τῷ Μαρίῳ δυσχερὴς ἔτυχε· κατὰ πόδας γὰρ ἐς Πραινεστὸν ἐφοβοῦντο ἅπαντες, ἐπομένου δὲ Σύλλα σὺν ῥόμῃ. οἱ δὲ Πραινεστῖνοι τὰς μὲν πρώτους αὐτῶν εἰσδέξαντο, Σύλλα δ' ἐπικειμένου, τὰς πύλας ἀπέκλεισαν, καὶ Μάριον καλοῦσιν ἀνιμήσαντο. πολὺς δ' ἄλλος ἀνὴρ τόδε περὶ τοῖς τείχεσιν ἐγίγνετο φόνος. καὶ πλῆθος αἰχμαλώτων Σύλλας ἔλαβεν, ὧν τοὺς Σαμνίτας

ἅπαν

ἔκτεινε πάντας, ὡς αἰεὶ χαλεπους Ρ'ωμαίοις ἡγουμένους. τῆς δ' αὐτῆς ἡμέρας καὶ Μέτελλος νίκᾳ ἕτερον Καρβωνος στρατὸν, πέντε καὶ ἑξήκοντα σπείρας ἔτι τῷ ἔργῳ σεσωμένων ἐς Μέτελλον. Πομπήιός τε Μάρκιον νίκᾳ πρὸς πόλει Σίναις, καὶ τὴν πόλιν διήρπαζεν. ὁ δὲ Σύλλας τὸ Μάρκιον ἐς Πραινεστὸν κατακλείσας, τὴν πόλιν ἀπετάφρευε καὶ ἀπετείχιζεν ὑπὸ μακρῷ λιθοστρώτῳ, καὶ Λευκήτιον Ὀφίλλαν ἐπέστησε τῷ ἔργῳ, ὡς ἀκίνητα μάχῃ πορισόμενον Μάριον, ἀλλὰ λιμῷ. Μάριος δὲ ἐδέετο χρηστὸν ἐπὶ σωφρονεῖν δοκῶν, τοὺς ἰδίους ἐχθροὺς ἠτείτο σωθῆναι· καὶ Βρούτῳ στρατηγοῦντι τῆς Πόλεως ἐπέστειλε σύγκλητον ὡς ἐπί τι ἄλλο συναγαγεῖν, καὶ κτεῖναι Πόπλιον Ἀντίστιον, καὶ Παπίριον Κάρβωνα ἕτερον, καὶ Λεύκιον Δομίτιον, καὶ Μούκιον Σκαιόλαν, τὸν μεγιστῶν Ρ'ωμαίοις ἱερωσύνῃ ἱερώμενον· εἰ μὴ δὴ δύο τοῦδε ἀνηρέθησαν ὑπὸ τῆ βουλῆ πρὶν Μάριος σωθῆναι, τὸ σφαγεῖον ἐς τὸ βαλανεῖον εἰσεχθέντων. Δομίτιος δὲ ὑπεῖξεν, ὥσθ' ὑπὸ τῶν ἐξόδων ἀνηρέθη, καὶ μικρὸν ἔδεε καὶ βαλανεῖον Σκαιόλας. τοῦδε σώματα αὐτῶν ἐς τὸν ποταμὸν ἐρρίφη. ἐπιπόλαζε γὰρ ἤδη μὴ θάπτεσθαι τοὺς ἀναιρουμένους. Σύλλας δὲ στρατὸν ἐς Ρ'ώμην κατ' μέρη δι' ἑτέρων καὶ ἑτέρων ὁδῶν ἀπέστελλεν, ἐντελλόμενος τὰς πύλας καταλαβεῖν· εἰ δὲ ἀποκρουσθεῖεν, ἐπὶ Ὄστια χωρεῖν· τοὺς γὰρ τὰ πολεμικὰ παρασκευάζεσθαι ξυμφορᾶς ἐπιδιέχοντο, καὶ τὰ ἔσω ἀπεσκεύαστο τὰς πύλας ἀνοίξαι, ὑπό τε λιμοῦ πιεζόμενοι, καὶ τῶν παρόντων κακῶν ἄρχειν τὰ ἐπικρατοῦντα φέρειν ἐθι-

omnes Syllæ jussu occisi, ut perpetui insectatores Romani nominis. Per eosdem dies & Metellus vicit alterum Carbonis exercitum, etiam tunc quinque cohortibus inter pugnam sua transitione acceleratibus victoriam. Pompeius quoque Marcium devicit circa Senas, urbem ipsam diripuit. At Sylla, Mario intra Prænestе compulso, oppidum vallo ac fossa è longinquo cingebat, præposito huic operi Lucretio Ofella, ut absque oppugnatione fame expugnaret Marium: qui rebus desperatis, ne inimicos superstites relinqueret, Bruto prætori urbano scripsit, ut convocato per alium prætextum senatu, interficeret P. Antistium, & alium Carbonem, prætérque L. Domitium & Mucium Scævolam pontificem maximum. Ex his duo, ita ut jussum erat, immissis percussoribus intra curiam consossi sunt, Domitius fugiens, in foribus; non longè à curia, Scævola: cadavera projecta sunt in Tiberim. jam enim mos inoleverat, interemptos non sepeliri. At Sylla copias ad urbem mittebat non uno itinere, imperato ut portas occuparent: quòd si repellerentur, conferrent se Hostiam. Hi quacunque iter erat, metu recipiebantur intra oppida, ne urbis quidem portis excluſi, quòd & fame laborabatur ab urbanis, & assueverant jam malis præsentibus non resistere pertinacius.

Metellus. Carbo. Pompeius. Marcius. 404 L. Domitii & Mutii Scævolæ interitus.

Sylla postquam id cognovit, confestim supervenit: & exercitu in statione relicto ante portas in campo Martio ipse fuga dilapsis adversæ factionis civibus introgressus, continuò bona eorum ærario addicta sub hasta cœpit vendere: advocatáque concione, questus coactum se improbitate inimicorum hæc facere, jussit populum bono esse animo, visuros propediem finem malorum, & restitutam rempublicam. Deinde ordinatis quæ præsens poscebant remedium, & in urbe relicto præsidio, profectus est Clusium, ad profligandum ibi non contemnendas belli reliquias. Interea conjunxerant se cum exercitu consulum Celtiberi equites missi à prætoribus Hispaniam obtinentibus: commissóque ad Glanim fluvium equestri prælio, Syllani ex hostibus circiter L. straverunt: ex Celtiberis verò CCLXX. transfugerunt: reliquos Carbo internecione delevit, sive offensus perfidia popularium, sive exemplum metuens. Eodem tempore ad Saturniam alia copiarum parte Sylla vicit adversarios: & Metellus classe circumvectus Ravennam versus, obiter Uritanum agrum planum frumentíque feracem in potestatem suam redegit. Alia Syllanorum manus intra Neapolim nocturna proditione recepti, contrucidarunt omnes, præter paucos fuga elapsos, & occupaverunt triremes ejus populi. Apud Clusium verò Sylla cum Carbone per integrum diem conflictatus est acerrimo

Glanis fluvius.

405

ζομβροι. Σύλλας δ' ὡς ἔμαθεν, αὐτίκα ἐπλωε, τῷ μὲ τραπαὶ ὑβρισε ὡς τ πολῶν ἐν τῷ Ἀρείῳ πεδίῳ· αὐτὸς δ' εἴσω πυρὰ ἦλθεν, ἐς φυγοντων τῶν ἀνιστεισιωτῶν ἀπίτων. καὶ τα μὲ τούτων αὐτίκα ἐδημοσίευτο καὶ διεπιπρόσκεῖτο· τ δ' δῆμον ἐς ἐκκλησίαν συναγαγων, πρὸς τε αἰσχύνῃ τ πυρόντων ὠλοφυρατο, καὶ χαρὰν ὡς ἐσοιτο ἔδειξεν, ὡς αὐτίκα τῶνδε παυσομένων, καὶ τ πολιτείας ἐς τὸ δίον ἐλθυσομένης. ὁ δ' οἰκησόμενος δ' ὅσα ἠπειγε, καὶ τῇ πολει πνας ἐπισήσας τ ἑαυτῷ, ἐξώρμησεν ἐς Κλῦσιον, ἔνθα δ πολέμου τὰ λοιπὰ ἤκμαζεν. οὐ δ' τούτῳ τοῖς ὑπάτοις ὡς ἐστρατοῦντο ἱσπανοὶ Κελτίβηρες, ὑπὸ τ σύλλα τ ἐν Γαβελίᾳ στρατηγῶν ἀπεστελμένοι. καὶ χλοομβρῳ ὡς τ Γλάνιν ποταμὸν ἱππομαχίας, ὁ μὲ Σύλλας ἐκτεινεν ἐς πεντήκοντα τῶν πολεμίων, Δωμαῖοι δὲ ἑξ ἐδόμηκοντα τῶνδε τ Κελτιβήρων αὐτομόλησαν ἐς Σύλλαν. ὁ τὰς λοιπὰς ὁ Κάρβων ἀνέλεν, εἴτε χαλεπήνας τ τ ὀμοεθνῶν αὐτομολίας, εἴτε δείσας ὡς ὁμοίᾳ ἔ δ' αὐτῷ χρόνου ὡς Σαπυρίαν ἑτέρᾳ μέρει τὰς ἰχθροὺς ὁ Σύλλας ἐνίκα, καὶ Μέτελλος ἐπὶ Ῥαβέννας ὡς ἔπλεων, τῷ Οὐρητιῶν χώραν πεδιάδα ὁ πυροφόρον ἐπὶ ὡσκαπτελάμβανεν· ἐς τε Νεάπολιν αὖ πάλιν ἐκ νυκτὸς ἐπορθεῖσίας νυκτὸς ἔπορθ τῶν Συλλείων ἐσελθόντες, ἔκτειναν ἅπαντας χειρὸς ὀλίγων ἀμφυγόντων, καὶ τὰς τριήρεις τ πόλεως ἐλαβον· αὐτοῦ δὲ Σύλλα καὶ Καρβωνι περὶ Κλῦσιον ἐξ ἠῶς ἐπὶ ἑσπέραν γίνεται μάχη κρατερὰ, καὶ

φαίνεται

φανέντες ἀλλήλοις ἰσόμαχοι, μὴ σκότους διεκρίθησαν. ἐν δὲ τῷ Σπολητίῳ πεδίῳ Πομπήϊος καὶ Κράσσος, ἄμφω Σύλλα στρατηγοί, κτείνουσι τὸ Καρβωνείων εἰς τρισχιλίους. καὶ Καρῖναν τὸν ἀντιστρατηγοῦντα σφίσιν ἐπολιόρκουν. ἔστι Καρβὼν μὲν ἕτερον τῶν Καρίνα στρατὸν ἐπιμένων, ὁ δὲ Σύλλας, αἰσθόμενος ἐφεδρεύοντας, ἑκάτερον αὐτῶν πρὸς δύο τάγματα εἰς δισχιλίους· καὶ Καρῖνας δι' νυκτὸς ὕδατός τε ὄντος ἐξ ὁμαλοῦ πολλοῦ καὶ σκότους, αἰσθομένων μὲν τῶν περὶ Καρβωνίδιον, λάθρᾳ δὲ τῶν ὁμόρων ἀμελούντων, διέφυγε. καὶ Καρβὼν εἰς Πραινεστὸν Μαρίῳ τῷ συνάρχῳ Μάρκιον ἔπεμπεν, ὀκτὼ τέλη στρατιᾶς ἄγοντα, πυθανόμενος αὐτὸν ὑπὸ λιμοῦ κακοπαθεῖν. οἷς ὁ Πομπήϊος ἐξ ἐνέδρας ἐν στενῷ καταστησάμενος, τρέπεται τε, καὶ πολλὰς λαφυρεύσας, εἰς λόφον συνέκλεισε τοὺς λοιποὺς· ἐξ οὗ Μάρκιος μὲν, ἐκσώσας τὸ πῦρ, ἀπεδίδρασκεν· ὁ δὲ στρατὸς αὐτοῦ τὸν αἴτιον τῆς ἐνέδρας καταστάντες, ἐπεσίασε χαλεπῶς. καὶ τέλος μὲν ὑπὸ τοῖς σημείοις ὅλον ἄνδρα παραγγέλματος ἐπανῆλθεν εἰς Ἀρίμινον· οἱ λοιποὶ δὲ εἰς τὰς πατρίδας καὶ μέρη διελύθησαν, ὡς ἐπὶ τὰ σπείρας τοῦ στρατηγοῦ μόνας παραμείναι. καὶ Μάρκιος μὲν ὧδε πράξας κακῶς, εἰς Καρβωνίαν ἐπανῆλθε· Μάρκος δὲ Λαμπώνιον ἐκ Λευκανίας, καὶ Πόντιον Τελεσῖνον ἐκ τῆς Σαμνίτιδος, καὶ τὸ Καπυανῶν Γόητον, μετ' ἐπτὰ μυριάδων ἐπτὰ μόνους Μάρκιον ἐξελιθεῖν τῆς πολιορκίας, ὁ Σύλλας

prælio, quod nox tandem diremit neutrò inclinante victoria. In Spoletinis verò campis Pompeius & Crassus amboSyllani duces straverunt Carbonianorum ad tria millia, & Carinatem sibi oppositum oppugnaverunt, donec à Carbone alius ei subsidio mitteretur exercitus: quem Sylla, rei non ignarus, iter facientem aggressus ex transverso, malè mulctavit, cæsis fermè duobus millibus. Carinas per occasionem noctis valde obscuræ ac pluviæ, licet sentientibus obsessoribus, tamen ob fœdam tempestatem neglectim id ferentibus, evasit. Idem Carbo ad collegam Marium obsidione Præneſtina eximendum misit cum VIII. legionibus Marcium, quia fame laborare obsessos cognoverat. eas Pompeius in angusto loco nactus, ex insidiis adortus est, multísque cæsis, reliquos in tumulum quendam refugere coactos cinxit undique. Marcius relictis quò magis falleret ignibus, noctu inde clàm aufugit: cujus exercitus acceptæ per insidias cladis culpam in ductorem referens, post graves seditiones tandem signa injussu ejus retulit Ariminum: inde reliquis catervatim ad proprios lares dilapsis, VII tantùm cohortes apud suum ducem permansérunt: ita Marcius re infeliciter gesta ad Carbonem revertit. Cetèrum M. Lamponium ex Lucania, Pontium Telesinum è Samnio, Guttámque Capuanum cum septuaginta millibus properantes ad eximendum obsidione Marium, Sylla

Carinas.

occupatis faucibus per quas solas erat trasitus, excluſit. Tum cos. deſperans de externis auxiliis, caſtellum loco ſpatioſo inter oppidum & hoſtium munitiones exſtruxit: in id collatis machinis contractíſque ſuis copiis, tentavit Lucretio repulſo erumpere: ſed poſt varios multorum dierum conatus quum nil proficeret, rurſum intra Prænestina
406 mœnia concluſus eſt. Per eosdem dies ad Faventiam Carbo & Norbanus confecto itinere ſub veſperam Metelli caſtris proximi, quum unica hora ſupereſſet, viderémtque denſa circumquaque vineta iratè magis quàm conſultè explicuerunt aciem, rati perterrituros ſe Metellum re tam inopina. Sed victi, ut loco temporéque ſibi incommodo, acervatim cadebant: ita ut cæſis circiter X. M. VI. M. deditis, reliquis disjectis, mille ſoli ſervatis ordinibus Arretium ſe receperint. Hac clade audita, legio Lucana Albinovani ad Metellum invito ductore ſuo defecit: qui tum quidem nihilo remiſſior factus ad Norbanum rediit: ſed non multis diebus pòſt pactus clàm per internuntium miſſum ad Syllam de impunitate, ſi patraret quid memorabile, ad convivium vocavit Norbanum cum ſuis legatis, C. Apuſtio, & Flavio Fimbria, fratre illius qui in Aſia necem ſibi ipſe conſciverat, aliiſque ducibus quotquot è Carbonianis aderant: qui ubi, ſolo Norbano excepto, convenêre,

Albinovanus.

Flavius Fimbrias.

ἐν τοῖς πυοῖς, ἢ μάχῃ ἁλῶναι ἔμελλον, ἀπέκλειε τὸ πεδίον. ὁ δὲ Μάρκελλος, ἀπογνώσκων ἤδη τὰς ἐξόδους ἐπικουρίας, φρούριον ἐν τῷ μεταιχμίῳ μεγάλῳ ἀντιτειχίσας, ἐς ὃ μηχανὰς καὶ σφαπὰν σιωγαγὼν, ἐπιχώρει βιάσασθαι τὸ Λουκρήτιον. πολυμήχανον δ' αὐτῷ ὁ ποικίλης τὸ πέρας ῥωμβῆρις, ἀδὲν ἀνύων, εἰς Πραινεστὸν αὖθις σιωκλείετο. ὁ δὲ τὰς αὐτὰς ἡμέρας ἐν Φαβεντίᾳ Καρβὼν καὶ Νωρβανὸς ἐξ ὁδοῦ βραχὺ σὺν ἀπέρας ἐπὶ τὸ Μετέλλου σρατοπέδου ἐλθόντες, λοιπῆς ὥρας μιᾶς καὶ ἀμπέλων πυκνῶν σφικειμένων, ἀνοήπως μάλα ὑπὸ ὀργῆς ἐς μάχην ἐξέπιπτον, ἐλπίσαντες Μέτελλον τῷ παραλόγῳ καπαπλήξειν· ἦν δὲ πύθμοι ἦ, ὡς ἐν ἀφυεῖ χωρίῳ τε καὶ ὥρᾳ, καὶ ἐς τὰ φυτὰ ἐμπίπτοντες, ἐφθείροντο κατὰ πλῆθος· ὡς ὀλίγας μὲν ἀμφὶ τὰς μυριάδας, ἀπομεῖναι δ' ἐς ἑξακισχιλίους, καὶ τοὺς λοιποὺς διαφθείρασθαι, μόνων σὺν πάσῃ χιλίων ἐπανελθόντων ἐς Ἄρρητον. τέλος δ' ἄλλα λόγχων ἀγόμενον ὑπὸ Ἀλβινουανῷ, τὸ ἥπιος πυθόμενον, μεσεχώρει σφᾶς Μέτελλον δυσχεραίνοντος· Ἀλβινουανὸς ὁ δὲ, τότε μὲν ὑπ' ἀκπαχῶν τὸ ὁρμᾶς αὐτὸν, ὡς Νωρβανὸν ἐπανήλθεν· ὀλίγαις δὲ ἡμέραις ὕσερον κρύφα τῷ Σύλλᾳ σφᾶσπεμπε, ὁ λαῶν ἄδειαν, εἴπ πεάξειεν ἀξιόλογον, ἐπὶ ἑσίασιν καλεῖ Νωρβανόν τε καὶ τοὺς σιωόνπας αὐτῷ σρατηγούς, Γάϊον Ἀντίπερον καὶ Φλαύϊον Φιμβρίαν, ἀδελφὸν τοῦδε ὃ σφᾶς τὸν Ἀσίαν ἑαυτὸν ἀνελόντος, ὅσοι τε ἄλλοι τῶν Καρβωνείων σρατηγοὶ τὸν πυρῆσαν· ὡς δὲ ἀφίκοντο, χωρὶς μὲν Νωρβανοῦ (μόνος γὰρ οὐκ ἀφίκετο)

κετο) πάντας αὐτοὺς ὁ Ἀλβινουανὸς ἐκτείνει ἐπὶ τῇ διαίτῃ, καὶ ἐς τὴν Σύλλαν διέφυγε. Νορβανὸς δὲ καὶ Ἀρίμινον ἐπὶ τῇδε τῇ συμφορᾷ, καὶ ἄλλα πολλὰ τῶν πλησίον στρατοπέδων ἐς τὴν Σύλλαν μεταχωρεῖν πυνθανόμενος, τῶν τε παρόντων οἱ φίλων ὀδύνας ἔπι πολὺν, ὀδὲ βέβαιον, ὡς ἐν συμφορᾷς, πθέμενος, ἰδιωτικῇ σκάφους ἐπιβὰς, ἐς Ῥόδον διέπλευσεν. ὅθεν ὑπὸν ἐξαπούμενος ὑπὸ τῆ Σύλλα, Ῥοδίων ἐπ᾽ ἀμφιγνοούντων, ἑαυτὸν ἐν ἀγορᾷ μέσῃ διέφθειρε. Κάρβωνα δὲ ἕτερα τέλη δύο στρατιωτῶν ἐς Πραίνεστον ἄγειν ἐπέμπετ Δαμάσιππον, ὑπερπεμόμενος Μάρκιον σπεύδειν τῆς πολιορκίας· ἀλλ᾽ ὀδ᾽ ἔτι τὰ στενὰ διελθεῖν ἐδύναντο φυλασσόμενα ὑπὸ τῆ Σύλλα. Γαλάται τε ὅσοι ὑπὸ Ῥαβίννης ἐπὶ τὰ Ἀλπεια παρῆκουσιν, ἀθρόως ἐς Μέτελλον μετετίθεντο· καὶ Λεύκολλος ἕτερος τῶν Καρβωνείων στίνα πρὸς τὴν Πλακεντίαν· ὧν ὁ Κάρβων πυνθανόμενος, τρισμυρίους ὅμως ἔτι ἔχων πρὸς τὸ Κλούσιον, ἐς δύο τέλη τὰ Δαμασίππου, καὶ ἕτερα πρὸς Καρίνας καὶ Μάρκιον, Σαμνιτῶν τε αὐτῷ χειρὶ πολλῇ προθύμως ἔτι πρὸς τὰ στενὰ κακοπαθούντων, λιπογνὺς ἁπάντων, ἀσθενῶς ἔφυγε σὺν τοῖς φίλοις ἐς Λιβύην ἐξ Ἰταλίας, ὕπατος ἔτι ὢν ὡς Λιβύην παρασησόμενος ἀντὶ τῆς Ἰταλίας· τῶν δ᾽ ὑπολειφθέντων οἱ μὲν ἀμφὶ τὸ Κλούσιον Πομπηίῳ συνεκθέντες ἐς μάχην, ὑπέβαλον ἐς δισμυρίους, καὶ ὡς ἐπὶ συμφορᾷ μεγίστῃ καὶ τὸ λοιπὸν τῶδε ἔ στρατὸ ἐς τὰς πατρίδας κατὰ μέρη διελύθη. Καρίνας ὃ καὶ Μάρκιος ὁ Δαμασίππους

omnibus in eodem cœnaculo trucidatis, ad Syllam transfugit. Albinovani perfidia. Tum Norbanus, ubi cognovit & Ariminum ob hunc casum & aliquot propinquos exercitus ad Syllam desciviſſe, ratus neminem suorum (ut fit rebus adversis) constantem fore in amicitia, privati hominis navicula conscensa trajecit in Rhodum: Norbani interitus. ubi quum à Sylla exposceretur, Rhodiis de ejus deditione deliberantibus, in medio foro se transfixit. Carbo verò alias duas legiones Damasippum jussit Præneste ducere, obsidionem Marii solvere properans: sed ne hæ quidem fauces à Syllanis obsessas valuerunt perrumpere. Præterea tota cisalpina Gallia defecit ad Metellum, & Lucullus contra Carbonianum exercitum alium prosperè pugnavit ad Placentiam. Quibus auditis Carbo, quamvis haberet adhuc armatorum XXX. M. circa Clusium, & duas Damasippi legiones, & totidem alteras sub Carinate Marcióque, adhæc Samnitium magnam manum gnaviter angustias perrumpere laborantium, omnibus tamen rebus desperatis, segniter profugit cum amicis in Africam, consul Italiam deserens, quasi hac amissa illam occupaturus. Exercitus, quem ad Clusium reliquit, cum Pompeio congressus, amisit fermè XX. M. reliqui accepta tanta clade diffugerunt in suam quisque patriam. At Carinas cum Marcio Damasippoque

sippóque conjunctis copiis ad fauces profecti sunt, cum Samnitibus ut putabant perrupturi. quod ubi non successit, Urbem petunt, quasi capi facilem, per virorum simul & cibariorum inopiam, & in Albano agro castrametantur circa decimum lapidem. Tum Sylla, Urbi metuens, properè præmissis equitibus qui hostium agmen remorarentur, ipse accelerato itinere cum omnibus copiis circa meridiem Collinæ portæ jam propinquus ad ædem Veneris castra posuit, hostibus quoque circa Urbem castrametatis. Inclinato deinde ad vesperam die collatis signis, dextrum Syllæ cornu vicit, sinistrum fusum ad portas refugit. Ibi viri senes ut viderunt hostes profligatis mixtos accurrere, cataractam dimiserunt: quæ delapsa multos milites, multos etiam senatores, oppressit: magna pars metu & necessitate coacta retro in hostes se vertit, & continuato per totam noctem prælio, magnam eorum concidit multitudinem: inter quos Telesinus Albinúsque ceciderunt: castra eorum capta sunt. Lamponius Lucanus cum Marcio Carinatéque, & quotquot ex Carbonianis ducibus interfuerant prælio, diversa loca fuga petierunt. Utrinque desideratorum numerus æstimatus est ad quinquaginta millia, captivorum supra octo millia: inter eos quia major pars Samnites erant, Sylla jaculatoribus conficiendos objecit. Postridie Mar-

408

σιπποῦ· οἷς εἶχον ἅπασιν ἐπὶ τὰ στενὰ ἐχώρουν, ὡς ὁμοῦ τοῖς Σαμνίταις βιασόμενοι πύλας αὐτοὶ πεφόβηντο· ἐ δυνηθέντες ᾗ ἀφ' ἑσπέρας, ἐφέροντο ἐς Ῥώμην, ὡς ἐρήμην ἀνδρῶν ἢ τροφῶν ἅμα καταλήψόμενοι τὸ ἄστυ· καὶ ᾗ τὰ στρατόπεδον ἐγκατέστρεψαν πρὸς τῷ Ἀλβανῷ λίμνῃ. δεῖσας οὖν ὁ Σύλλας μὴ τῇ πόλει, τὰς μὲ ἱππέας ἔτι ὑπεμενε καὶ ἀπουδὴν ἐνοχλεῖν αὐτοῖς ἐδίδου. αὐτὸς δ' ἐπιχθεὶς ἀφ' ἑσπέρας τὸ στρατῷ ᾗ τῆς Κολλίνας πύλας, ἔτι μεσημβρίαν ἐστρατοπέδευεν ἀμφὶ τὸ τῆς Ἀφροδίτης ἱερόν, ἤδη καὶ τῶν πολεμίων ἔτι τὴν πόλιν στρατοπεδούντων· μάχης δ' ἐνθυς αὐτοῖς ἔτι δείλης ἐπιγενομένης, τὸ μὲ δεξιὸν Σύλλας ἐκράτει, τὸ δὲ λαιὸν ἡττώμενον ἐπὶ τὰς πύλας κατέφυγεν· οἱ ᾗ γέροντες ὄντες ὡς εἶδον αὐτοῖς συντρίχοντας τοὺς πολεμίους, τὰς πύλας καθῆκαν ἀπὸ μηχανῆς· οἱ δ' ἐμπίπτοντες πολλοὺς μὲ ἀπὸ τοῦ στρατοῦ διέφθειρον, πολλοὺς δ' ἀπὸ τῶ βαλῶν· οἱ πολλοὶ δ' ὑπὸ δέους καὶ ἀπορίας αὐτοὶ ἐστρέφοντο ἐς τοὺς πολεμίους. καὶ νυκτὸς ὅλης ἀγωνισάμενοι, πολὺ πλῆθος ἔκτειναν. ἔκτανον ᾗ καὶ τῶν στρατηγῶν Τελεσῖνόν τε & Ἀλβῖνον, & τῶν στρατοπεδαρχῶν αὐτῶν ἔλαβον. Λαμπώνιός τε ὁ Λευκανὸς & Μαρκέλλιος & Καρῖνας, ὅσοι τε ἄλλοι στρατηγοὶ τῆς Καρβωνείου στάσεως αὐτοῖς συνῆσαν, διέφυγον· καὶ θανάτου κατέδικάσθησαν. ἔρρηγε πέντε μυριάδων ἐδεῖτο γνώσεως πρὸ ἀμφοτέρων· πεντακισχιλίων πλείω γνώσθαι. Σύλλας δ' ὁπλομάχων τὸ πλέον ὢν, κατηκόντισε· μὴ ᾗ μέρος αὐτοῦ & Μαρκίου & Καρίνα ἀλλοτε

ἀλόντες ᾠκτείνοντο, ⸗ ἀδὲ τῶνδε φειδόμενοι, οἱα Ρ'ωμαίων, ἐκτεινεν ἀμφω, ⸗ τας κεφαλας ἐς Πραινεστον Λευκρητιῳ περὶ τὸ τειχη περιελεύσεσθαι ἐπεμψε. Πραινεστινοι δὲ, ⸗ τὰδε γεγραμμενοι, ⸗ τ' Καρβωνειον ἔργατην ἀπολωλεκοτα πάντα πυνθανομενοι, αὐτοι τε Νωρβανον ἤδη φυγειν ἐξ Ἰτηλιας, ⸗ τὸν ἄλλον Ἰταλιαν ⸗ Ρ'ωμῃ ἐπ' αὐτῃ Συλλαν κατεστεναι κεχειρωκοτα, τῳ πολιτῃ τῷ Λευκρητιῳ παρεδοσαν, Μαριος καταδυτ⸗ ἐς ὑπονομον, ⸗ μετα βραχυ καὶ ἀνελοντ⸗ ἑαυτον· Λευκρητ⸗ μὲν δὴ, Μαριε τῷ κεφαλῷ κατεμων, ἐπεμπεν ἐς Σύλλαν· ⸗ αὐτῷ ὁ Συλλας ἐν ἀγορᾳ μιση τῳ τ' ἐμβολων ἵζομεν⸗, ἐπιγελασας λεγεται τῇ νεοτητι τοῦ ὑπατου, ⸗ εἰπειν, Ε'ριτῳ δει πρωτον ἡγιαζ πριν πηδαλιοις ἐπιχειρειν. Λευκρητ⸗ δ' ἐπει Πραινεστὸν εἶλε, τ' ἀπο τ' βυλης ἐζωγρ' Μαριῳ ἑφτηκοντα τῶν μὲν αὐτικα ἀνηρει, τὰς δ' ἐς φυλακὴν ἐστειλλεν· ὃς ὁ Συλλας ἐπλῆθε ἀνελε. καὶ τὰς ἐν Πραινεστῃ πρωτεπεμψε χωρὶς ὄπλων προελθειν ἅπαντας ἐς τὸ πεδιον· ⸗ προελθοντων τὰς μὲν ἑαυτῷ τι χρησιμους ἡγουμενος, ὀλιγους πάμπαν, ἐξειλετο, τους δ' ἐς λοιπους ἐκελευσεν ἐς τελος ἀπ' ἀλληλων διαφθειραι, Ρ'ωμαιους τε ⸗ Σαμνιτας ⸗ Πραινεστινους· ἐπει δὲ διεγνωσαν, τοῖς μὲν Ρ'ωμαιοις ἐπεκήρυξεν ὅπ ⸗ οἱδε ἄξια θανατου δεδρακησι, καὶ συγγνωμην ἐδωκεν ὁμως· τὰς δ' ἑτερους κατηκόντισεν ἅπαντας· γυναικα δ' αὐτῶν ⸗ παιδια μεθηκεν ἁπαθεῖς ἁπασων. ⸗ τὴν πολιν διήρπαζε πολυχρήματον ἐν τοῖς μάλιστα τότε ὄσαι. ὧδε μὲν δὴ ⸗ Πραινεστὸς ἑάλω. Νώρβα δ' ἑτερα πολις

cius & Carinas è fuga retracti sunt, quibus victor non pepercit ut civibus, sed amborum capita præcisa misit Lucretio, circumferenda circa Prænestinorum mœnia: qui & his visis, & audito perisse omnes Carbonis copias, Norbanum ex Italia fugere, ipsam denique Urbem in potestatem Syllæ redactam esse, oppidum Lucretio dediderunt. Marius in cuniculum se abdidit, ubi mox manus sibi intulit. Caput ejus ad se relatum Sylla pro rostris posuit, non sine cavillo in ætatem consulis: Debuisse prius remum tractare, quàm gubernaculum. Lucretius Prænestе potitus, quotquot senatores Marianæ factionis ibi deprehendit, aut mox interfecit, aut misit in custodiam: quos Sylla postquam eò venit, occidit, ceteram multitudinem inermem jussit prodire in campum: quo facto, ubi aliquot admodum paucos exemit, quorum opera aliquando usus fuerat, reliquos divisit trifariam: postquam aliò Romani, aliò Samnites, aliò Prænestini secessère, Romanis per præconem monitis, commeruisse quidem mortem ipsos quoque, habituros tamen veniam, alios omnes confixit jaculo: mulieres tantùm & pueros dimisit incolumes: oppidum diripuit ditissimum illo seculo. ita Prænestе tractatum est. Norba nihilominus resistebat totis viribus

Prænestinorum deditio.

Marii interitus.

Syllæ caput villatio in Marium.

Prænestini ut tractati à Sylla.

Norba.

viribus, donec Æmilio Lepido noctu per proditionem intromisso, indignabundi oppidani, pars suamet manu, pars mutuis vulneribus ceciderunt, alii præfocarunt se laqueis, aut obturatis foribus ignem tectis subdiderunt: quorum conatum fortuitus ventus adjuvit in tantum, ut præda omnis absumpta sit incendio. Ita hi quoque internecione deleti sunt.

Norbæ oppidani ut deleti.

Finito in Italia bello per tot clades igni ferróque illatas ultro citróque, alii Syllani duces obita regione, inspectísque oppidis, præsidia locis suspectis imposuerunt: Pompeius in Africam contra Carbonem, in Siciliam contra ejus amicos missus est. Sylla ipse advocato in concionem populo, multa de se magnificè, multa ad illos terrendos vehementer locutus, ita concluſit orationem ut diceret, populi quidem statum in melius se mutaturum, si jussa fecerint: inimicorum verò parciturum nemini, sed affecturum eos extremis calamitatibus: imò & in prætores, quæstores, tribunos, tum quicunque ex eo die quo Scipio cos. pactis non stetit, partes hostium foverint, pro viribus animadversurum. Post concionem sine mora senatores quadraginta, equites Rom. M. D C. proscripsit.

409

Sylla in concionem pop. Rom. vocat.

Hic enim primus capitalis proscriptionis inventor est habitus: qui & præmia percussoribus proscriptorum, latentiumque indicibus proposuit, & pœnam ab-

Sylla primus capitalis proscriptionis inventor.

ἀντεῖχεν ἔπ ἐγκρατῶς, ἔστε Αἰ-
μιλίου Λεπίδου νυκτὸς ἐς αὐτὼ ὁμ
ὡθοδοσίας ἐσελθόντος, ἀμφαπα-
κτησαντες οἱ ἔνδον ἐπὶ τῇ ὡθοδοσίᾳ,
οἱ μὲ ἑαυτοὺς ἀνήρουν, οἱ δ' ἀλ-
λήλους ἐκόντες, οἱ ἢ καὶ βρόχοις
συνεπλέκοντο· ἢ τὰς θύρας ἐπι-
φράξαντο ἑτέρωι, ὁ ἐνεπιμπρασαν.
ἄνεμός τε πολὺς ἐμπεσὼν, ἐς πᾶ-
σαν αὐτὼ ἐδαπάνησεν ὡς μηδὲ
ὁπ τῆ πόλεως λάφυρον γλυσθαι· ἢ
οἱδὲ μὲν ὅτως ἐγκρατῶς ἀπέθα-
νον.

Ἡ νυσμβρῶν ἢ τῶν ἀμφὶ τὼν Ἰ-
ταλίαν πολέμιων ἢ πυρὶ καὶ φόνῳ
πολλῷ, οἱ μὲ ὃ Σύλλα στρατηγὸ
τὰς πόλεις ἐπιόντες, τὰ ὑποπτα ἐ-
φρούρουν, ἢ Πομπήϊος ἔστε Λι-
βύλω ἐπὶ Κάρβωνα, ὁ ἐς Σικελίαν
ἐπὶ τὰς ἐκεῖ Κάρβωνος φίλους ἐ-
στέλετο. αὐτὸς ἢ ὁ Σύλλας, Ῥω-
μαίους ἐς ἐκκλησίαν συναγαγὼν,
πολλὰ ἐμεγαλήγορησεν ἐφ' ἑαυτῷ,
ἢ φοβερὰ ἐς κατάπληξιν εἶπεν ἐπ-
εμα· ὁ ἐπηνέγκεν, ὅτι τὸ μὲν δῆμος
ἐς χρησὼ ἄξι μεταβολὴν, εἰ πει-
θοιντό οἱ, τὸ δ' ἐχθρῶν ὐδένος ἐς ἐ-
λαττον κακοῦ φείσεται, ἀλλὰ ἢ τὰς
στρατηγὸς, ἢ ταμίας, ἢ χιλιάρχους,
ἢ ὅσοι τι συνέπραξαν ἄλλο τοῖς πο-
λεμίοις, μεθ' ὧν ἡμέραν Σκιπίων
ὁ ὕπατος ὐκ ἐνέμεινε τοῖς ὡς
αὐτὸν ὡμολογημένοις μετελθὼν
ἢ κράτος. ταῦτα δ' εἰπὼν, αὐ-
τίκα βουλευτὰς ἐς πεσαράκοντα,
ἢ τῶν καλουμένων ἱππέων ἀμφὶ
χιλίους ὁ ἑξακοσίους ἐπὶ θανάτῳ
ὡθυγράφεν. ὅτος ἢδ δοκεῖ πρῶ-
τος ὃς σύλλαβε θανάτῳ ὡθγρά-
ψαι, ἢ γέρα τοῖς ἀναιρέσι καὶ
μεμυσμένα τοῖς ἐλέγχουσι, ὁ κη-
λάσεις τοῖς κρύπτουσιν ἐπιγράψαι.

μετ'

μετ' ὀ πολὺ οἳ ἐβλοῦτὰς ἄλλους αὐτοῖς ἐπιστέτιθει, κὴ τῶνδε οἱ μὲ, ἀδεκήτως καταλαμβάνομβοι, διεφθείροντο ἔνθα σωτλαμβάνοντο, ἐν οἰκίαις, ἢ τεναποῖς, ἢ ἱεροῖς· οἱ δὲ, μετίοντες ἐπὶς τ Σύλλαν φερόμβοί τε κὴ ἀπὸ ποδῶν αὐτὲ ῥιπτούμβοι, οἱ ἦ κὴ ἐσύροντο κὴ καπατατιῶτο· ἐδὲ φωνὴ ἔπ τ θεωμβρων ἠδένὸς ἐπὶ τοσοῖσδε κακοῖς ἔχοντ@, ὑπ' ὀκτληξεως. ἐξέλασις τε ἐτίρων ἰῶ, & δήμοδοσις τῶν ἐτέρων ὄντων. ἐπὶ ἦ τους τ πόλεως ἀκφυγόντας ζητητὴ πέντε μασθόντες διέθεον· καὶ ὅσους αὐτῶν λάσοιεν, ἀνήρουν. πολλὴ ἦ κὴ τῶν Ἰταλιωτῶν ἀναίρεσίς τε κὴ ἐξέλασις κὴ δήμοδοσις ἰῶ, ὅσοι τι Κάρβων@, ἢ Νωρβάνοὺ, ἢ Μαρίου, ἢ τῶν ὑπ' ὀκείνοις στρατηγησάντων ὑπήκουσαν. κρίσις τε ἦσαν ἐπὶ τύτοις ἀνὰ τὴν Ἰταλίαν ὅλῃ πικρὰ, κὴ ἐγκλήμασι ποικίλα στρατηγίας, ἢ στρατιᾶς, ἢ εἰσφορᾶς χρημάτων, ἢ ἄλλης ὑπηρεσίας, ἢ βουλδύσεως ὅλως κ Σύλλα· ἐγκλήμασι οἳ ἰῶ κὴ ξενία & φιλία, & ὁμοτεισμὸ, λαθόντ@ ἢ δοντ@. ἠδὴ οἳ τὶς κὴ ἀσθυμίας ἢ μόνης σωσθίας ἠλίσκετο· κὴ ζῶν' ἤκμαζε μάλιστα κατὰ τ πλευσίων. ὡς οἳ ἐξέλιπε τὶ καθ' ἑνα ἀνδρα ἐγκλήματι, ἐπὶ τὰς πόλεις ὁ Σύλλας μετήει, καὶ ὠλόλυζε κὴ πάσδε, τῶν μὲ ἀκροπόλεις καταστάντων, ἢ τιχη καθαιρῶν, ἢ κοινὰς ζημίας ἐπιτιθεὶς, ἢ εἰσφορᾶς ὠτρύνων βαρυτάτας· τὶς οἳ πλείοσι τοὺς ἑαυτῦ στρατιώτας ἐπῴκιζεν, ὡς ἐξων φρούρια κατὰ τ Ἰταλίας· τὶσὶ τε γὴ

ditos celantibus interminatus est. Nec multo pòst alios item senatores in proscriptorum album retulit. Ex his quidam nec opinantes oppressi passim per domos, per templa, per porticus: alii sublimes correpti, & ad pedes Syllæ projecti: alii raptati conculcátique, nemine ad tam dira spectacula vel mussare audente: alii pellebantur ex Urbe, rursus alii bonis suis spoliabantur, profugos inquisitores persequebantur, nusquam non discurrentes & excutientes omnia, trucidantes quotquot ex iis adipisci poterant. Nec minor fuit sociorum cædes, direptio, expulsio, qui Carboni aut Norbano aut Mario eorumve legatis paruerant, & per totam Italiam exercebantur severa de his rebus judicia, variis criminibus, militiæ, militaris præfecturæ, collatæ pecuniæ, cujusvis operæ contra Syllam præbitæ, communicative contra eum consilii: rei peragebantur & hospites & amici, creditores debitoréque. nec defuit cui obsequium crimini datum est, aut iter feciſſe cum damnatæ factionis homine: sed præcipuè divites hærebant in hoc periculo. Ut verò singulorum criminationes defecerunt, tum totos populos adortus Sylla puniit: aliorum arces aut mœnia diruit, alios pecuniis mulctavit, alios vexavit exactionibus gravissimis: aliò colonos deduxit, quorum opera in eo bello usus fuerat, qui opportunis locis dispositi in ipsius potestate continerent Italiam, translatis

Syllæ crudelia facinora.

410

latis ad eos veterum possessorum prædiis: quo beneficio per totam vitam habuit obnoxios. Quum enim res suas nisi actis Syllæ ratis tueri nequirent, propugnatores ejus dignitatis fuerunt etiam post illius obitum. In eo statu Italiæ, Carbonem ex Africa in Siciliam cum multis claris varis profugum, atque inde in Cosyram fugientem, Pompeius per certos homines ad id missos retraxit: & alios quidem, ne in conspectum quidem admissos, tolli mandavit: Carbonem verò, ter consulem, vinctum ad pedes sibi sisti passus, post gravem pro concione invectionem occidit: caput resectum ad Syllam missum est.

Carbonis interitus.

Qui postquam res inimicorum suo tractavit arbitratu, ita ut nihil hostile supereſſet præter Sertorium, & eum quidem longè remotum, Metello contra eum in Hispaniam misso, pro libito res urbanas ordinavit. Quum enim legum, suffragiorum, sortium nulla haberetur ratio, universis metu latitantibus aut silentibus, omnia Syllæ acta tam consulis quàm proconsulis rata S. P. Q. R. habuit, & statuam auratam equestrem pro rostris ei posuit hoc titulo, CORNELIO SYLLÆ IMPERATORI FELICI. Sic enim ab adulatoribus vocabatur ob perpetuos rerum contra inimicos gestarum successus. quæ adulatio in cognomen vertit. Inveni etiam commentarios qui tradant, cum hoc

Statua aurata Syllæ posita.

Syllæ cognomina.

αὐτῶν & τὰ εἰκήματα ἐς τὰς δί μεταφέρων διεμισεῖτο· ὁ καὶ μᾶλιστ' αὐτὸς ἐνόους αὐτῷ καὶ τελευτήσαντι ἐποίησεν· ὡς γὰρ ἐκ ἐξόντες αὐτὰ βεβαίως, εἰ μὴ πάντ' εἶη τὰ Σύλλα βέβαια, ὑπερηγωνίζοντο αὐτῷ καὶ μετὰ ταῦτα. καὶ ταῖς μὲν ὧν ἄλλαις ἀμφὶ τὸν Ἰταλίαν. Καρβωνα δ' ὁ Λιβύης ἐς Σικελίαν, μετὰ πολλῶν ἐπιφανῶν, & ἀπ' αὐτῆς ἐς Κοσύραν νῆσον ὑποφεύγοντα, πέμψας τινὰς ὁ Πομπήϊος ἀνεῖλεν· & τοὺς μὲν ἄλλους τοὺς ἀγομένους ἀπέλυσεν, ἀδ' ἐς ὄψιν οἱ προσαχθέντας, ἀνεῖλεν· Κάρβωνα δ' παραστήσας ἑαυτῷ τοῖς ποσὶ, δεσμώτην τε ὑπάτου, ἐπεδημηγόρησε, καὶ κατέκλινε, καὶ τῷ κεφαλῷ ἐς Σύλλαν ἐπέμψεν.

Ὁ δ', ἐπεὶ οἱ πάντα ὡς ἐβούλετο ἐπὶ τοῖς ἐχθροῖς διῴκητο, & πόλεμον ἤδειν ὧν ἔτι, πλὴν Σερτωρίου, μακρὰν ὄντα, Μέτελλον μὲν ἐπὶ τοῦτον ἐξέπεμπεν ἐς Ἱσπανίαν· αὐτὸς δ' ἐν τῇ πόλει καθίζετο ἅπαντα ἐφ' ἑαυτῷ καθ' ὃν ἐβούλετο τρόπον. νόμου γὰρ ἢ χειροτονίας ἢ κλήρου λόγος οὐκ ἦν ἔτι, πεφευγότων ὑπὸ δέους πάντων, καὶ κρυπτομένων ἢ σιωπώντων· ἃ καὶ πάντα ὅσα διῴκησεν ὁ Σύλλας ὑπαινῶν τε καὶ αἰνιττόμενος, βέβαια & ἀνεύθυνα ἐψηφίζοντο εἶναι. εἰκόνα τε αὐτῷ ἐπιχρύσου ἐπὶ ἵππου ἔστησαν τῶν ἐμπροσθεν ἀνειθέσιν & ὑπογράψαν, ΚΟΡΝΗΛΙΟΥ ΣΥΛΛΑ, Η'ΓΕΜΟΝΟΣ Ε'ΥΤΥΧΟΥΣ. διὸ καὶ αὐτὸν οἱ κόλακες διδύτυχοῦντα ἐπὶ τοῖς ἐχθροῖς ὠνόμαζον, καὶ ἐπῆλθεν ἐς βέβαιον ὄνομα ἡ κολακεία. ἤδη δέ που καὶ ἐφ' ἡμῶν ἐκαλεῖτο ὁ Σύλλας Ε'υτυχὴς ὑπὸ τῶν

δὲ τῷ ψηφίσματι ἀναγραφῶσιν. ἢ οὖν ἀπεικὸς ἐφάνετό μοι ⸂ τόδε, ἐπεὶ ἢ Φαύστῳ ἐπωνομάζετο. δόκατεν ⸃ ⸂ ἀγοίου ἢ ἐπιφορδίτιον ἀγχοτάτω μᾶλιστα εἶναι τὸ ὄνομα· ἔστι δ' ὅπου ἢ χρησμὸς αὐτῷ δοθεὶς ἐδεδώκει τάδε, σκηπτοφόρῳ τε μίλωνι.

Πείθεό μοι Ῥωμαῖε, κραταιῷ μέγα Κύπρις ἐδωκεν,
Αἰνείῃ γλυκερῇ μεμελημένον· ἀλλὰ σὺ πᾶσιν
Ἀθανάτοις ἐπίτελλε τιθεὶς μὴ λήθεο τοῦδε·
Δελφοῖς δῶρα κόμιζε· ⸂ ἐστί τις ἀμφιέπουσι
Ταῦρον ὑπὲρ νιφόεντα, ὅπου περιμήκετον ἄχθος
Καρῶν, οἳ ναίουσιν ἐπώνυμον ἐξ Ἀφροδίτης,
Καὶ πέλεκυν ἥμβρον, λήψῃ κραταιῷ ἀμφιλαφὲς σοι.

ὁπότερα δ' αὐτῶν ἐψηφίσαντο Ῥωμαῖοι τῷ εἰκόνα πήξαντες, δοκεῖ μοι παρασκώπτοντες ἢ ὠκειελισσόμενοι τὸν ἄνδρα ἐπιγράψαι. ἔπεμψε ⸃ ἢ τριφυὲς χρυσοῦν ⸂ πέλεκυν, ἐπιγράψας τάδε,

Τοῦδέ σοι αὐτοκράτωρ Σύλλας ἀνέθηκ' Ἀφροδίτη,
Ὡς εἶδεν κατ' ὄνειρον ἀνὰ στρατιὴν διέπουσαν
Τεύχεσι τοῖς Ἄρεος μαρναμένην ἐνοπλίην.

ὁ ⸃, ἔργῳ βασιλεὺς ὤν, ἢ τύραννος ⸂, οὐχ αἱρετὸς, ἀλλὰ δωκάμει ἢ βίᾳ, δεόμενος ⸂ ἄρα ⸂ τοῦ σχηματισμοῦ ⸂ αἱρετὸς εἶναι δοκεῖν, ὧδε καὶ τόδε ἐμηχανήσατο· Ῥωμαίοις πάλαι καὶ ⸃ χρεὼ ἦσαν οἱ βασιλῆς, καὶ ὁπότε τις αὐτῶν ἀπόλοιτο, βουλόμενοι ἕτερον πρὸ senatusconsulto Venustum appellatum: quod eo facilius credo, quando & Fausti cognomen accepit, non alienum à significatu festivi gratioſique. Extat & oraculum, quo in his rebus aggrediendis confirmatus est:

Crede mihi Romane, ingens dat Cypria robur,
Æneæ generi indulgens. tu reddere cunctis
Calitibus, gratus, donaria grata, memento.
Munera fer Delphos. est quidam qui arduus altas
Attingit Taurus nubes, ubi mœnia Cares
Longa colunt, Graio Veneris de nomine dicta:
Huic, magnas capies vires, donando securim.

Utrumlibet cognomen ad effigiem ejus ascriptum est ex senatusconsulto, videtur mihi non caruisse cavillo, ni sic quoque captata est victoris gratia. Securis certè cum aurea corona illò missa est, hac inscriptione:

Hanc tibi sancta Venus posuit Sylla imperator,
Quandoquidem in somnis te vidit in agmine primo
Hortantémque suos, & Martia tela moventem.

Itaque re jam rex aut tyrannus, quippe non jussu populi, non senatus autoritate, sed vi assecutus potentiam, quum prætextu opus haberet ut videretur electus legitimè, usus est arte hac: Olim Romæ regnabat quisque virtute præstantissimus: & quoties aliquis 411

quis eorum vita decederet, senatores alii post alios quinis diebus reip. præerant, donec alius quispiam in regnum succederet, cui faviſſent ſuffragia populi. Is quinque dierum magiſtratus, interrex vocabatur. Interregnum. consularia verò comitia more solenni erant penes decedentes consules: qui si quo casu deessent, tum interrex creabatur qui præesset comitiis. Hujus moris occasione Sylla, quum resp. careret coss. quando Carbo in Sicilia, Marius Prænestе perierant, pauliſper ex Urbe seceſſit, senatu jusso creare interregem: qui Valerium Flaccum elegit, sperans habiturum consularia comitia. Valerius Flaccus interrex. Tum Sylla scripsit Flacco, rogaret Quirites ex ipsius Syllæ sententia, velintne jubeántque, quoniam præsens rerum status ita postulet, dictatorem creari revocato priſco more post annum quadringentesimum: idque non ad certum aliquod tempus, sed donec res urbanæ ac Italicæ totúmque imperium, continuis bellorum procellis concuſſum eatenus, ordinatum firmatúmque fuerit. Quæ rogatio haud dubiè ad ipſum spectabat: nec diſſimulavit cupiditatem, adjecto in fine literarum, si ita visum fuerit patribus, se potiſſimum reipubl. navaturum hanc operam. His litteris in urbem perlatis S. P. Q. R. inops consilii, quippe qui nec legitima comitia retineret, nec in sua potestate esset, per comitiorum simulacrum libenter ac-

Sylla dictator eligi vult.

412

ἐπέρχον ἐπὶ πέντε ἡμέρας ἦρχεν· ὧν πινὰ ἄλλον ὁ δῆμος δοκιμάσοι βασιλεύειν. καὶ τόνδε τὸν πενθήμερον ἀρχοντα Ἰντέρρηγα ὀνόμαζον· εἰη δ' ἂν, Ἐν τοσῷδε βασιλεύς. ἀρχαιρέσια δ' ὑπάτων οἱ λήξοντες τῆς ἀρχῆς ἀεὶ ἐποιοῦντο. ἐὰν δέ τι καὶ συμπτωσίαν ὑπατικὸν μὴ εἴη, ὅδε ὁ ἐν τοσῷδε βασιλεύς, καὶ τότε ἐγίγνετο ἐς τὸ τῶν ὑπάτων χρηματίζειν. τότε δὴ καὶ ἔθους ἐπῆν ὁ Σύλλας, ὑπάτων μὲν οὐκ ὄντων, ἐπεὶ καὶ Κάρβων ἐν Σικελίᾳ, καὶ Μάριος καὶ Πραινεστῖνοι ἐτεθνήκεσαν, ἀστὸς μὲν που τῆς πόλεως ὑπεξῆλθε, τῇ δὲ βουλῇ ἐπεστάτει ἐλεόδῃ τὸ καλούμενον Μεπεξὺ βασιλέα· ἡ δὲ ΟὐαλέριΟν Φλάκκον εἵλετο, ἐπίσκοπα ὑπάτων ἐπιτεθήσαν χειροτονίαν. ὁ δὲ Σύλλας ἐπεστέλλε τῷ Φλάκκῳ γνώμην ἐς τὸν δῆμον εἰπεῖν ὅτι χρήσιμον ἡγοῖτο Σύλλας ἐν τῷ παρόντι ἐλεόδῃ τῇ πόλει τὸν ἀρχὸν ἐς ὀκτώ μηνας διατάττειν, πανσπέρμον ἐθέλειν τὴν ἀρχὴν ἐπὶ τετρακοσίοις ἔτεσιν· ὃν δὲ ἤλειπτο, οὐκ ἐθέλειν ἄρχειν οὐκ ἐς χρόνον ῥητὸν, ἀλλὰ μέχρι τοῦ πόλιν ἐς τὸ Ἰταλικὸν καὶ τὸν ἀρχὸν ὅλως στάσεσι καὶ πολιορκίαις σεσπλευμμένον σηλίσαι. ὁ μὲν δὴ νεὸς τὸν γνώμην ἐς αὐτὸν ἤνεγκε τὸν Σύλλαν, καὶ ὃς δὴ ἀμφιβόλου ὄντος ὁ δὲ Σύλλας, ὁ κρατῶν αὐτῶν, ἐς τοῦτ' ἐν τέλει τὸ ἐπιστολὴν ἀνεκάλυπτεν, ὅτι εἰ δυκοίη μάλιστα καὶ αὐτὸς τῇ πόλει ἐς τὸν τόδε χρόνον χρήσιμος. ὁ μὲν δὴ τοῦδε ἐπιστεῖλε. Ῥωμαῖοι δ' ἐκ ἐκόντες μὲν ἐδέκ νόμῳ ἐπὶ χειροτονοῦντες ἐδέν, ἐδ' ἐπὶ σφίσιν ἠγκέμμοι τὸ ἔργον ὅλως ἐν τῇ πάντων ἀπορίᾳ τῷ ὑπακοῦσιν τὸ χειροτονίας, ὡς ἐλευθ-

ερωθ

ρίας ἐκόντα καὶ ἀσύχημα, ἀπατώμενοι, χειροτονοῦσι τὸν Σύλλαν ἐς ὅσον θέλοι τυραννον αὐτοκράτορα τυραννῶν· μὴ γὰρ ἡ τῶν δικτατώρων ἀρχὴ καὶ πάλαι ὀλίγῳ χρόνῳ ὁρίζομένη, τότε ἐς ἄσοριστον ἐληλύθυια, τυραννὶς ἐγίγνετο· ἀντελήφθησαν δὲ μόνοι ἀσφαλίσασθαι, ἐς εὐσχεῖσαν δ' ῥήματος, ὅπ αὐτὸν αἱρεθέντα δικτάτωρα ἐπὶ θέσει νόμων, ἂν αὐτὸς ἐφ' ἑαυτοῦ δοκιμάσῃ, καὶ καταστήσῃ τὴ πολιτείαν. ἔτω μὲν δὴ Ῥωμαῖοι, βασιλεύσιν ὑπὲρ πὰς ἑκατὸν ὀλυμπιάδας χρησάμενοι, ἐπὶ δὲ ἐκείνοις δημοκρατίᾳ τε καὶ ὑπάτοις ἐτησίοις ἀφεστῶσις ἐς ἄλλας ἑκατὸν ὀλυμπιάδας, αὖθις ἐπειρῶντο βασιλείας, ὀλυμπιάδων ἔτων ἐν Ἕλλησιν ἑκατὸν ἑβδομήκοντα πέντε· καὶ ἐδόκει ἐν Ὀλυμπίᾳ τότε ἀγωνίσματος, πλὴν σταδίου δρόμου, γυμνάσιον· τὸς γὰρ ἀθλητὰς ἐς τὰ ἄλλα θαύματα πάντα ὁ Σύλλας ἐς Ῥώμην μετεκίνητο, ἐπεικείᾳ τῶν Μιθριδατείων ἔργων, ἢ τῶν Ἰταλικῶν· ἀσφάσεως δὲ ἦν, ἀναπαύσῃ καὶ ψυχαγωγήσῃ τὸ πλῆθος ἐκ πολέμων. ὁ δὲ ἐς μὲν ἀσχῆμα τὸ πατρίου πολιτείας, ὑπάτους αὐτοῖς ἐπέτρεψεν ἀποφῆναι· καὶ ἐγένοντο, Μάρκος Τύλλιος ἐς Ὀρτύλιος Δολοβέλλας· αὐτὸς δ' εἶχε δὴ βασιλεύων, δικτάτωρ ἐπὶ πᾶς ὑπάτοις ἦν· πελέκεις τε γὰρ ἐφέροντο ἀσὶ αὐτῷ, οἷα δικτάτωρι, ἑκκαίδεκα ἐς τεσσαρες, (ὅσοι καὶ τὸ πάλαι βασιλέων ἠκολούθουν) καὶ φυλακὴν τοῦ σώματος ἀσέλεσθαι πολλὴν· νόμους τε ἐξέλυεν, ἐς ἑτέρους ἐτίθετο· καὶ στρατηγεῖν ἀπέφηνε, πρὶν πεμπτεύσαι, καὶ ὑπατεύειν, πρὶν στρατηγήσαι· ἐς τὴν ἀρχὴν τὴν αὐτὴν

cepit oblatam libertatis fucatæ speciem, creavítque Syllam tyrannum potestate singulari, ad tempus quantum ipsi libeat. nam & olim dictatura tyrannis erat circumscripta brevi tempore: sed tum amotis terminis nihil ei defuit ad absolutam tyrannidem. verbis tamen res cohonestata est: dictatorem eum creatum perferendis legibus, quas ipsi ferre visum fuerit, constituendæque reipublicæ. Sic P. R. imperio regum assuetus circiter C. olympiadas, atque aliis fermè totidem regimini populari sub annuis consulibus, rursum ad regni formam rediit, peracta apud Græcos c. LXXV. olympiade: quo tempore nullum in olympia certamen præter cursum in stadio supererat. Nam athletas ceteráque ludicra universa in Urbem Sylla Mithridatici belli atque civilis occasione transtulerat, causam prætexens quòd populum post tot labores recreare cuperet. Nihilominus, ut pristina reip. forma videretur manere, permissum est populo facere consules. Creati M. Tullius, Cornelius Dolobella: ipse verò jam planè regnans dictator consulibus præerat: nam & secures ei ut dictatori præferebantur viginticuatuor, quemadmodum olim regibus, & frequenti stipabatur satellitio: adhæc leges alias antiquabat, alias ferebat: edixítque nequis præturam ante quæsturam gereret, néve consulatum ante præturam, néve eun-

Pop. Rom. ad regni formam redit.

Athletæ & cetera Græcorum ludicra à Sylla Romam translata.

Syllæ edicta.

dem magistratum iterum susciperet, nisi post annum decimum. Tribunitiam verò potestatem adeo debilitavit, ut sublata videri posset, lege lata nequis post tribunatum ad ullum alium magistratum admitteretur: quo factum ut eam dignitatem nemo nobilis honorisve appetens non vitaret. Nec constat an eam, ut nunc est, à plebe ad senatum transtulerit: in quem ob seditiones ac bella redactum ad magnam paucitatem circiter trecentos allegit ex præcipuis equitum, tributis comitiis suffragia de unoquoque colligens: plebi verò inseruit ex proscriptorum servis florentissimum quemque ætate ac viribus, plusquam decem mille, donatos prius libertate civitatéque, & Cornelios vocatos de patroni nomine, ut inter plebeios haberet semper ad jussa parata decem millia. Idem obsequium & per Italiam sibi providens, XXIII legionibus divisit (ut dictum est) multum agrorum oppidatim, partim publicorum, partim quibus civitates mulctaverat. Fuit autem adeo terribilis & impotenter iracundus, ut Q. Lucretium Ofellam, per quem Præneste Mariúmque consulem expugnaverat, & victoriæ supremam manum imposuerat, in medio foro interfecerit: quia nondum equestrem ordinem egressus, priusquam quæsturam & præturam gessisset, contra novam legem, invito dictatore & frustra dehortante,

Cornelii servi.

Syllæ iracundia.

Lucretii Ofellæ post tot officia Syllæ præstita interitus.

αὖθις ἀρχὴν ἐκώλυσε, πρὶν ἔτη δέκα διελθεῖν. τὸν δὲ τῆς δημαρχικῆς ἀρχὴν ἴσως ἐς ἀνῆλεν, ἀσθενεστάτην ἀποφήνας, καὶ νόμῳ κωλύσας μηδεμίαν ἄλλην τῆς δήμαρχον ἀρχὴν ἄρχειν. διὸ καὶ πάντες ἢ δεξιοὶ ἢ γλῶσσαν ἀνηπεπιεσμένοι τῷ ἀρχῷ ἐς τὸ μέλλον ἐξετρέποντο. ἐς δὲ ἴσχυσαφῶς εἰπεῖν εἰ Σύλλας αὐτὸν, καθὰ νῦν ἐστιν, εἰς τὸν βουλὸν ἀπὸ δήμου μετῳκίσεν. αὐτὴ δὲ τῇ βουλῇ, ἀφ' ὧν τοὺς ἱππέας καὶ τοὺς πολεμους πάμπαν ὀλιγανδρήσῃ, ὧν κατέλεξεν ἀμφὶ τοὺς τριακοσίους, ἐκ τῶν δρίσων ἱππέων, τοῖς φιλτάτοις ἀναδοὺς ψῆφον ἐφ' ἑκάστου. τῇ δὲ δήμῳ τοὺς δόλους τῶν ἀνηρημένων τε νεωτάτους τε καὶ εὐρώστους, μυρίους πλείους, ἐλευθερώσας ἐγκατέλεξε, καὶ πολίτας ἀπέφηνε Ῥωμαίων. καὶ Κορνηλίους ἐφ' ἑαυτῷ ὠνόμασεν, ὅπως ἐτοίμοις ἐκ τῶν δημοτῶν ὦσι τὰ παραχειμάζοντα μυρίοις χρῆσθαι. τὸ δὲ αὐτὸ ἐς ὦφελ τῶν Ἰταλικῶν πινοῶν, τέλεσι τοῖς ὑπὲρ ἑκατὸν στρατοσαρμύοις τρισὶ ἐς ἕκασιν ἐνειμεν, ὥσπερ μοῖραν ὠφείλη, πολλῷ ἐν τοῖς πόλεσι γλῶ, τῷ μὴ ἐπ ἔσην ἀνέμενον, τῷ δὲ τὰς πόλεις ἀφαιρούμενον ἐπὶ ζημίᾳ. ἦν ἄπιστος δὲ ἐς ἄλλο ἄτω φοβερὸς ἐς ἀκρον ὀργὴν, ὡς καὶ Κόιντον Λουκρήτιον Ὀφέλλαν, τὸν Πραινεστὸν αὐτὸν λαβόντα, ἐς Μάριον τὸν ὕπατον ὁμοπολιορκήσαντα, καὶ τὸ τέλος νίκης αὐτῷ συναγαγόντα, ὑπατεύειν ἐπ ἐπτὰ ἔτεσι, σὺν πολιτείᾳ καὶ στρατηγήσαι, ἀφ' οὗ μέχρι τοῦ εἰρηκαμένων, καὶ παλαιὸν ἦθος, ἀξιοῦντα, καὶ τὸν πολιτῶν δεσμὸν, ἐπεὶ καλύων καὶ ἀναλθίσμον ὁ μετεπειθεν, ὁ ἐ-

γραῖ μίσῃ κτεῖναι· ἐ σωσαγαγὼν τὸ
„ πλῆθος ἐς ἐκκλησίαν, εἶπεν, Γ'στε
„ μὲ ὦ ἄνδρες, κ) πιρ' ἐμοῦ σῆς
„ ἀκήκατε, ὅτι Λικρήτιον ἐγὼ κελ-
„ έκτινον ἀπειθοῦντα μοι. Καὶ
λόγον εἶπεν, Φθεῖρες μοργὸν ἀρο-
τρίωσι ὑπόδακτον· ὁ δὲ δὶς μὲ (ἔ-
φη) τὸ ἄροτρον μεθεὶς, τ' χαπωτί-
σκον ἐκάθηρεν· ὡς δ' αὖθις ἐδάκνε-
το, ἵνα μὴ πολλάκις δρύοιη, τὸν
χιτωνίσκον ἔκδυσι· κἀγὼ τοῖσδε
ἠπημβρεις πυρκαϊὰ τρίτον πυρὸς
μὴ δεηθῆναι. Σύλλας μὲν δὴ ἐ τοῖς
δὲ καταπλήξαμβρ' αὐτὸς, κα-
τὰ ἐδόκει ἦρχε· κ) ἐθελοδούλους
ἐπὶ τῷ Μιθριδατείῳ πολέμῳ. καὶ
τινὲς αὐτῶ τὸν δρόμον, δρυομέ-
νων βασιλείαν ἐπισκώπτοντες σκά-
λοιον· ὅτι τὸ πῦρ βασιλέως ὄνομα
μόνον ἐπικρύπτει· οἱ δ' ἐπὶ τοιού-
τοις ἀπὸ τ' ἔργων μετέφερον, ἐ
τυραννίδα ὁμολογοῦσιν εἶναι. ἐς
τοσοῦτον αὐτοῖς τε Ῥωμαίοις ἐ Ἰτα-
λοῖς ἅπασιν ὁ πόλεμος ὧδε ἐτράπη κακοῦ· ἐτράπη γ' κ) τοῖς ὑπὲρ
τὸν Ἰταλίαν ἔθνεσιν ἅπασιν, ἀρτι μὲν ὑπὸ λῃστῶν κ) Μιθριδάτου κ)
Σύλλα πεπονημένοις, ἀρτι δ' ἀπροσώτῳ ἔ ζημίου ἀφ' ἅπασ ταῦ-
τας ἀπατυχοσμβρεις κ) εἰσφοραῖς πολλαῖς. ἔθνη τε κ) πόλεις, καὶ
βασιλεῖς ὅσοι σύμμαχοι, ἐ πόλεις κ) ὅσαι μόνον ὑπετέλεις, ἀλλὰ κ)
ὅσαι ἰδιωτῶν ἐγκεχρήκεσιν ἐπὶ σιτω-
νίκαις ἐπορκοι, καὶ ὅσαι ἀφ' συμ-
μαχίων, ἢ πρὸ ἀρετῶν ἄλλων αὐ-
τονομοί τε κ) φόρων ἦσαν ἀτελεῖς,
τότε πᾶσαι σιτωνικὸν ἐκελεύοντο ἐ
ὑπακούειν· χώρας τε ἔτιαι ἐ λιμέ-
νων καπὶ σιτωνίκας σφίσι δεδομένων
ἀφῃροῦντο. Σύλλας δὲ κ) Ἀλε-

candidatum consulatus se profitebatur, fretus egregiè navata contra hostes opera. Quo facto, pro concione dixit, Scitote Quirites, & meis verbis credite, Lucretium meo jussu cæsum, quòd recusaret imperata facere. addiditque fabulam: Rusticus, quum Fabula.
inter arandum molestè ferret infestantes se pediculos, semel atque iterum aratione intermissa purgavit interulam: sed quum denuo morderetur, in ignem conjectam exussit, ne sæpius opus interrumperet. Hoc exemplo monitos volo victos, caveant sibi ne tertio peccato ignis pœna fiat. Ergo ad hunc quoque modum perterritos, imperio habuit obnoxios, & triumphavit de Mithridate. 414
Nec defuerunt dicaces homines, qui dominatum ejus negativum regnum facere vocarent, quòd solo nomine regis abstineret: alii ediverso rem suo nomine appellabant, videlicet manifestam tyrannidem, eò malorum prolapsa est hoc bello tum Urbs, tum Italia. Nec immunes ab iis fuere provinciæ, partim à piratis & Mithridate & Sylla bello afflictæ, partim per seditiones exhausto ærario vexatæ multis tributorum exactionibus. nam & gentes omnes, & reges amici sociique & civitates non solùm stipendiariæ, sed etiam fœderatæ, aut gratia virtutis immunes liberæque, universæ tunc tributa pendere, imperatáque facere jubebantur: quædam agris portuque mulctabantur. Sylla verò Alé-

xandrum, ejus Alexandri qui in Ægypto regnaverat filium, educatum in Coo insula, & à Cois Mithridati deditum, indéque ad se profugum & in familiaritatem receptum, Alexandrinis regem dedit, deficiente ibi virili stirpe regia, & mulieribus regiis viro cognato opus habentibus: sperans multum auri se collecturum ex regno opulentissimo. Sed Alexandrini regem hunc, insolentius imperantem, Syllæ fiducia, decimo nono regni die protractum in gymnasium ex regia peremerunt: tantum eis audaciæ supererat, vel ob domesticarum opum magnitudinem, vel ob externarum calamitatum, quas nondum experti erant, ignorantiam. Insequenti anno Sylla, quamvis dictator, tamen ad repræsentandam aliquam reip. formam sustinuit consul iterum fieri, collega Metello Pio. Et hinc fortè mos natus est, ut nunc quoque Romani Cæsares, penes quos est creatio consulum, ipsimet eum honorem assumant, rem pulchram ducentes summum imperium cum consulatu jungere.

Alexander à Sylla Alexandrinis rex datus.

Ejus interitus.

415 Anno verò qui secutus est, populus quidem tunc quoque in adulationem Syllæ designavit eum consulem: at ille designatus, coss. creavit Servilium Isauricum & Claudium Pulchrum: móxque ipse potestatem summam, nemine interpellante, sponte deposuit. Quæ res mihi miranda videtur, hunc virum ad

Sylla summum magistratum sponte deponit.

ξανδρον, τ Α'λεξάνδρε τοῦ ὃν Αἰ. γύπλῳ βασιλεύσαντος ὑὸν, ἀναπαφέντα μὲν ὑπὸ Κῷ, ἢ ὑπὸ Κώων ἐκδοθέντα Μιθραδάτῃ, ἀφυγόντα δὲ ἐκεῖθεν Σύλλαν ὃν Μιθραδάτου, ἢ σωθῆν ἡγούμενον, ἐψηφίσατο βασιλεύειν Α'λεξανδρέων· ἐρήμου τ Α'λεξανδρέων ἀρχῆς ἀνδρὸς ὄντος, ἔ τ γυναικῶν, ὅσαι βασιλεῖς γονεῖς ἦσαν, ἀνδρὸς συγγενοῦς δεομένων· ἐλπίσας χρήμασι πεισθήσ πάλιν ὃν βασιλείας πολυχρύσου· ἀλλὰ τόνδε μὲν οἱ Α'λεξανδρεῖς, ὀκτωκαιδεκάτῃ ἡμέρᾳ ἔχοντα τ ἀρχῆς, καὶ ἀτοπώτερον σφῶν, ὡς Σύλλᾳ πεποιθότας, ἐξηγριωμένοι, ἐς τὸ γυμνάσιον ὃν ἔ βασιλείου ἀγαγόντες ἔκτειναν· ὅπως ἐπ ἢ τοῦδε, ἀφ τε μέγεθος ἀρχῆς ἰδίας ἢ τ ἐξωθεν κακῶν ἐπ ὀπτοῖς ἀπιστοῦσι, ἀφόβως εἶχον ἑτέρων. Ἔ ἐπιόντος ἔτους Σύλλας, καπὶ ὑ δικτάτωρ, ἐς ὑπόκρισιν ὅμως καὶ ἀρχῆμα δημοκρατικῆς ἀρχῆς, ὑπ ση καὶ ὑπατος αὖθις γενέσθαι σὺ Μετέλλῳ τῷ Εὐσεβεῖ. ἢ λέγ τόδε ἴσως ἐπ νοῦ οἱ Ῥωμαίων βουλαίες, ὑπάτους ἀποφαίνοντες τ πατρικίδι, ἔστιν ὅτε ἑαυτοὺς ἀποδεικνύουσιν· ὃν καλῷ πθήμῃ μὴ τ μεγίστης ἀρχῆς ἢ ὑπατείας.

Τῷ δ' ἐξῆς ἔτει ὁ μὲν δῆμος, ὡς τότε τὸν Σύλλαν θεραπεύων, ὑπατεύειν· ὁ δ, ὃν ἀναγορεύθ ὑπάτους μὲν αὐτοῖς ἀπέφηνε Σερουίλιον Γαυρικὸν καὶ Κλαύδιον Πόλχρον· αὐτὸς δὲ τὸ μεγάλ ἀρχῆς, ἑκὼν ἐκὼν ἀποτίθετο. ἢ μοι θαῦμα μὲ ἢ τοῦ αὐτὸ καταφανές, τοσοῦδε ἀνδρῶν καὶ μόνον ἐς τ Σύλλα

Σύλλαν ἐθέλοντος ἐπείγεσθαι ἀποθέσθαι, ἐ πᾶσιν, (ὡς Πτολεμαῖος ὁ Αἰγύπτιος, ὁ Ἀριοβαρζάνης ὁ Καππαδοκίας, ὁ Σέλευκος ὁ Συρίας) ἀλλ' αὐτοῖς τοῖς τυραννηθεῖσιν· ἄλογον δ' ἦν τὸ, βιαστὸν ἐς τὸ ἀρχεῖν ῥιψοκινδύνως, ἐπεί τε ἐγκρατὴς ἐγένετο, ἐκόντα ἀποθέσθαι, ὁ παρεῖδεν ἔπη τὶ ἕτερον τὸ μὴ θέσθαι, νεότητος ὃν τοσόνδε τοῦ πολέμου πλέον μυριάσιν δέκα ἀνηρημένης, ὁ τῶν ἰχθρῶν αὐτῶν ἀνελόντα βουλόντος μᾶλ' ἐνενήκοντα, ὑπάτους δ' ἐς πεντεκαίδεκα· ἀπὸ δὲ τῶν καλουμένων ἱππέων διχιλίους ὁ ἑξακοσίους, σὺν τοῖς ἐξελαθεῖσι. ὧν τε οὐσίας δεδημευμένας, ὁ πολλῶν ἀπόντων ἀναιρεθέντων, ἔτι τὰς εἶναι ὁ Σύλλας, ἔτε τὰς φεύγοντας κατεκλαγεῖς, ἐδὲ τὰς πόλεις, ὧν ἀκροπόλεις τε ὁ τείχη ὁ γῆν ὁ χρήματα ὁ ἀτελείας ἀφῆρητο· ἑαυτὸν ἀπέφηνεν ἰδιώτην. τοσοῦτον ὧν τῷδε τῷ ἀνδρὶ τόλμης ὁ τύχης· ὃν γε φασὶν ἐπειπεῖν ἐν τῇ ἀγορᾷ, τὸν ἀρχὸν ἀποθέμενον, ὅτι καὶ λόγον, ἔστις αἰτοίη, τῶν γεγονότων ὑφέξει. ὁ τὰς ῥάβδους καθελόντα καὶ τὰς πελέκεις, τὸν φορυφορὸν ἀπὸ τοῦ σώματος ἀπώσασθαι, ὁ μόνον μὴ τῶν φίλων ἐς πολὺ ἐν μέσῳ βαδίσαι, θεωρήσου τοῦ πλήθους ὁ κροτησάντων αὐτὸν ὁ τότε. ἀναχωροῦντα δ' ἐπὶ τὸν οἶκον μόλις ποτὲ μειράκιον ἐπεμέμφετο, ὁ δεινὸς αὐτῷ ἀπερυκοντος, ἐθάρρησε ὁ λοιδορήσασθαι αὐτῷ μέχρι τῶν οἴκων ἐλθεῖν· ὁ δὲ, ὁ τῶν μεγίστων ἀνδρῶν τε καὶ πόλεων ἄκρος ἐγκρατὴς γεγενημένος, εὐστόχως τὸ μειράκιον ὑπέσχε, ὁ τοσοῦτον, ἐσιὼν ἐς

eam ætatem tantum imperium nemine cogente cessisse, non filio, sicut Ptolemæus in Ægypto, Ariobarzanes in Cappadocia, Seleucus in Syria, sed his ipsis quos tyrannide pressérat. Certè ab omni ratione alienum est, dominationem tanto conatu per tot pericula quæsitam, ubi adeptus sis, sponte deponere: nec minus mirum non defecisse juventutem, in hoc bello plus centum millibus absumptis, & in his senatoribus adversæ factionis XC. consularibus XV. equitibus Ro. MMDC. annumeratis exulibus ejus ordinis: quorum bonis addictis ærario, multorum cadaveribus etiam projectis, Sylla domi forisque securus, ac ne illos quidem veritus quorum arces, mœnia, pecunias, immunitates, sustulerat, ultro ad privatam vitam rediit: tanta erat in eo viro vel audacia vel felicitas. Fertur quum magistratum in medio foro deponeret, dixisse, paratum se rationem actorum suorum reddere si quis expetat, simúlque abegisse lictores cum suis securibus atque satellites: itaque cum solis amicis obambulasse diu, spectante & miraculo attonita multitudine. Tandem domum repetentem qui incusaret vix unus adolescens extitit: quem quum nemo compesceret, ausus est convitiis eum prosequi: & qui in summos viros integrásque civitates bilem effuderat, tunc unum adolescentulum tulit æquo animo: hoc tantùm in limine

Adolescentis in Syllam convitia.

domus sive providenter sive divinitus prolocutus, Hic adolescens efficiet nequis posthac talem magistratum deponat. Quod dictum eventus approbavit paulo pòst, dum C. Cæsar eundem
416 magistratum adeptus deponere nunquam voluit. Ceterùm Sylla in omnibus quæ concupiisset (ut mihi videtur) immodicus, aspirante fortuna ex privato tyrannus, ex tyranno privatus esse voluit: vixítque posthac in secessu rustico. Profectus enim in suum Cumanum, vacavit ibi piscationibus & venationibus, non vitæ in Urbe privatæ tædio, nec quòd virium pœniteret, siquid liberet moliri denuo, quippe robore pariter ac ætate integer: aderant etiam per Italiam virorum circiter millia centum viginti, assuetorum ejus militiæ, ipsius benignitate possidentium agros & splendida munera, prætérque in Urbe decem Corneliorum millia cum ceteris factiosis faventium illi, adversariis verò infestorum & formidabilium: qui facinorum patratorum impunitatem in ejus incolumitate reponebant. Verùm ille, ut opinor, satur bellorum, imperii, rerúmque urbanarum, postremò adamavit vitam rusticam.

Sylla in secessu rustico post depositum imperium vivit.

Qui postquam magistratu se abdicavit, populus Romanus à cædibus & tyrannide jam liber, paulatim ad seditiones vergebat alias, per occasionem consulum: quorum alter Syllanæ factionis erat C. Catulus, adversæ alter

C. Catulus & Æmilius Lepidus coss.

τὴν οἰκίαν, εἴτε ἀπὸ ξυμφόρου, εἴτε ἐ τύχῃ κατεμαντεύσατο τῶν ἐσομένων, ἀπεκρίνατο, ὅπ, Κορνήλιος τὸ μειρακίσκιον τόδε ἕτερον ἄνδρα ἀρχῶν τοιάνδε ἐχόντα ἀποθήσεται καὶ Ῥωμαίοις μὲ ὅταν χρείαν σωφρονίσθη μετ' ὀλίγον, Γάϊος Καῖσαρ τὴν ἀρχὴν ἀκέπι μεθέντος. ὁ δὲ Σύλλας ἐς πάντα μὲν δεινὸς σφοδρὸς ὁμοῦ ἐ δυνατὸς χρῆσθαι, ἐπιθυμῆσαι τύραννος ἐξ ἰδιώτου γενέσθαι, καὶ ἰδιώτης ἐκ τυράννου, ἐ μετ' ἐπ' ἐρημίας ἀγροίκου διῆλθε χρόνου. ἐς γὰρ ἐς Κύμην τὴ Γαλλίας. καὶ ἐν τοῦτο ἐπ' ἐρημίας βαλάσσης πολλοῖς ἐχρῆτο, ἐ φυλακὴν μὲν ἄλλην τ κρατοῦσαν ἰδιώτην βίου ἐδὲ ἀσθενὴς ὢν αὖθις ἐς ὅ, τι ὁρμήσειεν· ἀμφὶ δυνατὰ μὲ ἐπὶ ἡλικίᾳ, καὶ τὸ σῶμα ἐρρωτο· ἀμφὶ δὲ τὴν Γαλλίαν δυνάδεκα μυριάδες ἀνδρῶν ἦσαν, ἐναγχος ὑπεστρατεύμενοι, καὶ δωρεὰς μεγάλας καὶ γῆν πολλὴν παρ' αὐτοῦ λαβόντων. ἐτιμῶ δ' οἱ κρατοῦντες τὸ ἄστυ μύριοι Κορνήλιοι, καὶ ὁ ἄλλος αὐτοῦ στρατιώτης λεώς, ὑπὲρ νους αὐτῷ καὶ φοβερὸς ὢν ἐπὶ πᾶσι ἑτέροις, ἐ τὸ σφέτερον αὖθις αὐτῷ Σύλλα σωτηρίαν ἐπῆλθε. καὶ τὴν Σύλλαν ἐλευθερίαν πεθέμενοι. ἀλλὰ μοι δοκεῖ κράτος τε πολέμων καὶ κράτος ἀρχῆς καὶ κράτος ἄστεος λαβὼν, ἐπὶ τέλει καὶ ἀγροικίας ἐφροδήσας.

Ἄρτι δ' ἀποστάντος αὐτοῦ, Ῥωμαῖοι φόνου ἐ τυραννίδος ἀπολλαχθέντες, ἡσυχῇ πάλιν ἐπὶ στάσεις ὑπερῤῥιπίζοντο ἑτέρας· καὶ ὕπατοι αὐτοῖς καθίστανται, Γάϊος μὲ Κάτλος, ἀπὸ τῶ Συλλείων, ἐ Λέπιδος Αἰμίλιος, ἀπὸ τῶ ἐναντίων, Æmilius Lepidus, invicem exci-

ἐγεί-

ἐχθίστῳ τε ἀλλήλοιν, καὶ ἐνθὺς ἀρξαμένων διαφέρεσθαι. δηλόν τε ἦν τὰ κακὰ ἔτερα ἐκ τῶνδε γνησόμενα. Συλλαῖ δ' ἐν τοῖς ἀγροῖς ἐνύπνιον ἐδόξεν ἰδεῖν, ὅτι αὐτὸν ὁ δαίμων ἤδη καλοίη. ὡς ὁ μὲν αὐτίκα μεθ' ἡμέραν τοῖς φίλοις τὸ ὄναρ ἐξεπᾶν, διαθήκας συνέγραφεν ἐπειγόμενος, καὶ αὐτῆς ἡμέρας συνετέλει. σφραγισαμένῳ δ' αὐτὰς, ὧδε ἐπέρχεται πυρετὸς ἐμπίπτων· καὶ νυκτὸς ἐτελεύτησεν, ἐξήκοντα μὲν ἔτη βιώσας, εὐτυχέστατος δ' ἀνδρῶν ἐς τε τὸ τέλος αὐτὸ, καὶ ἐς τἄλλα πάντα, ὥσπερ καὶ ὠνομάζετο, γνοίη δ' ἄν τις ἐκ τῶνδε· εἰ δή τις εὐτυχίαν ἠρώτα τυχεῖν ὅσων ἂν ἐθέλοι, γένει δ' εὐδὺς ἐν ἀρχῇ στάσις ἐπ' αὐτῷ, τὸ μὲν ἀγὼν ἀξιούντων τὸ σῶμα διὰ τῆς Ἰταλίας ἐπὶ πομπῆ, καὶ ἐς τὸν Ῥώμῃ ἐν ἀγορᾷ τεθῆναι, καὶ ταφῆς δημοσίας ἀξιοῦν. Λεπίδου δὲ καὶ τῶν ἀμφὶ Λέπιδον ἐναντιουμένων. ἐξενίκα δ' ὁ Κάτλος καὶ οἱ Σύλλοι. καὶ ἐφέρετο ὁ νέκυς ὁ τοῦ Σύλλα διὰ τῆς Ἰταλίας ἐς τὸ ἄστυ ἐπὶ κλίνης χρυσηλάτου, καὶ κόσμου βασιλικοῦ σαλπιγκτῆ τε πολλοὶ καὶ ἵπποις, καὶ ἄλλος ὄμιλος ἐκ πολλῶν ὡπλισμένων εἵπετο· εἴτε ὑποθρασυνόμενοι αὐτῷ, πανταχόθεν ἐπὶ τὴν παρὰ πομπὴν ὡπλισμένοι συνῆσαν. καὶ ὡς ἐκάστοις ἀφικνοῖτο, ἐνθὺς ἐς κόσμον καθίστατο, ἄλλό τε πλῆθος ὅσον ἐπ' εὐδενὶ ἔργῳ συνέπεσεν. ἠγεῖτο δ' αὐτῆς σημεῖα, καὶ πελέκεις ὅσοις ὧδε ἀνὴρ ἔτι καὶ ἄρχων ἐκοσμεῖτο. ὡς δ' ἐπὶ τὸ ἄστυ ἠνέχθη, ἐσεφέρετο μὲν πομπῆς σὺν μάλιστα ὑπερογκου. στέφανοί τε ἦσαν ἐς χιλίους τοὺς πλείους δὴ χουνεῖν· infestique, & mox inito magistratu parum concordes, ut nemini non appareret novam cladem illaturos reipublicæ. Sylla verò in rustico secessu somniavit, vocari se jam à fato: quamobrem mox ut illuxit, enarrato amicis somnio, testamenti tabulas eadem die confecit: quibus obsignatis sub vesperam febris eum invasit. Secuta nox vitæ ejus fuit ultima, quum exegisset annum sexagesimum, vir perpetuò juxta suum cognomen felix, si felicitas dicenda est, posse quicquid velis. Ejus mors confestim in seditionis materiam versa est: dum quidam censent defuncti corpus per Italiam funebri pompa deducendum in Urbem & forum, sepeliendumque exequiis publicis: reclamante cum sua factione Lepido. Vicit tamen Catulus & Syllana factio: Itaque ferebatur cadaver in Urbem in lectica aurea, cetero quoque ornatu regio, præcinentibus tubis, & equitatu deducente aliáque toto corpore armatorum multitudine, legatis etiam & tribunis ejus undique cum armis ad funus celebrandum confluentibus, &, ut quisque venerat, in ordinem pompæ se conferentibus, accurrente vulgari quoque multitudine, quanta nunquam aliàs: præferebantur & secures ceteraque dictaturæ insignia, quibus vivens usus fuerat. Ceterùm postquam in Urbem illatus est, tum verò plurimum splendoris accessit funeri: coronæ enim aureæ plus quàm bis mille, magna celeritate con-

Syllæ somnium.

Syllæ interitus.

Seditio in Syllæ funere.

417

Syllæ funus.

te confectæ prælatæ sunt, dona civitatum & legionum quibus præfuerat, & amicorum singulorum, ceteráque ineffabilis magnificentia. Et quia res metu non carebat, propter confluxum armati militis, deducebant corpus sacerdotes etiam Vestaléque, suo quisque ordine, tum senatus universus & magistratus cum suis insigniis: deinde equitum Rom. alia multitudo, rursumque alia militum quotquot illius auspicia secuti fuerant: omnes enim approperaverant ut præstò forent, gestantes signa aurata, scutáque argento bracteata, quorum nunc quoque in pompis usus est. Aderat & tubicinum infinitus numerus, per intervalla quiddam lugubre concinentium. Nec deerant faustæ acclamationes à senatu exortæ, mox equitum, deinde militum, postremò plebis: quorum alii seriò Syllam desiderabant, alii copias ejus: ipsumque mortuum non minus quàm vivum timebant: quippe quos tam præsens spectaculum terrebat quàm præteritorum facinorum memoria, ut facilè in hoc assentirentur adversariis, eum fuisse & illis felicissimum, & ipsis ad extremum usque diem terribilem. Pro rostris deinde in suggestu posito cadavere funebrem orationem habuit vir ejus ætatis eloquentissimus, quòd Faustus filius nondum maturus esset: mox robusti aliquot senatores sublatam in humeros lecticam transtulerunt in campum Mar-

Sylla tam mortuus quàm vivus formidabilis.

418

σοῦ κ) ἀπευδὼν ἠχθόμβοι παρῆσαν, δῶρα τ' πόλεων & τῶν ὑπ' αὐτῷ στρατοπεδῶν τελῶν, καὶ κρὸ' ἕνα τῶν φίλων· ἄλλη τε τ' ἐς ταφὴν πεμφθέντων ἀ δωσκτὴ φροσὴ πολυτέλεια. κ) τὸ σῶμα, ὃ ἦν τοῦ στωδεσμώτου στρατῦ, παρῆσαν ἱερεῖς τε ἅμα πάντες καὶ ἱέρειαι, κ) σφᾶς αὐτῶν ἐκφέρουσι κ) ἡ βουλὴ πᾶσα, κ) αἱ δᾷκαι τὰ σφέτερα σημεῖα ἐπικειμβοι· κόσμος δ' ἄλλος τοῦ τ' καλουμένων ἱππέων πλῆθος εἵπετο, καὶ ὁ στρατὸς ὁμοίρει πᾶς ὅσος ὑπεστρώτοντο αὐτοῦ· σωιδεσμῶν· ἀπευδῶν, τὸ ἔργον ἅπαντες ἐπειγόμβοι κρατῆσαι, σημεῖά τε φέροντες ἐπίχρυσα, κ) ὅπλα ἐπὶ σφίσι ἀειάρμενα, οἷς ἔπι νῦν εἰς τὰς πομπὰς εἰώθασι χρῆσθαι· σαλπίγκτων τε ἄπειρον ὅσον πλῆθος ἅμα μέλεσι ὑγροτάτοις & πένθιμα μελῳδούντων. βοῇ δ' ἐπεφήμισεν ἡ βουλὴ στρατῷ & οἱ ἱππῆς σὺν μέρα, εἶθ' ὁ στρατὸς, εἶθ' ὁ δῆμος, οἱ μὲν, τοῦ ὄντι Σύλλαν ἐπιποθοῦντες, οἱ δὲ, δεδιότες μὴ τοῦ κ) τότε τὸν στρατὸν κ) τ' νίκην οὐκ ἦσσον ἢ τοῦ λόντος. ἐς πᾶσαν τὴν ὀψιν τῶν γιγνομένων ἀποβλέποντες & ἐς τὸ μνήμιον ὧν ἐδρασεν ὁ ἀνὴρ, ἐξεπλήσσοντο, κ) ὡμολόγουν τοῖς ἐναντίοις ἐντυχίσθαι αὐτὸν ἐκείνοις γεγονέναι, & σφίσι καὶ πεῦνεῶτα φοβερώτατον. ὡς δ' ἐπὶ τῷ βήματος ἔνθα δημηγορῶν ἐν ἀγορᾷ καθῆστο, τὰς μὲν ἐπιταφίους λόγους εἶπεν ὁ κρατὸς εἰπεῖν τ' τότε, ἐπεὶ Φαῦστος ὁ παῖς ὁ τοῦ Σύλλα νεώτατος ὢν ἔτι τὸ δὲ λέχος ὑποδυόμενος ἀπὸ τ' βαλῆς ἄνδρες εὐρωστοι διεκόμιζον ἐς τὸ πεδίον

πεδίον τὸ Ἄρειον, ἔνθα βασιλεῖς ταφῆναι μόνοι· ἔ τὸ πῦρ οἱ τε ἱππεῖς ἔ ἡ στρατιὰ περιεδράμοντο. ἔ Σύλλα μὲ τοῦτο τέλος ἦν.

Ἀπὸ δὲ τῆς πυρᾶς χωρισθέντες ἐνθουσιῶντες οἱ ὕπατοι λοιδορίαις βλασφήμοις ἐς ἀλλήλους διεφέροντο, καὶ τὸ ἀστικὸν ἐς αὐτοὺς διήρητο· Λέπιδος δὲ καὶ τοὺς Ἰταλικοὺς ἐπεποιήκει, ἐλεγχθὲν ὅτι τῷ γλίσχρῳ αὐτοῖς, ἃ ὁ Σύλλας ἀφῄρητο, ἀποδώσει. ἅμα μὲν οὖν ἡ βουλὴ δείσασα, ὥρκωσε μὴ πολέμῳ διαλεληθώσας κληρωσάμενος δὲ ὁ Λέπιδος τῷ ὑπὲρ Ἄλπεις Γαλατίαν, ἐπὶ τὰ ἀρχαιρέσια ἐκατὸν, ὡς πολεμήσων τοῖς Συλλείοις τοῦ ἐπιόντος ἔτους ὑπὲρ τὸν ὅρκον ἀδείας· ἐδόκουν γὰρ ἐς τὸ τῆς ἀρχῆς ἔτος ὑπακούσας· ὁ λαὸς δὲ ἐφ' οἷς ἐβούλοντο, ἐκάλειτο ὑπὸ τῆς βουλῆς, καὶ ἐδόκει αὐτοῖς ἀγνοοῦσιν ἐφ' οἷς ἐκαλεῖτο, μὴ μὲν τὸν στρατὸν πιστοὺς, ὡς ἐς τὴν πόλιν εἰσελάσαντας σὺν αὐτῷ· κωλυόμενος δὲ ὑπηρύξεν ἐς τὰ ὅπλα χωρεῖν, ἔ ἀντικήρυττε Κάτλος· μικρόν τε ὕστερον τοῦ Ἀρείου πεδίου μάχης αὐτοῖς γενομένης· ἡττώμενος ὁ Λέπιδος καὶ ὧδε ἐς πολὺ ἐπ' ἀνηχῶν, ἐς Σαρδὼ διέπλευσεν, ἔνθα νόσῳ τελευτᾷ χρώμενος ἀπέθανε· καὶ ὁ στρατὸς αὐτοῦ μικρὰ καὶ μέρος ὑπολειπόμενος διελύθη. τὸ δὲ κοάτηση Περπέννας ἐς Ἰβηρίαν ἦλθε Σερτωρίῳ.

Λοιπὸν δὲ ἐπὶ τοῖς Συλλείοις ἔργοις τὸ Σερτωρίου, γηγενόμενον μὲν ὀκτώ ἐτεσι, ἐκ σύμπαντος δὲ ἐπὶ ἅμα Ῥωμαίοις ἄτε μὴ πρὸς Ἴβηρας αὐτὸ, ἀλλὰ καὶ τόδε ἐπ' ἀλλήλους ἔ ἐτέλεσεν ἐς ἔτη ὀκτὼ καὶ δέκα. ἐπὶ μὲν γὰρ τοῖς ἐπιφανεστάτοις τῶν ἐν Ἰβηρίᾳ ἔργων ἐπὶ τῷ Σερτωρίου θανάτῳ ἐγένετο· ἐπὶ δὲ τοῖς ἐλάττοσιν ἐπὶ τῷ Περπέννου· ἐπὶ δὲ τοῖς ἐλαχίστοις ἐπὶ τῷ Κοΐντου Λουκρητίου Ὀφέλλου, ὃς ἐπὶ τῷ Σερτωρίου θανάτῳ ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Περπέννου ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Ὀφέλλου Πομπήιος ὁ Μάγνος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Ὀφέλλου ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Πομπηίου Καῖσαρ ὁ Γάιος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Πομπηίου ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Καίσαρος Ἀουγοῦστος ὁ Γάιος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Καίσαρος ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Ἀουγούστου Τιβέριος ὁ Γάιος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Ἀουγούστου ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Τιβερίου Γάιος ὁ Καλιγούλας ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Τιβερίου ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Καλιγούλου Κλαύδιος ὁ Τιβέριος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Καλιγούλου ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Κλαυδίου Νέρων ὁ Τιβέριος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Κλαυδίου ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Νέρωνος Γάλβας ὁ Σερουίλιος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Νέρωνος ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Γάλβα Ὄθων ὁ Μάρκος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Γάλβα ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Ὄθωνος Οὐιτέλλιος ὁ Λεύκιος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Ὄθωνος ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Οὐιτελλίου Οὐεσπασιανὸς ὁ Τίτος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Οὐιτελλίου ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Οὐεσπασιανοῦ Τίτος ὁ Οὐεσπασιανὸς ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Οὐεσπασιανοῦ ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Τίτου Δομιτιανὸς ὁ Τίτος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Τίτου ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Δομιτιανοῦ Νέρουας ὁ Μάρκος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Δομιτιανοῦ ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Νέρουα Τραϊανὸς ὁ Μάρκος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Νέρουα ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Τραϊανοῦ Ἀδριανὸς ὁ Τραϊανὸς ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Τραϊανοῦ ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Ἀδριανοῦ Ἀντωνῖνος ὁ Τίτος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Ἀδριανοῦ ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Ἀντωνίνου Μάρκος ὁ Ἀντωνῖνος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Ἀντωνίνου ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Μάρκου Κόμμοδος ὁ Μάρκος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Μάρκου ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Κόμμοδου Περτίναξ ὁ Πούπλιος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Κόμμοδου ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Περτίνακος Διδιανὸς ὁ Μάρκος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Περτίνακος ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Διδιανοῦ Σεουῆρος ὁ Λούκιος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Διδιανοῦ ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Σεουήρου Ἀντωνῖνος ὁ Μάρκος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Σεουήρου ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Ἀντωνίνου Μακρῖνος ὁ Μάρκος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Ἀντωνίνου ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Μακρίνου Ἡλιογάβαλος ὁ Μάρκος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Μακρίνου ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Ἡλιογάβαλου Ἀλέξανδρος ὁ Μάρκος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Ἡλιογάβαλου ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Ἀλεξάνδρου Μαξιμῖνος ὁ Μάρκος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Ἀλεξάνδρου ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Μαξιμίνου Γορδιανὸς ὁ Μάρκος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Μαξιμίνου ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Γορδιανοῦ Φίλιππος ὁ Μάρκος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Γορδιανοῦ ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Φιλίππου Δέκιος ὁ Μάρκος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Φιλίππου ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Δεκίου Γάλλος ὁ Μάρκος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Δεκίου ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Γάλλου Οὐαλεριανὸς ὁ Μάρκος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Γάλλου ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Οὐαλεριανοῦ Γαλλιηνὸς ὁ Μάρκος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Οὐαλεριανοῦ ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Γαλλιηνοῦ Κλαύδιος ὁ Μάρκος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Γαλλιηνοῦ ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Κλαυδίου Αὐρηλιανὸς ὁ Μάρκος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Κλαυδίου ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Αὐρηλιανοῦ Τάκιτος ὁ Μάρκος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Αὐρηλιανοῦ ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Τακίτου Πρόβος ὁ Μάρκος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Τακίτου ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Πρόβου Κάρος ὁ Μάρκος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Πρόβου ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Κάρου Διοκλητιανὸς ὁ Μάρκος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Κάρου ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Διοκλητιανοῦ Μαξιμιανὸς ὁ Μάρκος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Διοκλητιανοῦ ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Μαξιμιανοῦ Κωνσταντῖνος ὁ Μάρκος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Μαξιμιανοῦ ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Κωνσταντίνου Ἰουλιανὸς ὁ Μάρκος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Κωνσταντίνου ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Ἰουλιανοῦ Ἰοβιανὸς ὁ Μάρκος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Ἰουλιανοῦ ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Ἰοβιανοῦ Οὐαλεντινιανὸς ὁ Μάρκος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Ἰοβιανοῦ ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Οὐαλεντινιανοῦ Θεοδόσιος ὁ Μάρκος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Οὐαλεντινιανοῦ ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Θεοδοσίου Ἀρκάδιος ὁ Μάρκος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Θεοδοσίου ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Ἀρκαδίου Θεοδόσιος ὁ Μάρκος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Ἀρκαδίου ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Θεοδοσίου Μαρκιανὸς ὁ Μάρκος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Θεοδοσίου ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Μαρκιανοῦ Λέων ὁ Μάρκος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Μαρκιανοῦ ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Λέοντος Ζήνων ὁ Μάρκος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Λέοντος ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Ζήνωνος Ἀναστάσιος ὁ Μάρκος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Ζήνωνος ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Ἀναστασίου Ἰουστῖνος ὁ Μάρκος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Ἀναστασίου ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Ἰουστίνου Ἰουστινιανὸς ὁ Μάρκος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Ἰουστίνου ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Ἰουστινιανοῦ Ἰουστῖνος ὁ Μάρκος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Ἰουστινιανοῦ ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Ἰουστίνου Τιβέριος ὁ Μάρκος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Ἰουστίνου ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Τιβερίου Μαυρίκιος ὁ Μάρκος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Τιβερίου ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Μαυρικίου Φωκᾶς ὁ Μάρκος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Μαυρικίου ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Φωκᾶ Ἡράκλειος ὁ Μάρκος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Φωκᾶ ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Ἡρακλείου Κωνσταντῖνος ὁ Μάρκος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Ἡρακλείου ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Κωνσταντίνου Κώνστας ὁ Μάρκος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Κωνσταντίνου ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Κώνστα Μουαβίας ὁ Μάρκος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Κώνστα ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Μουαβίου Ἀβδελμάλικος ὁ Μάρκος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Μουαβίου ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Ἀβδελμαλίκου Οὐαλίδης ὁ Μάρκος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Ἀβδελμαλίκου ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Οὐαλίδου Σουλεϊμάν ὁ Μάρκος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Οὐαλίδου ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Σουλεϊμάν Ὀμάρ ὁ Μάρκος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Σουλεϊμάν ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Ὀμάρ Ἰαζὶδ ὁ Μάρκος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Ὀμάρ ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Ἰαζὶδ Ἡσὰμ ὁ Μάρκος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Ἰαζὶδ ἐκράτησε· καὶ ἐπὶ τῷ Ἡσὰμ Οὐαλίδης ὁ Μάρκος ἐπιστρατεύσας τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τῷ Ἡσὰμ

vibus & ipso Sertorio, sortito eam provinciam: quo tempore Carbonis contra Syllam socius, occupata per inducias Suessa, profugit prætor in Hispaniam: ubi adjunctis ad Italicas copias Celtiberorum auxiliis, expulsísque his qui ut Syllani nolebant provincia decedere, Metello quoque à Sylla contra se misso repugnavit strenuè. Inclytum deinde nomen consecutus audacia, ex amicis ccc in consilium ascivit: quos Romanis patribus opponeret, senatum eos vocans, in illorum contumeliam. Tum verò defuncto Sylla, paulóque pòst Lepido, novo auctus supplemento quod ex Italia Perpenna adduxerat, in Italiam expeditionem facturus videbatur, ni senatus id veritus, in Hispaniam ad priorem exercitum submisisset cum novis copiis Pompeium, juvenem quidem, sed jam clarum rebus Syllæ auspiciis gestis vel in Africa vel in ipsa Italia. Qui per Alpes iter aggressus magno animo, ad æmulationem Annibalis alias fauces aperuit, medio inter Padi Rhodaníque fontes spatio, quà uterque amnis modicis jugis origines dispescentibus in diversa cursus concitat; hic per transalpinam Galliam in mare Inferum properans, ille per citeriorem in intimum ferè Superi sinum, Græcis dictus Eridanus. Postquam autem Hispaniam attigit, confestim legionem unam pabulatoribus præsidio missam cum julo ὅλον, ἐπὶ χορτολεγίαν ἐξιόν,

Sertorius senatum amicorum facit.

419

Pompeius in Hispaniam contra Sertorium missus.

Ad æmulationem Annibalis alias fauces per Alpes aperit.

ὡς Σερτώριον, ὃς ἤρητο μὲ Γαλατίας ἀρχὴν, Καρβωνι σὶ ἐπὶ Σύλλα συμμαχῶν, Σύεσσαν πόλιν ἀπροόπτως κατέλαβε, & φεύγων, ἐπὶ τὴν στρατηγίαν ὥρμητο, ἔχων ἐκ τε τ' Ἰταλίας αὐτὴν, & τινὰ ἄλλα ὁπλα Κελτιβήρων ἀλείρας, τές τε ὡς ἑαυτὸν στρατηγοὺς ὑ παρεδιδόεσαν οἱ τὴν ἀρχὴν, ἐς χάος Σύλλα, τ' Γαλατίας ἐξιόντα, καὶ ὡς Μέτελλον ἐπιπεμφθέντα ὑπὸ Σύλλα ἀπεμάχετο γενναίως. θεωρούμενος σὶ ὑ ἐπὶ τόλμῃ, βουλὴν κατέλεξεν ὁπλ τ' συνόντων οἱ φίλων τριακοσίους & τήνδε ἔλεγχε εἶναι τὴν Ῥωμαίων βουλὴν, & ἐς ὕβριν ὀνείδης, συγκλητον ὀνομάζ. Σύλλα σὶ ἀπαγόντος, καὶ Λεπίδου μ' Σύλλαν, στρατὸν ἔχων ἄλλον Ἰταλῶν ὅσον αὐτῷ Περπέννας ὁ & Λεπίδῳ στρατηγὸς ἤγαγε, ἐπιδοξος ἦν στρατόν ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν, εἰ μὴ δείσασα ἡ βουλὴ, στρατὸν τε ἄλλον & στρατηγὸν ἕτερον ἐπὶ τὸ αὐτὸ Πομπήιον ἐπεμψεν ἐς Γαλατίαν, νεον μ' ἔτι ὄντα, θεὶ φανὴ σὶ ἐξ ὧν ἐπὶ Σύλλα θεὸ τε Λιβύλλη κὴ σὺν αὐτῇ Ἰταλία κατείργασο. ὁ σὶ ἐς τὰ Ἄλπεια ὄρη μ' φρασάμενος ἀφῆει, & κ' τὴν Ἀννίβου μεγαλουργίαν, ἑτέραν ἐχάρασσεν ἀμφὶ τὰς πηγὰς & τε Ῥοδανοῦ & Ἠριδανοῦ, οἱ ἀνίσχουσι μὲν ὀλίγον ἀπ' Ἄλπεων ὀρῶν & μακρὰν ἀπ' ἀλλήλων· ῥεῖ σὶ ὁ μὲν Δι' Κελτῶν τῶν ὑπὲρ Ἄλπεις ἐς τὸν Τυρρηνικὸν θάλασσαν, ὁ σὶ ἔνδοθεν τῶν Ἄλπεων, ἐπὶ τ' Γαλατίαν, Παδὸς αὐτὸ Ἠριδανὸς μετονομασθείς. ἀφικομένου σὶ ἐς Γαλατίαν, ἀντίκα ὁ Σερτώριος τοῖς αὐτοῖς ὑποζυγίοις καὶ θεραπείαις συνης-

σωπήψε· καὶ Λαύρωνα πόλιν, ἐφορῶντος αὐτὸς Πομπηΐου, διήρπασε καὶ κατέκαψεν. ὧν οἷς τὸ πολιορκίας γυνή τις συνοδεύζοντος αὐτῇ ἔ λαβοντος ὧδε φυσιν, τοῖς δεκτύλοις ἐξέτεμε τὰς ὄψεις. καὶ ὁ Σερτώριος ἔ πυθόμενος, τῶν στείραν ὄλλω ἀγέρωχον ἐς τὸ τοιοῦτ' εἶναι νομιζομένων, καίπερ ὢσαν Ρ'ωμαϊκὸν, κατέκανεν. καὶ τότε μὲ χειμῶνος ἐπιόντος διέτησαν ἀγόμενοι οἱ ἦρος ἐπὶ ἔσιν ἀλλήλοις, Μέτελλος μὲ καὶ Πομπηΐος, ἀπὸ τῶν Πυρηναίων ὀρῶν, ἔνθα διεχείμαζον· Σερτώριος δὲ καὶ Περπέννας, ὧν Λυσιτανίας. καὶ συμβάλλουσιν ἀλλήλοις ὡς πόλιν ἢ ὄνομα Σούρων. κτύπου οἱ ὧν αἰθρίᾳ φοβεροῦ καὶ ἀστραπῶν παραλλαγαὶ γνομένων, τότε μὲν ὡς ἐμπειροπολεμοῦσι διέφερον ἀκαταπλήκτως, πολλοὶ δὲ ἀλλήλων φόνον ἐξεργάζοντο· μέχρι Μέτελλος μὲ Περπίνναι ἐτρέψατο, καὶ τὸ στρατόπεδον αὐτῶν διήρπαζεν, ὁ ἢ Σερτώριος εὐθὺς Πομπηΐου, καὶ ἐτρώθη δόρατι ἐς τὸν μηρὸν ἐπικινδύνως ὁ Πομπήϊος· καὶ τοῦτο τέλος γίγνεται τότε μάχης. ἔλαφος δὲ λευκὴ λοιπὸν χειρωθεὶς τῷ Σερτωρίῳ καὶ ἄνετος· ἧς ἀφαιρούς γνομένης ὁ Σερτώριος οὐκ ἄσιον ἑαυτῷ πεποιημένον, ἐσαρυθμεῖτο τε καὶ ἐπ' ὀργίας λύων, καὶ ζεστ' ἐπιπωλαζόμενος ἐς τὴν ἔλαφον ὑπὸ τῶν πολεμίων· ὡς δ' ὤφθη ἀφ' ὑψηλῶν δρυμῶν δρόμῳ φερομένη, ἀνατε εὐθαμβὴς ὁ Σερτώριος, ἐ ἐνθὺς, ὥσπερ αὐτῇ ὠφελιμαζόμενος, ἐκπεπλήσατο ἐς τοὺς πολεμίους· ὃ πολὺ ἢ ὕστερον ἀγῶνα μέγαν ἠγωνίσατο ὡς Σαγουντίαν, ὧν μεσημβρίας ἐπ' ἄκρα. ἐ αὐτὸς μὲ ἱππο-

mentis mancipiisque amisit: simúlque Lautonem urbem se inspectante diripi diruíque passus est: in qua expugnatione mulier quædam supra sexum fortis, vim inferenti militi digito eruit oculos. quo cognito Sertorius integram cohortem, quamvis Romanam, id genus flagitiis infamem concidit. Et tunc quidem interventu hyemis dirempti sunt exercitus partium: ceterùm ineunte vêre utrinque moverunt, Metellus cum Pompeio à Pyrenæis montibus ubi hyemaverant, Sertorius cum Perpenna ex Lusitania. Ad Sucronem demum signa collata sunt: ubi quum sereno cælo, quod mirum est, crebra fulgura micarent cum tonitru, nihil territi, ut veterani, magnam cædem utrinque edidêre, donec Metellus Perpenna in fugam verso castra ejus diripuit. In altero verò cornu Sertorius Pompeium hasta in femore periculosè saucia tum profligavit, eventu totius pugnæ ancipiti. Erat Sertorio candida cerva, mansueta & vagari solita: quæ quum nusquam compareret, imperator ominosum id ratus, cessabat ab armis, æger animi, hostibus irridentibus: ut verò animadvertit accurrentem è nemoribus, ipse quoque prosiliit, & velut augurio lætus cœpit hostem velitatione lacessere. Nec multo pòst magno prælio certatum est ad Seguntium, à meridie noctem usque. ubi ex æquo pugnans vicit

Mulier oculos vim inferenti militi eruit.

Signa ad Sucronem cum Sertorio collata.

Pompeius à Sertorio graviter vulneratus.

Cerva Sertorii.

420

cit Pompeium cæsis hostium sex millibus, desideratis suorum III. M. Metellus verò tunc quoque stravit v. M. Perpennæ militum. Sequenti die Sertorius assumptis multis barbaris vergente jam die improvisus in castra Metelli fecit impetum, oppugnaturus, ni Pompeius succurrens fregisset ejus audaciam. Inter hos conatus elapsa æstate in hyberna discessum est.

Duæ provinciæ pop. Rom. obtingunt.

Sequenti anno sexta & septuagesima supra centesimam olympiade pop. Ro. duabus provinciis ex testamentis regum auctus est, Bithyniam Nicomede relinquente, Cyrenen Ptolemæo, ex Lagidarum gente, cui Apioni cognomen fuit. Bella interim non remittebantur, in Hispania hoc contra Sertorium: in oriente Mithridaticum: toto mari Piraticum: circa Cretam cum ipsis Cretensibus aliud: in Italia gladiatorum repentinum & difficile. Tot negotiis distracti, tamen in Hispaniam ad priorem exercitum miserunt alias duas legiones: quibus assumptis Metellus Pompeiúsque rursum à Pyrenæo descenderunt ad Iberum, occurrente Sertorio cum Perpenna è Lusitania: quo tempore multi Sertoriani ad Metellum transfugiebant, adeo ut exasperatus imperator multos barbarica sævitia tractaret, ac per hoc odium suorum incurreret. Sed hoc præcipuè culpabat exer-

Bella varia Romanorum eodem tempore.

Sertoriani ad Metellum transfugiunt.

μαχῶν ὑπερῆτε Ἡ Πομπηίου, ἢ ἐκτεινεν ἐς ἑξακισχιλίους, ἀποβαλὼν ἐς ἡμίσεας· Μέτελλος δὲ καὶ τότε Περπέννα καὶ πεντακισχιλίους διέφθειρε. ἢ ὁ Σερτώριος μὴ τῷ μάχῃ τὸ ἐπιὸν ἡμέρας πλοῦς βαρβάρους ἀσκηλαῶν, ἐπέβαλλε ἀδικήτως τῇ Μετέλλᾳ στρατοπέδῳ καὶ διελθὼν ἐπέρασεν, ὡς ἀποπροῦσαν αὐτῷ σωὴ τόλμη· Πομπηίου δ' ἐπιδραμόντος, ἐπαύσατο τῆς καταφορήσεως. καὶ τάδε μὲν ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς τοῦ θέρους ἔργα, καὶ πάλιν ἐς χειμασίαν διεκρίθησαν.

Τοῦ δ' ἑπόντος ἔτους ἐκτῆς ἑβδομηκοστῆς ἢ ἑκατοστῆς ὀλυμπιάδος ἔσης, δύο μὲν ὑπ' Ἀλεξάνδρων ἔθνη Ῥωμαίοις ἐπεστηγίνετο, Βιθυνία τε, Νικομήδους ἀπολιπόντος, ἐς Κυρήνη, Πτολεμαίῳ τῷ Λαγίδου βασιλέως, ὃς ἐπίκλησιν ἦν Ἀπίων. πόλεμοι δ' ἦκμαζον, ἔτός τε ὁ Σερτωρίῳ καὶ Γ' ὄντες, ἢ ὁ Μιθριδάτου καὶ τῶν ἀνταλλῶ· ἢ ὁ τῶν λῃστῶν, ὃν ὅλῃ τῇ θαλάσσῃ, ἢ καὶ Κρήτην ἐς αὐτοὺς Κρῆτες ἔπεμψαν· ἐς ὁ τῶν μονομάχων ἀπὸ τῶν Γ' πελίαν, αἰφνιδίως αὐτοῖς ἢ ὄδε ἢ σφοδρὸς ὁμοῦ ἠθροίσθησαν· διαρρυέντες δ' ἐς τοσοῦτον, ὅσον ἢ ἐς Γ' ὄνησίαν ἔπεμψαν ἄλλα στρατὸν ὁπλίτελη, μεθ' ὧν ἄμα τοῦ ἄλλου πεζοῦ Μέτελλός τε ἐς Πομπήϊος αὖθις ἀπὸ τῶν Πυρηναίων ὀρῶν ἐπὶ τὸ Γ' ὄνησα κατίοσαν, Σερτώριός τε ἢ Περπέννας αὐτοῖς ἀπιόντων ἀπὸ Λυσιτανίας. καὶ τότε μάλιστα πολὺ Σερτωρίου ἐς τὸ Μέτελλον νύπ μόλεων. ἐφ' ᾧ χαλεπαίνων ὁ Σερτώριος, ἀχρίως ἢ βαρβαρικῶς

ἐλυμαίνετο πολλοῖς, ἐς ἀλλ' μίσους ἐγίγνετο. μάλιστ δ' αὐτὸν ὁ στρα-

τὸς

τὸς δ' αἰτίως εἶχεν, ἐπεὶ καὶ δορυφόρους αὐτ' αὐτὸν ἐπήγετο πεντακοσίους Κελτίβηρας, καὶ τῷ φυλακῷ τοῦ σώματος, Ῥωμαίους ἀπελάσας, τοῖσδε αὐτ' ἐκείνων ἐπέτρεπεν· ἃ δὴ ἔφερεν εἰς ἀπιστίαν ὑποψίαν, εἰ καὶ πολεμίῳ Ῥωμαίων ἐτεροτρόπου. ἀλλ' αὐτὸ δὴ τοῦτο μάλιστα ὑπέδακνεν αὐτούς, τὸ, ἀπίστους εἰς τὴν πατρίδα ἀφ' ὧν Σερτωρίου γλισχρότης, ἀπιστεῖσθαι καὶ αὖθις αὐτὸ· δεῖν ἀφ' ὧν ἥκιστα ἀπολειφθῆναι τοὺς αὐτομολήσαντας οἱ παραμένοντες κατηγωνίσθαι· πολλὰ δ' ἐκ οἱ Κελτίβηρες αὐτοῖς, ἀφορμῆς λαβόμενοι, ἐνύβριζον ὡς ἀπιστουμένοις· οἱ δ' ἐ πάνυ ὅμως τὸν Σερτώριον ἀπεστρέφοντο, ἀφ' ὧν χρείας. ἐ γὰρ ἦν τότε τοῦ ἀνδρὸς ἄλλου, ἢ ἐπιτυχέστερου· ὅθεν αὐτὸν καὶ οἱ Κελτίβηρες ἀφ' ἧς ταχυεργίαν ἐκάλουν Ἀννίβαν, ὃν θρασύτητά τε ἐ ἀπαθῆ λόπτων στρατηγὸν ἔφασκον σφίσιν ἐδόκουν γίνεσθαι. ὁ μὲν δὴ στρατὸς οὐδὲ εἶχε Σερτωρίῳ· πόλεις δ' αὐτῷ πολλὰς ἐπίστευον οἱ ἀφ' τὸν Μέτελλον, καὶ τὰς ἀνδρῶν ἐς τὰ ὑπήκοα σφίσι μετῆγον. Παλαντίαν δ' Πομπήϊος ἐξελαφήμβρου, καὶ τὰ τείχη ξύλων κορμοῖς ὑπερεμάσατο, ἐπιφανεὶς ὁ Σερτώριος τὴν μὲν πολιορκίαν ἐξέλυσε, τὰ τείχη δ' ἐφθασεν ὑποκαύσας ὁ Πομπήϊος, καὶ ἐς Μέτελλον ἀνεχώρει. Σερτώριος δ' καὶ τὰ πεσόντα ἤγειρε, καὶ τοῖς ἀφ' τι χωλὸν Καλαγοῦρι στρατοπεδούζιν ἐπιβοηθῶν, ἔκτεινε τρισχιλίους. καὶ τάδε μὲν καὶ τοῦδε ἔτους ἐν Ἱσπανίᾳ.

citus, quòd semotis à custodia corporis Romanis, stiparet se satellitio Celtiberico, malens his quàm illis salutem committere: non enim ferebant exprobrari sibi perfidiam, quamvis sub pop. Rom. hoste stipendia facerent. imò hoc molestissimum erat, quòd fides sibi non haberetur ab eo propter quem perfidi erga patriam extiterant: nec putabant æquum se, qui in officio permanerent, damnari propter transfugas. Huc accedebant Celtiberorum injuriæ, qui per hanc occasionem objiciebant ipsis fidem dubiam. Attamen Sertorius non est omnino desertus, quum opus esset tali duce militi: nec enim alius fuit illo seculo vir vel felicior, vel rei militaris peritior: quapropter Celtiberi ob efficacem industriam eum vocabant Annibalem, quem omnium audaciissimum ac versutissimum imperatorem in iis terris se vidisse arbitrabantur. Sic affecto Sertoriano exercitu Metellus crebris excursionibus abigebat ex hostico in pacatum prædas hominum. Pompeius verò Palantiam obsidens suffossa mœnia subditis stipitibus suspenderat, quum Sertorii superventu oppugnatio soluta est: prius tamen succensis mœnibus oppugnatores ad Metellum se receperunt. Sertoriani reparata mœnium parte quæ corruerat, hostem ad Calagurim adepti, occiderunt tria millia. & per hæc etiam hic annus in Hispania exactus est.

421

Sertorii laudes.

Annibal cur vocatus.

Sequen-

Sequentis initio Romanorum duces jam audaciores contemptim invaserunt civitates Sertorio subditas, & satis acciſis ejus rebus, elati ſucceſſu, pergebant ulterius: nuſquam tamen magno prælio certatum eſt, ſed continuato uſque in ſequentem annum bello, denuo majore contemptu vaſtabatur Sertorii provincia: qui jam minus propitio numine, multo ad labores remiſſior, plerumque oblectabat ſe conſuetudine muliercularum & comeſſationibus compotationibuſque: quapropter nunquam non victus è conflictu diſcedebat: factúſque vehementer iracundus ob varias ſuſpiciones, & in puniendo crudeliſſimus, nemini fidebat: adeo ut & Perpenna, qui Lepido ſuperſtes ultro ad eum cum non modicis copiis acceſſerat, ſibi ipſi timens, conatus ſit illum tollere per inſidias, aſcitis ad hoc decem militibus: quorum aliquot poſt rem detectam affectis ſupplicio, aliis fuga elapſis, Perpenna præter ſpem non deprehenſus, ei tanto magis acceleravit exitium. Quúmque Sertorius nunquam eſſet abſque ſatellitio, vocatum ad epulas, & unà cum ſtipatoribus jam vino madidum, occidit in triclinio. Móxque miles per iram tumultuabatur contra parricidam, odio Sertorii verſo in benevolentiam: ut ſolet ira ſedari poſt interitum eorum qui læſerunt, moleſtia ſublata, & per miſerationem revocata deſideratæ virtutis memoria. Huc accedebat & præ-

Sertorius mulierculis & comeſſationibus ſe dedit.

Sertorius ſuis diffidit.

Inſidiæ Sertorio ſtructæ à Perpenna.

422

Sertorii interitus.

Τὰ δ' ἐπόντα οἱ στρατηγοὶ Ῥωμαίων, μᾶλλόν τι θαῤῥήσαντες, ἐπῆσαν τῇς πόλεσι τῇς ὑπὸ Σερτωρίῳ σωὶ κατεφρονήσῃ· καὶ πολλὰ αὐτὸ ἐδείσαντο, καὶ ἑτέροις ἐπέταινον, ἐπαῤῥυθμοι τοῖς ἀπατωμένοις· ὀλίγοι μεγάλῃ μάχῃ συνέκρησαν, ἀλλ' αὐθις μέχρι δ' ἐτῶς ἔτους αὐτοὶ μὲν αὖθις ἐπέτεινον σωὶ πλείονι μᾶλλον κατεφρονήσῃ· ὁ δὲ Σερτώριος, βλάπτοντος ἤδη, τὰ μὲν ἐπὶ τοῖς πράγμασι ποικίλων μεθίει, τὰ πολλὰ δ' ἰῶ ἐπὶ τρυφῆς, γυναιξὶ καὶ κώμοις καὶ πότοις χολάζων. ὅθεν ἤπλατο συμφοραῖς· καὶ μεθύων ὀργίλῳ τε ἀκρῷ, δι' ὑπονοίας ποικίλας, καὶ ὠμὸς ἐς κόλασιν, καὶ ὑπόπτως ἄπιστος, ὥστε καὶ Περπέννᾳ, ὃν ἐκ τῆς Αἰμιλίου στάσεως ἐκόντα σφίσιν αὐτὸν ἐλθόντα μὴ πολὺ φασί, δείσαντα ἐφ' ἑαυτῷ, καὶ φθεῖραι βουλεύσαντα μὴ ἀνδρῶν δέκα. ὡς ἦ καὶ τῶνδε τινὲς τῆς ἀνδρῶν συνδειχθέντες, οἱ μὲν συνελάθησαν, οἱ δ' ἀπέφυγον, ὁ Περπέννας ἧσσον δόξαι λαθὼν, ἔτι μᾶλλον ἐπὶ τὸ ἔργον ἠπείγετο. ἐν ἑδέματος τῆς Σερτωρίου μιᾶς ἐντὸς τοὺς δορυφόρους, ἐπὶ ἴσιμα συνάλει· μεθύουσι δ' αὐτὸν τῶν καὶ τῶν ἀφεστώτων τῶν ἀνδρῶν φυλακῇ, ἔκτεινεν ἀπὸ τῆς διαίτης. καὶ ὁ στρατὸς εὐθὺς ἐπὶ τὸν Περπέννᾳ ἀπέστη σωὶ θορύβῳ πολλῷ καὶ μετ' ὀργῆς, ἐς εὔνοιαν αὐτίκα τοῦ Σερτωρίου μεταβαλόντες ἀπὸ τῆς μίσους· ὥσπερ ἅπαντες ἐπὶ τοῖς ἀδηκόσι τῶν μὲν ὀργῇ μεθιᾶσιν, ὅταν ἐμποδὼν ἐπὶ τοῦ λυποῦντος ὄντος, ἐς ὃ τῶν ἀρετῶν αὐτῶν μετ' ἐλπὶς καὶ μνήμης ἐπανίασι· τότε δὲ καὶ τὰ

πειρίπτα σφίσιν ὀκλοκιζόμβοι, Περπέννα μὲ, ὡς ἰδιώτου, καταφρονοῦμενον, τὴν δ' ἀρετὴν Σερτωρίε μᾶλλον ἐν σφίσιν ἠρεύμβροι γνώεθαι σωτήριον, χαλεπῶς ἐς τ' Περπένναν διετίθεντο αὐτοί τε καὶ οἱ βάρβαροι σὺν αὐτοῖς· μάλιστα δ' τῶν Λυσιτανοί, ὅσῳ καὶ μάλιστα αὐτοῖς ὁ Σερτώριος ἐχρῆτο. ὡς δ' καὶ τ' ἀληθῶν ἀνοιχθεισῶν τῶν Σερτωρίου ὁ Περπέννας αὐτοῖς ὠνέγραπτο ἐπὶ τῷ κλήρῳ, μᾶλλόν τε πάντας ὀργὴ καὶ μῖσος ἐς τ' Περπένναν ἴσχει, ὡς οὐκ ἐς ἄρχοντα μόνον ἢ στρατηγὸν, ἀλλὰ & ἐς φίλον καὶ εὐεργέτην τοσοῦδε μέσος ἐγκατέβαλλον· καὶ οὐκ ἂν ἐδὲ χειρῶν ἀπέσχοντο, εἰ μὴ πρόθυμοι αὐτοὺς ὁ Περπέννας, τοὺς μὲν δώροις ὑπηγάγετο, τοὺς δ' ὑποσχέσεσι· τοὺς δὲ ἀπειλαῖς ἐξεφόβησε· τοὺς δ' & διεχρήσατο, ἐς κατάπληξιν ἑτέρων. ἐπί τε τὸ πλῆθος παρελθὼν ἐδημαγώγει, & τοὺς δεσμώτας αὐτῶν ἐξέλυεν, ὃς ὁ Σερτώριος κατέδησε· & τοῖς Γ'οθήρσι τὸ ὅμηρον ἀπέλυεν. οἷς ὑπαχθέντες, ὑπήκουον μὲν ὡς στρατηγῷ (τὸ γὰρ δὴ μὴ Σερτώριον ἔχειν ἀξίωμα) ὁ μὲν τοι χωρὶς δυσμένειας ἐδὲ τότε ἐγίγνοντο· & γὰρ ὠμότατος αὐτικα ἐς κλαυθμὸς θαρρήσας ἐφαίνετο, καὶ τ' ἐκ Ρ'ώμης αὐτῷ συμφυγόντων ἐπιφανῶν ἕκτεινε τρεῖς, & τ' ἀδελφιδοῦν ἑαυτοῦ. ὡς δ' ἐφ' ἑτέρῳ τ' Γ'ησηλίας ὁ Μέτελλος ᾤχετο (ἐ γὰρ ἐπ δυσχερὲς εἰδόκει Περπέννᾳ ἐπιτρέψαι μόνῳ Πομπηίῳ) ἐπὶ μὲν πέντε ἡμέρας ἐγίγνοντο ἀψιμαχίαι καὶ δόππερα Πομπηίου καὶ Περπέννα, μὴ συλλύσαντων ἄθρουν τ' στρατὸν τῇ δεκάτῃ δ' ἀγὼν αὐτοῖς μέγιστος

sentis periculi reputatio, quòd Perpenna tanquam privatus contemnebatur, à sola verò Sertorii fortitudine pendere videbatur exercitus incolumitas. In eo publico Perpennæ odio barbarorum affectus eminebat, Lusitanorum præcipuè, quorum maximè opera imperator usus fuerat. Ut verò testamento aperto homicidam inter hæredes adscriptum apparuit, immensum quantum crevit facinoris invidia, perpetrati non solùm in imperatorem, verùm in amicum etiam bene meritum. Nec temperassent manibus, ni Perpenna magno ambitu alios muneribus placasset, alios pollicitis, quosdam etiam sua manu confodisset ad terrorem incutiendum ceteris. Quin & populos obibat concionabundus, & gratiam captando solvebat quotquot Sertorius in vincula conjecerat, dimissis & obsidibus Hispanorum. Quibus beneficiis deliniti parebant quidem ut prætori, & successori Sertorii, attamen ne tunc quidem perpacatis animis: nam continuò fiducia confirmata crudelis supra modum redditus, occidit tres nobiles viros qui ex Urbe ad eum confugerant, & præter eos fratris filium. Metello autem in diversam Hispaniæ partem digresso, quippe qui iam facile judicabat Perpennæ Pompeium opponere, per aliquot dies inter hos duos velitatum est, dum uterque suorum virtutem experitur, immotis exercitibus:

Testamentum Sertorii.

Perpennæ homicidia.

423

decima

decima verò die magnum prælium commissum est. Visum est enim semel armis decernere, dum Pompeius Perpennam imperatorem præ se contemnit: Perpenna suos non diu mansuros in officio ratus, conferre signa properat. Nec mora, Pompeius fit superior: ut qui rem habebat cum vulgari duce segníque exercitu: itaque nemine resistente Perpenna in turba fugiens in dumetum se abdidit, suorum metu non minus quàm hostium: quem deprehensum quidam equites retraxerunt, etiam à suo milite convitiis impetitum ut homicidam Sertorii, vociferantémque, habere se multa Pompeio indicanda, ad seditiones urbanas pertinentia, sive ex animo, sive fingentem ut salvus ad eum perduceretur. At ille priusquam in conspectum veniret, jussit occidi hominem, veritus ne novum aliquid indicans, novarum calamitatum pop. Rom. initium fieret: id quod admodum prudenter factum magnam ei laudem attulit. Atque ita belli Hispanienſis idem qui vitæ Sertorii finis fuit. qui si diutius vixisset, nec tam citò, nec tam facilè bellum hoc confectum fuisset.

Perpennæ & Pompeii magnum prælium.

Perpennæ interitus.

Prudens consilium Pompeii.

Hispaniensis belli finis.

Spartacus gladiator.

Eodem tempore Capuæ Spartacus genere Thrax, quondam Romanam militiam secutus, tunc verò ex captivo gladiator, circiter septuaginta ejusdem conditionis persuasit, ut pro sua potius libertate quàm pro spectato-

ἐξερράγη· ἐνὶ γὰρ ἔργῳ κρίνασθαι
διεκριθῶσιν, Πομπηίῳ μὲν τὸν
Περπέννα στρατηγίας καταφρόνη-
Περπέννας δ' ὡς ὁ πιστῷ χρεω-
μένῳ ἐπὶ πολὺ τῷ στρατῷ, παρ-
χεθὲν τῇ δυνάμει συνεπλέκετο·
τυχὼν δ' ὁ Πομπήιος φεύγει, ὡς
ὅτε στρατηγῷ διαφέροντες, ἐπ'
αὐθυμόρου στρατῷ. ἡ τροπὴ πάν-
των ὁμαλοῦ γενομένης, ὁ μὲν Πο-
πέννας ὑπὸ θαμνῳ πάσας ἀκυρ-
δεδιὼς τοὺς οἰκείους μᾶλλον ἢ π-
λεμίων. καθέντες δ' αὐτὸν ἱππεῖ
πὲς εἶλκον ἐς τὸν Πομπήιον, ἐπ-
ἐλασφημοῦμενον ὑπὸ τῶν ἰδίων, ὡ
αὐθεντῶν Σερτωρίου· καὶ βοῶν
πολλὰ μέλλοντα τῷ Πομπήιῳ φ
τ' ἐν Ῥώμῃ στάσεως (ἐλεγε γ, ὡ
ἀληθείων, εἰδ' ἵνα σῶος ἀχθ
σῶς αὐτόν) ὁ δέ, σωφρονῶν,
ἀπέκτεινεν αὐτὸν σπεῖσ ἐς ὄψιν ἰὼ
θεῖν· δείσας ἄρα μή τι μέγιστ
ἀδοκήτων, καὶ ἑτέρων ἀρχὴ κακ
ἐν Ῥώμῃ γένοιτο· ἐ εἰδέξιν ἐφ
νας πείνῳ τάδ' ὁ Πομπήιος πρ
ξεν, ἡ συνετέλεσεν αὐτῷ ἡ τύ
ἐς δόξαν ἀγαθόν. τέλος δ' ὧ τ
το τ' ὦσι Ἰβηρίων πολέμων, τ
ἡ Σερτωρίῳ β βίου ῥυσμὸν ἐ
κεῖ γὰρ σὺν ἂν ὅτε ὀξέως, ἐπ ἐ
μῶς, ὅτως ἐπ Σερτωρίῳ σῶν
τ' συντελεσθῶσιν.

Τὰ δ' αὐτὰ χρόνῳ σῶν τὸ
Ἰταλίαν μονομάχων ἐς θέα
Καπύῃ τρεφομένων, Σπάρτακ
Θρᾷξ ἀνὴρ, ἐστρατολόγησ π
Ῥωμαίοις, ὢν ὃ μονομαχίας
πρώτως ὢν τοῖς μονομάχοις
ἔπεισεν αὐτῶν ἑβδομήκοντα π
μάλιστα κινδυνεύσειν σῶν ἐλε
σείας μᾶλλον, ἢ θέας ἕνεκ
ἢ βί

κὴ βιασάμβρῳ σὺν αὐτοῖς τὸς φυλακτοῦντας, ἐξέδραμε. κὴ πᾶν ὁδιπόρων ξύλοις κὴ ξιφιδίοις ἀπλισμβρῷ, ἐς τὸ Βισούιον ὄρος ἐξέφυγε, εἶτα πολλὸς ἀποδιδρασκοντας οἰκέτας, κὴ πολὺ ἐλεύθερους, ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ὑποδεχόμβρος, ἐλῃσάτε τὴν ἐγγύς, ὑποστρατηγὸς ἔχων Οἰνόμαον τε καὶ Κρίξον μονομάχους· μεγαλομβρὴν δὲ αὐτῷ τὰ κέρδη καὶ ἐσπρισμένα, ταχὺ πληθῶν ὧν ἀνδρῶν. κὴ ἐπέστη ἐπ' αὐτὸν σκπιμφθεὶς Οὐαλέριος Γλάβρος, ἐπὶ δὲ σκέψιν Πόπλιος Οὐαλέριος, ὁ πολιτικῶν στρατιὰν ἄγοντες, ἀλλ' ὄσους ἐν ἀπροσδῃ κὴ παρόδῳ συνέλεξαν (ὁ γὰρ πρὸ Ρ'ωμαίοις πόλεμον, ἀλλ' ἐπιβουλὴν πρὸς ἐλαφρὸν τὸ ἔργον ὅμοιον ἡγοῦντο εἶναι) συμβαλόντες ἡττήθησαν. Οὐαλέριος δὲ καὶ τὸ ἵππον αὐτὸς Σπάρτακος ἐξέκοπσε· τοσοῦτον ἦλθε κινδύνου Ρ'ωμαίων ὁ στρατηγὸς αὐτὸς, αὐχμαλώτος ὑπὸ μονομάχῳ γενέσθαι. μᾶλ δὲ τὸτο Σπάρτακον μᾶλ ἐπ μᾶλλον πολλοὶ συνῆδεσαν, ἐπὶ μυρίοις ἦσαν ἤδη στρατὸ ἐ ὅπλα ἐχάλκουν, κὴ παρασκευὴν ἀνέλειπτο· οἷσι δὲ σὺν αὐτοῖς ἐπάτους ἐξέπεμπον μᾶλ δύο τελῶν, καὶ τέτων ὑπὸ μὲ Γαΐτεσγυ Κρίξος ἡγεμόνα τρισμυρίων ἀνδρῶν, ὧδε τὸ Γάργανον ὄρος ἠπάτο, κὴ δύο μέρη ἔ στρατὸ ἐ αὐτὸς συνεκπόλεπο αὐτοῖς· Σπάρτακος δὲ λαβὼν τὴν Ἀπεννῖνον ὀρῶν ἐπὶ τὰ Ἄλπεια ἐ ἐς Κελτοὺς ἀπὸ τῶν Ἀλπείων ἐπέγνωμον ὁ ἕτερος ὕπατος σφαλεῖσαν, σκώλυε τὴ φυγὴν, ἐ ὁ ἐπιβ ἐδίωκε. ὁ δ', ἐφ' ἑκάτερον αὐτῶν ἐπιστρεφόμβρος, ὧδε μέρος ἑνὶκα, κὴ οἱ μὲ σὺν Γαΐτῳ ἀχ- rum voluptate dimicarent: effractáque custodia, & armis quæ viatoribus eripuerat instructus, occupavit Vesuvium: ubi multos fugitivos, quosdam etiam ingenuos ex agris affluentes suscipiens, latrociniis infestabat circumvicina, præfectis minoribus utens OEnomao Crixóque gladiatoribus: quumque ex æquo prædas devideret, brevi magnas contraxit copias. Contra quem missi, Varinius Glaber primùm, mox P. Valerius, non cum justis exercitibus, sed obiter repentino collecto milite (adhuc enim pop. Rom. latrocinium hoc non bellum existimabat) parum prosperè pugnaverunt. Varinii equo etiam Spartacus potitus est: tantillum abfuit quin prætor à gladiatore caperetur. Victor majore jam concursu celebrabatur, ita ut præsto haberet virorum septuaginta millia, arma fabricaret, magnos apparatus faceret. Tandem ex Urbe mittuntur consules cum duabus legionibus: à quorum altero Crixus ad Garganum cum triginta millibus prælio superatus cecidit, vix tertia exercitus ejus parte superstite. Spartaco per Appenninum ad Alpes & inde porro in Galliam properanti alter consul prævento iter præclusit, tergis hærente altero: ille singulos per vices aggressus repulit: quibus trepidè fugientibus victor trecentos Romani nominis captivos mactans, parentet

Vesuvium occupatum.

OEnomaus, & Crixus, duces.

424

Consules contra Spartacum missi.

Crixi clades.

Spartacus trecentos Romanos mactat, ut

Crixi manibus. Spartaci copiæ.

parentavit Crixi manibus, & auctus ad CXX. M. peditum Urbem petebat, combustis impedimentis superfluis, captivis ad unum interfectis, jumentis quoque jugulatis, quò expeditior fieret. Transfugam verò, quum

Spartacus transfugas non admittit.

multi adjungere ei se cuperent, admittebat neminem. Consules iterum illum in Piceno aggressi, magno prælio victi sunt. Mutavit

Consulum clades.

tamen sententiam petendi Urbem, quòd adhuc pœniteret virium, nec satis militariter instructum haberet exercitum: nullus enim eos juvabat populus, sed fugitivi tantùm erant & convenæ. Ergo Thurinos mon-

μολώτους ἐναγίσας Κελτῷ, δεκὰ μυριάσι Ῥωμαίων πιζῶν ἱ Ῥώμην ὑπῆγε, τὰ ἄχρηστα τ σκευῶν κατακαύσας, καὶ τὰς αχ μαλώτους πάντας ἀνελών, ἐ ἀσφάλειας τὰ ὑποζύγια, ἵνα κοῦφ εἴη. αὐτομόλων τε πολλῶν αὐτ προσιόντων οὐδένα προσίετο. καὶ τ ὑπάτων αὐτὸν αὖθις ἐπὶ τὴν Π κλωπίδα γῆν ὑποστάντων, μεγ ἀγὼν ἕτερος ὧδε γένηται, ἐ μεγ λη ἐς τότε ἦσαν Ῥωμαίων. ὁ δ μὲ ἐς Ῥώμην ὁδοῦ μετέγνω, ὡς π πω γεγενῶς ἀξιόμαχος, οὐδὲ τ ἐν τὸν ὅλον ἔχων στρατιωτικὸς ἀπ σμένον· (ἐπεὶ καὶ τὰς αὐτοῖς σωπᾶ τε πόλις, ἀλλὰ ξενοπόντις ἦσαν αὐτόμολοι καὶ σύγκλυδες) πα

μ

Ὁ δὲ Σπάρταπος τριακοσίους Ῥωμαίων αἰχμαλώτους ἐναγίσας Κελτῷ.] Mo notus ex Tertulliano de Spectaculis, & Servio ad illum Virgilii versum *Viventes rapit inferias, quos immolet umbris.* Sic Sylla C. Marium occidi *pertractum per ora vulgi ad sepulchrum Lutatiæ gentis*, ait Valerius. Idem fe ctitatum à Carthaginiensibus apud Polybium lib. 1. Suetonius Augus cap. 15. *Scribunt quidam trecentos ex dedititiis electos, utriusque ordinis, ad ra ram divo Julio exstructam Idibus Martiis hostiarum more mactatos.* Quod a Suetonius, *hostiarum more*, non temere adjectum. Seneca de Clementi *Ergo non dabit pœnas, qui tot civilibus bellis frustra petitum caput non occidi constituat, sed immolare?* Valerius Maximus, *Damasippi jussu principum vitatis capita hostiarum capitibus permista sunt.* Alibi de Q. Pompeio Cos. Ambitiosi ducis illecebris corrupti milites, sacrificare incipientem adorti, i modum victimæ mactaverunt. Livius lib. 7. *Nec in acie tantum ibi cladis a ceptum, quam quod* CCCVII. *milites Romanos captos Tarquinienses immolarunt quæ fœditate supplicii aliquanto ignominia populi Romani insignior fuit.* Ita pud Philonem contra Flaccum ἱερεῖον τρόπον κρεουργηθῆναι. Cur tantæ igno miniæ hoc mortis genus haberetur, modus efficiebat; quem paucis verbi aperit Florus lib. 2. c. 5. *Legatos quippe nostros, ob ea quæ deliquerant jure gentes, nec gladio quidem, sed ut victimas securi percussit.* Olim securi tantum fontes puniebantur, postea etiam gladio, hoc supplicium illo lenius & ho neftius visum: Et fœditas ejus supplicii in causa fuit, quare in militem q Papinianum mori jussum, non gladio, sed securi percussisse, animadver jusserit Caracallus apud Spartianum & Xiphilinum. Victimis autem compa rantur securi percussi, quia illæ secespita & hi securi humi strati feriebantu Appianus: ὁ δὲ Σκιπίων τοὺς εἰς τὸ μέσον παρεχθέντας αἰκισάμενος, μᾶλλον αὐτῶν τοὺς ἐκζωσαντας ἐκέλευσε τοὺς αὐχένας ἁπάντων ἐς τοῦδαφος παραλλοις φερομένοις ἀποτμηθῆναι. vide Brissonium, formularum li & Lipsium ad Taciti annal. l. 15. c. 67.

ρη τὰ ϖερὶ Θεσσαλίαν καὶ τὴν πόλιν αὐτὴν κατιλαβοῖ, καὶ χρυσὸν μὲ ἢ ἄργυρον τὸς ἐμπόρους ἐσφέρειν ὠκώλυε, ϵ κεκτῆθαι τὸς ἑαυτῦ· μόνον ϳ σίδηρον καὶ χαλκὸν ἀνδρὶ πολλᾷ, καὶ τὸς ἰσφέροντας σὺκ ἠδίκουν· ὅθεν ἀφθόνως ὕλης ἐυπορήσαντες, οὗ πυρεσκάσαντο, καὶ ϑαμινὰ ἐπὶ λεηλασίας ἐξήεσαν. Ρ'ωμαίοις τε πάλιν συνεχϑέντες ἐς χεῖρας ὑκαόντεσσι καὶ τότε, ϵ λείας πολλῆς γέμοντες ἐπανῆεσαν.

Τρίτης τε ἦν ἤδη καὶ φοβερὸς αὐτοῖς ὁ πόλεμος, μεγάλοις ἐν ὄγκῳ καὶ καταφρονήμασι, ὡς μηδεμιᾶς ϖρότερόν τε στρατηγῶν ἄλλων χειροβίας ὄκνος ἐπέσχεν ἅπαντας, ϵ παρήγαγεν ἀδεᾶ, μέχρι Λικίνιος Κράσσος, γένει καὶ πλούτῳ Ρ'ωμαίων ἀφανὴς, ἀνεδέξατο στρατηγησῖν· καὶ τέλεσιν ἓξ ἄλλοις ἤλασεν ἐπὶ τ Σπάρτακον. ἀφικόμενος δὲ, ϵ τὰ τ ὑπάτων δύο ϖροσίλαβε. καὶ τοῦτο μ' αὐτίκα ἀφανισθῆναι, ὡς πολλάκις ἠττημένων, ἐπὶ ϑανάτῳ μέρος δεκάτου, διέφθειρεν· οἱ δ' ἐκ ἔτι νομίζουσιν, ἀλλὰ πάντι τῷ στρατῷ συμβαλόντι καὶ τοῦδε καὶ ἡττημένῳ, πάντων ἀφανισθῆναι τὸ δέκατον, καὶ ἀνελεῖν ἐς πεζακισχιλίους, ἐδὲν ἀφ' τοῦ πολεῖ ϵ ὑδεὶς ἀνατεῖναντες. ὁπότερως δ' ἐπράξε, φοβερώτερον αὐτοῖς τ τ πολεμίων κτῆσις φανεῖς, αὐτίκα μυρίων Σπαρτακείων ἐφ' ἑαυτῶν ϖοιησαμένων στρατοπεδοῦντων ὑκαόντες· καὶ δύο αὐτῶν μέρη καθελόντες, ἐπ' αὐτὸν ἤλασε τὸν Σπάρτακον συγκεκροτημένους. νικήσας ϳ ϵ τοῦδε λαμπρῶς, ἐδίωκε φεύγοντα ἐπὶ τὴν θάλατταν, ὡς ἀφ-

tes ipsumque oppidum insedit, edicto nequis negotiator aurum argentumve in castra importaret, neve cui suorum hæc haberè liceret: solum ferrum & æs emebant carè, & abstinebant mercatoribus injuriam: unde multa parata materie bene se instruxerunt, vacantes interim prædationibus continuis. Cum Romanis etiam denuo congressi tunc quoque victores magnam prædam retulerunt.

Jam tertius annus agebatur belli hujus terrifici, & in tantam molem aucti, à contemptis initiis ob autorum ejus vilitatem: quo tempore vigor ille pristinus adeo elanguit, ut comitiis prætoriis nemo candidatus prodiret, donec Licinius Crassus, genere divitiisque nobilis, præturam susceperè ausus cum aliis sex legionibus profectus est contra Spartacum. Quibus duas illas consulares adjunxit, prius ob tot ignominiosas clades decimatas: quamvis quidam tradant productis in aciem omnibus legionibus quum malè pugnatum esset, tum demum decimasse, nihil deterritum multitudine, quòd sic deperirent fermè IIII. M. Utrocunque modo res acta est, postquam effecit ut magis quàm hostis timeretur, confestim decem millia ex Spartaci copiis seorsum castrametata aggressus, tantam edidit stragem ut tertia modò pars ad suum ducem refugerit: quem mox contemptim adortus vicit egregiè, & ad mare compulit

425

Licinius Crassus contra Spartacum missus.

Decimatorum quatuor millia supplicio affecta.

Spartaci clades variæ.

cogitantem de trajectu in Siciliam: quod ne faceret, vallo fossaque opere militari intercluſus eſt. Conantem dein erumpere ut Samnium peteret, Craſſus repreſſit, cæſis mane ſex millibus, nec paucioribus ſub veſperam, tribus tantùm è ſuis amiſſis, ſeptem ſauciis: tanti momenti ad victoriam fuit recens animadverſionis memoria. At Spartacus expectans equitatum alicunde affore, non amplius ad certamen deſcendebat totis viribus, ſed obſeſſores nunc hàc nunc illàc vexabat repentinis eruptionibus, & faſces in foſſam congerendo, vallum ſuccendebat, laborem eis reddens difficilem: & medio ſpatio quo ab hoſte dirimebatur, unum è captivis Romanis ſuſpendit, oſtendens ſuis quid paſſuri eſſent ni vicerint. Quæ poſtquam in Urbem fama pertulit, moverunt indignationem populo, quòd tam diu traheretur bellum cum gladiatoribus. móxque Pompeius, nuper ex Hiſpania reverſus, juſſus eſt ire ad exercitum: quòd videretur ſupereſſe haudquaquam contemnendum negotium. At Craſſus ne hoc pacto confecti belli gloria penes Pompeium foret, modis omnibus hoc agebat ut ſine mora cum Spartaco decerneret: qui & ipſe non expectandum Pompeium cenſens, Craſſum invitabat ad fœdera: quo non impetrato ob indignitatem rei, ſtatuit ſubire pugnæ aleam, equitatu jam auctus: perruptíſque munitionibus cum omnibus copiis

Captivus Romanus à Spartaco ſuſpenſus.

426

πλουσιώμενον ἐς Σικελίαν· ἢ κατιλαῶν, ἀπεπέφρυκε ἢ ἀπιτειχίζε ἔ ἀπεχεύγων βιαζομένου οἱ ἐ τὸν Σαμνίτην ἔ Σπαρτακὸν ἀλλαγμένη, ἔκτεινεν ὁ Κράσσος ἐς ἑξακισχιλίους ἄλλους πρὸς ἑαυτὸν, ἔ περὶ δισχίλιους ἐς τοσούσδε ἑτέρους, τῶν δὲ ἔ Ῥωμαίου τρωτὰ μόνον λαβόντων, ἔ ἑπτὰ τρωθέντων· τοσόνδε ἐπὶ τὸν ἀντίκα ἀφ' τῶν κλαυσμῶν ἐς τὸ τ' νίκης θράσος μεταπεσὸν. Σπάρταχος ἢ ἱππέας ποθὲν αὐτῷ προσιόντας προσμένων, ἔκειτο μὴ μάχῃ ἢ τῷ τρατῷ παυτὶ, πολλὰ δ' ἀναχλὰ τοῖς προσκαθημένοις ἀνὰ μέρος. ἄφνω τε ἔ συνεχὴς ἐπὶ τοῖς ἐπιπίπτων, φακέλλους πρὸς τὸν ἐς τὸν τάφρον ἐμβάλλων κατέκαιε, ἢ τ' πόνον αὐτοῖς δύσπορον ἐποίει. αὐχμάλωτόν τε Ῥωμαῖον σκρέμασεν ἐν τῷ μεταιχμίῳ, δηλῶν τοῖς ἰδίοις τὸν ὄψιν ὧν πάσονται μὴ κραζωῦτες. οἱ δ' ἐν τῇ Ῥωμαῖοι, τ' πολιορκίας πυθανόμενοι, ἢ ἀδοξοῦντες εἰ χρόνῳ αὐτοῖς ἔσῃ πόλεμος μετομηχανῶσι, προσκατέλεγον ἐπὶ τὸν τρατηγὸν Πομπήϊον, ὃν ἀφικόμενον ἐξ Ἱσπανίας, πιστεύοντες ἤδη δυσχερὲς εἶναι ἢ μέγα τὸ Σπαρτακικὸν ἐγκλημα. ἀφ' ὧν δὲ τῶν χειροβιῶν τοῦτο καὶ Κράσσον (ἵνα μὴ τὸ κλεινὸν ἔ πολέμου γένοιτο Πομπηΐου) παντὶ τρόπῳ ἐπειγόμενον ἐπιχειρεῖν τῷ Σπαρτάκῳ, ἔ ὁ Σπάρταξ, τὸν Πομπήϊον προσλαβεῖν ἀξιῶν, ἵν' συνθήκας τ' Κράσσον προσκαλέσηται ὑπερορῶμενον δ' ὑπ' αὐτῶ, ἀφ' κινδυνεύειν τε ἔγνω, καὶ παντὸς οἱ τ' ἱππέων ἤδη, ὥσατο παντὶ τρατῷ ἀφ' ἔ προτειχίσματος,

ἔ ἐφ-

ἐ ἔφυγον ἐπὶ Βρεντέσιον, Κράσσε διώκοντος. ὡς δὲ ἠ λεύκωλλον ἔμαθεν ὁ Σπάρτακος ἐς τὸ Βρεντέσιον, ἀπὸ τ ἐπὶ Μιθριδάτῃ νίκης ἐπιπέμψας, εἶτα, πάντων ἀπογνούς, ἐς χεῖρας ἦει τῷ Κράσσῳ μετὰ πολλοῦ τ τότε πλήθους. γλυφόμενος δὲ τ μάχης μακρᾶς τε τ καρτερᾶς ὡς οὐ ἀπογνώσῃ τοσῶνδε μυριάδων, πεπαύσκετο τ μηρὸν ὁ Σπάρτακος δορατίῳ, τ συγκύψας ἐς τὸ γόνυ, τ ἀσπίδα, ὡς τὰς ἐπιόντας ἀπεμάχετο· μίσχει τ αὐτὸς τ πολὺ πλήθος ἀμφ' αὐτὸν κυκλωθέντες ἔπεσον. ὁ, τε λοιπὸς αὐτὸ στρατὸς ἀκόσμως ἤδη κατεκόπτοντο τ πλήθος· ὡς φάναι γλυφθαι τ μὴ οὐδὲ ἀναλήψεσθαι. Ῥωμαίων δὲ ἐς χιλίους ἄνδρας, ἐ τ Σπαρτάκου νίκων ἐχ ἐυρεθῆναι. πολὺ δὲ τ πλήθος ἐν τοῖς ὄρεσιν ὑπ τ μάχης ἀφυγον, ἐφ' οὓς ὁ Κράσσος ἀνέβαινε· οἱ δὲ, διελόντες ἑαυτὸς ἐς τεσσαράκοντα μέρη, ἀπεμάχοντο, μίσχει πάντες ἀπώλοντο, πλὴν ἑξακισχιλίων, οἳ ληφθέντες ἐπρεμάσθησαν ἀνὰ ὅλην τὴν ἐς Ῥώμην ἀπὸ Καπύης ὁδόν.

Καὶ τὰδε Κράσσος ἓξ μησὶν ἐρασπέμενος, ἀμφήριστος ὢν τῷδε αὐτίκα μᾶλλον τῇ δόξῃ τῇ Πομπηΐου γίγνεται· τ τ στρατὸν ὑ μεθίει, διότι μηδὲ Πομπήϊος. ἐς ὃ ὑπατείαν ἄμφω περὶ ἐλθόντε, ὁ μὲ, ἐστρατηγηκὼς, τ τ νόμων Σύλλα· ὁ ὃ Πομπήϊος, ὅτε στρατηγήσας, ὅτι μιδὲς· ἔτος τε ἔχων τέτταρα ἐπὶ τοῖς τεσσαράκοντα. τοῖς ὃ δημάρχοις ὑπῆρχετο πολλὰ τ ἀρχῆς ἐ τ ἀρχαῖον ἐπανάξειν. αἱρεθέντες δὲ ὕπατοι, ὡδὲ ὡς μεθίεσαν,

fugiebat Brundisium, Crasso persequente. sed ubi eò, reversum à victoria Mithridatica, desperans produxit copias etiam tum validas in aciem: quúmque acerrimus conflictus esset cum desperatorum tot millibus, Spartacus tragula femur saucius in genu subsedit, objectóque clypeo rejiciebat impetum hostium, donec cum multis suorum circumventus cecidit. Tum verò ceteri turbatis ordinibus cædebantur, ut iniri non posset cæsorum numerus: ex Romano exercitu fermè mille desiderati sunt. Spartaci cadaver inveniri nequiit. Multi in montes diffugerunt ex prælio: nec Crassus à persequendo destitit. Illi divisi in quadraginta catervas repugnabant, donec omnes deleti sunt, exceptis sex millibus: qui in potestatem redacti per totam viam pependerunt qua in Urbem itur à Capua. Spartaci clades & interitus.

His rebus intra sex menses gestis, Crassus posthac visus est Pompeii gloriæ non cedere, retinuítque exercitum, sicut & ille: nam consulatum petebant ambo, hic prætorius, juxta legem Corneliam: Pompeius verò nec prætorius nec quæstorius, annum agens quartum supra trigesimum, sed tribunisplebis pollicebatur multum de potestate pristina. Quin & designati jam consules non dimittebant exercitus, prope Urbem sedendo, Licinius Crassus & Pompeius consulatum petunt.

Seditio Crassi & Pompeii.

ambo causas afferentes has: Pompeius ajebat se expectare Metellum revertentem ad triumphum Hispaniensem: Crassus causabatur, debere Pompeium prius copias dimittere. Tum populus videns rem ad novas seditiones tendere, se à duobus obsideri exercitibus, consules in foro superiore loco sedentes rogavit ut redirent in mutuam gratiam. eas preces primùm uterque repulit. deinde quum vates dira prædicerent, nisi conciliarentur consules, populus rursum gemebundus & supplex easdem preces redintegravit, non immemor malorum quæ Syllæ Mariique contentiones invexerant. Tum Crassus, prior à pervicacia discedens, è sella excendit collegæ dextram in concordiæ fidem porrigens: qui assurgens properavit obviam. móxque conjunctas dextras acclamationes variæ secutæ sunt fausta comprecantium: nec prius concio dimissa est, quàm consules missionem amborum exercituum edicerent. Atque ita metu maximæ seditionis satis tranquillè res publica liberata est, anno ab obitu Tiberii Gracchi fermè sexagesimo, qui civilibus contentionibus initium dederat.

427

Crassus & Pompeius in gratiam redeunt.

Pompeius & Crassus exercitus dimittunt.

Tiberius Gracchus civilibus contentionibus initium dedit.

τὸν στρατὸν ἔχοντες ἀγχοῦ τῆ πόλεως· ἑκάτερον φοβᾶσθαι τὴν τοῦ ποιήμονος· Πομπήϊον μὲν, ἐς τὰ Γ' ὀηλικὴν θρίαμβον φερομένην ἐπινίκια Μετέλλου· ὁ δὲ Κράσσος, ὡς Πομπήϊον δεῖν φοβεῖσθαι. καὶ ὁ δῆμος, δρῶν, δρῶν στάσεως ὁρῶν, καὶ φοβούμενον δύο στρατοὺς φερομένους, ἐδέοντο τῶν ὑπάτων ἐν ἀγορᾷ φθαρμένων συναλλαγῆναι ἀλλήλους· καὶ τὰ μὲν φθάσαντα ἑκάτερον ἀπεκρύπτετο, ὡς δὲ βαλλήποι πολλὰ δὲ δεινὰ, εἰ μὴ συναλλαγεῖεν οἱ ὕπατοι, ὁ δῆμος αὖθις αὖτις μετὰ μωγῆς πυρεκφλὴ πάνυ πεπεισμένος, ἐπὶ τῆ Σύλλα δὲ Μαρίου κακῶν ἀνενεγκόντες. καὶ ὁ Κράσσος, φθάσας δὲ ἐνδοὺς, ἀπὸ τοῦ θρόνου κατέβαινε, καὶ ἐς τὸν Πομπήϊον ἐχώρει, τὴν χεῖρα φθάσειαν ἐπὶ δεξιᾷ ἀγαγὼν· ὁ δ' ὑπανίστατο, δὲ φθάσας. καὶ δεξιωσαμένων ἀλλήλους, εὐφημίαι τε ἦσαν ἐς αὐτὸς πολλαὶ, δὲ ὃ πρὶν ὁ δῆμος ἀπεῖπε τῆς ἐκκλησίας, ἢ φθεγράψαι τὸς ὑπάτους τὰς ἀφέσεις τῶν στρατοπέδων οὕτω μὲν δὴ, δόξασι δὲ τοῖς μεγάλοις στάσις ἐσεσθαι, κατελύετο ἐνεστῶσ' καὶ ἔτι ὧδε τῶν μέρει τῶν ἐμφυλίων ἀμφὶ τὰ ἐξήκοντα μάλιστα ἀπὸ τῆς ἀναιρέσεως Τιβερίου Γράκχου.

Α ΠΠΙΑΝΟΥ Α΄ΛΕΞΑΝΔΡΕ΄ΩΣ Ρ΄ΩΜΑΙΚΩΝ ΈΜΦΤΑΙ΄ΩΝ. Β.

ΜΕΤΑ΄ δὲ τὴν Σύλλα μοναρχίαν, καὶ ὅστι ἐπ' αὐτῇ Σερτώριός τε καὶ Περπέννας ὧδε Ἰσπανίαν ἔδρασαν, ἔτερα ἐμφύλια Ρ΄ωμαίοις διαδεξίγνεται· μέχρι Γαΐου Καίσαρ καὶ Πομπηΐου Μάγνου ἀλλήλοις ἐπολέμησαν, ἐς Πομπήϊον μὲν καθέλει ὁ Καῖσαρ, Καίσαρα δ' ἐν τῷ βουλευτηρίῳ τινὲς, ὡς βασιλιζόμενον, κατέκανον. τοῦτα δὲ ὅπως ἐγένετο, καὶ ὅπως ἀνηρέθησαν ὅτε Πομπήϊος ἐς ὁ Γάϊος, ἡ δευτέρα τῶν ἐμφυλίων ἤδε δηλοῖ. ὁ μὲν δὴ Πομπήϊος, ἄρτι τὴν Ἰάλασσαν καθήρας ἀπὸ τῶν λῃστηρίων τότε μάλιστα πανταχῇ πολυανθρώπων, Μιθριδάτην ἐπὶ τοῖς λῃσταῖς καθηρήκει Πόντου βασιλέα, καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτῷ καὶ ὅσα ἄλλα ἔθνη προσελάβετο ἀμφὶ τὴν ἕω διεπόσετο. ὁ δὲ Καῖσαρ ἔτι νέος, δεινὸς εἰπεῖν τε καὶ πρᾶξαι, τολμητής τε ἐς πάντα, καὶ ἐλπίσιν ὧδε ἀπάντων, ἐς ἃ δὴ φιλοτιμίαν ἀφειδὴς ὑπὲρ δύναμιν· ὡς ἀγερωχομένων ἔτι καὶ φρονήμων εἶναι κατάρχεως, καὶ τῆ

APPIANI ALEXANDRINI ROMANARUM HISTORIARUM DE BELLIS CIVILIBUS LIBER II.

SYLLÆ dominationem, quæque post eam Sertorii Perpennæque ductu in Hispania gesta sunt, varii civiles motus sunt secuti, usque ad bellum civile Pompeianum: cujus exitu Pompeius à Cæsare, Cæsar à senatu è medio sublatus est: ut videre licet ex hoc secundo civilium bellorum volumine. Nam Pompeius perpurgato longè latéque mari à piratarum receptaculis, quorum in omni hominum memoria nunquam tantus fuit numerus, Mithridatem 428
quoque Ponti regem debellaverat: post quam victoriam & regnum ejus & alias gentes in oriente devictas in eam formam redegit quam ipsi visum est. Quo tempore Cæsar juvenis erat, elo- Cajus Cæsar.
quentiæ rebúsque gerendis juxta idoneus, audax, & nihil non spe præcipiens, supra vires ambitiosus: quippe qui etiam tum ædilis & prætor ingens æs alienum

contraxit captandis auris popularibus, profusissimo cuique maximè aspirare solitis.

Catilina.

Catilina quoque celebrabatur loco natus honestissimo, sed parum sanæ mentis, & infamis suspicione parricidii, quasi amore captus Aureliæ Orestillæ filium suum sustulisset, quòd illa gravaretur nisi orbo nubere: amicus Syllæ, factionísque illius studiosissimus. Qui postquam profusionibus ambitiosis ad pauperiem redactus est, nihilominus gratiosus apud potentiores tum viros tum fœminas, inter ceteros candidatos consulatum petiit, viam sibi muniturus ad tyrannidem: qua spe frustratus est, quippe jam suspectus, ut affectans non ferendam in libera civitate potentiam. Consulatum verò, illo repulsam passo, Cicero est assecutus, vir facundissimus. In eum Catilina, irridens suffragia populi, cavillabatur, ut novum hominem (sic enim vocare solent eos qui non majorum gloria, sed suapte virtute inclaruerunt) & quia in Urbe natus non erat, Inquilinum appellabat: quo nomine vocantur qui alienas ædes incolunt. Ipse verò posthac abstinuit à reip. tractatione, ratus eam multum habere contentionis ac invidiæ, nec multum tamen conferre ad tyrannidem. Nihilominus magnam vim pecuniæ corrogabat à plerisque ex eo genere muliercularum quæ maritos pertæsæ sperabant rebus novatis illorum interitum: conjuravítque cum aliquot senatoribus & equitibus Romanis, consciis etiam plebeiis, servis, pere-

Aurelia Orestilla.

Novi homines qui appellentur.

πολήθει δαιμονίως ὑπερφρόνει, τῷ δήμων αἰεὶ τὰς δαψιλείας ἐπαγνουμένων.

Γαΐῳ δὲ Καπλίνας, μεγάλῃ τε δόξῃ καὶ γένους λαμπρότητι περιώνυμος, ἐμπληκτος ἀνὴρ, ὃς ἔξας ποτὲ καὶ ὑὸν ἀνελεῖν δι' Αὐρηλίας Ὀρεστίλλης ἔρωτα, ἐκ ὑφισταμένης τῆς Ὀρεστίλλης πῶδα ἔχοντι γήμασθαι, Σύλλα φίλος τε καὶ σπουδαιότατος καὶ ζηλωτὴς μάλιστα γενόμενος· ἐπὶ δὲ φιλοτιμίας καὶ ὀδὲ ἐς πένητα ὑπενδυομένου, ἐς πρεσβεύοντας ἐπὶ τῶν δυνατῶν ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, ἐς ὑπατείαν παρήγγελλεν, ὡς τῆδε πορευόμενος ἐς τυραννίδα. πάνυ δ' ἐλπίσας αἱρεθήσεσθαι, ἀφ' τῷ ὑποψίαν τοιάδε ἀπέκρυβεν. καὶ Κικέρων μὲν ἦρχεν αὐτῷ, ἀνὴρ ἥδιστος εἰπεῖν τε καὶ μετρεῦσαι· Καπλίνας δ' αὐτὸς ἐς ὕβριν τε ἐλομένων ἐπέσκωπτεν, ἐς μὲν ἀγνωσίαν γένους, καινὸν ὀνομάζων (καλοῦσι δ' ὅπερ τοὺς ἀφ' ἑαυτῶν, ἀλλ' ἐ τῶν προγόνων, γνωρίμους) ἐς ᾧ ξενίαν τῆς πόλεως, Γ' γκουΐλινον. ᾧ ῥήμασι καλεῖσθαι τοὺς οἰκοκυροῦντας ἐν ἀλλοτρίαις οἰκίαις. αὐτὸς δὲ πολιτείων μὲν ὅλως ἐπαπερίφετο ὁμῶς τοῦδε, ὡς ὀδὲν ἐς μοναρχίαν παχὺ καὶ μεγα φέρουσαν, ἀλλ' ἔριδος καὶ φθόνου μεστόν· χρήματα δὲ ἀγείρων πολλὰ παρὰ πολλῶν γυναικῶν, αἳ τοὺς ἄνδρας ἤλπιζον ἐν τῇ ἐπαναστάσει ἀμφιβρεῖν, σωώμενοι ἴσως ἀπὸ τῆς βουλῆς καὶ τῶν κληρουμένων ἱππέων· σωήγα δὲ καὶ δημότας, καὶ ξένους, καὶ ἱεροσπονδίας·

καὶ

καὶ πάντων ἡμέρας ἦσαν αὐτῷ Κορνήλιός τε Λέντλος καὶ Κέθηγος, εἰ τότε τὰ πόλεως ἐπρατήγουν· ἀνά τε τὴν Ἰταλίαν ἀπέπεμπεν ἐς ὃν ἔτι Συλλείων τοὺς τὰ κέρδη τότε βιαίως ἀναλωκότας, καὶ ὀρεγομένους ἔργων ὁμοίων· ἐς Φαισύλας τε Τυρρηνίας Γάϊον Μάλλιον, ἐς δὲ τὴν Πικεντίδα καὶ τὴν Ἀπουλίαν, ἑτέρους, οἱ στρατὸν αὐτῷ συνελέγοντο ἀφανῶς. καὶ παῖδε πάντα ἔτι ἀγνοούμενα Φουλβίας τῆς ἀφανῆς ἐμήνυσε τῷ Κικέρωνι. ἧς ἐρῶν Κόϊντος Σπίγερος, ἀνὴρ δ' οὐκ ἄδοξος πολλὰ τῆς βουλῆς ἀπεστερημένος, καὶ τῆσδε τῆς Κατιλίνα συνωμοσίας ἠξιωμένος, κύφως μάλα καὶ φιλοτίμως ἐξέφερεν, εἶτα πρὸς ἑαυτὸν ἐμέμνητο, ὡς αὐτίκα δυνατώτατος. ἤδη δ' καὶ πρὸς τῶν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ γιγνομένων λόγος ἐφοίτα· καὶ ὁ Κικέρων τήν τε πόλιν οὐκ ἀσαφημάτων φορυμάτων ἀπολαμβάνει, καὶ τῶν ἐπιφανῶν ἐξέπεμπε πολλοὺς ἐς πάντα τὰ ὕποπτα τοῖς γιγνομένοις ἐφεδρεύειν. Κατιλίνας δ', ἀδείας μὲν πω ἀπορρωγότος αὐτῷ λαβεῖν, ἀπὸ τοῦ ἔτι δ' ἀκριβοῦς ἀγνωσίαν, δεδιὼς δὲ ὅμως, καὶ τὸ πρόχειρον ἡγούμενος ὕποπτον, ὧν δ' τῇ τύχῃ τὴν ἐλπίδα τιθέμενος, πάντα χρήματα προὐπέμπετο ἐς Φαισύλας, καὶ τοῖς συνωμόταις ἐντειλάμενος κτεῖναι Κικέρωνα, καὶ τὴν πόλιν οὐκ ἀφασημάτων πολλῶν νυκτὸς ἐμπρῆσαι μιᾷ, ἐξῆλθε πρὸς Γάϊον Μάλλιον, ὡς αὐτίκα στρατὸν ἄλλον ἀθροίσων, καὶ ἐς τὸν ἐμπρησμὸν τῆς πόλεως ἐπιβοηθήσων. ὁ μὲν δὴ μαθὼν τε καὶ πελίκεως, ὡς τις ἀνὴρ ὕποπτος, κύφως μάλα ἀνέσχε πρὸς ἑαυτὸν, καὶ ἐς τὸν Μάλλιον ἐχώρει στρατολογῶν. Λέντλῳ δὲ

griníſque hominibus: ſed præcipua Cornelii, Lentuli, Cethegique opera uſus eſt, qui tum prætores erant in Urbe. Per Italiam quoque dimiſit certos homines ad ſolicitandum eos qui Syllanis temporibus male quæſita peius jam profuderant, talium lucrorum etiam tum cupidi, C. Manlium Feſulas, alios item in Picenum & Apuliam, qui clàm colligerent militem. Hos occultos apparatus prima omnium indicavit Ciceroni Fulvia, non ignobilis fœmina, cujus amator Q. Curius, unus è conjuratis, ob vitam probroſam ſenatu motus, jactaverat apud amicam, brevi fore ut ſe præpotentem videat. Jámque rumor creſcebat de conatibus etiam eorum qui circum populos Italiæ miſſi fuerant, quum conſul in Urbe præſidia diſpoſuit, & non paucos illuſtres viros ad loca ſuſpecta miſit. At Catilina, quamvis nemo auderet ei manus injicere, nondum re ſatis detecta, veritus tamen ne cum mora ſuſpicio creſceret, & in celeritate ſpem collocans, præmiſſis Feſulas pecuniis, mandavit conjuratis Ciceronem occidere, Urbem eadem nocte diverſis locis incendere: móxque ad C. Manlium profectus eſt, ut contracta nova manu hominum perditorum incenſam Urbem invaderet: quod iter prælatis faſcibus ſecuribúſque fecit tanquam proconſul, interim quacunque ibat militem colligens. Lentu-

429

Fulvia Ciceroni conjurationem Catilinariam aperit.

Q. Curius.

Mandatum Catilinæ de Ciceronе occidendo.

lus verò partitis inter conjuratos operis constituit utquamprimùm cognovissent Catilinam pervenisse Fesulas, ipse cum Cethego sicis sub veste armati fores Ciceronis summo mane peterent, & propter dignitatem facilè admissi prætextu secretioris colloquii longius seductum confoderent: L. Sextius, concione per præcones advocata, Ciceronem accusaret, quòd homo natura timidus & turbulentus, civitatem turbaret temerè: nocte sequenti alia conjuratorum manus duodecim excitaret incendia, miscerétque omnia rapinis, & optimi cujusque civis cædibus. Hæc erant Lentuli, Cethegi, Statilii, Cassiique, ejus conjurationis principum consilia, occasionem solam expectantium. Interea legati Allobrogum, qui magistratus suos accusatum venerant, in eandem conjurationem pellecti sunt ut Gallos concitarent contra rempublicam. Cum iis Lentulus ad Catilinam misit Vulturtium Crotonensem, non sine literis, sed nullo inscriptis titulo. Allobroges ancipites consilii, rem cum Fabio Sanga communicant suæ civitatis patrono: qui mos est provincialium, ut suum quæque natio patronum in Urbe habeat. Hujus Sangæ indicio monitus Cicero, legatos curavit in reditu comprehendendos unà cum Vulturtio, móxque in senatum introduxit: qui fassi quicquid de Lentulo erant conscii, palam arguebant, ex eo sæpe au-

430

Allobrogum legati in conjurationem Catilinæ pellecti.

Vulturtius Crotonensis.

Sangas.

Allobrogum legati comprehensi.

ἐξ ἧς τοῖς συωμόταις ἔδοξεν, ὅπως Καπλίναν ἐν Φαισύλαις πωθέσθαι μηχανῶσθαι, Λέντλον μὲν αὐτὸν ἐς Κίθηγον ἐφεδρεύσαι τῇ Κικέρωνος θύρᾳ πρὸς ἕω, μὴ κεκρυμμένων ξιφιδίων, ἐσδεχθέντας τε ἀφ' ὧν αὐτῶν ἀξίωσιν, ἢ λαλεῖν τινας ὁ, τι δὴ, μηκυνῶσι τὴν ὁμιλίαν ἐν ὥρᾳ πύπτῳ, ἐς κτεῖναι πρὸς ἀπροσδόκητον ἀπὸ τῶν ἄλλων. Λεύκιον δὲ Σήστιον τὸν δημάρχον ἐκκλησίαν ἐωθότα ὑπὸ κήρυξι συνάγειν, ἢ τηρεῖν ἐς Κικέρωνα ὡς ἀεὶ δεινὸν καὶ πολεμοποιόν, καὶ τὴν πόλιν ὑπ' ἐδένι δεινῷ ἀλλοτριοῦντα· ἐπὶ τῇ Σηστίᾳ δημηγορίᾳ νυκτὸς αὐτίκα τὸ ἐπιόντος, ἑτέρους ἐν δυσὶν τόποις ἐμπιμπράναι τὴν πόλιν, ἐς ἁρπάζειν, καὶ κατακτεῖναι τοὺς ἀρίστους. ὧδε μὲν Λέντλῳ καὶ Κίθηγῳ καὶ Στατιλίῳ καὶ Κασσίῳ, τοῖς ἄρχουσι τῆς ἐπαναστάσεως, διέκειτο καὶ τὸ καιρὸν ἐπετήρουν. Ἀλλόβριγες δὲ πρέσβεις, οἱ πρόμοι τῆς ἡγεμονίας αὐτῶν, ἐς τὴν Λέντλου συνωμοσίαν ἐπῆλθον, ὡς ἀναστάντες ἐπὶ Ῥωμαίους τὸν Γαλατικὸν καὶ Λέντλος μὲν αὐτοῖς συνέπεμψεν ἐς Καπλίναν Βερτούκιον, ἀνδρὸς Κροτωνιάτου, γράμματα γράμμασι κρύφα νομίσμασι γεγραμμένα φέροντα. οἱ δὲ Ἀλλόβριγες συνδιάσαντες, ὅπως ἔσοιντο Φαβίῳ Σάγγᾳ, ὃς ἦν τῶν Ἀλλοβρίγων προστάτης, ὥσπερ ἀπάσαις πόλεσιν ἔστι τις ἐν Ῥώμῃ προστάτης· τῷδε δὲ ὁ Σάγγα μηνύει ὁ Κικέρων, συνελαβέν ἀπιόντας τε Ἀλλοβρίγας τε καὶ Βουρβούκιον, καὶ ἐς τὸ βουλὸν εὐθὺς ἐπήγαγεν· οἱ δ' ὁμολόγουν ὅσα τοῖς ἀμφὶ Λέντλον συνῆδεσαν, ἀχθέντος τοῦ ἄλεγχον ὡς ὁ Κορνήλιος Λέντλος ἐπι-

ἔπει πολλάκις, ἐμφθῆναι, τρεῖς Κορνηλίους γένους Ῥωμαίων μοναρχῆσαι, ὧν πρώτη Κίννα τὸ Σύλλα γεγονέναι. λεχθέντων δ' ὑπ' αὐτῶν, ἡ μὲν βουλὴ Λέντλον παρέλυσε τῆς ἀρχῆς· ὁ δὲ Κικέρων, ἅπαξ εἰς τὰς οἰκίας τῶν ἐφεστηκότων ἀφθείς, ἐπανῆλθεν αὐτίκα, καὶ ψῆφον ἔφερε αὐτῶν ἐδίδου. θορυβοῦντος δ' ἤδη ἀμφὶ τὸ βουλευτήριον ἀγνοουμένου ἔτι τοῖς ἀκριβοῦσι τὰ διὰ τῶν συνειδότων· αὐτὸς δὲ Λέντλου καὶ Κεθήγου ἐκπεμπόντες τε καὶ ἐξελεύθεροι, χειροτέχναις πολλοῖς ἐφεστῶτες, καὶ ὁπλίοις ὁδοὺς ἐφιέντες ἐπὶ τὰς τῶν ἐφεστηκότων οἰκίας, ὡς τοὺς δεσπότας ἐξαρπασόμενοι· ὧν ὁ Κικέρων πυθόμενος, ἐξιδρυμένου ἤδη τοῦ βουλευτηρίου, καὶ ἀφθεὶς ἐς τὰ ἐπίκαιρα φύλακας, ἐπανῆλθε, καὶ τῷ γνώμῃ ἐπετέχνησε. Σιλανὸς μὲν δὴ πρῶτος ἐλέχθη, ὃς ἐς τὸ μέλλον ἤρητο ὑπατεύειν. ὧδε γὰρ Ῥωμαίοις ὁ μέλλων ὑπατεύσειν, πρῶτος εἰσφέρει γνώμην· ὡς αὐτὸς (οἶμαι) πολλὰ τῶν κυρουμένων ἐργασάμενος, καὶ οὐ τῶδε ἐυκλοπέστερον τε καὶ ἐυλαβέστερον ἐνθυμηθείς. ἀξιώσαντι δὲ τῷ Σιλανῷ τοὺς ἄνδρας ἐσχάτῃ κολάσει μετιέναι, πολλοὶ συνετίθεντο· ἕως ἐπὶ Νέρωνα τὸν γνώμης πρῶτον, ὁ Νέρων ἐδικαίου φυλάττειν αὐτοὺς μέχρι Καπιτίνων ἐξέλωσι πολέμου, καὶ τὰ ἀκριβέστατα μάθωσι· Γαΐου τε Καίσαρος, ὃ καταρξάντων μὲν ὑπονοίας μὴ συνειληφέναι τοῖς ἀνδράσι, Κικέρωνος δὲ ἁπλοῦστατα τῷ δήμῳ, ἐς τὸ ἀγῶνα προθαλέσθαι, προστίθει ἀφεῖναι τοὺς ἄνδρας Κικέρωνα τὸν Γαυλίαν ἐν πόλε-

tum, fato deberi Urbis imperium tribus Corneliis, ex quibus jam Cinnam Syllámque fuisse. Tum senatus Lentulo magistratum ademit, consul conjuratis in ædes prætorum datis in custodiam mox reversus, rogabat de eis sententias. Interea magnus tumultus erat ante curiam, nondum re satis cognita, & conscíorum magna trepidatio: nam Lentuli & Cethegi servi libertíque assumpta magna manu opificum, conati sunt per posticum in prætorum ædes irrumpere, & vi dominos eripere. Quo cognito Cicero procurrit è curia, dispositísque præsidiis reversus urgebat sententias. Silanus consul designatus primus rogatus est, ex more, opinor ideo quòd decretorum senatus executio ad ejus loci senatores plerumque pertineat: quo circumspectiora cautioraque par est esse eorum consilia. Is censuit extremam pœnam de conjuratis sumendam multis aliis assentientibus: donec Nero suo loco pro sententia dixit, asservandos in custodia tantisper dum Catilina debellaretur, & negotium totum exquisitè pernosceretur. Idem & C. Cæsari visum suspecto nonnihil, quasi & ipse consiliorum talium particeps, aut certè non ignarus fuerit: nec tamen à consule nominatus: quippe qui non auderet hominem apud plebem gratiosissimum in periculum adducere. Addidit ad sententiam, distribuendos reos per oppida Italica Ciceronis arbitrio, & finito bello sisten-

Conjurati in custodiam dati.

Silani sententia de conjuratis.

Neronis.

C. Cæsaris.

431

lo sistendos in judicium, nec indicta causa durius consulendum in homines nobiles. Quod quia videbatur æquum, multi transibant in eam sententiam: donec Cato jam manifestè in suspicionem vocans Cæsarem, consulque timens noctem futuram, ne multitudo conjurationis conscia, quæ tum in foro incerta consilii versabatur, sibi quoque metuens auderet aliquid nefarium, persuaserunt ut tanquam in facinore deprehensi indicta causa damnarentur. Ac mox priusquam senatus dimitteretur, singulos eorum Cicero è domibus in carcerem deductos, ignorante plebe in conspectu suo jussit necari: deinde in forum progressus eos vixisse significavit. Ita multitudo metu dispersa est, dum quisque evasisse contentus est, latêre se existimans: & civitas respiravit ea die liberata ingenti solicitudine. Jam Catilina ad viginti millia circa se habebat, quorum quartam partem armaverat. Eum in Galliam iter facientem ut apparatum suum absolveret, Antonius, alter consul, ad Alpes assecutus, haud magno labore vicit: ut qui rem pravo consilio cœptam, tum quoque imparatus & nullo consilio gerere coactus est. Attamen nec ipse Catilina, nec quisquam ex nobilibus qui tum aderant, fugere dignatus est, sed in medios hostes se injicientes occubuerunt. Hic fuit periculosissimæ conjurationis unà cum autore

Catonis.

Catilina ab Antonio victus.

Catilinæ & aliorum nobilium virorum interitus.

σιν ὡς ἂν αὐτὸς δοκιμάσῃ, μίχρι Κατιλίνα κατα πολεμηθέντος, ἐς δικαστήριον ὑπαχθῶσι, καὶ μηδὲν ἀνήκεστον ἐς ἄνδρας ἐπιφανεῖς ᾖ, ἀφ' λόγε καὶ δίκης ἐξειργασμένης. δικαίου δὲ τῆς γνώμης φανείσης ᾗ δεχθείσης, ἀκραιφνὲς οἱ πολλοὶ μετεστίθεντο· μέχρι Κάτων, ἤδη σαφῶς ἀνακαλυπτων τὴν ἐς τὸ Καισαρα ὑποψίαν, & ὁ Κικέρων διδοὺς ἀμφὶ τῇ νυκτὶ φυλακὴν, μὴ τὸ συνεγνωκὸς τοῖς ἀνδράσι πλῆθος ἀνωρύμβον ἔτι κατ' ἀγορὰν, & δεδιὼς αὐτὸς τε σφῶν αὐτῶν καὶ τοὺς οἰκείων, ἐργάσηται τι ἄπορον, ἔπεισεν ὡς αὐτοφώρων αὐτῶν κρίσεως κατεγνῶναι. ᾗ εὐθὺς οἴκοθεν τῶν οἰκιῶν, ἔτι τὸ βαθὺς σιωπῆς, ἕκαστον αὐτῶν ὁ Κικέρων ἐς τὸ δεσμωτήριον μεταγαγὼν, & πλήθει ἀγνοοῦντος ἐπειδὴν ἀποθνήσκοιτο· & τοῖς ἐν ἀγορᾷ παρεδόθη ἐπιμεῖναι ὅτι τεθνᾶσιν· οἱ δὲ λειπόμενοι, πεφρικότες τε ᾗ ὡς σφῶν ἁπάντων ὡς ἀλλαδόντος· ὅτω μὴ πόλις ἀνέπνευσεν ἀπὸ δεινῆς πολλοῦ σφίσιν ἐπιστάντος. Κατιλῖναν δὲ ἐς δισμυρίας τε ἀγειράμενον, ᾗ τῶν τεταγμένων ὁπλίσαντα ἤδη, ᾗ ἐς Γαλατίαν ἐπὶ ἄκλιτον παρασκευὴν ἀπιόντα Ἀντώνιος ὁ ἕτερος ὕπατος ὑπὲρ Ἄλπεις καταλαβὼν, ἐ δυσχερῶς ἐκράτησεν ἀνδρὸς ἐμπλήκτου ἀλλόκοτον ἔργον ἐπὶ νοῦν λαβόντος τε, ᾗ ἐς πεῖραν ἔτι ἐμπλεκτοτέρων ἀπαρασκεύως παραγαγόντος. ἐμοὶ δὲ ὄγε Κατιλῖνας, ὐδ' ἄλλος ὐδεὶς τῶν συόντων ἐπιφανῶν φυγὴν ἠξίωσεν, ἀλλ' ἐσδραμόντες ἐς τοὺς πολεμίους ἀπώλοντο· ὧδε μὲν ἡ Κατιλίνα ἐπανάστασις πυρ' ὀλίγε, ἐς ἅπαν

ἔσχατον ἐλθοῦσι κινδύνῳ τῇ πόλει, διέλυσε, καὶ ὁ Κικέρων, ἅπασιν ἐπὶ λόγου δυνάμει μόνῃ γνώριμος ὤν, τότε μὲν ἐπὶ ἔργοις ἀφ' ὁμοίοις τούτοις, καὶ σωτὴρ ἐδόκει σαφῶς ἀποκαλεῖσθαι τῇ πατρίδι γενέσθαι, χαριστήριά τε ἔσχεν αὐτοῦ παρὰ τῷ συγκλήτῳ καὶ εὐφημίαν ποικίλην. Κάτωνος δ' αὐτὸν τῷ πατρὶ τῆς πατρίδος προσαγορεύσαντος, ἐπεβόησεν ὁ δῆμος. τῷ δοκεῖ σοι ἥδε ἡ εὐφημία; ἀπὸ Κικέρωνος ἀρξαμένη παρελθεῖν ἐς τὸ τῶν αὐτοκρατόρων τῆς φαινομένης ἀξίας. νῦν μὲν τοῖσδε, καίπερ ὄντι βασιλεῦσιν, ἐνίοις ἀπ' ἀρχῆς ἅμα ταῖς ἄλλαις ἐπωνυμίαις, ἀλλὰ σὺν χρόνῳ μόλις ἥδε, ὡς ἐντελὴς ἐπὶ μεγίστοις δὴ μαρτυρίᾳ ψηφίζεται.

Ὁ δὲ Καῖσαρ, στρατηγὸς ἐς Ἱσπανίαν αἱρεθείς, ἐπεὶ μέντοι καὶ τῶν χρεῶν διεκρατεῖτο ὑπὸ Ῥωμαίων, πολὺ πλείονα τῆς οὐσίας ὄφλων διά τὰς φιλοτιμίας, ὅτε φασὶν αὐτὸν εἰπεῖν, ὅτι δέοιτο δισχιλίων καὶ πεντακοσίων μυριάδων, ἵνα ἔχοι μηδέν· διαθέμενος δὲ τὰς συνοχλοῦντας ὡς ἐδύνατο, καὶ τῆς Ἱσπανίας ἐπιὼν, χρηματίζειν μὲν τοῖς πόλεσιν ἢ διαιτᾶν δίκας ἢ ὅσα ὁμοιότροπα τούτοις ἅπαντα ὑπερεῖδεν, ὡς οὐδὲν οἷς ἐπηύξει χρήσιμα· στρατιὰν δὲ ἀγείρας, ἐπετίθετο τοῖς ἐπὶ λοιποῖς Ἱσπῆρσιν ἀνὰ μέρος, μέχρι τῷ Ἱσπανίᾳ ἐς τὸ ὁλόκληρον ἀπέφηνε Ῥωμαίοις ὑποτελῆ· καὶ χρήμασι πολλὰ ἐς Ῥώμην ἀπέπεμψεν, ἐς τὸ κοινὸν τιμιώτατον· ἐφ' οἷς ἡ μὲν βουλὴ θεομηδοῦσα πυρίχειν αὐτῷ, ὁ δὲ τῆς πομπῆς τῷ παρασκευῇ ἐς τὸ λαμπρότατον ὑπὸ τοῖς

suo depulsæ à reipublicæ salute exitus: qui Ciceronem eatenus sola eloquentia clarum, etiam rebus celebrem fecit, ut haud dubiè tum servator patriæ sit habitus: quamobrem etiam gratiæ sunt ei actæ publicè, & autore Catone post varias acclamationes populi pater patriæ consalutatus est. Cujus appellationis honor ut tum ante omnes suo merito ei contigit, ita nunc imperatoribus duntaxat dignis solet tribui: nam ne his quidem quanquam regiam potestatem adeptis statim cum ceteris cognominibus hoc quoque additur, sed vix tandem ut absolutæ virtutis testimonium publico decreto conceditur.

Pater patriæ Cicero salutatus.

432

Cæsar verò provinciam sortitus Hispaniam, retinebatur à creditoribus, quibus solvendo non erat, exhaustus ambitiosis sumptibus: quo tempore vox ejus excepta est, opus esse sibi bis millies & quinquies centenis millibus ut nihil habeat: utcunque cum iis transegit: provinciam ingressus, non conventus obire, non jus reddere, parum apta hæc ratus suo proposito: sed coactis copiis per partes aggrediebatur reliquos Hispanos, donec universam eorum terram populo Romano fecit tributariam. Itaque magna vi pecuniæ missa in ærarium, triumphum à senatu impetravit. Jámque apparatus futuræ pompæ splendidissimos faciebat in suburbiis, quum

Cæsaris dictum.

comitio-

comitiorum consularium dies advenit, & oportebat candidatos adesse: nec fas erat semel Urbem sine pompa ingressum, iterum cum triumpho reverti. Ille verò jam dudum ejus magistratus percupidus, nec dum etiam ad triumphandum satis instructus, per nuntios rogavit senatum ut permitteret absenti per amicos consulatum petere: quod etiamsi legibus vetitum, indultum tamen sciebat aliis. Cæsar consulatum petit.

Cæterùm quum jam ultima dies adesset, qua competitores profiteri nomina opportebat, Catone petitioni ejus multùm diúque contradicente, supervenit Cæsar contempto triumpho, & professione facta expectabat comitia. Interea Pompeius rebus contra Mithridatem gestis clarus ac præpotens, postulabat à senatu ut multa quæ regibus, dynastis, & civitatibus, concesserat, patres rata haberent, multis obstantibus præ invidia: præsertim Lucullo, qui provincia decedens, debilitato jam rege, bellum hoc facile successori ipsi Pompeio tradiderat, jactans suam esse victoriam, Crasso quoque in suum favorem pertracto. Quod indignè ferens, ille Cæsarem adjungit sibi socium, operam se daturum jurejurando pollicitus, ut consul fieret: ac mox per Cæsarem Crassus ei conciliatus est. ita hi tres potentissimi viri operas præstabant mutuas: quam conspirationem Varro historicus uno libro complexus, inscripsit Tricipitinam. At senatus suspectam habens eorum potentiam, L. Bibu-

433

Crassus Pompeio per Cæsarem conciliatus.

Varro historicus.

αἷς ἡμέραις ὑπατείας ἦσαν π
ερχαγγελίαι, ἢ ἐδει τ πειραγγ
λοντα πειρᾶναι, ἐσελθόντι εἰς ὁ
ιῶ ἔτι ἐπὶ τ θριάμβου ἐπιτηδ
ὁ δὲ ἐς τ ἀρχὴν ἐς πολλὰ τυχὸν
πειγόμδρ, ἐ τῷ πομπῷ ἐ
ἑτοίμῳ ἔχων, ἐσέπεμπε τὴ βελ
δόμδρ πρᾶξαι οἱ τῷ παρ
λίαν ἀπόντι ποιησαζ. Δι' ἣ φ
λων, εἰδὼς μ πειράσοντ, χρ
ἢ ἤδη ἐ ἑτέρως. Κάτων μ
τιλέγοντ αὐτῷ, ἐ τῷ ἡμ
τελδυτήσαν ἦσαν τῶν πειραζό
ἀνακλῶντ ἐπὶ τοῖς λόγοις, ἐ
δρομδρ ὁ Καῖσαρ ὑπερβὰν τ
θριάμβ, ἐ πειραζείας ἐς τ
ἀρχῶ, ἀνέμδρε τῷ χειροτον
ῳ δὲ τότῳ Πομπηί ὁκ ἦ Μ
θριδατείων ἄρχων ἐπὶ μέγα δόξης ἐ
δωκάμεως ἐλθών, ἠξίε πολλ, ὁ
σα βασιλεῦσι ἐ δυνάσαις ἐ πό
λεσιν ἐδεδώκει, τῷ βουλῇ βε
βαιῶσαι. φθόνῳ δ' αὐτὸν οἱ πλ
λοὶ, ἢ μάλιστα Λεύκολλ, ἐ σ
ῦ Πομπηίου στρατεύσας ἐπὶ τ Μ
θριδάτην, ὡς ἀσθενέστατον αὐτ
ἀπολιπὼν τῷ Πομπηίῳ, διεκώλυ
ἴδιον ἔργον ἀποφαίνων τὸ Μιθριδ
τειον. ἢ Λεύκολλ στωλμέν
ε Κρήσσ. ἀγαναντῶν δ' ὁ Πομ
πήιος ἀφαιρεῖσθαι Καίσαρ
συμπράξειν ἐς τῷ ὑπατείαν ὑπ
μάσας. ὁ δ' εὐθὺς αὐτῷ Κράσσ
διήλλαξε. ἢ τρεῖς οἵδε τὸ μέγιστ
ἐπὶ πᾶσι κράτος ἔχοντες, πρὸς χρόν
ἀλλήλοις σωτερόνιζον· ἐ τὸν αὐτ
τιλίδε τῷ συμφορσωίλω συγχ
φεύς, Βάβιλον, εἰ βιόλιν ἀφέλα
ῶν, ἐπέγραψε Τελεφόγον. ὑφ
ρωμδὴν δ' αὐτὸς ἡ βιβλ Λεύκιον Βι
βύ

ὅλον ἐς ὑπαντίωσιν τοῦ Καίσαρος ἐχειροτόνησεν αὐτῷ συνάρχειν, καὶ ἐνθυς αὐτῶν ἦσαν ἔριδές τε καὶ ὁπλα ἐπ' ἀλλήλους ἰδίᾳ παρασκευαί. δεινὸς δ' ὢν ὁ Καῖσαρ ὑποκρίνασθαι, λόγους ἐν τῇ βουλῇ περὶ ὁμονοίας διέθετο πρὸς Βίβολον, ὡς τὰ κοινὰ λυπήσοντες εἰ διαφέροιντο. πιθόμενος δ' ὅτῳ φρονεῖν, ἀπειλοσκέπτου ἤδη καὶ ἀπαρασκεύου καὶ οὐδὲν ἐπὶ τῇ χειροτονίᾳ ὑπονοοῦντος τὸν Βίβολον ἔχων, χεῖρά τε πολλῷ ἀφανῶς ἡτοιμάζετο, καὶ νόμους ὑπὲρ τῶν πενήτων ἐς τὸ βουλευτήριον εἰσέφερε, καὶ γλῶ αὐτοῖς δίνεμε, καὶ τῷ χρῃζούσῃ αὐτοῖς μάλιστα πρὸς Καπύλῳ, ἐς τὰ κοινὰ διεμισθῶτο τοῖς ὅσα πατράσι παισὶν τελῶν, ἐμμισθον ἑαυτῷ τῆσδε τῆς χαρᾶς πλῆθος τοσόνδε πεισάμενος· δισμύριοι γὰρ ἀθρόως ἐφάνησαν οἱ τὰ τέκνα τρέφοντες μόνοι. συνισταμένων δὲ τῇ γνώμῃ πολλῶν, ὑπαντιπαρῆν δυσχεραίνειν ὡς ἀ δίκαια πρασσόντων, ἐξέδραμε, καὶ βουλὴν μὲν οὐκέτι συνῆγεν ἐπὶ τοῦτο ὅλον, ἐπὶ δὲ τῶν ἐμβόλων ἰδημηγόρει, Πομπήϊόν τε ἐν μέσῳ καὶ Κράσσον ἠρώτα πρὸς τῶν νόμων, εἰ σφίσι αὐτοῖς ἐπήνουν, καὶ ὁ δῆμος ἐπὶ τῷ χειροτονίᾳ ἦν τῶν κεκρυμμένοις ξιφιδίοις. ἢ βλὴ δ' (ἁ γάρ τις αὐτῷ συνῆγεν, ἐσῆλθε δ' ἐξὸν τῷ ἑτέρῳ τῶν ὑπάτων συνάγειν αὐτῷ) ἐς τὴν οἰκίαν τοῦ Βίβολου συνελθόντες, ἐδὲν μὰν ἄντιξον τῷ Καίσαρος ἰσχύος τε καὶ παρασκευῆς ἐποίουν, ἐπενόουν δ' ὅμως Βίβολον συνίστασθαι τοῖς νόμοις, καὶ μὴ δόξαν ἀμελείας ἀλλὰ ἥσσης lum collegam Cæsari & adversarium addidit: móxque inter eos orta est contentio, ut uterque armis se contra alterum instrueret. Sed Cæsar simulandi egregius artifex, in senatu orationem habuit ad Bibulum de concordia, quasi cavens ne quod ex collegarum dissensione resp. accipiat incommodum. Quúmque seriò paci studere videretur, incauto nec præmuniente se altero, ut qui nil suspicaretur amplius, repentè magna manu comparata & rogationes fecit in senatu in favorem pauperum, & agros eis distribuit: & agrum Campanum longè fertilissimum ex publico dilargitus est trium liberorum patribus, hac mercede gratiam plebis sibi comparans: viginti enim millia exturerunt hujus solùm generis. quúmque multi obsisterent quominus leges suas perficeret, proripuit se è curia quasi non ferens eorum iniquitatem, nec posthac reliquo anni tempore senatum habuit: tantùm pro rostris concionabundus, Pompeium Crassúmque præsentes rogitabat ecquid leges placerent: quibus approbantibus plebs sub veste sicis armata vocabatur ad suffragia. Patres verò (nec enim licebat eos in senatum coire nisi autore utroque consule) in ædibus Bibuli cœtus facientes, nihil quidem proficiebant adversus vim & apparatum Cæsaris: animabant tamen eum ut legibus collegæ contradiceret, quo aliena potius improbitate victus videri posset quàm

L. Bibulus Cæsaris collega.

sua negligentia. Irrupit ille in forum concionante etiam tum Cæsare: ortóque per altercationem tumultu, ad manus ventum est: & sicarii fregerunt fasces Bibuli, tribunis quoque aliquot qui pro eo stabant vulneratis: nec tamen quicquam territus, nudatum præbebat jugulum, clamore Cæsarianos ad necem invitans: Si non possum, inquit, collegæ persuadere quæ justa sunt, certè morte mea scelestum ac invidiosum fecero: subduxerunt tamen invitum amici in fanum Jovis Statoris, foro proximum. Tum Cato accersitus, ut erat robustus, protrusis obstantibus, per turbam evasit in locum superiorem, cœpítque concionari, sed à Cæsarianis raptus è foro est: nihilominus clàm per aliam viam recurrens in rostra, omissa concionatione, asperè tantùm clamabat in Cæsarem, donec iterum exturbatus est, & consul leges suas pertulit: juratis in eas plebeiis, à patribus quoque idem jusjurandum exigens. Quod quum non pauci autore Catone recusarent, Cæsar rogationem tulit ad populum, ut capitalis esset qui non juraret: ídque populus scivit: móxque omnes præ metu jurarunt, & his tribuni plebis, frustra reclamaturi lege jam confirmata ab aliis. Interea Vetius quidam è plebe procurrit in medium, strictum cultrum ostentans, dicénsque se submissum à Bibulo, Cicerone atque Catone, ut Cæsarem unà cum Pompeio

434 Fasces Bibuli fracti.

Cato.

Vetius ad necem Cæsaris submissus.

συνέγνωσαν. πεισθεὶς οὖν ὁ Βίβλος συνεβάλλεν εἰς τὴν ἀγορὰν, δημηγορουντος ἔτι τοῦ Καίσαρος· ἐφ' ᾧ καὶ ἀπιξίας ἠγωνισμένης πληγαὶ πολλαὶ ἤδη, καὶ οἱ μετὰ τῶν ξιφιδίων τοὺς ῥαβδούχους & τὰ σημεῖα & Βίβλον ἐφόνευον, καὶ τῶν δημάρχων ἔνιοι καὶ αὐτὸν ὄντες ἔτρωσαν· Βίβλος δ' ὁ καταπλαγεὶς, ἀπηγόρευε τοῖς σφαγεῦσι, καὶ μὴ βοῆς σκαλεῖν τὸν Καίσαρος φίλους ἐπὶ τὸ ἔργον. Ἐ „ γὰρ ἂν δυνάμει πεῖσαι τοὺς δικαιο „ ποιεῖν (ἔφη) Καίσαρα, τ „ ἄγοι αὐτῷ καὶ μῖσος οὗτος ἀν „ γανὸν ἐπισπάσω. Ἀλλὰ τὰ μ κησαντες ὑπεξήγαγον οἱ φίλοι ἐς τ πλησίον ἱερὸν & Κτησίου Διός. Κ των. δ' ἐπιπεμφθεὶς, ὅπως μ ὡς νέῳ ἐς μέσους, καὶ δημηγορ ἤρχετο· μετέωρος δ' ὑπὸ τῶ Καί σαρος ἀρθεὶς ἐξεφέρετο, & λαβ κατ' ἄκρας ὀδοὺς αὖθις ἀνέβαιν ἐς τὸ βῆμα. καὶ λέγειν μὲ ἐπ' εὐν νοὺς ἀπεγινωσκε, & δὲ Καίσαρ ἀχθοίκως κατεῖδε, μέχρι καὶ τ μετέωρος ἐξέῤῥιφη· & τὰς νόμους Καίσαρ ἐκύρωσε, καὶ ἐπ' αὐτ τόν τε δῆμον ὤρκωσεν ἐς ἀεὶ κυρ νομεῖν, καὶ τὴν βουλὴν ἐκέλευσ ὀμνῦναι. ἐστασμένων δὲ πολλ καὶ Κάτωνος, εἰσηγεῖτο μὲ ὁ Καῖσ θάνατον τῷ μὴ ὀμόσαντι, καὶ ὁ δ μος ἐπεκύρου. ὠμνυον δ' αὐτί δείσαντες οἵ τε ἄλλοι καὶ οἱ δημαρ χοι. ἔ γὰρ ἔτι χρήσιμον ἀντιλέγ ὢν κυρουμένου ἀφ' ὑπὸ τοῦ ἄλλου τ νόμου. ΟΥἔτι δ' ἀνὴρ δημοτ ἐς τὸ μέσον ἐσδραμὼν μὴ ξιφιδ γυμνῶ, ἐπιπεμφθῶσι ἔφη τῶ Βίβλου & Κικέρωνος καὶ Κάτων ἐς ἀναίρεσιν Καίσαρός τε καὶ Πομ

πηίου

confoderet: cúmque cultrum sibi datum à Postumio lictore Bibuli. Hoc facto, quamvis ambiguæ suspicionis, Cæsar usus est ad exasperandam multitudinem, inquisitione dilata in crastinum: sed Vetius in carcere sequenti nocte necatus est. Quúmque hic casus interpretaretur variè, Cæsar hanc quoque culpam rejiciebat in quosdam conscientia timidos, donec effecit ut populus ei permitteret ab injuriis insidiatorum se defendere. Tum verò Bibulus in universum omissâ reip. tractatione, tanquam privatus domi se continuit, reliquo sui consulatus tempore.

At collega jam solus moderationem rerum obtinens, non amplius inquirebat de Vetio, versus ad alias leges ferendas in plebis gratiam: simúlque acta Pompeii rata habuit omnia, ut pollicitus fuerat. Eodem tempore equestris ordo inter amplissimum & plebeium medius, potens tam propriis divitiis, quàm quæstu ex vectigalibus publicis, quæ redimere à populo solitus eum colebat maximè, remitti sibi partem aliquam onerum à senatu petiit. Patribus verò cunctantibus Cæsar nihil eos moratus solóque consensu plebis usus, remisit eis partem tertiam ex locationum pretio: quapropter equites supra postulata nacti insperatam gratiam, in cælum ferebant autorem ejus. Unde robustior etiam quàm antè ex plebe, manus propugnatorum accessit dignitati

435

Beneficium Cæsaris erga equites.

Cæsaris, ob institutum hoc unicum. Quam gratiam ille auxit edendis quoque spectaculis & venationibus, supra opes undique æs alienum contrahens, & seipsum vincens apparatus magnificentia profusissque largitionibus: quibus effecit ut citerior ulteriórque Gallia sibi provincia decerneretur in quinquennium, & legiones quatuor. Deinde satis intelligens, & ab Urbe diutius se abfore, & gratia majorem esse invidiam, Pompeio collocavit filiam, quamvis jam antè concordi, veritus amici etiam livorem propter successus nimios. Præterea suæ factionis audacissimos consules designavit in annum proximum, A. Gabinium ex intimis amicis, & L. Pisonem socerum, nuper affinitate conjunctum: Catone vociferante, imperia parari nuptiarum lenociniis. tribunos verò plebis Vatinium & Clodium Pulcrum, infamem, quasi in Bonæ deæ sacris, quæ mulierum erant propria, pudicitiam uxoris ipsius Cæsaris attrectasset. quod flagitium Cæsar dissimulavit in homine apud plebem gratioso, quamvis repudiata conjuge: alii verò diem dixerunt ut sacrorum violatori, Cicerone accusationem peragente: quo maximè tempore Cæsar testis citatus nihil prodidit, imò & tribunatum pleb. ei curavit in Ciceronis odium, soliti conspirationem trium virorum criminari, ut periculosam libertati publicæ: tanto plus commo-

Gallia in quinquennium Cæsari decreta.

Cæsaris filia Pompeio collocata.

436

χρείας, καὶ τὴν ἐχθρὰν ἐυηργέτην εἰς ἀμυναν ἐτάξαν· δικεῖ δὲ ὁ Κλώδιος ἀμείψασθαι τὸν Καίσαρα, καὶ συμπαθεῖν εἰς τὸν τοῦ Ταλατίας ἔγκλημα. τοιάδε μὲν δὴ Καίσαρι ὑπατεύοντι ἐπράχθη, καὶ τῷ δήμῳ καὶ τῇ βουλῇ ἐπὶ τοῖς ἐτέροις εὐθὺς ἐξῆς.

Κικέρωνα δὲ γράφεται Κλώδιος παρανόμων, ὅτι ὧν δικαιηλίᾳ τοὺς ἀμφὶ Λέντλον καὶ Κέθηγον ἀνεῖλεν· ὁ δ' εἰς τὸ ἔργον ὀκνηρὸν γνωμοπάθημα λήμματι κεχρημένος, ἀσθενέστατος εἰς τὸν δίκην ἐγίγνετο· καὶ ταπεινὸν ἐσθῆτι ἐπικείμενος, χάμαι τε ἀνέκαθεν καὶ ῥύπου ἀνοσιέπαφον οἷς σύντροφοι κατὰ τοὺς πένητας, δὴ τοῖς ἀγῶσιν ἐνοχλεῖν αὐδενιζόμενος· ὥστε αὐτῷ τὸ ἔργον, ἀφ' ὧν ἀπείπειαν, ἀπὸ οἴκου μεταπίπτειν εἰς γέλωτα· εἰς τοσοῦτο δειλίας ἀφῖκτο μίαν οἰκείαν δίκην κατίσαι, ὃς τὸν ὅλον βίον ἐν ἀλλοτελαις ἐξήπασε λαμπρότησι. οἷόν τι καὶ Δημοσθένη φασὶ τὸν Ἀθηναῖον δεῖν ὑπὲρ τῶν ἑαυτοῦ δίκην, ἀλλὰ μὴ ὑπὲρ ἄλλου φυγεῖν. Κλώδιον δέ τι καὶ παρακλήσεις αὐτῷ τινων ὑπὲρ Δολαβέλλου ἐν τοῖς στενοῖς, ἀπέγνω πάντ' ὁ Κικέρων ἐφοβήθη ἐνθύνιον ἐν ὁδῷ φυγεῖν, ἐφίλει αὐτῷ πᾶν συνέχειν καὶ ἡ βουλὴ σωτὴρ τ' ἀνδρὸς πολίτου τε καὶ βασιλέως καὶ δωκάτως Κλώδιος δ' αὐτῷ τὴν οἰκίαν καὶ τὰς ἐπαύλεις ἐπικατέσκαψεν. ἐπαγγελθέντι τε ἐπὶ τῇδε, ἀνεπαρεβάλλετο ἤδη καὶ Πομπηίῳ τὸ μέγιστον ἐν ditas quàm offensio poterat, ut non gravatim inimicorum alteri noxam remitteret, modò ulciscceretur injuriam illatam sibi ab altero. Videtur tamen Clodius prior gratiam retulisse Cæsari, adjuto in petitione Galliæ provinciæ. Hæc fuerunt acta Cæsaris consulis, qui mox depositò magistratu, in Galliam proconsul profectus est.

In urbe verò Clodius Ciceroni diem dixit, quòd contra leges publicas indemnatos sustulisset Cethegum & Lentulum. Is quàm magno animo egregium illud facinus peregerat, tam abjecto tulit intentari sibi judicium, sordidatus pullatúsque obvios supplicitèr in auxilium solicitans, non veritus ignotis quoque hæc de causa negotium facessere: adeo nullo respectu decori, ut dum miserabilis videri vult, ridiculus fieret. Eò timiditatis in propria causa prolapsus est, qui per omnem vitam in alienis summa cum laude versatus fuerat: id quod & Athenis Domosthenis accidisse fertur, ut qui alios reos fortiter tutatus fuerat, ipse reus profugere, quàm in judicio de salute certare, maluerit. Quum enim Clodius preces etiam ejus contumeliosè per vias interrumperet, rebus omnino desperatis, sponte decrevit solum vertere, amicorum turba prosequente, commendatum publicè quoque datis à senatu ad reges regulósque literis. Tum Clodius ædes ejus villásque diruit insuper. quo facto in tantum sibi placebat, ut parem se putaret Pompeio, tunc

Ciceroni dies dicta.

Ciceronis abjectus animus & timidus.

Demosthenis timiditas.

Ciceronis exilium.

in urbe potentissimo. Quamobrem ille Milonem, ejus collegam, sed audaciore ingenio virum, spe consulatus proposita ascivit sibi contra Clodium, jussum aperire plebiscito Ciceroni reditum, ratus illum reversum non amplius verba facturum de præsenti reip. statu, memorem beneficii recentis, & paratum adversarium Clodio. Atque ita exul opera Pompeii, ejusdem favore in patriam restitutus est, mense fermè sextodecimo postquam discesserat, ædibus quoque villisque instauratis sumptu publico. Redeuntem ad portas exceperunt tot gratulatorum officia, ut vix integer dies sufficeret: quemadmodum olim Demosthenes ab exilio revertens exceptus est.

Ciceroni reditus ut paratus.

437

Intetea Cæsar rebus in Gallia Britanniáque gestis clarissimus, quas in rebus Gallicis diximus, jam divitiis differtus venit in Cisalpinam Galliam, ut post continua bella exercitus aliqua antisper quiesceret: unde quum multis in Urbem multas misisset pecunias: & annui po. Ro. magistratus ad salutandum occurrerunt, & alii provinciis aut exercitibus præpositi, ut aliquando cxx. fasces circa eum spectarentur: senatores verò plures ducentis, pars referentes gratiam, pars pecuniam sibi ab illo quærentes, aut aliud hujusmodi beneficium: jam enim unus omnia poterat, subnixus tantis copiis pecuniisque,

νάμεως χρημάτων, καὶ ἀπουδῆς ἐς ἅπαντα φιλανθρώπου· ἀφίκοντο δ' αὐτῷ καὶ Πομπήϊος καὶ Κράσσος οἱ κρατοῦντες τῆς δυνατείας· καὶ αὐτοῖς βουλευομένοις ἔδοξε Πομπήϊον μὲ καὶ Κράσσον αὖθις ὑπατεύσαι, Καίσαρα δ' ἐς ἡγεμονίαν ὧν εἶχεν ἐθνῶν ἄλλων ἐνιαυσιαίαν πεντετίαν· ὧδε μὲν ἀπ' ἀλλήλων διεκρίθησαν. Πομπήϊος δ' ἐς τὴν ὑπατείαν ἀντιπαρῆλθε Δομίτιος Ἀ'νόβαρβος· καὶ τῆ κυρίας ἡμέρας ἀμφω κατῆεσαν ἐπὶ νυκτὸς ἐς τὸ πεδίον ἐς τὴν χειροτονίαν. Τῆ ἀμφ' αὐτὼς ἔκλεδες ἦσαν, καὶ σωσπλέκοντο, μέχρι τὶς τῶ Δομιτίου δαδοῦχον ἐπάταξε· ξίφει. καὶ φυγὴ μὲν τῶτο ἦν, Δομίτιός τε αὖτὸς ἐς τὴν οἰκίαν διεσώζετο μόλις, καὶ Πομπήϊε τὴν ἐσθῆτα τινὲς ἡμαγμένην ἔφερον οἴκαδε· πυρὰ τοσοῦτον ἐκράτησεν ἦλθε κινδύνε. ἀμφοτέρες δ' ἂν ὕπατοι Κράσσός τε καὶ Πομπήϊος, Καίσαρα μὲ (ὥσπερ ὑπέσχοντο) τὴν ἑτέραν πεντετίαν ἐψηφίσαντο· τὰ δ' ἔθνη ἀφικνεόμενοι καὶ στρατιὰν ἐπ' αὐτοῖς, ὁ μὲ Πομπήϊος εἵλετο Ἰβηρίαν τε καὶ Λιβύην· καὶ ἐς τάδε τῆς φίλους ἐπέπεμπον, αὐτὸς ὑπεμενεν ἐν Ῥώμη· ὁ δὲ Κράσσος Συρίαν τε καὶ τὰ Συρίας πλησίον ἐπεθύμει πολέμε πρὸς Παρθυαίες, ὡς εὐχερῶς δὴ καὶ εὐδόξου καὶ ἐπικερδοῦς· ἀλλὰ τάδε μὲν ἐξιόντι τὸ πόλεως πολλά τε ἄλλα ἀπαίσια, καὶ οἱ δήμαρχοι ἐσηγόρευον μὴ πολεμεῖν Παρθυαίες, εἰδὲν ἀδικῶσιν· ὁ δὲ ἐπισθόμενος ἢ δημοσίας ἀρᾶς ἐπηρᾶτο, ὧν ὁ Κράσσος ὁ φρυτίσας ἀπώλετο ἐν τῆ Παρθυίη, σὺν τε παισὶ δυσὶν καὶ αὐτῷ στρατῷ· μόνῳ

& alioqui ad bene merendum promptissimus. Inter ceteros salutatores fuerunt Pompeius & Crassus potentiæ socii. Ibi in commune consultantibus placuit hos duos rursum creari consules, Cæsari imperium prorogari in aliud quinquennium: atque ita digressi sunt. Pompeio verò competitor extitit Domitius Ænobarbus: & ubi dies præstituta adfuit, ambo ante lucem in campum descenderunt ad comitia, exortáque altercatione ad manus ventum est. In ea rixa is qui Domitio facem præferebat, percussus est gladio: tantáque mox circa ipsum fuga fuit, ut ægrè se domum reciperet, Pompeii quoque veste cruenta, domum remissa: tam propinquus fuit uterque periculo. Novi consules Crassus & Pompeius juxta pollicita Cæsari decreverunt aliud quinquennium, ipsi provincias cum exercitibus sortiti sunt: Pompeius Hispaniam & Africam, quas per amicos rexit, ipse manens in Urbe: Crassus Syriam & regiones ei finitimas, bellum Parthicum cogitans, ut facile, nec minus glorioſum quàm utile. Sed huic urbem egredienti multa mala obvenerunt omina, interdicentibus & tribunisplebis ne Parthis bellum inferret nulla lacessitus injuria: qua re quum ille nihil moveretur, publicis execrationibus eum diris devoverunt: quibus omnibus contemptis periit in Parthico solo, unà cum exercitu & ejusdem nominis filio:

Crassus & Pompeius coss.

438

Crassi expeditio in Parthos, & ejus interitus.

nam ex centum millibus vix decem millia refugerunt in Syriam. Verùm hæc Crassi clades dicetur in rebus Parthicis.

At populus Romanus fame pressus, Pompeium annonæ præfecit, eique, sicut prius in bello Piratico, viginti ex senatu ministros addidit: quibus ille circa provincias dimissis, brevi urbem replevit omnigenis copiis rerum ad victum pertinentium: & hinc quoque auctus est, tam gloria quàm potentia. Eodem tempore & Julia prægnans ex Pompeio, moritur: unde metus omnes invasit, fore ut sublata affinitate Cæsar & Pompeius mox inter se conflictarentur totis exercitibus, quòd jamdudum turbatæ essent rationes reipublicæ. Nam & magistratus per factiones largitionésve, improbis studiis, interdum saxis etiam gladiisque acquirebantur, & largitiones nullo pudore cohibente frequentabantur, & populus venales in comitiis præbebat operas: denique inventus est qui DCCC talenta per ambitionem apud sequestros deponeret. Præterea singulorum annorum consulibus nulla spe relicta bellandi aut ductandi exercitum, quòd excluderentur triumvirorum potentia, qui deteriores erant, lucra captabant ex pecunia publica, aut successorum suorum designationibus: boni verò his de causis in universum à magistratibus abstinebant, ut statu tam perturbato respublica per octo menses aliquando magistratu caruerit, Pompeio ad omni-

Juliæ interitus.

Magistratus Romæ qua arte parati.

Resp. Romana octo menses sine magistratu.

πήσου πάνθ' ὑπερῴντος ἐπιτηδὲς, ἵνα ἐν χρείᾳ ᾖ ὁ ἀγαθοῖντο δικτάτωρες. καὶ πολλοὶ τοῦτο ἐς ἀλλήλους διελάλουν, ὅτι μόνον ἂν ἄλλο γένοιτο φάρμακον ἐπὶ τοῖς παροῦσι κακοῖς ἡ μοναρχίας ἐξουσία. χρόνῳ δ' ἐλέχθη δυνατὸν ὁμοῦ τὸ ἧττον εὐσημαινόμενοι τὸ Πομπήϊον φρατικὸς τε ἄρχοντα ἱκανῆς, καὶ φιλόδημον εἶναι δοκοῦντα· καὶ τὴν βουλὴν ἄγοντα ἀφὸ τιμῆς· καὶ τὸ βίον ἐγκρατῆ καὶ σώφρονα, ὡδί τε τὰς ὑπηρεσίας ἐναισθάνεσθαι ἢ ὄντα ἢ νομιζόμενον εἶναι· ὁ ἦ τῶν πολλῶν εὐδοκίαν τηνδε λάγῳ μὲν ἐδυσχέραινεν, ἔργῳ δ' ἐς αὐτὴν πάντα ἐπρακτεῖτο ἀφανῶς, καὶ τὴν ἀσωτοπραξίαν τῆς πολιτείας καὶ ἀναρχίαν ἐπὶ τῇ ἀσωτοπραξίᾳ ἐκὼν ὑπεξῆγε.

Μίλωνός τε τὰ ἐς Κλωδίου ὑπηρετήσαντος αὐτοῦ, καὶ ἀρεσκομένου τῷ δήμῳ ἀφὸ τὴν Κικέρωνος κάθοδον, ὑπατείαν ὡς ἂν καιρῷ πολλῷ τηνδε τὴν ἀρχὴν μετιόντες, δεδιότες τὴς χειροτονίας· μέχρι βαρυθυμῶν ὁ Μίλων, ὡς ἔδει αὐτὸν ἀπίοντα ἠλοήσας Πομπήϊον, ἐς τὴν πατρίδα Λαβουίνιον ἐξήει, ἣν Διομήδη φασὶν ἀλῶναι ἐξ Ἰλίου, ὡσπερ τὸν ὑπὸ Ἰταλίᾳ πόλιν οἰκίσαι· καὶ ἔστιν ἀπὸ Ῥώμης ἐς αὐτὸ σταδίοι πεντήκοντα καὶ ἑκατόν. Κλωδίου δ' ἐξ ἰδίων χωρίων ἐπανιόντος ἐπὶ ἵππου, καὶ ὡδί Βοΐλλας ἀπαντήσαντος αὐτῷ, οἱ μὲν καὶ τὸ ἔχθρον ὑπεῖδοντο μόνον ἀλλήλους καὶ παρῆλθόσαν, ἠκάπων ὁ Μίλωνος ἐπιθέμενον τῷ Κλωδίῳ, εἶθ' ὡς κινδυνῶδες, εἶθ' ὡς ἐχθρὸν δεσπότου κτείνων, ἐπάταξεν ἐς τὸ μεταφρένιον ξιφιδίῳ. καὶ τὸ μὲν ἄμαπτον ἁμαρτὸν ἐς τὸ παρόδιον πανδοκεῖον

connivente de industria, ut dictatore opus haberent. Quod jam passim audiebatur in circulis, non aliud superesse præsentibus malis remedium quàm si refugiatur ad unius boni atque potentis viri principatum. 439

quibus verbis subindicabatur ipse Pompeius, quòd cum imperio præesset amplis copiis, & videretur amator plebis ac senatus cultor, temperatus & prudens, comitate quoque seu vera seu ficta, amabilis. Hanc ille civium de se expectationem verbis quidem averſabatur, indignanti similis, re autem clàm agebat modis omnibus, nihil obsistens quominus resp. turbaretur carens rectoribus. Pompeius dictaturam ambit.

Quin & Milonis opera Clodium depresserat, & summo applausu populi Ciceronem reduxerat, quominus consulatum tribunus etiam tum peteret remorabatur: donec Milo ipse ægrè ferens ejus erga se quoque perfidiam, profectus est in patriam suam Lavinium: quam Æneas fertur post expugnatum Ilium primam condidisse in Italia, dissitam ab Urbe ad decimumnonum Lapidem. Fortè tum Clodius è villa in Urbem equo vehebatur: quúmque circa Bovillas sibi occurrissent, parum amico vultu se præterierunt, ceterùm Milonis famulus invasit Clodium sive jussus, sive ut inimicum domini tolleret, eíque gladio vulnus inflixit in occiput: quem detulit in proximum diversorium. Lavinium ab Æneа conditum.

cruentum curator equi servus

rium. Quò mox accurrens Milo cum suis, incertum spirantem adhuc an exanimem, confecit, præ se ferens quasi se nec jubente nec volente cædes patrata esset: nolens tamen facinus imperfectum relinquere, ob quod sciebat sibi subeundum periculum. Hujus casus rumore plebs attonita in foro pernoctavit: postquam illuxit, corpus defuncti pro rostris est positum: quod mox aliquot trib. pl. amici ejus adjuvante forensi multitudine transtulerunt in curiam, sive in honorem viri senatorii, sive in senatus ipsius contumeliam qui conniveret ad talia. Ibi aliquot petulantiores congestis subselliis rogum extruxerunt ignémque subjecerunt: quo unà cum cadavere conflagravit curia, cum aliquot contiguis privatis ædibus. Miloni porro tantum audaciæ supererat, ut non tam cædis pœnam metueret, quam indignaretur talem honorem haberi Clodii cadaveri. Adjunctis igitur ad domesticorum manum rusticis, & largitionibus plebe conciliata, simúlq; tribuno M. Cæcilio, vasto animo in Urbem reversus est: quem mox de via Cæcilius in forum pertraxit, causam dicturum apud eos quos corruperat, tanquam apud concionem legitimam: simulans quidem se per iram nolle dilationem concedere, sed re vera sperans, si reus præsens periculum evaderet, non subiturum severius judicium. Milo præfatus inconsultò patratum

Clodii inscritus.

440

Milonis audacia.

M. Cæcilius.

ὁ ἐπὶ πονήρῳ ἐσέφερεν· ὁ δ' Μίλων μὴ τὸ θεραπόντων ἐπιχώριον, ἐπὶ ἐμπνοίᾳ ἢ κῆ νεκρὸν ἐπανιέναι, ὑπακουόμενος μὲ ὁ βουλεύσας τὸ φόνου ἀδὲ ἀφοσπάσας, ὡς δ κινδύνου ἐξ ἅπαντος ἠξίου τὸ ἔργον ἀτελὲς καταλιπεῖν. ἀλλ' ἀχθεσθέντες οἱ ἐς Ρ'ώμιλλα ἕ παῖδες, ὁ μὲν Ἱερώνυμος ὀνομαζόμενος σὺν ἀγορᾷ δημοκτίτῳ, ἐ τὸ σῶμα πρὸς ἕ Κλωδίου μετ' ἡμέραν ἀφοσιώσεται ἐπὶ τὴν ἐμβολὴν· ἁρπάσαντες δ' αὐτὸ τε δημάρχων ἔνιοι ἐ οἱ φίλοι ἕ Κλωδίου ἐ πλῆθος ἄλλο συν ὀλίγοις, ἐς τὸ βουλευτήριον ἐσήνεγκαν εἴτε ἐπὶ τιμῇ βουλευτικοῦ ἤθους ὄντε, εἴτε ἐς ὄνειδος τῆς βουλῆς πεποιῆσθαι προσορώσης. κῆ τῶν περὶ τὸν κ ἀφεστηκότων τὰ βέλτιστα ἐ τὰς ἡγεμόνας τῶν βουλευτῶν συμφορήσαντες, ἦψαν αὐτῷ πυρὰν, ὑφ' ἧς τὸ τε βουλευτήριον κῆ πολλὰ τῶν πλησίον οἰκιῶν τοῦ Κλωδίου συγκατέφλεξαν. Μίλωνι δ' θεράσων τοσοῦδε περιῆν, ὡς ἀ δεδιέναι ἀξιοῦν τὸ φόνου μᾶλλον, ἢ ἀγανακτεῖν ἐπὶ τῷ Κλωδίου τῷ τοιούτῳ τιμῇ· θεραπόντων οὖν καὶ ἀνδρῶν ἀγροίκων πλῆθος ἀθροίσας, κῆ ἐς τὸν δῆμον ἀξιοπίστως χρήσασθαι, τὸ τε δημάρχων Μάρκον Κικίλιον παρελθόντα, ἐς τὴν πόλιν κατῆγε θρασύτατα· κῆ αὐτὸν ὁ Κικίλιος ἐν ὀλίγοις ἐσιόντα εἶλκεν εἰς τὸ ἀγορᾶς ἐπὶ τὰς παρ' αὐτῷ δεδικασκευασμένας, ὥσπερ ἐπ' ἐκκλησίαν ὑπακουόμενος μὲ ἀγανακτεῖν, ἐ ἀ δώσειν τῆς δίκης ἀπόλωλε, ἐλπίζων οἱ, εἰ αὐτὸν οἱ παρόντες μισθεῖεν ἐκλύσαι τὴν δίκην τὸν ἀληθέστερον· κῆ Μίλων μὲ ἀ βουλόμενος τὸ ἔργον εἰπὼν, (ἀ γὰρ ἂν μετὰ σφετέ

σκευῆς καὶ γυναικὸς ἐπὶ τῷ τοιῷδε ὁρμῆσαι) τὸ λοιπὸν χρόνον κατὰ τοῦ Κλωδίου διετίθετο, ὡς θρασυπάτου δὴ, καὶ φίλων θρασυπάτων, οἱ καὶ τὸ βουλευτήριον ἐπικατέπρησαν αὐτῷ. ἐπ' αὐτὸν λέγοντος οὔτε λοιποὶ δημαρχοι καὶ ὁ δῆμος τὸ ἀμφίφορον ὁπλισάμενοι συνέβαλλον εἰς τὸ ἀγορᾶι. Κεκίλιος μὲν δὴ καὶ Μίλων δῆλον ἐσθῆτας ὑποδυόντες ἀπέδρασαν· πολὺς δὲ τῶν ἄλλων ἐγίγνετο φόνος, ὃ τῶν Μίλωνος ἐπὶ φίλοις ἐρευνώντων, ἀλλὰ τὸν συντυχόντα ἀναιρούντων ἀσὺν ὁμοῦ καὶ ξένων, καὶ μάλιστα ὅσοι ταῖς ἐσθῆσιν ἢ σφραγῖσι λαμπρὸν διέφερον. ὡς γὰρ ἐν ἀσωτάκτῳ πολιτείᾳ, σὺν ὀργῇ καὶ εὐφυΐᾳ τῇδε δορυφόρῳ χρησάμενος, θεράποντάς τε ὁντιν' οἱ πλείους καὶ ὡπλισμένοι καλῶς αὐτοῖς, ἐς ἁρπαγὰς ἐτράποντο. ἔργον τε οὐδὲν αὐτοῖς ἄπην, ἀλλὰ καὶ ἐπ' οἰκίας ἐφέροντο, καὶ θεώμενοι τρόπων ἔργῳ μὲ, τὰ εὐληπτα σφίσιν ἅπασιν, λογῳ δ', τῶν φίλους δὲ Μίλωνος· εὐφυΐας τε ἓν αὐτοῖς ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας καὶ πυρὸς καὶ λίθων καὶ παντὸς ἔργου, Μίλων.

Ἡ βουλὴ δ' σιωπῇ μὲν δέους, καὶ ἐς τὸν Πομπήιον ἀφεώρων, ὡς αὐτίκα σφῶν ἐσόμενον δικτάτωρα (χρῆζειν γὰρ αὐτοῖς ἐφαίνετο τὸ παρὸν ποιῶσθαι θεραπείας) Κάτων δ' αὐτὸς μεταδιδάξας, ὅπως εἰδότες χωρὶς σιωπᾶιεν, ὡς ἂν ἔχοι τὴν μὲν ἐξουσίαν δικτάτωρος, οὐκ ὢν μόνος, τὴν δ' ἐυθυναν ὑποφεύξεται, καὶ τοῦτος ὑπάτων ὄδε, ἔθνη τε δύο μεγίστα καὶ στρατιὰν ἔχων καὶ

hoc facinus, alioqui non aggressurum fuisse id, impeditum comitatu uxorio, reliquum tempus absumpsit invehendo in Clodium, ut hominem audaciæ perditæ, perditorum item antistitem, qui unà cum ipso concremarint etiam curiam. Quo adhuc concionante reliqui trib. pleb. & incorrupta pars civium armati forum irrupêre. tum Cæcilius & Milo servili habitu elapsi aufugerunt: nihilominus aliorum magna strages est edita, dum non jam Milonis amici requiruntur, sed passim sævitur in cives ac exteros ut quisque in manus venerat, præsertim insigniores vestitu aureísque annulis. Sublata enim omni reip. forma indulgebatur iræ per tumultus occasionem: & quia plerique servilis conditionis arma adversus inermes corripuerant, ad rapinas versi licentissimè per domos discurrebant, scrutantes re vera quicquid esset asportatu facile: sed prætextu quærendi amicos Milonis: qua occasione per aliquot dies, igni, saxis, variis facinoribus sævitum est.

Senatus verò in curiam metu excitus, in Pompeium intentus erat, quasi jamjam dictatorem futurum: quod remedium res ipsa postulare videbatur. Id Cato dissuadens traduxit Patres in suam sententiam, ut eum consulem absque collega facerent: ut potestatem quidem dictatoriam habe- 441

ret, solus res moderans, rationi tamen reddendæ esset obnoxius, more veterum. Hic primus consulum solus creatus, quum duas maxi- Pompeius solus consul creatus.

mas provincias & exercitum ac pecunias haberet, principatum in Urbe tenuit, Catonis quoque suffragio, ne ille impediret profectionem in Cyprum: cujus regnum in provinciam redigendum erat lege Clodia:

Ptolemæi Cypri regis avaritia.

quòd Ptolemæus insulæ rex Clodio quondam à piratis capto in redemptionem duo tantùm talenta præ avaritia contulerat. Itaque Cato ordinavit

Ejus interitus.

res Cyprias, quum jam rex pecuniam projecisset in mare, sibíque ipse manus intulisset, quàm primùm decretum. S. P. Q. R.

Judicia in consulatu à Pompeio proposita.

cognoverat. Pompeius verò judicia proposuit, cùm de aliis criminibus, tum præcipuè de munerum corruptelis ac largitionibus. videbatur enim ei ex hoc, ceu fonte, nasci mala publica, & proinde hoc curato secuturam sanitatem celerem, tulítque legem ut ex eo tempore quo ipse primùm cos. fuerat, usque in præsentem consulatum, liceret ab iis qui magistratus gesserunt rationem actorum expeti. erat autem id tempus annorum penè viginti: quod & Cæsaris consulatum complectebatur. Id factum quia Cæsariani interpretabantur in patroni sui fugillationem ac contumeliam, dum tam longè repetuntur elapsa tempora: & hortabantur ut præsentibus incommodis potius mederetur, quàm ob præterita molestus esset tot haud contemnendis viris, in quibus nominabant & Cæsarem: ille graviter tulit mentionem ejus fieri, quasi extra omnem suspicionem positi, tempus tamen contraxit, à secundo suo consulatu incipiens. multum enim id referre ajebat ad accuratam cor-

χρήματα, καὶ τῷ τὴ πόλεως μὴ ἀρχίαν, ἀλλὰ τὸ μόνον ὕπατον εἶναι. Κάτων μὲν ἐψηφίσατο, μὴ πρὶν ἐνοχλοίη, Κύπρον αἱρεθῆναι Πτολεμαίου βασιλέως· ὃς μητρὸς ἀδελφὸν ἤδη τὸν ὑπὸ Κλωδίου ὅτε οἱ ποτὲ ἁλόντι ὑπὸ ληστῶν ὁ Πομπήιος ἐς λύτρα ὑπὲρ μικροῦ γίας δύο τάλαντα ἐπέπομφει. Κύπρον μὲν δὴ καθίστατο Κύπριος, Πτολεμαίου τὰ χρήματα ῥίψαντος τῷ θαλάσσαν, καὶ ἑαυτὸν ἐκγόντος, ἐπεὶ τὸ ἐψηφισμένον ἐτίθετο. ὁ δὲ Πομπήιος δίκας τίθει τὸ τε ἄλλων ἁμαρτημάτων καὶ μάλιστα δωροδοκίας καὶ δεκασμ ἐδόκει ἤδη σύνηθες αὐτῷ τοῖσ κοινὰ ἀρξάσθαι, οὐ τὸν ἴσον ἔξειν παχείαν. νόμῳ τ ζειν, ὅπῃ τὸ ἑαυτὸ τὸ πρῶτον τειας ἐς τὸ πρὸν, εὐθυνειν τὸ λουλῷ· καὶ ὧδ ὁ χρόνος ὀλίγῳ μ ἐτῶν εἴκοσιν, οὗ ᾧ καὶ ὁ Κ γενητο ὕπατος. τὸ οὖν φίλ Καίσαρος ὑποτοπούντων ἐς ὑ ἐς ἐπήρειαν αὐτὸν ὃ Καίσαρ πολὺ ὃ χρόνου ἀπολαβεῖν, ἐ ραινουσῶν τὸ πρὸν διορθοῦ μᾶλλον ἢ τὸ πρελθὸν ἐνοχλῆ ἀνδράσι τοσοῖσδε ἀξιολόγοις, ὑπ νομιζόντων σφᾶς τοῖς ἄλλοις ἢ Καίσαρα· ὁ Πομπήιος ἀμφὶ Καίσαρος ἠγανάκτει, ὡς ἀμυν ὄντος ὑπονοίας, ἐπεὶ καὶ τὸν ἑαυτὸ δυτέρων ὑπατείαν τῷ χρ ἀπελαμβάνεσ· πολὺ δὲ ἀπ λαῶσιν ἔλεγχο, ἐς ἀκριβῆ διήτη

ἐπι-

ἐπιτελεμβρίης ἀπ' ἀλλου τ' πολιτείας. τοιαῦτα δ' εἰπὼν, ἀνύργυ τ' ὅμιλον, καὶ πλῆθος ὧν αὐτίκα δικῶν ποικίλων. ἵνα τε μὴ δείσαντες οἱ δικασταὶ, αὐτὸς αὐτοὺς ἐπιπλέοι γραπαὶ παρατασσόμενος. καὶ τῷ τι μὴ ἀπόντες ἐκλωσαν, Μίλων τε ἐπὶ Κλωδίῳ φόνῳ, & Γαβίνιος παρανομίας ὁμοῦ καὶ ἀσεβείας, ὅτι χωρὶς ψηφίσματος ἐς Αἴγυπτον μετὰ γραπαὶ ἐσέβαλεν, ἀπαραρευόντων τ' Σιβυλλείων. Ὑψαῖος δὲ καὶ Μέμμιος καὶ Σέξτος, καὶ ἕτεροι πλείους, ἐπὶ δωροδοκίαις ἢ πλήθους δίκασμῷ. Σκαῦρον δ' ἐκ πλήθους παρανεγνωμμένον ὁ Πομπήιος ὑπακοῦσαι τῇ δίκῃ· & πάλιν ἐκ δήμου τὸς κατηγόρους ἐνοχλοῦντες, σφαγή τις ἀπ' τ' Πομπηίου γραπτῶν ἐπιβαμόντων ἐγένετο· & ὁ μὲ δῆμος κατεσιώπησεν, ὁ δ' Σκαῦρος ἑάλω, καὶ ὑπὸ πάντων φυγὴ κατέγνωστο. Γαβίνιος δὲ & δημοσίᾳ ἐπὶ τῇ φυγῇ. καὶ πάλι ἡ βουλὴ λαμπρῶς ἐπαινοῦσα, δύο τε ἄλλα τέλη καὶ χρόνον ἐς τὸν ἄρχων τ' ἐθνῶν ἕτερον τῷ Πομπηίῳ ἐπεψηφίσαντο. Μέμμιος δ' ἁλοὺς ἐπὶ δίκασμῷ, τοῦ νόμου τοῦ Πομπηίου διδόντος αὐτῷ, φήναντι ἕτερον, ἀφείθη τ' κατηδίκης, τ' πυθέρου δ' Πομπηίου Λεύκιον Σκιπίωνα ἐπεκαλέσατο ἐς ὁμοίαν δίκασμοῦ δίκην· καὶ ἐπὶ τούτῳ τοῦ Πομπηίου τὴν τ' κρινομένων ἐσθῆτα μεταλαβόντος, πολλοὶ & τ' δικαστῶν μεταλάμβανον. ὁλοφυρόμενος δὲ ὁ Μέμμιος τὸν πολιτείαν, διέλυσε τὴν δίκην.

Καὶ ὁ Πομπήιος, ὡς ἤδη τὰ χείρονα τ' μοναρχίας διωρθώμενος, τ' Σκιπίωνα συνάρχοντα ἐς τὸ λοιπὸν τοῦ ἔτους ἐποιεῖτο· καὶ μετὰ

rectionem attritæ tot malis reipublicæ. His dictis legem sanxit, móxque secutæ sunt lites variæ, & ut liberi à metu essent judices, ipse præerat oppositæ manu militum. Primi omnium absentes damnati sunt. Milo homicidii, Gabinius juris humani divinique violati, quòd absque S. C. Ægyptum intrasset cum exercitu, contra Sibyllina monita: Hypsæus verò, Memmius, Sextius, cum aliis plerisque, ambitus. Pro Scauro plebem deprecantem Pompeius per præconem admonuit, expectarent sententiam judicum, quúmque nihilominus obstreperent accusatoribus, milites Pompeiani impetu facto confoderunt aliquot: ita silentio redditò. Scaurus damnatus, in exilium missus. Gabinius bonis multatus est insuper. Senatus collaudato Pompeio duas alias legiones addidit, & in provinciis prorogavit imperium. Memmius verò unus ex damnatis ambitus, quia lex Pompeia impunitatem concedebat indicanti alterum, socerum ipsius Pompeii L. Scipionem in jus vocavit, reum pariter ambitus: quo facto quum Pompeius vestem mutassel, multi judices id imitati sunt: Memmius questus de statu reip. accusationem omisit.

Milo damnatus homicidii.

442 Damnatorum recensio.

Tum Pompeius quasi jam officio dictatorio perfunctus, Scipionem in reliquum anni consulatus collegam assumpsit: nihil-

ominus

ominus etiam successorum consulatu prospiciebat rebus gerendis, obtinens eandem potentiam: & unus in Urbe administrabat omnia. Favor enim senatus erat in illum propensissimus, etiam eò ut Cæsarem ureret, qui in suo consulatu ordini amplissimo nihil commodaverat: contrà Pompeius languentem remp. citò restituerat, nemini senatorum nisi ex magistratu molestus. Ceterum exules concurrentes ad Cæsarem, monebant caveret à lege Pompeia, quæ ipsum maximè peteret: qui calamitatem eorum solatus, Pompeium quidem laudabat: verùm tribunis plebis autor fuit ut rogationem ferrent, licere Cæsari absenti secundum consulatum petere: quæ ipso Pompeio etiam tum consule non contradicente rata fuit. At Cæsar senatum sibi adversum cogitans, timensque ne in privatorum civium ordinem redactus inimicis obnoxius fieret, omnibus artibus hoc agebat ut exercitum retineret, donec ipse consul designaretur: petiitque à senatu ut

443

parumper etiam imperium prorogaretur sibi saltem in citeriore provincia, si non posset obtineri in utraque. Sed vetante Marcello qui Pompeio successerat, Cæsar renuntianti hoc respondit, Hic impetrabit, admota manu ad gladii capulum. Deinde Novumcomum condidit sub Alpibus, donavitque jure Latii, hoc est, ut qui annuum magistratum ibi gessissent, haberet in Urbe jus civium. Ex horum Novocomensium numero quendam magi-

Cæsaris dictum.

Novumcomum à Cæsare conditum.

τῶν ἑτέρων ἐς τὸν δῆμον καθεστηκότων, καὶ ἦν ἥδιστον ἐφεωρᾶν τὴν ἰδιοκτησίαν· καὶ πάντ' ἐν Ῥώμῃ τὰ Πομπηίου· ἡ γὰρ εὐνοια τῆς βουλῆς μάλιστα ἐς αὐτὸν ἐποίει, ζῶντα μὲν Καίσαρα, ἐς ὕδεν αὐτὴν ὠφελήσαντα τὸν ἰδιαν ὑπατείαν κεχρημένον, ἐπὶ νοσοῦσαν ὁ Πομπήιος τὴν πολιτείαν ὀξέως ἀναλαβόντα, καὶ ἐπὶ σφῶν αὐτῶν τὸν δῆμον φορτικῶς ἐπαχθῆ γενόμενον. τὸν μὲν φυγάδων καὶ τῶν Κίμβρων ἰόντων ἀθρόων καὶ παμμιγῶν φυλάττειν τὸν Πομπήιον, ὡς τὸν νόμον καὶ δεκαμηνιαῖον μόνον ἡμῖν ἐπ' ἐκείνου, τόδε μὲν ὁ Καῖσαρ παρηγόρει, καὶ τὸν Πομπήιον ἐφῆμει· τὰς μὲν δημαρχὰς ἐπεισηγήσασθαι νόμον, ἐξεῖναι Καίσαρα δευτέραν ὑπατείαν δίχα μετιόντα τῶν τῆδε, ὑπατεύοντα ἐπὶ τοῦ Πομπηίου, καὶ ὧδε ἀντειπόντων, ἀκούσαντο· ὁ δὲ Καῖσαρ ἀνεπροσφέρετο τῇ βουλῇ ὑπανδρεῖν, ἐδεδοίκει μὴ ὑπὸ τοῖς ἐχθροῖς ἰδιώτης γενόμενος, ἐτέχναζε ἢ ἐπὶ δυνάμεως εἶναι, μικρὰ ὑπατεύσας ἀποδειχθεὶς· καὶ τὴν βουλὴν ἤτει χρόνον ὀλίγον ἐν τῷ περιόντα οἱ τὴν Γαλατίαν ἡγεμονίαν, ἢ ἐς μίαν αὐτῆς ἐπιλαβεῖν. Μαρκέλλου δὲ Μαρκέλλου, ὃς ἐπὶ τοῦ Πομπηίου ὑπάτου ἦν, φασὶ τὸν Καίσαρα τῷ μειωτὴν ἀποκαλέσαντα, κόπτοντα τὸν λαὸν ξίφους, Ἢ δὲ μὴ δώσῃ πάλιν σὲ Νεόκομον ὁ Καῖσαρ ἐς Λατίου δίκαιον ἐπὶ τὴν Ἄλπεων ὠκίκει, ὧν ὅσοι κατ' ἔτος ἦρχον, ἐγίγνοντο Ῥωμαίων πολῖται· τόδε μὲν ἰσχύει τὸ Λάτιον. τὸν οὖν Νεοκώμων πάντα, ἄρχοντά τε αὐτοῖς γενόμενον, καὶ

τοῦτο Ῥωμαῖον εἶναι νομιζόμενον, ὁ Μάρκελλος ἐφ' ὕβρει ἔβαλε. Καίσαρος δὲ ἤνεγκε ῥᾳδίως ἐφ' ὅτῳ δὴ καὶ πάσχοντων τοῦτο Ῥωμαίων, καὶ τὸ νοῦν ὑπὸ ὀργῆς ἀνεῳγότα, τὰς ξενίας συμβολὰς, καὶ φέρειν αὐτὰς ἐπίλοιπον καὶ δεικνύναι τοῦ Καίσαρος· ἅτε μὲν ὑβριστικῶς ὁ Μάρκελλος. εἰσηγεῖτο δ' ἤδη καὶ Δομέδιος αὐτὸν πέμπειν ἐπὶ τὰ ἔθνη, προφαίνων καὶ χρόνον. ἀλλὰ διεκώλυσεν ὁ Πομπήιος, εὐπρεπείᾳ τε λόγου καὶ εὐνοίας ὑποκρίσει, μὴ δεῖν ἀνδρὸς λαμπροῦ καὶ εἰς πολλὰ χρησίμου τῇ πατρίδι ἠρέμα νοσεῖν βραχεῖ διαστήματι χρόνου. καὶ δῆλον ἔπεισεν ὅτι χρὴ μὴ τὸ χρόνον παραλύειν τὸ χάριν αὐτίκα τῷ Καίσαρι. καὶ ἐπὶ πᾶσι οἱ μάλιστα ἐχθροὶ τοῦ Καίσαρος εἰς τὸν πύπιον ἠρίθμησαν ὕπατον, Αἰμίλιός τε Παῦλος καὶ Κλαύδιος Μάρκελλος, ἀνεψιὸς ἅμα τοῦτου Μάρκελλος· δήμαρχός τε Κουρίων, ἐχθρὸς ὢν καὶ οὗτος τῷ Καίσαρι κομιτεύσας· καὶ εἰς τὸ δῆμον ἐνεκαλέσατο, καὶ εἰπεῖν ἐκώλυσαν. τούτων ὁ Καῖσαρ Κλαύδιον μὲν οὐκ ἴσχυσεν ὑπαγαγέσθαι χρήμασι, Παῦλον δὲ χιλίων καὶ πεντακοσίων, παλάντων ἐπρίατο, μηδὲν αὐτῷ μήτε συμπράττειν μήτε ἐνοχλεῖν· Κουρίωνα δὲ καὶ συμπράττειν ἐπὶ πλείοσιν, εἰδὼς ἐνοχλούμενον ὑπὸ χρεῶν πολλῶν· Παύλου μὲν δὴ τοῦ Παύλου λεγομένου βασιλικὴν ἀπὸ τῶνδε τῶν χρημάτων ἀνέθηκε Ῥωμαίοις, οἰκοδόμημα θαυμασιώτατον· ὁ δὲ Κουρίων, ἵνα μὴ ἄφνω μεταπεσὼν δόξῃ, γίγνοιτο καταφορᾷ, εἰστρατο apud suos defunctum, & ob id civem Romanum habitum, Marcellus in Cæsaris contumeliam virgis cæcidit. quæ pœna civi Romano quantumvis sonti haud unquam infligitur. Sic ille mentem suam iratus aperuit, atque pro externo tractatum ire jussit, & notas ostendere Cæsari: tanta fuit hominis superbia. Jámque & de successoribus ei mittendis agebat, non exspectato exitu præfiniti temporis. Sed Pompeius obstitit, vel quòd ita deceret, vel benevolentiam simulans: ne vir illustris & optimè de patria meritus, ob tam exiguum temporis spatium acciperet injuriam: jámque non obscurum erat, fore ut ad præfinitum terminum ille rediret in privatorum ordinem. Quamobrem infensissimi Cæsari consules designati sunt in annum proximum, Æmilius Paulus & Claudius Marcellus, ex fratre nepos jam dicti Marcelli: tribunatus plebis Curioni datus est, huic quoque vehementer adverso Cæsari, & apud plebem gratiosissimo, simúlque eloquentissimo. Ex his Claudius nunquam potuit largitionibus traduci in partes Cæsaris. Paulus M. D. talentis hactenus flexus est ut non adversaretur: Curio, quòd ære alieno premeretur, aliquanto majore mercede inductus est ut faveret etiam. Et Paulus quidem ex hac pecunia basilicam, quæ hodiéque Pauli dicitur, dedicavit, opus inter urbana pulcherrimum. Curio verò quo minus appareret eum repentè

Marcelli in Cæsarem contumelia.

Æmilius Paulus à Cæsare M. D. talentis donatus.

Curio.

Basilica à Paulo constructa.

pentè deſciviſſie ad partes adverſas, rogationes de muniendis ſternendiſque viis intulit, ſibi hanc
444 præfecturam petens in quinquennium, certus nihil harum rerum ſe impetraturum: ſed occaſionem captans, ut contradicentibus Pompeianis offenſus videri poſſet: qua in re non eum fefellit opinio. Claudius verò agebat de mittendis Cæſari ſucceſſoribus: jam enim tempus aderat. Paulus ſilebat interim. Curio, qui neutrarum partium videbatur, laudabat Claudii ſententiam: ſed addens oportere Pompeium quoque tam provincias quàm exercitus miſſos facere. ſic enim liberam fore omni metu ſublato rempublicam. Sed multis iniquum id cenſentibus, quòd nondum exiſſet tempus Pompeii, Curio jam apertè vociferabatur, negans ſucceſſores mitti debere in provincias Cæſaris, ni Pompeius pariter imperio ſuo decederet: quum enim uterque ſit ſuſpectus alteri, nunquam civitatem pacatam fore, niſi ambobus poteſtas abrogetur. Hæc autem dicebat, ſciens Pompeium retenturum provincias & exercitum à quo plebs offenſa jam erat nonnihil propter judicia de largitionibus & ambitu. Quæ ſententia quoniam honeſta erat, plebs laudabat Curionem, qui ſolus pro tuenda dignitate publica non refugeret amborum inimicitias: quin & domum aliquando deduxit ſpargens floribus, tanquam athletam magni ac difficilis certaminis. nihil enim tunc

ἠγεῖτο βαρυπάτρης ὀδὸν πολλῶν ἐπισκοδάς τε καὶ κρᾳσκολάς, καὶ ἀντὸν ἐπιστείλῳ αὐτῶν ἐπὶ πυνθάνεσθαι εἶναι· εἰδὼς μὲ αὐτὸν οὐδὲν τοῦτο ὄφελος σόμβρον, ἐλπίζων ἢ τὸς Πομπηίου φίλους ἀντιλέξειν, καὶ αὐτὸς ἐκ τοῦ Πομπηίου ἔξειν τι τοῦτο αὐθάδεσμα. καὶ ἠμυόμβρων τῶνδε, ὡς αὐτὸς δικήσειν, ὁ μὲν εἶχε τὸν αὐθάδη τῆς ἀμφορᾶς· Καλίδιος οἱ ἐκέλευγετο πέμπειν Καίσαρα ἀμάχην ἐπὶ τὰ ἔθνη (καὶ γὰρ ἐληχὼ ἐ χρόνον) ὁ Παῦλος ἐσιώπα, Κικέρων ἢ, νομιζόμβρος ἀμφοτέρους ἀμφέρεσθαι, ἐπήνει τὸν ἢ Κελίδιον γνώμιλον, ὡς ἢ σύνδεον αὐτῇ, σφετίθη τὸ καὶ Πομπήϊον ὁμοίως Καίσαρα ἀποθέσθαι τὰ ἔθνη ὁ ἢ τοῦτον· ὧδε γὰρ ἔσεσθαι τῇ πόλει ἡσυχὰν καὶ παντοχόθεν ἀδεᾶ τὴν πολιτείαν. συνισαμβρῶν δὲ πολλῶν οὐκ ἴσαν τὸ μήπω τὸ χρόνον ἐξεῖναι τοῦ Πομπηίῳ, σαφέστερον ὁ Κικέρων ἤδη καὶ τραχύτερον ἀπεγύμνου, μὴ χρῆσθαι μηδὲ Καίσαρα πέμπειν ἀμάδοχος, εἰ μὴ καὶ Πομπηίῳ διὰ ὄντων γὰρ αὐτῶν ἐς ἀλλήλους ὑποπτων, ὅπως τῇ πόλει τὸ ἐφόβου ἔσεσθαι βεβαίαν εἰ μὴ πάντες ἀπαστάσιαν. ἔλεγε δὲ ἐκεῖνος, εἰδὼς μεθήσοντα τὸν ἀρχὸν Πομπήϊον, καὶ τὸ δῆμον ὁρῶν ἤδη τι ὑποπτεῦμβρον αὐτοῦ ἀμφὶ τοὺς τοῦ δικαστηρίου δίκας· εὐπρεποῦς ἢ τὸ γνώμης ἔσης, ὁ δῆμος ἐπήνει τὸ Κουρίωνα, ὡς μόνον ἀξίως τὸ πόλεως τὴν αὐθάδειαν ἀμφοτέρους αἰρόμβρον ἔχθραν· καὶ ποτὲ καὶ περιπεμψάν αὐτὸν ἀποδολοιῶντες, ὥσπερ ἀθλητὴν μεγάλης ἐ δυσχερὸς ἀγῶνος· ὀδὲν γὰρ

ἐκεῖνο

ἐδόκει τότε δὴ φοβερώτερον τὸ Πομπηίου ἀξίωμα.

Ὁ δὲ Πομπήιος, νοσηλευόμενος ἔτι τὸν Ἰταλίαν, ἐπέστελλε τῇ βουλῇ σπουδὴν τίνα τε ἔργα τοῦ Καίσαρος ἐπαινῶν, καὶ τὰ ἴδια ἐξ ὧν ἤρξε καταλέγων, ὅτι τε τὸ τέταρτον ὑπατείας, καὶ ἐθνῶν τῶν ἐπ' αὐτῇ κρατεῖν δοθέντος, ἀ μὲν πάνυ, ἀλλ' ἐς θεραπείαν τῆς πόλεως ἐπικληθείς, ἀξιωθείη· ἃ δὲ ἄκων ἔφη λαβεῖν, ἑκὼν ἀποθήσεσθαι τοῖς ἀπολαβεῖν θέλουσιν, ἐκ ἀναμένων τὸν χρόνον τὸν ὡρισμένον. ἡ μὲν δὴ τύχη τῶν γεγραμμένων εἶχεν ἐμπειρίαν τε τοῦ Πομπηίου, καὶ ἐρίδισμα τοῦ Καίσαρος, ὃν ἀποδόντος τοῦ χρόνου ἐθέλειν τῷ ὡρισμένῳ χρόνῳ. ἀφικομένου δὲ ἄκλα τε τούτοις ὁμοῖα ἔλεγε, καὶ τῷ ἀρχὴν ἐκ τότε ὑπισχνεῖτο ἀποθήσεσθαι, ὡς ἂν δὴ φίλου καὶ κηδεστὴς χαιρόντος Καίσαρι, κἀκεῖνον ἔλεγε μᾶλλα χαίρειν ἀποθέσθαι· χρόνιόν τε γὰρ αὐτὸ τῷ στρατείαν ἐκ ἐπίπονον καὶ ἐθνῶν μαχιμωτάτων γενέσθαι, καὶ πολλὰ τὴν πατρίδι ὠφελακότα ἐπὶ τιμαῖς καὶ θυσίαις ἔξειν καὶ ἀναπαύσεις. ἔλεγε δὲ ταῦθ' ὡς Καίσαρι μὲ αὐτίκα δοθησομένων ἀξιόχρεων, αὐτὸς δὲ ἰσομοιρῶν ἂν ὑποχθοὶ μόνον. Κουλῶν δὲ, αὐτὸ τὸ σόφισμα διελέγχων, ἐκ ὑπισχνεῖσθαι δεῖν ἔφη μᾶλλον, ἢ αὐτίκα ἀποθέσθαι, καὶ δεῖν ἐξοπλίζειν Καίσαρα τὸ στράτευμα πρὶν ἐκ αὐτὸν ἰδιωτεῦσαι· ὅτε γὰρ ἐς τὸν ἰδίαν ἔχθραν ἑκάτερον λυσιτελεῖν, ὅτε Ῥωμαίοις ὑφ' ἑνὶ τηλικούτῳ ἀρχῷ

videbatur formidabilius quàm diffidere à Pompeio.

Qui tum abſens & languidus pererrans Italiam, aſtutè ſcripſit ſenatui, honorificam mentionem faciens rerum geſtarum, Cæſaris primùm, ac mox ſuarum jam inde ab initio: quódque tertium conſulatum cum provinciis & exercitu ultro oblatum accepiſſet, ad ordinandam rempub. Quæ autem invitus, inquit, accepi, ſponte reddam his qui volunt recipere, non expectato præfinito tempore. Hoc aſtu literæ præ ſe ferebant decoram æquitatem Pompeii, & invidiam faciebant Cæſari, qui ne poſt exactum quidem tempus magiſtratu decederet. Reverſus deinde in eandem locutus eſt ſententiam, tum quoque abiturum ſe magiſtratu pollicendo, addens, Cæſarem quoque amicum & affinem ſuum libenter idem facturum, videlicet diuturnis laboriosíſque bellis perfunctum contra gentes pugnaciſſimas, poſt auctam patriæ potentiam, properaturum ad honores & ſacrificia quietémque debitam. quæ ideo dicebat ut Cæſari conſeſtim ſucceſſores mitterentur, ipſe promiſiſſe contentus. At Curio artem ejus coarguens, reſpondit, non ſatis eſſe pollicita, niſi jam nunc præſtarentur etiam: nec debere exarmari Cæſarem exercitu, priuſquam ipſe quoque redigeretur in ordinem: nec vel ipſi utile eſſe hac potentia fovere privatas inimicitias: vel reipublicæ, penes unum eſſe tam amplum imperium, ac non potius penes utrumque, ut ab al-

Aſtus Pompeii & ejus ad ſenatum literæ.

445

Curio partes Cæſaris cautè adjuvat.

ab altero alterius reprimatur audacia, si quid contra S. P. Q. R. moliatur. Jámque aperta fronte invehebatur in Pompeium, ut dominationis cupidum, qui nisi nunc Cæsaris metu ad privatum habitum redigeretur, nunquam id passurus videatur postea: proinde censebat, nisi autoritati senatus paruerint, ambos hostes judicandos, conscriptísque legionibus bello petendos: qua sententia maxime fefellit, quominus putaretur operam locasse Cæsari.

Odiosus Cæsaris consulatus.

Tum Pompeius exasperatus & comminatus ei, statim se in suburbanam villam indignabundus contulit, senatu jam utrumque suspectum habente: Pompeium tamen magis popularem existimante, quòd adhuc meminissent odiosi consulatus Cæsaris: & erant qui seriò credebant non fore tutum civitati, si Pompeius prior dimittat exercitum, quòd adversarius & abesset, & rebus gestis esset elatior. Id invertebat Curio: imò opus esse Cæsare, cujus respectu alter quoque cogatur in ordinem. Sed quum nihil proficeret, senatum re infecta dimisit: potest enim hoc tribunus plebis facere. Tum verò maximè Pompeium pœnituit, quòd tribunitiam potestatem per Syllam in nihilum fermè redactam restituisset in integrum. Hoc tantùm in senatu priusquam discederent decretum est, Pompeium atque Cæsarem cum sua quenque legione mittendos in Syriam præsidio provinciæ, propter cladem acceptam qua Crassus perierat.

Tribunitia potestas à Pompeio restituta.

446

ηθείας μᾶλλον, ἢ τ' ἕτερον αὐτοῦ ἔχειν ἐπὶ τ' ἕτερον, εἴτι τῶν πολιτικῶν καθιεράζοιτο· ὡδέν τε ἐπικρύπτων ἔτι, ἀφειδῶς ἐς τ' Πομπήϊον ἐλασφήμει, ὡς τυραννίδα ἐφιέμενον, & εἰ μὴ νῦν σιωπῇ φόβῳ τῷ Καίσαρος ἀπεθοῖτο τὴν ἀρχήν, ἐπειτα μεθήσοντα· ἠξίου δὴ ἂν ἀπολωθῶσιν, ἄμφω ψηφίζεσθαι πολεμίους, & στρατὸν ἀγείρειν ἐπ' αὐτούς· ᾧ δὴ μάλιστα ἔλαθεν ὑπὸ Καίσαρος ἐωνημένος. Πομπήϊος δ' αὖ τῷ χαλεπῷ ἀμφὶ τοῖς τε & ἀπειλητὴς, εὐθὺς ἐς τὰ ὅπλα ἀγανακτῶν ὑπεξῄει.

Καὶ ἡ βουλὴ ὑπόπτως μὲν ἔτι ἤδη πρὸς ἀμφοτέρους, δημοτικῶτερον δ' ὅμως ἠνείχετο Πομπήϊον, καὶ τῷ Καίσαρι εὐνοϊκώτερον τὰ πρὸς τὴν ὑπατείαν ὑπωψίας σφίσιν δι' & τῷ ὄντι δοκοῦσαν ἀσφαλῶς ἠνείχετο ἀμύνειν τὴν ὑπὸ τοῦ Πομπηΐου δυνάμιν, μᾶλλον πρότερον ἐκείνου δεδιότας, ἔξω τε τῆς πόλεως ὄντα & μεγαλοπραγμονέστερον, ἢ δ' αὐτὸν & ὁ Κουρίων ἀνῃρῆσθαι, ὡς δὴν ὑπάρχειν αὐτοῖς, ἐπὶ τῷ Πομπηΐου Καίσαρα ὁμοῦ πάντα καταλύειν· ἃ πείθων δὴ διέλυε τὴν βουλὴν ἐπὶ ἀτελέσι πᾶσι. ὅπερ τῇ ζώσῃ ὁ δήμαρχος. ὅτι δὴ & μάλιστα τῷ Πομπηΐῳ μεμιλητο τὴν δημαρχίαν, ἐς ἀοθενέστατον ὑπὸ Σύλλα καθηρημένην, ἀπαγαγόντι αὖθις ἐπὶ τὸ ἀρχαῖον. Δεδιότων δὲ ὅμως τοσοῦδε μόνον ἐψηφίσαντο, Καίσαρα καὶ Πομπήϊον τέλος ἔχοντας στρατιωτῶν ἐς Συρίαν ἑκάτερον πέμψαι φυλακὴν ἕνεκα, ἀφ' τῶν Κράσσου συμφορᾶς.

καὶ τηχάζων ὁ Πομπήϊος ἀπήτει τὸ τέλος, ὃ ἔναγχος ἐπὶ συμφορᾷ στρατιῶν δύο Καίσαρος, Τιτουρίου τε καὶ Κόττα, Καίσαρι κεχρέωκει. ὁ δ' αὐτὸς πέμψας ἔκτισεν ἀνδράσι δραχμὰς πεντήκοντα καὶ πεντακοσίας, ἀπέπεμπεν ἐς Ῥώμην, καὶ συνέπεμπεν ἄλλο πρὸ ἑαυτοῦ. ἐδόκει δὲ δεινὸς εἶναι Συρίαν φανῆναι, πάλαι μὲν ἐχειμάζειν ἐν Καπύῃ· οἱ δ' ἐπ' αὐτὰ πεμφθέντες ὑπὸ τοῦ Πομπηίου ἔφασαν Καίσαρα, ἄλλα τε πολλὰ δυσχερῆ κατὰ τοὺς Καίσαρος διεφθορέναι, καὶ ἰσχυρίζοντο τῷ Πομπηίῳ τὸν στρατὸν Καίσαρος πεπονηκέναι τε πόνῳ καὶ χρόνῳ, καὶ τὰ οἴκοι ποθεῖσθαι, μεταβήσεσθαί τε ἐκεῖθεν αὐτὸν ὅτι τὰ Ἄλπεια διέλθοιεν· καὶ οἱ μὲν ἔτως ἔλεγον, εἴτ' ὑπὸ ἀγνοίας, εἴτε διεφθαρμένοι. Καίσαρι δ' ἔρρωτο πᾶς ἀνὴρ ἐς κινδύνους καὶ πόνους, ὑπό τε ἕδρας στρατῶν, καὶ ὑπὸ κερδῶν ὅσα πόλεμος τοῖς νικῶσιν ἐργάζεται, καὶ ὅτι ἀφθόνως Καίσαρος ἄλλα ἐλάμβανον. ἐώθεσαν δὲ ἀφειδῶς θεραπεύειν οἱ ἀεὶ ἡδόμενοι. οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ συνήεσαν αὐτῶν, ὅμως ὑπέμενον. ὁ δὲ Πομπήϊος τοῖς ἠγγελμένοις πίστιν, ἔτε στρατὸν ἔτε παρασκευὴν ἐς πόλεμον ἔργον ἡγεῖτο· ἡ βουλὴ δὲ γνώμην ἔκαστοι ἔτη· καὶ ὁ Καλήσιος πανούργως δῆθεν ἐπιθυμεῖτο αὐτῶν ἀφῖχθαι μέρος, εἰ δοκεῖ Καίσαρι πέμπειν Ἀλλόγχας, καὶ εἰ Πομπήϊον τῷ ὄχλῳ ἀφαιρεῖσθαι· οἱ δὲ τάττα μᾶλλον ἀπώσασθαι οἱ πολέμιοι, Καίσαρι δ' ἐπιψηφίζουν τὰς Ἀλλόγχας· ἐπιπεφάμην δὲ καὶ Κυρήνης ἀντὶ τοῦ Πομπηίου ἀρχὰς ἄλλους ἀντὶ ἄλλων ἀφαιρεῖσθαι, καὶ τὸν μὲν καταλύειν, τὸν δὲ ἀντικαθιστάναι, καὶ τὸν μὲν ἀπολλύναι, τὸν δὲ ἀπολλύεσθαι.

Tum quoque Pompeius solitis utens artibus reposcebat legionem, quam nuper Cæsar post cladem Titurei Cottæque legatorum suorum ab eo commodato acceperat: ille donatam viritim ducenis quinquagenis drachmis ad Urbem remisit, eique aliam de suis adjunxit: sed quia nullum apparebat in Syria periculum, ambæ hyemaverunt Capuæ. Eas qui adduxerant, & varios rumores malos spargebant de Cæsare, & apud ipsum Pompeium asseverabant, exercitum Cæsaris fessum diuturnis laboribus, desiderantémque tandem penates revisere, facilè transiturum ad eum quamprimum Alpes superaverint. Ita quidem ferebant isti, sive fraude sive per ignorantiam. Cæsari nihilominus sui milites ad unum omnes strenuam promptámque navabant operam, vel quia jam assueti militiæ, vel quia deliniti lucris quæ solent sequi victorias simúlque imperatoris ipsius benignitate: largiebatur enim effusissimè, eos ad exequenda consilia sua præparans, quorum illi non nescii tamen obsequebantur. Pompeius verò his quæ nuntiabantur credulus, nec delectus faciebat, nec apparatus ad tantum certamen idoneos. Cetera in senatu patribus locis suis sententias dicentibus, quia consul callidè seorsim retulerat, placeretne Pompeio abrogari imperium: hoc quidem plerique non probaverunt, illud verò de Cæsare assentiebantur. Rursúmque, placeretne Pompeium

ret Curio, ecquid jubeant ambos potestatem deponere, vigintiduobus id non placuit, CCCLXX omissa contentione ob commodum publicum in Curionis sententiam discessérunt. Tum consul senatum mittens exclamavit: Vincite, ut dominum habeatis Cæsarem. Orto deinde falso rumore, Cæsarem superatis Alpibus ad Urbem contendere, valde trepidatum est: & cos. retulit de accersendo exercitu à Capua, qui ei tanquam hosti Rom. pop. opponeretur. Quam famam quum Curio refelleret, cos. in hæc verba erupit, Si mihi non licet providere de communi consilio, solus certè providebo pro potestate. His dictis procurrit extra Urbem cum collega, gladiúmque Pompeio porrigens, Jubemus te, inquit, nos ambo ire contra Cæsarem pugnaréque pro patria: & in hunc usum damus tibi exercitum qui est ad Capuam, aut omnino in Italia, simúlque facultatem habendorum arbitratu tuo delectuum. qui obtemperavit jubentibus, sed subjecit, Nisi quid potius: tunc quoque subdolè, ad honestatis speciem. Curio verò nil amplius pro republica poterat: nec enim licet tribuni plebis egredi mœnia: deplorabat tamen apud plebem statum rerum præsentium, postulavítque ut coss. edicerent, nequis nomen daret Pompeio conscribenti milites. Quúmque nihil proficeret, jam enim & tribunatus tempus exibat, sibiipsi

Marcelli dictum.

447

Pompeio bellum à consulibus contra Cæsarem mandatum.

Trib. pl. mœnia egredi non licet.

πὶρ ἑαυτῦ, κ) ἀπογνὺς ἔτι δυνάσθαι βοηθεῖν τῷ Καίσαρι, κατὰ τάχος ἀνήχθη πρὸς αὐτόν. ὁ δ' ἄρτι τ Ὠκεανὸν ἐκ Βρεττανῶν διαπεπλευκὼς, κ) ἀπὸ Κελτῶν τ ἀμφὶ τ Ῥῆνον τὰ ὄρη τὰ Ἄλπεια διελθὼν σὺν πεζικοῖς χιλίοις πεζοῖς ἑ ἱππεῦσι τριακοσίοις, κατέσαινεν ἐπὶ Ῥαουέννης, ἣ σύνεγγύς τε ἐκ τῆ Ἰταλίας, ἑ τ Καίσαρος ἔχης πολύτιμα. φιλοφρονησάμενός τε τ Κουρίωνα, κ) χάριν ὑπὲρ τ γεγονότων ὁμολογήσας, ἐσκόμισε τὰ παρόντων. Κουρίωνι μ δὴ συγκαλεῖν ἐδόκει τ στρατὸν ἀπαντᾶν ἤδη κ ἄγειν ἐπὶ Ῥώμης, Καίσαρα δ' ἔτι πειρᾶσθαι διαλύσεων. τὸς δὲ φίλους ἐκέλευσεν ὑπὲρ αὐτῦ συμβῆναι, τὰ μ ἄλλα αὐτὸν ἐᾶν ἑ στρατόπεδα ἀπαθήσαντας, μόνα δ' ἔχειν δύο τέλη, κ) τὴν Ἰλλυρίδα μετὰ τῆς ἐντὸς Ἄλπεων Γαλατίας, ἕως ὑπατος ἀποδειχθείη· ἑ Πομπήϊος μ δοκεῖν ἐδόκει. καταπολυόντων δ τ ὑπάτων, ὁ Καῖσαρ ἐπέστελλε τῇ βουλῇ, κ) τὴν ἐπιστολὴν ὁ Κουρίων, τρισὶν ἡμέραις τριακοσίους ἐπὶ τρισχιλίους σταδίους δραμών, ἐπέδωκε τοῖς νέοις ὑπάτοις, ἐσιόντι ἐς τὸ βουλευτήριον τῇ πρωτομηνίᾳ Ἰανουαρίου. ἐπῆλθε δ' ἡ γραφὴ κατάλογόν τε τιμῶν ὧν ἐξ ἔχης ὁ Καῖσαρ ἐπεπράχει, κ) παρεκάλουν ὅτι θέλοι Πομπηΐῳ σὺν αὐτοῖς ἄρχοντι δ' ἔτι ἐκείνου ὅτε ἀπαθήσαις, κ) τιμωρὸς αὐτίκα τε τῇ πατρίδι, ἑ ἑαυτῷ κ) τάχος ἀφίξεσθαι. ἐφ' ᾧ δὴ σφόδρα πιστὸς ἀνεκρίνετο, ὡς ἐπὶ πολέμου κατευθείας, ἀφίξων εἰς Λεύκιον Δομίτιον· κ) ὁ Δομιτιος ἐπὶ τοῦτο ἐκπεμφθείς· ἀφικόμενος δ' ἐς τὴν Ἰταλίαν, ἐπὶ τὸν Ἀρίμινον ἦγε τὸν στρατόν· ἐπεὶ δὲ ἐπύθετο τὸν Καίσαρα ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ὄντα, ἐπὶ τὸν Ἄνκωνα ἐστράτευσε· καὶ τὴν πόλιν ἐκ τῆς ἐπιβουλῆς ἐκράτησε· καὶ τὸν Καίσαρα ἐπὶ τὸν Ἀδρίαν ἐξέπεμψε· καὶ τὸν Πομπήϊον ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα ἐξέπεμψε· καὶ τὸν Ἀντώνιον ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν ἐξέπεμψε· καὶ τὸν Λέπιδον ἐπὶ τὴν Ἰβηρίαν

fectus est cum recens delectis quatuor millibus. Et quia novi trib. pleb. Antonius Cassiúsque sententiam Curionis probabant, senatus tanto magis eis adversabatur, propugnatorem suum appellansPompeianum exercitum, Cæsarianum verò hostem patriæ. Coss. quoque Marcellus & Lentulus jusserunt hos tribunos senatu excedere, ne fortè quamvis sacrosancti violarentur. Tum Antonius iratus è sella prosilit, magno clamore fidem hominum deûmque invocans, quòd nec potestas hactenus inviolata jam tuta sit, & autores salubrium sententiarum ejiciantur per contumeliam, quasi homicidio se polluissent aliove scelere. His dictis furibundus excurrit, bella, cædes, proscriptiones, exilia, mulctationes ceu è tripode, vaticinans, diríque devovens eos qui causa essent tantorum malorum. Cum eo se proripuerunt & Curio Cassiúsque: jam enim adventabat manus Pompeianorum cinctura curiam. At illi summa celeritate ad Cæsarem proxima nocte contenderunt vehiculo meritorio, tecti servili habitu. Quos Cæsar hoc ipso cultu ostentavit militibus: quóque magis exasperaret, adjecit, ipsos etiam tam bene meritos haberi pro hostibus, & tam eximios viros ignominiosè ejectos ideo, quòd ausi sint pro eis liberam vocem emittere.

JAMQUE utrinque apertum & denuntiatum bellum erat,

τιῶ· εὐθὺς ἐξήει μὴ πεξακισχι-
λίων σὺ κατειλόμην. Ἀνταπε ἡ κ
Καισὶς δημαρχοιώτοιν μετὰ Κ
ρίωνα, κὴ τῶὶ Κυρίωνῶ γνώμ
ἐπαινοιώτοιν, ἡ βελὴ φιλονεικη
ρῶν ὅτι τῶὶ Πομπηΐῳ στρατικὸ φί
λακῳ σφῶν ἠγεῖτο εἶναι, τῶ
Καίσαρος πολεμίαν· κὴ οἱ ὕπατ
Μάρκελλός τε κὴ Λέντλῶ συνέλ
τοῖς ἀμφὶ τ Ἀντώνιον συνίωσι
σωεδρίᾳ, μὴ τι ὑ δημαρχικὸ
ὅμως πεῖθοιεν ἀτοπώτερῶ. εἶτα ἡ
μέγα βοήσας ὁ Ἀντώνιῶ, ἀὶς π
ἔδρομε τ ἕδρας σὺν ὀργῇ, κὴ π
ρὶ τ ἀρχῆς ἐπιθείκζει αὐτὸς, ἀ
ἱερὰ κὴ ἄσυλῶ ἅσα ὕβριζύθ, κ
ῶδὶ σφῶν, ὅτι γνώμλω ἰσφηφ
λῶ δοκῦσι σωοίσθν, ἐξελαυνο
σὺν ὕβρῃ, μήτε τινὰ σφαγὴν μ
τε μῦσος ἐργασάμθροι. ᾗοπε ἐξ
πων, ἐξέτρεχεν ὥσπερ ἔνθος, πο
μυς ὑ σφαγὰς κὴ φθορὰς
φυγὰς καὶ δημεύσεις κὴ ὅσα ἄλ
αὐτοῖς ἔμελλεν ἕσεσθαι, σθῆπα
ζων, δρὰς τε βαρείας τοῖς τὸ
αἰτίοις ἐπεραίνμος. συμπεμπόν
αὐτῶ Κυρίων τε ὑ Καισος ὑ
πὶς ἤδη στρατὸς ἐωρᾶτο σὺ Πομπ
φειϊσάμθρος τὸ βελτύτερον· ἐπ
μᾶν δὴ πέρχει πολλῶ σπεῦς Καίσαρ
νυκτὸς αὐτίκα λαθόντες ἐχώρουν ἐ
πὶ ὀχήματῶ μισθωτὰ, ἠμφιεσ
των ἐσθῆτας ἀνδώτες· κὴ αὐτὸς ἐ
τι ὧδὲ ἔχοντας ὁ Καῖσαρ ἐπίδοιτο
τῶ στρατῶ, κὴ ῥᾳδίως λέγων ὅτι κὴ
σφᾶς τοσῦδε ἐργασαμθρους ἠγεῖτο
πολεμίους, κὴ τοιαύσδε ἄνδρας ὑπὸ
αὐτῶν τι φθεγξαμθρους ἄτιμ ἐξ
λαύνεσιν αἰσχρῶς.

Ο' ΜΕ'Ν δὴ πόλεμος ἐνεστ
ρωτο ἀνέωκτο, ὁ κεκηρυκτο ἤδη σα
φῶς.

φῶς. ἡ ἢ βουλὴ, νομίζουσα Καίσαρα τὸν στρατὸν ὀπὶ Κελτῶν σὺν πολλῷ παρίσεσθαι, καὶ ὅποτε αὐτὸν ὁρμήσειν ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν ἔμελλεν σὺν ὀλίγοις, πρεσβεύουσι Πομπηίῳ τελευταίδεκα μυριάδας Θετταλῶν ἀγεῖραι, καὶ μάλιστα αὐτῶν τὰς ἐστρατοδιδράς, ὡς ἐμπειροπολέμους· ξενολογεῖν ἢ καὶ ἐκ τῶν πρὸς ἑσπέραν ἐθνῶν ὅσα ἄλκιμα. χρήματα δ' ἐς τὸν πόλεμον αὐτῷ τά τε κοινὰ πάντα αὐτίκα ἐψηφίζοντο, καὶ τὰ ἰδιωτικὰ σφῶν ἐπὶ τοῖς κοινοῖς (εἰ δέοιτο) εἶναι στρατιώτας ἐς τε τὰς πόλεις ἐφ' ἕτερα πρεσβεύοντες σύν τε ὀργῇ καὶ φιλονεικίᾳ, σπουδὴν δὲ ὀλιγωρότερον ἐξυπάτης. ὁ δὲ Καῖσαρ ἐπὶ μὲν τὸν ἑαυτοῦ στρατὸν πελαπομφὴ, χαίρων δὴ ἀεὶ τοῖς ἐργοις τε καταπλήξει, καὶ φόβῳ τολμᾶν μᾶλλον ἢ παρασκευῇ δωκάμει, μετὰ τῶν πεντακισχιλίων ἔγνω πρεσβεπιχειρεῖν τοσῷδε πολέμῳ, καὶ φθάσαι τὴν εὐκαιρίαν τῆς Ἰταλίας, τοὺς μὲν λοχαγοὺς αὐτῶν σὺν ὀλίγοις τοῖς μάλιστα εὐτολμοτάτοις, εἰρηνικῶς ἐσελθεῖν ἐς Ἀρίμινον, καὶ τὴν πόλιν ἄφνω καταλαβεῖν· ἥδε ἐστὶν Ἰταλίας πρώτη, μετὰ τὴν Γαλατίαν. αὐτὸς δὲ πρὸς ἑσπέραν, ὡς δὴ τὸ σῶμα ἐνοχλέμενον, ὑπεξέφηνε τοῦ συμποσίου, τοὺς φίλους ἀπολιπὼν ἔτι ἑστιῶντας· καὶ ζεύγους ἐπιβὰς, ἤλαυνεν ἐς τὸ Ἀρίμινον, ἑπόμενοι οἱ τῆ ἱππικῶν ὀλίγα δορυφορήματα. ὁδοιπορῶν δὲ νυκτὸς ἐπὶ τὸν Ῥουβίκωνα ποταμὸν, ὃς ὁρίζει τὴν Ἰταλίαν, ἤδη τοῦ ὁδοῦ καὶ ἐς τὸ ῥεῦμα ἀφορῶν, προσέπιπτε τῇ γνώμῃ, λογιζόμενον ἕκαστα τῶν ἐσομένων κακῶν εἰ τόνδε τὸν ποταμὸν σὺν ὅπλοις περάσει. καὶ πρὸς τοὺς παρόντας εἶπεν ἀνειληχώς, Ἔτι μὲν ἐπέχεσις, ὦ

quum senatus existimans Cæsari tardius venturum exercitum è Gallia, nec ipsum cum paucis rem tam arduam aggressurum, jussit Pompeium ex Thessalis XIII. M. veteranorum cogere, & ex circumvicinis fortibus nationibus mercenarios conducere, pecunias in usus belli ex ærario sumere, privatim quoque multis eas offerentibus, si publicæ deficerent: quæ & oppidatim conquirebantur, exactorum magna acerbitate festinationéque. 449

At Cæsar miserat quidem qui exercitum adducerent, sed solitus celeritate ac terrore audaciáque magis uti quàm apparatibus, statuit cum quinque suorum millibus tam magnum bellum prior aggredi, & occupare loca opportuna Italiæ: ac primum centuriones cum animosis aliquot Ariminum præmisit, pacato habitu jussos repentè urbem eam occupare, quæ Italicarum primo se offert ex Gallia venientibus: ipse sub vesperam quasi malè affectus corpore, digressus est è convivio, amicis ibi relictis, & conscensa rheda properavit Ariminum, equitibus longo intervallo sequentibus: quumque continuato cursu perveniisset ad Rubiconem fluvium, defixis in eum oculis hæsitabat nonnihil, cogitans futuras calamitates, si armatus amnem trajiceret: tandem versus ad comites: Amici, inquit, tran-

Cæsaris ingenium.

Arimi-num.

Rubico fluvius.

situs hic dilatus mihi erit malorum omnium initium, properatus verò omnibus hominibus: & cum dicto quasi numine afflatus cœpit magno impetu trajicere, vulgatum illud exclamans. Jacta sit alea. Inde pari celeritate progressus, Ariminum prima luce occupat: ulteriúsque procedens loca opportuna communit præsidiis, obiter vel vi vel humanitate omnia subigens. Interim ut fit in rebus trepidis, omnia fuga miscebantur & migrationibus agrestium ac comploratiónibus, priusquam comperti haberent aliquid, putantium Cæsarem adesse cum universis suis copiis.

Cæsaris dictum.

450 Quibus auditis consules non sinebant Pompeium, artium belli peritissimum, firmis niti consiliis, sed urgebant ut extra Urbem delectus ageret per Italiam, quasi in summo patriæ jamjam expugnandæ periculo. Senatus quoque nec opinata impressione Cæsaris territus, ut imparatus, sibi metuebat, non admissarum Cæsaris conditionum æquissimarum tum demum pœnitens, postquam timor à contentione eos ad recta consilia traduxerat. Nam & prodigia multa nuntiabantur, & signa quæ observantur de cælo: aliubi sanguinem pluisse, aliubi sudasse deorum effigies: multa fana tacta fulmine: mulam peperisse: multáque præterea horrenda mutationem præsentis status & interitum reipublicæ haud unquam in integrum restituendæ portendentia: quamobrem vota ut in publica consternatione facta: & populus

Prodigia.

,, φίλοι, τῆς δὲ τ' Ἀλβάσεως ἐμοῦ
,, κακῶν ἄρξει, ἡ δὲ Ἀλβάσις
,, πᾶσιν ἀνθρώποις. Καὶ εἰπὼν
,, οἷά τις ἔνθους ἐπέρασε σὺν ὁμιλ
,, τὸ κοινὸν τόδε εἰπών, Ὁ κύβ
ἀναῤῥίφθω. Δράμων δ' ὑπὲρ τὸν
πίων, Ἀρίμινόν τε αἱρεῖ πρὸ τοῦ, ἐ
ἐς τὸ πρόσθεν ἐχώρει φράσσων π
ἐπικαίροις ἐφίστας, ἔ τι ἐν πο
ἢ βίᾳ χειρούμενος ἢ φιλανθρωπ
φυγάς τε ἔ μεταναστάσεις ἅπα
πάντων χωρίων, ὡς ἐν ἐκπλήξ
καὶ δρόμος ἀστώπικτος μὲ
μωγῆς· τό, τε ἀκριβὲς οὐκ εἰ
τις, καὶ τὸν Καίσαρα νομίζοντ
μετὰ ἀπείρου στρατοῦ πᾶ κρύ
ἐλαύνειν.

Ὧν οἱ ὕπατοι πυνθανόμενοι,
Πομπήϊον οὐκ εἶων ἐπὶ τῆς Ἰτα
γνώμης ἐμπειροπολέμους ἐγκαθ
ἀλλ' ἐξώτρυνον ἐκπηδᾶν ἐς τ
Ἰταλίαν κῆ στρατολογεῖν, ὡς τ
λεως κατειληφότος ἀδύτως
τε ἄλλη βουλὴ πρὸς δόξαν αὐτ
ὀξείας τ' ἐσβολῆς ἔ Καίσαρ
νομένης, ἐδεδίκεσαν, ἐπ ὀπίσ
παρῳκοδομοῦσι, ἔ σφᾶς ἐκπλήξ
ενόους ἐ δεξάμενοι τὰς Καίσα
προσκλήσεις, τότε νομίζοντες ὑπ
κρίας, ὅτε σφᾶς ὁ φόβος ἐς
ἔνδουλον λάβοι ἔ φιλονείκου μετέ
ρε· πρατά τε αὐτοῖς ἔπιπτε πάν
λὰ κῆ σημεῖα ἐγένετο. ἐμοὶ μ
ἔδοξεν ὁ Ζεὺς ὕσαι, ἔ ξοανα ὀφ
σαι, καὶ κέρατινοι πίσσι ἐπ
πολλὰς, κῆ ἡμίονον τεκεῖν, ἄλ
τε πολλὰ δυσχερῆ προσημαίνε
ἐς ἀεὶ τ' πολιτείας ἀνάστασιν π
μεβόλιμοι· ἐνχαὶ ἦ ὡς ἐπὶ φοβ
σις προύφαίνοντο, ἔ ὁ δῆμος, ὁ

μενος

μνήμη τῶ Μαρίε καὶ Σύλλα κακῶν γεγονότων, ἐπικραγὲ, Καίσαρα καὶ Πομπήϊον ἀποτεθαι τὰς δυναστείας, ὡς ἐν τῷδε μόνῳ τὸ πολέμου λυθησομένε. Κικέρων δὲ καὶ πέμπειν ἐς Καίσαρα ἐβούλετο πρεσβευτάς. ἀντιπαρακαλούντων δ' ἐς ἅπαντα τῶν ὑπάτων, Φαώνιος μὲ Πομπήϊον ἐπισκώπτων ἔ ποτε λιχθέντος ὑπ' αὐτε, πυρεσσόντι τὸν γῆν πατεῖσαι τῷ ποδὶ, καὶ τὰ σφέτερα ἐξ αὐτῆς ἀναλαγεῖν· ὁ δὲ, Ἔξεστε, εἶπεν, ἂν ἐπικελεύσῃ μόνον, καὶ μὴ δεινὸν ἡγήσθε τὸν Ῥώμην ἐκλιπεῖν, καὶ εἰ τὸν Ἰταλίαν ἐπὶ τῇ Ῥώμῃ δέησεν. ἐγὼ δὲ τὰ χωρία καὶ τὰ οἰκήματα τῶν δυνάμεων ἢ τὸν ἐλευθερίαν εἶναι τοῖς ἀνδράσιν, ἀλλὰ τοὺς ἄνδρας, ὅπη ποτ' ἂν ὦσιν, ἔχειν ζωπυρεῖν ἐν ἑαυτοῖς· ἀμνημονεύσειν δ' ἀναλήψεσθαι καὶ τὰ οἰκήματα. ὁ μὲν δὴ, τοσαῦτα εἰπὼν, καὶ ἀπειλήσας τοῖς ἐπιμένουσιν, εἰ φειδοῖ χωρίων ἢ κατασκευῆς ἀπολείψοντας τὰ ὑπὲρ τὸ πατρίου ἀγαθὸν, ἐξῆγε τὸ τε βουλῆς καὶ τῆς πόλεως αὐτίκα ἐς τὸν ἐν Καπύῃ στρατιάν· καὶ οἱ ὕπατοι συνεπέμποντο αὐτῷ. τοὺς δ' ἄλλους ἀσπάσια τε ἦς πολὺ κατεῖχε, καὶ διευκτήριον ἐν τῷ βαλανείῳ μετ' ἀλλήλων. ἅμα δ' ἡμέρᾳ τὸ πλέον ὅμως ἐξῆγε καὶ ἐδίωκε τὸν Πομπήϊον. ὁ δὲ Καῖσαρ ἐν Κορφινίῳ Λάβιον Δομίτιον, ἐπιπεμφθέντα οἱ τῆς ἀρχῆς εἶναι διάδοχον, κατειλήφει, ἀπὸ πύλης ἀμφ' αὐτὸν ἔχοντα τὰς τετρακισχιλίους, ἐπολιόρκει· καὶ οἱ τὸ Κορφίνιοι εἰσῳωτῆς φύγοντα τὸν Δομίτιον ἀμφὶ τὰς πύλας κατειλαβόντες, τῷ Καίσαρι ἀπεσήμαναν. ὁ δ' ὃ

mor cladium quas propter Syllanas contentiones perpessus fuerat, vociferabatur, abrogandum tam Cæsari quàm Pompeio imperium, quandoquidem bellum aliter averti non poterat: Cicerone quoque censente mittendos ad Cæsarem legatos qui de pace agerent. Sed consulibus omnino resistentibus, Favonius ludens in Pompeium, ob dictum ejus quoddam arrogantius, Nunc, ajebat, tempus ut pede terram pulsaret, excitaturus inde exercitus. Tum ille: Habebitis eos, si me sequamini, non gravati Urbem relinquere, atque etiam Italiam, si id res postulaverit: non enim collocare viros fortes libertatem & vires in agris & domibus: quos nunquam eis defore, &, si repugnare non pigeat, recepturos etiam sedes pristinas. Hæc locutus, & graviter interminatus, si qui amore privatarum possessionum desertores fierent in publico periculo, curiam exivit: ac mox Urbem quoque, petens exercitum ad Capuam, quem confestim secuti sunt consules: reliqui senatores inopes consilii hæserunt diutius, & unà pernoctarunt in curia; diluculo demum plerique uno agmine egressi Urbem per eandem viam contulerunt se ad Pompeium. At Cæsar assecutus Corfinii L. Domitium successorem sibi missum, ne illa quidem quatuor millia secum habentem integra, oppugnabat: eum fugientem oppidani à porta retractum adduxerunt ad Cæsarem: qui exercitum

Favonius ludit in Pompeium ob dictum ejus arrogantius.

451

Domitius illæsus à Cæsare dimissus.

citum ejus ad se deficientem benignè accepit, quo magis ceteros alliceret: ipsumque Domitium illæsum cum suis rebus quò vellet abire permisit: sperans fortè beneficio devinctum mansurum apud se, nec tamen ad hostem ire prohibens. His tanta celeritate perfectis, parte alia Pompeius Capua Nuceriam, inde porro Brundisium properavit, in Epirum trajecturus, ut ibi sedem belli constitueret: scripsítque ad omnes provincias earúmque præsides, ad reges quoque, ac dynastas & civitates, ut primo quoque tempore præstò essent, cum auxiliis pro viribus. Et id quidem certatim factum est. ceterùm proprius Pompeii exercitus erat in Hispania, paratus ad properandum quocunque res posceret. Earum verò legionum quas ipse circa se habebat, partem consulibus tradidit, quos in Epirum præmisit. Hi sine mora solventes à Brundisio, feliciter medium sinum trajecerunt, & appulerunt ad Dyrrachium, quod quidam per errorem Epidamnum existimant. Nam Epidamnus barbarorum has terras colentium rex urbem prope mare condidit, appellavítque de suo nomine. Ejus ex filia nepos Dyrrachus, Neptuno, ut fertur, prognatus, navale conditæ urbi addidit, vocavítque Dyrrachium. Huic Dyrracho, quum bello peteretur à suis fratribus, Hercules ex Erythrea revertens, opem tulit, pactus agri partem mercedis nomine: inde Dyrrachini eum ut agri participem conditorem

Dyrrachium à quo & quomodo conditum. Epidamnus rex.

τὼ μὲ ἁρπαὲν αὐτῆ ἀφεσπημένω
οἱ ἀφθύμως ἐδέχετο ἐς ἱρίδπημ τ
ἄλλων, Δομίτιον δὲ αὐτὸν ἀπο
μὴ τ ἑαυτῆ χρημάτων μεθ ἧκι
πει βάλοιτο ἀπιέναι· ἐλπίσας μ
ἴσως ἀφ τὼ ὑποπίαν πιεμφθ
ἐ κωλύσας δὲ εἰς Πομπήϊον ἀπο
γνωμθν δὲ τέτων ὅτως ὀξέως,
Πομπήϊ ἐς Νουκερίαν ἐκ Κα
πύης, κὴ ἐκ Νουκερίας ἐς Βρεντ
σιον ἠπείγετο, ὡς εἰς τ Ἰόνιον ἀφ
ἁλῶν ἐς Ἤπειρον· κὴ ἅ πολέμ
τὼ παρασκευὼ συνῆκεν ἐν αὐ
τῆ. ἔθνεσί τε πᾶσι ἑ σατηρὶς ἑ
δωιάτως κὴ βασιλεῦσι κὴ τύρα
ννοις ἔγραφε κὴ ἀπεδίδω ὅ, τι ὠώπη
κως ἐς τ πόλεμον συμφέρει κ
τάδε μὲ ἀθρόως ἐγίγνετο· ὁ δ Ἰ
δι ἀυτῆ Πομπήϊος σρατὸς ὢν ἐν
Ἰσπανίᾳ, κὴ παρασκευὴς εἶχε ἐς
ὁρμήσων ὅπη ποτ' ἂν αὐ χρεία γ
λῶσιν. αὐτὸς δ' ὁ Πομπήϊ τ τ
ἀμφ' αὐτὸν ἤδη τελῶν τὰ μὲ ἐδωκ
τοῖς ὑπάτοις ἀφαπέμψε ἐς Ἤπ
ρον ἐκ Βρεντεσίου· καὶ διέπλευσα
οἱδὲ αὐτίκα ἀσφαλῶς ἐς Δυῤῥ
χιον, ὃ Ἐπίδαμνον πὸς ἔνιοι ν
μίζουσι ἀφ τοιάνδε ἄγνοιαν· βα
σιλεὺς τῶν τῇδε βαρβάρων Ἐπίδα
μν πόλιν ὤκισεν ἐπὶ θαλάσσης, ἑ
ἀφ' ἑαυτῆ ἀφσεῖπεν Ἐπίδαμνο
τότε θυγατριδοῦς Δυῤῥάχ, ν
μιζομέν ἔναι Ποσειδῶν, ἐπ
γνιον ὤκισε τῇ πόλ, κὴ Δυῤῥάχιο
ὠόμασε· πολεμουμένῳ δ' ὑπ τ
ἀδελφῶν τῷδε τῷ Δυῤῥάχῳ συνε
μάχησεν ὁ Ἡρακλῆς, ἐπὶ μισθ τ
γῆς, ἐξ Ἐρυθείας ἐπανιών. ὅθε
οἱ Δυῤῥάχιοι τ Ἡρακλέα, ὡς με
είλητο τ γῆς, οἰκιστὴν σφῶν τιθε
τὴν

τες· οὐκ ἀρνούμενοι μὲν ἐδὲ τὸν Δυρράχιον, φιλοτιμούμενοι δ' ὑπὲρ σφῶν, εἰς τὸν Ἡρακλέα μᾶλλον, ὡς εἰς θεόν. φασὶ δ' ἐν τῇ μάχῃ τῇδε Δυρράχῳ παῖδα Ἴονιον ὑφ' Ἡρακλείων ἐξ ἀγνοίας ἀποθανεῖν, καὶ τὸ Ἡρακλέα τὸ σῶμα ἀψάντα ἐμβαλεῖν εἰς τὸ πέλαγος, ἵνα ἐπώνυμον αὐτῷ γένοιτο· χρόνῳ δὲ τῆς τε χώρας καὶ πόλεως κρατῆσαι Φρύγας ἐκ Φρυγῶν ἐπανελθόντας, καὶ Ταυλαντίους ἐπ' ἐκείνοις, Ἰλλυρικὸν ἔθνος, ἐπὶ δὲ τοῖς Ταυλαντίοις ἕτερον γένος Ἰλλυριῶν Λιβυρνούς, οἳ τὰ πρῶτα ληστὶ παρέπλεον ἐληζόντο, καὶ Λιβυρνίδας ἐντεῦθεν ἠρέσθαι Γαλάτας τὰς ναῦς τὰς ταχείας, ἃς ἄρα πρῶτον εἰς πεῖραν ἦλθον. οἱ δ' ὑπὸ τῶν Λιβυρνῶν ἐξελαθέντες ὑπὸ τῷ Δυρραχίου, Κερκυραίους ἐπαγόμενοι ἁλιαστοκεφαλωτάς, ἐξέπλευσαν τοὺς Λιβυρνᾶς. καὶ αὐτοῖς οἱ Κερκυραῖοι σφετέρας ἐγκατέμιξαν οἰκήτορας· ὅθεν Ἐπιδάμνιόν ἐσιν δοκεῖ τὸ ἐπίνειον. τῷ δ' ἐπίκλησιν, ὡς ὑπὸ αὐτοῦ, συναλλάξαντες οἱ Κερκυραῖοι, καὶ τῷδε ὑπὸ τ' ἄνω πόλεως Ἐπίδαμνον καλοῦσι, καὶ Θουκυδίδης ὕστερος μνημονεύει· νυνικὰ δ' ὅμως τὸ ὄνομα, καὶ Δυρράχιον καλεῖται. οἱ μὲν δὴ τῶν ὑπάτων διεπορθμεύσαν εἰς τὸ Δυρράχιον· ὁ δὲ Πομπήϊος τὸ λοιπὸν στρατὸν εἰς τὸ Βρεντέσιον ἀγαγὼν, τάς τε ναῦς ἀνέμεινεν ἐπανελθεῖν, ἐν τῷ τοὺς ὑπάτους διαφέρειν, καὶ τὰ Καίσαρος ἐπιλογιζόμενος ὑπὸ τειχῶν ἡμωύτο, τήν τε πόλιν διεπόρευε· μίαν κατεπολεύσαντος αὐτοῦ πύργον ἐκ δειλίας ἐπέραν ἀπεπολέσε, τοὺς ἐντὸς μαχομένους ἐπὶ τὰ τείχη

ſuum perhibent, non quòd Dyrrachum abnegent, ſed ut ambitiosè originem ſuam ad deum potius referant. In ea pugna ferunt Dyrrachi filium Ionium ab Hercule occiſum per ignorantiam, & ab illo funeratum corpus, mox projectum in mare, ut inde nomen acciperet. Tandem & regionem ipſam & urbem tenuiſſe Phrygas reverſos è Phrygia, & poſt eos Taulantios, Illyrici generis, deinde Liburnos, hos quoque Illyrios, qui circumvicinos incurſabant navibus celerrimis: quas poſtquam in uſu habere cœperunt Romani, Liburnicas vocitant. At Dyrrachini à Liburnis expulſi, adſcitis Corcyrenſibus, qui tunc in mari plurimùm poterant, viciſſim eos ejecerunt: quibus Corcyrenſes admiſcuerunt nonnullos è ſuis civibus: quapropter hoc navale Græcorum eſſe videtur. Et quia Dyrrachii nomen ominoſum habebatur, Corcyrenſes id Epidamnum maluerunt dicere, eodem quo urbem à mari paulùm remotam nomine: atque ita Thucydides quoque nominat. nunc tamen vicit vetus appellatio, & Dyrrachium dicitur. Eò tunc coſſ. appulerant, quum Pompeius reliquas copias adduxit Brundiſium, expectaturus donec redirent naves quæ illos transvexerant. Quumque Cæſar oppugnationem pararet, tam diu eum munitionibus arcuit, donec claſſem reverſam ſub veſperam conſcendens abiit, audaciſſimo quoque relicto ad defenſionem mœ-

Ionium mare unde nomen acceperit.

452

Dyrrachium cur Epidamnus dicta ſit.

nium: qui & ipsi mox noctu secundis ventis ablati sunt. Atque ita omnes Pompeianæ copiæ desertæ Italia in Epirum cum imperatore suo transportatæ sunt. Cæsar incertus consilii quónam se verteret, aut unde bellum inciperet, videns undique confluxum ad Pompeium fieri: timebat & magnum in Hispaniis exercitum veterani militis, ne dum ipse hostem cedentem persequitur, ille à tergo superveniat. Eum igitur visum est ante omnia petere in Hispaniam, & divisis in quinque partes copiis, aliam Brundisii, aliam Hydrunti, aliam Tarenti reliquit Italiæ præsidio: Q. Valerius cum aliis missus occupavit Sardiniam frumenti feracissimam. Ejusdem jussu Asinius Pollio Siciliam petiit, cui Cato præerat. Ei percontanti utrum senatus an populi decretum afferens invadat alienam provinciam, hoc tantùm respondit,

Asinii Pollionis dictum.

Qui nunc Italiam tenet, huc me misit. Ad hæc Cato retulit, se, ut

453

provincialibus parcat, dilaturum vindictam in locum alium: quo dicto navigavit Corcyram, ut se Pompeio adjungeret. Cæsar ipse ubi raptim agmine ducto ad Urbem pervenit, populum tristi memoria Syllanorum temporum exanimatum bene sperare jussit, refecítque multa pollicens: inimicis quoque ostendens clementiam, exemplo L. Domitii, quem in potestatem redactum, illæsum dimiserat cum rebus suis

Cæsar Romæ æra-

omnibus. Post hæc effregit ærarium, tribuno plebis Metello ob-

θάνατον ἠπείλει. τῶν τε ἀψαύστων σίνει χρήματων, ἃ φασιν ἐπὶ Κελτοῖς πάλαι συνάρας δημοσίᾳ τεθῆναι, μή τινα ἐγείρειν ἐς μηδέν, εἰ μὴ Κελτικὸς πόλεμος ἐπίοι· ὃ δὴ ἔφη, Κέλτας αὐτοὺς ἐς τὸ ἀσφαλέστατον ἐλών, λελυκέναι τῇ πόλει τὸν ὅρκον. Λέπιδον δὴ Αἰμίλιον ἐφίστη τῇ πόλει, καὶ τὸν δήμαρχον Μάρκον Ἀντώνιον τῇ Ἰταλίᾳ καὶ τῷ σφετέρῳ στρατῷ· ἐς τε τὰ ἑῷα, Κυρήνην μὲν αὐτὴ Κάτωνα ἤρετο ἡγεμόνα Σικελίας, Κόϊντον δὲ Σαρδόας, καὶ ἐς τὸν Ἰλλυρίδα Γάϊον Ἀντώνιον ἐπεμπε, καὶ τὸν αὐτὸς Ἄλπεων Γαλατίαν ἐπέστελλε Λικινίῳ Κράσσῳ. σκέλους δὲ καὶ νεῶν στόλους δύο γίγνεσθαι κατὰ τάχος ἀμφί τε τὸν Ἰόνιον καὶ τὸν Τυρρηνικὸν καὶ ναυάρχους αὐτοῖς ἐπεγνωμένους ἐπέστησεν Ὀρτήσιόν τε καὶ Δολοβέλλαν. ὅτε κρατυνόμενος ὁ Καῖσαρ ἄσμενον Πομπηίῳ γενέσθαι τὴν Ἰταλίαν, ἐς Ἱσπανίαν ἦει, ἵνα Πετρήϊόν τε καὶ Ἀφράνιον τοὺς Πομπηίου στρατηγοὺς συμβαλών, ὅσον αὐτῶν ἐφίρητο τό γε πρῶτον τὸ δὴ ἀγχιμαχίαις ἀλλήλοις ἐπολέμουν ἀμφὶ τὴν πόλιν Ἰλέρδαν. καὶ στρατοπεδεύων ὁ Καῖσαρ ἐπὶ κρημνῶν, ἐπιπολῆς μὲν φύρας ἔσω Σικόριος ποταμοῦ, χειμάρρου δὲ ἄφνω τὴν φύραν κατιλαβόντος, ἀνδρῶν τε πολλῶν ἀπολειφθέν σὺν τῇ περαίᾳ διέφθειρον οἱ περὶ τὸν Πετρήϊον. καὶ ὁ Καῖσαρ αὐτὸς ἐμέχθει μετὰ τοῦ ἀλκοῦ στρατοῦ πάνυ καρτερῶς ὑπό τε δυσχωρείας καὶ ὑπὸ λιμοῦ, καὶ χειμώνων ἤδη καὶ πολεμίων, οὐδέν τε ἧσσον ἢ πολιορκίας ἔργον ὧν μίσχει θέρους ἐπελθόντος· ὁ μὲν Ἀφράνιος

stanti mortem minatus ni desisteret, pecuniásque ad id tempo- ris intactas abstulit: quas ferunt per Gallicos tumultus depositas cum execratione publica, in caput cujuscunque contrectare ausi, nisi causa belli Gallici: ajebat enim religione solutam rempublicam perdomitis à se Gallis, ut nihil inde sit periculi. Æmilium Lepidum Urbi præfecit, M. Antonium trib. pleb. Italiæ, hujusque præsidiariis copiis: extra Italiam, Curionem Catoni jussit succedere in Sicilia: Sardiniam Q. Valerii provinciam esse voluit, Illyricum C. Antonii, citeriorem Galliam Licinii Crassi. Duas quoque classes ad tutelam superi inferique maris properè fieri mandavit: quarum alteri Hortensium, Dolobellam alteri præfecit. Itaque satis firmata contra Pompeii vim Italia, in Hispaniam profectus est: ubi Petreium Afraniumque Pompeianos duces aggressus, primùm impar visus est circa Ilerdam castris prope hostem munitis, in loco prærupto & arduo, frumentum convehens per pontes Sicoris fluvii: quo hybernis imbribus repentè aucto, & abruptis pontibus & frumentatorum validum præsidium exclusum eo casu, à Petreianis oppressum est: & Cæsar ipse non mediocriter laboravit cum reliquo exercitu, cum fame conflictando hybernisque tempestatibus atque hostibus, ita ut nihil ab obsesso differret, donec æstas supervenit. Tum verò Afranius

jum effringit.

unà

454 una cum Petreio in ulteriorem se recipiebat Hispaniam ad alium recens collectum exercitum: Cæsar verò semper itinera præoccupans munitionibus intercidebat, quominus ulterius procederent: atque etiam partem quandam ad locum castris capiendum præmissam circumvenit: illi sublatis in capita scutis deditionem significabant. Cæsar gratiam adversariorum captans, nec comprehensos, nec telis appetitos permisit ad Afranium redire incolumes. Cæsaris clementia. Quo factum est ut ex utrisque castris ultro citróque commearetur continuè, & sermones in circulis de concordia fierent. Jámque inter alios ductores Afranio quoque videbatur concedendam Cæsari Hispaniam, modò ad Pompeium permittatur reditus: quum Petreius reclamavit, per exercitum cursitans, & quotquot Cæsarianorum in castris inveniret sua manu confodit, atque etiam quendam è suis tribunis qui furentem cohibere volebat: qua crudelitate offensis militibus magis etiam commendavit Cæsaris clementiam. Forte fortuna evenit ut Cæsar hosti aquationem præriperet: quæ necessitas expressit ut Petreius Afraniúsque in medium utriusque exercitus prodirent ad ejus colloquium. Ubi conventum est ut Hispania Cæsari decederent, ille deduceret illæsos ad Varum fluvium, inde porro ad Pompeium ire sineret: ad cujus ripas postquam ventum est, advocatis ad concionem quotquot ex eo numero eran-

Petreius & Afranius Hispania Cæsari decedunt.

τῆς Ῥώμη

τε Ῥώμης καὶ Ἰταλίας, ἓ ἐδήμη-
,, γορησεν ὧδε, Ὑμῶν, ὦ πολέμιοι
,, (τοῦτο γὰρ ἐπὶ τῷ ῥήματι χρώμε-
,, νος, ἐπαγγελτέαν ὑμῖν τὴν ἐμαυ-
,, τοῦ γνώμην ποιήσω) ὅτε τοὺς πρε-
,, πέμφθέντας ἐς τὴν κατάληψιν τῶν
,, στρατοπέδων, οἱ σφᾶς ἐμοὶ παρέ-
,, δοσαν, διέφθειρα, ὅτε τὸν ἄλλον
,, ὑμῶν στρατὸν, λαβὼν ἐν ὑφ' ἑμαυ-
,, τῷ, Πετρηίῳ καὶ τοῖς ἐμοῖς τοὺς ὑπὲρ
,, τοῦ Σίττιον πολεμίους ἀπολωλότας
,, ἀπαγγελοῦσιν· εἰ δή τις ἐστὶ μοι
,, πρὸς ὑμῶν ὑπὲρ τούτων χάρις,
,, φράζετε αὐτὰ τοῖς Πομπηΐου στρα-
,, τιώταις ἅπασι. Τοσαῦτα εἰπὼν τοὺς
μὲν ἀπέλυεν ἀπαθεῖς, αὐτὸς δὲ τὸν Γενέ-
λαν ἀπέφαινεν ἡγεμόνα Κάσσιον Λογγῖ-
νον. ἓ ταῦτα μὲν ἦν ἀμφὶ τὸν Καίσαρα.

Λιβύης δὲ Οὐάρος Ἀτήδιον ἐστρατήγει τῷ Πομπηΐου, ἓ Ἰόβας ὁ
τοῦ Μαυρουσίων Νομάδων βασιλεὺς
τῷ Οὐάρωι συνεμάχει. Κυρίων δ'
ὑπὲρ Καίσαρος αὐτοῖς ὁ Σικελίας
ἐπέπλει δυοῖν τέλεσι στρατοῦ, ἓ νεω-
σὶ δυοῖν μακραῖς, καὶ ὁλκάσι πολλαῖς· Ἰτύκη δὲ πόλις, ἐν μὲν
νηὶ βραχεῖᾳ σὺν αὐτῷ ἐπορμᾷ τριήρεσι δὲ τοῦ Νομάδων ἐπτὰς, ἐν δὲ τῇ στρατιᾷ ἐν τοῖς
ὅπλοις ἔτι ὢν ὡς αὐτοκράτωρ ὑπάτου
ἐπεκηρύττετο· ἔστι δὲ τιμὴ τοῖς
στρατηγοῖς τόδε τὸ ἐπαγόρευμα
παρὰ τῶν στρατῶν, καθάπερ αὐτοῖς
ἐπιμαρτυρούντων ἀξίως σφῶν αὐτοκράτορας εἶναι, καὶ τοῦδε τοῦ τι-
μήν οἱ στρατηγοὶ πάλαι μὲν ἐπὶ πά-
σαις μεγίσταις ἔργοις ἐπετίθεντο, νῦν
δὲ ὀλίγοι δή τῆδε τῇ εὐφημείᾳ πεπι-
σμένοι τὸ μυρίας πρὸς ἐν δὲ τῷ Κελσίνῳ ἐπιπλέοντος τοῦ Σικε-
λίας, οἱ σὺν τῇ Λιβύῃ νομίσαντες αὐ-
τοῖς ἀφ' ἑκατέρας ἀμφὶ τὸ χάραγμα τοῦ Σκιπίωνος καὶ δέξαι τὸ σεῖνε

Romani Italicíve nominis, Cæsar sic orsus est, Equidem hostes (hac enim appellatione utentem intelligetis melius) neque in eos qui ad locum castris capiendum præmissi in potestatem meam deditione venerunt, sævii, neque in vos exclusos aquationibus, quamvis Petreius meos trans Sicorim interceptos prior cecíderit: quorum beneficiorum si qua est apud vos gratia, nuntiate hæc Pompeianis militibus omnibus. Hæc locutus dimisit eos innocuos, & Hispaniæ præposuit Quintum Cassium.

Cæsaris verba ad hostes suos.

Q. Cassius Hispaniæ à Cæsare præpositus.

Eodem tempore in Africa Actius Varus Pompeianis præerat, opem ferente pro societate ac amicitia Juba, rege Mauritaniæ. Contra hos Curio ex Sicilia profectus est, cum duabus Cæsarianis legionibus in XII naves longas & multas onerarias impositis: qui exscensione ad Uticam facta Numidas quosdam fugavit parvo equestri prælio, moxque ab exercitu etiam tum armato imperatorem se consalutari passus est. Id honoris olim ducibus conferebatur à suis militibus tanquam virtutis testimonium, quem illi post quodvis præclarum belli facinus admittebant: nostra autem ætate, ut audio, nemini contingit hujusmodi acclamatio, nisi cæsis hostium decem millibus. Ceterùm Afri navigante adhuc Curione rati eum æmulatione gloriæ petiturum castra Cornelia, veneno a-

455

Imperatoris nomen ut admittendum.

quam

Aquæ veneno infectæ.

quam infecerant. Nec fefellit eos ſpes ſua: nam & Curio ſtationem ibi habuit, & exercitus mox morbo laboravit, à potu oculis caligantibus tanquam in nebula, & ſopore gravante, quem ſequebantur vomitus varii & convulſio totius corporis: quamobrem ad ipſam Uticam tranſlata ſunt caſtra, ducto per longas & latas paludes exercitu, ob corporum languorem debili. Ut verò victoria Cæſaris ex Hiſpania nuntiata eſt, receptis animis aciem ſecundùm mare ſtruxerunt loco anguſto: commiſſóque acri prælio, Curio unum tantum ex ſuis amiſit: ex Vari acie ſexcenti ceciderunt, & multo plures vulnerati ſunt. Adventante autem Juba falſus rumor allatus eſt, regem à Bragada flumine, quod non longè diſtabat, reverſum in regnum ad arcendas vicinorum incurſiones, relicto in ripa duce Saburra cum exiguis copiis. Id credens Curio fervida æſtate circa tertiã diei horam duxit robur exercitus contra Saburram, per viam arenoſam & ſqualidam: nam & torrentes ſi qui erant, ardore ſolis aruerant, & fluvius à Saburra ipſóque rege occupatus fuerat. Falſus igitur ſua ſpe Curio in tumulos curſu ſe recepit, laſſitudine & æſtu ſitíque preſſus pariter. Id ubi animadverterunt hoſtes, ſuperato fluvio explicuerunt aciem, & ille valde imprudenter ac inconſideratè debilem exer-

Bragada flumen.

456

μεγαλοργίας ϛρατοπεδεύσῃ, τὸ ὕ-
δωρ ἐφάρμακεν. ϗ ἐλπιδῶ ἐ ὀλ-
μυρῶν· ὅ, τε γὰ Καίσαρος ἐϛράτευ-
σεν ἐνταῦθα, καὶ ὁ ϛρατὸς ἐνό-
σησ· πικρόν τε τὸ βλέμμα ἀμαυ-
ρὸν ἰδῶ, ὥσπερ ἐν ὁμίχλῃ, ϗ ἰλιγ-
γιῶν. ἐπεγίγνετο δὲ καμὼ. μὴ δ'
αὐτὸν ἔμετοι τροφῆς ποικίλοι, κ'
ϛασμὸς ὅλου τ' σώματος· ὥ δ'
χεῖρον ὁ Καίσαρος παρ' αὐτὸ ἴϛο-
κίλω μετεϛρωβοπέδευε, δι' ὕλης ἰ-
χυρᾶς τε ϗ μακρᾶς τὸν ϛρατὸν ἀ-
φιεὶς ἀμφ' τὼ' ἀρρωϛίαν μεγάλ-
ων. ὡς ἦ σφίσιν ἡ νίκη Καίσα-
ρος ἡ πρὸς τὴν Ἰσπανίαν ἀπήγγε-
λη, ἀνεθαῤῥησάν τε, ϗ παρε-
ξαντο τῷ τῶ ϑαλάσσαν, ὁ
βραχεῖ χωρίῳ. μαχὴς ἦ καρτερὰ
γιγομένης, Κυρίων μὲν ἐϛ αὖ
ἔπεσεν, ΟΥ'ἀρου δὲ ἐξακόσιοι, ϗ
καϛετρώθησαν ἐπ πλείονες. Ἰόντ'
ἐπόντ', δόξα ψευδὴς πρόσε-
θησεν, ἀμφὶ τ Βραγάδαν πο-
μὸν ϗ πολὺ διεϛῶτα ὑπερφέρ-
τ Ἰόβαν, πορθμὸς αὐτῷ τ' ὄ-
χης ὑπὸ τῶν γειτόνων, Σαβύρ-
ϛρατηγὸν σὺν ὀλίγοις ἐπὶ ϖ πο-
μοῦ καπελιπόντα. ϗ τῷ ἦ τ' ἐ-
γῳ πίϛῳ ὁ Κυρίων, ϑέρει ἡ-
μοῦ περὶ τρίτῳ ὥραν ἡμέρας τ'
τὸ κρύπϛον τ ϛρατιᾶς ἐπ τ Σα-
βύρραν, ὁδὸν ψαμμώδη ϗ ἀνυδρ-
εἰ γὰρ π ϗ ναμὰ χειμέριον ὢν,
ἐξήραντο ὑπὸ τ φλογὸς ϗ ἡλί-
ϗ ὁ ποταμὸς ὑπό τε Σαβύρα ϗ
ὑπ' αὐτὲ πεφυϗὼ κατέχετ τ
βασιλέως. σφαλεὶς οὖν τ ἐλπιδ-
ὁ Κυρίων, ἐς λόφους ἀνεδραμὼ,
ὑπό τε καμάτου ϗ πίνῃος τ ὀ-
ψὴς ἐνοχλούμενο· ὡς δὲ αὐτὸ
τ ϛρ-

κατεῖδον ὅτως ἔχοντα οἱ πολέμιοι, τ μὲ ποταμὸν ἐπέραν ἐς μάχην ἐπε-
ασμένοι, ϗ ὁ Κυρίων κατέϗαινεν ἀφρόνως μάλα ϗ ἀφρονικῶς αὐτὸ
τ ϛρ-

τ' στρατὸν ἄγων. κυκλωσαμένων δ' αὐτὸν τ' Νομάδων ἱππέων, ἐπὶ μικρὰ χρόνον ὑπεχώρει, κ' ἐς βραχὺ σωρὸν συνῆλθε. συσκλάδην δὲ, ἀπέφευγε αὖθις ἐς τοὺς λόφους. Ἀσινῶς μὲν δὴ Πολλίων, δρόμῳ δ' κακοῦ. διέφυγε ἐπὶ τὸ σὺν Γ'τύκῃ στρατόπεδον σὺν ὀλίγοις, μὴ τι ἐξ Οὐάρου βλάπτοιτο πρὸς τὴν δόξαν τ' σύνεσθαι κακοπραγίας ἐπιθέσεις. Κυρίων δ', φιλοκινδύνως μαχόμενος, σὺν ἅπασι τοῖς παροῦσιν ἔπεσεν, ὡς ἐπὶ τῷ Πολλίωνι μηδένα ἄλλον ἐπαινεῖσθαι ἐς Γ'τύκλιον. τοιοῦτον μὲν δὴ τὸ τέλος τ' ἀμφὶ τ' Βραγάδαν ποταμὸν μάχης ἐγένετο. ἐ ἡ κεφαλὴ ἔ Κυρίωνος ἀποτμηθεῖσα, ἐς Γ'όβαν ἐφέρετο. σὺν δὲ τῷ πρῶτον τὴν Γ'τύκλιον στρατοπέδῳ ἔ κακοῦ φανερὰ γενομένη, Φλαμμέας μὲν ὁ ναύαρχος αὐτίκα ἐφεύγει αὐτῷ σόλῳ, σχεδὸν τινὰ τ' ἐπὶ τ' γῆς ἀναλαβεῖν. Ἀσινῶς δ' ἐς τὰς παρορμοῦσας ἐμπορικὰς ἀκατίδας πλεύσας, ἐδέετο αὐτῶν ἐπιπλεῦσαί τε ἐ τ' στρατὸν ἀναλαβεῖν. κ' τινὲς ἐς τοῦτο νυκτὸς ἐπέπλευσαν· ἀφρόνως δ' ἐσφαίνοντων σφείων, πάντ' σκάφη κατεδύσθη, κ' τ' ἀναχθέντων οἱ ἔμποροι τοὺς πολλὰς χρήματα φέροντας ἕνεκα τ' χρημάτων ἐς τὸν θάλασσαν ἐρρίπτουν. κ' τάδε μὲ ἐν ἀμφὶ τὰς ἀναχθείσας· ἑτέρας δ' ἐν τῇ γῇ νυκτὸς ἔτι πρὸς τῶν ὑπολειφθέντας ἐγίγνετο ὁμοίως κ' μετ' ἡμέραν οἱ μὲ τ' Οὐάρου σφᾶς πιέζοντας, ὁ δ' Ἰόβας ἐπελθὼν πρόσεισιν αὐτοὺς ἐπὶ τὸ τεῖχος, ἐ ὡς λειφανα τ' ἑαυτῶ νίκης κατηκόντισεν, οὐδέν τι φροντίσας οὐδὲ Οὐάρου παρακαλέσαντος. ὧν μὲ δὴ τὰ σὺν Κυρίωνι ἐς precante. Atque ita duæ Romanæ legiones Curionis ductu in

citum deduxit in planitiem: ubi à Numidis equitibus cinctus aliquandiu retrocedendo sustinuit in arctum suos contrahens: hoste verò pugnam non remittente, iterum refugit in tumulos. Et Pollio quidem maturè cum paucis refugit Uticam ad exercitum, ne quid per occasionem cladis Varus ibi moveret: Curio verò temerariè cum hoste decertans cum omnibus quotquot circa se habebat occubuit, ita ut nemo post Pollionem reversus sit Uticam. Hoc eventu ad Bragadam pugnatum est: & caput Curionis resectum ad Jubam perlatum. Quod postquam in exercitu ad Uticam relicto est cognitum, Flamma præfectus cum sua classe aufugit priusquam ullum ex terra militem reciperet. Pollio verò ad negotiatores portum subeuntes lembo devectus orabat ut appellerent ad littus, & milites in naves reciperent, persuasitque ut aliquot noctu id facerent: sed quum catervatim illi in naves properando irruerent, quasdam depresserunt pondere: qui in altum evecti sunt, propter pecunias quas secum deferebant, à negotiatoribus in mare projecti perierunt: nec mitius relicti in terra tractabantur eadem nocte. Sequenti verò die Varo se dediderunt: quos Juba superveniens disposuit supra mœnia, sicque sublimes telis confixit, ut victoriæ suæ reliquias, nequicquam Varo de-

Curionis obitus.

Curionis caput resectum ad Jubam perlatum. Flamma præfectus exercitus.

Romani crudeliter à Juba tractati.

Afri-

Africam delatæ interierunt, simul cum equitibus, velitibus & calonibus. Juba, ut optimè de Pompeio meritus, domum rediit. Per eosdem dies & Antonius in Illyrico à Dolobella Pompeiano duce superatus est, & alius Cæsarianus exercitus ad Placentiam seditiosè suis præfectis reclamabat, bellum eos trahere nec bi quinas minas reddere, quas donativi nomine Cæsar eis Brundisii pollicitus fuerat. Ille hoc cognito Placentiam advolavit è Massilia, & turbulentos etiam tum repertos sic allocutus est: Nota est vobis solita mea celeritas: nunc verò in mora non nos sumus sed hostes qui nos fugiunt. Vos qui in Gallia me duce magna percepistis commoda, & fidem vestram non in partem hujus belli, sed in universum mihi obligastis, in mediis conatibus nos deseritis, in præfectos insurgitis, imperare vultis his quorum oportebat imperata facere. Quum igitur meipsum testem habeam meæ perpetuæ in hanc usque diem ergo vos observantiæ, tractabo vos lege Petreia, & nonam legionem decimabo, quandoquidem inde ortum est

457 Antonius Cæsaris dux superatus.

Cæsarianus exercitus tumultuatur ad Placentiam.

Cæsaris verba ad seditiosos milites.

Lex Petreia.

Λιβύλλιον ἐπιπλεύσαντα. Ῥωμαίων δὲ τέλη διώλετο, καὶ ὅσοι μετ' αὐτῶν ἦσαν ἱππεῖς τε καὶ ψιλοὶ, καὶ ὑποζύγιά τε καὶ σκευή. Ἰόβας δ' ἐς τὰ οἰκεῖα ἀνεχώρησε, μέγιστον ἔργον τῆς Πομπηΐου καταλογιζόμενος. καὶ τῶν αὐτῶν ἡμερῶν Ἀντώνιός τε ὁ τοῦ Γαβινίου ἡσσᾶτο ὑπὸ Ὀκτωβίου Δολοβέλλα, Πομπηΐῳ στρατηγοῦντος, ἐς στρατιὰν Καίσαρος ἄκρη περὶ Πλακεντίαν στασιάσασα τῶν ἡγεμόνων κατεδόησεν, ὡς ἐπὶ τῇ στρατείᾳ βραδυνόντες, καὶ τὰς πέρυσι μνᾶς ἀπολαβόντες. ἵππινα δωρεὰν αὐτοῖς ὁ Καῖσαρ ἔτι τότε βραβεῖον ὑπεσχήτο. ὧν ὁ Καισαρ πυθόμενος, ὡς Μασσαλίας ἐς Πλακεντίαν ἠπείγετο σπουδῇ, καὶ ἐς τὴν στασιάζοντας ἐπελθών, ἔλεγεν αὐτοῖς,

„ Ταχὺ μὲν ὄσῳ τότε ἐκπεπυσμένοι μου σωτῆρά μοι βραδυνὴ δ' ὁ πόλεμος ἀπ' ἐμοῦ, ἀλλὰ ἀφ' ὑμῶν τοὺς πολεμίους ὑποφεύγοντας. ὑμεῖς δ' ἐν τε Γαλατίᾳ πολλὰ τῆς ἐμῆς ἀρχῆς ὀνήμενοι, καὶ ἐς τόνδε τὸν πόλεμον ὅλον ὑπὲρ ἐμέθεν αὐτῷ μοι συνομόσαντες, οὐ μίσους ἔργοις ἡμᾶς ἀπολείπετε, καὶ τοῖς ἄρχουσιν ἐπανίστασθε, καὶ τοσοῦτόν ἐστε ἀξιοῦντε παρ' ἐμοῦ χρὴ τοσοῦτον μάχεσθαι λαμβάνειν. μαρτυρόμενος οὖν ἐμαυτὸν ὑμῶν μὲν ἕνεκα δεῦρο φιλοτιμίας, χρήσομαι τῷ Πετρείῳ νόμῳ, καὶ

„ τὸν ἕνατον τέλεσ, (ἐπειδὴ μάλιστα τοῦ στάσεως κατῆρξε) τὸ δέκατον ἀφ' ἑκλήρωσα

Χρήσομαι τῷ Πετρείῳ νόμῳ &c.] Nullus scriptorum veterum, quod sciam, Legis Petreiæ de decimatione meminit. Verum *decimatio* vetus Romanorum institutum & patria lex, qua, si plures peccassent & manipuli aliquot simul locum deseruissent, decimus quisque sorte ad supplicium legebatur. Interdum tamen & *vicesimatio* adhibita, imo & *centesimatio*. Ac ratio hæc puniendi commoda pariter & terribilis admodum erat. Infra p. 467. ubi exercitus Cæsaris pœnitentia ductus decimari petit, eandem hanc legem vocat

ὁ τὸν

κληρώσει ἰδεῖν. Θρίων δὲ ἀ-
ῤῥώς ἐξ ἄπιντος ἐς τέλους ἠθυ-
μήκει, εἰ μὴ ἄρχοντες αὐτῷ παρε-
σόντες ἐπέτρεπον, ὁ δὲ Καῖσαρ μό-
λις τε καὶ κατ' ὀλίγον ἐπείθετο, ἐς
τεσσάρων ὅμως ὑφῆκεν, ὡς ἑκατὸν
ἐκ ἑκάστης μόνης (οἱ κατίρξαν μάλιστα
ἐδόκουν) ἁμακληρώσει, ἐκ δυοδέ-
κα αὐτῶν τοὺς λαχόντας ἀνελεῖν. τῶν
δὲ δυοδέκα τῶνδε ἐφάνη τις ἐν τῇ ἐ-
πιδημίᾳ ὅτε ἡ στάσις ἐγίγνετο· ᾧ ὁ
Καῖσαρ τὸν ἐμφανέστατον λοχαγὸν ἐ-
πέστησεν αὐτός.

Ἡ μὲν δὴ ἐς Πλακεντίαν στάσις
ἔτως ἐλέλυτο. Ὁ δὲ Καῖσαρ ἐς Ῥώ-
μην παρῆλθε, καὶ αὐτὸν ὁ δῆμος
περιφερόμενος ἡρεῖτο δικτάτορα, ἔτε
τι τῆς βουλῆς ψηφιζομένης, ἔτε τῶν
ὑπαρχόντων ἀρχόντων· ὁ δέ, εἴτε
παραιτησάμενον τὸν ὄχλον, ὡς
ἐπιφθονον, εἴτε καὶ χρήζων, ἀρξας
ἐπ' ἐνδεκα μῆνας ἡμέρας (ὧδε γὰρ
πως δοκεῖ) ὑπάτους ἐς τὸ μέλλον
ἀπέφηνεν ἑαυτόν τε καὶ Σερβίλιον Ἰ-
σαυρικόν. ἠγεμόνας τε ἐς τὰ ἔθνη
ἀφῆκε πέμψας, ἢ συνέλαβεν, ἐφ' ἑ-
αυτῷ κατέλεγεν, ἐς μὲν Ἱσπανίαν,
Μάρκον Λέπιδον· ἐς δὲ Σικελίαν,
Αὖλον Ἀλβῖνον· ἐς δὲ Σαρδὼ, Σέξ-
τον Πεδουκαῖον· ἐς δὲ τὸν νεοληπτὸν
Γαλατίαν, Δέκιμον Βροῦτον. τῷ δὲ
δήμῳ λιμώττοντι σῖτον ἐπέδωκε, καὶ
τοὺς φυγάδας δεομένοις κατεπανῆγεν
σωζόμενος, χωρὶς Μίλωνος· αὐτοῦ δὲ
αὐτοῖς καὶ χρεῶν ἀπέκο-

seditionis initium. His auditis in legione ipsâ fuit comploratio, tribuni verò supplices rogabant veniam. Cæsar ægrè cunctantérque exoratus, hactenus tamen pœnam remisit, ut ex c x x solis qui præcipui seditionis autores videbantur, in duodecim sorte ductos animadverteret. Ex his duodecim unum compertum est abfuisse seditionis tempore, pro quo Cæsar centurionem occidit, qui eum detulerat. Seditiosi supplicio affecti. Centurionis pro injustè delato milite interitus.

Atque ita Placentina seditione finita, Urbem repetiit: territóque populo dictator creatus est, nil moratus vel senatusconsultum, vel magistratus ullius suffragium. Sed quia videbatur invidiosum id honoris fastigium, aut fortasse supervacuum, undecimo pòst die (ut quidam ferunt) se consulem designavit & Servilium Isauricum: suóque arbitratu provinciis dedit aut mutavit præsides, Hispaniæ M. Lepidum, A. Albinium Siciliæ, Sex. Peducæum Sardiniæ, Decimum Brutum Galliæ novæ provinciæ: populo verò fame laboranti frumentum distribuit, eóque deprecante reditum concessit exulibus, uno Milone excepto. Sed quum is novas quoque tabulas peteret, Cæsar dictator creatus. 458

τὰ πάτρια νόμιμα. & lib 3. στρατιωτικὸν νόμιμον. Quare censeo hoc loco cum Eruditissimo Casaubono legendum: χρήσομαι τῷ πατρίῳ νόμῳ καὶ τῷ ἀνατεῖναι. Vel χρήσομαι πατρίῳ νόμῳ, καὶ τὸ σύνολον τέλους (ἐπ. μαλ. τ. στ. κρ. τοι μέρος ἀναρεῖν. quemadmodum infra τὸ δίκαιον μέρος ἀναρεῖν.

peteret, causando bella seditionésque, & inde secutam vilitatem rerum venalium, eas quidem preces repulit: verùm censores creavit qui statuerent pretia rerum venalium, unde pro pecuniis satisfaciendum erat fœneratorum postulationibus. His peractis, circa brumam nuntios ad exercitus dimisit, ut sibi ad Brundisium occurrerent: ipse Decembri mense urbem egressus est, ne magistratus quidem sui respectu expectatis calendis ineuntis anni proximis. Eum populus frequens honoris causa prosecutus orabat ut cum Pompeio rediret in gratiam: satis enim apparebat, utercunque vicisset, venturum in unius potestatem rempubl. Ille iter ingressus nihil sibi ad summam celeritatem fecit reliquum.

Interea Pompeius indesinenter naves fabricabat, copias augebat, colligebat pecunias, & captis in mari supero XL Cæsaris navibus, observabat ejus trajectum, milites interim exercens decursionibus, præsens ipse, & præter ætatem primus laborem quemvis aggrediens: unde illi favor ingens contigit omnibus ad exercitamenta ejus tanquam ad spectacula confluentibus. Erant autem ad id temporis Cæsari decem legiones, & equitum Gallorum decem millia: Pompeio verò quinque legiones quæ ex Italia cum equitatu suo trajecerant, reliquiæ: & pars quædam eorum qui Gabinii ductu in Ægyptum irruperant: omnibus connumeratis undecim legiones Italici

Cæsaris & Pompeii copiæ.

τοὺς ἱππικιχιλίους· σύμμαχοι δ' ἐξ Ἰωνίας τε καὶ Μακεδονίας καὶ Πελοποννήσου καὶ Βοιωτίας, τοξόται τε Κρῆτες καὶ σφενδονῆται Θρᾷκες, καὶ ὅσοι ἀφεῖ τὸν Πόντον βέλεσι χρῶνται, ἱππεῖς τε τινὲς Κελτῶν, καὶ Γαλατίας ἔσοχοί τινες ἵππων, Κομμαγηνοί τε ὑπ' Ἀντίοχῳ πεμφθέντες, καὶ Κίλικες καὶ Καππαδόκαι· καὶ ὅσοι τὸ βραχυτέρας Ἀρμενίας πίεζε, καὶ Παμφύλιοι καὶ Πισίδαι· ὧν ἔχ ἅπασιν ἐς μάχας, ἀλλ' ἐς φρούρια καὶ παφρέσιας καὶ τἄλλα ὑπηρεσίαν ἔτ' Ἰταλικὸν στρατὸν χρὴ διανοεῖσθαι, ἵνα μηδένα τῶν Ἰταλῶν τοῦ πολέμου παραπαίειν· καὶ τάδε μὲν δὴ αὐτῷ τὰ πεζά· νῆες δέ, μακραὶ μὲν σύνπλεες τοῖς πληρώμασιν, ἑξακόσιαι, καὶ τούτων ἐς ἑκατὸν Ῥωμαίων ἐπιβατῶν, οἳ καὶ μάλιστα εὐψυχεῖν ἐοίκασιν, πολὺ δ' ὁλκάδων καὶ σκευοφόρων ἄλλο πλῆθος, ναύαρχοί τε πολλοὶ κατὰ μέρη· καὶ ἐπ' αὐτοῖς Μᾶρκος Βοῦβουλος. ὡς δέ οἱ πάντα ἐδόκει ἕτοιμα, συναγαγὼν ὅσοι τε ἦσαν ἀπὸ τῆς βουλῆς καὶ ἀπὸ τῆς ἱππάδος ἱππεῖς, καὶ τὸν στρατὸν ἅπαντα, ἐς ἐπήκοον ἐλέξεν ὧδε,

» Καὶ Ἀθηναῖοι τὴν πόλιν ἐξέ-
» λιπον, ὦ ἄνδρες, ὑπὲρ ἐλευθε-
» ρίας τοῖς ἐπιοῦσι πολεμήσοντες,
» ἢ τὰ οἰκήματα πόλιν, ἀλλὰ τοὺς
» ἄνδρας εἶναι νομίζοντες· (καὶ τοῦτ'
» αὐξάνοντες, ὅσῳ αὐτῶν ἀνέ-
» λαβόν τε καὶ εὐκλεέστερον ἀπέ-
» φηναν) καὶ ἡμῶν αὐτῶν οἱ πρό-
» σθεν Κελτῶν ἐπιόντων ἐξέλιπον
» τὸ ἄστυ, καὶ αὐτὸ ἀνεσώσατο ἐξ
» Ἀρδέατου Κάμιλλος ὁρμώμε-
» νον. πάντες τε οἱ εὖ φρονοῦντες
» τὴν ἐλευθερίαν, ὅπῃ ποτ' ἂν

neris & equitum circiter ſeptem millia. Præterea auxilia ex Ionia, Macedonia, Peloponneſo, Bœotia, & Cretenſes ſagittarii, funditores Thraces, jaculatores Pontici: ad hæc Galli quidam equites & alii Galatæ, Commageníque miſſi ab Antiocho, Cilices & Cappadoces, & quidam ex minore Armenia, Pamphyliſque ac Piſidæ, quibus non omnibus ad prælia, ſed ad præſidia munitionéſque faciendas, & cætera Italici exercitus miniſteria uti cogitabat, ne Italus miles diſtraheretur à præliis. Et hæ quidem terreſtres copiæ. naves autem, longæ quidem ad plenum inſtructæ, ſexcentæ, quarum centum habebant ſocios navales Romani generis, quæ præſtantiſſimæ videbantur: onerariarum verò & quæ apparatum ſubvehebant, alia multitudo magna, diviſa in aliquot præfectos, quibus Marcus Bibulus præerat. Ubi verò omnia parata fuere, accitis quot-quot aderant ſenatorii equeſtríſque ordinis, & cetero exercitu univerſo, ſic pro concione locutus eſt, Et Athenienſes urbem ſuam quondam deſeruêre, milites, dum pro libertate bellum gererent, rati viris civitatem conſtare non ædificiis: quo facto, brevi receperunt eam multo clariorem quàm antea: & noſtri majores exceſſêre Urbe Gallis irrumpentibus, quam Camillus incolumem recepit, accurrens ab Ardea. Denique omnes qui ſapiunt, ubicunque libertatem

459

Pompeii oratio ad ſenatores & equites qui adeſſent & ad exercitum.

Viris civitas conſtat non ædificiis.

tueri datur, ibi patriam existimant: quod & nos cogitantes huc trajecimus, non desertores patriæ, sed hîc potissimùm propugnatores instructissimi, pœnas exacturi ab eo qui jamdudum insidiatus ei, tandem repentè occupavit per homines corruptos largitionibus. qui hostis à vobis judicatus, nunc duces suos mittit ad nostras provincias, alios Urbi præficit, alios per Italiam, tanta audacia imperium pop. Rom. occupat. Qui si hæc, bellum etiamnum gerens, & metuens, & pœnas Deo juvante daturus, perpetrat, quam violentiam, quam crudelitatem abstinebit à patria si contingat vincere? Sequuntur cum quidam redempti pecuniis, quas ille ex nostra sibi paravit Gallia: malúntque servire, quàm æquo cum ceteris jure vivere. At ego nec defeci nec deficiam unquam vobiscum pro vobis subire periculosa certamina operam omnem offerens, vel ad militis vel ad ducis munia: &, si quid est in me vel felicitatis vel peritiæ in rebus bellicis, quod me hactenus invictum præstitit, deos omnes comprecor, ut id velint

460

,, ὦσιν, ἡγεῖσθαι πατρίδα. ὁ αὐ
,, ἡμεῖς ἐνθυμούμενοι, διὸς δί
,, πλεύσαμεν, ἐ τὴν πατρίδ
,, ἐκλιπόντες, ἀλλ' ὑπὲρ αὐτ
,, παρασκευαζόμενοί τε καλῶς ἐ
,, ἅδε, ἓ ἀμυνόμενοι τ' ἐκ πλ
,, λεσ μὲ ἐπιβουλεύοντα αὐτῇ, ἤ
,, ἢ τὲς δωροδοκηθέντας τὴν Ι
,, λίαν ἄφνω καπηλεῦσαι· ἢ ὁ
,, μεῖς μὲ ἐψηφίσασθε εἶναι πολ
,, μιον, ὁ ἢ ἓ νῦν ἡγεμόνας ἡ π
,, ἔθνη τὰ ὑμέτερα ἐκπέμπει, κ
,, τῇ πόλει πνας ἐφίησιν ἓ ἐπ
,, ἀνὰ τὴν Ἰταλίαν. ποτὲ πλ
,, μὴ τ δῆμον ἀφαιρεῖται τὸν ἐ
,, χεμονίαν. ἢ εἰ παῖδε, πλεῖ
,, ἐπ, ἢ δεδοῦς, ἢ δίκῃ τι
,, θεῷ δόντων, ἐξεργάζε, ἃ χ
,, νικήσαντα προσδοκᾶν ἐλεύθ
,, ὠμότητ ἢ βίας, ἢ παῖδε πρ
,, ποτε ἢ τ πατρίδ; τοι
,, σιν πτὲς ἐωνημένοι χρημάτ
,, σκεύ ἃπ τ ἡμετέρας Γαλ
,, τίας πεπόρισται, δουλεύειν ἐ
,, τ θεῖς αὐτὸν σκεῖνοι ἰσονομ
,, αἱρούμενοι. ἐγὼ σὶ δὲ ἐξέπ
,, ὅτ' ἂν ἐκλίπωμι τ μὴ ὐ
,, ἓ ὑπὲρ ὑμῶν ἀγῶνα· κἀκ
,, φαπαίτιν ἐμαυτὸν ὑμῖν ἢ φ
,, τηγὸν ἐπιδίδωμι, καὶ ἐπ
,, μοι πολέμων ἐμπειρία ἢ π
,, ἀκήρατ μέχρι νῦν γέγον
,, ἢ παῖδά μοι πέμπτ τὸν θεὸς ἐς τὰ πατρῷα σωτηρικὴν ἐυχήμα

Πάντες τε οἱ ἓυ φρονοῦντες πὶ ἐλευθερίαν, ὅπη ποτ' ἂν ὦσιν, ἡγοῦ
τερίδα] Non puto Gelenium aliam sequi lectionem voluisse, his verbis
tem, *ubicunque libertatem tueri datur:* sed tantùm mollire quod alioqui
rius videri dictum potest. P. Candidus certè omnino & ipse quam
mus lectionem agnoscit, & quidem malè cum proximè præcedentibus
gens ista, πάντες τε οἱ εὖ φρονοῦντες πὶ ἐλευθερίαν, &c.

Δκλεύειν ἀντὶ τ ἴσως ἀυτὸν ἐκεῖνον ἰσονομίας ἀφῃρέμεθα.] Debuit
dicere Gelenius, *quam æquo cum eo ipso jure vivere,* Neque enim hic
est, ὠντὶ τ ἴσως τὸν λοιπὸν ἰσονομίας, sed, ἀντὶ τ ἴσως ἀυτὸν ἐκεῖνον
ἰσονομίας.

„ φρόνθαι τῇ πατρίδι κινδυνο-
„ ύσῃ, καὶ ἐγὼ τοσαυτομένην τὴν
„ ἡγεμονίαν, αὔσιόν θ' ἅμα εἶ-
„ χεῖν τοῖς τε θεοῖς, καὶ αὐτῷ τῷ
„ λογισμῷ δ' πολέμου, καλῶ δ'
„ δικαίαν ἔχοντι φιλοτιμίαν ὑπὲρ
„ πατρίδος πολιτείας. ἐπὶ ᾧ τοσῶ
„ τῷ πλήθει τ' παρασκευῆς τῇ-
„ τε νεῶν ὅσην ἡμῖν καὶ γῆ καὶ θά-
„ λασσαν, καὶ τῷ γιγνομένῳ τε
„ ἀεὶ κρείττονι μᾶλλον, ἐπι-
„ δὴν τ' ἔργων ἀψώμεθα. ὅσοι γὰρ
„ ἑσπίων ἐπὶ τἀνω δ' τ' ΕΥ'ξεινον
„ πόντον ἔθνη, πόσα τε Ε'λληνικά
„ τε δ βάρβαρα, ἡμῖν σώσῃ, δ
„ βασιλεῖς ὅσοι Ρ'ωμαίοις ἢ ἐμοὶ
„ φίλοι, στρατιὰν δ βέλη δ ἀγω-
„ γὰν δ τἄλλα παρασκευὰν
„ χορηγοῦσιν. ἴτε οὖν ἐπὶ τὸ ἔργον,
„ ἀξίως τ' τε πατρίδος καὶ ὑμῶν
„ αὐτῶν δ ἐμοῦ, καὶ τ' Καίσαρος
„ ὕβρεως μνησθέντες, δ ὀξέως
„ ἐς τὰ παρασκεδασμένα χωρῆντες.
Ο' μ ὧδε εἶπεν· ὁ δ στρατὸς ἅπας,
καὶ ὅσοι ἦσαν ἀμφ' αὐτὸν ἀπὸ τῆς
βουλῆς, πολὺ καὶ γνωριμώτατον
πλῆθος ἐυφήμουν ὁρμῇ, καὶ σπέ-
λδειν ἄγειν ἐφ' ὅ, τι χρῄζοι. ὁ δὲ
(ἠείδετο γάρ, δυσχερῶς ἔτι τ' ὥ-
ρας ἔσης δ τ' θαλάσσης ἀλιμβόου,
μὴ χειμῶνα ἐπιπλώσειεν τ' Καί-
σαρα, ὕπατόν τε ὄντα τἀνω δρόμῳ
ὁ ποῶδε λήθεσθαι) τοῖς μὲν

nunc esse patriæ nostræ commodum: utque tam faustus sim in ejus incolumitate protegenda, quàm fui in propagando imperio. Nos certè & diis decet fidere, & causæ, qua nulla justior honestiórve, apud amatores patriæ, reíque publicæ, præsertim in tam copioso apparatu terrestri ac maritimo, & in expectatione quotidianæ accessionis, quamprimum rem aggressi fuerimus: quotquot enim nationes ad Orientem Euxinúmque pontum spectant, sive Græcæ sive barbaræ, à nostris stant partibus: tum reges quicunque pop. Ro. meíque sunt amici ac socii, militem, arma, commeatus, ceteráque necessaria expedient. Ite igitur, operam navate qualem patriæ dignitas, vestráque virtus, ac mea felicitas postulat: superbiæ Cæsaris mandatorúmque nostrorum celeriter exequendorum mémores. Ultima ejus verba, tum exercitus tum senatorum ceterorúmque nobilium excepit acclamatio, jubentium ut se quocunque opus esset duceret. Ille considerans tempus anni difficile, putánsque mari importuoso non navigaturum Cæsarem antè finitam hyemem, occupatum domi negotiis consularibus, præfectis classis mandavit

Θαῤῥεῖν δὲ χρὴ τοῖς τε θεοῖς, καὶ αὐτῷ τῷ λογισμῷ τῷ πολέμ.] Pro his, τῷ λογισμῷ τ. πολέμ., Gelen. dixit tantùm *causæ*, at P. Candidus *ratione belli*: non malè: nam & alibi λογισμὸν apud hunc scriptorem pro λόγον, id est rationem, me legere memini. Posset autem & ἔχοντ' pro ἔχοντι legi.

Ὅτι γὰρ εἰπεῖν ὅτι τἀνω ἐω καὶ τ' ΕΥ'ξεινον πόντον ἔθνη] Scribendum puto, ὅτι γὰρ, ὡς εἰπεῖν, ὅτι τἀνω ἔω, &c.

davit maris custodiam, copias in hyberna distribuit circa Thessaliam ac Macedoniam: tam neglectim conjecturam faciebat de futuro tempore. At Cæsar, ut suprà dixi, circa brumam contendit Brundisium, ut hostem improviso adventu perterrefaceret. Quúmque ibi nec commeatum, nec apparatum, nec copias suas omnes invenisset, tamen eos qui aderant ad concionem vocatos sic allocutus est, Nec tempus hybernum, commilitones, nec ceterorum tarditas, aut apparatus quàm pro re minor, impetum meum remorabitur, cui in nulla re magis quàm in celeritate spes sita est, & in vestra virtute, qui accurristis primi omnium. Relinquamus igitur hìc impedimenta & mancipia, ut nos expeditos facilius navigia capiant, & trajiciant hostibus non sentientibus. Utamur bona fortuna contra hyemem, paucitatem pensemus audacia, nostræ inopiæ subveniat adversariorum copia: quæ in nostra potestate erit quamprimum terram attigerimus, modò sciemus nihil nostrum fore nisi vicerimus. Eamus igitur occupaturi apparatum illorum & commeatus & mancipia, dum tectis arcent hyemem: eamus dum Pompeius putat me quoque in hybernis degere inter pompas consulares & sacrificia. Nostis ipsi plurimùm in bellis valere conatus necopinos: magni-

Cæsaris oratio ad suos.

461

ναυάρχοις ... ἐπιτηρεῖν ... Θεσσαλίαν· τὸ δὲ στρατὸν ἐς χειμερινὴν ἐπιδιῆρε, καὶ ... τε Θεσσαλίαν καὶ Μακεδονίαν. καὶ Πομπηίῳ· μὲ ἄτων τοῦ μέλλοντος ἀμελῶς ἐτεκμαίρετο· ὁ δὲ Καῖσαρ (ὡς μοι ... τοπὰς ἐς τὸ Βρεντέσιον ἠπείγετο, νομίζων τοῦ κόπου μάλιστα ... πληξὲν τὰς πολεμίας· ἅτε δὲ ἀγροικίαν, ἅτε περιοικοῦν, ἐπὶ τὴν τῶν ἑαυτοῦ πάντων ἠθροισμένων ... τοῦ Βρεντεσίου καταλαβών, τοὺς παρόντας ὁμοῦ ἐς ἐκκλησίαν παρεκάλει· ,, γὼν, ἔλεγε, Οὔτε τῆς ὥρας ,, χειμέριον, ὦ ἄνδρες, οἱ ἐμοὶ ,, μεγίστων ἐμοὶ συμπαρῆσθε, ,, ἢ τῶν ἄλλων βραδύτης ἢ ἀπειρία ,, περιόψεσθε παροικοδομῆς, ,, με τὴν ὁρμῆς. ἀνὴρ γὰρ πάντων ,, γῆμαι μοὶ συμβουλεύει τὴν παρ' ,, γίαν, καὶ ... ,, ... συνεδρεύομεν ἀλλήλοις, ,, ἀξιῶ ... ,, ... καὶ περιοικοῦμεν καὶ ,, πάντ' ... ,, παρεῦσαι νῆες ... ,, νους δ' εὐθὺς ἐμβάντας ,, ἵνα τὰς ἐχθρὰς ... ,, τῷ μὲν χειμῶνι τύχῃ ... ,, ἀνυπαθέντες, τῇ δ' ὀλιγοστῇ ... ,, μαν, τῇ δ' ... ,, Θρᾴν ... ,, θὺς ... ,, κρατεῖν· ... ,, τησιοι ... ,, ἐπὶ ... ,, ἀγορῶν ... ,, μᾶζουσιν ... ,, ἕως Πομπηίῳ ... ,, μᾶζειν, ἢ ... ,, σκάφεραν, δυνατώτατον ... ,, μᾶ

,, μὴν ἢ ἐς πρότιτον δόξαν ἀπενέγ-
,, κωμεν τ' ἰσημβρίαν, ἐς τοῖς αὐτι-
,, κα διωξομβρίοις ἡμᾶς ἀσφαλῆ τὰ
,, σκεῖ προβιβάσειν. ἐγὼ μὲν δὴ
,, κ τόνδε τὸν καιρὸν πλεῖν ἂν ἢ
,, λέγειν μᾶλλον ἐβουλόμην, ἵνα με
,, Πομπήϊος ἴδῃ, νομίζω ἔτι τὴν
,, ἀρχὴν ἐν Ρ'ώμῃ Διατιθεὶς τὸ
,, δὲ ὑμέτερον ἐυπειθὲς εἰδὼς, ὁ-
,, μως ἀναμένω τὴν ἀπόκρισιν. Α-
ναβοησάντων ἢ σὺν ὁρμῇ ἅπαντες
πάντες, ἄγειν σφᾶς, εὐθὺς ἐπὶ τὴν
θάλασσαν ἦγεν ἀπὸ τῆς βήματος,
πέντε πέζων τέλη, κ ἱππέας λο-
γάδας ἑξακοσίους. ἐπ' ἀγκυρῶν
ἐποιεῖτο, κλυδωνίου Διαταράσσοντος. χειμέριοι δ' ἦσαν τροπαὶ,
κ τὸ πνεῦμα ἀκριτα κ ἀχάλινα
πάντα κατεκώλυε, μέχρι ἐς τὴν πρώτην τῶν ἴτους ἡμέραν ἐν Βρεντεσίῳ
Διετέλεσε. κ δύο τελῶν ἄλλων
ἐπλεόντων, οὐδὲ κ τούτοις προσλαβὼν ἀνήγατο χειμῶνος ἐπὶ ὀλκάδων. ὧν γὰρ ἦσαν αὐτῷ νῆες ὀλίγαι
μακραὶ Σαρδὼ κ Σικελίαν ἐφρούρουν. ὑπὸ δὲ χειμώνων ἐς τὰ Κεραύνια ὄρη προσενεχθεὶς, τὰ μὲ πολοῖα
εὐθὺς ἐς Βρεντέσιον ἐπὶ τὸν ἄλλον
στρατὸν προσέπεμπεν, αὐτὸς δ' ἦει
νυκτὸς ἐπὶ πόλιν Ὠρικον Διὰ τραχείας ἀτραποῦ κ στενῆς, ἐς μέρη
πολλὰ Διαπορώμενος ὑπὸ τῆς δυσχωρίας· ὡς εὐεπιχείρητος ἂν, εἰ
τις ἤθελετο, γένοιτο· προεὶ δὲ τὴν
ἐν μάλις αὐτῷ στενὴν τὸ πλῆθος,
κ ὁ φρούραρχος ὁ τ Ὠρίκου, τὰς
κλεῖδας αὐτῷ προεισπόντων ἀ κωλύσειν ἐπίστατο Ρ'ωμαίων ὕπατον, πάς τε
κλεῖς παρέδωκε τῷ Καίσαρι, κ
παρ' αὐτῷ κατέμεινε τιμῆς ἀξιου-

ficum verò fuerit, me primum futuris rebus prospicere, & secuturis nos præparare tutum receptaculum. Equidem mallem hanc ipsam horam navigationi quàm concioni impendere, ut in Pompeii conspectum veniam, dum me putat adhuc in Urbe agere consulem. De vestra voluntate certus sum, tamen responsum expecto. Conclamantibus omnibus, duceret se quò vellet, mox è superiore loco descendens, duxit ad mare legiones quinque, & lectissimos sexcentos equites: qui in naves impositi in salo mansêre, jactis propter tempestatem ancoris, ut fit brumali tempore, ubi inviti ventis reflantibus usque primum incuntis anni diem morati sunt. Quúmque aliæ duæ legiones supervenissent, his quoque in onerarias impositis solverunt: nam longæ, quarum non magnum habebat numerum, Siciliæ præsidio relictæ sunt & Sardiniæ. Classis tempestatibus ad Ceraunios montes delata, continuò Brundisium remissa est, ut reliquum exercitum adveheret: ipse Cæsar cum expositis noctu Oricum petiit per colles angustos & asperos, non uno agmine, ita ut si quis præsensisset, facilè propter difficultatem locorum arceri potuerit. Tandem sub diluculum ægrè in unum collectis copiis, præfectus præsidii, negantibus oppidanis prohibendum adventantem Romanum consu-

lem, claves Cæsari tradidit, & cum eo posthac manſit in eodem honore

honore habitus. Lucretius autem & Minutius, qui ex altera parte Orici cum octodecim navibus longis, onerarias, frumentum Pompeio deferentes, custodiebant, ipsis unà cum frumento depressis ne caperentur ab hoste, aufugerunt Dyrrachium. Ille ab Orico properavit Apolloniam: quo ab oppidanis recepto, Tiberius præsidii præfectus urbem deseruit. Cæsar verò pro concione suis admonitis, celeritatis ac fortunæ beneficio victas sibi difficultates hyemis, tantum maris enavigatum in navium inopia, Oricum & Apolloniam captas sine certamine, occupatas res hostium, ita ut prædixerat, ignorante etiam tum Pompeio: Quòd si, inquit, Dyrrachium promptuarium Pompeii & omnis apparatus receptaculum in potestatem nostram redegerimus, omnia nostra erunt quæ illis per totam æstatem magnis quæsita sunt laboribus. Hæc locutus rectà urbem eam petiit, longum iter continuans diebus ac noctibus.

Hoc cognito Pompeius per diversam viam profectus est è Macedonia, concædibus quà ibat factis, ad remorandum Cæsarem, pontes intercidens fluminum, commeatus incendens in transitu, maximum (ut erat) momentum ratus in apparatus

μῶν. Λευκρήτιος δὲ καὶ Μινούκιος ἐπὶ δεκαπέντε τοῖς Ὠρίκου ναυσὶν ὀκτωκαίδεκα μακραῖς Πομπηίῳ τὸν σῖτον πλοίοις φυλάσσοντες, τὰ πλοῖα κατέδυσαν, ἵνα μὴ ὁ Καῖσαρ αὐτοὺς λάβοι, καὶ ἐς Δυῤῥάχιον διέφυγον. ἀπὸ δὲ τοῦ Ὠρίκου Καῖσαρ Ἀπολλωνίας ἤπείγετο· καὶ τοὺς Ἀπολλωνιατῶν αὐτὸν δεχομένους, Σταμένιος ὁ φρουάρχος ἐξέλιπε τὴν πόλιν. καὶ ὁ Καῖσαρ, αὐτὸς τὰ ἑαυτοῦ στρατόν, ἀνέμενεν ἐπὶ τῇ τοῦ τοιούτου τύχῃ εὐτυχέστατα κεχρημένος τῇ τύχῃ εὐεκτέοιτο, καὶ διὰ τοσοῦτον χρόνον νεῶν κρατήσαντι, Ὠρικοῦ τε καὶ Ἀπολλωνίας ἀμφοτέρων λαβόντι, καὶ τὰ τοῦ πολέμου ἔχοντι, καθάπερ εἶπεν, ἀγνοοῦντος ἔτι Πομπηίου. Εἰ γὰρ ἔφη, τὸ πολέμιον τοῦ Πομπηίου παρασκευῆς παραλάβομεν, ἔστιν πάντα ἡμῖν ἃ ὁπόσοις δ' ὅλης θέρους παρεσκεύασται. Τοσαῦτα εἰπὼν, ἦγε σπουδαίως ἐπὶ τὸ Δυῤῥάχιον αὐτὸς ὁδοὶ μακρὰν, ὅτε ἡμέρας ὅτε νυκτὸς ἀναπαύων.

Πομπήιος δὲ πεσσομένων ἀπαρῴδοσιν ὁδὸν Μακεδονίας, σὺν ἐπείξει ἐ ὁδὸν πολλὴν, κόπτων τὰ ὕλλα, ἰὼ παρῴδοσιν, ἵνα Καίσαρ δυσχερὴς εἴη, καὶ ποταμῶν γεφύρας διαῤῥῶν, ἐ ἀγορὰν τῶν ἐμπόρων, ἐν μέσῳ πᾶσιν ἐμπόροις, ἐν μεγίστῳ (καθάπερ ἰῶ) καὶ ὁδὲ πδίμου momentum ratus in apparatus

Καὶ τὴν Ἀπολλωνιατῶν αὐτὸν δεχομένων, Σταμένιος ὁ φρούαρχος ἐξέλιπε τὴν πόλιν.] Corrige omnino Σταβέριος, quemadmodum & in interpretatione, ubi perperam *Tiberius* pro *Staberio* legitur. Cæsar: *Recepto Cæsar Orico, nulla interposita mora Apolloniam proficiscitur. Ejus adventu audito L. Staberius, qui ibi præerat, &c. clam profugit.*

Οὗ δὲ

ῳ, τῷ ἑαυτῶ παρασπόνδῳ Δημφυλάξαι. κονιορτὸν δ' ἢ πῦρ ἢ καπνὸν εἴ ποτε μακρόθεν ἴδοιεν αὐτῶν ἐκπροσι, νομίζοντες εἶναι τὰ ἀλλήλων, ἐφιλονείκουν ὡς ἐν ἀγῶνι δρόμου, καὶ ὅτι πρόφῃ καιρὸν ἐδίδοσαν ὅτε ὕπνῳ ἔπειξις δ' ἦν καὶ σκοτὸς καὶ βοαὶ τῶν ἀγόντων αὐτοὺς ὑπὸ λαμπτῆρσι, καὶ θορυβῳ ἐν τοῦδε πολυς καὶ φοβῳ, ὡς τὸ πολεμίων ἀεὶ πλησιαζόντων· ὑπὸ δὲ καμάτου τινὲς ἀπερίπτουν ἃ ἔφερον, ἢ ἐν φάραγξι Δημλαθόντες ὑπελείποντο, τῷ αὐτίκα ἀναπαυσιν δ' ἄγοντι τὸ ἐχθρῶν φόβῳ Δημλαστόμοι. τοιαῦτα δὲ ἑκατέρων κακοπαθούντων, σφύλαξεν ὅμως ὁ Πομπήϊος τὸ Δυῤῥάχιον, καὶ πρ' αὐτὸ ἐστρατοπέδευσεν, ναῦς τε ἐπιπέμψας, Ὥρικον αὖθις εἶλε, καὶ τῷ θαλάσσαν ἀκριβεστέραις φρουραῖς ἐφύλασσεν. ὁ δὲ Καῖσαρ, ἐν Πομπηΐου τὸν Ἄλωρα ποταμὸν ἐν μέσῳ θέμῳ, ἐστρατοπέδευσε· καὶ τὸ ποταμὸν Δαβόμενοι ἱππομάχουν ἀλλήλοις ἀνὰ μέρη· ἀθρόοις δὲ τοῖς στρατοῖς ὁ σωπλέκητο. Πομπηΐου μὲν, ἔτι χειμάζων τοὺς νεοστρατεύτους, ὁ δὲ Καῖσαρ, τὰς ἐν Βρεντεσίῳ καθειμένων. νομίσας δ' ἔστι μὲν αὐτὸς ἐπὶ ὁλκάδων Δημπλεύσας ὁ λήσειν τὰς ἐν Πομπηΐου τριήρεις, ναυσὶν ἐς φυλακὴν ἀναπλέοντας, χειμῶνος δ' ἐπιγενομένου, ναυλοχούντων ἐς νήσους

sui custodia. Quòd si cubi alterutri videre è longinquo pulverem excitatum à suis aut ignem aut fumum, hostem putantes, contendebant ut in cursus certamine, nec cibo nec somno sumentes satis temporis: ita cum clamore ac festinatione urgebant se invicem prælucentibus facibus. unde multum pavoris erat tumultúsque, non aliter quàm imminentibus semper hostibus: quidam præ lassitudine abjiciebant sarcinas, aut subducentes se clàm relinquebantur in vallibus, præsentem requiem pluris facientes, quàm metum ab hostibus. Inter has difficultates utriusque agminis, prior tum Pompeius pervenit Dyrrachium, & castra posuit ad mœnia, missáque classe recepit Oricum, & mari diligentiorem custodiam adhibuit. Cæsar ex adverso ejus castrametatus est, interfluente Alore flumine: certatúmque est aliquoties equestribus prœliis per occasionem his aut illis amnem transeuntibus: totæ copiæ nunquam deductæ in aciem, quòd Pompeius adhuc exerceret tironem militem, Cæsar expectaret relictos Brundisii. Qui cogitans, eos, si primo vêre trajiciant onerariis, non fore tutos à Pompeii triremibus, ipsorum causa vagantibus ad custo- 463
diam: hyeme verò si navigationem tentent, aut falli posse classem

Ὁ δὲ Καῖσαρ, τῷ Πομπηΐῳ τὸ Ἄλωρα ποταμὸν ἐν μέσῳ θέμῳ ἐστρατοπέδευσε] Quem fluvium hic Appianus *Alora*, & Plutarchus in Cæsare Ἄλιον nominat, omnes alii scriptores *Apsum* appellant. Quare apud utrumque τὸ Ἄλωρ ποταμὸν rescribere oportet.

sem hostium in insularum stationibus: aut, etiam si deprehendantur, perrupturos vi ventorum & navium magnitudine, urgenter accersebat. Illis verò non solventibus, decrevit ipse clàm ad eos trajicere, quasi non facilè secuturos alium: celatóque consilio misit tres servos ad fluvium distantem duodecim stadiis, qui expedient sibi lemnunculum celerem, & gubernatorem aliquem optimum, quasi ad mittendum aliquò nuntium: ipse è triclinio secessit, languorem simulans, jussis amicis manere in convivio: móxque privati hominis habitu vehiculum conscendens contendit ad naviculam, quasi Cæsaris nuntius: de reliquo ad mandanda servis utebatur, ipse stragulis simul tectus & noctis caligine. Ceterùm hybernis ventis flantibus, servi hortabantur gubernatorem, bono esset animo, & occasionem arriperet ad fallendos hostes in proximo. Is amnem quidem remorum vi enavigavit: verùm ubi ad ostia ventum est, fluctu marino fluenta repercutiente, & urgente hostili terrore connitebatur in adversum totis viribus: & quum nihil proficeret, deficiebat lassitudine. Tum consul capite retecto exclamat: Perge contra tempestatem forti animo, Cæsarem fers & fortunam Cæsaris. Hac voce attonitis unà cum gubernatore remigibus, navis magno ardore omnium eluctata superavit os fluminis, sed

Cæsaris dictum.

τ πολεμίων, λαθεῖν ἂν αὐτὸς
σως, ἢ κ βιαίσασθ μεγέθ π
κ πνευμάτων, μετεπέμπετ
ασθλῶ· ὅσ ἀνακωμένων δ
νων, αὐτὸς ἐκέλευεν ἐπὶ τῶν
τιὰν ἀλαπλεῦσαι λαθών, ὡς
ν αὐτῶ ἄλλου ῥᾳδίως ἐπ
μένου· καὶ τὸ βούλευμα ἐπ
ψως, ἔπεμπε τρεῖς θεραπόντ
πὶ τὸν ποταμὸν ἀπὸ δυοδέκ
δίων ὄντα, εἰ κελήτιον ἐξ
κυβερνήτῃ τὸν ἄριστον ὡς δ
πεμπομένῳ ὡσεὶ Καίσαρ ἰσ
λον ἑτοιμάσῃ. αὐτὸς δ' ὑπὸ
της ὑπεχώρησε μᾶλ ὡς κάμ
σώμασι, τοὺς φίλους ἔπ ἐστά
κελεύσας· ἐπιστέλλ δ' ἰδίᾳ
ἰδιώτου, κ ὀχήματ ἐνδὺς
ὁδὸς, ἐξήλασεν ἐπὶ τῶν ναῦν,
ὅδε ὢν ὁ ὡσεὶ Καισαρ ἐπ
στελλόμ· τότε λοιπὰ ἀλλ τ
ραπόντων ὡσθέπαυσεν, ἐγκε
λυμμένῳ τε καὶ σὺν νυκτὶ μᾶλ
ἀγνοούμ. χειμερίου ὄ τ πν
ματ ὄντ, πειρᾶσθ κἀλέω
θεράποντες τὸν κυβερνήτην, ὡ
τῷδε μᾶλιστα ληστήμοι τὲς πο
μίους ἐγγὺς ὄντας· τ μὲν δὴ πρ
μὸν ὁ κυβερνήτης εἰρεσίᾳ βιαζ
ν ἔπλει· ὡς δ' ἐπὶ τὰς σκάλ
ἀφίκετο, κ ἡ θάλασσα σὺν κο
δωνίῳ κ πορυχῇ τὸ ῥεῦμα ἀπ
πτεν, ὁ μ, ἐπιπαρέχοντων αὐτ
τῶν πολεμίων, ἐῴαζετο, κ ὡς ἡ
ὐδὲν ὠφελοῦντα ἀπέκαμνεν κ ἀπ
γίνωσκεν· ὁ δ Καῖσαρ ἀποκαλύψ
,, μᾶλ ἀνεῴησεν αὐτῷ, Θαρ
,, ἰδι ὡσεὶ τ κυβέρνα, Καῖσαρ
,, φέρεις, κ τὴν Καίσαρ τύχ
σκηπλαγέντων δ τ ἐρετῶν ὁ κυ
βερνήτου, ὡσθυμία τε πᾶσι σ
πίπτε, ὁ ἡ ναῦς ὑπὸ βίας ἐξε
τ

πτε τοῦ ποταμοῦ. τὸ πνεῦμα δ' αὐτῶν ἐς τὸ κῦμα μετεωρον ἐς τὰς ὄχθας διερίπτε, μέχρι πλησιαζούσης ἡμέρας, οἱ μὲν ἐθαυμάζοντο, ὡς ἂν φωτὶ κατεύθυλοι τοῖς πολεμίοις ἐσόμβροι, ὁ δὲ Καῖσαρ, τῷ δαιμονίῳ χαλεψάμενος ὡς φθονερῷ, ἐφῆκε τὴν ναῦν ἐπανιέναι· ἡ μὲν δὴ πιδύμφ τυχεῖ τὸ ποταμοῦ ἀνέπλη. Καίσαρος δ' οἱ μὲν ἐθαύμαζον τῆς εὐτολμίας, οἱ δ' ἐπεμέμφοντο, ὡς ἁπαπάτη πρέπον ἔργον εἰργασμένου ὑ στρατηγοῦ. ὁ δ' ὀκέπι λησταῖς πεθεδοκῶν, Ποστούμιον αὐτ' ἑαυτοῦ πεσπέμψε ἀμφὶ πλεῦσαι τε κὴ φράσαι Γαβινίῳ τὸ στρατὸν εὐθὺς ἄγειν ἀμφὶ Διυράκιον· αὐ δ' ἀπῆγε, ζώπα πεθεπόσειν Ἀντωνίῳ· κὴ τέλτῳ μὴ τὸ Ἀντώνιον Καλίωνα. εἰ δ' οἱ τοῖς ἀποκοῖεν, ἐπιστολὴ πεθεῖς τὸ στρατὸν αὐτοῦ ἐγγίγραπτο ἄλλη, τὸ βελόμενον αὐτῶν ἐπὶ τὰς ναῦς ἑπεσθαι τῷ Ποστουμίῳ, κὴ καπαμεῖναι ἀναχθέντας ἐς χωρίον ἐς ὃ, τι ὁ ἄνεμος σκίφειε, μηδὲν τῶν νεῶν φειδομένους. ἐ γὰρ νεῶν χρῆζειν Καίσαρα, ἀλλὰ ἀνδρῶν. ὅτω μὲν δὴ λογισμῶν ὁ Καῖσαρ ἐπεποίθει τῇ τύχῃ. τάδε δ' ὁ Πομπήϊος πεθελαθὼν ἐπειγόμενος, ἐς μάχλω διεσκευασμένος ἦπεν, κὴ δύο αὐτῷ στρατιωτῶν σὺ μέσῳ τὸν ποταμὸν ἐρευνωμένων, ἡ μάλιστα εἴη Δαίσατος, τὸ τις Καίσαρος εἰς ἐπίδρομον τὰς δύο ἀνέλῃ, κὴ ὁ Πομπήϊος ἀνέζευξεν, ὅτι αἴσιον τὸ συμβὰν ἡγούμενος. αἰτίαν δ' εἶχε πεθὸ πᾶσι καιρὸν ἄειραι σκλιπεῖν. Ποστούμιος δὲ Δαμπλόσιος ἐς τὸ Βρεντέσιον, ὁ μὲ Γαβίνιος, ἐκ ὑποστὰς τὸ πεόσταγμα, ἦγε τὰς βουλομένους Δμφὶ τ' Ἰλλυριδος, οὐδαμοῦ Δαναπαύων·

procellis & tumente fluctu jactata retrudebatur ad littus, donec instante die nautísque paventibus ne conspicerentur hosti, Cæsar iratus fortunæ, ut invidæ, permisit navi reditum, & ea quidem celeriter secundo vento fluvium retro subiit. Cæsaris verò amici mirabantur audaciam, quidam etiam incusabant, ut non tam duci convenientem quàm militi. Ille ubi vidit occultos conatus non succedere, Postumium pro se trajicere jussit cum mandatis ad Gabinium, ut mox exercitum per mare adduceret: aut, si is recusset, ad Antonium, aut Calenum denique. quòd si horum trium nemo auderet imperata exequi, literas alias habebat ad ipsum exercitum, significantes ut quotquot vellent sequerentur Postumium, & ad quodcunque littus ventus ferret, appellerent, nil parcentes navibus: sibi enim non navigiis opus esse, sed viris: tanto plus fortunæ fidebat Cæsar quàm consiliis. Pompeius igitur non differendum ratus, ducebat in eum instructam aciem: quúmque duo ex ejus militibus prætentarent vada medio alveo, unus Cæsarianorum invasos ambos occidit: Pompeius verò omen ut infaustum aversatus, in castra reduxit copias, omnibus amitti occasionem querentibus. Ceterùm Brundisii Gabinius gravatus mandata quæ Postumius pertulerat, voluntarios duxit per Illyricum

464

Cæsar plus fortunæ fidit quàm consiliis.

Cæsarianus miles duos Pompeianos occidit.

Omen.

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA GRANADA

continuato itinere, qui ab ejus regionis incolis ad unum oppressi sunt: nec Cæsari per negotia vacavit ulcisci hanc injuriam. Antonius verò in naves impositis reliquis, vi ventorum Apolloniam plenis velis prætervectus est: remittente deinde flatu circa meridiem, à viginti Pompeianis navibus marescrutantibus conspectus & exagitatus est: timebat enim rostra longarum ne suas aut perforarent aut demergerent. Jamque fundæ expediebantur & tela id genus, quum ventus validior quàm antè irruit: itaque ex improviso magnis velis oppansis
465 cursum peragebant intrepidæ: hostiles verò cum æstu ventóque in angusto mari conflictatæ, per importuosa & aspera littora dissectæ sunt, duabus tantùm Cæsarianis captis quæ impegerant in brevia: reliquæ unà cum Antonio Nymphæum tenuerunt. Itaque Cæsari universus præsto fuit exercitus, æquè ac Pompeio: & castra castris opposita in arduis tumulis, castellis etiam & opere communita sunt. quæ castella crebros utrinque insultus patiebantur, dum circumvallare alteri conantur alteros, & in arctum cogere: multáque committebantur prælia. Inter hujusmodi conatus quum ad quoddam castellum Cæsariani succumberent, Scæva centurio multis egregiis tum quoque insignis facinoribus, in oculum telo percussus ante ordines prosiliit, manu innuens silentium, quasi dicturus aliquid: móxque Pompeianum

Scævæ centurionis egregia facinora.

ἢ ἀνηρέθησαν ὑπὸ τ' Ἰλλυριῶν ἢ
δὸν ἅπαντες, ἢ ὁ Καῖσαρ ἐδίω
κεν, ὑπ' ἀσχολίας. ὁ δ' Ἀντώ
τὰς ἑτέρους ἐπὶ τὰς ναῦς ἐπόησα
Ἀπολλωνίαν μὲ παρεπλεύσει, ἰσίοι
μεσοῖς ἐπιπνέοντος ἀνέμου χαλε
σαντος δὲ ἔ πνεύματος ἐξ μεσ
μβρίαν, εἴκοσι ἔ Πομπήϊοι τῶν
ἐπ' ἐρύσιν τῆς θαλάσσης ἀκροβο
σαν, καθορῶσι τὰς πολεμίους, ἢ
ἐδίωκον. τοῖς ἦ, ὡς ἐν χαλάζῃ, δύ
λῶ πολὺ μὲν σφᾶς ἀναστέφειν ἢ
κατεδύσθαι αἰ μακραὶ τῶν ἐναν
λοις. ἢ τὰ εἰκότα παρεπαίζοντ
σφενδόναι τε ἠφίεντο πολλὴ ἐ βέ
λη, ἢ ὁ ἄνεμος ἄφνω μείζων ἢ
ἐξώτερον ἐτέρραξεν. αἱ μὲν δὴ μ
γάλοις αὖθις ἱστίοις ἐξ ἀέλπτο τ
πνεῦμα ἐδέχοντο, καὶ διέπλεον ἐ
δεῶς, αἱ δ' ἀπελίποντο ῥοθίῳ κ
πνεύματι ἢ θαλάσσῃ κοίλῃ κυ
παζούσῃ. ἢ μόλις ἐς ἀλιμένα ἢ
πετρώδη διερρήφησαν, δύο πάσ
τέλμα ἔ Καίσαρος κατισχεθέν
ἐλοῦσαι. Ἀντώνιος ἦ τὰς λοιπὰ
ἐς τὸ καλούμενον Νυμφαῖον κατῆ
ἔ τῷ Καίσαρι σύμπας ὁ στρατὸς
δὴ παρῆν, παρῆν ἦ ἔ Πομπήϊ
ἢ ἀντεστρατοπέδευον ἀλλήλοις ἐπ
λόφων ἐν φρικώδεσι πολλοῖς. πάν
τε ἦσαν ἐξαὶ ἕκαστον φρούριον πυκν
ἐξεπεφρόντων ἔ ἐξετήχοντο
ἀλλήλοις, ἔ γυμνόμενοι ὁμοῦ ἢ πι
ἐντων ἐν ὄψεσι. ἐν ᾗ τοιῇδε τοῦ
πείραις ἐξαί τε φρούριον ἠπωμένο
ἔ Καίσαρος, στρατὸς λοχαγίαι ἢ
Σκαιὰς ὄνομα ἦν, πολλὰ ἔ λαμ
πρὰ δρῶν, ἐς τ' ὀφθαλμὸν ἐπαῖσθη
βέλει, ἔ ἐξεπηδήσας κατέστη, ὡς
ἐπῶν τι βουλόμενος. σιωπὴ δ'
αὐτοῦ γενομένης, Πομπήϊος λοχαγὸν

» ἐπὶ

,, ἐπὶ ἀνδρὶ γνώριμον ἐκάλει, ,, Σῶζε τὸν ὁμοῖον σαυτῷ, σῶζε τὸν ,, φίλον· ἐμὲ πέμπε μὴ τὰς χεῖρας ,, ἀγνοήσω, ἐπεὶ τέτρωμαι. Προσδραμόντων δ' ὡς αὐτομολοῦντα δύο ἀνδρῶν, τὸν μὲν ἔφθασε κτείνας, τοῦ δὲ τὸν ὦμον ἀπέκοψε· καὶ ὁ μὲν παῖδε ἔπραττεν ἀπαγινώσκων ἑαυτὸν καὶ τοῦ φρουρίου· τοῖς δ' ἄλλοις αὐδὶς ἐπὶ τὸ συμβεβηκὸς ἡ ὁρμὴ μετέπεσε, καὶ τὸ φρούριον ἐξέλιπον, πολλὰ καὶ ἐν φρουράρχου Μινουκίου παθόντος· ὃν φασι τὴν μὲν ἀσπίδα ἑκατὸν καὶ εἴκοσιν ἀναδέξασθαι βέλη, τὸ δὲ σῶμα ἓξ τραύμασι, καὶ τὸν ὀφθαλμὸν ὁμοίως ἐκκοπῆναι. τούτῳ μὲν δὴ Καίσαρ ἀρίστειον πολλοῖς ἐτίμησεν. αὐτὸς δ' ἐν Δυρραχίῳ, πόλει αὐτῷ πρόσφορον ἐφόδιον, ἦλθε μὲν ὡς σιωπώμενος τὴν τοῦ ὀλίγοις ἐπὶ πύλας καὶ ἱερὸν Ἀρτέμιδος. ἐν δ' αὐτῷ χειμῶνι ἄλλην τριακοντέρην ἐκ Συρίας ἦγε Πομπήιος ὁ κηδεστὴς καὶ αὐτῷ Γαίῳ Καλουΐνῳ ἐκ Μακεδονίας συμμάχων, ἠσκεῖτο, καὶ τέλος ἐν αὐτῷ κατέκοπτο χωρὶς ὀκτακοσίων ἀνδρῶν. Καίσαρι μὲν δὴ ἐδόκει ὧν ἐν Θαλάσσῃ ἀμφὶ Πομπήιον ναυμαχήσειν πω· ἐθάμαινεν οὖν ὁ στρατὸς αὐτῷ, καὶ τῶν πόαν ἠρτοποιων. αὐτομόλοι τε Πομπήιον τοιοῖδε ἄρτους ἐκόμιζον, ὡς εὐφρανοῦντες ἰδόντα· ὁ δ' οὐκ ἤσθη, ,, ἀλλ' εἶπεν, Οἵοις θηρίοις μαχό-

centurionem, virtute nobilem, appellabat: Serva tui similem: serva amicum, mitte qui me manu ducant saucium. quùmque tanquam ad transfugam duo viri accurrissent, alterum occidit priusquam dolum sentiret, alterius abscidit humerum: idque fecit de se ac castello desperans. Tum verò cæteri ab hoc casu receperunt animos, & castellum servatum est: multo etiam Minutii præfecti labore, cujus scutum ferunt centum viginti telis confixum, ipsum verò sex accepisse vulnera, & oculum amisisse pariter, quos Cæsar ambos multis donis honoravit militaribus. Ipse spe occupandi per proditionem jam cœptam Dyrrachii, portam ædi Dianæ vicinam cum paucis, frustra tamen, adiit. Eadem hyeme alium exercitum è Syria Pompeio socer adducebat: cum quo C. Calvisius in Macedonia congressus victusque unam legionem amisit, elapsis tantùm octingentis militibus. Cæsari sanè nihil à mari accedebat, quòd hostis potiretur classibus: quare exercitus ejus necesse habuit herbas in panis usum vertere: quod genus panes transfugæ obtulerunt Pompeio, ut rem

Minutii virtus.

Herbas in panis usum vertit Cæsaris exercitus.

lætam: ille verò nihil lætatus, Cum qualibus, inquit, pugnamus

466

Κἀμὲ φασὶ τὴν μὲν ἀσπίδα ἑκατὸν καὶ εἴκοσιν ἀναδέξασθαι βέλη.] Hunc numerum retinent Val. Max lib 3 c. 2. Suetonius in Cæsare c. 68 alii. Cæsar autem lib 3. de bel. Civil *centum & triginta* habet, cum quo & Plutarchus facit, qui itidem ἑκατὸν καὶ τριάκοντα habet. Ceterum quod hic Minucio tribuitur, id de Scæva centurione plerique alii referunt.

mus bestiis? Tum Cæsar necessitate compulsus copias omnes coëgit, vel cum invito Pompeio conflicturus: at ille multis castellis per hanc occasionem occupatis quiescebat. Quod Cæsar ægerrimè ferens, ausus est aggredi opus difficillimum & vix credibile, ut universa hostium castra una munitione à mare ducta concluderet: etiam si conatui successus non responderet, laudem laturus animi magnifici: protendebatur enim per mille ducenta stadia. Contra Pompeius alias fossas munitionésque objiciebat, atque ita eludebat alter alterum. Semel tamen magno prælio certatum est, in quo Pompeius Cæsarianos egregiè repulit, versósque in fugam usque castra eorum persecutus est, ereptis multis signis, aquila etiam penè potitus, ni aquilifer eam ut propriam Romanis in summa veneratione militi habitam, intra vallum jecisset, connixus totis viribus. In hac fuga Cæsar cum alia manu succurrit, sed hac quoque adeo pavida, ut procul Pompeium conspicata, neque sisti potuerit, quamvis portis castrorum proxima, neque induci servatis ordinibus, neque imperata facere: sed remoto omni pudore pro se quisque fugerit, nec alieno hortatu juvante, nec ratione propria. Tandem Cæsare discurrante, & cum opprobriis ostendente longinquum etiam tum Pompeium, nihilominus aut signa inter fugiendum projiciebant, aut defixo in terram præ pudore vultu

Cæsariani victi fugiunt.

,, μεθα. Ὁ μὲν δὴ Καῖσαρ ἐς
ἀνάγκης τὸ στρατὸν ἀπεῖρ
γε, ὡς μὴ ἄκοντα Πομπήϊον βι
σομβρῷ ἐς μάχην, ὁ δ' αὐτὸ
πολλὰ τῶν φρουρίων ὧν τῇδε κει
ναμβρα περιλαβὼν ἡσύχαζε. ὁ δὲ
μάλιστα ἀνιαθεὶς ὁ Καῖσαρ,
πιτολμήσειν ἔργῳ δυσχερεῖ τε
ρολόγῳ, πάντα Πομπῆϊ τὰ στρ
τοπέδα εἰ τειχὴ περιλαβών, ὁ
θαλάσσης ἐς θάλασσαν λιπτὸ
σας, ὡς μεγάλῳ, εἰ δ' ἀμφ
τοι, δόξαν οἰσόμβρῳ ἐπὶ τῷ πλ
μήματι· σταδίοι γὰρ ἦσαν ἀμφ
σιοι δ' χίλιοι· δ' ὁ μὲ συνέχησε π
σῷδε ἔργῳ, Πομπῆϊ δ' αὐτ
ἀνταπεπάφρευε δ' ἀντωκοδόμει
μάτεμα τὰ ἔρκα ἀλλήλοις ἐπικα
γίνεσθαι δ' αὐτοῖς ἀγὼν ἐς μάχ
ὧν ᾧ Πομπῆϊ τρεπόμενα π
Καίσαρ πάνυ λαμπρῶς, ἡ
τὸ στρατόπεδον ἐδίωκε φεύγοσι
μεῖά τε πολλὰ ἔλαβε αὐτῶν, δ'
αἰετὸν (ὃ δὴ κυνηγετικὸν ἐπ' Ῥ
μαίοις) μόλις ἔφθασαν ὁ φέρω
περ τὸ χαρακωμα τοῖς ἐνδον μά
γοσμβρίης δ' τροπῆς λαμπρᾶ
Καῖσαρ ἐτέρωθεν ἦλθε ἄλλο στ
τὸν, ὅτω δή τι δ' τῶνδε θάρ
σον, ὡς, Πομπήϊου μακρόθεν ἐπ
φαινέντος, μήτε σφᾶς αὖθ' π
πύλας ὄντας ἤδη, μήτε ἐπιδιώκ
κόσμῳ, μήτε πειθῶνται τοῖς αὐτ
τάγμασιν, ἀλλὰ φεύγειν ἕκασ
πη τύχειν ἀμεταστρεπτί, χωρὶς ἀ
δοῦς, καὶ πυρραγγέλματος, κα
λογισμοῦ· Καίσαρος δ' αὐτὸς π
ελθόντος τε καὶ σὺν ὀνείδει μ
κρῷ ἔτι τὸ Πομπήϊον ὄντα ἐπιβο
κυόντος, δ' ἐφορῶντος, τὰ σημεῖ
ἀπερίπτουν δ' ἔφευγον· οἱ δὲ μ

λις

λις ὑπ' αὐδὸς κατέκυπτον ἐς τὸν γλῶ ἄπρακτοι. τοσοῦτος ἀνυδῖς πάρεχες ἐπέπτωκει· εἷς δὲ ἢ γρέψας τὸ σημεῖον ἀνέτεινε τ' ὄρεχον ἐς τ' αὐτοκράτορα, ἐ τόνδε μ' οἱ Καίσαρ ὑπαυτισμῷ κατέκοπτον. οἱ δ' ἐπλήθοντες ἐδὲ ἐπὶ τὰς φυλακὰς ἀπλώτων, ἀλλὰ μεθεμβόλα πάντα ἰῶ, ἐ τὸ χαράκωμα ἀφύλακτον· ὥστε αὐτὸ δοκεῖ σωίεσθαι ἂν τότε ὁ Πομπήϊ ἐλεῖν κ' κράτ, ἢ τὸν πόλεμον ἐνὶ τῷδε ἔργῳ πάντα ἐξεργάσασθαι, εἰ μὴ Λαβιλιὸς αὐτὸν, θεοῦ παράγοντ, ἐπὶ τὰς φεύγοντας ἐπῆγε τραπίωσι, ἢ αὐτὸς ἅμα ὤκνησεν, ἢ τὸ ἀφυλαξίαν τοῦ χαρακώματ, ὡς ἐνίδρυν, ὑφορώμεν, ἢ ὡς ἤδη κεκρυμένα τ πολέμια κακοφρονήσας· ἐπὶ δὲ τὰς ἔξω τραπεῖς, ἑτέρους τ ἔκτεινε πολλούς, ἐ σημεῖα τ' ἡμέρας ἐκείνης ἐλαβεν ἐν τοῖς δύο μάχαις ὀκτὼ ἐ εἴκοσι, ἢ δεύτερον τόνδε καιρὸν ἐντελῆς ἔργου μεθῆκεν· ὃ ἢ τ Καίσαρα φασὶν εἰπεῖν ὅτι ἐκείνη μ' ἂν ὁ πόλεμος ἐξείργασο τοῖς πολεμίοις, εἰ τ νικᾶν ἐπίστευμβρον ἔχεν· ὁ δὲ Πομπήϊ τῶν τε νίκῃ ὑπερεπαίρων, ἐπίστευε βασιλεῦσι ἢ πόλεσι πίστεις, ἢ τ στρατὸν αὐτίκα τ Καίσαρ ἤλπιζε σφᾶς ἑαυτὸν μεταβαλεῖσθαι, λιμῷ τε πεπιεσμένον ἢ ὑπὸ τ ἤθης καταπεπληγμβρον· μᾶλιστα ἢ τὰς ἡλικίας αὐτῶ, τὸ σφέτερον ἀμάθημα φοβουμβρας. οἱ δὲ, θεοῦ

segnes ſtabant & taciti: tanta fuit conſternatio. Unus etiam ſignifer, Cæſari moranti ſe, cuſpide minatus, occiditur. ferorum cuſpide imperatori ſe moranti minatus eſt, quem ſatellites mox conciderunt: qui verò in caſtra ſe receperunt, ne ad cuſtodias quidem præſto fuerunt: ſed omnia remiſſa erant, & vallum nullis firmatum ſtationibus. Et poterat omnium opinione Pompeius tunc cum fugientibus caſtra irrumpere, debellatúmque fuerat ni Labienus, deo ita volente, perſuaſiſſet, ut potius illis inſtaret quos in acie fuderat, præſertim ſegniori ad imponendam extremam manum victoriæ, ſive quòd vallum incuſtoditum ſuſpectum haberet tanquam inſidias, ſive quòd ut victor hanc acceſſionem contemneret. Ceterùm verſus in eos qui extra vallum erant, aliam ſtragem edidit, & viginti octo ſigna duobus præliis cepit eadem die, altera tunc occaſione amiſſa abſolvendæ victoriæ: quod ne Cæſar quidem diſſimulavit, eam diem bello finem allaturam fuiſſe, ſi hoſtis ſciſſet uti victoria. At Pompeius rem bene geſtam exaggerans ſcribebat regibus & civitatibus omnibus, ſperabátque confeſtim ad ſe tranſiturum exercitum Cæſaris, vel fame preſſum, vel clade perterritum, præſertim tribunos errati conſcientia pavidos. Illi verò divinitus

Fortuna Cæſaris.

467

Cæſaris magna clades.

Cæſaris dictum.

Εἷς δὲ καὶ γρέψας τὸ σημεῖον ἀνέτεινε τ' ὄρεχον ἐς τ' αὐτοκράτορα.] Legendum τ' οὐρίαχον. Eſt autem οὐρίαχ haſtilis, quo aquila geſtatur. pars poſterior mucronata quæ terræ infigitur, quæ aliis σύραξ & σαυρωτήρ dicitur.

Καὶ

tus tacti pœnitentia peccatum agnoscebant, & imperatore clementer incusante, ultróque dante veniam, tanto minus sibi ignoscebant, mirúmque in modum mutati deposcebant decimationis ex more patrio supplicium. Quod quum remitti sibi viderent, eo magis pudebat admissi dedecoris in cujus minimè oportebat injuriam: expetebántque ad necem signiferos, quasi non fuissent fugituri, nisi quà signa verterent. Ut verò Cæsar ne hoc quidem passus, vix in paucos animadvertit, ad hanc ejus moderationem tanta exorta est alacritas, ut mox conclamarent, duceret se in hostem, victoria nova abolituros ignominiam: & ultro catervatim conjurarent, inspectante imperatore, non nisi victores se redituros è prælio. Quapropter amici hortabantur eum, abuteretur in rem suam pœnitentia promptitudinéque exercitus: sed ille coram multitudine respondit, ducturum se in hostem opportuniore tempore, hortatus ut essent ejusmodi alacritatis memores. Ceterum amicos privatim monuit, eximendum prius militi pavorem ex recenti clade contractum, expectandúmque dum mora langueſcat hostium ferocia: fatebatúrque suum erratum, quòd castra posuisset ad Dyrrachium, ubi Pompeio parata erant omnia, quum debuerit eum abstrahere aliò in difficultates similes. Quibus dictis mox petiit

Exercitus Cæsaris pœnitentia ductus decimari petit.

468 Cæsar erratum fatetur.

σφᾶς ἐπὶ μετάνοιαν ἄγοντες, ὁ
ἁμάρτημα ἡδοιῶντο, ἐ τ Καίσαρος
αὐτοῖς ἐπιμεμφομένου τε πρᾶ-
ᾳ συγγνώμην διδόντος, ἐπ μᾶλ-
ἠρεθίζοντο καθ' ἑαυτῶν· καὶ, ὁ
παρᾳδόξε μεταβολῆς, ἐκέλευον τ
πατρίῳ νόμῳ δεκατεῦσαι αὐ-
τοὺς, τὸ δέκατον μέρος ἀναιρῶν ἑ
πειθόμενος ὁ τ Καίσαρος, μᾶλλο
ἡδοιῶντο, καὶ συνεγίνωσκον αὐτ
ὅτι ἀξίως ὑπὸ σφῶν ἠδικῆ· ὁ
τὰς φέροντας τὰ σημεῖα κτείνε
ἐδόων, ὡς ὅτι ἂν αὐτοὶ πρὸ φ
γόντες, εἰ μὴ τὰ σημεῖα ἀπεκόμι
φη· ὡς ὁ ὁ Καῖσαρ ἐδέ τὸν ἀπ
χόμενον ὀλίγους μᾶλις ἐκέλευ
αὐτίκα πᾶσιν αὐτὸ ὡς τάχ μ
τελοπάθῃσιν ὁρμὴ τοιήδε ἐνέπιπτ
ὡς ἐυθὺς αὐτὸν ἄγειν ἀξιοῦ ἐπὶ τ
πολεμίους. ἐ ἐνέκεινο σφόδρα
θύμως, παρεκκαλοῦντές τε ἐ
πιχωρέμενοι διορθώσεσθ τὸ ἁμάρ
μα νίκῃ καλῇ, κατά τε σφᾶς ἐ
πιτρεφόμενοι ἀπὸ ἀλλήλους ἐκλύ
ἐ μέρη συνώμνυντο, ἐφιέμ
αὐτὸ Καίσαρι, μὴ ἐπαισχῦ τ
μάχης ἐ μὴ κρατῆσαι. ὅθεν κ
τὸν οἱ μὲ φίλοι παρεκάλουν ἀπέχ
σαθ τοιᾶδε μετανοίας ἐ ἀθύμ
σρατῷ· ὁ δ' ἐς μὲ τὸ παρὸν ἐ
πεν ὅπ μὴ βελτίονα καιρὸν αὐτ
ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἄξοι, ἐ μιμν
θαι τῆσδε τ ἀθυμίας διεκέλε
σατο· τοὺς δ φίλους ἀνεδίδασκε
τι χρὴ ἐ ἐν τῷδε ἀφεξέλεσθ τ φ
βον τ ἴσσης πολλῷ αὐτοῖς ἐγκλ
μον, ἐ τ πολεμίων τὸ φρόνη
ἀκμάζον ἀφαιρεῖσθαι· ἀμελήσ
μεταχωνώσκειν ἀφὸς Δυρράχιον σπ
πεδάσασα, ἔνθα ἐστὶ ἡ παρασκ
πᾶσα Πομπηίῳ, δέον ἀπάγειν αὐτ
ἐτέρωθι ἐς ὁμοίας ἀπορίας. ἐ τοι
ἀπαγ

ἐπὶν, ἐς Ἀπολλωνίαν ἐυθὺς μετῆλθε, κ) ἀπ' αὐτῆς ἐς Θετταλίαν νυκτὸς ὑπερχάλε λαιθαίνων, Γόμφους τε, πόλιν μικρὰν, ἃ δεχομένην αὐτὸν, ἐξεῖλεν ὑπ' ὀργῆς, κ) ἐπέτρεψε τῇ στρατιᾷ διαρπάσαι. οἱ δ' ὡς ἐκ λιμοῦ πάντων ἐνεπίπλαντο ἀθρόως, κ) ἐμεθύσκοντο ἀπλήστως. κ) μάλιστα αὐτῶν οἱ Γερμανοὶ μελετῶντες κατὰ τὸ μέθυ ἦσαν· ὥστε δικεῖ κ) τότε ἂν ὁ Πομπήϊος ἐπελθὼν ἁρπάσασθαί τι λαμπρὸν, εἰ μὴ δόκιον ὅλως ὑπερεῖδεν ἐκ καταφρονήσεως· μέχρι Καίσαρ ἐπὶ τὰ σωτρονως ἡμέρας ὁδεύσας, ἐσμβαλὼν εἰς Φάρσαλον. λέγεται δ' ἐν τοῖς Γόμφοις γενέσθαι παράδοξα γυναῖα, κ) νεκροὺς τ' ἐπιφανῶν γερόντων ἐν ἰατρείῳ φανῆναι, κυλικων αὐτοῖς παρακειμένων ἀπράτοις, εἴκοσι μὲν, ὡς ἐς μέθυ καπηκεκλιμένοις ἐπὶ τὸ ἕδαφος, ἕνα δ' ἐπὶ θρόνου παρακαθεζόμενον οἷα ἰατρὸν, ὃς τὸ φάρμακον αὐτοῖς ἄρα παρέχει.

Πομπήϊος δ' ἐπὶ τῇ Καίσαρος ἀναζεύξει βουλὴν ἐποιήσατο, καὶ Ἀφράνιος μὲν ἐδόκει τὸ ναυτικὸν, ᾧ δὴ κ) πολὺ ἐπῆν, ἐπιπέμπειν Καίσαρι, κ) συνέχλειν γαλαστοκρατουμένους ἀλαμένῳ κ) ἀπορουμένῳ· τὸ δὲ πλέον αὐτὸν Πομπήϊον ἄγειν κ) ἀνδᾶν ἐς τὴν Ἰταλίαν, ἔνουν τε ἐκεῖ αὐτὴν ὄσαν, κ) πολεμίαν ἐρημον· κρατυνόμενον δ' αὐτῷ τε κ) Γαλατίαν κ) Ἰβηρίαν ἐξ εἰκίας κ) ἡγεμονικῶς τ' * αὖθις ἐπιχειρεῖν Καίσαρι· ὁ δ' ἐκ τούτου ἄρξειν ἂν οἱ ῥᾳδίως πολεμίων, ἐπειδὴ πρὸς λιμὸν αὐτίκα τὸν Καίσαρος στρατὸν μεταδήσεσθαι· ὧδε αὐτὸν ὑπάμενον ἔφασαν, ἐς Ἀπολλωνίαν ἐυθὺς μετῆλθε, κ) ἀπ' αὐτῆς ἐς Θετταλίαν νυκτὸς ὑπερχάλε λαιθαίνων, Γόμφους τε, πόλιν μικρὰν, ἃ δεχομένην αὐτὸν, ἐξεῖλεν ὑπ' ὀργῆς, κ) ἐπέτρεψε τῇ στρατιᾷ διαρπάσαι. οἱ δ' ὡς ἐκ λιμοῦ πάντων ἐνεπίπλαντο ἀθρόως, κ) ἐμεθύσκοντο ἀπλήστως. κ) μάλιστα αὐτῶν οἱ Γερμανοὶ μελετῶντες κατὰ τὸ μέθυ ἦσαν· ὥστε δικεῖ κ) τότε ἂν ὁ Πομπήϊος ἐπελθὼν ἁρπάσασθαί τι λαμπρὸν, εἰ μὴ δόκιον ὅλως ὑπερεῖδεν ἐκ καταφρονήσεως· μέχρι Καίσαρ ἐπὶ τὰ σωτρονως ἡμέρας ὁδεύσας, ἐσμβαλὼν εἰς Φάρσαλον. λέγεται δ' ἐν τοῖς Γόμφοις γενέσθαι παράδοξα γυναῖα, κ) νεκροὺς τ' ἐπιφανῶν γερόντων ἐν ἰατρείῳ φανῆναι, κυλικων αὐτοῖς παρακειμένων ἀπράτοις, εἴκοσι μὲν, ὡς ἐς μέθυ καπηκεκλιμένοις ἐπὶ τὸ ἕδαφος, ἕνα δ' ἐπὶ θρόνου παρακαθεζόμενον οἷα ἰατρὸν, ὃς τὸ φάρμακον αὐτοῖς ἄρα παρέχει.

Appolloniam, indéque in Thessaliam clàm noctu profectus est, ubi Gomphos, modicum oppidum, quod sibi portas clauserat, expugnavit præ ira, diripiendúmque præbuit militibus: qui famelici explebant se affatim & vino ingurgitabant, insigni Germanorum ebrietate & ridenda ceteris. Quare videtur tunc quoque Pompeius occasionem rei bene gerendæ amisisse, dum contemptum hostem non sequitur, donec Cæsar septem diebus continuato itinere castra circa Pharsalum metatus est. Fertur Gomphis accidisse quiddam memorabile, repertos in officina medici mortuos senes nobiles viginti humi jacentes cum calicibus, nullo affectos vulnere, similes ebriis, unum in sella sedentem ceu medicum potionem porrigentem aliis.

Gomphos Cæsar expugnat & diripit.

Germanorum ebrietas.

Castra Cæsaris ad Pharsalum.

Res memorabilis Gomphis visa.

Πομπήϊος δ' ἐπὶ τῇ Καίσαρος ἀναζεύξει βουλὴν ἐποιήσατο, καὶ Ἀφράνιος μὲν ἐδόκει τὸ ναυτικὸν, ᾧ δὴ κ) πολὺ ἐπῆν, ἐπιπέμπειν Καίσαρι, κ) συνέχλειν γαλαστοκρατουμένους ἀλαμένῳ κ) ἀπορουμένῳ· τὸ δὲ πλέον αὐτὸν Πομπήϊον ἄγειν κ) ἀνδᾶν ἐς τὴν Ἰταλίαν, ἔνουν τε ἐκεῖ αὐτὴν ὄσαν, κ) πολεμίαν ἐρημον· κρατυνόμενον δ' αὐτῷ τε κ) Γαλατίαν κ) Ἰβηρίαν ἐξ εἰκίας κ) ἡγεμονικῶς τ' * αὖθις ἐπιχειρεῖν Καίσαρι· ὁ δ' ἐκ τούτου ἄρξειν ἂν οἱ ῥᾳδίως πολεμίων, ἐπειδὴ πρὸς λιμὸν αὐτίκα τὸν Καίσαρος στρατὸν μεταδήσεσθαι· ὧδε αὐτὸν ὑπάμενον ἔφασαν,

Ceterùm Pompeius post discessum Cæsaris, adhibuit amicos in consilium: Ex his Afranius censebat, navalibus copiis, quibus ipsi præpollebant, urgendum Cæsarem vagum & inopem, & infestandum modis omnibus: terrestres verò ipsius Pompeii ductu mittendas in Italiam properè, faventem partibus & milite vacuam: qua præsidiis firmata cum provinciis Gallia Hispaniáque, domi & in Urbe rerum domina sedem belli constituendam, & aggrediendum Cæsarem. Sed hoc consilium quamvis salubre non placuit: in eorum magis sententiam itum est, qui ajebant fore ut Cæsaris exercitus fame coa-

ctus mox ab eo deficeret, & alioqui non multum superesse ad absolvendam victoriam, post prosperam pugnam ad Dyrrachium: ediverso turpissimum esse omitti fugientem Cæsarem, & victorem æquè ac victum fugere. His ille causis permotus, & maximè reverentia gentium Orientis à suo nutu pendentium, tum respectu Lucii Scipionis, cui timebat nequam cladem acciperet in Macedonia: ante omnia fretus
469 alacritate exercitus gestientis ad prælium, secutus Cæsarem, castra admovit & ipse ad Pharsalum, loco ab hoste remoto xxx stadiis. commeatus autem suggerebantur undique. Sic enim jam antè vias, portus, castella munierat, ut & terra continuè subveherentur & mari quivis venti ei conferrent. Cæsar verò id tantum habebat, quod quotidianis ægrè parabatur laboribus: ac ne sic quidem à quoquam suorum desertus est, sed divino quodam instinctu in hostes ferebantur pugnæ cupidi, ut qui se veteranos & decem annorum militiam expertos longè præstantioris armis tractandis quàm illos tirones ducerent. Quòd si operibus bellum trahendum esset, munitionibúsque ac laboriosis frumentationibus, ibi se inferiores fore ob ætatem jam vergentem: & omnino morarum pertæsi, censebant potius rem semel armis decernendam, quàm diutius ferendam famis injuriam. Quod & Pompeius intelligens, periculosum judicabat, cum viris exercitatis, tum etiam desperatione nihil non ausuris, congredi, & de summa rerum dimicare, præsertim ductu felicissimi Cæsaris: tutius verò

ὅλων σωπιεχθῶσιν δι' ἑνὸς ἔργου, δυνατώτερον δὴ ἔ. ἀκινδυνότερον, ἐκτήσασθαι τῆς ἀπορίας αὐτὸς, ἔτε γῆς εὐπόρων κρατυνῶντες, ἔτε θαλάσσης χερρόνησον, ἔτε ναῦν ἐς φυγὴν παρεῖναι ἔχοντες. ὁ μὲν δὴ κρατίστῳ λογισμῷ τελέσειν τὸν πόλεμον ἐγνωκει, καὶ ἐς λιμὸν ὀκ λιμοῦ τὸς πολεμίους ἐξενεγκεῖν· πολὺ δ' ἀμφ' αὐτὸν πλῆθος ἀνδρῶν δόξης τε τ βουλῆς ὁμοτίμων οἱ, καὶ τ καλουμένων ἱππέων οἱ λαμπρότατοι, βασιλεῖς τε πολλοὶ ἔ δυνάσται, οἱ μὲ ὑπ' ἀπειρίας, οἱ δ' ἀμέτρως τοῖς ἐκ τ Δυρραχίου ἐυπραγήμασιν ἐπηρμένοι, εἰσὶ δ' οἱ ὀ τῷ πλήθει ἐναγ τ πολεμίων, οἱ δ' ἔ κάμνοντες ὅμως τῷ πολέμῳ πλὴν κρίσιν ταχυτέραν μᾶλλον ἢ πεῖραν ἐπειγόμενοι, ἠρέθιζον, πάντες ἐξώτρυνον αὐτὸν ἐς τὴν μάχην· ἐπιδεικνύοντες ἀεὶ τ Καίσαρα παρατεταμένον τε ἔ ἀπειλέμενον. ὁ δὲ ἐξ αὐτῶ μᾶλιστα τῶδε αὐτὸς ἀνθιδιδοκει, ὅτι Καίσαρι μὲν τοῦτ' ἐξ ἀπορίας ἀναγκαῖον ἦν, σφίσι δ' ὀκ ἀφ' τοῦτ' ἔνκαιρον ἡσυχάζειν, ὅτι Καίσαρ ὑπ' ἀνάγκης ἐπείγετο. ἐνεχλέμενον δὲ ὑπό τε ἔ στρατοῦ παντὸς, ἐπηρμένης τοῖς ἐκ τὸ Δυρράχιον ἀμέτρως, ὀκ τῶν ἐπ' ἀξιώσεως, αὐτὸν ἐπιτιθεμένων ἐς φιλαρχίαν, ὡς ἐκόντα βραδύνοντα, ἵνα ἀνδρῶν ὁμοτίμων τοσῶνδε ἄρχοι, ἔ ἐπὶ τοῖδε αὐτὸν βασιλέα ἔ Ἀγαμέμνονα καλοιῶντων, ὅτι καὶ

facilius posse eos rerum omnium egestate divexatos & attritos opprimi, quum nec agrum teneant fertilem, nec importationes maritimas, ac ne navem quidem ad effugium. Itaque prudentissimo consilio decreverat bellum protrahere, & hostem fame exagitatum in aliam famem trudere. Sed quum esset circa eum magnus numerus senatorum dignitate parium, & equitum Ro. nobilissimus quisque, adhæc reges multi ac dynastæ, quidam per ignorantiam, quidam supra modum elati Dyrrachina victoria, quidam freti qua præstabant multitudine, nonnulli etiam bello fessi, & celeritatem magis probantes quàm recta consilia, omnes hortabantur eum ad prælium, ostendentes Cæsarem semper provocantem & stantem in acie. At ille hoc exemplum in ipsos retorquebat: & ajebat, Cæsarem inopia coactum id facere: sibi verò eo magis quiescendum, quò majore ille necessitate premitur. sed quum totus exercitus, proxima victoria tumens, flagitaret prælium, & honoratiores quique cavillarentur in eum, quòd imperio præsenti sibi placens, ideo de industria cunctaretur, quo diutius inter tot pares alioquin eminear: jámque regem per jocum vocarent, & Agamemnonem, quòd

Pompeii prudens consilium.

470

Cavillationes in Pompeium.

Pompeius, & ille rex &

Καὶ ὅτι τοῦδε αὐτὸν βασιλέα καὶ Ἀγαμέμνονα καλούντων.] Id à Domitio Ænobarbo in Pompeium jactatum tradunt. Sed ejusmodi obtrectationes clarissimorum aliquando imperatorum proventus non parum sufflaminarunt. Ita Marius per publicanos in Africa negotiantes *crimimatus Metelli lentitudinem*,

Agamemnon per jocum vocatus.

& ille propter bellum imperitasset regibus: passus est dimoveri se à proposito, fortuna jam & aliis in rebus adversa toto hujus belli tempore: factus enim seipso segnior omnino ac tardior, invitus se parabat prælio, tum suo malo, tum eorum qui id suasere. Ea nocte Cæsar tres legiones frumentatum miserat: laudans enim Pompeii cunctationem, & ratus permansurum in eo consilio, curabat frumentum undecunque convehi: sed ubi sensit hostem contra se parari, gavisus expressum id, ut conjiciebat, pervicacia militum, celeriter revocatis omnibus & ipse

Sacra Marti & Veneri genitrici facit Cæsar.

suos paratos esse jussit, de media nocte operatus sacris Martis & genitricis Veneris: nam à Julio

Julia gens.

Æneæ filio Julia gens ut nomen ita genus ducere creditur: simúlque ædem deæ vovit in Urbe sacrandam, si propitia juvaret victoriam. Ut verò fulgetrum de cælo à Cæsarianis castris ad Pompeiana delatum est, ibíque demum extinctum, Pompeiani sibi pollicebantur illustrem de adversariis victoriam: at Cæsar sic interpretatus est, extincturum se

Omina.

uno impetu gloriam adversari

nem, trahentis jam in tertium annum bellum, & naturalem nobilitatis sapo-biam, morandique in imperiis cupiditatem. effecit ut sibi consuli creato bell Metello pene patrati summa committeretur. Videndi Velleius lib 2. c. xi. & Salust. Jugurth. c. 64. Apud Dionem lib. 35. in principio quoque legimus Lucullum non ab aliis tantum, sed & ab ipsis civibus reprehensum, quod Tigranem debellare noluerit: quo diutius cum imperio esset. Nec vana sæpè est ista suspicio. Sic Annibal amicis crebro dixisse fertur, ideo se bellum trahere, ne debellatis Romanis ipse imperio privaretur, ut Appianus noster superius pag. 336. scriptum reliquit.

T'μὴ

τὰ Πομπηίου. αὐτῷ δὲ τῷ Πομπηίῳ τὸ αὐτῆς νυκτὸς πρὸ τῶν ἱερείων ὀφθῆναι δοκεῖ, καὶ μείζοσιν ἐσμοῖς ἐπὶ τοῖς βωμοῖς ἐκάθισε, ζῴοις ναγελοῦς. μικρὸν τε πρὸ ἕω παντὶν ἐνέπεσεν αὐτῷ τῷ στρατῷ· καὶ τόδε πρόσθεμεν αὐτὸς καὶ κατεσκήπτας, ἀνεπαύετο σὺν ὕπνῳ βαθεῖ. πρόσειληφότων δ' αὐτὸν τῶν φίλων, ὄναρ ἔφασκεν ἀρτι νεὼν ἐν Ῥώμῃ κατηρεφῆ Ἀφροδίτῃ νικηφόρῳ. καὶ τόδε μέν, ἀγνοίᾳ τῶν Καίσαρος εὐχῆς, οἵτε φίλοι καὶ ὁ στρατὸς ἅπας πυθόμενοι ἥδοντο, καὶ πάλαι ἀλόγως σὺν ὁρμῇ καὶ καταφρονήσει χωρεῖν ἐπὶ τὸ ἔργον, ὡς ἐπὶ ἕτοιμον. ὧν γε πολλοὶ καὶ πρὸς σκηνὰς δείπνας ἀνίεσαν ἤδη, συμβόλῳ νίκης· καὶ οἱ ἱερόποντες αὐτοῖς δαῖτα λαμπροτάτην ἐπόρσυνον. εἰ δ' οὐ καὶ τῷ Καίσαρος χρηστοσύνης ἐς ἀλλήλους ἤδη δύσελπιν ἔσχον. ἄπορ ὁ Πομπήιος, οἷα πολέμων ἔμπειρος, ἀπεστρέφετο, καὶ νεμεσῶν ἐπ' αὐτοῖς, συνεκαλύπτετο· κατεσιώπα δ' ὁμως ὑπὸ ὄκνου καὶ θείους, ὥσπερ ὁ στρατηγῶν ἔπι, ἀλλὰ στρατηγούμενος, καὶ πάλαι πρόσθεν ὑπὸ ἀνάγκης ἀβούλῳ γνώμῃ πεισθεὶς ἀνδρὶ μεγαλεργῷ, καὶ πεφὼ πᾶν ἔργον ἐς ἐκεῖνο τὸν ἡμέραν εὐτυχεστάτῳ ῥυσθῆναι, τὸ δύσθυμον συνέπεπτωκεί· εἴτε ὅτι τὰ συμφέροντα κρίνων οὐκ ἔπειθεν, ἀλλ' ἐπὶ κύβον ἐχώρει πλήθει ἀνδρῶν τοσῶνδε σωτηρίας, καὶ τῇ ἑαυτοῦ δόξης ἐς τότε ἀκοσμήτου· εἴτε τι καὶ μαντικώτερον αὐτὸν, πλησιάζοντα ἤδη τοῦ κακοῦ, σωτηρίοισιν μίλλοντα τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐκ δυναστείας ποιήσαι ἀθρόως ἐκπεσόντα.

simul & potentiam. Pompeio eadem nocte sacrificanti elapsæ victimæ comprehendi nequiverunt: examen quoque apum insedit altaribus, animantium tardarum: & paulo ante lucem Panicus terror in exercitum incidit: quem ille postquam circumcursando sedavit, somno se dedit profundo. Excitatus deinde ab amicis, ait se in somnis ædem in Urbe dedicasse Veneri victrici. Eam à Cæsare votam nescientes amici & milites, omnes audito somnio gaudebant: & rati se jam rem factam habere, contemptim agebant omnia, non tam ratione quàm impetu, adeo ut multi tentoria lauro coronarent, 471
quod est insigne victoriæ, & servi epulas eis pararent splendidissimas, quidam etiam de summo pontificatu Cæsaris inter se contenderent. quæ Pompeius ut rei militaris peritus aversabatur, indignationem tamen dissimulans: pigebat enim, nec tutum erat eos reprehendere qui imperare mallent quàm imperata facere, quorum importunitate omnia faciebat, præter animi sui sententiam: adeo virum magnificum & ad eam diem felicissimum tunc torpor quidam occuparat, sive illum malè habebat, quòd sperne-rentur ipsius consilia, quamvis optima, & cogeretur aleam jacere de salute tot hominum, suáque hactenus incomparabili gloria: sive mens propinqui mali præsaga, terrebat amissurum uno momento tantam potentiam.

Pompeii exercitus victoriam canit ante triumphum.

Pompeii torpor.

Pompeii dictum.

Hoc tantùm apud amicos prolocutus, eam diem, uterlibet vinceret, fore populo Romano magnarum calamitatum initium, cœpit aciem ſtruere. quod verbum per trepidationem tum elapſum quidam æſtimantes, putabant ne Pompeium quidem ſi viciſſet temperaturum à tyrannide. Fuerunt autem copiæ, ut, omiſſis aliis parum inter ſe conſentientibus, Romanorum graviſſimos ſcriptores ſequar, qui Italici nominis milites, ceu robur exercitus, diligenter percenſent, auxiliorum neglectim mentionem facientes, quaſi acceſſionis modicæ: Cæſari quidem XXII. M. & in his circiter mille equites: Pompeio verò pluſquam duplum, & in his equitum ad VII. M. atque ita fide digniſſimi autores produnt, LXX Italorum millia conflixiſſe hoc prælio: qui pauciores ſcribunt, LX. M. numerant: qui verò multitudinem exaggerant, CCCC. M. ex his Pompeianos ſeſquialtera parte plures fuiſſe ajunt: alii Cæſarianos partem tantùm tertiam: tanta eſt de exacta veritate diſſenſio. Utcunque ſe res habuit, in hoc genere uterque totam collocabat fiduciam. Ceterùm in auxiliis Cæſaris erant equites Galli & alius tranſalpinorum Gallorum numerus: Græcorum etiam levis armaturæ, Acarnanes, Ætoli, Dolopes: in Pompeii verò, multitudo gentium Orientalium, pars equites, pars pedi-

Cæſaris & Pompeii copiæ.

472

Τοσοῦτον δὴ εἰπὼν τοῖς φίλοις ὅτι, ἤδη ἡμέρᾳ, ὁποτέρῳ ἂν ἐπικρατήσωσι, μεγάλων ἐς ἅπαν Ῥωμαίοις ἄρξει κακῶν, παρεπεπαται τὴν τῶν μάχων. ᾧ δὴ καὶ μάλιστα αὐτὸ τὸν Ἀφρανιαν ἐφεπεσθαι τοῖς ὑπὲρ τοῦ φόβου νομίζοντες, ἡγοῦντο ἂν, εἰ Πομπήιον κρατήσαντα μεθέσθαι τῆς μοναρχίας. ἔρριπται δὴ (ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, πολλῶν ἀμφίλογα ὄντων, ἑπομένῳ μάλιστα Ῥωμαίων τοῖς τὰ πιθανώτατα γράφουσι) τὸ ἐξ Ἰταλίας ἀνδρῶν· οἷς δὴ καὶ μάλιστα θαῤῥοῦντες τὰ συμμαχικὰ οἱ ἀκολουθοῦσιν, οὐδὲ ἀκριβοῦσιν, ὡς ἐλάσσοσι, τὸ ὀλίγον ἐν αὐτοῖς ἐς πεζικὴν χώραν ἡγοῦνται) Καίσαρι μὲν ἐς διμυρίους ἱππέας δισμυρίους, καὶ τούτων ἱππεῖς ἡμιμυρίους ἀμφὶ τοὺς χιλίους· Πομπηίῳ δ' ὑπὲρ τὸ διπλάσιον, ἐς τούτων ἱππεῖς ἑπτακισχιλίους· ὧδε μὲν πῆ τὰ πιθανώτατα λέγουσι δοκεῖ μυριάδες ἑπτὰ ἀνδρῶν Ἰταλῶν συμπεσεῖν ἀλλήλοις ἐς μάχην. οἱ δ' ὀλιγώτερους, ἑξακισμυρίους φασὶν· οἱ δ' ὑπερπεπτωκότες, πεντακοσιοστὴν μελάδας γεγενῆσθαι λέγουσι. καὶ τούτων οἱ μὲν ἡμιόλιον, οἱ δ' οὐκ ἔλασσον ἡμίσουσιν ἀμφὶ τὰ δύο τοῦ Πομπηίου μέρη· τοσοῦδε μὲν ἀμφίλογοί εἰσι καὶ ἐς ἀκριβοῦς. ὅπως δ' οὖν εἶχε, τοῖσδε μάλιστα τοῖς ἐξ Ἰταλίας ἑκάτερος αὐτῶν ἐθάῤῥει. τὸ μὲν συμμαχικὸν ὧν, Καίσαρι μὲν ἱππεῖς τε Κελτοὶ, Κελτῶν τὸ ὑπὲρ Ἄλπεις ἀεθλοφόροι ἄλλοι· Ἐλλήνων δὲ ἐπέλαζον αὐτῷ Δόλοπες, Ἀκαρνᾶνες, Αἰτωλοί· τοσοῦδε μὲν τῷ Καίσαρι σωματοφύλακες· Πομπηίῳ δ' ὑπῆρχε τὰ ἐθνη καὶ πλήθη, τὰ μὲν, ἐξ ἵππων, οἱ δ', πεζοί· ἀλλ'

μὴν τῆς Ἑλλάδος Λάκωνες, ὑπὸ τοῖς ἰδίοις βασιλεῦσι παρόντες, καὶ ἡ ἄλλη Πελοπόννησος, καὶ Βοιωτοὶ μετ' αὐτῶν. ἐστράτευσε δὲ καὶ Ἀθηναῖοι, κηρυξάντων μὲν αὐτὸς ἑκατέρων μὴ ἀδικεῖν τὸ στρατὸν, ὡς ἱερεῖς τῆς Ἰσημφόρων, ὧν δὲ τῶν δόξαν ἄρα ἐς πολέμου τραπέντες, ὡς ὑπὲρ τῆς Ῥωμαίων ἠρεμονίας ἀγωνιόμενοι· ἐπὶ δὲ τοῖς Ἕλλησιν ὁλίγου πάντες, ὅσοι προσοικοῦντι τῷ ἐν κύκλῳ θαλάσσῃ ἐπὶ τῷ ἕω, Θρᾷκές τε καὶ Ἑλλησπόντιοι, καὶ Βιθυνοὶ, καὶ Φρύγες, καὶ Ἴωνες, Λυδοί τε καὶ Παμφύλιοι, καὶ Πισίδαι, καὶ Παφλαγόνες, καὶ Κιλικίαι, καὶ Συρία, καὶ Φοινίκη, καὶ τὸ Ἑῴων γένος, καὶ Ἄραβες, οἱ τούτων ἐχόμενοι, Κύπριοί τε καὶ Ῥόδιοι, καὶ Κρῆτες σφενδονῆται, καὶ ὅσοι ἄλλοι νησιῶται· παρῆσαν δὲ καὶ βασιλεῖς καὶ δυνάσται στρατὸν ἄγοντες, Δηϊόταρος μὲν, τετράρχης Γαλατῶν τῶν ἐώων, Ἀρμενίης δὲ, Καππαδόκων βασιλεύς. Ἀρμενίους δὲ ἦγε τοὺς ἐντὸς Εὐφράτου στρατηγὸς Ταξίλης, καὶ Ἀρμενίους τοὺς ὑπὲρ Εὐφράτου Μεγαβάτης, ὕπαρχος Ἀρτάπου βασιλέως· ἄλλοι τε μικροὶ δυνάσται συνεπιλαμβάνοντο τοῦ πόνου. λέγεται δὲ καὶ ἀπ' Αἰγύπτου νῆες ἐξήκοντα αὐτῷ παραγενέσθαι τῶν Αἰγύπτου βασιλέων Κλεοπάτρας τε καὶ τοῦ ἀδελφοῦ παιδὸς ἔτι ὄντος. ἀλλ' οὗτοι μὲν οὐ συνεκόμισαν· ἦσαν δὲ τὸ ἄλλο ναυτικὸν, ἀλλ' ἐπὶ δρυΐας ἐν Κερκύρᾳ κατέμενε. καὶ δοκεῖ Πομπηίου τοῦτο μάλιστα ἁμαρτεῖν, τὰς μὲν νεὼς ἐκπέμψαι, ὧν δὴ πολὺ περιῆν ἐδυνάτο παντὶ τῷ ἐπικτῶντι ἀγορὰν τὰς πολεμίους ἀφαιρεῖσθαι· ἐν δὲ ἀ-

tes, ex Græcia verò Lacones cum ſuis regibus, & reliqui Peloponneſii, cum eíſque Bœoti: quin & Athenienſes venerunt in hanc militiam, quamvis utraque pars per præconem edixerat, nequis eos læderet, ut ſacerdotes Legiferæ Cereris: attamen exciti ſunt ad tanti belli gloriam, quaſi pugnaturi pro imperio Romani populi. Poſt Græcos deinde omnes fermè nationes quotquot verſus Orientem per circuitum mare accolunt, Thraces, Helleſpontii, Bithyni, Phryges, Iones, Lydi, Pamphylii, Piſidæ, Paphlagones, Cilices, Syri, Phœnices, Hebræi, contiguíque his Arabes, Cyprii, Rhodii, Cretenſes funditores, & inſulani ceteri. Aderant & reges dynaſtæque cum ſuis auxiliis, Deiotarus tetrarcha Gallogræcorum, & Ariarathes rex Cappadocum. Armenios ciſeuphratenos ducebat Taxiles: tranſeuphratenos Megabates legatus Artapæ regis. Alii quoque minores dynaſtæ adjutabant pro viribus. Fertur & ex Ægypto naves LX ei miſſas à regibus Cleopatra fratréque hujus etiam tunc puero: verùm hæ non interfuêre prælio, ſicut nec cetera claſſis, ſed otioſæ ſtabant in Corcyra. Apparétque Pompeium parum prudenter feciſſe, quòd contemptis claſſibus quibus in tantum præpollebat, ut poſſet undique prohibere quominus commeatus advehérentur hoſti, maluit terreſtri pugna de-

cernere cum viris ob exhaustos multos labores magnanimis & ferocibus ad prælia: quos quominus caveret, clade Dyrrachina factum videtur: qua nihil accidit rebus Cæsaris opportunius: propter eam enim inflati Pompeiani contra suum imperatorem pervicaces sunt redditi, & sine arte ad certamen ferebantur.

Clades Dyrrachina quàm Cæsari profuerit.

473 Verùm id Dei consilium fuit, ut nasceretur potentissimum hoc quod nunc quaquaversum in immensum patere videmus imperium. Instante verò pugna, uterque suos pro concione cohortatus est, Pompeius verbis hujusmodi, Vos milites ad hunc laborem imperantes magis quàm imperata facientes acceditis: vos enim quum ego malim diutius infestare Cæsarem, hoc certa-

Pompeii suos hortantis verba.

γῶνι πιζῷ σωσενεχθεὶς ἀνδράσι κ
πόνε πολλοῦ μεγαλαυχοις τε ἐ
ελώδεσιν ἐς μάχας ῥοωμβρεις. ἀλ
αὐτὸν αὐτὸς φυλαξάμενον εἶει διορ
ράχιον αὐτῷ θεοβλάβεια δοκεῖ πα
αγαγεῖν, οὐ καιρῷ μάλιστα δὲ πα
των ἥδε τῷ Καίσαρι ῥοωμβρις. ἀλ
ηδ αὐτῷ ὁ φρατὸς ὁ τοῦ Πομπη
κουφόνως μάλα ἐπῆρθη, κ ἐ φρα
τηγὲ σφῶν κατεκράτησαν, ἐ ἐς τ
ἔργον ἀπρεπολέμως ἐτεραπεῖ. ἀλ
λα τάδε μὲν ὠκνόμει θεὸς ἐς λόγ
τῆσδε τ νῦ ἐπιχείρησης τε πάλ
ἐμμηνίας. τότε δ' αὐτῶν τὸν φρα
πὰν ἑκάτερ ἐ σωκαλῶν, ἐπεκε
νε· Πομπήϊ μὲν τοιάδε λέγω,
„ Ὑμεῖς, ὦ συστρατιῶται, σφε
„ γεῖτε δ πόνε μᾶλλον ἢ σφατη
„ θε· αὐτοὶ γάρ, ἐμοῦ τὰ Καί
„ σερ ἐκτενῆ ἐπ βουλόμου
„ τ ἀγῶ

Ὑμεῖς, ὦ συστρατιῶται, στρατηγεῖτε τ πόνε μᾶλλον ἢ στρατεύεσθε.] Gelenio, illa prima hujus orationis verba ita vertenti, *Vos milites ad hunc laborem imperantes magis quàm imperata facientes acceditis:* assentitur P. Candidus. nam & hic initium istud ita reddit, *Vos quidem ô commilitones huic labori præsidetis magis quàm ab aliis vobis imperetur.* Poterat igitur Pompeius, verbis Cæsaris ad idem fere significandum utens, dicere, στρατηγοῦμεν ἤδη μᾶλλον τ ὑμεῖς ἢ στρατηγῶ. Sic enim Cæsar in sua, quæ hanc sequitur, oratione, de Pompeio loquens, καὶ οὐδὲ στρατηγοῦντα ἐπ μᾶλλον ἢ στρατηγούμενον. Sed, ad illum concionis Pompeianæ locum ut revertar, quiddam mihi scrupuli istud affert, quòd, quum οἱ στρατηγοῦντες etiam, seu στρατηγοὶ, dicantur στρατεύεσθαι, hîc eorundem utrunque esse negetur, sequendo eam quam habemus lectionem. Venit ergo in mentem suspicari, scriptum fuisse, στρατηγεῖτε τῷ πόνε μᾶλλον ἢ στρατεύεσθε μόνον. Vos (inquit) dicendi potius estis στρατηγεῖν τῷ πόνε, quàm στρατεύεσθαι solùm. Scimus alioqui, hoc unum de aliis militibus, qui suo imperatori subsunt, dici solere: non autem & illud alterum, videlicet στρατηγεῖν. Observandum est autem poni hîc τὸν πόνον pro eo quod passim τὸ ἔργον dici videmus.

Ἐμοῦ τὰ Καίσαρος ἐκτενῆ ἔπ βουλομένου.] Debuit alio uti verbo quàm hoc *infestare*, ad exprimendum ἐκτενῆ. Valde enim latè hujus Latini verbi significatio patet, quum multis possimus modis aliquem infestare. Videndum igitur annon debuerit potius dicere, *Cæsarem atterere*, sive *Res Cæsaris atterere*. (quoniam scriptum est, τὰ τῦ Καίσαρος, non τ Καίσαρα) vel, *Cæsarem fatigare*, aut aliquid hujusmodi. Eo quidem certè verbo quo P. Candidus usus est, minimè uti debemus, nisi ridere libeat. vertit enim *Cæsarem*

mag-

» τ' ἀγῶνα τόνδε ἀφυλακτεῖσθε·
» ὡς οὖν ἀγωνοθέται τῆς μάχης,
» χρήσασθέ μ', ὡς ἐλαττόσι πολὺ
» πλείονες, καταφρονεῖτε ὡς ἥσ-
» σημένων νενικηκότες, καὶ γεραιτέ-
» νοις, καὶ παλαὶ κεκμηκόσιν ἀ-
» κμῆτες ἄνδρες· οἷς ὑπάρχει δυνά-
» μεις τοσῆδε καὶ πεποίθησις, καὶ
» τὸ συνειδὸς ἀπὸ τῆς αἰτίας ὑπὲρ
» γὰρ ἐλευθερίας & πατρίδος ἀ-
» γωνιζόμεθα μᾶλλον καὶ δόξης
» ἀγαθῆς, καὶ τοσῶνδε ἀνδρῶν, τῆ
» μὲν ἀπὸ βουλῆς, τῆ δ' ἱππέων,
» ἐφ' ἅπασιν ἕνα ληστεύοντα τὸν
» ἡγεμονίαν. ἴτε οὖν ὡς ἠξιοῦτε,
» μετ' ἀγαθῆς ἐλπίδος, ἐν ὄψει
» πάντων τῶν πεφυγότων αὐτῶν
» τῷ θεῷ τὸ Δυρράχιον γνωμένην,
» & ὅσα σημεῖα μιᾶς ἡμέρας κρα-
» τοῦντες αὐτῶν ἐλάβομεν. Ὁ μὲν
δὴ Πομπήϊος ὧδε ἔλεγε· ὁ δὲ Καῖ-
σαρ τοῖς ἰδίοις τοιάδε, Τὰ μὲν
δυσχερίστερα ἤδη νενικήκαμεν ὦ
φίλοι· ἀντὶ γὰρ λιμοῦ καὶ ἀπο-
ρίας ἀνδράσι μαχόμεθα· ἥδε ἡ

men depoſcitis: itaque ut ipſimet diſpenſatores & arbitri hujus prælii, ſic rem gerite tanquam plures cum paucioribus: ſic eos contemnite, ut par eſt contemni victos à victoribus, ſenes à juvenibus, feſſos à recentibus, præſertim quum potiores ſitis non ſolùm apparatu & viribus, ſed etiam bonæ cauſæ conſcientia: nam pro libertate dimicamus & patria, pro legibus & gloria, pro tot ſenatorii equeſtríſque ordinis viris, contra unum ad dominatum graſſantem per latrocinium. Ite igitur, cum bona ſpe quò ſert animus, memores fugæ eorum ad Dyrrachium quótque tunc ſigna una die capta retulerimus. Cæſar quoque ſuos ſic affatus eſt, Difficilior pars laboris commilitones jam profligata eſt, jam enim non cum fame inopiáque, ſed cum viris pugnabimus. Hæc dies decernet omnia. Memineritis

Cæſaris ſuos hortantis verba.

macerare. Quid ſi tamen ſe excuſans P. Candidus dicat, ſe intellexiſſe, ἐκτεύξεσθαι præſertim τῷ λιμῷ, id eſt fame. id autem eſſe macerantis. Habebit certè in principio orationis ipſius Cæſaris, locum, quem pro ſe planè facere meritò dicet, ἀντὶ γὰρ λιμοῦ καὶ ἀπορίας, ἀνδράσι μαχόμεθα. (niſi potius μαχούμεθα ſcribendum eſt, ut paulo poſt monebo) Verùm non ad λιμὸν tantùm ſed ad alia varia ἀπορίας genera, quibus conflictabatur Cæſar, reſpici arbitror. Fuit autem valde reprehenſus poſtea Pompeius quòd non paſſus ſit Cæſarem ita variis (ut dixi) ἀπορίας generibus ἐκτεύξεσθαι. Sed qui eum defendunt, reſpondent, eos qui præcipuæ in ejus exercitu erant autoritatis, longiorem moram ferre noluiſſe, & illum quodammodo ad pugnam coegiſſe. Audimus autem eum hîc omnibus ſimul militibus illud objicientem, videlicet non fuiſſe ab illis exſpectatum id, quod exſpectandum cenſebat, pugnæ inferendæ tempus. Vide Dionem, qui & alia in Pompeii de pugna conſilio reprehendit quàm Appianus in fine paginæ proximè præcedentis.

Καὶ τὸ συνειδὸς ἀπὸ τῆς αἰτίας.] Quod hîc dicitur τὸ συνειδὸς ἀπὸ τῆς αἰτίας, convenit cum eo quod lectum jam nobis fuit, initio pag. 460. καὶ αὐτῷ τῷ λογισμῷ τῷ πολέμικ.

Ἀντὶ γὰρ λιμοῦ καὶ ἀπορίας ἀνδράσι μαχόμεθα.] Suſpecta non debet eſſe hæc ſermonis forma, ἀντὶ γὰρ λιμῷ καὶ ἀπορίας ἀνδράσι μαχόμεθα,

tis modò quid ad Dyrrachium sitis polliciti quo pacto me spectante conjuraveritis, non redituros vos nisi victores ex acie. Hi sunt contra quos ab Herculis columnis venimus: hi qui nos non sustinendo profugerunt ex Italia: hi qui nos per decennium cum hoste conflictatos, post innumeras victorias, post quadringentas Hispanorum & Gallorum Britannorúmque nationes adjectas imperio, debitis honoribus privare voluerunt, & triumpho ceterísque commodis & præmiis: hi apud quos nec jus meum quicquam valuit nec gratia. Nostis ipsi quos dimiserim incolumes, sperans me ab eis impetraturum æquum aliquid. Hæc omnia vobis in mentem venient hodie: tum si quam in me experti estis erga vos fidem ac benevolentiam, si quam liberalitatem ac munificentiam. Nec est difficile

,, ἡμέρᾳ κρινεῖ πάντα. μίμησ
,, μοι τ' ὦ Δυρράχιοι ὑπ
,, χιλίας, καὶ οὓς ἐφοβεῖτ
,, σωσώμενοι ἀλλήλοις, μὴ κα
,, τες ἀσθ' ἑπανήξειν. οὐδὲ ἐστ
,, ἄνδρες, ἐφ' οὓς ἐξ Ἡρακλ
,, κηλῶν ἤλθομεν, οἵδε οἱ φ
,, γόντες ἡμᾶς ἐξ Ἰταλίας, οἱ π
,, δέκα ἔτεσιν ἀθλοῦντας ἡμᾶς
,, πολέμους τοσούσδε καὶ τοὺς
,, ἀριθμήτους ἀνύσαντας, καὶ Ἰβ
,, ρων καὶ Κελτῶν καὶ Βρεττανῶν
,, τετρακόσια ἄξια ποιησαντας τ
,, πατρίδι, δίκαιον ἀγέρασ
,, νοῦ θελάμβου τε καὶ ὑμᾶς, κ
,, ἀσθ' ἓς τὰ δίκαια αὐτὸς ἐγω
,, καλέσαντ' ἔπειθον, ἀδι χαρ
,, σιν ἐξιόντων· ἴστε δὲ μεθ' ὧ
,, πιθεῖς, ἐλπίσας ἡμῖν τ
,, αὐτῶν ἕσεσθ δίκαιον. πῶς
,, μοὶ τήμερον ἀνδρῶν ἀνηγ
,, καὶ τ' ἐμῆς πρὸς ὑμᾶς, εἰπ
,, ισέ μοι, κηδεμονίας ἢ πίστ
,, ἢ δωρεῶν μεγαλοφροσύ
,, ἃ δυσχερὲς νεοσρατεύτοι ἢ

pro eo quod dicendum esset (pluribus verbis utendo) ἀντὶ γὰρ τοῦ λιμοῦ κ
πειρα μάχεσθαι, ἀνδρᾶσι μαχούμεθα. Suspectam (inquam) hanc senten
nis formam habere non debemus, quum & alibi Appianum ita prepositio
illa ἀντὶ uti observarim. At P. Candidus, verbum verbo reddens, in ambi
guitatem incidit. Ita enim ille, *Pro fame quippe & inopia cum viris decertatu*
Non dubito tamen quin μαχούμεθα Appianus scripserit, non μαχόμεθα
licet Candidus hanc lectionem agnoscat.

Οὐδὲ χάρειν ἐξιόντων.] Suspicor scriptum fuisse, οὐδ' ἂν τι χάριτι ἐξ
νων. Et post μεθ' ἧκα deesse aliud nomen adjectivum, vel ex particula ἂν
apparet. Hoc autem (quodcunque sit) illi ἀπαθεῖς synonymum esse arbi
tror, veluti quum Latinè *salvos & incolumes* dicimus. Ne autem, qui mo
deret in locum ubi scriptum esset, *& incolumes*, alio adjectivo haud præditu
deesse nomen *salvos*, non diceret. Quidni verò σώους ante ἀπαθεῖς deside
rari itidem dicamus?

Τῶνδε οὖν μοὶ τήμερον ἀθρόων ἀνενέγκατε καὶ τ' ἐμῆς πρὸς ὑμᾶς, εἰ
σωίστε μοι, κηδεμονίας ἢ πίστεως, ἢ δωρεῶν μεγαλοφροσύνης.] Deesse ver
cem, ad quam hi omnes genitivi referantur, non dubito quin Græca in lin
gua exercitatus lector mecum dicturus sit. Sed quænam illa est? an esse ne
dicendum est? ut legatur τίσιν ἀνενέγκατε, vel ἀνενέγκατε τίσιν: quum
Candi

» ἐκπολέμων ἔπι πολυπόνους ἀγωνι-
» στὰς ἀθεμίτως· ἄλλως τε καὶ
» μειρακιωδῶς εἰς ἀταξίαν & δυσ-
» πείθειαν τοῦ στρατηγοῦ τραπέντων.
» ὃν ἐγὼ πιθανόμενος δεδίοτα μὴ ἀ-
» κοντα χωρεῖν ἐπὶ τὸ ἔργον, τύχη
» τε παρακαλοῦντα ἤδη, & νω-
» θρὸν καὶ βραδὺν εἰς ἅπαντα γεγε-
» νημένον, καὶ ἤδη στρατηγοῦντα ἔπι
» μᾶλλον ἢ στρατηγούμενον. καὶ πά-
» ντα μοι ταῦτα μόνων ἐστὶ τῶν Ἰτα-
» λῶν. ἐπεὶ τό γε συμμάχων μη-
» δὲ φροντίζετε, μηδ' ἐν λόγῳ
» τιθεσθε, μηδὲ μάχεσθε ὅλως ἐκ-
» κείνοις. ἀνδραπόδοις ἔοικοτ' εἶναι Σύ-
» ροις καὶ Φρυξὶ & Λυδοῖς, φεύ-
» γειν ἀεὶ & δουλεύειν ἑτοίμοις, οἷς,
» ἐγὼ σαφῶς οἶδα, καὶ ὑμεῖς δὲ
» αὐτίκα ὄψεσθε, εἰδὲ Πομπήϊον
» αὐτὸν ταξιν ἐκφυῶντα πολέμου·
» ἕξεσθε οὖν μοι τῶν Ἰταλῶν μόνων,
» κἂν οἱ συμμαχοι δικλω κινῶν
» σθελήσουσιν ὑμᾶς καὶ θορυβοποιῶ-
» σι. τρεψάμενοι δ' αὐτοὺς, τῶνδε μὲ ὡς συλλεόντων φεισόμεθα, τοὺς δὲ

à veteranis vinci tirones & imperitos artium militarium, pueriliter absque ullo ordine ruentes, contempto imperatore suo: quem ego sat scio timentem & invitum prodire in aciem, fortuna ejus senescente, ipsum quoque segnem ac tardum redditum, nec tam imperantem quàm parentem alienis imperiis. Et hactenus de solis loquor Italis: nam de auxiliaribus nolo vos esse solicitos, aut ullo eos in numero ponere, aut armis invadere mancipia Syra Lydáque & Phrygia, ad fugam tantùm & servitutem nata: quibus, id quod scio, móxque ipsi videbitis, ne Pompeius quidem ullum locum assignabit in acie. Vos mihi solos urgete Italos, & si vos auxiliares more canum concursando perturbare voluerint, illis prius fusis à cæde ut co- 474

Candidus ita verterit, *Horum omnium vindices in unum mihi adeste.* Parum certè mihi emendatio hæc arridet (etiamsi aliquid autoritatis ei tribuere videatur illa Candidi interpretatio) quòd τίσιν non itidem sequentibus genitivis aptare possim. At verò idem ille interpres, illis jungit vocem *reminiscamini.* Sed hoc verbum cum illis, εἰπὲ σωίσιτέ μοι, quid commune habet?

Εἰπὲ πολυπόνους ἀγωνιστὰς ἀθεμίτως.] Multo libentius πολυπείρους ἀγωνιστὰς legerim.

Ἄλλως τε καὶ μειρακιωδῶς εἰς ἀταξίαν καὶ δυσπείθειαν τοῦ στρατηγοῦ τραπέντων.] Observatione dignum, δυσπείθειαν τοῦ στρατηγοῦ, pro δυσπείθειαν εἰς τὸ στρατηγόν. vel, τὸ δυσπειθεῖς εἶναι τοῦ στρατηγοῦ. Gelenius tamen vertit, *contempto imperatore suo.* perinde acsi dictum esset καταφρόνησιν τοῦ στρατηγοῦ. Et verò ex contemptu nascitur δυσπείθεια: sed tamen voce utendum erat quæ Græcæ responderet, saltem per periphrasin. Malè enim P. Candidus, quum unam vocem Gracam una Latina reddere volens, dixit *dissidentiam.* Cetera non abs re τῆς δυσπειθείας Pompeianorum mentionem facit Cæsar, qui contra τὸ ὑπηκόους in suis magni se facere ostendit, pag 461.

Τύχη τε παρακαλοῦντα ἤδη, καὶ νωθρὸν καὶ βραδὺν ὡς ἅπαντα γεγενημένον.] Verba hæc, τύχη τε παρακαλοῦντα ἤδη, sunt tanquam respondentis ad illa Pompeii, (non secus quàm si conjectura esset assequutus quæ ab illo dicta erant) καὶ εἴπε δεῖ μοι πολέμων ἐμπειρίαν καὶ τύχην, ἐπηΐτην μὲν ἐμὲ νῦν γενομένην.

οἷς

ut cognatorum abstineamus: in hos verò sæviamus ad terrorem incutiendum ceteris. Ante omnia ut sciam vos pollicitorum memores aut mortem optare aut victoriam, exituri vallum meo jussu convellite ipsimet, fossasque complete aggere, ut nihil nobis reliquum faciamus præter victoriam: & hostes videndo nos carere castris, necessariò suis usuros intelligant.

Hæc locutus, tamen ad impedimentorum custodiam reliquit duo millia senum admodum, ceteri exeundo vallum prosternebant magno silentio, & in fossam congerebant. Id ubi Pompeius animadvertit, quibusdam putantibus eos fugam adornare, intellexit audaciam, & intra se ingemuit, quòd pugnandum esset cum bestiis, quum haberent ipsi pro se famem, dignum adversus bestias remedium: sed jam non licebat gradum referre, rebus, (ut est in proverbio) admotis jam ad novaculam. Quapropter relictis quatuor millibus legionariorum, qui castris essent præsidio, ceteros deduxit in aciem inter Pharsalum & flumen Enipeum: ubi & Cæsar ex adverso constitit, ita ut legiones utrinque frontem occuparent trifariam, modicis divisæ spatiis, cornua protegerentur alis equitum: sagittarii funditoréque intermiscerentur omnibus. Ita legionibus utrinque instructis, in quibus erat tota fiducia, auxilia quoque magis ad ostentationem quàm usum producta sunt. Et

Pompeius ingemiscit.

Enipeus fluvius.

475

συμμάχους ἐς τὸν τῶνδε κ
πληξιν ἐξεργάσεσθε. σὺ δ
των, ὡς ἂν εἰδεῖεν ὑμᾶς ἐγ
ὧν σπουδάσετε μεμνημένους π
νικᾶν πάντως ἢ θανάτου αἱρε
νυς, καθελετέ μοι σφᾶς αὐ
τὸν μάκελλον τὸ τεῖχος τὸ σφε
ρα αὐτῶν, καὶ τὴν τάφρον ἐγκ
σατε· ἵνα μηδὲν ἔχωμεν ἐν
κρατῶμεν· ἴσασι γὰρ ἡμᾶς ἐ
σταθμοῦντας οἱ πολέμιοι, καὶ σπ
σιν ὅπ σφᾶς ἀνάγκης ἐστὶ ἡμῶν
τοῖς ἐκείνων σταθμεῦσιν.

Ὁ δὲ, τοσάδε εἰπὼν, φυλακ
ὅμως τῶν σκιλῶν κατέπεμπε ὀλιγ
λίους τοὺς πάνυ γέροντας· οἱ δ' ἰδόν
τες τὸ τεῖχος ἤρειπον μετὰ σπου
βαθυπάτης, καὶ ἐς τὸν τάφρον εἰσ
ἐνεχώννυον· ὁρῶν δ' ὁ Πομπήϊ
ἠγεμόνων τινῶν ἐς φυγὴν αὐτοὺ
σκοδιαζέας, σωίει δ' ὁ πολέμιος
καὶ ἔστενε καθ' αὑτὸν, ὅπ χαλεπὸ
χέρας θηλείοις, λιμῷ ἐχομέν
ξιον θηλέων φάρμακον, ἀλλ', ἐ
λῶ ἀναδῶναι ἔπ, τῶν πραγμάτ
ὄντων ἐπὶ ξυρῷ· διὸ δὴ πέραμα
λίους τ' Ἱππέων φύλακας δ' ἐπ
πέδου καταλιπὼν, παρέπεμπε τ
λοιποὺς, ἐς τὸ μεταξὺ Φαρσάλ
πόλεως καὶ Ἐνιπέως ποταμοῦ ὑ
καὶ ὁ Καῖσαρ ἀντιδιέκοσμε, τὰ
Ἱππέας ἑκάτερον αὐτῶν ἐς τὰ
διαμῶν ἐπὶ μετώπου, μικρὸν ἀλλ
λων διεστῶτας, καὶ τὰς ἱππέας ἐπ
τοῖς κέρασι τοῖς καὶ μέρη πάσαι
τοξόται καὶ πᾶσιν ἀναμεμιγμέν
σφενδονῆται. καὶ τὸ μὲν Ἱππικὸν
τω κεκόσμητο, ᾧ δὴ καὶ μάλιστ
αὐτῶν ἑκάτερον ἐπαίρει· τὰ σώ
μαχικὰ δὲ ἦσαν ἐφ' ἑκατέρων οὐ

ἐπὶν

ἐπίδειξιν. πολύθρυλλον ἦν λῶν τὸ Πομπηΐου συμμαχικὸν καὶ πολύγλωσσον· καὶ αὐτῶν ὁ Πομπηΐου Μακεδόνας μὲν καὶ Πελοποννησίους καὶ Βοιωτοὺς καὶ Ἀθηναίους ἀποδεξαμένου τὴν ἐυταξίας καὶ σιωπῆς, παρεσήσατο τῇ φάλαγγι τῇ Ἰταλικῇ, τοὺς δὲ ἄλλους (ὥσπερ ὁ Καῖσαρ εἰκάζειν) ἔξω τάξεως σκέλλοντι καὶ φυλακὰς ἐφεδρεύοντας, ὅπως ὁ χεῖρον ὁ ἀγὼν γλόντας κυκλῶσαι τοὺς πολεμίους, καὶ διώκειν, ὅτε διώκοιντο βλάπτοντας, καὶ τὸ στρατόπεδον αὐτὸ Καίσαρος ἀχυρώσαντο οὐ μαχεῖσθαι. ἡγεμόνευε δὲ τῆς φάλαγγος Πομπηΐου μὲν ὁ κηδεστὴς Σκιπίων ἐν μέσῳ, καὶ ἐπὶ τοῦ λαιοῦ Δομίτιος, ἐπὶ δὲ τοῦ δεξιοῦ Λέντλος· Ἀφράνιος δὲ καὶ Πομπηΐου τὸ στρατόπεδον ἐφυλακτῆσον. Καίσαρα δὲ ἐστρατηγεῖν μὲν Σύλλας καὶ Ἀντώνιος καὶ Δομίτιος, αὐτὸς δὲ ἐπικαίρως συνεπέσετο τοῦ δεκάτου τέλει, καθάπερ ἐν ἔθος αὐτοῖς· καὶ τότ' ἰδόντες οἱ πολέμιοι, μετήγαγον ἐπ' αὐτὸ τοὺς ἀρίστους τῶν ἱππέων, ἵνα πλέονες ὄντες, εἰ δυνηθεῖεν, κυκλώσαιντο. σαφῶς δὲ ὁ Καῖσαρ, τελεχιλίους ἐντελεμφατίπους πεζοὺς ἐκήρυσσεν, οἷς ἐκέλευσεν, ὅταν αἴσθωνται τοὺς πολεμίους τῶν ἱππέων ἐπιόντας, ἀναπηδᾶν, καὶ τὰ δόρατα ἐσπηδῶντας ἀναχεῖν ὀρθὰ ἐς τὰ πρόσωπα τῶν ἀνδρῶν·

autem Pompeio confusa ex linguis dissonis, à quibus ille secretos Macedonas, Peloponnesios, Bœotos, Atheniensésque, ut meliùs assuetos servandis per silentium ordinibus, collocavit prope phalangem Italicam: ceteros, quemadmodum Cæsar conjectura præceperat, extra aciem jussit subsidere, ut commisso prælio circumventum hostem profligarent pro viribus, & castra Cæsariana jam vallo nudata diriperent. Ceterùm aciem Pompeii mediam curabat socer Scipio, lævum cornu L. Domitius, dextrum Lentulus, Afranius cum Pompeio substitit in castrorum præsidio. Apud Cæsarianos præerant, Sylla, Antonius, Cn. Domitius: ipse opportuno loco inter decumanos ex more constitit: quo animadverso hostes traduxerunt contra eum fortissimos equitum, ut numero superiores illum circumvenirent. Cæsar contrà intellecta re tria millia peditum audacissimorum collocavit in subsidiis, jussos ut quamprimùm sentirent hostem circumvectum accurrere, cooriri entur, & infestis hastis maximè facies eorum peterent: non enim subitu-

Cæsaris artes in bello.

Οἷς ἐκέλευσεν, ὅταν αἴσθωνται τοὺς πολεμίους ἱππεῖς ὄντας, ἀναπηδᾶν, καὶ τὰ δόρατα ἐσπηδῶντας ἀναχεῖν ὀρθὰ ἐς τὰ πρόσωπα τῶν ἀνδρῶν] Omnes qui historiæ hujus meminerunt, eandem facti rationem reddunt. Ingeniosus tamen Rutgersius variarum Lectionum lib. I. c. IV. longe aliud Cæsaris fuisse consilium docet; ac judicat Cæsarem, cum videret & suum & Pompeii exercitum constare è popularibus ac propinquis vereri cæpisse, ne si se mutuo agnoscerent, illa alacritas, is cognitus militum suorum ardor obtorpesceret; quin in amplexum potius, hunc parentis, illum fratris, alterum hospitis aut amici ruituros, quam ut cognato sanguine insontes etiamnum manus

subituros juvenes imperitos & forma sibi placentes, ejus deformationis periculum. Atque ita utrinque artibus utebantur adversus alteros, ducibus ordines obeuntibus, & quod opus erat providentibus, suósque ad rem fortiter gerendam cohortantibus & tesseram dantibus, Cæsarianis, Venerem victricem, Pompeianis, invictum Herculem.

Instructos utrinque diu silentium altum tenuit, cunctabundos & expectantes ut ab adversa parte fieret pugnæ initium: miserebat enim tantas copias Italici nominis, quantas nunquam antea, præsertim utrinque lectissimas, semel subire aleam ancipitem: idque Romanis inter se
476 conflictantibus, & quo propius aberant à periculo, eo magis remittente se ambitione qua hactenus cæcati fuerant, & in vicem ejus redeunte timore, ratio jam remoto insano appetitu gloriæ, reputabat magnitudinem causámque periculi, duos viros de primatu inter se contendere, salutis cura posthabita, ne extremo quidem loco mansuros ni contingat vincere: pertrahi propter eos tantam egregiorum virorum multitudinem in commune periculum. In mentem veniebat & illud, nuper amicos & affines,

ὁ γὰρ οἷσιν ἀπείρους καὶ νέους, ἀ-
ρωζομένους ἔπι, τὸν ἐς τὰ φόβητα
κίνδυνον. οἱ μὲν δὴ πειάδε καὶ ἀλ-
λήλων ἐμηχανῶντο, καὶ φθείρεσθαι
κάστους, καθιστάμενοι τὰ τε ἐπιτή-
δεια, καὶ ἐς εὐτολμίαν παρακαλοῦν-
τες, καὶ τὰ σωτήρια ἀναβιβά-
ζοντες, ὁ μὲν Καῖσαρ, Ἀφροδίτην
νικηφόρον. ὁ δὲ Πομπήϊος, Ἡρα-
κλέα ἀνίκητον.

Ὡς δὲ σφίσιν ἕτοιμα πάντα ἦν,
ἐπὶ πολὺ καὶ ὡς ἀνέμενον οὐ βαθέως
σιωπῇ· μέλλοντες ἐπὶ καὶ ἀκριβῶς
καὶ ἐς ἀλλήλους ἀποβλέποντες, ὁπό-
τερος ἄρξεται τῆς μάχης· τό, πε γὰρ
πλῆθος ἄκτειρον, (ἐθέλοις τε,
τοσοῦδε Ἑλληνος καὶ Ῥωμαίου ἐς ἐσχατον κιν-
δυνον σωτελθόντος) καὶ τὸν δρᾶ-
τὸν, (ὀκτὼ μὲν ὄντων ἑκατόμ-
ρων) ἠλέει· ἐ μάλιστα ὅτι ἰδίᾳ Ἕλλη
Ἕλλησι συμφερομένους, ἐχθὺς πε καὶ
καὶ γνομένους αὐτοῖς ἢ μὴ ὀκνοῦν-
τας καὶ τυφλῶς πάντως φιλοτιμε
ἐσοίνυτο, καὶ μετέβαλλεν ἐς δίκ-
ὁ δὲ λογισμὸς ἀκαθάρτου δεξιω-
πίας, καὶ τὸν κίνδυνον ἐμίτρει, καὶ
τὸ αἰτίαν, ὅτι τῶν ἐπιτίων ἕνε-
ἄνδρε ἐρίζοντε ἀλλήλοιν, αὐτὰ τε
κινδυνεύετον ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ, μυ-
ἑκατὸν πάντων ἠσπιδέντε ἐπ' ἀλλ-
καὶ τοσόνδε πλῆθος ἀνδρῶν κρα-
θῶν δ' αὐτός. ἐσῄει δὲ σφᾶς ἐπ
φίλοι καὶ κηδεσταὶ τινες ὄντες, καὶ

πλέα

nus inceſtarent. Id igitur ne fieret juſſiſſe prudentiſſimum imperatorem, ut eorum vultus ferro turbarentur, ne alter ab altero agnoſci poſſet. Videtur & eodem modo intellexiſſe Lucanus, qui in oratione Cæſaris ante conflictum ſuos cohortantis eum ita loquentem facit:

Sed dum tela micant, non vos pietatis imago
Ulla, nec adverſa conſpecti fronte parentes
Commoveant; vultus gladio turbate verendos.

πολλὰ συμπεξάγαντες ἀλλήλοις ἐς ἀξίωμα καὶ δύναμιν, ξίφη νῦν φέρουσι κατ' ἀλλήλων, καὶ τὰς ὑποτραπομένας ἐς ὁμοίας ἀθεμιτίας ἄγουσι, ὁμοεθνεῖς ὄντας ἀλλήλοις, καὶ πολίτας καὶ φυλέτας καὶ συγγενεῖς, σφίσι δ' ἔτι καὶ ἀδελφούς. οὐδὲ γὰρ ἔλειπε τοῦτο οὐδὲν ἐκείνῃ τῇ μάχῃ, ἀλλ' ὡς ἐν ποσοῖσδε μυριάσιν ἐξ ἑνὸς ἕκατον ἐπ' ἀλλήλους ἴσασιν, πολλὰ τὰ παράδοξα συνέπιπτεν, ὧν συμμαρτυρῶ ἐγὼ περιττῶν, μιξοίους τε δυνατὸν ἐπὶ τῷ πυρὶ συνέπιμπλατο, καὶ ὡς ἰσόμορον ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ τὸ ἐπὶ γῆς ἅπαν ἢ τελευτῶν, ὄκνει ποσοῖσδε ἀμφιβολίας ἄρξαι. καὶ φασὶν αὐτῶν ἑκάτερον καὶ δακρύσαι. μέλλουσι δ' ἔτι καὶ ἐς ἀλλήλους ἀποθλίψειν ἡ ἡμέρα ἐφεῦρε τὸ μὴ Πομπήϊον ἅπαν ἐυσταθῶς ἐφ' ἡσυχίας ἀκριβῶς ἀνέμεῖναι τὸ ξυμμαχικὸν ὁ Πομπήϊος αὐτὸς παρατρόμου ὁρῶν ὑπὸ τῆς μελλήσεως, καὶ δείσας μὴ πρὸ ἀγῶνος ἀταξίας καταρρύειεν, ὑπεσήμηνε πρῶτον, καὶ ἀντήχησε Καίσαρ· αὐτίκα δ' αἵ τε σάλπιγξες αὐτὰς ἐξώτρυνον ὀρθίοις κλαγγαῖς, ὡς ἐν τοσῷδε πλήθει, πολλὰ καὶ μέγη, καὶ οἱ κήρυκες καὶ οἱ ἐπίσκοποι προθέοντες ἤπειγον. οἱ ἔ συβάραῦς ἀλλήλοις ἐπῆσαν, μετὰ τε θαμινὸς ἐσιωπῆς βαθυπάτης, ὡς πολλῶν ἀγώνων τοιῶνδε ἐμπεφορτόλεμοι· πλησιάζουσι δ' αὐτοῖς ἤδη τοξεύματα καὶ λίθοι πρῶτον ἰών, καὶ τὸ ἱππικὸν βραχύ τι πρὸ τῶν πεζῶν προεξελθόντων πέμψαι τε καὶ ἐπελάσαι ἐπ' ἀλλήλους. καὶ προσιόντες οἱ Πομπήϊοι, τὸ δίκαιον τέλος ἐκύκλουν τὸ. Καίσαρος ἔ τὸ σημεῖον τοῖς ἱππεῦσιν ὑφεῖναι ἐκέλευε, καὶ τὴν δεξιὰν ἐπιφέρειν τοῖς ἀντιπάλοις· ἐπεὶ δὲ ἐπῆλθον ἐγγὺς ἀλλήλων, ἐκ τοῦ παραγγέλματος ἐπὶ τὰ ἄκρα τῶν ἱππέων ἐπεφέροντο, καὶ τὸ πεζὸν ἐπὶ τὸ μέσον ἐπῆλθε τῶν ἱππέων, καὶ ἐκ τοῦ ἀθρόου ἐπὶ τὸ ἀραιὸν ἐπεφέροντο, καὶ ἐκ τοῦ ἀραιοῦ ἐπὶ τὸ ἀθρόον ἐπῆλθον

477 Cæsaris artes.

riis: illi coorti hastis infestis equitum facies fodiunt: qui non ferentes desperatorum audaciam, & ora oculósque sibi configi, fugere turbatis ordinibus: moxque nudatas eo latere legiones, Cæsariani equites circumvenêre, qui prius ne ipsi circumveni rentur timuerant. Quo cognito Pompeius jussit pedites cursum sistere, nec in adversam aciem incurrere, nec tela in hostem conjicere, sed stantes prætentis hastis in irruentes pugnare comi-

Pompeii stratagema Cæsar improbat.

nus. Quod ejus stratagema quidem laudant ut circumventis commodissimum: sed Cæsar in suis epistolis improbat: jactu enim ictus fieri vehementiores, & cursu viris augeri animum, contra languescere stantibus: quos & facilius propelli dum sunt palorum more immobiles: quod etiam tum contigit. námque decumani, dum sinistrum Pompeianum cornu ab equitibus desertum circumvenitur, & in vestigio hærens telis ex adverso missis obruitur. invecti in turbatos vi coegerunt eos retrocedere: atque hoc modo primi fuerunt autores victoriæ. Ceteris partibus edebantur variæ vulnerum ac cædis species, nullo clamore in tot legionum conflictu, ne sauciorum quidem aut cadentium, sed fremitu tantùm & gemitu occumbentium, quo quisque loco constiterat. Auxiliatores interim spectatores facti mirabantur servari ordines, ita ut stupentes miraculo alienæ

Pompeii auxiliatorum ignavia.

σιν ἀρχοντος, οἱ μὲ, ἐξαναστάντες ἐς τὰς ἵππους ἐχώρουν, ὀρθοῖς ἀπὸ τοῖς δορασιν ἐς τὰ πρόσωπα τύπτοντες τὰς ἐπικαθημένους· οἱ δ' ὑπ' ἀνεγκόντες αὐτῶν ὅτε τῶν ἵππων ὅτε τὰς ἐπὶ τοῦ μετώπου καὶ κατ' ὀφθαλμοὺς πληγὰς, ἐφύγον ἀκόσμως, ἐς τὸ ὄπισθα πεζῶν ἐνθὺς ἵππεις ἔρημον γυμνόμενον συνκλείοντο οἱ τῆ Καίσαρος ἱππεῖς, αὐτοὶ δείσαντες προεκύκλωσιν· Πομπήϊος δὲ πυθόμενος συνέλαβε τοῖς πεζοῖς μήτ' ἐπικθεῖν ἔτι, μήτ' ἀκοντίζειν, ἀλλ' ἐν προβολῆ μένοντας ἀμυνεῖν δόρασι χειρὸς τοῖς δορασι τοὺς ἱππεῖς· ἐ τόδε πρὸς αὐτὸ τὸ στράτημα ἐπαινέσαι, ὡς ἄρίστον ἐν προεκυκλώσει, ὁ ἦ Καῖσαρ ἐν τοῖς ἐπιστολαῖς καταμεμφεται. τοὺς τε γὰρ πληγὰς ὑπὸ τῆ βολῆς ἐντεινομένας γίγνεσθαι, ἐ τὸς ἀνδρας ὑπὸ θυμοῦ προθυμοτέρους, ἱστάμενος δ' ἀποψύχεσθαι τε, καὶ τοῖς ἐπιθέσεσιν εὐκλινεῖς δι' ἀτρεμίαν, οἷα σκιπὸς εἶναι. ὁ ἐ τότε ἠμύνατο. τὸ γὰρ δίκαιον τέλος ἐσχὸν αὐτῷ προδεδομένα τὰ λαιὰ ἦ Πομπήϊος ἔρημα ἱππεῖ γυμνούμενα, καὶ παντάχοθεν ἀτρεμοῦσας ἐς τὰ πλάγια ἐσακοντίζειν· μέχρι θορυβουμένοις ἐμπίπτοντες βιαιτρέψαντες, καὶ τ νίκης κατάρξαι καὶ δὲ τὸ ἄλλο πλῆθος ἐπὶ τραυμάτων καὶ φόνων ἔργα πολλὰ καὶ ποικίλα, βοὴ ἦ ὀδμὴ ἐν τοσῷδε φάλαγγος τοιάδε δρώσης, οὐδ' οἰμωγαὶ τ ἀναπιπτόντων ἢ πλησιόντων· ἀλλὰ βρυχημῷ μόνα καὶ γόοι πιπτόντων ἐνῆν σωματαχθέντων ἐυχρήμονος· οἱ σύμμαχοι ἦ καθάπερ ἀγῶνα πολέμου θεώμενοι, κατεπλήσσοντο τὴν εὐτυξίαν, καὶ ὅτι τὰ

τὰς σκιὰς ὁ Καίσαρ ἐτόλμων, ἀλλὰ θαύματος, (ὀλίγων αὐτὰς καὶ ἀσθενεστάτων ἀνδρῶν φυλασσόντων) καθειρξάμενοι, ἄτε ἄλλο ἢ ἑστῶτες ἐθαμβοῦντο. ὡς δ' ἐνόησε τὸ λαὸν ὁ Πομπήϊος, αὐτοί μὲν ἐς τοτὲ βαθὺν ὑπεχώρουν ἅμα καὶ συνεπλέκοντο οἱ δὲ συμμαχοι φυγοπαθῶς ἐφέβοντο ,, ἀπράκτοις, βοῶντες, Η'σσήμεθα ,, τὰς σκιὰς σφῶν αὐτοῖς ἐπὶ χαρακώμασι ὡς ἀλλοτρίοις φυλάσσοντες διεσαν, καὶ διηρπαζον ἐς τὼ φυγὼ ὅ, τι δύναιντο ἕπιμελῶς. ἤδη δ' ἐς τὸ ἄλλο τῶν Πυλῶν ὁπλιτικὸν τὸ ἐπὶ πάσης ἥσσης ἀθυμοῦν, ὑπεχώρει καὶ πόδα, φυγὸν ἐν κόσμῳ, ἐς ἔπ' ὄκ τῶν δυνατῶν ἀμυνομένων ἐπικειμένων δ' αὐτοῖς ὡς ἐν ἡσυχίᾳ τῶ πολέμιον, ἐφράσθησαν ἐς φυγώ· καὶ ὁ Καῖσαρ εὐμηχάνως δὴ τότε μάλιστα, ἵνα μὴ συμβαίνοιεν αὖθις, μηδὲ τὸ ἔργον ᾖ μέσον μάχης μιᾶς, ἀλλὰ παντὸς τοῦ πολέμου, κήρυκας ἐς τὰς τάξεις πανταχοῦ προσέπεμπεν, οἱ τοῖς νικῶσι σκιᾶσιν ἀψαυστεῖν τῶν ὁμοφύλων, ἐπὶ δὲ τὰς συμμάχους μόνας χωρεῖν. καὶ τοῖς ἡσσωμένοις προσεπιλαζον, παραγοῦντες αὐδεῖς ἔσεσθαι. ἀνὴρ τε παρ' ἀνδρὸς σημηϊόν τὸ κήρυγμα εἰσήκει, καὶ σύμβολον ἦδη τοῦτο τῶ Πομπηϊκῶ στρατοπέδων ἦν τὸ αὐδεῖς ἔσεσθαι, τὰ ἄλλα ὡς Πυλῶν ὀρθιοτέροις ἐσκιασμένων τε καὶ φοινῷ ὁρμίαν ἀφιέντων. δεκθέντες δ' αὐτὰς οἱ τῶ Καίσαρος, τὰς συμμάχους ἐδυνάμενας αὐτίκα ἀπέχειν· καὶ ὁ πόλεμος ἐνθένδε ἔσχητο φόνου.

Πομπήϊος δ' ἐπειδὴ τῷ τρόπῳ εἶδεν, ἐκφέρων αὐτὲ χθόμενος, ἀπὸ βαθὺν ἐς τὸ στρατοπέδον, καὶ περιελθὼν ἐς τὼ σκηνὼ, ἀπαθέ-

virtutis, ne castra quidem Cæsariana invaderent, à paucis custodita, senioribus, sed starent tantùm attonitis similes. Ut verò sinistrum Pompeianorum cornu propulsum cœpit referre pedem pugnando nihilo secius, tum verò auxiliares victos se conclamando, effusa fuga petebant castra, & convulsis direptísque hostiliter propriis tabernaculis, diffugêre qua quisque poterat. Jámque ceteræ quoque legiones ut hanc cladem sensêre, pedem referebant: primò servatis ordinibus, & repugnantes pro viribus: ceterùm hoste ut in rebus suis prosperis urgente, tandem in fugam versæ sunt. Tum Cæsar usus consilio prudentissimo, ne rursum instaurarent ordines, utque non prælio tantùm, sed bello etiam vinceret, dimissis circumquaque præconibus, edixit civibus parci, & in sola sæviri auxilia: simúlque victores victis accurrentes, jubebant stare securos: atque ita viritim edicti notitia tradita, hæc vox, Sta securus, Pompeianis cœpit esse pro tessera, eò facilius quòd Itali se invicem nosci tarent pari cultu linguáque. Ita Cæsariani præteritis civibus in auxiliares versi, cædebant ad resistendum invalidos: quorum ingens strages est edita.

478

Cæsaris consilium prudentissimum.

Pompeianis tessera à Cæsare data.

Pompeius, visa suorum fuga, mentis jam impos, in castra se paulatim recepit: ingressúsque tentorium, sedebat tacitus, Aja-

Pompeio simile quiddam quod Aiaci Telamonio contingit.

cem Telamonium referens, cui simile quiddam fertur accidisse Trojani belli tempore. Reliquorum admodum pauci in castra sunt reversi: quòd in acie securi stare jussi, & ab hostibus præteriti, catervatim dispergerentur. Sub vesperam Cæsar discurrendo per exercitum, supplex orabat ne gravarentur tantum laboris insuper impendere, dum castra Pompeii capiant: docens, si patiantur denuo coire hostiles copias, unius tantùm diei fore victoriam: castris porro occupatis, nihil defore quin in universum vincant, summâ operi manu imposita. Itaque supplices ad eos manus protendens, cœpit eò ante alios currere. Illis, quamvis fessa corpora, sublevabant animi consiliúmque & autoritas Cæsaris. Huc accedebat & præsens felicitas, spésque castra expugnandi, non ignaris rem esse momenti maximi: nec est aliud efficacius spe, ad sublevandam hominum lassitudinem: ita vallum quoque aggrediuntur contemptis propugnatoribus. Pompeius hoc audito tandem post insolitum illud silentium in hanc vocem erupit, Ergo & ad castra nostra? & cum dicto mutata veste, conscendit equum: comitantibúsque amicis quatuor, non prius cursum intermisit, quàm sub lucem Larissām attingeret. Cæsar ita ut instruendo aciem inter minas prædixerat, intra Pompeii vallum usus est diversorio, paratósque illi cibos absumpsit, sicut & reli-

Cæsar victoria uti scit.

479

Pompeii dictum.

Ejus fuga.

Cæsar in diversorio Pompeii cibum sumit ut

ζετο ἄναυδος· οἷόν τι ἐπὶ τῶν Τελαμωνίων Αἴαντι φασὶν ἐν Ἰλίῳ παθεῖν ἐν μέσοις πολεμίοις ἀπὸ θηλαδείας· τῶν δ' ἄλλων ὀλίγοι πάνυ ἐσήεσαν ἐς τὸ στρατόπεδον. τὸ δὲ κήρυγμα τὸ Καίσαρος ἐπαίτιον ἀκινδύνως ἐποίει, μὴ περιδεῶσι τῶν πολεμίων, διεσκίδνη τε μᾶλλον. λαγόντος δὲ τοῦ ἡμέρας ὁ Καῖσαρ τὸν στρατὸν ἀχθόμενος πονεῖσθαι, ἱκέτευε προσποιῆσαι, μέχρις ἐς τὰ χαράκωμα. οἱ δὲ Πομπηίου λάθρα ἐπιδιδάσκων ὅτι εἰ συνάγοιεν αὖθις οἱ πολέμιοι, μίαν ἡμέραν ἴσοπαλ νικηκότες· εἰ δὲ τὸ στρατόπεδον αὐτῶν ἕλοιεν, τὸν πόλεμον ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ καταπεπαυκότες ἂν εἶεν· πάντα δὲ χείρους αὐτοῖς ὥρεχε, καὶ προσῄει ἐξηρχε δρόμου· τοῖς δὲ πάνυ μὲν σπεύδουσι ἐκάμνετο, τῷ δὲ ψυχῷ ὁ, τε λοιμὸς καὶ ὁ αὐτοκράτωρ σωματικὸν ἐκύφιζε. ἡώρει δὲ καὶ ἡ τῶν γειτόνων εὐπραξία καὶ ἐλπὶς, ὅτι καὶ τὰ χαράκωμα αἱρήσουσι καὶ πολλὰ τῶν ἐν αὐτῷ· ἤκιστα δ' ἐν ἐλπίσιν ἡ ἐυτυχίας ἄνθρωποι καμάτων ἀναπαύονται. οἱ μὲν δὴ καὶ προσποιούμενοι ἐπεχείρουν σφῶν πολλῷ πρὸς τὰς δόκας χαλεπῶς καταφέρεσθαι· ὁ δὲ Πομπήιος μαθὼν, ἐξ ἀλλοκότου σιωπῆ ,, τοσοῦτον ἀπέρρηξεν, Οὕκουν ἐ ,, ἐπὶ τὸν χάρακα ἡμῶν; Καὶ ἐν πᾶν, τῷ τε τόλμῃ ἐνήκαξε, καὶ ἵππου ἐπιβὰς σὺν φίλοις τέσσαρσιν, οὐκ ἀνέσχε δρόμου, πρὶν ἐς χιλίους ἡμέρας ἐν Λαρίσσῃ γενέσθαι· ὁ δὲ Καῖσαρ, ὡς ἐπηπειλήσατο, παρεσκεύασεν, ἐν τῷ Πομπηίου χαράκι ἑστάμενος, καὶ αὐτὸς τὸν τῷ ἐκείνου βρώμῃ, καὶ ὁ στρατὸς ἅπας τῷ τῶν πολεμίων ἐδαιτυμόνι.

ἀπέδειπνον

ἐπίδηλον ὃλη ἑκατέρων τ γε Γ πελῶν, (ἐ γὰρ δὴ τ γε συμμάχων ἐσ' ἐξαρίθμησις ἐγίνετο ὑπὸ πλήθους ἑ κατοφρονήσεως) ὁι μὲν τ Καίσαρ, τελάρχαι λοχαγοί, ἢ ὁπλῖται Δακόσιοι, ἢ (ὡς ἑτέροις δοκεῖ) χίλιοι ἑ Δακόσιοι· ὁι δὲ τ Πομπήϊ, βαλόντες μὲν δέκα, (ὧν ὧδ ἑ Λούκι Δομίτι ὁ αὐτ Καίσαρι πεμφθεὶς ἐπὶ τὴν Γαλατίαν Δάδιχ) τ ὃλε καλεμένων ἱππέων, ἀμφὶ πεντακοσίους τ ἐπιφανῶν· ὁι δ ἄλλης στρατιᾶς, οἱ μὲν ἐπιόντες φασὶ διςμυρίους ἀμφὶ πεντακισχιλίους. Ἀσίνι δὲ Πολλίων ἐπὶ Καίσαρα τῆς μάχης ἑκείνης στρατηγῶν, ἑξακισχιλίους ἀναγράφει νεκρὸς ἐυρεθῆναι τ Πομπήϊ. τοῦτο τέλ ὧδ τ ἀοιδίμου σχεδὸν Φαρσάλου μάχης· ἀριστεῖα δ' ὁ μ Καῖσαρ αὐτος ἢ στρατὸς ἢ δεύτερα ἐκ πάντων ἐφέρετο ὁμολογούμεν ἀριστεύσαι, ἢ σὺν αὐτ τὸ τέλ τὸ δέκατον, τὰ ἢ τέλη Κρασίνι λοχαγὸς, ὃν Καῖσαρ μ ἐξιόντ ἐπὶ τὼ μάχῃ, ἤρετο ὅ,τι στρατοδοκοίη, ὁ δὲ λαμπρῶς ἀνεβόησε, Νικήσομεν, ὦ Καῖσαρ· κἀμὲ ἢ ζῶντα ἢ νεκρὸν ἀποδέξῃ· ἢ στρατιὰ διεμαρτύρατο καθάπερ ἐνθουσιῶντι ἐς ἐπαινῶ ἀριθέοντα πολλὰ καὶ λαμπρὰ ἔργα· ἐπεὶ ἢ ζητούμεν ἐν τοῖς νεκροῖς ἐυρέθη, τὰ ἀριστεῖα ὁ Καῖσαρ αὐτ ἀπέθηκε ἑ στεφάνωσε, ἑ πάνυ ἐξαίρετον ἀνέστησεν ἀγῶνα ἢ πολυανδρίου.

Ὁ ἢ Πομπήϊ ὁκ Λαρίσσης ὁρμώμ ὁρμὰ μίσχει θαλάσσης ἐπήχθης, σκάφος ἐπέβη μικρόν, ἢ πως παραπλεούσης ἐπιτυχὼν, ἐς naviculam, & fortuitò nactus quus exercitus hostium sumptu epulatus est. Desiderati sunt utrinque, tum ex Romanis, tum è sociis (auxiliorum enim nec numerus erat nec ratio præ multitudine) Cæsariani centuriones triginta, legionarii ducenti, aut, ut alii supputant, mille ducenti: ex Pompeianis senatores decem, & in his L. Domitius successor ipsi Cæsari missus in Galliam: equites Romani nobiles circiter XL. de cetero qui plurimos tradunt, XXV. M. numerant. Asinius Pollio qui inter Cæsarianos duces ei prælio præfuit, non plus sex millibus ex Pompeianis cecidisse scribit in suis commentariis. Hic fuit eventus pugnæ illius ad Pharsalum celeberrimæ. In ea fortissimè rem gesserunt primo & secundo loco Cæsar ipse omnium consensu, & cum eo decumani: tertio verò Crastinus centurio: qui rogatus dum exit castris, qualem eventum expectaret, clara voce respondit, Vincemus Cæsar, & mihi aut vivo aut mortuo habebis gratiam. Hunc totus exercitus testabatur, tanquam furentem discurrisse per singulas acies, multáque egregia edidisse facinora. Cadaver ejus inter cetera inventum ornavit Cæsar donis militaribus, atque ita ornatum seorsim sepeliit insigni monumento addito, prope communem reliquorum tumulum.

At Pompeius è Larissa pari cursu delatus ad mare conscendit navem prætervehentem, trajecit

praedixerat. Desideratorum numerus.

Asinii Pollionis commentarii.

Cæsaris laus.

Crastini centurionis egregia facinora.

Ejus interitus, cum insigni monumento.

cit Mitylenen: unde assumpta Cornelia, rebúsque suis in quatuor triremes impositis, quæ à Rhodo & Tyro venerant, tunc quoque Corcyram neglexit & Africam, ubi alium habebat exercitum & classem validam: maluítque in Orientem Parthorum regem petere, quasi ope illius recepturus omnia. Quod consilium celans, circa Ciliciam demum amicis aperuit: illi censebant cavendum Parthum nuper à Crasso lacessitum, & adhuc à victoria recenti tumidum: nec ad intemperantes barbaros ducendam formosam mulierem, Corneliam, præsertim quæ Crassi uxor fuisset. Quúmque is rursum ad consilium referret de Ægypto & Juba: hic quidem contemptus est, ut parum illustris: Ægyptum verò petere omnibus placuit, regionem propinquam & latè pollentem imperio, præterea beatam potentémque navibus, frumento, pecuniis: cujus reges, quamvis pueri, paterna tamen conjuncti sunt Pompeio amicitia. His itaque de causis ille in Ægyptum navigavit. Ceterum quia Cleopatra quæ cum fratre antea regnarat, tunc exul exercitum parabat circa Syriam, Ptolemæus ejus frater circa montem Cassium intra Ægypti fines subsedit observans adventum illius. Et sorte fortuna accidit ut ventus eò deferret Pompeium. qui conspecto in littore tanto exercitu, navigare desiit: conjectánsque id quod erat, regem adesse, misit qui eum de rebus suis certiorem

480

Pompeii consilium post fugam.

Cornelia.

Pompeius in Ægyptum navigat Cleopatra exul ab Ægypto.

ἐς Μιτυλλίλυν διεπλεύσαν· ὅθεν τὴν γυναῖκα Κορνηλίαν ἀναλαβόν, καὶ τελῆρων τεσσάρων ἐπιβὰς, οἷς αὐτῷ περί τε Ῥόδιον καὶ Τύρον ἀφίκοντο, Κέρκυραν μὲν καὶ τότε καὶ Λιβύην ὑπερεῖδεν, ἔνθα αὐτῷ πλοῦτος ἰσχὺς ἄλλου πολὺς, καὶ ναυπηγὰ ἀκρωφελῆ· ἐπὶ δὲ τὸν ἐω Φερόμενον ἐπὶ τὸν Παρθυαῖον, ὡς δὴ σὺν πάντα ἀναληψόμενον, τὸ ἐνθύμημα ἐπεκρύπτετο, μέχρι δὴ τὴν Κιλικίαν μόλις ἐξέφερε τοῖς φίλοις. οἱ δ' αὐτὸν ἠξίουν φυλάττεσθαι τὸν Παρθυαῖον, ἐπισεβουλεύσοντά τε ἐναγχος ὑπὸ Κράσσου, καὶ νεμόμενον ἐπὶ τῇ Κράσσου συμφορᾷ, μηδὲ ἐς ἀκρατεῖς βαρβάρους ἀγαγὼν εὐπρεπῆ γυναῖκα Κορνηλίαν, Κράσσου μάλιστα μεχθισθεῖσαν. ὀλίγῳ δ' αὐτὸν ὕστερον ἔδει τὰ Αἰγύπτου ἐς Ἰόβαν, Ἰόβα μὲν ὑπ' ἐωρῶν ὡς ἄδοξον, ἐς δὲ τὸν Αἰγύπτιον αὐτῷ συνεφρόνουν, ἐχόντα τε ἔσαν καὶ μεγάλων ἀρχὴν, ἐπὶ δὲ καὶ εὐδαιμονίᾳ, καὶ δυνάμεσι ναυσὶ καὶ στρατῷ ἐς χρήσασι. τῆς τε βασιλευούσης αὐτῆς, εἰ ἐς παῖδες εἶσι, πατρικοὺς εἶναι Πομπηίῳ φίλους. ἐπεὶ δὴ Ἀλεξ. παῖδε ἐς τὸν Αἰγύπτιον ἔπλει. ἄρτι δὲ ἐκπεσοῦσαν ἀπ' Αἰγύπτου Κλεοπάτραν, ἣ τῷ ἀδελφῷ συνῆρχε, καὶ στρατὸν ἀμφὶ τὴν Συρίαν ἀγείρουσαν, Πτολεμαῖος ὁ τῆς Κλεοπάτρας ἀδελφὸς ἀμφὶ τὸ Κάσσιον τὸ Αἰγύπτιον, τῆς Κλεοπάτρας ἐσβολὰς ἐφήδρευε, καὶ πρὸς δαίμονα ἐς τὸ Κάσσιον τὸ πρόμον τὸν Πομπήϊον κατέφερε· ἐκπεπλωκὼς δὲ στρατὸν πολὺν ἐπὶ τὴν γῆν ἔστησε τὸ πλοῖον, καὶ ἔκρινεν ὅπῃ μὴ περιενεγκεῖν τὸ βασίλεια. πέμψαι τι-

φρᾷ

φροζε ωδε ἑαυτε καὶ τ̃ ε̃ πιτροὺς φιλιας. ὁ ᾗ ὧ μὲν ἐπὶ τελσκαιδεκα ἐτη μάλιστα γεγονὼς, ἐπετρόπευον δ' αὐτῷ τῶν μ̃ ἀραπὰν Ἀχιλλας, τὰ δὲ χρήματα Ποθεινὸς εὐνοῦχος. οἱ βελη ωθούτιζοντο περὶ ε̃ Πομπήϊα, καὶ παρὼν ὁ Σάμιος Θεοδοτος ὁ ῥήτωρ, διδάσκαλος ὢν ε̃ παιδὸς, ἀθέμιτον ἠγεῖτο ἔργον, συνεβρεῦσαι καὶ κτεῖναι Πομπῆϊον, ὡς χαριεμένης Καίσαρι κυρωθείσης ᾗ τῆς γνώμης, σκάφος εὐτελὲς ἐπ' αὐτὸν ἐπεμπετο, ὡς τ̃ θαλάσσης κατὰ σπανιν ἁλιτενοις ε̃ μεγάλοις ναυσιν ἀκ εὐχερὴς· ὑπηρεται τε τινὲς τ̃ βασιλικῶν συνέβαινον ἐς τὸ σκάφος· καὶ Σεμπρώνιος, ἀνὴρ Ῥωμαῖος, τότε μ̃ τῷ βασιλεῖ, πάλαι ᾗ αὐτῷ Πομπηΐῳ στρατοστεμμένος, δεξιὰν ἔφερε ωδὸς ε̃ βασιλέως τῷ Πομπηΐῳ, καὶ συνέλαβεν ὡς ἐς φίλον τὸν παῖδα λαπλεῦσαι· ἅμα ᾗ ζῶτ' ἐγίγνετο, καὶ ὁ στρατὸς, ὥσπερ ἐπὶ τιμῇ ε̃ Πομπήϊα, ωδὸς τ̃ ὠμιαλὸν ἐξεπίσσετο ἅπας· καὶ ὁ βασιλεὺς σὺν μίσῳ τῇ φοινικίδι καταδῆλος ὢν ἐξεκεκμήκει· ὁ ᾗ Πομπήϊος ὑπώπτευε μ̃ ἅπαντα, καὶ τὴν περιπλοῦν ε̃ στρατε̃, καὶ τὸν ε̃ σκάφους εὐτέλειαν, & τὸ μὴ τ̃ βασιλέα αὐτὸν οἱ παραγίνεσθαι, μᾶλλον τ̃ ἐπιφανῶν τινὰς πέμψαι· τοῦτο δ' ὡς τ̃ Σοφοκλέους ἰαμβείων ωδὸς ἑαυτὸν ἀνείρηκεν,

Ὅστις γὰρ ὡς τύραννον ἐμπορᾷ δόμον,
Κἂν ᾖ τὸ δοῦλον, κἂν ἐλεύθερος μόλῃ·

ἀνέβαινεν ἐς τὸ σκάφος· καὶ ὢν τὰ ἀσφαλῆ σιωπώντων ἁπάντων, ἔτι μᾶλλον ὑπώπτευε, καὶ τὸν Σεμπρώνιον, εἴτε ἐπιγινώσκων Ῥωμαῖον ὄντα, καὶ ἐστρατευμένον ἑαυτῷ

redderet, déque patris amicitia. Agebat is tum annum tertium decimum, curatores habens Achillam militiæ, pecuniarum Photinum eunuchum, qui consultare cœperunt de Pompeio, adhibito & Theodoto Samio rhetore, qui tum præceptor erat pueri: is autor fuit nefarii consilii, ut ille per insidias tolleretur, in gratiam Cæsaris: quod ubi placuit, navicula vilis ad eum missa est, quasi id littus vadosum esset, nec capax magnarum navium. In eam conscenderant ministri aliquot regii, simúlque Sempronius, homo Romanus, qui tunc regis miles, olim sub Pompeio meruerat: qui dextram ei regis nomine obtulit, jubens navigare ad amicum pupillum. Interim exercitus tanquam in hospitis honorem secundum littus totus instructus est in aciem, rege in mediis versante, conspicuo veste purpurea. Pompeius, quamvis multa suspicabatur, considerans instructam aciem, vilem ad se missam naviculam, non regem obvium, non purpuratorum aliquem, tamen Sophocleos illos Jambos sibi occinens,

Achillas, Photinus, Theodotus Samius.

Consilium de interimendo Pompeio.

Sempronius, homo Romanus.

481

Quisquis domum tyranni proficiscitur,
Servus sit illi, sit licet ingenuus:

exscendit in naviculam dein cunctis inter navigandum silentibus aucta est ejus suspicio: &, sive quòd agnosceret Sempronium Romanum, & quondam suum militem, sive id conjectabat quòd

ſolum ſtantem videret ex militari diſciplina, non conſidentem cum imperatore, verſus ad eum, inquit, Te certè novi commilito, qui annuit, & mox averſo primus vulnus inflixit, deinde ceteri. Hoc procul viſo uxor amicique magno ejulatu deos fœderum vindices ſublatis in cœlum manibus implorando, celerrimè fugerunt hoſtilia littora. Pompeii caput per miniſtros Photini reſectum, ſervatum eſt in adventum Cæſaris, expectatione maximi præmii: ſed ille nefarium ſcelus pro merito ultus eſt. reliquum truncum in littore quidam ſepeliit, aggeſto exiguo tumulo: cui alius quiſpiam hanc inſcriptionem addidit,

Primus infligit vulnus Pompeio.

Photini perfidiam Cæſar ulciſcitur.

Pompeii funus.

Vix caperet templum, quem parva recondit arena.

Procedente verò ætate ſepulchrum hoc omnino arenis obrutum, ſimúlque effigies æreas Pompeio dicatas ab accolis, vetuſtate læſas, & in intimum templi ſacrarium retruſas, Inquiſivit & invenit noſtro ſeculo Adrianus Auguſtus, dum eam regionem inviſeret: purgatúmque à ruderibus denuo conſpicuum reddidit, reſtitutis etiam imaginibus.

Applanus Adriani Auguſti ſeculo vixit.

Ita vir ille vita defunctus eſt, poſt maxima bella geſta feliciter & auctum Romanum imperium, unde Magno cognomen inditum, nunquam antea victo, ſed perpetuis victoriis felici jam inde ab exacta adoleſcentia. ex quo enim vigeſimum tertium ætatis

482

τῷ, εἶπε τοπάιζων, ὦ τοῦ μόνου ἐστένας, ᾗ δὴ τῷ στρατιωτικῷ ἔργῳ διδασκαλίαν ἐ σωεδρεύσῃ αὐτοκράτορι, ἐπιστραφεὶς ἐς αὐτὸν ἐ, ,, πεν, Ἄρα σε γινώσκω συστρατῶ. ,, τα; Καὶ ὃς αὐτίκα μ̃ ἐπαυσεν, ἀπεστραφέντα δ' ἐυθὺς ἐπαταξε πρῶτος, εἶτ' ἕτεροι· καὶ τὸ μὲν γύναιον τὸ Πομπηΐε καὶ οἱ φίλοι, ζωπυρὰ μακρόθεν ὁρῶντες, αἰάμοζον τε, καὶ χεῖρας ἐς ἧκας ἀνδίκους ἀστοῶν ἀνίσχοντες, ἀπέπλεον πάντα, ὡς ἐκ πολεμίας. Πομπηΐε δὲ τὸν μὲν κεφαλὸν ἀποτεμόντες οἱ περὶ Ποθεινὸν, ἐφύλασσον Καίσαρι, ὡς ἐπὶ μεγίστῃ ἀμοιβαῖς· ὁ δὲ αὐτὸς ἡμείψατο ἀξίως τ' ἀθεμιτίας. τὸ δὲ λοιπὸν σῶμά τις ἔθαψεν ἐπὶ τ' ἠιόνος, καὶ τάφον ἤγειρεν ἐυτελῆ· ἐ ἐπιγραμμὰ ἄλλος ἐπέγραψε,

Τῷ ναοῖς βαλέοντι πόση σπάνις ἔπλετο τύμβου.

χερσὶν ἢ τ' τάφον τόνδε ἐπικρύβητε ὅλον ὑπὸ ψάμμου, καὶ εἰκόνας ὅσας ὑπὸ χαλκοῦ τῷ Πομπηΐῳ περὶ τὸ Κάσσιον ὕστερον οἱ ποθήκαντες ἀνέθηκαν, λελωβημένα πάντα, καὶ ἐς τὸ ἄδυτον ἔ ἱερὸν κατιεζήσω, ἐζήτησε καὶ εὗρεν ἐπ' ἐμοῦ Ῥωμαίων βασιλεύς Ἀδριανὸς ἐπιδημῶν, ἐ τ' τάφον ἀνεκάθηρε, γράψαντα αὖθις ἔξ· καὶ τὰς εἰκόνας αὖ ἔ Πομπηΐε διορθώσατο.

Τὰ μὲν δὴ τοῦ βίε τέλος Πομπηΐῳ, τῷ μεγίστου πολέμους ἀνύσαντι, ἐ μέγιστα τῷ Ῥωμαίων ἔθνεϊ ὠφελήσαντι, ἐ Μεγάλῳ ἐπὶ τούτοις ὀνομασθέντι· καὶ ὃν ἡσσήθη ποτὲ πρότερον, ἀλλὰ νικήσας καὶ ἐυτυχήσαντα ἐξ ἔτι νέου γεγονότα ἐπὶ μὲν ἀρχαῖς καὶ ἐικοσιν ἐτῶν ὁ δὲ λοιπὸ

λιπὼν ἐς ὀκτὼ καὶ πεντήκοντα τῇ μὲν ἀρχῇ μοναρχικῶς δυνασθῶν, τῇ δὲ δόξῃ, μᾶλλον τὸν Καίσαρα ζηλοῦν, δημοτικῶς νομιζόμενον ἄρχειν. Λεύκιος δὲ Σκιπίων, ὁ κηδεστὴς τοῦ Πομπηΐου, καὶ ὅσοι ἄλλοι τῶν ἐπιφανῶν οἱ τὰ κατὰ Φάρσαλον ἔργον διαπεφευγότων, ἐπὶ Κερκύρας ἐπείγοντο ὡς Κάτωνα, ἑτέρου στρατοῦ καὶ τριακοσίων τεσσάρων ἀρχειν ὑπολελειμμένον εὐβουλότερον· οἱ δὲ Πομπηΐου, καὶ αὐτῶν οἱ ἀδελφιδεστοῦ, νεμόμενοι τὸ ναυτικὸν, Κάτωνα μὲν ἐς τὸν Πόντον ἔπλεον ὡς Φαρνάκην, ὡς ἀνασώσων αὐτὸν ἐπὶ Καίσαρα· Σκιπίων δὲ καὶ Κάτων ἐς Λιβύην ἔπλεον, οὐ πάνυ τι πίστιν καὶ τῷ μὲν οὐ πάνυ στρατῷ ἐν Ἰόβα Νομάδων βασιλεῖ συμμαχοῦντι.

Viri illustres è Pharsalica pugna elapsi.

Πομπηΐου δὲ ὁ τοῦ Πομπηΐου πρεσβύτερος υἱὸς, ἐν Λαβιηνοῦ σὺν αὐτῷ, καὶ Σκαπλας, τὸ μέρος ἔχοντες, ἤπειγοντο ἐς Ἱσπανίαν, καὶ αὐτοῖς ἀποστέλλοντες δὴ καὶ Καίσαρος, στρατὸν ἄλλον ἐξ αὐτῶν Ἰσπήρων τε καὶ Κελτιβήρων ἐν Ἱππαστόνων συλλέγοντο· ἔν τε παρασκευῇ μείζονι ἐγίγνοντο· τηλικαύτῃ δυνάμεις τὸ Πομπηΐου παρασκευῆς ἦσαν ὑπόλοιποι, καὶ αὐτῶν ὑπὸ ἀποβλακείας ὑπερειδῶν ὁ Πομπήιος ἔφυγε. τὸ δὲ ἐν Λιβύῃ Κάτωνα σφῶν στρατηγεῖν αἱρουμένων, ὁ Κάτων οὐχ ὑπεῖδε, πειρόντων ἀνδρῶν ὑπάτων, οἳ κατ' ἀξίωσιν ἐπέσθαι, αὐτὸς μόνος ἀρχὴν ἄρξαντος ἐν Ῥώμῃ τὴν στρατηγίδα. γίνεται δὴ καὶ Λιβύκιος Σκιπίων αὐτοκράτωρ, καὶ στρατὸς κατ' ὀλίγον πολὺς ἠθροίζετο ἐγυμνάζετο· καὶ δύο αὖθις μάλιστα ἀξιόλογοι παρασκευαὶ περὶ Λιβύην ἐπὶ Καίσαρα συνεκροτοῦντο.

annum attigit, usque ad octavum supra quinquagesimum, potentiam quidem regiam habuit, verùm existimationem privati civis propter Cæsarem æmulum. Ceterùm L. Scipio socer illius & ceteri quotquot illustres è Pharsalica pugna evaserant, ad Catonem contenderunt in Corcyram, consultò ibi relictum cum aliis copiis & c c c triremibus. Ibi classe divisa inter amicos Pompeii præcipuos, Cassius in Pontum navigavit ad Pharnacem, exciturus eum contra Cæsarem: Scipio cum Catone in Africam, freti Varo & ejus copiis, Jubæque Mauri auxiliis.

Pompeii verò major filius cum Labieno Scapuláque & parte exercitus properavit in Hispaniam, ut deficientibus ad se provincialibus alias copias ex Hispanis & Celtiberis & mancipiis colligerent, majorésque apparatus facerent. Tantæ fuere Pompeianorum reliquiæ, quas suus imperator, mentem diis adimentibus, fugiens neglexerat. At in Africa militibus Catoni imperium ultro offerentibus, ille recusavit, quum adessent legati consulares in exercitu, ipse verò nunquam dignitatem ampliorem prætura in Urbe gessisset. Itaque L. Scipio factus imperator, his quoque locis augebat & exercebat copias: duoque haudquaquam contemnendi exercitus contra Cæsarem parabantur, alter in Africa, alter in Hispania.

Cato imperium respuit.

L. Scipio imperator factus.

Ille Pharsali biduo moratus ad celebrandam sacrificiis victoriam, reficiendumque fessum prælio militem, post concessam Thessalis, quorum auxiliis usus fuerat, libertatem, Athenienſibus quoque ſupplicibus dedit veniam, his verbis, Quoties tandem vos veſtrapte culpa pereuntes ſervabit majorum veſtrorum gloria? Tertia verò die profectus eſt verſus Orientem, quò Pompeium fugam intendiſſe didicerat: eo in itinere ob triremium inopiam modicis navigiis Helleſpontum trajicienti, in medio freto Caſſius cum parte triremium ſupervenit, ad Pharnacem properans: quumque poſſet tot triremibus hoſtem longè navibus imparem opprimere, horrenda Cæſaris felicitate attonitus, ratúſque illum contra ſe navigare de induſtria, manus ſupplices è triremi tendens orabat veniam, móxque claſſem ei dedidit. tantum poterat Cæſarianæ felicitatis opinio. Nec enim a-

Theſſalis libertas à Cæſare data.

Cæſaris ad Athenienſes dictum.

483

Mira felicitas & fortuna Cæſaris.

Caſſius, Cæſari claſſem dedit.

ΑΥ̓τὸς δ᾽ ἐπὶ τῇ νίκῃ δύο μὲν ἡμέρας ἐν Φαρσάλῳ διέτριψε θύων τῷ Τροπαίῳ καὶ τοῖς μάχης ἀναλαμβάνων, ἔνθα καὶ Θεσσαλοὺς ἐλευθέρους ἤφιει συμμαχησάντων οἱ καὶ Ἀθηναίοις αἰτήσασι συγγνώμην, „ ἐπιδίδου, ἔφη, ποσάκις ὑ„ μᾶς ὑπὸ σφῶν αὐτῶν ἀπολω„ λῦσ᾽ ἡ δόξα τῶν προγόνων ἐσώσει; τῇ τρίτῃ δ᾽ ἐξήλαυνεν ἐπὶ τὸν ἐν κοίλῃ πύλῃ τῶν Πομπηΐου φυγάς, καὶ τὸν Ἑλλήσποντον, δρόμῳ τριήρων, σκάφεσιν ἐπραγίτο μικραῖς. Κάσσιον δ᾽ αὖ τῷ μέρει τῶν τριήρων ἐπιφαίνεσθαι μεροπρεπῶς, ὡς Φαρνάκην ἐπάγοντα· ἔνθα δυνηθεὶς ἂν πολλαχῆς τριήρεσι καὶ σφῶν μικρῶν, ὑπὸ δείας τῆς Καίσαρος εὐτυχίας ἀφεκτύετο δὴ ἔπειθόν τε αὐτὸν ἔσης ἐξεπλώγη· ἔνομισε δὲ τὴν Καίσαρα ἐπιπηδᾶν ἐπιπλέων, τὰς χεῖρας ὀρέγοντα ἐς αὐτὸν ὑπὲρ τριήρων ἐς σκάφη, καὶ συγγνώμην ᾔτει, καὶ τὰς τριήρεις παρεδίδου· τοσοῦτον ἴσχυεν ἡ δόξα τῆς Καίσαρος εὐπραγίας. ἐ γὰρ ἔτυχε ἐτέρα αὐτῶν

Πόσαις ὑμᾶς ὑπὸ σφῶν αὐτῶν ἀπολυμένους ἡ δόξα τῶν προγόνων ἐσώσει; Ita Sylla apud Florum lib. 2. c v eoſdem Athenienſes *poſtquam domuerat, ingratiſſimos, utipſe dixit* hominum, *in honorem tamen mortuorum, ſacris ſuis famæque donavit.* Porro majorem celebritatem delinquentibus ſæpius præſidio fuiſſe veterum monumenta abunde teſtantur. Æmilius Scaurus repetundarum reus propter vetuſtiſſimam nobilitatem & recentem memoriam patris abſolutus eſt apud Valer. Max. l. VIII. c. 1. Eo etiam apud Saluſtium reſpexiſſe videtur Marius: *Ad hoc ſi alii deliquere, vetus nobilitas, majorum fortia facta, cognatorum & affinium opes, multæ clientelæ: omnia hæc præſidio adſunt: mihi ſpes omnes in memet ſita, quas neceſſe eſt & virtute & innocentia tuturi; nam alia infirma ſunt.* Lectorius adoleſcens patricii generis, in deprecanda graviore adulterii pœna ætatem atque natales allegavit, teſte Suetonio in Auguſto. Noverat idem Heroina illa, quæ apud Ovidium in Epiſtolis ait

Et mihi ſi non vis parcere, parce meis.

Hinc inter alia, in ejuſmodi cauſis nobilitatis etiam rationem habendam eſſe ſuadet Plinius lib. 8. Ep. ultima.

αὐτίαν ὁρῶ, οὐδὲ ἔργον ἕτερον ἡγοῦμαι τοῦτο ἐν δοκίμῳ καιρῷ ἡγήσεσθαι μᾶλλον· ἢ Κάσσιον τὸν πολεμικώτατον ἐπὶ τριήρων ἐσβεβηκότα ἀπαρασκεύῳ Καίσαρι σωτυχόντα, μηδὲ ἐς χεῖρας ἐλθεῖν ὑποστῆναι. ὁ δ' ἄτως ἑαυτὸν αἰσχρῶς ὑπὸ φόβου μόνου πειραπλέοντι παρεδὼς, ὕστερον ἐν Ῥώμῃ διωκτευούσῃ ἤδη καθέκαστον ᾧ ἐς αὐτὸ δῆλον ἐστὶ τὸ ἑτέρῳ τῷ Καίσαρι φόβον ὑπὸ τύχης ἐγγενέσθαι τὸν Καίσαρα ἐπαιρόντος. Λασωθεὶς δ' ἄτω πειραδόξως ὁ Καῖσαρ, καὶ τὸν Ἑλλήσποντον περαιωθείς, Γνωσιμάχῳ ἐς Ἀλεξάνδρειαν, καὶ ὅπως ἄλλα ἔθνη τῶν μεσαίτω Χερρόνησον οἰκοῦσι, ἐς καλοῦσιν αὐτὸ ἐνὶ ὀνόματι Ἀσίαν τὴν κάτω, συνεγίγνωσκε, πρεσβευομένοις ἐς αὐτὸν ἐς παρακαλέσαι. συθόμβρος δὲ Πομπήϊον ἐπ' Αἴγυπτον φέρεσθαι, διέπλευσεν ἐς Ῥόδον. ἐς δὴ ἐντεῦθεν τὸ στρατὸν αὐτοῦ κατὰ μέρη ἀσθενοῦντα ἀθροιζόμενον, ἐς τὰς Κασσίου τριήρεις ἀνέβη σὺν τοῖς παροῦσιν. οὐδενί τε ἀκριβῶς ὅπη τὸν πλοῦν ποιήσεται, οὐδὲ ἐπιστέλλειν ἀνήκατο, ἀπαγγείλας τοῖς λοιποῖς κυβερνήταις ὅσῳ τὸν λαμπτῆρα τοῦ ἑαυτοῦ νεὼς, κατ' ἡμέραν ὡς τὸ σημεῖον ἐυθυωρεῖν τοῦ δι' αὐτοῦ κυβερνήτου, πολὺ τῆς ἄλλης ὄπισθεν, ὡσεπέταξεν ἐς Ἀλεξάνδρειαν φέρεσθαι. καὶ ὁ μὲν τρισὶν ἡμέραις πλοίῳ ἀμφὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἦν· ἐσδέχεται δ' αὐτὸν οἱ τοῦ βασιλέως ἐπιτροπεύοντες, ἔτι τοῦ βασιλέως ἀμφὶ τὸ Κάσιον ὄντος. καὶ πρῶτα μὲν ἀπραγμοσύνῃ τινὰ λαβὼν τὸν ὀλιγότητα τῶν συνόντων ὑπεκρίνετο· φιλοφρόνως τε τοὺς ἐντυγχάνοντας

liam causam facti video: nec puto præsentiorem fortunam unquam illum expertum in rebus dubiis, quàm quum Cassius, vir bellicosus, LXX triremibus in imparatum fortuitò incidens, ne tentare quidem pugnam ausus est. & tamen hic qui turpi metu obiter se dedidit trajicienti, post in Urbe jam rerum potentem occidit: quo magis apparet tunc eum territum cessisse fortunæ extollenti Cæsarem. Ita præter expectationem servatus, ubi trajecit, Iones & Æolas ceteràsque nationes, quæ magnam illam peninsulam quæ minor Asia dicitur, incolunt, per legatos veniam petentes recepit in gratiam: auditóque quòd Pompeius in Ægyptum feratur, trajecit Rhodum: ac ne hîc quidem expectato exercitu dum in unum conveniret, consensis Cassianis & Rhodiis triremibus cum eis quas circa se habebat copiis, nemini aperiens quò cursum flexurus esset, sub vesperam solvit, jussis aliis gubernatoribus ignem prætorianæ sequi, & signum ejusdem interdiu: suo verò jam longè à terra semotus mandavit ut Alexandriam versus tenderet: atque ita die tertia per altum eò devecti sunt. Ibi receptus est à tutoribus regis adhuc hærentis circa montem Cassium. Ac primùm propter infrequentiam suorum dabat se otio, comiter excipiens obvios, & visendi causa urbem obambulando

Cæsar Alexandriam devectus.

mirabatur ejus pulchritudinem, & sapientiæ professores plerosque stans audiebat: quod otium ei gratiam & bonam existimationem paravit apud Alexandrinum populum. Sed ubi exercitus ejus appulit, de Photino Achilláque sumpsit supplicium ob scelus patratum in Pompeium: Theodotum verò tunc elapsum, Cassius pòst egit in crucem inventum in Asia. Alexandrinis autem ob hanc rem tumultuantibus, & exercitu regio Cæsarem invadente, vario eventu certatum est aliquoties circa regiam & in proximis littoribus, ubi etiam urgente hoste in mare desiliit, enatavítque per longum spatium: & Alexandrini pàludamento potiti affixerunt id trophæo. Extrema pugna adversus ipsum regem in Nilo fuit quæ maximè victoriam attulit. Inter has contentiones menses novem absumpsit, donec Cleopatram loco fratris reginam fecit Ægypti, in Nilúmque unà cum ipsa quadringentis navibus subvectus perlustravit regionem, & alioqui devinctus fœminæ consuetudine. Verùm hæc singula in rebus Ægyptiis prodemus accuratius. Caput autem Pompeii oblatum aversatus, sepeliri jussit in suburbio, sacellúmque ibi dedicavit Nemeseos: quod nostra ætate dum Trajanus Aug. Judæos exitiali bello persequeretur, ab eis ob præsentem necessitatem est dirutum.

484 Supplicium de Photino & Achilla sumptum.

Theodotus à Cassio in crucem actus.

Cæsar periclitatur apud Alexandrinos.

Cleopatra Ægypti regina facta.

Historia Ægyptiaca Appiani.

Caput Pompeii oblatum Cæsar aversatur.

Trajanus Augustus.

ἐξεδέχετο· καὶ τὴν πόλιν ὡραίαν ἔτι καὶ λίαν εὐανδρίζε, καὶ τὸ φιλοσόφων μὴ καὶ πλήθυς ἐσεὶς ἠκροᾶτο, ἄδειαν αὐτῷ χάριτός τε καὶ δόξαν ἀγαθὴν, εἰς ἀπροσχημοσύνην, ὡς δὴ τοῖς Ἀλεξανδρεῦσιν ἐφύετο. ἐπεὶ δ' ὁ στρατὸς αὐτῷ κατέπλευσε, Ποθεινὸν μὲν καὶ Ἀχιλλᾶν σκόλοπι διακόπτου τῆς ἐς Πομπήϊον παρανομίας· Θεόδοτον δὲ Δημοσθένειον Κάσσιος ὕστερον ἀνεμέσησεν εὑρὼν ἐν Ἀσίᾳ. ἠρυθριῶντι δ' ἐπὶ τῷ δόξῃ τῇ Ἀλεξανδρέων, καὶ τῷ στρατῷ τῷ βασιλικῷ ἐπ' αὐτὸν ἰόντος, ἀγῶνες αὐτῷ ποικίλοι περὶ τὸ βασίλειον ἐγένοντο, καὶ ἐν πᾶσι παρ' αὐτὸ αἰγιαλοῖς. ἔνθα καὶ φεύγων ἐς τὴν θάλασσαν ἐξήλατο, καὶ ἐς πολὺ ἐν τῷ βυθῷ ἐξενήξατο. ἐν τῷ χλαμύδι δὲ αὐτὸν λάθοιτις οἱ Ἀλεξανδρεῖς ὡς τροπαῖον ἀνέμησαν· τελευτῶν δ' ἀνὰ τὸν Νεῖλον αὐτῷ γίγνεται ὡς τὸ βασίλειον ἀγών, ᾧ δὴ καὶ μάλιστα ἐκρατεῖ· καὶ ἐς ζῶσι διετελέσθησαν αὐτῷ μῖσος ἐνέπαι, μέχρι Κλεοπάτραν αὐτὶ τοῦ ἀδελφοῦ βασιλεύειν ἀπέφηνεν Αἰγύπτου. ἐν τῷ Νείλου ἐπὶ πεντηκοντίοις νεῶν, τὴν χώραν διώδυ, ὡς εἶπλει μὲν τὴν Κλεοπάτρας, ἐν πᾶσα ἠδόμενον αὐτῇ. ἀλλὰ πιθέ μὲ ἔκφατε ὅπως ἐχθήσετο, ἀκριβέστερα ἢ ὡς Αἰγύπτῳ συγγράφη ἐνίκησι. τὸν δὲ κεφαλὴν τοῦ Πομπηίου ὡς ἀφερόμενον οὐκ ὑπέστη, ἀλλὰ ἀφεστέναξε περιῶσαν, καὶ τί αὐτῇ τέμενος βραχύ, ὡς τῆς πόλεως ἐκτὸς ἔθετο, Νεμέσεως τέμενος ἐκάλεσε, ὅπερ ἐπ' ἐμοῦ καὶ Ῥωμαίων αὐτοκράτορος Τραϊανοῦ ἐξολωλότος τὸ ἐν Αἰγύπτῳ Ἰουδαίων γένος, ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ἐς τὸν τοῦ πολέμου χρεὼν κατηρείφθη.

Τοσαῦ-

Τὰ μὲν δὴ Καῖσαρ ἐν Συρίᾳ περὶ Ἀλεξάνδρειαν, ἀφ' ὧν ἐπὶ Φαρνάκην ἐστράτευσε, διέθετο· ὁ δὲ ἤδη μὲν ἐπράγησε πολλά, καὶ κατεστράτευκε τινὰ Ῥωμαίων χωρία, καὶ Δομιτίῳ Καίσαρος πρεσβευτῇ συμβεβληκὼς ἐνίκησε, καὶ τῆς μάχης, ἐπεὶ κατὰ τοῦτο λαμπρὸς, καὶ τῷδε μάλιστα ἐπαρθείς, Ἀμισὸν πόλιν ἐν τῷ Πόντῳ Ῥωμαΐζουσαν ἐξανδραποδίσῃ, καὶ τοὺς πολίτας αὐτῆς τιμίους ἐποιήσατο πάντας· πρεσβεύοντος δὲ ἤδη Καίσαρος ἐπιφοβήσας καὶ μεταγνώσας, καὶ λαβὼν παιδίων Ἀμισηνῶν ἡλικιώτας πεῖσας ἔπεμπεν ὑπὲρ εἰρήνης, στέφανόν τε χρυσοῦν αὐτῷ φέροντας, καὶ εἰς γάμον, ὡς ἐνόμιζε, ἐξυνώντας Καίσαρι τὴν Φαρνάκους θυγατέρα. ὁ δ' ἀνθρωπος ὢν φέρεσι, προσῆλθε μὲν ἔρρωτο, καὶ ἐς τὸ πρόσθεν ἐνάδισε λεχθεῖσιν τοῖς πεῖσασι, μέχρι προσπελάσας τῷ χάρακι τῶν Φαρνάκους, καὶ τοσόνδε εἶπεν, Οὐ γὰρ αὐτίκα δίκῃ δίκην ὁ πατροκτόνος; ἐπὶ τὸν ἵππον ἀνεπήδησε, καὶ εὐθὺς ἐκ προφύτης βοῆς πέπτωκέ τε τὸ Φαρνάκην, καὶ πολλὰς ἔκτεινε, σὺν χιλίοις που μάλιστα ἱππεῦσιν ὧν, τοῖς πρώτοις αὐτῷ συνδραμοῦσιν· ὅτε καὶ φασὶν αὐτὸν εἰπεῖν, Ὦ μακαρία Πομπήϊε, τοιούτοις ἄρα, καὶ Μιθριδάτου τὸ τοῦδε πατρὸς, πολεμῶν ἀνδράσι, μέγας τε νομισθῆς καὶ Μέγας ἐπικληθῆς. ἐς δὲ Ῥώμην πρὸς τῇδε τὰ μάχης ἐπέστειλεν, ΕΓΩ' ΗΛΘΟΝ, ΕΙΔΟΝ, ΕΝΙΚΗΣΑ. μετὰ δὲ τοῦτο Φαρνάκης μὲν ἀχαπῶν ἐς τὸν ἀχὶν Βοσπορὸν τὴν διδομένην οἱ παρὰ Πομπηΐου συνέφυγεν.

Ὁ δὲ Καῖσαρ ὁ μὲν ἄγων

His apud Alexandriam gestis Cæsar per Syriam contra Pharnacem raptim duxit exercitum: qui jam haud inani conatu quædam Romanæ ditionis loca occuparat, & cum Domitio Cæsaris legato collatis signis egregiè vicerat: auctóque inde animo Amisum, Ponticam urbem, diripuit, civésque sub hasta vendidit, impuberibus ad unum exectis omnibus: sed adventante Cæsare territus ac factorum pœnitens, legatos de pace misit à ducenteſimo stadio ferentes ei coronam auream, & satis stultè regis sui filiam offerentes in matrimonium. Is postquam intellexit quibuscum mandatis venirent, promovit exercitum, & inanibus colloquiis legatos frustratus, processit usque ad castra Pharnacis: tum verò in hanc vocem erumpens, Ergo non jam dabit pœnas patricida? in equum insiliit, & ad primum clamorem editum, in fugam hostem vertit, magnámque stragem edidit, adjutus circiter mille equitibus qui primi procurrentem secuti sunt. Quo tempore fertur dixisse, O te beatum Pompei, qui cum talibus bello Mithridatico decertans, Magni & existimationem & cognomen adeptus es. In Urbem quoque de hac victoria sic scripsit, VENI, VIDI, VICI. Pharnaces contentus fuit in Bosporanum regnum à Pompeio sibi traditum refugere.

Nec Cæsari vacabat eum persequi,

Contra Pharnacem Cæsar exercitum ducit.

485

Pharnacis fuga.

Cæsaris dictum de Pompeio.

Cæsaris literæ de Pharnace victo.

sequi, & in tam parvis negotiis hærere, tot bellis in diversum retrahentibus: quare in Asiam transcurrens obiter colligebat pecuniam, magna publicanorum per singulos populos acerbè exigentium invidia, ut diximus in rebus Asiaticis. Hic per nuntios factus certior, agitari seditionibus Urbem, & Antonium magistrum equitum in foro stationem habere cum exercitu, omnibus negotiis intermissis, illò properavit. Ad cujus adventum seditio quidem Urbana conquievit, verùm alia militaris in ipsum coorta est, pollicita ad Pharsalum, necdum exsoluta, repræsentari sibi flagitantibus qui eo prælio navarant operam, & missionem postulantibus ut emeritis: ille causabatur nondum absolutam victoriam Pharsalicam, durante bello in Africa: quo confecto spem eorum haud quaquam fore irritam: simúlque alias millenas drachmas viritim promittebat. Responsum est odiosè, non pollicitis sibi opus esse, sed præsenti pecunia: & Salustio Crispo internuntio fuga saluti fuit. Hoc cognito Cæsar, legionem Antonianam quæ Urbi præsidio fuerat, disposuit circum ædes suas, & ad viarum exitus, metuens ne irati ad rapinas verterentur. Ipse omnibus dehortantibus ne se committeret furenti multitudini, insigni audacia tumultuantibus etiam tum repentè supervenit in campo Martio, & superiorem locum ascendit: illi nondum sedati, sed inermes accurrerunt,

Seditio militum Cæsaris.

Salustius Crispus.

486

ὠθεὶ μικρὰ τελέσας, τοσῶνδε πολέμων αὐτὸν ὠθεμιζόντων, ἐς τὰ Ἀσίαν μετῆλθε, & παρὰ ἐύων αὐτῷ ἐχρημάτιζε τῆς πόλεσιν, ἐπαχλυμβάνων τε ὑπὸ τῶν μισθωμάτων τὰς φόρους, ὡς μὴ καὶ τῷ Ἀσιανῷ συγχραφὴν δεδήλωντες. πυθόμενος δ' ἐν Ῥώμῃ στάσιν εἶναι, καὶ Ἀντώνιον τὴν ἱππαρχὴν αὐτὸς τῶν ἀγορᾶν τραπεῖ φυλάσσειν, πάντα μεθεὶς, ἐς Ῥώμην ἠπείγετο. ὡς δ' ἦλθεν, ἡ μὲν στάσις ἡ πολιτικὴ κατεπαύετο, ἑτέρα δ' ἐπ' αὐτοῦ κίνητο & στρατῷ, ὡς ὅτε τὰ ἐπαγγελλόμενα σφίσιν ἐπὶ τῷ καὶ Φαρσάλου ἔργῳ λαβόντες, ὅτε ἀνομως ἐπὶ βραδύνοντες ἐν τῇ στρατείᾳ ἀφεθῶσιν τε πάντες ἐπὶ τὰ αὐτῶν ἠξίουν. ὁ δ' ἐπηγγέλλετο μὲν αὐτοῖς ἀφίεσθαι τινὰ ἐν Φαρσάλῳ, & ἕτερα ἀφίεσθαι, ὅταν ὁ ἐν Λιβύῃ πόλεμος ἀποτελεσθῇ· τότε δ' ἔπεμπεν ἀλλας ὁμίζων ἑκάστῳ χιλίας δραχμάς. οἱ δὲ αὐτὸν ἐκ ὑπαγινέσθαι μᾶλλον ἢ αὐτίκα δίδοσθαι πάντα ἀπέλυον· καὶ ὠθεὶ τοῦδε Σαλούστιον Κρίσπον πεμφθέντα ὠθὸς αὐτὸς ἰλίγου & διέφθειραν, εἰ μὴ διέφυγε. πυθόμενος δ' ὁ Καῖσαρ, τὸν μὲν ἄλλο στρατιωτῶν, οἳ τὰ πάλαι ἐξ Ἀντωνίᾳ παρεφύλασσον, περίστησε τὴν οἰκίαν καὶ τὰς τῆς πόλεως ἐξόδους, δείσας ὠθὰ ἁρπαγὴν· αὐτὸς δὲ, πάντων δεδότων καὶ παραινούντων αὐτῷ τὰ ὁρμὴν τοῦ στρατῷ φυλάξαι, μᾶλλα θρασέως αὐτοῖς ἐπὶ στασιάζουσιν ἐς τὸ Ἄρειον πεδίον ἐπῆλθεν, ἐ ὠθεμενύσας, καὶ ἐπὶ βήματος ἄφθη. οἱ δ' ὡὸ θορύβῳ τε ἄνοπλοι συνίεσαν, καὶ, ὡς ἔθος, ἄφνω φανέντα σφίζον

ἡπαίζοντο

ἠπᾰ́ζοντο αὐτοκράτορα, κελεύσαντος δ' ὅ, τι θέλοιεν εἰπεῖν, τοῦτο μὲν τὸ δωρεᾶν ἐς ὄψιν εἰπεῖν αὐτοῦ παροντος ὐδὲ ἐτολμησαν, ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἐκπλήξεως· ὡς ἂν μετριώτερον ἀφεστῶσαν τὸ στρατιᾶς ἀνεῶσαν, ἐλπίσαντες στρατῷ δεόμενον, ἐς τὸς ὑπολοιπους πολέμους αὐτὸν ἐρεῖν ἃ κ τοῦτο τὸ δωρεᾶν. ὁ δ' ὑπὲρ τῶν ἁπάντων δόξαν οὐδὲν μελλήσας ἀπεκρίνατο, Ἀ'φίημι. καταπλαγέντων δ' αὐτῶν ἔτι μᾶλλον, ὁ σιωπῆς βαθυτέρης γενομένης, ἐπεῖπε, Καὶ δώσω γε ὑμῖν τὲ ἐπηγγελμένα ἅπαντα, ὅταν θριαμβεύσω μετ' ἄλλων. Ἀδεκήτου δ' αὐτοῖς ἅμα κ τοῦδε ὁ φιλανθρώπου φανέντος, αὖθις αὐτικα πάντων ἐπέπεσε, ὁ λογισμὸς, μὴ ζήλου, εἰ δοξουσι μᾶ αὐτοι καλλιπεῖν σφᾶν τ αὐτοκρατορα ἐν μέσοις τοσοῖσδε πολεμίοις, θελαμοῦσουσι δ' αὐτ' αὐτῶν ἕτεροι κ σφεῖς τῶν ἐν Λιβύῃ κερδῶν ἐκπεσοῦσιν μεγάλων ἴσως νομιζομένων· ἐχθροί τε ὁμοίως αὐτῷ τῷ Καίσαρος ἐσονται ὁ τῶν πολεμίων· δείσαντες οὖν, ἔτι μᾶλλον ἡσυχάζον ἐξ ἀπορίας, ἐλπίζοντες σώσειν τι κ τὸ Καίσαρα, ὁ μεταγνώσας ἅμα τῶν ἐν χρεία χρείαν· ὁ δ' ἀνθησυχάζει, κ τὸ φίλων αὐτὸν παρακαλούντων ἐπιφθέγξασθαι τι πρὸς αὐτους ἄλλο, καὶ μὴ βραχεῖ κ αὐτηρῷ λόγῳ πολλὰ σπουδασθέντας ἐγκαταλιπεῖν, ἀχόμενον λέγειν, πολίτας ἔτι στρατιωτων προσειπεῖν. ὅπερ ἐπ συμβολον ἀφειμένων τῆς στρατείας, καὶ ἰδιωτευόντων· οἱ δ' οὐκ ἐνεγκόντες ἔτι, ἀνέκραγον μεταμοεῖν, κ παρακάλουν αὐτὸν συστρα-

ex more consalutantes imperatorem, & jussi quid postularent dicere, de donativo quidem præsentem appellare non ausi, ut in re improvisa, quod modestius videbatur, missionem clamoribus petebant, sperantes, eum, quippe qui exercitu opus haberet, ad profligandas belli reliquias, ultro mentionem donativi facturum. Ille verò præter omnium opinionem nihil cunctatus, dimittere se respondit. quibus magis etiam attonitis & omnino silentibus, adjecit: dabo tamen vobis quicquid sum pollicitus, ubi triumphavero cum aliis. Ad hanc ut inexpectatam ita clementem vocem pudor continuò subiit eos & æmulatio, reputantes absurdum fore, si ipsis imperatorem suum tædio bellorum deferentibus, triumphum ejus sequantur alii: ipsi verò lucris carent quæ speranda erant è bello Africano, & invisos se reddant tam Cæsarianis quàm adversis partibus. Id metuentes hærebant silendo, sperantes Cæsarem sibi aliquid remissurum, & propter instantem necessitatem mutaturum sententiam. Sed quum ille pariter sileret, amicis hortantibus ut aliquid insuper eis diceret, nec paucis eísque duris verbis commilitones suspensos relinqueret: rursus exordiens, Quirites eos appellavit, non milites: quod erat signum jam demissos esse à militia. Hoc non tulerunt taciti, sed conclamantes ostenderunt pœnitentiam: rogabántque ut liceret

ret ſibi cum eo militare diutius. Cæſare verò averſante & deſcendente è tribunali magis etiam conclamatum eſt, maneret, & pœnas de ſe ſumeret. Stetit ille nec procedens nec revertens, fingens ſe non expedire conſilium. Tandem reverſus ait: puniendum quidem neminem, dolere tamen ſibi quod decumani ſemper prælati aliis tales tumultus cierent. Et adjecit: miſſionem vobis do, redditurus tamen & promiſſa ſimul atque reverſus
487 fuero ex Africa: dabo & agros omnibus finito bello, non, ut Sylla, ereptos aliis, & colonos miſcendo ſpoliatis, ad alendam utrorumque ſimultatem perpetuam: ſed agrum publicum, & meas privatas poſſeſſiones dividam: & ſi hi non ſuffecerint, emam meis pecuniis. Tum verò omnibus applaudentibus & acclamantibus, ſoli decumani mœſti erant, quaſi pertinaciter infenſum haberent Cæſarem: poſtulabántque ut in decimum quemque capitaliter more majorum animadverteret. Ille nolens amplius exacerbare, quòd videret ſeriò pœnitentes, univerſos recepit in gratiam: móxque ad bellum Africanum profectus eſt: & à Rhegio Meſſanam tranſvectus, à freto Lilybæum uſque duxit exercitum. Ibi poſtquam cognovit Catonem cum claſſe & terreſtrium copiarum parte præſidio eſſe Uticæ, in qua apparatus belli erat repoſitus, & ibidem trecentos qui in ſenatus ſpeciem jamdudum præcrant belli con-

πύεαζ, ἀποτρεφομένῳ τε τὸ Καίσαρος καὶ ἀπιόντος ἀπὸ τοῦ βήματος· οἱ δὲ σὺν ἐπαίξει πολέμιοι βοῶντες ἐπίκειντο, παρομένῳ τε αὐτῶν, καὶ κελεύειν σφᾶς τοὺς ἀμφιπένοντας. ὁ δ' ἐπ' μήτοι διέτελλε, ἔτε ἀπιὼν, ἔτε ἐπανιών, ὑπέρχονομος ἀπορεῖν ἐπανελθὼν δ' ὅμως ἔφη κολάσειν μὲ αὐτῶν οὐδένα, ἀχθεσθαι δ' ὅτι τὸ δέκατον τέλος, ὃ πρότιμησεν αἰεί, τοιαῦτα ἠμπ-
„ θεῖ. καὶ τόδε ἔφη μόνον, Ἀφι-
„ μι δ' ὑμῖν ἀπειλὰς δώσω δ' καὶ πλέ-
„ ὅμως τὰ ὑποχήματα ἅπαντα,
„ ἐπανελθὼν ἐκ Λιβύης. δώσω δ'
„ καὶ γῆν ἅπασιν, ἐπιτελέσαντι
„ τὸν πόλεμον· ἃ καθαίρω Σύλλας,
„ ἀφαιρούμενος ἑτέρων ἵνα ἔχωσι,
„ καὶ τοῖς ἀφαιρεθεῖσιν τοὺς λαοὺς
„ ὡς συνοικιζων, ἐκ ποίων ἀλλή-
„ λοις ἐς ἀεὶ πολεμίους, ἀλλὰ τὰ
„ δ' δήμου γῆν ἐπίπεμπων καὶ τὰ ἐ-
„ μαυτοῦ, καὶ τὰ δέοντα ἀφαιρού-
„ μενος. Κρότος δὲ ἐκ εὐφημίας
πολὺς πάντων ἠλουμένης, τὸ δίκαιον ὑπερηλγεῖ τέλος· ἐς μόνους αὖ
δὲ Καίσαρος ἀδίκως ἔκτα-
τος, ἐ σφᾶς αὖτις ἠξίουν ἀμνη-
σίαν τε, καὶ τὸ μέρος ἀκέσ-
ζημιώσειν. ὁ δ' ἤδιν αὐτοὺς ὑπερβά-
ζειν ἐπ δεόμενος, ἀκεραίως μετ-
νοοῦντας σωφρόνως ἔστε ἅπαντι, καὶ
ἐνθυς ἐπὶ τὴν Λιβύην πόλεμον ἐξή-
λαύνων δ' ἐκ Ῥηγίου τὸ πρῶ-
θμον, ἀπὸ Μεσσάνης ἐς Λιλύβαιον ἔλ-
θε· καὶ πυθόμενος Κάτωνα μὲν τὸν
παρασκεύῃ τὸ πολέμου ναυσὶ καὶ
πεζῶν τινὶ μέρει φρουρεῖν ἐν Ἴτυκῃ,
αὐτὸν τῶν τειχισμάτων, ἐς ἀπὸ σφῶν
ἐκ πολλοὶ εὐβούλους ἐπιπέμπω
τοῦ πολέμου, ἐ συγκλητικοὺς ἐκλε-
τὸ δ'

τ' ὀλ' αὐτοκράτορα Λεύκιον Σκιπίωνα καὶ τοὺς δρίστους ἐν Ἀδρυμητῷ στρατεύειν· διέπλευσεν ἐπὶ τὸν Σκιπίωνα, καὶ αὐτὸν οἰχόμενον ἐς Ἰόβαν καθελαβεῖν, παρέπεμψεν ἐς μάχην παρ' αὐτὸ τοῦ Σκιπίωνος τὸ στρατόπεδον, ὡς ἐν καιρῷ συνεισπεσόντος τοῖς πολεμίοις χωρὶς αὐτοκράτορος ὄντι· ἀντεπήεσαν δ' αὐτῷ Λαβιηνός τε καὶ Πετρήϊος, οἱ τοῦ Σκιπίωνος ὑποστράτηγοι· καὶ ἐκράτουν τῆ Καίσαρος ὡσθὰ πολύ, ἐς τροπὴν δὲ ἰδίωκον σὺν ἀρρωστίᾳ μὴ καταφρονήσαντες, μέχρι Λαβιηνὸν μὲν ὁ ἵππος ἐς τὸν γαστρὸς πλησγεὶς ἀπέσεισε, ἐς αὐτὸν οἱ σωματοφύλακες σωσάμενοι· ὁ δὲ Πετρήϊος ὡς ἀκροβολῆ τοῦ στρατοῦ λαβὼν πεῖραν, καὶ νικήσων ὅτε βέλτιστα, διέλυε τὸ ἔργον· ἐπεισπὼν τοῖς ἀμφ' αὐτὸν, Μὴ ἀφελώμεθα τὸν νίκην τὸν αὐτοκράτορα ἡμῶν Σκιπίωνα. Καὶ τὸ μὲν ἄλλο μέρος τοῦ Καίσαρος τύχης ἔργον ἐφαίνετο, κρατησάντων ἄν, ὡς ἐδόκει, τῶν πολεμίων, ἄφνω τὸν μάχην ὑπὸ τῶν νικώντων ἀλαλυθήναι. αὐτὸς δὲ λίγε πρὸς τὸν φυγὴν, ἐγκείπτων ἅπασιν, ἐπιστρέφειν αὐτοὺς· καὶ πολλοὺς τῶν τὰ μέγιστα σημεῖα τῶν ἀετῶν φερόντων τῇ ἑαυτοῦ χειρὶ καθαπάσας, μετενεγκεῖν πάλιν τὴν φυγὴν ἐς τὸ αὐθις ἰέναι· ἕως Πετρήϊος ἀνίζωσε, καὶ ὁ Καῖσαρ ἀπαισίως ὑπεχώρει. τοῦτο μὲν δὴ τὸ πρῶτον ἐν Λιβύῃ Καίσαρος μάχης τέλος ἦν.

Οὐ πολὺ δὲ ὕστερον, αὐτῷ τε Σκιπίωνος ὀκτὼ τέλεσι πεζῶν καὶ ἱππέων δυοῖν μυριάσιν (ὧν οἱ πολλοὶ Λιβύης ἦσαν) πλησίον τε πολλοῖς καὶ ἐλέφασιν ἐς τριάκοντα καθεδουμένου παρέστη σὺν Ἰόβᾳ τῷ βασιλεῖ, καὶ

filiis: ceterùm L. Scipionem imperatorem cum optimatibus apud Adrumetum habere exercitum, trajecit contra hunc. Quem quum audisset ad Jubam profectum, aciem ante illius castra explicuit, opportunè nactus ipsius imperatoris absentiam. Nec Labienus Petreiúsque legati detrectarunt prælium, repressérúntque Cæsarianos egregiè: jámque fusos persequebantur contemptim, quum Labienum equus in ventre saucius excussit: & ipse quidem suorum succursu ereptus est: Petreius verò contentus præsenti experimenro virtutis militum, & ratus se posse quando libet vincere, cecinit receptui, dicens proximis, Non est fraudandus imperator noster Scipio laude victoriæ. Ita tunc quoque plurimùm valuit fortuna Cæsaris, dum hostes in media victoria segnescentes, fructum ejus emiserunt è manibus. Ipse Cæsar fertur unus se opposuisse hosti, fugientibus aliis omnibus: atque etiam aquiliferum quendam sua manu retraxisse in primam aciem: quum Petreius in castra se recepit, quem Cæsar libenter in hoc imitatus est. Et hujus quidem primæ Cæsarianorum in Africa pugnæ hic fuit exitus.

Petreii dictum.

Fortuna Cæsaris.

Cæsaris virtus in bello.

488

Nec multo pòst quum diceretur adventare Scipionem cum octo legionibus, equitum viginti millibus, quorum magna pars Afri essent, magnóque cetratorum numero & elephantis xxx. simúlque Jubam regem cum peditum

Scipionis exercitus.

Juba rex.

tum circiter triginta millibus, equitum Numidarum fermè xx millibus, & multis jaculatoribus elephantisque aliis lx, in exercitu Cæsariano pavor cum tumultu subortus est, partim ob rem semel tentatam parum feliciter, partim quòd formidandus videretur hostis, vel numero, vel virtute maximè Numidarum equitum: prætérque inassuetis cum elephantis congredi terror auctus est. Sed postquam nuntiatum est alium Maurorum regulum Bocchum, occupasse Cirtam, Jubæ regiam, domestico periculo revocatus properè in regnum reduxit exercitum, triginta solùm elephantis apud Scipionem relictis. Cæsariani verò in tantum receperunt animos, ut quintani elephantis se opponi deposcerent, eóque impetrato egregiè vincerent: unde hodiéque ejus legionis elephantes sunt insignia. Ceterùm prælium id ex omni parte laboriosum ac varium circa vesperam demum victoria Cæsaris finitum est: castris etiam hostium expugnatis, & nocte demum absoluto negotio, hostes passim deffugêre quà quisque poterat. Scipio cum Afranio omissâ rerum cura per mare fugam tentavit cum xii apertis navibus. Ita hic quoque exercitus ex lxxx fermè conflatus millibus, longa duratus militia, & animosior redditus à pugna proxima, renovato prælio in universum afflictus est non sine ingenti gloria Cæsaris, etiam profligatorum

Bocchus rex.

Cur legionis quintanæ elephanti sint insignia.

τῷδε ἀγῶνι πεζοὺς ἄλλους ἐμβαλεῖν τρισμυρίους, καὶ ἱππέας Νομάδας ἐς δισμυρίους, καὶ ἀκοντιστὰς πολλούς, καὶ ἐλέφαντας ἑξήκοντα ἑτέρους· ἡ φρατία δὲ Καίσαρος ἐδεδίει μή, καὶ σφίσιν αὐτοῖς ἐθορυβοῦντο κατά τε πεῖραν ὧν ἤδη πεποίηντο, καὶ κατὰ δόξαν τῶν ἐπιόντων, τό τε πολλὸν καὶ ῥᾳστώνης, καὶ δρεπτὸς μᾶλιστα τῶν Νομάδων ἱππέων. ὅ, τε τῶν ἐλεφάντων πόλεμος, ἀήθης σφίσιν ὤν, ἐξέπληττε. Βόκχος δ' ἑτέρου Μαυρουσίων βασιλέως Κίρταν (ἡ βασιλικὴ δὲ ἐστὶν αὕτη Γάδα) καταλαβόντος, ὁ μὲν Γάδας, ἐξαγγελθέντος αὐτῷ τοῦ, ἐς τὰ οἰκεῖα μάλιστα ἀνεζεύγνυ σὺν ἰδίου φρατροῦ, τελέκοντα ἐξ αὐτοῦ μόνος ἀπολιπὼν ἐλέφαντας τῇ Σκιπίωνι· ἡ δὲ φρατία ἡ Καίσαρος ἐς τοσοῦτον ἀνεθαρρήσει, ὡς τὸ πεμπτὸν τέλος, αἰτήσαν ἀντιπαρεκβαλεῖν τοῖς ἐλέφασι, κρατῆσαι πάνυ καρτερῶς. καὶ νικῶσα ἀπ' οὐδενὸς τῇδε τῇ τέλει ἐλέφαντες ἐς τὰ σημεῖα ἐπικεῖνται. μακρῷ δὲ καὶ ἱππόνι καὶ πανίῳ τὰ μέρη τοῦ μάχης καὶ πολυτρόπου γιγνομένης, ἀεὶ ἐς πέραν μᾶλις ὁ Καῖσαρ ἐνίκα, (ἐς τὸ στρατόπεδον ἐνθὺς ἐξήρκτο τῶν Σκιπίωνος) ὀδὲν ἀνιεὶς ὀδὲ σὺν νυκτὶ τῆς νίκης, μέχρι τὸ σύμπαν ἐξεργάσασθαι. οἱ δ' ἐχθροὶ κατὰ λίγους, ὅπῃ δύναιντο, διέφευγον· καὶ ὁ Σκιπίων αὐτὸς ἅμα Ἀφρανίῳ, πάντα μεθεὶς, ἐφεύγει ἀπὸ πέλαγος ἐπὶ δώδεκα ἀφράκτων. ὧδε μὲν δὴ ἐς ὧδε ὁ στρατὸς, ἐς ὀκτὼ μυριάδας μάλιστα συνελθὼν, ἐκ τε πολλοῦ γεγυμνασμένος, ἐς τὰ ἀφ' ἑτέρας μάχης σὺν ἐλπίδι ἐς ῥᾳστώνης ἡγούμενος, δευτέρᾳ τῇδε συμβολῇ συνεστίσθη ἀῤῥώνως. ἐς τὸ δὲ Καίσαρος πλῆ

κλίος ἐς ἅμιλλαν εὐτυχίαν ἐδοξάζετο, ἐδὲν ἔπ τ ἡσσωμένων ἐς δρεπὴν αὐτὸ μεριζόντων, ἀλλὰ κ τὰ σφέτερα αὐτῶν ἀμαρτήματα τῇ Καίσαρος τύχῃ προσπιθέντων. ἐδοκει γὸ δὴ κ ὁδὲ ὁ πόλεμος ἀσουλία τ στρατηγῶν, ὅπ μὴ πρὶν ἀπορήσειν ὁ Καίσαρ, ὡς σὺ ἀλλοτρίας, ἕτε τὼ προτέρω νικῶν ἐς τέλος προαγαγόντων, σωτηρίφρεις, ἕτως ὀρθίως μαλυθῶσι.

Ἐξαιρεθέντων δὲ τύπων ἐς Ἰτύκλω τρίτῃ μάλιστα ἡμέρᾳ, κ ὃ Καίσαρος εὐθὺς ἐπὶ τὸν Ἰτύκλω ἰόντος, ἐγίγνετο φυγὴ πάντων· κ ἐδένα κατίχεν ὁ Κάτων, ἀλλὰ ἃ ναῦς ἐδίδου τοῖς αὐτοῦ τῶν ἐπιφανῶν, αὐτὸς ὃ ἐνστόμως ὑπέμενε· κ τοῖς Ἰτυκαίοις ὑπισχνουμένοις πρὸ ἑαυτῶν ὑπὲρ ἐκείνου δεήσεσθαι, ἐπιμεθῶν ἀπεκρίνατο ὁ δεῆσθαι αὐτὸν πρὸς Καίσαρα μαλακῶς· κ τὸ τὸ εἰδέναι τ Καίσαρα καλῶς. σημαίνων ὃ τὰς ἡσυχίας ἀπιστίας, κ συγχύσεις ὑπὲρ ἐκείνου τοῖς Ἰτυκαίων ἄρχουσιν ἐπιδιδούς, πρὶν ἱππέων ἀμφὶ λουτρὸν ἃ δεῖπνον ὧν κατεζόμενός τε ἐγένετο, ὥσπερ εἴωθε, ἐξ ἃ Πομπηίου ἀνήρητο· ἐδέν τε τ σωμάτων ἐκκλίνοντος, ἐδὲ λάσιον πρὸς φερομένου ἢ τολείου, συμλεχθέντος τοῖς πυρσοῖς πρὸς τ σκηνολόκων· κ ἤρετο περὶ ὃ πνεύματος εἰ κῆ πρύμνη ἔστιτο αὐτοῖς. καὶ ὃ μαθήματος, εἰ φθάσουσι πόρρω γενόμενοι, πρὶν ἐς ἕω Καίσαρα ἐπελθεῖν. ἀμέλει ἐδὲ ἐς ὕπνον ἀπιὼν, ἐνήλαξε τι τ σωμάτων, πλὴν ὅτι τὸν ἱὸν ἠπάσατο φιλοφρονέστερον. τὸ δὲ ξιφίδιον τῇ κλίνῃ τὸ σωμάτες οὐχ ὑρῶν παρακειμένον, ἐξέσησεν ὅτι προδέδοτο confessione, qui suam cladem illius invictæ fortunæ magis imputabant, quàm suæ ignaviæ. Sic enim judicabant, res perditas ducum imperitia, qui nec bellum trahendo conati sint hostem in alieno solo ad commeatuum inopiam redigere, nec primam victoriam curarint absolvere. 489

His Uticam nuntiatis tertia die postquam pugnatum est, & Cæsare mox secuto nuntios, omnes ad fugam versi sunt, ne Catone quidem retinente: qui naves etiam dabat rogantibus nobilibus: ipse verò constanter manebat. Et quum Uticenses pollicerentur prius pro illo quàm pro seipsis deprecari, subridens negavit sibi opus esse ullis conciliatoribus, addens non ignorare id Cæsarem. Obsignatis deinde thesauris omnibus, & syngraphis ad unam traditis Uticensium magistratui, vespere lotus cœnavit, & sedens cibum sumpsit, ut post necem Pompeii erat solitus, nihil de consueta vivendi ratione mutans, nec largius nec parcius fruens appositis: & familiariter cum his qui aderant garriens, de illis qui è portu solverant, interrogabat de vento an secundus esset eis, quantúmque provecti essent, & an putarent extra conspectum fore priusquam mane Cæsar superveniat. Ac ne dormitum quidem discedens quicquam mutavit de more pristino, nisi quòd filium magis comiter complexus est. Ut verò gladium ad lectum more non reperit: ex-

clamavit se prodi à domesticis: quod enim superesse telum, si noctu invadatur ab hostibus? quúmque illi rogarent nequid durius in se consuleret, quiesceret potius sine gladio, credibilius etiam dixit, Quasi, si mori libeat, non possim aut parieti caput illidere, aut vestibus me suffocare, aut præcipitare, aut cohibito spiritu enecare? His & aliis dictis persuasit eis ut gladium loco suo reponerent: quo facto, poposcit Platonis librum de anima, & perlegit: móxque ratus dormire qui erant pro foribus, inflixit sibi vulnus sub pectore. Quum autem intestina procidissent, & exauditus esset quidam gemitus, accurrerunt & alii & medici, qui adhuc recentia in vulnus retruserunt, consutúmque obvinxerunt fasciis. Ille se recolligens, simulabat errati pœnitentiam, & gratias agebat opem ferentibus, addens somno sibi jam opus: illis verò cum gladio digressis, atque etiam foribus quo magis quiesceret occlusis, dum dormire creditur, sensim disrupit fascias suturásque vulneris, & revulsa è ventre intestina more feræ digitis unguibúsque laceravit, donec exhalaret animam, anno ætatis circiter quinquagesimo. habitus vir omnium gravissimus tenacissimúsque propositi, ut qui justum ac honestum non ex vulgi moribus me-

Cato librum Platonis de anima poscit.

490 Catonis vulnus.

Catonis interitus.

Catonis laudes.

ὑπὸ τῶν οἰκείων τοῖς πολεμίοις, „ Τίνι γὰρ ἔφη χρήσεσθαι σφίσιν, „ των, ἂν νυκτὸς ἐπίωσι; ἢ δὲ αὐτὸν παραμυλουῶτων καὶ μηδὲν ἧσ „ ἑαυτὸν βουλεύειν, ἀλλ' ἀναπαυ „ σθαι χρεὼν ξιφιδίου, ἀξιοπιστο „ τερ ἔπεσεν, οὐ γὰρ ἐᾶν μοι ἡ „ λιον καὶ δι' ἐσθῆτος ἑαυτὸν ἀ „ ποπνίξαι; καὶ ἐς τὸ τεῖχος τὸν „ κεφαλὴν ἀπερρῆξαι; ἢ ἐς πῦ „ χιλον κυθιστῆσαι; καὶ τὸ πνεῦμα „ κατασχόντα σιτερίψαι; πολλὰ π ἕτερα εἰπὼν, περιηκεν αὐτὸς πα ρασθεῖναι τὸ ξιφίδιον· ὡς δὲ ἐτύθη, Πλάτωνος αἰτήσας τὸν περὶ ψυ χῆς συγγραφὴν, ἀνεγίνωσκε καὶ ἐπεὶ τέλος εἶχε τῷ Πλάτωνι ὁ λό γος, ἀναπαύεσθαι τὲ περὶ θύ ρας ὑπολαβὼν, ἔτρωσεν αὐτὸν ἀ πὸ τὲ στέρνε· παραπεσόντων δὲ αὐ τῷ τὰ σπλάγχνων, καὶ τόνε πως ἐξακηκυθότος, ἐπεδρομοι οἱ πε ρὶ θύρας· καὶ οἱ ἰατροὶ τὰ σπλαγ χνα ἐπὶ ζῶσι ὄντι ἐνέθηκαν ἔνδον, καὶ τὰς πληγὰς ἐπιῤῥάψαντες ἐπέ δησαν. ὁ δὲ ἀνενεγκὼν, αὖθις ὑπε κλίνατο. κατεμέμφετο μὲν ἑαυτῷ πλάνης ἀσθενὴς, χάριν δ' ὁμο λογᾷ τοῖς περισώσασι· καὶ καπιδω δεῖν ἔφη δεῖσθαι. οἱ μὲν δὴ, τὸ ξί φος ἔχοντες, ᾤχοντο, καὶ τὰς θύ ρας ὡς ἠρεμοῦντι ἐπέκλεισαν. ὁ δὲ ὕπνου δόξαν αὐτοῖς παρασχών, τὰ δεσμὰ τοῖς χερσὶ μὴ σῳς ἀπὸ ῥήγνυ, καὶ τὰς ῥαφὰς ὃ σώματος ἀνέπλυσεν, εἶτα ῥηξὰν τό, τε τραῦ μα καὶ τὸν γαστέρα σύρων ὀπίσω, ἐς δακτύλοις ἐρούων, ἐς τὰ σπλάγ χνα ἀλαβάπλων· μέχρι ἐτελευτη σεν, ἔτη μὲν ἀμφὶ πεντήκοντα γε γονώς· ὁμολογούμενος δὲ τὸν τε γνώμην, ἐς ὅ, τι κέροιτ, πιστὸν ἀνδρῶν ἐπιμονώτατος φύσαι, ἐς τὸ δίκαιον ἢ σχέπαν ἢ καλὸν σὺν ὑπε μεῖναι

μᾶλλον ἢ μεγαλοψυχοις λογισμοῖς ὠφίσιν. Μαρκία γάτοι τῇ Φιλίππε συνὼν οὐ πεφθείσε, ἐρασθεσόμβρῳ αὐτῇ μᾶλιστα, ἐ παῖδας ἐχων ἐξ ἐκείνης, ἔδωκεν ὅμως αὐτὴν Ὁρτησίῳ, τῶ φίλων τινί, παίδων τε ἐπιθυμβοῦντι, ἢ τεκνοποιεῖ γυναικὸς ἐ τυγχανοντι· μέχρι κἀκείνῳ κυήσασαν ἐς τὸ οἶκον αὐδὶς ὡς χρήσασαν ἐδέξατο. τοιοσδὲ μὲ δὴ Κάτων ἦν, ἢ αὐτὸν οἱ Ῥωμαῖοι λαμπρῶς ἐθαπτον. ὁ ᾧ Καῖσαρ ἔφη μὲν οἱ φθονῆσαι Κάτωνα κρῆξ ἐπαίξας· Κικέρωνα ᾧ ποιήσαντα ἐγκώμιον ἐς αὐτὸν, ἢ ἐπιγράψαντα Κάτων, ἀντέγραψε καταγελῶν ὁ Καῖσαρ, ἐ ἐπέγραψεν Ἀντικάτωνι.

Ἰοῦβας δὲ ἢ Πετρηίῳ τῷ γιγνομένω πυθομένοις, καὶ ἑαυτὸν σφίσιν ἀπεφύγειν ἐπισάντες, ἐπὶ τῇ διαιτῃ ξίφεσι διεχρήσαντο ἀλλήλους· ἢ τὴν ἀρχὴν τῶ Ἰοῦβα Καίσαρ ὑποπλὴν Ῥώμης ἐποίησεν, αὐτῇ Σαλλέστιον Κρίσπον ἐγκαταστήσας. Ῥωμαίοις ᾧ ἐ τῷ Κάτωνι ἐῶ συνεγίγνωσκε, ἢ τῶ γαμβρῶ ᾧ Πομπηΐε, μᾶ υἱοῦ παίδων αὐτῆς, ἐν Ῥώμῃ καταλειπόντων, ἐξέπεμπε σὺν τῷ Πομπηΐῳ τὸ δὲ τεκνησίων ὅσους εὗρε, διέφθειρε. Λεύκιον ᾧ Σκιπίωνα ὁ αὐτοκράτως, χειμαζόμβρον ἐν τῇ θαλάσσῃ, ἢ πολεμίας ναυσὶν ἐντυχὼν, ἐφείσατο ἡμερίως· μέχρι καταλαμβανόμβρον αὐτὸν τε διέχρησατο, ἢ τὸ σῶμα μεθῆκεν ἐς τὴν θάλασσαν.

Τέτ μὲ δὴ ἐ τῷ περὶ Λιβύλω Καίσαρι πολέμω τέλος ἐγίγνετ· αὐτὸς δ' ἐπανελθὼν ἐς Ῥώμην

tiretur, sed rectis atque generosis rationibus. Marciam tamen Philippi filiam quum virginem duxisset, valde dilectam, & communium liberorum jam matrem, Hortensio cessit amico, liberorum & fœcundæ uxoris, quibus eatenus caruerat, cupido, donec ex illo quoque matrem factam domum recepit quasi usurariam. Hujusmodi fuit Cato, Marciæ Catonis uxor.

ab Uticensibus sepultus magnificè. Cujus morte audita Cæsar ait, Invidit mihi Cato pulchrum specimen. Ceterùm quum Cicero librum in defuncti laudem edidisset, inscriptum, Cato, contrà Cæsar accusationem ejus inscripsit hoc titulo. Anticato. Catonis funus. Cæsaris dictum super Catonis obitu. Cæsaris Anticato.

At Juba cum Petreio ubi didicerunt quæ acciderant, nullam videntes reliquam aut fugam aut salutem, in cœnaculo mutuis conciderunt vulneribus. Regnum Mauritaniæ Cæsar tributarium pop. Ro. reddidit, eique Salustium Crispum præfecit: ignovítque Uticensibus & Catonis filio: filiam quoque Pompeii in ea urbe deprehensam, cum duobus liberis, ad fratrem mulieris misit incolumem: ex illis verò trecentis necavit quotquot in ejus potestatem redacti sunt. At L. Scipio imperator fluctibus jactatus, in hostiles naves incidit: quas quum evadere non posset, gladio se prius manu sua transfixum, in mare dedit præcipitem. Jubæ & Petreii interitus; Cæsar Catonis filio ignoscit. Filiam Pompeii ut Cæsar tractarit. 491

Atque ita in Africa quoque debellatum est à Cæsare. Qui reversus in urbem, IIII simul

Triumphi Cæsaris quatuor.

triumphos duxit: de Gallis unum, quorum multas magnas nationes adjecit imperio deficientésque retraxit ad officium: alium de Pharnace, Ponticum: alium Africanum, de Afris qui Scipionem bello juverant: in quo Jubæ filius Juba historicus insans etiam tum traductus est. Duxit & alium de Ægyptiis, quos in Nilo vicerat navali prælio, eúmque inseruit medium, Gallicum inter & Ponticum. Et quamvis de Romanis triumphatum non sit, quippe civibus, quòd nec ipsi decorum foret, & populo Romano infaustissimum, tamen translatæ sunt in pompa picturæ omnium illarum cladium, atque etiam virorum effigies, absque unius Pompeii imagine: hunc enim solum ostentare est veritus, propter recens ejus desiderium publicum. Populus tamen ne metu quidem cohiberi potuit, quin malis suis ingemisceret: præcipuè quum agnosceret L. Scipionem imperatorem in medio mari suapte manu sauciatum in undas è navi cadere, Petreium verò in cœnaculo: Catonem item non secius quàm bestiam unguibus discerpere suamet ipsius viscera. Achillæ verò Photiníque casus tam plausibilis fuit quàm fuga Pharnacis ridicula. Sed & pecuniæ

Jubæ filius.

Præda ex hoste reportata.

traductæ per hos triumphos LX. M. talentorum proditum est, & dimidium talentum: insuper coronas aureas MMDCCCXXII. pondo XXMCCCCXIIII. quarum pretio mox post triumphum persolutum est militi, c-

ἐθριάμβευε τέσσαρας ὁμοῦ θριάμβους· ἐπί τε Γαλάταις, ἂν δὴ πλεῖστα καὶ μέγιστα ἔθνη ἀφεστήκει, καὶ ἀφιστάμενα ἄλλα ἐπρώτωτο· καὶ Ποντικῷ, ἐπὶ Φαρνάκῃ· & Λιβυκῷ, ἐπὶ Λιβύων τοῖς συμμαχήσασι τῷ Σκιπίωνι· ἔνθα & Ἰόβας παῖς Ἰόβου ὁ συγγραφεὺς βρέφος ὢν ἔτι παρήχθη. παρῆγε δὲ τιθὴ καὶ τὰ ἀνὰ τὸν Νεῖλον ναυμαχίας θριάμβου Αἰγύπτιον μεταξὺ & Γαλατῶν & Φαρνάκους. τὰ δὲ Ῥωμαίων φυλαξάμενοι ἄρα, ὡς ἐμφύλια, ὅτι ἐοικότα τε αὐτοῖς, & Ῥωμαίοις αἰσχρὰ & ἀπαίσια, ἐπιχαίρειν θριάμβῳ, πεφιλοτίμηκεν ὅμως αὐτῶν οὐ τοῖσδε τὰ παθήματα ἀπιθανα, καὶ τοὺς ἄνδρας οὐ εἰκόσι & ποικίλαις γραφαῖς, χωρὶς γε Πομπηΐου. τοῦτον γὰρ δὴ μόνον ἐφυλάξατο δεῖξαι, σφόδρα ἔτι ἐκ πάντων ἐπιποθούμενον. ὁ δὲ δῆμος ἐπὶ μὲν τοῖς οἰκείοις κακοῖς κάπτειν δεδιὼς ἔστιν, καὶ μάλιστα ὅτε ἴδοι Λεύκιον Σκιπίωνα τὸν αὐτοκράτορα πλησίμβροτον ἐς τὰ σέρνα ὑφ' ἑαυτοῦ, καὶ μιαίνοντα ἐς τὸ πέλαγος· ἢ Πετρήϊον ἐπὶ διαίτῃ ἁμαρτάνοντα ἑαυτοῦ, ἢ Κάτωνα ὑφ' ἑαυτοῦ ἁμαρτάνοντα, ὡς θηρίον. Ἀχιλλᾶ δ' ἐφιδόντων καὶ Ποδείνῃ, & τὴν Φαρνάκους φυγὴν ἐγέλασαν. χρήματα δὲ οὐ τοῖς θριάμβοις φασὶ παρεισενεχθῆναι, μυριάδας ἓξ & ἥμισυ τελάντων, & στεφάνους δύο καὶ εἴκοσι & διχιλίους ἐπὶ τοῖς ὀκτακοσίοις, ἀπὸ χρυσοῦ, ἐληνθέας ἐς δισμυρίας καὶ δύο καὶ τεσσαράκοντα καὶ τετρακοσίας λιτρᾶς· ἀφ' ὧν ἐνθὺς ἐπὶ τῷ θριάμβῳ ἀπεμε τὸ ὑπεροχυθὲν πάντ' ὑπὲρ

ὑπὲρ

ὑπὲρ

βάλλων, τραπώτῃ μὲ ἀνὰ πεντακισχιλίας δραχμὰς Ἀττικὰς, λοχαγῷ δ' αὐτὰ τὸ διπλάσιον, καὶ χιλιάρχῳ τὸ ἐπὶ διπλάσιον, καὶ τοῖς δημόταις, ἑκάστῳ μνᾶν Ἀττικήν. ἐπέδωκε δὲ καὶ θέας ποικίλας ἵππων τε καὶ μουσικῆς καὶ πυγμαχίας, ἀνδρῶν χιλίων πρὸς ἑτέρους χιλίους, καὶ ἱππομαχίαν ἑξήκοντα πρὸς ἴσους· καὶ ἀναμιξ ἀνδρῶν πεζῶν τε καὶ ἱππέων ἀγῶνα· ἐλεφάντων τε μάχην ἑκάτερα πρὸς ἑκατόν· ἐναυμαχίαν ἐρετῶν τετρακισχιλίων, ἐπιπεζομαχούντων ἐς μάχην χιλίων ἑκατέρωθεν. ἀνέστησε καὶ τῇ χθονοτόκῳ τὸν νεὼν, ὃν περ ἔνυξατο μέλλων ἐν Φαρσάλῳ μαχεῖσθαι· καὶ τέμενος τῷ νεῷ προσέθηκεν, ὃ Ῥωμαίοις ἔπεσεν ἀγόρασον εἶναι, ἐπὶ τῶν ὠνίων, ἀλλ' ἐπὶ πράξεσι σωφρόνων ἐς ἀλλήλους· καθὰ καὶ Πέρσαις ἐστὶν ἀγορᾷ ζητεῖσιν ἢ μανθάνουσι τὰ δίκαια. Κλεοπάτρας τε εἰκόνα καλῷ τῇ θεᾷ παρεστήσατο, ἣ καὶ νῦν σωίζεται αὐτῇ. τὸ δὲ τοῦ δήμου πλῆθος ἀναχρεωφάλυκτον, ἐς ἥμισυ λέγεται τῶν πρὸ τοῦδε τοῦ πολέμου χρεῶν ἐνεγκεῖν· ἐς τοσοῦτο κακοῦσθαι ἡ τῶνδε φιλονεικία τὴν πόλιν.

Αὐτὸς δὲ ἤδη τέταρτον ὑπατεύων, ἐπὶ τὸν νέον Πομπήϊον ἐστράτευεν ἐς Ἰβηρίαν· ὅσπερ αὐτῷ λοιπὸς ἦν ἐπὶ πόλεμος ἐμφύλιος ἔτι ἐνοχλοφρονῶν. τῶν τε δὴ Ἰβήρων ὅσοι διεπεφεύγεσαν, ἐκεῖ ἐν Λιβύης ἐωιέφραντο, ὁ τρατὸς, ὁ μὲ, ἐξ αὐτῆς Λιβύης τε καὶ Φαρσάλου τῆς ἡμέρας σωηλθεν, ὁ δὲ, ἐξ

tiam cum auctario, quicquid promiserat, militibus quinquies millenæ drachmæ Atticæ, duplum centurionibus, tribunis & præfectis alarum quadruplum: plebi viritim mina Attica. Edita sunt & varia spectacula, circensium, musicorum, millenorum peditum inter se concurrentium prælio, ducenorum item equitum: rursum aliud equitum & peditum promiscuè pugnantium. Commissi sunt & viceni elephanti, & navale prælium repræsentatum quadringenis utrinque remigibus, millenis sociis navalibus decertantibus. Dedicata & ædes Veneri genitrici ex voto concepto instante pugna ad Pharsalum, fanumque ædi additum, quod forum populo Romano esse voluit, non rerum venalium, sed agendis litibus, qualia Persis quoque sunt fora, ubi redduntur jura, & discuntur etiam. Ad deæ latus effigiem Cleopatræ statuit, quæ hodiéque juxtà visitur. Censu deinde acto fermè dimidio minus capitum censum est, quàm ante hujus belli civilis initium: in tantum afflixit rempublicam contentio duorum civium. 492

Cleopatræ effigies ad latus Veneris.

Ipse verò jam quartùm cos. expeditionem contra juniorem Pompeium fecit in Hispaniam, quod unum reliquum erat civilium bellorum neutiquam contemnendum: nam optimatium quotquot evaserant ex Africa, eò concurrebant, & exercitus Pharsalicæ Africanæque cladis superstes eò convenerat, supplemento addito ex validis ac pugnaci-

Cæsaris expeditio contra juniorem Pompeium.

bus Hiſpanorum Celtiberorúmque gentibus: & mancipiorum quoque turba ſequebatur caſtra Pompeiana, qui jam quartum annum exerciti, promptiſſime operam ſuam offerebant ſubituro extremam certaminis aleam. Id quod maximè fefellit Pompeium, ut nihil cunctatus auderet venienti Cæſari occurrere, nequicquam monentibus ſeniоribus, quos Pharſalica Africanáque pugna cautiores fecerat, ut bellum trahendo hoſtiles opes attereret, & in alieno ſolo morantes redigeret ad inopiam. Venerat enim Cæſar ex quo Urbem exivit die vigeſimaſeptima, cum impedimentis emenſus viam longiſſimam: nec unquam antè illius exercitus minus fuit alacris, ut qui exiſtimaret ſibi rem eſſe cum hoſtium multitudine armorum perita, & tunc præ deſperatione nihil non auſura. Quibus de cauſis ne Cæſar quidem properabat, donec Pompeius deliberanti aſſultans exprobravit ignaviam: quod ille non ferens ſuos in aciem deduxit ante Corduban, tunc quoque data Venere pro teſſera: Pompeianis verò teſſera fuit Pietas. Ut verò ſigna collata ſunt, Cæſarianis præ pavore ſegnius rem aggreſſis, imperator ipſe deos omnes in vota vocabat, ſublatis ad cælum manibus, ne uno ignominioſo conflictu abolerentur tot egregiæ victoriæ: diſcurrénſque inter milites hortabatur eos ſublata à facie galea, quo magis agnitus pudorem eis incuteret: qui

493 Prælium Cæſaris cum juniore Pompeio ad Corduban.

Ἠρῶν τε ⸂ Κελτιβήρων ἔθνεσι κλιμάκων καὶ χαράκων ⸂ αἰεὶ μάχιμοι πολὺς ὅμιλος ⸂ ἐξεπεπείθη τῷ Πομπηίῳ· ⸂ τέταρτον ἔτος ⸂ ἔχων ἐν τοῖς γυμνασίοις, καὶ γυμνοῖς ἑτοίμως ἀγωνισαμένοις μὴ ἀπογνώσεως. ᾧ δὴ καὶ μάλιστα σφαλεὶς ὁ Πομπήϊος, οὐκ ἀναβαλόμενος τὸν μάχιμον, ἀλλ' εὐθὺς ἐλθόντι τῷ Καίσαρι συνεμάχετο· καίτοι πρεσβύτερον αὐτὸν παρῳνοῦντων, ὅτι πείρας ὧν ἀμφί τε Φαρσάλοι ⸂ Λιβύλλῃ ἐπιπόθησαν, ὀκτωκαιδεκάτῳ χρόνῳ τὸν Καίσαρα, καὶ ἐς ἄπορίαν, ὡς ἐν ἀλλοτρίᾳ γῇ, ἀφιξόμενον. ὁ δὲ Καῖσαρ ἦκε μὲν ἀπὸ Ῥώμης ἐπὶ τὴν εἰκοστὴν ἡμέραν, βαρυπορήσας τῷ μακροτάτῃ ὁδὸν ἐπιμελῶς· δέος δ' οἷον ἀεὶ τοῖς πρόσθεν ἐπιπεσὸν αὐτὸν τὸν στρατὸν, καὶ δείσαντα τὸν πόλεμον, καὶ τὸ πλῆθος ἐς ἀσκησιν καὶ ἀπογνώσεως. οἱ μὲν δὴ Καῖσαρ αὐτὸς ἐθαρσύνετο, ἐπί τε αὐτῷ καταπεπτωκότι τοιαῦτα λάσας ὁ Πομπήϊος, ἀνεβίβασε ἐς δειλίαν· ⸂ τὸ σύνθημα οὐκ εἰσηγήσατο ὁ Καῖσαρ, ἐξέπεσε τοῦτο πάλιν Κορδυβαίοις, συνθήματος καὶ τοῦτο δοὺς Ἀφροδίτης· ἔδωκε δὲ καὶ ὁ Πομπήϊος Εὐσέβειαν. ὡς δὲ ⸂ συνῆσαν ἤδη, τοῦ Καίσαρος στρατὸν δέος ἔπεσε, ⸂ ὅσον ἐπιγνῶναι τοῦ φόβου, θεοὺς πάντας ὁ Καίσαρ ἱκέτευε, τὰς χεῖρας ἐς τὸν οὐρανὸν ἀείρων, μὴ ἐνὶ πόνῳ τοῦδε πολλὰ καὶ λαμπρὰ ἔργα μιήναι, καὶ τὸν στρατὸν ἐπιθέων, περιεκάλει· τά τε πρῶτα τῆς κεφαλῆς ἀφαιρῶν, ἵν' ὠφθῶσιν ἐδυσώπει ⸂ ὠθούμενος· οἱ δὲ μετέβαλλον ἐπὶ τοὺς θεούς, ἕως ὁ Καῖσαρ αὐτὸς, αἰ-

πολ-

πίζας τινὸς ἀσπίδα, καὶ τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ἡγεμόσιν εἶπεν, Ἕως γε τοῦτο τὸ τίλος ἐμοί τε ζῆν βίου καὶ ὑμῖν τῶν στρατιῶν, σφῶν ὕβριμε τὰς πείρας ἐς τοὺς πολεμίους ἐπὶ τοσοῦτον, ὡς μήτις αὐτῶν ὀπίσω ἰέναι δέκα ποδῶν. Ἐ Δομίτιος αὐτῷ δορυβῷ ἐπιβληθείσης, καὶ τῶν τὰ μὲν αὐτὸν ὑπλίνων, τὰ δὲ ἐς τὸν ἀσπίδα ἀναδεξαμένων. τότε γὰρ δὴ τὸ πρῶτον ἡμερόων σφῶν ἔκλινε καὶ ἴσεσε παρ' αὐτὸν, καὶ ὁ στρατὸς ἅπας ἐμπίσων μὴ ὁρμῆς ὅλως ἠνώχλετο τῷ ἡμίσεϊ, σφύζων τε καὶ ἠπιώμενος ἀεὶ ἀφ' ἑκατέρου μέρους, μέχρις ἐς ἑσπέραν μόλις ἐνίκησεν· ὅτε δὲ φασιν αὐτὸν εἰπεῖν ὅτι πολλάκις μὲν ἀγωνίσαιτο σφῶν νίκης, νῦν δὲ ἐ σφῶν ψυχῆς. Φόνου δὲ πολλοῦ γενομένου καὶ φυγῆς τῶν Πομπηϊκῶν στρατιωτῶν ἐς τὸν Κορδύβαν, ὁ μὲν Καῖσαρ, ἵνα μὴ ἀναφυγόντες οἱ πολέμιοι πάλιν ἐς μάχην παρασκευάσωνται, ἐκέλευε τὸν στρατὸν ἀποτειχίσαι τοῦ Κορδύβου. οἱ δὲ καμόντες ταῖς χερσὶν, καὶ τε σώματα καὶ τὰ ὅπλα τῶν αἰχμαλώτων ἐπιφορεῖν ἀλλήλοις, καὶ διορύσσειν αὐτὰ ἀναπηγνύντες ἐς τὸν γῆν, ἐπὶ πλείστοις τείχεσι κυλίσαντο. τῶν δὲ ἐπιόντες ἑκὰν μὲν ἡ πόλις, τῶν δὲ ἡγεμόνων τοῦ Πομπηίου, Σκηπίων μὲν, νήσους πυρὰν, ἑαυτὸν ἐνέπρησεν· Ὀτάσιος δὲ καὶ Λαβιηνοῦ ἑ ἑτέρων ἀνδρῶν ἐπιφανῶν ὁμολογήσαντα εἰς κεφαλὴν Καίσαρα. Πομπηίου δὲ αὐτὸς διέφυγε μὲν ἀπὸ τῆς ὅστις σὺν ἑπτὰ καὶ πεντήκοντα ἱππεῦσιν ἐπὶ Καρθάγας, ἔνθα αὐτῷ νεῶν στόλος καὶ πυρῆλθεν ἐς τὰ νεώρια λαθὼν, ὡς τὶς ἰδιώτης φορείῳ κομιζόμενος· ὁρῶν δὲ καὶ τέτες ἀπογνόντας ἑαυτῶν, ἔδεισε μὴ ὑποδόσεως· καὶ ἐφόβησε αὐτὸς, ἐπιφανῶν

nec sic quidem metum remiserunt, donec ipse arrepto cujusdam clypeo, sic proximos tribunos increpavit, Jam nunc & mihi vitæ finis erit, & vobis militiæ: simúlque ita procurrit, ut decem tantùm pedes ab hoste distaret, ducentis interim telis in appetitus, quorum partem declinavit flexu corporis, partem excepit clypeo. Tum verò tribuni certatim texerunt ejus latera, & totus exercitus magno impetu provolans per totam diem dubio Marte continuavit prælium, sub vesperam tandem potitus victoria. Fertur ejus dictum, Sæpe se certasse de victoria, tunc verò de vita. post eam cladem Pompeianis compulsis intra Cordubam, Cæsar veritus ne hostis inde elapsus redintegraret prælium, jussit eos circumvallari: at miles jam fessus corpora armâque cæsorum aggesta humi hastis confixit, & excubavit ad hujusmodi valli speciem. Sequenti die urbs capta est, ex Pompeianis ducibus Scapula conscenso rogo seipsum exussit. Vari & Labieni & ceterorum nobilium capita ad Cæsarem sunt relata. Pompeius è pugna fugit cum CI. equitibus versus Carteiam, ubi classem habebat, intravítque in navalia privato cultu delatus lectica. Sed quum hos quoque desperare animadvertisset, metuens ne dederetur, rursum na-

Cæsaris verba & virtus incredibilis in bello.

Cæsaris dictum.

Scapulæ interitus.

Vari & Labieni.

Pompeii fuga.

494

vicula conscensa cœpit fugere, & quum hæsisset pedem implicitus funiculo, eum præcidere volens quidam, talum per errorem secuit: quapropter ad villam quandam appellens, vulnus curavit. Sed quum & illuc vestigatores tenderent, fugam arripuit per sentes & aspreta, spinis vulnus pungentibus, tandémque lassus sub quadam sedit arbore: ubi deprehensus à persecutoribus strenuè repugnans occubuit: caput ad se relatum Cæsar sepeliri jussit. Ita hoc quoque bellum uno conflictu, præter opinionem finitum est. Eis qui clademhanc evasere, minor Pompeii frater, prænomine Sextus, fuit receptaculo: verùm is tum latitans & fugitans latrocinabatur.

Pompeii interitus.

Caput Pompeii perlatum ad se, Cæsar sepeliri jubet.

Sextus Pompeius.

At Cæsar in Urbem properavit sublatis omnino bellis civilibus, timendus & illustris quantum ad eam diem nemo alius. Quamobrem ad emerendam gratiam omnes humani diviníque honores ei congesti sunt, sacrificia, certamina, donaria in omnibus templis & locis publicis, per singulas tribus & per omnes nationes, pérque regna sociorum & amicorum populi Romani: effigies quoque ejus vario habitu proponebantur, nonnullæ querna civica ornatæ, quasi servatoris suæ patriæ: quo genere olim cives honorabant eos qui salutem ipsorum protexissent. Appellatus est & pater patriæ, & dictator perpetuus, & consul in decennium, & sacrosanctus: decretúmque ut jus redderet in sellis

Honores Cæsari decreti.

σκάφος. ἐμπλακέντα δ' αὐτῷ τὸν πόδα κραυδίῳ, κόπτων τις τὸ κραυδίον ξιφιδίῳ, τὸν ταρσὸν ἔπαιεν αὐτοῦ τὸ κραυδίον τὸ ποδός. ὁ δὲ ἀναπηδήσας ἐπὶ χωρίον ἐρημότατον ζητεῖται μὲν οὐ κάνταῦθα, ἐφίκετο δὲ δυσόδοις καὶ ἀκανθώδεσι τόποις τὸ τραῦμα ἀνακεντούμενον, μέχρι κάμνων ὑπὸ δένδρεσιν ἐκαθίζετο. καὶ τῶν ζητητῶν ἐπιπεσόντων, ἀμυνόμενος αὐτοῖς ἀμυνομένου κατέκοπη. τόδε μὲν δὴ τῷ κιφαλῷ ὁ Καῖσαρ ἐνεχθεῖσαν οἰκτίσειε πρὸ ἄλλων. καὶ ὁ πόλεμος ἐνὶ ἴσῳ καὶ ὅδε ἀνδρὶ δόξαν ἐλέλυτο. τῶν δ' ἐξ αὐτοῦ ἀναφυγόντων ἠθροίζη ὁ τόδε τοῦ Πομπηΐου νεώτερος ἀδελφός, Πομπήιος μὲν ὁ ὅδε ὤν, Σέξτος δὲ καλούμενος τῷ κοινῷ τῶν ὀνομάτων. ἀλλ' ὅδε μὲν ἐπὶ λαθραίων καὶ ἀναδόδρασκον ἐλήστευεν.

Ὁ δὲ Καῖσαρ ἐς Ῥώμην ἤιει, τὰ ἐμφύλια πάντα κατθέλων, ἐπὶ φόβῳ καὶ δόξῃ οἵας οὔπω ποτέ. ὅθεν αὐτῷ τιμαὶ πᾶσαι, ὅσαι ὑπὲρ ἄνθρωπον, ἀμέτρως ἐς χάριν ἐπινοοῦντο, θυσιῶν τε περὶ καὶ ἀγώνων καὶ ἀναθημάτων, ἐν πᾶσιν ἱεροῖς καὶ δημοσίοις χωρίοις, καὶ φυλῶν ἑκάστην· καὶ ἐν ἔθνεσιν ἅπασιν, καὶ ἐν βασιλεῦσιν ὅσοι Ῥωμαίοις φίλοι. ἀγάλματά τ' ἐπεγράφοντο παντοῖα εἰκόσι ποικίλαι· καὶ στέφανος ἐν δρυὸς ἓν ἐπ' οἰκίαις, ὃν σωτῆρα τῆς πατρίδος· ὧν πάλαι τοὺς ὑπερεμπίπτοντας ἐγίγνοντο οἱ περισωθέντες. ἀνερρήθη δὲ καὶ πατὴρ πατρίδος, καὶ δικτάτωρ ἐς τὸν ἑαυτοῦ βίον ἠρίθη, καὶ ὕπατος ἐς δέκα ἔτη· καὶ τὸ σῶμα ἱερὸς ὁ ἄσυλος εἶναι·

καὶ

καὶ χρηματίζειν ἐπὶ θριάμβων ἐλεφαντίνων τε καὶ χρυσέων· καὶ θυσίαν μὲν αὐτὸν αἰεὶ θεσμοῖς ἀκριβῶς ἡμφιεσμένον, τῷ δ' πόλιν ἀνὰ ἔτος ἕκαστον, ὡς αὐτὸς ἡμέρας ἐν πρεσβείαις ἐνίκα· ἱερεῖς δὲ καὶ ἱερείας ἀνὰ πᾶσαι τὰς ἐνιαυσίους δημοσίας ὑπὲρ αὐτοῦ τίθεσθαι· καὶ τὰς δέησις ἐνδυομένους καθ' ἑκάστην ἡμέραν μηδενὶ τῶν ἴσων Καίσαρος ἐναντιοῦσθαι ἀνυπερθέτως· εἰς τε τὸν μῆνα τὸν χρύσεον αὐτὸν τὸν Κυϊντίλιον μῆνα, Ἰούλιον ἀντὶ Κυϊντιλίου μετονομάσαι εἶναι· καὶ νεὼς ἐψηφίσαντο πολλὰς αὐτῷ χρυσᾶς θεοῦ, καὶ κοινὸν αὐτοῦ τῆς Ἐπιεικείας, ἀλλήλους δεξιουμένων. ἔτους ἐδεδίκεσαν μὲν ὡς δεσπότην, ἐνέχοντο δὲ σφίσιν ἐπιεικῆ χρώμενον. εἰ δ' οἱ τις βασιλέα προσειπεῖν ἐπέσκωπτε, μίσει μᾶλλον αὐτὸν ἀπηγόρευε καὶ ἠπείλησεν, ὡς ἀθέμιτον ὄνομα, μετὰ τῶν προγόνων ἄρας· σπείρας δ' ὅσας στρατηγίδας αὐτὸν ἐκ τῶν πολέμων ἐπεσωμάτοφυλάκησε, ἀπέστησε τὰς φυλακῆς, καὶ μετὰ τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας ἐπεφαίνετο μόνης. ὧδε δ' ἴσχυε καὶ χρηματίζοντα τὰ μὲν ἐμβόλων τὸ ψήφισμα τῶν προλεγομένων τιμῶν ἡ βουλὴ, τὰ δὲ ἀπάντων ἡγεμόνων, ἐν κόσμῳ τῷ πρέποντι ἑκάστῳ, προσέφερεν· ὁ δ' αὐτοὺς ἐδέξιοῦτο μόνος, οὐχ ὑπανιστὰς δὲ προσιοῦσιν, οὐδ' ἐπιμόρους· ἀλλὰ τοῖς ἀμφοτέροις αὐτὸν ἐς τὸν ἐπιθυμίαν τῆς βασιλικῆς προσηγορίας καὶ τόδε περιῆκε. τὰς δὲ ἄλλας τιμὰς, χωρὶς τῆς δικαιοτάτης ὑπατείας προσιόντων, ὑπατεύων ἐς τὸ μέλλον ἀπέφηνεν αὐτὸν

eburneis aureísve, & ut inter sacrificandum triumphali veste uteretur: utque publicè solennibus sacris celebrarentur dies quibus insigniores victorias adeptus fuerat: & ut singulis lustris sacerdotes ac vestales publica vota pro ejus salute facerent: ut qui magistratus inirent, jurarent se nullis ejus decretis refragaturos. Et in honorem natalis ejus quintilem mensem mutato nomine Julium. Templa etiam multa tanquam deo ex senatusconsulto decreta sunt: & in his unum ipsi Clementiæque commune, in quo simulachra eorum jungerent dexteras. Ita cujus dominationem timebant, ejus expetebant votis publicis clementiam. Nec deerant qui regem appellandum censerent, donec ipse conantibus id interminatus est, infaustum nomen aversatus, post execrationem ejus jam inde à majoribus. Cohortes etiam prætorias, quibus bellorum tempore pro satellitio usus fuerat, amovit à sui custodia, contentus solis apparitoribus publicis. In eo statu reddenti jus pro rostris senatus præeuntibus consulibus qua decebat honorificentia decreta supradicta obtulit: qui dextram quidem singulis præbuit, sed universis nec accedentibus assurrexit, nec coram se stantibus: sed affectationem regni criminantibus dedit ansam hanc quoque: acceptísque ceteris honoribus absque decenni consulatu, in annum sequentem designavit con-

Mensis Julius. 495

sules seipsum & Antonium suum magistrum equitum, Lepido jusso in Antonii dignitatem succedere, qui tum per amicos administrabat Hispaniam provinciam. Exulibus quoque reditum concessit, exceptis causis nefariis: & adversæ factioni veniam, multisque qui arma contra ipsum tulerant. Eodem tempore aliis annuos magistratus, aliis provinciarum exercituúmque præfecturas credidit: id quod maximè populo spem fecit, fore ut restituat eis rempublicam, quemadmodum Sylla parem potentiam adeptus fecerat: sed ea spes ipsos fefellit. Ceterùm quidam ex his qui rumorem de regno cõfirmatum volebant, ejus statuæ lauream imposuit, intertextam albis fasciis: quem tribunusplebis Marullus Cesetiúsque requisitum & inventum conjecerunt in carcerem, quasi gratificaturi Cæsari, si quis mentionem regni faceret. Multa interminatus ille, factum eorum æquo tulit animo: atque etiam alios in comitio se regem salutantes, ut sensit secutum inde plebis gemitum, arguto dicto repulit, Non regem se esse sed Cæsarem: quasi erratum esset in cognomine. Ceterùm quum Marullus hujus quoque salutationis primos autores tanquam reos per apparitores ad suum tribunal trahi juberet, Cæsar impatientior jam, apud senatum de Marullo collegísque est questus, quòd malo dolo invidiam affectatæ tyrannidis ei facerent: & addidit, dignos quidem

Marullus Cesetius trib pl.

496

τε καὶ Ἀντώνιον, τὸν ἵππαρχον ἑαυτοῦ, Λεπίδῳ παραστῆσαι ἱππαρχεῖν αὐτὶ τοῦ Ἀντωνίου, ἄρχοντι μὲν Ἱσπανίας, ἡγεμονεύοντι δ' αὐτῆς διὰ φίλων. κατιοῦσί τε καὶ τοῖς φεύγουσιν ὁ Καῖσαρ, πλὴν εἴ τις ἐπὶ ἀνηκέστοις ἐφθάρκει, καὶ πᾶσι ἐχθροῖς διηλλάσσετο. καὶ τῶν πολεμησάντων οἱ πολλοὺς παρῆγεν ἀξιοῦντας εἰς ἐπησίους δίκας, ἢ εἰς ἑβδομάδων ἡγεμονίας· ὧν δὲ μάλιστα ὑπῆρχθεν ὁ δῆμος, ἤλπιζε διὰ τοῦτο δημοκρατίαν αὐτοῖς ἀποδώσειν, καθάπερ Σύλλας, ἰσον αὐτῷ δωμασεύσας, ἐπέστευε· ἀλλὰ τοῦδε μὲν ἐσφάλησαν. εἶναι δ' αὐτὸν τὸν τῶν ὑπατευθέντων τὸ λοιπὸν ποίημα τὸ βασιλείας ἐπιφάσεσι δείσαντες, ἀναπεπλεγμένης τινὶς λαύρας· καὶ αὐτὸν οἱ δημαρχοῦντες Μάρυλλός τε καὶ Σίτιλος ἀνδρωτῆς, εἰς τὸν φυλακικὸν ἐτείναλον, ὑποκεκινάκμοι τε καὶ τῷ Καίσαρι χαλεξαν, ὡς ἐκπλήσσοντο τοῖς περὶ βασιλείας λέγουσιν· ὁ δὲ τὸν μὲν ὠνείδισεν ἐυσεβῶς· ἕτερον δ' αὐτὸν ἀμφὶ τὰς πύλας ἰόντα πρὸν βασιλέα προσρήσαντα, καὶ τὸ δῆμα σεναίζοντος, ἐνεμειδίασε εἰπὼν τοῖς ἀπαστεμβόμενος, Οὐκ εἰμὶ βασιλεύς, ἀλλὰ Καῖσαρ. ὡς δὲ φεῦ τὸ ὄνομα ἐσφαλμένος. οἱ δ' ἀμφὶ τὸν Μάρυλλον, καὶ τῶν δὲ τῶν ἀνδρῶν τὸν δεξάμενον ἐξευρόν, καὶ τοῖς ὑπηρέταις σκέλλουσιν ἄγειν ἐς δίκην ἐπὶ τὸ δρχεῖον αὐτῶν. καὶ ὁ Καῖσαρ, σκέπτ ἐνεγκὼν, κατηγόρησεν ἐπὶ τῆς βουλῆς τοῦ τε Μάρυλλου, ὡς ἐπιβουλεύοντος οἱ μὴ τέχνης ἐς τὸ ραννικὸν δεσποτικὸν· καὶ ἐπήγκει, ἀξίους μὲν αὐτοὺς εἶναι θανάτου, μὴ

νης δ' αὐτὲς ἀφαιρεῖσθαι καὶ παραλύειν τ' τε ἀρχῆς & τοῦ βουλευτηρίου. ὁ δὲ & μάλιστα αὐτὸν διεκάλει ὡς ἐπιτυμβωτὴν τῆς ἐπικλήσεως, καὶ πως ἐς τοῦτο πείρας καθίστη, καὶ τυραννικὸν ὅλως ἐπενόησε. ἤτε γὰρ ἀποφασις τ' κολάσεως ἦν τ' βασιλικῆς ἐπωνυμίας ἴσον, ἥτε τ' δημάρχων ἀρχὴ ἱερὰ & ἄσυλος ἦν ὀμόσαντι καὶ ὅρκου παλαιοῦ τὸν τε ὀργὸν ὀξέως ἐποίει τὸ μηδὲ ἀναμεῖναι τ' ἀρχῆς τὸ ὑπολοιπὸν ὃν & αὐτὸς αὐθαιρούμενος, καὶ μεταιτιώμενος, & τόδε πρῶτον ἡγεμονεύσαντος πολεμικῆς ἀρχῆς ἐν εἰρήνῃ βαρὺ καὶ δυσχερὲς ἀμφιπεπαχθὲς, λέγεται τοῖς φίλοις αὐτὸν ἐντείλασθαι φυλάσσειν, ὡς δεδώκοτι τοῖς ἐχθροῖς λαβεῖν, ζητοῦσι κατ' αὐτοῦ. πυνθανομένων δ' οἰκείων εἰ συγχωρεῖ πάλιν αὐτὸν σωματοφυλακεῖν τοὺς Ἱσπανικὰς πείρας, οὐδὲν ἀντέχεσθαι ἔφη δικαιοτέρου φυλακῆς· ἐστι γὰρ αἰεὶ δεδοικὼς· ἐμὲ μὲν γὰρ ἔλεγε τῆς βασιλείας πεῖραν καταπαυσαι δεῖν, ἄλλα δεσμὸν αὐτὸν ἐν ἀγορᾷ τὰ Λουπερκάλια, ἐπὶ βήματος χρυσοῦ, ἐφ' ἕδρας ἐμβόλων, Ἀντώνιον ὑπατεύοντα σὺν αὐτῷ Καίσαρι, & ἀλιφῶντα τότε γυμνὸν ἀλειλιμμένον, (ὥσπερ εἰώθασιν οἱ τῆσδε τ' ἱερᾶς ἱερεῖς) ἐπὶ τὰ ἔμβολα ἀναβαίνοντα, ἐστεφάνωσε διαδήματος τοῦτο ἵνα ὄψις τὸν ὄψιν παρ' ὀλίγον χλωμὸν, & σὺν ὀλίγοις τῶν πλείστων, ὁ Καῖσαρ ἀπέρριψε τὸ διάδημα· καὶ ὁ Ἀντώνιος αὖθις ἐπέθηκε, καὶ ὁ Καῖσαρ αὖθις ἀπέρριπτε. & ὁ δῆμος, διεμέλλοντων μὲν ἔτι, ἡσυχάζει, μετέωρος δ' ὅπη τελευτήσει τὸ χλωμὸν διάδημα· ἐπικρατήσαντος δὲ & Καίσαρος, ἀνεδοκησαν

esse pœna extrema, satis tamen fore si à magistratu simul & senatu submoveantur. Quæ res maximè confirmavit opinionem affectatæ hujus appellationis, quasi animo tyrannico tentaretur multitudinis patientia: nam & regem nominasse crimen erat, & tribunorum plebis potestas sacrosancta sacramento antiquo & priscorum legibus: & augebat indignationem non expectari magistratus propinquum terminum. Quod & ipse ubi sensit, facti pœnitens quòd tum primùm pacis tempore potestatem exercuisset morosius, fertur amicis mandasse ut cautè agerent, quando inimici ansam quæsitam jam habeant. Quibus rogantibus, num permitteret se denuo stipari Hispanicis cohortibus, respondit, Nihil miserius continua custodia: id enim esse semper solliciti. Nec tamen cessârunt conatus regnum illius asserentium: sed quum pro rostris Lupercalia spectaret in sella aurea, Antonius ipsius in consulatu collega, discurrens nudus & unctus, ut mos est per id solenne Lupercis, conscendénsque rostra, diadema capiti ejus imposuit: ad quod spectaculum quum paucorum plausus sequeretur, plurium gemitus, ille abjecit diadema: quod Antonius ei rursus imposuit, Cæsar verò iterum abjecit. His ita contendentibus populus spectabat silens & incertus quónam res evaderet: ut verò vidit perviciisse Cæsarem, acclamavit suaviter, fausta

Cæsaris dictum.

fausta illi comprecans omnia, quòd rejeciſſet alterum.

Poſt hæc, ſive deſperans, ſive pertæſus, ab incepto deſtitit vitans invidiam: &, vel ut Urbem propter inimicos ſuſpectam relinqueret, vel, ut firmiori uteretur valetudine, quæ comitiali malo & repentinis animi deliquiis nunquam magis tentabatur quàm in otio, cogitavit expeditionem longinquam contra Getas & Parthos: Getas, duram & bellicoſàm vicinámque gentem volens prior aggredi: de Parthis verò pœnas ſumere, propter ea quæ in Craſſum contra fœdus patraverant: præmiſit ergo trans ſinum Adriaticum legiones ſedecim, & equitum decem millia. Móxque alius rumor ſparſus eſt, Sibyllinum extare oraculum, niſi regis ductu à Romanis Parthos non poſſe ſubigi: unde quidam auſi ſunt palàm jactare, oportere eum Romanorum quidem dictatorem imperatorémque appellari, aut ſi quod nomen ſit regio plauſibilius: ceterarum verò gentium quæ ſub Romano cenſentur imperio, diſertè regem nominari. Ille hoc quoque recuſato, omnino curabat ut quamprimum exiret Urbem, in qua laboraret invidia. Verùm quatriduo ante diem profectioni deſtinatam confoſſus eſt ab inimicis in curia, ſive ob livorem tantæ felicitatis ac potentiæ jam nimiæ comitem, ſive, ut illi præ ſe ferebant, de-

497

Cæſar cogitat de expeditione in Getas & Parthos.

Oraculum Sibyllinum.

Cæſaris interitus.

ἤθιστον. ϗ αὐτὸν ἅμα εὐφημῶ, ὁ πρόσιμον.

Ο' δὲ, εἴτε ἀπογνὺς, εἴτε κάμνων, ϗ σκλίνων ἤδη τῷδε τῷ πεῖραν ἢ ἀμβολὴν, εἴτε πσὶν ἐγθρὸς τ πόλεως ὑφιστάμθ, εἴτε νόσημα τῦ σώματ Θ προσπεσὸν, ἐπιλῆψιαν, ϗ θεσμὸν, ἀφ' ἑσπέρᾳ ἐμπίπτοντα αὐτῷ μάλιστα πρὸ τῆς ἀγορᾶς, ἐπένδει στρατείαν μακρὰν ἐς τε Γέτας ϗ Παρθυαίους· Γέτας μὲ αὐθαδῆ ϗ φιλοπόλεμα καὶ γείτονι ἔθνει πρὸς ἐπιβουλεύων, Παρθυαίους δὲ πνυθόμθ τῆς ἐς Κράσσον παρασπονδήσεως· γράφει δὴ πρὸς ὑπερμεπτ ἤδη τὸν Ἰόνιον πρᾶν, ἐκκαίδεκα τέλη πεζῶν, καὶ ἱππέας μυρίους. ϗ λόγος ἄλλ Θ ἐφοίτα, Σιβύλλειον ἔτι πρὸς μάγεσθαι, μὴ πρὶν ὑπακούσαι Ῥωμαίων Παρθυαίους, εἰ μὴ βασιλεὺς αὐτοῖς ἐπιστρατεύσῃ. ϗ τινὲς ἀπὸ τῦδε ἐτόλμων λέγειν ὅτι χρὴ Ῥωμαίων μὲν αὐτόν, ὥσπερ ἰῶ, δικτάτορα ϗ αὐτοκράτορα καλεῖν, ϗ ὅσα ἄλλα ἐστὶν αὐτοῖς ἀντὶ βασιλείας ὀνόματα· τ δὲ ἐθνῶν ὅπως Ῥωμαίοις ὑπήκοα, ἀντικρυς αὐτὸν εἶναι βασιλέα· ὁ δ ϗ τάδε παρητεῖτο, ϗ τῷ ἔξοδον ὅλως ἐπεσχωκὼς, ἐπίφθον Θ ὢν ἐν τῇ πόλει ἐξιέναι δὴ αὐτὸν μέλλοντα πρὸ πεμπτάρτης ἡμέρας, οἱ ἐχθροὶ κατέκανον ἐν τῷ βουλευτηρίῳ, εἴτε δὴ ζῆλον εὐτυχίας τε ϗ δυνάμεως ὑπερόγκου πάνυ ἤδη ὄντος, εἴτ', ὡς ἔφασκον αὐτοί, τ πατρίου πολιτείας ἐπιθυμίᾳ· εὖ γὰρ ἤδεσαν αὐτὸν, μὴ ϗ τάδε τὰ ἔθνη πρὸς λαβὼν, ἀναμφιλόγως ἄρξειν βασιλεύς. ζητῆς δὲ σκοπὸν ἡγεμονικ τ πρόθε-

σεσθήκης ἀφορμὴν λαβεῖν ἐγχειρήσεως ἐς ὄνομα μόνον αὐτοῖς ἀμφισβήτησις, ἔργῳ δὲ καὶ τοῦ δικτάτορος ὄντος ἀκριβῶς βασιλέως. συνεστήσαντο δὲ τὴν ἐπιβουλὴν μάλιστα δύο ἄνδρε, Μάρκος τε Βροῦτος, ὁ Καπίωνι ἐπικλῆν, Βροῦτον δὲ καὶ Σύλλαν ἀνηρημένοις παῖς, αὐτός τε Καίσαρι προσφυγὼν ἐκ δὲ καὶ Φάρσηλον ἀτυχήματος, καὶ Γάϊος Κάσσιος, ὁ τὰς τριήρεις καὶ τὸν Ἑλλήσποντον ἐγχειρίσας τῷ Καίσαρι· οὐδὲ μὴν ἄμφω τὸ Πομπηίου μίσους μεγόντε, τὸ δὲ αὐτῷ Καίσαρι φιλτάτων Δέκιμος Βροῦτος, Ἄλβῖνος, ἅπαντες ἀεὶ πρὸς Καίσαρι τιμῆς καὶ πίστεως ἠξιωμένοι ἄξιοι· οἷς δὲ πράξεις ἐπιχείρησι μεγίστας, καὶ ἐπὶ τὸν ἐν Λιβύῃ πόλεμον ἅπιον, στρατεύματα ἔδωκε, καὶ τὸν Κελτικὸν ἐπιτρέψε, τὸν μὲν ὑπὲρ Ἄλπιων Δέκιμον, τὸν δὲ οὗτος Ἄλπεων, Βροῦτον. μέλλοντες δὲ ὁμοῦ ποτε τὴν πόλεως στρατηγήσειν ὁ Βροῦτος καὶ ὁ Κάσσιος, ἐς ἀλλήλους διήλθον περὶ τῆς καλουμένης πολιτικῆς στρατηγίας, ἢ τῶν ἄλλων ἕνεκα μᾶλλον, εἴτε τῷ ὄντι φιλοτιμούμενοι περὶ αὐτῶν, εἴθ' ὑποκρίσεις ἐν δὲ μὴ πάντα συμπράσσειν ἀλλήλοις νομίζεσθαι. ὁ δὲ Καῖσαρ, αὐτοῖς διαιτῶν, λέγεται τοῖς τὰς φίλους εἰπεῖν ὡς τὰ μὲν δίκαια Κάσσιος δικάζει, Βροῦτῳ δὲ αὐτὸς χαρίζοιτο. τοσοῦτο δὲ ἐν ἅπασιν εὐνοίᾳ καὶ τιμῇ τοῖς τ' ἄνδρα ἔχῃτο. καὶ γὰρ αὐτῷ καὶ πᾶς ἐνομίζετο εἶναι, Σερβιλίας τῆς Κάτωνος ἀδελφῆς ἐραστὴς δὲ Καίσαρος, ὅτε ὁ Βροῦτος

siderio priſtinæ reipublicæ: verebantur enim ne devictis his quoque gentibus citra controverſiam rex fieret. Itaque hoc opus aggreſſi videntur per occaſionem ſolius nominis, quum revera dictator nihil à rege differat. Ejus conjurationis duo fuere principes, M. Brutus Cepio, Bruti illius Syllanis temporibus interfecti filius, qui ad Cæſarem ipſum confugerat poſt cladem Pharſalicam: & C. Caſſius, qui ei triremes in Helleſponto tradiderat, ambo Pompeianarum partium. ex ipſius verò intimis amicis, Decimus Brutus Albinus: omnes ſemper in honore ac fide apud eum habiti, quorum in maximis rebus opera uſus fuerat: & iturus ad Africanum bellum, eis exercitus dederat, Galliáſque provincias commiſerat, Decimo Bruto tranſalpinam Marco ciſalpinam. Erant tum deſignati prætores urbani Brutus & Caſſius, contendebántque de juriſdictione, quæ inter cives vocatur honoratior quàm altera: ſive id per ambitionem faciebant, ſive fictè, quominus viderentur conſpirare per omnia. Cæſar delectus arbiter amicis dixiſſe fertur. Æquum quidem poſtulare Caſſium, ſe tamen Bruto gratificaturum. Ita in omnibus rebus eum honorabat ſumma proſequens benevolentia: nam & filius ipſius putabatur, quòd adamatus fuiſſet à Servilia, Catonis ſorore, quo tempore Brutus ex

Cæſaris interfectores.

498

Brutus cur Cæſaris filius putatus.

Servilia, Catonis ſoror.

ea eſt

ea est genitus. quapropter in Pharsalica victoria diligenter mandasse ducibus dicitur, ut omnino servarent eum incolumen. Ille tamen sive ingratus, sive ignorans, aut non credens, aut pudori sibi ducens matris impudicitiam, sive libertatis amore patriam patri præferens, sive quòd esset illius prisci Bruti regum expulsoris progenies: irritatus etiam opprobriis populi, qui statuis antiqui Bruti, & hujus prætoris tribunali clam ascribebat verba hujusmodi, Brute largitionibus corrumperis, Brute mortuus es, utinam nunc adesses: aut degeneres habes posteros, aut non es eorum progenitor: his, inquam, & hujusmodi aliis juvenis ille accensus est ad facinus, quasi dignum suis majoribus. Nec dum refrixerat regni mentio, quum paulo antequam senatus habendus esset, Cassius apprehenso Bruto, Quid faciemus, inquit, si adulatores Cæsaris de regno ejus retulerint? tum Brutus negavit se interfore senatui. quúmque denuo rogaret ille, Quid si vocemur ut prætores, quid tum faciemus ô bone? Propugnator, inquit, ero patriæ ad mortem usque. Tum Cassius eum complexus, Ecquem, inquit, ex optimatibus ascisces ad hoc consilium? nisi fortè putas opifices aut caupones tuo tribunali occultè inscribere illa, & non potius optimum quemque civium, qui ab aliis prætoribus circenses aut Afri-

ἐγίγνετο. διὸ δὴ νικῶν ἐν Φαρσάλῳ, μετὰ ἀπορρήτου λεγεται τοῖς ἡγεμόσι εἰπεῖν, Βροῦτον ὅπη δύναιτο σῶζειν· ἀλλ' εἴτε ἀχάριστος ὢν ὁ Βροῦτος, εἴτε τὰ τῆς μητρὸς ἀμαρτήματα ἀγνοῶν, ἢ ἀπιστῶν, ἢ ἀδυνάμενος, εἴτε φιλελευθερίας ἀμέτρου, καὶ τῶν πατρίων ἐπιθυμῶν, εἴθ' ὅτι ἔγγονος ὢν Βρούτου τοῦ πάλαι τὰς βασιλείας ἐξελάσαντος, ἐρεθιζόμενος καὶ ὀνειδιζόμενος μήποτε ἐς τοῦτο τύχοι δήμου πολλὰς τοῖς ἀνδριᾶσι καὶ πίναξι Βρούτου, καὶ τῷ δικαστηρίῳ τῷδε Βρούτου τοιάδε ἐπιγράφοντος λάθρα, Βροῦτε δωροδόκες, Βροῦτε νεκρὸς εἶ. ἢ ὄφελές γε νῦν παρεῖναι, ἢ ἀνάξιός σου τε ἔκγονα, ἢ δεῖ ἔκγονός εἰ σὺ τοῦδε. Ταῦτα καὶ ποικίλα πάνυ ἄλλα πολλὰ τὸ νεανίαν ἐξήκαυσεν ἐπὶ τὸ ἔργον, ὡς ἑαυτὸν εὐγενικόν. ἀκμάζοντος δὴ ἔτι τοῦ περὶ βασιλείας λόγου, καὶ σπουδῆς μελλούσης ἔσεσθαι τῆς βουλῆς μετ' ὀλίγον, ὁ Κάσσιος ἐμβαλὼν τὴν χεῖρα τῷ Βρούτῳ, Τί ποιήσομεν (ἔφη) ὦ Βροῦτε τῷ βουλευτηρίῳ, ἂν οἱ κόλακες καίσαρος γνώμην περὶ βασιλείας φέρωσι, Καὶ ὁ Βροῦτος οὐκ ἔφη παρήσεσθαι τῷ βουλευτηρίῳ· ἐπανερομένου δ' ἔτι Κασσίου, Τί δ', ἂν ἡμᾶς καλῶσιν ὡς στρατηγούς, τί ποιήσομεν ὦ ἄριστε Βρῦτε; Ἀμυνοῦμαι τῇ πατρίδι, ἔφη, μέχρι θανάτου. Καὶ ὁ Κάσσιος αὖτον ἀσπασάμενος, Τίνα δή, ἔφη, σὺ προσλήψῃ τῶν ἀρίστων ἄνδρων; ἢ σοὶ δοκοῦσιν οἱ χρεωκόπαι καὶ κάπηλοι καταγράφειν σου τὸ δικαστήριον ἀσήμους μᾶλλον, ἢ οἱ Ῥωμαίων ἄριστοι, οὓς μὲν τῶν ἄλλων στρατηγῶν θέας αὐτοῦσιν ἵππων ἢ ἡνίας,

ἡμείων, πῶς δὲ σὺ τὸ ἐλεύθερον, ὡς τὸν πατρικὸν ἔργον; οἱ μὲν δὴ πάντ' ἄρα οὐ πολλοῦ ἄξιον νομίζοντες, τότε πρῶτον ἐς τὸ φανερὸν ἀλλήλοις προὔφερον, καὶ τῶν ἰδίων ἐκάτεροι φίλων ἀπεπειρῶντο, καὶ τῶν αὐτὸ Καίσαρος, ὃς ἐντολμητάτους ἑκατέρων ἡδέσην. ὃ σωκήγειον οὖν μὲν τῶν σφετέρων ἀδελφὸν δύο, Κεκίλιόν τε καὶ Βυκόλιανον, καὶ ἐπὶ τούτοις Ῥοῦβριον Ῥῆγα, καὶ Κοΐντον Λιγάριον, καὶ Μάρκον Σπόριον, καὶ Σερβίλιον Γάλβαν, καὶ Σέξτιον Νάσωνα, καὶ Πόντιον Ἀκύλαν, τοὺς δὲ μὴ τῶν οἰκείων σφίσιν· οὐ δὲ τῶν αὐτὸ φίλων Καίσαρος Δέκιμόν τε, ὃν ἐγὼ μὴ προεῖπτον, καὶ Γάϊον Κάσκαν, καὶ Τρεβώνιον καὶ Ἀτίλιον καὶ Κίμβριον καὶ Μινούκιον καὶ Βάσιλλον. ὡς δὲ σφίσιν ἐδόκουν ἄλλοι ἔχειν, καὶ πλείοσιν ὀκφίρειν ὄγκον ἐδοκίμαζον, συνέθεντο μὴ ἀλλήλοις ὅρκου τε ὅρκων, καὶ ἀνδροφαγίων· καὶ ἐδεὶς μετέθετο, ἐδὲ προὔδωκε· καιρὸν δ' ἐζήτουν καὶ τόπον. ὁ μὲν δὴ καιρὸς ὑπερέπεσεν, ὡς Καίσαρος ἐς τετάρτην ἡμέραν ἐξιόντος ἐπὶ τὰς θρατείας, καὶ φυλακὴς αὐτὸν αὐτίκα προεξέπεμπε θρασυλικῆς. χωρίον δ' ἐπενόουν τὸ βουλευτήριον, ὡς τῶν βουλευτῶν, εἰ καὶ μὴ προμάθοιεν, προθύμως, ὅτε ἴδιον τὸ ἔργον, συνεπιλήψομένων. ὃ καὶ τῷ Ῥωμύλῳ, τυραννικὸν ὂν βασιλικοῦ γενέσθαι, ἐλέγετο συμβῆναι· δόξειν τε τὸ ἔργον, ὥσπερ ἐκεῖνο, καὶ τόδε ἐν βουλευτηρίῳ γεγονέναι, ἃ καὶ ἐπιβάλλει, ἀλλ' ὑπὲρ τῆ πόλεως πεπραχθαι. ἀκίνδυνόν τε, ὡς κοινὸν

canorum venationes expectant: à te verò libertatem, ut rem majoribus tuis debitam? Ita quæ dudum in animo habuerant, tum primùm aperuerunt sibi invicem: ac mox amicorum quoque prætentabant mentem, atque Cæsarianorum etiam, ut quemque norant in utraque factione audaciſſimum: pertraxerúntque in ſocietatem è familiaribus duos fratres Cecilium & Bucolianum: præterea Rubrium Regem, Q. Ligarium, M. Spurium, Servilium Galbam, Sextium Naſonem, Pontium Aquilam, omnes hos ſuæ factionis: ex Cæſarianis verò amicis Decimum, de quo jam dixi, C. Caſcam, Trebonium, Tullium Cimbrum, Minucium & Baſillum. Ut verò viſi ſunt ſatis ſociorum habere, non communicandam rem pluribus rati, conſpiraverunt abſque jurejurando & victimis: nemo tamen aut mutavit animum, aut negotium prodidit, tempus tantùm captabatur & locus: & urgebat brevitas temporis, inſtante profectione Cæſaris ad diem quartum, quando adhibiturus erat ſatellites ad corporis cuſtodiam. Locus autem curia placuit: quòd exiſtimárent ſenatores quamvis non præmonitos, tamen conſpecto facinore adjuturos cupidè: quod & Romulo accidiſſe fertur, poſtquam regiam poteſtatem in tyrannidem verterat: itaque hoc facinus illi fore ſimile, præſertim non clam patrare publica: nec periculum fore

499

Conſpiratores contra Cæſarem.

Romuli caſus.

tum, ſed in ipſa curia, idque ex

à Cæ-

à Cæsariano exercitu, ut parte Romani populi: ceterùm præmia manere ipsos autores tanti facinoris manifestarios. Quapropter cunctis locum rei gerendæ Curiam destinantibus, de modo aggrediendæ non conveniebat, aliis Antonium etiam unà tollendum censentibus, collegam Cæsaris & amicorum potentissimum, militibúsque familiarissimum: Bruto verò contradicente, ex solo Cæsare tyrannicidarum decus petendum, quasi regem occiderent: quòd si & amicos ejus interimerent, fore ut inimicitiis privatis & Pompeianæ factioni facinus id imputetur. Et vicit hæc sententia, nec aliud expectabatur quam ut senatus coiret. Pridie verò Cæsar cœnaturus apud Lepidum magistrum equitum, Decimum Brutum Albinum secum adduxit: ortáque inter pocula quæstione, Quæ mors homini esset optima, aliis aliud genus præoptantibus, ipse unus repentinam aliis prætulit. Atque ita sibimetipsi vates factus, de crastinis negotiis amplius confabulatus est. Ab ea compotatione languidiorem uxor Calpurnia, cruentis molestata somniis, non sinebat progredi: sacrificanti quoque nec litanti multa signa oblata sunt horrenda. Jámque Antonio mandaturus erat ut senatum dimitteret, quum Decimus Brutus ei persuasit, satius esse ad evitandam superbiæ contemptíque senatus opinionem, ut ipse iret dimitterétque: quamobrem lectica delatus est in curiam. Ludi tum erant in Pom-

500

Quæ mors homini optima.

Omina Cæsari malum portendentia.

νὸν, ἔσεσθαι πρὸς τῷ Καίσαρος τιμῇ τῶ, καὶ τῷ τιμιλῷ σφίσι μᾶλλον, ἢ ἀγνοεμένοις ὅτι ἦρξαν. Διὸ δὴ καὶ τὸ βουλευτήριον ἐπιλεγόμενοι πάντες ὁμαλῶς· ἐπὶ ἓ ἕτερον διεφέροντο. οἱ μὲν, καὶ Ἀντώνιον συναναιρεῖν ἀξιοῦντες, ὑπὸ τοῦ τε ὄντα σὺν τῷ Καίσαρι, καὶ φίλον αὐτῶ δυνατώτατον, καὶ τοῖς στρατιώταις γνώριμώτατον· ὁ δὲ Βροῦτος ἔλεγεν, ἐπὶ μὲν τῷ Καίσαρι μόνῳ δόξαν οἴεσθαι τυραννικόν, ὡς βασιλικὰ ἀναρρώτης ἐπὶ ᾧ τοῖς φίλοις αὐτῶ, ἐχθρῶν, ὡς Πομπηίου στασιώτας. εἰ μὲν τῷδε μάλιστα ἀναπεφθέντες, τῷ πρεσβύτατον αὐτίκα τὸ βουλὴς σώζεσθαι ἐφίλαττον. Ὁ ᾧ Καῖσαρ ὀλίγας τῶδε τῆ βουλευτηρίῳ χρῶ ἐπὶ δεῖπνον ἐς Λέπιδον τὸν ἱππάρχον, ἐπήγετο Δέκιμον Βροῦτον Ἀλβῖνον ἐς τὸ πότον· καὶ λόγου ἐπὶ τῇ κύλικι προσθέντος, Τίς ἄριστος ἀνθρώπῳ θάνατος· αἱρουμένων ᾧ ἕτερα ἑτέρων, αὐτὸς οὐκ πιστὸν ἐπῆλθε τὸ αἰφνίδιον. καὶ ὁ μὲν ὧδε προμαντεύετο ἑαυτῷ, καὶ ἐλαφρίζων πρὸς τὸ ἐς τὸν ὕπνον εἰσόμενον. ἐπὶ δὲ τῷ πότῳ νυκτὸς αὐτῷ τὸ σῶμα νωθρὸν ἐγίγνετο· καὶ ἡ γυνὴ Καλπουρνία σύνυπνον ἅμματι πολλῷ κατειρεομένων ἰδοῦσα, κατεκλύε μὴ προσελθεῖν. θυομένῳ τε πολλάκις ὧν τὰ σημεῖα φοβερὰ· καὶ πέρπην ἔμελλεν Ἀντώνιον ἀφαλοῦσθαι τῷ βελῶ, ἀλλὰ Δίκιμος παρὼν ἔπεισε μὴ λαοῦν ὑπεροψίας ἀφαιρεῖσθαι, αὐτὸν δὲ αὐτῷ ἐπιθέντα ἀφαλῦσαι. Ἐ ὁ μὲν ἐπ τῶν ἐκομίζετο φορείῳ· θέας δ' ἦσαν ἐν τῷ Πομ-

τοῦ Πομπηίου θεάτρου, καὶ βουλευτήριον ἐμελλε τῶν τις περὶ αὐτὸ οἰκιῶν ἔσεσθαι, εἰωθὸς ἐπὶ ταῖς θέαις ὧδε γίγνεσθαι· οἱ δ' ἀμφὶ τὸν Βροῦτον ἦλθον κατὰ τὸν πρωῒ τὸν περὶ τοῦ θεάτρου τοῖς διομνύοις σφῶν ὡς ἐφετηρῶν ἐυσταθίσεσθαι ἐχρημάτιζον. πυθόμενοι δὲ τοὺς τὰ μεγαλώνυμα ἱερὰ τοῦ Καίσαρος, καὶ τὰ ἀναθέσιμα τοῦ βουλευτηρίου, πάνυ ἠπορεῦντο· εἷς τις, αὐτῶν ὧδε ἐχόντων, τῷ Κάσκᾳ χαρὶς λαλοῦντι, εἶπε, „ Σὺ μὲν οὖν με φίλον ἀπέφηνας, ἔφη, Βροῦτος δ' ἀνιώγκε μοι. Καὶ ὁ μὲν Κάσκας ὑπὸ τοῦ συνειδότος ἀφνω πυθόμενος· ὁ δ' ἐπιμελέστερος ἦφη, Πόθεν οὖν ἔσται σοι τὰ χρήματα τῆς ἀγορανομίας; καὶ ὁ Κάσκας ἀνιώγκει. αὐτὸν δὲ Βροῦτον καὶ Κάσσιον σιώπους τε ὄντας καὶ συλλαλοῦντας ἀλλήλοις τοῦ τε βουλευτοῦ ἐπιπάσης, Πόπλιος Λαίνας, ἔφη συνδοκεῖσθαι ὧδε ἂν ἔχειν καλῶς· καὶ παρὴν ἐπισπεύδειν. οἱ δὲ ἐθορυβήθησαν μὲν, ὑπὸ δὲ ἐκπλήξεως ἐσιώπων. φερομένου δὲ ἤδη τοῦ Καίσαρος, τῶν οἰκείων τις ἀνὴρ, ὧδε τῆσδε τῆς βουλῆς μεθίων, ἤθελε μηνύσειν ὃ ἔμαθεν. καὶ ὁ μὲν ἐς Καλπουρνίαν ἦλθε, καὶ τοσοῦδε μόνον εἰπὼν ὅτι χρῄζοι Καίσαρος ὑπὲρ ἔργων ἐπειγόντων, ἀνέμενεν αὐτὸν ἐπανελθεῖν ὅπως ἂν βουλευτηρίου· οὐκ εἰς τέλος ἄρα τὰ μεγαλώνυμα πώποτε πεπυσμένος. ὁ δὲ ἐν Κνίδῳ μηνιὼς αὐτῷ ξένος Ἀρτεμίδωρος, ἐς τὸ βουλευτήριον εἰσόμενος, εὗρεν ἤδη ἀναγεγνωκότα. ὑπὸ δὲ αὖθις καὶ βιβλίον περὶ τῆς ἐπιβουλῆς ἐπιδοθὲν αὐτῷ παρεδυομένῳ τοῦ βουλευτηρίου, καὶ ἐυθὺς εἰσιόντι, μὴ χείρας ἐυρίσκη πεθνεώτας

peii theatro, & senatus imminentes huic ædes petiit, ut mos est spectaculorum tempore. Eò mane Brutus & Cassius prætores in porticu ante theatrum magna tranquillitate jus reddebant petentibus: sed ubi cognoverunt Cæsarem non litare, ideóque senatum differri, valde turbabantur: quum quidam apprehensa manu Cascæ, Tu, inquit, me amicum celasti, sed Brutus mihi retulit. Et Casca quidem præ conscientia repentè exhorruit: tum alter subridens, Unde igitur tibi erit ad ædilitatem pecunia? & Casca ei retulit. Ipsos verò Brutum & Cassium cogitabundos & inter se colloquentes, quum seduxisset unus senatorum, Popilius Lænas, sic allocutus est, Popilii Lænædictum. Deos precor ut bene vertant quod habetis in animo: simulque jussit accelerarent: illi turbati præ metu siluerunt. Quum verò jam in lectica deferretur Cæsar, domesticorum quidam indicaturus quæ de insidiis paratis dicerat, cursim venit ad Calpurniam: nec aliud prolocutus quàm opus se habere Cæsaris colloquio, de rebus urgentibus, expectabat ejus è curia reditum, quia non perfectè rem intellexerat. Ceterùm hospes ejus Artemidorus Gnidius in curiam accurrens, supervenit recens occiso: alius tabellas etiam insidiarum indices ante curiam sacrificanti obtulit: sed ille nihil moratus introgressus est: tabellæ pòst repertæ sunt in manu occisi. Ex- 501 Artemidorus Gnidius.

scendenti verò è lectica occurrit Lænas, is qui paulo antè Cassio bene precatus fuerat, cum cóque solus seriò locutus est: quo viso territi sunt conjurationis principes, maximè quòd longior esset sermo: jámque sibi invicem innuebant, ut seipsos priusquam comprehenderentur, transfigerent: sed quum magis ac magis observantibus gestus Lænatis similior videretur precanti aliquid quàm indicanti, differebant: ut verò post sermonem viderunt agentem gratias, receperunt animum. Est autem mos magistratibus curiam intraturis, prius uti aruspicum opera: ac rursum in prima Cæsaris victima cor defuit, vel, ut alii dicunt, caput extorum: id quum aruspex interpretaretur lethale signum, ridens ille, ait, in Hispania quoque cum Pompeio dimicaturo oblatum simile. Quúmque aruspex respondisset, tum quoque magnum eum adisse discrimen capitis, nunc verò majus etiam exta minari, Cæsar jussit aliam mactari victimam: &, quum ne tum quidem litaret, veritus senatum morari diutius, inimicis amicorum specie urgentibus, introgressus est contempto periculo: necesse enim erat evenire ei quod evenit. Ad Antonium verò pro foribus confabulatione distinendum relictus est Trebonius: ceteri Cæsarem in sella circumsteterunt ex more amicitiæ, sub Tullius Cimber ex adverso stans, fratri exulanti rogabat reditum.

Omina Cæsari mortem portendentia.

Cæsar aruspicem ridet.

τῶν. ἄρτι δ' ἐκβαίνοντι τὸν φοινικᾶ Λαίναν, ὁ τοῖς ἀμφὶ τὸν Κάσσιον εὖ ὀλίγου συνδεξάμενον, ἐντυχὼν, διελέγετο ἰδίᾳ μᾶλλον ἢ πανδήμῳ· ἐκ τοῦ μὲν ἤτε ὄψις αὐτίκα τὸν ἄγγελον κρατῆσαι ἐς τὸ μὴ κωλῦσαι τὴν ἐπιβουλήν· καὶ διένευον ἀλλήλοις ἀμηχανήσαντες σφᾶς αὐτοὺς πρὸ συλλήψεως. προϊόντων δὲ λόγῳ, τὸν Λαίναν ὁρῶντες ἐκ μείζονος μᾶλλον ἢ πρὸ τοῦ δεόμενόν καὶ λιπαροῦντι ἐοικότα, ἀνέφερον· ὡς δ' ἐπὶ τῷ λόγῳ καὶ ἀσπασάμενον εἶδον, ἀνεθάρρησαν· ἔθορυβήθησαν δ' ἐς τὴν βουλὴν εἰσιόντα, σπουδῇ προσιόντι. καὶ πάλιν τὸν ἱερῶν ὧν τοῦ Καίσαρος τὸ μὲν πρῶτον, ἄνευ καρδίας, ἢ (ὡς ἔτεροι λέγουσιν) ἡ κεφαλὴ τοῖς σπλάγχνοις ἦν λειπτὸ· καὶ τοῦ μάντεως εἰπόντος, θάνατον τὸ σημεῖον εἶναι, γελάσας ἔφη τοιοῦτον αὐτῷ δεῖν ἐν Ἰβηρίᾳ ἡγεῖσθαι πολεμοῦντι Πομπηίῳ. ἀποκεκινδυνεύκαμεν γὰρ καὶ μάντεως ὅτι δὲ τὸ κινδυνευόμενον λαμπρότερον, καὶ νῦν ἔτι πιθανώτερον εἶη τὸ σημεῖον, αὖθις αὐτὸν ὁ Καῖσαρ ἐκέλευε θύεσθαι καὶ ἐδέησε δὴ ὡς κωλυόμενον, τῷ βελτίῳ βραδυνόντων αὐθυμοῦντα, καὶ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, ὡς φίλων, ἐπεγειρόμενον, ἐσῆλθε, τὴν ἐχθρὰν κατάφρονήσας· χρεὼν γὰρ ἦν ἐχθρῶν κατασχεῖν ἡγεῖσθαι. οἱ δ' Ἀντώνιοι μὲν πρὸ θυρῶν ἀποδιατρίβειν ἐκέλευον Τρεβώνιον ἐξ ἑαυτῶν ὑπολιπόντες, Καίσαρα δ' ἐπὶ θρόνου καθεζόμενον περιίστασαν, οἷα φίλοι, καὶ λεληθότες ξιφιδίοις. καὶ αὐτῶν Λ. τίλιος μὲν Κίμβερ, ἐντυχὼν ἐς πρόσωπον, ἀδελφοῦ φυγάδι κήδεσθαι

τη

τει· ἀντιθεμένου δ' ἐκ ἀντιλέγοντος ὅλως τοῦ Καίσαρος, ὁ μὲ Κίμβερ αὐτῶ τ' πορφύρας, ὡς ἔτι θεόμενον, ἐλάβετο, καὶ τὸ εἶμα σφενδονήσας, ἐπὶ τ' τράχηλον ἕλκει, βοῶν, Τί βραδύνετε ὦ φίλοι; Κάσκας δ' ἐπελθὼν ὑπὲρ κεφαλῆς, ἐπὶ τῆς σφαγῆς τὸ ξίφος ἤρεισε πρῶτος· παρελιφθὼν δὲ ἀνέτρεκε τὸ τῆθος. κὴ ὁ Καῖσαρ τό, τε ἱμάτιον ἀπὸ τοῦ Κίμβερος ἐπισπάσας, ἐ τ' χεῖρ' ἔ Κάσκα λαβόμενος, καὶ κατεδεδρεμμένῳ ἀπὸ τὰ θώρακε, κὴ ἐπισφαξείς, τ' Κάσκαν ἕλκυσε σὺν βίᾳ πολλῇ· ὕπτιος δ' ἔχοντος αὐτὸν, τὸ πλευρὸν ὑπερ ὡς ἐπὶ συσχεθὴ τετμημένον διελαύνῃ ξιφιδίῳ· κὴ Κάστος ἐς τὸ πρόσωπον ἔπληξε, ἐ Βρῦτος ἐς τὸν μηρὸν ἐπάταξε, ἐ Βουκολιανὸς ἐς τὸ μετάφρενον· ὥστε τὸν Καίσαρα ἐπὶ μέ τι σὺν ὀργῇ ἐ βοῇ, καθάπερ θηρίον, ἐς ἕκαστον αὐτῶν ἐπιστρέφεσθαι, μέχ' ὃ τῷ Βρούτου πλαγίῳ, ἔπι δυσαγωνιῶντι ἤδη, τὸ ἰσχίον ἐκκαλύψασθαι, κὴ πισεῖν ἐυκαιρίως τοῦδε ἀνδριάντι Πομπηΐου. οἱ δὲ ἐ ὡς συνδρόμῳ αὐτῷ πίσοντι, μίχρι τελῶν ἐπὶ εἴκοσι πληγῶν. πολλοί τε διωθιζόμενοι μέχ' τ' ξιφῶν, ἀλλήλους ἔπληξαν.

Ἐκπλεσθέντος δὲ τοῖς φονεῦσι ποσὶν ἄγνως εἰ ἱερᾷ χωρίᾳ, ἐ ἐς ἄνδρ' ἱερὸν ἐ ἄσυλον, φυγή τε ἦν ἀνὰ τὸ βουλευτήριον αὐτίκα κὴ ἀνὰ τὴν πόλιν ὅλην· κὴ ἐτρώθησαν πολλοὶ τῶν βουλευτῶν ἐν τῷδε τῷ θορύβῳ, κὴ ἀπέθανον ἕτεροι. πολὺς δὲ κὴ ἄλλος ἀστῶν τε ἐ ξένων ἐγίγνετο φόνος, ἀ ἀσθενεσθλευμένος, ἀλλ' οἷος ἐκ φορύβῳ πολιτικῷ, κὴ μαινομένοις, ἀπλισμένοι ἔωθεν ὡς ἐπὶ δὴ τινὰ θέας ἐπίδειξιν, ἐκ τῶ & pernegantis, quasi amplius deprecaturus, apprehendit togam purpuream: eámque in cervicem ejus retorquendo ac trahendo, exclamavit, Quid cessatis amici? Casca verò primus omnium gladio supernè ejus jugulum petiit, sed aberrans, pectus vulneravit: tum Cæsar repulso Cimbro, & Cascæ manu correpta, de sella desiliit, & in ipsum Cascam fecit impetum. In ea colluctatione alius latus ejus perfodit gladiolo, Cassius vulnus inflixit in faciem, Brutus femur suffodit, Bucolianus sauciavit occiput: ita ut Cæsar furens frendénsque feræ modo, nunc in hunc, nunc in illum se obverteret. Porro post ictum Bruti, jam deficiens veste caput obvolvit, & sinu deducto honestè cecidit ad Pompeii statuam. Illi verò in jacentem etiam pergebant sævire, donec XXIII plagæ inflictæ sunt corpori: ita ut dum certatim appetitur, per errorem alius percuteret alium.

Cæsar confoditur.

502

Cæsaris percussores.

Cæsar ad Pompeii statuam cadit.

Perpetrato autem ab homicidis hoc scelere, in sacrato loco & in sacrosanctum hominem, fuga orta est & in curia & per totam Urbem: senatores etiam in eo tumultu vulnerati sunt aliquot, & occisi alii. Facta est & aliorum civium ac exterorum cædes, non consultò, sed ut fit in tumultu publico incertis autoribus: nam & gladiatores mane armati quasi futuri spectaculo, è ἀγνωσίας τ' ἐπιλαθόντων. οἵπερ γὰ μαινόμενοι, ὡπλισμένοι ἔωθεν ὡς ἐπὶ δὴ τινὰ θέας ἐπίδειξιν, ἐκ τῶ

theatro excurrerunt ad senatorum podium, & spectatorum turba metu attonita cursim dispersa est, tum res venales diripiebantur, fores omnes claudebantur, tecta petebantur ad arcendos impetus. Antonius quoque suas ædes muniebat conjectans & se neci destinatum unà cum Cæsare: Lepidus item magister equitum, ut factum cognovit in foro, evasit in insulam fluminis, ubi legionem habebat: quam traduxit in campum, quo expeditior esset ad mandata Antonii: nam ei cedebat ut amico Cæsaris & tum consuli. Militibus etiam libebat ulcisci necem tam indignam Cæsaris, sed verebantur senatum faventem homicidis ideóque expectabant amplius: circa ipsum verò Cæsarem nihil militum fuerat. nec enim delectabatur satellitio, contentus solis apparitoribus: & deducebatur etiam à plerisque magistratibus, aliáque turba tam exterorum quàm civium, multis quoque libertis & servis è domo ad curiam prosequentibus. Quibus uno momento diffugientibus, soli tres servuli eum non deseruerunt: qui corpus in lecticam impositum transtulerunt, impariter succollantes terræ marisque paulo antè dominum. Percussores autem ejus voluerant quidem aliquid in senatu dicere: sed quum nemo ibi maneret, togis circum lævas manus obvolutis vice clypei, cruentos gladios tenentes currentésque vociferi-

503

ἐκ τοῦ διέθεον ἐς τὰ τῆ βουλῆ ἐλίσσοντες περιφερόμενοι τε· καὶ τὸ θυτέον ὑπὸ σκηπλήξεως σφῶν φόβῳ καὶ δρόμῳ διελύετο, τά τε ὤνια ἡρπάζετο. καὶ τὰς θύρας ἅπαντες ἀπέκλειον, καὶ δὴ καὶ τὰ τεγῶν ἐς ἄμυναν ἡτοιμάζετο. Ἀντωνίου τε τὴν οἰκίαν ὠχύρου, τεκμαιρόμενοι συνεπιβουλεύεσθαι τῷ Καίσαρι. ὁ δὲ Λεπίδης ὁ ἱππάρχης καὶ ἀρχῇ μεγάλῃ ἐπύθετο καὶ μεγίστῃ. ἐς ἣν τῶν ἐν τῷ ποταμῷ νῆσον διαβεβηκώς, ὕθεν ἐς τὸ πεδίον αὐτὸς μετεπέμψατο, ἐς τὴν ἐπιμαχωτέρους ἔχων ἐς τὰ παρόντα λόμβους ὑπὲρ Ἀντωνίου. Ἀντωνίῳ γὰρ ἐξίστατο, φίλῳ τε καὶ Καίσαρος ὑπὲρ μᾶλλον καὶ ὑπάτῳ. καὶ αὐτὸς σκεπτόμενος ὁρμὴν μὲν ὧν ἐμίσησε τοῦ Καίσαρα τοιάδε παθεῖν, τὸν δὲ βουλόμενον ἐς τὸ ἀνδροφόνον ἐκμένειν ἐδεδοίκεσαν, καὶ τὸ μέλλον ἔτι σκέψεσθαι πόνου. ἀμφὶ δὲ αὐτὸν Καίσαρα στρατιωτικὸν μὲν οὐκ ὦν γὰρ δορυφορίας ἠρίσκετο, τῇ δὲ ἡμερησίας ὑπηρεσίας μόνῃ· καὶ οἱ πλεῖστοι δρόμῳ ἐς πολὺν ὁμιλοῦσιν ἄλλον ἄστυ ἐς ξένιον, καὶ πολὺς ἵππων καὶ ἐξελεύθερον αὐτῷ ἐπὶ βελούτηλον οἰκίας παιπόμφεισιν· ὧν ἀθρόως ἀφυγόντων, τρεῖς θεράποντες μόνοι παρέμειναν, οἳ τὸ σῶμα ἐς τὸ φορεῖον ἐνθέμενοι, διεκόμισαν οἰκάδε ἀνωμάλως, οἷα τρεῖς, τὸ ἐς ὀλιγωρίας ἐς ἀκολασίας ἐκπεπτωκότες. οἱ δὲ σφαγεῖς ἐβούλοντο μέν τι εἰπεῖν ἐν τῷ βουλευτηρίῳ, κενοὶ δὲ ἐν παραμένοντες, τὰ ἱμάτια περὶ τὰς λαιὰς ὥσπερ ἀσπίδας, ἐκπλεξάμενοι, καὶ τὰ ξίφη μὴ ἀμύητα ἔχον-

τες, ἐσεισῆλθον βασιλίκα καὶ τύραννον ἀνελεῖν. κ᾽ πῖλον τις ἐπὶ δόρατος ἔφερε, συμβολον ἐλευθερώσεως. ἐπὶ τε τῶ πάτριον πολιτείαν παρεκάλεω, κ᾽ Βρούτου τοῦ πελαι & τῶν τοτε σφισιν ὁμωμοσμενων ἐπὶ τοῖς πάλαι βασιλεῦσιν ἀνεμιμνησκον· σωιεθεον δὲ αὐτοῖς τοῖς χρησταῖς ξιφίδια, οἷ δ᾽ ἔργου μὴ μετειχοντες, ὡμοσεποιοῦντο τὴν δόξαν, Λέντλος τε ὁ Σπινθὴρ κ᾽ Φαώνιος, & Ἀκυῖνος, κ᾽ Δολοβέλλας, & Μέρκος, κ᾽ Πετίσκος· οἱ τ᾽ μὲ δόξης ὰ μετέσχον, τ᾽ ἢ τιμωρίας τοῖς ἁμαρτοῦσι συνέτυχον. δῆμου δὲ αὐτοῖς ὰ ὠφελεῖτο, ἠπόρει καὶ ἐδεδίκεσαν, τῇ μὲ βουλῇ, κ᾽ εἰ αὐτίκα ὑφ᾽ ἀγκίας κ᾽ θορύβου διέφυγε, θαρσοῦντες ὅμως, συγλεγεσί τε σφῶν κ᾽ φίλοις ὕσι, βαρυνομένοις τε τῶ τυραννίδι ὁμοίως· τ᾽ ἢ δῆμον ὑφοβημένοι & τὺς ἐστρατευμένους τῷ Καίσαρι, πολὺς ἐν τῇ πολὶ τότε παρῆσαν· τὺς μὲ, ἄρτι τ᾽ στρατείας ἀφειμένους, κ᾽ ἐς κληρουχίας ἀφεστηκότας· τὺς ἢ, ὠφελημένους μὲ, ἐς δὲ πυρροπομπῶν τοῦ Καίσαρος ἐξιόντας ἀφιγμένους. Λέπιδόν τε ἐδεδίκεσαν & τ᾽ ὑπὸ τῷ Λεπίδῳ στρατὸν ἐν τῇ πολὶ, & Ἀντώνιον ὑπατεύοντα, μὴ ἀντὶ τ᾽ βουλῆς τῷ δήμῳ μόνῳ χρώμενον, ἐρωτήσῃ τι δεινὸν αὐτούς.

Οὕτω δ᾽ ἔχοντες ἐς τὸ Καπιτώλιον σὺν τοῖς μονομάχοις ἀνέβησαν· & αὐτοῖς βουλευομένοις ἔδοξεν ἐπὶ τῷ πλήθη μιθώμασι πειρᾶσθαι.

bantur, Regem & tyrannum se occidisse, præferente quodam in hasta pileum, recuperatæ libertatis insigne: simúlque hortabantur populum ad restituendam rempublicam, revocando in memoriam Brutum illum primum, & jusjurandum; quo tunc cives universos unà cum omni posteritate obstrinxit. Currebant cum eis etiam aliquot alii gladiis arreptis, quamvis non essent facinoris socii, tamen cupientes videri participes gloriæ: & in his Lentulus Spinter, Favonius, Aquinus, Dolobella, Murcus, Peticus: quibus gloria quidem frui non contigit, sed pœnas dederunt easdem cum sontibus. Quoniam autem plebs eis se non adjungebat, hæsitabant inopes consilii & metuebant: de senatu quidem, quamvis per ignorantiam & tumultum statim diffugerat, bene sperantes: vel quòd ipsis cognati amicíque essent plerique ejus ordinis, vel quòd & illi molestè ferrent tyrannidem: plebem autem suspectam habentes & emeritos Cæsaris, quorum tunc in Urbe magnus aderat numerus, partim recens dimissorum & agris donatorum, partim jam antè deductorum in colonias, sed tunc præsentium ut prosequerentur Cæsarem: Lepidus quoque timebatur cum urbana legione, & consul Antonius, ne omisso senatu ad plebem se conferens aliquid damni daret.

Pœnas easdem cum sontibus dederunt qui participes gloriæ cædis Cæsaris voluerunt esse.

In hocrerum statu Capitolium cum gladiatoribus occupant: ubi consultantibus placuit plebem largitionibus tentare. sperabant

enim, si aliqui ex plebe inciperent factum laudare, ceteros exemplum eorum secuturos, amore libertatis & desiderio reipublicæ. quòd putarent omnino
504 talem adhuc populum Romanum, qualem audierant fuisse quo tempore Brutus reges expulit: non intelligentes expectare se duas res inter se contrarias, ut iidem libertatem ament, qui largitionibus corrumpantur. Quarum hæc altera multò erat facilior, ut in depravata jamdudum republica. Nam urbana multitudo jam mixta est omnigenis exteris: & libertini æquo jure degunt cum aliis civibus, & servus cultu eodem utitur quo & dominus, exceptáque senatoria veste ceterarum usus est promiscuus. Præterea propter frumentum quod pauperibus in sola Urbe distribuitur, otiosa, mendica, temerariáque plebs eò confluit ex Italia. Huc accedebat multitudo emeritorum, qui non dimittebantur ut olim in suam quisque patriam, nimirum non pauci parum innocenter exactæ militiæ sibi conscii: sed communiter in alienos agros domósque mittendi catervatim diversabantur, per fana & porticus sub uno signo & uno deducendæ coloniæ principe: qui rebus suis quo expediti-
res ad profectionem essent divenditis, venales erant ad quamvis operam: quare non magno negotio multi id genus à Cassianis statim in forum contracti sunt. Hi quamvis mercenarii, laudare tamen factum non audeπειν· ἤλπιζον γὰρ δεξαμένων τῶν ἐπιγνῶναι τὰ μεγιστηφόρα, & τὰς ἄλλας συνεπιλήψεσθαι λογισμῷ τῆς ἐλευθερίας τῇ πόθῳ τῆς πολιτείας. ἔτι γὰρ ἦσαν τὸ δῆμον ἐσαν Ῥωμαϊον ἀκεραίως, οἷον ἐπὶ τῶν πάλαι Βρούτου τὸν τῶδε βασιλέων ἐκθαυρώντος ἐπαυσάμενοντο ἡδοίσθαι & ἐ συνιέσαν, δύο τάδε ἀλλήλοις ἐναντία προσδοκῶντες, φιλελευθέρως ὁμοῦ & μισθωτὸς σφίσιν ἐπιτηδείως τὰς παρόντας. ὧν ἦπερον ἐυχερέστερον ἦν, διεφθαρμένης ἤδη πάλαι τὴν πολιτείαν. παμμιγὴς γὰρ ἐστιν ἤδη τὸ πλῆθος, ὑπ' ξενίας, & ὁ ἐξελεύθερος αὐτῆς ἰσοπολίτης ἐστὶ, & ὁ δουλεύων ἴσῳ τῷ χρῆσθαι τοῖς δεσπόταις ὁμοίως (χωρὶς γὰρ τῆς βουλευτικῆς ἡ ἄλλη σὰ τοῖς θεράπουσιν ἐστὶν ἐπίσημος) τὸ τε σιτηρέσιον τοῖς πένησι χορηγούμενον μόνῃ Ῥώμῃ, τὸ δεῖν & πτωχεύειν καὶ ταχυεργεῖν τῆς Ἰταλίας λεών ἐς τὴν Ῥώμην ἐπικλύζειν τε, τὸ πλῆθος τῶν ἀποστρατευομένων, ἃ ἀβαλυόμενον ἐς τὰς πατρίδας ἴεσθαι, ὡς πάλαι, κατ' ἕνα ἄνδρα, διὰ μὴ δικαίως πολέμους σφίσιν αἱ πολεμηκέναι, κρίνῃ δὲ ἐς κληρουχίας ἀδίκους ἀλλοτρίας τε γῆς & ἀλλοτρίων οἰκιῶν ἐξιὼν, ἄρτιόν τε ἐστρατεύειν σὺν τοῖς ἱερεῖς καὶ τιμένεσιν, ὑφ' ἑνὶ σημείῳ & ὑφ' ἑνὶ ἄρχοντι τῆς ἀποικίας· τὰ μὲν ἔτι σφίσιν ὡς ἔξοδον ἤδη ἀβαπτιστοῦντες, ἔνιοι δ' ἐς ὅ, τι μισθοῖντο. ἦσαν δὲ δυσχερῶς ὁκ τοσοῦδε & πλῆθος ἀνδρῶν πλῆθός τε τοῖς ἀμφὶ τὸ Κάστιον ἐς τὸν ἀγῶνα ἐυδυς ἀγγαρεῖα· οἱ, καίπερ ὄντες ἴμμισθοι, τὸ μὲν ῥηθὲν ἐπαινεῖν σφῶν ἐθέλοντες,

ἀδίστες τῷ Καίσαρος δόξαν, ἢ τὸ κοινὸν τῶν ἑτέραν ἐσόμενον· ὡς δ' ἐπὶ συμφέροντι κοινῷ τῷ εἰρήνῃ ἐπεύχοντο, καὶ παρεκάλουν τοὺς ἄρχοντας ὑπὲρ αὐτῆς παρακάλειν (τοῦτο δὲ ἦν τὸ ἀνδροφόνων) σωτηρίαν ἐπιτιθέντες. ὁ γὰρ ἔσταζ τῷ εἰρήνῃ, μὴ χορμὴς αὐτοῖς ἀμνηστίας. ὧδε ἂν αὐτοῖς ἔχοντι προῆλθε Κίννας στρατηγὸς, οἰκείως ὢν ἐξ ἐπιγαμίας τοῦ Καίσαρος, καὶ τῷ δόξαν ἐπιλθὼν ἐς μέσους, τῷ τε ἐσθῆτι τῷ στρατηγικῷ ἀπεδύσατο, ὡς τῷ τυράννῳ δεδορμένος ὑπεργρῶν, καὶ τὸν Καίσαρα τύραννον ἐκάλει, καὶ τοὺς ἀνελόντας, τυραννοκτόνους· καὶ τὸ πεπραγμένον ἐσέμνυνεν, ὡς ὁμοιότατον μάλιστα τῷ παρῳνικῷ, ἐ τοὺς ἄνδρας, ὡς εὐεργέτας, καλεῖν ἐκέλευεν ὑπὸ τοῦ Καπιτωλίου καὶ γεραίρειν. καὶ Κίννας μὲν ὅτως ἔλεξεν. οἱ δὲ, τὸ καταρρὸν τοῦ πλήθους ἐχ ὁρῶντες ἐπιμιγνύμενον αὐτοῖς, οὐκ ἐκάλουν τοὺς ἄνδρας, ὁδὲ τι πλέον ἢ εἰώθεσι τὴν εἰρήνης μόνης αὐτῆς παρακαλεῖν. ἐπεὶ δ' ἐ Δολοβέλλας, νέος ἀνὴρ καὶ εὐανύμος, ὑπατεύειν ὑπ' αὐτοῦ Καίσαρος ἐς τὸ ἐπίλοιπον τοῦ ἔτους ἠρημένος, ὅτε ὁ Καῖσαρ ἐξορμήσαι τῆς πόλεως, τῷ μὲν ὕπατον ἐσθῆτι ἠμφιέσατο, καὶ τὰ σημεῖα τῆς ἀρχῆς εὐθετήσατο, τῷ δ' ἔφατο εἰ παραχώρητε δόξης ὅδε ἰλαρὸς, καὶ συνεγνωκέναι τοῖς ἐπ' αὐτῷ βεβουλευμένοις ὑπεκλινεῖ, καὶ μήτε ἄκων τῆς χειρὸς ἀπολειφθῆναι· (ἐπὶ δ' οἱ καὶ λέγουσιν αὐτὸν εἰσηγήσασθαι τῷ ἡμέραν θεᾶς τῇ πόλει χαριστήριον) τότε δὴ καὶ οἱ μεμισθωμένοι ἀνεπτέρουν, ὡς καὶ στρατηγὸν καὶ ὕπατον σφίσι συγγνωμόνων

bant, veriti Cæsaris gloriam & adversariorum conatus: sed quasi amore commodi publici pacem acclamabant, eámque à magistratibus rogabant, hac arte consulentes homicidarum incolumitati, quòd pax coire non posset, nisi per oblivionem injuriæ. In hoc statu primus omnium eis supervenit Cinna prætor, affinis Cæsaris, & præter expectationem progressus in medios exuit purpuram prætoriam, quasi contemnens à tyranno datam: invectúsque in Cæsarem, tyrannum vocitabat, & interfectores, tyrannicidas, laudibus attollens eorum facinus, ut simillimum ei quod majores illorum quondam perpetraverant: simúlque tam egregios viros ut bene meritos vocari jubebat è Capitolio, & ornari præmiis. In hanc sententiam Cinna locuto, turba videns plebem incorruptam abesse, vocare illos noluit, tantùm pacem petebat acclamationibus. Sed postquam Dolobella vir juvenis & clarus, ab ipso Cæsare abituro designatus cos. in ejus anni reliquum, cum purpura & insigniis progressus, post Cinnam in autorem suæ dignitatis graviter multísque convitiis concionatus est, facinori se ignoscere simulans, cui se quoque interfuisse cuperet: &, ut quidam produnt, rogationem tulit ut in posterum ea dies natalis Urbis haberetur: tum verò mercenaria turba animos recepit, quasi prætore consuléque sibi veniam dantibus:

Cinna prætor, Cæsaris affinis, in Cæsarem invehitur.

505

Dolobella.

jussitque Cassianos ex templo descendere. Illi verò gaudebant facto Dolobellæ, rati se opportunè nactos consulem ætate vigentem, & alioquin nobilem, quem opponant Antonio. Sed Cassius tantùm descendit & cum eo M. Brutus, manum cruentam præ se ferens, vulneratam à Cassio, dum eodem momento plagas infligunt Cæsari. Qui ubi venerunt in medium, neuter dixit quidquam humile: sed quasi absque controversia honestum facinus laudabat alter alterius, Urbem fortunatam inde prædicando: & Decimo Bruto præclarum ferebant testimonium, quòd gladiatores sibi præbuisset in tempore: hortabantúrque populum ut majorum suorum vellet esse similis, qui reges ejecerunt, & quidem non vi regnum adeptos ut Cæsar, sed electos legitimè: censebántque vocandum Sextum Magni Pompeii reipublicæ propugnatoris filium, qui eo tempore à Cæsarianis impugnabatur in Hispania: simúlque Cestium ac Marullum tribunos plebis à Cæsare magistratu privatos & tunc exules. His dictis reversi sunt in Capitolium: non enim fidebant præsenti multitudini. Quúmque jam permitteretur domesticis eorum & cognatis in templum ad ipsos commeare: electi sunt qui legatione pro cis fungerentur ad Lepidum & Antonium, de concordia, & cura libertatis, præcavendísque incommodis patriæ, quæ sequi solent discordiam; id quod legati conabantur impetrare, non

M. Brutus à Cassio vulneratus dum infligunt plagas Cæsari.

M. Bruti & Cassii spiritus.

506 Legati ad Lepidum & Antonium de concordia.

ὄντων, ⸂καὶ τὰς ἀμφὶ τὸν Κάσσιον⸃ καὶ ⸂τὸ ἱερὸν κατεκόλουν⸃. οἱ δ' ἤδιστα μὲν τῷ Δολοβέλλᾳ, καὶ εὐμοίζον ἀίδρεα νέον ⸂καὶ γνώμην καὶ ὕπατον ἐξεῖν⸃ ἐς ἀνταίωσιν Ἀντωνίῳ. κατέμενον δὲ αὐτῶν μόνοι Κάσσιός τε ⸂καὶ Βροῦτος⸃ ὁ Μάρκου, ἡμαγμένῳ τὼ χεῖρε (συγκατέσφηκαν γὰρ δὴ τὰς πληγὰς ἐπὶ τὸν Καίσαρα Κάσσιός τε καὶ Βροῦτος) ἐπεὶ δὲ πλέον ἐς τὸ μέσον, ἀδὲν ταπεινὸν ἑδέτερος εἶπεν, ἀλλ' ὡς ἐπὶ καλοῖς ὁμολογουμένοις ἀλλήλοις ἐπῄνουν, καὶ τὴν πόλιν ἐμακάριζον, καὶ Δεκίμῳ μάλιστα ἐμαρτύρων, ὃν τὸς μονομάχους σφίσιν ἐν καιρῷ παρέχοι. τόν τε δῆμον ἐξῄτιων ὁμοίως τοῖς προγόνοις ἐργάσεσθαι τοὺς κατελόντας τὰς βασιλείας, οὐκ ἐκ βίας ἀρχοντας, ὥσπερ ὁ Καῖσαρ, ἀλλ' ἡρημένους ὑπὸ νόμου. Σέξτον τε Πομπήϊον τὸν Πομπηΐου Μάγνου τοῦ Καίσαρος ὑπὲρ τῆς δημοκρατίας πεπολεμηκότος, καλεῖν ἐξίοι, πολεμούμενον ἔτι πρὸς τοῦ Καίσαρος στρατηγῶν ἐν Ἱσπανίᾳ· καὶ τὸς δημάρχους, Σίττιον καὶ Μάρυλλον, οἳ τῶν ἀρχῶν ὑπὸ τοῦ Καίσαρος ἀφῃρεθέντες ἠλῶντο. τοιαῦτ' ἂν ἔπον οἱ πρὸς τὸν Κάσσιον, καὶ ἐπῃνέθην αὐτῆς ἐς τὸ Καπιτώλιον· ἐ γὰρ ἐθάρρουν πω τοῖς παροῦσι. τῶν δ' οἰκείων σφίσι καὶ συγγενῶν τότε πρῶτον ἐς τὸ ἱερὸν ἐλθεῖν πρὸς αὐτὰς δεηθέντων, ἤρεσθαι οἱ πρεσβεύσοντες ὑπὲρ αὐτῶν ἐς Λεπίδον τε καὶ Ἀντώνιον, ὁμονοίας πρὸς, καὶ πρόνοιας τῆς ἐλευθερίας, καὶ φειδοῦς τῶν ἐσομένων τῇ πατρίδι κακῶν, εἰ μὴ συμφρονοῖεν, καὶ ἐδεοντο τὰ οἰ

το οἱ πεμφθέντες, ἐκ ἐπαγθέντες μὲν τὸ πρᾶγμα (ἐ γὰρ ἐθάρρουν ἐν φίλοις Καίσαρος) ἀγανακτοῦντες δ' ἐπὶ τῷ ἐλέῳ τε τῶν διαφθαρησομένων αὐτῷ, ἐ κατὰ μῖσος, ἀλλ' ἐπ' εὐνοίᾳ τῆς πατρίδος, ἢ οἰκτῳ τῆς πόλεως, κεκενωμένης γε ἤδη συνεχέσιν, εἰ ἔτι ὀλίγοι που ἀγαθοὶ ἄνδρες ἢ μέλλοιεν στάσις διολεῖν. ἐδὲ γὰρ ὅσιον, εἰπὶ αὐτοῖς ἐπὶ ἔχθρᾳ πρὸς οἰκείους, ἐν τοῖς δημοτίοις κινδύνοις ἐξελέγχειν· πολὺ δὲ μᾶλλον ἐν τοῖς κοινοῖς καὶ τὰ ἴδια καταθέσθαι· ἢ, εἰπὶ ἀνηκέστως ἔχει, τὰ ἴδια ἐν τῷ παρόντι ἀναθέσθαι. Ἀντώνιος ἢ καὶ Λέπιδος ἐβούλοντο μὲ ἀμύνειν Καίσαρι, ὡς μοὶ προείρητο, εἴτε φιλίας ἕνεκα, εἴτε τῶν ὁμομοσμένων· εἴτε ἐ δυσχερῶς ὀρεγομένοις, καὶ νομίζοντες ἐυμαρέστερα σφίσιν ἅπαντα ἔσεσθαι, τοιῶνδε ἐ τοσῶνδε ἀνδρῶν ἀφρόνως ἐκποδὼν γιγνομένων· τὲ ἢ φίλους καὶ συγγενεῖς αὐτῶν ἐδιδοίκεσαν, καὶ τὸ ἄλλο βαλλὸ ἐπιβήσεσθαι ἐς ἑαυτούς. Δεκίμου τε μάλιστα τῆς ὁμόρου Κελτικῆς ἡγεμονίας ὑπὸ Καίσαρος ἄρχειν, πρότερον πολλὰ ἐχούσης· ἐδόκει ἢ καρδοκεῖν ἔπ τὰ γυμνάσια καὶ τεχνάζειν, εἰ δυνατὸν ἀπολέσασθαι πρὸς ἑαυτὸν τὸν στρατὸν ἐ Δεκίμου, ἀθυμίᾳ ἤδη τοῖς ἀεξύτοις πόνοις κεκμηκότα. ἔτω ἢ δόξαν αὐτοῖς, ἀ Ἀντώνιος τὲς εἰπόντας ἠμείψατο, Καπὶ μὲ ἔχθρᾳ ἰδίᾳ ἀδ ἂν ἐργασόμεθα, ἕνεκα ἢ ἐ μύσους καὶ ὧν Καίσαρι πάντες ὠμόσαμεν, φύλακες αὐτῷ ἐ σώματος ἢ πιμπρὸ παθόντι ἔσεσθε, ἕνεκα δὲ τὸ ἄλλο ἐξελαύνειν, καὶ μετ' ὀλιγωτέρων καθαρῶν βιᾶν μᾶλλον, ἢ πάντας ἐνόχους ἐν-

laudantes quidem factum (nec enim audebant apud amicos Cæsaris) ferendum tamen censentes, & venia dignos ejus autores, non illius odio, provectos eò, sed amore patriæ, miserabantúrque conditionem Urbis jam antè exhaustæ continuis seditionibus, si ne reliquis quidem parceretur bonis civibus: periniquum enim esse propter privatas simultates, rempub. in discrimen adducere, nec abutendum occasione ad explenda odia, sed potius reip. donandas privatas injurias. Antonio verò Lepidóque non deerat voluntas ulciscendi Cæsarem, ut jam dictum est, sed timebant cognatos & amicos adversariorum, senatúsque erga illos studia maximè Decimi Bruti, tenentis cum magno exercitu vicinam Galliam, demandatam sibi à Cæsare: itaque placuit occasionem expectari amplius, & tentari si qua arte possent Decimi exercitum in partes suas pertrahere, jam fessum longis laboribus. Tum Antonius fecit hæc verba, Ergo ex odio privato nihil agamus, sed propter piaculum & sacramentum, quod Cæsari omnes diximus, servaturos nos eum incolumem, aut ulturos si quid ei secus acciderit, religio postulat ut scelere contacti pellantur: & potius vivamus cum puris paucioribus, quàm faciamus nos omnes diris obnoxios: & quia vobis ita placere video, conveniamus

Antonii verba ad legatos.

mus in curiam, & habita ratione religionis publicæ, valeat ea sententia, quæ omnium consensu videbitur potior ceteris. Sic ille disertè respondit: legati verò gratiis actis abierunt securi cum spe optima, credentes sibi favorem senatus nunquam defore. Tum Antonius jussit ceteros magistratus per noctem excubias in urbe agere, & vicissim in foro pro tribunali sedere tanquam interdiu, accensis per totam urbem ignibus, totáque nocte discurrebant familiares homicidarum ad ædes senatorias, deprecantes pro ipsis pariter & republica. Nec minor fiebat discursus à colonorum præcipuis, multa minantibus nisi obtinerent agros & concessos jam & promissos insuper. Jam verò & civium pars incorruptissima se recollegerat, postquam conjuratorum paucitatem intellexerunt, & recordatione meritorum Cæsaris subeunte animos, scindebatur in varias sententias. Eadem nocte pecuniæ Cæsaris & actorum commentarii in ædes Antonii translati sunt, sive Calpurnia quærente eis locum tutiorem, sive id jubente ipso Antonio.

507

Pecuniæ Cæsaris & actorum commentarii in ædes Antonii translati.

Et ante lucem edicto ejus senatus in ædem Telluris convocatus est, propinquam domo ipsius: nam neque curiam adire audebat subjectam Capitolio, in quo gladiatores erant cum conjuratis, neque intro-

„ ὅντως τῆς δόξης· ἀλλὰ δι' ὑμᾶς
„ οἷς ἄτῳ δοκεῖ, σκέψ. μεθ' ἡμῶν
„ ὑμῶν ἐν τῷ βουλευτηρίῳ, & π.
„ μεταμέλῃ ἑναγὲς ἔσεσθαι τῇ πόλει
„ ὅ, τι ἂν κοινῇ δοκιμάσητε. Οὕ
ἀσφαλῶς ἄτως ἀπεκρίνατο· οἱ δὲ
χάριν τε ἤδεσαν, καὶ ἀπιόντων, ἐς
ἐλπίδι βεβαίᾳ τὰ πάντα θέμε-
τλῶ γὰρ βωλῆς σφίσι συμπροξεν ἐς
πάντα ἐπεποίθεσαν. ὁ δὲ Ἀντώνιος
τοὺς μὲν ἀρχὰς ἐκέλευσε νυκτοφυλα-
κεῖν τὴν πόλιν, ὡς διαγρηγορό-
σιν μέσῃ σαφηνεμέρᾳ, ὥσπερ ἐν
ἡμέρᾳ. καὶ ἦσαν πυρὰ πανταχῇ καὶ
τὸ ἄστυ. ὁ δὲ αὐτῶν εἶδεν ἀνὰ τὴν
νύκτα πᾶσαν ἐς τοὺς τῶν βουλευτῶν
οἰκίας οἱ τῶν ἀνδροφόνων οἰκεῖοι, πα-
ρακαλοῦντες ὑπὲρ αὐτῶν καὶ ὑπὲρ
τοῦ πατρίου πολιτείας. ἀνεπαμύ-
νητον ἦ καὶ οἱ τῶν κληρούχων ἡγεμόνες,
ἀπειλοῦντες, εἰ μή τις αὐτοῖς φυ-
λάξει τὰς κληρουχίας τὰς τε ἤδη
δεδομένας καὶ τὰς ἐπηγγελμένας. ἤδη
ἦ καὶ τῶν ἄστεων ὁ καθαρώτατος λεως
ἀνεθάρρει, τὴν ὀλιγότητα τῶν δεδεγ-
μένων πωλανόμενοι· καὶ ἐς μεῖζον
τοῦ Καίσαρος ὑπεφέρετο, καὶ τοῖς
γνώμαις διηρῶντο. τὰ δ' αὐτῆς νυκτὸς
καὶ τὰ χρήματα ἦ Καίσαρος ἐς τὸ
ὑπομνήματος τῆς ἀρχῆς ἐς τὸ Ἀντωνίου
μετενεμίζετο, εἴτε τῆ γυναικὸς αὐ-
τοῦ τῆ Καίσαρος ἐξ ἐπικινδύνου τό-
τε οἰκίας ἐς ἀκινδυνοτέραν τὴν Ἀν-
τωνίου μεταφερούσης, εἴτε ἦ Ἀντω-
νίου κελεύσαντος.

Γιγνομένων ἦ τούτων, διαγρεμ-
μοῦ νυκτὸς ἀνεγιγνώσκετο Ἀντωνίου
τοῦ βουλῆς συγκαλοῦντος ἐπὶ σὺν
ἡμέρας ἐς τὸ τῆς Γῆς ἱερὸν, ἀγχότα-
τα μάλιστα ὂν τῆς οἰκίας Ἀντωνίου· ἐπὶ
γὰρ ἐς τὸ βουλευτήριον ἐθάρρει κατ-
ελθεῖν, ὑποκείμενον τῷ Καπιτωλίῳ,
μεταμε-

μενομάχων ὄντων ἐκείνοις συνεργῶν· ἔτε, φαπὰν εἰσαγαγὼν ἐς τὴν πολιν, ἀφικετο. Λέπιδος ὅμως ἐσήγαγε. πλησιαζόσης δὲ τῆς ἡμέρας, οἱ τε ἄλλοι βουλευταὶ συνῆλθον ἐς τὸ τῆς Γῆς ἱερὸν, καὶ Κίννας ὁ φαπηγὸς, αὖθις ἐπικείμενος τὴν φαπηγικὴν ἐσῆπει, ἵνα ἐκθὲς ὡς τυφάννου ὄντος ἐξερρίφει. θαυμάζουσι δ' αὐτὸν πινὲς τῶν ἀδικηφόντων καὶ τῶν ἐφαπευμένων τῷ Καίσαρι, δι' ὀργῆς ἔχοντες ὅτι φανερῶς ἐπὶ τῷ Καίσαρι, καίπερ οἰκείως ὢν αὐτῷ, βλασφήμως ἐδημηγόρησε, λίθοις ἔβαλλον καὶ ἐδίωκον, καὶ ἐς οἰκίαν τινὰ συμφυγόντα, ξύλα συμφέροντες, ἐμπρῆσαι ἔμελλον, εἰ μὴ Λέπιδος μὴ φαπὸς ἐπελθὼν ἐκώλυσε τοῦτο μὲν δὴ πρῶτον ἔργον παῤῥησίας ἦρξεν ἐπὶ τῷ Καίσαρι, καὶ αὐτὸ κατέδειξαν οἱ τε μιδφοῦχοι καὶ οἱ σφαγεῖς αὐτῶν. ὧν ὃ τῷ βουλευτηρίῳ βραχὺ μὲν ὑπὸ τὸ κηπαρεῖον ἀπόδρασις βιαίη καὶ ἀναπλοῦν, οἱ δὲ πλέονες σὺν πραγκευῇ ποικίλῃ τοῖς ἀνδροφόνοις σωήρχον· καὶ πρῶτα μὲν αὐτὸς ἀξιοπίστους ἠξίουν, καὶ πυρεῖναι σφίσι καὶ συνδρυεῖν ἐξ ὑπευθύνων ἐς κελτὰς μεταφέροντες· (καὶ ὁ Ἀντώνιος ἀκ ἐκώλυεν, εἰδὼς ὅτι ἑλευσομένους· οὐδὲ ἦλθον) ἔπειτα, ἐπὶ βουλὴν τῆς βουλῆς, οἱ μὲν αὐτῶν μόλα θρασέως τὸ πεπραγμένον ἐπῄνουν ἄντικρυς, καὶ τὸν ἄνδρας ἐκάλουν τυραννοκτόνους, καὶ χαριεῖσθαι ἐκέλευον. οἱ δὲ τὰ μὲν ἄλλα παρῆκαν, οὐδὲ ἐκείνων δεομένων, οὐδὲ ἐπὶ τούτοις αὐτὰ πραξάντων, εὐφημεῖν δὲ μόνον αὐτοὺς ἐδικαίουν, ὡς εὐεργέτας. οἱ δὲ καὶ τὴν εὐφημίαν ὑπανῆκαν, καὶ φειδοῖς μόνον αὐτῶν ἠξίουν. καὶ οἱ μὲ τοῦτ' ἐτύγχανον, καὶ ἀξιεώτων ὅ, τι

ducto exercitu urbem perturbare: quem tamen introduxit Lepidus. Diluculo verò cum aliis senatoribus in Telluris ædem properavit etiam Cinna, resumpta veste quam ut à tyranno datam abjecerat pridie. Hunc conspicati aliquot ex incorruptis civibus, qui militarant Cæsari, ferentes indignè quòd licet affinis, primus tamen ejus existimationem maledica concione læsisset, insectati sunt lapidatione: compulsóque in domum quandam ligna congerebant, exusturi ni Lepidus eum exercitu superveniens cohibuisset. Hoc fuit principium audendi Cæsarianis, quo & mercenaria turba & homicidæ sunt territi. Porro senatus modica pars ab affectibus violentis pura indignabatur, plerique variis modis juvabant homicidas: ac primum censebant, eos, ut bonæ fidei, adhibendos in suum consistorium, quo ex reis judices fierent, ne Antonio quidem reclamante, quippe qui sciret non venturos: nec venerunt. Deinde ut tentaretur voluntas senatus, alii vehementer & manifestè laudabant facinus, tyrannicidarum id dicentes, & decernentes eis præmia, alii sine mentione præmiorum, quæ ne ipsi quidem postularent, gratias tantum eis agendas censebant ut bene meritis de republica: alii hoc etiam detrahentes, incolumitate tantùm eos donabant. His commentis senatum aggressi expectabant quam potissimùm

Cinna in periculum adductus.

508

tissimum sententiam complexus, faciliorem se paulatim præberet ad reliqua. Ibi pars sincerior facinus ut piaculare aversata, reverentia tamen nobilium familiarum, non obsistebat quominus impunitate donarentur malefici: id verò molestè ferebant, si illi honorarentur etiam ut bene meriti. Alii contradicebant, cum incolumitate concedenda eis & cetera, quo major adsit securitas. Ut verò unus dixit horum honores conjunctos esse cum contumelia Cæsaris, reclamatum est, magis rationem habendam superstitum quam mortui. Quúmque alter quispiam constanter dixisset, alterutrum necessariò decernendum, aut Cæsarem fuisse tyrannum, aut istis ex clementia donandam veniam: hoc dicto arrepto ceteri postulabant, ut suffragia ferrentur de existimatione Cæsaris, à juratis prius se sincere judicaturos: non obstante religione anteactorum, quæ necessitas expresserat: quandoquidem ex quo ille rerum potitus est, nihil sponte decreverint, sed metuentes sibi Pompeii & multorum aliorum exitum. Ibi Antonius animadvertens rem ex insidiis, nec ignarus multam & certam materiam inde præberi sermonibus, avertere eos statuit ab hoc proposito, ad curam de se ipsis atque sollicitudinem. Itaque quum sciret magnam eorum partem ad magistratus urbanos, sacerdotia, provinciarum exercituúmve præfecturas promota à Cæsare

πξῶτον ἐνδεξαμένη μᾶλιστα ἡ βελὴ, ὡς τὰ λοιπὰ καὶ ὀλίγον ὑπιχέφησε αὐτοῖς ἐσυῖσ. οἱ δὲ καθαρώτεροι τὸ μὲν ἔργον ὡς ἄγος ἀπεστρέφοντο, αἰδοῖ δὲ μεγάλων εἴκων, σῳζσώζειν αὐτὸς ἐκώλυον· ἡγανάκτουν ὅ εἰ κῇ πμήσουσιν ὡς ἐυεργέτας. οἱ δὲ ἀντέλεγον μὴ χρῶναι σῳζσώζονζας φθονεῖν τ σῳζόντων ἐς ἀσφάλειαν· ὡς ὅ τις εἶπε τῶν τότων πμῶν ὕστερ. Καίσαρ φέρειν, ἐκ εἰῶν ἐπ τ πάντ τ σῳζόντων σωπήσαι. ἑτέρου ὅ ἐγκρατὸς ἐπόντ ὅτ χρὴ θύτ πάνδε πάντως τὸ ἕτερον, ἢ Καίσαρα τύραννον σῳκαποφαίνειν, ἢ τύρους ἐξ ἐλέου σῳζσώζειν· τότ μόνου δεξαμβρος τὸ λεχθὲν οἱ ἕτεροι, ἤτουν σφίσι ψῆφον ἀναδοῦναι σῳὶ τ Καίσαρ ἐπ ὅρκῳ, ἢ, εἰ καθαρῶς ἐθέλουσι κρῖναι, μηδὲν αὐτοῖς ἐπιτεύσειν τὰ ἐξ ἀνάγκης ἐψηφισμβρα ἀρχονσι πάλι, ὧν ὀδὲν ἐκόντες, ὐδὲ πρὶν ἢ δεῖσαι ἐπ σφῶν αὐτῶν, (ἀνηρημβρου π Πομπηίου καὶ ἐπ Πομπηίῳ μυρίων ἄλλων) ψηφίσασθ. ὁ ὅ Ἀντώνι ἐφορῶν αὐτὺς ἐ ἐφεδρεύοντ, ἐπιδὺ λογων ὕλλν οὐκ ἄπορον ὐδὲ ἀπαμφίλογον εἰδὼς ἐσφερομβρλν, ἐγνω τὸ ἐνθυμημα αὐτῶν εἰκαίαν φόβν καὶ φροντίδ σῳὶ σφῶν αὐτῶν ἀμηχανίαν. εἰδὼς οὖν τ βουλδυτῶν αὐτῶν πολὺ πλῆθ ἔς τε τὰς ἀρχὰς πὰς ἐν ἄστ, καὶ ἐς ἱερωσύνας, καὶ ἐπὶ τῶν ἐσπερίδων ἡγεμονίας, ὑπὸ τ Καίσαρ ἐς τὸ μέλλον ἠρημένας· (ὡς γὰρ ἐπὶ χρόνον στρατείαν ἐξιὼν, ἐπὶ πίνακος ἤρητο) σιωπᾶν ὡς ὑ-

„ πατ ἐπικηρύξας, ἔφη, Τοῖς

„ αὐτοῦτ σῳὶ Καίσαρ ψῆφον,

„ ἀνάγκη

„ ἀνάγκη τάδε πεφεισθέναι, ὅπ-
„ ἄρχοντος μὲν αὐτὸς τῆς ἀρετοῦ
„ πεφυτότου ἡγουμένου, τὰ πεπρα-
„ μένα καὶ δεδογμένα πάντα κύ-
„ ρια μένει δόξαντος ἐπὶ βίᾳ
„ τυραννήσαι, τόν τε σῶμα ἀπε-
„ φοι τῆς πατρίδος ὑπερβαλέσθαι
„ καὶ τὰ πεπραγμένα πάντα ἀ-
„ κυρῶσθαι. ἔστι δὲ, ὡς ὁρᾷ πε-
„ ρὶ πάσας, ἐπὶ πᾶσαν ἀφικνού-
„ μενα γῆν καὶ θάλασσαν· ἢ τὰ
„ πολλὰ αὐτῶν οὐδὲ βουλόμενοις
„ ἡμῖν ὑπακούσεται, καὶ δείξω
„ μετ' ὀλίγον· ὃ δὲ ἔστι μόνον ἐφ'
„ ἡμῖν, ὅπ καὶ πρὸς μόνων ἐστὶν
„ ἡμῶν, τοῦτο ὑμῖν πεφάνθω πρὸ
„ τῶν ἄλλων· ὡς ἂν ἐν τῷ ἐνεργεῖ
„ τῶν εἰκόνα τῶν δυσχερεστέρων λαβοι-
„ τε. ἡμεῖς μὲν αὐτοὶ, σχεδὸν ἅ-
„ παντες, οἱ μὲν ἤρξαμεν ὑπὸ τῷ
„ Καίσαρι, εἰ δὲ ἔτι ἄρχομεν,
„ αἱρετοὶ πρὸς ἐκείνου ἡγούμενοι,
„ οἱ δὲ εἰς τὸ μέλλον ἄρχειν κε-
„ χειροτονημένοι. ἐς μὲν πεντακοσίους
„ (ὡς ἴστε) καὶ τὰ ἀστικὰ ἡμῖν, καὶ
„ τὰ ἐπήσια, καὶ τοὺς τῶν ἐθνῶν ἢ
„ στρατοπέδων ἡγεμονίας διεπέξα-
„ το. εἰ δὴ ταῦτα ὑμεῖς ἐκγόντες
„ ἀποθήσεσθε (ἐστὶ μὲν ὑμεῖς τάδε
„ μάλιστα κύριοι) τοῦδε πρᾶτον ὑ-
„ μᾶς ἀξιῶ κρίναι, καὶ τὰ λοι-
„ πὰ ἐπείσω. Ὁ μὲν δὴ τοιοῦ-
τον αὐτὸς ἀ πρὸς Καίσαρος ἀλ-
λὰ πρὸς σφῶν αὐτῶν δεῖλον ἐξ-
άψας, ἠσύχαζεν· οἱ δ' ἐνθὺς ἀ-
πηδῶν ἀθρόοι μετὰ βοῆς, τὸν ἀ-
ξιοῦντες ἐπὶ χειροτονίαις ἄλλαις
οὐδ' ἐπὶ τῷ δήμῳ γλοιεσθαι μᾶλ-
λον, ἢ βεβαίως ἔχειν ἃ ἐλαβον.
τῆς δὲ ἡλικίας τι νεώτερον, ἢ

(nam ut in diuturnam expeditionem profecturus, in quinquennium magistratus designaverat) silentio pro potestate indicto, Qui poscunt, inquit, suffragia de Cæsare, ante omnia sciant, quæ pro legitimo magistratu ille egit ac probavit rata fore omnia: quod si ut tyrannus damnabitur, cadaver projicietur in Tiberim, & acta ejus rescindentur omnia. Pertinent autem, ut compendio dicam, ad omnes terras & maria: & pleraque, ne si velimus quidem, revocare nobis erit integrum, id quod paulo pòst docebo. Nunc quod solum est in nostra facultate, quia ad nos solos pertinet, primum omnium ad vos refero, unde facilè conjecturam sumetis de negotiis difficilioribus. Nos fermè omnes aut gessimus magistratus demandatos à Cæsare, aut gerimus etiam: nonnulli ad gerendos designati sunt: scitis enim in quinquennium ordinatos & urbanos & provinciales, annuásque dignitates ac præfecturas exercituum. Has omnes si sponte deponitis (id enim vobis in manu est) tum demum censeo judicia vestra examinanda suffragiis: deinde aliis de rebus referam. Sic ille injecto, non de Cæsare, sed de ipsis, scrupulo, obticuit: móxque unà omnes exilientes conclamarunt, non esse opus negotium facessère populo novis comitiis, satius esse retinere quæ semel acceperant. Et erant inter hos qui eo acrius concitarentur, quòd per ætatem immaturam nihil

509 Antonii verba in senatu.

nihil possent sibi polliceri de comitiis: inter quos præcipuus erat ipse consul Dolobella. natus enim xxv annos, consulatu salvis legibus potiri nequibat. Itaque brevi momento pridianus favor mutatus est, multis destomachantibus, si in homicidarum gratiam, honores magistratibus adimerentur, quo speciosior foret illorum incolumitas. E diverso alii tum Dolobellam tum ceteros bene sperare jubebant, tanquam usuros beneficio populi & easdem dignitates mox recepturos: non enim personarum designatarum mutationem fore, sed comitiorum tantummodo, legitimis succedentibus loco eorum quæ tyrannide pressa fuerant: idque futurum etiam ipsis magis honorificum, qui non minus digni honoribus viderentur, salva republica, quàm sub unius dominatione. Vix hæc dicta fuere, quum aliquot prætores insignia sua deposuerunt in subsellis autorum ejus sententiæ, quasi cum aliis ea recepturi magis legitimè: aliis verò dolus suboluit, sentientibus rem semel omissam è manibus, nunquam in potestatem eorum redituram postea. Interim Antonius & Lepidus exiverunt curiam, evocati à quibusdam qui in forum confluxerant. Ut verò in loco superiore sunt conspecti, ægrè vociferantibus impositò silentio, unus quispiam, sive sua sponte, sive subornatus, exclamavit, Caverent calamitates prioribus similes. Tum Antonius, dimota parte tunicæ, loricam ostendit sub ea, irritans mul-

510

Antonius, lorica indutus.

ἄλλη ὡδὶς χειροτονίαν συντίθεσθαι ὑπῆυσε, ἀνηρεθίζε τὸ πλῆθος αὐτὸς ὁ ὕπατος ἐξῆρχε Δολοβέλλας. ὁ δὲ αὐτὸς δυνατὸν ἐφαίνετο τὸ εἶναι μὴν χειροτονίαν ὑπατεῦσαι, πίστιν καὶ ἐκ τῶν σφετέρων μεμνημένος. ἐκ τῆς χθὲς ὑποκλαπείσης μεταβολῆς τῶν γεγενημένων ἐγίγνετο μεταβολή, λοιδορουμένων τοῖς πολλοῖς, εἰ τοὺς ἀδελφοὺς τιμῶν ἀξιοῦσιν, τοὺς ἀρχοντας σφῶν ἀπεμάσσουσιν, εἰς ὑποψίαν τῆς σφετέρων σωτηρίας. οἱ δὲ αὐτόν τε τὸν Δολοβέλλαν καὶ τοὺς ἄλλους ἐπήλπιζον, χαίειν ἐκ τοῦ ἀγῶνος λαβόντες, εἰς τὰς αὐτὰς ἀρχὰς ἀποφανεῖν αὐτίκα, καὶ σὺν ἀρχῶν ἀλλαγῇ, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπὶ τῷ νομιμώτερα χειροτονίας ἐπὶ τὸ νομικώτερον σὺν μεναρχήσειν. ὁ δὲ κόσμος αὐτοῖς ὅσος, ἐν τε μουσικῇ καὶ δημοκρατίᾳ τε ὁμοία τοῖς τιμωμένοις. καὶ τούτων ἐπὶ λεγομένων, ἔνιοι τῶν φοιτητῶν τοὺς ἐθνικοὺς ἐπὶ σύνεδρα τῶν ἀπολεγόντων κατιθέντα, ὡς καὶ αὐτοὶ μετὰ τῶν ἄλλων αὐτὰς ἀπολιψόμενοι νομιμώτερον. τοῖς δὲ ἐπὶ σύνεδρα κατιφαίνετο, καὶ ἤδη τινὲς ἐπὶ τῆσδε τῆς χειροτονίας ἤδεσαν εἰσορμῶντες. ὧδε ἦ ἐπ' ἐχόντων, ὁ Ἀντώνιος καὶ ὁ Λέπιδος ἐκ τοῦ βουλευτηρίου προῆλθον (ἐπὶ γὰρ πολὺ αὐτοὺς ἐκ πολλοῦ σπουδαζομένους σιωπᾶν) ὡς ἦ ἄφθησαν ἐκ μετεώρου, ἐπὶ σιγὴ κεκραγότων μᾶλλον ἐγίγνετο, εἴς τε τὸ ἔσωσεν, εἴτε καὶ γνωμῶν ἰδίαν, εἴτε παρεσκευασμένον, φυλάσσεσθαι πιθεῖν ὁμοίοις. καὶ ὁ Ἀντώνιος αὐτὸ παραλύσας τὸ ἅ χιτωνίσκιον, ἀφῆκε μὲν ἐντὸς ἐπὶ-

κειτο

κνυεν· ὑπερεδίζων ἄρα τὰς ὀρῶντας, ὡς σὺν οὐδὲν σώζεσθαι χωρὶς ὅπλων δυνατὸν ὑπάρχειν· ἐπιβοώντων δὲ ἑκατέρων, τὸ παραγγελθὲν ἐπιξένιον, καὶ τῶν πλείονων τοῦτο τὸ εἰρωνικὸν παρακελευόντων, τοῖς μὲν τοῦτο τὸ εἰρωνικὸν ἔφη, Περὶ τούτου σκεπτώμεθα, ὡς ἔοικέ τε, καὶ ἡμῖν βουλομένοις ἄμεινον ἔσεσθαι. δυσεύρετον γὰρ ἦν τὸ ἀσφαλὲς αὐτοῖς, ὅτι μηδὲ Καίσαρι ὤνησεν ὅρκῳ τοσῷδε κεχρῆσθαι. Εἰς ὃ τοὺς ἐπιξένιον παρακελευομένους ἐπισπασθεὶς, ἐπῄνει μὲν, ὡς εὐορκότερα καὶ εὐσεβέστερα αἰσχυνόμενος· καὶ αὐτοὺς ἂν, ἔφη, σωθησομένους ὑμῖν, καὶ τὰ αὐτὰ τούτου ἕξοντας, εἰ μὴ ὕποπτον ἦν· ὃ δὲ λεχθὲν συμφέρειν μᾶλλον ἢ δίκαιος, μέλειν. ὧδε γὰρ ἡμῖν οἱ ἔνδον πεπαίνεσιν. ὅτῳ δέ που καὶ Καίσαρ αὐτὸς ἦν ἐλεεῖν πολέμιον τῶν πολιτῶν, ἀφεῖναι τὸ συμφέρον τῆς πόλεως ἔδεισαν, ὑπ' αὐτῶν ἀπόθανε. Τοιαῦτα δὲ Ἀντωνίῳ παραμυθουμένῳ τεχνάζοντι, οἱ ἀμυνεῖν τοῖς μεγίστοις ἀξιοῦντες, Λεπίδου ἤξιον ἀμυνεῖν· Λεπίδου δὲ αἰσθομένου λέγειν, οἱ πόρρω στάντες κατελθεῖν αὐτὸν ἐς τὸ ἀγορᾶς ἤξιον, ἵνα ὁμαλῶς ἅπαντες ἐπακούσωσιν. καὶ ὁ μὲν ἐνθυς ἦει, νομίζων ἤδη τὸ πλῆθος πεπεῖσθαι, καὶ ἐπὶ τὰ ἔμβολα παρελθὼν, ἔστη καὶ ἔκλαιεν ὡς δεόμενος, μέχρι πολὺ. ἀνενεγκὼν δέ ποτε, εἶπεν, » Ἐνταῦθα χθὲς μὲν Καίσαρος ἐ- » τιμᾶτο, ἔνθα νῦν ἀναγκαζόμεθα » ζητεῖν περὶ Καίσαρος ἀνηρημέ- » νου, τί βούλεσθε. Ἀναβοησάντων » δὲ πολλῶν, Ἀμύνειν περὶ τοῦ Καί-

titudinem, quasi ne consulum quidem nisi armatorum salus in tuto esset. Ibi aliis ulciscendum sacinus acclamantibus, plerisque rogantibus veniam pacémque ad hos posteriores ita locutus est, De pace curabitur ut & fiat, & semel facta diuturna maneat: est enim difficile ejus securitati prospicere, quando ne Cæsari quidem profuit jusjurandum exegisse, vel cum diris execrationibus additis. Deinde versus ad vindictam expetentes, laudavit ut religionis & pietatis observantiores: adjunxítque hæc verba, Equidem libenter pro vobis facerem, & ante alios idem clamarem, ni consul essem, cui ex officio curandum est, non tam quod justum est quàm quod utile: sic enim jubent qui sunt in curia. Sed hoc & Cæsarem ipsum perdidit, qui devictis civibus parcens respectu utilitatis publicæ, ab ipsis oppressus interiit. Hujusmodi artibus Antonio partem utrinque aggresso, qui ulciscí necem cupiebant, Lepidum ultorem esse volebant. Is quum pararet eos alloqui, turba quæ longius constiterat, postulabat ut è superiore loco in forum descenderet, quo facilius exaudiretur ab omnibus pariter: quúmque putans mutatos plebis animos, statim pro rostris gemebundus in omnium conspectu deflesset casum miserabilem, tandem subjecit, Hic heri cum Cæsare steti, ubi nunc cogor de ejus nece inquirere, quid jubetis. acclamantibúsque multis, Ulcisci Cæsarem, reclamarunt mercenarii,

Cæsarem perdidit cibus pepercisse à quibus est læsus.

511

rii, Pacem publicam. Ad hos ille; Placet: sed qualem pacem dicitis, aut qualibus sacramentis firmabitur? nam quæ nobis patria sunt, omnia juravimus Cæsari, conculcata nunc ab iis qui jurarunt inter præcipuos. Deinde versus ad eos qui ultionem poscebant, Cæsar noster, inquit, migravit, sacratus revera & honoratus vir: veremur autem ne superstes ei respubl. detrimentum aliquod accipiat: sed de hoc patres consultant, idque cavendum censent plerique. Acclamatum est rursum, Vel solus rem aggredere. Volo, inquit, & fas est mihi vel soli: sed non satis est me & vos solos id velle aut aggredi. Hoc modo & hunc astu tergiversantem mercenarii, quòd scirent honoris cupidum, laudabant, offerentes ei Cæsaris sacerdotium. Ille gavisus ait, Memineritis mihi hujus rei & in posterum, si dignus videar. Jámque audacius ob hanc spem mercenariis pacem flagitantibus, Quamvis, inquit, jus & fas vetant, faciam tamen quod jubetis. Hoc dicto properè in curiam reversus est, ubi Dolobella interim parum decorè contendit, ut magistratum retineret, & Antonius expectans quid factura esset plebs cum risu eum spectavit: nam discordes erant, & ideo spectatorem tantùm egit, ac ne plebs quidem quicquam ausa est. Ergo conjuratos servare necessariò statuit, sed necessitatem hanc diffi-

,, σιεν· ἀντανεβόησαν οἱ μισθωτοὶ
,, Τῷ εἰρήνῃ τῇ πόλει. Ὁ δὲ τὰ-
,, τοις μὲν ἔφη, Βουλόμεθα μὲν
,, λὰ πείαν λέγετε εἰρήνην; ἢ
,, ποίοις ὅρκοις ἀσφαλῆς ἔσῃ; τοῖ
,, μὲν γὰρ πατρίοις πάντας ὀμο-
,, σαμεν Καίσαρι, ὃν κατεπαι-
,, σαμεν, οἱ δὲ ὁμοσμηκότων ἀρ-
,, χοι εἶναι λεγόμενοι. Περὶ δὲ τοῦ
,, ἀμεινόνων ἀξιούντας ἐπιτρέφει,
,, Ὁ μὲν Καίσαρ ἡμῶν ἔφη με-
,, τέστηκεν, ἱερὸς τῷ ὄντι καὶ τι-
,, μιος ἀνήρ· τὴν δὲ πόλιν τοῖς
,, ὑπολοίποις εὐδεμιεῖν βλέπο-
,, καὶ τάδε ἔφη σκοπεῖσθαι χρὴ
,, οἱ συνέδρευοι, ἃ δοκεῖ τοῖς πλεί-
,, σιν. Ἀναβοησάντων δὲ αὐτῷ,
,, Ἐπέξιθι μόνος. Βουλομαι (ἔ-
,, φη) καὶ ἑνὸς καὶ μόνου
,, ἀλλ' οὐκ ἐμὲ δ' ὑμᾶς βεβούλη
,, δεῖ μόνους, οὐδὲ μόνους ἀπο-
,, θνῄσκειν. Τοιαῦτα δ' τῶν πλε-
ζόντων οἱ μισθωτοὶ, φιλόπρωτοι ὄν-
τες, ἐπῄνουν, καὶ ἠρώτων ἐπὶ τὴν
Καίσαρος ἱερωσύνην. Ὧν ὁ ἥδο-
,, μὲ ἡ ἡδονὴ, Μεμνῆσθε ὦ, φη, μοι τῶνδε δ' ὕστερον, ὡς ἀ-
,, ξίου ἔσεσθαι δοκῶ. Μᾶλλον ἐπὶ τι παῤῥησίᾳ λέγε τὴν ἱερωσύνην ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τῶν μισθωτῶν εἰσφε-
,, ρόντων, Ἀστεῖος μὲν (ἔφη) καὶ πα-
,, ρόνομον, ἐργάσομαι δὲ ὑμᾶς ὁ
,, βουλεύσε. Καὶ εἰπὼν, ἐς τὸ βε-
λουτήριον ἀνέτρεχεν, ὃν ὦ πάντα
τὸν χρόνον τοῦτον ὁ Δολοβέλλας ὑπὲρ
τοῦ δίκης συνίστατο ἀγωνιῶντος. Ὁ δὲ
Ἀντώνιος, ἀναμένων ἔμπα τι ἐν
τῷ δήμῳ γιγνόμενα, σιωπῇ γέλασε
αὐτὸν ἐφεώρα· καὶ γὰρ ἦσαν ἀλλ-
φόρω. ὥστε ἄλις ἦν τοῦ ὕφους, ὃ
δοκεῖ ἐν τῷ δήμῳ τι μεγάλου στρώ-

περον. τοὺς μὲν οὖν ἄνδρας ἔγνω πειστώζειν, ὑπὸ ἀνάγκης ἐπικρύπτων τὴν

τῷ ἀνάγκῃ, & ὡς ἐν βαρυτάτῃ χρείᾳ σωσάσῃ, τὰ ὑπ' αὐτοῦ Καίσαρι πεπραγμένα κυρῶσαι συμβάλλῃ, καὶ τὰ βεβουλευμένα σωτελεῖν. σιωπῶ τε καὶ παρακηρύττω, αὖθις ἐλέγχου, Ἐγὼ δὲ μὲν τῶν ἀμφισβητούντων πολιτῶν, ὦ ἄνδρες ὁμόψηφοι, σκεπτομένοις ὑμῖν ὑπὲρ ἐπιφθόγγομαι, τὸν δὲ Καίσαρος ἀντὶ ἐκείνων ψῆφον αἰτοῦσιν, ἐν οἷς τῷ Καίσαρος ἔργων ἐφάνθην μίαν νῦν καὶ πρώτους ὑμῖν τὸν ἐν ἀγῶνας ἤγειρεν οὐκ ἀλόγως· εἰ γὰρ ἀποθησόμεθα τὰς ἀρχάς, ὁμολογήσομεν ἄνδρες τοσῖδε καὶ τοιῖδε ἀναξίως αὐτῶν τετυχηκέναι. ὅστε ἂν μηδὲ ἐπακούσεται ῥᾳδίως, ἐπισκέψασθε νῦν αὐτά, & συναριθμεῖτε κατὰ τε πόλις καὶ ἔθνη, καὶ βασιλείας & δυνάστας· οἱ πάντα γὰρ δὴ, ἁπλῶς εἰπεῖν, ὅσα ἐξ ἑῴων ἐπ' ἑσπέρας, ὁ Καῖσαρ ἡμῖν ἐχειρώσατο δυνάμει, & κρότῳ τῇ σωτηρίᾳ τε, νόμοις τε χαίρειν σι & φιλανθρωπίαις βεβαιωσάμενος. ἂν τίνας ὑποστήσεσθε δοκεῖτε, ἀφαιρησόμενος & ἐλεύσεσθαι, οἱ μὰ πάντα ἐμπλῆσαι πολέμων ἐθέλειν; οἱ τῇ παρελθὶ, ὡς ἀμ-

mulans, & incolumitatem eis pro magna imputans gratia, acta verò ejus rata habere, cáque senatus consulto confirmare; indictóque per præconem silentio, rursum sic orsus est: Equidem disceptantibus vobis P. C. de errato civium, non interposui meam sententiam: ceterùm postquam illis omissis suffragia poposcistis de Cæsare, unum hactenus ex actis ejus proposui, quod unum tantas inter vos contentiones excivit, nec immeritò: si enim deponemus nostros magistratus, nos tot ac tales viros indignos eis fatebimur. Considerate nunc reliqua, ne recenseri quidem facilia, in tanto civitatum, provinciarum, regum, dynastarumque numero: nam fermè omnes populos ab Oriente in Occidentem Cæsar virtute subactos & potentia, legibus & beneficentia liberalitatéque sibi devinxit: quorum putatis aliquos laturos eripi sibi quæ semel acceperunt, etiam si omnia bellis miscere volueritis? Nihil dicam de longinquis, quos metus hacte-

Antonii oratio in senatu de actis Cæsaris ratis habendis.

512

nus

Ὅστε οὖν μηδὲ ἐπακούσεται ῥᾳδίως.] Ferri non potest ἐπακούσεται. nam quis est de quo, μηδὲ ἐπακούσεται ῥᾳδίως, dicitur? Gelenius horum verborum loco habet ista, *ne recenseri quidem facilia*. quum tamen hoc illis minimè significari possit. P. Candidus, *Quæ igitur minus audistis, perscrutemini nunc*. Adjuvant autem hæc meam conjecturam, qua μηδὲ ἐπακούσεται, vel potius μηδὲ ἀκούσεται, repono.

Εἰ μὰ πάντα ἐμπλῆσαι πολέμων ἐθέλειν;] Potius dicendum erat ab interprete, *nisi omnia bella miscere vultis*. aut, magis ad verbum, *nisi omnia bella implere vultis*. Et statim Gelenius in sua interpretatione totam hanc periodum omisit, οἱ τῇ παρελθὶ, ὡς ἀδύνατόν μοι οὖσι τοὺς ἐναγεῖς ἀφοσιώσασθαι βούλεσθε. Vix autem possum mihi persuadere, eam illum ut mendosam aut alioqui nimium sibi obscuram, prætermisisse. Mihi enim nec obscura nec mendosa esse videtur, nisi forte suspicandum sit deesse νῦν ante μέλλετε:

nus continuit in officio. Respicite non propinquos modò, verùm etiam nobiscum incolentes Italiam: hos veteranos emeritos qui adhuc arma tenent, descriptos ob operam multis victoriis navatam, in colonias, & legionatim conglobatos, quorum in Urbe hærent multa millia: quid existimatis facturos si auferantur eis quæ acceperunt? an hi quoque expectabunt alias colonias & agros alios? Vidistis certè præterita nocte quoddam hujus rei specimen: vobis enim pro alieno peccato deprecantibus, occurrerunt illi minaciter, & putatis neglectim spectaturos lacerum Cæsaris corpus trahi unco (sic enim legibus in tyrannos animadvertitur) in Tiberim? quasi id nihil ad se quondam ejus milites pertineat: & partarum de Gallis Britanníque victoriarum præmia speraturos sibi integra, eorum autore affecto extremis contu-

Tyrannorum corpus unco in Tiberim trahi solitum.

,, ἀθενεστάτη μάλιστα ἴσῃ, τὰς εὐ-
,, αγεῖς ἀφιστώζειν ἀξιώσῃ; ἢ τὰ
,, μὴ πορρωτέρω τοῖς τε δεινοῖς ἐπ
,, ἢ τοῖς φόνοις ἀφεστηκότα ἐκπ
,, ἃ ἢ οὐκ ἀγχοῦ μόνον ἐστὶν ὑμῖν,
,, ἀλλὰ συνοικεῖ ἀνὰ τὴν πόλιν
,, αὐτοῖς, τὰς τὰ νικητήρια λα-
,, βούσας, ἢ μὴ πολῖται ἅμα τοῖς
,, ὅπλοις, ὡς ἐστρατεύοντο ὑπὲρ τῆ
,, αὐτῆ σωτηρίᾳ, σωμακισμένους
,, ὑπὸ Καίσαρος, (ὧν ἔτι πολλοὶ
,, μυριάδες εἰσὶν ἐν τῇ πόλει) τ
,, νομίζετε προέξειν, ἀφαιρησόμενοι
,, ὧν εἰλήφασιν, ἢ τεθεᾶσθαι λη-
,, ψεσθε πόλεών τε καὶ χωρίων; ἢ
,, τάδε μὲ ὑμῖν ἐν ἡ παρελθεῖν πρ
,, τὴν εἰκόνα ἔδειξε· δεομένοις γά
,, ὑμῖν ὑπὲρ τῶ ἀμαρτεῖν, αὐτ
,, πιρέθετον ὀκείνοι μὴ ἀπλῆ, τ
,, δὲ σῶμα ἓ Καίσαρος συμ
,, νον ἐν αἰκιζόμενον ἐν ἅπαφ ἰ
,, πθύμβρον (καὶ γὰρ ἔξεσι ἐκ τῶ
,, νόμων τοῖς τυράννοις ἐπιτίμια)
,, τοῦτο ψεύδεσθε νομίζετε τὰς ἐπιβ
,, βρυες αὐτῷ, καὶ τὰ Κελτῶν καὶ
,, Βρεττανῶν νομιεῖν ἃ εἰλήφατε,
,, ἔξειν βέβαια, ἓ δόντος νόμῳ
,, μένα;

λιστε: & non fuisse dictum ἀδενεστάτη μάλιστα, sed νῦν μάλιστα. Alter quidem interpres, qui hunc præcessit, ea minimè præteriit, sed infideliter (ut alia passim plurima) vertit. hæc enim sunt ejus verba, *qui patria maximè ægrotanti ob facinora nuper gesta salutem afferre cupitis.* Infidelis est, inquam, hæc interpretatio: siquidem fidelis ea dicenda est quam subjungam (ut cetè hoc de ea testaturos puto qui Græca in lingua satis sunt exercitati) hæc videlicet, *qui patriæ, tanquam infirmissimæ* (vel, *maximè debili, sive imbecilli*) *conservare homines placulares vultis.* Sed cohærèntne ista cum iis quæ proximè præcedunt? Cohærere nihil melius potest. quum enim dixisset, *Quorum è numero quòsnam fore putatis qui patienter laturi sint sibi eripi quæ acceperunt? nisi omnia bellis implere vultis.* Quum (inquam) hæc dixisset, *nisi omnia bellis implere vultis*: subjungit, *vos qui patriæ conservare vultis eos qui se scelere polluerunt*, vel *nefando scelere.* Quod *Atqui hoc de vobis minimè cuiquam credibile fuerit, vos videlicet omnia bellis velle implere, & in illis magnam hominum multitudinem amittere: quum patriæ contra vestræ adeo vos moneat infirmitas, ex paucitate hominum, ut illi eos etiam conservare velitis qui nefando scelere manus contaminarunt.*

Ex-

» μᾶλλον ἴσεσθε τῶν τοσούτων ὑμῖν ἀνομαλίαν; εἰ τοὺς μὴ ὑπατον ἐν βουλευτηρίῳ, καὶ ἱερὸν ἄνδρα ἐν ἱερῷ χωρίῳ βουλῆς ἐγκαρμήνης ὑπὸ ὄψεσι θεῶν καταγνώσεσθε ἀνοσίων ἁμαρτιῶν; ἐπὶ τῷ τοὺς πολεμίους δὲ τοῦ δεῖν τιμίους; τούτων μὲν οὖν ὡς ἔτι ὁσίων ὄντων ἐφ' ἡμῖν ἀπέχεσθαι· γνώμῃ δὲ ἐσφέρω, τὰ μὲν πεπραγμένα καὶ βεβουλευμένα τῷ Καίσαρι πάντα κυρωθῆναι, τοὺς δὲ ἁμαρτόντας ἐπαγεῖν μὲν οὐδενὶ τρόπῳ (οὔτε γὰρ ὅσιον, οὔτε δίκαιον, οὔτε σύμφωνον ἐπὶ τῷ κυρωθῆναι τὰ Καίσαρι πεπραγμένα) ἀφεισθῆναι δὲ ἐξ ἐλέους μόνου, εἰ ἐθέλοιεν ἐκ τοῦ δικαίου ἀπαλλαγῆναι.

meliis? Quid populum Romanum interim facturum creditis quid ceteros Italiæ populos? quantam vos ipsos secuturam invidiam hominum atque deorum, si eum tali contumelia dignum judicaveritis, qui vobis imperium promovit usque ad ignota prius Oceani littora? An non omnes damnaturos insignem nostram iniquitatem, si eos qui consulem in curia, pontificem in fano, senatu inspectante senatores ipsi sub oculis deorum interemerunt, præmiis dignabimur: ipsum verò contumeliis afficiemus, qui hostibus quoque propter excellentes virtutes est venerabilis? Quare moneo mittamus ista nefaria, quæ ne, si velimus quidem, efficere valemus: & pro sententia dico, acta consiliáque Cæsaris debere rata haberi, autores verò sceleris nullo modo probari (id enim nec divino humanóve jure licet, nec decet salvis actis illius) clementer tamen venia donari eos, si vobis 513

Ἐνυβρίζουσιν ἐς τὴν ὑμῶν τῶν ἡγεμονίαν μίσει Ὠκεανοῦ ἔτι τῶν ἀγνώτων πεφαγάγοντα;] Cum nomine adjectivo ἀγνώτων nihil deesse, sed relinqui subaudiendum γῆν putandum est.

Καὶ ἐκ τῆς αἰτίας καὶ καταγνώσῃ μᾶλλον ἴσεσθαι τῶν τοσούτων ὑμῖν ἀνομαλίαν.] Puto ἀνομαλίαν de iis dici qui faciunt quæ sibi consentanea non sunt, sed potius quæ inter se repugnant: ut illa duo quæ hic proponit, facere, est sibi ipsi repugnare. Gelen. *iniquitatem*, P. Candidus *inconstantiam* vertit: quæ interpretatio altera tolerabilior videtur.

Καὶ ἱερὸν ἄνδρα ἐν ἱερῷ χωρίῳ βουλῆς ἐγκαρμήνης.] Gelen. *Ierὸν ἄνδρα* non est interpretatus *sacrum virum*, sed *pontificem*. Sic autem in fine pag. seq. Piso. οἳ θέλειν με κωλύουσι τὰ ἀρχιερέα. Videri hic quoque posset P. Candidus aliud legisse quàm ἐγκαρμήνης. quippe qui vertat, *senatu convocato*. Immo verò ne dubitandum quidem puto quin legerit ἀγκαρμένης, & quin ita legi debeat. Sed malim *senatu congregato*, vel, *senatu coacto*. At verò apud Gelenium habemus *senatu inspectante*, quod (etiamsi verum sit) nescio unde habeat: sicut nec unde vocem *senatores*.

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA GRANADA

vobis ita videtur, respectu amicorum quos habent & familiarium: si modò pro hac erga illos clementia hi habeant agántque gratias. Post hæc Antonii verba, magna contentione expressum est S. C. omnibus sedatis, & hac sententia contentis, necem Cæsaris ne vocari quidem in judicium, acta verò ejus decretáque rata haberi quando id videatur è republica: hoc enim, ut adjiceretur, extorserunt conjuratorum amici, ad illorum securitatem, quasi propter utilitatem magis quàm æquitatem servarentur acta illius: cedente Antonio tunc quoque, & metum coram patribus simulante. Huic S. C. aliud simile de colonis deducendis est additum. Senatu inde dimisso, L. Pisonem, apud quem Cæsar testamentum suum deposuerat, quidam circumstiterunt rogantes ne id proferret, néve corpus funeraret propalam, ne hinc alia rerum novarum materia fieret. quod quum non impetrarent, minabantur se diem ei dicturos, quòd P. R. fraudaret tanta hæreditate ærario debita, rursum subinnuentes de tyrannide. Tum Piso quantum potuit exclamavit, consules invocans, ut senatum nondum digressum coire juberent denuo. dixítque, Qui tyrannum jactant à se sublatum è medio, tot jam pro uno tyrannidem in nos exercere volunt: sepeliri vetant summum

Cæsaris testamentum apud L. Pisonem depositum.

„ τε, ἀφ' τὰς οἰκείας αὐτῶν καὶ
„ φίλους· εἰ δὴ μὴ τόδε αὐτὸ οἴε
„ λαμβάνειν ὑπὲρ ἐκείνων ὀμόλο-
„ γεῖν ἂν χάριτος μέρη. Τοιαῦ-
τα εἰπόντος τοῦ Ἀντωνίου, σιωπὴ μὲν κατέσχε τε ὁρμὴν βαρυτέραν, γνώμη δόγμα, ἡσυχαζόντων ἤδη καὶ ἀγαπώντων ἀπίοντων, φὼς μὴ ἐξεῖναι δίκας ἐπὶ τῷ Καίσαρι, κύρια δὲ εἶναι τὰ προγεγραμμένα ὑπ' αὐτοῦ πάντα καὶ ἐγνωσμένα, ἐπὶ τῇ πόλει συμφέρῃ· ἐσάπαντα γὰρ τάδε ἐς ἀσφάλειαν οἱ τῶν ἐξελευθέρων οἰκεῖοι προσεδέοντο μᾶλλον, ὡς ἐ δικαίως φυλακτόμενα μᾶλλον, ἢ ἀφ' χρείαν. καὶ ὁ Ἀντώνιος αὐτοῖς ἐς τοῦτο ἐπείθετο. ἐψηφισμένων δ' τούτων, ὅσοι τῶν κληρούχων ἠγεμόνες ἦσαν, ἐξιέναι ἐκ πόλεως ἐπὶ τῷ κοινῷ δόγματι πρὸ γὰρ ὑγιοῦς βεβαιωτῆς τῆς κληρουχίας. ἡ οὐκ ὤκνει ὁ Ἀντώνιος, ἐπιδεικνὺς τῇ βουλῇ τὸ φόβον· γίγνεται μὲ δὴ ἡ τότε, ἢ πρὸ γὰρ αὖ τῶν ἐξιόντων ἐπὶ τὰς ἐποικίας ὄμμιον. Λούκιον δ' Πείσωνα, ὅτῳ τὰς διαθήκας ὁ Καῖσαρ παρετίθετο, τοῦτον ἤδη τὸ πρῶτον βουλῆς συλλελυμένης, πολλοὶ ἀξιοῦντες παρεκάλουν, μήτε τὰς διαθήκας προφέρειν, μήτε θαπτῆ τὸ σῶμα φανερῶς, μὴ πόνου πρόφασιν ἐκ τούτων γένοιτο. ἡ δ' παῦτα μένει, ἠπείλουν ἐπαγγέλλειν, ὅπ' δῆμον ἐσίοι τηλικοῦτῳ ἀφανισμῷ γιγνομένῳ πολίτῃ, αὖθις ἄρα συνημειναμένους τὴν τυραννίδα. ἐκπεπληγμένος οὖν ὁ Πείσων ὅπ μείζων, ἐ τοὺς ὑπάτους ἔτι παρεῖναι οἱ πῶν ἐκ πολλῷ ἀξιώσας συναγαγεῖν, εἶπεν,
„ Οἱ τύραννον λέγοντες ἔνα μόνον
„ κεῖναι, τοσοῖδε ἡμῶν αὐτ' ἑνὸς ἤδη τυραννεῦσιν· οἱ δ' ἀπτῆ μὲ κα-
„ λῶσι

» λύσει τ' δρχιερέα, & τὰς Δία-
» θήκας ἀπειλῆσαι ἀφοφέρειν, καὶ
» τὴν οὐσίαν δημεύσειν αὐτῆς ὡς τυ-
» ράννε. καὶ τὰ μὲ ἐπὶ τούτοις ἀν-
» τιπεπραγμένα κεκύρωται· ἃ δ'
» ἐφ' ἑαυτῷ κατέλιπεν, ἀκυρᾶ-
» σιν ἐβούλετο ἔτι εἶναι Κάσσιος,
» ἀλλ' οἱ κἀκεῖνος ἐς τόνδε τ' ὄλε-
» θρον ἐκπίπτωσιν. τῆς μὲν οὖν
» ταφῆς ὑμεῖς ἐσε κύριοι, τ' δὲ
» Δαθηκῶν ἐγὼ καὶ ὅποτε δ' ἐπι-
» τεύξεσθαι ἀφίδοσαν, πλὴν καμέ τις
» ἐπιτύχῃ. Θορύβε δὲ & ἀγανακτήσεως γιγνομένης ἀφ' ἅπαν-
& μάλιστα τ' τε καὶ ἐλπιζόντων οἱ
τ' Δαθηκῶν αὐτοῖς ἔσεσθαι, τάς τε
Δαθήκας ἐς τὸ μέσον ἔδεξε ἀφοφέ-
ρειν, καὶ διατρῦ τ' ἄνδρα δημοσίᾳ.
καὶ ἐπὶ τοῖσδε ἡ βουλὴ διελύθη.

Βροῦτος δ' & Κάσσιος, αἰσθόμενοι τ' γιγνόντων, ἐς τὸ πλῆθος ἐξέπεμπον, & παρεκάλεσαν ἀφῖξθαι αὐτὼς ἐλθεῖν ἐς τὸ Καπιτώλιον. συνδραμόντων δὲ ὀξέως πολλῶν, ὁ Βροῦτος ἔλεγε.

» ἘΝΤΑΥΘΑ ὑμῖν ἀντυγ-
» χάνομεν, ὦ πολῖται, οἱ χθὲς
» καὶ αὖθις ἀντυχόντες, ὅτε ὡς
» ἐς ἱερὸν καταφυγόντες (ἐ γὰρ ἠ-
» μάρτομεν) ὅτε ὡς ἐπὶ κρημνὸν,
» (οἱ τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἐπιτρέπομεν
» ὑμῖν) ἀλλὰ τὸ Κίννα παθή-
» ἐξυπνότερόν τε καὶ ἀλλοκοτώτερον αὐτῶν
» γνόμενον, ὅτως ἠναγκάσεν. ἡ-
» δεμέν γ' τ' ἐχθρῶν Δαβαλλόν-
» των ἡμᾶς ἐς ἐπιορκίαν, καὶ ἐς αἰ-
» τίαν ὑποβρίας εἰρήνης ἀσφαλοῦς.

pontificem, testamentum ejus proferenti minantur, bona tanquam tyranni ærario vindicant, acta illius quæ ad se pertinent rata habent, quæ verò ad ipsum defunctum, volunt irrita fieri: idque non Brutus facit nec Cassius, sed isti qui cædis autores & instigatores eis fuerunt. De sepultura igitur vos videritis, ego testamentum curabo, nunquam proditurus quod mihi est creditum, nisi me quoque aliquis occiderit. Inde omnibus ob rem indignam tumultuantibus, præsertim iis qui sperabant ex eo sibi obventurum aliquid, placuit & testamentum proferri in medium, & corpus funerari publicè: atque ita senatus dissolutus est. 514

Quæ ubi senserunt Brutus & Cassius, per internuntios plebem vocabant ad se in Capitolium: statimque facto ad eos multorum concursu, Brutus sic locutus est.

Hic nunc, Quirites, agimus vobiscum, qui in foro heri egimus: non ut ad fanum refugi, nec enim peccavimus: neque ut ad locum præruptum, quippe qui res nostras fidei vestræ committimus: sed Cinnæ casus repentinus & indignus huc nos compulit. Et quoniam inimici nos calumniantur, quasi perjuros & pacis turbatores, apud vos potissi- Bruti oratio ad populum.

καὶ ἐς αἰτίαν ὑποβρίας εἰρήνης ἀσφαλοῦς.] His verbis, καὶ ἐς αἰτίαν ὑποβρίας εἰρήνης ἀσφαλοῦς, aliquis primo aspectu vix credat respondere ista Geniii, pacis turbatores. Nam, præterquam quòd illud ἀσφαλοῦς omittitur, possint certè illa Græca verba dici etiam de quopiam qui pacis turbator haud vocati queat, quum per eum steterit quominus pax ulla facta sit: tantum

potissimùm libet hanc causam agere, cum quibus salvâ republica agemus quæ agenda sunt. Postquam Cæsar è Gallia patriam invasit hostiliter, & Pompeius reip. amantissimus, quemadmodum scitis, afflictus est, & post eum magna bonorum civium multitudo in Africam Hispaniámque pulsa periit, confirmata tyrannide securitatem non temerè quærenti, oblivionem anteactorum jurati concessimus: qui si exegisset à nobis jusjurandum, non solùm patientiæ præteritarum injuriarum, sed futuræ servitutis etiam, quid nunc insidiatores nostri non auderent? Equidem verè Romanos non unam mortem laturos opinor, priusquam se jurejurando interposito servituti addicerent. Ergo si nihil contra libertatem nostram Cæsar molitus est, perjuri fu-

,, ἃ δὴ περὶ τούτων ἔχομεν εἰπεῖν ὑ
,, ὑμῖν, ἐροῦμεν ὦ πολῖται, μὴ
,, ὧν καὶ ταῦτα δημοκρατουμένων
,, πραξόμεν. ἐπεὶ δὴ Γαΐ☉ Καί-
,, σαρ ὁ ἐκ Γαλατίας ἐπὶ τὴν πα-
,, τρίδα ἦλασε στρατὸν ὅπλοις πολε-
,, μίοις, ☾ Πομπηΐ☉ μὲν ὁ δημο-
,, κρατικώτατ☉ ὑμῶν ἐπαθέν τε
,, ἔπαθεν, ἐπὶ δὲ αὐτῷ πλῆθ☉
,, ἄλλο πολιτῶν ἀγαθῶν ἐς τε Λι-
,, βύην ☾ Ἰσπανίαν ἐλαυνόμενοι δια-
,, λάλεσται, εἰκότως αὐτῷ δεδίότ
,, τε βέβαιον ἔχοντι τὴν τυραννίδα,
,, ἀμνηστίαν αὐτοῖς ἔδομεν, ἢν ὑ-
,, μώσαμεν ὑπὲρ αὐτῆς· εἰ δή τ
,, μῖν ὁμνύοντ☉ καθοπλίτην ἕ τι
,, προελθόντα μόνον εἰσὶν ἰγκρα-
,, τῶς, ἀλλὰ δουλεύσοντ☉ ἐς τὸ μέ-
,, λον ἐκόντας, τί ἂν ἔπραξαν οἱ τὸν
,, ἐπὶ ξουλεύοντες ἡμῖν; ἐγὼ μὲ γὰ
,, ὄντας γε Ῥωμαίους οἶμαι πολ-
,, λάκις λοιδορεῖν ἐλέαζ μᾶλλα,
,, ἢ δουλεύειν ἑκόντας ἐπὶ ὁρκῳ. τ
,, μὲ δὴ μηδὲν ἐπ ἐς δουλείαι αἰ-
,, χίζετο ὁ Καῖσαρ, ἐπιμελόπε-
,, μῆ

abest ut pacem turbaverit. Ideo magis consultum videtur: Græcis verbis insistendo, reddere pluribus verbis, *& per quos fiat ut pace firma & stabili careamus.* Fateor interim, posse hæc ita etiam accipi ut dicantur Brutus & Cassius ac ceteri turbasse pacem, quæ alioqui firma futura erat. Atque huc facit objectio illa, pag. seq. ἀλλά τις, φασὶν, ἔπ ὁρκ☉ ἐς ἀσφάλειαν εἰρήνης ἂν γένοιτο; & sequentia malim ita interpungere, ἃ δὴ ☉ὖ τούτων ἔχομεν εἰπεῖν, ἐν ὑμῖν ἐροῦμεν.

Μεθ' ὧν καὶ ταῦτα δημοκρατουμένων πραξόμεν.] Scriptum fortasse fuit, ταῦτα τὰ ἀεὶ δημοκρατουμένων πραξόμεν. At P. Candidus vel aliam sequutus lectionem videtur, videlicet ἐπραξάμεν, non πραξόμεν: vel ejus interpretatio depravata fuisse. Hanc enim apud eum habemus, *cum quibus & alia quæ ad popularem statum pertinebant consuluimus.* Dicendum enim alioqui erat, *cum quibus & alia quæ ad pop. statum pertinebant consulemus.*

Ἐπὶ δὲ αὐτῷ πλῆθ☉ ἄλλο πολιτῶν ἀγαθῶν ἔς τε Λιβύην καὶ Ἰσπανίδα ἐλαυνόμενοι διαλάλεσται, εἰκότως αὐτῷ δεδίότι καὶ βέβαιον ἔχοντι τὴν τυραννίδα.] Quomodo rationi consentaneum hoc δεδίότα esse dicemus? at δεδιότα tale videri possit, meo quidem judicio. Habet autem hoc verbum contrariam illi significationem: quum δεδίοτα sit *metum incutienti*, ut δεδιὼς est *metuenti*.

τὴν

„ μᾶλλον ἀ ὃ ὅτε τὰς ἀρχὰς τὰς ἐν
„ ἄστει, ὅτε τὰς τῶν ἐθνῶν ἡγεμο-
„ νίας, ὅτε στρατείας, ἢ ἱερωσύ-
„ νας, ἢ κληρουχίας, ἢ πημὰς ἄλ-
„ λας ὑμῖν ἀπέδωκεν, οὐδὲ τοιαύ-
„ τας ἐβούλευσε ἡ βουλὴ ἐπὶ τούτοις, οὐδ'
„ ὁ δῆμος ἐπεκύρωσε, ἀλλὰ παντ'
„ ὁ Καῖσαρ ἰδίᾳ ἀπασιν ἐξ ἐπιτυγ-
„ χάνοντος, ἐν οἷς δὲ κοινῇ αὐτῷ
„ ἅπασιν ἐπράχθη, οἷος ἐγέ-
„ νετο Σύλλας· ἀλλ' ὁ μὲν τοὺς ἐχ-
„ θροὺς κρείττους, ἀπέδωκεν ὑμῖν
„ τὴν πολιτείαν· ὁ δ' ἐπὶ ἀκλεῖ
„ στρατείαν χρόνιον ἀπίων, ἐς πε-
„ ρατὴς ὑμῶν τὰς ἀρχαιρέσια τοσ-
„ αμβαίνει· ποία ταῦτα ἰδίᾳ ἐλευ-
„ θερία, ἧς οὐδ' ἐλπὶς ὑπεφάνε-
„ το ἔτι; τί δὲ οἱ τοῦ δήμου
„ προστάται Σιτλίου καὶ Μάρυλ-
„ λος; οὐχ ἱερὰν καὶ ἄσυλον ἀρ-
„ χοντες ἀρχὴν ἐξηλαύνοντο σὺν ὕ-
„ βρει; ἐ ὁ μὲ νόμος ὁ τῶ προγό-
„ νων καὶ ὁ ὅρκος οὗ ἐπώμοσθε μὴ
„ εἴκλιν ἔτι ὑμῖν δημάρχοις ἐπιτρέ-
„ πουσιν· ὁ ὃ Καῖσαρ αὐτοὺς ἐξή-
„ λασεν, οὐδὲ δίκλιν ἐπιγαγών.
„ πότερα οὖν καὶ ἐς τὰς ἀσύλους
„ ἡμάρτανον, ἢ Καῖσαρ μὲν ἱερὸς
„ ἐ ἄσυλος, ὅτῳ ζῶσιν οὐχ ἑκόν-
„ τες ἀλλ' ὑπ' ἀνάγκης, οὐδὲ σφὶν
„ ἐπελθὼν αὐτὸν εἰς τὴν πατρίδα
„ σὺν ὅπλοις, καὶ πολλοὺς ἐ τοι-
„ ούσδε ἀγαθοὺς πολίτας κατακα-
„ νὼν, ἐθίμεθα, τὸν ὃ τῶν δημάρ-
„ χων ἱερὸν καὶ ἄσυλον
„ οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν δημοκρατίᾳ
„ χωρὶς ἀνάγκης ὥρισαν τε ἐ ἐ-

mus. quòd si nec magistratus urbanos provinciáleſve, nec præfecturas exercituum, nec ſacerdotia, nec coloniarum deductiones alioſve honores in noſtra poteſtate reliquit, non ad ſenatum de his rebus retulit, non populi autoritatem requiſivit, ſed 515
juſſa unius Cæſaris omnia poterant in rebus omnibus: ac ne ſic quidem malis noſtris ſatiatus aut Syllam imitatus eſt: qui ſublatis inimicis reip. adminiſtrationem vobis reddidit: longè aliter quàm hic, qui diuturnam expeditionem aggreſſus, in quinquennium præoccupavit comitia, quænam hæc erat libertatis ſpecies, cujus ne ſpes quidem reliqua facta eſt? Quid dicam de tribuniſplebis, Cæſetio, Marullóque? an non ſacroſanctus magiſtratus contumelioſè pulſus eſt? Et leges quidem ac jusjurandum noſtrorum majorum, ne in jus quidem vocari tribunos pl. ſinunt, tantiſper dum in magiſtratu ſunt: Cæſar verò ne in jus quidem vocatos egit in exilium. Utri igitur ſacroſanctos violavimus? Niſi forte Cæſar ſacroſanctus eſt, quem non ſponte ſed coacti, oppreſſa armis patria, tot egregiis civibus occiſis, eo honore dignati ſumus: & tribunitia poteſtas ſacroſancta non erit, ſecus quàm à majoribus noſtris in libera republ. ultro juratum eſt additis diris execrationibus etiam in poſteros,

Cæſetius & Marullus tr. pl. acti in exilium.

Τῶν δὲ τῶν δημάρχων ἀρχὴν οὐχ ἱερὰν καὶ ἄσυλον οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν δημοκρατίᾳ χωρὶς ἀνάγκης ὥρισάν τε καὶ ἐπειρέσαντο ἐς ἀεὶ ἔσεσθαι;] Perfectum habeo, poſt ἱερὰν καὶ ἄσυλον deeſſe hæc verba, ὃν ἐξῶμνυ ἦν &c. aut

ros, si qui unquam contrà fecerint. Quid vectigalia pop. Rom. & rationes publicanorum, quònam conferebantur? quis nobis invitis aperiebat ærarium? quis contrectavit intactas hactenus pecunias? quis tribuno pl. obsistenti mortem minatus est? Dicent, quod jam jusjurandum supereſt, quo firmetur pacis stabilitas? Si nemo tyrannum agat, ne opus quidem erit sacramentis, sicut ne antea nostri majores opus eis habuerunt: quòd si quis aspirarit ad tyrannidem, nulla fides Romanis erga tyrannos, nulla religio. Atque hæc pro patria loquimur, adhuc constituti in periculo, nec unquam præmonere cessabimus. Cetèrùm quod ad calumnias de coloniis deducendis attinet, quibus conantur vos exasperare, siqui adestis aut deducti aut deducendi, in gratiam meam vosmet significate. Quúmque multi signum fecissent, Benefactum, inquit, quòd cum aliis venistis civibus: ceterùm par est ut qui æ-
516 quo honore estis & haberi vultis cum reliquis, eundem quoque affectum rependatis patriæ. Vos

„ πειρῶντο ἐς ἀεὶ ἵστασθαι; πῶς δ'
„ οἱ φόροι τ' ἠγεμονίας & λογισμοὶ
„ συνεφέροντο; τίς σφ' ἡμῶν ἀκων-
„ των ἤνοιγε τὰ ταμεῖα; τίς τὸν
„ ἀψαύστων & ἀθίκτων χρημάτων
„ ἐθιγήψατο; ἢ ἑτέρῳ δημάρχῳ
„ κωλύοντι θάνατον ἠπείλει; ἀλ-
„ λὰ τίς, φασὶν, ἔτι ὅρκῳ ἰσ-
„ ασφάλειαν εἰρήνης ἂν ἠγοῖτο;
„ εἰ μήθ' ὁ τυραννήσων τις, ἀδὲ ἐ-
„ κων δεῖ, ἀδὲ γὰρ τοῖς πατρ-
„ σιν ἡμῶν ἐδέησεν ἀδὲ ποτ', ἀ
„ σφ' ἐπιθυμήσῃ τὸ ἄλλο τυρα-
„ νίδος, ἀδὲν πιστὸν ἐν Ῥωμαίοις
„ ἐσθ' τυράννους ἀσφ' ὑπερκεῖ· ἢ
„ τάδε ἐσελήλυθμεν ἔτι ὄντες ἐπὶ
„ τῷ κινδύνῳ ἢ ἐσφερόμενοι ὑπὲ
„ τ' πατρίδος· ἀεὶ γὰρ ὄντι
„ ὦ ἀσφαλεῖ τιμὴν ἔθος Καισα-
„ ρι, τῷ πατρίδα τ' ἠμπίεσμε
„ τιμῆς ἐσφετιμήσαμεν. Ἀβούλ-
„ λουσι σφ' ἡμᾶς ἐ ἐπὶ τοις κλη-
„ ρυχίαις ἐρεθίζοντες ὑμᾶς· ἐ ἐκ
„ τινες τ' ᾠκισμένων ἢ οἰκιδιπο-
„ μένων παρεσε, χαίσαθέ μοι,
„ ἢ ἐπισημήναθε ἑαυτοις. ἐπει-
„ μηνάμενον ἢ ποιῶν, Εὖ γε ἐ-
„ ποιήσατε συμελθόντες, χρὴ δ'
„ ὑμᾶς τὸ εἰκότα τιμωμένους π ἢ
„ ἐσεπιτιμᾶσθε ὑπ' τ' πατρίδος
„ τὰ ἴσα τὴν ὑπερέμπουσαν ἀντι-
„ γεμο-

aut alia ejusmodi, ut ita scribatur hic locus, πῶς δ' ἢ τῆς δημάρχων ἀρχῆς ἐ-
σχὺν καὶ ἄσυλον ὑπ' ἐσρῶμεν (vel οὐχ ἱερὰν καὶ ἄσυλον ἐσρῶμεν) ἣν οἱ πατρί-
μῆς ἐν δημοκρ. &c. Alioquì certè ex accusativis faciendi essent nominativi, sicut in ptiori habemus membro nominativos. Verùm & ita casus mutando, illa particula ἣν inserenda esset: hoc modo, ἡ δ' τῆς δημάρχων ἀρχὴ οὐχ ἱερὰ καὶ ἄσυλος, ἣν οἱ πατ. Et non dubium est quin ἐπιφέρεσθαι mutati in ἐπιφέρεσθαι debeat. Sunt autem observanda hæc verba, χωρὶς ἀνάγκης, quæ per antithesin ponuntur: quum in priore membro dictum sit contrà, οὐχ ἑκόντες, ἀλλ' ὑπ' ἀνάγκης.

Χρὴ δὲ ὑμᾶς τὰ εἰκότα τιμωμένους τι καὶ περιτιουμένους ὑπ' τ' πατρίδος τὰ ἴσα τὴν ὑπερέμπουσαν ἀντιγεμαίρειν.] Debuit Gelen. dicere potius, Par est ut

„ χεμίρειν. ὑμᾶς ὁ δῆμος ἔδωκεν
„ ἐπὶ Κελτοὺς καὶ Βρεττανοὺς τῷ Καί-
„ σαρι, ἢ ἀριστεύσαντας ἔδει τι-
„ μῶν καὶ ἀριστείων τυχεῖν. ὁ δ', ὑ-
„ μᾶς τῆς ὁρκωσίας καθελκύσων, ἐπή-
„ γαγε μὲν ἐπὶ τὴν πόλιν μᾶλλα ἀ-

pop. Ro. attribuit Cæsari contra Gallos Britannósque, & re feliciter gesta, meriti estis militaria dona præmiáque: at ille vos sacramento devinctos, duxit invitos contra patriam, duxit æquè invitos

enim ut qui æquo hon. nam & hîc partic. δ' rationem reddit. Malè autem τὰ ἴσα jungit cum præcedentibus, quod ad sequentia pertinet: malè etiam patriæ mentionem inter præcedentia omittit. Sunt & alia quæ in hujus loci interpretatione desiderans, ita malim eum reddere, *Oportet enim ut vos, qui quantum par est honoris aliáque à patria consequimini, eam vos emittentem non minore vicissim honore afficiatis.* At Gelenius ita, *Cæterùm par est ut qui æquo honore estis & haberi vultis cum reliquis, eundem quoque affectum rependatis patriæ.* In qua interpretatione, putavit se his verbis, *& haberi vultis*, exprimere hæc, καὶ ἀξιοῦσθαι βούλεσθε: quasi patria honorem seu honorarium ipsis non daret, nisi id ab ea contendentibus. Verùm minus esset patriæ beneficium: ut omittam, aliquid coactum habere istam hujus participii interpretationem. At hoc de mea dici non potest: quam ut adjuvarem, addidi vocem *aliáque:* verùm huic loco tam convenientem, ut etiam multis videri omissa possit: tanquam ita scripserit Appianus, τὰ εἰκότα τιμωμένους τε καὶ ἄλλα ἀξιουμένους ὑπὸ τῆς πατρίδος. nisi quis malit τἄλλα, quod reddatur *cetera.* Etiam interpunge post ἴσα, ne, cum Gelenio, præcedentibus jungas quod ad sequentia pertinet, uti monui in annot. præcedente: sicut & de voce ἐκπέμπουσαν ab eo prætermissa. Dicuntur autem hæc (sicut & pag. 539. οἱ μὲν γὰρ ἐκπέμψουσιν, ἐν σωφρονίσει, τὸ δῆμον, ἐπὶ τὰς ἀποικίας) de communi patria, Roma videlicet, emittente illos in ea loca ubi sedes suas posituri erant, agros sibi ab ea donatos possidentes. Atque hoc vocat οἰκίζειν sive συνοικίζειν, in hac ipsa pagina. Nam circa ejus medium dicit, καὶ ἐς τὸ μέσον (videlicet τῆς γῆς) οἴκιζον τοὺς ἐστρατευμένους. ubi Gelen. vertit *deducere colonos futuros.* P. Candidus, *jussit incolere eos.* Et paulo pòst, ὑμᾶς συνοικίζειν, *vos in colonias deducebat:* at ille alter interpres, *incolatum habere voluit.* Quinetiam in fine pag. præcedentis dictum de iisdem fuit, τὸ οἰκισθῆναι ἢ οἰκιοδομεῖσθαι. ubi Gel. deductos aut deducendos dicit: alter, incolentes vel incolatum habituros. Atque ut συνοικίζειν in eo quem modò attuli loco habemus, sic etiam συνοικισμὸν, pag 517. Jam verò & ἀποικίας suas habere dicebantur qui ita συνοικίζοντο, sive οἰκίζοντο. Legitur enim pag 536. μισθ' ὅσοι κατασχόντες εἰς τὰς ἀποικίας ὑπεμένουσι τῇ πόλει. Et 539. circa principium, ἐκπέμψουσι τὸ δῆμον ὅτι τὰς ἀποικίας. Et 533. οἱ δὲ τῷ Καίσαρι στρατευσάμενοί τε καὶ ἐς κληρουχίας διηρημένοι σύνεσχον ἐν τῇ Ἰταλίᾳ. Verùm & ἀποικίδας πόλεις legimus in fine pag. 546. ἤδη πολλοὺς ἀφεῖσθαι ἐς τὰς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἀποικίδας πόλεις. loquitur autem de Octavio. Præterea in loco illo pag. 533. observa etiam κληρουχίας eadem de re dici, sicut & in fine paginæ 515. τὰ κληρουχίας, & pag 517. τῶν κληρουχιῶν. Cæterùm de hoc etiam monebo lectorem, quum dicitur initio hujus paginæ, τὰ ἴσα τῶν ἐκπέμψουσιν ἀντιγεραίρειν, perinde esse acsi diceretur, τὰ ἴσα αὐτῇ (videlicet τῶν πατρίδα) ἀντιγεραίρειν, τῶν ἐκπέμψουσιν ἐς γῆν ἢ τιμᾶσθαι ὑπ' αὐτῆς. vel, ἐς κληρουχίας (ut in fine pag. præcedentis habuimus πρὸς κληρουχίας) οἷς, ὥσπερ ἀριστείοις, ὑμᾶς τιμᾷ. Ita enim ἀριστεῖα dici videmus in hac pag. non procul ab eo de quo agitur loco.

invitos contra optimos cives in Africam. Quam in his bellis navaſtis operam, ejus præmia petere puderet vos fortaſſe: ſed quia nec nunc invidia, nec poſthac tempus aut oblivio poterit obliterare veſtra egregia facinora, bellis Gallicis Britannicíſque edita, horum vos manent præmia, qualia pop. Rom. dare militibus eſt ſolitus: non cum injuria eorum qui nihil peccarunt, nec aliis adempta dividendo aliis, & prædam vertendo in præmia: ſed hoſtes devictos agris mulctando, non totis ſed parte tantùm, in quam emeritos deducerent, colonos futuros, & ſubactam provinciam aut civitatem retenturos in officio: quibus ſi armis quæſitus ager non ſufficeret, addebatur aliquid de publico, aut parato pecunia publica. Ita populus ſine aliorum injuria vos in colonias deducebat antea. Sed Sylla & Cæſar vi & armis hoſtiliter oppreſſa republica, ut qui contra ipſam patriam opus haberent ſatellitio, neque dimiſerunt vos in ſuam quemque patriam, neque agros vobis emerunt, aut bello paratos diviſerunt, neque priſtinos eorum dominos pretio reddito ſolati ſunt, quamvis multum pecuniarum haberent ex ærario, multum item ex vectigalibus publicis: ſed in ipſa Italia nihil commerita, non jure belli, ſed more latrocinii veteribus poſſeſſoribus ademerunt agros, domos, ſepulchra, ſana,

„ βουλόμενος, ἐπήγαγε τοῖς αὐτο-
„ σοις τῶν πολιτῶν ἐς Λιβύην, ἐ-
„ κνοῦντας ὁμοίως. εἰ μὲν δὴ μη-
„ δαμοῦ τοῦτα ὑμῖν ἐπεπράκτο, ἠδέως
„ ἂν ἴσως ἐπὶ τοιούτοις αὐτὰ ἀσ-
„ χεῖα, ἐπεὶ ἦ ἐθέλεις φθόνῳ, ἢ
„ χρόνῳ, ἢ ἀνθρωπίνη λήθῃ τ
„ ἐπὶ Κελτοῖς καὶ Βρεττανοῖς ὑμῶ
„ ἔργα σοίσῃ, ὑπὲρ τούτων ὑμῖ
„ ἐστὶ τὰ δῳρεῖα, ἃ ἐς τοὺς πολε
„ στρατοδομβρους ὁ δῆμος ἰδίᾳ,
„ οἰκείων μὲ ἀνδρῶν ἢ ἀναμαρτήτω
„ ἔ ποτε γῆν ἀφαιρούμβρος, ἀλ
„ ἑτέρῃς ἐπινέμων τὰ ἀλλότρια,
„ ἐσῆ· ἠρύμβρος δεῖν ἀμείβεσθαι
„ δι' ἀδικημάτων· τῷ δὲ πολεμίω
„ ὅτε κρατήσειεν, ἐδὲ τοῦτο κ
„ πᾶσιν τὴν γῆν ἀφῃρεῖτο, ἀλ
„ λὰ ἐμερίζοντο, καὶ ἐς τὸ μέρ
„ ᾤκιζον τοὺς ἐστρατοδρόμους, φυ
„ λακὰς ἕνεκα τῶν πολεμήσων, κ
„ οὐκ ὀλίγους ἐνίοτε τῶν ἀφικνου
„ του γῆς, καὶ τῶν δημοσίων ἐπιν
„ μῶν, ἢ ἐωνοῦντο ἑτέρων ἔτυμ
„ ὑμᾶς ὁ δῆμος σωμάζει ἀν
„ πως ἅπασι. Σύλλας δὲ καὶ Καί
„ σαρ οἱ σφῶν ὅπλοις ἐς τὴν πα
„ τρίδα ὡς πολεμίαν ἐμβαλόντες,
„ ἐπὶ αὐτῇ τῇ πατρίδι φρουρῶν
„ καὶ δορυφόρων δεόμβροι, ἅπα ἀν
„ λυσαν ὑμᾶς ἐς τὰς πατρίδας,
„ ἔτε γῆν ὑμῖν ἐωνοῦντο, ἢ τῶν
„ τ' δεδημοδρόμβρων ἀνδρῶν ἐπίτιμοι,
„ ἔτε τοὺς τιμὰς τοῖς ἀφαιρουμέ
„ νοις ἐς πυρηγρείαν ἐδίδοσαν,
„ πολλὰ μὲν οὖν τ' τιμίων ὑπερ
„ τες, πολλὰ δ' ἐκ τ' δεδημο
„ μβρων, ἀλλὰ τῶν Ἰταλιάν δὲν
„ ἁμαρτόντων, ἐδὲ ἀδικοῦντα πα
„ λαιοῦ νόμου καὶ ληστηρίου τρό
„ τῶν τε γῆν ἀφῃρῆντο καὶ οἰκίαν
„ καὶ τάφους καὶ ἱερὰ, ὧν ἐδὲ τοὺς ἀλλοφύλους πολεμίους ἀφῃρεῖτο
„ τῶν

,, γε, ἀλλὰ δεηθῆτω αὐτοῖς μό-
,, νον καρπῶν ἐπιποσομῆ. οἱ δὲ
,, ὑμῖν τὰ τῶν ὑμετέρων ὁμοεθνῶν
,, διένειμαν, τῶν ἐπὶ Κελτοὺς ὑμᾶς
,, αὐτῷ Καίσαρι στρατευσάντων,
,, καὶ σωτηρίαν ἐνεγκαμέ-
,, νων πολλὰ καὶ τῶν ὑμετέρων νικη-
,, τηρίων, καὶ σωιάκιζον ὑμᾶς ἐς
,, ζωῆτε ἄθροους ὑπὸ σημείοις καὶ
,, σωτάξει στρατιωτικῇ, μήτε εἰ-
,, ρωσθέντι δωκαμβρους, μήτε ἀ-
,, δείᾳ ἐναγῆ τῶν ἐξελαθέντων. ὁ γὰρ
,, ἀλωμβρος ἐκ τῶν ὄντων ἀφῃρημέ-
,, νος, ἔμελλεν ὑμῖν ὡσαύτως πολλῶν
,, ἐφεδρεύειν προφυλακῶν· τοῦτο
,, δὴ ὧπερ οἱ τύραννοι μάλιστα
,, ἐσκόπουν, ἐγὼ ὑμᾶς λαθεῖν,
,, ὧν δὴ καὶ ἑτέρωθεν εἶχον παρα-
,, σχεῖν, ἀλλ' ὅπως ἐχθροὺς ἐφε-
,, δρεύοντας ἔχοντες ἀεὶ, βέβαιοι
,, φύλακες ἦτε τῆς ἀρχῆς τῆς παρ' ὑ-
,, μῖν σωκοδικήσης. εὔνοια γὰρ ἐς
,, τυράννους γίγνεται δορυφόρων ὑπ'
,, ἐκ σωκοδικεῖν καὶ σωδεδιέναι. καὶ
,, τοῦτο, ὦ θεοί, σωοικισμὸν ἐκφύ-
,, λων, ᾧ ἡλικίᾳ ὁμοφύλων ἀν-
,, δρῶν ἐπῆν, καὶ ἀναστασις ἀ-
,, δίκων ἀδικωτάτων· ἀλλ' ἐκεῖνοι
,, μὲν ὑμᾶς ἐξεπίτηδες ἐχθροὺς ἐ-
,, ποιοῦντο τοῖς ὁμοεθνέσιν ὑπὲρ
,, τοῦ σφέτερα συμφέροντος, ἡ-
,, μεῖς δ' ἂς οἱ νῦν τῆς παρεδίδο-

quæ ne exteris quidem devictis adimimus, contenti decimis fructuum. At isti diviserunt vobis agros vestrorum popularium, auspiciis ipsius Cæsaris, sociorum expeditionis Gallicæ, qui vos votis pro victoria vestra nuncupatis prosecuti sunt: eóque vos deduxerunt sub signis instructos militariter, neque satis pacatos, & parum securos ab illis qui coacti sunt agris cedere: pulsus enim quisque & bonis exutus, non poterat non insidiari vobis, captando tempus opportunius. Atque id erat quod tyranni agebant maximè, non ut agros haberetis, quos aliàs vobis dare poterant: sed ut metu inimicorum semper solicitati, firmi custodes essetis potestatis in communi vobiscum hærentis invidiæ: tyrannis enim suos satellites commune maleficium communisque metus conciliat. Atque huic facto, pro superi, coloniæ nomen est inditum, quod conjunctum esset cum lamentis popularium, & migratione nihil commeritorum. Verùm illis hoc curæ fuit, ut vestræ cum ejusdem nationis hominibus inimicitiæ in ipsorum utilitatem cederent: nos præsides salutem se ajunt clementer

517

vero quibus præsentis reipub.

Οἱ δὲ ὑμῖν τὰ τῆς ὑμετέρης ὁμοεθνῶν διένειμαν, τῶν ὅτι Κελτοὺς ὑμᾶς αὐτῷ Καίσαρι στρατευσάντων.] Apertè mendosa est hæc lectio, τῆς ὅτι Κελτοὺς ὑμᾶς αὐτῷ Καίσαρι στρατευσάντων. sed non minus aperta est (meo quidem judicio) ejus emendatio: si videlicet scribatur, τῶν ὅτι Κελτοὺς, ὥσπερ ὑμᾶς, αὐτῷ Καίσαρι στρατευσάντων. Gelenius à me dissentire non videtur, quum vertit, *sociorum expeditionis Gallicæ*. At P. Candidus ita reddit hunc locum ut quid sibi velit, vix quisquam intellecturus sit: tantum abest ut quam sequutus sit lectionem, possit animadvertere. Hæc enim sunt ejus verba, *eorum videlicet qui vos supra Celtas Cæsaris militiæ conjunxerunt*.

menter concedere, possessionem vestrorum agrorum ratam vobis & nunc volumus, & in posterum habebimus: idque deum, in cujus fano nunc sumus, testamur vel in præsens vel in futurum: nec unquam vobis quæ vestra sunt, Brutus auferet aut Cassius, aut omnes qui pro vestra libertate non gravati sunt subire periculum. Et quod unum in hoc negotio potest incusari, ei quoque afferemus remedium, quod ut pacis cum popularibus vinculum debet esse vobis auditu jucundissimum: videlicet prima quaque occasione curaturos nos pretium ex publica pecunia, veteribus agrorum possessoribus, ut in posterum non solùm firma, sed secura etiam fiat vestra possessio.

Hæc Bruti dicta, & concionantis, & post concionem solutam probata sunt ut æquissima, mirantibus eos viros, ut intrepidos & amantes reipublicæ, conciliatáque in hunc modum benevolentia, res dilata est in diem crastinam. Quæ postquam illuxit, advocata concione per coss. S. C. recitatum est, moxque Cicero multa in laudem oblivionis injuriarum disseruit: quibus libenter auditis populus vocabat Cassianos è Capitolio: illis contrà postulantibus ad se mitti obsides,

Cicero de oblivione injuriarum disserit.

,, ωφεστάτην φασὶν ἐλέῳ φθαν-
,, ζειν, τήν τε γλῶ τιμῶν τῶδε ἀ-
,, τὴν ἐσαεὶ βεβαιοῦμεν & βεβαιω-
,, μεν, ἢ μάρτυρα τὸν θεὸν τοῦ
,, ποιούμεθα, & ἔχετε ἢ ἐξεπιτή-
,, λήφατε, & ἀ μήτις ὑμῖν ἀφ-
,, λῃ ζῶσ', ἀ Βρῦτος ἀ Κάσσι-
,, ἐχ οἱδε πάντες, οἱ τῆ ὑμετέρᾳ
,, ἐλευθερίας ωφεκινδυνεύσαμεν
,, ὁ δ' ἐν τῷ ἔργῳ μόνον ἐπι-
,, μεμπθῆ, ἰασόμεθα ἡμεῖς, πρὸ-
,, λακτήριον ὑμῖν ἅμα ἐς τὰς ὑμ-
,, ετέρας ἐσόδους, & ἤδιστ' ἤδη πι-
,, θομένοις, οἷς τὴν πρώτην τιθῆτ'
,, γῆς τοῖς ἀφῃρημένοις ἡμεῖς ἐκ
,, τῶ δημοσίων χρημάτων ἐνθυ ἐκ
,, ωφάτης ἀφορμὰς ἀποδώσοντ' ἐκ
,, μὴ βέβαιον ἔχητε μᾶλλον ὑμεῖς τὴ
,, κληρουχίαν, ἀλλὰ & ἄφθιτον.

Τοιαῦτα & Βρούτου λέγοντ& ἀκροωμένοι τε ἔπ πάντες, & ἀγαλλόμενοι ἢ σφᾶς, ἐπῄνουν ὡς δικαιοπρεπῆ, & τὰς ἀνδρας ὡς ἀναπεπλεκτους δὴ ἢ μάλιστα φιλοδήμους τε ἀυτοῖς ἐποιοῦντο, & ἐς ὕυειαν ἀπ' αὐτοὺς μεπτίθεσθε, ἢ ἐς τὴν ἐπὶσαν αὐτοῖς συμπροῖξιν ἐμέλλον. ἅμα δ' ἡμέρᾳ οἱ μ ὕπατοι τὸ πλῆθ& ἐς ἐκκλησίαν συνεκάλουν, ἢ ἀνεγινώσκετο αὐτοῖς τὰ δόξαντα, & Κικέρων πολὺ τῆς ἀμνηστίας ἐγκωμιον ἐπέλεγε. οἱ δ' ἠδοῦντο, ἐπικάλουν δὲ τοῦ ἱεροῦ τοὺς ἀμφὶ τὸν Κάσσιον, ἢ οἷδε ἀναπίμπει αὐτοῖς ὃν τοσῶδε ὕμνῳ ἐκέλευον, ἢ ἀνεπέμποντο οἱ παῖδες Ἀντωνίου τ ἢ Λε-

Θἱ τ ὑμετέρας ἐλευθερίας ωφεκινδυνεύσαμεν.] Agnoscit ωφεκινδυνεύσαμεν & P. Candidus: Gelenius tamen legit ωφεκινδύνευσαν. Sed ferri potest ωφεκινδυνεύσαμεν, etiamsi jam seipsum & Cassium nominaverat: tanquam diceret, οὐχ οἷδε πάντες οἱ τῆς ὑμετέρας ἐλευθερίας μετ' ἐμοῦ ωφεκινδύνευσαν.

καὶ Λεπίδου· ὀφθέντων δὲ τῶν ἀμφὶ τὸν Βροῦτον, κρότος ὡς καὶ βοὴ καὶ τῶν ὑπάτων εἰπεῖν τι βουλομένων, ἐκ ἀναπαύματος, δεξιώσασθαι αὐτοὺς καὶ συμφιλιῶσαι πρότερον ἐκέλευον, καὶ γίνεται μὲν ὅπως. καὶ διεπίστευε μᾶλλον τοῖς ὑπάτοις ἡ γνώμη ὑπὸ δίκης ἢ φθόνου, ὡς τῶν ἀνδρῶν καὶ τὰ ἄλλα αὐτοὺς ὑπερισχύοντων ἐν τῇ πολιτείᾳ. Δεδήκαι δὲ καὶ Καίσαρος ἄφνω φερομένας, καὶ ἐνδὺς αὐτοὺς τὸ πλῆθος ἐκέλευον ἀνακινώσκειν. ἦτοι μὲν δὴ τῆς Καίσαρος πρὸς ἐγίγνετο ἐν αὐτοῖς, ὁ τῆς ἀδελφῆς δυναστείδης Ὀκτάβιος, τῷ δήμῳ διὰ ὅσων οἱ κῆποι ἐνδιαίτημα δεδομένοι, καὶ κατ' ἄνδρα Ῥωμαίων τῶν ὄντων ἐπὶ σὺν ἄσσῳ, πέντε καὶ ἑβδομήκοντα Ἀττικαὶ δραχμαί, καὶ ὑπεστάλθετο αὖθις ἐς ὀργὴν ὁ δῆμος, τυραννίδα μὲ κατηγορίας ἐπιπυσμένοι, Δεκίμιος δὲ φιλοπόλιδος ἀνδρὸς ὀργὴ· εἰκῆ δὲ ἐφάνη μᾶλλον αὐτοῖς, ὅτι τῶν ἀνδροφόνων Δέκιμος ὁ Βροῦτος ἐν τοῖς δευτέροις κληρονόμοις ἐγέγραπτο πᾶσι. ἔθος γάρ τι Ῥωμαίοις παραγράφειν τοῖς κληρονόμοις ἑτέρους, εἰ μὴ κληρονομοῖεν οἱ πρότεροι· ἐφ' ᾧ δὴ καὶ μᾶλλον συνεπρόσσοντο, καὶ δεινὸν καὶ ἀθέμιτον ἡγοῦντο Δέκιμον ἐπιβουλεῦσαι Καίσαρι, πόθεν αὐτὸ μεμαθηκότα. ἐπεὶ καὶ Πείσων τὸ σῶμα φέροντα ἐς τὸν ἀγορὰν, πλῆθός τε ἄπειρον ἐς φρουρὰν συνειδόμενον αὐτῷ ὅπλοις, καὶ μὴ βοῆς καὶ πομπῆς δεηθὲν ἐπὶ τὰ Ἐμβόλα προὐτέθη· ὑμνῳδή τε καὶ θρῆνος ὡς αὖθις ἐπικλαῦσαι, καὶ τὰ ὅπλα ἐπικτύπησαν οἱ ἀπλισμένοι, καὶ καὶ μικρὸν ἐν μεμίσθι sunt Antonii Lepidíque liberi. Ubi verò Cassiani in conspectum venerunt, plausus cum acclamatione exortus est: quúmque consules aliquid vellent dicere, conclamatum reconciliarentur prius & cives suos in gratiam reciperent: id quod factum est. Tum consules timor cum invidia subiit, quasi conjurati jam potiores futuri essent in administratione reipublicæ. Allato deinde testamento Cæsaris, populus id statim recitari voluit. in eo filius adoptatus est ex sororis filia nepos Octavius. horti publicati sunt pop. Ro. viritim divisæ sunt septuagenæ quinæ drachmæ Atticæ: quæ res denuo commovit indignationem civium, dum ex testamento agnoscunt amatorem patriæ, quem modò tanquam tyrannum incusari audierant. Sed maximè miserationem movit, quòd Decimus Brutus inter secundos hæredes scriptus erat filius. solent enim Romani alteros hæredes ascribere, si forte contingat priores hæreditatem non adire. Id verò ut nefarium facinus omnes exhorruerunt, conjurasse in Cæsaris caput eum qui adoptatus sit in filium. Postquam autem Piso corpus in forum intulit, cum armis ingens multitudo accurrit ad ejus custodiam, móxque magnificè pro rostris est depositum cum acclamationibus. Ibi comploratio lamentáque renovata diu tenuerunt, armatis interim scuta complodentibus: atque ita paulatim animos eorum tentabat decreti de oblivione pœ-

518

Testamentum Cæsaris.

Decimus Brutus secundus hæres adscriptus.

na pœnitentia. Id animadvertens Antonius, non cessavit: sed ex officio habiturus orationem in funere consulis consul, amici amicus, cognati cognatus (nam & cognatione ipsum attingebat) rursum ad solitas artes versus, sic locutus est, Non est æquum Quirites, ut tanti viri funebris laudatio per me unum potius fiat quàm per universam patriam: quapropter quos illi honores virtutis ergò S.P.Q.R. de communi consensu decrevit viventi, publica magis quàm privata voce recitabo. Móxque recitare cœpit vultu gravi, & ad mœstitiam compósito, disertè singula pronuntians, immoránsque ei maximè parti qua supra hominem attollebatur, sacrosanctus, pater patriæ, benemeritus, princeps appellatus, & aliis nulli antè concessis nominibus: per hæc singula Antonius faciem manúmque vertens ad corpus Cæsaris, verba gestu adjuvabat, & ad singulas has appellationes addebat aliquot voces ex miseratione mixtas ac indignatione. Quum decretum nominabat eum patrem patriæ, ipse subjunxit, En pietatis erga illum testimonium: quum sacrosanctum & nemini violabilem, imò aliorum etiam refugium, subjunxit, Non alius ad hunc refugiens, sed ipse sacrosanctus occisus est: quem honorem à vobis nec extorsit, nec concupiit. Pudenda verò est nostra illiberalitas, si indignis talia decernimus,

519

πανοίας τ ἀμνησίας ἐγίγνοντ· κ
Ἀντώνι@ οὐδὲ ἔχοντας ἰδεῖν, ἀ μ
ῆκεν, ἀλλὰ ἠρημέν@ ἐπὶ τ
πατρίδι, εἶκ ὕπατ@ ὑπάτ, κ
φίλ@ φίλου, κ συγγενὴς συγγε
(ὧ γὰρ δὴ Καίσαρι κ μίαν συγ
γενὴς) ἐπέκλαζεν αὖθις, κ ἐλεγ
,, ὧδε, ΟΥ'κ ἄξιον, ὦ πολῖται,
,, τοσῦδε ἀνδρὸς ἐπιτάφιον ἔπαιν
,, παρ' ἐμοῦ μᾶλλον ἑνὸς ὄντ@, ἢ
,, πᾶσῃ τῆς πατρίδ@ ὅλης αὐτ
,, χρεὼν ἦν· ὅσα δὴ τ ἀρετῆς αὐτ
,, ὑμεῖς ἀγάμβροι πάντες ὁμολο
,, ἥ τε βουλὴ κ μετ' αὐτὴς ὁ δῆ
,, μος ἐπ πᾶσιν ἐψηφίσαντ, ὑ
,, μετέραν, κ σὺν Ἀντωνί πατ
,, φώνῳ τῇ πυθίμν@, ἀναγιν
,, σομαι. καὶ ἀνεγίνωσκε τὸ μὲν
πρῶτον σοβαρῶ κ σκυθρωπῷ,
τῇ φωνῇ δ' ὑσημαινόμν@ ἔνια
τε, ἐφιστάμν@ εἰς μάλιστα αὐ
τὸν ἐν τῷ ψηφίσματι ἐξεθάζων,
ἱερὸν κ ἄσυλον, ἥ πατέρα πατρι
δ@, ἢ εὐεργέτην, ἢ σωτῆρα,
οἷον ἐχ ἕτερον, ὀνομάζοντες· ἐφ' ἑ
κάστῳ δ τούτων ὁ Ἀντώνι@ τὸν ἐ
ρῶντα κ τὸν χεῖρα ἐς τὸ σῶμα τοῦ
Καίσαρ@ ἐπιστρέφων, ὡς παρα
βολῇ δ λόγου τὸ ἔργον ἐπιθήκοι·
ἐπιφθέγξετο δ' ἅπαξ κ βραχύ ἑ
κάστῳ, μεμιγμένον οἴκτῳ καὶ ἀγα
νακτήσει· ἔνθα μὲν τὸ ψήφισμα ἐ
πὶ Πατέρα πατρίδος, ἐπιλέγων,
,, Τοῦτο ἐπιεικείας ἐστὶ μαρτύριο·
ἔνθα δ' ὧν ἱερὸς καὶ ἄσυλ@ ἐ ἀπα
,, θὴς, καὶ ὅσπ αὐτῷ καὶ ἕτερ@
,, σωσφυγεῖ, ΟΥ'χ ἕτερ@ ἢ
,, τῷδε σωσφεύγων, ἀλλ' αὐτὸς
,, ὑμῖν ὁ ἄσυλ@ ἐ ἱερὸς ἀνήρη·
,, ἐ βιασάμν@ εἶκ τύραννος ἀ
,, δεῖν τοῖσδε τοῖς πρώτοις, ὡς ἐδὴ
,, ἤτησεν. ἀνελεύθερόν τοι ὄντ ἡμεῖς οἱ τοιάδε τοῖς ἀναξίοις ἐ
,, δί

» δὲ αὐτῶν δίδομι· ἀλλ' ὑμεῖς
» ὑμῶν ὑπεραποτίνασθε ὡς σὺν
» ἀνελευθέροις, ὦ πιστοὶ πολῖται,
» τιμωρίᾳ καὶ νῦν τοῖς πεπραγμένοις
» χρώμενοι τιμῇ· καὶ αὖθις αἰνιγ-
» νώσκετε τοὺς ὅρκους, ἢ μὲν φυλάτ-
» ξειν Καίσαρα καὶ τὸ τοῦ Καίσαρος
» σῶμα, πάντι σθένει πάντες, ἢ εἴ
» τις ἐπιβουλεύσοιεν, ἐξώλειαν εἶναι τοῖς
» σὺν ἀμυνοῦντας αὐτῷ· ἐφ' ὅτῳ δὴ
» μάλιστα τὴν φωνὴν ἐπιτείνας, καὶ
» τὴν χεῖρα ἐς τὸ Καπιτώλιον ἀνα-
» σχών, Ἐγὼ μὲν, εἶπεν, ὦ Ζεῦ
» πάτερ καὶ θεοὶ, ἕτοιμος ἀμυνῶν
» ὡς ὤμοσα καὶ ἠρασάμην, ἐπεὶ
» τοῖς ὁμοτίμοις δίκαι συνοίσειν
» τὰ ἐγνωσμένα, συνευχέσθων ἔνχο-
» μαι. ὁρᾶτον δ' ὅτι καὶ τῇ βουλῇ ἐ-
» πὶ πλεῖστα μάλιστα φαίνεσθαι ἐς αὐ-
» τὸν ἐρηρεικὸς ἡγουμένῳ, ἐπικαλύψω
» αὐτῷ ὁ Ἀντώνιος τὰ παλαιω-
» θέντα, ἔφη, Ἔοικεν, ὦ πολῖται,
» τὰ μηδενὸς ἀνδρῶν μὲν ἕνεκα,
» ἀλλὰ τῶν δαιμόνων ἔργα εἶναι, καὶ
» χρὴ τὸ παρὸν σκοπεῖν μᾶλλον,
» ἢ τὸ γεγενημένον, ὡς οὐ σμικρᾷ
» μεγάλων ἐπὶ κινδύνων ἡμῖν τὰ
» μέλοντα, ἢ τὰ ὄντα, μὴ ἐς τὰς
» αὐτίκας τοῖς ὑπαχθῶμεν, καὶ
» ἐκτετριφθῇ πᾶν ὅ, τι λοιπὸν ἐστὶν
» ἐνθυμίας τῇ πόλει. ἀναπέμπωμεν
» ἐν τῷ ἱερῷ τοῦδε ἐπὶ τὰς εὐδαί-
» μονας, τὸν νενομισμένον ὕμνον αὖ-
» τῷ καὶ θεῶν ἐπαίροντες. Τοιαῦτα
εἰπὼν, τῶν ἐνθένδε οἷά τις ἐνθουσιάσας, καὶ ἀναζωσάμενος ἐς τὸ εὐχερὲς εὔκολον, τὸ λεχθὲν ὡς ἐπὶ σκηνῆς ἀναίσθητον, καταπτύσας τι εἰς αὐτὸ καὶ ἀνίσχων, ἀναπαύσας μὲ ὡς ἦν ἄριστον ὕμνει, καὶ ἐς πίστιν θεοῦ θρύσιμος τὰς χεῖρας ἀνέτεινεν,

& quidem non petentibus: sed ab ea nota ipsi vos liberatis Quirites, hoc tam eximio & honorifico erga defunctum studio. Tum reversus est ad recitandum sacramentum, custodituros Cæsarem Cæsarisque corpus omnes omnibus viribus: & si quis illi struat insidias, execrabilem fore qui non eum defenderit. Ad quæ verba vocem intendens, manúque porrecta ad Capitolium, inquit, Equidem Jupiter, hujus Urbis custos, dique ceteri, paratus sum ulcisci, ita ut juravi execratione addita: & quoniam senatui magistratibúsque videtur hoc decretum è republica, precor ut adjutetis. Tumultuantibus inde senatoribus, ob dictum hoc manifestè ad se pertinens, ad eos deliniendos Antonius recantans dixit, Sed videtur, Quirites, casus hic non tam ad homines referendus quàm ad fortunam, aut deorum aliquem: & oportet præsentia magis curare quàm præterita, quandoquidem instat periculum maximum, ne ad pristinas seditiones revolvamur, & absumatur quicquid nobilitatis est in Urbe reliquum. Deducamus igitur hunc consecratum ad beatorum sedes, accinendo cum lamentis laudes ei more solenni debitas. His dictis vestem quasi fanaticus subductam accinxit quo esset expeditior, & supra lecticam in loco editiore astitit, subinde introspiciens eam & aliquem cælitum: & quo inter

Antonii artes subdolæ.

periens; ac primum laudabat ut

divos

divos relatum esse fidem faceret, manus tendebat ad cælum, simúlque magna linguæ volubilitate recensebat ejus bella, prælia, victorias, manubias, additas imperio provincias, extollens singula usque miraculum, iterum atque iterum vociferans, Tu solus invictus discessisti ex omnibus præliis: tu solus patriam vindicasti ab injuriis, quas trecentos annos perpessa est, coactis ferocissimis gentibus, quæ solæ Urbem captam incenderant, veniam suppliciter petere. Hæc & alia multa ut de viro divino locutus, vocem inde ad lugubrem modum flexit, & multa de indigna morte amici questus cum fletu, precabatur ut vitam illius ipsi liceret sua redimere: amplíusque indulgens affectibus, eò provectus est, ut Cæsaris corpus detegeret, ejúsque vestem conto sublatam excuteret, sic ut erat perfossa & lacera, cruentáque imperatoris sanguine. Ita provocata plebs, quasi præcentorem sequebatur lamentationibus, & compassione ad iram accendebatur. Ut verò consulis orationem lugubre carmen excepit more patrio, choris concinentibus, laudata ejus facinora, móxque miserandum exitium: & ex persona ipsius Cæsaris nominatim memoratis, quos post simultatem in gratiam receptos, beneficiis insuper ornaverat, quasi per admirationem ad conjuratos sermone verso auditum est illud, *Men' servasse ut essent qui me perderent?* id populus non tulit, reputans conjuratos omnes, De-

Plebs exasperata viso Cæsaris nudo corpore & veste perfossa.

ἐπιλέγων ὁμοῦ σὺ δ' ἐμὴν φωνὴν πολέμους αὐτὸς, καὶ μάχας, καὶ νίκας, καὶ ἔθνη ὅσα προσεπεποίητο τῇ πατρίδι, καὶ λάφυρα ὅσα πεποίηκε, σὺ θριάμβων πομπῶν ἔστησε αὐτῶν, καὶ στεφάνων ἐπίνων, „ Μόνος ὅδε ἀνήρπητος οὐκ πώποτε „ τῶν εἰς χεῖρας αὐτοῦ συνελθόντων, „ Σὺ δ', ἔφη, ὦ μόνος οὐκ πολιτῶν „ κτανὼν ἐπὶ τῶν ὑποζυγίων τῇ πα„ τρίδι ἐπήνυσας, ἀρχὴν ἔθνη πο„ λέμια εἰς Ρώμην ἐμβαλόντα ὦ μό„ νε ἐμπεπήσαντα αὐτῷ, εἰς γῆν „ βαλὼν πολλά τε ἄλλα ἐπιθέμε„ νος, τῷ φωτὶ εἰς τὸ ῥηνώδες οὐκ ἔ λαμπρότερα μετεποίει, ὡς φῶς ἄδικα πεθόντα ὠδύρετο καὶ ἐκλαιε, καὶ ἠρώτα τὸν ἑαυτῆς ψυχὴν ἐθέλειν ἀνταποδοῦναι τῷ Καίσαρος φορώπλῳ ἢ εἰς τὸ πλῆθος ἀφιερωμένῳ, τὸ σῶμα τοῦ Καίσαρος ἐγύμνει, καὶ τῷ ἐνθάπερ ἐπὶ κοινῆς φερομένῳ ἀνέσεισε, λελακισμένῳ ὑπὸ τῶν πλευρῶν, καὶ πεφυρμένῳ αἵματι αὐτοκρατορίῳ. ἐφ' οἷς ὁ δῆμος, οἷα χορὸς, αὐτῷ συνεδύρετο συνωδυρέτο, καὶ ἐκ τοῦ πάθους αὐτῆς ὀργῆς ἐνεπίπλατο. ὡς δ' ἐπὶ τοῖς λόγοις ἕτεροι ῥῆσιν μοῦσαν καὶ πάτριον ἦθος ὑπὸ χορῶν ἐς κύτον ἤδοντο, καὶ τὰ ἔργα αὐτῆς ἐπῄνουν καὶ τὸ πάθος κατέλεγον, καὶ τὸν ἔξ ῥήνων αὐτὸς ὁ Καῖσαρ ἰδίᾳ λέγων, ὅσους δὴ ποιησάμενος ἐχθροὺς καὶ ὀνομάζων, καὶ τοὺς σφαγέας αὐτῶν ἐπέλεγεν ὥσπερ ἐν θεάτρῳ, „ Ε'μὲ δ' ἐκ τούσδε ἔσωσαν τοὺς „ κτείνοντάς με; οὐκ ἔφερεν ἔτι ὁ δῆμος ἐν παρακλόγῳ ποιεμένῳ τὸ πάντας αὐτοῦ τοὺς σφαγέας,

χωλὶς μόνου Δεκίμου, αἰχμαλώτους ὂν τ᾽ Πομπηίου γνώσεως γλυκυτάτους, ἀντὶ κολάσεων ἐπὶ δεχὰς ἐ ἡγεμονίας ἐτῶν ἐ τραπεζίδου τεθαρρηκότως, ἐπιβουλεύσας. Δέκιμον ἢ τὸν παῖδα αὐτῷ θετὸν ἀξιωθῆναι γνησίας. ἤδη οἱ αὐτοῖς ἔχουσιν ἤδη, καὶ χειρῶν ἐχθρὸς ὄσιν, ἀνέκλεπτος ἰσάριθμον λίχος ἀνδρείκελον αὐτὸ Καίσαρος ὂν κηρῷ πεποιημένον· τὸ μὲ γὰρ σῶμα ὡς ὕπτιον ἐπὶ λίχου ἐκ ἐωρᾶτο· τὸ δὲ ἀνδρείκελον ὂν μηχανῆς ἐπεστρέφετο πάντη, ἐ σφαγὰς τρεῖς τὸ ἔκθεσιν ἀφῆκεν, ἀνά τι τὸ σῶμα πᾶν, ἐ ἀνὰ τὸ πρόσωπον ἠκρωδῶς ἐς αὐτὸν γνώμμας. πρὸς ἂν τῶν ὄψιν ὁ δῆμος οἰκτίσων σφίσι φανεῖσιν ἐκέτι ἀνεγκὼν, ἀνωμωξάν τε τὸ βελθυτέρου, ἔνθα ὁ Καῖσαρ ἀνῄρητο, κατέφλεξαν, τὸ τὲς ἀνδροφόνους ἐκφυγόντας πρὸ πολλοῦ, περιῆσσάν τε ἰζητοῦντες, ἕως δὲ μανιωδῶς ὑπὸ ὀργῆς τε τὸ λύπης, ὥστε τὸν δημαρχοῦντα Κίνναν ἐξ ὁμωνυμίας ἐ φατρικοῦ Κίννα ἐ δημηγορικοῦ ἐπὶ τοῦ Καίσαρι, ὃν ἀναχωρεῖ τ᾽ πρὸ τὰς ὁμωνυμίας ἐσ᾽ ἀκούσας, διέφασαν ἠκρωδῶς, τὸ δὲν αὐτῷ μέρος ἐς πυρὸν ἐυρὼν· πῦρ δ᾽ ἐπὶ τὰς τ᾽ ἄλλων οἰκίας ἤφεσαν, τὸ καρτερῶς αὐτὲς ἐκείνων τε ἀμυνομένων, τὸ τ᾽ γειτόνων διορύσσοντες, ἐ μὴ πυρὸς ἀπέχοντο, ὅπλα δ᾽ ἠπείλησαν ἐς τὸν ἐπιόντων ὄσιν. τὸ οἱ μὲ σφαγεῖς ἐξέφυγον ὂν τ᾽ πόλεως ἀφανισθέντες· ὁ δὲ δῆμος ἐπὶ τὸ λίχου ἐ Καίσαρος ἐπανῆλθον, ἤφεσαν αὐτὸ ἐς

cimo Bruto excepto, factionis Pompeianæ fuisse, & in potestatem victoris redactos, acceptis loco supplicii meriti honoribus & provinciis ac exercitibus conspirasse, & cum his Decimum Brutum paterna charitate dignatum. Sic affectis plerisque & ad vim jam spectantibus, unus quispiam ceream Cæsaris effigiem supra lecticam extulit. nam cadaver supinum in lectica non erat conspicuum, verùm effigies in machina versatili apparebat omnibus, extantibus toto corpore notis viginti trium vulnerum, quibusdam in faciem etiam inflictis immaniter. Tum verò populus ad hunc miserandum aspectum universus congemuit, & impetu facto, curiam incendit in qua Cæsar occisus est: & homicidas qui maturè diffugerant, discurrendo perquisivit, eò furoris progressus præ ira mœstitiáque, ut Cinnam tr. pl. per errorem nominis pro Cinna, qui prætor pro concione in Cæsarem invectus fuerat, nihil morati excusantem similitudinem vocabuli, tam immaniter discerpserint, ut nullum ejus membrum ad sepulturam inveniri potuerit. Deinde arreptis ex incendio curiæ torribus in ædes conjuratorum factus est plebis impetus: sed partim domesticis propugnantibus, partim vicinis deprecantibus, ab igne temperatum est: non sine minis, quasi cum armis redituri essent ad expugnandas crastinò. Ideo homicidæ ex Urbe profugerunt: plebs verò ad lecticam Cæsaris reversa

521

Cæsaris viginti tria vulnera.

Cinna tr. pl. errore nominis crudelissimè discerptus.

Cæsaris funus.

 defere-

deferebat eam in Capitolium, sepelitura, ut jam consecratum, in templo inter deorum imagines. sed prohibentibus id sacerdotibus rursum eum in forum retulerunt, quo loco regia quondam fuerat, congestóque quicquid lignorum ad manus erat in toto foro, in rogum conjecerunt, & funeris pompam, quamvis splendidissimam, nonnulli privatim etiam coronas donáque militaria: subjectóque igne pernoctavit circà totus populus: quo loco primùm ara fuit, nunc templum est ipsius Cæsaris, ubi divinis honoribus colitur. Nam adoptivus ejus filius Octavius, mutato nomine Cæsar, postquam ad rerum administrationem accessit per illius vestigia, principatum hunc hodiéque manentem, cujus ille fundamenta jecerat, confirmavit auxítque, & ipsum patrem inter deos retulit. Quo exemplo nunc quoque Romani suos imperatores, nisi quis aut tyrannicus sit, aut alioqui criminosus post mortem, consecrant, qui prius ne vivos quidem vel reges appellari tulerunt.

Templum Cæsaris.

Romani imperatores suos consecrant.

522 Incidit hoc C. Cæsaris exitium in idus Martias, quas fatales ei vates prædixerat: in quem ille ludens, ejus diei mane inquit, Adsunt idus. atque is nihil territus, respondit, At non præterierunt. Ille ne hac quidem vatis confidentia motus, contemptis & ceteris prodigiis, in publicum progressus occubuit, annum agens

Cæsaris dictum ad vatem.

Vatis responsum.

τὸ Καπιτώλιον ὡς ἐνεγκεῖν, κἀκ
τε ἐν ἱερῷ, κἂ μὴ θεᾶν θιάσ
λυόμενοι δὲ ὑπὸ τῶ ἱερέως, ἐς τ
ἀγορὰν αὖθις ἔθεσαν, ὕθεν π
λαν Ρ'ωμαίων ἐπὶ βασίλειοι, ἐ
λα αὐτῷ καὶ βάθρα ὅσα πάλ
ὧν ἀγορᾶ, καὶ εἴ π πιστεύ
ἄλλο, συνενεγκόντες, ἐ τῷ π
πλῷ δαψιλεστάτῳ ἔσπ ἐπέβα
τες, στεφάνους τε ἔνιοι πα
των, κἂ δόξις πολλὰ ἐπέθ
ἐξῆψαν, κἂ τῷ νυκτὶ παννύχ
πυρᾷ παρέμενον· ἔνθα βωμὸς σ
τῶ ἐτέθη, νεὼ δ' ἐπ πρ
Καίσερῶ, θείων τιμῶν αἰχμ
ὁ γάρ τοι θεὸς αὐτῷ πατὴρ Ο
οὑτῶ, τό τε ὄνομα ἐς τ Καί
μεπεκαλῶν, κἂ κατ' ἰχνη
τῇ πολιτείᾳ σφᾶσιν, τῷ π
χλῷ τῷ ἐπικρατέσπ ἐπ νῷ
ῥιζωθρίῳ ὑπ' ἐκείνου, μ
ὁκρατώκατο, κἂ τ πατέρ
ἰσοθέων ἠξίωσεν· ὧν δὴ κα
ἐκείνου σφᾶσιν Ρ'ωμαίων τ
τε τῷ ἀρχῷ τῷδε ἄρξα
μὴ τύχῃ τυραννικὸς ἢ ἐπιμεμ
ὤν, ἀποθανόντα ἀξιῶσι, ἃ σ
ρων δὲ σφᾶσιν αὐτὸς ἰδί
λεῶν βασιλέας.

Οὕτω μὲ δὴ Γαΐῳ Καί
τελεύτησεν ὑπ ἡμέρας εἰ
Εἰ'δῶς Μαρτίας, ἀπέφη
λῷ τινα ἡμέραν αὐτὸν ὁ μ
σφεῖσιν· σφᾶς ἐλθὼν, ὁ δ' ἐπ
πτων αὐτὸν, ἔφη σφᾶς τ
„ Πάρεισιν αἱ Εἰ'δοί, ἐ
„ κἀγὼ παρῆγες, ἀπεκρίνα
„ ὑ πάρελήλυθασιν. ὁ δ' ἐ
δὲ σφᾶς παρῆγε εὐτῷ σ
δὲ ὑ μάντεως ἰάσασθ κακῶν
σημείων ὧν σφᾶς ἐπ ἐτέρ
δῶν, σφᾶς ἦλθε κἂ ἐτελεύτησ

ἄγων ἕκτον ἐπὶ πεντήκοντα, ἀνὴρ ἐπιτυχέστατος ἐς πάντα & δαιμόνιος κὴ μεγαλοπράγμων, & εἰκότως ἐξομοιούμενος Ἀλεξάνδρῳ. ἀμφω γὰρ φιλοπρωτότατοί τε πάντων κὴ πολεμικωτάτω, κὴ τὰ δοξαντα ἐπιλῦσαι ταχυτάτω, ἀφῆ τε κινδύνους παρακολουτατω, κὴ ἧ σώματος ἀφειδεστάτω, κὴ ἃ στρατηγίας πεποιῆσθαι μᾶλλον, ἢ τόλμης & τύχης· ὧν ὁ μὲν ἄνυδρόν τε πολλὴν ἐς Ἄμμωνος ὥδευσεν ὥρᾳ καύματος, κὴ τὸ Παμφύλιον κόλπου τῆς θαλάσσης ἀνακρούσεως διέτρεχε δαιμονίως, & τὸ πέλαγος αὐτῷ πνεύματι δαιμονίῳ κατέχοντος, ἔστε παρῆλθε, & καθ' ὁδὸν ὁδεύοντι ὕοντος, ἁπλοῦν τε θαλάσσης ἐν ἴνδοῖς ἀπεπείρασε, κὴ ἐπὶ κλίμακα τοῖχος ἀνέβη, κὴ ἐς πολεμίων τεῖχος ἐσήλατο μόνος, καὶ τρισκαίδεκα τραύματα μόνος ὑπέστη, & ἀήσσητος ἀεὶ χρόμενος, ἑνὶ χρεὼν ἢ δυοῖν ἔργοις ἕκαστον πόλεμον ἐξέλυσε, τὴν μὲν Εὐρώπης πολλὰ βάρβαρα ἔθνη, & τὸ Ἑλλάδος χρωσάμενος εὐσεβέστατον ἔθνος κὴ φιλελεύθερον, κὴ ὀφεῖλε αὐτῷ πολὺ Φιλίππῳ κατ' ἐυσέβειαν ἐς πόλεμον ἕκαστον δεξάμενον ὑπακοήν· ἐπ' ὀλίγον· τὸν δὲ Ἀσίαν χρεὼν εἰπεῖν ὅλον ἐπέδραμε, καὶ ὡς λόγῳ τὸν Ἀλεξάνδρου τύχῃ δυνάμιν εἰπεῖν, ὅσον εἶδε γῆν, ἐκτήσατο, & τὴν λοιπὴν σὺν μόνῳ τε & ὁμοίῳ ἀπέβανε. Καίσαρα ἰδὼν τε Ἰόνιος θαλάσσας ἔξει, χείμωνος μέσου πλωτὴν & εὐδίαν χρόμενον, κὴ τὸ Ἑσπέριον Ὠκεανὸν ἐπὶ Βρεττανοὺς διέπλευσεν, ὅπως χρόμενος

sextum supra quinquagesimum, vir per omnia fortunatus & magnificus, meritóque cum Alexandro conferendus. Ambo enim fuere ambitiosissimi bellicosissimique, in consiliis exequendis celerrimi, in periculis aggrediendis audacissimi, minimè parcentes suo corpori, nec magis imperatoriis artibus freti quàm fortuna & audacia. Quorum alter per loca squalentia, longum iter ad Hammonis oraculum fecit tempore ferventissimo, & intimum Pamphylium sinum vadis vento nudatis transcurrit feliciter, fortuna interim marina undas cohibente, sicut prius iter facienti pluviam temperaverat. Apud Indos etiam ignotum mare pertentavit navibus, primúsque scalis ascendit mœnia, & inde solus in hostes desiliit, accepítque tredecim vulnera, & semper invictus bellum uno alteróve absolvebat prælio: in Europa multorum barbarorum domitor, & Græcorum gentis subjugator, amantissimæ libertatis, quæ nemini antè paruerat præterquam Philippo, ídque brevi, & sub decoro imperatoris titulo. Asiam verò fermè universam mira celeritate pervagatus: &, ut compendio dicam, ejus fortunam atque potentiam quicquid terrarum vidit, subegit: de reliquo invadendo cogitantem mors intercepit. Cæsari verò & Adriaticum mare naviganti media bruma tranquillum cessit, & Britannicus Oceanus trajicienti, nunquam tentatus antea: quo tem-

Alexandri & Cæsaris collatio.

Alexandri res gestæ.

Cæsaris res gestæ.

pore gubernatores ad Britannica saxa appulsos coëgit naves frangere: sicut alia tempestate solus in navicula contra fluctus tendens, gubernatorem vela ventis
523 dare jussit, & Cæsaris fortunam pluris quàm mare facere. Nec semel in hostem prosiliit solus ceteris trepidantibus: & unus omnium imperatorum decertavit cum Gallis triginta præliis, donec quadringentos eorum subegit populos: eatenus Romanis tam formidabiles, ut in lege qua immunitas militiæ conceditur sacerdotibus & natu grandibus, excepta sint bella Gallica: horum enim tempore nec senibus nec sacratis viris vacatio permittitur. Ceterùm in Alexandrino bello solus in ponte intercluſus prémente hoste abjecit purpuram & in mare desiliit: insectantibúsque regiis diu sub aquis natavit, per intervalla tantùm respirans, prolato capite, donec ad unicam navem adnatans, porrectis manibus agnitus est & servatus. Ad hæc verò civilia bella, sive metu, ut ipse ajebat, sive ambitione delatus, cum ducibus sui seculi præstantissimis congressus est, cúmque multis ac magnis exercitibus, non jam barbaris, sed Romanis, tum viribus, tum rebus gestis florentissimis: omnes tamen devicit, uno atque altero prælio singulos. Sed non ita ut Alexander perpetuò fuit invictus. nam & à Gallis insignis clades accepta est ductu Titurei Cottæque, legatorum: & in Hispania

Cæsar triginta præliis cum Gallis decertavit.

Galli quam Romanis formidabiles.

Cæsaris natando servati periculum apud Alexandrinos.

Alexander perpetuò invictus.

Clades Cæsaris.

νον ἐν πέφρᾳ, κρημνοῖς τι τῶν Βρεττανῶν τὰς κυβερνήτας ἐπικέλσαι κελεύοντα τὰς ναῦς φθείρεσθαι, ἢ ἄλλον κλύδωνα μέγας ἐπιφέρει σμικρᾷ νυκτὸς ἐπικάζετο, καὶ τὸν κυβερνήτην κέλευε φυγεῖν τὴν ἰσθμὸν, ἐς θαρρεῖν τῇ Καίσαρος τύχῃ μᾶλλον, ἢ τῇ θαλάσσῃ· ἐστὶ πλειόνους ἐπεσπάσατο μάχας ἐκ πάντων δεδιότων πολλάκις, ἢ στρατιωτικὸς αὐτὸς ἐν Κελτοῖς μάχας πεντήκοντα, μέχρι τετρακοσίων αὐτῶν ἐχειρώσατο ἔθνη· ὥτω δὴ τοῖς Ῥωμαίοις ἐπίφοβα, ὡς νόμῳ τῶν ἀστρατείας ἱερέων ἐν γερόντων ἰσχυφῶσιν, πλὴν εἰ μὴ Κελτικὸς πόλεμος ἐπίοι, τότε ἂν ἐν γέροντος ἐν ἱερέας στρατεύεσθαι· ὧδέ τε τῶν ἀλεξανδρείων πολεμῶν, καὶ ἀπλοφθεὶς ἐπὶ γεφύρας μόνος ἐν κατὰ πυθῶν, τῶν πορφύραν ἀπέῤῥιψε, ἐν ἐς τὸν θάλασσαν ἐξέλατο, ἐν ζητέμβρου· ὑπὸ τῶν πολεμίων, ὑπὸ μυχῷ διενήχθη λαυθάνων ἐπιπολῆς, μόνῳ ἐκ ἀμπήματος ἀνέχων τὸν ἀναπνοὴν, μέχρι φιλία πῃ ἀφικέσθαι, ὥρεξε τὰς χεῖρας, ἐν αὐτὸν ἔδειξε, ἐν ἀνεισώθη. ἐς δὲ τε ἐμφύλια τόδε, ἢ ἀμφ' ὅτοις ἐμαθάτερ αὐτὸς ἔλεγχε, ἢ ἔχης ἐπιθυμίᾳ συμπεσών, στρατηγὸς τῶν καθ' αὐτὸν ἀρίστοις σωλωκήσι, ἢ στρατοῖς πολλοῖς τε ἐν μεγίστοις, ἐν βαρβάροις ἔτι, ἀλλὰ Ῥωμαίων ἀκμαζόντων μάλιστα ἐμπροσθέσεις καὶ τύχαις, ἀπάντων ἐκράτησε, ἀμφὶ μιᾶς ἐν ὅδε πείρας ἑκάστου, ἢ ἀμφὶ δύο, ἢ μᾶλλον ἀκοστὴν κατὰ μάχην· ἀλεξάνδρᾳ τοῦ στρατηγοῦ γεγραμμένου· ἐπεὶ καὶ ὑπὸ Κελτῶν ἡσσώμενο λαμπρῶς, ὅδε ἡ μεγάλη σφῶν συμφορὰ κατέλαβε Κόττα ἐν Τιτουρίου στρα-

πηρωτῶν· ὁ δὲ Γ'ναῖος Πετρήϊος αὐτὸς καὶ Ἀφρανιὸς συνέκλεισαν, οἷα πολιορκούμενος· ἔν τε Δυρραχίῳ ὁ Λιβὺη λαμπρῶς ἐφύγον, καὶ ἐν Γ'νάῳ Πομπήϊον τὸν νέον κατεπολέμησαν. Ὁ δὲ Καῖσαρ αὐτὸς μὲν ἀκαταπλήκτος, καὶ ἐς πάντας πολέμου τέλος ἀήττητος, τόν τε Ρ'ωμαίων ἀρχὴν γῆς ἤδη καὶ θαλάσσης ἐν δύσει ἐπὶ τὸν πόλεμον Εὐφράτου κρατοῦσαν, ἐχειρώσατο βίᾳ, καὶ φιλανθρωπίᾳ, πολὺ βεβαιότερον καὶ πολὺ ἐγκρατέστερον Σύλλα· βασιλίαν τε αὐτὴν ἀπέφηνεν ἀέκοντων, εἰ καὶ τὸν σωφρονέειν ὧδε εἶχεν, καὶ πολέμους ἄλλους καὶ ὅδε ἀμφοτέρωθεν ἀνῄρείτο. συνέβη δ' αὐτῷ καὶ τὰ τραγικώτερα ὁμοίως σφῶν μὲν ἐς ἄμφω ἐκ μετὰ εὐνοίας γηθεῖν, ἐς μάχας δὲ ἠλαύνειν ἑκάτερα, δυσπειθῆ δὲ πολλάκις ἑκατέρων καὶ πολυσχιστεῖν ἀπὸ τοὺς πόνους· ἀπαθανόντας μὲν ὁμοίως ὠδύροντο καὶ ἐπῴδησαν, καὶ θείων τιμῶν ἔζωσαν. ἐγένοντο δὲ καὶ τὸ σῶμα εὐφυεῖς ἄμφω καὶ καλοί, καὶ τὸ γένος ἴσον ἐκ Διὸς ἑκάτερον, ὁ μὲν Αἰακίδης τε καὶ Ἡρακλείδης, ὁ δὲ ἀπὸ Ἀγχίσου τε καὶ Ἀφροδίτης· φιλονεικότεροι δὲ τοῖς ἐξαιρέτοις ὄντες, ταχύτατοι ἐφ' ὁπόσοις ἀφλοῦσθαι ἦσαν, καὶ συγχώμασι· τοῖς ἀλοῦσιν, ἐπὶ δὲ τῇ συγχώρησι καὶ εὐεργέτῃ, καὶ ἐδέησε ἡ κρατήσασα μόνον οὐθυμούμενοι· καὶ τάδε μὲ ἐς πάντων συγκεκρίσθω, καίπερ οὐκ ἐξ ἴσης δυνάμεως ἐπὶ τὸν ἀγῶνα ὁρμησάντων αὐτῶν ἑκατέρων, ἀλλὰ Καίσαρι μὲν ἐκ βασιλείας ἠσκημένης ὑπὸ Φιλίππου, Πομπηΐῳ δὲ ἐξ ἰδιωτείας εὐγόνους μὲν καὶ ἐπιφανοῦς, χρημάτων δὲ πάνυ εὐδενοῦς. ἐγένοντο δὲ καὶ

Cæsariani à Petreio Afranióque sic cincti sunt undique, ut ab obsessis differrent minimùm, ad Dyrrachium verò & in Africa versi in fugam: & in Hispania contra Pompeium trepidatum est in acie. Verùm Cæsar ipse semper interritus, bello certè nullo victus est, & imperium Romanum ab Euphrate Occidentalem usque Oceanum jam tum patens, partim vi, partim beneficentia pertraxit in suam potestatem, firmius multo quàm Sylla & temperantius: nam invitis omnibus rex factus est, quanquam nomine abstinuit: dúmque ipse quoque alia bella parat, è medio sublatus est. Quin & exercitus utriusque fuit similis, alacris in pugna & ferocissimus, interdum tamen contumax & seditiosus continui laboris tædio: utrumque certè suus defunctum luxit & desideravit pariter, & divinis dignatus est honoribus. Ambo etiam pulchri fuere & eximiis corporis dotibus à natura prædíti. Utriusque genus à Jove, illius per Æaci Herculísque stemmata, hujus per Anchisen & Venerem. Et quum contentiosi essent erga adversarios, tamen erga victos erant faciles ad veniam, & gratiam, & insuper benefici, sola contenti victoria. Atque hactenus quadrat collatio, nisi quòd non à paribus initiis exorsi sunt: sed ille à regno jam exercitatus Philippi auspiciis: hic à privata conditione, licet nobili ac illustri, pecuniarum tamen ad-

Cæsar semper interritus.

524

Corporis dotes in Alexandro & Cæsare.

Utriusque genus à Jove.

modum indiga. Prodigiorum ad se pertinentium uterque contemptor fuit: neuter molestus vatibus mortem prædicentibus: & ipsa prodigia propemodum eadem utrique sunt oblata, eventu quoque simili. Nam utrique bis exta visa sunt sine capite, primò periculum anceps portendentia, in Oxydracis Alexandro, dum ante alios conscensis mœnibus, & scalis post se fractis pondere, in muro à suis distitutus, & in hostem desilire ausus, in pectus graviter saucia-tus, inflicta in cervicem quoque clava, moribundus, ægrè à Macedonibus, refracta ob ignominiæ metum porta, servatus est: Cæsari verò in Hispania, dum suis trepidè contra juniorem Pompeium in aciem progressis, inter utrosque procurrens, tela ducenta excepit clypeo, donec exercitus, metu pudori cedente, accurrens eum protexit. Atque ita priora exta sine capite extremum periculum eis significarunt: secunda verò præsens exitium. Nam Pithagoras vates Apollodoro, & Alexandrum & Hephæstionem metuenti, extis inspectis autor fuit bene sperandi, quando uterque brevi tollendus esset è medio: móxque Hephæstione defuncto, Apollodorus timens nequa contra regem aleretur conspiratio, præsagium id ei prodidit. Ille ridens, ex ipso Pithagora quæsivit quidnam indicarent exta: qui ubi respondit, extremum diem significari, rursum arrides-

Similia prodigia Alexandro & Cæsari oblata.

Pithagoras vates. Apollodorus.

525

σημείων τῶν ἐπὶ σφίσιν ἐνήπερ-περφῆτης, & τοῖς μάντεσι τῶν λυτῶ προσπεσεῖν οὐκ ἐκαλιτ-ναν, ἢ τὰ σημεῖα αὐτὰ ὁμοία π πολλάκις, ἢ ἐς τὸ ὕστερον ἀμφω σωλωίχθη. ἐκρέτο γὰρ ἑκατέρῳ ἄλοβα, καὶ τὰ μὲ πρῶτα κίνδυνο σφαλερὸν ὑπεδείκνυ. Ἀλεξάνδρῳ μὲ ὃ Ὀξυδρακίοις ἐπὶ τὸ πλ ἐχθεν τείχε ἀναβάντι πρῶτ Μακεδόνω, ἢ τ κλίμακ σωτηρίσης, ἀ πολειφθέντι τε ἄνω, ἢ ὑπὸ πλη-μης ἐς τὸ ἐντὸς ἐπὶ τὰς πλήμυρας ἐξαλομβρῶ, καὶ πληγῆσι πα χαλεπῶς καὶ ἐς τ πρυμνὸν ὑπεσ βαρυτάτῳ, καὶ πιπτοντ τῶν πρ ἐστωθέντι μόλις ὑπὸ τ Μακεδό-νων ἀναῤῥηξάντων τὰς πύλας ὑπ δέως. Καίσαρι δὲ ἐν Ἱσπανίᾳ π ρατῶ ἐριφόβου γε ὄντ ἐπὶ Πομ-πηΐῳ τῷ νέῳ, & ὀκνοῦντ ἐς μά χλῳ ἰόντ, προθαμνεῖ παντ τὸ μεταιχμιον, ἢ ἀμφοτέ ἀνδρὸς ἐξαμένῳ δόρατα ἐς τὸν ἀπὸ μείχθη & τόνδε ὁ στρατὸς ἐπιδραμ ὑπὸ αἰδοῦς ἢ φόβου ἐρεισαν. τ τω μὲν αὐτοῖς τὰ πρῶτα ἀλόβα κίνδυνον ἦλθε θανάτου, τὸ δὲ ὕστ ρον ἐς τ θάνατον αὐτοῦ. Πυθ γόρας τε γὰρ ὁ μάντις, Ἀπολλο ρῷ διδύκτῳ Ἀλεξάνδρῳ τε ἢ Ἡφαιστίωνι, ἰούσῃ ἐπὶ μεγάλ ναις, σὺν ποδῶν γὰρ ἀμφοτέροις ἀ τίκα ἕσεσθ· καὶ τελευτήσετ ὁ μὲν Ἡφαιστίων, ὁ Ἀπολλόδ ἐδεισε μή τις ἐπιβουλὴ γένηται τ τῷ βασιλέως, καὶ ἐξωργίκει αὐτ τὰ μαντεύματα· ὁ δ ἐπιμεδιατ & Πυθαγόραν αὐτὸν ἤρετο ὅ, τι λοι τὸ σημεῖον. ὃ δ εἰπόντος, ὅτι τὰ στατα λέγοι, αὖθις ἐπιμεδιατ ἐπυν-

ἐπήνεσεν ὅμως Ἀπολλοδώρου τε τῆς ἐυνοίας, καὶ τὸν μάντιν τῆς παῤῥησίας. Καισαρι δ' ἐς τὸ ἔσχατον βυλευτήριον ἰοντι, καθά μοι πρὸ βραχέος εἰρηται, τὰ αὐτὰ σημεῖα γίγνεται, καὶ χλοάσαι, ἔφη τοι αὐτὰ οἱ πρὸ Γαλατικῶν γεγονέναι. ὃ δὴ μάντιν ἐπέστησε καὶ τότε αὐτὸν κινδυνεύσειν, καὶ τινῶν ἐπιβουλευτήριον ἔχειν τὸ σημεῖον, ἐσόδους τε πρὸς τὴν παῤῥησίαν, ἐθύετο ὅμως αὖθις, μέχρι βραδυνόντων αὐτῷ τῶν ἱερῶν ὑπερφυῶς, ἐσῆλθε καὶ ἀνῄρθη. τὸ δ' αὐτὸ καὶ Ἀλεξάνδρῳ συνέπεσεν· ἐπανιόντι γὰρ ἐξ Ἰνδῶν ἐς Βαβυλῶνα καὶ ὃ στρατὸς, καὶ πλησιάζοντι ἤδη περιφόλοις τοῖς Χαλδαίων τὴν εἴσοδον ἐπιχειν ἐν τῷ παρόντι· ὃ δὲ τὸ ἰαμβεῖον ἐπέστρεφε, ὅτι, Μάντις ἄριστος ὅστις εἰκάζει καλῶς. ὀδύσσεσθαι γὰρ οἱ Χαλδαίους περιφόλους μὴ ἐς δύσιν ὁρῶντα μηδὲ στρατιὰς ἐσελθεῖν, ἀλλὰ πρὸς ἀνατολὰς, καὶ τὴν πόλιν λαβεῖν πρὸς ἥλιον ἀνίσχοντα, ὁ δ' ἐς τοῦτο μὲν εὐπειθὴς λέγεται, καὶ ἐπιχειρῆσαι πρὸς ἑσπέρας, λίμνη δέ τις ἐλῶδης καὶ δυσχείμων κωλύσασα μὴ δύνασθαι τὸν στρατὸν μηχανήματα, μὴ ἐσελθεῖν ἐς δύσιν ὁρῶν· ἐσελθὼν γε μὴν καὶ πόλιν καὶ τὸν Εὐφράτην ἐπὶ τὸ πομπεῖον Παλλακώτταν, ὃς τὸν Εὐφράτην ὑπολαμβάνων, ἐς ἕλη ἕλκυσας ἀφθόρῳ, καὶ κωλύει τὴν Ἀσσυρίαν ἀρδειν γῆν ἐπιπλέειν. ἐπιχειροῦντα δὲ τούτου διατάξασθαι τὸ πομπεῖον, καὶ ἐπὶ τούτου ἐκπλέοντα φασὶν ἐπιτυχάσαι τοῖς Χαλδαίοις, ὅτι σῶν ἐς Βαβυλῶνα ἐσέλθοι τε καὶ ἐκπλέοι, ἐμεῖναι δ' ἐπανελθὼν πάλιν ἐνθάδε, καὶ ἐκπλεῦσαι ἐπὶ τὸν ἐκεῖθεν ποταμὸν, ὃς ἐς τὴν Ἀραβίαν ἐκδιδοῖ, καὶ ἐς τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν, ἐνθένδε ἐπὶ τὴν Φοινίκην πλεῦσαι, καὶ ἐς τὴν Λιβύην περιπλεῦσαι, καὶ ἐς τὰς Ἡρακλείους στήλας, καὶ ἐς τὴν Ἰβηρίαν, καὶ ἐς τὸν Πόντον, καὶ ἐς τὴν Κασπίαν θάλασσαν, καὶ ἐς τὸν Ὠκεανὸν, καὶ ἐς τὴν Ἰνδικὴν, καὶ ἐς τὸν Ἰνδὸν ποταμὸν, ὃς ἐς τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν ἐκδιδοῖ, καὶ ἐς τὴν Ἀραβίαν, καὶ ἐς τὸν Εὐφράτην ποταμὸν, καὶ ἐς τὴν Βαβυλῶνα

diturum manebat extrema dies. Similiter & Cæsar cavillatus est: nam præmonitus à vate, fatales sibi esse Idus Martias, ubi ea dies venit, exprobravit illi adesse Idus: & tamen ultra eas non vixit. Ita hic quoque omnia conveniunt prodigia, vatum monita æquo animo audita, cavillatio, prædictionis eventus inevitabilis. Scientiarum etiam fuere amatores, tam patriarum quàm Græcarum externarúmque: Alexander cum Brachmanis collocutus, qui habentur Indorum subtilissimi & sapientissimi, sicut Persarum Magi: Cæsar cum Ægyptiis, quando præsens Cleopatram reduxit in regnum. quapropter etiam in pace multa apud Romanos correxit: & annum ad id ætatis inæqualem propter intercalares menses (nam ratione lunari utebantur) juxta Solis cursum ordinavit, autoribus Ægyptiis. Quin & illud ei contigit, ut nemo ex conjuratis evaserit: sed pœnas meritas ejus filio dederint, sicut Alexandro interfectores Philippi. Quomodo autem dederint, dicetur in sequentibus voluminibus.

526

Brachmani Indorum subtilissimi & sapientissimi.

Annus à Cæsare ordinatus.

Nemo ex conjuratis Cæsaris pœnas evasit.

ὁπως δὲ ἔδοσαν, αἰ ἑξῆς βίβλοι δεικνύσιν.

αὐτίκα ἐν αὐτῇ τεθνήξεσθαι. ἐπιτάθασε ϳ κὴ ὁ Καῖσαρ ὁμοίως· τὰ γὰρ μάντεως αὐτῷ τῷ ἡμέρᾳ τῇ τελευτῆς ἀφεικότος, ὅτι μὴ παρεῖσαι τὰς Μαρτίας Εἰδοὺς ἐλθούσης τὴν ἡμέρας, ἔφη, τὰ μάντα ψεύδεσθαι, ὅτι παρεῖσαι αἱ Εἰδοὶ κὴ ἐν αὐτῇς ὅμως ἀπέθανε. ἔτα μὲν δὴ κὴ σημεῖα τὰ τοῦ σφᾶς ἐκλεύσασαν ὁμοίως, κὴ τοῖς πάνυ πεῖσιν αὐτὰ μάντεσιν οὐκ ἐξαπίνηαν. κὴ ἐκλώσαν ὅμως ὑπὸ τῷ λόγῳ τῶ μαντευμάτων. ἐγίνετο ϳ κὴ ἐς ἐπιστήμιλω τῶ ἄρετῆς τί τε πατρίου Ε Ἑλληνικῆς Ε ξένης, φιλόκαλοι· τὰ μὲ Ἰνδῶν Ἀλέξανδρ Θ ἐξετάζων τὰς Βραχμᾶνας, οἳ λεγῦσιν Ἰνδῶν εἶναι μετεωρολόγοι τι κὴ σοφοί, κὰ τὰ Περσῶν οἱ Μάγοι· τὰ δὲ Αἰγυπτίων ὁ Καῖσαρ, ὅτε σὺν Αἰγύπτῳ ἠλυθμ Θ, κὰ πάνυ Κλεοπάτραν· ὅθεν ἄρα Ε τ εἰρίμων καῶν πολλὰ Ῥωμαίοις διωρθώσατο, κὴ τὸν σύνιαυτὸν ἀνώμαλον ἐπ ὀκτὼ Δ[illegible] τὰς ἴσθ' ὅτε μείωσας ἐμβολίμες (κὴ γὰ σελήνιλω αὐτοῖς ἠλθμᾶτο) ἐς τ ϓ ἡλίᾳ δρόμον μετῶαλε, οἳ ἦσαν Αἰγύπτιοι. σωσίσῃ ϳ αὐτῷ δ τῶν ἐς τὸ σῶμα ἐπιβουλδύσαντα μηδένα Δ[illegible]φυγεῖν, ἀλλὰ τῷ παῖδ ἕκαση δίκλω ἀξίαν, κὰ πὶρ Ἀλεξάνδρᾳ τὰς Φίλιππον ἀνελόντας

Α ΠΠΙΑΝΟΥ Α ΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ Ρ ΩΜΑΙΚΩΝ ΕΜΦΥΛΙΩΝ. Γ.

ΟΥΤΩ μὲν δὴ Γάϊος Καῖσαρ, πλείστε Ρωμαίοις ἀξιος ἐς τὴν ἡγεμονίαν ἡβιώθης, ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ἀνῃρήτο, καὶ ὑπὸ δήμου τιθαπεύτο· ἀπάντων ἓν αὐτῷ τὸ σφαγίων δίκῃ δόντων, ὅπως οἱ ἀδελφαὶ ἔστοι μάλιστα ἔδοσαν, ἥδε ἡ βίβλος καὶ ἡ μετὰ τῦδε ἐπιδείξουσι, ἐπιλαμβάνουσα καὶ ὅσα ἄλλα Ρωμαίοις ἐμφύλια ἐς ἀλλήλους ἐγίγνετο ὁμοῦ.

Αντώνιον μὲν ἡ βουλὴ δι' αἰτίας ἔχουσα ἐπὶ τοῖς ἐπιταφίοις τοῦ Καίσαρος, ὑφ' ὧν δὴ μάλιστα ὁ δῆμος ἐμπεπλήκτο, ὑπερῄδετο τῇ ἄρτι ἐπιψηφισμένης ἀμνηστείας, καὶ ἐπὶ τὰς οἰκίας τῶν σφαγίων σὺν πυρὶ ἔθορμον· ὁ δὲ αὐτῶν χαλεπαίνουσαν, ἐς πρᾶξιν πολιτεύματος ἐς εὔνοιαν ἑαυτῷ μετέβαλεν· Αμφιος γὰρ ὁ ψαθυρόμελος, Μαρίου μὲν ὑποκλέπτης ἴσως ἔναγχος, καὶ δόλῳ Μάρειον ὑπερποιήσας τῷ δήμῳ· γιγνόμενος ἐν τῇ πρὸς τὸν ὑποκλοπὴν συγχύσει

APPIANI ALEXANDRINI ROMANARUM HISTORIARUM DE BELLIS CIVILIBUS LIBER III.

CÆSAR quidem in promovendis imperii Romani pomœriis omnium præstantissimus, sic ab inimicis occisus, publicè funeratus est. Quoniam verò omnes ejus percussores pœnas dederunt, de præcipuorum exitu hic liber & proximus tractabit, simúlque complectetur reliqua Romanorum bella civilia.

Quum enim senatus in Antonium culpam conferret, quòd ejus maximè opera in Cæsaris funere populus concitus, & legis de præteritarum injuriarum oblivione recens latæ oblitus, cum facibus accurrisset ad ædes conjuratorum, ille indignationem hanc uno suo facto ad rempublicam pertinente mutavit in benevolentiam. Erat Amatius quidam qui se falsò in Marii nomen inserverat quasi filius, gratiosus apud plebem ob C. Marii memoriam. Is quoniam hac simulatione effecerat, ut videretur non alienus à cognatione Cæsa-

527 Amatius.

ris, præ ceteris ægrè ferens ejus obitum, aram ubi crematus est posuit: stipatúsque manu juvenum audacium, terrori conjuratis fuit: quorum aliis ex Urbe fuga dilapsis, quotquot à Cæsare provincias acceperant, in eas profecti sunt: Decimus Brutus in Galliam Italiæ finitimam, Trebonius in Asiam, Tullius Cimber in Bithyniam. Cassius verò & Marcus Brutus qui maximè cordi erant senatui, in futurum annum designati fuerant à Cæsare cum prætoria potestate præsides, Syriæ Cassius, Brutus Macedoniæ: tunc verò ut prætores urbani ex officio curabant mittendos in colonias, præter alia concedentes eis ut possent portiones suas vendere. quod lex non permittebat nisi post annum vigesimum. His Amatius dicebatur moliri perniciem, nec aliud quàm occasionem expectare. Quo rumore motus Antonius pro potestate jussit comprehendi Amatium: móxque indicta causa interfecit per insignem audaciam. Id factum senatus miratus est ut vehemens & inconcessum legibus, libenti tamen animo tulit ut perutile: quòd alioqui parum tuti fore videbantur Brutus & Cassius. At milites Amatii ceteráque plebs, necati desiderio mota, & indignè ferens hanc sibi mercedem ab Antonio redditam, pro honore hactenus illi habito, rem non dissimulandam censuit: occupato igitur

Ara Cæsari posita.

Amatii interitus.

τῷ Καίσαρι, ὑπερήλγησε μάλιστα αὐτῷ πεθνεῶτος, ἐς βωμὸν ἐπαγαγόμενοι τῇ πυρᾷ, ἐς χεῖρας ἠσκητῶν ἀνδρῶν εἶχε, καὶ φοβεροὺς ἦν αὐτοῖς σφαγεῦσιν, ὧν οἱ μὲν ἄλλοι διεφεύγοσαν ἐκ τῆς πόλεως, καὶ ὅσα παρ' αὐτῷ Καίσαρος εἰλήφεσαν ἡγεμονίας ἐθνῶν, ἀπεληλύθεσαν ἐπὶ τὰς ἡγεμονίας, Βροῦτος μὲν ὁ Δέκμος ἐς τὴν ὁμώνυμον τῆς Ἰταλίας Κελτικὴν, Τρεβώνιος δὲ ἐς τὴν Ἀσίαν, τὴν δὲ Ἰωνίαν, Τύλλιος δὲ Κίμβερ ἐς Βιθυνίαν· Κάσσιος δὲ καὶ Βροῦτος ὁ Μάρκος, ὧν δὴ καὶ μάλιστα ἡ βουλὴ διέφερεν, ἤρθωτο μὲν κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ Καίσαρος ἐς τὸ μέλλον τῆς ἡγεμονεύειν, Συρίας μὲν ὁ Κάσσιος, καὶ Μακεδονίας ὁ Βροῦτος· ἔτι δὲ ὄντες ἀστικοὶ στρατηγοὶ ὑπ' ἀνάγκης καὶ ἀλλοτρίγμασιν, οἷα στρατηγοῖς τοῖς κληρούχοις ἐθεραπεύσουν, ὅσοις τι ἄλλοις ἐπιτρέπουσιν, καὶ τὰ κληρουχεῖα συγχωρεῖν αὐτοῖς πιπρασκεῖν, δὲ νόμος κωλύοντος αὐτοὺς ἐκτὸς ἐτῶν ἀποδίδοσθαι· σὺν αὐτοῖς δὲ ὁ Ἀμάτιος ὅτε σωτύχοι, ἐς ἐπιβουλὴν ἐλέγετο. τῷδε σὺν τῷ λόγῳ ὁ ἐπιθυμῶν ὁ Ἀντώνιος ἐπιβάλλων τὸν ὕπατος, συλλαμβάνει ἐς κτείνει τὸν Ἀμάτιον χωρὶς δίκης μάλα ἡσσίως· καὶ ἡ βουλὴ τὸ μὲν ἔργον ἐθαύμαζεν, ὡς μέγα καὶ παράτολμον, τῶν δὲ χρείαν αὐτῷ σφισποιῶν ἤδιστο· ἐ γὰρ αὐτοῖς ἐδόκει τοιαῦτα τολμᾶν ἀσφαλῶς καὶ Βρούτου ἐς Κάσσιον ἔτι. ἡ δὲ Ἀματίου στρατιώτης, καὶ ὁ ἄλλος δῆμος ἐπ' οἰκείοις, πόθῳ τοῦ Ἀματίου, καὶ ἀγανακτήσ δὲ γιγνόμενοι, ὅτι μάλιστα αὐτὸ ὁ Ἀντώνιος ἐπεποίηκε, τὸν δὲ δῆμον παρώφθη, οὐκ ἠξίουν σφῶν κατα-

φρονεῖν

φορεῖν· τὸν ἀγῶνα οὖν καταλαβόντες ἔσων, καὶ τὸν Ἀντώνιον ἐβλασφήμουν, καὶ τὰς ἀρχὰς σκέλδιον ἀντὶ Ἀματίου τοῦ βωμὸν σκηπτοῦν, ἐφ' οὗ ἐπ' αὐτῷ Καίσαρι πρώτῳ ἐξελαυνόμενοι σὺν τοῖς ἀγάλμασιν ὑπὸ τραχήλων ἐπιπεμφθέντων ὑπὸ Ἀντωνίου, μᾶλλον τε ἠλαυνόκτουν καὶ σκεκράγεσαν, καὶ ἕδρας ἔνιοι τοῦ Καίσαρος ἀνδριάντων ἐπεδείκνυον ἀνηρημένων· ὡς δέ τις αὐτοῖς ἔφη, καὶ τὸ ἐργαστήριον, ἔνθα οἱ ἀνδριάντες ἀνεπυθάνοντο, δείξειν, εὐθὺς εἵποντο, καὶ ἰδόντες συνεπίμπρασαν, ὡς ἑτέρων ἐπιπεμφθέντων ἐξ Ἀντωνίου ἀμυνόμενοί τε ἀνηρέθησάν τινες, καὶ συλληφθέντες ἕτεροι σπαραχθῆναι, ὅσοι θεράποντες ἦσαν, οἱ δ' ἐλεύθεροι καὶ ἐς κρημνὸν καταῤῥίφησαν. ἐς ὃ μὲν πάροχος ἐπέπαυτο. μίσος δ' ἄῤῥητον ἐς δέησις εὐνοίας τοῦ δήμου ἐς τὸν Ἀντώνιον ἐγίγνετο· ἡ βουλὴ δ' ἔχαιρον ὡς οὐκ ἂν ἑτέρως ἐν ἀδείᾳ ἐς τὰ ἀμφὶ τὸν Βροῦτον ἡσυχάσοντες. ὡς δὲ καὶ Σέξτον Πομπήϊον ὁ Ἀντώνιος, τὸν Πομπηΐου Μάγνου ἀποδήμου παῖδα ὄντος, εἰσηγήσατο καλεῖν ἐξ Ἱσπανίας, πολεμούμενον ἐπὶ τοῦ Καίσαρος στρατηγῶν, ἀντί τε τῆς πατρῴας οὐσίας δεδημευμένης σὺν τοῖς ἄλλοις αὐτοῦ δισχιλίων μυριάδας Ἀττικὰς δραχμῶν πεντακισχιλίας, εἶναι δὲ στρατηγὸν ἤδη τῆς θαλάσσης, καθὼς καὶ ὁ πατὴρ αὐτῷ, καὶ τοῖς Ῥωμαίων ναυσὶν αὐτίκα τοῖς πανταχοῦ χρῆσθαι εἰς τὰ ἐπείγοντα, θαυμάζουσα ἑκάστοτε ἡ βουλὴ, μήτε τὸν ἐξοδιασθῆναι, καὶ τὸν Ἀντώνιον ἐπὶ ὅλῳ εὐφημοῦν ἡμέραν. ὁ γάρ τις

foro convitiosè clamabant in Antonium, flagitantes à magistratibus, ut quando Amatii parum valuisset autoritas, ipsi aram dedicarent ubi sacra facerent Cæsari primi omnium. Sed quum inde submoverentur per Antonianos milites, magis etiam exasperati vociferabantur, nonnulli ostentantes bases, unde statuæ Cæsaris avulsæ fuerant. Ubi verò quidam ait se ostensurum & officinam in qua illæ in alias facies refingebantur, statim eum secuti, re conspecta incenderunt eam: quúmque alia manus Antonianorum ad restinguendum superveniss̄et, aliquot ex eis occisi sunt, alii comprehensi, ex quibus quotquot servi erant, suspenderunt, ingenuos verò è rupe præcipitarunt. Tumultu sedato, benevolentia plebis erga Antonium in odium versa est: patres contrà gaudebant, quòd aliàs Cassianis nulla foret securitas. Ut verò Antonius ad senatum retulit de vocando Sexto Pompeio, Magni, omnibus desiderati, filio, qui tum impugnabatur à Cæsarianis in Hispania: utque pro paternis bonis in ærarium redactis darentur ei ex publico quingenties sestertiùm, utque decerneretur ei, sicut prius patri, maris imperium, classisque traderetur ad usus necessarios: patres mirabundi probaverunt omnia, ipsúmque sententiæ hujus autorem faustissimis acclamationibus per ejus dici reliquum prosecuti sunt. Nemo enim unquam eis visus

528

Servi suspensi, ingenui è rupe præcipitati.

Antonius de vocando Sexto Pompeio ad senatum refert.

est

est amantior reipublicæ quàm Magnus, nemo apud populum desideratior. Ex cujus factione quoniam Brutus Cassiúsque erant, & tunc ab omnibus honorabantur, videbatur tutos fore in posterum, & approbato eorum facto, partibusque ipsorum prævalentibus, incolumem fore rempublicam. Quapropter & Cicero continuè laudabat Antonium, & senatus non ignarus ei plebem infensam, propalam perniciem moliri, permisit ut ex præsenti veteranorum copia satellitium sibi deligeret. Ille verò, sive quia hoc jam antè egerat, sive fortuitam occasionem libenter arripiens, deligendo sibi custodes, continuè numerum augebat, donec explevit sex millia, non ex gregariis, quos quoties opus esset aliunde paraturum se putabat facilè, sed ex centurionibus artium bellicarum peritis longo usu, quos in communi sub Cæsare, militia familiares sibi fecerat. Ex his ipsis tribunos etiam legit pro cujusque dignitate, habuítque in honore, consiliis quoque præterquam secretioribus adhibens. At senatus jam suspectos habens, vel propter multitudinem nimiam, vel quòd essent lectissimi, suadere cœpit ut ad cavendam invidiam numerus in modum certum qui satis esset redigeretur: promisit ille se facturum quamprimum plebs redierit ad quietem pristinam. Et quia senatusconsulto rata erant acta Cæsaris ac consilia: quorum commentarios habebat Antonius, si-

Cicero Antonium laudat.

Satellitium militum Antonio contra plebem datum.

529

αὐτοῖς ἐδόκει Μάγνε ἡνίκα δημοκρατικώτερον, ὅθεν ἀδεῶς ἐπηντόμεις ἐῶ· ὅ τε Κάσσιος καὶ ὁ Βροῦτος οὐκ ἦ σώσεως ὄντε τ' Μάγνε, καὶ πᾶσι τότε τιμιωτάτω, τῆς σωτηρίας ἐδόκησεν ἔξειν ἀσφαλῶς, ἐ τῷ γνώμῃ ὧν ἐπεπράχεσαν ἐγκρατῆ, ἐ τῷ δημοκρατίαν ἐς τέλος ἐπιζεῦξαι, τῆς μοίρας σφῶν ἀνισχούσης· ἀ ἐ Κικέρων σωτηρίως ἐπῄνει τ' Ἀντώνιον, καὶ ἡ βουλὴ συγγινώσκουσα αὐτῷ δημοσίᾳ ἐπῄνεσε τὸν δῆμον, ἐδόκει φρουρὰν αὐτῷ ἐπιτήδειον εἶναι τὸ σῶμα οὐκ ἐῶσα ἐξορκοδυμῶν ἐ ἐπιθημωνιῶν κατ' αὐτὸ κρατεῖν. ὁ δὲ εἴτε ἐς τὸ αὐτὸ πίνων πεπραχὼς, εἴτε τῷ σωτηρίαν, ὡς εὐχρηστον, ἀσπασάμενος, τῶν φρουρῶν κατέλεγεν ἀεὶ προστιθεὶς μίσθους ἐς ἑξακισχιλίους, ἐκ οὐ τῶν ὁμοφύλων ἐπωλίτων, ἐς ὁμοίως ἂν οὐ πᾶς χρείας ᾤετο ἕξειν καὶ ἑτέρωθεν, ἀλλὰ πόντας λοχαγοὺς ὡς ἡμιονικούς τε καὶ ἐμπειροπολέμους, καὶ οἱ μὲν ἄλλους ἐκ τῆς σκηνῆς τῆς τῶν Καίσαρος ταξιαρχοὺς δ' αὐτὸς ἐς τὸν πρέποντα κόσμον ἐξ αὐτῶν ἑκάστων ἐπιστήσας, ἤγετο ἐν τιμῇ, καὶ κοινωνὸς ἐποιεῖτο τῶν φανερῶν βουλευμάτων. ἡ δὲ βουλὴ τό τε πλῆθος αὐτῶν ἐ τῶν ἐπιλέξιν ἐν ὑπονοίᾳ τιθέμενοι, σωφρονέστερον τὸν φρουρὸν, ὡς ἐπίφθονον, ἐς τὸ μέτριον ἐπανάγειν· ὁ δὲ ὑπισχνεῖτο ποιήσειν, ὅταν σῶσιν τοῦ ὄχλου τὸ παροξυνόδες. ἐψηφίσαντο δὲ ἀναγκαῖα κώλυα, ὅσα Καίσαρι πίπτοντά τε καὶ γνώσεσθαι βεβούλευτο, τὰ ὑπομνήματα τῶν βεβουλευμένων ἃ

Ἀντώνιος

Αντώνιος ἴσχυεν, καὶ τὰ γράμματα ἃ Καῖσαρος Φαβιόλον ἐς πάντας οἱ πειθόμενον, ὅτι καὶ ὁ Καῖσαρ τὰ τοιαῦτ' αἰτήματα ἐς τὸν Αντώνιον ἐξενεγκὼν ἀπετύθετο, πολλὰ ἐς πολλῶν χάριν προστιθεὶς, καὶ ἐδωρεῖτο πόλεσι, καὶ δωρεαῖς, καὶ τοῖσδε τοῖς ἑαυτοῦ φρουροῖς, καὶ ἐπεγράφετο μὲν πᾶσι τοῖς αἰτοῦσι τὰ Καίσαρος ὑπομνήματα, τῶν δὲ χάριν οἱ λαβόντες ἤδεσαν Αντωνίῳ. τῷ δ' αὐτῷ τρόπῳ καὶ ἐς τὸ βουλευτήριον πολλοὺς κατέλεγε, καὶ ἄλλα τῇ βουλῇ δι' ὀλιγωρίας ἐπράσσετο, ἵνα μὴ φθονοῖτο ἔτι τῆς φρουρᾶς. καὶ Αντωνίῳ μὲν ἀμφὶ ταῦτα ἦν.

Ὁ δὲ Βροῦτος καὶ ὁ Κάσσιος ὅτε τινὰς καὶ παρὰ τοῦ δήμου σφίσιν, ἢ καὶ παρὰ τῶν ἐξεστρατευμένων εἰρωνείαν φωνήσαντος, ὅτε τὸν ὀνείδειον Ἄματιον, καὶ παρ' ἑτέρων αὖ αὐτοῖς ἀδικίαν ἠγούμενοι γιγνομένην, οὔτε τὸ ποικίλον Αντωνίου φέροντες ἀφόβως ἔτι καὶ στρατιὰν ἔχοντος, ὅτε τὸν δημοκρατικὸν βεβαιοῦντο ἔργοις ὁρῶντες, ἀλλὰ καὶ ἐς τοῦτο ὑφορώμενοι τὸν Αντώνιον, δεκέμβριον μηνίσκον ἐπιποίθησιν ἔχοντι ὡς πολεμοῦς τρία τέλη στρατοῦ καὶ παρὰ Τρεβώνιον ἐς τὴν Ἀσίαν, καὶ παρὰ Τύλλιον ἐς Βιθυνίαν κρύφα ἔπεμπον χρήματα ἀγεῖραι ἀφανῶς, καὶ στρατὸν ἀθρόως ἀπολιπόντας, αὐτοί τε ἠπείγοντο τῶν δεδομένων σφίσιν ὑπὸ τοῦ Καίσαρος ἐθνῶν λαβέσθαι. καὶ χρόνου δὲ ὄντος συγχωροῦντος αὐτοῖς, ἀπρεπὲς ἡγούμενοι τὴν ἐν ἀσχολίᾳ στρατηγίαν παραλιπόντες ἀτελῆ, δόξαν ὑποπτοῦ φιλαρχίας ἐθνῶν ἐνίγκασθαι, ἠρέμουν ὅμως ὑπὸ ἀνάγκης τὸν μέσον ἀφέστηκα διατρίψαι ποι μᾶλλον ἰδιωτεύοντες, ἢ ἐν ἀσχολίᾳ στρατηγεῖν, μύλque scribam Cæsaris Taberium sibi obsequentissimum, quando hujusmodi postulata Cæsar ipse abiturus in arbitrium Antonii rejecerat, multa in multorum gratiam adjecit, civitatibus dynastisque gratificans, & suis custodibus, quasi ex præscripto illius: sed acceptorum beneficiorum gratia soli debebatur Antonio. pari ratione & in senatum multos allegit, aliáque ex senatus voluntate faciebat, quo minus invidiosa apud eum esset sua custodia. Taberius Cæsaris scriba. Antonius multa commentariis Cæsaris adjecit.

Dum Antonius circa hæc satagit, Brutus Cassiúsque, quòd & veteranos & plebem parum pacato erga se cernerent animo, & posse aliquem alium exoriri, qui insidias quales prius Amatius contra se struerent, solliciti de Antonii quoque inconstantia, tunc suffulti militaribus copiis, jámque suspectum habentes, quasi per eum staret, quominus confirmaretur status reipublicæ, Decimo Bruto maximè fidebant, in propinquo habenti legiones tres: simúlque Trebonium in Asia, Tullium in Bithynia clàm per literas monebant, ut occultè pecunias colligerent, & de exercitu dispicerent, ipsíque festinabant ad provincias acceptas à Cæsare. Sed quoniam tempus aliter ferebat, indecorum rati ante magistratus exitum, provincias ambitiosè invadere, maluerunt privati reliquum anni agere, quàm urbanas jurisdictiones administrare, Literæ Bruti & Cassii. 530

quum

quum nec securi essent, & minus honorati quàm pro merito. Hoc intellecto senatus præfecit eos frumento undecunque in urbem convehendo, usque ad tempus abeundi in provincias, quod factum est ideo, ne Brutus Cassiúsque viderentur fugere: tanta habebatur existimationis eorum ratio, quando per hos potissimùm senatus Cæsaris percussorum partes fovebat. Prætoribus deinde urbem egressis, Antonius jam solus potens, dispiciebat sibi de aliqua provincia cum exercitu, Syriæ maximè cupidus, sed non ignarus se magis etiam suspectum fore si eam sibi dari peteret: jámque subornatus erat illi adversarius Dolobella, ipsius collega, propter simultatem veterem. Itaque ipsi ut juveni ambitioso persuasit, peteret mitti se in Syriam posthabito Cassio, & ad exercitum contra Parthos conscriptum: peteret autem non à senatu, nec enim licebat, sed rogatione apud populum: qui lætus & nihil cunctatus rogationem tulit. senatu verò causante eum discedere à decretis Cæsaris, respondit Parthicum bellum nemini destinatum à Cæsare: ceterùm Cassium qui accepisset Syriam, ipsum prius mutasse illius decreta, dum contra legem permitteret colonis ante vigesimum annum portiones suas vendere: pertineréque ad suam contumeliam si Dolobellæ præferatur Cassius. Tum

Antonius.

Dolobella.

ἔτε ἀφόρως ἔχοντες, ὅτε τὰ ἐπὶ τε ἐφ' οἷς ὑπὲρ τ πατελθὸς ἐπραξεπεν πεωῶμοι. ὅτε οἳ αὐτοῖς ἔχουσιν, ἡ βουλὴ συνειδυῖα τ γνώμλω, ἔδωκε σίτε τῇ πολῇ φρτίσαι ἐξ ὅσης δυώαιντο γῆς, μηχ αὐτοὺς ὁ χρόν@ τ ἐθνῶν τ ἐφαπτγίας καπελάβοι· ἡ ἡ μὲρ ὅπως ἐπραξεν ἵνα μὴ ποτε Βρετ@· ἡ Καισι@ φοβγειν δοκεῖεν· πεφὶ αὐτῶν φρφτὶς λῶ ἄμα Ϲ αἰδως, ἵνα ἡ τοῖς ἄλλοις σφαγεῦσι λάβ τὸ δὲ μάλιστα συνελάμβοκον. ἐξιόντων οἶν τ πόλεως τ ἀμφὶ τ Βρτ@ον, ἐπὶ δωυαςείας ὧν ὁ Ἀντων@ ἤδη μοναρχικῆς, ὀχλῶ εἶναι καὶ τραπὰς αὐτῷ ὑπελείπετ, ἡ Συρίας μὲ ἐπεθύμει μάλιστα, σκοπγνὸς οἶν ὧν δι' ὑπονοίας, ἡ μάλλον ἐσομθρ@, εἴ π αὐτοῦ Ϲ γὰρ αὐτῷ κρύφα Δολοβέλλαν τ ἐπὶ ὕπατον ἐπείληφεν ἐς σκατίωσιν τ βυλῆ, λάθρα φορῳ αὐτὸ τῷ Λέντλῳ γνώμλον. αὐτὸν οὖν τ Δολοβέλλαν Ἀντων@ νέον τε ἡ φιλόπμον ὄδὸς, ἔπεισεν αὐτὸν Συρίαν αἰτῆ Καισάρ, ἡ τ ἐς Παρθυαίους πρειλεγμένον στρατὸν ἐπὶ τὸς Παρθυαίους, αὐτῶν οἶν ὁ ῥηθὶς τ βυλῆς (ὁ γὰρ ἐξὸν) ἀλλὰ ῥηθὶς δήμου, νόμῳ· Ϲ ὁ μὲ ἠθέτει, ἀντίκα ῥηθὺτίθη τ νόμον· Ϲ τ βυλῆς αἰπωμθμης αὐτὸν παρελύν τ δόξαντε τῷ Καίσαρι, τ μὲρ πρ Παρθυαίους πόλεμον, ὠδεῖ, ἐφ' ὑπὸ Καίσαρος ἐπιτετάφθαι, Καῖσιον ἦ τ Συρίας ἀξιωθέντα, αὐτ τε τ Καίσαρος ῥηθέντ ἀλλὰ ἐμ δόντε πωλεῖν τὰ κληρυχήμθ τοῖ λαοῖσι ῥηθ τ νενομισμένων ἐκτ ἐτῶν, Ϲ αὐτὸς ἦ αἰδοῖος, Συρία ἐκ ἀξιωμθμ@ Δολοβέλλας ὢν, ἐπ

Καισα

Καισίν· οἱ μὲ δὴ τ δημάρχων τινὰ Ἀσπρήνατα ἔπεισεν ἐν τῇ χειροτονίᾳ ψῆφόν τε ἐκφέρειν διοσημείας, ἐλπίσαντές τι ἐς Ἀντώνιον συμπροθύξειν, ὕπατόν τε ὄντα, καὶ τῶν σημείων ἱερέα, ἐς Δολοβέλλαν ἔτι νομίζοντον εἶναι τῷ Δολοβέλλᾳ. ὁ δ' Ἀντώνιος, ἐπεὶ τ χειροτονίας ἔσης, ὁ Ἀσπρήνας ἔφη διοσημείαν ἀπαίσιον γεγενέναι, ἔθος ὄντως ἐτέρους ἐπὶ τοῦτο πέμπειν, πάνυ χαλεπήναντος τῷ Ἀσπρήνᾳ καὶ φύσαντος, τὰς κεφαλὰς σκέλλειν χρονίσειν τε δὲ Δολοβέλλα· καὶ γενέσθαι μὲ ὕπο Συρίας ἡγεμὼν Δολοβέλλαν, ἐς στρατηγὸς καὶ πολέμου καὶ τοῦ Παρθυαίους, καὶ στρατιᾶς τῆς ἐς αὐτὸν ὑπὸ Καίσαρος καταλεγθείσης, ὅση τε ἐκ Μακεδονίας ἐξεληλύθει. καὶ ὁ Ἀντώνιος τότε ἐκεῖνον ἤγνωτο συμπροάξοντα τῷ Δολοβέλλᾳ. γεχθομένων ἢ τῶνδε ἐν τῷ δήμῳ, τῷ βουλῷ ὁ Ἀντώνιος ἤτει Μακεδονίαν, εὖ εἰδὼς ὅτι αἰδέσονται μὴ Συρίαν δοθεῖσαν Δολοβέλλᾳ, ἀντεπιτίν ἐκ Μακεδονίας Ἀντωνίῳ, ἐς τοῦτο γομένης στρατηγοῦ ἡγουμένης, καὶ ἔδοξαν μὲ ἀκόντες, καὶ ὁ θυμῷ τι ἔχοντες, ὅπως τὸν ἐν αὐτῇ στρατὸν ἐκπέμψῃσιν ὁ Ἀντώνιος τῷ Δολοβέλλᾳ, ἠγάπων ἢ ὅμως Δολοβέλλαν ἔχειν τ στρατὸν Ἀντωνίου μᾶλλον· ἐν καιρῷ δὲ αὐτοῖ τ Ἀντώνιον τοῖς ἀμφὶ τ Κάσσιον αἰτήσαντων ἑτέρᾳ ἔθνη, ἐς ἔδοξη Κυρήνη τε ἐς Κρήτη· ὡς δ' ἑτέροις δοκεῖ, τάδε μὲ ἀμφοτέρῳ Καισίῳ, Βιθυνία ἢ Βρούτῳ. τὰ μὲ δὴ γιγνόμενα ἐν Ῥώμῃ τοιάδε ἦν.

Ὀκτάβιος ἢ τ ἀδελφῆς ἐς Καίσαρος θυγατρὶδὲς, ἱππαρχος μὲν αὐτῷ Καισαρος γεγονὼς ἐκ ἴσης, ἐξ ἃ τηίδε τῷ τιμῷ ὁ Καίσαρ ipse

senatus Asprenatem tribunum plebis subornavit, ut in comitiis obnuntiaret malum augurium, sperans adjuturum se hic Antonium, qui & consul & augur, inimicus adhuc putabatur Dolobellæ. Id ubi fecit tribunus, quod officium erat alterius, Antonius offensus mendacio, jussit tribus ferre de Dolobella suffragia. Sic Syria obvenit illi provincia, simulque bellum Parthicum, legionesque ad id destinatæ à Cæsare, unà cum his quæ in Macedoniam præcesserant. ac tum demum apparuit, favere collegæ Antonium. His à populo impetratis, ipse à senatu popposcit Macedoniam, sciens quòd post concessam alteri Syriam, puderet eos pernegare sibi de Macedonia, præsertim quum ea provincia careret exercitu: & obtinuit, ab invitis tamen, mirantibusque quòd passus esset prius legiones inde Dolobellam deducere, penes quem malebant esse illum exercitum. Et commodum placuit eis ab Antonio vicissim alias Cassianis provincias petere: estque impetrata Cynerensis atque Creta, vel, ut alii produnt, hæ ambæ Cassio, Bruto verò Bithynia. Hic tum erat rerum urbanarum status.

Asprenas trib. pl.

531

Ceterùm Octavius, Cæsaris ex fororis filia nepos, avunculi magister equitum in unum annum creatus erat, posteaquam

Octavius. Cæsaris ex fororis filia nepos.

ipse Cæsar hunc magistratum annuum, quo per plures amicos circumferretur, fecerat: sed quòd adolescens adhuc esset, Apolloniam quæ Ionio mari imminet, missus est ut literas simul & rem militarem disceret, expeditionis comes futurus: ad quem alæ equitum è Macedonia vicissim commeabant, cum quibus exerceretur: & nonnulli tribuni præfectíque sæpe illuc veniebant salutaturi ut cognatum Cæsaris: atque ita comiter omnes excipiendo gratiosus etiam apud exercitum factus est. Sexto autem mense postquam eò venerat, annuntiatur ei circa vesperam, Cæsarem occisum in senatu ab amicissimis, & qui tum plurimùm poterant: & quia nondum quicquam præterea nuntiatum fuerat, expavit, quòd nesciret num de communi senatus voluntate, an paucorum audacia factum id esset: & num facinorosi pœnas dedissent, an superstites essent, vel etiam grati multitudini. Sic hæsitanti Romani amici suadebant ut ad legiones in Macedoniam securitatis causa confugeret: & ubi certior fieret privatim id esse maleficium, resumpto animo ulciscereturque Cæsarem. Nec deerant tribuni qui ad tuendam ejus incolumitatem polliceren-
tur suam operam. Sed mater & vitricus Philippus ex Urbe scripserunt ei, ne nimis extolleretur hujusmodi pollicitis, néve quicquam tentaret audacius: memor quomodo Cæsar superatis omnibus inimicis, per amicos oppres-

Apolloniam missus ut literas & rem militarem discat.

532

Matris & vitrici Philippi ad Octavium literæ cum monitis.

ἐς τὰς φίλους ἀδελφίδεον, ἐπεὶ ἔδ' ὅτε ἐποιεῖτο εἶναι. μειρακίου δ' ἔτι ὄντος, ἐς Ἀπολλωνίαν τὴν ἐπὶ Ἰονίῳ παιδεύεσθαί τε καὶ ἀσκεῖν τὰ πολέμια ἐπέμποτο ὑπὸ Καίσαρος, ὡς ἐς τὰς πολεμίους ἐρήμους αὐτοῦ, καὶ αὐτὸν ἐν τῇ Ἀπολλωνίᾳ ἐπποίων ἴλαις παραμείξοντα. ἐκ Μακεδονίας ἐπῄεσαν συνήθως. ἐς δὲ τὴν ἡμέραν ἑκάστου τινὸς ὡς συνήθους Καίσαρος ἅμιλλαι ἐπφοίτων, γνῶσίς τε ἐκ τόπου αὐτοῦ καὶ ἔννοια τοῦδε ἑκάστου τις ἐγίγνετο σὺν χάρισι δεξιωμένων παῖδα. ἕκτον δὴ ἔχοντι μῆνα ἐν τῇ Ἀπολλωνίᾳ, ἀγγέλλεται τῷ ἱππάρχῃ ὁ Καῖσαρ ἀπηγμένος ἐν τῷ βουλευτηρίῳ τοῖς φιλτάτοις, καὶ παρ' αὐτοῦ δωματωτάτοις τινὶ μάλιστα· τὰ δὲ λοιπὰ ἀδηλος ἀπήγγελθέντος πω, δίκῃ αὐτὸν ἐπελθεῖν καὶ ἄγνοια, εἴτε κοινὴν ἐκ τοῦ βουλεύματος τὸ ἔργον, εἴτε ἐξ ἑτέρας ἁμαρτίας ἴδιον, ἐξ εἰ δίκῃ ἤδη τοῖς πολλοῖς δεδώκοιεν, ἢ μὴ τῶνδε εἶεν, ἢ μὴ τὰ πλῆθος αὐτοῖς σωτήριον· ἐφ' οἷς οἱ φίλοι ἐκ Ῥώμης ὑπετίθεντο τοῦτα, ὥστε οἱ μὲ ἐς φυλακὴν τοῦ σώματος αὐτὸν ἐξίεσαν ἐπὶ τὸν ἐν Μακεδονίᾳ στρατὸν καταφυγεῖν, ἐ ὅτε μάθοι μὴ κοινὸν εἶναι τὸ ἔργον, ἐπιθαῤῥήσαντα τοῖς ἐχθροῖς ἀμύνειν τῇ Καίσαρος· μὴ ἧσσον οἱ μὴ τῶν ἡμερῶν αὐτὸν ἐλθόντα φυλάξειν ὑπεδέχοντο. ἡ δὲ μήτηρ ἐ Φίλιππος ὃς εἶχεν αὐτῷ, ἀπὸ Ῥώμης ἔγραφον μήτε ἐπαίρεσθαι, μήτε ἁμαρτεῖν πω, μεμνημένον οἷα Καῖσαρ ὁ πάντος ἐχθροῦ κρατήσας ὑπὸ τῶν φιλτάτων μάλιστα πάθοι· τὰ δ' ἰδιωτικώτερα, ὡς ἐν τοῖς παροῦσι

ακεν-

ἀκινδυνότερα, αἰρεῖσθαι μᾶλλον, ἢ ἐκεῖσε σφᾶς εἰς Ῥ'ώμιλιν ἐπιζεύξαι φυλακὴν ὁμόρον· εἰς Ὀκτάουιον ἐνδοὺς ἀφ' ὅτου ἐπ' ἀγχοτάτω τῆ ἐπὶ τοῦ Ῥηνὸν χωρήσων, τοὺς ἡγεμόνας τῆ στρατοῦ ἐξιωσάμενος, διέπλει τὸν Ἴόνιον, ἐκ δὲ τοῦ Βρεντεσίου (οὔπω γὰρ πω τοὐκεῖθι στρατὸς πεῖραν εἰληφὼς πάντα ἐφυλάσσετο) ἀλλ' ἐς ἑτέραν ἐκ μακρῶν ἀπὸ τοῦ Βρεντεσίου πόλιν ὀκτὼ ἔσπε ὁδοῦ, ἣ ὄνομα Λεππίαν· ἐνῴκουν δὲ αὐτὴν ἐνυλιστῆς ἀφ' ἑστίας. ὡς δ' οἱ τάπε ἀκριβέστερα περὶ τοῦ φόνου, καὶ τοῦ δήμοσιν πάθους, τῆ τε ἀφ' ἡκῶν καὶ τῶν ἐψηφισμένων ἦλθε τὰ ἀντίγραφα, οἱ μὲν ἐπὶ μᾶλλον αὐτὸν ἠξίουν τοὺς ἐχθροὺς Καίσαρος δεδιέναι, ἰόν τε αὐτῆ καὶ κληρονόμον ὄντα, καὶ πυνθάνοιτο ἅμα τῆ κλήρα τῶν θεσπιῶν ἀπέπαθεν. ὁ δὲ ἧσσον οἱ καὶ τὸ μὴ πιμπρᾶναι αὐτὸν Καίσαρι αἰχρὸν ἡγούμενος, ἐς τὸ Βρεντέσιον ἦει, ἀφιέμενος δὲ διεφθείροντο, μήτις ἐκ τῆς φονίου ἐγκαθίζοιτο σύνδρα. ὡς δ' αὐτῷ δὲ ὁ ἐνθάδε στρατὸς εἶεν Καίσαρος ἰὸν δεξιούμενος ἀπήντα, θαῤῥοῦντες ἔθνει, δὲ ἐνόμιζε Καίσαρ. ἔθος γὰρ τοῖς Ῥ'ωμαίοις τοὺς θεοὺς τοὺς τῶν θεμένων ὀνομάζειν ἐπιλαμβάνειν· ὁ δ' οὐκ ἐπίλαθεν, ἀλλὰ δὲ τὸ αὐτῆ καὶ τὸ πατρῷον ὅλως ἐνήλαξεν, ἀντὶ Ὀκτάουιος παῖδος Ὀκτάουίου, Καῖσαρ εἶναι καὶ Καίσαρος υἱὸς, καὶ διετέλεσεν οὕτω χρώμενος· ἐνθύς τε ἐς αὐτὸν ὁδρωμένου δὲ πειθαρχοῦντες, ὡς ἕκαστος, πλῆθος ἀνθρώπων συνῄθροιστο, οἱ μὲν ὑπὸ φιλίας Καίσαρος, οἱ δ' ἐξελαυνόμενοι καὶ ἁρπαγῆς αὐτῆ, καὶ

sus sit: tutius fore si intra privatam conditionem ad tempus se contineat, & ad urbem conferat cum amicorum cohorte. His ille permotus, quòd nondum cognovisset quid cædem secutum vale dicto præfectis exercitus, trajecit, non tamen Brundisium (quippe incertus de militum ejus loci voluntate cavebat omnia) sed in aliud oppidum non longè inde remotum, cui nomen Lupiæ: ibique aliquantisper diversatus est. Deinde ubi literis accuratius scriptis factus est certior de dolore ob eam necem publico, de testamento & senatusconsultis, amici tanto magis timendos censebant inimicos Cæsaris, quando & hæres sit & filius: hortabantúrque ut unà cum hæreditate adoptionem recusaret. Ille non minùs hoc tempore ratus, quàm non ulcisci Cæsaris injuriam, Brundisium profectus est, præmissis qui scrutarentur, ne forte quis ex illius percussoribus ibi lateret in insidiis. Ut verò ab eo exercitu obviam progresso tanquam Cæsaris filius exceptus est, ad audendum confirmatus, sacrificavit, confestímque cœpit nominari Cæsar, quum alioquin Romanis sit mos, assumere nomen patris adoptivi: hic verò id omnino mutavit, pro Octavio Octavii filio dictus in perpetuum Cæsar filius Cæsaris. Ad quod nomen mox, non aliter quàm ad verum filium, undique magnus concursus fuit partim amicorum Cæsaris, partim libertinorum & mancipiorum, cum

Amici Octavium hortantur cum hæreditate adoptionem Cæsaris relinquere.

Octavius Cæsar appellatus.

533 Confluentium ad Cæsarem adolescentem turba.

cíſque militum etiam, vel qui apparatum & pecunias ferebant in Macedoniam, vel qui vectigalia pecuniámque aliam ex provinciis exactam portabant Brundiſium. Ille tum multitudine ad ſe confluentium, tum Cæſar, nominis vulgo gratioſiſſimi exiſtimatione factus auctior & confidentior, ad Urbem iter fecit, cum haudquaquam contemnendo comitatu, indies torrentis modo creſcente: à vi aperta jam tutus propter eam quam circa ſe habebat frequentiam, ſed ob hoc ipſum magis ſuſpicax, ut in recenti familiaritate fermè omnium. Civitatum verò aliæ quidem non admodum æquo erga eum erant animo: ceterùm veterani Cæſaris qui nuper agros acceperant, confluebant è coloniis in adoleſcentis gratiam, deplorantes Cæſarem, Antonio contrà maledicentes, qui tantum ſcelus inultum reliquiſſet, profitentéſque ſe ultores, modò daretur cujus auſpiciis id poſſent efficere: quos Cæſar laudatos, & rem differre juſſos, dimiſit. Jámque prope Terracinam venerat, ad quinquageſimum ab Urbe lapidem, quum nuntiatum eſt conſules ademiſſe Caſſio Brutóque Syriam & Macedoniam, pro quibus conceſſas eis in ſolamen alias minores provincias, Cyrenenſem & Cretam inſulam: revertiſſéque in Urbem quoſdam exules, & accitum Pompeium: lectos aliquot in ſenatum, multáque alia fieri. Poſtquam autem in Urbem pervenit, rurſum matrem ejus & Philippum ceteri-

Syria & Macedonia Caſſio & Bruto ademptæ.

ἕτερα πραπῶσιν σὺν αὐτοῖς, εἰ χρ
λοσκοῦσας ἢ χρήματα φέροντας ἐ
τῷ Μακεδονίαν, οἱ δὲ ἕτερα χρ
μαλα καὶ φόρους ἐξ ἐθνῶν ἄλλων ἐ
τὸ Βρεντέσιον. ὁ δ' ἐς πολὺν ὄχλον
ἐς αὐτὸν ἀφικνουμένων, ἐς τῆ Καί
σαρος αὐτὸ δόξη τε καὶ τῆ παντα
ἐς σπεῦσον εὐνοίᾳ θαῤῥῶν, ἀδεέ
Ῥ'ώμῃ σὺν ἀξιολόγῳ πολλῷ ἐπ
ξομένῳ μᾶλλον ἐκφύσης ἡμέρας, ἐπ
χειμάῤῥῳ, φανερῶς μὲν ἐπιτειλά
ὧν ἀμείνων ἀφ' ὁ πολλῶν, ἰσ
δρας δ' αὐτὸ καὶ μᾶλιστα ὀφειλ
μένων, ἄρτι γνωσῶν οἱ τ' σωιπτων
χεδὸν ὄντων ἁπάντων· πᾶ δ' πό
λεων, τῶν μὲ ἄλλων ὁ πατὴρ σφ
αὐτὸν ἰὼν ὁμιλεῖ· οἱ δ' πὸ Καισα
ρος στρατοπέμψαι τε καὶ ἐς κληρ
χίας ἀνῆγμένοι, σωιπέμπει αὖ τ
ἀποικιῶν ἐπὶ χαλκῷ ἕ μεγάλ
καὶ τ Καίσαρα ὠλοφύρατο, καὶ
Ἀντώνιον ἐβλασφήμησε, ὅτι ἐπ
ξιόπλα πηλικούτῳ μύσει, ἐ σφᾶ
λεσθαι, εἴ πς κήδοιτο, ἀμυνόν
ὁ Καῖσαρ ἐπαινῶν ἐ ἀναπιμπλ
σὺν πρόνοι, ἀπέπεμπεν. Ὅπ
σὺν αὐτῷ τὸν Ταῤῥακίνας ἀπ
τερακοσίων που Ῥ'ώμης σταδίων, ἀ
γέλλεται Κάσσιός τε ὁ Βρούτ
φήμηδροι πρὸς τ ὑπάτων Συρί
καὶ Μακεδονίαν, ἐ ἐς παραμοιβ
βραχύτερα ἕτερα Κυρήνην ἐ Κρ
τῶν ἀντάληφότες, φυγάδων τ
νῶν κάθοδοι, καὶ Πομπηίου μετακλ
σις, καὶ ὑπὸ τῶν Καίσαρος ὑπομν
μάτων ἐς τε τὸν βουλὸν ἐγκριθ
τινῶν, καὶ ἕτερα πολλὰ γίγνεσθ
ὡς δ' ἐς τὸν πόλιν ἀφίκετο, τ
μητρ αὖθις καὶ Φιλίππου, κα
tum ex commentariis Cæſaris
π

τι ἄλλει κηδεμόνες ἦσαν αὐτῷ, ἐδεδοίκεσαν τὸν τε τῆς βουλῆς εἰς τὸν Καίσαρα ἀποτείωσιν, καὶ τὸ δόγμα, μὴ ὅτι καὶ δίκας ἐπὶ Καίσαρα φόνε, ἐς τὸν Ἀντωνίου τότε δωμασιούντων ἐς αὐτὸν ὑπερφίαν, ἔτι ἀφικνεῖσθαι τὸν Καίσαρα· ἰὸν ἐλπόντα, ἔτι πεμψάντος αὐτὸ. ὁ δὲ καὶ ταῦτ' ἐπῳάνετο, αὐτὸς ἀπαντήσειν ἐς τὸν Ἀντώνιον εἰπὼν, εἶα νεώτερος ἐς πρεσβύτερον, καὶ ἰδιώτης ἐς ὑπατον, ἐς τὸν βουλὴν ἡρησόμενος τὰ εἰκότα· καὶ τὸ δόγμα ἔφη γνώσεσθαι μηδένος πω τὸν ἀνδροφόνους διώκοντος, ἀλλ' ὁπότε βαρρήσας τις διώκοι, καὶ τ' δῆμον ἐπικουρήσειν καὶ τὸν βουλὴν ὡς ἐνόμων, καὶ τὸς θεὸς ὡς δικαίων, ἐς τ' Ἀντώνιον ἴσως. εἰ δὲ καὶ τοῦ κλήρου ἐς τ' θέσεως ὑπελείπετο, ἔστε τ' Καίσαρα ἀμφορήσεσθαι, ἐς τὸν δῆμον ἀδικήσειν εἰς τὸν Δαμοκλέους ἀπόρρητον τε λόγον, ὅτι μὴ κινδυνεύειν εἰ καλὸν εἴη μόνον, ἀλλὰ καὶ θνήσκειν, εἰ προκεκινδυνεύκει πάντων εἰς τοσοῦτο ὑπὸ τοῦ Καίσαρος, ἀνάξιος αὐτῷ φαίνοιτο φιλοκινδυνοτάτου γεγονότος· τά τε Ἀχιλλέως ὑπόμνημα οἱ τότε ὄντα μάλιστα, ἐς τὸν μητέρα, ὥσπερ ἐς τὸν Θέτιν ἐπιστρεφόμενος, ἔλεγε,

Αὐτίκα τεθναίην, ἐπεὶ οὐκ ἄρ' ἔμελλον ἑταίρῳ
Κτεινομένῳ ἐπαμύνειν.

ἐς τοιαῦτ' εἰπὼν, Ἀχιλλεῖ μὲν ἔφη κόσμον ἀθάνατον οὐκ πάντων εἶναι τοῦτο τὸ ἱπόν, ἐς τὸ ἔργον αὐτῷ μάλιστα. αὐτὸς δ' ἀνεκάλει τ' Καίσαρα ἐς ἑαυτὸν, καὶ τὸν ἐπὶ τῷ ἀνδριάντι τιμὴν ἐπεδείκνυεν, ἣν ἐκεῖνος ἐπὶ τῷ ἔργῳ ἔλαβεν. ἐπὶ τούτοις ἐπιστὰς ὁ Καῖσαρ ἐπέθηκε τὸν στέφανον τῷ ἀνδριάντι, καὶ ἐπεκόσμησε τὸν ἐπιγραφὴν, ἣν ἔτι καὶ νῦν ἔστιν ἰδεῖν. ἐπὶ τούτοις ἐπιστὰς ὁ Καῖσαρ ἐπέθηκε τὸν στέφανον τῷ ἀνδριάντι, καὶ ἐπεκόσμησε τὸν ἐπιγραφὴν, ἣν ἔτι καὶ νῦν ἔστιν ἰδεῖν.

que tutores sollicitos habuit alienatio senatus à Cæsare, & S. C. per quod percussores ejus non amplius erant obnoxii judicio, & Antonii, tum præpotentis, superbia, qui nec filium Cæsaris adiit, nec suorum quenquam misit ad eum. Ipse verò hanc eorum indignationem sedabat: iturum se dicens ad Antonium, ut decebat juniorem ire ad seniorem, & privatum ad consulem: senatui quoque se exhibiturum obsequia debita: addebat, S.C. id 534
conditum quum nemo exstaret accusator homicidii: quòd si quis accusationem susceperit, nec sibi defore plebis auxilium, nec senatum legibus, nec deos immortales justitiæ, ac fortasse nec ipsum Antonium, qui si pergat testamentum simul & adoptionem contemnere, id cum injuria tam Cæsaris facturum quàm Rom. populi, cui ex legato viritim debeatur pecunia. Abrupit deinde sermonem his verbis, Satius esse non periculum adire modò, sed emori etiam, quàm postquam semel prælatus sit omnibus, indignum videri judicio Cæsaris, qui nullo unquam territus fuerit periculo. Versus deinde ad matrem, usurpavit illa, quæ tum ex recenti lectione succurrebant, Achillis verba ad Thetidem,

Dispeream cæsi ni jam fuero ultor amici. Versus ab Octavio allati.

Addidítque, in hoc versu extare immortale Achillis monumentum ornamentúmque, maximè postquam verbis effectus respondit: sibi verò Cæsarem fuisse

non amicum, sed parentem: non commilitonem, sed imperatorem: non belli jure interemptum, sed in senatu oppressum conspiratione nefaria. Tum mater metu verso in gaudium, juvenem complexa est, ut solum dignum Cæsare: & quem hactenus loquentem ægrè tulerat, hortabatur ut decreta exequeretur diis juvantibus: monuit tamen ut adhuc arte tolerantiáque uteretur, potius quàm aperta audacia. Laudavit Cæsar consilium, & facturum se ita pollicitus: mox accitos sub noctem amicos, jussit universos mane sibi præstò esse in foro cum comitatu idoneo. ubi Cajum fratrem Antonii, prætorem urbanum, accedens, ait se adoptionem accipere: qui mos Romanus est, adoptioni autoritatem prætoris interponere. Hoc verbo relato per scribas in acta publica, statim e foro Antonium adiit. Is erat in hortis Pompeianis quos à Cæsare dono acceperat. Inde moratus aliquantisper in vestibulo, hoc quoque signum alienati animi & contemptus interpretatus est: tandem admissò, secutæ sunt salutationes mutuæ cum percontationibus amicis de rebus utriusque. quumque jam dicendum esset de his quæ præsens negotium postulabat, Cæsar sic locutus est,

Prudens matris Octavii consilium.

Octavius adoptionem accipit.

Adoptioni autoritatem prætoris interponere Romanorum mos.

Octavius in vestibulo Antonii moratur.

535

EGO, pater Antoni, (sic enim te appellare fas est, ob Cæsaris erga te merita tuámque mutuam gratiam,) ea quæ post illius obitum egisti, partim laudo, habeam

ἐπῄνεσα, ἀλλὰ πατέρα, ἀδελφὸν ἐγκαλῶ τῷ, ἀλλ' αὐτοκράτορα, ἐπὶ δὲ πολέμου νόμῳ πεσόντα, ἀλλ' ἐν θεμένας ἐν βουλευτηρίῳ κρυπτὸν πεσόντα. ἐφ' οἷς αὐτὸν ἡ μήτηρ, ἡδονῇ ὑπὸ δέους ὑπαχθεῖσα, ἀπαγόμενον ὡς μόνον ἄξιον Καίσαρος, ἔτι ἐπιχῶσα, ἐπαινοῦσα τε ἐγνωσμένα σὺν τῇ τύχῃ πρᾶξαι μᾶλλον, ἢ φανερᾷ θρασύτητι χρῆσθαι. καὶ ὁ Καίσαρ ἐπαινέσας, καὶ πρόσθεν ὑποχόμενον ὅπως, αὐτίκα τὸ ἐπίταγμα ἐς τοὺς φίλους πρεσβεύσειν, ἐς ἕω συγκλῆσαι ἐκέλευεν ἐς τὸν ἀγῶνα μετὰ πολλοῦ ὄχλου Γάϊον Ἀντώνιον τὸν ἀδελφὸν Ἀντωνίου, στρατηγοῦντα τὸ πόλεως, ἀνασπάσας, ἔφη δέχεσθαι τὸν υἱὸν τοῦ Καίσαρος. ἔδοξε γάρ τι μειρακιώδες, τοὺς θεοὺς ἐπὶ μηχανήμασι γενέσθαι τοῖς στρατηγοῖς. ὑπερχόμενον δὲ τὸ δημόσιον τὸ ἔθνος, ὡς τοὺς σὺν τῷ ἀγῶνος ἐς τὸν Ἀντώνιον χωρεῖ· ὁ δὲ ἐς ἓω ἐκέλευσε, καὶ ἡ Καίσαρ αὐτῷ δεδώρητο. Πομπηΐοις γενομένης. Διατελοῦς δὲ καὶ περὶ τοὺς θύρας πλείονος γιγνόμενος, ὁ μὲν Καίσαρ καὶ τοῦτο ἐς ὑπόνοιαν Ἀντωνίου τῆς ἀλλοτριότητος ἔτρεπτο· εἰσκληθέντος δέ πω, ἐπεσκηψόμενός τε, καὶ περὶ ἀλλήλους πυσμῶν τε εἰκότα· ὡς ἂν ἐν ἀγῶνι ἔδει ὧδε ἐν ὧν ἔσται σὺν χρείᾳ, ὁ Καίσαρ εἶπεν,

„ ἘΓΩ' ἄν, πάτερ Ἀντώνιε,
„ (παῖδα γὰρ εἶναί σε μοι θέμις
„ ἐστὶν αὖ τε Καίσαρος ἐς σὲ
„ γενέσθαι, καὶ ἡ σὴ πρὸς αὐτὸν
„ εὐ) τοι πεπραγμένων τε ἀπ
„ τὰ μὲν ἐπαινῶ, καὶ χαίρω αὐτ

tempe

» ὀφλὼν· τὰ δ' ἐπιμέμφομαι, ὃ
» λελίξεται μὴ παῤῥησίας, εἰς λῷ
» ἢ λύπῃ με πεθάνῃ· κτείνομένῳ
» μὲν ἂ πυρῆς, τῶν φονέων σε πε-
» ρισπώντων πρὸς θύρας, ἐπεὶ
» προεῖσπιζις ἂν αὐτὸν, ἢ συνεκιν-
» δύνευες ὁμοῖα παθεῖν· ὧν εἰ μὲ-
» ταῦτα ἐμελλεν ἕπεσθαι, καλῶς ὃ-
» τι μὴ πυρῆς· ψηφιζομένων δέ
» τινων αὐτοῖς ὡς ἐπὶ τυράννων γέ-
» νους, ἀντίπας ἐγκρατῶς, καὶ
» τόδε σε χάριν εἶδε λαμπρόν.
» εἰ καὶ τοὺς ἄνδρας ἔγωγε σωιανε-
» λεῖν σε βεβουλόμενος, ἔχε, ὡς
» ἡμεῖς ἡγεμεθα, πεμπτὸν ἰσόμε-
» νον Καίσαρα, ἀλλ', ὡς αὐτοὶ
» λέγεσι, τῶν τυράννων δοκοῦν-
» τα· ἄμφω δ' οὐκ ἦσαν ἐκεῖνοι
» τυραννοκτόνοι, εἰ μὴ καὶ φονεῖς ἦ-
» σαν, διὸ καὶ ἐς τὸ Καπιτώλιον
» συνέφυγον, ὡς ἐς ἱερὸν, ἀμφὶ-

semper tibi gratiam: partim incuſo, ut ingenuè dolorem amici fatear: dum interficeretur non aderas, ab homicidis circa ſores detentus: alioquin aut ſervaſſes eum aut incidiſſes in idem periculum, horum duorum hoc poſterius ſi ſecuturum erat, bene factum quòd non aderas. Deinde quum quidam conarentur percuſſoribus præmia tanquam tyrannicidis decernere, contradixiſti conſtanter: & hoc quoque nomine gratias tibi habeo maximas: quamvis compertum eſt illos decreviſſe te ſimul tollere non ut ultorem Cæſaris, quod nos opinamur, ſed, ut ipſi dicunt, ne ſupereſſet ſucceſſor tyrannidis: quum tamen illi egregii tyrannicidæ, haud ſecus ac homicidæ, refugerint in Capitolium, vel religione loci ſuum protecturi faci-

Ἐπεὶ προεῖσπιζες ἂν αὐτὸν, ἢ συνεκινδύνευες ὁμοῖα παθεῖν·] Magis uſitatè dictum fuiſſet, ἐπεὶ προεῖσπασας ἂν αὐτὸν, ἢ συνεκινδύνευσας. Et ſequentia ita quidem P. Candidus, *quorum alterutrum futurum eſſet, honeſtè tamen non aſſiſti*: ſed Gelenii tam prudens eſt interpretatio, quàm eſt illius imprudens. Ita enim vertit, *Horum duorum hoc poſterius ſi ſequuturum erat.* Magis tamen inſiſtens Græcis verbis dicere potuit, & debuit, *Horum* (vel *quorum*) *duorum alterum ſi ſequuturum erat, bene factum quòd non aderas.* Quamvis enim non dubium ſit quin de poſteriori intelligi debeat, tamen id lectoris judicio relinquere, eſſe decentius videtur. Præterea mox cùm καλῶς non à librario omiſſum eſſe verbum ἔχει, ſed ipſum ſcriptorem reliquiſſe ſubaudiendum exiſtimo. Sed malè P. Candidus, *honeſtè tamen non aſſuiſti.*

Ἄμφω δ' οὐκ ἦσαν ἐκεῖνοι τυραννοκτόνοι, εἰ μὴ καὶ φονεῖς ἦσαν, διὸ καὶ ἐς τὸ Καπιτώλιον συνέφυγον.] P. Candidus ita, *non utique tyranni occiſores eſſe potuerunt quin homicidæ ſimul ſint. Quamobrem itaque in Capit. confugêre?* ſenſum non aſſequens. At Gelenius, *quum tamen illi egregii tyrannicidæ, haud ſecus ac homicidæ, refugerint in Capitolium.* ſed ne ipſe quidem (ut opinor) ſenſum aſſequitur. Nam, aut valde fallor, aut hæc eſt mens Octavii, *Adde quòd tyrannicidæ non erant, niſi fortè ſimul & tyrannicidæ & homicidæ erant, ideòque in Capitolium confugerunt.* Perinde acſi diceret, Adde quòd tyrannicidæ non erant. Quòd ſi tyrannicidas ſe fuiſſe dicunt, ac ſimul ſe homicidas fuiſſe (id eſt homicidii ſibi conſcios) fateantur neceſſe eſt: quippe qui interfecto eo quem ut tyrannum ſe interfeciſſe dicunt, in Capit. non ſecus ac homicidæ,

ri facinus supplices, vel tanquam hostes arcem occupaturi. Quomodo igitur oblivionem ejus sceleris impetrarunt, & securitatem à judiciis, nisi largitionibus, corrupta senatus aliqua parte atque populi? Atqui quum consul esses debueras videre quid placeret pluribus, præsertim quum in consulari potestate maximum esset momentum in partem alteram, si libuisset à sceleratis pœnas reposcere, & deceptos in meliorem viam reducere. Tu verò impunitatis obsides domesticos misisti homicidis in Capitolium. Esto, compulerint te huc mercenarii, certè quum lecto testamento, oratione funebri antè dicta, populus recenti etiam tum

,, τόντες ἱκέται, ἢ ὡς ἐς ἀκρόπολι
,, ἐχθροί. πόθεν οὖν αὐτοῖς ἀμν
,, σία ἢ τὸ ἀνάδωτον ἢ φυγ, ἢ
,, τ βουλῆς ἢ ἢ δήμε εἰ πῆς ἐξ
,, ῥάφατο ὑπ' ἐκείνων; κ σ τ
,, των πλεόνων ὁρᾶν ἐχρῆν ὑπότ
,, ὅπτε, ἀλλα κ ῥπερα βουλ
,, μῶν σοὶ ἡ ὀχλη συνλαμβάν
,, πεωρυμβῶν τηλικυτοι ἀγῶ
,, κ τυς πλανωμβρους μεταλλά
,, σκοντ' σὺ ἢ κ ὤμηρα τ ἀδελ
,, οἰκεῖα αὐτὰ σεῦ τοις ἀνδροφο
,, νοις ἔπεμψας ἐς τὸ Καπιτώλιο
,, ἀλλ' ἔσων κ ζῶντα οἱ διεφθα
,, μῶσι σε βιάσασθ' ὁπ μόνοι τ
,, Δαθηκῶν ἀκαγνωσθήσ, ἢ αὐτὸ
,, σε δίκαιον ἐπιτάφιον εἰπόντ
,, ὁ δῆμος σὺ ἀκριβῶς Καισαρ
,, μνημ

micidæ, confugerunt. Sed vellem vocem φονεῖς, quam simpliciter *interfectores* sonare scimus, neque hoc vocabulo, neque altero illo, *homicida*, tradi, verùm alio quod non itidem de tyrannicidis quoque dici posset, Cur enim tyrannicidæ, interfectores quoque & homicidæ, id est ἀνδροφόνοι (quod in duobus hujus paginæ locis habes, sicut pag. 548 de iisdem dicitur, ἀνδροφονίας αὐτοὺς ἀλῶσι θαι) non vocentur? Sed perinde loquitur Octavius ac φονεῖς, sicut & σφαγεῖς (quo non minus & magis etiam fortasse odioso vocabulo appellantur ab Appiano cùm alibi tum pag. 526. initio libri tertii) haud vocandi essent qui eum quem per leges licet occidere, (ut per eas licere scimus tyrannum de medio tollere) interfecerunt. non secus quàm si quis negaret, percussores aut sicarios, aut etiam latrones dici eos debere qui talem hominem occidissent. Fateor tamen aliquanto magis generalia Græca illa φονεῖς & σφαγεῖς, quàm hæc Latina, posse dici.

Η' τῆς βουλῆς καὶ τῦ δήμου εἴ τινες ἐφθάρατο ὑπ' ἐκείνων;] Hanc lectionem mendosam omnes fateantur necesse est. Spero autem forè ut itidem à me rectè emendari confiteantur, ita scribendo, εἰ τ βουλῆς καὶ τῦ δήμε μὴ τινὲς ἐφθάρατο ὑπ' ἐκείνων; Sic enim interdum hasce duas particulas εἰ & μὴ diduci videmus.

Ἀλλ' ἔσων καὶ ταῦτα οἱ διεφθαρμῶσι τε βιάσασθαι] Stare non potest hæc scriptura, puto igitur, primùm quidem ἔσων mutari debere in ἴσω (immo verò persuasum id habeo) deinde οἱ διεφθαρμῶσι mutari debere in τοὺς διεφθαρμῶσε. ut intelligamus, ἀλλ' ἴσω, τοὺς διεφθαρμῶσι βιάσασθαί σε καὶ ταῦτα. Nisi fortè magis verisimile est scriptum fuisse, ἀλλ' ἴσω, καὶ ταῦτα οἱ διεφθαρμῶσί σὲ ἐβιάσαντο.

Καὶ αὐτὸ σοῦ δίκαιον ὁπιτάφιον εἰπόντ@] Suspicor scriptum fuisse, αὐτὸ σοῦ, ὡς δίκαιον, (vel, ἄξιό δίκαιον) ὁπιτάφιον εἰπόντ@. Ac meæ suspicioni favet P. Candidus, ita hunc locum vertens, & commendatione, ut æquum fuit,

„ μνήμη χρώμενοι, πῦρ ἐπὶ αὐ-
„ τὰς ἐφεῖσαν, ἢ φεισάμενοι κάλλι-
„ τ' γειτόνων, ἐς τὸν ἐπιόντα δὴς
„ ἐπὶ ὅπλα συνέδραμον, πῶς οὐχὶ τῷ
„ δήμῳ συνέπραξας, καὶ στρατηγή-
„ σας ἢ πυρὸς, ἢ τῶν ὅπλων, ἢ
„ δίκης γε τοῖς ἀνδροφόνοις ἐπέ-
„ σχες; εἰ δίκης ἔδει κατ' αὐτο-
„ φορων φίλου ὧν Καίσαρι, καὶ
„ ὕπατου καὶ Ἀντωνίου, ἀλλὰ
„ Μάρλου μὲν ἐξ ἐπιτάγματος ἀ-
„ νηρέθη καὶ τὸ τῆς ἀρχῆς μέτρου·
„ ἀνδροφόνους δ' ὑφυγεῖν ὑπερεί-
„ δες, ἢ ἐς ἡγεμονίας οἰκείους ἀφι-
„ δρυμεῖν, ἃς ἀθεμίτως ἔχουσι τ'
„ δόντα ἀνελόντες. Συρίαν μὲν δὴ
„ καὶ Μακεδονίαν εὖ ποιοῦντες οἱ ὕ-
„ παται, σὺ δὲ Δολοβέλλας, καὶ
„ διεμβῶν ἄρτι τὰ πραγμάτων,
„ ἀφειπάσατε ἐς ἑαυτούς· καὶ τά-
„ δε σοι χάριν ἤδειν ἄν, εἰ μὴ αὐ-
„ τίκα Κυρήνην καὶ Κρήτην αὐ-

memoria Cæsaris percitus, cum facibus ad ædes eorum accurrit, & viciniæ tum parcendo sequenti die bis armis correptis in forum confluxit, cur non adjuvisti eum? cur non faces armáve in homicidas inferentibusadstipulatus es? An amicus Cæsaris expectabas sententiam judicum contra obnoxios sceleri manifestario, quum & consul esses & Antonius? Sed Marium pro potestate jussisti necari, homicidas dissimulanter passus es evadere, nonnullos etiam fugere in provincias, quas nunc contra jus fásque tenent, cæso à quo illas acceperunt. Nam quòd Syriam & Macedoniam vos coss. tu & Dolobella rempublicam ordinando illis eripuistis, bene factum est: haberémque gratiam, nisi mox Cyrenem & Cretam eis decrevissetis, & præfecturis provinciarum 536

fuit, in funere à te acta. Fuisse autem hac oratione funebri accensos populi animos, & ita quidem ut eum ceperit impetus domos percussorum Cæsaris incendere, scribitur initio libri tertii. ubi non singulare ἐπιτάφιον sed plur. ἐπιτάφιοι habemus.

Πῶς οὐχὶ τῷ δήμῳ συνέπραξας, καὶ στρατηγήσας τῶν πυρός.] Scribendum est ἐστρατήγησας. vertit autem ita P. Candidus hoc loquendi genus, (quod non dubito quin multis novum futurum sit) *vel, ut dux, cum igne aut armis [non] accurristi?* Hujus autem impetus populi quo ad incendendas domos percussorum Cæsaris ferebatur, mentio fit in fine pag. 526. nec non in oratione Octavii, in fine pag. 535.

Εἰ δίκης ἔδει κατ' αὐτοφόρων φίλου ὧν Καίσαρι.] Muto ἔδει in ἐδέη. nam ἔδει retinendo mutandi essent nominativi in dativos. Esse autem scribendum αὐτοφώρων, cuivis notum esse potest: sed simul notandum est, αὐτοφώρων pro ἐπ' αὐτοφώρῳ ἁλόντων. Non abs re autem hoc dicit, εἰ δίκης ἔδει: quum Amatium illum cujus sit mentio in principio pag. sequentis, dicatur interfecisse χωρὶς δίκης.

Ἀλλὰ Μάρλου μὲν ἐξ ἐπιτάγματος ἀνηρέθη] Apud P. Candidum *Amatius* vocatur, qui hic Μάρλος. Illam autem scripturam defendit locus paginæ 527. in principio. Nisi quis pro Μάρλος scribendum putet Ψευδομάρλος, quum ibi dicatur, Ἀμάτιος ἦν ὁ Ψευδομάρλος. itidémque in fine pag 563. legamus τὸν Ψευδομάρλον. Sed & ipse Antonius vocat Amatium, in fine paginæ 549.

rum dignati essetis exules, quo munitiores posthac contra me fierent. Decimus etiam citeriorem Galliam obtinet vobis conniventibus, & ipse unus ex mei patris percussoribus. Dicat aliquis ex S.C. id factum, sed te approbante, te senatus præside: qui unus omnium maximè vel tui causa reclamare debueras. Nam impunitatem illis concedere pertinebat ad ipsorum gratiam: ceterùm provincias eis & præmia decernere, hominum est cum injuria Cæsaris tuam quoque sententiam irritam facientium. Hæc ut præter decorum ætatis, ejusque qua te prosequor reverentia loquerer, dolor compulit: non pœnitet tamen locutum me apud amicissimum Cæsaris, & auctum ab eo honoribus summis summáque potentia, & fortasse jam filium adoptivum, si sciviſſet te æquo animo ex Heraclidarum gente transiturum ad Æneadas: id enim fecit ambigere illum, dum de successore cogitat. Quod supereſt, Antoni, per deos, amicitiæ præsides, pérque ipsum Cæsarem te obtestor, ut ex anteactis etiam quædam mutes in melius

Antonius ex Heraclidarum gente, Cæsar, Æneadarum.

,, τοῖς ἐψηφίσασθε, καὶ φυγάδων
,, ἠξιώσατε ἡγεμονίας αἰεὶ κατ' ἐ-
,, μοῦ δορυφορεῖσθαι. Δέκιμος πάν-
,, ἐγγὺς Κελτικῆς ὑπατεύσῃ ἐχο-
,, ρα, καὶ τόνδε τοῖς ἄλλοις ὁμοίως
,, ἀνθέντων τοῦ μοῦ πατρὸς φονέ-
,, ων. ἀλλὰ σὲ τόδε τὸν βου-
,, λὼ ἐρεῖ τις ἐγνωκέναι· σὺ δ'
,, ἐπεψηφίζες, ᾧ συνῆδησθα τὰ
,, βελτίω· ὧ μάλιστα πάντων ἐμ-
,, μεζε ἀμύνασθαι σαυτὸν ἀνῆκεν. τὸ
,, δὲ ἀμύνασθαι δοῦναι, τῷ σπεύ-
,, δειν ἐπὶ σὲ νεμεσᾶσθαι μᾶλ-
,, λον, τὸ δὲ ἡγεμονίας αὐτὸς φθο-
,, φίζεσθαι καὶ γέρα, ὑποζύγιον
,, Καίσαρος, καὶ τῶν σῶν γονέων
,, ἀκυρωτῶν· ἐπὶ τόδε μοι δὴ τὸ
,, πάθος ἐξέλιπεν ἄδην τὸ ἀ-
,, μέτρον ἴσως ἐμοὶ τῆ ἡλικίᾳ ἐ-
,, τ' ἀσθενὲς τὸ αἰδοῦς· εἰρήσ' ἀ-
,, μως ἐς ἀκριβέστερον φίλοι Καί-
,, σαρι, καὶ πλείστης ὑπ' οἰκείου
,, τιμῆς καὶ δικαίως ἠξιωμένοι,
,, καὶ τάχα ἂν αὐτὸς καὶ ἥττον γε-
,, νόμενον, εἰ ἤδεί σε διξόμενον Αἰ-
,, νεάδῶν ἀντὶ Ἡρακλειδῶν φοιτᾶν·
,, τοῦτο γὰρ αὐτὸν ἐνδιάσαι, πολὺν τὸ διαδόχῆς λόγον ποιούμε-
,, νον, ἐς ὃ τὸ μέλλον, ὦ Ἀντώνι,
,, ἀσθενὲς θεῶν τε φιλίων καὶ σῶν
,, αὐτῶν σοι Καίσαρος, εἰ μόνοι
,, τ' γεγονότων μεταθέσθαι φίλοις·
,, δικαίως

Εἰρήσ' τάλλ μοι δὴ τὸ πάθος ἐξέλιπεν παρὰ τὸ ἄρμόζον] Ex μεταφacio με.

Εἰρήσ' δ' ὅμως ἐς ἀκριβέστερον φίλοι Καίσαρι.] Malim ἀκριβέστατα. Fortasse autem & particula ὡς deest post ὅμως, quum scriptum fuisset, εἰρήσ' δ' ὅμως ὡς ἐς ἀκριβέστατον φίλον.

Τοῦτο γὰρ αὐτὸν ἐνδιάσαι, πολὺν τὸ διαδόχῆς λόγον ποιούμενον.] Deest aut subaudiri debet verbum φασί. hoc enim aliquando ὑπακούεται. Gelenius tamen vertit. *id enim fecit ambigere illum. dum de successore cogitat.* Itidémque P. Candidus ante illum verterat, *Hæc enim res dubitationem illi attulit plurimam, de successore cogitanti.*

Πρὸς θεῶν τε φιλίων καὶ σῶν αὐτῶν σοι Καίσαρος, εἰ μόνοι τ' γεγονότων μεταθέσθαι φίλοις.] Desunt nonnulla; sed conjectura mihi videor assequi.

„ δωώσομ γὰρ εἰ θέλεις· εἰ δ' μὴ, τό γε τὰ λοιπὰ τὰς φονέας ἀμωμήτους μοι μὴ δῆμος καὶ πᾶσι τ' ἔτι μοι πατρικῶν φίλων συνίσταζ καὶ συνεργεῖν· εἰ δὲ σὺ τῶν ἀνδρῶν τὶς ἢ τῆ βυλῆς αἰδὼς ἔχῃ, μὴ ἐπιτρεῖν. Ἢ πόλεμόν δὲ μ' ἀμφὶ τούτων. Οἶσθα σὺ' ὅπως ἔχῃ μοι τὰ τοῦ οἴκου, δεῖ πάντ' ἐς τὸν Δημόνικον ὧν ὁ πατὴρ ἐκέλευσε τῷ δήμῳ δοθῆναι, κἀπειδὴ ἐς αὐτὸν, ἵνα μὴ βεβαιῶν ἀχάριστ' ἔναι δοκοίην μήθ' ὅσοι κἀποδέχθην-

si libet: potes enim, si minus, saltem in posterum me patris percussores persequentem favente populo & iis quos vides in paterna perseverantes amicitia, tu quoque adjutes. Quòd si aut illos aut senatum vereris, ne me graves, scis ipse quomodo se mea res familiaris habeat, quandoquidem reddenda est populo pecunia legataria, idque primo quoque tempore, ne beneficium cunctatione perdat gratiam: néve ii qui in colonias deducendi sunt,

Beneficium cunctatione perdit gratiam.

sequi, si non, quæ sint, at qualia sint. Scribo igitur (quædam simul emendans) καὶ πρὸς αὐτὸ τὸ Καίσαρος (vel, αὐτὸ γε τὸ Καισαρ@) δέουμι σοῦ, μάλιστα μὴν τι καὶ τ' γεγονότων μεταθέσθαι θέλειν. Sciunt certè vel qui mediocrem Græcæ linguæ cognitionem adepti sunt, ante εἰ δὲ μὴ sæpe præcedere in priori membro μάλιστα μήν. Non sum alioqui nescius, eos qui P. Candidi interpretationem legent, ex ea judicaturos ipsum longè aliam lectionem sequutum esse. Ita enim ille, *In futurum itaque, Antoni, si qua deorum immortalium, signa tibi Cæsaris reverentia ineſt, quippiam ex his quæ facta sunt velis immutare.* Sed quid de ea quam sequitur lectione suspicabimur? an eam ex conjectura, an verò ex alicujus exemplaris autoritate sequi? Hoc posterius vix credo, quoniam inseri verba Græca non possunt, quæ Latinis ejus respondeant, quin pleraque mutentur. His enim (aut ejusmodi) usum fuisse verbis dicendum esset, ὡς δὲ τὸ μέλλον, ὦ Ἀντώνιε, εἴπερ σοὶ θεῶν φιλίαν, εἴπερ σοὶ αὐτῷ τῷ Καίσαρ@ αἰδὼς ἔνεστι, μάλιστα μὴν τι καὶ τ' γεγονότων μεταθέσθαι θέλε. Vel, εἴπερ σὲ θεῶν φιλίων καὶ αὐτὸ τῷ Καισαρ@ αἰδὼς ἔχῃ. sicut paulo pòst legimus, εἰ δὲ σὲ τῶν ἀνδρῶν τὶς ἢ τῆς βουλῆς αἰδὼς ἔχῃ. Quid si verò hic locus alterum illum ita interpretandi occasionem P. Candido (alicujus fortasse consilium sequenti) præbuit?

Εἰ δὲ σε τῶν ἀνδρῶν τὶς ἢ τ' βουλῆς αἰδὼς ἔχῃ, μὴ ἐπιτρεῖν. καὶ πόλεμόν μὴν ἀμφὶ τούτων.] Omisit Gelenius interpretationem harum vocum, καὶ πόλεμόν μὴν ἀμφὶ τούτων. Jam autem & P. Candidus eam omiserat: sed necessariæ tamen videntur, quum ad transitionem necessariæ sint, quam huic loco meritò fuisse adhibitam existimo. Possunt autem illa sic verti, *Et hactenus quidem de his.* Est enim ἀμφὶ τούτων pro περὶ τούτων.

Ἵνα μὴ βεβαιῶν ἀχάριστ' ἔναι δοκοίην] Malè hîc ἀχάριστ' à P. Candido redditur *ingratus*. Ego verba hæc, ἵνα μὴ βεβαιῶν, ἀχάριστ' ἔναι δοκοίην, sic verti posse crediderim, Ne, cunctando, facere videar quod gratiam nullam mereatur. Alioqui & Gelenius sensum assequutus est, quamvis liberius vertens. hæc enim sunt ejus verba, Ne beneficium cunctatione perdat gratiam. Et mox neuter interpres verbum τελέσοιντο, reddidit. Dicuntur autem τελεῖσθαι ii quorum facultates velut atteruntur. Sed interpungendum est pòst τὴ πόλει. nam hæ voculæ δι' ἐμὲ cum illo verbo τελέσοντο junguntur. Intellige autem δι' ἐμὲ, Propter meam cunctationem.

sunt, propter me diutius in urbe
537 hæreant. Ex rebus autem Cæsaris statim post ejus cædem in domum tuam ut tutiorem translatis, pretiosiora quæque & ad ornatum pertinentia volo esse tua, & si quid insuper à nobis habere cupis: ceterùm ad reddenda legata populo, dari mihi aurum signatum, quod ad bella quæ parabat collegerat: & contentus ero nunc accipere quantum trecentis virorum milibus sufficit in portiones debitas: reliquum ejus sumptus à te mutuò peterem si auderem, aut te fidejussore sumerem ad usuram ex ærario, si concederes, bona etiam vendentur continuò. Obstupuit Antonius ad inexpectatam juvenis in dicendo libertatem & audaciam, & offensus quasi parum reverenter appellatus, maximè ob repetitam pecuniam, durius in hunc modum respondit,

Oratio Antonii qua respondet verbis Octavii.

Si Cæsar tibi, mi fili, cum hæreditate & nomine imperium quoque reliquit, æquum est reipublicæ administratæ rationem te poscere, me reddere: quòd si nemini unquam pop. Ro. principatum dedit ex successione, ne regum quidem: quibus pulsis jurejurando se obstrinxit, non passurum quenquam regnare in posterum (id quòd maximè patri tuo percussores objiciunt, dicen-

,, τες εἰς τὰς ἀποικίας ἐπιμέφθη
,, τῇ πόλῃ δ' ἐμὲ πρίωσθαι τα
,, δὴ τ' Καίσαρ@ εὐθέως ἐπὶ τ
,, φόνῳ τοῦ σὲ μετενοήκατε, ἀ
,, ἐπ' ἀσφαλὲς ἐξ ἐπικινδύνων τι
,, οἰκίας, τὰ μ' κειμήλια αὐτοῦ
,, κ) τ' ἄλλα ἀ πάντα κεκτημέ
,, χθν ἀξιώσετε, κ) ὅσα ἂν ἐθέλη
,, ἄλλα, παρ' ἡμῶν ἐπιλαβών ἐς
,, ἓ τῶν Δημοσίων ἀποδώσω με
,, τὸ χρυσίον τὸ ἐπίσημον, ὃ συν
,, θρεπτ μ' ἐς τὸν πολέμους συλ
,, ν@ δ' ἐπενοῆ, δρκιος σ' ἐμοὶ
,, νεῶν εἰς τεσσάκοντα μυριάδω
,, δρῶν μεριζόμενον· τὰ δ' λοιπὰ
,, τ' δαπάνης, εἰ μὴ βαίητο μ
,, σοι, ᾤμην σοῦ ἂν ὅσιος ἢ δί
,, σοῦ δανεισαμένου σὺν τ' δημοσί
,, χρημάτων ἂν δίδως, Δημο
,, πράσεται ἓ αὐτίκα κ) εὐθύς.
Τοιαῦτα δ' Καίσαρ@ εἰπόντος, ὁ
Ἀντώνι@ κατεπλάγη τ' π παρ
ῥησίας κ) τῆς αὐτολμίας ᾤμ δ' ἐ
ξαν οἱ πολλῆς κ) παρ' ἡλικίαν φρ
νήσεως· χαλεψάμεν@ ἓ τοῖς πλ
γοις, ὡς ὅσον ἔδει τὸ πρέπον ἐς
τὸν ἐκκλῆσι, κ) μάλιστα τῶν χρ
μάτων τῆ ἀπαιτήσῃ, αὐστηρῶς
αὐτὸν οὐδὲ ἠμείψατο.

,, Εἰ' μ' ὁ Καῖσαρ σὶ μὴ κλ
,, ρου δ τ' ἐπωνυμίας, ὦ παῖ, ἡ
,, τῶ ἡγεμονίαν κατέλιπε, οὐδ
,, σε τῶν κοινῶν τῆς λογισμὸς αἰ
,, τεῖν, κἀμὲ ὑπέχθν· εἰ ἓ μὴ
,, πω Ρ'ωμαῖοι τὴν ἡγεμονίαν ἐν
,, δοσαν σὺν Δημοσχῆ, οὐδ' τ' βα
,, Ζιλέων, ὃς σκοπάλοντες ἐπιτυ
,, σιν μησὶ ἄλλον ἔπ ἀνέξεσθ· ὁ δ τῷ πατρί σου μάλιστα οἱ φο
,, νεῖς ἐπιλεγόντες, φασιν ἀνελεῖν αὐτὸν βασιλεύσοντα ἐκ ἠρυμ

Εἰ δέ τινί πω Ρ'ωμαῖοι τ' ἡγεμονίαν ἐν ἔδοτε ἐκ διαδοχῆς.] Post ἡγεμονίαν expunge particulam ἂν.

Τόσα-

» νον ἔπ' ἐμοὶ μὲ ἀσφ' ἀποκρίσεως
» δεῖ σοὶ σὲ τὰ πρὸς τὸ κοινῶν. τῷ
» σφ' αὐτῷ λόγῳ & σὲ κουφίζω, μὴ
» χάριν ὀφείλειν ἡμῖν ἐπ' αὐτοῖς·
» ἐπράχθη γὰρ ἀ σοῦ χάριν, ἀλ-
» λὰ & δήμου, πλὴν ἑνὸς & μεγί-
» στου δὴ μάλιστα πάντων ἕς τε
» Καίσαρα καὶ σὲ ἔργου. εἰ γὰρ &
» κατ' ἐμαυτὸν ἕνεκα ἀδείας καὶ ἀ-
» νεπιφθονίας, τοσοῦτον ἐγὼ πρὸς
» ψηφιζομένας τοῖς φονεῦσιν ὡς
» τυραννοκτόνοις, τύραννος ὁ Καῖ-
» σαρ ἐγίγνετο, ᾧ μήτε δόξης,
» μήτε τιμῆς τινος, ἢ τὰ ἐγνωσμέ-
» νων βεβαιώσεως ἔτι μετῇν, ἀ
» λλ' ἦν ἂν, ἀ παῖδα,
» οὐκ οὐσίαν, οὐκ αὐτὸ τὸ σῶμα
» ταφῆς ἀξιώμονα, οὐδὲ ἰδιώτου·
» ἄπαντα γὰρ οἱ νόμοι τὰ σώματα
» τῶν τυράννων ὑπερορίζουσι, καὶ τὴν
» μνήμην ἀπαμῶσι, & δημεύουσι
» τῶν οὐσιῶν. ὧν ἐγὼ δεδιὼς
» ἕκαστα, ὑπερηνωτιζόμην Καί-
» σαρος, ἀθανάτου τε δόξης &
» δημοσίας ταφῆς, οὐκ ἀκινδύνως
» οὐσῆς ἀνεπιφθόνως ἐμαυτῷ τυ-
» χεῖν, σοῦς τε ἄνδρας τεχνεργεῖς
» & φόνου πλήρεις, & ὡς ἐμοῦσι,
» ἤδη καὶ ἐπ' ἐμὲ σπωμωμορμένους, σοῦς τε τῶν βελῶν αἰχ-
» μαλώτου σου τῷ πατρὶ τὰ δέχεις·

do à se interfectum regem non imperatorem) ne opus quidem est à me tibi responderi de actis publicis. Pari ratione te quoque levo hoc onere, ne mihi ullam gratiam eorum nomine debeas: quando non in tuam gratiam sed populi ea feci, uno excepto egregio erga te ac Cæsarem merito. Nam si propter meam securitatem & ad vitandam invidiam dissimulanter passus fuissem præmia decerni percussoribus tanquam tyrannicidis, Cæsar factus esset tyrannus, cui nec gloria nec honor, nec actorum confirmatio deberetur, non testamentum haberet, non filium, non bona, nec corpus quidem vel ad privatam sepulturam: leges enim corpora tyrannorum insepulta extra fines projiciunt, memoriam abolent, bona publicant. Quæ ego singula timens, susceptì contentionem pro Cæsare, ejúsque immortali gloria & sepultura publica, nihil veritus vel periculum vel invidiam, quamvis mihi res esset tam cum viris cruentis & ad cædem promptis, qui, ut scis, jam & in me conspirarant, quàm cum senatu malè erga tuum patrem animato propter usurpatum 538

Τύραννος ὁ Καῖσαρ ἐγίγνετο.] Pro his, τύραννος ὁ Καῖσαρ ἐγίγνετο (nisi forte particula ἂν deest) Gelen. *Cæsar factus esset tyrannus:* at melius P. Candidus, *tyrannus habitus fuisset Cæsar.* ut pag. 548. ὅταν μὴ Καῖσαρ ᾖ δόξῃ τύραννος. Verùm paulo post dicitur eodem sensu, ὅτε μὴ Καῖσαρ εἴη τύραννος.

Οὐκ ἀκινδύνως οὐσῆς ἀνεπιφθόνως ἐμαυτῷ τυχεῖν, σοῦς τε ἄνδρας τεχνεργεῖς.] Post ἐμαυτῷ interpungendum. Intelligit enim, *etiamsi periculum mihi crearem, & invidiam conflarem.* Sic autem in fine pag præcedentis, se ratione non habita τῶν καθ' ἑαυτὸν ἀδεοῦς καὶ ἀνεπιφθόνε, permittere noluisse ut præmia percussoribus Cæsaris, tanquam tyrannicidis, decernerentur.

tum ab eo imperium. Malui tamen & hoc periculum subire, & quidvis ultro pati potius, quàm permittere ut honore sepulturæ careret Cæsar, vir ætate sua præstantissimus, & plerumque felicissimus, omníque honore dignissimus, mea quidem sententia. Quæ quidem mea pericula & tibi præsentem felicitatem peperêre, quòd habes nomen & familiam Cæsaris, quòd dignitatem ejus, quòd bona: pro quibus omnibus æquum erat te mihi gratiam habere potius, quàm si quid concessum est ad leniendum senatum, aut poscentibus repensum pro meritis, aut alia quapiam ratione necessaria factum id incusare, præsertim quum sis junior. Et de his quidem hactenus. Quòd verò subindicas me principatum cupere, equidem ut eum non affecto, ita non indignum me illo judico: nec molestum est non esse insertum

,, ἀλλὰ ἢ τοῦτο κινδυνεύειν κα
,, παθεῖν ὁπόσον ἠρούμην ἱκανῶς μετ
,, λον, ἢ ἅπαφον ἐᾶσαι γενέ
,, μόνον τοῦ Καίσαρος, ἀν
,, σον ἀνδρῶν τῶν ἐφ' ἑαυτοῦ, ἢ τ
,, τυχέστατον ἐς τὰ πλεῖστα, ἢ
,, ξιοπρωτεῖον ὂν πάντων ἐμοὶ χ
,, νομίζων· τοῖς δ' αὐτοῖς μετ
,, δὲ κινδύνοις, ἢ σύ τε τῶν τ
,, παρόντα παῖζα λαμπρὰ τοῦ Κα
,, σαρος ἔχεις, γένος, ὄνομα, ἐ
,, ξίωμα, οὐσίαν· ἃ σὺ ἐκ
,, καιότερον ἐμοὶ χάριν εἰδέ
,, μᾶλλον, ἢ τὰ ἐκληφθέντα ἐ
,, τῶν τῆς βουλῆς παρηγορέων, ἢ τ
,, ἀντίδοσιν τοῦδε, ὧν ἴσχυσεν, ἢ
,, κατ' ἄλλας χρείας, ἢ λεγομέ
,, ἐπιμεμφεῖς πρεσβυτέρῳ νεω
,, τέρῳ ὄντι. ἢ τοῦδε μὲ δοκεῖ π
,, οὐκ ἐπαινεῖν, ἐνοχλοῦντ
,, ἢ τὴν ἡγεμονίαν με ἐπιθυμεῖ
,, σθαι ἐπιθυμοῦντα μᾶλλον, ἢ σὺ ἀπ
,, ξιοῦν ἢ ἡγεῖσθαι εἶναι· ἢ ἀλλ
,, ὅτι μὴ τυγχάνω τῆς ἀξιώσεως τ
,, Καίσαρος, ὁμολογῶν μοι καὶ τὸ τῆς Ἡ
,, τῆ

Hν τὰ ἐκληφθέντα εἰς τὸν τῆς βουλῆς παρηγορέων.] Scribendum est ἐκφθέντα.

Καὶ ἀχθεσθαι μὲν τυχόντα τῆς διαθήκων τῆς Καίσαρος.] Non animadvertit Gelenius, hæc verba, & quæ proximè sequuntur, ferri ad verbum ἀκούσαιμι, & ista, ὡς ὀπτυμοῦντα μᾶλλον, ἢ ἀπαξιοῦν δὲ ἡγούμενον εἶ), per parentheſin poni. Hæc non animadversa fecerunt ut totum hunc locum in alium planè quàm suum sensum acceperit, atque adeo in contrarium: dum etiam putat Antonium de se loqui, ubi Octavii de ipso verba refert. Accesserunt tamen illi multa mutanda in hac scriptura, ut suam illam interpretationem adstrueret. Quum enim in hac nostra legamus, (adjectis tantùm illis parentheseos notis) ἐσημαινεν δὲ καὶ τὴν ἡγεμονίας με ὀπτυμεῖν (ὡς ὀπτυμοῦντα μᾶλλον, ὡς ἀπαξιοῦν ἢ ἡγούμενον εἶ)) καὶ ἀχθεσθαι μὲν τυχ. τῆς διαθ. τῆς Καίσαρος, ὁμολογῶν μοι καὶ τὸ τῆς Ἡ. &c. Quum, inquam, locus de quo agitur, ita scriptus sit, & scribi debeat, Gelenius perinde illum vertit acsi scriptum esset, καὶ ὡς ἀχθόμενον μὲν τυχοντα τῆς διαθ. τῶ Κ. ὁμολογοῦντα μοὶ καὶ τὸ τῆς Ἡ. vel ita, ὁμολογῶ γὰρ μοὶ καὶ τὸ τῆς Ἡ. Hunc igitur locum ita legens, hanc cum lectione ista convenientem interpretationem ejus dedit, *Quod verò subindicas me principatum cupere, equidem, ut eum non*

,, Καίσαρος, ὁμολογῶν μοι καὶ τὸ
,, τῆ Ἡ

„ τ᾽ Ἡρακλειδῶν χρῆσθαι δέκεσθ. πι-
„ εὶ δέ τ᾽ σῶν χρειῶν, ἐθέλοντα
„ μὴ σε ὀκ τ᾽ δημοσίων δανείσα-
„ σθαι, ἠγούμην ἂν εἰρωνίαν λέ-
„ γειν, εἰ μὴ πιθανὸν ἦν ἐπ ἀ-
„ γνοεῖν σε κενὰ ὡς τοῦ πατρὸς
„ ἀπολελοιφέναι τὰ κοινὰ χρήματα
„ τ᾽ ἀποστόλων, ἐξ ὧν πεπλήσθην ἐ-
„ πὶ τὸν δρχὸν, ἐς αὐτὸν αὖτη ἡ
„ χρημάτων συμφερόντων, ἢ ἐνρε-
„ θησομένων αὐτίκα ὀν τῇ Καίσα-
„ ρος οὐσίᾳ, ὅταν αὐτὰ ζητῶ ψηφισώμεθα. ἀδίκων ἦν ὑ-
„ μῖν τοῦτο ἐς τὸν Καίσαρα ἔσεσθαι τεθνεῶτά τε ἤδη, καὶ ὃν ἂν εἰ-
„ ποτε ἀδίκων εἶναι, εἰ καὶ ζῶν ἠπίτει τὸν λογισμόν· ἐπεὶ ἔ τ᾽
„ ἰδιωτῶν πολλοῖς ἀμφισβητοῦσί σοι καθ᾽ ἓν τ᾽ οὐσίας, ὃν ἀδί-
„ κως αὐτῶν ἴσχων γνώσῃ· τ᾽ δὲ μετεγχθέντων ὡς ἐμὲ χρημά-
„ των ἔστ᾽ τὸ πλῆθος ἐστὶν ὅσον οὐ-

milia deducta ab Hercule. Quod verò in tuos usus dixisti te velle pecuniam ex publico mutuò sumere, ludere te putarem, ni credibilius esset te ignorare quàm exhaustum reditibus publicis tuus pater reliquerit ærarium: qui postquam principatum adeptus est, non eò sed ad se publicam pecuniam afferri voluit, inveniendam mox in bonis illius, quando earum inquisitio decreta per nos fuerit: nec enim id fiet cum injuria Cæsaris jam mortui, & si viveret etiam non recusaturi rationem, ut æquum est, reddere. Et sunt privati quoque homines, quorum singulos videbis de horum bonorum possessione litem ac controversiam tibi facere. Ceterùm pecuniæ ad me translatæ non tantus est numerus quantum putas, nec ejus quicquam penes

Ærarium à Cæsare exhaustum.

non affecto, ita non indignum me illo judico. Nec molestum est, non esse insertum testamento Cæsaris, contento familia deducta ab Hercule. At ego verum hujus loci sensum (quibuscumque quis verbis ad eum exprimendum uti velit) esse hunc dico, *Subindicas præterea me principatum cupere, (quum eum non affectem quidem, sed nec indignum me eo judicem) & molestè ferre quod non consequutus sim testamentum Cæsaris: quum interim fatearu familiam ab Hercule deductam mihi sufficere.* Ad illas autem voces quod attinet, μὴ τυχόντα τ᾽ διαθ. τῆς Κ. in iis vertendis reddere verbum verbo contentus fui, quum alioqui durè illud dici fatear, *quòd non consequutus sim testamentum Cæsaris:* ac non solùm Gelenius, sed ipse etiam Candidus molliendum id putaverit: suo tamen ille modo, hic suo. nam hic ita vertit, *non consequutum fuisse Cæsaru adoptionem.* quum potius (meo quidem judicio) dicendum fuisset, *non consequutum fuisse adoptionem ex Cæsaris testamento.* Quid si verò dicamus Appianum, μὴ τυχόντα θέσεως ἐκ τ᾽ διαθήκων τῆς Καίσαρος, scripsisse? Hoc quidem suspicari saltem fas sit. Ceterùm huc pertinentia verba habes pag 530 circa finem, καὶ τάχα ἂν αὐτὸς καὶ θετὸν ἡγούμενον.

Ἐπεὶ καὶ τῆς ἰδιωτῆς πολλοῖς ἀμφισβητοῦσί σοι καθ᾽ ἓνα τ᾽ οὐσίας] Non habemus quò hosce dativos referamus: ac videri possit opus fuisse potius genitivo quem absolutum vocant: hoc modo, ὄντι καὶ πολλῶν τῆς ἰδιωτῆς ἀμφισβητούντων σοι, &c Sed cum minori mutatione satis commodam hujus loci scripturam habebimus: si legamus, ἐπεὶ καὶ τ᾽ ἰδ. πολλοὶ ἀμφ᾽ σοὶ καθ᾽ ἓνα τ᾽ οὐσίας, καὶ ὃν ἀδ. &c.

Πάντα

539 penes me est reliquum, quando in magistratus & potestates, excepto Dolobella & fratribus meis, divisæ sunt tanquam bona tyranni: quamvis postea me adnitente S. C. factum est in favorem Cæsaris. Tu verò ubi quod reliquum est acceperis, non in plebem, sed in eos qui offensi sunt, conferes, si sapies: nam illi, si sapient, mittent plebem in colonias: plebs autem, ut ex Græcis literis nuper didicisti, est res instabilis, instar marinorum fluctuum accedentium ac recedentium: quemadmodum & in nostra republica sæpe cultores suos plebs in altum sublatos dejecit in genua. His verbis, ut magna ex parte contumeliosis, offensus Cæsar discessit, patrem identidem nominatim invocans: móxque bona venum proposuit, quæ ei ex hac hæreditate obvenerant: hortatúsque est Quirites ut sibi adessent contra inimicum Antonium, qui manifestè præ se ferebat quàm molestè pateretur hoc ejus erga plebem studium. Quúmque senatus decrevisset perquiri pecunias publicas, multi timuerunt juveni Cæsari, propter patris benignitatem in milites & populum, & propter largitione paratum egregium favo-

Egregia de plebe comparatio.

,, κάζεις, ὅτέ τι νῶ ἐστι παρ' ἐμοῦ
,, πάντα τὰ ἐν ἀρχαῖς καὶ δωμάμει
,, πλὴν Δολοβέλλα καὶ τῶν ἐμῶν ἀ
,, δελφῶν, νεμαμβρῶν μὲν ἰυθὺς ἀ
,, τυράννε, δι' ἐμὲ δ' μεταδόντο
,, ἐς χάριν τὰ ὑπὲρ Καίσαρ
,, ψηφισμένων· ἐπεὶ καὶ σὺ τὰ λοι
,, πὰ φέρων, εἰσῇς αὖτε ἐς δήμο
,, τοῖς δυσχεραίνουσιν, ἂν σωφρο
,, οἱ μὲ γὰρ ἀκπέμψουσιν, ἂν σω
,, φρονῶσι, τὰ δήμου ἐπὶ τὰς ἀπο
,, κίας. ὁ δ' δῆμός ἐστιν, ὥσπερ κ
,, σὺ τὰ Ἑλλήνικῶν ἀκηδιδυκτὰ
,, ὧν ἔμαθες, ἀστάθμητον, ὥσπ
,, ἐν θαλάττῃ κῦμα κινούμενον, ὃ
,, μὲν ἦλθεν, ὃ δ' ἀπῆλθε· ὡ
,, γὰ δ τὰ ἡμετέρων αἰεὶ τὰς δημ
,, κοπὰς ὁ δῆμος ἐπὶ πλεῖστα ἐκ
,, ρας, ἐς γόνυ ἔῤῥιψε. Τότων τοί
πολλοῖς δυσχερῶσιν ὁ Καῖσαρ ἐς τὸ
θελον εἰρηνικοῖς, ἀπεχώρ, τὰ πα
τέρα ἀνακαλῶν θαμινὰ ἐξ ὀνόμα
τος· καὶ τῶν ἐσίαν ἐς πομπευτί
κὰ ἀφορίσθ πᾶσαν, ὅση καὶ τοῦ
κλήρου ἐγίγνετο αὐτῷ, ἀφῆκαν
ἐπικουρεῖν οἱ τὰ δῆμον ὰ πᾶσι τοῖς
στρατιώταις, φανερῶς τε τὰ Ἀντωνίου
ἀφῶς αὐτὸν ἔχθρας ἠνυομένης· καὶ τὰ
βουλῆς ζήτησιν ἐυθὺς εἶ τὰ δημο
σίων χρημάτων ψηφισαμένης, οἱ
πολλοὶ ἐδείσαν ἀφὶ τῷ νέῳ Καίσα
ρι, τὰ πατρῴας ἐς τὰς τραπέσας
καὶ τὰ δῆμον εὐνοίας ἕνεκα, καὶ τὰ
νεῶ ἐπὶ τῇ χορηγίᾳ δημοκρατικῇ καὶ
ἀφθό-

Πάντα τὰ ἐν ἀρχαῖς καὶ δωμάμει, πλὴν Δολοβέλλα καὶ τὰ ἐμῶν ἀδελφῶν, νεμαμβρῶν μὲν ἰυθὺς ἀ τυράννε.] Hæc verba, malim sic interpretari, *quæ magistratus & qui in aliqua potestate constituti erant, omnia statim inter se distribuerint.*

ΣΦ λόγω καὶ τὰ ἡμέτερον αἰεὶ τὰς δημοκόπας ὁ δῆμ· ὅτι πλεῖστα ἐκ ρας, ἐς γόνυ ἔῤῥιψε.] Sicut hîc dicitur, ἐς γόνυ ἔῤῥιψε, ita pag. 545. circa finem, κλίναντα ἐς γόνυ.

Ob

χρεουσίας, ἢ δὴ πάνυ αὐτῷ πολλὴ προσεληλύθει, ὅτι ἐδόκει τοῖς πλείοσιν αὐτὸν ἐν ἰδιώτου μέτρῳ καθίξειν· ἐπὶ ᾧ Ἀντωνίῳ μᾶλλόν τε, μὴ τὸν Καίσαρα νέον ἄνδρα καὶ ἐνδοξον καὶ πλούσιον ἐπιμελούμενόν τε ὑφ' ἑαυτὸν ἔχῃ, ὥσπερ καὶ ἄψασθαι τῆς Καίσαρος δυνάμεως· οἱ δὲ τοῖς τότε γιγνομένοις ἐφήδοντο, ὡς καὶ τῶν ἀνδρῶν ἀλλήλοις ἐμποδὼν ἐσομένων, καὶ ἅμα Καίσαρα πλούτῳ τῇ ζητήσει τῶν χρημάτων αὐτίκα μαλ' ὑπησόμενοι, καὶ σφίσι καὶ ταμείοις προσουσίας πλήρεις ἐξ αὐτῆς ἐσομένου· τὰ γὰρ πολλὰ τῶν κοινῶν εὑρήσειν προσῆκε Καίσαρι, πολλοί τε αὐτῶν εἰς δίκας τὸν Καίσαρα ὑπῆγον ἀεὶ χωλεύοντες, ἕτερος ἑτέρῳ ἐπιλέγοντες, ἅμα τι εἰκάζοντι, καὶ τὸ κοινὸν ἐπὶ τοῖς πλείοσιν οὐ προσῆκεν εἶναι τῶν δημοσίων ἢ φυγόντων, ἢ ἀναιρεθέντων· ἦγόν τε τὰς δίκας ἐπὶ τὸν Ἀντώνιον αὐτὸν, ἢ τὸν ἕτερον ὕπατον Δολοβέλλαν· εἰ δέ τις καὶ ἐφ' ἑτέρας ἀρχῆς ἐδικάζετο, πεπαυκὼς τὰ πολλὰ ὁμοίως ὁ Καῖσαρ εἰς χεῖρα Ἀντωνίου ἦλθε, τά τε ἀπόρρητα τοῦ πατρὸς οὐκ ἐᾷ δημοσίᾳ γράμματα ἐπιδεικνύς, καὶ τὸ τελευταῖον ψήφισμα τὸ βεβαιοῦν τὰ Καίσαρι πεπραγμένα πάντα, ὕβρεις τε πολλὰς προσῆν τοῖς δίκας ἦσαν αὐτῷ, καὶ τὸ τῆς ζημίας προσῆκεν εἰς ἄπειρον ἔς τε Πεδίον καὶ Πινάριον· οὗτοι γὰρ τῶν οὐκ ὀλίγων Καίσαρος ἀδελφῶν τοῦ κληρονόμου μοῖραν εἶχον, μεμφόμενοι τῷ Ἀντωνίῳ πρός τε σφῶν αὐτῶν καὶ πρὸς Καίσαρος, ὡς ἀδίκως παρ' αὐτῶν τὸ ψήφισμα τῆς βουλῆς· ὅντινα τρόπον τὰ αὐτὰ καὶ ἐς ὕβριν

rem populi, qui, ut plerisque videbatur, eum intra privatum modum contineri non sineret: sed magis timebant Antonium, ne Cæsare juvene illustri ac divite in societatem ascito, ipse summam potentiam sicut prius Cæsar, usurparet: qui tum gaudebant eorum simultate, quasi alter impedimento futurus esset alteri: Cæsarem quoque post inquisitionem cariturum divitiis, & inde abundaturum ærarium, quòd se putarent apud illum inventuros magnam partem pecuniæ publicæ. de agris etiam passim lites ei movebantur, aliis alios repetentibus privatim, bona etiam eorum parte spectante ad rempublicam, ut qui proscriptorum fuissent aut exulum. De his judicem poscebant ipsum Antonium, aut collegam ejus Dolobellam. Quòd si quid & apud alios magistratus judicabatur, ubique pariter Cæsar in Antonii gratiam discedebat inferior, quamvis quid pater emisset indicabat instrumentis publicis, & proferebat S. C. ultimum, quo omnia, Cæsaris acta probata sunt. Quin & extra judicia multæ illi inferebantur injuriæ, in tantum ut nec à Pedio Pinarióque abstineretur: nam & his hæreditatis portio quædam cesserat. Qui quum de communi injuria quererentur apud Antonium, proferréntque S. C. censentes luenda tantum siqua injustè oblata sint, cetera verò acta Cæsaris tuenda: respondit ille, Fortasse non convenire cum S. C. quæ tum fierent, sed

540

Injuriæ Octavio factæ.

Pedius. Pinarius.

sed ne scriptum quidem illuc conveniſſe cum senatus voluntate. Quum enim solius injuriarum oblivionis ratio haberetur præcipua, nihil mutatum esse de præteritis, non quòd omnia probarentur, nec in defuncti gratiam, sed quòd ita tum deceret, quódque leniendus esset eo S.C. populus. Justum autem esse, mentem potius senatusconsulti valere quàm verba: nec tot civibus, qui per seditiones excidissent possessionibus, vel suis vel majorum suorum, reluctari, idque in unius adolescentis gratiam: qui majores quàm pro conditione privata divitias præter spem nactus, non ad splendorem fortunæ uteretur, sed ad audaciam. ipsis tamen se velle parcere, ubi portionem suam recepissent à Cæsare. Post hoc Antonii responsum, statim cohæredes portionem debitam abstulerunt, ne & hanc perderent, non tam suapte culpa, quàm propter adversariorum livorem & potentiam: alioqui largituri ei paulo pòst omnia.

Ludi editi pro Bruto.

Jámque instabant ludi quos pro Bruto prætore Cajus Antonii frater editurus erat, & in ceteris rebus collegæ absentis vicarius: erátque apparatus sumptuosus admodum, ea spe, quasi spectaculis delinita plebs revocatura esset Cassianos. Cæsar contrà ut sibi plebem conciliaret officiis, quantum pecuniæ colligebatur ex bonis divenditis, aliam

Cæsar quibus sibi plebem conciliet & deliniat officiis.

σκλύειν δεῖν μόνον, τὰ ἄλλα δὲ πάντα κυρᾶν, τὰ ὅσα τῷ Καίσαρι πέπρακται. ὁ δ' ὠμολόγησε μὲν προσοίσειν, ἴσως ἐναντίον ἔχων τοῖς στασιψηφισμένοις, καὶ πάντα ἐψηφισμένα οἱ ἔφη, τοῖς τοῦ θεοῦ δόγμασιν ἐναντίως γεγράφθαι. μόνης γὰρ ἀμνηστίας ἐπιψηφισθείσης τὸ μηδὲν ἀναπράττειν τῶν ἀποδεδιοκημένων, οὐδ' αὐτὸς δι' χάριν, οὐδὲ ἐφ' ἅπασιν ἁπλῶς μᾶλλον, ἢ ὡς ἐνεστῶσαν καὶ παρηγορίαν τοῦ δήμου, ἀρνοῦμαι τοῦτο, ἐπιγραφῶν· εἶναι δὲ δικαιότερον τῇ γνώμῃ τοῦ ψηφίσματος μᾶλλον, ἢ τῷ ῥήματι χρῆσθαι, μὴ πάσῃ εἴκοσι ἀντιπράττειν ἀνδράσι τοσοῖσδε, ἰδίων ἢ οἰκογενικῶν κτήσεων καὶ χώρων ἀπεστερημένοις ὑπὲρ νεωτέρων, τοσοῖσδε πλήθεσιν ἀλλοτρίων τε καὶ οὐκ ἰδιωτικῶν παρ' ἐλπίδα λαβοῦσι, καὶ οὐκ ἐπιδεξίως, ἀλλ' ἐς ὑφαρπαγὴν τῆς πόλεως χεχωρημένων, σφῶν μέντοι φασκόντων τὸ μέρος νεμομένων αὐτοῖς Καίσαρα. ὧδε μὲν ὁ Ἀντώνιος τοῖς ἀμφὶ τὸν Πινάριον ἀπεκρίνατο, καὶ ἐκεῖνοι ἀπῆλθον, ἵνα μὴ καὶ τὸ μέρος ἀπολέσωσι τῆς δίκης ἐπισπαπόλοιο, ἐσφῶν ἕνεκα αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τῶνδε ἕνεκα Καίσαρος· ἔμελλον γὰρ αὐτῷ μετὰ πολὺ πάντα χαριεῖσθαι.

Θέας δὲ πλησιαζούσης, ὧν ἔμελλεν ὑπὲρ Βρούτου ἀδελφὸς ἐπιδώσειν Γάιος Ἀντώνιος ὁ ἀδελφὸς Ἀντωνίου, καὶ πᾶσα ἡ Βρούτου στρατηγίας ἐπιτροπὰς ἅπασα, περιεσκόπει τε ἐπὶ τοῖς ἀντιδίκοις, καὶ ἐλπὶς ἦν τῇ θέᾳ τοῦ δήμου ἐπικλασθέντα καλέσαι τοὺς ἀμφὶ τὸν Βροῦτον. ὁ δὲ Καίσαρ ἀντεμηχανᾶτο τὸ πλῆθος, ὅσον δεχόμενον ἐκ τῆς προόδου ἐγίγνετο, αἰεὶ καὶ μέρος τῆς

πῆς φυλάρχοις ἀνεδίδου νέμειν τοῖς φίλοις αὐτῶν, καὶ ἐς τὰ πωλητήρια ἐσιέναι, κἀπεκήρυσσεν ὁπόσου ἂν ἕκαστα πιπράσκοιτο ὀλιγίστου, ἅμα τε τὰς δίκας ἀμφίδολα ἢ ἐπίφοβα ἔτι ὄντα, καὶ ἅμα τῶν Καίσαρος ἀσεβῶν· ἅπερ αὐτῷ πάντα τὴν δημοτικὴν εἰς εὔνοιαν ἤγειρε, καὶ ἐς ἔλεον ὡς ἀναξίῳ τοιάδε πιπτειν. ὡς δὲ ἐπὶ τῇ κληρονομίᾳ καὶ τὴν ἰδίαν αὐτῷ εὐδαιμονίαν, ἔτι τε τὰ Ὀκταουίου τοῦ πατρὸς, ἣ ἐτίμησεν ὁ αὐτὸς, καὶ τὰ τῆς μητρὸς πάντα, καὶ τὰ Φιλίππου, καὶ τὸ μέρος τοῦ κλήρου Πινάριον καὶ Πεδίου αἰτήσας, ἐσεῤῥύηκεν ἐς τὸν δῆμον ἐκεῖνα ἅπαντα μεταπεσεῖν, ὡς τῆς Καίσαρος εὐδαιμονίας ἐδὲν ἐς τοῦτο μόνον δεκούσης ἅμα τὰς ἐπηρείας, ὁ δῆμος ἐκ τῶν τοῦ Καίσαρος, ἀλλὰ καὶ τόδε αὐτὸν ἐπιδέξιον λογιζόμενος εἶναι, ἐκπαθῶς αὐτὸν ἠλέει, καὶ ἐπήνουν ὅδε πάντες, καὶ ὅδε φιλοπρόβλητον, ὅτι τε ἴσων ἐκ ἐς πολὺ τῶν ἐς αὐτὸν Ἀντωνίᾳ ὑπερεφέρων· ἐδείκνυτο δὲ καὶ τοὺς Βρούτου θέας πολυτελεστάτας δὴ γενέσθαι· ἐμισθοῦτο γὰρ πολλῶν ἀναγκαίων καλεῖν Βροῦτόν τε καὶ Κάσσιον, ἐπὶ τὸ λοιπὸν αὐτοῖς θέατρον συνεδημαγωγεῖτο ἐς τὸ ἔλεον, ἐπόθουν δὲ ἄφοροι, καὶ τὰς θέας ἐπέχειν μέχρι τῷ ἀξιώσει αὐτῶν σφίσιν. Βροῦτος δὲ τῷ Καίσαρι, ἐπεὶ σφῶν τὰς ἐλπίδας τὰς ἐν τοῖς θεάτροις ὁ Καῖσαρ διέκρινεν, ἔγνωσαν εἰς Συρίαν καὶ Μακεδονίαν, ὡς τῷ Ἀντωνίου καὶ Δολοβέλλα σφίσιν ἐψηφισμένας πρότερον ἐπαρχίας, ἐκπέμπεσθαι. καὶ ἐπὶ τούτοις ἐκ τῆς Ἰταλίας ἐξελθεῖν ἔμελλον. ἐπὶ τούτοις μὲν δὴ ἐκ τῆς Ἰταλίας ἐξελθεῖν ἔμελλον. ἐπὶ τούτοις μὲν δὴ ἐκ τῆς Ἰταλίας ἐξελθεῖν ἔμελλον.

post aliam tributim dividebat; ut quisque primus petebat: & obeundo fora rerum venalium præcones jubebat omnia minimo, quantum res pateretur, addicere, propter incertum periculosumque judiciorum eventum, & propter ipsius festinationem: quæ omnia profuerunt ad benevolentiam populi miserantis eum, ut indignum talibus injuriis. Ut verò præter hanc hæreditatem etiam proprium patrimonium, & quicquid etiam aliunde habebat, insupérque materna & Philippi bona, portiones etiam Pinarii Pediiq; venum proposuit, ut ad legata persolvenda sufficeret, quasi deficientibus in hunc usum bonis Cæsaris propter inimicorum importunitatem, plebs reputans hanc liberalitatem non hujus sed majoris esse Cæsaris, mirifico affectu complectebatur hominem, collaudans ejus tum patientiam, tum magnificentiam, & præ se ferens non se laturam diutius Antonii superbiam. Id quod declaravit in Bruti ludis, maximo sumptu exhibitis: quum enim quidam ad hoc conducti vociferarentur, revocandos esse Brutum & Cassium, quia hoc modo reliquæ spectatorum multitudini movebatur exulum commiseratio, incursu frequentissimo plebis spectaculum est inhibitum, donec cessaret hæc postulatio. Tum Brutus & Cassius ubi viderunt se hac spe demerendæ per ludos plebis frustratos per Cæsarem, statuerunt, Syriam Macedoniámque, ut à senatu decretas sibi prius quam Antonio Dolobellæque, per vim

541

Amor plebis erga Octavium.

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA GRANADA

invadere. Quod consilium postquam detectum est, Dolobella properavit in Syriam, obiter invisurus Asiam, ut inde pecunias colligeret. At Antonius ratus sibi opus fore copiis, nec ignarus Macedonicas legiones tum virtute præstare, tum numero (erant enim sex) eísque adjunctam magnam manum sagittariorum & armaturæ levis ac velitum, equitatum præterea ceterúmque apparatum absolutissimum, qui videbatur deberi Dolobellæ propter decretum ei bellum Parthicum, quando Cæsar hæc contra Parthos paravérat, cogitavit eas ad se pertrahere: quia propter propinquitatem statim trajecto mari supero poterant adesse in Italia. Sed repentè fama nuntiavit, Getas audita morte Cæsaris, incursionibus vastare Macedoniam, & Antonius à senatu exercitum petiit, quo de hostibus pœnas sumeret, dicens eum à Cæsare contra Getas priusquam contra Parthos paratum, & parata esse impræsentiarum omnia circa limitem Parthicum. Non neglexit eam famam senatus, missis qui provinciam inspicerent. Antonius quo magis metum ac suspicionem eximeret, legem tulit, nequis ullam ob causam de dictatore creando referret, néve quis dictaturam oblatam acciperet: qui contrà fecerit, eum liceret à quovis impune interimi. Atque ita maximè deceptis patribus, & pactus cum Dolobellæ amicis, traditurum se illi um-

342

Lex ab Antonio lata.

σμβίας, χωρεῖν ἐς βιάζεσθαι ἐς τὸ δὲ φανερῶν γλυσμβίων, ἠπείγετο ὁ Δολοβέλλας ἐς τὴν Συρίαν, ἐς ὁδὸν Συρίας ἐς τὴν Ἀσίαν ὡς χρημάτων ἀπ' αὐτῆς. ὁ δ' Ἀντώνιος ἠγούμενος ἐς τὰ μέλλοντα δεήσειν δυνάμεως, τήν τε Μακεδονίας φαλαγγα, ἥτις τε ἦν λοιπὴ καὶ πληθὺ μεγίστη (ἓξ γὰρ τέλη) ἐς ὅσον ἄλλο πλῆθος αὐτοῖς τοξοτῶν καὶ ψιλῶν ἢ ἱππικὸν συνεζεύγνυτο, ἵππος τε πολλὴ καὶ παρασκευὴ καὶ λοιπὴ ὁπλίτης, διεκώλυε τὸν Δολοβέλλα Συρίαν καὶ τὰ ἐς Παρθυαίους ἐπιτετραμμένα, διότι καὶ ὁ Καῖσαρ αὐτοῖς ἐς Παρθυαίους ἐμελέτα χρῆσθαι ἑαυτὸν ἐπινοεῖ μετενεγκεῖν, ἐπὶ μάλιστα διὰ ἀγχοῦ τὴν Ἰταλίαν παρεῖναι, εὐθὺς ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἔσεσθαι, ἄφνω δὴ φήμη κατέσκηψε Γέτας τὸν Δάκιον τὸν Καίσαρος πολεμίους, Μακεδονίαν παραδεινοπορεύεσθαι, καὶ ὁ Ἀντώνιος τὴν βουλὴν ἤτει τὸν στρατὸν, ὡς Γέτας ἐπὶ σφᾶς ἐλάσων δίκην, ἐς τε Γέτας ἀντὶ τῶν Παρθυαίων Καίσαρα πεπολεμωθαι, καὶ τὰ Παρθυαίων πρὸς ἐκεῖνα τῷ παρόντι. ἡ μὲν οὖν βουλὴ τὰ φίλα ὑπενόει, καὶ τὸν ἐπιτάγματα ἔπεμψεν· ὁ δὲ Ἀντώνιος τὸ φόβον αὐτῶν καὶ τὴν ὑποψίαν ἐκλύων, ἐψηφίζατο μὴ ἐξεῖναι μηδεμίαν αἰτίαν ἐπὶ δικτάτορι δέχεσθαι μήτε ἐπιψηφίζειν, μήτε λαβεῖν διδόμενον, ἢ τὸν δὲ τινα ὑπερβάντα ταῦτα ἐξεῖναι τῷ τυχόντι ἀναιρεῖσθαι, καὶ τῷ μάλιστα ἐλεῖν τὸν ἀκούσαντα, τοῖς ὑπὲρ Δολοβέλλα πρόσθεν ὁμόσαι, ὁμόσαι τε τέλος δόντι, ὑπὸ τ

ὸ Μακε

ἐν Μακεδονίᾳ δυνάμεως εἶναι στρατηγὸς αὐτοκράτωρ. ☾ ὁ μὲν ἔχων ἃ ἐβούλετο, Γάϊον τὸν ἀδελφὸν αὐτίκα σὺν ἐπείξει τὸ δόγμα φέρων τοῦ στρατοῦ διεπέμπετο. οἱ δὲ ἐπισκέπτες τῆς φήμης ἐπαπελθόντες, Γέτας ἔλεγον οὐκ ἰδεῖν ἐν Μακεδονίᾳ, εἴτε ἀληθῆς, εἴτε ὑπ' Ἀντωνίου διδαχθέντες, ὅπως δέοι, μὴ τῆς στρατιᾶς ἐπαπελθούσης οἱ Γέται τὴν Μακεδονίαν ἐπιδράμοιεν· ὧδε μὲν εἶχε τὰ ἐν Ῥώμῃ.

Κάσσιος δὲ καὶ Βροῦτος χρήματα καὶ στρατιὰν συνέλεγον, καὶ Τρεβώνιος ὁ τῆς Ἀσίας ἡγεμὼν τὰς πόλεις αὐτοῖς ἐτείχιζε, καὶ Δολοβέλλαν ἐλθόντα οὐκ ἐδέχετο ἔτε Περγάμου ἔτε Σμύρνης, ἀλλὰ μέσῳ ἀγορᾶν ἔξω τείχους ὡς ὑπάτῳ ἐπεύτιθει· ἐπιχειρήσαντος δὲ καὶ κατὰ τῶν τείχων, καὶ ὄντος ἀνύοντος, ὁ Τρεβώνιος αὐτὸν ἔφη δέξασθαι Ἐφέσῳ, καὶ ἐς τὴν Ἔφεσον εὐθὺς ἀπιόντα, τοὺς ἐφεψομένους οὐκ ἀφιστήμενον ἔπεμπεν, οἱ νυκτὸς ἐπιγιγνομένης ἀπιόντα τὸν Δολοβέλλαν ὁρῶντες, καὶ οὐδὲν ἐπ' ὀνοσούντες, ὀλίγους σφῶν ὑπολιπόντες ἐπέθεσαν αὐτῷ, ἐς τὴν Σμύρναν ἐπανήλθον, καὶ τοὺς ὀλίγους ὁ Δολοβέλλας διεφθάσας τε καὶ φθείλασθαι, ἔκτεινε, καὶ ἦλθε τὴν αὐτὴν ἐπ' νυκτὸς ἐς Σμύρναν, καὶ αὐτὴν ἀφύλακτον εὑρὼν, εἷλε ἀφ' ἑλμάτων. Τρεβώνιος δὲ πὶς συλλαμβάνουσιν αὐτὸν ἐπ' ἐναζύοντι ἠγέσθαι πρὸς Δολοβέλλαν ἐκέλευεν, εἰπὼν γὰρ αὐτοῖς ἐκὼν καὶ τὰ λοχαγῶν αὐτὸν ἐπισκόπτων ἠμείψατο, Ἴθι σὺ, δοῦρε τὴν κεφαλὴν κομιστέον· ἡμῖν γὰρ ὅσα ἄλλα τὴν κεφαλὴν ἀχθ' ἐπέστακε. καὶ τοῦτ' εἰπὼν, εὐθὺς ἀπέπεμ-

legionem, imperator Macedonicarum copiarum electus est. Quo impetrato mox Cajum fratrem cum S. C. properare jussit ad exercitum. exploratores verò inde reversi negabant se ullos Getas vidisse in Macedonia: & addiderunt, sive verè, sive ab Antonio moniti, metum esse ne, si deducatur inde exercitus, excurrant in provinciam.

Dum hæc in Urbe fiunt, Cassius Brutúsque exercitum & pecunias colligebant: Trebonius Asiæ præses urbes eorum receptaculo muniebat, Dolobella & à Pergamo & à Smyrna exclusso, foro tantùm extra mœnia. ei præbito, tanquam consuli. Quúmque miles iratus oppugnationem frustra tentasset, Trebonius pollicitus est se intromissurum eos in Ephesum: mandavítque suis ut consulem illuc proficiscentem ex intervallo sequerentur, qui conspicati eum sub noctem discedere, nihil amplius veriti, paucis ad eum sequendum relictis, Smyrnam reversi sunt. Dolobella paucos illos insidiis circumventos delevit: & eadem nocte Smyrnam incustoditam nactus, scalis evasit in mœnia. Trebonius in cubili deprehensus, rogabat ut ad consulem duceretur, se ultro secuturum esse. tum quidam centurionum irridens, Ibis, inquit, sed relicto cápite. nos enim jussi sumus, non te, sed caput afferre: & cum dicto

Trebonius Asiæ præses.

Dolobella cos. à Pergamo & Smyrna excluſus.

Smyrna à Dolobella occupata.

Trebonii interitus.

caput illi abscidit: id Dolobella prima luce proponi jussit in sella prætoria, in qua ille solebat jus reddere. sed milites & lixæ irati ut conjurationis participi, & quia dum Cæsar occideretur, Antonium sermone circa curiæ fores distinuerat, tum reliquum ejus corpus variis affecerunt contumeliis, tum caput per vias lapide stratas, sibi invicem pro pila mittentes per ludibrium ita contriverunt ut non appareret facies. itaque primus hic luit pœnam homicidii.

Defunctum Trebonii corpus quàm contumeliosè tractatum.

Primus ex interfectoribus Cæsaris Trebonius pœnas luit.

At Antonius cogitabat exercitum è Macedonia transportare in Italiam: & quum nullam ad id occasionem haberet, petiit à senatu ut permutatis provinciis liceret sibi obtinere citeriorem Galliam, cui D. Brutus Albinus tum præerat, memor etiam Cæsarem ex hac provincia bello illato, de Pompeio consecutum esse victoriam. Ut verò visus est velle revocare eas copias, non in Italiam, sed in Galliam, ut ibi quasi arcem contra senatum constitueret, patres tum primùm sentientes ejus insidias, molestè tulerunt, adeo ut pœniteret concessisse Macedoniam: & quidam ex hoc ordine privatim scripserunt Decimo, ut constanter retineret provinciam, augeret exercitum, pecunias colligeret, ne fortè vim inferret Antonius: adeo timebant eum simul & oderant. Ille versus ad plebem, rogationem tulit de Gallia, sicut Cæsar prius impetraverat eam

τὴν κεφαλήν. ἔμελε δὲ ἡμέρᾳ λ
λοβέλλας μὲ αὐτὴν ἐπιστῆσ
τοῦ πρατηγικοῦ βήματος, ὑπ
Τρεβώνιος ἐχρημάτιζε, ἐπ
ναι· ἡ στρατιὰ δὲ σὺν ὀργῇ κ
κετικὸς ἄλλος ὁμιλος αὐτῆς, ἐπ
τοῦ φόνου Καίσαρος ὁ Τρεβώνι
πεχθήκει, καὶ τεινομβρίου τ Ἀντω
ὁμιλίᾳ τοῦ ὄχλου τοῦ βουλό
εἰς τοῦτο ἐξέπεσε, ἐς τι τὸ ἄλλο σ
μος αὐτὸ ποικίλως ἐνύβριζε, κ
τὴν κεφαλὴν οἷα σφαῖραν ἐν λη
στρώτῳ πόλει ἀμφὶ κλεπτὶς ἐς ἀλ
λήλους ἐπὶ γέλωτι, σωρηγεῖ τι
σωέπτριψαν. καὶ οὕτως οἱ τ φ
νέων δίκην τίνει ἐν δίκῃ.

Ὁ δ' Ἀντώνιος ἐς τὴν Ἰτ
τ στρατὸν ὧν τ Μακεδονίας ἐπ
κῶν ἐπιτύχοι, ἐ σφᾶς πάλιν ἐ
τοῦτο λόγων, ἠξίου τὴν βελλ
τ τ Μακεδονίας ἀναλαβεῖν κ τὴ
ὄντος Ἄλπιον Κελτικοῦ, ἐς ἣν
τὸ Δεκίμος Βροῦτος Ἀλβῖνος ἐ
δὲς μὲ ὅτι καὶ ὁ Καῖσαρ ἐκ τῆσδ
Κελτικῆς ὁρμώμενος ἐκράτησε Πο
πηΐου. ὡς δ' τ στρατὸν δέξει κ
τὴν Ἰταλίαν, ἀλλ' ἐς τὴν Κελτ
κὴν μετανάστευσιν, ἡ δὲ βουλὴ πρ
τὴν Κελτικὴν ἀκρόπολιν ἐπὶ σφίσ
ἠγουμένη, ἐδυσχέρανε π, ἐ τ ἀν
δρας τότε στρατὸν ἀθροίσ, ἐ τὴν
Μακεδονίαν δόντες αὐτῷ, μετὰ
ἰδίας τε αὐτῶν οἱ δυναπεὶ ἐπιτήδ
τοῦ Δεκίμου τ ἀρχῆς ἐγκρατῶς ἐχ
σθαι, ἐ στρατὸν ἄλλον ἐ χρημ
τα ἀγείρειν, εἰ μὴς Ἀντώνιος δε
ζοιτο. ἐπὼς ἐδεδίκεσάν τι ἐ ὑπ
γὴν τὸν Ἀντώνιον ἔχον· ὁ δὲ μὲ
μὲν τῆς βουλῆς ἐπῄνει τ δῆμον
πόσει νόμῳ τὴν Κελτικὴν, ᾧ ἔχ
πω καὶ ὁ Καῖσαρ αὐτὴν ἐσπερ
λήφει.

λήφει, ἐ Συρίαν οἷς Δολοβέλλας ὑπαγόμ. ἐς ὃ φόβον τ βυλῆς τὴν τρωτικὴν ἐς τὸ Βρεντέσιον ἐκέλευε Γαΐῳ τ Ἰόνιον περᾶν αὐτίκα· ἐ ὁ μ ἐμέλλε πείσεσθ ὡς ἐπράχθη. Θέας δ' ἦσαν ἃς Κρίτων ὁ ἀγορανόμων ἔμελλε τελεῖν, ἐ ὁ Καῖσαρ ἐς τὰς θέας τῷ πατρὶ τόν τε χρύσεον θρόνον καὶ στέφανον περιτιθέναι, ἅπερ αὐτῷ ἐ πάσας θέας ἐψηφίσαντο ἐπὶ τιθεῖ· τοῦ Κρητωνίου ὃ ἐπιτάττ· οὐκ ἀνέξεσθαι τιμωμένου Καίσαρ· ὑπ τῆς αὐτοῦ ἀδοκίας, ὁ Καῖσαρ αὐτὸν ἐς τ Ἀντώνιον ἤγαγε, ὡς ὕπατον· Ἀντωνίου δὲ ἐπιτάττ· ἐς τὴν βουλὴν ἐπανιέναι, καλέσαντας ὁ „ Καῖσαρ, Ἀναφέρω, εἶπεν, ἐ„ γὼ δὲ τὸν θρόνον ἕως ἂν ᾖ τὸ „ δόγμα πεφήσω· καὶ ὁ Ἀντωνίου καλέσαντας, ἐκώλυσεν· ἐκώλυσε δὲ ἐ ὑπ τῆς ἐξῆς θέας ἔτι παροξυνόμενος, ὡς αὐτὸς ὁ Καῖσαρ ἐτίλει, ἀνακειμένας ἐν τῷ πατρὶ Ἀφροδίτῃ χρυσέᾳ, ὅτε περ αὐτῇ ἐ τ νεὼν ὁ πατὴρ τ ὑπ ἀγορᾶ ἅμα αὐτῇ ἀγορᾷ ἀνέτιθει. τότε δὴ καὶ μάλιστα μῖσος ἦλθ σαφὲς ὑπ πάντων ἐς τ Ἀντώνιον ἐγίγνετο, ὡς οὐκ ἐς τ νεὼν Καίσαρα φιλοτειμούμενον μᾶλλον, ἢ ἐς τ πατέρα ὑβρίζοντα ἀκριβῶς. αὐτός τε ὁ Καίσαρ μὴ πλήθει εἶκε φθονερῷ, τὸν δῆμον καὶ τὰς οὖ τι παύοντας ὑπὲ τ πατρὸς, ἐ τὰς ὀλιγαρχικὰς τρωτοσταμβρας πεφθείρων, ἐπιφθόνως ἐκίνδυνεν, ἐ μὴ αὖθ τοιάδε ἐ βραδὺ πάσχοντες ὑπερορᾶν ἐ ἀμελεῖν ἐφίετο, Καίσαρα δὲ τῷ σφῶν αὐτοκράτορα καὶ εὐεργέτην ἀμύνειν

provinciam, nuper Dolobella Syriam: & ut senatui timorem incuteret, Cajo fratri mandavit, trajiceret confestim Brundisium: quod ille facturus erat ita ut jussus est. Interea tempus ludorum instabat, quos editurus erat ædilis Critonius, & Cæsar patri sellam auream atque coronam parabat, id quod illi ex senatusconsulto in perpetuum ludis omnibus decretum fuerat. Quùmque ædilis negaret se passurum honorari Cæsarem in iis ludis quos ipse sumptu suo faceret, Cæsar illum ad Antonium duxit, ut ad consulem: consul ad senatum super ea re se dixit relaturum. Cæsar indignatus, Refer, inquit: ego interim sellam proponam. Id Antonius exasperatus prohibuit: nec hoc contentus, prohibuit etiam ludis proximè secutis, quos Cæsar ipse celebrabat, in honorem Veneris genitricis institutos, quando ædes ei in foro & forum ipsum à patre dedicatum est. Quòd Antonii factum exceptum est publico odio, quasi non tam ad æmulationem quæ illi intercedebat cum juniore Cæsare, quàm ad ingratitudinem erga parentem ejus pertinens: & ipse Cæsar in satellitii modum stiparus discurrebat per plebem, beneficiarios patris & veteranos prehensans supplex ad movendam invidiam adversario, orânsque ne contemptim negligerent suam ultro-

Ludi.

544

Sella aurea in omnibus ludis Julio Cæsari à senatu decreta.

neam patientiam, néve ferrent Antonium sic impunè imperato-

ri optimè de ipsis merito illudere: agerent potius suum negotium, & propugnarent accepta ab illo commoda, quæ rata esse non possent, nisi salvis honoribus ei ex senatusconsulto concessis, Passímque è superioribus locis vociferabatur in hunc modum, Cavete Quirites ne propter me iniquiores sitis in Cæsarem, néve injuriam ei rependatis pro beneficiis, præsertim tu Antoni, qui frueris eis maximè: in me contumelias usque ad satietatem effunde: à bonorum ejus direptione tempera, tantisper dum civibus distribuatur, quod ex pecunia legata debetur reliquum. Mihi quantumvis inopi sufficerit decus paternæ liberalitatis, modò populo ea frui per te liceat. Quo factum est ut sine intermissione voces omnium in Antonium jactarentur, propalam indicantes indignationem publicam, quumque ille acrius interminatus esset Cæsari, & eæ minæ vulgatæ essent, magis accensi sunt omnium animi: ipsi quoque tribuni Antoniani præsidii qui sub Cæsaris patre militarant, & apud ipsum consulem in summo erant pretio, conabantur eum reddere mitiorem, vel suamet ipsorum gratia militum quondam illius cui deberetur quicquid tum in bonis haberent. His vera monentibus cessit Antonius, eo facilius quòd Cæsaris apud plebem gratiosi opera indigeret in permutandis provinciis, asseverabátque jurejurando, nec suum esse id consilium: &

Octavii verba ad populum.

§45

ἀπομυμβρῶ τοῖς Ἀντωνίου ἀμύνειν δὲ & σφίσιν αὐτοῖς ἐθέλειν ἔστι βέβαιον ὧν εἰλήφασι παρὰ Καίσαρος, εἰ μὴ δὴ αὐτῷ Καίσαρι μὴ τὰ ἐψηφισμένα βέβαια Ἀντωνίου τε πεντεκαιδεκάτης τῆς πόλεως καὶ τὰ ὑψηλὰ ἀναπηδῶν, κατέκα, „ Καίζαρα μὲν δ' ἐμοὶ μήτε ὀργ- „ ζεσθαι, μήτε ἐνυβρίζειν ἐμ- „ γετῆ σοῦ μάλιστα, ὦ Ἀντώνι, „ ἐς τὰ μάλιστα χεζομβρῶ, ὑμῶ „ δὲ τῶν μὲν ὕβρεων ἐς ἐσχ ὑ- „ λεις, ἐμφορεῖαζ· τῶν δὲ ἀ- „ σίας ἁρπαγῶν ἐπιχέω, μίχ „ τὰς πολίτας κομισαζ τὴν ἀ- „ νέμησιν, & τὰ λοιπὰ πάντα ἐ- „ χειν ἀρκέσαι μὲν ἐμοὶ πενομέ „ τῶν τε τοῦ πατρὸς ὀλίγα, κ „ ἀμυμβρῆ, καὶ τῶν τῶν ὑμῶ „ ἀκανέμησιν, ἐὰν ἐάσης διδῶσι, ἐφ' οἷς ἤδη παρὰ πάντων εὐκτὸς ἐγίγνοντο καὶ φανερὰ καὶ & Ἀντωνίῳ βουλ ἀπειλημμένῳ δὲ αὐτοῦ πικρότερον τοῦ Καίσαρος, καὶ τ ἀπειλῆς ἐξενεχθείσης ἐς τὸ φανερὸν, ἔτι μᾶλλον ἅπαντες ὥρμηντο, καὶ οἱ τ φρουρᾶς Ἀντωνίου τριάκοντ ἐσφετερίζοντό τε Καίσαρα τῷ ἑτέρῳ, καὶ ἐς τὰ μέγιστα ὑπ' Ἀντωνίου τότε παρωμώμοσι, τῶν ὑπὲρ αὐτὸν ἐπιχεῖν κίνδυνον & ἀμφ' ἑαυτὸν ὑπὸ Καίσαρος ἐφυλασσόμενοι, καὶ τῶνδε τῶν οἱ παρόντων ἀγαθῶν παρ' ἐκείνου τυγχάνε. συνίσασιν οὖν ὁ Ἀντώνιῳ ἀληθέσι ἔστι τούτοις, καὶ τὰς ἀφέρουσας αὐτὰ αἰδεῖσθαι, ἢν δέ π & Καίσαρος αὐτὰ ἀμφ' τ ἐκμαγῶ ἐς τὸν ἀλλαγὴν τ Κελτικῆς διαμβῶ, ἀμελοῦσι τοῖς λεγομένοις, καὶ ἐπώμνυεν αὐτὸ & οἱ πάνυ ἀσ-

λεγο

λητε εἶναι, τὸ δὲ γνώμης ἕξ νεανίσκου ἕνεκεν μετατίθεσθε, ἐπηρμένου τε ἐπαχθῶς ἔτι τηλικοῦδε ὄντος, ἓς οὐδὲν ἔχοντος εὐδόκιμον ἢ τίμιον ἐς πρεσβυτέρους τε καὶ ἐς ἄρχοντας, ἅπερ αὐτὸς μὲν χαλᾶν τοῦ νεανίσκου χρήζειν ἔτι νουθετίας· σφᾶς δ' αὐτῶν ἴσως ἀξιοῦντας ἕνεκα αὐτὸς κεκλῖξαι τὸ ὀργῆς, καὶ ἐς τὸ πρότερον ἑαυτὸν φύσιν τε καὶ γνώμην ἐπανῆξαι, ἵνα κἀκεῖνος ἀπόσχηται τῆς ἀμετρίας. τοιαῦτα οἱ τεθέντες διαλλακτῆρες, σωθῆναι ἀμφοτέρους· οἱ δ' ἐπεμέμφοντο ἀλλήλοις, καὶ σωφρονέστερον ἐς φιλίαν. ὅτε νόμος ὁ περὶ τῆς Κελτικῆς προὐκεκόμιστο αὐτοῖς, ὀρρωδοῦσης πάντας τῆς βουλῆς, καὶ ἐπινοούσης, εἰ μὴ ὁ Ἀντώνιος αὐτὸν προβουλεύοι, κωλύειν προβουλεύσασθαι, εἰ δ' ἀπροβούλευτον ἐς τὸ δῆμον ἐσφέροι, τοὺς δημάρχους ἐς κώλυσιν ἐπιπέμπειν· ἦσαν δ' οἱ καὶ τὸ ἔθνος ὅλως ἐλευθερῶν ἠξίουν· ἔτως ἐδεδίεσαν ἀγχοῦ τὸν Κελτικὸν οὖσαν. ὁ δ' Ἀντώνιος αὐτοῖς ἀντενεκάλει, εἰ Δεκίμῳ μὲν αὐτὸν πιστεύουσιν, ὅτι Καίσαρα ἀπέκτανεν, αὐτῷ δ' ἀπιστοῦσιν, ὅτι ἐκ ἀπέκτανε τὸν καταστρεψάμενον αὐτὸν καὶ κλίναντα ἐς γόνυ, δορυφόρων ἤδη ὄντα φανερῶς ἐς ἅπαντας, ὡς ἐφηδομένους τοῖς γεγονόσιν. ἐλθούσης δὲ τῆς κυρίας ἡμέρας, ἡ μὲν βουλὴ τὸν φυλέτην ἐνόμιζεν ἐκκλησίαν συλλεγῆναι· οἱ δὲ νυκτὸς ἔτι τὴν ἀγορὰν κατειχον ἐσπαρμένοι, τὴν λοχίτιν ἐκάλουν ὑπὸ σωμάτων ἐληλυθέναι· καὶ ὁ δημώδης λεὼς ἀχθόμενος, τῷ Ἀντωνίῳ συνεπῆσαν ὅμως λάθρᾳ τὸν Καίσαρα ἐφεστῶτα τοῖς κατειλημμένοις, καὶ δεόμενον· tantùm videre voluisse mutatum suum animum, ut adolescens ante maturam ætatem ferox, & grandiorum ac magistratuum parum reverens, ita ut opus habebat, fieret castigatior: se in gratiam deprecantium remissurum iram, & rediturum ad naturam ac voluntatem pristinam, modò ille fiat modestior. Hoc responso tribuni gavisi ambos deduxerunt ad colloquium: sicque post mutuas expostulationes reconciliati sunt. Ac mox de Gallia provincia lex promulgata est, magno metu senatus: cogitantis si quidem de ea cos. ad se referat prohibere: quòd si inconsulto senatu rogationem tulerit ad populum, per tribunos plebis intercedere. Nec deerant qui censerent libertate donandam totam eam provinciam, tam formidolosa erat ejus vicinitas. Antonius verò exprobrabat eis quòd commisissent eam interfectori Cæsaris Decimo: sibi committere gravarentur, quòd non interfecerit labefactatorem & subversorem ipsius provinciæ: manifestè taxans universos, quasi probarent quæ ibi fiebant. Postquam autem dies præstituta venit, senatus volebat ut essent tributa comitia, Antoniani verò ante lucem in forum collecto populo, centurias ex composito vocabant ad suffragia. Tum plebs, quamvis infensa Antonio, promovebat tamen eum propter Cæsarem septis adstantem & deprecantem pro illo, qui id

Antonius & Octavius reconciliati.

Plebs Antonio propter Octavium gratificatur.

546

faciebat ea potissimùm de causa, ne Decimus provinciæ tam opportunæ cum exercitu præesset, unus ex patris percussoribus: præterea ut Antonio nuper reconcilato gratificaretur: nam & ipse ab illo expectabat aliquam mutuam gratiam. Et quia tribunos plebis Antonius corruperat, silentibus eis & lege perlata, exercitus mox honesto jam prætextu transportatus est in Italiam.

Plebs Octavium vult tr. pl. creare.

Defuncto deinde uno ex tribunorum pl. collegio, comitiis tribunitiis Cæsar Flaminio favebat: plebs verò ipsum rata ejus honoris cupidum, quamvis propter immaturam ætatem non profiteretur nomen inter candidatos, volebat Cæsarem tribunum declarare suis suffragiis. Senatus verò invidebat ei hanc honoris accessionem, timens ne potestatem adeptus, inimicos cædis paternæ reos citaret in judicium populi. Antonius quoque contempta nova Cæsaris amicitia, sive in gratiam senatus consolationémve, molestè ferentis legem de Gallia, sive ex colonorum sententia, proposuit edictum consulare, ne cui Cæsar quicquam in manus daret nisi legitimè, aut animadversurum se in eum pro potestate. Id edictum ingratitudinem erga Cæsarem cum injuria plebis conjunctam præferens, indignationem movit multitudini: & apparebat magnam contentionem imminere proximis comitiis, ita ut timeret Antonius: contentúsque præsenti tribunorum numero, comitia

Edictum Antonii.

Antonii ingratus erga Cæsarem animus.

ἐδέετο οἷς μάλιστα μὴ, ἵνα μὴ δόκιμος ἀρχὴ χώρας τε ἐπικαίρου καὶ στρατιᾶς, ἀνδρὸς φόνου ὧν τοῦ πατρὸς, ἐπὶ οἷς τότε καὶ ἐς χάριν Ἀντωνίου συμπλαγμένου. ἀφῆκε δὲ ἄρα τι καὶ αὐτὸς αὐτίκα φθονήσας Ἀντωνίου. διαφθαρέντων δὲ χρήμασι τὸ δημαρχικὸν τοῦ Ἀντωνίου καὶ κατασιωπώντων, νόμου οὐκ ὄντος, καὶ ὁ στρατὸς Ἀντωνίῳ μετ' αἰτίας ἐυπρεποῦς ἦλθε τὸ Γάλλιον ἐπίαγμα.

Τῶν δὲ δημάρχων τινὸς δόξαντος, ἐς τὸν αὐτὸν χειροτονεῖσθαι Καίσαρα συνέπεσεν Φλαμινίῳ, καὶ ὁ δῆμος εὐνόμῳ αὐτὸν ἐπιθυμοῦντα τῆς ἀρχῆς διὰ τὸν νεώτερον τῆς ἡλικίας ὁ πατρικιεύειν, ἐπιτιμᾶν τῆς χειροτονίας δημάρχου δόξαν τὸ Καίσαρος. ἡ δὲ βουλὴ τὸ αὐξήσεως ἐφθόνει, καὶ ἐδεδοίκει μὴ δημάρχων τὰς φονέας καὶ πατρὸς ἐπὶ τὸν δῆμον ἐς δίκην ἀπαγάγοι. Ἀντώνιός τε τὰ μάλιστα συγκείμενος πρὸς τὸ Καίσαρος φιλίας ὑπερεῖδεν, ὅτε ἐς χάριν τῆς βουλῆς ἢ παραγελάσαι, ἀχθομένης τῷ θεῖ τὸ Κελτικῆς νόμου, εἴτε δόξαντος γνώμῃ, ἐπεψηφίσατο ὡς ὕπατος, μηδὲν Καίσαρος ἐγχειρεῖν παρανόμως, ἢ χρήσασθαι κατ' αὐτὸ πεντάμηνον τῆς ἐξουσίας. ἀχαρίστου δὴ ἐς τὸν Καίσαρα, καὶ ὑποπτικῆς ἅμα ἐς αὐτὸν τῷ τὸν δῆμον τῆς παρεμφυομένης, ὁ μὲν δῆμος διωγμὸν τῆς φιλονεικησάν ἐμελλον ἐν ταῖς χειροτονίαις, ὥστε δεῖσαι τὸν Ἀντώνιον καὶ ἀνελεῖν τὸν χειροτονίαν τοῖς ὑπολοίποις τῶν δημάρχων δρεπόμενον.

O' ἀμ

Ὁ δὲ Καῖσαρ ὡς σαφῶς ἐπιβουλευόμενος, ἤδη πολλοὺς ἀφειστήκειν ἐς τε τὰς ἑ πατρὸς αὐτοῦ ἀποικίδας πόλεις ἐξαγγέλλων ἃ πάσχοι, ἑ τὸν ἐκείνων γνώμιον κατεμαθάνειν· ἔπεμπε ἤ κὴ ἐς τὰ Ἀντωνίου στρατόπεδα ἐπιμιγνυσ πινὰς ἀγγέλους φέροντας, κὴ συντυγχάνειν τοῖς ἀεὶ πρῶτοι μάλιστα, κὴ ἐς τὸ πλῆθος διαρριπτεῖν ἀφανῶς βιβλία· ἃ ὁ μὲ ἀμφὶ τοῦτο ἐλέ. οἱ τεταγμένοι ἤ αὐτῆς τῆς Ἀντωνίε καρὸν

» αἰτήσαντες, ἐλεγον, ΗΜΕΙΣ,
» ὦ Ἀντώνιε, κὴ ὅσοι ἄλλοι μετὰ
» σοῦ Καίσαρα στρατεύσαμεν τῶν
» τε ἡγεμονίαν αὐτῷ συνεξησάμε-
» θα, κὴ ἐς τὰ καθ' ἡμέραν αὐ-
» τῆς ὑπηρέτην χρώμενοι διατελῶ-
» μεν, ἔχθει μὲν ἴσως ἑ ἐπιβουλῇ
» τῆς φύσιας αὐτῶ γιγνώσκομεν ἐς
» ἡμᾶς χρωμένης, καὶ τῶν βου-
» λῶν ἐκείνοις ἐπιτρέπουσαν· τοῦ
» δήμου δ' ἐξελάσαντος αὐτὰς,
» ἀνεπαισθήτως μὲν, ἀ πάντη τε Καί-
» σαρος ὁρῶντες ἄφιλα ἀδὲ ἀμνή-
» μονα ἀδὲ ἀχάριστα· τῶν δ' ἐς
» τὸ μέλλον ἀσφάλειαν ἔχομεν ὡ
» σοὶ φίλῳ τε Καίσαρος ὄντι, κὴ
» ἡγεμονικωτάτῳ μετ' ἐκεῖνον ὧν
» πάντων, ἑ ἄρχοντι νῦν ἡμῶν, ἑ
» ἐς τὰ μάλιστα ἐπιτηδείῳ· ἀνα-
» φυομένων δὲ τῶν ἐχθρῶν, καὶ
» θρασέως ἐς τε Συρίαν καὶ Μα-
» κεδονίαν βιαζομένων, καὶ χρή-
» ματα κὴ στρατιὰν ἐφ' ἡμᾶς συν-
» ιστάντων, καὶ τῆς βουλῆς σοι
» Δεκίμῳ ἐπιλειφούσης, καὶ

cum committente Decimum, tolleret. At Cæsar se jam manifestè impugnari videns, mittebat circa patris sui colonias, qui nuntiarent quantum patiatur, & singularum voluntatem explorarent. Misit & ad Antonii exercitus nonnullos intermixtos commeatum illuc ferentibus, qui audaciſſimum quemque ſolicitarent, libellóſque in turba clàm ſpargerent. Dum Cæſar in his rebus occupatur, iidem qui antea tribuni militares impetrata ab Antonio dicendi copia, ſic eum allocuti ſunt, Nos, Antoni, & quantum veteranorum eſt, qui Cæſaris ductu imperium auximus promovemuſque etiamnum quotidianis laboribus, ſcimus nos æquè inviſos ejus percuſſoribus & inſidiis illorum obnoxios, ídque connivente ſenatu: ſed poſtquam populus eos ejecit, recepimus animos, dum videmus res Cæſaris non omnino deſtitutas amicorum grata memoria, multúmque ſecuritatis repoſuimus in ea quæ tibi cum illo interceſſit amicitia & in rei militaris peritia, qua ad illum accedis proximè, imperator nobis commodiſſimus. Ceterùm quia inimici renaſcuntur, & occupare conantur Syriam & Macedoniam, parántque contra nos pecunias & exercitus, ſenatu te-

Octavius libellos ſpargit per exercitum Antonii.

Tribunorum militarium oratio ad Antonium.

547

te curam omnem inſumente in conten-

Οὐ πάντα τὰ Καίσαρος ὁρῶντες ἄφιλα ἀδὲ ἀμνήμονα ἀδὲ ἀχάριστα.] Nove dici videtur ἀμνήμονα. paſſiva ſignific. pro ἀμνηστα.

contentiones cum juvene Cæsare, meritò veremur ne ad bellum, quod est pro foribus, accedat etiam inter nos seditio, & inimicis succedant omnia quæ illi moliuntur contra nos. Quapropter postulamus, ut vel pietatis erga Cæsarem gratia, vel incolumitatis nostrûm, de quibus hactenus nihil questus es, & ante omnia utilitatis tuæ propriæ causa, dum licet, Cæsari adsis duntaxat in exigenda pœna à percussoribus: id enim sat erit: deinde securus potentia fruaris, securitate tibi nobisque parta, qui nunc tam pro nobis ipsis quàm pro te sumus solliciti. Ad hæc Antonius ita respondit, QUANTA benevolentia, quantoque favore Cæsarem vivum prosecutus sim, intuenda ejus dignitate ad omnia pericula promptissimus, scitis ipsi qui expeditionibus ejus & rebus gestis interfuistis: rursum quanta ille me gratia, quantóque honore præ ceteris dignatus est, liquet vel absque testibus. Neutrum horum parricidas etiam latuit, qui decreverant me quoque cum illo tollere, quasi me superstite nunquam sperarent se fore

Antonii responsum ad tribunos militum.

,, σοῦ τὰς φρουτίδας ἐς τὸν Καί-
,, σαρα· ἔ νέα ἀμφορεὺς ἀπο-
,, νωντα, δεδιὼς εἰκότως, μὴ ἐ
,, τ μείλοντες, ἢ ὅσον ἄπω πολε-
,, τε πόλεμον, ἢ σῦσις ὑμῶν τὰ
,, πολέμιον σωζεσθῆναι, ἢ ἀμ-
,, πραχθῆ τοῖς ἐχθροῖς καθ' ἡμῶν,
,, ἃ βέλοντες· ὧν σὺ μεμνῆσθαι π
,, ἀξιῶ μὲν, ὁσίας τε χάριν ἐς τ
,, Καίσαρα καὶ φιλότητος ὑπὲρ ἡμῶν
,, ἀδὲν ἐπιμέμπτων σοι γεγονότων,
,, καὶ τοῦ ἡμῶν αὐτῶ σοῦ τ συμ-
,, φερόντων ἕνεκα, ἕως ἔτι δυνα-
,, σαι, Καίσαρι μὲ, ὅπερ δύνασ
,, μαι, σωζεσθαι ὑπὲρ τῆς φι-
,, λίας τε πρωτευούσης, σὺ δ αὐτὸς
,, δικαιεύειν σὺν ἀμελεῖσθαι γεγονότ
,, τε, ἐ ἡμᾶς γεγενῆσθαι παραπλή-
,, σιον τῶν ὑπὲρ τε σφῶν αὐτῶν
,, καὶ ὑπὲρ σοῦ δεδοότας. ποιοῦ
,, τὰς παξιάρχας εἰποῦσα ὁ Αντω-
,, νι· ὧδε ἡμεῖς ἀμφω, Ο ΣΗ μ
,, ἐυνοίας ἐ ἀπαδὴ ἀφ' ἧς Καίσαρα
,, ἐθέλοντα ἐχρώμεθα, φιλικώτα-
,, τοτα· ἐν πάντων ἐς τὰ σὰ
,, εἶναι χρείας γεγενῆσθαι, ἴσα τι-
,, φῶς, συρατοπεμφθείς τε καὶ
,, χιλιοῦσι παρατυχόντες· ὅτι δ
,, αὖ κἀκεῖνα· εἰς ἐμὲ χάριτα κα
,, ἐθετιμήσε χρῆσθαι· διετέλει, ἐ
,, μαρτυρεῖν ἐμὲ δίκαιον· ἄμφω δ
,, ἴσασι ἐ οἱ φονεῖς εἰδότες, συν-
,, ετίθεντο κἀμὲ Καίσαρι σωπελεῖν, ὡς ἐμοῦ ἐθέντος ἐ κάθ-
,, ξοντος

Ἴσε σαφῶς, συρατευσαμένοις τε καὶ γεγενημένοις παρατυχόντες] Scribendum est συρατευσάμενοί τε. Sed & τοῖς γεγενημένοις malim scribere.

Οὐ μαρτυρεῖν ἐμὲ δίκαιον.] Hæc verba, non sonant quod habet Gelenii interpretatio, *liquet vel absque testibus:* nec quod in Candidi interpretatione legimus, *non necesse mihi arbitror testari:* sed, *non æquum est ut ipse tester*, ut non æquum esse dicatur quod non potest nisi contra decorum fieri, & quod, si fiat, nec habiturum sit ullum pondus.

Ἀμφω δὲ ταῦτα καὶ οἱ φονεῖς εἰδότες, συνετίθεντο κἀμὲ Καίσαρι συνελεῖν.] Hoc & alii hujus etiam historici testantur loci.

Πέδω

» ξοντες ὧν ἐπινόουν, ⸗ ὅσπερ αὐ-
» τὸς μετέπεσε τῆς γνώμης, οὐκ
» εὐνοίᾳ τῇ ἐμῇ σωτηρίας ἔπεισεν,
» ἀλλ' ἐυπρεπείᾳ τυραννοκτονίας,
» ὡς μὴ δοκῶσι πολλοὺς ὥσπερ ἐχ-
» θροὺς, ἀλλ' ἕνα ἀνελεῖν ὡς τύ-
» ραννον. τίς ἂν οὖν πιστεύσειεν ἐμὲ
» Καίσαρός τε ἀμελεῖν ἐυεργέτου
» μοι μεγαλομοίρου, ⸗ εὐφημεῖν τὸς
» ἐχθρὸς ἐκείνε, ⸗ τὸ φόνου ἐκεί-
» νῳ χαρίζεσθαι τοῖς ἐμοῖς ἐπιβού-
» λοις, ὡς οἴεται Καῖσαρ ὁ νέος; 548
» πόθεν οὖν αὐτοῖς ἀμνηστία ⸗ φό-
» νε ⸗ ἡγεμονία; (πῶς γὰρ ἐπι-
» κωλεῖν ἀντὶ τῆ βουλῆς ἐμοὶ βά-
» λεται) μάθετε ὡς ἐχθρετο. Καί-
» σαρος ἐν τῷ βελοθητῳ σφα-
» γέντος, ἄφνω δέος ἐπεχεν ἐκ
» πάντων δὴ μάλιστα πλεῖσον ἐμὲ
» φιλίᾳ τε αὐτῷ Καίσαρος, καὶ
» ἀγνοίᾳ ⸗ ἀκριβοῦς· ὁ γάρ πω
» τῷ σωθηκλῳ ἐώρων, ὅτε ἐπὶ
» ὄσοις· ὁ ⸗ δῆμος ἐθορυβεῖτο, καὶ
» οἱ σφαγεῖς σὺν μυριμήκεσι τὸ
» Καπιτώλιον κατελαβόντες, ἀπ-
» έκλεισον, καὶ ἡ βελὴ σὺν ἐκείνοις
» ἦν, ἢ καὶ νῦν ἐστι φανερώτερον,
» γέρα τε τοῖς ἀνελοῦσιν ὡς τυραν-
» νοκτόνοις ἐψηφίζετο· καὶ εἰ τύ-
» ραννος ὁ Καῖσαρ ἐφάνη, ἡμῖν
» ὑπῆρχεν ἀσπαλεῖς πᾶσιν, ὡς τυ-
» ράννου φίλοις· ὧδε δὴ με ἔχοντα
» θορύβου καὶ μεριμνης ⸗ δέος, ὅτε
» οὐκ ἦν γνώμης παρόδοξον, ἀσφὲ ἀπορῆσαι σκοποῦντες εὑρήσετε,

voti compotes: quod quisquis eis dissuasit, non amore mei fecit id: sed quo magis accederent ad tyrannicidarum speciem, ut viderentur non tam voluisse insectari multos inimicos, quàm tyrannum unum tollere. Quis igitur crederet me Cæsari præclarè de me merito præferre inimicos illius, & cædis pœnam ultro insidiatoribus meæ salutis remittere, ut opinatur Cæsar junior? Unde igitur decreta injuriarum oblivione præfecturas acceperunt? hanc enim culpam à senatu in me rejicitis. Audite unde. Occiso in curia Cæsare, continuò terror invasit ex omnibus me maximè, quippe qui & amicus eram illius, nec intelligebam rem exactius, incertus qui conspirassent & quamobrem: plebs tumultuabatur: homicidæ occupato Capitolio admittebant neminem: senatus eis favebat, ut nunc magis compertum est: interfectoribus ut tyrannicidis præmia parabat decernere: id si successisset, pereundum erat nobis omnibus, ut tyranni amicis. In ea trepidatione, metúque ac solicitudine quamvis non mirum esset me destitui consilio, tamen si re-

Πόθεν οὖν αὐτοῖς ἀμνηστία τῷ φόνῳ καὶ ἡγεμονία.] Scribendum est ἡγεμονίαι, id est præfecturæ, videlicet τῶν ἐθνῶν ἡγεμονίαι, ut vocantur pag. sequente. Alioqui & ἡγεμονία sine hujus genitivi adjectione, vocantur alibi: ut pagina 536. duobus locis. At ἡγεμονία erat ipsius Cæsaris, imperium Romanum tenentis. Neque tamen singulare ἡγεμονία de præfectura non dicitur, sed cum adjectione: ut τῷ Κελτικῷ ἡγεμονίαν legimus pag. 562.

Ἄφνω δέος ἐπέχεν ἐκ πάντων δὴ μάλιστα πλεῖσον ἐμὲ φιλίᾳ τε αὐτῷ Καίσαρος.] Posset abesse vox πλεῖσον.

Οὐκ ἦν γνώμης παρόδοξον, ἀσφὲ ἀπορῆσαι σκοποῦντες εὑρήσετε.] Pro his

si rectè rem perpendatis, intelligetis nec audaciam mihi defuisse in periculis, nec artes ad simulandum quoties opus fuit. Præcipuum erat, ut unde reliqui penderent, obstare quominus decernerentur percussoribus præmia, id quod pertinaci contentione obtinui, etiam invito senatu parricidiisque, sed non sine magno meo periculo: quòd vos Cæsari superstites nequaquam tutos fore putarem, si ille tyrannus declararetur. Quúmque pari metu senatus & inimici tenerentur, ni Cæsar pro tyranno habeatur, fore ut homicidas pœna maneat, tanto contentiosius agentibus cessi, ut non præmia decernerentur sed oblivio: idque ut ipse im-

,, ἔνθα μὲν ἔδει τόλμης, θρασύτητος
,, ἔνθα δὲ ὑποκρίσεως, ἐμηχανε-
,, τὸ μὲν δὴ πρῶτον οὐ πίστιν τῇ
,, τὰ λοιπὰ συνέχον ἐῶ, ἀπιστίαν
,, ναι τὰ γιγνόμενα ψηφιζόμενα τοῖς
,, ἀνθρώποις, ὅπερ ἀντιπίπτει ἐμοὶ
,, τὸν ἐγὼ τῇ τε βουλῇ καὶ τοῖς σφε-
,, τέρουσιν, ἐγκρατῶς ὑπεραπιστῶ
,, θράσους παρακόλουθα καὶ ἐπικινδύνῳ·
,, τότε μόνον ἡδυώμην· ἡμῖν τε
,, Καίσαρος ἀσφαλῶς βεβαιοῦ,
,, ὅπερ μὴ Καίσαρ ἕνεκα δόξῃ πε-
,, ραίνων· τῷ δ' αὐτῷ δέει τὴν
,, ἴρων καὶ τὴ βουλῆς αὐτῆς ἐχθρι-
,, νων, ὅτε μὴ Καίσαρ εἴη τύραν-
,, νος, αἰτιάσεως αὐτὸς ἀλύπη-
,, σεως· καὶ ἀφ' τούτου φιλοτιμούμε-
,, των εἶχε, τὴ ἀμνηστίας διδόμενης
,, ἀντὶ τῶν γερῶν, ἐν ὅσῳ ἐχθρὸς
,, ἀνταλλάξοιμι. τὸ δὲ ἐῶ πάντα τὰ

,, πλά-

his verbis (quæ sermonem apertè mendosum efficiunt) ὅτε γὰρ ἦν γνώμης παραδόξου, εἶδε θαρρῆσαι σκοπ. vel ista, vel alia eundem sensum efficientia suspicetur fortasse quispiam scripsisse Appianum. Ista, inquam, οὐδὲ τότε γνώμης, τὸ παραδόξου θαρρῆσαι, σκοπ. ὑπῆν ἐυρήσετε. ut totus locus ita legatur, ἅτε δὴ μὲ ἔχοντα δυοῖν καὶ μεγίστοιν καὶ δέους, οὐδὲ τότε γνώμης (τὸ παραδόξου) θαρρῆσαι, σκοπ' ἐυρήσετε. Scribo autem τὸ παραδόξου, parenthesi includens: quo etiam uti modo Lucianum superlativo τὸ παραδοξότατον, recordor. Alioqui possit etiam dici ὃ παραδόξου, vel ὃ ὅτι παραδόξου. At verò interpretes ambo negant quod hæc scriptura (si quidem eam sequi opertet) ait: videlicet γνώμην illi permansisse. Nam P. Candidus dicit *mihi ratio nulla aderat*: totum hunc locum ita vertens, *Sic mihi à tumultu, cura & timore, præpedito ratio nulla aderat. Impossibile quippe non timere. Id animo fortunantes, facilè cernetis. Una quidem ex parte, audacia incredibilis opus erat, ex altera, dissimulatione mirabili.* In qua interpretatione non immeritò quis hoc inter alia miretur, quibus Græcis verbis ista respondeant, *Impossibile quippe non timere.* Gelenius autem sensum quidem sequitur eundem in principio hujus loci, sed in ceteris non ita labitur. *In ea trepidatione* (inquit) *metúque ac solicitudine, quamvis non mirum esset me destitui consilio, tamen si rectè rem perpendatis, intell.* &c. Quòd si quis sensum hunc probet, ostendam quomodo Græca verba non magna cum mutatione eum sint admissitra. Si enim pro his, ὅτε γὰρ ἦν γνώμης παραδόξου, ista scribantur, ἐφ' ᾗ γὰρ ἦν γνώμης θαρρεῖν παραδόξου, habebit lector verba quæ sensum illum admittant: nec verò me à se, quod ad illum attinet, valde dissentientem habebit.

Ἐν' ὅσῳ ἐχθρὸς ἀντιλάξοιμι.] Pro his, Ἐν' ὅσῳ ἐχθρὸς ἀντιλάξωμι, rectius dixisset Gelenius, *idque ut ipse vicissim impetrarem quæ opus erant.*

Mau-

,, πηλίκῳ, μήτε τὴν ἐπωνυμίαν τῦ
,, Καίσαρος ἀπηλεῖφθαι τῷ ἐμοὶ
,, μήλιστα πάντων ἡδίστῳ, μήτε
,, τὴν θυσίαν δεδημεύσθαι, μή-
,, τε τῷ θεσπεσίῳ ἐφ' ᾧ τοῦτον
,, γαυριᾷ διαλελύσθαι, μήτε τὰς
,, διαθήκας ἀκύρους γενέσθαι, τέ-
,, τε σώματι τεθῆναι βασιλικῶς,
,, ἐν τιμῇ αὐτῷ τὰς πύλας δεδο-
,, μένας ἀθανάτους διαμένειν, καὶ
,, τὰ πεπραγμένα πάντα κύρια εἶ-
,, ναι, καὶ τ' ἐκείνῳ παῖδα καὶ τοὺς
,, φίλους ἡμῶν καὶ σωτῆρας καὶ σω-
,, πάντας ἐν ἀσφαλεῖ γενέσθαι σω-
,, τηρίας, καὶ ἐνδόξῳ βίῳ ἀντὶ ἐπο-
,, νειδίστου. ἆρ' ὑμῖν ὀλίγα ἢ σμικρὰ
,, τὰ ἀμνηστίας τὴν βελλὼ ἀντιτη-
,, σαι δοκῶ; ἢ δοῦναι ἂν αὐτὰ ἡ
,, βελλὴ χωρὶς τ' ἀμνηστίας; ἐμοὶ μὲ
,, δὴ καθαρῶς ἀντιδοῦναι πόσῃ
,, τῶνδε ἄξιον, καὶ φείσασθαι σω
,, ἀληθεῖ γνώμῃ φονέων ἀνδρῶν ὑ-
,, πὲρ ἀθανάτε Καίσαρος δόξης,
,, καὶ ἡμῶν ἀσφαλῆς σωτηρίας· οὐ
,, μέν γε ἐγὼ μετὰ τῆσδε τῆς γνώμης ἐ-
,, ποίουν, ἀλλ' ἀναπηδήσαντος τῷ
,, δικῷ, ἐπεὶ γέτοι τῆς βελλῆς ἐς
,, ἃ πρῶτα ἐχρῆζον ἀναστήσας, καὶ
,, οἱ σφαγεῖς ὡς οὐκ ἀμελέμενα με-
,, θεῖντο, ἀνεθαρρήσας, καὶ τῷ ἀ-
,, μνηστίαν παρέλυον, οὐ ψηφί-
,, σμασιν ἢ δόγμασιν (ἃ γὰρ ἐμοὶ)
,, ἀλλ' ἀσήμῳ δημοκοπίᾳ, τὸ σω-

petrarem quæ opus erant. At quanta & qualia? ne Cæsaris quidem nomen aboleretur, mihi omnium jucundissimum: ne bona ejus publicarentur: ne adoptio, qua nunc iste insolescit, irrita fieret: ut testamentum ejus ratum maneret: regali funere corpus ornaretur: honores semel ei decreti manerent in perpetuum: acta rata essent: filius ejus, nósque amici, duces & milites salutem in tuto haberemus, & pro ignominia gloriam. Ecquid pauca hæc aut parva videntur pro oblivione à senatu mihi repensa: aut concessurus hæc erat nisi oblivione impetrata? & hæc quidem permutatio non iniqua erat, etiamsi facta esset sincerè, seriò venia homicidis reddita pro immortali Cæsaris gloria, proque incolumitatis nostræ securitate. Atqui non hoc animo id à me factum est, sed ut differretur pœna. Certè quamprimum à senatu obtinui quæ volebam, homicidis jam vacuis solicitudine, ad pristinam audaciam reversus oblivionem antiquavi, non plebiscitis aut senatusconsultis, quod non licebat, sed dissimulanter conciliata mihi plebis benevo- 549

Μήτε τὴν θέσιν ἐφ' ἣν νῦν οὕτω γαυριᾷ διαλελύσθαι.] Scribo ἐφ' ᾗ.
Καὶ πρὸς αὐτῷ τὰς πύλας δεδομένας ἀθανάτους διαμένειν] Malim διαμένειν.
Ἆρ' ὑμῖν ὀλίγα ἢ σμικρὰ τῆς ἀμνηστίας ἢ βελλὴν ἀντιτῆσαι δοκῶ.] Ita dicit hîc ἀντιτῆσαι, ut in fine præcedentis paginæ ἀντιλάζοιμι, eodem videlicet modo præpositione ἀντι utens. Atque hoc participium, repensa, quo utitur interpres, potius infinitivo ἀντιλαζεῖν quàm huic ἀντιτῆσαι respondet. Et cum his, ἢ δοῦναι ἂν αὐτὰ ἡ βελλὴ, non dubium est quin ὑπακούεσθαι debeat δοκεῖ.

Αὐτίκα

nevolentia, prolato in forum velut ad sepulturam corpore Cæsaris, detectísque vulneribus quiritando & cruentam perfossámque vestem ostentando, virtutibúsque illius & inprimis charitate erga patriam, commemorandis, movendo affectus multitudinis, ad hæc deplorando ut cæsum, & precibus invocando ut cælitem: his enim factis dictísque irritata plebs ignem accendit, & nihil morata oblivionem, cum in ædes inimicorum immisit, ipsos Urbe expulit. Hoc autem invito dolentéque senatu esse factum statim apparuit, dum me criminantur ut plebis captatorem, dum homicidas cum potestate mittunt in provincias, Brutum verò ac Cassium in Syriam & Macedoniam, magnis refertas exercitibus: jussos properè & ante præstitutum tempus succedere annonæ prætextu. Ibi ego magis etiam timebam nullo proprio munitus exercitu, ne tot armatis inermes objiceremur, præsertim quum collega esset mihi suspectus & semper discors, quíque videri vellet conjurationis conscius, ut qui die cædis in Urbe esse curaverit. In tam dubio rerum nostrarum statu, cupiens exarmare adversarios, & eorum

,, μοι τὸν Καίσαρος ἐπὶ τοσοῦτο
,, τὴν πομπὴν ἐς τὴν ἀγορὰν ποιήσα-
,, σθαι τὸ τεταυμένον ἀπογνώσεως, τὰ
,, πληγὰς αὐτῶν, καὶ τὴν ἐσθῆτα
,, ἐπιδεικνὺς ἡμφιεσμένην τε ἔτι κα-
,, τακεκομμένην, καὶ τὸν δεσπό-
,, τὴν τὸ φιλόδημον αὐτοῦ παλιν-
,, γενῶν ἐκπεπλωκὼς ἐν μέσῳ, ἐξο-
,, ρκοῦντος μὴ ὡς ἀνηρημένου, κα-
,, τακλῶν δὲ ὡς θεὸν. τάδε γὰ-
,, ρ τὰ ἔργα καὶ ῥήματα πρὸς τὸ
,, τὸ δῆμον, καὶ τὸ πῦρ ἦψε μετὰ
,, τὴν ἀμνησίαν, ἐς τοὺς εἰκότως
,, τὸ ἐχθρῶν ἔπεμψε, καὶ τοὺς οἰ-
,, κέτας ἐξέβαλε τῆς πόλεως. τότε
,, δὲ ὅπως ἀντιπεραστὴς καὶ λο-
,, ιπουμένης τῆς βουλῆς ἐγένετο, ἀν-
,, τίκα ἔδειξαν ἐμὲ μὲν αἰτιώμε-
,, νοι τῆς δημοκοπίας, τοὺς δὲ φόνους
,, ἐκπέμψαντες ἐπὶ τοὺς τῶν ἰδίων
,, ἡγεμονίας, Βροῦτον μὲν ἐς Κάσσιον
,, ἐς Συρίαν καὶ Μακεδονίαν, αὐτο-
,, κρατῶν μεγάλων στρατῶν ἥσσω, ἐπι-
,, τάξαι, καὶ ὡς δὲ δεδομένου χρόνου
,, διδύξαντες ἐπὶ τοσοῦτον φορη-
,, θῆναι σίτου, ἔπρᾳσσόν με ὡς ἰδίᾳ ἰ-
,, σχύοντα μείζονι ἐπελαύνειν οὐκ ἔχον-
,, τά που στρατὸν ἴδιον ἀθέατα, μὴ
,, ποτὲ ἐνόπλους ποσὶν ἀνόπλοις
,, καθιστώμεθα, καὶ ὁ συνάρχων ὑπο-
,, πτος ὢν, ἐμοί τε ἀμφοτέροις
,, ὢν αἰεί, καὶ ὑποκρινόμενος ἐπι-
,, βεβουλεῦσθαι τῷ Καίσαρι καὶ τῶν ἐ-
,, μέρᾳ δὲ φόνου γεγενῆσθαι ἐν τῇ πό-
,, λει πεπόμενος. ὧδε ἂν ἀμφοτέρω,
,, καὶ ἐπιγόμενος ἐξοπλίσειν τοὺς πολεμίους, καὶ ἐς ἡμᾶς αὖτ' ἐκείνων
,, τὰ

Αὐτίκα ἔδειξαν ἐμὲ μὲν αἰτιώμενον τῆς δημοκοπίας.] Scribendum αἰτιώμενοι.

Καὶ τὸν ἡμέραν τῷ φόνε γεγενῆσθαι ἐν τῇ πόλει πεπόμενος.] Suspectum est particip. πεπόμενος. P. Candidus ita locum hunc reddit, & in die necis ejus urbe adesse statuisse.

Κὶ

» τὰ ὅπλα μετενεγκεῖν, Ἀμάτιον
» ἀκτεινα, καὶ καπεκάλεσε Πομ-
» πήιον, ἵνα τοῖσδε αὖθις ἀλῶσιν
» ἡ βουλὴ ὡς ἐμὲ μεταθοῖτο· καὶ
» ὁδὶ ὡς αὐτῇ πιστεύων, ἐπεισε
» Συρίαν αἰτεῖν τὸν Δολοβέλλαν ὑ
» τοῦδε τῆ βουλῆς, ἀλλὰ τοῦδε ὑ
» δήμου νόμῳ, καὶ στυσπάσαι αὐ-
» τοῦιν, ἵνα τοῖς τε σφαγεῦσι Δο-
» λοβέλλας ἐχθρὸς αὖτε φίλος γένοι-
» το, καὶ τοῖς βουλευταῖς αἰσχρὸν
» ἦ μὴ Δολοβέλλαν ἀντάτειν ἐμοὶ
» τοῦδε Μακεδονίας· ὁ μὲν τ' οὖν ὁδὶ
» ὡς μοι Μακεδονίαν ἐδόκευν, ὁδὶ
» ἐπὶ Δολοβέλλα δέᾳ τῷ ἐν αὐτῇ
» στρατιὰν, εἰ μὴ τὴν στρατιὰν τοῦ-
» μεθήκαν τοῦ Δολοβέλλα, ὡς Συ-
» ρίαν καὶ τὰ ἐς Πάρθους ξυμπολε-
» κοντι. τοῖς δ' αὖ τοῦδε τ' Κάσ-
» σιον ὅτε Μακεδονίαν ἀφείλοντο
» ἄν, ὅτε Συρίαν, μὴ ἕτερα αὖ-
» τοῖς ἐς ἀσφάλειαν ἀντιλαβοῦσιν
» ἔδωκ· ἐξῆσαν ἂν ἀντιδοῦναι, θεά-
» σασθε οἷα ἀνθ' οἵων ἑκάτεροι
» γοῦνα ἐδόθη, Κυρήνη τε ἑ Κρή-
» τη, ὧν ἑ οἱ ἐχθροὶ καταφρονοῦ-
» σιν ὡς ἀσφαλῶν σφίσιν ὄντων,
» καὶ ἐς τὰ ἀφηνημένα βιάζονται· οὕ-
» τω δὴ ἑ ὁ στρατὸς ἐς Δολοβέλ-
» λαν μετεπείσθη ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν
» τειχέων ἑ μηχανῶν καὶ ἀντιδόσε-
» σιν ἑτέρων· ὁ γάρ πω τὰ ὅπλων
» φανέντων, ὑπὸ τοῖς νόμοις ἐδεί-
» πρᾶσσειν. γεγονημένων δ' τῶνδε,
» ἑ τῶν ἐχθρῶν ἑτέρου στρατὸν ἀγ-
» ρύπνων, ἔδει μοι τοῦ ὧδε τέλους

arma nobis usurpare, Amatium occidi, revocavíque Pompeium, ut hoc modo rursus devinctus senatus in partes meas transiret: ac ne sic quidem ei fidens, persuasi 550
Dolobellæ ut Syriam non ab ipso sed à populo peteret, petentíque favi, ut homicidis ex amico inimicus redderetur, & senatum puderet post rationem collegæ habitam, me repulsam pati de Macedonia. Attamen ne tum quidem eam dedissent mihi, vel post Dolobellam, propter exercitum qui erat in ea, nisi prius eum collegæ attribuissent, cui cum Syria decretum fuerat bellum Parthicum. Sed neque Cassianis abstulissent vel Syriam vel Macedoniam, nisi illis securitatis causa prospectum fuisset de aliis loco ademptarum provinciis. Id quum opus esset facere, videte quales pro qualibus datæ, Cyrenensis & Cretensis, nudæ præsidiis, quibus contemptis inimici quasi parum sibi tutis, ademptas conantur per vim invadere. Atque ita exercitus imperium ab inimicis ad Dolobellam translatum est, artibus & astu atque permutatione. nondum enim prolatis armis, oportebat abuti legibus. Posthæc inimicis novos delectus habentibus, opus mihi erat legionibus Macedonicis, sed occasio

Μὴ ἔπειχε αὐτοῖς ἐς ἀσφάλειαν ἀντιλαζόντες ἔθνη.] Immo ἀντιδόντες ut scribatur rationi consentaneum est. Alioqui non ἀντιλαζόντες sed ἀντιλαζόντας scribendum fuisset, absque illo dativo αὐτοῖς.

εἴν καὶ οἱ ἐχθροὶ καταφρονοῦσιν ὡς ἀσφαλῶν σφίσιν ὄντων] Verisimile est scriptum fuisse, ὡς ἐκ ἀσφ.

Ἀπρευ-

occasio decerat: & rumores increbuerant, vastari à Getis Macedoniam: quod quia non credebatur, missis qui rem explorarent, legem tuli de dictatura, nequis eam vel nominet, vel decernat, vel oblatam accipiat. Qua re maxime deliniti dederunt mihi exercitum, ac tum demum visus sum mihi par esse adversariis, non his manifestis, ut putat Cæsar, sed aliis tum pluribus tum potentioribus, & latere adhuc volentibus. His rebus confectis reliquus supererat mihi unus homicidarum hærens lateri Decimus Brutus, opportunæ provinciæ magnóque exercitui præfectus: quem ego sciens audaciorem, ut honesto prætextu privarem Gallia, pollicebar pro ea Macedoniam, deductis inde legionibus. Indignante verò senatu, ut cui subolerent insidiæ, multísque, ut scitis, per literas multa Decimo significantibus & consules designatos mecum com-
551 mittere parantibus, ego jam audacius stabam, provinciam quidem posthabito senatu per rogationem à populo accipere, exercitum verò è Macedonia Brundi-

,, Μακεδονίαν στρατῦ, ἢ σφᾶ-
,, σεως ἠπόρουν· φήμη ἦ κατεσκε-
,, ψε Γέτας Μακεδονίαν πορθῆ-
,, σαι, ἀπίστουν μὲν οἷς ἔλεγον, ἢ τ
,, ἐπισκεψομένων ἀπεστάλμεθα, νό-
,, μον εἰσφέρω ἐγὼ αὐτὸς τῆς δικτα-
,, τορίας δεχῆς μὴ ἐξεῖναι μήτε ἀ-
,, ρεῖν, μήτε ἐπιψηφίσαι, μήτε
,, λαβεῖν δεδομένην· ᾧ δὴ μάλιστα
,, ὑπαχθέντες ἔδοσάν μοι τὸ στρα-
,, τὸν, ὡς ἐγὼ τό τε αὐθαδέστερον ἐμοῦ
,, τὸν νῦν στάσιμον ἰσόπαλον ἐσομένης
,, ἐχθροῖς, ἅ τοῖς δὲ τοῖς φανερῶς,
,, ὡς οἶεν Καῖσαρ, ἀλλὰ τοῖς πλεί-
,, σί τε ἢ δυνατωτέροις, ἐφ' οἷς
,, νέσιν ἔτι εἶναι θέλεσι. ζώσης δ'
,, ἐρχασαμένῳ μοι ἔπρᾶ τὸ σφε-
,, γέων ἔλιπεν οὐ πλούσιος βρα-
,, τῶ ὁ Δέκιμος, ἡγεμὼν ἢ
,, ὅδε χώρας ἐπικαίρου ἢ στρατῦ
,, πολλῦ, ὃν ἐγὼ ἢ θρασύτερον ἢ
,, δῶς, τῷ Κελτικῷ ἀφηρούμε-
,, ἐς εὐπρέπειαν ἔτι τῆ βουλῆς, Μα-
,, κεδονίαν ὑπαχνέμενος αἰτεῖσθαι
,, γυμνῷ στρατοῦ χρωμένῳ. ἀγα-
,, νακτούσης δ' ἐς τῆς βουλῆς ἢ τῶν
,, ἐνέδρων ἤδη καθορώσης, ἢ ἵστ' ἐς
,, ἢ ὅσα Δεκίμῳ πολλὰ χρεοῦν,
,, ἢ ἐπιλεφόντων ἤδη τὸς μετ' ἐμὲ
,, ὑπάτους, ἐγὼ θρασύτερος ἔτι τὸ
,, μὲ ἐν τῷ ἀντὶ τῆ βουλῆς νόμῳ πα-
,, ρὰ τῦ δήμου λαβεῖν ἐπενόησα, τὸ
,, στρατὸν λαὸ τῆς Μακεδονίας ἐς τὸ
Βρεντι-

Ἀπιστουμένοις δ' καὶ ταύτης.] Scribendum est ἀπιστουμένης.

Ταῦτα δ' ἐρχασαμένῳ μοι ἔτι τῆ σφαγέων ἔλιπεν οὐ πλούσιος βρῶτος ὁ Δέκιμος.] Aliud quàm ἔλιπεν aut ἔλειπεν scriptum ab Appiano fuisse, persuasum habeo. Potius certè consuetudo Græci sermonis poscceret ut ἐσπάτο scriberetur. Videat tamen lector an aliquid aptius conjectura possit assequi ex hac P. Candidi interpretatione, *in lateribus adhuc hærebat.*

Καὶ ἐπιλεφόντων ἤδη τοὺς μετ' ἐμὲ ὑπάτους.] Sic verbo ἐπιλείπειν alibi utitur. P. Candidus vertit hic *succidere.*

Καὶ

» βρεντίσιον ἐπίωμεν, ὡς χρησόμε-
» θα δὴ ἐς τὰ ἐπείγοντα, καὶ σὺν
» θεοῖς εἰπεῖν, χρησόμεθα, ὡς ἂν
» αἱ χρεῖαι κελεύσωσιν· ὅπως ὀλί-
» γου δέους καὶ πρὶν ἡμᾶς ἐπιχεί-
» τοι, μετελάβομεν ἐς τε ἀσφά-
» λειαν ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν ἐγκρα-
» τῆ, καὶ ἐς θάρσος ἐπὶ τοὺς ἐχ-
» θρούς, ὧν ἀφανέντων ἀνεφάνη καὶ
» ἡ τῶν πλεόνων ἐς τοὺς πολεμίους
» ἀπέχθεια. ὁρᾶτε γὰρ ὅση μὲν αὐτοῖς
» ἐστι μεταμέλεια τῶν ἐψηφισμένων,
» ὅσοι δὲ ἀγῶνα ἀφελέσθαι με τῶν
» Κελτικῶν ἤδη δεδογμένων. ἴστε δὲ
» χρήσουσι Δεκίμῳ, καὶ ὅστε τοὺς
» ὑπάτους μετ' ἐμὲ πείθεσι τοῖς
» τῶν Κελτικῶν μεταψηφίσασθαι, ἀλ-
» λὰ σὺν θεοῖς τε πατρῴοις, καὶ
» σὺν εὐσεβεῖ γνώμῃ, καὶ σὺν τῇ
» ἡμετέρᾳ ἀνδραγαθίᾳ, μεθ'
» ἧς καὶ ὁ Καῖσαρ σώζεται, ἀμυνῶ-
» μεθ' αὐτοῦ, τῷ τε σώματι ἐπ-
» ιόντες, καὶ τῇ γνώμῃ βοηθοῦν-
» τες. ζῶντί μοι γιγνόμενα μὲ, ὦ
» συστρατιῶται, ἐπὶ ἐχθροῦ δοκεῖ-
» ητε εἶναι, γιγόμενα δ' ἐξενίω-
» κτιν ποῖς ὑμῖν, ἃς ἐγὼ καὶ ἔρ-
» γου καὶ λόγου κοινωνοὺς ἅπαντας
» τίθεμαι, καὶ τοῖς ἄλλοις, εἴ τι-
» νες αὐτὰ ἐσωφρόνησι, μεταφέ-
» ρετε, πλὴν μόνου Καίσαρος ἀ-
» χαρίστως ἐς ἡμᾶς ἔχοντος. Τοι-
» αῦτα δ' Ἀντωνίου διεξιόντος, πει-
» θεν τοῖς παρεσκευασμένοις αὐτὸν ἅπαν-
» τα μᾶλλον ἕνεκα ἀνελεῖν ἐς τὸν ἀν-

sium, transportare, utendum ad res necessarias: quo etiam utar diis volentibus, ad quæcunque opus fuerit. Sic ex magno timore pristino ad certam securitatem rediimus, atque insuper ad audendum contra inimicos, qui postquam extiterunt, apparuit simul studium erga eos multorum. Videtis enim quàm eos præteritorum senatusconsultorum pœniteat, quanta contentione hoc agant, ut semel concessa mihi adimatur Gallia: scitis quid scribant Decimo, quid consulibus designatis suadeant, de mutando S.C. quod ad eam provinciam attinet. Ego verò diis hujus urbis præsidibus meáque pietate fretus, & fortitudine vestra, qua Cæsar semper victor evasit, operam dabo ne inultum eum sinamus, quantum vel virium vel consilii nobis suppetit. Hæc consilia, commilitones, celari hactenus oportuit, quæ nunc apud vos proferuntur, quos ego & rerum gerendarum & consiliorum meorum arbitros facio, voloque communicetis aliis qui eadem perspiciunt, excepto uno Cæsare, cujus ingratitudinem sensimus. His verbis persuasum est præfectis militum, omnia pertinaci erga paricidas odio facta ad

Καὶ ὅσα τοὺς ὑπάτους μετ' ἐμὲ πείθεσι τοῖς τῶν Κελτικῶν μεταψηφίσασθαι.] Scribendum μεταψηφίζεσθαι.

Καὶ σὺν τῇ ἡμετέρᾳ ἀνδραγαθίᾳ.] Legit ὑμετέρᾳ Gelen. at ἡμετέρᾳ P Candidus, quantum quidem ex utriusque interpretatione judicari potest. Sed lectio illa modestiæ convenit, ideóque magis placet. Nec vero minus recte ista, σὺν θεοῖς, & σὺν εὐσεβεῖ γνώμῃ, & σὺν τῇ ὑμετ. ἀνδρ. reddidêre, *duorum ope, & pietate, ac vestra fortitudine.*

cta ad circumveniendum senatum: nihilo secius pervicerunt ut reconciliaretur Cæsari, redierúntque ambo in gratiam in Capitolio. Nec ita multo pòst Antonius satellites aliquot in amicorum consistorio statuit, tanquam operam ad se tollendum pollicitos Cæsari, sive calumnia fuit hæc, sive re vera id credidit: sive, quia missos quosdam circa exercitus cognoverat, insidiis peti suum corpus putabat. Quod ubi vulgo innotuit, tota urbe tumultuatum est magna indignatione: pauci enim qui altius rem introspexerant, intelligebant, Antonium, quamvis iniquum Cæsari, conferre tamen plurimum, quòd formidini esset percussoribus: quo sublato illos nihil non ausuros, presertim adjuvante senatu. Et hæc quidem erat prudentiorum conjectura: sed major pars videns quotidie Cæsarem detrimenta pati & injurias, facilius credebat calumniis, quòd indignum ac nefarium videretur, Antonium in summo magistratu de vita periclitari. Tum Cæsar & ad hos excurrit furibundus, imò sibi Antonium insidias struere vociferans, quando alienaret à se populum, cujus ipse favore hactenus subsisteret: procurrénsque ad fores Antonii hæc eadem clamitabat, deos obtestans, & diris se devovens, simúlque judices postulans. Quúmque nemo prodiret, Tuos, inquit, amicos arbitros facio: & cum dicto conatus est irrumpere. Sed rursum re-

Cæsar & Antonius per tr. militum iterum redeunt in gratiam in Capitolio.

552

δροφόνες ἐπιτιχνάζοντα τῇ βουλῇ πεποιηκέναι· ἠξίουν οὖν καὶ αὐτὸν τὸν Καίσαρα συναλλαγῆναι, καὶ πάντες αὐτὸν, συνήλασαν αὖθις ἐν τῷ Καπιτωλίῳ. ἐ πολὺ δ' ὕστερον ὁ Ἀντώνιος τὸ συμφυλακίτας εἰς τοὺς φίλους παρήγαγε, ὡς ὑπηρέτας ἑαυτῷ δυοκόμους ἐπιβουλεύσαντας αὐτῷ τὸν Καίσαρος, εἴτε συνῳδόντων, εἴτε τῷ ὄντι νομίσας, εἴτε περὶ τοῦ εἰς τὸ σωματοφύλακα ἐμφθέντων πυθόμενος, καὶ τῶν ἐς τὸ ἔργον ἐπιβουλὴν μεταφέρων εἰς τὸ σῶμα, ὅτε λόγος ἐκφοιτῴη, κατὰ νύκτα φόβους ἤγειρε παιδικοὺς, καὶ ἀναπαύσεις ἐλάμβανε. ὀλίγοι μὲν γὰρ, ὡς ἔπος λογισμῷ βαθεῖ ἴσασιν, ἦσαν οἱ Καίσαρα συμφέρειν Ἀντωνίῳ καὶ βλάπτειν ὅμως ὑπείδοντο, ἐπιφθόνου ὄντος τοῖς φονεῦσιν· ἀπαλλαγέντος δὲ ἀδεέστερον οἱ πολλοὶ ἅπαντα ἐπολμήσειν, βοηθουμένους μᾶλλον ὑπὸ τῆς βίας. ὧδε μὲν ἔκρινον οἱ πρεσβύτεροι· τὸ δὲ πλέον ὄχλος καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὁ Καίσαρα θεραπεύομενος τε καὶ ζημιούμενος ἔσχε, ὥστε ἅπασιν ἐπιθέσθαι τῷ Ἀντωνίῳ, καὶ δὲ ὅσον ἡ αἰσχύνη ἐκώλυεν ἐπιβουλεύοντας τῷ Καίσαρος ἐπιβοᾶν Ἀντώνιον ὑπατεύοντα εἰς τὸ πρᾶγμα ἐπιβεβουλεῦσθαι· ὁ δὲ Καίσαρ τῷ ὄχλῳ ἔτι ἔχοντος εὐνοίᾳ τὸ ὀργῇ μανιώδει, καὶ ἐδόκει αὐτὸν ἐπιβουλεύειν ὁ Ἀντώνιος ἐς τὸν τοῦ δήμου φιλίαν ἐκ τοῦ μὴ ἔχειν, ἐπί τε τὰς θύρας ἦλθε Ἀντωνίου δρομέως, καὶ αὐτὸς ἐβόα, καὶ θεοὺς ἐμαρτύρετο, καὶ ἀρὰς ἠρᾶτο, καὶ ἐς δίκην ἐλθεῖν ἐκάλει. ἀδεὴς δ' ὁ Ἀντώνιος, ἔφη, τοῖς φίλοις, ἔφη, δίκην δώσειν, ἐπὶ τοῖς κελεύσασι. ἐ ἔπαυε, ἐπιτρ-

χεν ἔσω· κωλυθεὶς ὑ αὐθις, ὠμωζε, ἐ ἐλοιδορεῖτο αὐτῳ, ἐ τοις ἐφ' ὁμοις ἠχανάκτῃ κωλύσασι τ Ἀντώνιον ἐλεγχθῆναι· ἀπιών τε, τ δῆμον ἐμαρτύρετο, εἰ πάθοι, ὡς ὑ Ἀντωνιε δολοφονεισθαι. λεχθεισῶν δὲ τῶνδε σὺν πολλῷ πολλῶ, μετέπιπτε τὸ πλῆθ@, ἐ τις αὐτοῖς τ πρὶν δόξης μετάνοια ἐνεγίγνετο· εἰσὶ δὲ οἱ ὑ τότε ἀπιστοῦντες ὤκνων ἑκατέρῳ τὸ πιστὸν νέμειν· ἐ πιες ὑπόκρισιν ἀμφοῖν τὰ γινόμενα διεβάλλοι εἶναι, συνθεμένων μὲ ἄρτι σὺ ἱερῶ, μηχανωμένων ὑ πεῦπε ἐπὶ τὰς ἰχθῦας· οἱ δὲ αὖτε τ Ἀντώνιον ἠρώτων ἐπινοεῖν εἰς ἀφορμὴν φρονεῖν πλέον@, ἢ ἐς ἀλλοτρίωσιν τ πλησιχώρων Καίσαρι.

Ὡς ὑ τῷ Καίσαρι ὑπὸ τ κρύφα ἀπεστελμένων ἀπηγγέλθη τ σὺ Βρεντεσίῳ στρατὸν ἐ τὰς ἀπῳκισμένους σὺ ὀργῆ τ Ἀντώνιον ἔχειν ἀμελοῦντα τῶ Καίσαρ@ φόνου, ἐ σφᾶς ἐπικουρήσειν, ἂν δυώνηται, ὁ μὲν Ἀντώνι@ ἐς τὸ Βρεντέσιον ἐξῆει λάθρᾳ πάσης· δείσας δὲ ὁ Καῖσαρ μὴ μὲν τ στρατὸν ἐπανελθὼν ἀφορμήτον αὐτὸν λάβοι, χρήμασιν φείσων, εἰς Καμπανίαν ἦλθ, πείσων τὰς πόλεις οἷ στρατεύεσθαι τὰς ὑπὸ ῥ πατρὸς οἰκισμένας· ἐ ἔπεμπε Κελατίαν πρῶτον, ἐπὶ δὲ σκείῃ τῷ Σίλιον, δύο τάσδε Καπύης ἑκατέρωθεν· ἐπέδυς δὲ ἐκάτῳ δραχμὰς πεντηκοντάς, ἦλθ ἐς μυρίους ἄνδρας, ὅτι ἀπολισθήσειν ὑπέλῶς, ὑπ σωφρονισμένους πω κατὰ ἴλας, ἀλ' ὡς ἐς μόνιμ ῥ σώματ@ φυλακὴν ὑφ' ἑνὶ σημείῳ· οἱ δ' ἐν ἄρᾳ

pressus, convitia jaciebat in eum cum gemitu, iratus excludentibus, ne coargueretur Antonius: móxque discedens populum testabatur, si quid sibi accidisset, id imputandum cruentis insidiis Antonii. Ad has miserabiles voces vulgus mutavit animum, prioris opinionis pœnitens. Nec deerant qui ambigerent utri credendum esset: alii criminabantur utrumque fingere hæc in perniciem inimicorum, quando inter ipsos recens sarta sit gratia: rursum alii credebant, hoc, commentum Antonii, ut hac occasione augeret suum satellitium, aut alienaret veteranos à Cæsare.

Cui postquam occultè renuntiatum est, tum legiones Brundisium advectas, & tum veteranos in colonias divisos, indignari quòd Antonius inultam sineret necem Cæsaris, polliceríque operam suam ad hoc pro viribus: consul ea de causa Brundisium profectus est. Cæsar autem veritus ne ille cum exercitu reversus se opprimeret destitutum præsidio, cum pecuniis properavit in Campaniam, veteranos à patre in colonias deductos ad suam militiam revocaturus. Móxque primam ad se pellexit Calatiam, dein Cassilinum, sitas ex utroque latere Capuæ: repræsentatísque in singulos quingentis sestertiis, contraxit circiter decem millia virorum, neque justa armatura instructorum, neque digestorum in militares ordines, omnes sub uno signo ductans tanquam satellitium. At urbani 553

territi redeunte cum exercitu Antonio, ubi audierunt & Cæsarem adventare cum alio, partim duplicaverunt metum, partim libenter id acceperunt, quasi usuri Cæsare contra Antonium, alii qui viderant eos in Capitolio rediisse in gratiam, fictè hæc fieri putabant: mutuásque præstari operas, ut Antonius potiretur cupita potentia, Cæsar de parricidis pœnas sumeret. In hac trepidatione Carnutius tribunus plebis inimicus Antonio, Cæsari verò amicus, huic obviam profectus, & ejus voluntate cognita, renuntiavit populo Antonium professis inimicitiis à Cæsare peti, & oportere metu tyrannidis hunc contra illum asciscí in societatem, quando nullus alius præstò sit exercitus. His dictis introduxit Cæsarem, qui tum ad Martis secundo ab Urbe lapide diverterat: ille ad ædem castrorum se contulit, quam mox veterani circumsteterunt cum occultis pugionibus. Ibi prior Carnutius pro concione invectus est in Antonium: mox ipse renovabat patris memoriam, injurias ab Antonio acceptas commemorans, propter quas contraxisset exercitum, ut esset tutior: pollicebatúrque patriæ operam & obsequium, & in aliis rebus omnibus, & in præsens contra Antonium. His dictis approbatis, concione digressa, milites qui diversum putarant, se venisse ut Cæsar cum Antonio rediret in gratiam, aut certè ad custodiam Cæsaris & ultionem de percus-

Carnutius tr. pl. amicus Cæsaris.

Invehitur in Antonium.

τ' Ἀντώνιον δεδιότες μὴ ἁπαξ ἐπαινέσαντα, ὡς ἐπύθοντο τὸν τ' Καίσαρα μετ' ἐτέρας στρατιᾶς, ἃ δὴ διπλασίας ἐδεδοίκεσαν, οἱ μὲν χρησιμῶς καὶ τ' Ἀντωνίου κομιδῆ ἠσμένιζον, οἱ δὲ αὐτῶν τὰς ἐν τῷ Καπιτωλίῳ Δαλλαγὰς ὑποκρίσεις ὑπελάμβανον εἶναι τῶν γιγνομένων, ἐς ἀντίδοσιν Ἀντωνίῳ μὲν εὐνοείας, Καίσαρι δὲ φόνων. ὧδε δὲ αὐτῶν θορυβουμένων Καρνούτιος ὁ δήμαρχος ἐχθρὸς ὢν Ἀντωνίῳ, ἐς πύρ' αὐτὸ Καίσαρι φίλος, ὑπολύσας τὴν Καίσαρι, ἐς τὰ γνωμίλια ἀναβὰς, ἀπηγγέλλε τῷ δήμῳ μετ' ἐχθρᾶς Ἀντωνίου πρόφασις ἐπιέναι τὸν Καίσαρα, ἐς χρεὼν δεδιότας Ἀντώνιον ἐπὶ πρᾶγμα τόνδε προσστετάχθαι, ἑτέρου ἄλλου σὺν ἔχοντος οὐ τὸ παρὸν ζώσας δὴ εἶπεν, εἰσῆκε τὸν Καίσαρα αὐλισάμενον ἐπὶ τῷ ἀπὸ Ῥώμης σταδίων πεντεκαιδέκα τοῦ Ἄρεως ἱεροῦ. * ὡς δὲ εἰσῆλθε, ὁ μὲν εἰς τὸν νεὼν τῶν Διοσκούρων παρῆλθε, καὶ τὸν νεὼν φυλάσσουσι οἱ στρατοῦμενοι ξιφίδια ἀφανῆ φορέσαντες. Καρνούτιος δὲ ὁ τότε ἐδημηγόρει κατ' Ἀντωνίου, ὃν ἐς ἔτος πρότερον ἐδημηγόρει αὐτὸς ὑπατεύοντα, ἐς ὧν αὐτὸς ὑπὸ Ἀντωνίου παθών, δι' ἃ ἐς τόνδε τὸν στρατὸν ἐφυλακίζετο ἐπὶ συνωμοσίᾳ. ἐφ' οἷς ἐς πάντα τὸν πατρῷον ὑπήκοος καὶ κατήκοος ἔσεσθαι, ἐς ἐς πάντα τὸν ὑπὲρ Ἀντωνίου ἕτοιμος. ὧδε δὲ εἰπὼν αὐτῷ ἐς τὴν ἐκκλησίαν Δαλλαγὰς ἐπὶ τῷδε, ὁ στρατὸς ἠρέμησε ἐς τὸ ἐναντίον ἐπὶ Δαλλαγαῖς Ἀντωνίου τε καὶ Καίσαρος ἀφῖχθαι, ἐς μόνῳ γε φυλακῇ τοῦ Καίσαρος

κὴ τ̃ φονίων ἄμιλλαν, ἤχθοντο τῇ
ξ̃ Ἀντωνίᾳ ϖροκηρύσσ, ϛρατη-
γὸν τε σφῶν γεγενότ⊙, κὴ ὄντ⊙
ὐπάτου· κὴ οἱ μ̃ αὐτῶν ἐπανελθεῖν
ἤθουν ἐς τὰ οἰκεῖα ὡς ὁπλισόμενοι,
ἃ ἠδ ἄλλων ἢ τ̃ ἰδίων ὅπλων ἀνέ-
ξεσθαι· οἱ ἢ ϵ τὸ ἀληθὲς ὑπέφαι-
νον. ὁ ἢ Καῖσαρ ἠπόρητο μὲν, εἰς
τὸ ἐναντίον ὧν ϖροσεδόκησε μετενε-
χθεὶς, ἐλπίζας σ̣ὶ αὐτῶν πειθοῖ
μᾶλλον, ἢ βίᾳ ϖροΐσεσθ, σωιε-
χώρει τοῖς ϖροφάσεσι, κὴ τὰς μὲν
ἐπὶ τὰ ὅπλα ἔπεμπε, τὰς σ̣ὶ ἁ-
πλῶς ἐς τὰ οἰκεῖα· πάντας σ̣ὶ ἐ-
πικρύπτων τὸν ἀχθηδόνα ἐπῆιε
τ̃ σιωσόδου, ϵ ἐδωρεῖτο ἑτέραις δω-
ρεαῖς, ϵ διαλιλεγόμεν⊙ ἔτι ἀμείψα-
σθαι ἔλεγλο αἰεὶ χρώμεν⊙ εἰς τὸ
ἐπιόντα, ὡς ϖατρικοῖς φίλοις
μᾶλλον, ἢ ϛρατιώτῃς. χιλίους μὲν
δὴ μόνους ἢ τετρακισχιλίους ϖάνυ λέ-
γων, ἐπέκλασεν ὀλιγίων οἱ ϖει-
ρασθέντες (ἀμφὶ ϵ̃ γὰρ ϖερὶ ϵ̃
ἀριθμὸν) οἱ σ̣ὶ λοιϖοὶ τότε μὲν
ἐξῆιεσαν· ἀνεμιμνήσκοντο σ̣ὶ αὐτί-
κα γεωργίας τε ϖόνων, καὶ κερδῶν
ϛρατίας, καὶ λάγων τῶν Καίσα-
ρ⊙, κὴ ὑϖειδείας αὐτῷ ϖρὸς ἃ
ἐβούλοντο, κὴ χειλίων ὧν τε ἐλή-
φεσαν κὴ ὧν ἤλπιζον ἔτι λήψεσθαι·
οἵν τε ὀχλ⊙ ἀγχώμαλ⊙, μετ-
νόουν, καὶ τῆς ϖροφάσεως ἐς ἐυ-
ϖρέπειαν ἐπιδιφροντες, ὡπλίζον-
το, καὶ ϖρὸς αὐτὸν ἐϖανήεσαν. ὁ
ἢ ἤδη μετὰ χρημάτων ἄλλων τὸν
τε Ῥ'ασέννιαν καὶ τὰ ἀγγεῖα ϖαν-
τα ϖροέϖεμϖε, ϛρατιώτας ἑτέρους ἐφ'
ἑτέροις, κὴ ϖάντας ἐς Ἀρήτιον ἐ-
ϖεμϖεν. Ἀντωνίῳ σ̣ὶ ἀφῖκτο μέσον
ἐς τὸ Βρεντέσιον ὠὴ ϖέντε τῶν ὠὴ

ribus, ægrè ferebant pollicitum operam contra Antonium, ducem quondam ſuum, tunc verò conſulem. Horum aliqui petebant reditum ad ſuos tanquam arma paraturi, non enim ſe poſſe ferre alia quàm quibus aſſueviſſent: alii verò id quod erat præ ſe ferebant. Cæſar ut vidit rem in diverſum cedere, turbatus nonnihil, ſperans tamen verbis potius quàm vi ſe traducturum eos in ſuam ſententiam, petita conceſſit, alteros ad arma paranda mittens, alios domum ſimpliciter: diſſimulatóque dolore laudavit eos quòd ſe deduxiſſent, denuóque donatis promiſit poſthac liberaliorem gratiam: quandoquidem in quavis neceſſitate illis mallet uti, nempe amicis paternis, quàm alio milite. His verbis ex decem M. tantum M. (vel, ut alii produnt M M M.) flexi permanſerunt cum eo: ceteri tunc quidem abierunt: ſed mox reputando labores agriculturæ & lucra militiæ, tum promiſſa Cæſaris & facilitatem in concedendo quæ poſtulaverant, & gratiam tam redditam ſibi quam ſperatam in poſterum, ut ſunt mores vulgi mutabiles, pœnitentia ducti, honeſtam occaſionem arripuerunt, & quaſi in hoc tantùm diſceſſiſſent ut ſe armarent, cum armis ultro ad eum reverſi ſunt: qui jam Ravennam & propinqua loca obeundo cum alia pecunia, continuatis delectibus in dies augebat copias, juſſas coire ad Aretium. Interea Brundiſium è v.

554

Cæſar ab exercitu deſeritur.

Exercitus ultro ad Cæſarem redit.

Macedonicis legionibus quatuor venerunt ad Antonium: quæ incusantes eum ob cessationem in persequendis homicidis, sine acclamationibus deduxerunt ad tribunal, quasi rationem audituri ante omnia. Id silentium ille iniquo animo ferens, non continuit se quin eis exprobraret ingratitudinem, non agnoscentibus quanto præstaret in Italiam ire quàm in Parthiam, nec ullum signum grati animi edentibus. Præterea querebatur, quòd missos ab adolescente petulante, (sic enim appellabat Cæsarem) concordiæ turbatores non adduxerent ad ipsum: se tamen eos inventurum: exercitum verò ducturum ad decretam sibi provinciam, fortunatam illam Galliam, & viritim centum H.S. daturum. Hæc in promittendo parcitas risu excepta est: quem quum molestè ferret, aucto tumultu deserebatur. Tum surrexit & ipse, hoc tantùm profatus, Discetis imperata facere. Quumque à tribunis seditiosos expetisset (suus enim cuiq; in Romano exercitu locus nominatim ascriptus est) ex militari disciplina sorte duxit decimum quemque: nec tamen in hos omnes, sed in partem tantùm animadvertit, putans se eos territurum paulatim: quamvis hoc facinore irritavit eos magis quàm terruit. Quod ubi videre Cæsariani qui ad eos corrumpendos missi fuerant, tum maximè libellos spargebant per exercitum, pro Antonii sordibus & crudelitate revocantes superioris Cæsaris memoriam, &

Antonius à suis deseritur.

555

Antonius exercitum decimat.

Μακεδονικὰ τελῶν τέσσαρα· ἐπιμιξάμενοι δὲ αὐτὸν οὐκ ἐπῃνέθησαν τῷ φόνῳ Καίσαρος, χωρὶς ἰούσης ἐς τὸ βῆμα παρεπέμποντο, καὶ τῶνδε τάδε σφίσιν ἐκλογιζόμενοι αὐτοῦ· ὁ δὲ αὐτοῖς χαλεπὸς ἦν ἐς ἅπαντας, ἐκ κατιόντι, καὶ ἀνάγκην ἀκαιρίαν ὑπὲρ παρθυικῶν τῶν ἐς μεταχθῆσιν ἐς τὸν Ἰόνιον, οὐκ ἐπιμαρτυρήσοντι τοιαῦτα χρηστὸν· ἐμεμφετο δ' ὅτι καὶ μεμφομένους τοὺς (ὧδε τὸν Καίσαρα καλῶν) ἀνδρας ἐπιπεμπομένους σφίσιν ἐς Δυρράχιον οὐκ αὐτοὶ πεπόμφασιν αὐτοῖς, ἀλλὰ τάχιστα μὲν αὐτοὺς εὑρήσειν, τὸν δὲ στρατὸν ἄξειν ἐπὶ τὸν ἐπιψηφισμένον οἱ χώρον ἐπὶ Κελτικῶν, καὶ τοῖς παισὶν ἑκάστῳ δεδόσεσθαι ἑκατόν· οἱ δὲ ἐγέλασαν τὴν μικρολογίαν· καὶ παλεπήνανθ' αὐτῷ, μᾶλλον ἐθορύβουν καὶ διεδίδρασκον· ἐξανίστη τοσοῦτον εἰπὼν μόνον ἀρχεσθαι· αἰτήσας δὲ ὧν ἦρξε χιλιάρχων τοὺς στασιώτας (ἀνέκαθεν γὰρ ἦσαν ἐν τοῖς Ῥωμαίων στρατοῖς αἰεὶ κατ' ἕνα ἄνδρα ὁ πόλεμος) διεκλήρωσε τῷ στρατηγικῷ νόμῳ, καὶ ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἄπαν, ἀλλὰ μέρος ἔκτεινε καὶ δεκάτου, νομίζων σφᾶς ὧδε κωλασθήσεσθαι ὀλίγου· οἱ δὲ ἐκ τοῦ φόβου μᾶλλον, ἢ ἐς ὀργὴν ἀπὸ τοῦδε καὶ μᾶλλον ἐτράποντο. τοιοῦτα δ' ὀρώντες οἱ Καίσαρι ἐπὶ Δυρραχίῳ τοῦδε ἀπεπόμφεσαν, βιβλία πολλὰ τοῦ μηλίστου διερρίπτουν ἐς τὸ στρατόπεδον ἀντὶ τῆς Ἀντωνίου μικρολογίας καὶ ὠμότητος ἐς τὴν Καίσαρος μνήμην καὶ ἀστοργίαν, καὶ βοηθεῖν

νωῦ τὴ χρηγίας δαψιλεῖς μεπατίθεσαν, ὃς ὁ Ἀντώνιος μιμύμενοί τε μεγάλοις ἐζήτει τὴ ἀπειλᾶις, εἴ τις ἐπικρύπτοι, ἐδήνει δὲ συλλαβὼν ἐχαλέπηνεν, ὡς τοῦ στρατοῦ σφᾶς ἐπικρύπτοντος. ἀπαγγελλομένων δὲ καὶ τῶν ἐν ταῖς ἀποικίαις τε τὴ ἐν Ῥώμη Καίσαρι πεπραγμένων, ἐθορυβεῖτο, τὴ ἐπλθὼν αὖθις ἐπὶ τὸ στρατὸν, ἔφη χαλεπήναι μὲ τῷ μηδενὸς ὑπ' ἀνάγκης στρατιωτικῆς ὀλιγωρίᾳ ἀντὶ πλείονων ὧν ἐκόλαζεν ὁ νόμος, αὐτὸς δ' εὐθέως σαφῶς ὅτε ὠμὸν ἦτε μεκαλοῦν Ἀντώνιον. Ἀλλ' ὁ μὲν φθόνος εἰκέτω κεκορεσμένος, ἔφη, τὴ τοῖς ἁμαρτήμασι καὶ ταῖς κολάσεσι. τὰς δὲ ἑκατὸν δραχμὰς ὑμῖν ὁ δωρεὰν, ὃ δ' οὐ τοῦτο γε τῦ Ἀντωνίου τύχης, ἀλλὰ τῦ πρώτης ἐς ὑμᾶς συντυχίας σωφρονιστικὸν μᾶλλον, ἢ δωρεὰν ἐκέλευσε δοθῆναι· τὴ χρὴ νόμῳ πατρίῳ τε καὶ στρατιωτικῷ, καὶ ἐς τόδε αὐτῷ, καὶ ἐς πάντα εὐπειθεῖς ὑπάρχειν. ὁ μὲν ἅτως εἶπεν, οὐδὲν ἔτι σωφρονισθεὶς τῇ δωρεᾷ, τοῦ μὴ δοκεῖν ὁ στρατηγὸς ἡσσηθῆ τῦ στρατῦ, οἱ δὲ ἐλάμβανον εἴτε μεταγνόντες εἴτε ἃ δεδίοτες. ὁ δὲ αὐτῶν τοὺς μὲ ταξιάρχους εἴτε μείωνι ἔτι τῷ σώματι, εἰδ' ἑτέρως ὑπονοῶν ἐκήλασε· τοὺς δ' λοιποὺς τὴ πάλαι ἐν ταῖς χρείαις ἐδεξιῶτο, ἃ σωφρονέμενεν ἀνὰ μέρος τὴν πραιτωλακίαν ὁδεύειν ἐπὶ Ἀρίμινα, αὐτὸς δὲ ἐπιλεξάμενος ἐκ πάντων στρατηγίδα σώματα ἀνδρῶν δρίων τάτε σώματα τὴ τὸν τρόπον, ὥδευεν ἐς Ῥώμην, ὡς ἐκεῖθεν ἐπὶ τὸ Ἀρίμινον ὁρμήσων. ἐσῆλθ δ' ἐς τὴν πόλιν σεβαρῶς, τῶν μὲ ἵππων σὺν

junioris liberalitatem invitantes. Quorum indicibus quum consul magna præmia proposuisset, celatoribus contrà interminatus esset pœnam, nemine prodito ægrè ferebat, quasi exercitus eos tegeret. Quúmque renuntiarentur quæ tum in coloniis tum in Urbe Cæsar agebat, turbatus rursum ad milites prodiit, dicens se dolere quòd necessitate coactus animadvertisset, licet in pauciores quàm pro ratione militaris disciplinæ, & ipsos scire quàm nec sordidus nec sævus sit Antonius. Sed faceſſat, inquit, invidia, & satis sit tum erratorum tum pœnarum. Ceterùm centenos illos festertios accipietis, non dono, nec enim id Antonii fortuna patitur, sed quo primus noster congressus sit auspicatior: posthac juxta patriam & militarem disciplinam parendum est imperatis & nunc, & de cetero. Hæc locutus nihil ad donativum addidit, ne videretur imperator cessisse militibus: illi oblato contenti fuerunt, sive metu sive pœnitentia. Ipse tribunos eis mutavit, sive ob seditionem iratus, sive aliqua suspicione motus: ceteros quoties opus habebant tractavit comiter, & alios post alios per maritimas regiones Ariminum misit: habitoque delectu præstantissimi cujusque vel corporis dotibus vel animi, confecta ex eis prætoria cohorte Romam iter fecit: inde porro iturus Ariminum. Intravit autem Urbem magno fastu, relicta e-

Antonius tribunos militum mutat.

quitum ala in suburbiis, stipatus accincto milite: noctu verò armatas custodias circa ædes disposuit, data eis tessera, distributis castrensi more in quatuor vigilias. Convocato deinde senatu ut quereretur de Cæsaris conatibus, in aditu curiæ nuntium accepit, è quatuor illis legionibus unam, cognomine Martiam, in itinere signa ad illum transtulisse. quúmque cogitabundus constitisset, ecce alius nuntius affert, quartam quoque legionem pariter ad illum transisse. Quare territus, intravit quidem curiam, sed quasi alia de causa patres convocasset, pauca locutus, ad portam rectà properavit, & inde porro Albam, verbis, ut putabat, milites reducturus ad officium. Sed quum peteretur telis è mœnibus, aliis legionibus viritim quingenos misit sestertios: quas verò circa se habebat copias Tibur duxit, eo apparatu quo ad bellum iri solet: jam enim certum erat bellum, quòd Decimus Galliam nollet tradere. Ibi agenti fermè totus senatus præstò fuit honoris causa, & equitum Rom. pars maxima, tum è plebe præstantissimus quísque: qui quoniam supervenerunt exigenti sacramentum à militibus quos circa se habebat & à veteranis emeritis (nam & horum magnus numerus eò confluxerat) ultro cum eis jurabant mansuros se in fide Antonii, ut dubitari posset, ubinam essent qui paulo antè Cæsare concionante convitia in illum jecerant.

556

Duæ legiones Antonii ad Cæsarem deficiunt.

Ἔ ἄστε τρατοπεδεύσας, τὰς δ' ἀμφ' αὐτὸν ἔχων ὑπεζωσμένας, ἢ τῶν οἰκείων νυκτοφυλακῶν τὰς πύλας, σωθήματά τε αὐτοῖς ἐδίδοτο, ἢ αἱ φυλακαὶ ὡδὶ μέχρι ἦσαν ὡς ἐν τρατοπέδῳ. συναγαγὼν δὲ τὴν βουλὴν ὡς μεμψόμενος Καίσαρα ὧν ἐπεπράγμεν, ἐπεὶ ἤδη μανθάνει τῶν ποσκόπων τὸν καλούμενον Ἄρειον ἢ τῶν ἐν Καίσαρα μεταστάσεις, ἢ αὐτῷ τῶν εἰσόδων ἐπιόντι τι ἐ λάθοιεν, ἀγγέλλεται ἢ τὸ καλούμενον Τέταρτον ὁμοίως τοῖς Ἀμμίου εἰς Καίσαρα μεταστάσεις. ἀφικόμενος οὖν ἐσῆλθε μὲν εἰς τὸ βουλευτήριον, ὡς δ' ἐφ' ἑτέροις αὐτὸς συναγαγὼν, μικρὰ διελέχθη, καὶ εὐθὺς ἐπὶ τὰς πύλας ἐχώρει, ἢ ἀπὸ τῶν πυλῶν ἐπὶ Ἄλβης πόλιν ὡς μεταπείσων τοὺς ἀποστάντας· βουλόμενος δ' ἀπὸ τοῦ τείχους ἀνεῖπε· ἢ τοῖς ἄλλοις τέλεσι πᾶσι πεμπτεμόριον ἀνὰ πεντακοσίους δραχμὰς ἐκέλευε· ἢ σὺν οἷς ἔχει αὐτὸς εἰς Τίβουρα ἐξῆει, σκοπὸν ἔχων τὸν συνήθη τοῖς ἐπὶ τοὺς πολέμους ἰοῦσι· ἢ γὰρ ἤδη σαφὴς ἦν ὁ πόλεμος. Δεκίμου τὸν Κελτικὸν ἀμφιέντος. δεῦρο δ' ἅπαντι ἦν τὸ βουλευτήριον ἀθρόον ἅπαν, ἢ τῶν ἱππέων τὸ πλεῖστον ἀφίκετο ἐπὶ τιμῇ, ἢ ἀπὸ τοῦ δήμου τὸ ἀξιολογώτατον· οἱ ἢ καταλαβόντες αὐτὸν, ὁρκοῦσι τοὺς παρόντας οἱ στρατιῶται, ἢ τοὺς ὀπὲ τοῦ πάλαι στρατευσαμένους συνθροίζοντες (πολὺ γὰρ ἢ τοῦτο ἦν) συνώμνυον ἑκόντες οὐκ ἐκλείψειν τὸν ἐς Ἀντώνιον εὐνοϊκόν τε ἢ πίστιν, ὡς δ' ἀπορρήσειν τινὲς ἦσαν οἱ ὠλίγου ὧδε τὸν Καίσαρα ἐκκλησίαν τε Ἀντώνιον ἐβλασφήμουν.

ἐ ῥᾴ

ὁ μὲν δὴ λαμπρῶς ὅπως ἐς τὸ Ἀ-
ρίμινον παρεπέμπετο, ὅθεν ἐστὶν ἡ
τοῦ Κελτικοῦ ἀρχή, καὶ ὁ στρατὸς ὁ
αὐτοῦ χωρὶς γε τῶν νεολέκτων, τρία
τέλη τε ὄντα Μακεδονίας μετέπεμπτο
(ἤδη γὰρ αὐτῷ καὶ τὸ λοιπὸν ἀφῖκτο) ἐξεστρατευμένοι ἦ ἔνιοι καὶ γη-
ρῶντες, ὅμως ἐδοκοῦσι νεοσυλλόγων
ἀμείνους ἐς τὸ διπλάσιον εἶναι· οὕ-
τω μὲν Ἀντωνίῳ τέσσαρα ἐγίγνετο
τέλη γεγυμνασμένων ἀνδρῶν, ὧν ὅσοι
ἐξ ἔθους αὐτοῖς ἐπίκουροι ἄλλοι ἕπον-
το, καὶ ἡ τοῦ σώματος φρουρὰ, καὶ τὰ
νεολεκτα. Λέπιδός τε ἔχων ἐν Γαλ-
λίᾳ τέσσαρα τέλη, ὧν Ἀσίνιος Πολ-
λίων δύο, ὧν Πλάγκος ἐν τῇ ἑτέρᾳ
Κελτικῇ τρία ἐδοκοῦσι αἱρήσειν τὰ
Ἀντωνίου. Καίσαρι δὲ ἓξ δύο μὲν ὁ-
μοίως τὰ ἀξιολογώτατα, εἰς αὐ-
τὸν δὲ τὸ Ἀντωνίου μεταστάντα, ἐν
οἷς νεοσυλλόγων, δύο δὲ οὐ τῶν πρό-
τερον ἐστρατευμένων, ὧν συντελῆ μὲν
ὅπως τοῖς ἀριθμοῖς ἀλλὰ τοῖς ὁπλί-
οις, ὑπὸ δὲ τῶν νεοσυλλόγων καὶ
ὅπως ἀναπληρούμενα. συναγαγὼν
δὲ ἅπαντας ἐς Ἄλπιον, ἐπέστελλε
τῇ βουλῇ· ἣ δὲ ἐφήδετο μὲν αὖθις
Καίσαρι ὡς δώσοντι καὶ τότε τίνες
ἦσαν οἱ πρεσβεύσοντες Ἀντώνιον, ἠ-
χθοντο δὲ τοῖς τέλεσιν οὐκ ἐς τὸν
βουλὸν, ἀλλ' ἐς τὸ Καίσαρος με-
τιόντες. ἐπαινέσαντες δ' ὅμως αὐ-
τούς τε καὶ τὸν Καίσαρα, ἔφασαν
ὀλίγῳ ὕστερον ὅτι χρὴ ποιεῖν αὐτοὺς
ψηφιοῦσθαι, ὅταν αὐτοῖς αἱ νέαι δο-
καὶ ἐς τὰ πράγματα παρέλθωσιν·
ὧν δὲ σαφὲς ὅτι χρήσονται μὴ αὐ-
τοῖς καὶ Ἀντωνίου, στρατὸν δὲ οὐδένα
πω ἔχοντες ἴδιον, οὐδὲ κατειλέξαι
χωρὶς ὑπάτων δυνάμενοι, ἐς τὰς
παρούσας πίστεις ἀνετίθεντο. τῷ Καί-
σαρι δ' ὁ στρατὸς πελέκεάς τε καὶ

Itaque splendido comitatu deducente petebat Ariminum, situm in primo aditu Galliæ, habens præter tirones, legiones Macedonicas tres: jam enim & reliquum earum venerat, veterani quoque seniores: videbantur tamen duplo præstare tironibus. Atque ita quatuor legiones ei adfuerunt virorum exercitatorum, unà cum solitis eas sequi auxiliis, præterea prætoriani cũ tironibus. In Hispania Lepidus cum quatuor legionibus, Asinius Pollio cum duabus, & Plancus in ulteriore Gallia cum tribus, videbantur secuturi partes Antonii. In Cæsaris exercitu robur erat duæ ille legiones, quæ ad eum transierant, una tironum, duæ veteranorum, hæ quidem non integræ, sed suppletæ ex tironibus. His omnibus Albam convenire jussis, rem significavit senatui: qui lætus, ut rursum non facilè agnosceres eos qui modò Antonium deduxerant, dolebat tamen legiones ad Cæsarem potius quàm ad se transisse. Nihilominus tum illius tum legionum voluntate collaudata, polliciti sunt S.C. de rebus gerendis, quamprimum novi magistratus accesserint ad rempublicam. Nec dubium erat quin usuri essent his copiis contra Antonium, quando nullum proprium haberent exercitum, nec possent abs{q}; consulibus delectus facere, ideóque differrent novos in magistratus omnia. Cæsari autem exercitus secures cum lictoribus obtulit, rogans ut

557

Cæsarem exercitus propræto-rem creare vult.

vellet esse proprætor, atque ita eos pro imperio duceret, assuetos parere magistratibus: ille laudavit eos pro honore sibi habito, rem tamen totam in arbitrio senatus reliquit, & militibus obnixus est serio, nec passus est legatos mitti ad senatum, quasi ultro sibi eum honorem delaturum, præsertim si vestrum, inquit, studium, & meam cunctationem senserint. Hoc ægrè impetrato, & ducibus contemptos se querentibus, rationem sui facti sic reddidit, ut diceret senatum in suis partibus esse non tam ulla erga se benevolentia, quàm Antonii metu, & militum inopia, idque tantisper dum illo sublato percussores, amici patrum & cognati, copias eis collegerint. Hæc intelligens, inquit, ministrum illorum me simulo: non est igitur à nobis detegenda hæc simulatio: quos, si magistratum usurparemus, accusarent ut injustos & violentos, quòd si modestè nos gesserimus, ultro fortasse dabunt, timentes ne à vobis accipiam. Hæc locutus spectavit decurrentes duas legiones transfugas, inter se commissas, & repræsentantes omnia quæ in seria pugna solent fieri, nisi quòd abstinebatur cædibus. quo spectaculo delectatus, & libenter occasionem liberalitatis arripiens, alteros quingenos H S insuper eis addidit: quòd si certamine opus fuerit, quinquies millenos victoribus est pollicitus: atque ita donativi largitate devinxit suos mercenarios.

558

ῥᾳοδοφόρους ἐσκδυασμένους ἀπαγαγόντες, ἠξίουν ἑαυτὸν ἀντιστρατηγὸν ἀποφῆναι, πολέμου τε ἐκμηνύσοντες, καὶ σφῶν εἶναι τὰ ἄμεινον ταχθέντων. ὁ δ' τὸν μὲν τιμὴν ἐπῄνει, τὸ δ' ἔργον ἐς τὴν βουλὴν ἀνετίθετο, καὶ βουλομένους ἐπὶ τοῦτο χωρεῖν αὐτόκλητος ἐκώλυε, καὶ περισσοδομένους ἐπεῖχεν, ὡς καὶ τῆς βουλῆς ψηφισαμένης ἐκεῖσε καθ' ἑαυτὸν, καὶ μᾶλλον ἐκ αὐθαιρέτου τὴν ὑμετέραν εὐθυμίαν, καὶ τ' ἐμὲ ἱκανὸν ἀμαλυνέντων δὲ μᾶλις ἔτι, καὶ τῶ ἡγεμόνων, ἐς ὑπερψίαν αὐτῶν αἰτιωμένων, ἐξελογεῖτο αὐτοῖς τὴν βουλὴν οὐκ εὐνοίᾳ τοῦ αὐτὸν ἀποκλίνειν μᾶλλον, ἢ Αὐτωνίου δέος καὶ ἐρημίας ἀπορίᾳ, μέχρι καθέλωμεν ἡμεῖς Ἀντώνιον, καὶ οἱ φεύγεις, φίλοι τε τῇ βουλῇ καὶ συγγενεῖς ὄντες, δώσομεν αὐτοῖς συμμαχοῦσιν, ὧν αἰσθανόμενοι ὑπεῖπεν ὑποκρίνομαι· μὴ δὴ σφίσι τὼ ὑποκρίσιν ἀποκαλύπτωμεν, ἀλλ σύλλαβέσι μὲ ἡμῖν τὸν ἀγῶνα, ἐπικαλέσουσιν ὕστερον ἢ βίαν, αἰδῶς δ' ἴσως ἐπιδώσουσιν αὐτοῖς, ἢ μὴ παρ' ὑμῶν λάβωμεν. τοιαῦτ' ὑπὸν, ἐθεᾶτο γυμνάσια τ' ὄντων πλῶν τ' ἀνυσμληκότων ἀπ' Ἀντωνίου, ἀμιλλωμένων τε ἐς ἀλλήλους, καὶ δρώντων ἀφειδῶς ἔργα πολέμου πάντα, πλὴν ἐς μόνον φόνον. ἡσθεὶς ἓν τῇ θέᾳ, καὶ τ' αὐθάδεσιν ἐπιδιδόναι ἄσμενος, ἑτέρους αὐτῶν ἐνακοσίῳ πεντακισχιλίοις δραχμαῖς ἐπιδίδου, καὶ εἰς πόλεμον χρεία γένοιτο νικήσειν ἐπηγγέλλετο πεντακισχιλίοις ὧδε μὲ ὁ Καῖσαρ δωρεᾷ δωμένους τοὺς μισθοφόρους ἐκρατύνετο. καὶ τὰ δὲ μὲν ἐν τοῖς ἀνὰ τὴν Ἰταλίαν.

Ἐν

Ἐν ᾧ τῇ Κελτικῇ τὸ Δέκιμον ὁ Ἀντώνιος ἐπέλευσεν ἐς Μακεδονίαν μεθίναι, πειθόμενον τε τῷ δήμῳ καὶ φειδόμενον ἑαυτοῦ· ὁ δὲ ἀντέπεμπεν αὐτῷ τὰ παρὰ τῆς βουλῆς οἱ κεκομισμένα γράμματα, ὡς ἐκεῖ μᾶλλον τὸν δῆμον εἰκὸς εἶναι οἱ πείθεσθαι, ἢ μᾶλλον τῇ βουλῇ Ἀντωνίου μᾶλλον. Ἀντωνίου δ' αὐτῷ προθεσμίαν ὁρίζοντος, μεθ' ἣν ὡς πολεμίῳ χρήσεται, μακροτέραν ὁ Δέκιμος ἐπέλαβεν ὁρίζειν ἑαυτῷ, μὴ βίαιον γένοιτο τῇ βουλῇ πολέμιον. Καὶ ὁ Ἀντώνιος ἐμμανῶς ἂν αὐτὸν κρατήσας ἐπ' ὄντος ἐν πεδίῳ, ἐπὶ τὰς πόλεις ἐκέλευε προελθεῖν, αἳ δὲ αὐτὸν εἰσεδέχοντο· καὶ δείσας ὁ Δέκιμος, μὴ οὐδὲ ἐσελθεῖν ἐς τινα αὐτῶν ἐπὶ δωρήσεται, παλαίστρας γράμματα τῆς βουλῆς καλούσης αὐτὸν ἐς Ῥώμην σὺν τῷ στρατῷ, καὶ ἀναζεύξας ἐχώρει τῇ ἐπὶ τὴν Ἰταλίας, ὑποδεχομένων αὐτὸν ὡς ἀπίοντα πάντων, μίσχει Μουτίνῃ παραδεύων, πόλιν εὐδαίμονα, τάς τε πύλας ἀπέκλεισε, καὶ τὰ τῶν Μουτιναίων ἐς τὰς τροφὰς σωτήρια, ὑποζύγιά τε ὅσα ἦν κατέθυε, καὶ ἐπεξῄει, μὴ χρονίου ἡ πολιορκία γένοιτο, καὶ τὸ Ἀντώνιον ὑπέμενε στρατόπεδον· ἦν δὲ αὐτῷ μυρίων καὶ πλήθους, καὶ ὁπλιτῶν τρία τέλη· ὧν ἓν μὲν ἦν διακοσίων ἀνδρῶν ἔτι ἀπείρων, δύο δὲ, ἃ καὶ πρότερον ὑποστρατοπεδεύσαντα αὐτῷ, πιστότατα ἦν. Ὁ δ' Ἀντώνιος ἐπελθὼν αὐτῷ σὺν ὀργῇ, τῇ Μουτίνῃ ἀπεπέφραδέ τε καὶ ἀπετείχιζε· καὶ Δέκιμον μὲν ἐπολιόρκει.

Ἐν δὲ τῇ Ῥώμῃ κατὰ τὴν ἐπήσιον πανήγυριν ὕπατοι ἤρξαν Ἵρ-

Eodem tempore in Gallia Decimum Antonius jubebat migrare in Macedoniam, vel ut pareret populo, vel ut sibimet ipse parceret. Ille remisit ad eum allatas sibi à senatu literas: quasi nihilò minùs apud se voluntas senatus deberet valere, quàm apud Antonium populi. Quùmque consul ei præfiniſſet diem, ad quam, ni provincia sibi decederet, pro hoste haberetur, Decimus postulavit proferri sibi eum terminum, ne fortè ille citius hostis à senatu judicaretur. Tum Antonius, qui facilè potuisset delere ejus exercitum, etiam tum in castris agentem, maluit ad urbes promovere copias: nec ille excludebant eum. Decimus veritus ne ulla earum sibi pateret, finxit se cum exercitu à senatu in urbem revocari per literas, ingressúsque iter versus Italiam, omnibus ut abeuntem excipientibus, ubi Mutinam urbem opulentam pervenit obiter, portas clausit, & annona Mutinensium usus est ad alendum exercitum, mactatorumque jumentorum carnes salivit, si fortè contingeret diuturnior obsidio: ibíque expectabat Antonium. Habebat autem in exercitu gladiatores multos, & legiones tres, quarum una ex tironibus constabat, reliquæ duæ antea quoque militarant ejus auspiciis, ipsi fidissimæ. Antonius verò cum ira eò delatus Mutinam circumvallavit.

Dum ita obsidetur Decimus, calendis ineuntis anni consules novi

Hirtius & Pansa. coss.

novi Hirtius & Pansa mox à sacrificio in ipsum templum convocarunt senatum contra Antonium. Ibi Cicero ejúsque amici censebant eum hostem judicandum, quando Galliam invito senatu armis occupasset, ceu arcem contra patriam: & exercitum in Getas sibi datum transvexisset in Italiam. Addebant eum post Cæsarem nova de dominatione agitare consilia, quòd in Urbe propalam centurionibus se stipasset more satellitii, ædésque suas tanquam arcem munisset armis & tesseris, omniáque superbius egisset quam deceat magistratum annuum. At L. Piso, qui erat absentis Antonii vicarius, vir cùm primis illustris, & alii qui vel Antonio studebant, nonnulli verò ipsi ita sentiebant, censebant diem illi dicendam: quando alienum esset à majorum institutis, civem indicta causa damnare, & alioqui parum deceret, eum qui pridie consul fuisset, pro hoste haberi postridie, præsertim toties laudatum & ab aliis & ab ipso Cicerone. Ita senatus ea die ad noctem usque mansit animi ambiguus. sequentis verò dici primo mane patres rursum coierunt in curiam: & prægravante Ciceronis factione, ex senatusconsulto hostis judicatus fuisset Antonius, ni Salvius tribunus plebis rem integram differri jussisset in crastinum. semper autem in hoc collegio potior est intercedentis autoritas. Id Ciceroniani admodum graviter ferentes, non temperabant sibi à

559

L. Piso.

Ciceronis factio, ut hostis judicetur Antonius.

Salvius trib. pl.

τιός τε καὶ Πάσσας, τῷ βουλῇ ἐνθὺς ἐπὶ τοῖς θυσίαις ἐν αὐτῷ τῷ ἱερῷ συνῆγεν ἐπὶ Ἀντωνίῳ. Κικέρωνα μὲν δὴ καὶ οἱ Κικέρωνος φίλοι πλεῖστον αὐτὸν ἠξίουν ἤδη ψηφισαμένης τῷ Κελτικῷ, ἀκούσης τῆς βουλῆς, εἰς ἐπιτείχισμα τῆς πατρίδος βιαζομένου ὅπλοις, ἃ τ' ἐπὶ Θρᾴκας αὐτῷ δεδομένα στρατὸν εἰς τὴν Ἰταλίαν ἀπαγαγόντα· ἐπιλέγοντες καὶ τὰ ἄλλα αὐτοῦ μετὰ Καίσαρα πραττόμενα, ἐν τε πόλει φυλακὰς ἱερυφορηθέντος ὑπὸ πομπῆς λοχιτῶν, καὶ τοὺς οἰκίαν ὥσπερ ἄκραν, ὅπλοις καὶ συνθήμασι κεκρυμμένου, καὶ τἄλλα σοβαρώτερον σφίσι φαινόμενον, ἢ κατὰ τὸ ἴσον ἀρχικόν. Λευκίου δὲ Πείσωνος ὁ πρὸ Ἀντωνίου τὴν ἀποδημίαν ἐπιτροπεύων, ἀνὴρ ἐν τοῖς μάλιστα Ῥωμαίων ἐπιφανής, ὅσοι τε ἄλλοι τῷ Πείσωνι δι' αὐτὸν ἢ δι' Ἀντώνιον ἢ κατ' οἰκίαν γνώμῃ προσετίθεντο, καλεῖν αὐτὸν ἐς κρίσιν ἠξίουν, οἷς ἐπιτρέπειν σφίσιν ἀκριτον καταλύειν, ὅσῳ ἐνεπεπές ἔχθει τοῦτο τῇ ἐπουσίᾳ ἡμέρᾳ, ἃ γε μάλιστα συνεχεῖς ἐπαίνους ἄλλοι τε καὶ Κικέρων αὐτὸς εἶπε πολλάκις. ἡ μὲν βουλὴ, τότε μὲν ἀγχόμαλοι ταῖς γνώμαις ἐς νύκτα προῆλθον· ἀμφὶ ἕω δὲ πρὸς τῶν αὐτῶν ἐς τὸ βουλευτήριον συνελέγοντο, ἔνθα τῶν Κικερωνείων ἐπιθαρρούντων, ἐψηφίσατο ὁ Ἀντώνιος πολέμιος, εἰ μὴ τὸν δημάρχων Σαλούιος ἐς τὸν ἐπιόντα ἐκέλευσεν ἀναβαλεῖν· ἔστι δὲ ἐν ταῖς ἀρχούσαις ὁ κωλύων ἀεὶ δυνατώτερος. Οἱ μὲν δὴ Κικερώνειοι τῇ τοῦ μάλα φορτικῶς σπουδάζοντες, καὶ τῷ

τὸν δῆμον συνδραμόντες ἠρείδιζον ἐπ' αὐτὸν, καὶ τὸν Σαλούϊον ἐς αὐτὸν, καλοῦντες· ὁ δ' ἀκροατηλήκτους ἐξέτεχνε ἕως ἡ βουλὴ κατέσχε, δείσασα μὴ μεταποιήσῃ τὸ δῆμον, ἐς μνήμην ἀγαγὼν Ἀντωνίου· ἃ γὰρ ἤγνουν κατεγινώσκοντες ἀνδρὸς ἐπιφανοῦς πρὸ δίκης, οὐδ' ὅπως τῷ Κελτικῷ ὁ δῆμος αὐτῷ δεδώκει, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν σφαγέων δεδιότες, ὠργίζοντο πρώτῳ μὴ τὴν ἀμνηστίαν ἀνακινήσαντι τὰ κατ' αὐτούς. διὸ καὶ τὸν Καίσαρα ἐς αὐτὸν πρῶτα ἐχρῶντο, καὶ ὁ Καῖσαρ οὐκ ἀγνώμων, ἤρεσκε καὶ αὐτὸς ὁμοίως προσκαλεῖν τὸν Ἀντώνιον. τοιοῦτος μὲν ἡ βουλὴ γνώμην τοῦ Ἀντωνίου εἶχεν οὐ ὀργῇ· ἀναθέμενοι δὲ τὴν ψῆφον ὡς ὁ δήμαρχος ἐκέλευεν, ἐψηφίσαντο ὅμως Δεκίμῳ τε ἐπιγενέσθαι σὺν ἐξουσίᾳ Ἀντωνίῳ τὸ Κελτικὸν, καὶ τοῖς ὑπάτοις Γ'ρτίῳ καὶ Πάνσᾳ Καίσαρος συστρατηγοῦ οὗ νῦν ἔχει φρατοῦ, ἐπιχρυσόν τε αὐτοῦ εἰκόνα τεθῆναι, καὶ τὸν γνώμονα αὐτὸν ἐσφέρειν σὺν τοῖς ὑπατικοῖς ἤδη, καὶ τὴν ὑπατείαν αὐτὴν μετέναι τοῦ νόμου ἧσσον ἐτῶν δέκα, ἐκ τε τοῦ δήμου δοθῆναι τοῖς τέλεσι τοῖς ἐς αὐτὸν ἀπὸ Ἀντωνίου μεταίτιζιν, ὅσον αὐτὸς ὁ Καῖσαρ ἐπὶ τῇ ἴκῃ δώσειν ὑπεσχέτο. οἱ μὲν δὴ τοῦτα ψηφισάμενοι, διελύθησαν, ὡς τὸν Ἀντώνιον ἔργῳ ἤδη πάνδεινα πολέμιον ἐψηφισμένοι, καὶ τὸ δημάρχειν ἐς τὴν ἐπιοῦσαν οὐδὲν ἔπ αὐτοῦσι. Ἀντωνίου δὲ ἡ μήτηρ καὶ ἡ γυνὴ καὶ παῖς ἔτι μειράκιον, οἵ τε ἄλλοι οἰκεῖοι

convitiis, & procurrentes in forum concitabant contra eum populum: ipsúmque ad causam reddendam vocabant. Et prodiisset intrepidè, ni retentus fuisset à senatu, verito ne concione sua mutaret animum populi, renovata Antonii memoria. Norant enim damnare se injudicatum virum perillustrem, & provinciam ei datam esse à populo: sed quia timebant percussoribus, infensi erant ei quòd primus irritam feciisset oblivionem senatusconsulto decretam. Ideóque prius Cæsarem contra illum sibi asciverant: quod is non ignorans, facilè inductus est ut primùm Antonium tolleret. Sic affecto erga illum senatu, suffragia tunc ex tribuni plebis voluntate dilata sunt: interim tamen ex S. C. laudatus est Decimus, quòd Gallia non decesserit Antonio: additúmque decreto ut cum Hirtio Pansâque pari imperio Cæsar præesset eis quas tum habebat copiis, & aurata ei poneretur statua: utque sententiam posthac inter consulares diceret, & jus petendi consulatus haberet decennio ante ætatem legitimam: utque duabus legionibus quæ ad eum ab Antonio transierant, donativum quantum ipse Cæsar post victoriam se daturum pollicitus est, redderetur ex ærario. Post hæc senatusconsulta patres dimissi sunt: quasi jam reipsa hostis judicatus esset Antonius, tribunoplebis nil amplius contradicturo in crastinum, Ceterum Antonii mater & uxor cum filio admodum adolescentulo, 560

tulo, aliísque familiaribus ejus & amicis, per totam noctem ad ædes potentum discurrebant supplicatum, & interdiu euntes ad curiam prehensábant: atratæ accidentes eis ad pedes cum lamentis ejulatúque, & vociferantes pro curiæ foribus. Jámque ad voces earum & aspectum tantámque repentinam mutationem flectebantur nonnulli, quum Cicero exitum rei metuens in hanc sententiam Patres allocutus est.

Ciceronis oratio ad senatum de Antonio hoste judicando.

QUÆ decernenda erant de Antonio, heri decrevimus: nam hoc ipso quòd inimicos ejus honoravimus, hostis judicatus est. Salvius verò, qui solus intercessit, oportet ut aut plus ceteris omnibus sapiat, aut propter amicitiam hoc faciat, aut propter præsentis rerum status ignorantiam: quorum illud turpe nobis fuerit, si videbimur universi minus quàm unus sapere: hoc verò ipsi Salvio, si amicitiam præferet reipublicæ. Quando igitur superest ut rem præsentem non intelligat, debuerat non tam sibimet credere, quàm consulibus, prætoribus, tribunis, suis collegis, ceterísque senatoribus: qui quum simus tot numero tantáque di-

καὶ φίλοι δ' ὅλης τῆς νυκτὸς ἐς τὰ τῶν δυνατῶν αἰκίας διέθεον, ἱκετεύοντές τε καὶ μεθ' ἡμέραν ἐς τὸ βουλευτήριον ἰόντες ἐπῃώλουν, ῥιπτούμενοί τε τοῖς ποδῶν σὺν οἰμωγῇ καὶ ὀλολυγαῖς καὶ μελαίνῃ στολῇ πρὸ τῆς θύρας σκοποῦντες· οἱ δὲ κατὰ τὴν φωνῆς, καὶ κατὰ τὴν ὄψεως καὶ μεταβολῆς εἰς τοσοῦτον ἐκφοβίου ἠμφιβόλης, οἰκναμπτοντο· δίκαιος δ' ἦν Κικέρων, ἐβουληγόρησεν ὧδε,

„ Α῎μ μὲν ἔδοξε γνῶναι περὶ Ἀντω-
„ νίου, ἐχθρὸς ἔγνωσμαι· οἷς γὰρ αὐ-
„ τοῖς τοὺς ἐχθροὺς ἐτιμήσαμεν, τού-
„ τοις ἐψηφιζόμεθα εἶναι πολέ-
„ μιον. Σαλούιον δ' ἢν μόνον ἀπο-
„ δῶν γνόμονον, ἢ πάντας παρ-
„ πλην εἶναι χρὴ σωφρονέστερον, ἢ φι-
„ λίας τάδε πρᾶσσειν, ἢ τῶν ὑπάρ-
„ των ἀμαθίας· ὧν τὸ μὲν αἰσχρὸν
„ ἐστιν ἡμῖν, εἰ δόξομεν ἀσυνετώ-
„ τεροι πάντες ἑνὸς εἶναι, τοῦ δ' αὖ
„ τοῦ Σαλουίου εἰ φιλίαν τῆς κοινῆς
„ σωτηρίας· ἀμαθοῦς δ' αὐτὸν ἐ-
„ χοντα τῶν παρόντων ἔθει πιστεύειν
„ ὑπάρχοις αὐτῷ· ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἐπι-
„ τῆς, & δημάρχοις τοῖς συνά-
„ ρχουσιν αὐτοῦ, καὶ τοῖς ἄλλοις βε-
„ λτίστοις, εἰ τοσοῦδε τῶν ἀξιω-
„ σι

Η῎ πάντας πάμπαν ἦ) χρὴ σωφρονέστερον.] Scribendum est, πάντων πάμπαν ἦ) χρὴ σωφρ. Sic sequitur, εἰ δόξομεν ἀσυνετώτεροι πάντες εἶναι ἢ. Affertur tamen ex Budæo alia emendatio, videlicet παντὶ πάμπαν. Sed hanc minus probo.

Τῷ δὲ αὐτῷ Σαλουίῳ εἰ φιλίαν τῆς κοινῶν σωτηρίας.] Scribo τὸ δ' αὐτῷ Σαλ. repetendo ἀπὸ κοινοῦ illa, ἀμαθές ἐστι. Præcessit enim, ὧν τὸ μὲν αἰσχρὸν ἐστιν ἡμῖν. Quamvis autem dicat tantum τὸ μὲν & τὸ δὲ, non omittit tamen quod tertio loco proposuit: sed ad illud veniens, addit, ἀμαθὲς δ' αὐτὸν ἔχοντα τῆς παρ. Perinde acsi diceret, *Ad tertium autem quod attinet, de ignorantia.*

Δύ

» σίν τε ἓ τ̃ ἀριθμ̃ ὄντες, ἀλλ̃
» τε ἡλικίαν ἓ ἐμπειρίαν ὑπὲρ τ̃
» Σαλούϊον καταγινώσκομεν Ἀντω-
» νίου· ἔστι δ' ἐν τε χειροτονίαις ἓ
» δίκαις αἰεὶ τὸ πλέον, δικαιότε-
» ρον. εἰ δὲ κ̃ νῦν ἔτι χρήζει τὰς
» αἰτίας μαθεῖν, λελέξεται ἀλλ̃
» βραχέ̃, ὡς ἂν ἀναμνήσ τις
» μᾶλλον αὐτῶν τὰ χρήματα ἡ-
» μῶν, Καίσαρ̃ ἀποδιδόντ̃, ἐ-
» σφετερίσατο Ἀντώνι̃· Μα-
» κεδονίας ἄρχειν παρ' ἡμῶν ἐπι-
» τυχών, ἐπὶ τῷ Κελτικῷ ὥρ-
» μησε χωρὶς ἡμῶν, τ̃ στρατὸν ἐπὶ
» Θρᾴκας λαβών, ἀντὶ Θρᾳκῶν
» ἐπηγάγετο ἡμῖν εἰς τὴν Ἰταλίαν,
» ἑκάτερα τούτων αἰτήσας ἡμᾶς ἐπ'
» ἀνδρί, ἓ ἃ λαβών, ἔπραξε δι'
» ἑαυτ̃· ἀπείρων σὺν Βρεντεσίῳ βα-
» σιλικῷ σωτάξεν ἀμφ' αὐτὸν
» ἕως, κ̃ φανερ̃ αὐτὸν ἐν τῇ
» πόλει σιδηροφορούντες ἄνδρες ἐδυ-
» ῥυφόρουν τε κ̃ συνεφύλαττον
» ὑπὸ σωφημαλί· ἦλθον δὲ Βρεν-
» τεσιεῖς κ̃ τ̃ ἄλλον στρατὸν ἐς τὴν
» πόλιν, ἅπαντα σωτρομώτερον, ἐφιέμεν̃ ὧν ἐπένδ̃ Καίσαρ̃·

gnitate, vel per ætatem, vel per experientiam, melius quàm Salvius novimus Antonium. Est autem in suffragiis & judiciis semper major pars justior. Quòd si nunc etiam cupit causas sibi reddi præcipuas, paucis commemorabimus. Pecunias nostras post mortem Cæsaris usurpavit sibi Antonius, impetrata à nobis Macedonia provincia, Galliam absque S. C. invasit: exercitum contra Getas acceptum, illis omissis contra nos adduxit in Italiam: utrumque horum quum in fraudem nostram petisset nec obtinuisset, autoriate effecit propria. Cohortem regiam Brundisii sibi ascivit, propalam in Urbe stipavit se armato satellitio, quod pro ædibus noctu excubaret accepta tessera. Ceteras quoque copias ad Urbem accivit à Brundisio, omnia vehementius affectans, quæ prius Cæsar, quem

Antonii acta post mortem Cæsaris.

561

lugebat:

Διὰ τὴν ἡλικίαν καὶ ἐμπειρίαν ὑπὲρ τ̃ Σαλούϊον καταγινώσκομεν Ἀντων̃.] Uterque interpres ita vertit hunc locum ut si verbo γινώσκειν, non composito καταγιγνώσκειν Cicero usus esset. Verùm eadem opera genitivus Ἀντωνίου in accus. Ἀντώνιον mutandus fuerit. At ego nihil mutandum in hac nostra lectione censeo, sed accipiendum esse quod dicitur, tanquam ab eo qui errorem linguæ fingat, unum dicentis, quum mens alterum dicere voluerit. Quod interim consentaneum erit illi dicto,

Η' γλῶσ' ἁμαρτάνουσα πάλιν δὶς λέγ.

Solemus alioqui in Latino sermone talibus locis per *Ἐπιδιόρθωσιν* adhibere hæc verba, *volui dicere*. Ut siquis hîc diceret, καταγινώσκομεν Ἀντωνίου. Immo γινώσκομεν Ἀντώνιον, volui dicere. Ceterùm ad interpretes quod attinet, Gelenius quidem primam personam retinens, legit γινώσκομεν: at P. Candidus in tertiam mutat. ejus enim hæc verba sunt, *per ætatem quoque & experientiam longe Salvio Antonium magis norunt*. Ubi etiam observandum est illum in ambiguitatem incidere: quum intelligi possit. *Magis quàm norunt Salvium*: non minus quàm, *Magis quam Salvius ipsum novit*.

Η' ἢ ὃν τῷ Βρεντισίῳ καὶ τ̃ ἄλλον στρατὸν ἐς τὴν πόλιν, ἅπαντα σωτρομώτερον, ἐφιέμεν̃ ὧν ἐπένδ̃ Καισαρ̃.] Pro his Græcis verbis, quorum mendosa

lugebat: sed à juvene Cæsare & alio exercitu præventus extimuit, vertítque se in Galliam, tanquam opportunam sedem belli gerendi contra nos: quando & Cæsar illinc eruptione facta, nobísque oppressis rerum potitus est. In hos usus sævitia perterrefecit milites, quo magis ad omne facinus impigros redderet. Decimavit non seditiosos aut præsidiorum ordinúmve desertores, in quos solos ex militari disciplina tam severè animadvertitur: qua tamen pœna non nisi pauci, ægrè, ut in periculosíssimis bellis necessitate exigente usi sunt: iste verò ob unam quampiam voculam aut risum cives morte mulctavit, ídque sorte non judicio. Quapropter qui potuerunt defecerunt ab eo, quibus vos ut re bene gesta, decrevistis heri præmia: qui verò non potuerunt aufugere, metu coacti peccant cum eo, cujus ductu hostiliter invadunt vestram

„ Καίσαρ@ δὲ αὐτὸν ℣ νέου σὺ
„ ἑτέρῳ στρατῷ φθάσαντ@, ἔδ
„ σε, κ᾽ ἐς τὴν Κελτικὴν ἐσβ
„ πετο, ὡς ἔυκαιρον ἐφ᾽ ἡμᾶς ἰ
„ μηπέλον, ὅτι κ᾽ ὁ Καῖσαρ ἐκ
„ εἶθεν ὁρμώμεν@ ἐδωκάδυτι ἰ
„ μεῶν, τὴν στρατιὰν ἐπὶ πᾶσι
„ κρίσιν πλησιάζομεν@, ἵνα ἐκ μι
„ θὸν αὐτῷ παρανομοῦσι κρι
„ κὴν. διεκλήρωσεν ἐς δεκάζη ἑ
„ σιασικὸς, ἃ φυλακὴν ἢ τάξ
„ ἐν πολέμῳ λιποντας, ἐφ᾽ ὧν μ
„ νων ὁ στρατιωτικὸς νόμος τὴν ἐ
„ τως ἡμῖν ὤφελε τιμωρεῖν, ἡ
„ ὅμως αὐτὴ κ᾽ ἐπὶ τοῖσδε ὀλίγ
„ μῆλις ἐν τοῖς πάνυ κινδύνοις ἐ
„ χρησαντ@ ὑπ᾽ ἀνάγκης· ὁ ℣ φω
„ νῆς ἢ γελῶτος ἦγετο θανάτου τὸ
„ πολίτας, κ᾽ θανάτου ἃ τ῀ ἐλεγ
„ θέντων, ἀλλὰ τ῀ ἁλῶναι τὸν.
„ τοιγαροῦν οἱ μὲν δυνηθέντες ἀ
„ πέσησαν αὐτῷ, κ᾽ ὑμεῖς αὐτὸ
„ ὡς εὖ προέξασι δῶρεας χρὴς ἔχ
„ φίσασθε, οἱ δὲ ἃ δυνηθέντες ἀ
„ ποδρᾶναι, ἀδύτες συναδικοῦσι,
„ κ᾽ χωρῶσιν ἐπὶ χάρμι ὑμετέρῳ
„ πολέμῳ

mendosa esse nonnulla manifestum est, habemus hæc Latina P. Candidi, *Eduxit deinde à Brundusio exercitum alium ad omnia promptiorem in urbem, quum ad ea aspiraret quæ Cæsar concupisset.* Sed quis sub his Latinis verbis illa quæ habemus Græca verba possit agnoscere? De hoc quidem minimè dubitandum est, quin πρὸς ἅπαντα legerit, & σωτονώτερον. non σωτομώτερον. Sed quæri potest an σωτονώτερον de promptiore dicturus Appianus fuerit. At Gelenius rectè, quum σωτονώτερον & ipse legeret, eo significari *vehementius* existimavit. Totum autem locum parva cum mutatione legisse ita videtur, ἅπαντα σωτονώτερον ἐφιέμεν@ οὗ ἐπέσθη Καίσαρ@. Sed recténe ἐφιέμεν@ cum accusativo?

Ὁ δὲ φωνῆς ἢ γέλωτ@ ἦγετο θάνατον τοὺς πολίτας.] Duobus modis videtur posse locus hic emendari: uno, ut scribatur, ὁ δὲ φωνῆς ἢ γέλωτ@ ἕνεκα ἦγεν ἐς θάνατον: altero (si quid majus circa conjecturam audendum est) ut scribatur ita, ὁ δὲ εἰ φωνῆς ἢ γέλωτ@ ἕνεκα ἠγόητο ἦγε ἐς θαν. Posset verò & ἕνεκα omitti: quoniam cum hujusmodi genitivis interdum relinqui subaudiendum scimus. P. Candidus locum hunc ita vertit, Hic autem ad vocem & risum cives ad mortem deduci imperat.

Ὁ μὴ

» πολέμιοι, ἢ πολιορκοῦσι στρατὸν
» ὑμέτερον ἢ στρατηγὸν ὑμέτερον, ὃν
» γράφετε ἐφ' ὑμεῖς ἐμμεῖναι τῇ
» Κελτικῇ, Ἀντώνιος δ' ἐξιέναι
» κελεύει. ποτέρως οὖν ἡμεῖς Ἀν-
» τώνιον ψηφιζόμεθα εἶναι πολέ-
» μιον, ἢ Ἀντώνιος ἡμᾶς ἤδη πο-
» λεμεῖ; ἢ ὁ δήμαρχος ἡμῶν ἔ-
» τι ἀγνοεῖ, μέχρι ἄρα Δεκίμου
» πιστεύσῃ ἔτι χώρα τοσήδε ἔσται
» ἢ ὁμορος ἡμῖν, ἢ ἐπὶ τῇ χώ-
» ρᾳ ὁ Δεκίμου στρατὸς εἰς τὰς καθ'
» ἡμῶν ἐλπίδας Ἀντωνίῳ προσγέ-
» νηται· τότε γὰρ αὐτὸν ὡς ἐοικεν
» ὁ δήμαρχος ψηφιεῖ πολέμιον,
» ὅταν ἡμῶν ἡττηθῇ δικαιοτάτορος.
Ταῦτ' ἐπὶ τῷ Κικέρωνος λέγοντος, οἱ φίλοι σφόδρα σπουδῇ ἀπὸ τοῦ ἀντειπεῖν ἐπέσχον, μέχρι Πείσων αὐτὸς παρελθὼν, ἢ τι ἄλλη βουλὴ κατὰ τύχην δ' ἀνδρὸς ἔσχασε, καὶ οἱ τοῦ Κικέρωνος ἠνέσχοντο, καὶ ἔλεγεν ὁ Πείσων,

province, vestrum exercitum oppugnant, vestrúmque præto-
rem: quem vos per literas hor-
tamini ut maneat in provincia, Antonius verò jubet decedere. Utrum igitur nos hostem judica-
mus Antonium, an ille nos bello impetit? & hæc noster tribunus adhuc ignorat, donec sublato Decimo provincia tanta nobis finitima, & cum ea Decimi exercitus in spem opprimendi nos accedat Antonio. Tum de-
mum tribunus videtur hostem judicaturus, ubi ille superior nobis evaserit. Vix ea finierat Cicero, quum tantus ab ejus amicis strepitus excitatus est, ut diu nemini præberetur silentium, donec Piso ipse prodiit in medium: cujus reverentia & alios senatores & Ciceronianos tantisper sedavit, dum verba faceret in hunc modum, 562

Piſonis oratio in orationem contra Antonium à Cicerone habitam.

» Ὁ μὲν νόμος, ὦ βουλή, δίκαιόν
» τὸν ἐνδυόμενον αὐτὸν ἀκοῦσαί τε
» τῆς κατηγορίας, καὶ ἀπολογήσα-
» σθαι ὑπὲρ αὑτοῦ κρίνεσθαι, καὶ
» τὸ δεινότατον εἰπεῖν Κικέρωνα ἐς
» τοῦτο προκαλεῖσθαι· ἐπεὶ ὃ ἐ-
» κεῖ μὲν παρὼν Ἀντωνίῳ κατη-
» γορεῖν, ἀπὼν δ' ἐγκαλεῖται
» τί τινα εἶπεν ὧδε μίσγετε ἐκ πάν-

Leges P. C. postulant, ut reus ipse accusationem audiat, & dicta pro se causa expectet judicium sententiam: quod nec Cicero negabit accusator vehementissimus: quem quoniam piguit contra præsentem Antonium agere, mavúltque in absentem hic præcipua certáque crimina

Ὁ μὲν νόμος, ὦ βουλὴ, δίκαιόν τὸν ἐνδυόμενον αὐτὸν ἀκοῦσαί τε τῆς κατηγορίας] Interpungo post ἐνδυόμενον. ut αὐτὸν jungamus cum seq. hoc modo, *utrum audiat ipsemet accusationem.* Pro αὐτὸν autem non dubium est quin αὐτῷ scribere oporteat.

Καὶ τὸ δεινότατον εἰπεῖν Κικέρωνα ἐς τοῦτο προκαλεῖσθαι] P. Candidus ita, *Ciceronem adesse postulo*, discedens à Græcis verbis. Sed nec Gelenius illis insistere dici potest, dum ita vertit, *quod nec Cicero negabit.* Debuerunt certè ita reddere. *Ciceronem hac sponsione provoco.*

Ἀπὼν δ' ἐγκαλεῖται τί τινα εἶπεν ὧδε μίσγετε ἐκ πάντων καὶ ἀναμὶξ λέγε ἐντα.] Post ὧδε addo particulam ἂν. Neque enim rationi consenta-

crimina congerere, in medium ego prodii, ut paucis ea refellerem. Publicas pecunias ait Antonium post Cæsaris mortem sibi usurpasse: leges certè furi suam pœnam intentant, hostem eum non judicant. Et Brutus quidem sublato Cæsare, pro concione illum accusavit, quasi dilapidasset pecunias publicas exhausto ærario: Antonius verò paulo pòst retulit de inquisitione earum, vos accessistis ad ejus sententiam, & præmium indicibus proposuistis partem decimam, cujus nos duplum repræsentabimus, si quis potest Antonium hujus fraudis convincere. Hactenus de peculatu responsum sit. Ceterùm Galliam provinciam non nos Antonio decrevimus, plebiscito eam obtinuit, præsente Cicerone, quemadmodum alii sæpe alias provincias, & hanc ipsam Cæsar antea. Ei plebiscito ascriptum est, ni Decimus provincia decedat, licere Antonio illum bello persequi, & si Getæ nihil novi moliantur, exercitum contra pertinacem transportare. Sed Cicero Decimum pro hoste non

„ των ἐ ἀναμφίλογα ὄντα, παῦ-
„ σον ἐγὼ δείξων αὐτὰ ψεύδη βρα-
„ χυτάτοις ἐπιχειρήσασι· τὰ χρή-
„ ματα φησὶν Ἀντώνιον τὰ κοινὰ
„ μετὰ τὸν Καίσαρος πλοῦτον
„ σφετερίσασθαι, τοὺ μὲν νόμου τὸ
„ κλέπτειν ἐ πολέμιον ἀποφαί-
„ νοντος, ἀλλὰ ὠφελιμεῖν δίκη ζη-
„ μιοῦντος· Βρούτου ἢ τὸν Καίσα-
„ ρα κτείναντος, ἐν τῷ δήμῳ κα-
„ τὰ τότε κατηγορήσαντος ὅτι ὁ Καί-
„ σαρ τὰ χρήματα διέφθειρε, κἀ
„ κενὰ καταλέλειπε τὰ ταμεῖα,
„ Ἀντωνίου ἢ μετ' ὀλίγον ζητή-
„ σαντος ψηφισταμένου, ἐ ὑμᾶς ἀ-
„ ποδεξαμένων τι τῶν γραμμάτων κ
„ κεκυρωκότων, ἐ γέρας τοῖς μη-
„ νύουσι δεκάτῳ ὑποσχομένων, ἃ
„ διπλασιάσομεν ἡμεῖς, ἵνα Ἀ-
„ ντώνιον εἴπερ ἀυτῶν ἔχει τι ἀπολί-
„ χῃ. κἢ τάδε μὲν ἐ τοῦ χρημά-
„ των. τὴν δὲ Κελτικὴν ἐγνω-
„ νίαν σὺν ἐψηφισάμεθα μὲ ἡμεῖς
„ Ἀντωνίου, ἔδωκε ἢ ὁ δῆμος ἀ-
„ μφ' ἡμῶν παρόντος ἀυτῷ Κικέρω-
„ νος πρόπαλαι καὶ ἔπειτα πολλάκις ἐ-
„ δωκε, κἢ τόνδε τὸν ἐγκρατῆ
„ αὐτῷ Καίσαρα πάλαι μὲν
„ δὴ ἐξὸν τοῦ νόμου, τὸν Ἀντώνι-
„ ον δεδοκιμάκοτα εἰ μεπόλε, δι-
„ κίμως μὴ παρεχωρεῖτο πολε-
„ μεῖν, κἢ τ' φρατὸν αὐτοῖ Θρᾳκῶν
„ ἔδη ἐπὶ κινουμβρων ἐς τὸν Κε-
„ πικὸν ἐπὶ τ' ἀντιλέγοντα μεπάλων. ἀλλὰ Κικέρων Δέκιμον μὲν ἐκ τ'
„ γείτο-

neum est ut Piso, Antonii defensor, ea esse ἀναμφίλογα fateatur, id est minimè controversa: sed dicat quædam tantum crimina esse objecta, tanquam omnium maxima & de quibus constaret. At P. Candidus vertit ambigua tanquam ἀμφίλογα legens, sed ita ut pugnantia quædam in sua interpretatione dicat. Ita enim ille, *Ego maxima ex omnibus & quæ ambigua sunt, facilè transiliens, brevibus ea falsa esse ostendam.* Ita, inquam, licet sed quomodo eadem & transilire & falsa ostendere potest?

Mu

» ηγεῖται πολέμιον, ἐναντία τῷ νόμῳ πεθέμενον ὅπλα, Ἀντώνιον δὲ
» πολέμιον τῷ νόμῳ συμμαχοῦντα; εἰ δὲ αὐτὸν αἰτιᾶται τὸ νόμον, τοὺς δημάρχους αἰτιάσεται, οὓς
» ἐδὲ μεταπαθεῖν, ἐχὶ σωφρονεῖν ὑπέλιξεν, ἐδὲ τῶν χώραν δεῖ-
» κίμῃ μᾶλλον πιστεύειν, ὃν ὁ δῆμος ἐδίωξεν ἐπὶ τῷ φόνῳ, Ἀντωνίῳ
» δὲ ἀπιστεῖν, ὅτι ὁ δῆμος ἐδωκεν· ὁ γὰρ δὲ βουλόμενον εἰς ἀμ-
» φισβήτησιν ἄγειν πρὸς τὸν δῆμον ἐν καιροῖς μάλιστα ἐπικινδύνοις, ἐδὲ ἀμνημονεῖν, ὅτι ἐκ τοῦδε αὐ-
» τὸ τοῦ δήμου ἀφέτερον ἦν, τὸ κρίνειν τὰ φίλια καὶ πολέμια· μόνος γὰρ οἶδε τὸ πάλαι νόμων ὁ δῆμος αὐτοκράτωρ εἰρήνης πέ-
» ρα ἐ πολέμου σκοπεῖν, ὧν μηδὲν ὁ δῆμος ἐπισκήπτῃ, μηδὲ ἐ-
» πιμίσησεν ἡμῖν ἀφεστάτου λαβόμενος. ἀλλ' ἔκτεινέ τινας τῶν στρατιωτῶν ὁ Ἀντώνιος· αὐτο-
» κράτωρ γε ὤν, καὶ ἐς τοῦτο ὑφ' ὑμῶν κεχειροτονημένος, ἐ ἐδείς πω τοῦδε λόγον ὑπέσχεν αὐτο-
» κράτωρ· ὁ γὰρ ἐκείναν οἱ νόμοι λυσιτελήσαν ὑμῖν τὸν ἀρχοντα τοῖς στρατευομένοις ὑπεύθυνον
» εἶναι, εἰ δ' ἔστιν ἀπειθείας τι χεῖρον ἐν στρατοπέδῳ, οἱ λῶ ἐ νικῶντες τινὲς ἀνηρέθησαν, ἢ ἐ-
» δεῖς πώποτε τὰς ἀνελόντας, ἐδὲ τῶν συγγόνης εἰδείς. ἀλλὰ Κικίρων ἐπιμεμφεῖ καὶ φόνου κατηγορῶν, πολέμιον κοινὸν
» ἀνπτῶ ἀλεσθρόν ἐπιτιμίων τοῖς φονεῦσι τιθεῖ. Ἀντωνίῳ δὲ τὸ
» στρατόπεδον ὅπως τε ἄπικτον λῶ,

habet, arma contra leges ferentem: Antonium verò habet, armis utentem legitimè. Quòd si legem accusat, autores ejus accusat: quibus dissuadere debuerat potius quàm nunc, postquam semel assensit, eos contemnere: & Antonio potius populi beneficium credere, quàm provinciam Decimo, quem populus propter homicidium expulerat. Nec enim consultum est dissidere à populo, præsertim periculosis temporibus: aut obliviscì hoc ipsum judicium olim penes eum fuisse, quinam habendi essent vel pro amicis, vel pro hostibus: nam antiquo jure solus populus est belli pacisque arbiter: quod jus sibi assereret, nobisque indignaretur, si ducem ac patronum haberet. Sed occidit aliquot milites Antonius: occidit pro imperio, quod vestris consecutus est suffragiis: nec ullus unquam imperator hujus facti rationem reddidit: nec enim legislatoribus visum est è republ. esse, militibus rationem reddi à ducibus: nec est quicquam in exercitu pejus contumacia, qua factum est ut multi perierint in ipsa victoria: nec unquam vel decimatorum cognatis fuit reddita ratio, sicut ne nunc quidem eam postulant. At Cicero cædis crimen objicit Antonio, nec contentus vulgari homicidarum pœna, facit eum hostem publicum: quam- 563

Μὴν οὐχ ἡγεῖται πολέμιον, ἐναντία τῷ νόμῳ τιθέμενον ὅπλα, Ἀντώνιον δὲ πολέμιον τῷ νόμῳ συμμαχοῦντα.] Ponenda hypostigme post πολέμιον.

quamvis satis appareat in quanto ille contemptu apud milites fuerit, quandoquidem duæ legiones, vestro decreto ei militare jussæ, contra disciplinam militarem transfugerunt, non ad vos sed ad Cæsarem: quod tamen eorum factum Ciceroni placet, & præmium eis ex ærario dari heri censuit. Quod exemplum superi faxint ne quando nobis triste fiat. Cetera Ciceronem ad hanc iniquitatem transversum egit inimicitia: accusat enim Antonii tyrannidem & animadversionem in milites, quum solitum sit reipublicæ insidiatoribus, obsequiis & indulgentia potius emereri favorem exercituum, quàm alienare animos eorum à se per sævitiam. Quoniam autem non piguit eum calumniam Antonio struere, quasi post Cæsarem molienti novam tyrannidem, age disquiramus hoc facto singula, Quem indicta causa ut tyrannus occidit, qui nunc absens hæret in hoc periculo? quem ex Urbe expulit? quem unquam apud nos calumniatus est? an singulis nihil molestus, universorum libertati insidiatus est? quando tandem Cicero? an quum legem de oblivione anteactorum pertulit? an quum Sextum Pompeii vestri filium revocandum, bonaque paterna ex ærario persolvenda ei censuit? an quum Pseudo-Ma-

,, ὃ ὅπως κατιφρόνῃ, δῆλοι ἐκ
,, μεπεμψάντα αὐτὸν δύο τάγ
,, ὑμεῖς μὲν ἐψηφίσασθε Αντω
,, στρατεύειν, αὐτομολήσαντε
,, Καίσαρα τὰς στρατιωτικὰς λ
,, ἢ πρὸς ὑμᾶς, ἀλλ' ἐς Καίσα
,, ὁ Κικέρων ὅμως ἐπαίνει, ἐ
,, κοινῶν ἐχθρὸς ἐμισθοδότησ
,, ποτε ὑμᾶς λυπήσῃ τὸ πεφιγ
,, μὴ. Κικέρωνα δ' ἂν εἰς αἰτιᾶ
,, λίαν ἐξεστην ἡ ἔχθρα κατηγ
,, γὸ Αντωνίᾳ τυραννίδα, ἐ κατὰ
,, στρατιωτῶν, αἰεὶ τοῖς ἐπιβουλεύ
,, τοῖς στρατηγοῖς θεραπεύ
,, ἐ κολαζόντων· ἐπεὶ δ' ἐκ αὐτ
,, ὑδὲ τὴν ἀλλὰ Αντωνίᾳ μῖσ
,, στρατ. ἀρχὴν ὡς τυραννικὸν ἐ
,, βαλεν, φέρε πυθώμεθα καθ' ὑ
,, στον ὧδε· τίνα ἐκτεινεν ἀ πρ
,, ἀκέλητον ὁ νεῶ κινδυνο
,, ἀκελήτως; τίνα δ' ἐξέβαλε τ
,, λεως; τίνα δ' ἡμῖν διέβαλε;
,, καθ' ἕνα μὲ τινὰ δὲ ἐω, ἐπὶ
,, λοιδ ἢ πᾶζιν ὁμοῦ; πότ' ἐλ
,, κέρων, ὅτε τῶν ἀμηχάνω κα
,, ρα τῶν γεγονότων; ἢ ὅτε μάλι
,, διώκειας φοιν; ἢ ὅτε ζήτη
,, ναι τ' κοινῶν χρημάτων; ἢ ὅτ
,, Πομπήϊον τ' Πομπήϊο τὸ υἱ
,, τερον κατεκάλε, καὶ τῶν πα
,, τρώων ὁκ τ' δημοσίων αὐτῷ ἀπ
,, λυσε θυσίαν; ἢ ὅτε τ' ψευ

,, dum

H^c ὅτε μηδένα διώκειας φόνε.] Cum hoc διώκειας & cum sequente ἢ repetendum ἀπὸ κοινῆ illud ἐκύρου. Alioqui dicendum esset verbum deesse.

Καὶ τῶν πατρώων ὁκ τ' δημοσίων αὐτῷ διέλυσε θυσίαν.] Malim διέλυσε ut præcedit κατεκάλει, & paulo ante, ἐκύρου, & ἐπεβούλευε.

Αὐ

„ δημόσιον λαβὼν, ἐπιβουλεύοντα, „ ἀπέκτεινε, & ἐπηνίσατε πάντες; „ καὶ τοῦτο μόνον δι' ὑμᾶς ὁ δι„ βάλε Κικέρων, ἢ ὅτε ἐψηφίζε„ το μὴ εἰσηγεῖσθαι περὶ δικτατώρος „ μηδένα, μήτε ἐπιψηφίζειν, ἢ „ ἠπορεῖτε πῶς & τέλος ἐπο„ ιήσασθε; τοῦτο γάρ ἐστιν ἃ ἐπο„ λιτεύσατο ἡμῖν Ἀντώνιος· ἐν δυοῖν „ μησὶν, οἷς μόνοις ἐπίμειναι τῇ πό„ λει μετὰ Καίσαρα, ἆρα μᾶλλον τὸν „ δῆμον τῆς φυγῆς διωκοντος, „ ἢ ὑμῶν δεδιότων ἐπὶ τοῖς „ ἐσομένοις· ἢ τίνα καιρὸν, εἰ πο„ νηρὸς ἦν, ἀμείνονα εἶχεν; ἀλλ' „ ἐς τὰ ἐναντία τόκ ἦρχε. πῶς; „ ἢ μόνος ἦρχεν, ἀποδημήσαντος „ ἐπὶ Συρίας Δολοβέλλα; ἢ τρα„ τὸν εἶχεν ἕτοιμον ἐν τῇ πόλει ὑ„ φ' ὑμῶν αὐτῷ δεδομένον; οὐκ „ ἐνυκτοφυλάκει τὴν πόλιν; οὐκ „ ἐνυκτοφυλακεῖτο ἀφ' τῶν „ ἐχθρῶν ἐπιβουλῶν; ἢ σαφῶς „ εἶχε τὸν σφαγέα Καίσαρος „ φίλου τε οἱ καὶ εὐεργέτου ὄντος, „ καὶ τῷ δήμῳ μάλιστα ὑπερμε„ νοντος; ἢ ἕτερον εἶχεν οἰκίαν „ ἐπιτηδειοτέραν εἰς τὸ σῶμα ὑ„ πὸ τῶν ἀνδρῶν, ὧν ἔκτεινε μᾶλλον ἢ „ ἐφυλάξατο ἔνδεια, σιωπῶ δ' rium turbatorem pacis comprehenſum capite mulctavit vobis laudantibus? quod ſolum calumniari Cicero non auſus eſt propter vos: an quum de dictatura in perpetuum tollenda legem tulit? Hæc enim ſunt ejus acta publica 564
duorum menſium, quibus ſolis in Urbe manſit poſt necem Cæſaris: modò populo interfectores perſequente, modò vobis de futuro ſollicitis: quo tempore, ſi malus civis fuiſſet, quod aliud expectare poterat ſibi opportunius? At ſecus magiſtratum geſſit quàm debuit. Quid? an non ſolus remp. adminiſtravit profecto Dolobella in Syriam? an non præſidium à vobis acceptum in Urbe habuit? an non nocturnis Urbem munivit cuſtodiis? an excubias circa ſe diſpoſuit ob aliud quàm inimicorum inſidias? an ei deerat occaſio, Cæſare ſublato, amico benemerito, & apud populum gratioſiſſimo? nonne aliam propriam nactus eſt capitalibus inſidiis appetitus ab his quorum neminem vel occiderat, vel in exilium egerat: quibus tamen quantum

Ἀλλ' ἐς τὰ ἐναντία ὡς ἦρχε.] Quamvis & P. Candidus hanc lectionem agnoſcat (vertit enim, *Verum nunquam in contrarium imperio uſus eſt*) tamen Gelenio potius aſſentior, negationem haud agnoſcenti: quum ita reddat, *At ſecus magiſtratum geſſit quàm debuit*. Fortaſſe autem οὕτως ſcriptum erat ubi nunc habemus ὡς.

Οὐκ ἐνυκτοφυλακεῖτο διὰ τῶν ἔτ ἐχθρῶν ἐπιβουλῶν.] Hæc verba, ὡς ἐνυκτεφυλακεῖτο διὰ τῶν ἔτι ἐχθρ debuit potius ita reddere, *Annon excubias circa ſe diſpoſitas habebat, non ob aliud quàm inimicorum inſidias?*

Οὐχ ἕτερον εἶχεν οἰκίαν ἐπιτηδειοτέραν εἰς τὸ σῶμα ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν.] Hanc etiam vocem οἰκίαν, licet apertè, hoc quidem loco, mendoſam, agnoſcit P. Candidus: ita locum hunc interpretans, *Num aliam domum invenire potuit, quum hoſtium vereretur inſidias?* (utitur autem particula *num*, ſuo more, pro Nonne) at Gelenio ſuboluit mendum: ideóque vertit, *Nonne aliam propriam nactus eſt?* Intellige autem aliam propriam occaſionem:

tum licuit ignovit, nec invidit eis dari provincias? Hæc sunt, ut videtis, P. C. illa præcipua certáque crimina, quæ objicit Cicero. Et quoniam quidam criminatione non contenti divinationes addunt, venturum fuisse in Urbem hostiliter cum exercitu, sed id consilium mutasse metu Cæsaris qui eam præoccuparat: qui fit igitur ut quum solum hujusmodi consilium hostile videatur non pro hoste habeatur qui & venit, & tantùm non obsidet nos? aut quid obstabat ne ille veniret si voluisset? nisi forte justum exercitum circiter triginta millia virorum habens, timuit tria millia Cæsarianorum semermium, nullos ordines servantium, qui in hoc tantùm venerant ut ei conciliarent Cæsarem, quem ut primùm cognoverunt moliri bellum, confestim deseruerunt? Quòd si non ausus est venire cum triginta millibus, quomodo postea cum mille solis venit? cum quibus ex urbe Tibur petentem quàm multi deduximus? quàm multi sponte sacramentum ei diximus? quantas & Cicero laudes in ejus acta virtutésque congessit? aut quomodo Antonius siquid tale cogita-

„ ὅσον εἶχε μέτρον καλῶς, καὶ ἐν-
„ δυμάς αὐτοῖς ἡγεμονίας οὐκ ἐ-
„ φθονησε δοθῆναι; τὰ μὲ δὴ μι-
„ γιστα, ὦ Ρ'ωμαῖοι, καὶ ἀναμφι-
„ λογα Κικέρων ἐς τ' Ἀντώνιον
„ ἐγκλήματα ὀφθέντα, ἐπεὶ δι' ἃ ἐ-
„ πὶ τοῖς ἐγκλήμασι καὶ μαπρο-
„ μαζω ἐπαίρουσιν, ὡς ὁ Ἀντώνιος
„ ἐμελλε μὲ τ' στρατὸν ἄξειν ἐπὶ τ-
„ πόλιν, δείσας δὲ στρατηλάτης
„ αὐτῷ ἕτερος στρατῷ Καίσαρ,
„ πῶς οἰῶ, εἰ τὸ μελλῆσαι μό-
„ νον ἐστιν ἀνδρὸς πολεμίου, τ' ὑ-
„ θέντα καὶ παρασκευασάμενόν
„ τα ἡμῖν ἀσήμαντον, οὐχ ὑπο-
„ τμη πολέμιον; πῶς δ' ἐπὶ τ-
„ θεν ὁ Ἀντώνιος, οὐκ ἀφικ-
„ το; ἢ τρισμυρίους ἴσχυ τ-
„ τεταγμένους εἶδεσε τρισχιλίους
„ τοὺς ἀμφὶ τὸν Καίσαρα ὑπὸ
„ ἀνοπλίας, ἀσυντάκτους, ἐς μό-
„ νας Καίσαρος ἀφιγμένους τ-
„ ελθόντας, καὶ ἐνθὺς ὡς ἤσθ-
„ σαν πολεμεῖν αἰρούμενοι κατα-
„ λιπόντας; εἰ δ' οὐ μὴ τρισμυρί-
„ ἐλθεῖν ἔδεισε, πῶς ἦλθε μετὰ
„ μόνων χιλίων, μεθ' ὧν αὐτὸς ἐ-
„ τὸ Τίβυρον ἐξιόντα πόσοι κατη-
„ πέμπομεν, καὶ πόσοι συμπαρ-
„ μεν ἐκ ὁρκούμενοι; πόσους δὲ
„ Κικέρων ἐπαίνους ἐς τὸν πλῆ-
„ θειαν αὐτῷ καὶ ῥητῶν ἀνέλιξε;
„ πῶς δ' αὐτὸς Ἀντώνιος, ἢ π-
„ τοιοῦτον ἐγίγνωσκε, τὰ εἰκότα
„ π

sicut cum οἰκείαν (ita enim scribendum est) intelligere ἀφῆκεν oportet. Est verò & hypostigme opus post οἰκείαν.

Εἰ τὸ μελλῆσαι μόνον ἀνδρὸς πολεμίου.] Non assequutus est sensum hujus loci Gelenius: sicut nec P Candidus: (quod minus mirandum est) nam ille ita vertit, *quum solum hujusmodi consilium hostile videatur*: at ille: *si hoc solum cogitare, viri nobis inimici proprium existimandum est.* Atqui debuerunt recordari præcessisse ἐμελλε, & hoc μελλῆσαι ad illud respicere: uterque argumento à minore ad majus.

Δίονα

» τὰ νῦν ὄντα· ἐᾶτε δ' βουλεύτηρίον
» καταλιπεῖν ἡμῖν, μητέρα τ' γυ-
» ναῖκα & μειράκιον υἱόν· οἳ κλαυ-
» σοῦσι τ' δεδιασι νῦν ὑ τῶν Ἀντω-
» νίου πολιτείαν, ἀλλὰ τῶν τῶν
» ἐχθρῶν δυναστείαν; ὡς ὅτι μὴ δὴ
» ἐᾶς ὑμᾶς ἐξενίωσεν, δέημα
» τ' Ἀντωνίᾳ τε ἀπολογίας τ' Κι-
» κέρωνος μεταβολῆς· παραίνεσιν
» δ' ἐπιθήσω τοῖς εὖ φρονοῦσι,
» μήτε ἐς τ' δῆμον, μήτε ἐς Ἀν-
» τώνιον ἁμαρτάνειν, μηδὲ ἐχθρὰς
» τ' κινδύνους ἐπάγειν τοῖς κοινοῖς,
» νοσούσης ἐπ τ' πολιτείας, & ἀ-
» πορούσης τ' ὀξέως ἀμυνουμένων·
» δυναμιν δ' ἐν τῇ πόλει συνη-
» θροισμένους, πρὶν θορυβῆσαί τ τ'
» ἔξω τῶν ἀρκέσουσαν, τότε τοῖς
» ἐκάστοτε ἐπειγουσιν ἐφεδρεύειν, &
» κρίνειν ἃς ἂν ἐθέλητε, δυναμέ-
» νους τ κεκομμένων πλεῖν. πῶς δ'
» ἔσῃ ταῦτα; ἐὰν Ἀντώνιον μ' ἐᾶ-
» μὲν ἐς ἀσφάλειαν ἢ χάλκιν τ' δή-
» μου τῶν Κελτικῶν ἔχειν, Δέκι-
» μον δὲ μ' τελῶν ὧν ἔχει τελῶν
» ἀσφαλῶς καλῶμεν, ἢ ἀφικόμε-
» νον ὑπέμπωμεν ἐς Μακεδονίαν
» τὰ τέλη κατασχόντες, εἰ δὲ ἢ
» τὰ ἀπ' Ἀντωνίου μεταστάντα δυο
» ἀσὶν ἡμῖν μετέσῃ, καθάπερ φη-
» σι Κικέρων, καὶ τοῦτ' καλῶμεν
» ὅπ τ' Καίσαρα ἐς τὴν πόλιν·
» ὅταν γὰρ πέντε τέλη ἡμῖν ὑπαρ-
» χόντων, ψηφιζόμεθα ἄνοπ δε-
» κιμάζοιμεν ἐγκρατῶς, ἐς ὁδὲ

bat, hos nobis reliquit obsides, qui nunc versantur ante curiam; matrem, inquam, & uxorem & filium adolescentulum: qui nunc flent ac timent, non propter se- 565
cus quàm oportet administratam per eum rempublicam, sed propter inimicorum potentiam? Habetis specimen defensionis Antonii, & Ciceronis inconstantiæ: supereſt ut horter quotquot rectè sapiunt, ne populum offendant, néve Antonium ne in civitatem simultates & pericula invehant, republ. nondum planè restituta & egente maturo auxilio: utque Urbi parato idoneo præsidio, priusquam externus aliquis tumultus ingruat, tunc prospiciatis utcunque res postulaverit, & tum demum decernatis quicquid placuerit, ubi decreta exequendi facultas affuerit. Quomodo igitur fient hæc? Si Antonio relinquamus Galliam, quam accepit gratia beneficióque populi: Decimum verò cum tribus quas habet legionibus huc evocatum mittamus in Macedoniam retentis hîc ejus copiis. Quòd si illæ legiones quæ Antonium deseruerunt, ad vos transierunt, ut ait Cicero, has quoque à Cæsare in Urbem revocemus: sic enim freti quinque legionibus, senatusconsulta constanter faciemus quæ placuerint,

Ciceronis inconstantia.

δύναμιν δ' ἐν τῇ πόλει συνηθροισμένους, πρὶν θορυβῆσαί τ τ' ἔξω τῶν ἀρκέσουσαν.] Interpunge post ἔξω: quum τ' ἀρκέσουσαν jungere cum συνηθροισμένους oporteat.

ψηφιζόμεθα ἂν ὅπ δεκιμάζοιμεν ἐγκρατῶς, ἐς οὐδενὸς ἀνδρὸς ἐλπίδας αἰωρούμενοι.] Scribe ὅ. τι δεκιμάζοιμεν: & pone hypostigmen post δεκιμάζοιμεν. nam adverb. ἐγκρατῶς fertur ad verbum ψηφιζόμεθα.

rint, nullius sperantes gratiam. Et hæc quidem dicta sint his qui audiunt me absque invidiæ contentionisque affectibus. Ceterùm hos qui inconsideratè incogitantérque propter proprias simultates ac contentiones vos perturbant, hortor ne præcipitent judicium contra viros egregios, & præfectos magnis exercitibus, néve invitos ad bellum cogant: meminerintque Martii Coriolani, & hujus nuper extincti Cæsaris: quem quia pariter imperantem exercitui, & nobis optimas conditiones pacis offerentem, temerè hostem judicavimus, ut revera hostis fieret perpulimus. Pareant etiam populo, qui paulo antè impetum fecit in percussores Cæsaris, ne videamur in ipsius contumeliam eis dare provincias. Decimum laudare quòd plebiscitum irritum faciat, Antonium
566 hostem judicare, quòd Galliam à populo acceperit. Quapropter debent qui rectè sentiunt, errantes in viam reducere: consules verò & tribuniplebis præ ceteris succurrere periclitanti reipublicæ. Hæc Piso pro Antonio, exprobrans simul & terrens: effecitque procul dubio ne hostis judicaretur. nec tamen ei valuit impetrare provinciam Galliam:

,, νὸς ἀνδρὸς ἐλπίδας ἐμποιῶμεν.
,, ἡ τάδε μὲ εἰρηῦ) τοῖς ὠὸ φι-
,, νου ἡ φιλονεικίας ἀκουέτωσαν
,, τοῖς ὃ ἀσθενεστέροις ἐπιτρε-
,, σεδίως δὲ οἰκείαν ἐχθραν ἡ φι-
,, λονεικίαν σὺμβουλεύσιν ὑμῖν, κα-
,, τὰς παρεμπὸ μὴ τυχεῖς ἐπι
,, μηδὲ σφοδρεῖς ἐς ἀνδρας μεγα-
,, φους τε, καὶ στρατὰς ἄρχοντας
,, ἱκανὰς, μηδὲ ἀκόντας ὑποπεμ-
,, μοιῶ, ἀναμεμνησκόμενοι Μάρ-
,, κου τε Ϝ Κοριολανου, ἡ τὸ ὑ-
,, αγχϴ δὴ τουτο Καισαρϴ, ὃν
,, στρατὰς ὁμοίως ἡγουμενον, καὶ
,, αυτοδίους σπίσεις ἂν ἡμῖν χρωμε-
,, νας σφετερισάμενον, σφοδρὸν πο-
,, λέμιον ψηφισάμενοι, τῷ ὄντι πο-
,, λέμιον ἐκ ἀγνωσαν χρεὼν· φο-
,, δεῖσθ· οἷς ἡ Ϝ δήμου σφ βρα-
,, χέϴ τοῖς φονεῦσι τοῖς Καισα-
,, ρϴ ἐπιδρομὴν τϴ, μὴ ἐς ὕ-
,, βριν αὐτοῦ δοκῶμεν τοῖς μ ἡγε-
,, μονίας ἐθνῶν διδόναι· Δικαιοῦ
,, ἐπαινεῖν, ὅτι Ϝ δήμου τοῦτο ἀ-
,, κυροῖ, ἡ Αντώνιον πολέμιον κρι-
,, νει, ὅτι τῶν Κελτικῶν ἐλαβε πα-
,, ρὰ Ϝ δήμου· ὧν τοις μ δι βε-
,, λουμένοις σὺμφερέσθαι χρὴ ὑπὲ
,, Ϝ ἔτι πολυανημένων, τοις δ ὑπ-
,, άτους ἡ δημάρχους πλείστας κι-
,, δυνεύουσι τοῖς κοινοῖς χρηναι.
Ὧδε μὲ ὁ Πείσων ἀπελογεῖτο, καὶ
ἀνεκάλει ὁμοῦ ἡ ἐφόβει, καὶ σα-
φῶς αὐτος ἐγίνετο μὴ ψηφισθῆναι
πολέμιον Αντώνιον, ὃ μέλλ σὺγ-
τοτε τ Κελτικῆς αὐτὸν ἄρχειν. ὁ
γὰ Ϝ

Καὶ τὰ ἐναρχ δὴ ταῦτα Καίσαρϴ] Ita vertit Gel. ut si scriptum esset, τῷ ἐναρχϴ δὴ ἀνηρημένῳ Καίσαρϴ, vel aliud huic synonymum participium haberemus. Rectius P. Candidus, *Eorúmque quæ à Cæsare nuper gesta sunt*. Malim tamen simplicius, *Et eorum quæ à Cæsare nuper facta sunt*. Immo magis etiam probarim hanc liberiorem interpretationem, *Et eorum quæ nuper in Cæsare experti sumus*.

ἢ τ σφαγέων φίλοι τε καὶ συγγενεῖς τῶν περὶ ἐκεῖνον ἀκώλυτον, μὴ τὸ πολέμου λυθέντος ἐπιξενωθῆναι τ φόνον Καίσαρι συναμύνοντες, διὸ καὶ πρόσθεν ἀεὶ πρεσβεύοντες Καίσαρά τε καὶ Ἀντώνιον. ἐψηφίσαντο δ' Ἀντωνίῳ μὲν τὴν Μακεδονίαν ἀντὶ τ Κελτικῆς ἔχειν, τὰς δὲ ἄλλας ἐντολὰς, εἴτε λαθόντες, εἴτ' ἐξεπίτηδες, Κικέρωνα συγγράψαι τε καὶ δοῦναι τοῖς πρεσβεύουσι προσέταξαν· ὁ δὲ τὰ μὲν γνώμιμα προσεγράφησαν, συνέγραψεν ὧδε, Μουτίνης Ἀντώνιον εὐθὺς ἀπαίρισαν, & Δέκιμον τὸν Κελτικὸν μεθίεσαν, ἐντὸς ἢ Ῥουβίκωνος ποταμοῦ τοῦ τὴν Ἰταλίαν ὁρίζοντος ἀπὸ τῆς Κελτικῆς ἡμέρᾳ ῥητῇ χωρήσαν, ἐπέτρεψε τὰ καθ' ἑαυτὸν ἀπαντα τῇ βουλῇ. ὅτου μὲ φιλονείκως τε καὶ ψεύδως ἐντολὰς ὁ Κικέρων συνέγραφεν, οὐδεμιᾶς ἐχθρᾶς προφάσεως ὑπαρχούσης, ἀλλ', ὡς ἔοικε, & δεμνίου τὰ κοινὰ εἰς μεταβολὴν ὀκνηλοῦντος, & αὐτὸν Κικέρωνι κακῶς ἐπιτρεπόντος. ἄρτι δὲ & τ & Τρεβωνίου λειψάνων κρατηθέντων, καὶ τῆς εἰς αὐτὸν ὕβρεως γνωσθείσης ἀκριβέστερον, ἃ δυσχερῶς ἡ βουλὴ τὸν Δολοβέλλαν ἐκβαλεῖν εἶναι πολέμιον. οἱ δ' ἐς τὸν Ἀντώνιον ἀπεσταλμένοι πρέσβεις, αἰδούμενοι τῶν ἐντολῶν τὸ ἀλόγιστον, οὐδὲν μὲν ἔφασαν, αὐτὰς δ' ἐπίδοσιν αὐτοῦ καὶ ὁ Ἀντώνιος σὺν ὀργῇ πολλὰ ἐς τε τὸν βουλὸν καὶ τ Κικέρωνα ἀπερρήξατο, θαυμάζων ὅτι Καίσαρος μὲν, τ τὰ μέγιστα ὠφεληκότος τὴν ἐξουσίαν, ἠγνώμονες τύραννον ἢ βασιλέα, Κικέρωνα δ' ἀναμίζουσιν, οὐ καίτοι μὲ εἰλὴ-

nam Cæsaris percussorum cognati & amici præ metu obstiterunt, ne forte pace illi reddita necem ejus ulciscetur reversus in gratiam cum ejus filio: idcóque semper alebant eorum dissidium. Decretúmque est ut offerretur Antonio Macedonia pro Gallia: cetera mandata, vel decepti, vel volentes, commiserunt Ciceroni perscribenda, & mittenda per legatos ad eum. Quæ is pro sententia conscripsit in hunc modum, Antonius à Mutina confestim abscedito. Decimo Galliam relinquito, intra Rubiconem Italiæ Galliæque terminum ad præstitutam diem se recipito, réque suas cunctas arbitrio senatus permittito. Ita tum contentiosè nec satis ex senatus sententia Cicero mandata conscripsit, non tam propter simultatem, ut videtur, quàm ad nutum fortunæ rempublicam mutaturæ, ipsíque Ciceroni meditantis perniciem, quo tempore allatis Trebonii reliquiis, cognitísque ludibriis quibus affectus est, facilè senatus adductus est ut Dolobellam hostem judicaret. Ceterùm legati missi ad Antonium, quos pudebat mandatorum tam insolentium, nihil aliud præfati, ea ipsa tradiderunt illi: qui iratus multa in senatum & Ciceronem effudit: Mirari se, Cæsarem quidem optimè de Romano imperio meritum, haberi pro tyranno regéque, Ciceronem verò non haberi: qui à Cæsare jure belli captus, nec tamen

Mandata ad Antonium à Cicerone perscripta.

Verba in senatum & Ciceronem ab Antonio effusa.

necatus, nihilominus percussores ejus amicis ipsius præferat, & Decimum, quandiu fuerat illius amicus, sibi invisum, nunc parricidam diligat: illi qui à solo Cæsare provinciam acceperit faveat, se verò oppugnet qui eam beneficio populi habeat. Ex legionibus, inquit, quas senatusconsulto accepi, transfugis decernit præmia, manentes in officio corrumpit, non magis meo incommodo, quàm disciplinæ militaris & reipublicæ, præterea parricidis oblivionem concessit, cui & ego assensi propter duos viros honoratos: Antonium verò & Dolobellam habet pro hostibus, quia retinemus semel nobis tradita: hæc enim est causa præcipua: &, si decessero de Gallia, tum nec hostis fuero nec affectator monarchiæ. Hoc tamen protestor, irritam me facturum illam qua contenti esse nolunt oblivionem. Talia multa locutus Antonius rescripsit ad senatus mandata, futurum se in ejus potestate, amore patriæ; Ciceroni verò qui formulam præscripserit, ita se respondere, Populus lege lata Galliam dedit mihi, permisit ut Decimum, ni legi pareat, armis persequar, & pœnas ab ipso uno pro omnibus percussoribus expetam, ut senatus tandem purus fiat à piaculo, cui nunc obnoxius est propter Ciceronem faventem Decimo. His Antonii dictis scriptisque ad senatum relatis, continuò hostis judicatus est, simúlque exercitus, ni confestim eum relinque-

567

Antonii responsum ad mandata senatus à Cicerone perscripta.

Antonius hostis judicatus.

,, πολέμῳ, ἓ σὺν ἀπέκτηνε, Δ-
,, κέρων ὧ τὰς ἐκείνου φυγὰς ἀ-
,, τίθησι τῶ φίλων αὐτῷ, κ᾽ Δε-
,, κιμον Καίσαρα μᾶλλον ὅτι φίλ-
,, ἐμείσῃ, ἀνδροφόνον ὧ αὐτῷ γε-
,, μῶν ἀγαπᾷ, ἓ τὸν μὲ πατ᾽ ἐ-
,, δικὸς μᾶ Καίσαρα λαβόντι τ-
,, Κελτικὸν ἀποτίθεται, τὸ ἐ-
,, ἀλλὰ τῷ δήμου λαβόντι πλεί-
,, τῶν τε ἐψηφισμένων μοι πλ-
,, τοῖς μὲ αὐτομολήσασι γέρ-
,, δωσι, τοῖς ὧ παρεμβάλοντι ὑ-
,, Δολοβέλλαν οὐκ ἐμοὶ μᾶλλο-
,, ἀλλὰ τῇ πόλει τὰ φρατωτῶ-
,, κ᾽ πεῖς μὲ ἀνδροφόνοις ἀμυ-
,, ἐδίκεν, ἢ κἀγὼ συνεθέμην ἀλ-
,, δύο ἄνδρας αἰδεσίμους, Αν-
,, νιον ὧ κ᾽ Δολοβέλλαν ἡγεῖτο π-
,, λεμίους, ὅτι τὸ δεδομένον ἡμ-
,, μεθ᾽ ἅδε χάρ ἐστι ἡ ἀλήθει-
,, τια, κἂν ἀποῖτῶ τὸ Κελτικ-
,, ὅτε πολεμῶ, ὅτε μοναρχίας ἐ-
,, μι. ταῦτα μᾶρτύρομαι ὑ-
,, σὺν τῶν ὅκ ἀγαπωμένων ἀμ-
,, σιαν. τοιαδὲ πολλὰ εἰπὼν ὁ Ἀ-
,, τώνιος, ἀντέγραφε τῇ ἐγκλ-
,, τι, τῇ μᾶ βουλῇ πειθόμενος ἀ-
,, ἐς ἅπαντα ὡς πατρίδι, Κικ-
,, ρωνι ὧ συγχαίρωντι τῇς σπου-
,, δῆς ἀποκρίνεσθαι, Ὁ δῆμος ἐ-
,, δωκέ μοι τὸν Κελτικὸν πόλ-
,, κ᾽ Δέκιμον ἀπειθοῦντα τῷ νό-
,, μετελεύσομαι, κ᾽ δ᾽ φησὶ δεῖν
,, ἀπαιτήσω μόνον ὑπὲρ ἁπάντω
,, ἵνα κ᾽ ἡ βουλὴ κουφίσῃ πτ-
,, δ᾽ μύσους, ἐμπεπλεγμένη τοῖς
,, Κικέρωνα Δεκίμῳ βεβηκόσι π-
,, δὸς μᾶλλον ὁ Ἀντώνιος ἐπὶ τ ἐ-
,, τέγραψε, κ᾽ ἡ βουλὴ αὐτὸν αὐτ-
,, κα ἐψηφίζετο εἶναι πολέμιον, κ᾽
,, ὑπ᾽ αὐτῷ φρατὸν, εἰ μὴ ἀπαγα-

αὐτὸ

αὐτῷ Μακεδονίας σὺν τῷ Ἰλλυρικῷ καὶ αὐτῆς, καὶ τῶν ἐν ἀμφοτέραις ὑπολοίπων στρατῶν Μάρκῳ Βρούτῳ ἄρχειν, μέχρι κατασταίη τὰ κοινά, ὁ δὲ ἴδιον τε εἶχεν ἤδη στρατὸν, καὶ τῷ Ἀπουλήϊα πρὸς ἀφεστηκότι, καὶ ναῦς εἶχε μακράς τε καὶ ὁλκάδας, καὶ χρημάτων ἐς μυρία καὶ ἑξακισχίλια τάλαντα, καὶ ὅπλα πολλὰ, ὅσα ἐν Δημητριάδι Γαΐῳ Καίσαρι ἐς πολὺ μηχανήματα εὗρεν· οἷς ἅπασιν αὐτὸν ἡ βουλὴ τότε ἐψηφίζετο ἐς τὰ συμφέροντα τῆς πατρίδος χρῆσθαι. ἐψηφίσατο δὲ καὶ Κάσσιον ἄρχειν τε Συρίας, καὶ πολεμεῖν Δολοβέλλᾳ, τούς τε ἄλλους, ὅσοι πρὸς ἔθνους ἢ στρατοῦ Ῥωμαίων ἄρχουσιν ἀπὸ τῆς Ἰονίου θαλάσσης ἐπὶ τὸν ἕω, πάντας ὑπακούειν οἷς ὁ, τι φρονήσοι Κάσσιος ἢ Βροῦτος.

Ὧδε μὲν ἐξίεως σὺν ἀφορμῇ τὰς ἀμφὶ τὸν Κάσσιον ἐξελάμπουσιν, καὶ ὁ Καῖσαρ ἔγκλησιν μισθῶν, ἡνίκα ἐστρατεύετο, τὸν μὲν ἀμνηστίαν ἠνύσθη· ὑπεῖπεν ἐχθρικὴν φιλανθρωπίας, καὶ ἐλέου συγγενῶν ἀνδρῶν καὶ ὁμοτίμων, καὶ τὰς βραχυτέρας ἡγεμονίας, ἀσφαλείαν, δεκίμῳ δὲ τὴν Κελτικὴν βεβαιοῦντες, Ἀντωνίῳ δοξαν τοῦ τυραννίδος ἀμφίρροθον, ὡς ἀφαιρησόμενοι καὶ αὐτὸν ὑπακοῦσθαι κατ' Ἀντωνίου· τὸ δὲ καὶ Δολοβέλλαν πολέμιον ψηφίσασθαι δ' ἵνα τὸ ἀνδροφόνων ἀναμφιθέντες, καὶ Βρούτῳ & Κασσίῳ τὰς ἡγεμονίας ἐς τὰ μέγιστα ἔθνη ἀμφιλάβῃ, στρατόπεδά τε δοῦναι πολλὰ ἀθρόως καὶ χρήματα, καὶ ἡγεμόνας ἡγεμόνων magnámque vim pecuniæ, subjectósque illis ceteros transmarinarum

ret. Macedonia cum Illyrico & copiis quæ in utraque provincia supererant, M. Bruto data est, donec constitueretur respublica: qui jam proprium habebat exercitum, & insuper ab Apuleio nonnihil militum acceperat, habebátque naves tum longas, tum onerarias, & pecuniæ circiter sedecim millia talentorum, armorúmque magnum numerum: quæ Demetriade Cæsari multo antè parata invenerat: quæ omnia tunc ex S. C. accepit ad tuendam rempublicam. Cassius quoque ex eodem S. C. præfectus est Syriæ, bellóque contra Dolobellam gerendo: ascriptúmque ut quicquid provinciarum exercituúmque ab Ionio mari Orientem usque Romano imperio pareat, Cassii Brutíque imperata faciat. Bruti potentia.

Atque ita brevi momento res Cassianorum præclarè auctæ sunt. Quibus singulis cognitis Cæsar perplexus fuit consilii, quòd oblivionem duceret speciem habere humanitatis, & miserationis erga viros cognatos honoréque pares, & minores provincias eis securitatis causa datas: ceterùm in Galliam confirmato Decimo, Antonio impingi opinionem tyrannidis, quo commento & se cogi in partes illi adversas. Jam verò Dolobellam hostem judicatum propter occisum unum ex homicidis: Bruto Cassióque imperium datum in amplissimas provincias & exercitus, Cassianorum potentia.

568

narum provinciarum præsides, manifestè pertinere ad augmentum Pompeianarum partium, & detrimentum Cæsarianarum. Veniebant in mentem & artes quibus contra se tanquam adolescentem uterentur, statuam sibi delatam & præsidentiam, honorémque proprætoris, sed revera ablatum proprium exercitum: dum enim pariter in exercitu præsunt consules, autoritatem proprætoris evanescere. deinde præmia solis Antonianis transfugis decreta pertinere ad suorum militum ignominiam, denique bellum hoc conjunctum esse cum ipsius dedecore, & senatum abuti ipso contra Antonium tantisper dum illum tollat è medio. Has cogitationes intra se comprimens, sacris sui magistratus aditialibus peractis, sic appellavit exercitum, Hunc quoque honorem vobis, commilitones, fero acceptum, non nunc, sed ex quo obtulistis: nam senatus propter vos dedit: quare scitote me & hanc vobis debere gratiam, cumulatè referendam si dii cœpta fortunaverint. Sic ille comitate demerebatur exercitum. Consulum verò alter, Pansa per Italiam parabat auxilia, alter Hirtius copias partiebatur cum Cæsare: & ut à senatu clàm mandatum acceperat, poscebat pro sua portione duas legiones quæ ab Antonio transierant, quòd sciret hoc esse robur exercitus. Id totum ubi Cæsar concessit, cum suis quisque in eisdem hybernis manserunt. Exacta au-

Cæsar partitur suas copias cum Hirtio.

ἀποφλῶναι πάντων ὅσοι πέρυσι ἀπὸ τῆς Ἰονίου θαλάσσης, ὅπως αὐτὸν μὲν Πομπηίου μοῖραν αὐξήσωσιν, τὴν δὲ Καίσαρος κακώσωσιν. ἐνθυμεῖτο δὲ καὶ τὸ εἰς αὐτὸν ὡς μεγάλιον τέχνης, εἰκόνα μὲ αὐτοῦ καὶ προεδρείαν πορισαμένων, καὶ αὐτοκράτορα ἀποφηνάντων, ἔργα δὴ ἰδίου αὐτῷ τὰ θρασύτατα ὄντα ἀφαιμάμενον· ὑπάτων δὲ συναρχησόντων οὐδὲν εἶναι τὸν ἀνθυπατικὸν τὰ πρόσω τοῖς ἀπὸ Ἀντωνίου μοίραις αὐτοῦ δόσιν ἐψηφισμένα, τοὺς αὐτοῦ στρατιώτας ἀπομαθεῖν, καὶ τὸ πλεῖστον ὅλως αὐτῷ μὲ ἀρχαιρεσίων ἰσχύν, ἔργῳ δὲ τῶν βουλῶν ἀπηρτῆσθαι καὶ Ἀντωνίᾳ, μηχανὴ καθ' ὅλων αὐτόν. ἕως τοιγαροῦν λογιζόμενος ἐπέκρυπτε, καὶ θύων ἐπὶ τῇ ἐνθυμήσει ἠρᾶτο, καὶ τὸ στρατιωτικόν, „ Καὶ τάδε μοι πυρ' ὑμῶν, ὦ συ„ στρατιῶται, γίγνοιτο, ὦ νικᾶν, καὶ „ ἐξ ὧν τῶν ἀρχῶν ἰδίδοτε καὶ ἡ „ βουλὴ δὲ ὑμᾶς ἐδώκει, ἀφ' „ ἐμὲ καὶ τέκνων ἴστε τῶν χαρι„ μὴν ὀφλήσοντα, καὶ ὧν οἱ δὴ „ περίχωσιν ἐυπρεπεῖν, δοκοῦσι„ τε αἰθρόως. ὁ μὲν ἀτρεκὴς τὸ στρατὸν οἰκειούμενος ὑπάτευε· τὸ δὲ ὑπατικὸν πάσας μὲν ἀπὸ τῶν Ἰταλικῶν ἐξεκάλει· Ἱρτιος δὲ ὁ τοῦ Καίσαρος τὸ στρατὸν ἐμελέτησε, καὶ αὐτοῦ τοῦδε τὸ βουλῆς οὐ δόξαντος λελέκτο, ἐς τὸ μέρος ἤτει τὰ δύο τέλη τὰ τοῦδε Ἀντωνίου μεταστάντα, εἰδὼς ταῦτα ὄντα ἔρωμα τὸ ἀξιολογώτατον· καὶ ὁ μὲν Καίσαρ ἀπαντα συνεχώρει, μεμαθηκὼς δὲ ἐχειμάζον μετ' ἀλλήλων. παραδεύοντος δὲ τοῦ χειμῶνος ἤδη, Δεκεμβρίου μὲ ἐκπεσόντος ὑπὸ λή-

μῆ,

μῶ, Γρπ☉ ☽ ☾ Καῖσαρ εἰς τὸν Μευτίνιον ἐχώρησεν, μὴ κάμνοντα τὸν Δεκίμιον σφᾶς ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου παρακαλοῦσι· ἀκριβῶς δὲ ἡ τοῦ Μευτίνης φυλακὴ ὥρμητο ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου, πιστεύσει μὲν γὰρ ἐσωπαλίοντο αὐτῷ Πάνσαν ἐφεμένοντες, ἱππομαχίαι δὲ ἦσαν πυκναί, πολὺ μὲν πλείους ἱππεῖς ἔχοντ☉ Ἀντωνίου, τοῦ πεδίου δὲ ἡ δυσχέρεια ἄμα χειμάῤῥους ἐκπεπεφεύμενον τὸν πλεονεξίαν τὸ πλῆθ☉ ἀπέτερει. καὶ τοῦτο μὲν δὶς ἀμφὶ τῇ Μευτίνῃ.

Τὰ δ' ἐν Ῥώμῃ τῇ ὑπάτων ἐ παρόντων ὁ Κικέρων ἦγε ὑπὲρ δημοσπίας, καὶ συνεχεῖς ἦσαν ἐκκλησίαι, ὅπλα τε εἰργάζετο συναγαγὼν τοὺς δημιουργοὺς, ἀμισθί, ☽ χρήμασι συνέλεγε, ☽ βαρυτάτας ἐσφορὰς τοῖς Ἀντωνίου φίλοις ἐπέτιθει· οἱ ☽ ἑτοίμως εἰσέφερον ὀλυνθιάζοντες τῷ Δολοβέλλᾳ, μέχρι Πουπλι☉ Οὐεντιδι☉ ἐστρατόμεν☉ τε Γαΐῳ Καίσαρι ☾ Αὐτωνίῳ φίλος ὤν, σὺν ἴσχυε τῷ βαρυτάτῳ ☧ Κικέρωνος, ἀλλ' ἐς ἅπας Καισερ☉ ἀποικίας σκαθαιρμῶν ὡς γηραιμος, δύο εἰς τ' Ἀντώνιον ἀπεστάλζε τέλη, ☽ εἰς τὸν Ῥώμῃ συλλαβεῖν Κικέρωνα ἠπείγετο· τότε μὲν θορύβος τε ἦν ἄπλετος, ☽ πάντα ☽ γυναικὸς ὑπεξέφερον οἱ πλείους μετ' ὀδυνηρίσιας, ☽ ὁ Κικέρων τ' πόλεως ἀπεδίδρασκε, ☾ Οὐεντίδιος μαθὼν, εἰς τ' Ἀντώνιον ἐπέστρεφε· Δολοβέλλας ☽ ὑπὸ Καίσαρος τε ☾ Γρτίου, εἰς τὴν Πικεντίδα παρῆλθε, ☾ τέλος ἄκων συλλαμβάνεται, ἐφηδόμενος τοῖς ἐσαμβόοις.

tem hyeme Decimus fame laborabat, ad quem obsidione eximendum Hirtius Mutinam properavit cum Cæsare. Quæ quum arctè obsideretur ab Antonio, signis collatis dimicare cum eo non placuit, donec Pansa veniret: equitum tantùm crebra fuere certamina, Antonianis numero superantibus: quod tamen eis parum proderat, quia planities ea crebris interrupta erat torrentibus. 569

Dum hæc ad Mutinam geruntur, in Urbe per consulum absentiam Cicero populum regebat quotidianis fere concionibus, arma parabat gratuita fabrorum opera, pecunias colligegebat, vexans Antonianos gravissimis exactionibus. Hi alacriter conferebant quo minùs paterent calumniis: donec P. Ventidius qui sub Cæsare ordines duxerat, tunc amicus Antonii, non ferens importunitatem illius, excurrit in deductas à Cæsare colonias: & quia ob virtutem notus apud veteranos erat duabus legionibus revocatis ad Antonii militiam, ad Urbem properavit, Ciceronem comprehensurus. Tum verò tantus tumultus exortus est ut rebus desperatis passim migraretur cum uxoribus & liberis, & Cicero ex Urbe profugeret. Quo cognito, Ventidius iter vertit ad Antonium: sed quum intercluderetur à Cæsare & Hirtio, in Picenum se contulit: ubi novo delectu habito ad unius legionis modum, observabat quò res vergeret. P. Ventidius. Cicero Roma profugit.

Ar

At Cæsariani Pansæ propinquanti Carsuleium obviam miserunt cum prætorianis Cæsaris & legione Martia, quo facilius penetraret viarum anguſtias: quas Antonius occupare contempsit, quòd moram tantùm afferrent cupido decernere: & quia nullam egregiam operam expectabat ab equitibus in planitie plus satis paluſtri & fossis interciſa, duas robuſtiſſimas legiones in arundinetis paludis ex utroque anguſti aggeris, per quem via erat, latere diſpoſuit in inſidiis. Ubi verò Carſuleius cum toto exercitu ſuperatis noctu faucibus evaſit, & ſola Martia legio cum quinque aliis cohortibus aggerem ingreſſa eſt, qua parte nihil erat hoſtium, circumſpectantibus utrinque paluſtria, primùm arundinum motus ſuſpicionem injecit, mox & galearum clypeorúmque fulgor intermicuit, quum repentè prætoriani Antonii à fronte exorti ſunt. Ibi Martii circumventi undique, nullo patente effugio, juſſerunt ceteros abſtinere à conflictu, ne ordines ſibi turbarent per imperitiam, prætorianis Antonii prætorianos Cæsaris oppoſuerunt: ipſi bifariam diviſi utrinque paludem ingreſſi ſunt, hinc Pansa, inde Carſuleio ducibus. Sic in duabus paludibus duo ſunt commiſſa prælia medio aggere conſpectum utrinque adimente, in quo prætoriani partium propriam pugnam inierant. Antoniani de Martiis ſui deſertoribus pœnas tanquam

Carſuleius.

570

Prætorianorum Antonii contra prætorianos Cæsaris conflictus.

οἱ ἢ ἀμφὶ τὸν Καίσαρα, ἢ Πάνσου μετὰ στρατιᾶς πολυπληθοῦς, Καρσουλήϊον αὐτῷ προσίπτασθαι τὸν Καίσαρος στρατηγὸν πάσῃ καὶ τῷ Ἀρείοι τέλος ἐς διάθεσιν τοῦ ὁδοῦ τῶν γενῶν· ὁ ἢ Ἀντώνιος τῶν μὲν γενῶν ὑπερεῖδε, οὐδὲν πολέος ἡ κωλύσων οὐ αὐτοῖς ἐπιθυμίᾳ σφῶν· σὺν ἵππῳ τοῖς ἱππεῦσιν ἐλαμπρύνεσθαι ἐν τῷ πεδίῳ ἐλαδίεσσιν ὄν καὶ πεπηλωμένοις, δύο συνήρουσε τέλη πανίσχυρα σὺν τῇ ἕλει, τὸ ὁδοῦ χαμαιπετοῦς καὶ γενῆς ὄσης, ἐκατέρωθεν τὸ δόναξι κρύπτων. Καρσουλήϊος δὲ ἢ πάντων τὸ γενὲ νυκτὸς ἀλέξαντων, ἅμα δὲ ἡμέρᾳ μόνοις τοῖς Ἀρείοις ἓξ πέντε ἄλλοις τάξεσι, τὸν τῷ χαμαιπέτου ὁδὸν ἐπιόντων ἔτι καθαρεύουσιν πολεμίων, ἢ τὸ ἕλος ἐκατέρωθεν ὂν προσιπτάμενον, ὅτε δόναξ κινήμασιν ὑπτεύετο, ἓ ἀσπὶς ἤδη που ἓ κράνος ἐξέλαμπε, ἢ ἡ στρατηγὶς Ἀντωνίου τάξις αὐτοῖς αἰφνίδιον ἐφαίνετο ὂν ἓ μετώπου· οἱ δὲ Ἀρειοι προβεβλημένοι τε πάντῃ καὶ ἀθαμβήτως ἀλαλαγμοῖς ἐχρῶντο, ἐκέλευον, εἰ προχωροῖντο, μὴ συναφάπτεσθαι σφίσι τῶν πόνων, ἀλλὰ συνταραχθείσιν αὐτὲς ὑπ' ἀπειρίας, τῇ στρατηγίδι δὲ Ἀντωνίου τῶν Καίσαρος στρατηγὸν ἀντιτάξαν· αὐτοὶ δὲ ἐς δύο διαιρεθέντες, ἐνέβαινον ἐς ἑκάτερον τέλος, ἢ αὐτοῖς ἐπεζώτων τῇ μὲν ὁ Πάνσας, τῇ ἓ ὁ Καρσουλήϊος· ἐν δὲ τῶν ἑλῶν ὄντων δύο ἦσαν οἱ πόλεμοι τῇ διοδῷ ἐργόμενοι μὴ γινώσκοντες τὰ ἀλλήλων, ἓ ἢ τὸν διοδὸν αὐτὼ αἱ στρατηγίδες πόλεμον ἄλλον ἐφ' ἑαυτῶν ἐπολέμουν. γνώμῃ ἓ ὧν τῆς Ἀντωνίου

Αντιπίν τὲς Ἀρείους ἀμιλλωμένους τῆς αὐτομολίας, εἰς προδότας σφῶν ἀλλοφύλους, τοῖς δ' Ἀρείοις συμπαίοντας τ' ὑπερβολῆς τ' ἐν Βρεντεσίῳ διαφθορῆς· συνειδότες τε ἀλλήλοις, τὸ κράτιστον ὡς εἴη τ' ἑκατέρου στρατιᾶς, ἤλπιζον ἐν τῇδε τῇ ἰσχυρᾷ μάχῃ τ' πολέμου κρανεῖν, καὶ τοῖς μὲν αὐδὶς ἐς τὰ δύο τέλεσιν ἔσιν δ' ἐνὸς ἑκατέρους, τοῖς δ' φιλοτιμίᾳ μόνοις τ' δύο κρατῆσαι· ἅτε μὲ ἀλλήλοις ἐπίστασιν διωρισμένοι τε καὶ φιλοτιμούμενοι σφίσιν μᾶλλον ἢ τοῖς στρατηγοῖς, οἰκείων ἡγούμενοι τόδε ἔργον, ὑπὸ δ' ἐμπειρίας ὅτε ἠλάλαξαν ὡς οὐκ ἀκηκοότες ἀλλήλους, ὅτε ἐν τῷ πόνῳ τις αὐτῶν ἀφῆκε φωνὴν, ὅτε νικῶν, ὅτε ἡσσώμενος· παρεσκεύαστο δ' οὐκ ἔχοντες ὅτε δρόμους ὡς ἐν ἕλεσι καὶ πάφορσις, ξύμπαντας συνίστασθαι, ἐδ' ἑτέρους τοὺς ἑτέροις ἀπτομένους ἀνακάμπτειν, τοῖς ξίφεσιν ὡς ἐν πυκνῇ συνεπλέκοντο, πληγή τε οὐδεμία ἐκ ἀργὸς, ἀλλὰ τραύματα ἐφίει ἐ τόνει μόνον ἀπὸ βοῆς, ὅ, τε πίπτων ἐνθὺς ὑπερεφέρετο, ἐ ἄλλος ἀντικαθίστατο, παρεπέστων δ' ἢ ἐπικελεύσεων ἐκ ἐδέοντο, δι' ἐμπειρίαν ἑκάστου ἐαυτοῦ στρατηγῶν· ὅπ δὲ ἐ κάμοιεν, ὥσπερ ἐν τοῖς γυμνικοῖς, ἐς ἀναπνοὴν ὀλίγον ἀλλήλων διίστασθαι, ἐ ἐνθὺς συνεπλέκεσθαι, ῥᾳθυμίαν τε ἐκ τοῖς νεηλυσι ἐπιδιδοῦσι τοιάδε ἔργα σφῶν ἐν πείρᾳ, καὶ σιωπὴ γιγνομένη ἐφορῶσι. πονουμένων δὲ ἄδηλα πάντων ὑπὲρ φύσιν ἀνθρωπίνην, ἢ μὲ στρατηγὸς ἢ Καίσαρ ἅπασι διεφθάρη

de proditoribus conabantur sumere: hi contrà de illis tanquam neglectim passis commilitones suos contrucidari ad Brundisium. Conscii; sibi quòd in ipsis situm esset robur utriusque exercitus, sperabant hoc uno conflictu de summa rerum decretum iri: alteros pudore incitante ne uni legioni duæ cederent, alteros laudis cupidine, ut soli duas vincerent. Sic mutuis incitati odiis & suos affectus magis sequentes quàm ducum imperia, & rem suam agi putantes, ut veteranos decebat, nec clamore militari in primo congressu usi sunt ad perterrendos adversarios, nec in ipso conflictu quisquam vocem emisit, sive vinceret, sive succumberet Quúmque in solo palustri & fossis nulla posset esse concursatio, pugnabant in vestigio, neutris alteros propellentibus, cominus ut in lucta inferentes ictus, nunquam fallente dextera: ita ut continuarentur vulnera, cædes, & pro clamore gemitus, aliis in cadentium locum succedentibus. Nec opus erat monitis aut cohortationibus, quòd ob diutinum rei militaris usum quisque sibi dux esset. Quoties verò lassitudo oboriretur, sicut in gymnicis certaminibus, utrinque paululum pedem referebant tantisper dum respirarent, móxque pugnam redintegrabant, magno stupore tironum, dum sic servari ordines simul & silentium inspiciunt. Ita supra vires omnibus laborem perferentibus prætoriani Cæsaris ad unum deleti sunt: ex Martiis verò

571 Cæsaris prætoriani milites ad unum deleti.

verò hi qui sub Carsuleio erant, adversam aciem propulerunt. non turpiter cedentem sed subducentem se paulatim: qui verò sub Pansa erant, eodem modo urgebantur, sustinebant tamen fortiter, donec consul veruto per ilia sauciatus, ex pugna elatus est Bononiam. Tum verò hac parte cœperunt pedem referre paulatim, móxque concitatiùs ut in fuga. quo viso tirones turbatis ordinibus refugerunt cum clamore intra vallum, quod Torquatus quæstor usui fore credens, dum acies dimicant, perfecerat. Atque ita trepidè tirones in unum confluxerunt, quamvis & ipsi essent Italici generis æquè ac Martii tanto plus ad virtutem confert exercitatio quàm genus. At Martii non se receperunt intra vallum metu ignominiæ, sed in proximo stantes quamvis defessi, expectabant si quis aggrederetur, parati ad ultimum eventum decernere: sed Antonius ab his abstinuit vitans laborem, tirones verò adortus magnam cædem edebat. Hirtius verò ad Mutinam certior factus de eo prælio, octavo inde lapide, cursim eò pervenit cum altera legione quæ ab Antonio defecerat: jámque vesper appetebat, & victores Antoniani vitulantes revertebantur: quos Hirtius inordinatos ex improviso nactus est, ipse legionem ducens & instructam & viribus integram: illi verò pro tempore instauratis ordinibus tum, quoque pugnarunt egregiè sed ut fessi à recen-

Pansa vulneratus.

Torquatus quæstor.

Pansæ clades sub Antonio.

ξη, ὃ δ' Ἀρείων οἱ μὲν ὑπὸ τῷ Καρσουληίῳ μᾶλλον ὑπεχώρουν ἢ κατὰ κράτος, ὅσα αἰχμῇ, ἀλλὰ κατ' ὀλίγον ὑφιστάντων, οἱ δ' ὑπὸ τῷ Πάνσᾳ τὸ αὐτὸ τρόπον ἐθορυβοῦντο, διαμαρτυρόμενοι δ' ὅμως ἐπ' ἴσης ἐμάχοντο, μέχρι οὗ βέλει τῷ λαγόνα τρωθεὶς, ἐς Βονωνίαν ἐξεφέρετο. τηνικαῦτοι κατ' αὐτὸν ἀνεχώρουν ἐπὶ πολὺ τεταγμένοι, εἶτα μεταβαλόντες ὄρθιον ὡς ἐς φυγὴν, καὶ οἱ νεώτατοι ἰδόντες, ἐφόβηθεν ἀτάκτως καὶ μετὰ βοῆς ἐς τὸ χαράκωμα, ὅπερ αὐτοῖς ἐξείργαστο ὁ ταμίας Τορκουᾶτος σωτῆρος ἐπὶ τῇ μάχῃ, νομίσαντες ἀρχεῖα γίνεσθαι. οἱ μὲν νεώτατοι ἐς τὸ αὐτὸ ἀτάκτως συνέλαυνον, ἱππεῖς μὲν ὄντες ὁμοίως τοῖς Ἀρείου καὶ ὃ ἄσκησις ἄρα δ' ἔνεστιν ἐς πάντα ἀρετῇ διαφέρει· οἱ δ' Ἀρείου εἰσῆλθον μὲν ἐς τὸ χαράκωμα αὐτῶν ὑπὸ εὐδρομίας, ἀλλὰ παρ' αὐτὸ ἵστανται, καίπερ οἷς ὄπις, ὧν μὲν ὅμως εἵνεκα ἐπῄει, μᾶλλον τὴν ἀναγκαίαν τέλος διαγωνίσασθαι. Ἀντώνιος δὲ τῶν μὲν Ἀρείου ἀπέσχετο ὡς ἐπιπόνων, τοῖς δ' νεήλυσι προσβαλὼν, πολλὴν ἐργάζετο φόνον. Ἵρτιος δὲ σὺν Μουτίνῃ τῇ μάχῃ πυθόμενος ἐξήκοντα σταδίοις ἀπέχοντος, ἰσθὶ ὁρόμου, μετὰ τὸ ἑτέρου τέλους τῶν ἀπὸ Ἀντωνίου μεταστάντων· ἤδη τε ὠὸ ὀψία δείλη, καὶ νικήσαντες τὸ Ἀντωνίου παμπληθὲς ἐπανήεσαν, ᾧ αὐτοῖς ὁ Ἵρτιος συντάκτοις ἔσαν ἐπιφαίνεται σὺν τεταγμένῳ ὁλοκλήρῳ τέλει καὶ ἀπροσδοκήτῳ· οἱ δ' συνεπάχθησαν μὲν αὐτοῖς ὑπ' ἀνάγκης, καὶ πολλὰ ἔσθ' τῶνδε ἔργα λαμπρὰ ἀπεδείξαντο οἷα σὺν ἀκμήτων καὶ ἀσθενῶς κεκμηκότων

πες, καὶ τὸ πλεῖστον αὐτῶν μάλιστα τὸ ἔργον Ἱρτίου διέφθειρε, καίπερ ὀλίγον τε αὐτὸς ὑπὸ φόβου τὸ ἕλωσι, καὶ τὸ ἑσπέρας ἤδη μελαινομένης διέλυσεν αὐτούς, ὁ τὸ ἕλος ἐπὶ πλέον ἐπιπληρωτο ὕδατος τε καὶ νεκρῶν καὶ ἀνδρῶν ἡμιθνήτων καὶ τετρωμένων, οἱ δὲ καὶ ἐρρωμένοι σφῶν ὑπὸ δ' κόπου καταφρονοῦντες ἱππέως ὑπ' αὐτοὺς ἐξ Ἀντωνίου ὠθισθέντες, ὅτι πλεῖστοι αὐτῷ δι' ὅλης τ' νυκτὸς ἀνελέγοντο, καὶ τοὺς μὲν ἀπ' σφῶν αὐτῶν, τοὺς δὲ σὺν ἑαυτοῖς ἐπὶ τοὺς ἵππους ἀνετίθεντο, ἢ τῆς ὁρμῆς ἀντεχομένους πειρεκέλευον παραθρέχειν, καὶ βοηθεῖν σφίσιν ἐς τὸ σωτήριον. ὧδε μὲν Ἀντωνίῳ καλῶς ἀγωνισαμένῳ διέφθαρτο ἡ ἰσχὺς ἀμφὶ Ἱρτιον ἱππεθέντες, καὶ ἡλίσατο ἐν κώμῃ τινὶ τὸ πεδίον ἀχαρακώτως· ἀγχοῦ Κελτῶν ἡ κώμη καλεῖται. ἦν δὲ τὸ μὲν ἄλλων ἀμφὶ τὰς ἡμίσεας ἑκατέρων, καὶ ἡ στρατηγὶς ἡ Καίσαρος ἅπασα, Ἱρτίου δ' ὀλίγοι. τὰ δὲ ἐπίσης ἀνέζευγνυον ἐς τὰ ἐν τῇ Μουτίνῃ στρατοπεδα πάντες. γνώμη δ' ἦν Ἀντωνίῳ μὴ ἐπὶ πονηρᾷ πεισμονῇ μὴ ἐπιχειρεῖν ἐπ' τοῖς ἔχθεσι μεγάλῃ μάχῃ, μηδ' ἐπιόντων ἀμυνεῖσθαι, ἀλλὰ δ' τ' ἱππέων τὰς ἐφημέρους μάχας αὐτοὺς συνέλειν, μίχρι παραδῶσι Δεκίμῳ αὐτὸν ἐς ἔσχατον ἤδη λιμὸν πτελμένῳ. Ἱρτίῳ δ' ἐς Καίσαρα ἀλλὰ τοῦτο μάλιστα ἐς τὸ μάχης ἐπείγεσθαι· ἐπεὶ δ' ὁπότεροι αὐτοῖς ὁ Ἀντώνιος σὺν ἐπεξῆλθε, ἐς τὰ ἐπὶ θατέρα τ' Μουτίνης ἀφυλακτότερα ὄντα ἀλλὰ δυσχώρειαν ἔχοντα, ὡς βιασόμενοι βαρεῖ στρατῷ περιτυχεῖν ἐς αὐτῶν· ἐς ὁ Ἀντώνιος ἐπεσσᾶν ἴσαν, ὡς δι' ἀνάγκης ἐκφεύξοντες ἐντὸς τειχῶν. His Antonius

recentibus victi sunt, majore ex parte cæsi hoc posteriore prælio: quamvis Hirtius eos non persequeretur timens loca palustria, & quia crepusculum jam erat, receptui cecinit. Palus autem magna sui parte plena erat armis & cadaveribus, inter quæ semineces jacebant & saucii, quidam etiam integri collapsi præ lassitudine: equites verò Antoniani circumcursantes, suos per totam noctem recolligebant, alios equis suis imponentes, alios assumentes in tergo, quosdam apprehensa cauda gradum celerare hortabantur, & sibi non deesse ad effugium. Sic Antonius post egregiam pugnam profligatus superventu Hirtii, divertit in vicum ei campo proximum, nullo vallo munitum, cui forum Gallorum nomen est. Cecidit utrinque circiter dimidium exercitus, & tota prætoria cohors Cæsaris, ex Hirtianis verò pauci. Sequenti die omnes petierunt castra posita ad Mutinam. Antonius post hanc cladem statuerat abstinere à prælio, etiam hostibus lacessentibus, & tantùm quotidianis equitum incursationibus hostem infestare, donec Decimus ad extremam famem jam redactus deditionem faceret. Contrà Hirtius & Cæsar eo magis festinabant manus conserere: & quia non potuerunt hostem in aciem elicere, ad diversam Mutinæ partem levius propter naturam loci obsessam ibant, quasi per vim evasuri intra mœnia. Antonii clades sub Hirtio. 572.

tunc quoque solos immisit equites. Quúmque etiam ex adverso his occurrisset solus equitatus consulis, reliquus exercitus quà occeperat pergeret, Antonius ne amitteret Mutinam, duas legiones produxit: tum agmen cupidè se in hostem vertit, atque ita commissum est prælium. Antonius interea legiones reliquas ciebat è castris aliis: quæ quum ad repentinum motum cunctantius ut è longinquo procederent, Cæsarianis obtigit victoria. Hirtius etiam in Antonii castra irrupit, & circa prætorium pugnans cecidit: tum Cæsar accurrens corpore simul & hostium castris potitus est, sed mox repulsus ab Antonio, utrique in armis pernoctarunt. Antonius altera jam clade accepta, confestim amicos in consilium advocat, qui suadebant perstare in continuandæ obsidionis proposito, abstinendo à certamine: nam & cladem non majorem esse acceptam quàm redditam, & Hirtium cecidisse, Pansam verò laborare ex vulnere: se equitatu præstare, Mutinam extrema fame coactam, brevi deditionem facturam. Antonius fortuna adversante timens ne Cæsar, sicut pridie conatus fuerat, evaderet intra mœnia: aut se circumvallaret, ut facilè poterat, in tanta operarum copia, atque ita equitatum inutilem redderet: Periculum est, inquit, ne Lepidus & Plancus me pro victo contemnant: quòd si abscedamus à Mutina, continuo nobis

Cæsaris victoria.
Hirtii interitus.

573

τῶν αὐτῶν ἐξήπτετο τῆς ἱππου. ὁ δὲ τότε μᾶλλον ἀμυνόμενος ἢ κἀκείνων αὐτὸν ἱππεῦσι μείζοσι, καὶ τῇ ἄλλῃ στρατιᾷ χωρούσης ὅπῃ ἐβούλοντο, δείσας ὁ Ἀντώνιος περὶ τῇ Μουτίνῃ, ἐξῆγε δύο τέλη· ἃ δὲ ἠθροισμένα ἐπέστρεφον καὶ ἐμάχοντο ἄλλα ἢ Ἀντωνίου τέλη καλουμένων τῶν ἄλλων στρατοπέδων, ἀπὸ ῥᾳδίως ὡς ἐν αἰφνιδίῳ τε μεταλλαγῇ καὶ μακρόθεν ἰόντων, ἐκράτησε τοῦ Καίσαρος τῇ μάχῃ. Γρηθεὶς καὶ ἐς τὸ στρατόπεδον ἐσήλατο τὸ Ἀντωνίου, καὶ ὡδὶ τῷ στρατηγίδι σκηνῷ μαχόμενος ἔπεσε, καὶ αὐτὸν τὸ τε σῶμα ὁ Καῖσαρ ἐσῆλθε μόνον ἀνείλετο, καὶ τοῦ στρατοπέδου κατέσχεν, ἕως μετ' ὀλίγον ἐξώσθη ὑπὸ Ἀντωνίου· διευκτέρησαν δὲ καὶ οὗτοι ἐν τοῖς ὅπλοις ἐκάτεροι· καὶ Ἀντωνίῳ δευτέρᾳ τῇδε συμπεσούσῃ, συνεβουλεύετο τοῖς φίλοις εὐθὺς λύειν τὸν πόλεμον, καὶ τοῖς μὲν ἐκεῖ τὸ παρὸν αὐτὸν γνώμῃ ἠγεῖσθαι πολιορκοῦντι Μουτίνᾳ, καὶ μάχῃ σκεπτέον· τὸ γὰρ πλῆθος ὅμοιον ἀμφοῖν γίγνεσθαι, Ἵρτιον ἀνῃρῆσθαι, καὶ Πάνσαν πληγὴν καὶ σφᾶς τοῖς ἱππεῦσι πλεονεκτεῖν· Μουτίνᾳ τε ἐς ἔαλωκὸς ἀφίξεσθαι μεθ', καὶ εὐθὺς ἐνδώσειν· οὐδὲ μὴ ἀρέσκειν τοῖς φίλοις, καὶ λύειν τὸν ἀγῶνα. ὁ δὲ Ἀντώνιος ἤδη ἀπὸ ἁλώσεως ἐδεδίκει μὴ ἐς τὰ Μουτίνᾳ ὁ Καῖσαρ, ὥσπερ ἐχθές, ἐμπρήσας ἐσδράμοι, ἢ αὐτὸν ἐπιχειρήσας ἀφεστάχιζεν πλείονι τῷ ἐργασίμῳ, ἐν ᾧ ἐκ τῶν ἱππικῶν ἔργων ἡμῖν ἀκροβολισμῶν ἤμυνεν, ὑπερψεύσατό με Λέπιδος καὶ Πλάγκος ἡπλωμένον· εἰ δὲ Μουτίνης ἐξαναστῆ-

ρᾳ,

μῶν, Οὐεντίδιός τε ἡμῖν αὐτίκα στρατιὰς, τρία τέλη φέρων ἐκ τῆς Πικεληνίδος, καὶ Λέπιδος καὶ Πλάγκος ἐρρωμένως οἱ συμμαχήσουσι. ταῦτα ἔλεγεν, οὐκ ἀτολμος ὢν τοῖς κινδυνώδεσιν ἀνὴρ, καὶ εὐπαθὴς, ἐνθὺς ἀνίστατο, καὶ ἄδδυεν ἐπὶ τὴν Ἄλπειαν.

Δεκίμῳ δὲ ἀπεπεπαγότι τὴν πολιορκίαν ὁ φόβος ἐς τὸν Καίσαρα ἀνεκάστετο. τὰς γὰρ ὑπάτων ἀπεσταλμένας ἀγγελίας ὡς ἐχθρὸν ἐδεδίκει. τάς τε οὖν γεφύρας τῶν ποταμῶν διέκοπτε πρὸ ἡμέρας, καὶ κελητίωνας ἐς τὸν Καίσαρα ἀπέστελλεν, ἐμμαρτύρῳ μὲν ὡς αὐτίῳ τῆς σωτηρίας, ἠξίου δὲ μέσον ἔχοντα τὸν ποταμὸν, ἐς λόγους οἱ συνελθεῖν ἐπὶ μάρτυσι τοῖς πολίταις· πείσειν γὰρ ὅτι δαιμόνιον αὐτὸν ἔθλαψεν ἐς τὴν Καίσαρος ἐπιβουλὴν ἐπηγμένον ὑφ' ἑτέρων. Καίσαρος δὲ τοῖς ἥκουσιν ἀπεκεκλιμένου τε πρὸς ὀργὴν, καὶ τὸν χάριν οὐ διδόντι οἱ Δεκίμου διωνυμένου, ἃ γὰρ Δεκίμου ἐγὼ πάρειμι θελησόμενος, ἀλλ' Ἀντωνίου πολεμίου, ᾧ μὴ καὶ σωθῆναί ποτε θέμις· Δεκίμῳ δὲ ἡ φύσις ἔδωκε ἐς ὄψιν ἢ λόγους ἐλθεῖν ἐπιτρέπῃ, συζεῦξαι μέντοι μέχρι τοῖς ἐν Ἄρει δικεῖ. πυθόμενος δὲ τάντων ὁ Δέκιμος, ἔστε τε πρὸ τῶν ποταμῶν, καὶ καλῶν ὀνομαστὶ τὸν Καίσαρα, σὺν βοῇ τὰ γράμματα τοῦ βουλῆς ἀναγινώσκει διδύσης οἱ τὴν Κελτικὴν ἡγεμονίαν, ἀπηγόρευέ τε Καίσαρι χωρὶς ὑπάτων μὴ περᾶν τὸν ποταμὸν ἐς ἀλλοτρίαν ἡγεμονίαν, μηδὲ ἐπὶ Ἀντώνιον ἔπ χωρεῖν, αὐτὸς γὰρ αὐτὸν διώκων ἥξοι. ὁ

præstò erit Ventidius ducens è Piceno tres legiones, & Lepidus ac Plancus pro societate validas opes ad hostem debellandum nobis conferent. Hæc locutus vir in periculis intrepidus statim iter versus Alpes ingressus est. Antonius Mutinæ obsidionem relinquit.

Decimus, obsidione exemptus, metuere sibi cœpit à Cæsare: sublatis enim consulibus ut inimicum timebat. Itaque ante diem rupto ponte fluminis, in lembo ad Cæsarem misit, qui gratias tanquam servatori agerent, postularéntque ut in ripam adversam procederet ad colloquium arbitris civibus: se enim declaraturum, infelicitatis suæ magis quàm culpæ fuisse conspirationem illam cum ceteris. Quúmque Cæsar hoc audito ìratè respondisset, nullam se reposcere gratiam, nec ad eum servandum se venisse, sed ad bello persequendum Antonium, nefarium & perpetuum hostem patriæ: ceterùm ut in colloquium admittat Decimum, pietatem non finere: se tamen non obstare quominus sit incolumis, quandiu magistratibus urbanis placuerit. His cognitis Decimus prodiit ad fluvium, vocatóque nominatim Cæsare, clara voce de scripto recitavit senatusconsultum, quo Galliam provinciam acceperat, eíque denuntiavit ne trajecto fluvio sine consulibus alienam provinciam invaderet, néve contra Antonium ulterius Decimus à Cæsare colloquium petit.

procederet: se enim ad eum persequendum sufficere. Ille quam-

vis sciret senatum ei hos animos addere, possetque unico jusso eum in suam potestatem redigere, tamen adhuc abstinuit: &
574 ad Pansam profectus Bononiam, rem omnem senatui perscripsit: idem & Pansa fecit. Cicero in Urbe has literas pro concione recitavit ut consulis, alteras Cæsaris in senatu solummodo. Retulit etiam ut ob profligatum Antonium supplicationes quinquaginta dierum decernerentur ex S. C. quot neque Gallico tumultu unquam, neque alio bello decretæ fuerant. Exercitum consulum Decimo dandum censebat, quamvis Pansa etiam tum superstite (jam enim deploratus fuerat) & imperium soli Decimo committendum contra Antonium, votáque publicè nuncupanda pro ejus victoria: tanto furore præter decorum concitus erat in Antonium. Rursúmque postulavit ut duabus legionibus, quæ ab Antonio defecerant, ex ærario repræsentarentur illi promissi quinquies milleni sestertii victoriæ nomine, quasi jam debellatum esset: utque perpetuum jus haberent coronas frondeas gestandi festis diebus: Cæsaris autem nec nomine tenus facta est mentio in eo S. C. ita statim contemnebatur, quasi sublato jam Antonio. Lepidum etiam & Plancum atque Asinium per literas jusserunt bellum inferre Antonio.

In Antonium quid decerni velit Cicero & quid in gratiam Decimi Bruti.

Cæsaris contemptus.

ὃς ἤδει μὲν ὑπὸ τῆ βουλῆς αὐτὸν εἰς τόδε τῶν θρασύτητα ἀφεθέντα, δυνηθεὶς δ' ἂν ἐκ τοσούτου ἐλεῖν, ἐφείδετο ἔτι, ἕως τὸν Πάνσαν ἐς Βονωνίαν πέμψας, γράφει τῇ βουλῇ τῶν ὑπάτων· γράφει δ' ὁ Πάνσας. ὁ Κικέρων δὲ Ῥώμῃ τὰ μὲν ἐς τὸν δῆμον ἀνήγγειλεν ὡς ὑπάτου, τὰ δ' ἐς Καίσαρος τῇ βουλῇ μόνον. ψῆφος πέμπτη Ἀντωνίῳ πεντήκοντα ἡμέρων ἱερὰς ἐψηφίζετο, ὅσους ἔτι ἐπὶ Κύνῃ ἄλλῳ ἐπὶ ἄλλῳ πολέμῳ ποτὲ ἐψηφίσαντο Ῥωμαῖοι, ὁ δὲ τροπὸς τῶν ὑπάτων ἰδίδου Δεκίμῳ, καίπερ πᾶσι τοῦτο (ἤδη γὰρ ἀπεγνώσκετο) τροπεὺς ἐπὶ τὸν Δεκίμου ἀπέφηνεν ἐπ' Ἀντωνίῳ μόνῳ εἶναι, καὶ ἐυχὰς δημοσίας ἐπὶ τῷ Δεκίμου Ἀντωνίου θεοῖς ἀνθρώποις τε σοῦτον ὧν οἷσπερ αὐτὸς ὁ Ἀντώνιος καὶ ἀπειρομαλία, ἑορτὴν ἐπὶ αὖθις τοῖς δύο τέλεσι τοῖς ἀπ' Ἀντωνίου μεταστᾶσι τὰς ἐκείνων στρατηγίδας τοῦ κοινοῦ ἑκατὸν μυριάδας ἀργυρίου καὶ τὰς ἐπινικίους δραχμὰς πεντακισχιλίας, ὡς ἤδη νενικηκόσι, καὶ στέφανον αὐτοῖς ἐν τοῖς ἑορτοῖς ἐπὶ θαλλοῦ στεφθέντας· στεφθεὶς δὲ Καίσαρ ὁ υἱὸς ὧν ἐν τοῖς γράμμασι, οὐδὲ τοιοῦτον ὄλως· ὅτως αὐτὸν κατεφρόνησε, ὡς Ἀντωνίου ἡττηθέντος. ἔγραφον δ' ἐς Λεπίδην καὶ Πλάγκον καὶ Ἀσινίῳ πολέμιον, ὅπως τιμωρήσαιντο Ἀντώνιον. καὶ τὰ μὲν ἐς τὸν ἐν Ῥώμῃ.

Πάνσας δ' ἐν τῷ τραύματι ἀποθνήσκων, Καίσαρα εἰ παρείη, σαφῶς ἔφη, Ἐγὼ τῷ σῷ πατρὶ φίλος ὧς ἐμαυτῷ, καὶ

Pansæ moribundi adxit, Ego tuo patri tam amicus fui quàm mihi ipse, mortuum

» ἴσον

» θέντα ἢ σὸν ἔχειν ἐπαμυνέων, ἐδὲ
» τοῖς πλείοσι μὴ συμπαθῆς, οἷς
» μὲν δὴ ἐσὺ καλῶς πειθὼν ἀπήκε-
» σας, κρίτος στρατὸν ἔχων. δείσαν-
» τες δ' οὐ δρᾶν σε ἐς Ἀντώνιον φι-
» λοτιμήσεσθαι, κἀκεῖνον ἐς τὴν Καί-
» σαρος γνώμην φανέντα, διαφε-
» ρομένοις ὑμῖν ἐφήσθησαν, ὡς ἐς
» ἀλλήλους συντελεσθησομένοις· ἐπεὶ
» δὲ σε καὶ στρατῷ διαπρέπειν εἶδον,
» ἐσπουδάζοντο ἐν τοῖς ἐπέσι ἐς ἀσθε-
» νέσι ἡμῖν, οἷα μειρακίσκον σεβα-
» ζόμενοι· σὺ δ' οὐ πρεσβυτέρου τι-
» μῆς τότε μᾶλλον ὀφθέντος, ὅτε
» τὴν ἀρχὴν ὑπὸ σῷ στρατῷ σοι δε-
» δομένην ἐκ ἐδέξω, διεμαχέσαντο,
» οὐ συστρατηγεῖν σε ἡμῖν ἀπέφη-
» ναν, ἵνα σοι τὰ δύο τέλη τὰ
» πρακτικώτερα ἀπασπάσωμεθ', ἐλ-
» πίσαντες ἡττηθέντος ὑμῶν ἑτέ-
» ρου, τὸ ἕτερον ἀσθενέστερόν τε ἐὸν
» μόνοι ἴσεσθαι, καὶ μετ' αὐτὸν ἤδη
» πᾶσιν τῷ Καίσαρος ἐτοιμείαν
» καθελόντες, ἀναξειν τῷ Πομ-
» πηΐῳ. τόδε γάρ ἐστιν αὐτοῖς τῶ γνώ-
» μης τὸ κεφάλαιον· ἐγὼ δὲ Ἱρ-
» τῳ τὸ ὑποτεθραμμένον ἐποιεύμην
» μίχεα συσείλαι τὸ Ἀντώνιον ἐπι-
» πολάζοντα ὑπερφίαι· ἡτιώμεθα
» δὲ σοί συμπλάκεσθαι ἐπενοεύμην,
» ὡς τῇ Καίσαρος φιλίᾳ τόδε χα-
» λεπήνειον ἔχοντες ἀπόδεσιν, καὶ
» μόνον τῇ μοίρᾳ χρησιμώτατον
» ἰσόμενον ἐς τὰ μέλλοντα· τοῦτο
» δ' οὐκ ἦν ὄνειρεν σοι ὑποτε-
» θέν, ἡτιημένου δὲ τοῦ Ἀντω-
» νίου, καὶ Ἱρτίου τεθνεῶτος, κεί-
» μοι τὸ χρεὼν ἀπιόντος, ἐν
» καιρῷ λελεκται, ἐκ ἵνα μοι χα-
» ρισῆς χάριν ἀποθανόντι, ἀλλ'
» ἵνα σῳ δαιμονίᾳ μοίρᾳ χρώ-
» μενος, ὡς τὰ ἔργα ἀποδείκνυ-

autem ulciſci non fuit mihi integrum, neque non conſentire cum pluribus, quorum autoritati tu quoque ut debuiſti, obſecutus es, quamvis haberes exercitum. Qui principio timentes te ac Antonium, & ipſum Cæſari ſtudioſiſſimum, veſtra diſſenſione gaviſi ſunt, putantes utrumque mutua conflictatione perituros: ubi verò etiam te exercitum habere viderunt, allicie-bant ſpecioſis & exigui momenti honoribus, ut adoleſcentulum: ſed poſtquam animoſum te ac moderatum ſenſerunt, tum quum oblatum ab exercitu magiſtratum accipere noluiſti, territi juſſerunt te pari nobiſcum jure habere imperium, ut duas legiones rebus gerendis aptiſſimas à te diſtraheremus, quòd ſperarent altero noſtrum victo, alterum debiliorem & ſolum fore: atque ita ſublatis omnibus Cæſarianis, Pompeianos redituros ad tractationem reipublicæ: hæc enim eſt eis conſiliorum ſumma. Ego verò & Hirtius mandata fecimus, donec repri-meremus Antonii nimiam ſuperbiam: victum autem cogitabamus tibi reconciliare, ut hanc amicitiæ gratiam referremus Cæſari, & partibus noſtris conſuleremus in poſterum. Hoc conſilium indicari tibi non expediebat antea: nunc victo Antonio, Hirtio mortuo, me in fata concedente, opportunè prolatum eſt: non ut mihi defuncto habeas gratiam, ſed ut felici genio na-

Cæſarem verba.

575

Aperit Cæſari conſilium ſenatus de ipſo & Antonio.

Hirtius & Panſa Cæſaris amici.

tus, ſicut conjicere licet ex tuis geſtis, ſcias quid tibi ſit utile, ſimúlque meam ac Hirtii tum voluntatem tum neceſſitatem. Exercitum igitur quem nobis dediſti, æquum eſt reddi tibi, ídque facio: tirones autem ſi potes retinere, etiam hos tibi tradam: quòd ſi nimis verentur ſenatum, quando præfecti eorum ut obſervarent nos miſſi ſunt, & invidioſum parúmque tempeſtivum tibi videtur eos accipere, Torquatus accipiet. His dictis, & tironibus quæſtori traditis, expiravit. Porrò quæſtor ex mandato ſenatus Decimo eos tradidit. Hirtium & Panſam Cæſar illuſtri honoratóque funere in Urbem miſit.

Hirtius & Panſæ funus.

Per idem tempus in Syria Macedoniáque hæc geſta ſunt. C. Cæſar quum per Syriam iter faceret, legionem in ea reliquerat, jam tum de Parthico bello cogitans: hujus curam Cæcilius Baſſus habebat, præfecturæ verò dignitas erat penes Sex. Julium gentilem Cæſaris, adoleſcentem, qui voluptatibus vacans legionem indecenter ſecum circumducebat. Id reprehendentem Baſſum aliquando rejecit cum contumelia: & aliquanto pòſt quum vocanti obediret tardius, juſſit eum attrahi. In eo tumultu quum ad manus ventum eſſet, exercitus non ferens inſolentiam, jaculis confixit Julium: móxque ſecuta eſt pœnitentia & metus à Cæſare. Itaque conjurarunt, ni venia fidéſque ſibi daretur, uſque ad mortem ſe decer-

Cæcilius Baſſus.

Sex. Julius.

Ejus contumelia in Baſſum.

Ejus interitus.

576

,, σι, τά τε σαυτῷ συμφέροντα γι-
,, γνώσκης, καὶ τῷ ἐμῷ & Γ' ρπ
,, σωφρονεῖν τε καὶ ἀνάγκῃ. ἢ
,, οὖν φρατὸν ὃν αὐτὸς ἡμῖν ἐδωκα
,, εὐσεβοφάσιστον ἀποδοῦναί σοι, καὶ
,, παραδίδωμι. τὰς δ' ἀκλύδας
,, μὴ κατδέξεις λαοῦν, καὶ τάχ' ἂ
,, παραδώσω· εἰ δ' ἐτεθήπασι τῶ
,, βουλῇ ἀμείτως, ὅτι καὶ αἱ ἀ-
,, χοντες αὐτῶν φύλακες ἡμῖν ἐ-
,, πέμφθησαν εἶναι, & τί, π ὑμῖν
,, ἐπίφθονον ἔχει στι, καὶ σὺ τὸ
,, δέοντ' ἐξακριβοῖ σι, ὁ ταμί-
,, ας ἐπιλήψεῖ Τορκουάτ'. Ταῦ-
τα εἰπὼν, καὶ τῷ ταμίᾳ τὰς ἀκλύ-
δας ἐγχειρίσας, ἀπέθαν. καὶ τὰς
δὲ μὲ ὁ ταμίας, κατὰ διάταξιν
ἡ βουλῆ, Δεκίμῳ παρέδιδου, Γ'
τιον ὃ & Πάνσαν ὁ Καῖσαρ ἐπῆ-
νως ἔθαπτε, καὶ ἐς Ρ'ώμην ἐπέ-
πε μετὰ τιμῆς.

Τῷ δ' αὐτῷ χρόνῳ καὶ τὰ Συ-
ρίαν & Μακεδονίαν πρᾶξις ἐγίνετ'
Γάϊος Καῖσαρ· ὅτε Συρίαν διώδ,
τέλ' ἐν αὐτῇ καταλελοιπ', τὰ
Παρθυαίους ἤδη διανοούμεν', πό-
του τὸ μὲν ἐπιμέλειαν Κικιλί
Βάσσ' εἶχε, τὸ δὲ ἀξίωμα Γ' ου-
λί' Σέξ' μειρακίου αὐτῷ Κ'
Καίσαρ' συγγενὲς, ὅπερ ὀκλαζο-
μενον ἐς τρυφὴν τὸ τέλ' ἀχθο-
νως ἐπήγε παντοίᾳ· μεμψαμέν
δ' τῷ Βάσσῳ ποτὲ σὺν ὄχλῳ, & κ
λῶν αὐτὸν ὕστερον, ἐπεὶ βραδέως ὑπ
ήκουσεν, ἄγειν ἐκέλευσεν· ἐκταρα
θορύβου δ' καὶ πολλῶν θροούμεν, ὁ
τρατιὰ τὸν ὕβριν ἐφέρουσα, τὸ
Γ' ούλιον κατηκόντισε, καὶ εὐθὺς ὧ
μετάνοια, & θεὸς ὃν δ' Καίσαρ
συνομόσαντες οὖν, εἰ μή τις αὐ
τοῖς συγγνώμη & πίστις γένοιτο, μέ-

γρι

χελ ἰωνάτου Δολοβελλίαν, καὶ ἐς αὐτὸ Βάσσον ἀναγκάσαντες, ἄλλο στράτευμα ἐπιλεξαν τέλος ἢ συνεγύμνασαν. ὧδε μὲν τισὶ δοκεῖ καὶ Βάσσου δοκεῖ, Λίβωνι δέ, ὅτι τῆς Πομπηΐου στρατιᾶς ἡγούμενος, καὶ μετὰ τὴν ἧτταν ἰδιωτεύων ἐν Τύρῳ, διέφθειρε τινὰς ἐκ τέλους, διαχρήσασθαι τὸν Σέξτιον, καὶ τὴν Βάσσῳ σφᾶς ἐπιχείρεσιν· ὁ πατὴρ δὲ ἐκτήσατο, Ξέστιον Μούλκιον οἷδε μετὰ τελῶν τινων ἐπιπεμφθέντα σφίσιν ὑπὸ Καίσαρος, ἐγκρατῶς ἀπεμάχοντο, ἕως ὁ Μούλκιος ἐπεκαλέσατο Μινούκιον Κρίσπον ἡγούμενον Βιθυνίας, ἐφίκετο αὐτοῖς βοηθῶν ὁ Κρίσπος τέλεσιν ἄλλοις τισίν. ὡς δὲ ὑπὸ τούτων ἐπολιορκοῦντο, ὁ Καίσιος ἐπιὼν ἐπείξει καταλαβών, τά τε τῆς Βάσσου δύο τέλη περιλαμβάνει αὐτίκα, καὶ τὰ τῶν πολιορκούντων αὐτὸν ἐξ φιλίας τε παρῆλθόντων, ἐς ὡς ἀνθυπάτου κατηκόων γνωμένων· ἐψηφίσω γὰρ, ὡς μοι ἐπεφήνατο, πάντας ὑπακούειν Καισίῳ τε καὶ Βρούτῳ. ἄρτι δὲ καὶ Ἀλβῖνος ὑπὸ Δολοβέλλα πεμφθεὶς ἐς Αἴγυπτον, ἐπανῆλθεν ἐξ αὐτῆς τέσσαρα τέλη τῶν τῆσδε Πομπηΐου τε καὶ Κράσσου ἀλλοφύντων, ἢ ὑπὸ Καίσαρος Κλεοπάτρᾳ καταλελειμμένων, καὶ αὐτὸν ὁ Καίσιος ἀθλίως ἐπιπεσόμενον, ἐν τῇ Παλαιστίνῃ ἐπελάβετο, ἐς ἠνάγκασεν αὐτῷ ἐπεσθαι θέσθαι τοῖς τέσσαρσι μόνοις ἐπὶ ὀκτώ. ὧδε μὲ δὴ Καίσιος ἐκ παρῆδεξου δυοδέκα τελῶν ἀθρόως ἐκράτει, ἐς Δολοβέλλαν ἐκ τῆς Ἀσίας σὺν δύο τέλεσιν ἐλόντα

taturos: coacto etiam Basso ut fieret ejus conjurationis socius, ex novo delectu alteram legionem confecerunt, & assuefecerunt eisdem quibus ipsi utebantur exercitiis. Hæc de Basso quidam produnt: Libo verò, militasse illum Pompeii auspiciis: quo victo privatum egisse Tyri, corruptísque quibusdam legionariis effecisse ut interfecto Sexto ipsum sibi ducem assumerent. Utcunque est, Sextius Murcus cum tribus legionibus à Cæsare contra eos missus, magna vi repulsus est, donec Minutius Crispus è Bithynia cui præerat vocatus cum aliis tribus legionibus venit in ejus auxilium. Ab his quum illæ duæ legiones obsidione premerentur, superveniens repentè Cassius obsessos in fidem recepit, simúlque alias sex earum oppugnatrices in partes suas & amicitiam pellexit, quibus pro consulari potestate præesset. Nam senatusconsulto edictum fuerat omnibus, sicut jam diximus, ut Cassii Brutíque imperata facerent: nec multo antè Albienus à Dolobella missus in Ægyptum, reduxerat inde quatuor legiones, Pompeii Crassíque cladis reliquias, aut ex eorum numero qui Cæsare discedente apud Cleopatram resedérant. Hunc Cassius in Palæstina eximproviso circumvenit, coegítque suis partibus accedere, non ausum quatuor suas opponere octo legionibus: atque ita præter opinionem duodecim in universum potitus, Dolobellam cum duabus ex Asia venientem, & Laodiceæ

Libo de Basso quid prodat.

Sextius Murcus.

Minutius Crispus.

Cassius.

Senatusconsultum in gratiam Cassii & Bruti.

Albienus.

Dolobella Laodiceæ

obsessus à Cassio & oppugnatus.

dicęæ tanquam amicum receptum, obsedit & oppugnavit: id quod senatui auditu pergratum fuit. De Macedonia verò Cajus Antonii frater cum Bruto contendebat fretus una legione, & quòd impar esset, ei struxit insidias: quas quum evasisset Brutus, vicissim eum excepit insidiis, cum toto exercitu, nec tamen ulla re læsit: sed suos jussit ut consalutarent adversarios: quúmque illi nec resalutarent, nec salutationem acciperent, incolumes passus est elabi ex insidiis: circumductóque per alias vias exercitu, in præruptis locis deprehensos rursum non est aggressus, sed salutavit: tum verò ut parcentem civibus, & dignum existimatione qua habebatur mitis & sapiens, admirati sunt & resalutarunt, transiérúntque ad eum. Cajus quoque se dedidit, & erat apud eum in pretio, donec convictus sæpe sollicitasse exercitum ad defectionem, occisus est. Ita & Brutus copias auxit ad sex legionum numerum: laudatáque virtute Macedonum, duas ex eis legiones uno delectu confecit, & Romano more in armis exercuit.

577

Caii, fratris Antonii, interitus.

Dum hæc in Syria Macedoniáque geruntur, in Italia Cæsar putans se affectum contumelia, quòd non ipse, sed Decimus electus sit imperator ad gerendum bellum cum Antonio, dissimulata ira triumphum ob rem feliciter gestam petiit: contemptus autem à senatu, quasi majora quàm pro ætate appeteret,

τε, καὶ ἐς Λαοδίκειαν ὑπ' ἀκμῆτος ἐσδεχθῆναι φιλοφρόνως ἐπολιόρκει· καὶ ἡ βουλὴ μαθοῦσα ἐφήδετο. Μακεδονίας δ' περὶ Γάϊος Ἀντώνιος ὁ Ἀντωνίου Μάρκου ἀδελφὸς Βρούτῳ διεφέρετο, καὶ ἐπολέμει τέλος ἔχων ἐν ὁπλίταις, καὶ τὸ βούτου ἱππικὸν συνῄρουσιν· ὁ δ' ἐκφυγὼν ἀντεπῆρεν, ὥστε ἀμφοτέρους ἐξελθεῖν στρατοπεδεύσαντας, ἀλλὰ διαστῆσαι τῷ ἰδίῳ στρατῷ τοὺς ἑκατέρων ἀσπασμούς. τὸ δὲ ἐπ' ἀντιπάμφρονι, ἐδόκει τῷ πλήθει ὑπερέχειν, μεθῆκεν ἀπιόντας ἐκ τῆς ὁδοῦ ἀπράκτους· καὶ δὲ ἄλλοις ἐπέλαβεν, αὐτὸς μὲν ὑπεκρύπτετο κατέσχεν, ὥστε πάλιν ἐκ ἐπεχείρησε, ἀλλ' ἠσπάσατο. οἱ δὲ ὡς πλῆθός τε ἀφειδόμορον, καὶ τὸ δοξῆ ἄξιον ἧς εἶχεν ἐπὶ σοφίᾳ τῇ πρώτῃ, ἠγάπητο καὶ ἀντησπάσαντο, καὶ ἐς αὐτὸν μετεβάλοντο· ἐπέτρεψε δ' ἑ ὁ Γάϊος ἑαυτὸν, ὡ ἐν τιμῇ ὢν τῷ Βρούτῳ, μίαν τῶν πολλάκις ἀμφοτέροις ἐλεγχθεῖσαν ἀνῃρέθη. ὅτω μὲν δὴ καὶ Βρούτῳ τῶν ἑτέρων στρατῶν ἐξ ἐγίγνετο πλῆ, καὶ Μακεδόνας ἐπαιρῶν, δυὸ τέλη κατέλεξεν ἐξ αὐτῶν, καὶ ἐν τῶν Ἰταλικῶν τρόπον καὶ παῖδ' ἐγυμνάζετο.

Τοιαῦτα μὲν δὴ καὶ τὰ περὶ Συρίαν καὶ Μακεδονίαν ἦν. ἐν δὲ τῇ Ἰταλίᾳ ὁ Καῖσαρ ἐν ὕβρει φέρων, ἀντὶ δ' Δέκιμον ἡρημένον στρατηγὸν ἐπὶ Ἀντώνιον, τῶν μὲ ὀργὴν ἐπεκρύπτετο, θριάμβου δ' ἐπὶ τοῖς εἰργασμένοις ἤτει· καταφρονούμενος δ' ὑπὸ τῆς βουλῆς ὡς πρεσβυτέρας τῆς ἡλικίας ἐπιτοῦ, ἐδεῖτο

μὴ

μὴ διαφθαρέντος Ἀντωνίου μᾶλλον ἐπικαταφρονηθείη, καὶ τὰς ἐς αὐτὸν συμβάσεις ἐποιήσ, κατὰ καὶ Πάνσας αὐτῷ διεσημήνατο ἀποθνήσκων. τούς τε οὖν ἀλωβήτους ἐκ τοῦ ἑαυτοῦ στρατοῦ ἡγεμόνας ἢ στρατιώτας ἐφιλανθρωπεύετο, καὶ τοῖς ἰδίοις ἐγκατέλεγε, καὶ τοὺς ἐθελοντὰς αὐτῶν ἐς τὸν Ἀντώνιον ἐπεμπεν, ὡς εἰ δὲ ἐχθρὸς ἀνήκεστον ὡς αὐτὸν ἴοιτο, Οὐεντιδίῳ τε τῷ Ἀντωνίου φίλῳ μετὰ τριῶν τελῶν ὑπὸ παρασπονδοῦσιν, καὶ δεινῶς ἐμβαλὼν, ἔπραξε μὲν οὐδὲν πολέμιον, εἰδέναι δὲ ὁμοίως σωφρονοῦντι, καὶ ἐς τὸν Ἀντώνιον ἀδεῶς ἀπιέναι μετὰ τοῦ στρατοῦ, καὶ μέμφεσθαι τὸ ἐς τὸ κοινὸν συμφέρον ἀγνοοῦσιν· ὧν Οὐεντίδιος συνεὶς, ἐς τὸν Ἀντώνιον ἀπῆλθε. ὁ δὲ Καῖσαρ καὶ Δέκιόν τινα ἡγεμόνων Ἀντωνίου ἐπὶ Μουτίνῃ ληφθέντα διὰ τιμῆς ἄγων μεθῆκεν, εἰ θέλει, ὡς τὸν Ἀντώνιον ἀπιέναι, καὶ πεισθησόμενον ὡς τὰ ἐς τὸν Ἀντώνιον γνώμης, πολλὰ ἔφη συμβουλεύσειν τοῖς εὖ φρονοῦσιν ἐξενδοιαζόντως, τοῖς δ' ἄφρασιν ἐᾶν τὰ πλείονα δρᾶσαι. Ἀντωνίῳ μὲν δὴ ταῦτα ὁ Καῖσαρ ἐσήμαινε· Λεπίδῳ δὲ καὶ Ἀσινίῳ σαφέστερον ἔτι περὶ τῶν ἐς αὐτὸν ὕβρεως, καὶ τοῦ τῶν σφαγίων ἀθρόας ἀναγωγῆς ἐπέστελλεν, ἐμφοβῶν αὐτοὺς, μὴ ἐς χάος τὴν Πομπηίαν ἐπιπρεσίας καθ' ἕνα τὸν Καίσαρα ἕκαστος ὁμοίως Ἀντωνίῳ πίθοι, καὶ κεῖνῳ δὲ ἀφροσιώλῳ καὶ ὑπερόψιαν τοῦδε τοῦ θείους τοῦδε παθόντι· ἠξίου τε ἐς μὲ ὑποπτέπειαν τῆς βουλῆς εἶναι κατηκόους, ἐς ὃ τὸ σφέτερον ἀσφαλὲς συμφρονέοι, ἕως ἔτι δυνάιντο, καὶ veritus ne deleto Antonio magis etiam contemneretur: cupivit cum eo redire in gratiam, juxta Pansæ morientis monita. Quapropter captivos ex ejus exercitu tam duces quàm milites comiter habuit, & allegit in suorum numerum: aut, si mallent ad illum redire, dimisit: ne videretur cum implacabili odio prosequi. Quumque castrametatus esset prope Ventidium, amicum Antonii, præfectum tribus legionibus, contentus ei timorem incussisse, nihil hostile egit præterea: sed potestatem ei fecit vel transeundi ad se, vel intrepidè abeundi ad Antonium cum exercitu, opprobraturum ei communis utilitatis ignorantiam. His intellectis ille ad Antonium profectus est. Cæsar verò etiam Decium quendam ex Antonianis ducibus ad Mutinam captum, & in honore habitum permisit si vellet redire ad imperatorem suum: percontantíque quo animo esset erga Antonium, ait se jam multa signa ostendisse rectè sapientibus, ceterùm imprudentibus ne plura quidem satis fore. His Antonio significatis, Lepido Asinióque apertius etiam de illata sibi contumelia, déque parricidarum promotione repentina scripsit: injiciens eis metum, ne in gratiam Pompeianæ factionis alius post alium affligerentur, sicut Antonius, qui per imprudentiam, nihil tale metuens, in eam calamitatem inciderat. Monebat etiam, debere eos in speciem parere senatui, inter se autem securitatis causa conspirare dum

Cæsar quare cupit cum Antonio redire in gratiam.

Cæsaris artes.

578

dum licet, & Antonio hæc exprobrare: imitandósque legionarios, qui ne finita quidem militia dispergantur, quo minùs pateant inimicorum insidiis, malintque conjunctis viribus deduci in aliquam coloniam, quàm singuli frui patria. Dum ita literis Cæsar pertentat Lepidum & Asinium, Decimi vetus exercitus laborabat, quòd ex nimia repletione, famem secuta, creparent milites: novus verò qui ex tironibus constabat, rudis erat. Ei Plancus se conjunxit cum suis copiis, & Decimus senatui scripsit, brevi fore ut Antonius errabundus in casses ipsius incidat, nauseans jam rerum præteritarum fastidia. Hæc audita Pompeianos miro affecere gaudio, ut exclamarent nunc demum se recepisse libertatem pristinam, & sacris operarentur singuli: móxque decemviri crearentur, ut rationem magistratus reposcerent ab Antonio: qui gradus erat ad antiquanda acta Cæsaris: nam ille nihil aut parum suo arbitratu, sed omnia ex Cæsaris commentariis administraverat. Id compertum habens senatus, quædam ex eis per occasionem fecit irrita: tunc verò sperabat fore ut universa abolerentur. Statímque decemviri edictum posuerunt, ut quisquis aliquid accepisset ab Antonio consule, confestim scripto profiteretur, additis gravibus minis, si quis contra fecerit. Deinde in reliquum ejus anni consulatum Pompeiani petierunt, in locum Hirtii Panságque, quem etiam

Legionarii.

Fames in castris Decimi.

Victoria cantata ante triumphum.

Decemviri creati.

Decemvirorum edictum.

ὀνειδίζειν ταῦτα Ἀντωνίῳ, μιμούμενοί τε τοὺς ὑπὸ σφίσιν ἐκλιπόντας, καὶ ἀμελυομένους, ὅσῃ ὅπω παύσωνται τῶν στρατειῶν, ἵνα μὴ τοῖς ἐχθροῖς εἶεν εὐεπίθετοι, ἀλλ' ἀθρόοις τε ἀλλοτρίῳ συνοικίζεσθαι μᾶλλον ἐθέλοντες, ἢ καθ' ἕνα τὴν πατρίδων ἀπολαύειν. ταῦτ' οὖν ὁ Καῖσαρ Λεπίδῳ τε ἐπιστέλλει καὶ Ἀσινίῳ· Δεκίμῳ δὲ ὁ ἀρχαῖος στρατὸς ἐνόσει, πιπλήμπρη τε λιμοῦ, καὶ τὰς χασίερως κατιόντων, ὁ τε νεοστράτευτος, ἀγύμναστος ἔτι ὢν· πλάγκος δ' ἀσπάζεται μὲν ἐκεῖνον στρατῷ, καὶ ὁ Δέκιμος ἐπέστελλε τῇ βουλῇ τὸν Ἀντώνιον ἀλώμυμον κυνηγετήσειν, ναυτικῶν περ ἤδη γεγενότων· εἰ τε Πομπηϊανοὶ πυθόμενοι ἀνεμιμνῄσκοντο, ὡς διεφάνησαν, ἐκθοῶντες ἀρτίως τὴν πάτριον ἐλευθερίαν ἀπειληφέναι, καὶ θυσίας καθ' ἑαυτοὺς ἦσαν, ἐς χεῖρας ἦλθον ἀνδρῶν ἐς ἑβδομήκοντα τῆς Ἀντωνίου, ἀφῖκτο δὲ τοῦτο ὧδε ἐς ἀκρόασιν τῶν ὑπὸ Καίσαρος διαπεπραγμένων. Ἀντώνιος δὲ ὁδὲν αὐτὸς, ἢ πάνυ σμικρὰ, πολλῷ ἦν ὧν τῶν Καίσαρος ὑπομνημάτων διοικητής. καὶ τάδε σαφῶς εἰδυῖα ἡ βουλὴ, τὰ μὲν πρὸ αὐτῶν ἐπὶ ἀφαιρέσει ἐθέλουσι, ἀθρόα ἦν ἔτως ἤλπιζε διαλύσειν. οἱ μὲν δὴ ἑκὼν ἀφύλακτοι, ὅπῃ τις λάθοι τῷ ἀρχῷ Ἀντωνίου, πάντας αὐτίκα ἀπογράφεσθαι καὶ διδάσκειν, ἀπειλάς τε τοῖς ἀπειθοῦσιν ἐπετίθεσθαι, καὶ τῷ ὑπάτῳ ἀρχὴν ἐς τὸ λοιπὸν ἔτους οἱ Πομπηϊανοὶ μετῆσαν ἀντὶ Γρύπου τε καὶ Πάνσα, μετῆγε δὲ καὶ ὁ Καῖσαρ, ὃν

ἐς τὸν

ἐς τὸν βουλὸν ἔπ πέμπων, ἀλλ' ἐς τ Κικέρωνα ἰδίᾳ, καὶ αὐτὸν παρεκάλει καὶ συναρχεῖν, ὡς Κικέρωνα μ τὸν ἀρχὸν διοικήσοντα στρατηγοῦντός τε καὶ ἐμπειρότερον ὄντα, αὐτὸς δὲ τὴν ἐπωνυμίαν καρπωσόμενον μόνον, ἐς ἀπόθεσιν τῶν ὅπλων σύντροπῆ, ἃ δὴ καὶ πρόθυμον ἐνεκα τ θρίαμβον αἰτήσειν. Κικέρων μ δὴ τούτοις ἐπαρθεὶς ἀφ' φιλαρχίαν, ἔλεγχον αἰσθόμενος ἀπορρήτων ἐν τοῖς ἔξω στρατηγοῖς ὑποψομένων, καὶ συμβουλεύειν δοκοῦντα τ ἄνδρα ὑποφυόμενον, ἐς στρατὸν ἔπ ἄρχοντα πολλοῦ, ἀναγκάζ τε πρὸς ἡλικίαν ἄρχοντ ἐν τῇ πόλει μᾶλλον, ἢ μειώσοντ ἐν ὅπλοις, ὡς οἱ ἄνπ μὴ πράξεις τοῦτο τὸ τῇ βουλῇ συμφέρον, κελεύειν αὐτὸν σωτηρίᾳ τ τινὰ πρεσβυτέρων ἔμφρονα, τ ἐκείνῃ νεότητ ἐγκρατῆ παιδαγωγὸν. ἀλλὰ Κικέρωνα μ ἢ τε βουλὴ τ φιλαρχίας ἐφύλαττε, ἐ οἱ συγγενεῖς μᾶλιστα τ σφαγέων ἐνίεσαν, δεδιότες μὴ αὐτὸς ὁ Καῖσαρ πίσυτο ὑπατεῖον.

Ὑπερθέσεων ὂ ἐπὶ τῇ χειροτονίᾳ γιγνομένων ἐνόμων κ ποικίλας αἰτίας, ὁ Ἀντώνι ἐν τῷ τὰς Ἄλπεις ὑπερβαλὼν, Κυλεῶνα πείσας τ ἐκ Λεπίδου φύλακα αὐτῶν, ἐπὶ τε ποταμὸν ἦλθεν, ἔνθα ἐστρατοπεδευμένου ἤδη ὁ Λέπιδο, κ ὅτε χαράκωμα ἐβάλετο, ὅτε παρῆν, ὡς δὴ φίλῳ προσστρατοπεδεύων· ἀμοιβαίως ὂ ἦσαν ἐς ἀλλήλους πυκνοί, Ἀντωνίου μὲν ὑπομιμνήσκοντ φιλίας τε κ χαρίτων ποικίλων, κ διδάσκοντ ὅτι μὲτ' αὐτὸν ὅμοια πείσονται κἀ-

Cæsar petebat, non jam senatum solicitans, sed privatim Ciceronem, rogans ut simul magistratum gereret: penes illum enim fore administrationem, ut longo usu peritum, sibi sufficere si fruatur solo honoris nomine, quo possit honestius arma deponere, ideóque etiam triumphum se petisse antea. Hac spe elatus Cicero potestatis cupidus, ait se intelligere inter provinciarum præsides agi de induciis, suadebátque ut officiis placaret hominem à se offensum, præfectum magnis copiis: facilius se laturum ut ille ante legitimam ætatem in Urbe magistratum gerat, quàm ut armatus inimicitias exerceat. Et ne quid præter utilitatem senatus faciat, hortabatur ut è senioribus aliquem prudentem sibi asciscceret, ceu pædagogum ætatis immaturæ. Hanc Ciceronis ambitionem senatus risit, resistentibus illi maximè percussoribus, quòd timerent ne Cæsar consulatum adeptus pœnas de eis sumeret. Artes Octavii. 579

Quúmque ob varias causas differrentur comitia legitimè, interim Alpes superavit Antonius, permittente Culeone, qui à Lepido harum custodiæ præpositus fuerat: pervenítque ad fluvium ubi castra ille habebat, nec ullo vallo se muniit, ut qui ad amicum castra admovisset. Tum crebri ultro citróque commeabant internuntii, Antonio memorante amicitiam suam Culeo Aldpium custodiæ prepositus à Lepido.

variáque beneficia, & monente cavendum ne similiter affligan-

tur

tur singuli Cæsarianarum partium: Lepido verò senatus mandata causante, pacem tamen promittente, si eam servare per senatum liceat. At milites Lepidi vel quòd revererentur dignitatem Antonii, vel quòd sensissent internuntios, vel quòd placeret castrorum simplicitas, miscebant se Antonianis clàm primo, deinde apertè, ut popularibus & quondam commilitonibus, contemptis etiam tribunorum imperiis: & quo facilius conversari liceret, jungebant ripas fluminis ponte imposito navibus: & decumani, quos Antonius quondam, delectu habito, conscripserat, in castris ei præparabant omnia. Quod ubi sensit Laterensis, unus ex illustribus senatoribus, præmonuit Lepidum: quumque ille non crederet, jussit ut diviso in partes exercitu, alios alio quò opus videretur mitteret, ut appareret vel fides eorum vel proditio. Lepidus trifariam divisis copiis, jussit eas noctu exire præsidio, quæstoribus propinquantibus cum pecunia: illi quarta vigilia sumptis armis quasi ad iter, munitiora castrorum loca occupant, & portas aperiunt Antonio. Is rectà contendit ad Prætorium, militibus Lepidi eum deducentibus & ab ipso Lepido petentibus daret pacem ac veniam miseris civibus: qui sic ut erat discinctus è cubili ad eos prosiliit, pollicitúsque se id facturum, complexus est Antonium, & necessitatem excusavit. Nec desunt qui tradant eum supplicem

Laterensis senatoris consilium Lepido datum.

580

Lepidus à suis proditus.

ἕνα πάντες, οἱ τ' Καίσαρος ἐξήρτο φιλίας· Λεπίδου ᾗ τῷ μᾶλλον δεδιότος πολεμεῖν αὐτῷ κελεύουσιν, ὑπαχθουμβρου σφ' ὁμοῦ πολεμήσειν ἐκοντος· ὁ δὲ στρατὸς Λεπίδου τε τὸ ἀξίωμα αἰδούμενοι τὸ Ἀντωνίου, τ' Ἀφρικανόμβροι, τῷ φιλείσθαι αὐτὸ τ' στρατοπεδείας ἀγκόμβροι, ἐμείγνυντο τοῖς Ἀντωνίου λανθάνοντες, εἶτα φανερῶς, εἶα πολίτας τε ἀλλήλους συστρατώτας γνόμβροι, τούς τε χιλιάρχων κωλυόντων ὑπεῖπον, τὸ τ' ποταμὸν ἐς εὐμάρειαν τ' ἐμπορείας ναυσὶν ἐλεφύρωσαν, τὸ πλοῦμβρον δ' ἑκατὸν τελῶν ἐξεναγμβρόν ὑπὸ τ' Ἀντωνίου πύλαις, τ' ἔνδον αὐτῷ παρεσκεύαζεν. ὡς ἀφίκοντο Λατερήσιοι, τ' τις ἐκ τ' βουλῆς ἐπιφανῶν, ἐδεήθη τοῦ Λεπίδου, καὶ ἀπίστως ἐκάλει τὴν ταραχὴν ἐς πολλὰ διλωτὸν, ἐκπέμψαι κατὰ δή τινας χρείας ἰσοπόδειξιν ἢ τῆς εὐβουλίας ἢ τ' πίστεως· καὶ ὁ Λεπίδου ἐς τρία διελὼν, ἐκέλευε νυκτὸς ἐξορμᾶν ἐφυλάκων παμμιείων πλησιάζοντας· οἱ δὲ ἀμφὶ τὸν ἐχθίστων φυλακίαν, ὡς ἐς τὸν ἔξοδον ὑπελισσόμβροι, τ' ἐρυμνὰ τοῦ στρατοπέδου κατέλαβον, καὶ τὰς πύλας ἀνεώγνυον Ἀντωνίῳ· ὁ δ' ἐς τὸν Λεπίδου σκηνὴν ἐπ' ὀρθρου, τοῦ στρατοῦ πάντες ἤδη τοῦ Λεπίδου παρορμίσαντος αὐτὸν, ἐ τὸν Λεπίδου αὐτοῦ ἐκλιπόντος ἐκλιπόν τε καὶ ἔλεον ἐς αὐτομόλους πολίτας· ὁ μὲν δὴ Λεπίδου ὡς εἶχεν ἐκ τ' ὑπνῆς ἅζωστος ἐς αὐτοὺς ἐξέθορε, καὶ ἐπιγνέσθαι πεινόσῃ, καὶ τὸν Ἀντώνιον ἠσπάζετο, καὶ ἐξελογεῖτο τὴν ἀνάγκης· οἱ δὲ αὐτὸν καὶ σφέπ-

εται

τῶν Ἀντωνίῳ νομιζουσιν, ἄπρακτον μὲν ὄντα καὶ ἀτολμον· ἃ μὲν οὖν πασι τοῖς συγγραφεῦσι πίστιν, ἀδηλον ἐμοὶ πιθανον· οὐ γάρ πω τι αὐτῷ πολέμιον ἐς τὸν Ἀντώνιον ἐπέπρακτο δέους ἄξιον. ὅτω μὲ ὁ Ἀντώνιος ἐς μίαν δυνάμεως αὐξῆς ἐπῆρτο, καὶ τοῖς ἐχθροῖς ἤδη ἐπιφοβώτατος· τρισὶν γὰρ εἶχεν οὐ τ' ἐξανέστησε Μουτίνης, καὶ σὺν αὐτῷ λαμπρότατον ἱππικὸν, τέλη τε αὐτῷ τέλη καὶ τὴν ὁδὸν συστρατεύσαντα τὰ Οὐεντιδίου, ὁ Λέπιδος αὐτῷ συμμαχος ἐγίγνετο ἑπτὰ ἔχων ὁπλιτικὰ τέλη, καὶ πολὺ ὅμιλον ἄλλον καὶ παρασκευὴν ἀξιόλογον· καὶ τοῖσδε ὁ μὲν Λέπιδος ἐπωνομάζετο ἔτι, ὁ δ' Ἀντώνιος ἄπαντα διῳκεῖ.

Ἐξαγγελθέντων δὲ τῶνδε ἐς Ῥώμην, θαυμασὴ καὶ ἀφιδία ἐξαίφνης μεταπολὴ, τῶν μὲν ὀκνησάντων ἐς δεος, τῶν δ' ἐς θάρσος ὑπὸ δέους μεθισταμένων· αἵ τε στρατηγικαὶ τῶν δέκα ἀνδρῶν κατατάξεις σφίσιν ὕβριν, καὶ αἱ χειροτονίαι τῶν ὑπάτων ἐπεκτείνοντο ἔτι μᾶλλον, ἥ τε βουλὴ πέμπειν ὑποῤῥωστοῦσα, καὶ δεδιῶσα μὴ συνθοῖντο ἀλλήλοις ὅτι Καῖσαρ καὶ ὁ Ἀντώνιος, ἔπεμπε μὲν ἐς Βροῦτόν τε καὶ Κάσσιον κρύφα ὑπὸ σφῶν λάθριον καὶ Πάνσαν, ὡς ἐπὶ θήρας ἐς Ἑλλάδα ἐξιόντας, ἀμωύνειν αὐτοῖς ἐς ὃ δυνήσοιτο· μετεκάλει δὲ ὁμοίως τῶν ὑπὸ Σίξτιον δύο τέλη, καὶ τὸ τέταρτον ὠκείλευε Κορνιφικίῳ παραδοθῆναι τῆς ἑτέρας ἀρχοντι Λιβύης, καὶ τὰ τῆς βουλῆς φρονοῦντι· εἰδότες μὲν καὶ τοῦδε Γαΐῳ Καίσαρι ἐστρατευμένους, καὶ τὸ ὀκνηρὸν πάντα

accidisse genibus Antonii: quod, quamvis de homine segni & parum forti, nec omnes scriptores produnt, nec mihi fit verisimile: nondum enim quicquam hostile contra Antonium fecerat, cur timere deberet. Sic ille rursum ad magnam pervenit potentiam, jam inimicis formidabilis: nam præter eas copias quas à Mutina abduxerat, & cum his equitatum egregium, in itinere ei tres legiones ductu Ventidii se adjunxerant: & Lepidus in societatem receptus est, cum septem legionibus, ceteríque auxiliis & apparatu non contemnendo. quæ nomine quidem Lepidi erant, re autem vera ab Antonio regebantur. Lepidi ignavia.

His in urbem nuntiatis, rursum mira secuta est repentè mutatio: his qui modò contemptores erant metuentibus, aliis pro metu audaciam resumentibus. decemvirorum quoque edicta refigebantur contumaciter, & comitia consularia magis adhuc differebantur. Senatus etiam omnino inops consilii, timénsque ne Cæsar cum Antonio fœdus faceret, clàm ad Brutum ac Cassium misit ex ordine suo Lucium & Pansam, quasi ad visendum statum Græciæ, ut sibi opem ferrent pro viribus. Ex Africa quoque è tribus Sextianis legionibus duas accivit, tertiam tradi jussit Cornificio præsidi Africæ, foventi partes senatus: quamvis scirent hos militasse sub Cæsare & omnia ejus suspecta habe- Luceius & Pansa in Græciam missi à senatu.

581

haberent: sed eò cogebat inopia. quando & juvenem Cæsarem, ne se cum Antonio conjungeret, pari cum Decimo potestate, bello contra illum gerendo præesse jusserunt, pudenda inconstantia. At Cæsar jam exercitum exasperabat quòd non contenti ipsum continuis vexasse injuriis, etiam illos ad aliam expeditionem mitterent, nondum persolutis prioris nomine quinquies millenis sestertiis, monebátque ut eam pecuniam per legatos peterent: illi miserunt centuriones. Nec latuit senatum id ejus monitu fieri, proinde ait se responsurum per alios legatos: itaque missi sunt, præmoniti ut duas legiones, quæ ab Antonio transierant, adirent sine Cæsare, moneréntque ne spes suas collocarent in uno homine, malíntque adhærere senatui, cujus immortalis sit potentia, & conferre se ad Decimum, apud quem inventuros esse pecuniam. His cum talibus mandatis dimissis, decretum est ad præsens donativi dicti dimidium, & decemviri creati qui id dividerent, nec est additus eis Cæsar undecimus. Legati verò quum à duabus legionibus non admitterentur semoto Cæsare, reversi sunt infecto negotio. Tum Cæsar non amplius cunctandum ratus, nec per sequestros appellandum militem, ipse advocata concione injurias enumeravit illatas sibi à senatu, docens quòd hoc agatur, ut omnes Cæsariani singillatim opprimantur: monebátque

Pudenda senatus inconstantia.

Octavius injurias sibi à senatu illatas pro concione enumerat.

ὑπονοοῦντες, ἢ δὲ δόσις οὐδὲ ἤπειγεν, ἐπὶ τῷ τὸν Καίσαρα δεδιότες μὴ σωθεὶς Ἀντωνίῳ, στρατηγὸν αὖθις ἐπὶ Ἀντώνιον μόλα ἀσπερῶς ἐχειροτόνουν αὐτῷ Δεκίμῳ. ὁ δὲ Καῖσαρ ἤδη τὸ στρατὸν ἐς ὀργὴν ὑπὲρ τε αὐτοῦ, ὡς συνεχῶς ὑβριζόμενον, ἀνεκίνει, ὑπὲρ σφῶν ἐκείνων ἐπὶ δεινοῖς στρατιὰν πεμπομένων, πρὶν ἐπὶ τεσσαράκοντα λαβεῖν τὰς πεντακισχιλίας δραχμάς, ὅσας αὐτοῖς ὑπέσχοντο δώσειν, ἐδίδασκέ τε πέμποντας αὐτῶν· οἱ δ' ἔπεμπον τοὺς λέξοντας, ἢ ἡ βουλὴ σωφρονίζοι μὲν αὐτοὺς ἐς τὸν τε διδασκομένους, ἀποκρίναιτο δ' αὐτοῖς ἔφη δι' ἑτέρων πρέσβεων, ἃ ἔπεμπον ἃς ἐδίδαξαν, τοῖς δύο τέλεσι τοῖς ἀπ' Ἀντωνίου μεθεστηκόσιν αὖθις ξυντυχεῖν αὖθις ξ' Καίσαρι, ἢ διδάσκειν μὴ ἐφ' ἑνὶ πιστεύειν τὰς ἐλπίδας, ἀλλ' ἐπὶ τῇ βουλῇ τὸ κράτος ἀθάνατον ἰσχύσῃ μᾶλλον, χρεῖν δὲ ἐκεῖνον Δέκιμον, ὕθεν σφίσι τὰ χρήματα ἀπαντήσει. ὧν ἐπισκηψάντες λέγειν, ἐσέφερε τὸ ἥμισυ τῆς δωρεᾶς, καὶ δέκα ἄνδρες ἐς τὴν διανέμησιν ἐχειροτονοῦντο, οἷς οὐδὲ ἐνδέκατον αὐτοῖς προσῆσαν εἶναι τὸν Καίσαρα· οἱ μὲν πρέσβεις, οὐκ ἀναχωρούντων τῶν τελῶν ξυντυχεῖν σφίσιν αὖθις ξ' Καίσαρι, ὑπέστρεφον ἄπρακτοι· ὁ Καῖσαρ οὐκέτι τοὺς λόγους κρύπτων δ' ἑτέρων, οὐδὲ μέλλειν ἡξίου, ἀλλ' αὐτὸς ἐς τὸ στρατὸν συνέλεγόμενος ἐλθών, τά τε ὑβρίσματα ὅσα ἐς αὐτὸν ἢ τὴν βουλὴν γέγοντο ἐξέλεγε, καὶ τὴν ἐς ἅπαντας τοὺς ἀμφὶ Καίσαρα ἐπιβουλὴν κατ' ἔθνη καὶ ἀριθμοὺς, διδίναί τε αὐτοῖς πρὸ

ἐκ σφῶν διεκελεύσατο, μεταφέρεσθαι ἔστε πολέμιον τὸ μηδὲν στρατηγὸν, καὶ πολέμους ἑτέρους ἀφ' ἑτέρων, ἵν' ἡ συμφθαρεῖεν, ἢ ἐς ἀλλήλους στασιάσειαν. ἐπὶ γὰρ τῷδε καὶ τοῦ ἐνταῦθα Μουτινίῳ ἔργου κοινὸν μετασχόντος, τὰ γέρα τοῖς ἀπὸ τούτου τέλεσι μόνοις δίδοσθαι, ἵν' αὐτοῖς εἰς ἔτι καὶ τοῦτο ἐμβάλοιεν. Ἴστε δ', ἔφη, καὶ ἐφ' οἷς ὁ Ἀντώνιος ἔναγχος ἡττήθη, οἷά τε τοὺς Πομπηϊανοὺς ἐπυθέσθε ἐν ἄστει πεποιηκέναι καὶ τὰ πρὸς δωρεὰς τοῦ Καίσαρος εἰληφότων· τί δὴ πιστὸν ἢ ὑμῖν ὧν ἐλείπετε πατρῴων κτημάτων τε καὶ χρημάτων, ἢ ἐμοὶ τῆς σωτηρίας, ὧδε ἂν τῇ βουλῇ δωρεὰς διδόντων τῶν οἰκείων τοῖς σφαγεῦσι; κἀγὼ μὲ οἰκτίζομαι τὸ τέλος, ὅτι ἂν ἐπιγίγνηται μοι· καλὸν γάρ τι καὶ πατρὶς πατρὶ ἐπικουροῦσα· ὑπὲρ δ' ὑμῶν δείδια τοιῶνδε καὶ τοσῶνδε κινδυνευόντων ἐς ἐμὲ καὶ τοὺς παῖδας χάριν. ἵστε μὲ δὴ μὴ καθαρεύοντα φιλοπρωτίας, ἐξ ἧς στρατηγεῖν μοι δόξαντων ὑμῶν ἄρχας σημείοις τοῖς ἰδίοις μόνον ὁρῶν νῦν ἀμφοτέρας σωτήριον, εἰ δὲ ὑμῶν ὕπατον ἀποδειχθεῖμι· τὰ τε δὴ καὶ τοὺς παῖδας ὑμῖν δέοντα πάντα βέβαια ἔσται, ἀποικίαν τε καταστήσοντι ἐμοὶ ἔπ' ὀφειλόμενα, καὶ γέρα πάντα ἐκπλήσει, ἐγώ τε τὰς φονέας ὑπὲρ δίκης ἀγαγὼν, τοὺς ἄλλους ἂν ὑμῖν καταλύσαιμι πολέμους. ὧν λαχόντων, ἅτε στρατιὰ καθ' ὑμῶν ἐπιόντων, καὶ τὰς λοχαγοὺς αὐτίκα ἔπεμπον αἰτήσοντας τὸν ὕπατον τὸν Καίσαρα· ὑποκλαυσαμένης δὲ τῆς βουλῆς τὸν ἡλικίαν, caverent militare adversæ factionis auspiciis, néve sinerent illos se abuti ad alia bella post alia, ut aut delerentur aut mutuis conflictarentur seditionibus: hoc enim esse cur post navatam Mutinensi bello communem operam, duabus tantum legionibus offerantur præmia ut inter ipsos ex æmulatione oriatur seditio. Scitis, inquit, qua de causa nuper Antonius victus sit: quomodo Pompeiani in Urbe quosdam tractarint, propter accepta à Cæsare munera, & quàm secura relinquitur vobis agrorum pecuniarúmque possessio, quam debetis benignitati Cæsaris, quàm tuta mihi salus, dum in senatu familiares parricidarum dominantur? Equidem perferam quicumque me manet exitus: pulchrum enim est aliquid pati pro patria. De vobis magis sum sollicitus, qui mea patríque causa tot subitis periculà. me certè ambitione carere comperistis, quando à vobis oblata præturæ insignia recusavi, nunc unicam tàm vobis quàm mihi salutem reliquam video, si vestro favore consulatum assequar, tunc enim & mei patris confirmabuntur quæ accepistis beneficia, & colonias accipietis quæ debentur adhuc, & integra præmia. Ego quoque homicidas reos peragam, & sic tandem erit bellorum finis. Hæc dicenti occlamatum est alacriter: móxque centuriones missi qui consulatum illi peterent. Ceterùm senatu æ- Octavii oratio ad exercitum. 582 Centuriones missi

qui Cæsari consulatum petant.

Corvinus & Scipio, coss. facti ante ætatem ad consulatum maturam.

tatem juvenis causante, responderunt centuriones, ut erant prænoniti, & Corvinum quondam juvenem factum consulem, & Scipionem postea: nec pœnitere patriam gestorum ab utroque juvene. Proferebatur etiam recens exemplum Pompeii Magni ipsiúsque Dolobellæ, quin & Cæsari jam concessum decennium ante ætatem legitimam. Hæc centurionibus confidenter objicientibus, senatores aliquot non ferentes verba liberiora quàm pro conditione hominum, objurgarunt quasi præter decorum & disciplinam locutos. Quod ubi cognitum est in exercitu, magis etiam exasperati, postulabant ut confestim ducerentur ad Urbem: se creaturos cum consulem privatis comitiis, filium Cæsaris, quem immensis extollebant laudibus. Sic incitatos ille ubi vidit, unitis mox copiis castra movit cum octo legionibus, equitatúque idoneo, & ceteris auxiliis: trajectóq; Rubicone, qui Italiam à Gallia disterminat, unde & pater civilis belli fecerat initium, copias divisit bifariam, jussáque altera parte consequi per otium, ipse cum altera potiore, quæ ex selectis constabat, celeriter properavit, ut imparatis superveniret. Quumque eadem via ex adverso adventarent quidam cum pecunia, quam senatus militibus præmiorum nomine mittebat, veritus Cæsar nequi hac mercede corrumperentur, clàm misit qui illis terrorem incuterent: atque ita aufugerunt cum pecunia.

Rubico fluvius, Italiam à Gallia disterminans.

583

ἔλεγον οἱ λοχαγοὶ ἃ ἐδεδόκτο
ὅτι κ᾽ πέλας Κορέϊος π. ἀρχ
νεωτερ῝ ὢν ἔτι, κ᾽ Σκιπίων τ
ρον, ὅ τε ωθτερ῝ κ᾽ ὁ ὁσίπ
κω᾽ ὀκ τῆς νεοτητ῝ ἐκήτη πλ
ὄναντο ἡ πατρὶς τὰ τε ἐναγῆ
ζοότε κ᾽ Πομπήϊον Μάγνον κ
& Δολοβέλλαν ωθφέρον, ἀνὰ τ
Καίσαρα ἤδη δεδόσθαι τὴν ἀρχὴν μ
ίενϛ ἧσσον ἐτῶν δέκα. ζοότε τ
λοχαγῶν σὺν πλέονι παῤῥησί
γόντων, ὀδὲ ἀναχωμῶροι τὰς π
βελοῦτῶν λοχαγοὺς οἷος οὐδὲ πα
ῥησιάζεσθαι, ἐπιπλήσσον, οἱ δὲ
σωμῶμοις ὑπὲρ τὸ ϛρατιωτικὸν σ
πον, κ᾽ ὁ ϛρατὸς παθόμῶ῝, ἢ
μᾶλλον ὠργίζοντο, κ᾽ ἀγεν εὐθ
εὐθὺς ἐπέλθοον ἐς τὴν πόλι, κ
αὐτοὶ χειροτονήσαντες αὐτὸν ἡγε
τὸν χειροτονίαν Καίσαρ῝ ἠξί ὑπ
τας, πολλά τε τ῝ ωθτέρου Καισ
ρ῝ ἀπαύστως ἐυφήμουν. ὡς δ᾽
αὐτὲς ὁρμὴς ἐχόντας ὁ Καῖσαρ ἰ
δὼν, ἦγεν εὐθὺς ἐπὶ τ῝ σωμίδα ἐ
κτὸ τέλη πεζῶν, καὶ ἱππέων ὀ
γίλων, ἐ ὅσα ἄλλα τοῖς τέλεσι πα
επόσετο· περάσας δὲ τ῝ Ῥοβίκω
ναν ποταμὸν ὁκ τῆς Κελτικῆς ἐς τ
Ἰταλίαν, ὃν τινα αὐτὲ ἐ ὁ πατ
ὁμῶίως ἐπὶ τῷ πολιτικῷ πολέμ
ωσαν ἐπεραζεν, ἐς δύο πυῤῥίχ
ρεε, ἐ τὸ μὲ ἔπεζὸν κ᾽ χωλὺν ὀκέλε
σε, τὸ ὃ ἄμεινον ἐπιλεξάμῶ῝ ἐπῆ
χαζεν, ἐπηγόμῶμος ἔτι ἀπερρωκότ
καβαλλαρίαν· μέρος τε τ῝ χρημάτ
ὑπαντιῶντας, ἃ ἐς τὰ γέρα τοῖς ϛρ
τιώτας ἡ βελὴ ἐπέπομφει, ἔπεμ
ἐπὶ τοῖς μισθοφόροις ὁ Καίσαρ, ἀπ
πεμπε κρύφα τοὺς σκοπησομ῝ ἐ
οἱ μὲ ἔφοβον μὴ τ῝ χρημάτω

Ἐς δὲ τὸ ἄστυ τ' ἀγγελίας ἀφικομένης, θόρυβός τε ἦν καὶ φεύγοντες ἄτακτοι ἀλλήλων τε ἀκόσμως, καὶ γυναῖκας τινων, ἢ παῖδας, ἢ ὅσα πολυτελῆ ἄλλα ἐς ἀγρούς ἢ τὰ ἐρυμνὰ τῆς πόλεως μετεφερόντων· οὐ γὰρ πω σαφὲς ὄντος, ὅπως μήτε ὀργῇ πιστευόμενοι, ἐς πᾶσι ἐδεδοικέσαν· ἢ βουλῇ δι' ἐξεπιπλήκτου ἀμέτρως, ὑδαμοῦ αὐτοῖς ὅσης ἑτοίμου δυνάμεως, ἀλλήλους τε, εἰκὸς ἐν τοῖς φόβοις γίγνεσθαι, κατεμέμφοντο εἰ μὴ ὅπως τάχιστα αὐτὸν ἀφέλοιντο τῷ ἐπὶ τὸ Ἀντώνιον ὑποψίᾳ· οἱ δὲ τὸ ἐς τὸν θέλαμῶνα ὑπερῳφίας σφᾶς ἀδίκου ὄντος, οἱ δὲ τὸ φθόνου τὸ ἀμνεμόσυνον τοῦ χρήματος, οἱ δὲ ἑνδέκατον ἐπιγράψαντες, οἱ δὲ αὖθις τὰ ἆθλα οὐκ ὀξίως, ὅτε οὐτιλῆ διδόμενα, τῷ τραπὲν σφίσιν ἔλεγον ὀκνοῦσι· τό τε φιλονεικίας τὸ ἄκαιρον μάλιστα ἐμέμφοντο, Βροῦτον μὲν καὶ Κάσσιον πρόρρωτέρω τε ὄντων, καὶ σωφιστέμβων ἔτι, ἐν δὲ πλησμοῖς, Ἀντωνίᾳ καὶ Λεπίδου πολεμίων, οὓς ὅτε ξυθυμηθείη Καίσαρι σωφλαγήσεσθαι, πάμπαν ἀκμάζει ὁ φόβος, Κικέρωνί τε ὃς τινες αὐτοῖς ἐπεπόλαζεν, ἐδὲν ἐφαίνετο· ἀθρόα δὴ πάντων ἐς πάντα τῷ μεταθέσει, ἀντὶ μὲν δισχιλίων καὶ πεντακοσίων δραχμῶν τὰς πεντακισχιλίας, ἀντὶ δὲ τῶν δύο τελῶν τοῖς ἑκατὸν δεδόσθαι, Καίσαρά τε ἀν-

In Urbe autem postquam nuntiatus est ejus adventus, ingens tumultus ac pavor exortus est discurrentium trepidè: nonnullis uxores ac liberos & pretiosissima quæque, aut in villas aut in munitiores urbis locos transferentibus. quum enim nondum esset compertum, consulatum tantummodò peti, audito quòd iratus exercitus adventaret hostiliter, nihil non metuebant. In hac publica consternatione nihil fuit senatu timidius, quum nullus præstò esset exercitus, & alii alios (ut rebus turbatis fit) incusabant, vel quòd violenter ademptæ sint ei legiones semel datæ ad persequendum Antonium, vel quòd triumphus debitus ei negatus sit, vel quòd quorundam invidia spem donativi reddiderit irritam. Rursum alii querebantur decemviris cum non additum undecimum: alii nec maturè nec integrè præmia reddita, præbitámque militibus rebellandi materiam. Sed nihil magis reprehensum est quàm intempestiva contentio, longè absentibus adhuc Bruto Cassioque, nec satis etiamnum instructis, Antonio verò Lepidóque infestantibus ex proximo, quibus si in mentem veniret reconciliari Cæsari, omnia miscerentur tumultibus. Cicero quoque qui prius nusquam non aderat, tum nusquam comparebat. Itaque uno momento mutatis in diversum rebus omnibus, pro bis millenis quingenis sestertiis, quinquies milleni militi ex S. C. decreti sunt, nec duabus tantùm, sed octo legionibus, utque non decemviri, sed Cæsar eos distribueret: Tumultus & pavor in urbe adventu Cæsaris.

Decreta à senatu fa-

cta in gratiam Cæsaris.

bueret: ipseque absens consul designatus est: legati etiam properè sunt emissi, qui celeriter hæc ei nuntiarent. Qui vix dum portam transcurrerant, quum senatum pœnitentia consternationis indecoræ viris subiit, admisisse tyrannidem nullo pro libertate fuso sanguine, contra majorum exempla, ambitiosis ansam præbitam novo more appetendi per
584 vim magistratus: dandam potius operam ut miles contineatur in officio, correptísque armis ex tempore, intentandum legum ac juris metum irruentibus, bonam spem esse, ne illos quidem proculcatis legibus illaturos arma patriæ: quòd si pergant inferre, potius sustinendam oppugnationem, donec Decimus aut Plancus succurrat: & pugnandum ad mortem usque potius quàm admittatur dominatio, nunquam antea tentata feliciter. memorabatur etiam majorum in tuenda libertate animositas ac tolerantia, nihil non hujus amore perpessorum. Ubi verò duæ legiones accitæ ex Africa in portum appulerunt eadem die, visum est deos ipsos favere libertatis studiosis. Itaque pœnitentia placuit, & Cicerone rursum prodeunte

Senatusconsultum mutatum.

senatusconsultum omnino mutatum est sumpta saga populariter, adjunctísque duabus recens ex Africa delatis legionibus, & mille simul advectis equitibus, aliáque legione, quam Pansa præsidio reliquerat. His omnibus distributis per diversa munia, pars Janiculum custodiebat & coacervatas ibi pecu-

τοῖς ἀπὸ τῶν δέκα ἀνδρῶν ἀρχ-
μειν, καὶ ἐς τὸν ὕπατον ἀγ-
παρεγγυᾶσθαι ὅπῃπερ πίστ-
ἐξέτρεχον, οἱ πάσῃ φρᾴδῃ ἐπ-
αὐτῷ καὶ σπουδῇ. ὧν κατὰ τ-
λεως ἀνδραμόντων, μετάνοια ὑ-
πίπτει τῇ βουλῇ μὴ δῶν ἑαυτ-
ἀνδρῶν κεκλᾶσθαι, μηδὲ τ-
τερον συνεξκοῦν τυραννίδα κ-
π, μηδὲ ἐξίστη τῆς δεχῆς ἀ-
μόρους ὁπλίας τυγχάνειν, μ-
τοὺς στρατιώμόρους ἐξ ἐπαγγ-
τοῦ ἀρχειν τῆς πατρίδος, ἰσ-
στρμόρους ἢ ὁπλίτας ὄντων, π-
νόμους τοῖς ἐπὶ τοῦ στρατοῦ, ο-
δικᾶν· ἢ δὲ ἐκείνους, νῦν σ-
τειρομένων, ὅπλα τῇ πατρίδ-
ποίσειν· εἰ δὲ φέρειν, ἀπρᾶκ-
τε πολιορκίας, μέχρι Δεκιμ-
Πλάγκου ἔλθοι, ἢ ἀμύνειν μ-
μέχρι θανάτου μᾶλλον, ἢ ἐκ-
δεξκοῦν δουλείαν αἰσχρᾶ κόμ-
πότε δέχαιν Ρ'ωμαίων ἐπὶ ἐλ-
ἐμὲ φρονήματα καὶ πάθη, ἐ-
δὲν ἐνδόντων ὑπὲρ ἐλευθερί-
νελέγοντο· ἐπεὶ ἢ αὖτις ἡ π-
τέλη τὰ ὁπλίτης μεπεμπ-
ἐς τὸ λιμένα αὐτῆς ἡμέρας
τε, τὰς θεοὺς σφῶν εὐθὺς ἐπ-
ἐλευθερίαν ἐποτρύνειν. ἡ μὲν
πάντα ὁμοκύρωτο, ἐ μετέψηφ-
το ἄπαντα Κικέρωνος αὐθις
τοῖς ἐπιφανεστ-, ἢν σπαθ-
μ- ἡλικία ἀναγεγραφῆτο πα-
ἐ τὰ δύο τέλη τοῦτ τὰ ὁπλίτ-
καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς ἱππεῖς χίλι-
τέλ- ἕτερον, ὃ Πάνσας αὐτοῦ
πολελοιπὼ πάντες εἰδὶ μεμέν-
τες, εἰ μὲν τὸ λοφοι τὸ κολωνῶ
Ἰανούκλον, ἔνθα καὶ τὰ χρήματα

σάβυσιν, ἐφεύγοντο, οἱ δὲ τὴν ἐπὶ ποταμοῦ γιφύραν ἐπὶ δηρημάνοις σφίσι τοῖς στρατηγοῖς τῆς κατὰ τὴν πόλιν, ἄλλοι δ' αὐτοῖς τὰ ἐν τῷ λιμένι σκάφη καὶ ναῦς καὶ χρήματα ἐντρεπίζοντο, εἰ δέοιτο ἡττωμένους φυγεῖν ἅμα θαλάσσης. ἐς τοιάδε σωμβουλεύματα πραττόντων ἔτως ὀξέως, ἤλπιζον ἀντικαθιπλήξειν τὸ Καίσαρα, καὶ ἢ μεταπείσοντ' ἀπὸ σφῶν αὐτὸν ἐπὶ στρατόμματος αὐτῶν τὴν χώραν, ἢ ἐγκρατῶς ἀμυνεῖσθαι, τῆς τε τῆς ἐναντίας μοίρας ἰσῶ μεθησόμενοι πρόσθεν, μηχανὴ δὲ τῆς ἐλευθερίας ἐστὶν ὁ ἀγών. τὸν δὲ μητέρα Καίσαρος καὶ τὴν ἀδελφὴν ὅτε φανερῶς, ὅτε λάθρα ζητοῦντες ἐφεύρισκον· ἰθορυβοῦντο οὐκ αὖθις ἐμπρὸς μεγάλων ἀφηρημένοι, καὶ τῶν Καισαριανῶν ἐπὶ σφίσιν ἐπικλωμένων, ὑπὸ σκείνων αὐτοὺς ὧδε ἀκριβῶς νομίζον ὑποκρυπτεσθαι.

Καίσαρι δ' ἔτι τὰ πρέσβεων συντυγχανόντων, τὰ μετεψηφισμένα ἀγγέλλεται, καὶ αὐτὸν οἱ πρέσβεις ἀπολιπόντες, ἀνεστρέφοντο ὡς αὐθις· ὁ δὲ τῆς στρατιᾶς μᾶλλον ἔτι παρορξύνομενος, κατὰ σπουδὴν ἐχώρει σὺν φόβῳ μὴ τὰ παθοῖεν οἱ γυναῖκες, ἃς τε τὸ δῆμον τεθορυβημένον ἱππεῖς ἐπέμψεν, ἀτρεμεῖν ἐπικελεύων, καὶ τεθηπότων πάντων, τὰ πρῶτα τοῦ Κυριναλίου λόφου κατέλαβεν, ἑτέρου ἐς χεῖρας ἐλθεῖν ἢ κωλύειν ὑποστάντος. ὧν τε αὖθις ἑτέρα θαυμάσιος ἄφνω μεταβολὴ γέγονεν ἐς αὐτὸν τῶν ἐπιφανῶν, ἐς συστραφέντων, ἔθει δ' ἐς ὁ δῆμος λεώς, καὶ τὸν εὐταξίαν τῶν στρατιωτῶν ὡς εἰρωνικὸν ἀπεδέχοντο. ὁ δὲ τὴν στρατὸν ἔνθα περ ὧν nias, pars pontem fluminis, quæque sub suis urbanis prætoribus: pars verò in portu majora minoráque navigia parabat, ut cum pecuniis, si res ita ferret, per mare victi fugerent. In his rebus occupati magna fiducia, sperabant se mutatis vicibus, repentè perterrituros Cæsarem, aut persuasuros ei, ut relicto exercitu consulatum ab ipsis peteret, aut vi denique hostem repulsuros: & adversam factionem tunc saltem secum consensuram, dum de communi libertate agitur: matrem autem & sororem Cæsaris diu palam & clam quæsitam nusquam invenire potuerunt: quamobrem rursum terrebantur carentes tantis obsidibus, Cæsarianis interim nihil ad gratiam eorum flexis, qui putabantur illas summo celare studio.

Cæsari autem adhuc legationem audienti, nuntiatur senatum mutasse sententiam: atque ita legati pudore confusi reversi sunt. Ille cum exercitu magis etiam exasperato properavit, timens suis mulieribus, & ad plebem trepidam misit equites qui juberent eam quieto esse animo. omnibúsque stupentibus quiequid ultra Quirinalem collem est, occupavit, nemine auso vel prohibere vel congredi. Ac rursum alia repentè fit mira mutatio nobilibus ad eum salutandum confluentibus, accurrente & plebeia multitudine, & ordines militum pacatè incedentes excipiente. Sequenti die relicto 585

Alia Romæ repentè mutatio.

ibi exercitu urbem petiit septus sufficiente custodia: tum quoque per totam viam aliis post alios occurrentibus ac salutantibus, & nihil quod ad humanitatem, & officiosam culturam pertineret, omittentibus: mater quoque & soror in æde Vestæ cum Vestalibus eum salutarunt: & illæ tres legiones contemptis suis ducibus & legatis ad eum missis, mox & signa transtulerunt. Unus ex ducibus Cornutus manus sibi intulit, reliqui in fidem recepti sunt. Cicero etiam ubi de pace audiit, per amicos Cæsaris impetravit colloquium, admissusque, causam pro se dixit, summis laudibus eum extollens, quòd consulatum peteret, de quo & ipse antè ad senatum retulisset: ille tantum hoc, non sine morsu, respondit, Eum sibi ultimum amicorum occurrere. noctu verò crebrescente rumore, Martiam legionem & quartam adventare quasi per insidias occupare vellent patriam, prætores ac senatus nimis facilè crediderunt: & quamvis exercitus esset in proximo, tamen rati solis se posse optimatium viribus Cæsari tantisper resistere, donec aliunde accederent copiæ, ipsa nocte Manium Aquilium Crassum in Picenum miserunt habendis delectibus, jusseruntq; unum è collegio tribunorum, Apuleium, per urbem discurrere ferentem plebi hoc lætum nuntium: senatores quoque eadem nocte cursim petebant curiam,

Cornutus manus sibi infert.

Cæsaris de Cicerone dictum.

Manius Aquilius Crassus.

ἀπολιπὼν, ἐχώρει τ' ἐπὶ τὴν πόλιν· ἐν τῷ ἄστυ, φυλακὴν ἔχων ἀμφ' αὐτὸν ἱκανὴν· οἱ δ' κ τοπ ὑπάτων δι' ὅλης τ' ὁδοῦ κ μέρη, & ἀσπασμοῦ, οὐδὲν ἐνδέοντες ἡ φιλοφροσύνης ἢ θεραπείας ἀξίωσις. ἡ δὲ μήτηρ αὐτοῦ κ ἡ ἀδελφὴ ἐν τῷ Ἑστίας ἱερῷ κ τ' ἱερὰ παιδίαν ἠσπάσαντο, κ τὰ τέλη τῶν στρατηγῶν ὑπερελθόντα εἰς αὐτὸ ἐπῃέσθαδε, κ μετεπίθετο, & τῶν στρατηγῶν, οἱ ἦρχον αὐτῶν, κ μ' ἑαυτὸν ἐκτείνει, οἱ δ' ἄλλοι ἀσπονδὶ κ πίστεων ἐποιν. Κικέρων τε τ' ἀσπονδῶν ποδιλφ. πρᾶξε λόγ τ' Καίσαρ & φίλων ἐντυχεῖν αὐτῷ, & σύντυχαι, ἁπλῶς γεῖτο, καὶ τῷ εἰσήγησιν τ' ὑπατείας ὑπερεπῄνει, ὡ αὐτὸς ἐν τῇ βουλῇ εἰσηγήσατο, ἐφ' τοσοῦτον ἀπικνέμενος ἐπισκήπτων, ὅτι, Τῶν φίλων αὐτοῦ πλάτ. σύντυχάνοι. νυκτὸς δ' ἄφνω εἰς ηχορμβρης, ὅτι δύο τέλη Καπ. τό τε Ἄρειον & τὸ Τέταρτον μετ. θεῖτο ἐς τῷ πόλιν, ὡς δὴ ἐν. δρας ἐπὶ τῷ πατρίδα ἐπαγ. τε, οἱ στρατηγοὶ κ ἡ βουλὴ παν. παν ἀπαλαμπρως ἐπίστευσαν, καπ. περ ὄντ & ἐξυπάτου & στρατ. μισαντές τε ἀνθιξειν αὐτοῖς ἐπ. ὁρίστοις εἰς τε λοιπὸ τὸ Καπ. ρ, μέχρι τε ἐτέρων αὐτοῖς ἐ. χυς ἐπιγένοιτο, νυκτὸς ἔτι μᾶλλ. Ἀκύλιον Κρασσον ἐς τῷ Πικέν. πεδα ἐξέπεμπον στρατὸν ἀθροίζ. κ τ' πνα δημαρχων Ἀπυλήϊ τ' δήμον ἐποίουν τὸ εὐαγγέλιον φέρειν εἰδότα. ἦ τε βουλὴ νυκτὸς ἐς τὸ βουλευτήριον συνῄει. Κικέρωνος & ἐπὶ ταῖς θύραις αὐτοῖς Cicerone eos excipiente pro

δέξιν

διξιουμβρε, ψευδοῦς δὲ τῇ δόξῃ φανείσης, ἐν φορείῳ διέφυγε· ὁ δὲ Καῖσαρ ἐπιγελάσας αὐτοῖς, τὸ μὲν στρατὸν ἐξωτέρω τῆς πόλεως ἀπήγαγε εἰς τὸ πεδίον τὸ καλούμενον Ἄρειον, τῶν δὲ στρατηγῶν τοτε μὲν οὐδένα ἠμύνατο, οὐδὲ Κράσσον τὸν ἐπὶ σκηνῆς σκοτεινούμενον, καὶ περ οἱ ἐσθητα ἐχθέντα, ὡς εἶχε λαφθεὶς ἐν χιτωνίσκῳ οἰκέτου, ἀλλὰ μεθῆκεν ἅπαντας εἰς δόξαν φιλανθρωπίας· ὀλίγου δὲ ὕστερον ἐπὶ θανάτῳ ἐζημίωσεν. τὰ χρήματα δ', ὅσα τε κοινὰ ἦν ἐν τῷ Γαβιήλῳ ἢ ἑτέρωθι, καὶ ἄλλα συμπεριχθέντα κελεύσας, ὅπως Κικέρωνι ἰσοζυγίαν ἐπιγράψῃ, διένειμεν ἀνὰ δισχιλίας καὶ πεντακοσίας δραχμὰς τῷ στρατῷ, καὶ τὸ ἐπίλοιπον ἐπιδώσειν ὑπῆρχετο, μὴ τῆς πόλεως ὑπεξελθεῖν, μιχθεὶς χειροτονήσειν ὑπάτους αἱρετοὺς αἱρεθεῖσι δὲ αὐτὸς συναφὴν ἐβούλετο Κοΐντῳ Πεδίῳ, ὃς τὸ μέρος αὐτῷ δεδώρητο τῆς Καίσαρος κληρονομίας, εἰς τὴν πόλιν αὖθις ὡς ὕπατος εἰσῆλθε, δώδεκα οἱ γυπὸς φανέντων, ὅσους φασὶ καὶ Ῥωμύλῳ τὴν πόλιν οἰκίζοντι ὀφθῆναι· ἀφ' ὧν τὴν θυσίαν ἑαυτὸν ἀποποιεῖτο τῷ παντὶ αὖθις καταλαμβάνειν Κράσσον· εἰ δὲ ἐπὶ δήμου γίγνεσθαι τὴν θέσιν· Κουρίαις γάρ, εἰς μέρη τὸν φυλὰς ἢ τοὺς δήμους διαιροῦντες, καλοῦσιν, ὡς Ἕλληνες εἰκάζουσι φράτρας Φρατρείας. ἐπινομώτερος δ' ἐστὶ Ῥωμαίοις ὁ τρόπος ἔτι ἐπὶ τῶν ἀπατόρων, καὶ δύναται μάλιστα αὐτοὶ ἴσα τοῖς γνησίοις παισὶν ἄγειν τὰς συνόδους τῶν δημόνων καὶ ἀπελευθέρους. Γαΐῳ δ' ἦν τά τε ἄλλα λαμπρὰ, ribus: qui postquam rumor evanuit, lecticariorum celeritate profugit. Cæsar ridens eorum insaniam, exercitum propius admovit in campum Martium: nec tamen in ullum prætorem sæviit: ne in Crassum quidem, qui in Picenum excurrerat, quamvis ad se adductum, ita ut erat, servili habitu: sed omnibus noxam remisit, ut sibi compararet opinionem clementiæ: non multo tamen pòst proscripti sunt. Publicam autem pecuniam quæ vel in Janiculo erat vel alibi, comportari jussit, & juxta S. C. ex Ciceronis sententia prius factum bis millenos quingenos H. S. militi distribuit, pollicitus se additurum & reliquum: atque ita Urbe excessit, donec comitiis crearentur coss. Electus deinde ipse cum quo volebat collega Q. Pedio, qui portionem suam ex Cæsaris hæreditate illi donaverat, in urbem consulari pompa ad sacrificandum ingressus est: quo tempore XII vulturum auspicium oblatum est ei, ut quondam urbem condenti Romulo. Post sacra peracta rursum seipsum in patris familiam ac nomen inseruit curiatis comitiis, hoc est per plebiscitum. plebs enim Romæ in curias dividitur, sicut apud Græcos in phratrias. Est autem hujusmodi orborum adoptio maximè legitima: nam sic adoptati idem quod nativi filii jus habent erga suorum patrum cognatos ac clientes. & habuerat C. Cæsar præter reliquum vitæ

586 Cæsaris clementia.

Cæsar consul, collega Q. Pedio.

Omen Cæsari oblatum, quale Romulo.

Adoptionis vis.

tos, eósque divites: qua potissimùm de causa puto filium non contentum priore adoptione per testamentum facto, opus habuisse hac quoque. Moxque alia lege lata absolvit Dolobellam, qui hostis judicatus fuerat, & de Cæsaris nece judicia constituit.

Acta Cæsaris in consulatu. Móxque Cæsarianis accusantibus, alii vocati sunt in jus, ut facinoris socii, alii ut tantummodo conscii: nam & hoc quibusdam crimini datum est, quorum nonnulli ne in urbe quidem fuerant, quando Cæsar occisus est. Postquam autem universis una præconis denuntiatione dies dicta est, omnes absentes damnati sunt, inspectante Cæsare: & nemine ex toto judicum consistorio album ferente calculum, præter unicum virum nobilem; qui tunc quidem tulit impunè,

587 sed paulo pòst cum aliis proscri-

Q. Gallius. ptus est. Per eosdem dies Q. Gallius frater Marci degentis cum Antonio, tunc urbanus prætor, à Cæsare impetravit Africam provinciam: visúsque malo dolo agere, à collegis prætura submotus est: domum ejus diripuit populus, senatus capitalem in eum protulit sententiam. Cæsar eum jussit ad fratrem abire, qui nave conscensa nusquam postea comparuit.

His Cæsar peractis cogitabat de sarcienda cum Antonio gratia: quippe certior factus jam Cassianos xx legiones habere: & quia opus erat præsente Antonio, ad mare superum profectus lentis

κὴ ἐξελάθεσθαι πολλοί τε καὶ πάν-
σοι, κὴ ἀφ' τοσ' ἱκὼς μὴν
Καίσαρ ἐπὶ τῇ πατρίᾳ δίκῃ
ἀμυντήριος ἠρωϊσθη, ὁ πᾶσι
θη, νόμῳ δ' ἑτέρῳ κἀκεῖνο, μὴ
ναι πολιτείων Δολοβέλλαν, κὴ
φόνε δίκας ἐπὶ Καίσαρι· κὴ τ
ἦσαν γραφαί, τ φίλων δ Καί
ρ γραφομένων, τὰς μ αὐτηγ
ρας, τὰς δ συνειγνωκέναι μόν
ηδ τοῦτο σὺν αἰτίοις ἐπεγράφη, κα
σιν ὅσοι ἐπιδημήσαντες, ὅτι Κά
Καρ ἀπέθνητο· πᾶσι δ' ἐφεῖτο
σης ὑπὸ κηρύγμασι μιᾶς ἡμέρ
εἰς κρίσιν, ἐρήμων δ' ἁπάντ
λωσαν, ἐφορώντος τὰ δικαστήρ
Καίσαρος, ἐ τῶν δικαζόν
τῶν ἀπολυόντων φέροντος, τὰ
ἑνὸς ἀνδρὸς τ ἐπιφανῆ, ὃς τότ
οὐδὲ αὐτὸς π ἔπαθε, μικρὸν ὕ
ὕστερον, ἐπὶ δικαίᾳ μ τ ἀπο
κὴ οὐδὲ κατεγράφη. ἐδόξε δ τοῖ
τοις ἡμέραις Κοΐντος Γάλλος ὁ
δελφὸς Μάρκου Γαλλίου συνήθ
Ἀντωνίῳ, τῶν πολιτικῶν φρον
γίαν ἀρχὴν, αἰτήσας παρ' Καί
σαρος τῶν στρατηγιῶν τ λόσι
καὶ ἔτυχεν, ἐπιβουλεύσας τ
Καίσαρι· κὴ αὐτὸν τῶν μ στρατ
γίαν κατέλειπον οἱ στασιάζοι, τὸ
δ' εἰκίαν διήρπασεν ὁ δῆμος, τ
βουλὴ κατεγίνωσκε θανάτ· ἐ
Καῖσαρ ἐς τ ἀδελφὸν ἐκέλευσε χω
ρεῖν, κὴ δοκεῖ πως ἐπὶ δὲ ἐλαφρ
ἐπ φανλῶσαι.

Τοσάδε πράξας ὁ Καῖσαρ, ἐ
πνόει μὲν τὰς ἐς τ Ἀντώνιον λύ
λύσεις, πωλανόμενος δ ἤδη τὰς ἀμ
φὶ τ Βροῦτον ἐκπομπὰς συνῆγεν τ
λη στρατ, κὴ χρῄζων ἐπ' αὐτ Ἀν
τωνίου, ἐξῄει δὲ τ πόλεως ἐπὶ τὸ
Ἴσιον

ἴσιεν, & χολαίως ἀνεζεύγνυε, τὰ παρὰ τῆς βουλῆς ἐπιμήνων. Πέδιος γὰρ αὐτῷ ὑπεστάτει· & Καίσαρ ἐπειθε, τε ἐς ἀλλήλους μὴ δυσκόλως πρὸς ἀλλήλους συναλλαγῆναι. Λεπίδῳ τε γὰρ Ἀντωνίῳ οἱ σὺν τοῖς στρατεύμασι μὴ, ὅτι μὴ σφίσι μετὰ ὑπὲρ τῆς πατρίδος εἴη, αἱ διαλλαγαὶ, ἀλλ' ἐς συμμαχίαν· Καίσαρι κατὰ Κασσίου τε & Βρούτου, ἐπηγγέλλοντο· ὅμως γὰρ συνετίθεντο ὑπ' ἀνάγκης, γὰρ τὰ πολέμια δόγματα Ἀντωνίου τε καὶ Λεπίδου & τῶν σὺν αὐτοῖς στρατιωτῶν κατέλυετο, εἰρήνη τ' ἔτι ἄλλα αὐτοῖς ἐπέμπετο, & ὁ Καῖσαρ αὐτοῖς συνέθετο γράφων, Ἀντωνίῳ δὲ καὶ βοηθὸς ἐπὶ Δεκίμου ὑπισχνεῖτο ἥξειν εἰ δέοιτο· οἱ δ' ἀντεφιλοφρονοῦντο μὲν αὐτῷ ἀφίω, & ἐπήνουν, ὁ δ' Ἀντώνιος ἔγραφεν αὐτὸς ὑπατεύσας Δεκίμῳ τε ὑπὲρ Καίσαρος, & Πλάγκου ὑπὲρ ἑαυτοῦ, & συμμίξειν Καίσαρι τοσαῦτα δὲ μὲν ἀλλήλοις ἐπεστάλκει. διώκοντι δ' τὸν Ἀντώνιον Δεκίμῳ παρεγίγνετο Πολλίων Ἀσίνιος ἄγων δύο τέλη, γὰρ Πλάγκος μὲν Ἀσίνιος ἔπεμψε Δαλματικάς, γὰρ ὁ Πλάγκος σὺν τρισὶ τέλεσι μετέστατο εἰς τὸν Ἀντώνιον, ὥστε ἤδη βαρυτάτης δυνάμεως ἦρχεν ὁ Ἀντώνιος. Δεκίμῳ δὲ ἓξ τέλη ἦσαν, ὧν τέσσαρα μὲν τὰ ἐμπειροπολεμώτατα ὑπὸ λιμοῦ διέφθαρτο, γὰρ σφοδρὸς ἦν, τὰ νεοπρατοῦντα δ' ἓξ, ἀπελείποντο ἔτι γὰρ ποιῶν ἄπειρα· ὀκνηρούς οὖν μαχεῖσθαι, φεύγειν ἔκλινε πρὸς Βροῦτον εἰς Μακεδονίαν· ἐφοβεῖτο δὲ σὺν ἐπὶ πόδα τὴν Ἄλπεων, ἀλλ' ἐς Γαλ-

itineribus, obſervabat quorſum ſenatus eſſet proclivior. Pedius enim abſente Cæſare autor patribus erat, ut priuſquam factionum odia fierent immedicabilia, Lepidum & Antonium reciperent in gratiam: qui providebant quidem hoc è rep. non fore, ſed tantùm auxilia quærere Cæſarem contra Brutum & Caſſium: probabant tamen & aſſentiebantur neceſſitate cogente, antiquatóque S. C. quo Antonius Lepidúſque unà cum ſuis exercitibus hoſtes judicati fuerant, pacificas eis ſcripſerunt literas: id quod Cæſar ſenatui per literas gratulatus eſt: Antonio verò etiam auxilio ſe venturum promiſit contra Decimum, ſi opus habeat. Senatus viciſſim amiciſſimo reſcripto eum collaudavit. Antonius reſcripſit exacturum ſe à Decimo pœnam perfidiæ erga Cæſarem & à Planco erga ſeipſum, conjuncturúmque cùm Cæſare copias. Hujuſmodi literis ultro citróque miſſis, Antonio Decimum perſequenti conjunxit ſe Aſinius Pollio cum duabus legionibus: quo conciliatore Plancus cum tribus legionibus ad Antonium tranſiit, ut jam potentiſſimis copiis præeſſet. Decimo ſupererant legiones x. quarum quatuor peritiſſimæ rei militaris adhuc laborabant fame afflictæ: ſex verò è tironibus conſcriptæ, rudes erant & inaſſuetæ laboribus. Quare inconſultum ratus cos prælio committere, ſtatuit ad Brutum fugere in Macedoniam, iter aggreſſus non per Ciſalpinam Galliam, ſed per Ra-

Pacificæ ſenatus literæ ad Antonium & Lepidum.

588

vennam & Aquileiam: sed quia Cæsar hac erat iturus, ipse cogitavit aliam viam longiorem ac difficiliorem, ut trajecto Rheno transiret per solum barbaricum. Qua difficultate deterritæ primum tironum legiones eo deserto transierunt ad Cæsarem: nec multo pòst aliæ quatuor veteranæ contulerunt se ad Antonium, simúlque auxiliares exceptis Gallis equitibus, destinatis ad corporis custodiam. ille permissis ex hoc quoque numero domum redire quotquot voluerant, & donatis ex præsenti auro, cum reliquis trecentis qui soli secum permanserant, Rhenum petiit: quem fluvium quum difficile esset trajicere, paulatim & ab his desertus est, exceptis decem tantummodo. Tum verò sumpto cultu Gallico, non ignarus & linguæ, fugiebat cum his paucis pro Gallo habitus: & relicto viarum dispendio, petebat Aquileiam, quòd se propter paucitatem putaret posse fallere. Captus autem à latronibus, & vinctus, rogabat cujusnam Gallorum dynastæ esset ea regio: & cognito quòd esset Camilli, de quo bene meritus fuerat, duci se ad eum jussit. Qui ubi adductum vidit, magna comitate excepit in propatulo, objurgans eos qui illum vinxerant, quòd per ignorantiam tantum virum affecissent injuria: clam verò significavit hoc Antonio: qui talem fortunæ mutationem hactenus miseratus est ut eum videre non sustinuerit; sed Camillo mandavit ut interfecti cu-

Decimus ut à suis desertus.

A latronibus captus & vinctus.

Camillus Decimum Antonio prodit.

ξειναν ἡ Ἀκυλείαν· ἐπεὶ ἡ Καῖσαρ ὥδλε τοῦτο, ἄλλην μακροτέραν ὁδὸν ἐδ δύσπορον ἐπενόησε, τὸν Ῥῆνον περάσας, καὶ τὰ ἀγχίσπορα τῶν βαρβάρων ὑπερελθών· ὅθεν αὐτὸν τε τῆς ἀπορίας ἡ ἔκπληξις κατέσχε πρῶτον· μὲ οἱ νεοσύλλεκτοι κατὰπονοντες, εἰς Καίσαρα ἐχώρουν, οἱ δὲ ἐκείνοις ἡ τὰ δρχαιότερα τάσσαρα ἐς Ἀντώνιον, ἡ ὁ ἀλλοφυλλον ἤδη χωρὶς τῶν συμμαχικῶν ἱππέων Κελτῶν· ὁ ἡ ἐκ τύπου τοῦ ἐθέλουσιν ἐπιτρέψας ἐς τὰ οἰκεῖα σφῶν ἀφίκεσθαι, ἡ ἀμοιβὰς αὐτοῖς παρὼν ἐπὶ χρυσίου, μὴ πλείστων τῶν παραμεινάντων μετ' αὐτοῦ Ῥῆνον ἐφέρετο· δυσπορῶν ἡ αὐτῷ πέραν, σὺν ὀλίγοις ἀπελείφθη ἡ ὑπὸ πόνου, πλὴν ὅσοι μόνων· ἠλάχει οἷς τὸν ἵππον ἐς τὸ Κελτικὸν, ἐξεπισάμενοι ἐμοὶ ἐ τὸν φωνὴν, ἐ διεδύοντο σὺν ἐκείνοις οἷα τις Κελτὸς, ἐ τὸν μακρότριχα· ἔτι ἐθελοῦσι, ἀλλ' ὑπ' Ἀκυλείας, λήσεσθαι νομίζων ἀλλ' τὴν ὀλιγότητα, αὐτοὺς ἡ ὑπ' ἀλλήλων ἐ δεδεῖς, ἤρετο μὲ ὅπου Κελτῶν δυνάστου τὸ ἔθνος εἴη, μοῦσι δ' ὅτι Καμίλλου, πολλὰ πεπονθὼς ὑπ' τ Καμίλλου, ἀγάγουσιν αὐτοὺς ἐς τ Καμίλλου ἐκέλευσε· ἡ ἀφθέντα ἰδὼν, ἐφιλοφρονήθη μὲ ἐς τὸ φανερὸν, ἡ τῆς δήσεως ἐμέμψατο, ὑπ' ἀγνοίας σφᾶς δήσασιν ἀνδρὸς τοιούδε· κρύφα δ' ἐπέστελλεν Ἀντωνίῳ, ἡ Ἀντωνίς τι παθὼν ἐπὶ τῇ μεταβολῇ, ἐχ ὅπως τὸν ἀνδρα ἴδοι, ἀλλ' ὁ λάθρᾳ τὸν Καμίλλου κτείναντα, τὴν κεφαλὴν

εἰς αὐ-

εἰς αὐτὸν ἐκπέμψαι, καὶ τὴν κεφαλὴν ἰδεῖν, ἐκέλευσε τοῖς παροῦσι φῆναι. τέλος Δέκιμος ὁ ἱππαρχήσας τε Καίσαρος ἡγεμὼν, καὶ ἄρξαντι τῆς πολλῆς Κελτικῆς ὑπ' ἐκείνου, καὶ ἐς τὸ μέλλον ἔτος ὑπατεύειν ὑπ' αὐτοῦ κεχειροτονημένος καὶ τῆς ἑτέρας Κελτικῆς ἄρξειν· ὁ δεύτερος τῶν σφαγέων οὗτος ἐπὶ Τριουμπίῳ δίκλῳ ἰδίδου μετ' ὀλίγον τοῦ καὶ ἥμισυ τῆς ἀναιρέσεως. τὸν δ' αὐτὸν χρόνον ὁ Μινάτιος Βασιλλος, σφαγεὺς ὁ ὅδε Καίσαρος, ὑπό τῶν θεραπόντων ἀνῃρέθη, ἐνιοχίζων τινὰς αὐτῶν ἐπὶ τιμωρίᾳ.

put ad ſe mitteret: quod inſpectum, ſepeliendum ſuis tradidit. Hic finis fuit Decimi, qui Cæſaris magiſter equitum fuerat, & illo vivo ulteriori Galliæ præfuerat, deſignatus ab eo conſul in annum proximum, ſimúlque rector citerioris Galliæ. Hic ſecundus poſt Trebonium pœnas dedit homicidii, ſeſquianno poſt interemptum Cæſarem. Per idem tempus & Minutius Baſilus, unus è Cæſaris percuſſoribus, à ſuis ſervis interfectus eſt, quia ex eis aliquot iratus caſtraverat.

Decimi interitus.

Baſilli, Cæſaris percuſſoris, interitus.

589 # APPIANI ALEXANDRINI ROMANARUM HISTORIARUM DE BELLIS CIVILIBUS LIBER IIII.

AD hunc modum C. Cæsaris percussores duo, in suis provinciis bello victi, pœnas dederunt, Trebonius in Asia, Decimus in Gallia: de cetero quomodo dederint Cassius & Brutus, ejus conspirationis autores præcipui, qui provincias universas obtinebant à Syria Macedoniam usque, & copiis tam pedestribus equestribusque abundabant quàm navalibus, quippe qui haberent legiones supra viginti, & classes ac pecunias, hic quartus Bellorum civilium liber indicabit. Quo tempore etiam in Urbe proscriptorum erat inquisitio, & quotquot inveniebantur, mulctabantur odiosissimè: quale nihil unquam nec in Græcorum seditionibus aut bellis contigerat, nec in ipsorum Romanorum extabat memoria, exceptis temporibus Syllæ, qui primus inimicos proscripserat. supplicio, quos invenire potuit: Nam Marius eos tantùm affecit Sylla verò proscriptos cuivis per

Syllæ & Marii iniqua facinora.

Α' ΠΠΙΑΝΟΥ Α'ΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ Ρ'ΩΜΑΙΚΩΝ ΕΜΦΥΛΙΩΝ. Δ.

Δύο μὲν δὴ Γαΐω Καίσαρι φονεῖς ἕτω δίκην ὑπ' αὐτῶν τροπηγησάντων πολεμηθέντες ἐδέδωκεσαν, Τρεβώνιος μὲν ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ὁ Δέκιμος ἐν τῇ Κελτικῇ· ὅπως δὲ ἐδόσην Κάσσιός τε καὶ Βροῦτος, οἱ καὶ τὴν ἐπιβουλὴν ἐπὶ τῷ Καίσαρι μάλιστα ἴσχυσαν, καὶ χώρας ἐκράτουν ἀπὸ Συρίας ἐπὶ Μακεδονίαν ἁπάσης, καὶ στρατὸν ὧν αὐτοῖς πολὺν ἱππικῆς τε καὶ ναυτικῆς, καὶ ὁπλίτων ὑπὲρ εἴκοσι τέλη, καὶ νῆας ὁμοῦ καὶ χρημάτων ἐπετήρουν τὰ Εὐμενίδων δὲ ὑπερέκυσαν. Ὁμοῦ δὲ τούτοις ἐγίγνοντο αἱ ἐν Ῥώμῃ τῶν ἐπὶ φυγαῖς ἀφιγμένων ἔρευναί τε καὶ ἐξετάσεις καὶ πρόσθημα πάμπαν ἐπηυξήθη, οἷα τε ἐπὶ Ἑλλήνων τάχιστα ἡ πόλις, ὅτ' ἐπὶ Ῥωμαίων αὐτῶν ἐμνημονεύετο χθονίοις, πολὺ ἐπὶ μόνου Σύλλα δὴ πρώτου τοὺς ἐχθροὺς ἐς φανερὸν ἀπογραψαμένου. Μαρίῳ μὲν γὰρ ἐξῆν καὶ ἁπλῶς τοὺς ἑυρεῖν, Σύλλᾳ δὲ ὑπὸ μιᾶς τ

μεγάλου

μεζαίοις ἐ κολάσεσι τ ἐπικρύψαντων ὁμοίως, τὸν δ' τυχόντα κτείνειν προέγραφε· πλὴ τὰ μὲν ἀμφὶ Μάριον τε καὶ Σύλλαν ἐν τοῖς πρὸ ἐμοῦ γεγραμμένοις τὰ ἐξ ἐκείνων ἐπεμνήσθη· τὰ δ' ἐξῆς οὕτως ἐγένετο.

Καίσαρ μὲν ἐ Ἀντωνίῳ ἐς φιλίαν ἀπ' ἐχθρας συνήεσαν ἀμφὶ Μουτίνῃ πόλιν, ἐς νησίδα ἔ Λαβινίου ποταμοῦ βραχεῖαν τε ἐ ὑπτίαν, ἔχων ἑκάτερος στρατιὰς τέτταρας πέντε, καὶ πρὸς ἀλλήλους ἀντικαθίσαντες, ἐχώρουν σὺν τέλεσιν ἑκάτερος ἐπὶ τὸν ἕτερον ποταμοῦ ῥεύματος, Λέπιδος δ' αὐτὸς προελθὼν, διέρρυτα τὴν νῆσον, καὶ τῇ χλαμύδι κατέσεισεν ἥκειν ἑκάτερον. οἱ μὲν ἐπὶ τ ῥεύμασιν τοὺς τριακοσίους μετὰ τ φίλων ἀπολιπόντες, ἐς τὸ μέσον ἦσαν ἐν προθύροις, καὶ συνῆλθον οἱ τρεῖς, Καίσαρος ἐν μέσῳ λαβόντος τὸν ἕτερον προκαθίσαντος. δύο δ' ἡμέρας ἑκάτερος ἐς ἑαυτὸν συνιόντες, τῇ δ' ἑκείνων ἀπιοῦσι μὲν τὸν ὕπατον ἕτερον Καίσαρα, καὶ ΟΥ̓εντίδιον αὐτῷ ἐς τὸ λοιπὸν τοῦ ἔτους μετελάσθαι, καινὸν δ' ἕτερον ἐς διορθωσιν τ ἐμφυλίων πραγμάτων Λέπιδόν τε καὶ Ἀντώνιον καὶ Καίσαρα, ὧν ἐπὶ πέντε ἔτη αὐτὸς ἀρχειν ἴσον ἐξουσίαν· ὧδε γὰρ ἐδόξεν αὐτὸ διατάξαι ὀνομάσαι δὲ τὸ δόγμα ἴσως τὸ Ἀντωνίου κωλύον ἐπὶ γίγνεσθαι δικτάτωρα, τὸν δ' ἀποφῆναι μὲν αὐτίκα τ πόλεως ἄρχοντας ἐς ἓξ ἑπτὰ ἐπὶ τῷ πεντετίαν· τὰς δ' ἡμοιρίας τ ἐθνῶν νεμηθέντας, ἔχειν μ Ἀντώνιον τὴν Κελτικὴν ἅπασαν, ἀπὸ τ συναφοῦς τοῖς πυρηναίοις ὄρεσιν, ὧν πελασίαν ἐκάλλυνε

misit occidere, præmiis interfectori propositis, & ediverso pœnis, siquis proscriptum celare ausus fuisset. Cetera de Marianis Syllanisque temporibus jam antè dictum est nunc revertemur ad rerum ordinem.

Cæsar, post refartam amicitiam cum Antonio, congressus est circa Mutinam in parva quadam & plana insula fluvii Labinii, uterque secum habens legiones quinque: quibus inter se oppositis, comitati trecenis ambo processerunt ad pontes fluvii: & Lepidus præmissus ad perscrutandam insulam, paludamentum quatiens signum veniendi dedit utrique. illi comitatu & amicis in pontibus relictis, progressi in medium locum conspicuum consederunt soli tres, Cæsare, propter magistratum, medio. ibi per integrum biduum colloquio habito, hæc statuerunt de communi sententia: Ut Cæsar consulatum in reliquum anni Ventidio cederet: & ut novus magistratus triumvirorum ad tollendas civiles dissensiones crearetur, cúmque Lepidus cum Antonio Cæsaréque in quinquennium consulari potestate gereret (hoc enim nomen magis quàm dictatorum placuit, fortasse propter recentem de abolenda dictatura legem Antonii) triumviri confestim in quinquennium urbanos magistratus annuos designarent: provincias ita partirentur, ut Antonius haberet universam Galliam, excepta Narbonensi provincia: huic verò

Labinius fluvius.

590

Cæsar, Antonius & Lepidus in colloquium veniunt.

Triumviratus.

Provincias pop. Rom. partiuntur inter se Cæsar, Antonius & Lepidus.

verò Lepidus præesset unà cum Hispania: Cæsari obveniret Africa cum Sardinia Siciliáque, & ceteris ejus situs insulis. Atque ita imperium Romanum in triumviros divisum, dilatis in aliud tempus transmarinis aliis provinciis, propter Brutum ac Cassium qui tum eis præerant. Cum his bellum gerere Antonium & Cæsarem placuit. nam Lepidus designatus in proximum annum consul, in Urbe mansurus erat, propter præsentes necessitates, Hispaniam recturus per vicarios. Ei tribus legionibus relictis ad Urbis præsidium, reliquas attribui Cæsari tres, Antonio quatuor, ut viginti legionibus singuli bellum gererent. Et quo alacrior redderetur exercitus, post proposita victoriæ præmia, præter alia donativa promissæ sunt eis coloniæ XVIII Italicarum urbium, tam opibus quàm agri bonitate ac ædificiorum pulchritudine præcellentium, quarum urbana ac rustica prædia non secus quàm bello capta dividerentur. Inter has eminebant, Capua, 591 Rhegium, Venusia, Beneventum, Nuceria, Ariminum, Vibona. Atque ita pulcherrima Italiæ pars militibus ascripta est. Sed ante omnia visum inimicos, ne in longinquam expeditionem profectis impedimento essent, tollere. Hæc decreta Cæsar, ex officio suo, quippe consul, recitavit de scripto exercitibus, tantum proscriptione silentio præ-

Καίσαρ ὡς ὑπατ@, ἀνέγνω τοῖς στρατοῖς τὰ λοιπὰ χωρὶς τῆ ἀπαγ-

Κελτικῶν, τούτης δὲ Λέπιδω ἀρχειν καὶ Ἰσπανίας ἐπὶ ἔτη, Καίσαρι δ' ἐναγ Λιβύην καὶ Σαρδὼ καὶ Σικελίαν, καὶ εἴ τις ἄλλη περὶ ταύτα ἦσαν. ἔδοξε μὲν τῶ Ῥωμαίων ἡγεμονίαν εἰ τρεῖς ἀνήκειν τῶ αὐτοῖς, τὰ πέραν ἀρα τῆ Γαλατίας ὑπερθαλάσσια ἀφ' Ἑβρου καὶ Κάστιον κρατοῦντας ἐπ' αὐτῶν. Κασσίω δ' ἐς Θρᾴκην πολεμῶν Ἀντωνίω τε καὶ Καίσαρι· Λέπιδω δ' ὑπατεύειν ἐς τὸ μέλλον, καὶ τῆ πόλει ἀφ' ἧς αὐτὴ χρήσειν ὑπάρχειν ἡγεμονεύοντα τῆ Ἰσπανίας ἢ ἑτέρων, ἕως δ' Λεπίδου στρατὸν μὲν αὐτὸν Λέπιδον ἔχειν ἐς πόλιν Ῥώμης, ἐπὶ δὲ τέλη γενέσθαι Καίσαρα καὶ Ἀντώνιον, τὰ μὲν Καίσαρα, τὸ σῶμα δὲ Ἀντώνιον, ὡς ἂν ἐς τὸν πόλεμον αὐτῶν ἐκπεμφθῶσιν ἑκάτερον ἄγοι ἐπιλέξασθαι ἑκὼν τὸν στρατὸν ἐς τὰ νικητήρια καὶ πολέμου ἄλλως τε ὠφελείας, καὶ ἐγγοικίων δόσεσι τῆ Ἰταλικῶν πόλεων ὀκτωκαιδέκα, αἳ καὶ σφίσιν καὶ ἐδαφεῖ καὶ οἰκοις εἰς κάλλος ἀφέρουσιν, ἐμέλλον αὐτοῖς ἰδαφεῖ δὲ οἰκοις αὐτῶν ἀφαιρεῖσθαι, ὑπὲρ αὐτοῖς ἀντὶ τῶν πολεμίων λαμβάνοι χθονὸς καὶ ἦσαν αἱ πόλεις ἄλλως τε δὲ αἱ εὐδαίμονες μάλιστα αὐτῶν Καπύη, δ' Ῥήγιον καὶ Οὐενουσία, δ' Βενεβεντός, καὶ Νουκερία, δ' Ἀρίμινον, δ' Γιπώνιον. ἔτων μὲν τε κάλλιστα τῶν Ἰταλίας τῶν στρατῶν διηρθρώθη. ἐλπὶς δὲ σφίσι δ' τὰς ἰδίας ἐχθρὰς ἀπαλλαγεῖν, ἵνα μὴ σχολὴν αὐτοῖς τὰ πρὸς τοὺς πολεμίους, καὶ πολεμίους πόλεμον ἔκδημον ἔχοντα μὴ ἐπέλθῃ, δ' ἔχοντα σωτηρίαν ἔψυξε, καὶ αὐτοὶ μένωσι

μβρων, οἱ δ' ἀκροώμενοι ἐπαιάνισάν τε, καὶ ἠσπάσαντο ἀλλήλους ἐπὶ διαλλαγῇ.

Γιγνομβρων δὲ τούτων, τέρατα καὶ σημεῖα ἐν Ρ'ώμῃ πολλὰ καὶ φοβερὰ ἐδείκνυτο· κύνες τε γὰρ οὐρανοῦ ὁμαλῶς οἷα λύκοι, συμμόλοι ἀηδὲς· καὶ λύκοι τὸ ἀγεραὸν διέθεον, οὐκ ἐπιχωριάζον ἐν πόλει ζῶον. βοῦς τε φωνὴν ἀφῆκεν ἀνθρώπου· καὶ βρέφος ἀρτίτοκον ἐφθέγξατο· καὶ τῶν ξοάνων τὰ μὲν ἱδρου, τὰ δὲ καὶ αἵματος ἱδρου· ἀνδρῶν τε μεγάλων βοαί, καὶ κτύπος ὅπλων, καὶ δρόμος ἵππων οὐχ ὁρωμένων ἠκούετο· ἀμφί τε τὸν ἥλιον ἀηδῆ σημεῖα πολλὰ, καὶ λιθώδεις ἐγίγνοντο ὑετοὶ, καὶ κεραυνοὶ συνεχεῖς εἰς ἱερὰ, καὶ ἀγάλματα ἐπιπτον· ἐφ' οἷς ἡ μὲν βουλὴ θύσιας καὶ μάντεις συνήγαγε Τυρρηνίους. καὶ ὁ περισσότατος αὐτῶν τὰς πύλας βασιλείας ἐπανήξειν εἶπεν, καὶ δουλώσειν ἅπαντας χωρὶς ἑαυτοῦ μόνου, τὸ σῶμα κατισχεῖ καὶ τὸ πνεῦμα ἕως ἀπέλιπεν. οἱ δὲ τρεῖς ἄνδρες ἐφ' ἑαυτῶν ἕκαστοι, τοὺς ἀποδεδειγμένους συνεγραφον, τούς τε δυνατοὺς ὑφορώμενοι, καὶ τοὺς ἰδίους ἐχθροὺς καταλέγοντες, εἰκείους τε σφῶν αὐτῶν ἢ φίλους ἐς τὸν ἀναίρεσιν ἀποδιδόντες ἀλλήλοις καὶ τότε καὶ ὕστερον· ἀποσκευελέγοντο γὰρ δὴ καὶ ἕτεροι μετ' ἑτέρους, οἱ μὲν ἀπ' ἔχθρας, οἱ δὲ μίσους ἀποσκευούμενοι ἢ φιλίας ἐχθρῶν, ἢ φίλων ἐχθρας, ἢ πλούτου διαφέροντος· ἐδέοντο γὰρ ἐς τὸν πόλεμον

terita: móxque acclamatione facta secuta est mutua consalutatio.

Interea multa horrenda in Urbe visa sunt prodigia: nam & canes quasi ex composito ululatum lupino more simul edebant inauspicatum: & lupi per forum discurrebant, animal inassuetum civitatibus; bos etiam humanam vocem emisit, & infans recens natus locutus est: in simulacris sudor apparuit, in quibusdam eorum etiam mixtus grumis sanguis, exauditi sunt magni clamores virorum & armorum crepitus, strepitúsque equorum currentium, quum nihil tale cerneretur oculis: circa solem quoque multa prodigia sunt observata, & lapidibus aliquoties pluit, & sacræ ædes de cælo sæpe tactæ sunt, paritérque aliquot statuæ. His procurandis senatus aruspices ac vates accivit ex Hetruria, quorum natu maximus redituram ait regnum quale priscis temporibus fuerat, cunctósque servituros se uno excepto: simúlque spiritum compressit donec exanimis fieret. Ceterùm triumviri semotis arbitris inter proscriptos referebant vel suspectos ob potentiam, vel suos quisque inimicos, amicorum etiam & cognatorum salutem prodentes, modò vicissim daretur tollendi adversarios copia: quòd & tunc fecerunt & postea: nam alii post alios sunt ascripti in eum catalogum, quidam propter simultatem, quidam propter solam offensam, aut quòd inimicorum essent necessarii, vel amicorum inimici. Nonnullis divitiæ fue-

Prodigia Romæ.

Aruspicis mirabilis interitus.

runt

Nonnulli ob pecunias, domos aut villas amœniores proscripti.

runt exitio. nam opus erat ad belli apparatum multis pecuniis: quia Bruto Cassióque ex Asiæ vectigalibus ampli suppetebant reditus, regibus etiam atque satrapis de suo conferentibus: ipsis Europa reliqua erat & Italia: bellis exactionibúsque exhausta. ita ut præ inopia nec infirmæ plebi parceretur nec mulieribus, publicanis acerbè quicquid indiceretur extorquentibus. Nec defuit qui propter villam aut domum amœniorem proscriptus est. Fuerunt autem proscripti bonis publicatis senatores CCC, equites Rom. MM. In his erant fratres triumvirorum & avunculi, tum eorum qui sub illis ducebant ordines, & si quis vel hos vel illos offenderat. Et ceteram quidem turbam post digressum distulerunt in Urbe proscribendam: XII autem, vel, ut alii produnt, XVII, reliquis potentiores, & in his Ciceronem, placuit ante alios occidere, immissis subitò per cussoribus: quorum quatuor statim vel in conviviis, vel in fortuito occursu cæsi sunt: reliqui per domos pérque templa quæsiti, ita ut excitato tumultu, tota nocte discursatum sit cum clamore ac ejulatu, non aliter quàm urbe capta. Quum enim scirent comprehendi aliquot viros, & nemo adhuc proscriptus esset, quisque putabat se peti à circumcursantibus: ita rebus desperatis, quidam suas privatas, quidam publicas ædes incensuri videban-

Proscriptorum numerus.

592

χρημάτων πολλῶν, Βρούτῳ μὲν καὶ Κασσίῳ τοῖς ἀπὸ τῆς Ἀσίας φόροις δεδομένοις τε καὶ ἀθρόοις ἐπιρρέουσι, καὶ βασιλέων καὶ σατραπῶν συμφερόντων, αὐτοὶ δ' ἐπὶ τῇ Εὐρώπῃ καὶ μάλιστα τῇ Ἰταλίας πολέμοις τε καὶ ἐσφοραῖς τετριμμένης ἀπόροις τε καὶ ἀνάλτοις, δι' ἃ καὶ τοῖς δημόταις καὶ ταῖς γυναιξὶ λέγοντες, ἐπιτρέψωσιν εἰσφορὰς βαρυτάτας, καὶ τίλη πρόσεων καὶ μισθώσεων ἐπινοοῦντες· ἵνα δέ τις καὶ ἀφ' οἰκίδος ἐπαύλεως ἢ οἰκίας ἀθεώρητος ᾖ, ἐγίνοντο πάντες οἱ ἰανάτες τε καὶ δημόσιοι ἀπογεγραμμένοι ἀπὸ μὲν τῆς βουλῆς ἀμφὶ τοὺς τελακοσίους, ἀπὸ δὲ τῶν ἱππέων ὑπὲρ τοὺς χιλίους· καὶ ἦσαν οὐ αὐτοῖς ἀδελφοὶ πατρὸς ἢ μητρὸς τῶν ἀθρόων ἐόντων, ἢ τῶν ὑπ' αὐτοῖς ἡγεμόνων, ὅσοι τε τοῖς ἀρχοῦσιν ἢ τοῖς ἡγεμόσι προσεκεκρούκεσαν. τὸ μὲν δὴ πλῆθος αὐτῶν ἐν τῇ συνόδῳ διελθόντες ἐς Ῥώμην ἀθρόους ἐμελλον· δυοῖν δὲ ἀνδροῖν, ἢ ὡς ἔτεροι λέγουσι πεντεκαιδέκα τοὺς μάλιστα ἀνατιθεμένοις, οὐ εἰς ὧν ὁ Κικέρων, ἐδέησε σφᾶς ἀνελεῖν, ἐπιπέμψαντες ἄφνω, ἢ τῶνδε μὲν τέσσαρες αὐτίκα ἀνῃρέθησαν ἐν ἑστιάσεσί τε καὶ ὑπαντιάσεσι ζητουμένων ἢ τῶν ἄλλων, καὶ ἱερῶν μὲν ἐν τοῖς ἐπὶ Ῥώμης καὶ τοῖς οἰκίοις, ἄφνω διαρρηδὴν κατὰ τὸν νύκτα πᾶσαν ὠλολύζετο καὶ βοὴ καὶ ἀλαλαγμὸς μετ' οἰμωγῆς, ὡς ἐν ἁλισκομένῃ πόλει· τὸ γὰρ ἐγνῶσθαι μὲν ἀσφαλῶς γιγνόμενον, μὴ ἀθρόως ἀφθῆναι δὲ μηδένα τῶν ἀποκατεγνωσμένων, πᾶς τις αὐτὸς ἠξίου ζητεῖσθαι ἀθρόως τῶν ἀφανιστῶν· ὅτῳ δὲ ἀπογεγνώσκοντες αὐτῶν, οἱ μὲν τὰ ἴδια, οἱ δὲ τὰ κοινὰ

ἐμπρήσειν ἐμελλον, δεινόν τι δεινὸν εὐλόγως ἀπεῤῥύμβει περὶ πάν-

ῆϊν, ἢ πάντα ἂν ἐδέησεν, εἰ μὴ Πεδίῳ αὐτὸς ὁ ὕπατος μὴ κηρύκων ἐφείδετο, ἐπήλπιζε ἐκείνους ἐς τὴν τῶν ἀκεραιστάτων μοῖραν. ἅμα δὲ ἕῳ, ὡς ἔγνω τῶν τελῶν ἀνδρῶν ἀποῦσαν ἐφ' ὁ Πέδιος τὰς ἑπτακαίδεκα ὡς μόνους τε αἰτίους δόξαντας εἶναι τῆς ἐμφυλίου κακῶν, καὶ μόνους κατεγνωσμένους πίστεώς τε τῆς ἄλλοις δημοσίας ἐποιεῖτο, ἀγνοῶν τε ἐγνωσμένα· καὶ Πεδίος μὲν οὐ κατέμαθεν τὴ νυκτὸς ἐπελεύτησεν. ἐσήεσαν δ' αἱ τρεῖς τελοῦσι ἡμέραις, ἀνὰ μέρος ἑκάστου αὐτῶν, ὁ Καῖσάρ τε καὶ ὁ Ἀντώνιος καὶ ὁ Λέπιδος σὺν ταῖς στρατηγίσι ταξεσι, καὶ ὁπλίταις ἑκάστου ἐν τέλει· ὡς δὲ εἰσῆλθον, αὐτίκα μὲν ἡ πόλις ὅλη πᾶσά τε καὶ σημείων ἀφθέγκτων ἐς τὰ ἐπίκαιρα. αὐτίκα δ' ἐν μέσῳ τούτων ἦστο ἐκκλησίαν, ὁ δήμαρχος Πούπλιος Τίτιος νόμοθέτης καινὸν ἄρχειν ἐπὶ κατεστῶτ τὸ πεντετῶν ἐς πεντετὲς εἶναι τῶν ἀνδρῶν Λεπίδου τε καὶ Ἀντωνίου καὶ Καίσαρος, ἴσον ἰσχύσαν ὑπάτοις (ἢν ἀν τις Ἑλλήνων ἁρμοστὰς ὀνομάσειε, ὃ καὶ Λακεδαιμόνιοι τοῖς καθιστᾶσιν τὰ ὑπήκοα ἐτίθεντο ὄνομα) ὅτε ἀφίστατο ἐς δοκιμασίαν, ὅτε κυρίας εἰς τὴν χειροτονίαν ἡμέρας ἀφεστήκοις, ἀλλ' αὐτίκα ἐνυμνύετο ὁ νόμος· καὶ νυκτὸς ἄλλων ἐπὶ τοῖς ἑπτακαίδεκα τελάκοντα καὶ ἑκατὸν ἀνδρῶν ἀφεγράφη καὶ πολλὰ τῆ πόλει ἀφωρίσθη, καὶ μετ' ὀλίγον ἄλλων πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν, καὶ τις ἀφετίθετο τοῖς πίναξιν αἰεὶ τῶν ἀφανισμένων, ἢ τῶν

tur, ne inulti caderent: & feciſſent, ni Pedius conſul hac illac curſitans bene ſperare eos juſſiſſet, & diem expectare, ut rem melius cognoſcerent. Prima verò luce non expectans triumvirorum ſententiam proſcripſit illos XVII, quaſi ſolos autores inteſtinorum malorum, ſolóſque damnatos: aliis ſecuritatem promiſit, interpoſita fide publica, ignarus decreti triumviralis. Et is quidem ſequenti nocte morbo ex nimia defatigatione contracto extinctus eſt. Triumviri autem triduo Urbem ingreſſi ſunt, ſeorſum quiſque cum ſua prætoria cohorte, & legione una, poſt quorum adventum Urbs armatis continuò repleta eſt, & ſigna militaria conſpecta in locis opportunioribus: advocatáque concione, Publius Titius tribunus pleb. legem tulit de novo magiſtratu creando, ut triumviri conſtituendæ reipub. præeſſent in quinquennium cum poteſtate conſulari, Lepidus, Antonius, & Cæſar: quales Græci Harmoſtas Lacedæmoniorum nominant, publicos reformatores imperii: ſed nec trinundinum ex more ad examinandam legem conceſſum eſt, nec dies comitiis dicta, & lex ſine mora perlata eſt. Sequenti nocte præter illos XVII alii CXXX proſcripti: nomina eorum diverſis Urbis locis propoſita, & paulo pòſt rurſum aliorum CL: ſempérque tabulis aſcribebantur nova nomina, aut recens damnatorum, aut jam per errorem occiſorum,

Pedii interitus.

593 P. Titius tr pl. legem fert de triumviratu creando.

sorum, ne viderentur perisse immeritò: & mandatum est ut omnium capita ad triumviros referrentur, propositis certis præmiis, ingenuo pecunia, servo libertate insuper. Nec erat quicquam occlusum scrutatoribus, pari pœna proposita, siquis vel exciperet refugientem proscriptum vel celaret, vel non præberet excutienda omnia: atque omnium talium indicibus proposita erant paria præmia. Fuit autem proscriptionis formula hæc, M. Lepidus, M. Antonius, Octavius Cæsar, triumviri constituendæ & corrigendæ reipublicæ, edicunt sic, Nisi quorundam improborum tanta esset perfidia, ut miseratione servati, benemeritis pro beneficio reponerent odium ac mox insidias, neque illi Cæsarem sustulissent, quos bello victos servavit clementia, & in amicitiam receptos evexit, honoribus & liberalitate cumulavit: neque nos cogeremur eorum injurias & hostiles animos tam inclementer retundere. Nunc verò ex insidiis quas nobis struunt, & ex Cæsaris nece deprehendentes eorum malitiam nullis beneficiis placabilem, prævenire inimicos, quam ab eis præoccupari malumus. Nemo igitur hoc nostrum factum, aut injustum, aut crudele, aut nimium existimet, quid Cæsar, quid nos ipsi passi sumus reputans. Illunc certè & imperatorem, & pontificem max. & gentium maximè P. R. formidatarum domitorem ac subactorem, & primum omnium

Capita proscriptorum ad triumviros afferri jussa.

Triumvirorum edictum.

ωφειρημένων ὑπ' ἀγνώμας ἐς ἐμὲ
& δικαίως ἀνηρῆσθ. διατεταγ. τ
πάντων τὰς κεφαλὰς ἐς τὸ πρὸ
ἄνδρος ἐπὶ ῥητῷ κερδεῖ φέρειν, ᾧ
ὧ τὸ κέρδ. ἐλευθέρωμ μ, δοῦν-
ελον, θεράποντι δὲ, ἐλευθερία τ
ᾗ ἀργύριον· παρεχθ ᾗ ἐς ἰσότι-
μον τοὺς τὰ ἴδια, ᾗ τ ὑπολεί-
μμον ἢ κρύψαντα ἢ τῷ ἰδόντι ἢ
παρασχόντι, τοῖς ἴσοις ἐνίκων,
μέλλουειν ᾗ ἕκαστε τέτων τ ἐξόντ
ἐπὶ τοῖς ἴσοις κέρδεσι· ᾗ ἐγγρ
των ἡ παραγραφή, Μάρκ. Λεπι-
δ., Μάρκ. Αντώνι., Ο-
κτουΐ. Καῖσαρ, οἱ χειροτόνη-
τες ἁρμόσαι & διορθῶσαι τ πρ-
νω, ἅτω λέγουσιν, Εἰ μὴ ἦν
πίσιαν οἱ ποτηρὶ διόμμι μὴ-
σαν ἐλεφνοὶ, τυχόντες ᾗ ἐγγυ-
ᾗ τ ἐνεργετῶν ἐχθροὶ, ἐπὶ τ
βουλοι, ἵτ' ἂν Γαΐου Καισαρ
ἀνηρήκεσαν, ὡς εὐεργ. ὑφ
λαῶν ἔσωσεν ἐλέῳ, & φίλους ἐ-
μῶν, ἐπὶ ἀρχαῖς & τιμαῖς &
δωρεαῖς ἀφθόνοις ἀθρόοις, ἵ
ἂν ἡμεῖς τοῖς εὐνοήσασι & π-
λεμίους ἀναχρήσασι ἡμῖν, ἐ
δὲ ἀθρόως ἰσαγκάζοιμθ χρ
σθαι νῦν ᾗ ἐξ ὧν ἐπιβεβουλ
μεθ, ᾗ ὧν Γαΐ. Καισαρ ἐ
παθεῖν, ἀπθαλόντι ἡμᾶς
τὸν κακίαν ὑπὸ φιλανθρωπίας
φθάσαι τοὺς ἐχθροὺς ἐπ
θεῖν αἱρούμεθα· μὴ δή τις τὸ μ
γιον ἀδίκημ ἢ ὑμῶν ἢ ἡμέτερ ν
μισθῶ, ἐς τε Γαΐον & ἐς ἡμᾶ
εἶκ πεπονθαμθ ὁρῶν. Γαΐου μὲ
δὴ & αὐτοκράτορα φύσ, & ἀ-
χοντα ἱερῶν, καὶ τὰ φοβερώτα
Ῥωμαίοις ἡγεμόνα τε ὑπὸ &
κτησάμθμον, & πρῶτον ἁπάν
ὑπω

» ὑπὲρ τοὺς Ἡρακλείους ὅρους ἀ-
» πλοῦν θαλάσσης διαπεραιωθέ-
» ντα, καὶ Ῥωμαίοις τῷ ἀγῶνα τὸν
» ὑμέτερον, ἐν μέσῳ τῷ ἱερῷ λεγο-
» μένῳ βουλευτηρίῳ ὑπὸ ὄψεσι θεῶν
» κατέκαιον, εἴκοσι δὲ τρισὶ σφα-
» γαῖς ἐνυβρίσαντες οἱ πολῖται
» ληφθέντες ὑπ' ἐκείνου, καὶ πε-
» ραθέντες, κληρονόμοι τε πινὲς
» αὐτῷ τῆς οὐσίας ἐγγραφέντες εἶναι·
» οἱ λοιποὶ δὲ ἐπὶ τῇ μύσει τῇδε
» τὰς συαγεῖς ἀντὶ κολάσεων ἐπὶ
» ἀρχὰς καὶ ἡγεμονίας ἐξέπεμψαν,
» ὧν οἱδε μὲν χρώμενοι, τά τε κοι-
» νὰ τῶν ξενητῶν ἥρπασαν, καὶ
» σφετέρῳ ἐξ αὐτῶν ἀγείρουσι καθ'
» ἡμῶν, καὶ ἑτέροις αὖτοῖς τῶνδε
» βαρβάροις αἰεὶ τῆς ἀρχῆς πολε-
» μίοις, τάς τε ὑπὸ Ῥωμαίοις πό-
» λεις, τὰς μὲν ἀπέδοντες ἐνέ-
» πρησαν ἢ κατέσκαψαν ἢ κατήφ-
» ψαν, τὰς δὲ κεκλεπληκότες ἐπά-
» γουσι τῇ πατρίδι καθ' ἡμῶν· ἡ-
» μεῖς δὲ αὐτῶν τὰς μὲν ἤδη τεπ-
» μωρήμεθα, τοὺς δὲ λοιποὺς, θεοῦ
» συνεπιλαμβάνοντος, αὐτίκα δι-
» κὴν δώσειν ὀψεσθε· τοὺς δὲ μεγί-
» των ἡμῖν λυσιμένων ὑπὸ χεῖ-
» σιν ὄντων, Γάλλος τε ὁ Κελ-
» τικῆς καὶ τῶνδε τῶν εἰκοσι, ἐν ἐσ-
» χατῳ ἐπὶ ἔργῳ, σπουδὴν ἐπὶ
» τὰς πύλας θαλάσσης αὐτοχειρὶ
» Γαΐου· μελλουσι δὲ πόλεμον ὑ-
» πὲρ ἡμῶν ἐκδήμου ἀγωνιεῖσθαι,
» οὐκ ἀσφαλὲς ὅτι εἰς τὰ ἡμέτε-
» ρα, ὅτι εἰς τὰ ὑμέτερα εἶναι δο-
» κεῖ τοὺς ἀλλοις ἐχθροὺς ὄπισθ'
» καταλιπεῖν, ἐπιβησομένους τῆς
» ἀπουσίας ἡμῶν, καὶ τὸ συμ-
» φέρον τοῦ πολέμου καιροφυ-
» λακήσοντας, ὅθεν αὖ βραδύνειν
» μὲν τῇδε οὐ ἐπείξει τοσῇδε

Herculeos terminos innavigati maris transgressum, & Rom. armis novas terras aperire adortum, in loco sacrato, in media curia, sub oculis deorum, confecerunt, viginti tribus vulneribus inflictis lacero ad ludibrium: 594
idque jure belli capti ab eo, & dimissi incolumes, quidam etiam testamento hæredes nuncupati. Reliqui verò contacti hoc nefario scelere, tantum abfuit ut in fontes animadverterent, ut eos honoratos in provincias ad exercitus miserint: quibus illi abusi, & pecunias publicas diripuerunt, & copias inde contra nos colligunt, atque alias à barbaris perpetuis imperii nostri hostibus postulant. Civitates quoque nobis subjectas, quòd ipsorum imperata detrectassent, partim aut incenderunt, aut diruerunt, aut solo æquarunt: partim minis ac terrore coëgerunt arma contra nos & patriam sumere. Nos verò de quibusdam eorum jam pœnas exegimus, reliquos Deo juvante mox luere videbitis. Ceterùm maximis rebus confectis quæ ad Hispaniam Galliámque provincias & ista domestica pertinent, unum etiamnum grave certamen supereſt, expeditio contra parricidas transmarinos Cæsaris. Id bellum pro patria gesturi peregrè, nec tutum, nec vobis pariter ac nobis utile ducimus, inimicos à tergo relinquere, usuros contra nos occasione captata per absentiam nostram & belli casus varios: imò ne cunctan-

dum quidem urgente tam præsenti periculo, sed ad unum tollendos è medio, quando ipsi priores nobis bellum intulerunt, tum quum nos hostes judicarunt nostrósque exercitus. Et illis quidem nulla religio fuit tot civium millia nobiscum velle perdere, contempta deorum hominúmque invidia. Nos verò multitudini molesti non erimus, nec adversariorum omnium & malè de nobis meritorum delectum habebimus, nec in divites vel locupletes honoratósve animadvertemus, neque in tam multos quàm alius ante nos imperator, & ipse labefactam civilibus bellis rempublicam instauraturus: quem vos ob res gestas Felicem
595 cognominastis: quamvis necesse sit, non tot esse inimicos uni quot tribus: sed tantummodò pessimum quemque ac nocentissimum mulctabimus, ídque in rem vestram non minus quàm nostram. Alioquin necesse esset nostris conflictationibus vos in medio positos atteri: & expedit aliquid in gratiam exercitus facere, ad levamen injuriarum, quibus irritati sunt, immeritò pro hostibus habiti. Itaque licet possimus damnatos comprehendere, malumus proscribere, quàm ignaros opprimere: idque propter vos, ne militum ira provehatur ad indemnatos: utque intra certum nominum numerum edicto coerceantur. Ergo, quod faustum felíxque sit, ex his quorum nomina huic scri-

„ μᾶλλον, ἢ ὁκ ποδῶν κύτε ἐ-
„ ῥόως ποιήσεσθαι, ἀξίωσις γ
„ ἔ καθ' ἡμῶν πολέμου, ὅτι π-
„ λεμίους ἡμᾶς τε ἢ τὰς ἰδ' ἰ-
„ μῖν ἑαυτοὺς ἐψηφίζοντο εἶνα
„ κἀκεῖνοι μὲν τοσῐσδε πολιτ
„ μυριάδας ἡμῖν συναπώλεσα
„ οὔτε θεῶν νεμεσῶν, οὔτε φθόν
„ ἀνθρώπων ὑφορώμενοι. ἡμεῖς δ
„ πλήθει μὲν ἀδένι χαλεπωτέρ
„ οὐδὲ τὰς ἐχθρὰς ἐπιλέξιμοι
„ πάντας ὅσοι διλωχήκασι κα
„ ἢ ἐπεσυλήσαν, οὐδὲ ὁκ πλέ
„ του πάντως ἢ εὐθέως ἐ
„ ξιώσεως, οὐδ' ὅσους ἐπὶ σῇ
„ ἡμῶν αὐτοκράτωρ ἔκτισε, τὸ
„ πόλιν κἀκεῖνο ἐμφυλίοις π
„ πτώμασιν, ὃν εὐτυχῆ σφίσ
„ πατὴρ δ' ἐνεπρεπέστατα καὶ πε
„ νάγκης ὄσης τέλοσι πλείσας γ
„ θρηνῦς, ἢ ἐνί εἶναι, ἀλλὰ μόνο
„ δὴ τὰς φυλοτίμους τε ἐ πα
„ των αἰτιωτάτους ἀμυνάμενος, ἐ
„ τόδε δ' ὑμᾶς οὐχ ἧσσον ἐκεῖ
„ ἀναγκαῖον ἦν ἡμῶν διαφέρεσθαι
„ ὑμᾶς πάντως ἐν μέσῳ ἐφ' πα
„ χεῖν, ἀναγκαῖον δὲ τι καὶ ἐ
„ τῷ γὰρ στρατῷ παραμυθίαν ὑπὲ
„ σκευῇ τε καὶ παροξυνθῆναι, ἢ
„ πολεμίῳ ὡς τῷ κοινῷ ἐχθρ
„ ἀναχεχρημένῳ. διωκθῆναι δ'
„ ἂν δὲ ἐγνωσμένοι ἐξ ἐφόδου σύν
„ θεν, αἱρήσεται παραγράψαι κεφ
„ λαιον, ἢ ἀγνοοῦντας ἐπὶ σύμπα
„ θεῖαν, ἐ τόδε δ' ὑμᾶς, ἵνα μὴ
„ ἐπὶ τοῖς ὁπλίταις ἡ διωγμὸς
„ νοις πλεονάζοιεν ἐς τὰς κλίσεις
„ νους, ἀλλὰ ἀπηριθμημένους κ
„ ὠρισμένους ἔχοντες ὀνόμα, τ
„ ἄλλων κ' ἀφίστασθαι ἀπειρ
„ της. ἀγαθῇ τύχῃ πεῖναι τ' τα
„ γεγραμμένων τῷδε τῷ ψηφισμα
„ μα,

,, μητ, Μηδεὶς δίχεσθω μηδένα, ,, μηδὲ κρυπτέτω, μηδὲ ἀπέμ- ,, πέτω ποι, μηδὲ πειθέσθω χρή- ,, μασιν. ὃς δ' ἂν ἢ σώσῃ ἢ ἐπι- ,, κουρήσῃ ἢ σωσείδως φανῇ, τὸν ἡμεῖς, ἀδεμίαν ὑπολογισά- ,, μενοι ἀποφασιν ἢ συγχώρησιν, σὺν ,, τοῖς ἀναγεγραμμένοις πιθήσε- ,, ται. ἀναφερόντων δὲ τὰς κεφα- ,, λὰς οἱ κτείναντες ἐφ' ἡμᾶς, ὁ ,, μὲν ἐλεύθερ@ ἐπὶ δισμυρίαις ,, δραχμαῖς Ἀττικαῖς ἢ πεντακισ- ,, χιλίαις ὑπὲρ ἑκάστης, ὁ δὲ δ- ,, λ@ ἐπ' ἐλευθερίᾳ ἢ σώματος, ,, ἢ μυρίαις Ἀττικαῖς καὶ τῇ τοῦ ,, δεσπότου πολιτείᾳ· τὰ δ' αὐτὰ ,, καὶ τοῖς μέλλουσιν ἔσεσθαι, καὶ τῶν ,, καμόντων ἅπαξ ἐξεγράψεται ,, τοῖς ὑπομνήμασιν ἡμῶν, ἵνα ,, μὴ κατάδηλ@ ᾖ. Ὧδε μὲν ἔ- χει ἡ ἀναγραφὴ τῶν τελῶν ἀνδρῶν, ὅσους ἐς Ἑλλάδα γλῶσαν ἀπὸ Λα- τίνης μεταβαλεῖν. πρῶτ@ δ' ὧδ' ἐν τοῖς ἀναγράφουσι Λεπίδ@, καὶ πρῶτ@ ἐν τοῖς ἀναγραφομένοις ὁ ἀδελφὸς ὁ Λεπίδου Παῦλ@, καὶ δεύτερ@ μὲν τῶν ἀναγραφόντων Ἀν- τωνί@, καὶ δεύτερ@ τῶν ἀναγρα- φομένων ὁ υἱ@ ὁ Ἀντωνίου Λού- κι@, οἵδε μὲν ὅτι πρῶτοι πολε- μίους αὑτοὺς ἐψηφίσαντο, τρίτ@ δὲ καὶ τέταρτ@ μὲν τῶν ἐν ἑτέρᾳ πί- ναξι ἀναγεγραμμένων ἐς τὸ μεῖζον ὑπάτων, Πλάγκου μὲν ὁ ἀδελφὸς Πλάγκ@, Ἀσινίου δὲ ὁ πενθερὸς Κοίντ@, καὶ ἐ κατ' ἀξίωσιν ἀρα- μένων οἵδε τῶν ἄλλων ἀποδέκτου μέλλον, ἢ ἐς ἀτιμί@ καὶ δυσελπι- σίαν μηδένα ῥύσεσθαί τινα ἀφορ- δέκτου. ὧδε δὲ καὶ Θωραμί@ ἐν τοῖς ἀναγεγραμμένοις λεγομένος ὑπὸ τινῶν ἐπιτροπεύσειν Καίσαρος. ἅμα δὲ τῆς ἀναγραφῆς καὶ τὰ πύλας κατεχόντ@, καὶ ὅσαι ἄλλαι τῆς πόλεως

pto subjuncta sunt, nemo quenquam recipito, néve celato, néve ablegato, néve pecuniis corrumpito: quisquis autem vel servasse, vel adjuvisse, vel conscius fuisse deprehendetur, eum nos absque ulla excusatione venáque referemus in proscriptorum numerum. Capita verò occisorum ad nos referunto, accepturi præmium, vicenaquina M. sestertiûm in singula, si liber attulerit: sin servus, libertatem & dena M. sestertiûm, & heri sui jus civitatis. Eadem præmia sunto & indicibus: nec cujusquam præmium accipientis nomen inseretur nostris commentariis, ne manifestum fiat.

Triumviralis proscriptionis formula.

Hæc fuit triumviralis proscriptionis formula. Primus autem proscripsit Lepidus, & primus proscriptus est frater ejus Paulus: secundus proscripsit Antonius, & secundus proscriptus est avunculus ejus Luceius, quia hi primi sententiis suis hostes eos judicaverant: tertius porro & quartus in alia tabula erant, consulum designatorum necessarii, Planci frater Plotius, & Quintus socer Asinii: qui non tam ob dignitatis eminentiam ante alios sunt positi, quàm ad terrorem, nequis speraret se evasurum. Quin & Toranius inter ceteros proscriptus est, quem ajunt tutorem fuisse Cæsaris. Edita proscriptione continuò portis additæ sunt custodiæ, obsessi & cete-

Proscriptorum nomina. Paulus, Lepidi frater, proscriptus. Luceius, Antonii avunculus, proscriptus.

596 Toranius Cæsaris tutor proscriptus.

ri Urbis exitus: eadem diligentia circa portus adhibita, & loca paluſtria cœnoſáque, & quicquid ſuſpectum erat ut latebris commodum, tum centuriones juſſi ſunt ad inquirendum per agros diſcurrere: & hæc eodem momento facta ſunt. Quamobrem intra Urbem & extra multi repentè opprimebantur per varia mortis genera, à mercenariis capita detruncabantur ad oſtentationem: paſsímque fuga erat virorum paulo antè illuſtrium, tunc in deformem habitum mutatorum: nam pars mergebantur in puteos, pars in cloacas impuriſſimas: quidam in fumaria vel ſummas ſub tegulas refugi ſedebant cum ſilentio maximo. Timebant enim ſibi quidam non tam à percuſſoribus, quàm ab infenſis uxoribus: alii à parum piis liberis, alii à libertis & mancipiis: item creditores à debitoribus, vicini à vicinis, contiguos agros appetentibus. Quicquid enim lividum ac ſuppuratum odiis antea fuerat, tunc ſemel erumpebat per ſummum ſcelus, magna fortunæ inconſtantia, dum ex ampliſſimo ordine viri conſulares, prætorii, tribunitii, vel hujuſmodi honorum candidati, ad pedes ſuorum ſervorum advolvuntur cum lamentis ſupplices, & famulis appellatione ſervatoris ac domini adulantur. Sed nihil erat miſerabilius, quàm quòd ne quidem tam demiſſis precibus impetrabant miſericordiam. Nec aberat ulla calamitatis ſpecies, ſecus ac in ſeditionibus & hoſtili victoria. Nec enim

Calamitatis horrendæ ſpecies, Romæ.

Domini ſupplices ad famulorum pedes.

ἐξοδεί τε ἓ λιμένες, ἢ ὅλη ἐ τὴν μάτε, ἢ εἴ τι ἄλλο ἐς φυγὴν ἐσφέρον ἐῶ, ἢ ἐς λαθρήσεις πρὸς φυγάς· πλόττε χώρων ἐπιτήδεια τοῖς λοχαγοῖς ἐρευνᾶν ἐπέτασσε. ἐγίγνετο πανταχοῦ ὁμοῦ. ἐῶ ἀνὰ τε τὴν χώραν ἐ ἀνὰ τὴν πόλιν, ὡς ἕκαστός τι συλλαμβάνοιτο, ἀνδρεληψίαι αἰφνίδια πολλαὶ ἐ τόποι τῶν φόνων πεκλεῖσι, τῶν κεφαλῶν ἀποθρώσκοντες ἐ μισθοῦ χάριν ἐς ἐπίδειξιν, φυγὴ τε ἀπίστου, ἐ χρήματα ἄτοπα ὁπόθεν ἐφανούς. κατεῖδεσαν ἤδη οἱ μὲν φρέασι, οἱ δὲ ἐς τὰς ὑπονόμους πόρους ἐπὶ τὰ ἀκάθαρτα, οἱ δὲ ἐς καπνοδόχας ὑπωροφίας, ἢ τῶν τοῖς κεραμίσι συνδήσαντες ἐκάθηντο μετὰ σιγῆς βαθυπεπεῖς. ἐδίκεσαν γὰρ ἔχ ἥκιστα τὰ οἰκεῖα, οἱ μὲ γυναῖκας ἢ παῖδας ἀπιστοῦντες σφίσιν ἔχοντες, οἱ ἓ ἐλευθέρους τε ἐ θεραπόντας, οἱ ἓ ἐν νεισμάτων χρῆσιν, ἢ χρεῶν ἐπὶ τοσοῦτον ἐπιθυμίᾳ τῶν χρεῶν. ἐπιστασις γὰρ δὴ πάντων, ὅσα τινὶ ὀφείλεται ἐῶ, αἰθρία τε ἐγίγνετο ἐ ἀθέμιτος ἐ μετεπιβολὴ βουλόμενος ἀνδρῶν, ὑπάτων, ἢ στρατηγῶν, ἐ ἐμφρόνων ἐπὶ πάσῃ τῇ ἀρχῇ μετρίων, ἢ σὺν αὐτοῖς μεγίστων, ἐ ἐπὶ δούλοις ἰδίοις θεραπόντων ἐ μετρίων σφίσιν ὀλοφύρεσι, ἐ σπάνιον ἐ ἐλεεινὸν τ οἰκέτου πρὸς δεσπότην ἐκπεσεῖν ἐῶ, ὅτε ἐ ἐμοῦ ὑποστὰς ἐκ ἐλεηθείη. ἰδέα τε πάσα κακῶν ἐν ἐκ ἐκπλήξειν ἢ πολέμου τροπαῖον· ἐ γὰρ ὡς ἐ οἰκείους τ ἀνταποκτιννύντων ἢ πολέμιοι ἰδίοις, τοῖς δ' οἰκείοις σφᾶς ἐπ

ἦσπον, ἀλλὰ καὶ τὸδὲ τὸ σφαγεῖον μᾶλλον ἐδεδίκεσαν, ἀδὲν μὲν αὐτὸς ὡς ἐν πολέμῳ τῇ τύχῃ δεδιότες, σφίσι δ' αὐτίκα γιγνομένους ἐξ οἰκείων πολεμίους, ἢ δι' ὕπαυλον ἔχθραν, ἢ ὑπὸ τὸ ἐπικεκηρυγμένων σφίσι γερῶν, ἢ λάθρᾳ τὸ σὺν τοῖς οἰκείοις χρυσόν τε καὶ ἀργυρον ἁπισθε γὰρ δὴ λάθρᾳ ζώπυρε ἀθρόως ἐκφερε ἐς τὸ οἰκεῖον ἐγίγνετο, καὶ τὸ σφέτερον κέρδος ἕκαστος αὐτὸν ἐλίσσε σωτηρίᾳ· ὁ δ' πιστὸς ἢ εὐνους ἰδιοβίᾳ βοηθεῖν, ἢ κρύπτειν, ἢ σωτηρίαν δ' ὁμοίαν τὸ ἐπιπρέπον· εἴ τι τὸ ἐμπαλιν αὐτοῖς πῦ σφότερον τὸ ἐπιζημιδέκα ἀνδρῶν δέους ἔλειπε. τότε μὲν γὰρ ὑ σφεγραφέντος ἰδιοῖς, ἀλλὰ πανδ' ἅφνω συλλαμβανομένων πάντες ἐδεδίκεσαν ὅμοια, ἕ σωπαίζον ἀλλήλους. ἐπὶ δ' ταῖς σφαγαῖς, οἱ μὲν αὐτίκα πᾶσιν ἐκδοτοι γεγένηντο, οἱ δὲ ἐν ἀμελείᾳ ὄντες σφῶν τῇ ἐπὶ κέρδει γενόμενοι, τοῖς ἄλλοις ἐπὶ μισθῷ τοῖς σφαγεῦσιν ὑπηρέτουν. ὁ δὲ λοιπὸς ὅμιλος, οἱ μὲν τὰς οἰκίας τῶν ἀναιρεθέντων διήρπαζον, ἕ τὸ κέρδος αὐτῶν δὴ τὸ συναίσιον τῶν παρόντων κακῶν ἐψυχαγώγει· οἱ δ' ἐμφρονέστεροι τῇ ἐπιεικείᾳ ἐπεθήπτεσαν ὑπὸ ἀπλήξεως, καὶ λίαν αὐτῆς παραλογώτερον, ὅτε μάλιστα ἐδύναντο θεῖν, ὅτι τὰς μὲν ἄλλας πόλεις ἐλυμήναντο στάσις, καὶ περέπεσεν ὁμόνοια, τῶν δὲ καὶ αἱ στάσις τῶν ἀρχόντων σφαπώλεσεν, τῇ δ' ὁμονοίᾳ τοιάδε ἐρut illic adversarii hostésve timebantur, in domesticis fiducia reposita, sed hi multo magis quàm percussores erant formidini: qui de seipsis præter bellorum seditionúmve morem securi, hostes subitò reddebantur ex familiaribus, aut propter dissimulatum odium, aut spe ostentati publicè præmii, aut quòd inhiarent auro argentóque recondito in ædibus: his enim de causis nihil cuiquam fidum domi supererat, lucri aviditate præponderante pietatem domesticam. Quòd si quis in fide permanebat atque benevolentia debita, nec opem ferre audebat, nec celare periclitantem, nec dissimulare conscientiam: tantum metum omnibus injecerat comminatio crudelissima, erátque res longè diversa à superiore XVII damnatorum virorum periculo: tunc enim nemine proscripto, aliquot repentè comprehensis, omnes metu similis casus protegebant se invicem. Evulgatis autem proscriptionis tabulis, proscripti mox omni ope destituti sunt: reliqui securi de sua salute, & lucris intenti, seu venatici canes, mercenariam operam præstabant vestigandis quos ad necem objicerent. Reliqua turba diripiebat ædes interemptorum, & præsenti lucro solabatur calamitatem publicam. Qui verò prudentiores & moderatiores erant, attoniti stupebant admiratione rei tam absurdæ: quòd aliæ civitates seditione civium afflictæ, mox eorundem concordia servatæ sint: hæc verò per dissensionem civium jam antè afflicta, tunc per

Domestici proscriptorum tam formidandi quàm percussores immissi.

597

eorum conſpirationem paterétur talia. Cadebant autem alii repugnantes, indefenſi alii, quòd putarent eam injuriam aliunde profectam: quidam ſeipſi vel fame confecerunt vel laqueo, alii de tecto ſe præcipitarunt, aut in aquam conjecerunt ignémve: dum aut percuſſores immiſſos fugiunt, aut vocati cunctantur. Nonnulli è latebris protracti, dum aut vi aut pretio conantur evadere, interdum etiam præter triumvirorum mentem, per errorem, aut inimicorum malevolentia perierunt. Et ſic non proſcripti cadaver dignoſcebatur à ceteris quando non erat truncatum: proſcriptorum enim in foro capita proponebantur pro roſtris, ubi rependebatur pro eis præmium. Ediverſo non minor extitit virtus uxorum, liberorum, fratrum, famulorum ad conſervandam periclitantium ſalutem multa comminiſcentium, & cum ſuis interdum commorientium, quoties cœpta non ſuccederent: nec defuerunt qui ſe jugularent ſupra cæſorum cadavera. Ex his verò qui evaſère, aliquot naufragio perierunt, nihil ſe remittente infortunio: alii ad lætiora tempora præter opinionem ſervati pervenerunt ad urbanos magiſtratus poſtea, & cum imperio præpoſiti exercitibus triumphayerunt etiam: tantum miraculorum attulerunt illa tempora. Et ea contigerunt non in vulgari aliqua civitate, nec in regia parva ac invalida: ſed potentiſſimam tot terra mariſque gentium dominam Deus perci-

Uxorum, liberorum, fratrum, & famulorum fides erga proſcriptos.

598

ζαίζετεν. ἔθνησκον ⸗ οἱ μὲ ἀμυνόμβροι τὰς ἀναιρεμένας, οἱ δ' ὑπ' ἀμυνομβροι, ὡς ἐχ ὑπὸ τῶν ἀδικημβροι, εἰσὶ δ' οἱ ὑ σφᾶς αὐτὰς λιμῷ τε ἑκουσίῳ ἀπαιωμένοι, ἢ βρόχοις χρώμβροι, ἢ τε σωμα τα καὶ πεπτωκότες, ἢ ῥιπτέμενοι ἀπὸ τ τειχῶν, ἢ ἐς πῦρ ἐκβαλλόμενοι, ἢ τοῖς σφαγεῦσιν ὑπείκοντες, ἢ ἢ μετεπιμπτόμβροι βραδύνοντες ἕτεροι δὲ κρυπτόμβροι, ἢ λυπεμενῶντες ἀπεσπῶς, ἢ διαδιδράσκοντ κακὸν ἢ ὠνούμβροι, οἱ δὲ ἢ ὑ ἀγνοίᾳ τῶν τελῶν ἀνδρῶν ἐν ἀγνοίας ἢ κατ' ἐπιβουλὴν ἀπόλλυντο· ἢ δῆλον ἐκ τῶν ὁ μὴ σφαγέντων νέκυς, ὅτε οἱ σφαγιασθέντ ἢ κεφαλὴ τ ἠδ δὴ σφαγεμένων οἱ ἀγορᾷ προὐτίθεντο ἀντὶ τῆς βραβ σιν, ἐνθα ἐδει κομίσαντας ἀπολ σθαι τὸ ἀγαθόν. ἴσῃ δ' ἐκ ἴσως ασουδὴ καὶ ἀρετὴ γυναικῶν τ καὶ παιδίων ⸗ ἀδελφῶν ⸗ θεραπόντ σῴζοντων τε ἢ συμμενόντων πολλά, ⸗ συναποθνῃσκόντ ὅτε μὴ τύχοιεν ὧν ἐπιόντω, οἱ δ ⸗ ἐπαυήρουν σφᾶς αὐτοὺς. τ δὲ ὑφυγόντων οἱ μὲν ὑπ' ἀναγκαίων ἀπώλλυντο, ἐς παρὰ τύχης ἐπιβαρούσης, οἱ ⸗ ἐπιόντες ὅτ παρελόγων ἐπ τ ἀρχὰς τ πόλεως ἢ στρατηγίας πολέμων ἢ θεμάτων· ὥστε ὀλίγοι ἐκ τῶν ὁμοίων ἐπιδεῖξαι παραδόξου γίας· καὶ πάνυ ἐγίγνετο ὧν ἐν ὁ ὑπὸ πόλει, ὑδὲ ὑπ' αὐτοῦ ἢ σμικρῷ βασιλείῳ, ἀλλὰ τῶν ὑπατωτάτῳ, ⸗ τοσούτων ἐθνῶν ⸗ ἀλλοεθνῆς ἡγεμονίδα διέσῳζε ὁ θεός, τα

πολλοῦ ἄρα ἐς τὸν τῶν κοσμησάμενον εὐπρέπειαν ἐγένετο. μὴ οὖν τοιάδε ἕτερα ἐν αὐτῇ κατὰ τε Σύλλαν, καὶ ἔτι πρὸ ἐκείνου Γάϊον Μάριον, ὧν ὁμοίως τὰ γνωριμώτατα τῶν κακῶν ἐν τοῖς πρὸ ἐκείνων ἀνελεξάμην· καὶ πρὸς ὀλίγοις ἐκείνοις ἀπιφάνω. πῶς δὲ ἀξιῶσαί τε τῶν τελῶν ἀνδρῶν, καὶ τοῦ ἑνὸς αὐτῶν μάλιστα δρεπτῆ καὶ τύχῃ τῷ δρχλίῳ συνηρμόσθαι τε ἐς εὐδαιμονίαν ἀσφαλῆ, καὶ γένος καὶ ὄνομα τὸ νῦν ἄρχον ἀφ' ἑαυτοῦ καταλιπόντα, ἐπιφανέστερα, ὧν τὰ λαμπρὰ καὶ τὰ χείρω ῥᾳδίως μνήμη τε μᾶλλον ὄντα, ὅτι καὶ τελευταῖα γέγονεν, ἐπιλοίσασθαι νῦν ὑπέστην· ἢ γὰρ ἀξιαφήγητον ἀνάμειξις ἁπλῆ ἐς φυγὴν, ἢ τῶν τελῶν ἀνδρῶν τι συμβάντων, ὕστερον ἐπαίνου, ἢ ἐπανελθόντων ἀφανὴς κατάθεσις, ἀλλ' ὅτι παραλογώτατα ὄντα μάλιστα ἂν ἀπιστηθείη καὶ πιστεύειν ποήσαι τοῖς ἀπολειφθεῖσι· πολλὰ δέ ἐστι, καὶ πολλοὶ Ῥωμαίων ἐν πολλοῖς βιβλίοις αὐτὰ συνέγραψαν ἐφ' ἑαυτῶν, ὀλίγα ἓ ἐγὼ καθ' ἑκάστου ἰδίαν ἐς πίστιν ἐκφήνης, ἐς ἐνδαιμονισμὸν τῶν παρόντων ἐπὶ κεφαλαίου τὸ μῆκος ἀναγράψω.

Ἤρξατο μὲν δὴ τὸ κακὸν ἐκ συντυχίας ἀπὸ τοῦ ἐν ἀρχαῖς ἔτι ὄντων, ἐς πρῶτος ἀνηρέθη δημάρχων Σκαλουίου· ἱερὰ δέ ἐστιν ἡ ἀρχὴ καὶ ἄσυλος ἐκ τῶν νόμων, καὶ τὰ μέγιστα ἴσχυεν ὡς καὶ τοῦ ὑπάτων τινὰς ἐς τὰς φυλακὰς ἐμβαλεῖν· καὶ λῦσαι ὅδε ὁ δήμαρχος ὁ τὸν Αντώνιον ἐν μὲν ἀρχῇ κεκωλυκὼς ἐναγῆ πολέμιον, ὕστατος, ut coss. aliquot in carcerem miserit. Hic tribunus primùm quidem intercesserat, quominus hostis judicaretur Antonius.

lit, per diutinas ambages eam adducens ad præsentem ornatum atque ordinem: quamvis & superiore seculo iisdem malis laboratum est sub Sylla, & ante illum sub Mario: quorum notissima facinora in eorum mentione recensuimus, quando etiam jactura sepulchri accessit ad cetera. Hæc autem propter triumvirorum dignitatem sunt magis insignia, præsertim propter unius eorum virtutem fortunæ conjunctam, qui imperium solido fundamento firmatum cum suo nomine reliquit posteris: quæ ut sunt magis aut minus illustria, eo faciliora memoratu quòd sint novissima, percurram, non tamen omnia: non enim digna videtur narratione simplex cædes aut fuga, aut triumviris aliquantò post ignoscentibus quorundam reditus, & vita deinde in obscuro acta: sed quæ maximè miraculo futura sint, fidem factura lectori eorum quæ jam diximus. Sunt autem multa & à multis Romanis scriptoribus seorsim comprehensa multis commentariis: ego verò pauca per singulas species decerpam, quo narratio fiat credibilior, & quo magis eluceat præsentis ætatis felicitas: idque compendio faciam.

Prima sævitia fortuitò in magistratus effusa est, ante omnes cæso tribunoplebis Salvio. Est autem is magistratus sacrosanctus priscis legibus, & tantæ potestatis, Tribunis plebis potestas & sanctitas.

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA GRANADA

nius, sed postea Ciceronem in omnibus rebus juverat. Cognita autem triumvirorum conspiratione & ad Urbem festinatione, convivium domesticis præbuit, quasi non diu cum illis victurus: quumque irrupissent armati in triclinium, assurgentibus omnibus metu perculsis, centurio jussit ceteros quietos discumbere, Salvium ita ut erat capillis correptum super mensam protraxit quantum opus erat, atque ita præciso capite domesticos jussit silere & loco manere, ita ut erant, immotos, ne excitato tumultu paterentur similia: illi etiam post centurionis abitum attoniti, sine voce in multam noctem accubuerunt cum trunco tribuni corpore. Post hunc occisus est prætor Minucius in foro, in ipsis comitiis, qui ut audivit se peti ab armatis, prosiliit, & discurrens ac latebras quærens, mutata veste in quandam officinam se proripuit, dimissis apparitoribus cum insigniis: qui dum præ pietate cunctantur, imprudentes fecerunt ut facilius inveniretur prætor à percussoribus. Alterum prætorem Annalem, dum unà cum filio quæsturæ candidato ambit suffragia, amicorum cohors & lictores deseruerunt, ubi didicerunt & hujus nomen ascriptum in tabulis. Is ad quendam suum clientem fuga delatus, cui parvum ac vile tectum erat in suburbio, contemnendum modis omnibus, latebat in tuto: donec ipsius filius

599

Salvii tr. pl. interitus.

Prætoris Minucii interitus.

Annalis prætoris interitus.

στερον ἢ συμπιπτουσὶς ἐς πανταχόθεν πυθομένῳ ἢ τὸ τελευταῖον ὁρῶν τὴν τε συμφρονησιν ἢ τὴν ἐς τὴν πόλιν ἐπιξεως, τὰς οἰκείας εἰσίας, ὡς ἐ πολλάκις αὐτὴ ἐπὶ συνεσομένῳ, ἐσθεμένην δὲ ἐς τὸ συμπόσιον τὸ ὁπλιτῶν, μὴ ἐξανίστασθαι σὺν θορύβῳ ἢ θέᾳ, ἐδὲ τὸ ὁπλιτῶν λοχαγὸς ἐκέλευε ἡρεμεῖν κατακλιθέντας, τὸ δὲ Σαλουίου, ὡς εἶχε τὸ κόμης ἐπισπάσας ὑπὲρ τὴν τράπεζαν ἐς ὅσον ἔρριζε, τὸν κεφαλὴν ἀπέτεμε, ἐ πὶ τοῖς αὐτοῖς ἐκέλευεν ἀτρεμεῖν ὡς ἔχουσι, μὴ θορύβου γλυμβρίου παθόντα ὁμοίως· οἱ μὲ δὴ ἐ οἰκέται ἐ λοχαγοὶ τηλικάδε πτοηθέντες, ναυδὲ μέχρι βαθυτάτης νυκτὸς τοῦ λοιποῦ ἐ μάλα μακρὸν σώματος συγκειμένου. ὁ δεύτερος δὲ ἀνὴρ ἐθνησε πραιτωρίου Μινουκίου, ἀρχαιρεσίας ἐν ἀγορᾷ, πυθόμενος δὲ ἐπὶ τὰς ὁπλίτας, ἀνεπήδησε, κἀφθόγγου ἐπὶ κὰ συνουσίαν ὅπου πλείστοι, τὸν ἐσθῆτα σύνηθες, ἐς τὸν τῶν ἐργαστηρίων ἐσθέμενον, τὰς ὑπηρέτας κὰ τὰ σημεῖα ἀποπέμψας· οἱ δὲ αἰδεῖ κὰ ἰλὶγ παρομβρόντες, ἐυμφορίστερον αὐτὸν ἐποίησαν τοῖς σφαγεῦσι τὸν πραιτωρίου ἐυρεῖν. Ἄνναλιν ἕτερον πραιτωρίου τοῦ παιδὶ μετὰ πομπῆς συμπεμφθέντα, ἐ τὰς ψηφισαμένους παρακαλοῦντα, εἶτα συμπτῶντες φίλοι, ἐ οἱ τὰ σημεῖα τῆς ἀρχῆς φέροντες ἀπεδίδρασκον, πάνυ μὲν προσοιχομένῳ τοῖς πυλαῖς τὸν Ἄνναλιν· ὁ δὲ ἐς πιλωτὸν ἐστῶ πινὰ φυγὼν, ὧ βραχὺ κὰ ἰσπηλὶς ἰῷ τέγει σὺν ἀσφαλείᾳ, κὰ ἅμα πάντα ἐυκαταφρόνητον, σκοπιᾷ ἀσφαλῶς, μέχρι τὰς ἐφ-

γης

γὰς ὁ υἱὸς αὐτῦ τῷ φυγῷ ἐς τ̃ πλάτην ὑποτοπήσας, ἀδήλησεν ὑπὸ τὸ πῆγος, ἐ ἀνδρῶν τῶν π ἀσίαν ἐλαῶν ἓ πατρὸς, ἐ ἐς ἀγορανομίαν ἠρέθη. ἀναλύοντα ἦ αὐτὸν ἐκ μέθης τραῦμά τι ἀφεστρωσάντες, ἐκτεῖναν, οἱ ἐ τὸν πατέρα ἀνῄρεκεισαν. Θουρανιὸς δὲ ἀ ἐρατηγῶν μ ἔτι, ἀλλ ἐρατηγικῶς, πατὴρ ἦ ἠανὶς τε μᾶρ ἄλλα ἀκολάστου, διωκαζουντ ὃ δὲ παρ' Ἀντωνίῳ, τὰς λοχαγοὺς ἠξίου τὴν σφαγὴν ἐπιχεῖν οἱ ἀφ' ὀλίγου, ἕως αὐτὸν ὁ υἱὸς αἰτήσαιτο παρ' Ἀντωνίου, πεισθέντες, οἱδ ἐπιγελάσαντες, Ἠ, τησεν, ἔφασαν, ἀλλ' ἐπιβατέρᾳ. ἐ σωθεὶς ὁ πρεσβύτης, ἕτερον αὐτίκα βραχύτατον ἦτ Ἀμαθημᾷ, μίχεα ἓ τὴν γυναῖτρα ἰδὼν· ἰδὼν ἦ σκέλους μὴ μετασχεῖν τ̃ πατρῴων, μὴ κἀκείνῳ ὁ ἀδελφὸς αἰτήσαιτο παρὰ Ἀντωνίου· συνέβη ἦ κ τῷδε τῶν ἀσίαν εἰς αἰσχρὰ διαπανήσαι, ἐ κλοπῆς ἁλόντα φυγεῖν ἐκ κατηδίκης. Κικέρων ἦ, ὃς μ Γάϊον Καίσαρα ἰσχυσεν, ὅση χρόνος ἂν δημαγωγὲ μισαρχίας, κατέγνωσο μ ἅμα τῷ παιδὶ ἐ τῶ ἀδελφῷ κ τῷ παιδὶ ἓ ἀδελφῷ, ἐ πᾶσιν οἰκείοις τε ἐ φιλτάτοις ἐ φίλοις· φυγὼν ἦ ἐπὶ σκάφης, οὐκ ἔφερε τὴν ἀηδίαν ἓ κλυδωνο, ἀλλὰ εἰς ἴδιον χωρίον, ὃ κατ' ἰσρόκιν τῦδε ἓ πάθους εἶδεν, ἀμφὶ Καπύλῳ πολιν Ἰταλίας κατοικῆς, ἠρέμει. πλησιαζόντων δὲ τ̃ ἐρουνομένων (τοῦτον γὰρ δὴ φιλοπρωτεῖν πάντων Ἀντώνιός τε ἐζήτ, ἐ Ἀντωνίῳ πάντες) εἰς τὸ δωμάτιον αὐτῦ κορακες ἐπιπτοτες ἔκλαζον, ἐπεγειρητες λὰξ ἓ ὕπνου, ἐ τὸ ἱμάτιον ἀπέσυρον λὰξ ἓ σώματος, ἕως οἱ προσιόντες σημηνάμενοι τὸ γιγόμενον, ἔφας

rem ſuſpicatus, percuſſores ſub id tectum duxit, & à triumviris paterna bona ædilitatémque accepit: quem à compotatione redeuntem ebrium, exorta rixa, iidem milites occiderunt, qui patrem antè occiderant. At Toranius, non quidem prætor, ſed prætorius, pater adoleſcentis alioquin perditi, qui tamen multum poſſet apud Antonium, centuriones orabat tantiſper cædem differrent, dum ſe filius ab Antonio peteret. Illi ridentes, petiit, inquiunt, ſed in contrarium. Id ubi intellexit ſenex, iterum breviſſimum ſpatium petiit, donec videret filiam: quam viſam juſſit non adire paternorum bonorum hæreditatem, ne & illius mortem frater impetraret ab Antonio. Hujus quoque is fuit exitus, ut turpiter profuſo patrimonio, furti damnatus ſolum verteret. Cicero autem, qui poſt Cæſaris mortem regnavit in concionibus, proſcriptus eſt cum filio, fratre filio fratris, & ſuæ factionis amicis omnibus: quumque in navicula fugeret, jactationem ferre non potuit, ſed in villam ſuam, quam mihi libuit ob hujus caſus memoriam viſere, prope Capuam delatus quieſcebat. Et quum propinquarent qui eum quærebant (nam hunc præ ceteris Antoniani ſumma cura perquirebant) in cubiculum ejus involantes corvi crocitatu ſomnum rumpebant: & ſtragulam ei detrahebant, donec

Per filium proditur.

Filii proditoris interitus.

Toranii interitus.

Filii in Toranium impietas.

600

Turpis exitus.

Cicero fugiens in navicula jactationem maris ferre non poteſt.

Omina Ciceroni oblata.

servi moti prodigio, impositum lecticæ rursum deferrent ad mare per devia sylvæ densissimæ. Multis verò passim discurrentibus & percunctantibus nuncubi visus esset Cicero, alii miserati hominem respondebant eum soluta navi jam ferri per mare: unus sutor cliens Clodii quondam infensissimi Ciceroni, callem indicavit Lænati centurioni comitato paucis militibus: qui mox accurrit, & videns à multo pluribus eum stipari ad propugnandum paratis, stratagemate usus exclamavit, Properate centuriones qui à tergo estis: tum servi quasi futuri mox impares, metu sunt cohibiti. Lænas, quamvis quondam Ciceronis patrocinio causam vicerat, attractum è lectica ejus caput, repetito ter ictu præsecuit magis quàm absicidit, ob imperitiam. manum quoque absicidit, qua contra Antonium tanquam tyrannum orationes scripserat, & ad imitationem Demosthenis Philippicas intitulaverat. Móxque & terra per veredarios & & mari per dromones Antonio res lætissima certatim nuntiata est: deinde Lænas in foro sedenti pro tribunali è longinquo caput cum manu ostentavit quatiens. Ille supra modum gavisus, centurionem coronavit, & præmium decuplum addidit, quasi ob maximum inimicum sublatum & omnium infensissimum. Caput ejus cum manu pro rostris diu pependit, ubi prius concio-

Ciceronis interitus. Lænas, cujus olim patrocinio causam vicerat, eum interficit.

601

Contumeliæ Ciceroni post necem factæ.

συμβολον ἔκ τευ θεῶν, ἐς φορεῖα ἐσθέμενοι τ̃ Κικέρωνα, αὖθις ἐπὶ τὴν θάλασσαν ἤγον, ἀλλ' ληξάντες θείας λαυθανοντες· πολλῶν δὲ αὐτὸν μέρη ἀμαθόντων τὸ μὴ πυθομένων, εἴ που Κικέρων ὁρᾶται, οἱ ἄλλοι ἐπ' οὐσίᾳ ἐλέγχειν ἔφασαν ἐξαναχθέντα· ἐλεγεν ἤδη αὐτοτομῶν ὁ πλάτης Κλωδίου ποτὲ τοῦ Κικέρωνι ἐχθροῦ γενομένου, λαμπρὰ τὸ λοιπὸν σωθήσεσθαι ὄντι τῷ αὐτοκράτορι ἰδεῖν· ὁ δ' ἐπιβοηθήσας τε, καὶ θεραπόντων ἄλλων πολὺ πλείους τῶν ἀμφ' αὐτὸν ἡμιόνους ἐς ἄμιλλαν, ἐρωτήσας μὲν, ἀνέβοησεν, Ἐστέλθετωσαν ἐς τὸ χωρίον οἱ τῶδε ἔρυμα λοχῆσαι· τότε γὰρ οἱ μὲν θεραπόντες ὡς ὑλοτομέων πλέονων, κατεπλάγησαν. ὁ δ' Λαίνας καὶ δίκῃ τινὶ ἀφ' τ̃ Κικέρωνος ποτε κατωρθωκὼς, ἐκ τ̃ φορείου τῷ κεφαλῷ ἐπιπάσας ἀπέτεμνεν, ἐς τέλος ἐπιπλήσσων καὶ σκληραπελίζων ὑπὸ ἀπειρίας ἀπέτεμε δὲ καὶ τῶν χειρῶν, ἣ πρὸς τ̃ Ἀντωνίου λόγους οἷς τυραννίου συνεγράφων, ἐς μίμησιν τ̃ Δημοσθένους Φιλιππικὰς ἐπέγραφεν. ἔθεσι δὲ καὶ ἐπὶ ἵππων, οἱ δ' ἐπὶ νεῶν ἀντίφορτα τὸ εὐαγγέλιον Ἀντωνίῳ ἀμφίφορτες· ἐς ὁ Λαίνας ἐν ἀγορᾷ πάσης δημάρχῳ, τῷ κεφαλῷ ἐς τὴν χεῖρα μακρόθεν ἀνέσεισεν ἐπιθεικνύς. Ὁ δ' ἤσθη τε μάλιστα καὶ τ̃ λοχαγὸν ἐπεφάνωσε, καὶ πλέοσι τ̃ ἄλλων ἐδωρήσατο, πέντε καὶ εἴκοσι μυριάσι Ἀττικῶν δραχμῶν, ὡς μείζοσι δὴ τόνδε πέντων ἐχθρῶν ἐς πολεμιστὸν οἱ γυμνάδρου ἀνελόντι. ἡ κεφαλὴ δ' τ̃ Κικέρωνος ἐς ἡ χεὶρ ἐν ἀγορᾷ τ̃ βήματος ἀπικρέμαντο ἐπὶ πλέ-

ση,

σει, ἴδιον ἀφ' ἑτέρου ὁ Κικέρων ἐδημηγόρει, & πλείους ὀψόμενοι σωθῆναι ἢ ἀκροώμενοι. λέγεται δὲ & ἐπὶ τῆς Δημάτης ὁ Ἀντώνιος τῷ κεφαλῷ τοῦ Κικέρωνος θεὸς ἀφ' ἑστίας ἥκειν. ἔδει μὲν δὴ Κικέρων, ἐπί τε λόγοις ἀοιδίμος & ἐς ἐπ ναῦν ἀνὴρ, καὶ ὅτε ἦρχε τῷ ὑπάτου ἄρχειν, & τὰ μέγιστα τῇ πατρίδι χρήσιμος, ἀνῄρητο· καὶ ἀνῃρημένος σὺν δεήσει. ὁ γὰρ παῖς ἐς τὸν Ἔλλαδα ἀπεστέλλετο ἐς Βροῦτον. Κοίντος δὲ ὁ τοῦ Κικέρωνος ἀδελφὸς ἅμα τῷ παιδὶ κατειλήφθησαν, ἐδόκουν τὸ σφαγέων ἀφ' ἑαυτοῦ παιδὸς αὐτὸν ἀνελεῖν, τὰ δὲ ἐναντία καὶ ἐκ παιδὸς ἱκέτευον, οἱ σφαγεῖς ἔφασαν ἀμφοτέρους ἀμύνεσθαι, καὶ ἀμφιλαβόντες ἕτερον ἑτέροις κατὰ συμβὰν φονεῖς, ἀνεῖλον ὁμοῦ.

Γνάπιος δὲ πατὴρ καὶ υἱὸς συμφυέντες ἀλλήλοις, ἀφ' ἵππου πληγῆς ἀπέθανον, & αὐτῶν αἱ κεφαλαὶ μὲν ἀπετέτμηντο, τὰ δὲ λοιπὰ σώματα ἐπὶ συμπλέκτου. Βάλβος δὲ τὸν υἱὸν, ἵνα μὴ βαδίζοντες ὁμοῦ φανεροὶ γένοιντο, ἀφῆκε πέμψων ἐς φυγὴν ἐπὶ θαλάσσαν, καὶ μετ' ὀλίγον ἔπιτο ὡς ἀφ' ἡμάρτανον· ἐξαγγείλαντος δέ τινος, εἴτε ἐξ ἐπιβουλῆς, εἴθ' ὑπ' ἀγνοίας τὸν υἱὸν συνειλῆφθαι, ἐπανῆλθε, καὶ τὰς σφαγὰς μετεπέμψατο· σωθεὶς δὲ καὶ τὸν παῖδα ἀπολέσας ναυαγίῳ· ὅτε καὶ τοῖς τότε συμφοραῖς & τὸ δαιμόνιον ἐπέκειτο. Ἀρρώστος τὸν υἱὸν καὶ ὑφιστάμενον φυγὴν χωρὶς αὐτοῦ, μόλις ἔπεισεν ὡς νέον σωθησόμενον ἑαυτόν· καὶ τόνδε μὲν ἡ μήτηρ ἐπὶ τὰς πύλας ἀφῆκε πέμψουσα, καὶ ὑπέστρεψεν ἵνα ἀνῃρημένον τὸν ἄνδρα

nari solitus: majórque tunc ad spectandum quàm prius ad audiendum concursus fuit. Fertur etiam in triclinio Antonius id caput ad satietatem spectasse mensæ impositum. Ad hunc modum Cicero, vir eloquentiæ nomine nunc quoque laudatissimus de patriáq; sua consul optimè meritus, & occisus, & post necem contumeliis affectus est. Filius jam ad Brutum evaserat in Græciam. Quintus verò, frater oratoris, comprehensus unà cum suo filio, armatos orabat ut se prius occiderent quàm filium: at filius supplex rogabat contrarium. Percussores polliciti satisfacturos se amborum precibus, seorsum utrumq; aggressi eodem momento necaverunt ex composito.

Ciceronis laudes.

Quinti Ciceronis fratris, & filii mors notatu digna.

Itidem Egnatii pater filiúsque in complexu hærentes uno ictu ceciderunt, præcisis amborum simul cervicibus: & ademptis quoque capitibus trunci se complectebantur mutuò. Balbus filium, quo magis separati fallerent, præmissum ad mare ut fugeret, paulò post ex intervallo secutus est, quumque à quodam sive dolo, sive per errorem audisset comprehensum esse filium, reversus ultro percussores accivit: filius naufragio periit. ita tum fortuna quoque calamitates augebat. Aruntius filio non sustinenti abs- que ipso fugere, ægrè persuasit ut homo juvenis vellet esse superstes: hunc mater ad portam prosecuta, revertit domum ut interempto marito justa persol-

Egnatii patris & filii casus.

Balbi & filii.

Aruntii & filii & uxoris.

veret:

veret: aliquanto pòst ubi didicit periisse in mari filium inedia, sibi manus intulit. Hactenus filiorum bonorum atque malorum imagines proposui.

Servorum perfidia. Frater fratri superstes esse nolens.

602

Ceterùm fratres simul proscripti nomine Ligarii latebant in tumulario, donec mancipiis prodentibus alter confestim occisus est: alter elapsus, postquam fratrem perisse cognovit, de ponte desiliit in fluvium: exceptúsque à piscatoribus quasi casu non ultro decidisset, diu luctatus est in flumen se ingerens: & quum nihil proficeret illis vincentibus, Non me servatis, inquit, sed vosipsos cum proscripto perditis: & illis tum quoque servare miserum pergentibus, milites quidam pontis custodes id conspicati, accurrerunt & obtruncarunt hominem. Aliorum fratrum alter præcipitavit se in fluvium, cujus corpus servus quintam usque diem quæsitum tandem invenit: & quoniam nondum omnino confusa erant oris lineamenta, caput abscidit ut haberet præmium. Alter verò frater in latrina delitescens ab alio servo est proditus: percussores dedignati eò descendere, hastis confixum extraxerunt, & ita ut erat obtruncarunt, ne abluto quidem capite. Alius quum fratrem comprehendi videret, accurrit, nesciens se proscriptum pariter: exclamavítque, Me me prius interficite: tum centurio qui proscriptionis tabulam ordine noverat, Æquum postulas: inquit: nam tuum nomen antequam hujus,

Ligarii inseritus.

Servorum perfidia.

Frater extincto fratri superstes esse nolens.

θάψειε· πυθομένη δὲ ἡ τοῦ υἱοῦ τὸ θανάσιμος διεφθάρθαι λιμῷ, διεχρήσατο ἑαυτῇ. αἵδε μὲν δὴ παίδων ἀγαθῶν καὶ κακῶν ἴσαι εἰκόνες.

Ἀδελφοὶ δὲ ὁμοῦ προγραφέντες οἷς ὄνομα ἦν Λιγαρίῳ, ἐκπεσόντε ὑπὸ ἵππῳ, μίχρι τῶν ἁρπόντων αὐτὸς ἀνδρώντων, ἐμ αὐτίκα ἀνηρέθη, ὁ δὲ ἀπέφυγε, ἐπεὶ τὸν ἀδελφὸν ἔγνω διεφθαρμένον, ἐρρίψεν αὐτὸν ἀπὸ τῆ παμμεγέθης γεφύρας εἰς τὸ ῥεῦμα· ἐκ αὐτοῦ ἑλιέων προσχόντων, ὡς οὐκ ἐκὼν ἁλόντα, ἀλλὰ πεπτωκότα, εἰ πολὺ μᾶλλον ἐφιλονείκει, ἐκ ἑαυτὸν εἰς τὸ ῥεῦμα ἐώθει. ἠσχάλλοντο δὲ τῷ ἁλίσκεσθαι, προλεγόμενοι, ἐκ οὐκ ἐμὲ, ἔφη, προλείπεσθε, ἀλλ' ἑαυτὸς ἐμοὶ συγγεγραμμένους συναπόλλυτε· εἰ δὲ μὴ, ὡς αὐτὸν οἰκτείραντες ἀφέλοιντο, μίχρι πρὸς τῶν γραπτῶν, οἳ τὰ γεφύρας ἐτήρουν, ἰόντες, ἐπίστρεμόν τε, ἐκ τῷ κεφαλῷ ἀπέπεμπον. ἕτερον δὲ ἀδελφῶν ὁ μὲν αὐτοῦ ἐμήνυε κἀ δρόμοις, ἐκ ἐπεφάνει κύτε τῷ σώματι ἀνεζητεῖ, μίχρι πέμπτης ἐμέρας· εὑρὼν δὲ ἐπ γωνολίσκῳ δυναμένῳ, τῷ κεφαλῷ λαβὼν τὸ ἄλλο ἀπέκοψε. τὸ δὲ ἕτερον ὑπ κρυπτομένου ἕτερος ἐμήνυσε ἐπιφανῆ, κἀ οἱ σφαγεῖς εἰσελθεῖν μὲ ἀπηξίουν, δέρασι δὲ προκεντοῦντες ἐξήγαγον, ἐ ὡς εἶχε τὴν κεφαλὴν ἀπέκοπον. ἕτερον δὲ ἀδελφῷ συλλαμβανομένῳ προσθορόντα, ἀγνοίᾳ δὲ ἐ αὐτὸς ἅμα σκ,, ἐνῳ προγεγράφθαι, Ἐμὲ, ἔφη, ,, κτεῖνα τε πρὸ τότε· ἐ ὁ λοχα,, γὸς ἔχων τὸ ἀκριβὲς ἀνέκραβε, Εἰκότα ἀξιοῖς, ἔφη, σὺ δὲ πρὸ τό-

πυ

του γέγραψαι καὶ εἶπον, καὶ τὴν τάξιν ἐκτεῖναι ἀμφω. τοῦτο μὲν δὴ καὶ ἀδελφῶν δίγμασιν.

Λιγάριον δὲ ἡ γυνὴ κρύπτουσα, μίαν ἐς τὸ ἀπόρρητον ἐπηγάγατο θεραπαινίαν, ᾗ ἐφεδρεύουσα ἐπὶ τῶν αὐτῶν, εἴπετο τῇ κεφαλῇ τοῦ ἀνδρὸς φέ-,, ρουσιν, βοῶσα, Ἐγὼ τοῦτον ὑπε-,, δεξάμην, τὰ δὴ ὅμοια τοῖς ὑπο-,, δεξαμένοις ἐστὶν ἐπίτιμια, καὶ ὑ-,, πὸ τούτων αὐτὴν, ὅτι ἀναρρωστῶ, ὅτι μέλλουσι, αὐτάγγελον ἐς τοὺς ἄρχοντας ἦλθε καθ' ἑαυτῆς· κἀκείνων αὐτὴν ἀμφὶ τῷ φιλανδρίᾳ ὑπερεθόντων, ἑαυτὴν ἀπέκτεινε λιμῷ. καὶ πρότερον μὲ σὺν ἀδε ἐπιμηκύνουσα ἀπέτυγχανέ τε, καὶ σωιζηναι ἐβούλοιτο ἑαυτήν. ὅσαι δ' ἐπιτυχοῦσι τῆς φιλανδρίας, σὺν τοῖς ἀδικουμένοις τῶν ἀνδρῶν ἀναγράψω. ἑτέραι δὲ ἀθεμίτως ἐπεβούλευσαν τοῖς ἀνδράσι, καὶ αὐτῶν ἐστι, ἣ Σεπτιμίῳ μὲν ἐγεγάμητο, ὑπὸ δὲ τινος Ἀντωνίου φίλου διεφθείρετο. ἐπιγνοῦσα δὲ οὐ μοιχείας εἰς γάμον, ἐδιήλθε τοῦ μοιχοῦντος αὐτῷ Ἀντωνίου. ἐς ὃ Σεπτιμίῳ αὐτίκα τοῖς πίναξι ἀναγραφὴν ἔθετο, ἐμαθὼν οὐ τὴν γυναῖκα ὑπ' ἀγνοίας τῶν οἰκοι κακῶν, ἐφεύξεσθαι· ἡ δὲ ὡς φιλοφρονουμένη τὰς θύρας ἐπέκλεισε, καὶ ἑτέρᾳ τὸν ἄνδρα, ἕως οἱ σφαγεῖς παρεγένοντο, καὶ τὸν αὐτῆς ἡμέρας οἱ μὲν σκέπτον ἀνῆρουν, ἡ δὲ ἐθὺς γάμους. Σάλακτος δὲ καφυγών τε καὶ ἀπορούμενος, ἦκε μέν ἐς πόλιν νυκτὸς, ὅτε μάλιστα ἔδοξεν ἀμβλύνειν τὸ δεινὸν παραμένοντος δὲ τὸν οἰκίαν, μὲν αὐτὸν ὁ ξυνοικος τῇ οἰκίᾳ συμπαραμένων ἐπιγιγνομένῳ, καὶ ἐς τὸ

scriptum est: & cum dicto ambos interfecit ex ordine. Hæc de fratribus exempli gratia.

Ligarium verò uxor quum abdidisset, unica ancilla comitata visebat latebras: à qua prodita, caput referentes sequebatur clamitans, Ego huic sui receptaculo, idem contra celatores propositum est præmium. Quumque nemo eam vel occideret vel indicaret, ipsa semet ad magistratus detulit: quibus pietatem erga conjugem dissimulanter ferentibus, seipsam absumpsit inedia. Hanc ideo memoravi, quòd in servando marito frustrata conatu suo, ei superstes esse noluerit: nam eas quibus felix fuit hæc pietas, in elapsorum mentione referemus. Aliæ nefarias maritis struxerunt insidias, inter quas uxor Septimii, quæ cum quodam amico Antonii habebat stupri consuetudinem: & ut ex adultera conjunx fieret, per adulterum egit cum Antonio: móxque Septimius ascriptus est in sanguinarias tabulas. Quod ubi ex ipsa uxore didicit, ignarus probri domestici, ad eam confugit: illa conjugali comitate exceptum incluſit, & tantisper asservavit dum venirent percussores: eadémque die cæso marito celebravit novas nuptias. Salassus semel elapsus, deficiente consilio, noctu in urbem rediit, quum videretur jam remissius periculum: & quum reperisset ædes venditas, à solo janitore qui autarium fecerat, agnitus & in cellam receptus est, pollicente latebras

Uxor Ligarii mariti superstes esse non vult.

Uxor Septimii maritum prodit.

603

Qua die cæsus maritus, novas celebrat nuptias.

bras victúmque pro facultatibus: deinde uxorem acciri jussit ex ipsius ædibus. Mulier cupidam se visendi mariti simulans, sed no cturnos metus causata & suspectam fidem ancillarum, interdiu se venturam promisit: luce verò facta percussores petiit, & janitor procurrit ut illam cessantem urgeret. Salassus non comparente janitore insidias veritus summas ædes ascendit, expectans quonam res evaderet, & conspicatus non janitorem sed percussores uxore præeunte adventare, de tecto se præcipitavit. Fulvius quoque ad fœminæ domum profugus, quam dum serva ipsius esset pro concubina habuerat: móxque libertate donatam & dotatam nuptum dederat, malam recepit pro beneficiis gratiam, quòd zelotypa indignè ferret Fulvium semota se induxisse uxorem legitimam. Hæc de malis mulieribus suffecerint.

Uxor Salassum prodit.

Fulvius à fœmina proditus.

At Statius Samnis, cujus egregia opera Samnites bello sociali usi fuerant, ob virtutem & divitias ac genus ascitus in amplissimum ordinem, jam octogenarius proscriptus propter ipsas divitias, domum populo & suis mancipiis diripiendam concessit, ultro multa jactans in publicum, & tandem exinanitam clausámque succendit. quo incendio & ipse & pars urbis conflagravit. Capito per semiapertas fores alium post alium irrumpentem mactavit, postremò confertim irruentibus, à multis unus

Statius Samnis propter divitias proscriptus.

Pars urbis incendio absumpta.

Capitonis, non inulti, interitus.

αὐτῷ οἴκημα ὑποδείξας· καὶ κλίψειν ἐπηγγείλατο, ἢν θρίψωσι τῶν ἐδωδίμων. ὁ δὲ τὴν γυναῖκα καλέσων προσέταξεν ἐκ τῆς οἰκείας οἰκίας, ἣ δὴ ὑποκλαπεῖσα ἔμελλεν ἥξειν ἐφ' ἡμέραν ἤδη· ὁ δὲ ἐκείνης ἀναμένων ἐπὶ τῆς θύρας μετ' ἐλπίδος, ὁ δὲ θυρωρὸς αὐτὸν ὡς ῥᾳδιουργοῦντα ἐς τὴν οἰκίαν ἀπέτρεπεν ἐπείξων· ὁ δὲ Σάλασσος οἰχομένου τοῦ θυρωροῦ, δείσας ὡς ἐπὶ θηρίοις ἀπειλοῦντος, ἐς τὸ τέγος ἀναβαίνων ἐκπαρεδόκει τὸ γιγνόμενον. ἰδὼν δὲ τὸν θυρωρὸν, ἀλλὰ τὴν γυναῖκα τοῖς σφαγεῦσιν ἡγουμένην, ἐξήλατο ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ τέγους. φυλάξαι δὲ ἐς θεραπαινὴς φυγοῦσα, παιδαριδίοις τε αὐτοῦ καὶ ἀπηλλοτριωμένης, καὶ πρὸς ἐς γάμου ἐπιλαβούσης, ἡ τοσάδε δὴ παθοῦσα φιλοῦσα ζηλωτυπίᾳ τοῦ μὴ ἑαυτῇ τὴν Φυλλίου γαμετὴν θρύπτεσθαι. ποιᾷ μὲν γυναικῶν πονηρῶν ὑποδείγματι χρήσθω.

Στάτιος δὲ ὁ Σαυνίτης, πρὸς Σαυνίτας ἐν τῷ συμμαχικῷ πολέμῳ κατειργασμένος, διὰ τὴν ἀποφάνειαν ἔργων καὶ διὰ πλοῦτον καὶ γένος ἐς τὸ Ῥωμαίων βουλευτήριον ἀνακεκλημένος, ὀγδοηκοντούτης ἤδη, καὶ διὰ πλοῦτον προσκαμμένος, ἀνέπεμπε τῷ οἰκείῳ τά τε δήμῳ καὶ τοῖς θεράπουσιν, ὁπόσα θέλοιεν, πάντα καὶ αὐτὸς διερρίπτει, μέχρι κενεωθῆναι ἐκέλευσε· συέπεσε καὶ ἀπώλετο, καὶ τὸ πῦρ πολλὰ τῆς πόλεως ἄλλα ἐνέμησατο. Καπίτων δὲ ἐς πολλὰς τὰς θύρας ὑπανοίγων, τοὺς ἐσθιαζομένους κατ' ἕνα ἀνῄρει, ὑπὸ δὲ πολλῶν ἐπιόν-

ἐπιθεμένων εἰς ἀπίδανα πολλοὺς ἀπέκτεινας. Οὐετούλιον δὲ κέρδος ἦν μέγιστον περὶ τὸ Ῥήγιον, αὐτόν τε τῶν προγεγραμμένων ἀνδρῶν, καὶ ὅσοι συνέφευγον αὐτοῖς, καὶ ἀπὸ τῶν ὀκτωκαίδεκα πόλεων, αἳ τοῖς στρατοῖς ἐπινίκια ἐπηγγέλθησαν, πάνυ εὐτυχέσαντον· τούσδε οὖν ἔχων Οὐετούλιος, ἀνήρει τῶν λοχαγῶν τοὺς ἀμαθεστάτους, μιχθεὶς πυμφθέντος ἐπ' αὐτὸν στρατοῦ πολίου, ἕως ἔληξεν, ἀλλ' ἐς Σικελίαν αὖθις Πομπήιον κρατοῦντα τε αὐτῆς, καὶ τοὺς φεύγοντας ὑποδεχόμενον ἐπέρασεν, εἶτα ἐπολέμει καρτερῶς, μιχθεὶς πολλαῖς μάχαις ἀναμφόρου, τῶν μὲν ἄλλων ὅσοι τῶν προγεγραμμένων ἄλλοις σωθῆναι, ἐπὶ Μεσσάλαν ἐπεμψεν. αὐτὸς δὲ ὡς εἶδε πορθμοειδέστερα ἤδη τὸ σκάφος, ἐμπεσὼν τοῖς πολεμίοις, κατέκοπη. Νάσων δὲ ὁ ἀπελεύθερος παιδικὸν οἱ γλυφθεὶς προδοθείς, ἥρπασε περὶ τὸν τῶν σφαγέων ξίφος, καὶ τὸν προδότην μόνον ἀποκτείνας, ἑαυτὸν τοῖς σφαγεῦσιν ὑπέσχε. Φίλιος δέ τις οἰκέτης τὸν κύριον ἐπὶ λόφου κρύψας, καὶ αὐτὸς ἐπὶ θάλασσαν ἦλθε μισθωσόμενος σκάφος, ἐπανιὼν δὲ, κτεινόμενον τε εἶδε τὸν δεσπότην, καὶ ἀποψύχοντα ἤδη, μέγα βοῶν, Ε-
» πίμενον ἐς βραχύ, ὦ δέσποτα,
» εἶπε, καὶ κτείνει τὸν λοχαγὸν ἐμ-
» πεσὼν ἄφνω. μετὰ δὲ ἐκεῖνον, ἑαυτὸν ἐπαναιρῶν, εἶπε τῷ δεσπό-
» τῃ, Παραμύθιον ἔχεις. Λευκίοις δὲ δυσὶ πιστοτάτοις ἀπελευθέροις χρυσὸν δοὺς, ἐπὶ θάλασσαν ἦλθε, μισθωσάντων δὲ ἐκείνων, ὑπεισῆλθε, καταγνοὺς τοῦ βίου, καὶ ἑαυτὸν reversus animum despondit, & occisus est qui prius multos occiderat. Vetulinus magnam manum circa Rhegium contraxit, partim ex proscriptis aliisque ad se confugientibus, partim ex illis XVIII urbibus militi destinatis in victoriæ præmium, quæ id ferebant ægerrimè. His igitur sibi adjunctis centuriones discurrentes intercipiens opprimebat, donec majoribus copiis contra se missis, ne sic quidem ab incepto deterritus, in Siciliam trajecit ad Pompeium tunc obtinentem eam insulam, & receptaculum præbentem fugientibus. Inde bellum redintegravit egregiè, donec aliquot præliis victus, filium cum ceteris proscriptis Messanam præmisit: ipse quum jam navis medium fretum teneret, ab hoste circumventus in frusta concisus est. Naso verò à liberto quem in deliciis habuerat, proditus, cuidam militi extorsit gladium, & solo proditore mactato, percussori jugulum præbuit. Fidus autem quidam servus reliquit herum in tumulo, ipse porro ad mare abiit conducturus naviculam: in reditu verò supervenit occidentibus dominum, & expiranti jam inclamans, Expecta, inquit, paulisper, domine, simúlque centurionem aggressus, confecit: deinde sibi quoque manum inferens, Habes, inquit, solamen, domine. Luceius duobus fidissimis libertis aurum dedit deferendum ad mare: qui postquam aufugerunt, interfectoribus seipse prodidit.

604

Vetulini, nec inulti quoque. Nasonis, vindicta de solo proditore sumpta.

Servus dominum ulciscitur & domino superesse non vult.

Labie-

Labieni interitus.

Labienus qui tempore Syllanæ proscriptionis multos comprehensos interemerat, ignobiliter tunc periisset, nisi parem casum generosè pertulisset, pro foribus suæ domus in sella percussores opperiens. At Cestius ruri apud benevolentes sibi servos latitans, quum videret centuriones continuè discurrentes cum armis & capitibus, pavorem diutius ferre non valuit; sed jussit servos rogum accendere, ut possent dicere, Sepeliri à se Cestium: móxque se immisit in eum.

Cestii. Aponii.

Aponius in tuto latebat: sed quòd nequiret ferre victus quotidiani miseriam ut jugularetur ultro prodiit. Alius in propatulo sedens se præbebat, & cunctantibus percussoribus strangulavit se in publico.

605

Luceii.

Luceius, Asinii tunc consulis socer, fugiens per mare, & offensus sævis tempestatibus, in medios fluctus desiliit.

Sisinii.

Sisinius, quum persecutores fugeret, clamitans se non esse proscriptum, sed propter pecunias strui sibi insidias, ad tabulam adductus, & suum nomen legere jussus, dum legit ictus concidit,

Æmilii.

Æmilius se proscriptum nescions, conspicatus alium quendam fugientem, ex centurione scitatus est, Quis hic proscriptus? qui agnoscens Æmilium, Tu atque ille, inquit, & ambos occidit.

Cilonis & Decii.

Cilo autem & Decius egressi curiam, ut resciverunt proscripta sua nomina, priusquam quisquam eos aggrederetur, trepi-

ἐμιλώυσι τοῖς σφαγεῦσι. Ἀτίλιος
ὁ ἐν τῇ Σύλλα προγραφῇ πο-
λοὺς τῶν τότε συλλαβὼν καὶ ἀπο-
κτείνας, ἠδοξήσεν ἄφρ, εἰ μὴ τ'
ἰδίαν ξυμφορὰν εὐγνώμ, ἢ ἀπο-
θὼν τ' οἰκίας, ἐκαθίζετο ἐπὶ θύρ-
ρου, τοὺς σφαγεῖς ἀναμένων. Κέ-
στιος ὁ ἐν χωρίοις τοῖς ἑαυτ ἐπιτη-
δείοις ἀποκρυπτόμενος λοχᾶν ἐ-
αυτὸν ἐκέλευσε τοὺς ἀεὶ σὺν ὅπλοις ἢ κεφαλαῖς ἀπο-
θνήσκοντας, ὅπως ἐφίζει τι μικρὸν τ
φόβου, ἀλλ' ἐπέσης τὸς θεραπόν-
τας πυρὰν, ἵνα ἔχοιεν λέγ, ὅ-
τι Κέστιον κατακαίουσι ἅπαν-
τες οἱ μὴ ἐνεδρευθέντες ἤδη, ἐφ' ἑ-
αυτὸν ἐπήλατο ἐς αὐτόν. Ἀπώνιος ὁ ἐν-
φανῶς ἑαυτὸν ἐπικρύψας, ἐπὶ τ
νεγκε τὸν πονηρὸν τ' βίον,
ἀλλὰ προσήγαγε ἑαυτὸν ἐπὶ τὸ
σφαγεῖον. Ἄλλος δ' ἐν φανερῷ ἦν
ἑκὼν, καὶ βαδιζόντων τ' σφαγέ-
ων, ἀπήγξατο ἐν μέσῳ. Λούκιος ὁ
Ἀσινίου ὑπατεύσαντος τὸν πε-
θερὸν φεύγων διὰ θαλάσσης, ἐν ὄρ-
ρων δ' χειμῶνος τὸν ἀνέμων, ἐ-
ρίψεν ἑαυτὸν εἰς τὸ πέλαγος. Καὶ
Σισίνιον δ' οἱ διώκοντες ὑποφεύ-
γοντα τε καὶ βοῶντα μὴ προγεγρά-
φθαι ἀλλὰ διὰ τὰ χρήματα ἐπιβου-
λεύεσθαι πρὸς αὐτῶν, ἐπὶ τὴν πινα-
κίδα ἀγαγόντες, ἀναγιγνώσκειν ἐκέ-
λευον τὸ ὄνομα ἐκείνου, ἐ ἀναγνόντα
ἔκτεινον. Αἰμίλιον δ' ἄγνοια τι
προγεγραφότος, διακρίνοντα ἄλλ' ἄ-
λων, ἤρετο τ' λοχαγὸν αὐτὸν δι-
„ κοντα, Τίς ὁ προγεγραμμέ-
„ νος καὶ ὁ λοχαγὸς τὸν Αἰμίλιον
„ γνωρίσας, Σὺ κἀκεῖνον, ἔφη,
„ καὶ τὸν δύο ἀπόκτεινε. Κίλων δ'
ὁ καὶ ἐβουλεύτησεν πρόσθεν, ἐ Δέ-
κιος, ἐπεὶ τοῖς πύλαις ἐπέβαν
ὅπου τινὲς ἐπίοιντο αὐτοῖς, ἵνα-

γον ἀκόσμως ἀφὸ πυλῶν, καὶ αὐτὰς τοῖς ἀπεντεῦσι τῶν λοχαγῶν αὐτὸς ὁ δρόμος ἐμίμησεν. Ἰκέλιος ὁ, ὃς ἐπὶ Βρούτῳ τε καὶ Κασσίῳ δικάζων, Καίσαρος τοῖς δικαστηρίοις μὴ παπὰς ἐφεστῶτος, καὶ τῶν ἄλλων δικαστῶν κρυφαῖα τῷ κριβδηλοῦντι φερόντων, μόνος τῷ δαπανύσαν ἰωΐγκε φανερῶς, σκελαβόμβου τὸ μεγαλόφρονος ἐλθόντος, νεκρὸν σαμφὸ σκηνοποιούμενον ὑποστὰς, τοῖς φέρουσι συνεβάστασε τὸ λέχος· ἰδόντων δὲ τῶν φερουσιῶντων τὰς πύλας, ὅπ πολεοικίζεσιν οἱ νεκροφόροι ὧδε τὸ σύνηθες ἐνὶ ἀνδρὶ, καὶ τὰς μὲν φέρουσας οὐκ ὑποσοιῶντας, τὸ δὲ λέχος ἐρρωνυμένον, μὴ νεκρὸν τις ὑποκρίνοιτο, οἱ νεκροφόροι τὸν Ἰκέλιον ἤλεγχον ἐκ ὁμοτίχνου σφίσιν ὄντα, ἐπιγνωσθέντα τε οἱ σφυγεῖς ἀπέκτεινον. Οὗαρος δ' ἀπελθυθέρου ὠφελιδόντος αὐτὸν, ἀπέδρα, καὶ ὁρμὸς ἐξ ὄρους ἀμείωνος, ἐς τὸ Μιντουρναῖον ἔλος ἐνέπεσεν, ἔνθα ἑαυτὸν λαθικαπεύων ἡσύχαζε· τῶν δὲ Μιντουρναίων ἐπὶ ζητήσει λῃστηρίου τὸ ἕλος ἐσελθόντων, ἥ τε κόμη ξηρὰ δύακος σκελαθεῖσα ἐνέφηνε τὸν Οὗαρον, καὶ ληφθεὶς, ἔλεγεν εἶναι λῃστὴς, καὶ ἐπὶ θανάτῳ κατεδικάζετο· ὡς δ' αὐτὸν ἐμίμνον ἐς βασανιεῖν ἐς τὴς στρεβλωτήριον, δόκ ἐνεγκὼν ἤδη τοῦτο ὡς » ἀπειπέστερον, Ἀπειθρόν, φη» σὶν, ὦ Μιντουρναῖοι, ὕπατόν » με μεμνημένον, ἐ ὃ τοῖς νῦν ἄρ» χουσι πρεσβύτερον ἐστ ἐσηγεγραμ» μένον, μήτε βασανίζειν, μήτε » ἀναιρεῖν ἔτ· ἐγὼ δὲ κ ἐνὶ μοι ἀφυγεῖν, ἄμεινον νῦν τῶν ὁμοτίμων παθεῖν. ἀπιστωτῶν δ' τῶν Μιντουρ-

dè fugiebant per portam, quos cursus ipse centurionibus obviis prodidit. Icilius ille, qui dum Brutus Cassiúsque absentes postularentur in judicio præsidente Cæsare, aliis judicibus clàm atros calculos in urnam conferentibus album solus palam tulerat, pristinæ magnanimitatis & ingenuitatis immemor, cadaveri quod efferebatur, subjecit humeros, atque ita cum aliis bajalubat sandapilam: portæ custodes conspicati uni mortuo vespilones solito plures adhibitos, nihil de ipsis suspicando tantùm scrutati sunt nequis vivus efferretur pro mortuo: sed quum Ici- Icilii.
lius argueretur à sociis quòd non esset libitinarius, agnitus & interfectus est. Varus à liberto indicatus aufugit, & per devios montes ad Minturnensium paludes delatus in eas se abdidit, ut quietè vires repararet per silentium. Minturnensibus autem latronum receptacula perquirentibus, arundinum folia mota eum prodiderunt; comprehensúsque latronem se ajebat, & addictus supplicio ferebatur. Ubi verò tormenta intentari sibi vidit ut profiteretur socios, id jam ut inhonestius non ferens, Denuntio, inquit, vobis, Minturnenses, ne me quondam consulem, nunc, quòd magistratus pluris æstimant, proscriptum, vel torqueatis vel necetis. si enim non licet 606
mihi evadere, præstat ut pœnas dem pari dignitate præditis. Quúmque parum fidei habere-

tur ejus verbis, & putaretur fingere, centurio discursator supervenit, & agnito caput abscidit, relicto Minturnensibus cadavere. Largus per agros oberrans incidit in quosdam qui non ipsum persequebantur, sed alium: quibus casum miserantibus quòd non quæsitus caperetur, dimissus est ut per sylvam fugeret. quúmque mox exagitaretur ab aliis, recurrit ad priores, vociferans, Vos me potius interficite, qui servare voluistis miserum, vos malo præmium accipere. Hanc ille moriturus rependit eis clementiæ gratiam. Rufus verò, Fulviæ, uxoris Antonii, vicinus, quum insulam haberet pulcherrimam, prius quidem eam vendere mulieri noluerat, tunc quum ultro donaret, tamen proscriptus est. Caput quum ad Antonium referretur ad se pertinere negans, misit ad uxorem: illa non in foro, sed ante insulam id proponi jussit. Villam alius habebat umbrosis arboribus amœnam & alioqui perpulchram, conjunctam speluncæ longo recessu opacæ, propter quam proscriptus creditur. Fortè tum in sua spelunca frigus captabat, quum servus procul conspicatus percussores accurrere, in intimum specum eum abdidit, indutúsque herilem tuniculam, se esse illum ac metum quoque simulans planè fefellerat, ni ex conservis quidam fucum prodidisset. Ita sublato domino, populus id indignè ferens, non prius desiit magistratus obtundere quàm index ille

Varii interitus.

Largi miserabilis casus.

Rufi interitus.

νεμων, & τ λόγον ὑπενεώτερα, ὡς χαγὸς ἐπέγνω Δομιτίαν, & τῶ τραφαλιῶ ἀπέτεμε, τὸ δ λοιπὸ σῶμα τοῖς Μιντουρναίοις κατέλιπε. Λάργον ἕτεροι συνελάμβανον ὡς χρεῶν ὀφείλοντες, ὁ Λάργον ἀκ' ἴσου ἀπολύοντες, οἰκτείροντες δ' ἐπὶ μὴ ζητούμενῳ ἀλοίη, φύγοι μόνον ἀνὰ τὴν ὕλην. ὁ δ' ἐφ' ἑνὶ διωκόμενῳ, δρόμῳ τὸς αὐτίκα ,, κατέλαβε· καὶ, Ὑμεῖς, ἔφη, μὲ ,, κτείναντες οἱ ἐλήσαντες, ἵνα τ ,, μισθὸν ἀντὶ τούτων ὑμεῖς φέρ- ,, ητε· ὁ μὲ δὴ πωτὲ ἰδὼν ἀ- ,, μοιβὴν ἀποθήσεσθαι φιλανθρωπίας. Ῥοῦφον δ' ἔχων γυναῖκα Φουλβίαν τ γυναικὸς Ἀντωνίου, πάλαι μὲν ἐπόθησε τὴν Φουλβίαν πρίασθαι τὸν οἶκον, ὡς συνεχάρη, τότε δ' οὐ βουλομένῃ ἀποδόσθαι· καὶ τῶ μὲ κεφαλῶ Ἀντωνίου οἱ ἀποσφερομένῳ, ἐκέλευσε θέσθαι εἰπὼν, ὅτι μὲν τῶ γυναῖκα· ἡ δ' ἀντὶ τ ἀγορᾶς ἐκέλευσεν ἐπὶ τ συνοικίαν ἀποθεῖναι. ἔπαυλον ἦν ὑπερῶον ἔχον εὐκαιρῶν καὶ σύσκιον, ἀντρῳ τι πρὸ ἦν ἐν αὐτῇ & βαθὺ, καὶ πρὸ ἡ Δομιτίου καὶ ἀποθορόμενον· ἔτυχε δ ἀναψύχων κ τὸ ἄντρον, ἐν αὐτῇ τ σφαγέων ἐπὶ μακρότατον ἐπιόντων, θεράπων αὐτὸν ἐς τ μυχὸν τοῦ ἄντρου ἀποπέμψας, ἐνέδυ τ & διαστόλου χιτωνίσκον, καὶ ὡς κεῖτο ἐκεῖνος ἦν & ἀδήλως, εἰ τύχοι ἂν ἐπίτοχον ἀναμεθεὶς, ἐν τ ὁμοδούλων τις ἐνίφησε τὸν δόλον· ἀναμεθέντος δὲ οὐδὲν & διαστόλου, ὁ δῆμος ἀγανακτῶν πρὸς τοὺς ἄρχοντας οὐκ ἐπαύετο, μέχρι τ μὲ ἐνδείξαντα κρεμάσωσιν, τ δὲ

ἢ δὲ ἐξεισώσαντα ἐλευθερῶσαι ἐπίησεν. Ἀτίελον δὲ κρυπτόμενον θεράπων ἐμήνυσέ τε, καὶ ἐλεύθερος αὐτίκα γενόμενος, ἀντωνεῖτο τοῖς πᾶσιν αὐτοῦ τὼν ὄσιαν, καὶ ὠνέομενος ἐπαχθῶς· οἱ δ' αὐτῷ παντάχῃ μὴ σιγῆς εἴποντο κλαίοντες, ἕως ὁ δῆμος ἠγανάκτησε, καὶ οἱ τῆς αὐτὸν ὡς πλεονάσαντα τῆς χρείας, ἀνεβύλωσαν τοῖς παισὶ ἐξ ἐπιγραμμένου. ἐξ μὲν δὴ τοὺς ἄνδρας τοιάδε ἐγίνετο.

Ἤψατο δ' ἐξ ὀρφανῶν καὶ τῶν τότε τύχη, καὶ ὁ μὲν ἐς διδασκάλε φοιτῶν, αὐτῷ παιδαγωγῷ συναιρεθη, τὸ παιδὶ ἐξιόντε τε καὶ ἐσιόντε. Ἀτίλιος δ' ἄρα τὼν τε πλείωνι ἐξιερμένος τόλμῃ, ἦεν μὲν, ὡς ἔοικε, σὼν πομπῇ φίλων ἐπὶ θυσίας ἐς τὰ ἱερά. ἔφιν δ' ἐγκεφθέντος αὐτῷ τοῖς πίναξιν, οἱ φίλοι ἐξ οἱ ἱεροποιοὶ διεδίδρασκον, ὁ δ' μόνος ἐξ ἔρημος ἐν δαψιλοῦς παρασκευῆς ἐς τὼν μητέρα ἐχώρει· ἡ δ' ἐξαμβρὸς δ' αὐτὸν ἐσιδὲ ἐκείνης ἐπὶ θύοις, ἐκ ἀξιώσας ἔτι ἐς πένθος ἐλθεῖν ἑτέρῃ μὴ μητέρα, ἐς ὄρος ἔφυγε, ὅθεν ὑπὸ λιμοῦ ἐς τὰ πεδινὰ κατελθών, ἐλήφθη ἐξὸς ἀνδρὸς ληϊσόμενος τοὺς παρόδιους, καὶ ἐπὶ ἔργα καταδεῖν ἐδίσμενος· οἷα δ' παῖς ὢν τρυφῆς τ' πόνον ἐκ ἐνεγκών, ἐς τὼν ἀμαξιτὸν αὐτῇς χωμικίσι δι' ὁδοῦ, καὶ παρεδίδουσι λοχαγοῖς ἑαυτὸν ἐμέμψατό τε καὶ ἀνῃρέθη.

Γίγνονται δ' τότων, Λέπιδος ἐπὶ Ἴβηρσιν ἐθελαμῶδες, ἐξ ἐπεύ-

pendit, servator verò liberta- Perfidiæ pretium.
te donatus est. Aterium quoque Aterius proscriptus.
latentem servus indicavit: mox-
que liberatus quum proscripti
bona liberi ejus sub hasta vellent
emere, licitator iniquus & æ-
mulus ex adverso eis restitit, non
sine contumeliis: qui silentio
concoquentes dolorem, tantùm
ubique sequebantur eum cum
lacrymis, donec indignatio po-
puli in eum coorta est, & trium-
viri ut plus satis avarum, addixe-
runt eum rursum in servitutem
proscripti liberis. Et hæc quidem
viris acciderunt.

Pervenit tamen hujus mali 607
contagium & ad pueros orbatos Pueri parentibus orbati inter proscriptos trucidati.
parentibus, ut eorum fortunæ
præda fierent: quorum unus dum
ad ludum commeat, interfectus
est cum ipso pædagogo, qui pue- Puer cum pædagogo interfectus.
rum complexu protegens divelli
non poterat. Atilius verò qui tum
primùm virilem togam sumpse-
rat, sacra ex more petebat amicis
deducentibus. Interim adscripto
repentè in tabulis ejus nomine,
amici & servi diffugêre: ipse de-
solatus & à tam splendida modò
pompa destitutus, ad matrem se Mater filium servare non vult.
contulit: ac ne illa quidem ad-
mittente præ timore, post frustra
tentatam matrem non ausus cui-
quam se committere, in mon-
tem fugit, unde fame coactus de-
scendere in planitiem, à plagia-
rio captus est: tum in ergastulum
trusus puer delicatus & laboris Atilii interitus.
impatiens, in viam publicam evasit sic ut erat compeditus, sé-
que transeuntibus centurionibus prodidit, atque ita periit.

Interea Lepidus de Hispanis triumphavit, & edictum hujus- Lepidi triumphus & edictum.
modi

modi est propositum, Quod felix faustúmque sit, edicitur universis, ut sacris ac epulis dent hunc diem: qui contrà fecerit, inter proscriptos esto. Et ille quidem triumphali pompa invectus est in Capitolium, omnibus hilari specie, infenso animo deducentibus. Proscriptorum verò ædes diripiebantur, prædia non multos emptores inveniebant, quòd puderet ex alieno infortunio lucra inauspicata quærere, ac ne tutum quidem esset cum auro argentóque conspici, & adeo periculosum augere possessiones, ut ne præsentes quidem in tuto viderentur. Soli audaces licitabantur: & quia soli, valde vili emebant: unde accidit, ut magistratibus qui sperarant hæc ad apparatum belli suffectura, adhuc deessent XX M. myriadum. Id pro concione præfati proscripserunt MCCCC mulieres ditiores, quas oportebat profiteri bona sua, & in sumptus belli conferre pro triumvirorum arbitrio. Si quæ aut celarent quicquam aut non rectè æstimarent, iis multa est proposita, indicibus verò horum, tam ingenuis, quàm servis, præmium. Mulieres verò statuerunt cognatas triumvirorum deprecatrices adhibere: sororem sanè Cæsaris facilem, itémque matrem Antonii nactæ, sed à Fulviæ uxoris ejus foribus repulsæ, molestè tulerunt hanc injuriam: progressæque in forum per mediam turbam usque ad triumvi-

Mulieres M. & CCCC. proscriptæ ut bona sua profiteantur.

608

τέθη. Δόξαμεν ὅπως ἴχνη, λ-
„ αθῆ τύχη σωζεσθω πα-
„ ὴ πίστις θύειν ἡ ἑυωχεῖσθω
„ τὴν ἡμέραν τὴν πομπὴν ἐς
„ ἂν μὴ φαίνηται ζῶντα πιὼν, ὁ
„ τοῖς προγεγραμμένοις ἴσω. Ὁ
μὲ δὴ τ θελήσοντα ἐς τὸ ἱερὸν ἀπ-
γε, πεζομπεμπόντων αὐτὸν ἁπάν-
των μὴ κήρυκτο ἱλαρᾷ ἡ γνώ-
μης δυσμενές. τ δ προγεγραμμέ-
νων τὰ μὲ ἐν ταῖς οἰκίαις διῳκῶν-
το, ἡ ὑ πολὺς ἦν ὁ τὰ χρεα
ὠνεόμενο, οἱ μὲ ἐπιθαρσῆ πῆ τ-
τυχήκασιν αἰδέμονοι, ὑ ὀκ ἐν ἀσ-
σίῳ σφίσι τὰ ὑπάρχοντα ἐσιὼ κομι-
ζοντες, ἀδὲ ἀσφαλὲς ὅλως χρῆσ-
θαι ἢ δργύριον ἔχοντας ὁρᾶσθαι, ἐπ
τοὺς ἐπικτήτους νεῶν ἀκινδύνως, πο-
λὺ δὲ μᾶλλον τὰ ὄντα ἐπικίνδυνα.
μόνοι δὲ Δὶ θρασύτητι σῴζον-
τες, ἅτε μόνοι, βραχυπόρου πα-
ρῆν ὠνούμενο. ὥθεν τοῖς ἀρχου-
πίστεσιν ἐς τὰς ἐ πολέμου παρ-
σκευὰς πάδε δόκησεν, εἶναι μ-
λεκάδων ἐπ δισμυρίων. ἡ τὸν ἐ
τ δήμου ἐπόντα, ἀσυγγραφ χ
λίας ἡ τετρακοσίας γυναῖκας, ἡ
μάλιστα πλέτῳ διέφερον, ἐ αὐτὰ
ἔδει τὰ ὄντα πιμῶσθαι ὑ-
πὸς ἐ πολέμου χρείας, ὅσῳ ὑπ-
σῶν οἱ τρεῖς δοκιμάσειαν. ἐπέκειτο
παῖς ἀποκρυψαμένοις τι τ ὄντων ἢ
πιμησαμένοις κακῶς, ἐπτίμιον, ἢ
τοῖς ζῶσι μεμύουσιν ἐλευθέροις τ
ἐ δούλοις μήνυτρα. αἱ δὲ γυναῖκες
ἔκριναν τ ἀσσηκόντων τοῖς ἄρχου-
σι γυναικῶν δεηθῆναι· τῆς μὲ ἡ
Καίσαρο ἀδελφῆς οὐκ ἀπέτυ-
χανον, ἀδὲ τῆς μητρὸς Ἀντωνί-
Φουλβίας δὲ τ γυναικὸς Ἀντωνί
τῶν θυρῶν ἀποθυόμενοι, χαλεπῶς
μῶν,

ρμαι, διὸ καὶ μόνου τοῦ τε δήμου καὶ τῶν ἀρυφόρων, ἔλεγον, Ὀρτησίας
„ ἐς τοῦτο προκεχειρισμένης, ὃ μὲ
„ ἥρμοζε διομόραις ὑμῶν γυναιξὶ
„ πειαισθέ, ἐπὶ τὰς γυναῖκας ὑμῶν
„ καταφυγόμεν, ὃ δ' οὐχ ἥρμοζεν,
„ ὑπὸ Φυλλίας παθοῦσαι, εἰς τὴν
„ ἀγορὰν συνεώσμεθα ὑπ' αὐτῆς.
„ ὑμεῖς δ' ἡμᾶς ἀφειλεσθε μὲ ἠ-
„ δη γονέας τε καὶ παῖδας ϗ ἄν-
„ δρας ϗ ἀδελφὰς, ἐπικαλοῦντες
„ ὅτι φῶς αὐτῶν ἠδικησθε· εἰ δὲ
„ μὴ τὰ χρήματα φθονεφιλοισθε,
„ φθείσεσθε εἰς ἀπιστίαν ἀνα-
„ ξίαν γένους, μὴ τρόπων ϗ φύ-
„ σεως γυναικείας. εἰ μὲ δή τι καὶ
„ φῶς ἡμῶν οἷον ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν
„ ἠδικῆσθαι φατε, φθεγκάψατε ϗ
„ ἡμᾶς ὡς ἐκείνους· εἰ δὲ μὴδένα
„ ὑμῶν αἱ γυναῖκες ὅτε πολέμιον
„ ἐψηφισάμεθα, ὅτε κατειλόμεν
„ οἰκίαν, ἢ σφατὸν διεφθείραμεν,
„ ἢ ἐπηγάγομεν ἔτερον, ἢ ἀρχῆς ἢ
„ τιμῆς τυχεῖν ἐκωλύσαμεν, τί
„ κοινωνῦμεν τῶν κολάσεων, αἱ τ'
„ ἀδικημάτων ἐ μετεχοῦσαι; τί
„ δὲ ἐσφέρομεν, αἱ μήτε ἀρχῆς
„ μήτε τιμῆς μήτε στρατηγίας μή-
„ τε τῆς πολιτείας ὅλως, τῆς ὑ-
„ μῖν ἐς τοσοῦτον ἤδη κακοῦ φθει-
„ μαχήτου, μαχούσουσι; ὅτι
„ φατὶ πόλεμον εἶ)· κὴ πότε ἐ
„ γέγονασι πόλεμοι; κὴ πότε γυ-
„ ναῖκες συνήνεγκαν, ὡς ἡ μὲ φύ-
„ σις ἐπαίνει φῶδε ἄπτειν ἀν-
„ θρώποις; αἱ δὲ μητέρες ἡμῶν
„ ὑπὲρ τὴν φύσιν εἰσηνεγκάν ποτε
„ ἄπυξ, ὅτε κινδυνεύσετε φθεῖ
„ τῇ ἀρχῇ πίστη κὴ φθεῖ αὐτῇ τῇ
„ πόλει, Καρχηδονίων ἐνοχλούντων,
„ κὴ τότε δὲ εἰσηνεγκαν ἐκοῦσαι,

rorum tribunal, decedente tam populo quàm satellitibus, per Hortensiam sic eos allocutæ sunt, Quod nos decebat, opis vestræ egentes, ad cognatas vestras confugimus: quod vero non decet passæ à Fulvia, coactæ sumus ejus importunitate forum uno agmine petere. Ademistis nobis parentes, liberos, maritos, fratres: uno omnium crimine quòd læsi sitis ab eis: si etiam facultates auferetis, adigetis nos ad ea quæ nec genus nostrum, nec mores, nec sexum decent. Si à nobis æquè ac à viris vos affectos injuria dicitis, & nos ut illos proscribite. Quòd si nemo vestrum à mulieribus hostis judicatus est, non ædes cujusquam diruimus, non exercitum concidimus, neminem magistratu alteri decedere coëgimus, nemini quominus magistratu honoréve potiretur obstitimus, cur pariter puniamur quæ à culpa alienæ fuimus? Cur tributis gravamur, quæ nec de magistratibus, nec de dignitatibus, nec de præfecturis, nec de reipub. tractatione, pro qua vos tantoperè digladiamini, contendimus? an quia bellum instare dicitis? & quando bella defuerunt? quando tributa à mulieribus exacta sunt, quæ sexus immunitatem habent jure gentium? Majorum sæculo supra conditionem sexus semel contribuerunt nostræ progenitrices, tum quum ageretur non solùm de imperio, sed de & contribuerunt ultro, idque

Hortensiæ ad triumviros oratio magnanima.

ipsa patria, Pœnis prementibus,

non ex rusticis urbanisve prædiis, non ex doralibus pecuniis, sine quibus non est ingenuam vitam degere, sed ex solo muliebri mundo: & ne id quidem ad certum censum, vel propositis indici præmiis, vel necessitate imposita, sed quantum ipsis placuit.

609 Nunc quid timetis imperio vel patriæ? Veniant Galli aut Parthi hostes, non erimus deteriores in tuenda patria nostris progenitoribus. Ad civilia bella abest ut vobis contribuamus, aut opem feramus, inter vosmet dimicantibus. Nec bello Pompeiano ullas exactiones tulimus: non Marius, non Cinna hanc nobis necessitatem imposuit: non Sylla, oppressor reipublicæ quam vos constituere profitemini. Hæc Hortensiæ verba triumviri molestè tulêre, mulierum audaciam viris cessantibus usque conciones procedere, à magistratibus rationem reposcere: viris militiæ labores perferentibus ipsas gravari pecuniæ sumptum facere: jusserúntque ut apparitores eas à tribunali submoverent: quum exortus clamor circumstantis multitudinis apparitores cohibuit, simúlque triumviri distulerunt rem in diem crastinam. Quæ ubi illuxit, de MCCCC numero tantùm quadringentarum bona ut censerentur pro-

Edictum. scripta sunt: edictúmque de viris ut quicunque in censu haberet plus decem myriadibus, civis, exterus, libertus, sacerdos, cujuscunque gentis, nemine excepto, facultates suas profiteré-

φόδου τ ἐπιτιμίων, ϛ ὑπομνήμασιν ὁμοίοις, ἵνα πεντηκοστὸν μὲν τ ὄντων αὐτίκα δανείσωσιν αὐτοῖς, σεαυτοῦ ὄ φόρον ἐς τ πόλεμον ἐσενέγκωσιν.

Ἐκ μ δὴ τ προστεταγμένων τοιαῦτα Ῥωμαίους ἐποίει· ὁ δὲ ἀδελφὸς αὐτ Λεύκιος ὑπερφρονήσας χείρονα ἐποίουν· ὡς γὰρ τ ἐχόντων ἐπὶ τοιούσδε ἔρχοιτο ἐν σφίσι μόνον τὸ ἀσφαλὲς ἐχόντων, οἱ μὲν αὐτὰς ἠρτωῶτο τ διδημευμένων οἰκίαν, ἢ ἀργύριον, ἢ ἔπαυλιν, ἢ ὅλον κλῆρον· οἱ δ' οὐ παῖδας ἀνδρῶσι ἤδη ὄντας ἠλοίσθαι, εἰ δὲ ἀφ' ἑαυτῶν ἕτερα ἕτερα, κτησιῶτες τε τὰς ὑ προγεγραμμένους, ϗ οἰκίας ἤδη ὑπαγτίων διαφορουμῶτες, ὥστε ϗ τὰς ἀρχοντας προγράψαι τῶν ὑπάτων τ ἕτερον, ἐπιτροφὴν τινα ποιήσεσθαι τῶν ὑπὲρ τὸ προστάγμα γεγομένων· ὁ δὲ, τ μ ὁπλιτῶν ἔδεισεν ἅψασθαι, μὴ σφᾶς ἐφ' ἑαυτὸν παροξύνῃ, τ ὄ θεραπόντων τινὰς, οἳ χρήματα τραπῶτων συνεξημάρτανον, σκέψεως λαβὼν σκέμμασι. ϗ τὰ μὲν ἐς τέλος τ συμφορῶν τοῖς προγεγραμμένοις ἀπαντῶντα, τοιάδε μάλιστα ἴσ· ὅσοι ὄ ἐκ παραλόγου πσὶν ἐγίγνετο ἐς τε τὸ σωτηρίαν αὐτίκα, ϗ ἐς ἀξιωσιν ὕστερον, ἐμοί τε ἥδιον εἰπεῖν, ϗ τοῖς ἀκούουσιν ὠφελιμώτερον, ἐς μηδὲν ἀποκάμνοντας ἐλπίζειν πεῖσεσθαι.

Αἱ μ οὖν φυγαὶ τοῖς δυναμένοις ἦσαν ἐς Κάσσιον ἢ Βροῦτον ἢ ἐς Λεύκιλλον ἐπὶ Κορνιφίκιον, ϗ τόνδε τ δημοκρατίας μ πεισάμενον· ὁ ὄ πλεῖς ἐς Σικελίαν ἢ γεῖτονεύουσιν τῆς Ἰταλίας, ϗ Πομπηίῳ σφᾶς αὐθύμως ὑποδεχομένῳ· λαμπρότατοι ὄντες ἐπιτιμίοις, ϗ ὑπομνήμασιν ὁμοίοις, ἵνα πεντηκοστὸν μὲν τ ὄντων αὐτίκα δανείσωσιν αὐτοῖς, σεαυτοῦ ὄ φόρον ἐς τ πόλεμον ἐσενέγκωσιν.

tur: propositis eisdem pœnis, si quis contrà faceret, & indicibus eorum eisdem præmiis: ita ut eorum bonorum quinquagesimam mox ad usuram darent, & unius anni reditus quisque ad bellum contribueret.

Militum insolentia.

Hæc tum urbanis imperata sunt publicè. Milites verò magna licentia multo pejora patrabant: quum enim in his solis sita esset tota triumvirorum potentia, quidam ex ipsis petebant domos proscriptorum, aut villas, aut prædia, aut census integros, alii ut adoptarentur pro liberis: alii non expectato assensu magistratuum, occidebant non proscriptos, diripiebant ædes insontium, adeo ut alter consulum à triumviris jussus sit corrigere nimiam eorum licentiam: qui non ausus attingere milites, ne eos in se irritaret, aliquot servos, qui militari cultu cum aliis peccaverant, comprehensos suspendit. 610 Hujusmodi fermè fuerunt proscriptorum infortunia. Qui verò ex insperato servati sunt, aut in dignitates etiam pervenerunt postea, hos memorare tum mihi jucundius est tum lectori utilius, nequis in rebus adversis animum despondeat.

Proscripti ad Cassium & Brutum & Cornificium transfugiunt.

Quotquot igitur effugere poterant, apud Cassium Brutumque habebant receptaculum, aut apud Cornificium in Africa, hunc quoque stantem à republica: plerique in Siciliam Italiæ vicinam se receperunt, Pompeio benignè recipiente. Is enim egregium

Pompeii egregium officium in proscriptis servandis.

officium miseris tali tempore præstitit, dimissis præconibus qui omneis ad eum vocarent propositòque servatoribus tum ingenuis tum servis præmio, duplo ejus quod percussores accipiebant. Lembos quoque & onerarias obviam mittebat navigantibus: triremes etiam oras legebant attollentes signa errantibus, servantésque quotquot nanciscì poterant. Ipse venientes excipiebat obvius, impartiens eos vestibus & utensilibus: idoneos verò præfecturis ornabat tam pedestribus quàm navalibus: nec postea cum triumviris fœdus iniit, nisi quo continerentur servati profugi. Sic ille duris temporibus optimè de patria meritus, præter paternam laudem, non minorem propriam quæsivit. Qui fuga evaserunt aut latebris, partim in agrestibus tuguriolis aut sepulcris, partim in ipsa Urbe in continuo metu miserè vixerunt, usque pacatiora tempora. Interim mirifica uxorum erga maritos, liberorum erga parentes fuit pietas: servorum quoque erga dominos, suprà quàm fert ea conditio. Horum etiam miraculorum aliquot referemus præcipua. Paulus Lepidi frater, centurionibus eum reverenter ut imperatoris sui fratrem elabi conniventibus, securus ad Brutum navigavit: post cujus obitum se Miletum contulit: unde ne pace quidem facta, quamvis vocatus, redire dignatus est. Lucceium verò, Antonii

Paulus Lepidi frater, proscriptus, ut servatus.

Luceius ope sororis servatus.

πάτλω γὰρ δὴ ἀπουδλὼ ἰς τὴν ἀγχοῦτας ὁ Πομπηΐ@ ὡς καιρὸ τὸ δὲ ἐδείξε, κήρυκάς τε ἐφιεμένου, οἱ πάντας ἐς αὐτὸν καλέσειν, ἐ πὶ σωσόμενοι αὐτὸς ἐλθυθερίας τ ἢ θεράποντι ἀπέλεγον διπλάσια ἢ δομένων τοῖς ἐμφύσι. λέμβους τε αὐτὸ ἢ τρογγύλας ὑπλώτα τοῖς πλοῦσι, ἐ τελῆρές τὰς ἐμπλέοντας ἐπλεον, σημεῖά τε ἀνίσχοντα τοῖς ἁλωμένοις, ἢ τ ἐντυγχάνοντα περισώζουσιν, αὐτός τε τοῖς ἀφικνεμένοις ἀπλώτα, ἐ ἐδίδου αὐτίκα ἢ κατασκοδὴς ἐμεμέλητο τοῖς ἢ ἀξίοις ἐ στρατηγίας ἢ ναυαρχίας ἐρᾶτο. ἀπουδῶν τε οἱ ἀπὸ τῶν τρεῖς γιγνομένων ὕστερον, ὁ ἐπείσατο, πρὶν τοῦδε τὰς ἐς αὐτὸν ἀφυγούσας ἐς πάντας ἀφελήσειν. ὁ δὲ χρησιμώτατ@ ὕπως ἐπιχρήτῃ πατρίδι ἐγίγνετο, ἐ δίδυμα τοῦδε ἀγαθὰ, ἴδιον ἐπὶ τῇ πατρώᾳ ἢ οὐχ ἥκιστα τῶδε ἐλαμπρότατα ἐμέκτησεν. ἕτεροι ἢ ἐτίμησφυγόντες ἢ κρυπτόμενοι μίχειᾶ ἀπαθῶν, οἱ μὲ ἐν χοιρείοις ἢ πάροις, ὁ δὲ ἐν αὐτοῦ τῷ ἄστει σὺν ἐπιπλοκτοῖς διεζόοντο· φιλανθρωπία παραδόξοι γυναικῶν ἄφηται, ἢ παιδῶν ἐς πατέρας ὑπείας, ἢ δραπόντων ὑπὲρ φύσιν ἐς δεσπότας, ἢ τῶνδε ὅσα παραδόξοπα, συγράψω. Παῦλ@ ὁ ἀδελφὸς Λεπίδου, ἕ λοχαγῶν αὐτοῦ, ὡς ἀδελφὸν αὐτοκράτορ@, αἰδουμένων, ἢ πὶ ἀδείας ἐξέπλωσεν ἐς Βροῦτον, ἐ εἰς Μίλητον μ᾽ Βροῦτον· ἔθν δὲ εἰρώνης ὕστερον ἐλθομένης, κληθὲν@ ἐπανελθεῖν ἠξίωσε. Λούκιον δὲ τὸν Ἀντωνίου ἀνεψιὸν, ἢ Ἀντωνίου μήτηρ ἀδελφὸν ὄντα ἔχει τὴ ἀγ-

avunculum, soror nec dissimu-

ἐπικρύπτουσι, αἰδουμένων ἐς πολὺ
ἔτι τὴν τοῦ πενθεροῦ τε λοχαγῶν, ὡς μητέρα αὐ-
τοκράτορος· βιαζομένων δ' ὕστερον,
ἐξιοῦσαν ἐς τὴν ἀγορὰν, καὶ πεπη-
γμένην τῷ Ἀντωνίῳ μετὰ τοῦ συναρ-
„ χοντος εἶπε, Ἐμαυτὴν, ὦ αὐτο-
„ κράτωρ, μᾶλλόν σοι Λευκίου
„ παραδίδωμί τε, καὶ ἔχειν ἔτι καὶ
„ ἕξειν, ἕως ἂν ἡμᾶς ἀμφοῖν κτεί-
„ νῃς· πᾶσι γὰρ ὁμοίαν καὶ τοῖς ὑπο-
„ δεδεγμένοις ἐπικεκήρυκται. ὁ δ'
αὐτῷ ἐπεμέψατο, ὡς ἀδελ-
φῷ μὲν ἀγαθῷ, μητέρα δὲ σὴν
„ εὐγνώμονα· οὐ γὰρ νῦν χρῆναι
„ σῶσαι Λεύκιον, ἀλλὰ κα-
„ λύειν, ὅτε σοῦ τε ἦν εἶναι πολί-
„ τιον ἐψηφίζετο· πρεσκόψασαν
ὅμως Πλάγκον ὑπατεύοντα κωλῦσαι
τὸν Λευκίου ψηφίσασθαι. Μεσ-
σάλας δ' ἐπιφανὴς καὶ νέος ἐς Βρού-
τον ἔφυγε, καὶ αὐτὸν δείσαντες οἱ
τρεῖς τὸ φρόνημα, προεγράψαν αὐ-
τόν, Ἐπὶ Μεσσάλαν ἀπέφηναν
ἡμῖν οἱ προσήκοντες αὐτῷ, μηδὲ ἐ-
πιδημεῖν ὅτε Γάιος Καῖσαρ ἀνῄρη-
ται, ἐξῃρῆσθαι τῶν προγεγραφέντων ὁ
Μεσσάλας· ὁ δ' τῷ μὲ συγχώρησε
τοῦτο ἰδίᾳ. Βρούτου δὲ καὶ Κασσίου
πρὸς τῶν Θρᾳκίων πεσόντων, ἔτι δ'
στρατοῦ πολλοῦ τε ἔτι ὄντος, ἐνίους
ἔτι χρήματα καὶ ἐλπίδας ἔχοντας τοῦ
σώζειν, ἄρχειν σφῶν τὸν Μεσσά-
λαν αἱρουμένων, ἐκ ἀναχώρησε,
ἐπειζεν αὐτοὺς ἐνδόντας ἐπισπάσ-
ασθαι τῇ τύχῃ, μεταστρατεύσαντας τοῖς
ἀμφὶ τὸν Ἀντώνιον· οἰκειότερον δ'
ὢν Ἀντωνίῳ, σωθῆναι, μίσει κρα-
τοῦντος Ἀντωνίου Κλεοπάτρας ἐπε-
μέψατο, ἐς Καῖσαρα μετ-
ελθών· ὁ δὲ αὐτὸν ὕπατόν τε ἀπέ-
φηνεν ἀντὶ αὐτοῦ Ἀντωνίου ἀποχρο-
νησθέντος, ὅτε αὖθις ἐψηφίζετο ἐπὶ

lanter apud se habuit, centurionibus & hanc diu reveritis ut matrem imperatoris. tandem quum pararent irrumpere, mulier se in forum projecit: & sedenti pro tribunali cum collegis Antonio, Me ipsa, inquit, imperator, indico, quæ Luceium receptum habeo, & habebo donec nos ambos interimas, quando eadem pœna indicta est recipientibus. Respondit ille, Bonam eam sororem esse, verùm matrem parum piam: debuisse enim non nunc servare Luceium, sed tunc ei obstare quum ipsius filium hostem judicaret. effecit tamen ut Plancus consul plebiscito Luceium pœnæ eximeret. Messàla nobilis juvenis ad Brutum fugit, cujus magnanimitatem timentes triumviri, edictum tale proposuerunt, Quoniam Messàla, ut ex ipsius cognatis didicimus, ne in Urbe quidem fuit quum C. Cæsar occisus est, exemptus esto è proscriptorum numero: at ille noluit uti hac venia. Postquam autem Bruto Cassióque in Thracia cæsis, non contemnendæ illius exercitus reliquiæ classe pecuniáque ad bene sperandum subnixæ, ducem eum sibi optabant, assentire gravatus, persuasit eis ut fortunæ prægravanti cedentes transirent ad militiam Antonii, cui postea familiariter adhæsit, donec Cleopatræ fastu offensus migravit ad Cæsarem: à quo consul in ipsius Antonii locum suffectus, quando ille iterum hostis judicatus est, navali

611

quoque prælio ad Actium pugnavit pro Cæsare: deinde contra Gallos rebelles missus, victor triumphum meruit. Bibulus quoque simul cum Messala in gratiam receptus, & classi præfectus ab Antonio, copias ejus transvexit contra Cæsarem: acceptáque ab illo Syria provincia, in ea mortuus est. Acilius ex Urbe profugus, à servo indicatus militibus, persuasit majore præmio proposito, ut aliquot ex ipsis cum symbolo quod offerebat ad uxorem mitterent. illa venientibus omnem suum mundum proferens, ait se eis hæc dare ut quod polliciti sunt recipiat, quamvis dubitet an receptura sit. nec fefellit eam sua pietas nam milites etiam navim conduxerunt Acilio, in qua deduxerunt eum in Siciliam. Lentulus quum observaretur ab uxore ne sine ea fugeret, nolens periculi comitem, clàm ausugit in Siciliam: & prætor à Pompeio factus, uxorem per literas certiorem fecit de salute simul & honore. Quæ postquam ubi esset maritus cognovit, frustrata matris custodiam cum duobus servulis vili cultu victúque, quasi & ipsa ancilla, iter laboriosum peregit, donec à Rhegio Messanam transfretavit sub vesperam: ubi facilè invento prætorio, reperit Lentulum non prætoris habitu, sed in cubili humi strato squalidum, promisso capillitio, & misero victu afflictantem se uxoris desiderio. Apuleio verò interminata est uxor, indi-

Bibulus ingratiam cum Messala receptus.

Acilius ut servatus.

612

Lentulus.

Lentulus uxoris desiderio ut se affligit.

Apuleius quomodo elapsus.

πολέμιον, ὃς δὲ Ἀκίλιον ταμιεύοντα ὑπ' Ἀντωνίου φυγόντα, ἐπιμεῖναν ἐπὶ Κελτοὺς ἀφιστάμενον, καὶ νικήσαντα ἐδώκε θριαμβεῦσαι. Βιβούλῳ δὲ ἐπιτάσσοντι ἅμα τῇ Μεσσάλᾳ, ὃς συναρχοντι Ἀντωνίῳ, ἐς Καίσαρα ἐς ἀλλήλους ἐπιθυμῆσαι, ἐς στρατηγὸς ἀποδειχθῆναι Συρίας ὑπὸ Ἀντωνίου, καὶ στρατιὰν ἐπ' αὐτῇ, ἀπέθανεν. Ἀκίλιος δὲ ἔφυγε μὲν τὴν πόλιν λάθρα, ὑπ' οἰκέτου δ' αὐτὸν ἐμφήναντος τοῖς στρατιώταις, τοὺς ὁπλίτας ἐπαγγείλας χρημάτων πολλῶν πέμψαι τινὰ πρὸς σφᾶς ὡς τὴν γυναῖκα φέροντα συμβολῶν, ὧν αὐτὸς ἐδίδου ἑκάστοις ἐλθοῦσι τὸν κόσμον αὐτῆς ἅπαντα ὡς δώσουσιν ἃ ὑπέσχετο, οὐδὲν εἰδέναι δ' εἰ ἀντιδώσουσιν· ἐμὲ μὲν ἐψεύσθη τῆς φιλανθρωπίας· οἱ γὰρ ὁπλῖται τὴν ναῦν ἐμισθώσαντο τῷ Κικιλίῳ, ἐς ὃν ἔπεμψεν ἐς Σικελίαν. Λέντουλος δὲ ἀξιούσης αὐτὸν συμφυγεῖν τὴν γυναῖκος, καὶ ἐς τὸν αὐτὸν ἐπιτηρούσης, οὐκ ἐθέλων αὐτῷ συγκινδυνεύειν ἑαυτῷ, λάθρᾳ ἔφυγε ἐς Σικελίαν· στρατηγὸς δ' ὑποδειχθεὶς ὑπὸ Πομπηίου, ἐπιμένειν ὅτι σώζοιτο ἐς στρατηγὸν ἀλλ' ὅποι γῆς εἶεν ὁ ἀνὴρ ἐπιγνοίη, τῇ μητέρα φυλάσσουσαν ἐξέφυγε· καὶ ἤδη σὺν θεράπουσι δυσὶ, μίαν ὧν ὥδευεν ἐπιμήχεις καὶ ἰσπλάτους, οἷα θεράπαινα, μίσχεα θλιβόμενος ἐς Μεσσήνην ἀπὸ Ῥηγίου ἀφίκετο, καὶ ἐς δυσχερῶς τῷ στρατηγίδι σκηνῷ μεθεῦδε, τὴν τοῦ Λέντουλον οὐκ οἴκοι στρατηγὸν, ἀλλὰ χαμαιπόνῳ ἐς κόμῃ ἐς λιτῇ πανοπλίᾳ, πόθῳ τῆ γυναικός. Ἀπολιπὼν δ' ἠπείλησεν ἡ γυνὴ κατακρεμώσειν αὐτὸν,

αὐτὸν, ἐ μόνῳ φεύγει· ϗ ὁ μὲν ἄκων αὐτῷ ἐπήγετο· συνωλίσκε δὲ ἐς τὸν φυγὴν αὐτῷ τὸ ἀνύποπτον, ἅμα γυναικὶ ϗ θεραπουσι ϗ θεραπαίναις ὁδεύοντι φανερῶς. Ἀντὶ δὲ ἡ γυνὴ σφραγιδοσίσμῳ κατείληπε, ϗ ἐπέθηκε τοῖς μισθοῦ φέρουσι, ϗὶ διέλαθεν ὃν τὸ οἰκίας ἐπὶ θάλασσαν, ὅθεν ἐφυγὸν ἐς Σικελίαν. Ῥ῎ηγῖνος δὲ ἡ γυνὴ νυκτὸς ἐς ὑπονόμου λήμματων κρύπτει, ἐς ὃν ἡμέρας οὐχ ὑποστάντων ἐκβάλλειν τῶν ὁπλιτῶν διὰ δυσοσμίαν, νυκτὸς ἄλλης εἰς ἀνθράκεια ἐσκύασε, ϗ ὄνον ἀνθράκων φέροντα ἐλαύνειν ἔδωκεν, αὐτὴ δὲ σὺν βραχέσι διασήματος ἡγεῖτο φορείῳ φέρεσθαι· ἦ ἦ ἀμφὶ τὰς πύλας ὁπλιτῶν τινὸς τὸ φορεῖον ὑπανοίσαντός τε καὶ ἐρωτήσαντος, δείσας ὁ Ῥ῎ηγῖνος ἐπέβησε, ϗ ὡς ἐθῷ χρῶντος ἠξίου τὸν ὁπλίτην φείδεσθαι γυναικῶν, ὁ ἦ αὐτὸν ὡς ἀληθείᾳ μετ' ὀργῆς ἀμείβοντος, ἐγνώσθησαν (ἐστρατεύετο γὰ ὑπ' αὐτῷ ποτὲ ἐν Συρίᾳ) ϗ, Ἄ῎πιθι χαίρων, εἶπεν, αὐτοκράτωρ· τάττο γὰρ μοι πρόσθεν ϗ νῦν καλεῖν σε. Σηπώνιον ἦ τὸ γώνιμον ἤτησε παρὰ Ἀντωνίου, σώφρων μὲν οὖσα τἄλλα, ἀτυχήματι δὲ τὸ ἀτύχημα ἐμβρῦσα. Γέτην ἦ ὁ υἱὸς ἐν εὐρυχώρῳ τῆ οἰκίας ἔδοξε κωφὸν, ὡς ἀπαγξάμενον· ϗ λαθὼν ἐν ἀρχῇ νεωστὶ κατέλιπεν, ἔνθα ὁ πρεσβύτης μεταμορφῶν ἑαυτὸν, ἐπεδήσατο θρίγκιον ἐς τὸ ἕτερον ὀφθαλμὸν, ϗ τὸ ἀποδὸν γλουμῶν, ἕλυσε τῷ θρίγκιον, ϗ ὁ ὀφθαλμὸς ὑπὸ τῆ ἀργίας διέπαυσε. Ὄ῎πιον δὲ ὁ ὑὸς ὑπὸ γήρως ἀσθενεστάτου μένειν

caturam se eum si solus fugeret: atque ita invitus eam secum duxit. Id multum ad evitandam fugæ suspicionem profuit, quòd uxore, servis, ancillis comitatus per publicam viam iter faceret. Antium sua uxor stragulis involutum & bajulis impositum è domo ad mare transtulit, unde profugit in Siciliam. Rheginum quoque sua, noctu in cloacæ colluviem dimisit, ubi sequenti die propter fœtorem tutus fuit à militibus: altera nocte induit eum habitu carbonarii, jussitque ut asinum carbonibus onustum præ se ageret, ipsa non longo intervallo in lectica præcedebat. Quumque ad portam miles quidam suspicione motus lecticam scrutaretur Reginus timens accurrit rogans obiter militem ne molestus esset mulieribus: ille primùm ut cum carbonario contemptim rixatus mox agnito (militarat enim sub eo in Syria) Abi, inquit, lætus, mi imperator; sic enim te à me appellari decet nunc quoque. Et Coponio vitam uxor impetravit ab Antonio, pudica hactenus, sed tum malum malo medicans. Getam filius in area domus se finxit exurere, quasi præfocatum laqueo: qui dolus ubi successit, ruri quod nuper emerat eum reliquit. ibi senex quo mutaret oris speciem, pelliculam induxit alteri oculo: deinde pace reddita, & amota pellicula, oculus longo otio redditus est inutilis. Oppium propter ætatem decrepitam fugere nolentem, filius sublatum

Antius ope uxoris servatus. Reginus.

Coponio vitam uxor dat proftrata pudicitia apud Antonium.

613

Geta per filium servatus.

Pietas filii in Oppium parentem qualis olim Æneæ.

latum in humeros ex Urbe extulit, inde in Siciliam cum eo, modò manu ducens, modò cervice bajulans senem, pervenit, nemine vel suspicante, vel molestante: qualis Æneas patrem gestans pingitur reverendus & hostibus. Juveni populus postea pietatis ergò ædilitatem detulit: & quia publicatis bonis non erat unde ludos ederet, opifices de communi sententia juverunt eum gratuitis operis, & ex spectatoribus quisque quot libuit nummos in orchestram conjecit, ita ut homo inde ditatus sit. Arrianus testamento mandavit incidi suo sepulchro, Hic situs est quem proscriptum filius non proscriptus celavit, fugæque comes & salutis autor ei fuit. Metelli duo fuere, pater & filius: pater Actiaco bello dux Antonianarum partium, captus fuit, nec agnitus: filius & ipse dux Cæsarem eodem bello secutus est. Sami quum Cæsar captivos inspiceret, filius in ejus conspectu aderat: productus est senex promissa coma & reliquis deformatus sordibus: ut verò ex ordine quo inter captivos stabat per præconem nominatim citatus est, filius è conspectu prosiliit, víxque agnitum patrem cum lamento complexus est. cohibito deinde fletu, Tibi Cæsar, inquit, hic hostis fuit, ego socius: hic pœnam meretur, ego præmium: postulo igitur ut patrem propter me serves incolumem, aut propter illum me simul interimas. Quúm

Arriani monumentum.

Metelli duo ut servati.

„ αὐτὸν δή σε τὸν πατέρα σωζειν δι' ἐμὲ, ἢ δι' ἐκεῖνον ἐμὲ συγκαθαιρεῖν.

ἐθέλοντα, ἔφερεν ἐπὶ τῷ πώματι, ἕως ἐξήγαγέ τε ἀπὸ τῆς πόλεως, καὶ τὸ λοιπὸν μέχρι Σικελίας ἄγων φέρων ἐκόμισεν, οὐδενὸς ἀφ' ὁμοῦ ὑποπτεύοντος ἢ ἐνοχλοῦντος· οἷον που καὶ τὸν Αἰνείαν γράφουσιν ἀοίδιμον τοῖς πολεμίοις γοναῖς σεβόμενον τὸν πατέρα· καὶ τὴν τιμὴν ταύτην ὁ δῆμος ἐπαγαθῶν ὕστερον, ἀπιόντι αὐτῷ ἐπιψηφισάμενος· δεδημοσιωμένης δὲ ἀπὸ τοῦ τῆς οὐσίας ἐκ ἔχοντος τῆς ἀρχῆς τὸ δαπάνημα, οἱ τε ἐργαστῆρια τὰ ἐν τῷ θεάτρῳ ἀμοιβὴ συνεργάσαντο, καὶ τῶν θεωμένων ἕκαστος ἐπὶ τῷ ἰσχίῳ ἔβαλεν ὅσον ἐβούλετο νομίσματος ἐμπεσόν, ἕως τὸν σῶρον κατεπλήσατο. Ἀρριανὸς δὲ καὶ ἐν τῇ ταφῇ κατέλιπε, „ λαπὼν ὢν Δαμάσκιος, τὸν αὐτὸν „ κείμενον ὑπὸ ἀσφαλοῦς ἐπιγράφου σορῷ „ γράφοντα ἔκρυψε τὸν ἐπιτάφιον· „ καὶ οὐκ ἐβλάπτετο. Μέτελλοι δύο ἦσαν υἱὸς τε καὶ πατὴρ, ἐν αὐτῷ μὲν πατὴρ στρατηγῶν Ἀντωνίου τῶν Ἄκτιον, ἁλοὺς δὲ ἐκεῖνος· ὁ δὲ υἱὸς ἐγνώσθη· ὁ δὲ υἱὸς τοῦ Καίσαρι συστρατεύετο, καὶ ἐστρατηγεῖ καὶ ἐν τῷ Ἄκτιῳ· ὢν δὲ Σάμιος ἐπὶ τοῦ Καίσαρος τοὺς αἰχμαλώτους, ὁ μὲν πατὴρ συνῆν ἐν τοιαύτῃ τύχῃ καὶ δύνῃ καὶ ῥύπου, καὶ τῆς ὅλης τοῦ μεταμορφώσεως· ὡς δὲ ἐν τῇ πομπῇ τῶν αἰχμαλώτων ὑπὸ τοῦ κήρυκος ἀνεκλήθη, ἀνέθορεν ὁ υἱὸς ἐκ τῆς συνεδρίου, καὶ μόλις ἐπιγνοὺς τὸν πατέρα, παραλύεται σὺν οἰμωγῇ· ἐπειτα δέ ποτε ἐν θρόνῳ, φησὶ τὸν Καίσαρα „ ἔφη, Οὗτος μὲν σοι πολεμίου „ γέγονεν ὦ Καῖσαρ, ἐγὼ δὲ σοῦ „ μάχου, καὶ χρὴ τοῦτον μὲ σοὶ δι„ καὶ δικῶν, ἐμὲ δὲ γέρας ἐμοὶ

εἵκτου ἦ ἐξ ἀπείτων γλυκμόν, μεθῆκε σώζεαν τὸν Μέτελλον ὁ Καῖσαρ, καὶ τι πολεμιώτατον αὐτῷ γλυκμόν, καὶ δώρεῶν πολλῶν, εἰ μεταθοῖτο ωρὸς αὐτὸν ἀπ' Ἀντωνίου, πολλακις ὑπερελθόντα. Μάκρων δὲ οἱ ἱερόπονοι σωὶ εὐνοίᾳ τῇ τύχῃ πάντα τὰ τῆ ωθεγραφῆς χρόνον διεφύλαξαν ἐνδον ὑπὸ τῶ οἰκιως, μίχρι τῆς ἀδείας δηλώσης ὁ Μάρκων ἐξῆλθε τῆς οἰκίας ὡς ἀπὸ φυγῆς. Ἱρτιος ἦ σὺν τοῖς οἰκέτοις ὑπεφυγὼν τὸ πόλεως, διώδυε τὴν Ἰταλίαν, ὑκλυωντε δεσμώτας, & σωζόγων τοὺς ἀποδιδρασκοντας, & πολίχνια δηῶν, ὀλίγα ωρῶτον, εἶτα & μείζω, μίχρι χειρὸς ἰκμνῆς ὑπερέθηκε, ἢ τὸ Βρετίων ἔθνος ἐχειρώσατο, & στρατοῦ πεμφθέντος ἐπ' αὐτὸν, ἐς Πομπήϊον μεθ' ὅσων ἔχε διέπλευσε. Ρ'αυσίωνι οἰκμόν μόνῳ φθύγγ οἰκέτης ἐ'πετο λανθάνων, ἀναθρεπτὸς μ' αὐτε Ρ'αυσίωνος, ἢ πολλὰ ωρότερον εὖ πεπονθώς, ὅθ' ἦ μοχθηρίαν ὕστερον ἐσιγκδρος· ἀναπαυομόν ἦ οὐ ἔλει τῷ Ρ'αυσίωνι ἐπιστὰς ὁ ἱερόπων, ἐξέπληξε μ' αὐτίκμ ὀφθεὶς, διὸ δικόπ ἦ, ἔφη, ΟΥ' τ' παρόντων σιγμάτων ἀμθάνεσθαι μᾶλλον, ἢ μνημονεύειν τ' ωρότερον ἐνεργετημάτων· & αὐτὸν ἐς τ' σπήλαιον ἀναπαύσας εἰργάζετο, ἢ τροφὰς αὐτῷ σωίλεσεν ὡς ἐδωκάλο ὑπονοίας ἦ πὸς ἀμφὶ τὸ σπήλαιον τοῖς ἐγχῦς ἐπλίτης ωρὶ ἦ Ρ'αυσίωνος γλυομένης, & χωρόντων ἐπ' αὐτὸν, ὁ οἰκέτης ἔπιβ σωσὼς, & πινὰ πρεσβύτην ωρεσβεύοντα ωρὸ ἐνῶν ἀπέκτεινε, & τὴν κεφαλὴν ἀπέτεμε· ὑκπλαγέντων ἦ τ' ὁπλιτῶν, & ὡς ἀνδροφόνον ὀδυσάμενον ωρεσχόντων, Ρ'αυσίωνα, ἔφη, ἔκτονα τ' ἐμαυτῷ δεσπότην, ὃν δὲ μοι τὰ σπλάγχνα

que omnibus mota esset miseratio, Cæsar servari Metellum permisit, quamvis sibi infensissimum, qui nullis unquam muneribus pellici potuerat ut ad eum ab Antonio deficeret. Marcium servi, pietatem eorum fortuna juvante, per totum proscriptionis tempus domi suæ servarunt, donec securitate reddita, sic è suis ædibus prodiit quasi ab exilio. Hirtius cum famulis elapsus ex urbe, obibat Italiam, vinctos solvendo & fugitivos colligendo, vastans oppida parva primùm, mox majora etiam, donec valida manu comparata subegit Brutios: misso deinde contra eum exercitu, cum suis ad Pompejum trajecit. Restionem solum, ut putabat, fugientem servus clàm secutus est, vernaculus & multis prius affectus beneficiis, deinde stigmatibus notatus ob nequitiam: hic quiescentem in palude herum primo conspectu terruit. Quòd ut sensit servus, ait, Non plus se moveri præsentibus stigmatis, quàm præteritorum beneficiorum memoria: móxque illum in speluncam quandam abscondidit, & quotidianis operæ mercedibus aluit ut poterat. Deinde quum propinqui milites nonnihil suspicati de spelunca eò tenderent, servus senem quendam viatorem invadens obtruncavit. Militibus verò attonitis miraculo, &, ut viatoris homicidam, detinentibus, Restionem, inquit, occidi, meum herum, qui me

614
Servorum fides in Marcium.

Hirtius.

Servi fides in dominum.

his

his notavit ſtigmatis. Illi erepto ei capite fruſtra in Urbem petierunt præmium: ſervus abducto inde hero trajecit in Siciliam. Appium, in villa cubantem, irruentibus in eam armatis, ſervus ſua veſte induit, ipſe in lectum quaſi dominus decubuit: ſicque ultro mortuus eſt pro hero, illo aſtante in ſervili habitu. Sic Menenii domum armatis oppugnantibus, ſervorum unus lecticam herilem aſcendit, conſervi adjutores ejus doli ſuccollaverunt: atque ita pro Menenio ſponte interfectus eſt, ille aufugit in Siciliam. Junium libertus Philemon, ſplendidas ædes habitans, in mediis condidit in arca ferrata: qualibus codices aſſervantur aut pecuniæ, aluſtque noctu ad pacis tempora. Alius libertus cuſtos ſepulchri ſui domini, herilem filium proſcriptum in eodem ſepulchro unà cum patre cuſtodivit. Lucretius aliquandiu vagatus cum duobus frugi famulis, deficiente cibo, ad uxorem lectica referebatur in Urbem, quaſi ægrotus: moxque altero deſtitutus, qui crus fregerat, innixus alteri pergebat. Jámque propinquus portæ, apud quam & pater ipſius à Sylla proſcriptus, captus fuerat, vidit cohortem armatam procurrere: territuſque loci omine, unà cum famulo in ſepulchrum ſe illatebravit. Quumque penetraſſent eò fures ſepulchra ob prædam perfodere ſoliti, famulus ſe ſpo-

Domini ſervorum morte ſervati.

Appius.

Menenius.

Junius.

615

Lucretius.

φους ἐρύσατο μόνον, ὁ δὲ δεσπότην ἑαυτὸν

ἐγχειρήξαντες· οἱ μὲν δὴ τῷ κεφαλῷ αὐτὸν ἀφελόμενοι ᾤχοντο φέροντες, ἠπείγοντο μόνῳ εἰς πόλιν· ὁ δὲ τὸν δεσπότην ἀναιρήσας, ἐσπλεύσας εἰς Σικελίαν. Ἄππιον δὲ ἀναπαυόμενον ἐν ἐπαύλει, τῶν ἑπομένων ἐπιθεόντων, οἰκέτης τῷ ἑαυτοῦ ἐσθῆτα ἐνέδυσε, καὶ αὐτὸς ἐς τὸν ἐυνεῶνα οἷα δεσπότης ἀναπεσὼν ἀπέθανεν ἀντὶ τοῦ δεσπότου, περιεσῶσε ὡς οἰκέτου. Μενίῳ δὲ τῶν οἰκιῶν κατειλεῶντων ἐπὶ θεράπων εἰς τὸ ἴδιον φόνον ἐνέδυ, καὶ ὑπὸ τῶν ὁμοδούλων τῶν ἐργούντων ἐξεφέρετο, ἑκὼν ἀνῃρέθη, Μινίῳ δὲ εἰς Σικελίαν διέφυγε. Ἰουνίῳ ἀπελεύθερος αὐτοῦ Ἰουνίου Φιλήμων, οἰκίαν κεκτημένος λαμπρὰν τῇ μεσημβρίᾳ τῶν οἰκιῶν ἐκρύπτε σὺν λάρναξι, ἃς ἀπὸ σιδήρου εἰς χρημάτων ἢ βιβλίων ἔχουσι φυλακὴν ἐν νυκτὸς ἐτήρει μίσχει τοῦ πατρὸς ἕτερος ἀπελεύθερος πάσῃ εἰπεῖν τοῦ φυλάσσων, τὸν δεσπότου σῶν γεγραφὼς ἐφύλασσεν σὺν τῷ παῖδι μὴ δοῦναι πυθοῦς. Λουκρήτιος ἀλώμενος σὺν δυσὶ θεραπόντοιν ἀγαθοῖν ὑπὸ ἀσθενείας τῶν τροφῶν ἧς αὐτὸν γυναῖκα, φορείῳ φερόμενος ὑπὸ τῶν οἰκετῶν, εἴπέ τις ἀῤῥωστοῦντα εἰς τὴν πόλιν, ἐνὸς δὲ τῶν φερόντων τὸ σκέλος συντριβέντος, τῷ ἑτέρῳ τῶν χώρᾳ ἐπιθεὶς, ἦει, παρὰ τὰς πύλας γλιόμενος, ἔνθα αὐτὸς καὶ ὁ πατὴρ ὑπὸ Σύλλα συγγραφεὶς ἐκλήκει, εἰδὲ λοχὸν ἐπλήτων ὁπλιτῶν ἐκτρέχοντα, καὶ σὺν τῷ συγκλήμῳ τοῦ τόπου κατάπληξις, συγκεκρύφθαι μετὰ δούλου σὺν παῖδι. τυμβωρύχων δὲ τῶν τοῖς τυμβωρύχοις πυρίχιον εἰσ-

δύνειν,

δύειν, μέχρι Λευκρήπιον ἐπὶ τὰς πύλας Δεμφυγεῖν, ὅπου ἦ αὐτὸν ὁ Λευκρήπιος ἀφιμένας τε, καὶ τῆς ἑαυτοῦ μεγαστάνου ἰοθῆτος, ἥκε πρὸς τὴν γυναῖκα, καὶ ὑπ' αὐτῆς ὑπορύπτου ἐπὶ διπλῆς ὀροφῆς μεταξύ, μέχρι πῆς αὐτῶν ἐρρύσατο παρὰ τῶν ἀφιγμένων, καὶ ὕστερον ἐπὶ εἰρήνης ὑπατεύσας. Σέργιος ἦ ἐκρύφθη πρὸ αὐτοῦ Ἀντωνίῳ, μέχρι Πλάγκου ὑπατεύοντος ὁ Ἀντώνιος ἔπεισε κἀθοδον αὐτῷ ψηφίσασθαι, καὶ ἐπὶ τοῦδε ὁ Σέργιος ὕστερον σὺν τῇ Καίσαρος καὶ Ἀντωνίου γνώμῃ, τὸ βουλῆς ψηφιζομένης ἐναι πολέμιον τὸν Ἀντώνιον, μόνον τῷ ἀπολύσασιν ἔφερε φανερῶς, καὶ εἰδὼς μὴ ἄτως ἐσώζοντο. Πομπώνιος δὲ ἐς φρατηγοῦ σχῆμα κοσμήσας ἑαυτὸν, ὡς τοὺς θεραπόντας ἐς ὑπηρέτας σκολάστας, τῷ πόλιν ὡς φρατηγὸς ὑπὸ ῥαβδούχοις δηλαδὴ, ἐπελιβόντων αὐτῶν τῶν ὑπηρετῶν, ἵνα μὴ γνωσθεὶη ὡς ἑτέρου, καὶ πρὸ τῆς πύλας ὀχημάτων τε δημοσίων ἐπίδη, καὶ τῷ Ἰταλίαν διώδευε, ἀποδεχομένων αὐτὸν καὶ περιπεμπόντων ἀπάντων, εἶα φρατηρ ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν ἐπὶ σπονδὰς ἐς Πομπήιον ἀπεσταλμένον, μέχρι τῆς δημοσίας τελῆ διεπλώζε ὡς σφέτερον. Ἀπουλήιος ἦ ὁ Ἀρρώνιος ὑποκριθέντες ἐναι λοχαγοὶ, καὶ τοὺς θεραπόντας ἐς φρατώτας σκευάσαντες, τὰς μὲν πύλας διέβησαν ὡς λοχαγοὶ διώκοντες ἑτέρους, τῷ ἦ λοιπῷ ὁδὸν διελάμνοι, τοὺς δεσμώτας ἐξέλυον, καὶ τοὺς ἀποδράντας συνέλεγον, μέχρι χειρὸς ἰσχυῆς ἐκπεπρωμένης, σημεῖά τε ἐν ἦδη ὁ ὅπλα, ὁ ὄψις φρατοῦ· χωρὶν ἦ ἐκπέρας ἀνaliandum eis præbuit, donec Lucretius ad portam evaderet: qui quum ibi eum expectasset, assecutum texit parte suarum vestium: inde ad uxorem pervenit. Ab ea retrusus sub duplici tecto inter contabulationem, tandiu latuit, donec quorundam amicorum precibus à triumviris impetravit veniam, & restituta pace consulatum adeptus est. Sergius apud ipsum Antonium latuit, donec per Plancum consulem impetravit ei reditum: quamobrem Sergius postea dissidentibus Cæsare & Antonio, quum senatus hostem judicaret Antonium, solus apertè refragatus est. Et hi quidem ita servati sunt. At Pomponius arreptis insigniis prætorum, & servis excultis in modum apparitorum, Urbem ut prætor cum lictoribus transiit, arctè stipantibus apparitoribus ne agnosceretur ab aliis: & ad portam conscenso vehiculo publico, iter fecit per Italiam, omnibus ut prætorem, & legatum de pace à triumviris ad Pompeium missum excipientibus, adeo ut etiam triremi publica ad eum transvectus sit. Apuleius cum Aruntio sumpta centurionum persona, & servis ornatis militariter, per portam cursu evaserunt, quasi persequerentur alios: deinde diversas vias ingressi, vinctos solvebant, fugitivos colligebant, donec uterque valida manu munitus, signis & armis referret exercitus speciem. Et quum uterque mare peteret,

Lucretius cos. factus. Sergius apud Antonium Servatus.

Pomponius qua fraude elapsus.

Apuleius & Aruntius profugi.

peteret, circa quosdam tumulos diverterunt, magno pavore ex conspectu mutuo; mane verò fallente prospectu alteri alteros pro hostibus aggressi pugnarunt aliquandiu, donec tandem agnoverunt errorem, abjectisque armis ad lamenta versi, culpam omnem in fortunam pervicaciter adversam rejecerunt. Postquam autem alter ad Brutum, alter ad Pompeium navigiis delatus est, hic cum Pompeio in Urbem rediit, ille Bruti auspiciis rexit Bithyniam: quo cæso, & tradita Antonio provincia, reditum impetravit. Ventidium libertus proscriptum vinxit continuò, quasi traditurus percussoribus: noctu verò servos persuasos instruxit militariter, & dominum tanquam centurionem eduxit: atque ita peragrata tota Italia usque Siciliam, sæpe in eodem diversorio pernoctarunt cum aliis centurionibus, quærentes Ventidium. Alius fide liberti in sepulcrum conditus, quòd abhorreret à loco, in miserum quoddam conductum cubiculum migravit: quúmque proximum miles conduxisset, ne hunc quidem timorem ferens, ex mètu ad miram processit audaciam: attonsus ludum aperuit in ipsa Urbe, cui usque ad redditam pacem præfuit. Volusius in ædilitate proscriptus, amicum habebat Isiacum, à quo lineam stolam talarem sumpsit, & canicipitem personam indutus, hoc habitu bacchabundus evasit ad Pompeium. Sittium Caleni civis

Per errorem inter se confligunt.

Ventidius profugus ope liberti servatus.

Volusius.

Sittius.

τῶν ἐπὶ θηλάσαν, ἀμφὶ τὰ ἐ-
φῳ σκηνεύσι, μεγάλα δὴ κυ-
ρῶντες ἀλλήλους· ἅμα δ' ἐφ
νεύοντες οὐκ ἐξ λόφῳ, ἐδόξαν ἀλ
λους ἐκάτερ@ στρατὸν ἐπὶ σφί
πεπεμφθέντα εἶναι, καὶ συμπλο
κέντες ἐμάχοντο, μέχρι ποτὲ ἐγνω
σαν, καὶ τὰ ὅπλα ἀπέβαλον
ὠλοφύροντο, καὶ τὸν τύχην ὡς
πιβαρῦσαν σφίσιν ἐς ἄπαντα ἐ
μέμφοντο. Ἀλεξανδρεύσαντος δ', ὁ
ἐς Βροῦτον, ὁ δ' ἐς Πομπήϊ, ὁ
τὸν Πομπηΐῳ συγκατέλυσε· ὁ δ'
στρατήγησε τῶν Βιθυνῶν Βιθυνίας
Βρούτου πεσόντ@, Ἀντωνίῳ πα
ραδοὺς Βιθυνίαν, κατῆλθ. Οὗ
τιδίου δὲ ἀπελεύθερ@ ἐνδὺς
σθεραφείᾳ κατέδυσε, ὡς πα
δίσκοις τοῖς σφαγεῦσι, νυκτὸς δ'
θεράποντας ἔπεισε, & ἐσαγαγ
ὁπλίτας, & τ διαστῶν ὡς λῃ
σὸν ἐξήναγε· τὸν τε ἄλλον λ
λίαν μέχρι Σικελίας διοδεύσ
συγκατέλυσαν πολλάκις ἐν ἀγ
χαρίᾳς, ζητοῦντες Οὐεντίδιον. ἐ
ρον δ' ἐν τάφῳ κρύπτων ἀπολυ
ὃ φέρουτα φαντασίαν τάφε, ἐσ
γαγὼν ἐς φαῦλον οἴκημα μίσθ
σθαπάντου δ' αὐτὸ παρεκπε
σθέντ@, ἐδὲ τῶν φίλων τ
σον, ἐς θυμοῦσθαι τόλμαν ἐκ
λίας μετεβαλε, καὶ κειρόμεν
γῶτο δ' ἐν αὐτῇ Ῥώμῃ διάπυλον
μέχρι τ ἀγορᾶς. Οὐολουσ
ἀγοραιομῶν ἐξεγράφη, καὶ φόλ
ὀργασθὲν τ Ἴσιδ@ ἔχων, χιτῶ
σολὴν, καὶ τὰς ὀθόνας ἐνέδυ τὰς π
δήρεις, καὶ τὸν δ κυνὸς κεφαλ
ἐπέθετο, καὶ διῆλθεν ἅτες ἐγκ
ζων αὐτὸ χρήματα ἐς Πομπήϊον. Σίτ
πον δὲ Καληνὸν πολίτην σφῶν ἐ

τε, ἢ πολλὰ ἐς αὐτὸὺς ὑπ' εὐεργεσίας δαψιλοῦς ἀναλώσαντα ἐφύλασσεν, σιδηροφορησάντες τε ὑπὲρ αὐτῦ, & τοῖς οἰκέταις ἀπλοῦντες, ἢ τὰς ταπήτας ἀπερύκοντες ἀπὸ τῦ τείχους, μέχρι μεσημβρινοῦ & κακοῦ, καὶ ἐς τὰς τέξεις ἐπεισόδιον ὑπὲρ αὐτῦ, ἢ ἔτυχον Σίττιον τὸν ἄλλης Ἰταλίας εἰργόμενον ὑπὸ τῆ πατρίδι μένειν. Σίττιος μὲν δὴ πρῶτος ἢ μόνος ἀνδρῶν ὅδε τῆς ξένης ἐφυγαδεύετο ὑπὸ τῆ πατρίδι. Οὐάρρων ὁ λῶ φιλόσοφός τε & ἱστορίας συγγραφεὺς, ἱππάρχῳ τε καλῶς καὶ ἐστρατηγηκὼς, ἢ ἴσως ἀλλοπρόσε ὡς ἐχθρὸς μοναρχίας πρόφυγε· φιλοπμυμβρων δὲ αὐτὸν ὑποδέξασθαι τ' γνωρίμων, & διεμερίζοντων ἐς ἀλλήλους, Καλλιῶς ἐξενίκησε, ἢ εἶχεν ὑπαύλῃ, ἔνθα Ἀντώνιος ὁτε ὁδοιπορῶν κατηλίθη, ἢ τὸν Οὐάρρωνα ὑπεὶς ἔνδον ὄντα ὑπεφθέγξατο, ὅτι αὐτὸς Οὐάρρων, ὅτι Καλλιῶς. Οὐεργίνιος δὲ, ἀνὴρ πόλεως εἰπεῖν, τὰς οἰκέτας ἐδίδασκεν, ὅτι κτείναντες μὲ αὐτὸν δι' ὀλίγα χρήματα σὺκ ἀσφαλῆ, μέσους τε πιπλάντες, ἢ φόβων ἐς ὕστερον μεγάλων· θαρσύνοντες δὲ, δόξης τε εὐσεβοῦς & ἐλπίδων ἀγαθῶν, & χρημάτων ὕστερον πολὺ πλέονων τε & ἀσφαλεστέρων· οἱ μὲν δὴ σωφρόνησαν ὡς ὁμοδόλῳ, & γνωρισθέντος αὐτὸς ὑπὸ τῶν ὁδῶν, τοὺς τὰς ὁπλίτας ἀπομάχοντο, ὁ δὲ ληφθεὶς ὑπὸ τ' ὁπλιτῶν, ἐδίδασκε κἀκείνους, ὅτι κ' μ' ἴχθρων αὐτὸν ἂν ἀνελῶσιν, ἀλλὰ χρημάτων ἕνεκα μόνων, χρήμασι, δὲ αὐτοῖς εἴη δικαιότερα & πλέονα λαβεῖν ἐπὶ θαλάσσαν ἐλθοῦσιν, ἔνθα » μοι τὸ γνώμον, ἔφη, ναῦν φέρουσι » χρημάτων σωτικὸν ἔκατον, & ἑαυτῷ & οἴδε πιθόμενοι, κατῆσαν ἐπὶ τὸν

suum, & in ipsos pro amplis facultatibus munificum, custodiverunt armati, servos minis cohibendo, milites arcendo à mœnibus, donec deferveſcente malo, per legatos impetrarunt à triumviris, ut in patria manens exularet à reliqua Italia. Ita Sittius primus & solus mortalium exulavit in patria. At Varro philosophus idem & historicus, miles simul & dux probatus, ideo fortasse ut iniquior dominatui, proscriptus est. Eum familiaribus certatim cupientibus recipere, vicit Calenus, & in villa, ad quam ex itinere Antonius divertere solebat, eum habuit: à nullo tamen vel ipsius Varronis vel Caleni servo indicatus est. Virginius autem, vir facundus, domesticis servis persuasit, se occiso propter modicum & incertum præmium, manere eos sceleris conscientiam & pavorem perpetuum: contrà servato se opinionem pietatis & spem bonam eos secuturam, & insuper præmia majora multo certioráque. Sic effecit ut quasi conservum comitarentur in fuga: in qua cognitus à militibus, similiter eos aggressus est, nullam sibi cum eis simultatem intercedere cur perire debeat, tantùm peti præmia: ea tum justiora tum auctiora habituros, si secum ad mare descendant, quò uxor condixisset se venturam cum pecuniis. Paruerunt illi, deduxerúntque ad littus homi-

Sittius primus & solus mortalium exul in patria.

Varro philosophus, profugus.

617

Virginius.

nem: uxor verò venerat quidem illuc ex composito, sed cunctante Virginio, rata eum jam navigare ad Pompeium, solvit & ipsa, relicto tamen in ora servo, qui rem nuntiaret. Is Virginium conspicatus, occurrit, & navem nondum ex oculis ablatam ostendit: simúlque indicavit de uxore ac pecunia, & cur ipse relictus sit. Et habita est ei fides: postulantéque Virginio ut expectarent donec revocaretur uxor, aut simul proficiscerentur ad eam accepturi pecunias, conscenderunt scapham, & devexerunt eum in Siciliam navigantes strenuè. Ibi recepto quod promissum fuerat, ne tum quidem abscesserunt, sed permanserunt in ejus famulitio usque ad pacem redditam. Rebulum verò nauclerus quum in navem accepisset ut transportaret in Siciliam, cœpit ab eo pecuniam petere, aut indicem se fore, ni recipiat: ille contrà, renovato vetusto Themistoclis commento, quo is in fuga usus fuerat, minatus est se indicaturum, quòd pecunia corruptus proscriptum aveheret: itaque perterritus nauclerus, incolumem pervexit ad Pompeium. Proscriptus est & Murcus ut dux Bruti factionis: qui devicto Bruto captus, servum se finxit: eum Barbula emit: & quia videbat industrium, conservis præposuit dispensatorem. quod munus quum ille prudentius quàm pro ingenio servili gereret, suspicio tetigit ejus animum: jussóque bene sperare, si proscriptum se fateretur, salu-

Rebulus, Themistoclis commento usus, ut servatus.

618

Murcus proscriptus.

A Barbula emptus.

γαλαοσαν· ἡ γυνὴ ᾗ ἀφίκτο ἐπὶ τῷ ἠϊόνι καὶ τὸ συγκείμενον ἔργον διώοντο· ᾗ δὲ Οὐεργινίῳ νεμήσασα αὐτὸν ἐς Πομπήϊον ἀποπλώσαν, ἀνήγατο, ἱεράκοντα ἀμφὶ τὸ ἠϊόνι ἐξαγγέλλειν ὑπολιποῦσα· καὶ ὁ ἱεράκων τὸ Οὐεργινίῳ ἀφίκετο, ἀνέῳορέ τε ὡς ἐς διαπλοῦν, καὶ τῷ ναῦν ἐδείκνυεν ὡς ὁρμῴμενον, καὶ τῷ γυναῖκα ἔφραζε, καὶ τὰ χρήματα, ἐφ' οὗτος ἐφ' ὅτῳ ἀπελείφθη· οἱ δὲ ἐπίστευον ἅπαντα ἤδη, καὶ τὸν Οὐεργίνιον αἰνίσσοντα σφᾶς ἀπεμένειν, ἕως μᾶλλον ἐπὶ τὸ γυώμιον, ἡ συνέλθοι ἡ αὐτῷ ἐπὶ τὰ χρήματα, ἐνθέοντες ἐς σκάφος, περιέπεμπον ἐς Σικελίαν, ἐρέσσοντες φιλοπόνως· ὁ δὲ ἔτυχον τὴν ἐπαγγελίαν, καὶ ἀπέσησαν ἔτι ἱεράκοντος αὐτοῦ μέχρι τῶν ποδῶν. Ῥεῦλον δὲ ναύκληρος ἐς τὸ ναῦν ὑποδεξάμενος ὡς διοίσων ἐς Σικελίαν, ἤρξε χρήματα, μισθοῦ ἀπαιτῶν ἃ μὴ ἔδει· ὁ δὲ, οἷόν τι καὶ Θεμιστοκλῆς φεύγων, ἐποίησεν, ἀντηπειλῶν μηνύσειν ὅτι αὐτὸν ἐπὶ χρήμασι κλέπτοντα μέχρι δείπνου ὁ ναύκληρος ἔπεισεν ἐς Πομπήϊον. Μάρκος δὲ ἦν τότε τραπηζῶν, ἀπογεγραμμένος καὶ ἐς ὅδε ἀλλὰ τόδε· ἠπίστατο δὲ ἐκεῖνον συλλαμβανόμενον, ὑπεκρίνατο εἶναι ἱεράκων, καὶ αὐτὸν ἀπάγειν τὸ Βαρβούλᾳ· δεξιὸν δὲ ὁρῶν, ἐπέστησε τοῖς οἰκέταις ἐπίτροπον, καὶ χρήματα διοικεῖν ἔδωκε, δεινὸν δὲ ὄντα ὑπὲρ ἱεράκοντος φύσιν ὑπενόει, καὶ ἐπήλπιζεν, εἰ ἔτι ἀποκεκρυμμένον τις εἴη, ἂν σώσειν ὁμολογήσαντα, δεσποτικῶν

νον ἢ ἰχυρῶς, ἐξόν ἀναπλάσαντα τὸ ὄνομα, καὶ πρότερους δεσπότας, εἰς Ῥώμην ἦγεν, ἐλπίσας ὀκνήσειν εἰς Ῥώμην ἀφίξεσθαι συμπραγμένων· ὁ δ' εἵπετο τὸ ὡς τάχιστα δὴ τὰς πύλας τῶν ὑπάτων τῶν τῆς φίλων Βαρβύλα θεασόμενος· τὸν Μάρκον ὡς οἰκέτην αὐτῷ παρεσκεύασε, κρύφα ἐμέλησε τῇ Βαρβύλᾳ, ὁ δὲ ἐδέδητο Καίσαρος· δι' Ἀγρίππα, τὸ ἀφεῖθη τῶν προγραφῆς ὁ Μάρκος, τὸ φίλος ἐγένετο Καίσαρι, ἐμετ' ὀλίγου ἐν πολὺ ἐν τρατηγὸς ἐπὶ Ἀντωνίῳ τοῦ Ἄκτιον, ἐτραπήσθη δὲ τὸ Ἀντωνίᾳ Βαρβούλας, τὸ ἡ τύχη τοῦ ἐλθεῖν εἰς τὸ ὁμοῖον ἀμφοτέροις. Βαρβούλας τε γὰρ, ὑπηθέντος Ἀντωνίου, λαμβανόμενος, ὑπεκρίνατο οἰκέτης εἶναι, ἐν ὁ Μάρκος αὐτὸν ὡς ἀγοραῖον ὠνήσατο, ὠκείμενος δὲ ἅπαντα τῷ Καίσαρι, ἤπιστε τε τὸ ἔτυχε τοῖς ὁμοίοις τῶν Βαρβούλαν ἀμεψαμένῳ· τοῖσδε μὲν οὖν ἡ σωτηρία τῶν ὁμοίων ἐν τὸ ἴσον παρέμεινεν· ἦρξαν γὰρ τὸν ὑπάτων ἀρχὸν ἐν αὖθις οἱ δύο ὁμοῦ. Βαλβῖνος δὲ ἀφυγόντα, τὸ καταλύσαι σὺν Πομπηίῳ ἐν ὑπατεύσαι, ἐ πολὺ ὕστερον Λέπιδος ἰδιώτης ὑπὸ Καίσαρος· ὂν δωμάσας ἡγεμόνος, ὑπὸ τοιάσδε ἀνάγκης ὑπέσχε. Μαικλίας ἐδίωκε τὸν Λεπίδου παῖδα βουλεύσεως ἐπὶ Καίσαρι, ἐδίωκε δὲ τὸ τῶν μητέρων τοῦ παιδὸς συναγωνίαν· Λεπίδου γὰρ αὐτῷ ἄρα, ὡς ἀδενὲς, ὑπερεώρα· τὸν μὲν δὴ παῖδα ὁ Μαικλίας ἐς Ἄκτιον ἔπεμπε τῷ Καίσαρι, τὴν δὲ μητέρα, ἵνα μὴ ἄχθοιτο ἔσπευδεν, ἐγγύου ἦτε τοῦ τοῦ τὸν ὑπέμενε. Filio missò Actium ad Cæsarem, à matre, ne fœmina vexaretur itineribus, vades poposcit præbendos consuli.

tem est pollicitus. Id quum ille pernegaret fortiter, & genus fingens, & nomen, & priores dominos, Romam eum secum duxit sperans tergiversaturum si proscriptus esset: secutus est tamen. Obviam iverat quidam ex ejus amicis ad portam officii gratia: is ubi Murcum servili habitu astantem domino vidit, rem indicavit Barbulæ. Is per Agrippam impetravit à Cæsare, ut ex proscriptis eximeretur Murcus: qui mox receptus inter amicos Cæsaris, paulo pòst cum ceteris Cæsarianis ducibus ad Actium bellum gessit adversus Antonium. Barbula tunc sub Antonio ductabat ordines, quum fortunæ vertere vices utriusque libuit. Devicto enim Antonio Barbula servum se finxit, Murcus emit eum tanquam ignotum: denarratáque re tota Cæsari, obtinuit ut sibi liceret par pari referre. Hæc similitudo fortunæ etiam pòst secuta eos est: nam in Urbe celebrem eo nomine magistratum gesserunt pariter. Balbino itidem, qui elapsus, & cum Pompeio reversus, ad consulatum pervenit, non multo pòst Lepidus jam ex summa potentia redactus ad conditionem privatam, hujusmodi necessitate subjectus est. Mæcenas Lepidi filium majestatis reum agebat, simúlque juvenis matrem ut culpæ consciam: nam ipsum Lepidum ut invalidum planè contemnebat. Filio missò Actium ad Cæsarem, à matre, ne fœmina vexaretur itineribus, vades poposcit præbendos consuli.

Inter amicos Cæsaris receptus.

Similitudo fortunæ in Murco & Barbula.

Mutatio fortunæ in Lepido.

Quumque nemo vadare vellet, Lepidus circa fores Balbini sæpe frustra obversatus, etiam ad tribunal ejus sese ingerebat: repulsúsque aliquoties ab apparitoribus, vix hæc effari potuit, Meæ certè innocentiæ vel ipsi accusatores sunt testes, qui me negant uxori filióve conscium. nec ego te proscripsi, & nunc infra proscriptores sum: at tu rerum humanarum fortuitas vices considerans, méque stantem coram te, vadem me pro uxore accipito, aut cum illa vinctum mittito. Vix hæc Lepidus dixerat, quum Balbinus non ferens tantam mutationem, vadimonium remisit mulieri. Cicero minor in Græciam præmissus à patre prædivinante mala talia, inde ad Brutum profectus, & eo mortuo ad Pompeium, apud utrumque honorata militia dignatus est. Post hos Cæsar, quo averteret à se Ciceronis proditi dedecus, augurem eum fecit, & paulo pòst consulem, postremò Syriæ proconsulem: & literas de profligato per Cæsarem ad Actium Antonio, Cicero consul recitavit pro concione earúmque exemplum pro rostris proposuit, ubi patris ejus caput olim propositum fuerat. Appius bonis suis distributis in famulos, comitatus eis navigavit in Siciliam: tempestate autem exorta, servi pecuniis inhiantes, eum in scapham quasi tutiorem transtulerunt: & ita casus tulit, ut hic

619

Ciceronis filius augur & consul à Cæsare cur factus.

Appius proscriptus.

τῷ θεῷ Καίσαρος ἀφίξεσθαι, ἐλθὼν ἢ τῷ ἐχθίστῳ ὑφιστάμενον, ὁ Λεπίδος ἀμφὶ τοὺς Βαλβίνου θύρας ἐτρίβετο πολλάκις, καὶ διηλγήσατο, κἢ διωθούμενον αὐτὸν ὑπὸ τῶν ὑπηρετῶν, μόλις εἶπεν, „ Ἐμοὶ μὲ κἢ οἱ κατήγοροι μαρτυροῦσιν ἐπιεικείαν, οὐδὲ γυναικὶ „ μὲ ἢ παιδὶ συνῄσθησθαι λέγοντες, „ σὲ ἢ οὐκ ἐγὼ μόνον ἀφῆκα, „ κἀντὶ δὲ εἰμὶ τῶν ἀφεθέντων „ ἀλλ' ἐς τὸν ἀνθρώπειον τοῦτον „ ἀφορῶν, κἢ ἐς ἐμὲ σὺ πίστευσον, „ τὰ χαίροντί μοι τῷ γυναικὶ „ ἀπαντήσῃ ἐς Καίσαρα ἡνίκα „ μόνον, ἢ μετ' ἐκείνης ἀπλῶς „ διδέδμῶν. Ταῦτα ἔτι ἢ Λεπίδου λέγοντος, οὐκ ἐνεγκὼν τὸν μεταβολὸν ὁ Βαλβῖνος, ἀπέλυσε τὴν γυναῖκα τῷ γνωσθέντι. Κικέρων δὲ ὁ Κικέρωνος ἀφαπέστελλε μὲν ὑπὸ παιδὸς ἐς τὴν Ἑλλάδα, τιμωρίαν ἀφοσιούμενος, ἀπ' ἢ Ἑλλάδος ἐς Βροῦτον, ἐς μετὰ Βροῦτον ἀπήλαυνεν ἐς Πομπήϊον ἐλθών, τιμῆς παρ' ἑκατέρῳ ἐς στρατηγίας ἠξιώθη· ἐπὶ ἢ τούτοις αὐτὸν ὁ Καῖσαρ ἐς ἀπόνοιαν τοῦ Κικέρωνος ἐνδύσιος, ἱερεῖα πρὸ θύρας ἀπέφηνε, ἐς ὕπατον ἀπέδειξε, πλησίον ἔργον, κἢ Συρίας στρατηγόν, κἢ τὰ Ἀντωνίῳ τῷ Ἀκτίῳ συμφορὰ ἐπιστολείσαν τοῦτ Καίσαρος, ὁ Κικέρων ὀδὸς ὑπατεύων ἀνέγνω πρὸ δήμου ἐς προὔθηκεν ἐπὶ ἐς βήματος, ἔνθα προτέρῳ ἡ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ προὔκειτο κεφαλή. Ἄππιος ἢ διανεμεῖ τοῖς θεράπουσι τὰ ὄντα, καὶ μετ' αὐτῶν εἰς Σικελίαν ἐπλεῖ· χειμῶνος ἢ ἐπιλαβόντος, ἐπιστολίσαντες οἱ θεράποντες τοῖς χρήμασι, ἐς σκάφος ἐνίδυντο τὸν Ἄππιον, ἐς

ἐς ἀσφαλεστέραν ἐλπίδα μεταφέροντες, κἢ συνίδη πρὸ μὲν οὐκ ἐπεχεί-

γην Δομπλεύστιν, τοῖς δ' ἀπολείπει, τὸ νεῶς Δομβυθίους. Πούπλιος δὲ ὁ ταμίας Βρούτου, τὸ ἀμφὶ τὸν Αντώνιον αὐτὸν πειθόντων ἐπιβουλεύειν Βρούτου, οὐκ ἀναχωρήσας, Δομὰ τοῦτο καὶ ἐπεγράφη, ἐς κατηχθη, καὶ Καίσαρι φίλος ἐγίγνετο· καὶ ἐπιόντι ποτὲ τῷ Καίσαρι ἐπεδείκνυεν εἰκόνας Βρούτου, καὶ ἐπηνείτη καὶ ἐπὶ τῇ ὑπὸ τοῦ Καίσαρος. τὰ μὲ δὴ ἐπὶ τοῦτοις δόξαν τισὶ τῶν ἐπεγραφέντων ἐς τε κίνδυνον καὶ σωτηρίαν ἠγομένα, πολλὰ καὶ ἄλλα παραλιποντι, τοιάδε μάλιστα λῦ.

Γιγνομένων δὲ τούτων ἐν Ρώμῃ, καὶ τὰ ὑπὲρ θάλασσαν πρός τε πολέμοις Δομὰ τοῦδε τοῦ χρόνου ἐδόκει, καὶ τῶν πολέμων οἱ μείζους ἦσαν, ἀμφί τε Λιβύῃ Κορνηφικίου ἐπὶς Σίξτιον, καὶ ἐν Συρίᾳ Κασσίου ἐπὶς Δολοβέλλαν, ἐς δὲ Σικελίαν Πομπηΐου, πάνυ τε πολλὰ συνωλώλυτο πόλεσιν ὑπὸ δορυαλωσίας, ὑπερβάντι τὰ ἰλαστόνων τὰ μέγιστα δὴ καὶ ἐξ ἀξιώσεως τῶν ἄλλων ἐπιφανίσεται, Λαοδικεῦσι, καὶ Ταρσεῦσι, ἐς Ρόδιοις, καὶ Πατρεῦσι, ἐς Ξανθίοις. ἐς ἅπαντα ἐκαστα, ὡς ἐν κεφαλαίῳ συναγαγόντι φράσαι, τοιάδε λῦ.

Λιβύης Ρωμαῖοι τὸ μὲ ἔτι καλοῦσι πλευρὰν, ὅσον Καρχηδονίους ἐφέλαυτο, λῦ δ' Ἰόβας εἶχεν, ὕστερον ἔλαβον ἐπὶ Γαΐου Καίσαρος, καὶ Δομὰ τοῦτο νέαν ἐπεκαρπώσουσι Λιβύην, ὅτι δ' ἐν τῷ Νομαδικῆς. Σίξτιος οὖν ὑπὸ Καίσαρι τῷ νέας ἠγούμενος, ἠτέ Κορνηφίκιον ἐκ ἐῆναι οἱ τὴν πλευρὰν, ὡς Λιβύης ἀπάσης ἐν τῇ λήξει τῶν τριῶν ἀνδρῶν Καίσαρι νενεμημένης, ὁ δὲ αὐτὸ τοῦτο λῆξιν ἴφη γινώσκειν τῶν τελῶν ἐφ' ἑαυτῷ πεποιημένῳ, αὐδὲ τοῦτο ἐχέτω Δομὰ τῆς βουλῆς λαχεῖν, πρεσσεῖ.

præter opinionem in portum appelleret, illi perirent naufragio. Publius, Bruti quæstor, ab Antonianis de proditione frustra solicitatus, proscriptúsque ob eam causam, tandem in patriam reversus, in Cæsaris amicitiam receptus est: cui aliquando effigies Bruti domi suæ spectandas præbuit, id quoque probanti. Hi fermè sunt proscriptorum, vel elapsorum, vel oppressorum mirifici casus è multis præcipui.

Justa de servis ultio Publius, Bruti quæstor.

Interea foris quoque per easdem contentiones bellis quatiebantur omnia: è quibus graviora fuere, in Africa inter Sextium & Cornificium: inter Cassium & Dolobellam in Syria: in Sicilia verò bellum Pompeianum: in quibus multæ urbes expugnatæ sunt hostiliter, Laodicea, Tharsus, Rhodus, Patara, Xanthus, ut de cætetis ignobilioribus taceam. Eas cladeis summatim & compendio narrabimus.

Bella exteria, dum Romæ proscripti necantur.

620

Africæ Romani alteram provinciam vocant veterem, ademptam Carthaginiensibus: alteram quæ prius regnum Jubæ fuerat, à C. Cæsare occupatam, ideo novam appellant: quæ est Numidia. Hanc Sextius regens nomine Cæsaris, denuntiabat Cornificio ut vetere sibi decederet, quòd ex triumvirali divisione universa Africa deberetur Cæsari. Ille negabat se scire quid triumviri inter se diviserint: æquum esse necui senatus injussu decedat provincia quam à senatu acce-

Africa in duas provincias divisa.

pisset. Habuit autem exercitum in hoc bello & genere armorum præstantiorem & virorum numero: nam Sextiani plerique levi armatura utebantur: quapropter expeditè obeuntes mediterranea, in partes suas cogebant: & Sextius à Ventidio Cornificii duce cum majoribus copiis occurrente obsessus est: Lælius quoque alter Cornificii dux ingressus Sextii provinciam, Cirtam obsedit in ea. Omnes hi per legatos petebant societatem auxiliaque regis Arabionis & Sittianorum, qui ita vocantur ob causam hanc. Sittius, Romæ accusatus, non expectato judicio profugit, collectisque ex Italia & Hispania copiis trajecit in Africam. Erat tum bellum inter Africæ regulos: horum nunc hunc, nunc illum juvit auxilio: quúmque semper vincerent quibuscunque se conjungeret, clarum nomen Sittius assecutus est, & exercitum suum rei militaris egregiè peritum reddidit. Cæsari quoque Pompeianos in Africa bello persequenti affuit, & Saburram Jubæ ducem occidit: pro quibus meritis accepit à Cæsare agrum Manassæ, non totum, sed partem ejus optimam. Manasses, Arabionis hujus fuerat pater, Jubæ amicus & socius: ejus ditionem Cæsar partim huic Sittio, partim Bocchо regi Maurorum donaverat: Sittius portionem suam divisit suis militibus. Arabio tunc in Hispaniam ad Pompeii filios se contulit: post necem verò Cæsaris

Cirta obsessa.

Sittius Romæ accusatus, profugit.

Clarum nomen Sittii.

Sittius Cæsarem contra Pompeianos juvat

Saburræ interitus.

Manasses.

621

Arabio.

ἄλλῳ μεθ' ὁσῳ χωρὶς αὐτῆς. ὁπ μὴ δὴ τῶν ἀλλήλοις ἐπολέμουν πρότερον ἢ εἶχεν ὁ μὲ βαρυ πε ὁ πλείονα, ὁ δὲ Σέξτι ὁ κουφοτερα πε ὀλιγώτερον, ὧ δὴ κ τὰ μέσιγνια τὸ Κορνιφικίου θεῖον ἀφίστη, κ ΟΥεντίδιον στρατηγὸν ὃ Κορνιφικ μὴ πλειόνων ἐπελθόντων ἀπημύν το πολιορκούμενον· ἐδήου δὲ κ Λαίλιος, ἕτερος τοῦ Κορνιφικ στρατηγὸς, τὴν Σεξτίου Λιβύην, κ Κίρταν θεινοθήμονα ἐπολιο κει. καὶ πάντες ἐπέστελλον φι συμμαχίας ἐς τε Ἀραβίωνα βασ λέα κ τὺς καλουμένους Σιττιανούς, οἳ ἀπὸ τοιᾶσδε συντυχίας ὧδε ὀν νομάζοντο. Σίττιος ὁ Ῥωμ λίων ἰδίων οὐκ ὀλίγους, ἔφυγε, κ στρατὸν ἀγείρας, ἐκ π αὐτῆς Ἰτ λίας ἐς Ἰσπανίαν ἐς Λιβύην διέπλε σε, κ τοῖς Λιβύων βασιλίσκ πολεμοῦσιν ἀλλήλοις ἀνὰ μέρος συμ μαχεῖ· αἰεὶ ὃ εἰς ἑκάτερα κλιν των, ὁ Σίττιος ἐπὶ ὀνόματος ἐ γίγνετο, κ ὁ στρατὸς αὐτῷ μεγ μέγιστο λαμπρῶς. Γαΐῳ π Καίσα ρι διώκοντι τοὺς Πομπηίους ἐς Λι βύην συνεμάχησε, κ Σαβούραν Ἰο βα στρατηγὸν διέφθειρε, κ γέρας τούτων ἔλαβε ὧνπερ ὃ Κα σαρ ὁ τὴν Μανάσσου γῆν ἐκέκτη σαν, ἀλλὰ τὸ κράτιστον αὐτῆς. Μα νάσσης δ' ἦν Ἀραβίωνος τοῦ πατρὸς, Ἰόβα σύμμαχος, ἑαυ τῷ τὴν χώραν ὁ Καῖσαρ τῶν τε Σιττίῳ κ Βόκχῳ Μαυρουσίων βα σιλεῖ δεδώρητο· καὶ τὸ μὲν ὁ Σίττιος τοῖς ὑπ' αὐτὸν ἀνέπεμ ἐπιδιείλεν· Ἀραβίων δὲ, τὸ μὲ εἰς Ἰσπανίαν ἐξέφυγε πρὸς τοὺς παῖ δας ὃ Πομπηίου, Γαΐου ἢ Καισ

ἐς ἀναμενοῦντος, ἐς Λιβύλλαν ἐπανῆλθε, ⁊ Λιβύων τινὰς ἀεὶ τῷ νεωτέρῳ Πομπηΐῳ πέμπων ἐς Γ'όηδιαν, ⁊ γεγυμνασμένους ἀπολαμβάνων, βόκχον ἀφῖκτο τὴν χώραν, ⁊ Σιττίου ἀνῃρήκει δόλῳ· ἐνίους δὲ ὧν τοῖς Πομπηΐοις ἀφ' ἑαυτοῦ, κατεγίγνωσκεν ἀεὶ τῆς μοίρας ὡς ἀτυχούσης ἀμεταλήκτως, ⁊ Σιττίῳ προσέθετο, ἐυμβιζόμβρῳ δ' αὐτοῦ Καίσαρος. προσέθεντο δὲ καὶ οἱ Σιττιανοὶ κατ' ἔυνοιαν εἴδε παρῶν ⁊ Καίσαρ⊙. ἵμερτος οὖν ὁ Σέξτι⊙, ἐξῆει τὸ πολιορκίας ἐς μάχλω, ⁊ πισόντ⊙ ⁊ ΟΥ'εντιδίου, καὶ τοῦ πατρὸς φεύγοντ⊙ ὑπ' ἀναρχίας, ἔπετο κτείνων τε ⁊ ζωγρῶν· ⁊ πάδε μαθὼν ὁ Λαίλι⊙, διέλυε τλὼ τ' Κίρτας πολιορκίαν, καὶ ἐχώρει πρὸς τ' Κορνιφίκιον. ὁ ἦ Σέξτι⊙ ἐπαιρόμβρος τοῖς μεγίστοις, ἐπ' αὐτὸν ἤδη τὸν Κορνιφίκιον ἐς Γ'τύκλω ἦει, ⁊ ἀντεστρατοπέδαζε μὴ πολλόν ὄπη. Λαίλιον ἦ ⁊ Κορνιφικίου μὴ τῶν ἱππέων πέμψαντος ἐς πινα κατάσκεψιν, ὁ Σέξτιος Ἀραβίωνα ἔπεμψεν ἱππομαχεῖν τῷ Λαιλίῳ ⁊ μέτωπον, ⁊ αὐτὸς ἦει μὴ τ' ἐυζώνων ἐς τὸ πολέμια τ' ἱππομαχίας, ⁊ ἐμβαλὼν ἐθορύβει, μέχρι τὸν Λαίλιον ἐκ ἠσυχίαν πω δέοντ' ἐκ τ' ἀναχωρήσεως μὴ ἀποκλεισθεὶς, ⁊ λόφον ἐν μέσῳ καταλαβεῖν, Ἀραβίωνα ἦ κρατούμβρον αὐτῶ, κτείναντά τε αὐτὸς, ⁊ τὸν λόφον περικυκλῶσαν· ὁρῶν δὲ ζωῦ ὁ Κορνιφίκι⊙, ἐξῆει τῷ πλείονι σπαρῷ βοηθήσων τῷ Λαιλίῳ, ⁊ τῇδε μὲ ὁ Σέξτι⊙ ὄπισθεν γβρόμε⊙, ἐξέπιπτε συντρέχων, ⁊ αὐτὸν in Africam reversus, subinde Afrorum auxilia Sex. Pompeio submittebat: quos ubi jam exercitatos recepit, Bocchum expulit, Sittium per insidias sustulit: & quamvis Pompeianos his de causis amaret, à factione tamen eorum abstinuit, ut fortunæ favore destituta, propensior in Sextium, per quem captabat Cæsaris gratiam. Sittiani quoque easdem partes secuti sunt, quippe memores paternæ amicitiæ. Itaque auctus animis ac opibus Sextius, non passus se diutius oppugnari, in æquum locum produxit copias: in qua pugna Ventidius cecidit: exercitus duce orbatus terga vertit, Sextio persequente & cædente aut vivos capiente quotquot assequebatur. His nuntiatis Lælius obsidionem Cirtæ solvit, & recepit se ad Cornificium. At Sextius hoc successu elatus, Uticam & ipsum Cornificium petiit, castrametatus est in proximo, quamvis minores haberet copias. Ibi Lælio cum equitatu ad speculandum à suis misso, Sextius Arabionem cum suis equitibus jussit occurrere: ipse cum expeditis peditibus hostem equestri prælio intentum invasit à latere, tantúmque tumultum excivit ut Lælius nondum victus, timens ne intercluſus non posset se retro ad suos recipere, occuparit in medio tumulum: Arabio extremis resugientium cæsis, corona eum tumulum cinxerit. Hoc viso Cornificius plures eduxit ut Lælio succurreret: Sextius insecutus à tergo eum aggressus est: ille con-

Sittii interitus.

Ventidii interitus.

Utica à Sextio obsessa.

versis signis repugnavit valde laboriosè. Interim Arabio missis quibusdam assuetis prærupta scandere, clàm obrepsit in castra Cornificii; Roscius eorum custodiæ præpositus, militi se jugulandum præbuit. Cornificius non ferens hostem, in tumulum se recipiebat ad Lælium, nescius castra amissa: in eo conatu equitum Arabionis incursu oppressus est. Id videns ex editiore loco Lælius seipsum interemit: occisis ducibus exercitus diffugit. Proscripti qui apud Cornificium fuerant, alii trajecerunt in Siciliam, alii quò quisque potuit. Sextius Arabionem & Sittianos donavit multis manubiis, urbes omnes venia data recepit in fidem Cæsaris. Ita Cornificius in Africa à Sextio debellatus est, brevi propter celeritatem (ut videtur) tempore.

Roscii interitus.

Cornificii interitus.

622

Lælii interitus.

Nunc Cassii Brutique res gestæ dicentur, repetitis prius paucis quibusdam. Occiso Cæsare conjurati occuparunt Capitolium: oblivione deinde cædis ejus à senatu decreta, descenderunt, plebs casum Cæsaris miserta, raptis è rogo ejus facibus, conjuratorum ædes invasit: qui tum quidem è superiore loco pugnantes, repulerunt ejus impetum, sed mox abierunt in suam quisque provinciam acceptam à Cæsare. Cassius & Brutus præturas adhuc in

Brutus & Cassius in provincias ab eo quem occiderunt,

ἐπιστρεφόμενος ὁ Κορνιφίκιος ἀπηγχετο μάλα καθαπερ ὀϊόμενος· ὁ δ' Ἀραβίων ἐν τούτῳ πετρωδέστερς κίονας ἀνέρπουσι διὰ κρημνῶν ἐς τὸ στρατόπεδον. ἔνθα Κορνιφικίου παρὰ λαθὼν, καὶ Ῥώσκιος μὲν ὁ φύλαξ ἐπιχειρήσας ἀλισκομένῳ, ὑπεπιπτεν τινὶ τῶν σφαγίων ὑπὲρ, καὶ ἀπεθνῆκεν. ὁ δὲ Κορνιφίκιος τῇ μὲν ἡμέρᾳ καμόντων, μετεπέμπετο ὡς Λαίλιον ἐς τὸ κολωνὸν, οὗπερ εἰδώς που ἦν τὸ στρατόπεδον· μεταπεμπομένῳ δ' αὐτῷ οἱ Ἀραβίωνος ἱππεῖς ἐπιόντες ἐκτείνουσιν· καὶ μεγάλῃ βοῇ ὁ Λαίλιος ἅτε δὴ λαφύρου καθαρὸν, ἑαυτὸν διεχρήσατο. τῶν δ' ἄλλων πάντων, ὁ στρατὸς καὶ μέρη διέφθειρε, καὶ ὅσοι τῶν προγεγραμμένων ἦσαν ἀνδρῶν τῶν Κορνιφικίου, οἱ μὲν ἐς Σικελίαν διέπλεον, οἱ δ' ὅπη δύναιντο ἕκαστοι. ὁ δὲ Σίξτιος Ἀραβίωνα μὲν ἐς τὰς Σιττιανοὺς ἐδώρητο πολλοῖς λαφύροις, τὰς δὲ πόλεις πάσας Καίσαρι καθίστατο συγχωρουμένας πάσας· τοῦτο μὲν δὴ πόλεως ὑπὸ τῶν Διὸς Σεξτίου ἐς Κορνφικιανὸν πολέμου, βραχεῖ διὰ τάχους δέξαντι ἔναγες.

Τὰ δὲ ἀμφὶ Κάσσιόν τε καὶ Βροῦτον, μικρά τε τῶν εἰρημένων ἀναλεῖψαι ἐς ὑπόμνησιν, ἵνα τὰ ἑξῆς καθαρῶς ἀκούσῃ, διὰ μὲν σφαγὰς αὐτῶν τὸ Καπιτώλιον κατέλαβον, καὶ ψηφισθείσης αὐτοῖς ἀμνηστίας, κατέβησαν· ὁ δὲ ὄχλος ἐπὶ τῇ συμφορᾷ ἐς οἶκτον Καίσαρος ἠγωνίζετο, ἐξάπτοντες φανούς· οἱ δὲ τὸ μὲν ἡμιθνὲς αὐτὸν ἀπὸ τοῦ πυρὸς, εὐθὺς δὲ ἐξήνεγκαν αὐτῶν ὅσοι στρατηγεῖν ἐθνῶν ὑπὸ Καίσαρος αὐτῷ κεχειροτόνηντο. Καίσαρι δὲ καὶ Βρούτῳ ἐς στρατηγίαν μὲν ἔτι τῆς πόλεως, ἤρκουτο δὲ ἐπὶ τῇ στρατιᾷ

καὶ οἴδε ὑπὸ Γαΐου Καίσαρος ἠμείφθη, Συρίας μὲν ὁ Κάσσιος, Μακεδονίας δὲ ὁ Βροῦτος· οὔπω ἦν ἄρχειν πω τῶν ἐθνῶν ἐφ' ᾧ χρόνου διωκήσουσι, ἅτε τοῦ ἀρχικοῦ φόβου ὑπομένοντες, ἐξήεσαν ἔτι σφετηρῶτες· καὶ αὐτοῖς ἐς ἐυπρέπειαν ἡ βουλὴ σίτου φροντίσαι ἐφρόντιξεν, ἵνα μὴ τὸ σὺν μίσει ἀφίστημι φεύγειν νομίζοιντο. οἰκτιρόντων δὲ αὐτῶν, Συρίαν μὲν καὶ Μακεδονία ἐς τὰς ὑπάτους Ἀντώνιον τε καὶ Δολοβέλλαν μετεψηφίζετο, τὸ βουλῆς πάνυ δυσχεραινούσης· ἀντεδόθη δὲ ὅμως τοῖς ἀμφὶ τὸν Κάσσιον Κυρήνη τε καὶ Κρήτη, ὧν ὑστερήσαντες ὡς βραχυτέρων ὄντων, πρᾶτα ἐχρήματα ἤγειρον, ὡς ἐς Συρίαν καὶ Μακεδονίαν ἐσβαλοῦντες· καὶ οἱ μὲν ἦσαν ἐν τούτοις. Τρεβωνίου δὲ ἐν Ἀσίᾳ κτείναντος Δολοβέλλα, καὶ Δέκιμον Ἀντωνίου πολιορκοῦντος ἐν Κελτοῖς, χαλεπαίνουσα ἡ βουλὴ, Δολοβέλλαν μὲν καὶ Ἀντώνιον ἐψηφίσατο ἐναι πολεμίους, Βροῦτον δὲ καὶ Κάσσιον εἰς τὰς ἐσχατέρας ἡγεμονίας ἐπανήγαγον, καὶ Βροῦτῳ τῷ Ἰλλυρίδα ἐσχατίδεσαν, τοῖς τε ἄλλοις πᾶσιν ἐπέλαβον, ὅσοι Ῥωμαίοις ἡγεμονεύουσιν ἐθνῶν ἢ στρατοπέδων ἀπὸ Ἰονίου μέχρι Συρίας, ὑπακούειν ἐς ὅ, τι κελεύοι Κάσσιος ἢ Βροῦτος. Ἐπὶ δὲ τούτοις Κάσσιος φθήσας Δολοβέλλαν εἰς τὸν Συρίαν ἐσέκλειν, καὶ σημεῖα τε ἡγεμονίας ἀνέῃρε, καὶ δυοδέκα τέλη στρατοῦ Γαΐου Καίσαρος ἐν πολλῷ στρατοπέδῳ καὶ γεγυμνασμένα ἐσφετέλαβεν ἀβρόως· ἃ τὸ μὲν ἐν αὐτῶν ὁ Καῖσαρ ἐν Συρίᾳ καταλελοίπει, τὰ ἐς Παιδυσμὸς ἤδη ἀφωσιωμένος· τὴν δὲ ἐπιμέλειαν αὐτῶν ἐπιτέτραπτο Κορνήλιος Βάσσος, τὸ δὲ ἀξίωμα εἶχε πρεσβείας,

Urbe gerebant, & ipsi destinati à Cæsare prætores, Cassius Syriæ, Brutus Macedoniæ: sed quia necdum tempus in provincias succedendi aderat, & in Urbe præ metu manere non poterant, senatus honestè eos ad annonæ curam ablegavit, ne viderentur profugisse interim. His profectis, mutato S. C. Syria Macedoniáque provinciæ coss. Antonio & Dolobellæ decretæ sunt, patribus iniquo animo id ferentibus, ita tamen ut Cassiani pro eis Cyrenen & Cretam acciperent. Illi his contemptis ut exiguis, exercitum ac pecunias colligebant, animo invadendi Syriam & Macedoniam. Hoc tum erat eorum negotium, quum in Asia occiso à Dolobella Trebonio, Antonio Decimum oppugnante in Gallia, senatus offensus, tam Antonium quàm Dolobellam hostes judicavit: Brutum verò & Cassium reduxit in provincias pristinas, Bruto etiam Illyricum addidit: imperavítque omnium trans Ionium mare provinciarum præsidibus & exercitibus, ut Cassii Brutique jussa facerent. Post hæc Cassius cessante Dolobella, præoccupavit Syriam sumptis insigniis imperatoriis, simúlque duodecim integras legiones veteranas assuetas militiæ Cæsaris: ex quibus unam ille in Syria reliquerat, jam tum bellum Parthicum cogitans, cujus curam commiserat Cæcilio Basso. Honos fuit penes

acceptas, abeunt.

Eorum provinciæ Antonio & Dolobellæ decretæ.

623

Sextus Julius.

Sex. Julium adolescentem, gentilem ipsius Cæsaris: qui voluptatibus vacans, legionem indecenter secum circumducebat. Id reprehendentem Bassum aliquando rejecit cum contumelia: & aliquanto pòst, quum vocanti obediret tardius, jussit eum attrahi. In eo tumultu quum ad manus ventum esset, exercitus non ferens insolentiam, jaculis confixit Julium. Moxque secuta pœnitentia & metus à Cæsare: itaque conjurarunt, ni venia fidésque sibi daretur, usque ad mortem se decertaturos: coacto etiam Basso ut fieret ejus conjurationis socius: ex novo delectu alteram legionem confecerunt, & assuefecerunt eisdem quibus ipsi utebantur exercitiis: & Sextium Murcum cum tribus legionibus à Cæsare contra se missum, magna vi repulerunt. Huic in auxilium è Bithynia venit Minutius Crispus cum tribus legionibus aliis, atque ita Bassus à sex legionibus oppugnatus est. Obsidioni properè intervenit Cassius, & Bassi exercitu spontanea deditione potitus, Murci etiam Minutiique legiones assumpsit, vel amicorum opera conciliatas, vel propter S. C. non detrectantes imperium. Nec multo antè Allienus à Dolobella missus in Ægyptum, reduxerat inde quatuor legiones, Pompeii Crassique cladis reliquias, aut ex eorum numero qui Cæsare discedente apud Cleopatram remanserant: hunc Cassius in Palæstina ex improviso circumvenit, coegitque

Ejus interitus ob insolentiam.

Sextius Murcus.

Minutius Crispus.

Allienus.

αὐτῷ Καίσαρος συγγενὴς, Σίξτος Ἰούλιος· ὃν Δολοβελλᾶς ἀεί ἐ Ἰούλιος, τὸ τέλος ἐς τύφλωσιν ἐπῆγτο ἀοχημοσύνης, καὶ ἐπιμεμφομένῳ τῷ Βάσσῳ ποτὲ σύνεδρον, καὶ χαλῶν ὕστερον, ἐπειδὴ βραδίως ὑπήκουεν, ἄγχειν αὐτὸν ἐκέλευεν ὑπηρέτας. θορύβου δ' ἀοχήμονος καὶ πληγῶν ἐς τὸν Βάσσον γιγνομένων, ὡς συνεγκύπτει τῷ ὄψιν ἡ τραπέζα, τὸ Ἰούλιον συνηκόντισε. καὶ ἐνθὴν ὡς μετέσχεια ἐς δέος ὁ Καίσαρος συμορόσαντες οὖν ἀλλήλοις, ὡς ἕκ τις αὐτοῖς συγγνώμη καὶ πίστις γένοιτο, ἀμφηνίσαν μέχρι θανάτου, τὸν Βάσσον ἐνθὼν συνωμοκότα τέλος δ' τραπύσαντες ἕτερον, συνωμοναζον ἀμφω, ἐς Σίξτιον Μάρκον ὑπὸ Καίσαρος αὐτοῖς συμπεμπόμενον ἐπὶ τέλεσιν ἐπιπεμφθέντα χιλιάρχου ἀπεμάχοντο· Μουρκᾶ δ' ἐπὶ ἐπικουρίᾳ Μινύκιος Κέλσος ὁ Βιθυνίας μετὰ τριῶν τελῶν ἄλλων, ἐπὶ τὸν Βάσσον ἐπολιορκοῦν ὁμοῦ πάντες ἐξ τέλεσιν ἤδη. Κάσσιος δὲ τόνδε τὸν πολιορκίαν ἀπαυδᾷ κατελαβὼν, τόν τε τοῦ Βάσσου στρατὸν αὐτίκα παρελάμβανεν ἑκόντα, καὶ ἐπ' ἐκείνῳ τὰ Μάρκου τέλη ἐ Μινουκίου, κατά τε φιλίαν αὐτῷ παραδιδόντων καὶ κατὰ τὸ δόγμα ἡ βουλῆς ἐς πάντα ὑπακούειν. αὐτὸς δὲ ὁ Ἀλλιῆνος ὑπὸ Δολοβέλλᾳ πεμφθεὶς ἐς Αἴγυπτον, ἐπανῆλθ' ἐξ αὐτῆς τέσσαρα τέλη ἔτ' ἀπὸ τῆς Πομπηΐου τε καὶ Κράσσου ἀφηρημένων, ἢ ὑπὸ Καίσαρος Κλεοπάτρᾳ καταλειμμένων· καὶ αὐτὸν ὁ Κάσσιος ἐν τῇ Παλαιστίνῃ τῶν ἑτέρων ὀλίγα συμπεπομένον ἀφνω πο-

ελάλαβε

ελίαδε τε καὶ ἀναγκασε πολεμεῖσθαι οἱ, καὶ παραδοῦναι τὸ στρατὸν, δίσσους τέσσαρσι τέλεσι μάχεσθαι τοῖς ὀκτώ. ὅτω μὲν ὁ Κασσιος σὺν παραδόξου δυοδέκα τελῶν ἀρίσας ἄνδρας ὁπλίτας, καὶ αὐτῷ πρὸς καὶ Παρθυαίων ἱπποτοξότας συμμίξειν, δόξαν ἴσχοντι τοῖς Παρθυαίοις, ἐξ ὧν Κράσσου παιδευσαν ἐμφανέστερον ἔδοξε τοῦ Κράσσου γαμβρός. Δολοβέλλας δὲ διέτριψε μὲν πρὸ τῆς Ἰωνίας, κτείνων Τρεβώνιον, καὶ τὰς πόλεσιν ἐπιτάλλων ἐισφορὰς, καὶ ναυπηγῶν ἀγείρων ἐπὶ μισθῷ παρὰ Λουκίου Φίγλου πυρὰ τε Ῥοδίων καὶ Λυκίων καὶ Παμφύλων καὶ τῶν Κιλικίας· ὡς δὲ οἱ ταῦτ' ἑτοιμαθῆναι, ἐπῆλθε τῇ Συρίᾳ, καὶ μὲν πρὸ τῶν ἀυτὸς μὲν δύο πλοῖς, παρὰ δὲ τοῦ Φιλάσσης ὁ Φίγλου. πυθόμενος δὲ τὸν Κασσίου στρατὸν, εἰς Λαοδίκειαν οἰκείως ἔχουσιν οἱ πατρῆλθε, ἐπί τε χώρησιν σωμακισμένῳ, καὶ τὰ σὺν τῆς ὀχυρωμάτων, καὶ εἰς τὸ πέλαγος ἔχοντα ὅρμον, ὅθεν ἐμελλεν εὐπορήσειν τε ἀγορᾶς παρὰ θαλάσσης, καὶ ἀδεῶς ὅτε βούλοιτο ἀποπλεῖσθαι. ὧν ἀισθανόμενος ὁ Κασσιος, καὶ δεδιὼς μὴ αὐτὸν ὁ Δολοβέλλας παραφύγοι, τόν τε ἰσθμὸν ἔχων διπλάσιον ὄντα, λίθους καὶ πᾶσαν ὕλην ἐξ ἐπαύλεων καὶ σταθμῶν καὶ πάντων συμφέροντα, καὶ ἐπὶ ναῶν ἀφείπετο ἐς τε Φοινίκην καὶ Λυκίαν καὶ Ῥόδον. ὑπερχρώμενος δὲ τοῦτο τῶν ἄλλων πλὴν Σιδονίων, ἐπιναύμαχησε τῷ Δολοβέλλᾳ, καὶ καταδύσας μὲν ἑκατέρους νῆες ἑκατέρων, πέντε δὲ

suis partibus accedere, non ausum quatuor suas opponere octo legionibus. Atque ita præter opinionem duodecim in universum potitus est, auctus etiam nonnullis Parthorum equitibus sagittariis: apud quam gentem in præclara existimatione fuit, jam inde ex quo Crassi quæstor visus est eis imperatore ipso prudentior. Dolobella interim in Ionia Trebonium post aliquantam conflictationem peremerat, & urbes gravabat tributorum exactionibus, classem mercede per L. Figulum conducens à Rhodiis, Lyciis, Pamphyliis, Cilicibúsque: quo apparatu confecto, expeditionem aggressus est in Syriam, ipse terrestri itinere cum duabus legionibus petens provinciam, Figulo illuc navigante per mare. Edoctus autem de Cassii copiis, & Laodiceam urbem sibi amicam pervenit, sitam in peninsula, & qua continentem spectat, munitam, ad mare verò portum habentem ad commeatus abundè convehendos idoneum, nec minus ad securum abitum quandocunque liberet navigare. Id Cassius intelligens, & veritus ne Dolobella evaderet, per transversum Istmum duorum stadiorum spatio excitavit aggerem, saxis & omnis generis materie congesta ex suburbanis villis sepulchrisque: naves etiam è Phœnice ac Lycia Rhodóque per nuntios petiit. Contemptus ab omnibus præter Sidonios, navale prælium cum Dolobella iniit, in quo utrinque satis multis navibus demersis, quinque unà cum navalibus

624

Cassius apud Pardos in præclara existimatione.

Cassii contemptus.

libus ſociis in Dolobellæ poteſtatem redactæ ſunt. Tum Caſſius rurſum nuntios miſit ad eos qui priora imperata contempſerant, & ad Cleopatram Ægypti regi-
Serapio. nam, & ad Serapionem, qui in Cypro copiis ejus præerat. Tyrii & Aradii, & Serapio, regina inconſulta, miſerunt naves quot-quot habebant: regina cauſata eſt Ægyptios fame ſimul & peſte
Cleopatra cur Dolobellæ faveat. laborare, favens magis Dolobellæ propter conſuetudinem quam cum ſuperiore Cæſare habuerat. Quamobrem & prius quatuor legiones ei per Allienum miſerat, & claſſem paratam habebat ad ferendum auxilium, quæ tum per adverſas tempeſtates navigare non poterat. Rhodii Lyciique negaverunt ſe vel Caſſio vel Bruto laturos opem ad bella civilia: nam & Dolobellæ ſe dediſſe naves tantùm in hoc, ut eum deducerent, nec ſcire an in bello utatur earum opera. Itaque Caſſius reparatis pro facultate viribus, denuo bis cum Dolobella conflixit navali certamine, primum dubio Marte, iterum multo ſuperior. A terra quoque perfecto aggere arietes admoti ſunt mœnibus: & quia nocturnas excubias, quibus præerat Marſus, non potuit pecuniis corrumpere, corrupit centuriones in diurnis ſtationibus: atque ita Marſo interdiu quieſcente, per aliquot minores portas intro admiſſus eſt. Capta urbe Dolobella ſatelliti cervicem feriendam præbuit, juſſo ut abſciſſo capite ſalutem ſuam redimeret: fecit ille imperio

625

Caſſius Dolobellam ſuperat navali certamine.

Marſi fides.

Dolobella à ſuis proditus.

Ejus interitus.

αὐτοῖς ἀνδράσιν ἦλθε ὁ Δολοβέλλας, καὶ ὁ Καίσσιος αὖθις ἔπεμπε τὰ ὑπερβάλλοντα αὐτῷ, καὶ εἰς Κλεοπάτραν τὴν Αἰγύπτου βασίλισσαν, καὶ εἰς Σεραπίωνα τὸν Κύπρου τῆς Κλεοπάτρας στρατηγοῦντα. Τύριοί τε καὶ Ἀράδιοι, καὶ Σεραπίων οὐ φράσαντες τῇ Κλεοπάτρᾳ, ὅσαι ἦσαν αὐτοῖς ναῦς ὅσας εἶχον· ἡ βασίλισσα δὲ Καίσσιον μὲν ὑφεῖλετο λιμῷ τε καὶ λοιμῷ συνοχλουμένου τότε Αἰγύπτου, Δολοβέλλᾳ δὲ εἰκειοῦτο διὰ τὸν ἄνδρα Καίσαρα συνίσχυσεν τὰ Δολοβέλλα, καὶ ἀπὸ τῆσδε γίνεται αὐτῷ καὶ τὰ τέσσαρα τάγματα ἀπομένει δὲ Ἀλλιηνὸς, ἔχων ἄλλην ἑτοίμην ἔχειν ἐπιμιξίαν, εἰ μὴ ἐπεῖχον. Ῥόδιοι δὲ καὶ Λύκιοι ὅτε Κασσίῳ ὅτε Βρούτῳ συμμαχήσειν ἔφασκον ἐς ἐμφύλιον πόλεμον· καὶ γὰρ Δολοβέλλᾳ δοῦναι τοὺς ἀποπέμψοντας, καὶ δοκεῖν ἑκόντας συμμαχήσασθαι. ἑτοίμως πως ὑπὸ Κασσίου αὖθις ὑπὸ τῶν πυμάτων, ἐπανήγαγε δι' ἧς τὸν Δολοβέλλαν, καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἀγχόμαλοι διεκρίθησαν ἀπ' ἀλλήλων τῇ δι' ἧς ναυμαχίας ἠσσᾶτο ὁ Δολοβέλλας, καὶ ὁ Καίσσιος αἰρόμενον τὸν χειμῶνα, ἔκρατεν αὐτῷ τὸ τῆς ἡμέρας καὶ ἐπύλωσε, τέ τι νυκτοφυλακεῖν αὐτῷ Μάρσον ὁ δοκῶν ἀμαθῶς διέφθειρεν, διέφθειρε τοὺς ἐπὶ τοῦ φυλακωτοῦ αὐτῷ λεγεῶνος· ὃ ἀναπεισθεὶς ὑπὸ Μάρσου μὲν ἐμίσησεν, ἐσῆλθεν ὑπανοιχθέντι αὐτῷ πυλίδων κατὰ μέρη πολλῶν ἀλούσης δὴ τῆς πόλεως, ὁ μὲν Δολοβέλλας ἐφύτευσε τῶν κιφαλῶν τῷ σωματοφύλακι αὐτοῦ, καὶ πρώτα ἐφείσατο φέρειν Καισαρ

σῦσσον ἰδίαν· ὁ δὲ πεμὼν, ἐπικατέσφαξεν ἑαυτὸν, διεχρήσατο δ' καὶ Μάρσος ἑαυτόν. ὁ δ' Κάσσιος τὴν μὲν Δολοβέλλα στρατιὰν εἰς αὐτὸν μιθόρκιον, Λαοδίκειαν δ' τὰ τε ἱερὰ & τὰ κοινὰ ἐσυλᾶ, & τοὺς ἐπιφανεῖς ἐκόλαζε, & τοὺς λοιποὺς ἰσφοραῖς βαρυτάταις ἐξέτρυχε, μέχρι τοῦ πόλιν ἀθλιώτατον εἰς ἔσχατον κακὸν. μετὰ δὲ Λαοδίκειαν ἐπ' Αἴγυπτον ὥρμα, πυνθανόμενος μὲν Κλεοπάτραν μεγάλῃ στόλῳ διαπλευσεῖσθαι πρός τε Καίσαρα & πρὸς Ἀντώνιον, ἐπινοῶν δὲ κωλύσειν τε τὰ πλοῦν, & τιμωρήσεσθαι τὰ γνώμης τῆς βασιλίδος, & πρὸ τῶνδε αὐτῷ Αἴγυπτον ἀνθυμιζόμενος μάλιστα εὐ κειμένῃ τετρυμένην τε ὑπὸ λιμοῦ, καὶ ξενικὸν στρατὸν ἐκ πολλοῦ ἔχουσαν, ἄρτι τ' Ἀλλιήνου στρατιώτων ἀποστάντων. ὅτου δ' αὐτὸν ὁρμὴν & ἐλπίδος ἔχοντα καὶ καιρὸν, ὁ Βροῦτος σκαλὰ & παρῆν, ὡς ἤδη Καίσαρος & Ἀντωνίου τὰ Ἰόνιον πρώτων. ἄκων μὲν δὴ Κάσσιος Αἰγύπτου ἐκ τῶν ἐλπίδων μεθίει, καὶ τοὺς Παρθυαίους ἱπποτοξότας ἀπέπεμπε τιμήσας, & πρεσβεύεις πρὸς τὸν βασιλέα αὐτῶν ἔστελε πρὸς μείζονος συμμαχίας, ἢ μὴ τὸ ἔργον ἀφικνουμένη, Συρίαν τε & πολλὰ τὰ ἰσχυὸς ἐθνῶν μέχρι Ἰωνίας ἐπέδραμε, & ἀνεχώρησεν. αὐτὸς δ' ὁ Κάσσιος τὰ μὲν ἀδελφιδοῦς ἐν Συρίᾳ μεθ' ἑνὸς τέλους ἀπέλιπε, τοὺς δ' ἱππέας πρὸς τὸν μῆνα εἰς Καππαδοκίαν· οἳ Ἀριοβαρζάνην τε ἄφνω κατέκανον, ὡς ἐπιβουλεύοντα Κασσίῳ, & χρήματα πολλὰ τὰ ἐκείνου & τὴν ἄλλην κατασκευὴν εἰς τὰ Κασσίου ἐπανήγαγον.

ratum, sed seipsum jugulavit insuper: Marsus quoque sibi ipse manus intulit. Cassius exercitum Dolobellæ jussit sibi sacramentum dicere: Laodicensium & fana & ærarium diripuit, nobilissimum quemque affecit supplicio, à cæteris gravissima tributa exegit, ita ut eam civitatem ad extremam redegerit miseriam. Inde Ægyptum infestus petiit, audito quòd Cleopatra magna classe navigasset ad Cæsarem & Antonium, cogitans se hoc modo eam impediturum simul & puniturum, atque etiam Ægyptum occupare cupiens fame afflictam, & externo milite penè vacuam, propter recentem Allieni discessum. In hoc conatu sperantem se occasione bene usurum, Brutus vocabat aliis post alios nuntiis, ut pote Cæsare jam cum Antonio navigante contra se per mare Ionium. Sic Cassius invitus à sperata Ægypto distractus est: remissisque non sine muneribus ad Parthorum regem equitibus sagittariis, legatos etiam eis adjunxit, qui majora auxilia peterent. Ea rebus demum perditis ubi venêre, Syriam & aliquot vicinas provincias usque ad Ioniam incursarunt, atque ita abierunt retro unde venerant. Ipse Cassius fratris filium cum una legione reliquit in Syria, equites præmisit in Cappadociam, qui Ariobarzanem repentè oppressêrunt, quasi insidias struxisset Cassio magnámque vim pecuniæ cum cetero apparatu reportarunt ad Cassium.

Marsi interitus.

Laodicenses miserè à Cassio tractati.

Cassius ab invadenda Ægypto distractus.

626

Ariobarzanis interitus.

Tarsen-

Tarsensium divisio inter se.

Tarsensibus autem in factiones divisis, pars Cassium coronaverant prius receptum, pars Dolobellam qui venit posterior: utrique autem hoc publico nomine faciebant, & nunc hunc, nunc illum præferentes, in causa fuere ut civitatem levi momento mutabilem uterque affligeret. Tandem Cassius victo Dolobella, M. D. talentis cos mulctavit. illi præ inopia, quum milites violenter pecuniam exigerent, vendiderunt omnia ornamenta publica, atque sacra etiam, concidentes cùm ferecula pomparum tum donaria: & quum ne hæc quidem sufficerent, vendebant magistratus ingenua corpora, primùm virgines ac pueros, deinde mulieres & senes miseros addictos minimo, postea juvenes. Ex his plerique mortem sibi consciverunt. Tandem Cassius è Syria revertens, sic affectos miseratus, immunes jussit esse de cetero. Eò calamitatum devenere Tarsus & Laodicea. Cassius autem & Brutus postquam convenere, de rebus gerendis consultarunt. Brutus censebat conjunctis copiis eundum in Macedoniam, ut de summa rerum decernerent: jam enim apud hostem esse legiones quadraginta: ex his octo transportatas per mare Ionium. E diverso Cassius contemnendas censebat hostium copias, egestate laboraturas præ nimia multitudine: debellandos potius fautores adversæ factionis, Rhodios ac Lycios, potentes classi-

Mulcta eis imposita.

Tarsenses, ut mulctam luant, virgines ac pueros & talia vendere coacti.

Brutus & Cassius deliberant.

Ταρσέων δ' ἐς τὸ αὖθις διηρημένων, οἱ μὲν τὸν Κάσσιον ἐστεφανώκεσαν πρώτον ὑποδεξάμενοι, οἱ δὲ τὸν Δολοβέλλαν ἐπελθόντα· ἀμφότεροι δὲ τοῦ τῆς πόλεως ὀνόματος τοῦτο ἐποίουν, καὶ πρόσκλησιν αὐτῶν ποιούμενοι ἑκάτερον, ὡς εὐμεταβόλῳ πόλει χαλεπῶς ἐχρῶντο ἑκάτεροι. Κατόπιν δὲ νικήσας Δολοβέλλας, ἐζημίωσεν ἐπέθηκεν αὐτοῖς χίλια καὶ πεντακόσια τάλαντα· οἱ δὲ ἀπορούμενοι τὰ ἱερὰ σκεύη τῶν ἐπιγόντων ἀπεδίδοντο πάντα, καὶ τὰ ἱερὰ ἐπὶ τοῖς ἱεροῖς, ὅσα ἔχοντες ἐς πομπὰς ἢ ἀναθήματα ἔκοπτον· ἔτι δὲ μέρους καὶ ὡς ἀνυμβόλου, ἐπάλαιον αἱ ἔχουσαι τὰ ἐλεύθερα, καὶ σώματα μὲν ἐλεύθερα πωλοῦσαι παῖδάς τε καὶ παρθένους τε καὶ γυναῖκάς τε ἐς γέρητος ὕβριν, βραχυτάτου πιέσματος ὄντος, μετὰ δὲ, οἱ νέοι, καὶ διεχρῶντο οἱ πλείονες ἑαυτούς, ἕως αὐτὸς ἔχων ἐκέλευσε Καῖσαρ ἐκ Συρίας ἐπανιὼν, οἰκτίρας τε, καὶ τοῦ λοιποῦ τῶν ἀφίλων ἀπέλυσε. Τάρσῳ μὲν δὴ καὶ Λαοδικείᾳ τοιάδε ἐπεπόνθεσαν. Κασσίῳ δὲ ἐς Βροῦτον συμβαλόντι περὶ ἀλλήλοιν, Βροῦτος μὲν ἐδόκει τὸν στρατὸν ἀλίσαντες, χωρεῖν ἐπὶ τὰ μείζονα ἔργα ἐς Μακεδονίαν. τὴν τε γὰρ ἀριθμὸν τοῖς πολεμίοις ἐς τεσσαράκοντα εἶναι στρατιᾶς, καὶ αὐτῶν διαπεπορθμεῦσθαι τὸν Ἰόνιον ὀκτώ· Κάσσιος δὲ ἐκ τῶν μὲν πολεμίων ἐπὶ πολὺ καταφρονήσας τὰ τελεσθησόμενα ἐν σφίσιν ἐξ ἀπορίας ἁπλῶς τοῦ πλήθους, Ῥοδίους τε καὶ Λυκίους ἐξελεῖν ἔνιους τε ἄλλους ἐκείνοις, καὶ ναυτικὴν ἔχοντας, καὶ

μὴ κ

μὴ καὶ νῦν τε σφίσιν γίγνωνται πρὸς τὸ ἔργον.

Ἐπεὶ δὲ ἔδοξεν ὧδε, ἐχώρουν, Βροῦτος μὲν ἐπὶ Λυκίους, Κάσσιος δ' ἐπὶ Ῥοδίους, πεφραγμένος τε ἐν αὐτῇ καὶ πεπαιδευμένος τὰ Ἑλλήνων· ὡς δ' κράτιστος τὰ ναυτικὰ ἀνδράσι συνεσκευωρημένος ἐς μάχην, τάς τε ἰδίας ναῦς ἐπεσκεύαζε, καὶ ἀνεπλήρου, καὶ ἐγύμναζεν ἐν Μύνδῳ. Ῥοδίων δ' οἱ μὲν ἐν λόγῳ μᾶλλον ὄντες, ἐδεδίεσαν Ῥωμαίοις μέλλοντες ἐς χεῖρας ἰέναι· ὁ δὲ λεὼς ἐμεγαλοφρονεῖτο, ἐπεὶ οἱ καὶ παλαιῶν ἔργων πρὸς ἐκ ὁμοίους ἄνδρας ἐμνημόνευον· ναῦς τε καθεῖλκον τὰς δίστας σφῶν τρεῖς καὶ τριάκοντα· καὶ πεζοὶ παρῆσαν πλείους ἢ μύριοι· οἳ τὸν Κάσσιον ἠξίουν μήτε Ῥόδου καταφρονεῖν, πόλεως ἀμυναμάχου οὐδὲ τοὺς καταφρονήσαντας, μήτε σωφρόνων, οἳ Ῥοδίοις εἰσὶ καὶ Ῥωμαίοις, ὅπλα μὴ φέρειν ἐπὶ ἀλλήλους· εἰ δέ τι περὶ συμμαχίας ἐπιμέμφοιτο, ἐθέλειν πρὸς τὴν Ῥωμαίων βουλὴν πυθέσθαι, καὶ κελεύσης ἕφασαν συμμαχήσειν. οἱ μὲν δὴ πιθανὰ μάλιστα ἔλεγον· ὁ δὲ τὰ μὲν ἄλλα τὸν πολέμου ἀντὶ λόγων ἔφη κρινεῖν, τοὺς δὲ σωφρονας κελεύειν, ὅπλα μὴ φέρειν ἐπ' ἀλλήλους, καὶ ἐπιβουλεύειν Ῥοδίους Κασσίῳ Δολοπέλλᾳ συμμαχοῦντας· κελεύειν δὲ ἀλλήλοις συμμαχεῖν. Κασσίῳ δ' ἀπορῶν, εἰρωνεύεσθαί τε περὶ τῆς Ῥωμαίων βουλῆς φεύγοντος, καὶ ἀναμίξαι τὸν πόλεμον ἀμφὶ τοὺς ἐν ἄστει τυράννους, οἱ δώσουσι μὲν αὐτοῖ δίκας, δώσουσι δὲ καὶ Ῥόδιοι τὰ ὁμοῖα πεπονθότες, ἵν' μὴ βάσιν ἀνίσχωντι τῇ κελεύσει. ὧδε

bus, ne se in hostem conversos à tergo invaderent. Hæc sententia vicit.

Brutus Lycios aggressus est, Cassius Rhodios, apud quos educatus, etiam Græcas literas didicerat. Et quia cum rei navalis peritissimis ei res erat, naves ornatas completásque milite, apud Myndum exercuit. Rhodiorum verò quotquot dignitate præstabant, timebant certaturi cum Romanis: at vulgus sibi placebat, memor veterum victoriarum de viris longè aliis. deduxítque selectas xxxii naves: nihilominus miserunt Myndum qui Cassium rogarent, ne vel Rhodum contemneret, quæ semper contumelias suas ulta sit: vel fœdera icta inter Romanos & Rhodios, quibus disertè cautum sit, ne alter populus alterum armis impetat: quòd si ille queratur negari sibi auxilia, missuros se legationem ad senatum, &, si jubeantur, laturos auxilium. Responsum est de ceteris non verbis disceptandum, sed armis finiendam controversiam. Quod verò ad fœdus attineat, prius id violatum à Rhodiis, arma pro Dolobella contra Cassium ferentibus; ascriptum etiam esse fœderi, auxilia deberi mutua: ipsos à Cassio rogatos illudere prætextu senatus, qui nunc vagus exulet oppressa per tyrannos patria. sed tam illos pœnam daturos, quàm Rhodios, qui illorum partes præferant, nisi confestim imperata faciant. Hoc

Bruti expeditio in Lycios: Cassii in Rhodios.

Cassius Græcas literas apud Rhodios edoctus.

627

Rhodiorum legatio ad Cassium.

respon-

responsum magis etiam prudentiores cives terruit: populus verò agitabatur Alexandri Mnaseæque concionibus, memorantium quanto pluribus navibus Mithridates Rhodum invasisset, & ante illum Demetrius. Quamobrem Alexandrum Prytanin crearunt, qui magistratus apud eos plurimùm pollet imperio: Mnaseas classi præfectus est. Miserunt tamen ad Cassium unum etiam legatum, Archelaum, quo ille in Græcis literis præceptore usus fuerat, rogaturum jam demissius: qui pro familiaritate apprehensa dextra Cassii, hæc locutus est, ABSIT ut Græcam urbem subvertas, Græcorum amator, absit ut Rhodum, libertatis amicus, absit ut ignominiæ notam inuras invictæ hactenus nationi Doricæ. Cave obliviscaris pulchrarum historiarum quas vel Rhodi, vel Romæ didicisti: Rhodi, quàm multa Rhodiæ civitates contra reges, tum alios tum omnium potentissimos, Mithridatem & Demetrium, pro libertate gesserint, pro qua tuenda tu quoque ais te navare hanc operam: Romæ verò, quàm multa fuerint nostra erga pop. Rom. merita, cùm alia, tum eo potissimùm bello quod cum Antiocho Magno gessistis nobis juvantibus: quorum monumenta in æra incisa extant apud vos. Et hæc quidem de genere & honore nostro, de conditionis ad hanc diem libertate, de meritis ac perpetua erga vos, Romani, voluntate dicta sint. Tu verò Cassi, pri-

Alexander Prytanis.

Mnaseas.

Archelaus Cassii in Græcis literis præceptor, legatus ad eum missus.

Ejus oratio.

Rhodiorum claræ res gestæ.

628

μὲ ὁ Κάσσιος αὐτὸς ἠμείψατο, ἡ
οἱ δ' Ῥόδιοι μᾶλλον ἐ
δεδίκεσαν· τὸ δὲ πλῆθος ἐθορυ
βοῦντο Ἀλέξανδρός τε καὶ Μνασέας
ἀναμιμνήσκοντες, ὅτι καὶ Μιθρι
δάτης πλέοσι νανσὶ ἐπιπλεύσειε τῇ
Ῥόδῳ, καὶ Δημήτριος ὅτι πρὸ τοῦ
Μιθριδάτου. οἱ μὲν δὴ τ' Ἀλέξ
ανδρον ἐκ τούτων εἵλοντο σφίσι στρα
τηγεύειν, ἡ πάρεσις δὲ τοῖς μάλιστα αὐτοκράτωρ, καὶ κα
ταρχὴν Μνασέαν· ἔπεμποι δ' καὶ
ἐς τὸ Κάσσιον ἕνα πρεσβευτὴν Ἀρ
χέλαον, ὃς ἐν Ῥόδῳ τὰ Ἑλλήνων
διδάσκαλος γεγόνοτο τῷ Κασσίῳ,
δεησόμενον ἤδη τόνδε ὃ Κάσσιε μὴ
περίιδερον, ἐ ἐθέλεις, τὴν δεξιὰν λα
,, βόμενον, ὡς γνωσόμενον, μὴ
,, πόλιν ἀνατρέψῃς Ἑλλάδα, φι
,, λέλλην ἀνὴρ, μὴ Ῥόδιε, φιλ
,, λοδώτερον ἀνὴρ, μηδὲ αἰχμὴν
,, ἀξίωμα δώρεον ἐκ ἠσημμένη
,, οὐ γεγόναμεν, μηδὲ σκιάδα γ
,, λῆς ἱστορίας ἧς ἔμαθες ἐν Ῥόδ
,, τε ἐν Ῥώμῃ· ἐν Ῥόδῳ μὲν
,, σα Ῥόδιοι καὶ πόλεις, καὶ αὐ
,, βασιλέας ἄλλους τε, ἐ τὸν
,, λεσα ἐμάχας δοξάσας εἶναι δι
,, μήτριον ἐ Μιθριδάτην ὑπὲρ
,, λοῦθερίας ἐπραξεν, ὑπὲρ ἧ
,, δὴ καὶ σὺ φὴς παῖδε καμεῖ· ἐ
,, Ῥώμη δ', ὅσα ὑμεῖν αὐτοῖς κα
,, ἑτέραν, καὶ κατ' Ἀντίοχον τὸν Μα
,, γάλου στρατηλατήσαντα, ὧν κ
,, σιν ὑπὲρ ἡμῶν ἀναγεγραμμένοι στή
,, παρ' ὑμῖν. παῖδε μὲν δὴ καὶ γένος
,, ἕνεκα καὶ ἀξιώσεως ἡμῶν, ἐ π
,, χης εἰς τὸ νῦν ἀδούλωτον, κα
,, συμμαχίας ἐ πεφιλίσεως ἧς ἐ
,, μᾶς ὦ Ῥωμαῖοι λελιχθα. σὺ
,, σὺ δ' ὦ Κάσσιε, ἐ αὐδὶς πε

,, σ

» ἡν ἐξαίρετ@ ἔς τι τῶ πόλιν,
» ἓ τῶ σὺ αὐτῆ τροφῶ τε σὺ ἓ
» παιδός σιν ἓ ἰατρικῶ, ἓ ἐσίαν
» ὧ ἤκησας, ἢ τύ μὲν διδασκα-
» λεῖον αὐτὸ ἢ ἐμὲ, ἐλπίσαντα
» μὲ ἐς ἑτέρα τύτεις ποτὲ ἐμβα-
» μοῦσ, νῦν δὲ ὑπὲρ τ πα-
» τρίδ@ αὐτὰ δυσπενῶντα, ἵνα
» μηδὲ αὐτὴ σοι πολεμεῖν ἀναγ-
» κάζηται, πεπαιδάμβιόν τε ὑπ'
» αὐτῆς ἓ πεθραμμένον, μηδὲ γέ-
» νηται δυοῖν ὑπ' ἀνάγκης ἁμάρ-
» ρω, ἢ Ῥόδιους ἀποθανεῖν πάντας
» ἢ Καίσαρ ἡσσᾶσθ· συμβαλόν
» δὲ ἐπὶ τῇ παρακλήσῃ, τοῖσδε
» ὑπὲρ τ Ῥωμαίων πολιτείας ἀ-
» πτόμενον ἔργων, θεοὺς ἡγεμόνας
» ἀεὶ ποιεῖσθαι παντὸς ἔργου. θεοὺς
» δὲ ὀμόσατε, ὅτε ὑμῖν ἀναγκαῖ
» ἀφ' Γαΐ Καίσαρ@ σπεισθέ-
» ὦτε, ἓ ἀπομόσαντες ἐπὶ τοῖς ὅρκοις
» ἐσπένδετε, ἢ δεξιὰς ἐπιθέσθε,
» αἳ δὲ ἀφ' πολεμίοις ἰσχύουσιν,
» ἐ ἀφ' φίλοις καὶ τροφεῦσι·
» φείδου δ ἐπὶ τοῖς θεοῖς ἢ δόξης
» τ ἢ ἀνθρώπους, ὡς ἥδιον ἐπ
» συνθηκῶν παραβάσεως μᾶλλον,
» ὃ τὰς ἀμφιτόμους ἀπίστους ἐς
» ἅπαντα ποιεῖ ἓ φίλοις ἢ πολε-
» μίοις. Ταῦτ' εἰπὼν ὁ πρεσβύ-
της, ἐ μεθῆκε τῆς χειρός, ἀλλ' ἐ-
πιβάλλων αὐτῇ, ὡς ἐμνηθέλασιν μ
ἐπὶ τῷ ἀγήμασι τ Καίσαρ, ἓ πα-
θεῖν τι ὑπὸ αἰδοῦς, ὑφιέντα δ ὅ-
» μως ἐκεῖσε, Εἰ' ΜΕ'Ν οὖν ἐ
» ζωσθέλασας Ῥοδίοις μὴ ἀδι-
» κεῖν με, σὺ μὲ ἠδίκεις· εἰ δὲ
» θάσκων σὸν ἔπεισας, ἀμεινῶ
» σοι ἠδικοῦμεν σὲ δὴ που σω-
» φῶς· τὸ μὲ πρῶτον ἀδίκημα,

vatim etiam debes eximiam quandam huic civitati reverentiam, in qua educatus, eruditus, in adversa valetudine remediis tibi restitutus es: in qua tuum quondam domicilium, & mea schola ipsa quoque non mediocrem spem mihi faciens, eum laborem quem aliquando pro te pertuli, nunc periclitanti patriæ profore, ne cogatur cum discipulo & alumno bellum gerere, Cassius Rhodiorum altimnus, néve alterutrum sequatur necessariò, ut aut omnes Rhodii pariter occumbant, aut Cassius vincatur. Deprecationi addo consilium. Quum tanta negotia sustineas pro republica, per omnia deos sequere: per deos juraſtis, quum nuper ex autoritate Cæsaris fœdus inter nos renovatum est, jurati dextras fidei nobis dediſtis, quæ apud hostes etiam valere debet, nedum apud alumnos & amicos: nec solùm deorum immortalium, sed hominum etiam existimationis ratio habenda est, apud quos turpissimum ducitur violare fœdera: quorum temeratoribus nulla fides est reliqua apud amicos ac inimicos pariter. Hæc locutus senior, non dimittebat manum, fundens lacrymas, ita ut ad hanc speciem Cassius erubesceret. tandem exempta manu respondit sic, Si Non suasisti Rhodiis Cassii responsum ad legationem Archelai, ut injuriam à me abstinerent, à te mihi facta est injuria: quòd si persuadere non potuisti, pœnas mihi dabunt qui te contempserunt. Passum autem me injuriam manifestum est: primùm

quia non impetravi auxilium
despectus à meis eruditoribus
& educatoribus : deinde quia
Dolobellam mihi prætulerunt,
629 nec eruditum à se nec educa-
tum : &, quod gravius est,
dum ego Brutúsque, & quot-
quot alii senatus optimates ty-
rannidem fugerunt, patriam,
ut videtis, conamur in liberta-
tem vindicare, ubi sunt illi a-
matores libertatis Rhodii ? Dum
verò in servitutem eam redigit
Dolobella cum aliis, quibus vos
quoque favetis, fingitis vos ab-
stinere à nostris conflictationi-
bus civilibus. essent autem civi-
les, si & nos affectaremus po-
tentiam : nunc apertum bellum
est inter tyrannos & rempu-
blicam, quam vos nullo auxi-
lio dignamini ; qui pro vestra li-
bertate deprecatores mittitis, ja-
ctando pop. Rom. societatem &
amicitiam : nec miseret vos tot
indicta causa proscriptorum &
bonis suis exutorum : sed fingi-
tis vos expectare senatus jussa
oppressi hunc ad modum, nec
valentis seipsum defendere. At-
qui jam dudum responsum ejus
habetis, quum decreto jussit O-
rientales provincias opem ferre
mihi Brutóque. Tu verò si quid
unquam beneficii nobis impe-
rium augentibus contulistis, pro
quo abundè recepistis præmium,
nunc imputas : quòd verò pro
libertate ac salute pugnantibus
non adestis, id obliviscēris: quum
debueritis, etiam si nihil antea fuisset inter nos commercii, nunc
saltem ad ineundam amicitiam fieri propugnatores Rom. rei-

„ συμμαχίαν αὐτῶν, ἢ παρὸ-
„ μῶν ὑπὸ τῶ παιδευσάντων ἢ
„ θρεψάντων· τὸ γὰρ ἐξῆς, ὥσπ-
„ μοῦντων μοι Δολοβέλλαν, ἣν οὐκ
„ ἐπαίδευσαν οὐδὲ ἀνέθρεψαν· τὸ
„ γὰρ ἀνιαρώτερον, ἐμοὶ μὲ ἢ Ἑλλη-
„ νῶν ὅσων ὁρᾶτε ὧδε τὴν βουλὴν ἀ-
„ φέντων ἀνδρῶν φυγόντων τυραν-
„ νίδα, ἢ τὴν πατρίδα ἰλιγγι-
„ ῶντων, ὦ Ῥόδιοι φιλελεύθε-
„ ροι, Δολοβέλλᾳ γὰρ αὐτὴν κατα-
„ δουλοῦται ἑτέροις, οἷς δὴ καὶ
„ ὑμεῖς νῦν ἕνυσιν ἔχετε, ὑπεκρι-
„ νεσθε ἐξιστεσθαι τοῖς ἐμφυλίοις πο-
„ λέμοις. ἔστι γὰρ ἐμφύλια μὲν, εἰ καὶ
„ ἡμεῖς δυνασείας ὠρεγόμεθα, πο-
„ λέμος γὰρ στάσις τὸ μεγέθει ἴσ-
„ τι δημοκρατίας πρὸς μοναρχίαν·
„ ἢ δημοκρατίαν μὲν οὐδεμίαν κεκ-
„ λείπατε οἱ παρακαλοῦντες ὑπὲρ
„ αὐτονομίας· φιλίαν τε Ῥωμαίων
„ προφέροντες, ἣν ἐλεεῖτε μὴ ἀπο-
„ θνῄσκοντας ὑπὸ Ἰταλικῶν ἢ δημόσιᾳ πρα-
„ φομένους· ἀλλ' ὑποκρινόμε-
„ νοι τὴν βουλὴν τὸ δοκεῖν πι-
„ θέσθαι, ἢ δὲ ἀμυνῶ ἑαυτῇ
„ πω δυνάμενος. ἢ σὺ ὑμῖν τὰ
„ προσταττόμενα, οὐκ εἰς ἐφόδι-
„ ον τὸ τὰς ἀμφὶ τῶν ἴσων πυνθά-
„ νεσθαι ἐμοί τε καὶ Βρούτῳ· τὸ
„ δὲ εἰ μήτε πάλαι ἡμῖν προσπεμ-
„ ψαντες τι συνεπράξατε, ὧν ἐστερη-
„ σίας καὶ μισθὸς ἀντικεκόμικεν
„ που, καταλογίζῃ· ὅπερ ἂν ἡμεῖς ἐ-
„ τῶν ἐλευθερίαν καὶ σωτηρίαν ἀ-
„ δικουμένοις ξυμμαχήσαντες, ἐπ-
„ λαυδῶμεν· ὃς εἰκὸς ὦν, εἰ καὶ μη-
„ δὲν ἡμῖν ἐς ἀλλήλους ὑπῆρχεν,
„ ἀλλὰ νῦν ἄρχειν ἐθέλοιμεν, ὑ-
„ περμαχοῦσι τῆ Ῥωμαίων ἀρχῆ-
„ κομπῶ

» κρατίας Δωρίας ὄντας. οἱ δ' » ἀντὶ τοιούτων ἔργων καὶ λογισμῶν » σωτηρίας ἡμῖν προφέρετε, γρυ- » μᾶς μὲν ὑμῖν καὶ τοῖσδε πρὸς » Γάϊον Καίσαρα τηνδὲ τὴν μοναρ- » χίαν ἠρεμοῦντα· λέγουσι δ' ὅμως » αἱ σωτηρίαι Ρ'ωμαίοις. Ε Ρ'ο- » δίους ἐν ταῖς χρείαις ἀλλήλοις » ἀμύνειν· ἀμύνατε δὴ καὶ τοῖς μέ- » γιστε κινδυνεύουσι Ρ'ωμαίοις. » Κάσσιος ὑμῖν ἐστι τὰς σωτηρίας » τοῖσδε προφέρων, Ε ἐπὶ συμμα- » χίαν καλῶν, Ρ'ωμαῖος ἀνὴρ, Ε » Ρ'ωμαίων στρατηγὸς, ὥς φησι τὸ » ψήφισμα τῆς βουλῆς, ἐν ᾧ πάν- » τας ὑπηκόους εἶναι ἡμῖν ἔταξε τοὺς ἔ » Ἰονίῳ πέραν· τὸ δ' αὐτὸ καὶ » Βροῦτος ὑμῖν προτίθησι ψηφι- » σμᾶτα, καὶ Πομπήϊος τῶν χά- » λασσαν ὑπὸ τῆς βουλῆς ἐπιτε- » τραμμένος· τὰς δ' ἱκετείας ἐ- » πὶ τοῖς ψηφίσμασι Ε οἵδε πάν- » τες ὅσοι φεύγουσιν ἀπὸ τῆς βου- » λῆς, οἱ μὲν, ἐς ἐμὲ καὶ Βροῦτον, » οἱ δ', ἐς Πομπήϊον. ἔστι δὲ δή- » μου τὸ συγκείμενον, Ρ'ωμαίοις » Ῥοδίους βοηθεῖν, κἂν κατ' ἕνα » δέηται τινος· οἱ δὲ ὅτε στρατηγοὺς » ἡμᾶς, ὅτε Ρ'ωμαίους ἔπη, ἀλ- » λὰ φυγάδας ἢ ξένους ἢ κατη- » κόους, ὡς οἱ προγράψαντες λέ- » γουσιν, ἡγεῖσθε, ἃ πρὸς ἡμᾶς ἐστὶν » ὑμῖν ἔπη, ἀλλὰ πρὸς Ρ'ωμαίους, » ὦ Ῥόδιοι, τὰ συγκείμενα ἡμεῖς ὑ » ξενοι καὶ ἀποτελοῦμεν τῶν συμηκῶν ὅρ- » κων πολεμήσομεν ὑμῖν, ὦν μὴ ἐς » πάντα κατακούητε. Τοιαῦτα μὲ ὁ Κάσσιος ἐπῳδοσυμβουλεύσας τῷ Ἀρ- χέλαῳ ἀπέλυσεν.

Ἀλέξανδρος δὲ καὶ Μνασέας οἱ Ῥοδίων ἡγεμόνες τριάκοντα καὶ τρισὶ ναυσὶν ἀνήγετο ἐπὶ Κάσσιον

ut Dorienſes decebat. Quòd ſi omiſſis hujuſmodi rebus & cogitationibus fœdera nobis objicitis facta ex auctoritate Cæſaris, qui princeps incepit hanc tyrannidem, certè aſcriptum eſt eis, debere pop. Rom. & pop. Rhodium in neceſſitate juvari mutuis auxiliis. Ferte igitur opem Romanis conſtitutis in ſummo periculo: Caſſius vobis has fœderis leges ingerit, ad conſocianda arma provocans, homo Romanus & Romanorum imperator? ſi S. C. creditis, quo nobis decretum eſt in omnes trans mare Ionium provincias imperium. Idem S. C. & Brutus vobis porrigit, & Pompeius rei maritimæ à ſenatu præfectus. Huc accedunt preces omnium ſenatorum qui partim ad me Brutúmque, partim ad Pompeium profugêre. Atqui ex pacto debet populus Rhodiorum vel uni cuipiam Romano civi quoties opus eſt ſuecurrere. Quòd ſi nec pro imperatoribus, nec pro civibus Romanis, ſed pro exulibus, exteris, & (ut proſcriptores ajunt) damnatis nos habetis, ergo non jam nobiſcum vobis viri Rhodii, ſed cum pop. Rom. ſunt fœdera: nos exteri & alieni à fœdere, tam diu vos bello perſequemur donec imperata omnia feceritis. Hæc locutus Caſſius ficta quadam comitate, dimiſit Archelaum. 630

Ceterùm Alexander & Mnaſeas Rhodiorum ductores, cum illis triginta tribus navibus Myn- Triginta tres Rhodiorum

 dum naves à

Myndo solvunt contra Cassium.

dum petierunt, ut Cassium terrerent hac audacia: & suberat fortè spei nonnihil, quòd Mithridatem circa idem oppidum assecuti, visi sunt habuisse felicem belli exitum. Itaque ostentata remigandi peritia, primo die Gnidum diverterunt: sequenti verò contra adventantes ex alto, Cassiani mirantes solverunt à littore: pugnatúmque est utrinque acerrimè. Rhodii navigiis agilibus ultro citróque discurrentes modò penetrabant adversos ordines, modò circumveniebant: Romani contrà innixi gravioribus, quoties aliquam prehendebant injectis ferreis manibus, majore vi prævalebant, ut in terrestri prælio. Sed quia Cassius superabat navium numero, non diu Rhodii potuerunt celeritate adversarios eludere, solitísque artibus: nam quum à fronte tantùm impetus facerent, moxque se reciperent, parum proficiebant, in arctum se cogentibus hostibus: rostrorum quoque ictus contra graviores Romanas erant invalidi: ediverso Romanæ, illas leviores repercutiebant indeflexo impetu, donec tres Rhodiæ, ita ut erant milite plenæ, captæ sunt, duæ perfractæ subsederunt, reliquæ malè mulctatæ Rhodum refugerunt. Hoc eventu ad Myndum Romana classis cum Rhodia conflixit: quam pugnam è monte spectavit Cassius: móxque sartis navibus petiit Loryma, quod in adversa continente Rhodiorum

Rhodiorum clades.

631

Loryma, castellum Rhodiorum.

ἐς Μυνδον, ὡς προσκαταλήψοντες τῷ ἐπίπλῳ, καὶ τι που ἡ κύφος εἶχον ἐλπίδος, ὅπ ἡ Μιθριδάτη ἐς Μυνδον ἐπιπλεύσαντες, ἐδικαιωσαν ἐς τὸ ϐ πολέμου τέλος ἐυτυχῆσαι. εἰρεσίᾳ ϑ ἐς ἐπίδειξιν χαμόμενοι, τῶν τε προσπιπτόντων ἀμείβοντο ἐυλισσοντο ἐν κύκλῳ, καὶ τ' ἐπίκοινος ἐπεμφαίνοντο τοῖς ἀμφὶ τὸν Κάσσιον· οἱ ϑ' πλάγιοι· οἱ σφᾶς γυμνάσαντες, ἀντεπῆγοντο, καὶ τὸ ἔργον ἴσα ἑκατέρωθεν ἰσχύος τε ϑ δυνάμεως. Ῥόδιοι μὲν γὰρ ναυσὶ κούφοις διέπλεόν τε τὰς πολεμίους ὀξέως, ϑ προσέπλεον, ϑ ἐπαναδοῖς ἐχρῶντο, Ῥωμαῖοι δὲ ἐπὶ νεῶν βαρυτέρων ὀπὶ συμπλακεῖεν, ἀπὸ βαρυτέρας μόνης ἐπεβάρων, ὥσπερ ἐν πεζομαχίᾳ· ϑ δὲ Κασσίου πλήθει νεῶν τὰς πολεμίας περιελαύνοντος, οἱ μὲν Ῥόδιοι περιπλεῖν ἔπι καὶ διεκπλεῖν ἐδύναντο, ἐμβάλλουσι δ' αὐτοῖς μόνον ἐν ϑ μετώπου καὶ ἀναχωροῦσιν, ἢ μὲ ἐμπειρίᾳ διέφαρτο τῶν τ' στροφῆς κεκυκλωμένοις, οἷ ϑ ἐμβολαῖς καὶ ἀποτιμήσεσι ἐς βαρυτέρας τὰς Ῥωμαίων ναῦς αὐτοῖς ἐγίγνοντο, Ῥωμαίοις δ' ἔπιπτε ἐς κουφοτέρας ἐυτονοι· μίαν Ῥόδιαι μὲ τριῆρεις αὐτοῖς αὐθημέρ ἐλήφθησαν, καὶ δύο ἀνδραγαθόν τι καὶ κατέδυσαν, καὶ αἱ λοιπαὶ βιβλαμμέναι διέφυγον ἐς τὸ Ῥόδον· οἱ ϑ Ῥωμαίων ἀπαυστὶ μὲ ἐπιπλέοντες ἐς Μυνδον, ἐπισκοπάζοντο δὲ καὶ τῶν αἱ πλέονες βλαπτόμεναι· τότε μὲν δὴ τὸ μὲν Μυνδῳ Ῥωμαίων τι καὶ Ῥόδιων ναυμαχίας τέλος· καὶ αὐτοῖς γεγονότος ὁ Κάσσιος ἀπὸ ὄρους καθεώρα· ὡς ϑ ἐπισκοπάζει ϑ σκάφη, διεπλάζειν ἐς Λωρυμα, Ῥόδιων τὸ φρούριον ἐν τῇ πέρυσι, ϑ τὸ

καὶ τὸ πλῆθος ἐς τὴν Ῥόδον διεβίβαζεν ἐπὶ ὁλκάδων ὑπὸ Φανίῳ τε καὶ Λεντλῳ· αὐτὸς δ' ἐπέπλει πεζῆς ὀγδοήκοντα ναυσὶν ἐσκευασμέναις ἐς τὸ φοβητρωδέστερον. ἐξεπλάγησαν τῇ Ῥόδῳ τὸ πλῆθος ὁμοῦ καὶ τὸ ναυτικὸν ἡσύχαζεν, ὡς ἐνδώσοντων τι τῷ πολέμιον· οἱ δ' ἐπεκηρύχθησαν μὲν αὐτῆς εὐθαρσῶς, δύο δὲ καὶ τότε ναῦς ἀπόλλυντες σωσκλείσθησαν, καὶ ἀναβαίνοντες ἐπὶ τὰ τείχη, πάντα τε ὅπλων ἐπλήρουν, καὶ ἀπεμάχοντο ὁμοῦ τῆς τε τὸν Φάνιον ἀπὸ τῆς γῆς ἐνοχλούσης, καὶ τὸν Κάσσιον τοῖς ἀπὸ θαλάσσης τείχεσι τὸ ναυτικὸν ὅσον ἀνέτοιμον εἰς τειχομαχείαν ἐπεναγούσῃ. ἐλπίζων γάρ τι τοιοῦτον, ἐπεφέρετο πύργους ἐπτυγμένους, οἳ τότε ἀνέστησαν. Ῥόδος μὲν δὴ δυοῖν πείραις κεκμηκυῖα, ἔκ τε γῆς καὶ θαλάσσης ἐπολιορκεῖτο, καὶ ἔδει ὡς σύντομα τάχα ἐξ ἀδοκήτου παρεσκευάσθαι αὐτῆς ἐς πολιορκίαν· ὅθεν ἐκ τοῦ ἥκιστα ἐλπισθέντος ἁλῶναι τάχιστα τὴν πόλιν ἢ χρόνῳ ἢ λιμῷ· καὶ τάδε Ῥόδιοι οἱ σωφρονέστεροι καθεώρων, ὁ Φάνιος αὐτῆς ὁ Λεντλος διελήγοντο. γνόμενον δ' ἔτι τοῦτο, ἄφνω Κάσσιος ἐκ μέσης τῆς πόλεως μετ' ἐπιλέκτου στρατιᾶς, βίᾳ μὲν ἀδεμιᾶς φανείσης, ἐδόκει δὲ κλιμάκων ἔρημον· εἰσῆλθον δὲ οἱ πολλοί, ὁ ἐδόκει χρῆναι, τοὺς καθέντας αὐτοῦ τῶν πολιτῶν ἐπὶ τοῖς πυλίσιν καὶ ἐλέῳ τῆς πόλεως καὶ σωφροσύνῃ πρόφασιν. ὧδε μὲν ἐκλαπεῖν Ῥόδον, ὁ Κάσσιος οὐ αὐτῇ προσκαθήστο ἐπὶ βήματος, καὶ δορυφορῶν ἐπὶ βήματος παρεστήκατο, ὡς ἐπὶ δορυάλωτῳ, ἀτρεμοῦν τε

castellum est, unde onerariis terrestres copias transvexit in insulam ductu Fanii Lentulique. Ipse octuaginta longis ad terrorem inferendum ornatis, tam mari quàm terra obsessis Rhodiis quiescebat, exspectans si forte hostes ferociam remitterent. At illi audenter occurrerunt denuo: & tunc quoque duabus navibus amissis clausi sunt undique: moxque armatis tota mœnia completa sunt, qui pariter arcerent & Fanium à terra oppugnantem, & Cassium à mari classem admoventem, non imperatam infestandis mœnibus: præcogitans enim tale aliquid, afferebat secum turres plicatiles, quæ tum excitatæ sunt. Ita Rhodus bis infeliciter tentato navali prælio, terra marique oppugnabatur, imparata, ut in casu inopinato, ad sustinendos impetus: unde apparebat brevi venturam in potestatem hostium, vel armis, vel fame victam. Nec latuit hoc prudentiores Rhodios, intercedentibus inter eos & Fanium Lentulúmque colloquiis: quum subitò Cassius in media urbe cum lectissimo quoque conspectus est, nec scalis usus, nec ulla externa vi admota. Creditum est clàm apertas ei minores portulas à civibus conjunctis privata gratia, nutritiis procurare cupientibus ne urbs deleretur miserabiliter. Sic captæ Rhodo Cassius pro tribunali sub hasta præsedit, quòd vellet videri urbem armorum vi cepisse: jussòque exercitu quiescere, & per pra-

Rhodus à Cassio capta.

nes mortem interminatus violentis ac raptoribus, ipse nominatim citatos circiter quinquaginta cives Rhodios duci jussit: alios XXV nusquam comparentes mulctavit exilio. Quicquid pecuniarum, auri argentique in sacro aut publico fuit, id omne corrasit: nec hoc contentus, privatim quoque à dominis proferri jussit ad præstitutam diem, denuntiato per præconem supplicio, si quis aliquid occultaret: indicibus verò in præmium propositis decimis, & servis libertate. Illi primùm celabant plerique, sperantes fore ut intra verba minæ consisterent: deinde postquam viderunt indicibus repræsentari præmia, petierunt prorogari sibi terminum: quo impetrato alii ex terra effodiebant condita, alii hauriebant è puteis, alii rursum è foveis proferebant multo plura quàm antea. Hæ fuerunt calamitates Rhodiorum: quibus L. Varus relictus est præsidio. Cassius lætus & expugnatione celeri & pecuniarum copia, imperavit tamen & aliis omnibus Asiæ provinciis decem annorum tributa: eáque absque ulla remissione exigebat, quum nuntiatum est ei, Cleopatram ingenti classe & magno apparatu navigare ad Cæsarem & Antonium. Sequuta enim jam antè illas partes propter majorem Cæsarem, tunc longè propensior in eas facta est propter formidinem qua sibi metuebat à Cassio. Illc Murcum una cum fortissima legione & sagittariis quibusdam impositum in

Rhodus ut direpta.

632

L. Varus relictus Rhodiis præsidio.

Decem annorum tributa Asiæ provinciis imperata à Cassio.

κελεύσας τ' ἄνδρα ἀκρίτως, καὶ ἀνάκτων ἐπικηρύξας, εἴ τις ἀφανίσειεν ἢ βιάσαιτο τι, αὐτὸς ἐξ ὀνόματος ἀνεκάλει Ῥοδίων ἐς πεντήκοντα ἄνδρας, καὶ ἀχθέντας ἀνεῖλεν ἀνάκτων· ἑτέρους δ' ἀμφὶ τοὺς πεντε καὶ εἴκοσιν οὐχ εὑρεθέντας, φυγὴν ἐπέπαιτε. χρήματα δ' ὅσα ἦν, ἢ χρυσὸς ἢ ἄργυρος, ἢ ἱερῶν τι καὶ δημοσίων πάντα συλήσας, ἀνέλαβε καὶ τὸν ἰδιωτικὸν ἀναφέρειν τοῖς κεκτημένοις ἐς ἡμέραν ῥητὴν, καὶ ἐπεκήρυξε τοῖς μὲν ἐπ' κρύψαι θάνατον, τοῖς δ' μηνύσασι δωρεάν, δούλοις δὲ καὶ ἐλευθερίαν. εἰ δ' οἱ μὲν δὴ πολλοὶ συνέκρυψαν, ὡς ἐς τέλος ἐλπίζοντες ἀφιξιν τῶν ἀπάλλων, διδομένων δ' τ' μηνυτρων, καὶ τῶν μηνυσόντων, ἔδοσάν τι, καὶ πεισθεισίαν ἑτέραν λαβόντες, οἱ μὲν ἐκ γῆς ἀνώρυσσον, οἱ δ' ἐκ φρεάτων ἀνίμων, οἱ δ' ἐξέφερον ἐκ πόφων πολὺ πλέονα τ' πρότερον. οἱ μὲν δὴ Ῥοδίων συμφορᾷ τοιαύτῃ ἦσαν, καὶ Λυκίοις· οἱ δ' αὐτοῖς μετὰ φρουρᾶς ὑπελέλειπτο· ὁ δὲ Κάσσιος ἡδόμενος τῇ ταχυτητι τ' ἁλώσεως, καὶ τῷ πλήθει τ' χρημάτων, ἐπέταττεν ὁμοίως καὶ τοῖς ἄλλοις ἔθνεσι τῆς Ἀσίας ἅπασι φέρους ἐτῶν δέκα συμφέρειν, καὶ εἰ μὴ ἐπρᾶσσοντο σωτόνως. ἐξαγγέλλεται δ' αὐτῷ Κλεοπάτρα μέλλουσα μεγάλῃ σόλῳ καὶ παρασκευῇ βαρυτάτῃ τοῦς Καίσαρά τε καὶ Ἀντώνιον· τὰ γὰρ ἐκείνων ἀρχομένη καὶ τέως μᾶλλον τ' ἐκείνου Καίσαρα, τότε μᾶλλον ἠρεῖτο μᾶλλον τ' ἐκ Κασσίου φόβου. ὁ δὲ Μούρκος μετά τε ὁπλιτῶν ὄρισιν τέλους, καὶ

πεζοτά-

τριήρων πλοίων ἐπὶ νεῶν ἐξήκοντα κατεφράκτων, ἐς Πελοπόννησον ἔπεμπε ναυλοχεῖν περὶ Ταίναρον, ὡς συναμυνοῦντα καὶ τὴν Πελοπόννησον λείαν ὅσην ἔφθασε.

ΤΑ Δ' ἀμφὶ Λυκίαν καὶ Βροῦτον μικρὰ καὶ τῶν ἀμφὶ τοῦτον ἐς ὑπόμνησιν ἀναλαβόντι ἄνωθεν, ὡς παιδὸς ἐπιδὴ τοῦδε Ἀπουλήϊος κρατῆσαί τε τινὰ εἰλήφει, ὅσων Ἀπουλήϊος εἶχε, καὶ χρήματα ἐς ἑξακισχίλια ἑκατόμυρα πάλαντα, ὅσα ἐκ τῶν φόρων τῆς Ἀσίας συνείλεκτο, παρῆλθεν ἐς Βοιωτίαν· ψηφισαμένης ἢ αὐτῷ τε βουλῆς τοῖς τε χρήμασιν ἐς τὰ παρόντα χρῆσθαι, καὶ Μακεδονίας ἄρχειν, ἑκατὸν τῆς Ἰλλυρίδος ἐπὶ τῇ Μακεδονίᾳ, τὰ μὲν ὑπὸ Ἰλλυριοῖς τέλη τὴν στρατιὰν παραλαμβάνει, Οὐατινίου τοῦ πρότερον ἄρχοντος Ἰλλυριῶν παραδόντος· ἐν δὲ τῇ Μακεδονίας ἀφείλετο Γαΐου τὸν ἀδελφὸν Ἀντωνίου· τίσασθαι ἢ ἐπὶ τούτοις ἄλλα συναγαγών, ὀκτὼ τὰ πάντα εἶχε, Γαΐῳ Καίσαρι τὰ πολλὰ αὐτῶν ἐστρατόμμενα· εἶχε ἢ καὶ ἱππέων πλῆθος, καὶ ψιλούς, καὶ τοξότας, καὶ τοὺς Μακεδόνας ἐπαγών, ἐς τὴν Ἰταλικὴν ἥκειν τρόπον· ἀγείροντι ἢ αὐτῷ στρατὸν ἔν τε χρήμασι, συντυχία Θρᾳκίου τινὸς παιδὸς γίγνεται. Πολυμηκρατία, γυνὴ τινὸς τῶν βασιλικῶν, ἀναιρεθέντος αὐτῆς ἀνδρὸς ὑπ' ἰχθρῶν, δείσασα περὶ τῷ παιδὶ, ἐπ' ὀπὶ παιδὶ, ἦκεν αὐτὸν φέρουσα, καὶ συνεχείλετο Βρούτῳ συνεχείλετο ἢ καὶ τοὺς ἀνδρὸς θησαυρούς. ὁ ἢ τῷ μὲν παιδὶ Κυζικηνοῖς ἀνατρέφειν παρέδωκε, μέχρι ἡλικίας ἐπὶ τὸν βασιλείαν πέμψει, ὁπότε ἐς τὰ πατρῷα βασιλεῖα

LX naves tectas, in Peloponnesum misit, ut stationem haberet circa Tænarum promontorium: quam peninsulam jam antè prædiis quantum potuit abactis spoliaverat.

NUNC de Bruti rebus in Lycia gestis dicetur, hîc quoque ad renovandam memoriam paulo altius repetito exordio. Is postquam ab Apuleio copias quantas tum ille habebat, accepit, & in numerato circiter sedecim talentorum millia: quæ pecunia collecta fuerat ex tributis ac vectigalibus Asiæ, venit in Bœotiam: & S.C. jussus ea pecunia ad præsentem necessitatem uti, præsséque cum imperio tum Macedoniæ tum Illyrico, tres legiones Illyricas accepit, tradente Vatinio, qui ante illum ei provinciæ præfuerat: unam verò in Macedonia Cajo abstulit, fratri Antonii. Deinde habitis delectibus, quatuor alias confecit, ut in universum octo haberet, & in eis plerosque ex veteranis Cæsaris. Adhæc multitudo equitum aderat, velites quoque & sagittarii: delectatus etiam Macedonibus, Romano more hos exercuit. Adhunc modum colligenti milites ac pecunias casus quidam è Thracia se obtulit. Polemocratia reguli cujusdam uxor, cæso ab inimicis marito, filio puero metuens, ad Brutum profecta, & filium ei commendavit, & mariti thesauros tradidit: ille puerum Cyzicenis alendum commisit, donec plus otii haberet ad reducendum in paternam regiam in his

Bruti res gestæ in Lycia.

633 Macedonas Brutus Romano more exercet.

Polemocratia reguli cujusdam Thraciæ uxor.

Thesauros, cum puero, Bruto tradit.

in his thesauris miram invenit auri argentique copiam, unde numisma signavit. Deinde post adventum Cassii, quum placuisset ante omnia Lycios expugnare ac Rhodios, primos Lyciorum Xanthios bello adortus est: illi solo æquatis suburbiis, ne Bruto aut receptaculum præberent aut materiem, & civitate circunquaque communita, hostem arcebant à munitionibus, freti fossâ L. pedes profunda, lata verò pro portione altitudinis, ita ut in ejus margine stantes jaculis uterentur & sagittis, haud secus ac si flumine dirimerentur nusquam vadis pervio. Per eam fossam dum Brutus conatur evadere, oppugnatores pluteis tegebat: partitúsque exercitum in diurnas ac nocturnas oppugnationis vices, materiem è longinquo, ut fit quando seriò res agitur, magno ad celeritatem urgentium clamore comportabat, nihil ad summam contentionem laborémque sibi reliquum faciens. Quamobrem licet primùm videretur, aut nihil effecturus prohibentibus hostibus, aut vix post multos menses expugnaturus, tamen intra paucos dies absolvit negotium: inclusos enim & è mœnibus pugnantes partim machinis oppugnabat eminus, partim admotis ad portas cohortibus, quas ubique mutabat continuè. Illi recentibus semper fessi ac saucii resistentes, durabant tamen, quandiu non destituerentur munitionibus: ut verò & illæ corruerunt & turres machinis perfractæ sunt, Bru-

Numisma à Bruto signatum.

Xanthii oppugnantur.

καταμαγεῖν, ἐν ᾗ τοῖς ἱματισμοῖς ἄῤῥε παραδόξου χρυσίου τε καὶ ἀργύρου. ἐκ τούτου μὲν ἔκοπτε, καὶ νόμισμα ἐποίει. ὡς δὲ ἠλθε πρὸς Κάσσιον, καὶ ἔδοξε Λυκίους καὶ Ῥοδίους πρωτεξαιρεῖν, ἐστράτευε Λυκίοις ἐπὶ Ξανθίους πρώτους· οἱ δὲ τὰ πρὸ τοῦ ἄστεως σφῶν κατέλαβον, ἵνα μὴ ἐς κατάλυσιν αὐτοῖς ὁ Βροῦτος μηδὲ ἐς ὕλην ἔχῃ χρῆσθαι, καὶ τὸν τοῖχον περιφράσσαντες, ἀπεμάχοντο ἀπὸ τοῦ τειχέος, τὸ μὲν βάθος ὀργυιὰς πεντήκοντα ποδῶν βαθυτάτους, τὸ δὲ πλάτος κατὰ λόγον βάθους· ὥστε παρ' αὐτὸν ἑστῶτες ἐκροπίζον τε καὶ ἐτόξευον, ὥσπερ ἐν μέσῳ ποταμῷ ἔχοντες ἀπέρατον. ὁ δὲ Βροῦτος αὐτοῖς ἔχων βαλίστρας, καὶ σκεπτήρια τῶν ἐμβαλλομένων κατ' αὐτοῦ, καὶ τὸ σῶμα ἐς ἡμέραν καὶ νύκτα ἐμιεῖτο, καὶ τὸν ὕλην μακρόθεν, ὥσπερ οἱ τοῖς ἀγῶσι, σὺν δρόμῳ καὶ βοῇ μετέφερεν, οὐδὲν ὀκνῶν πονεῖν καὶ πόνου. ὅθεν αὐτῷ τε ἐμπροσθεν ἐλπισθὲν ἢ οὔπω ἔσεσθαι κωλύσαν πολεμίων, ἢ πολλοῖς μησὶ μόλις ἔσεσθαι, ὀλίγαις ἡμέραις ἐξήνυσε. καὶ οἱ Ξάνθιοι κατακλειόμενοι ἐπολιορκοῦντο, καὶ αὐτοῖς ὁ Βροῦτος τὰς μὲν οὐ μηχανήμασι τὰ τείχη, τὰς δ' οὐ πόδες ἐπῆγε ἐπὶ τὰς πύλας, καὶ πάντας ἀνέλλασε συνεχῶς· οἱ δ' ἀκμὴν ἀπὸ κεκμηκότες συμφερόμενοι ἐκ περιμαχοῦντες πάντες, ὁμως ὑπέμενον, ὡς σφίσιν αἱ ἐπάλξεις διέμενον· ὡς δ' ἡ αὐτοῖ κατέσυρησαν, καὶ οἱ πύργοι διερράγησαν, ὑποπτήσας τὸ ἰσόμοιρον ὁ Βροῦτος, ἐκέλευσε τοῖς

ἐφιέναι

ἰφιθέους τῶν πυλῶν πίξεις ἀποσῆναι, ὃ οἱ Ξάνθιοι νομίσαντες ἀφυλαξίαν ἢ ἀμέλειαν εἶναι, νυκτὸς ἐξεθορμῶν μετὰ λαμπάδων ἐπὶ τὰ μηχανήματα· ταχὺ δὲ ὑπὸ σωθήματος αὐτοῖς τῶν Ῥωμαίων ἐπιθορμώντων, συνέφευγον αὖθις ἐς τὰς πύλας, ἢ τῶν φυλάκων αὖπις ἀσφαπεκλεισάντων ὑπὸ δέους, μὴ συνεισπέσοιεν οἱ πολέμιοι, φθόρῳ ἦν Ξανθίων πολὺς ἀμφὶ ταῖς πύλαις ἀπεκλεισμένων. ἃ πολὺ δὲ ὕστερον ἐξεθορμῶν αὖθις οἱ λοιποὶ ἀσφαμεσημβρίαν, ἀναχωρήσης πάλιν τῆς πίξεως, ὃ ἐνέπρησαν τὰ μηχανήματα ἀπαντα ἀθρόως· πεπαυσμένων δὲ αὐτοῖς τῶν πυλῶν διὰ τὸ ἀσφάτερον πάθος, συνεισέπεσον ἀμφὶ δισχιλίους μάλιστα Ῥωμαίων, ἢ ἑτέροις δὲ εἰσωθουμένοις ἀμφὶ τὸν εἴσοδον, ἐπέπεσον αἰφνίδιον αἱ πύλαι, εἶθ' ὑπὸ τῶν Ξανθίων, εἴτε ὃ αὐτομάτως τῶν χαλασηλῶν διαῤῥαγέντων, ὥστε τῶν ἰσθμισαμένων Ῥωμαίων τοὺς μὲν ἀπολέσθαι, τοὺς δὲ ἔνδον ἀπολειφθῆναι, πρὶς πύλας ἀ δυνάμενους ἐπ' ἀναπαύσει χωρὶς ἀναπασηλῶν ἠωρημένας· βαλλόμενοι δ' ὃν τοῖς στομίοις ἄνωθεν ὑπὸ τῶν Ξανθίων, βιασάμενοί ποτε, μόλις ἐς τὸν ἀγορὰν ἐκ τῶν ἔσω διεθορμῶν· τοξευόμενοι δὲ χαλεπῶς, ὃ δόλῳ ἔχοντες αὐτοὶ τόξων ἢ ἀκόντων, ὡθοῦντο Σαρπηδόνειον, ἵνα μὴ κυκλωθεῖεν, διεθορμῶν· οἱ δ' ἔξω τείχους Ῥωμαῖοι, ὡδὶ τῶν ἔνδον ἀγανακτοῦντες ἢ δεδιότες, βρύχου ἀφεῖντο αὐτοὺς, ἐς πᾶσαν ἐμεζόζοντο πεῖραν, οὔτε τὰς πύλας δυνάμενοι ῥᾳδίως σιδήρῳ ἀφεθεῖλημένας, οὔτε κλιμάκων ἢ πύργων

tus id quod futurum erat animo percipiens, jussit portarum obsessores abscedere: quod Xanthii rati factum custodum negligentia, noctu cum facibus eruptionem fecerunt in machinas: accurrentibus autem ex composito Romanis cohortibus, illi confestim ad portam refugiebant: quam jam custodes clauserant, timentes ne hostis simul cum fugientibus irrumperet. ibi excluſorum magna strages est edita. Nec multo pòst reliqui rursum eruperunt circa meridiem repulsis stationariis, incenderúntque universas machinas: quúmque porta tunc pateret propter casum præteritum, cum oppidanis irruperunt Romanorum circiter M M. irruentibúsque confertim ceteris, porta repentè in eos decidit, sive Xanthiorum opera, sive sponte abruptis per quos demittebatur funibus. Itaque Romani quotquot irruperant, partim oppressi sunt, partim intercluſi, quum non valerent eam absque funibus subducere: petitíque supernè à Xanthiis, vix tandem in propinquum forum evaserunt. Ibi graviter infestati à sagittariis, quum ipsi nec arcus ullos haberent nec jacula, in Sarpedonis sacratam ædem ne circumvenirentur, refugerunt. Interea Romani qui excluſi sunt, de interceptis anxiè soliciti, Bruto circumcursante locis omnibus nihil non tentabant, quum nec portam serratam quirent diffringere, & scalas ac ligneas

634

Duo millia Romanorum in urbem irrumpunt cum magna sua clade.

turres amisissent incendio: attamen alii scalas faciebant ex tempore, alii cervos admoventes mœnibus pro scalis eis utebantur, quidam uncos addentes restibus ejaculabantur in mœnia, & quoties aliquis infixus hæreret subrepebant per eas.

OEnandenses, vicini Xanthiorum hostes.

OEnandenses autem vicini hostes, & ideo tunc Bruti socii, per abrupta saxorum scandebant: quos mox Romani laboriosè æmulati sunt: & multis dilapsis fallente vestigio, nonnulli superatis mœnibus aperuerunt portulam, ante quam vallum erat ex densis præacutis sudibus. his adjuvantibus audaciſſimus quisque transcendebat, donec jam aucti numero, portam aggressi sunt diffringere, nullis intus munitam laminis, foris quoque aliis pari conatu ex adverso idem agentibus.

635

Quumque Xanthii magno clamore eos qui ad Sarpedonis refugerant, invaderent, hi qui intus & foris portam diffringebant illis metuentes, tanto furoris impetu eam perfregerunt, ut uno agmine occidente jam sole irrumperent edita ingenti conclamatione, ut hoc signum esset his qui intercluſi fuerant. Capta urbe Xanthii se intra privatas ædes suas recipiebant, & chariſſimum quenque necabant ultro præbentem jugulum: exortóque ejulatu maximo, Brutus putans direptiones fieri, militem per præcones cohibuit. Ut verò exactius rem cognovit, miseratus

Xanthiorum urbs capta, & ut tractata.

ἐμπεπτωκότων εὐπορίαν· ἀλλ' οἱ μὲν ἐχρῶντο κλίμαξιν, οἱ δὲ μηχαναῖς τοῖς τείχεσι προσφέροντες, οἱ δὲ ἀφ' ἑλιμάκων ἐπιχείρουν, οἱ δὲ σιδήρια ὀξέα καλωδίοις προσδήσαντες, ἐσφενδόνων τὰ σιδήρια ἐς τὸ τεῖχος ἄνω, ἔστε ὅτε κατακοπείη τινὰ αὐτῶν, ἐς αὐτοὺς ἀνίμων.

Οἱ δὲ Ξανθίοις ἐκ γείτονος ἀφ' ὧν ἐς τοὺς Ξανθίους ἐχθροὶ τῷ Βρούτῳ συμμαχοῦντες, ἀφ' ὧν κρημνῶν ἐπιτροχάδην ἄνω, καὶ αὐτοὶ ἵεντο οἱ Ῥωμαῖοι, ἐμιμοῦντο ὑπομοχθοῦντες, ἔστε πολλοὶ μὲν ἐξέπιπτον, εἰσὶ δὲ οἳ τὸ τεῖχος ὑπερέβησαν, καὶ πυλίδα ἀνέῳξαν, ἣ ἐσεσήματο πυκνοτάτοις σταυροῖς· ἔστε τοῖς ὑπολοιποῖς αἰωρουμένοις ὑπὸ τῶν σταυρωμάτων ἐσεδέχοντο, ἔστε πάντες ἡγούμενοι τὰς πύλας ἐκπεπλῆχθαι, ἐφεδρεύοντες ἐπὶ τῷ σήματι αὐτοὶ, ἀντικοπτόντων αὐτοῖς ἀφ' ἑκάτερα ἑτέρων ἐς τὸ αὐτὸ καὶ συμπεσόντων.

Ξανθίων δὲ σὺν μεγάλῃ παρὰ δόξαν τοῖς ἀμφὶ τὸ Σαρπηδόνιον ἐπὶ Ῥωμαίους ἐπιθεόντων, δείσαντες οἱ ἀφ' αὐτῶν ὅσοι ἐφ' ταῖς πύλαις ἦσάν τε καὶ ἔξωθεν αὐτὰς ἔκοπτον, ἐπὶ μανιώδους ὁρμῆς ἐδίωκον, καὶ ἀφαρπάσαντες ἐσεδέσμησαν ἁθρόοι, ἵνα σύμβολον εἴη τοῖς ἐντὸς αὐτῶν ἀλώσεως ἤδη τῆς πόλεως οἱ Ξάνθιοι ἐπὶ τὰς οἰκίας σπουδῇ ἔχοιεν, καὶ τὰ φίλτατα σφῶν κατέκαινον, ἐκπεπληγμένοις τῷ σφαγεῖ ὑπείκοντα· οἰμωγῆς δὲ γενομένης, ὁ Βροῦτος νομίσας ἁρπαγὴν εἶναι, τὸν κῆρυκα ἀπέπεμψε, ὡς δὲ ἔγνω τὸ γιγνόμενον, ἀκτείρας ἀνδρῶν φρονίμων φιλαν-

φιλελεύθερον, καὶ σπονδὰς προείπεμπον· οἱ δὲ ἐκ τῆς φιλίας ἐβάλλον, καὶ τὰ σφέτερα πυρὶ ἀνέλοντες, ἐς πυρὰς προτεταγμένας σὺν τοῖς οἰκέταις ἐπιθέσιν, καὶ τὸ πῦρ ἅψαντες, ἑαυτοὺς ἐπικατέσφαξαν. Βροῦτος δὲ τὰ ἱερὰ προεσώσατο ὅσα ἐδύνατο, μόνος δὲ Ἁρπάλου πάντας ἔσχε Ξανθίων, καὶ σὺν τοῖς ἀνδρῶν γυναῖκα ἐλίπανε ἐλευθέρους καὶ ἀνάνδρους, ἐσὶ δὲ ἐς ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα πάντας. Ξανθίοις μὲν δὴ τρίτον ὑπὸ σφῶν αὐτῶν ἀπώλλυτο ἐλευθερίας ἔρωτος. καὶ γὰρ ἐπὶ Ἁρπάλῳ καὶ Μήδου Κύρῳ τῷ μεγάλῳ στρατηγοῦντος, ὧδε σφᾶς αὐτῶν δουλοσύνης διέφθειρον, ἐκ πάντων Ξανθίοις ἡ πόλις ἀμεληθεῖσα ὑπὸ Ἁρπάλου τότε ἐγένετο, καὶ ἐπὶ Ἀλεξάνδρου καὶ Φιλίππου φασὶν ὁμοία παθεῖν, οὐκ ὑποστείλας δὲ Ἀλεξάνδρῳ μὴ τοσῆσδε γῆς ἄρχειν ὑπακοῦσαι.

Βροῦτος δὲ ἐς Πάταρα κάτεισι Ξάνθου κατήκει, πόλιν ἐοικυῖαν ἐπινείῳ Ξανθέων, καὶ προεῖπεν αὐτοῖς τὰ πρακτέα, ἀνέλωσιν ἐς πάντα ὑπακούειν, ἢ τοῖς Ξανθίων συμφορὰς προσδέχεσθαι. προσῆγετό τε αὐτοῖς οἱ Ξάνθιοι ὀδυρόμενοι τὰ σφέτερα, καὶ παραμυθούμενοι ἀμείνονα βουλεύεσθαι. Ξανθίοις δὲ ἤδη ἀποκεκλαυμένων τῶν Πατρέων, ἐδίδου τὸ λοιπὸν αὐτοῖς τὴν ἡμέραν ἐς σκέψιν, καὶ ἀνεχώρει. ἅμα δὲ ἡμέρᾳ προσῆλθον οἱ δὲ ἀπό τε τῶν τάχων ἔδοσαν ὑπακούειν ἐς ὅ, τι βούλοιτο, καὶ τὰς πύλας ἀνεῴγυσαν· ὁ δὲ ἐσελθών, ἐκτεινε μὲν οὐδένα, ἐσῆλασε, χρυσὸν δὲ καὶ ἄργυρον ὅσον ἡ πόλις εἶχεν ἅπαν, καὶ τὰ ἱερὰ ἀνέθηκε τοῖς θεοῖς, καὶ τὰ ἀναθήματα ἐκόσμησε, καὶ τὸν νεὼν τῆς Λητοῦς ἐπεσκεύασε, καὶ τὸν χρυσοῦν κρατῆρα ἀνέθηκε, καὶ τὸν ἐν Δελφοῖς ἀνάθημα ἐποίησε, καὶ τὸν ἐν Δήλῳ ἀνέθηκε, καὶ τὸν ἐν Ἐφέσῳ ἀνέθηκε, καὶ τὸν ἐν Σάμῳ ἀνέθηκε, καὶ τὸν ἐν Μιλήτῳ ἀνέθηκε, καὶ τὸν ἐν Κνίδῳ ἀνέθηκε, καὶ τὸν ἐν Κῷ ἀνέθηκε, καὶ τὸν ἐν Ῥόδῳ ἀνέθηκε, καὶ τὸν ἐν Κρήτῃ ἀνέθηκε, καὶ τὸν ἐν Κύπρῳ ἀνέθηκε, καὶ τὸν ἐν Φοινίκῃ ἀνέθηκε, καὶ τὸν ἐν Συρίᾳ ἀνέθηκε, καὶ τὸν ἐν Μεσοποταμίᾳ ἀνέθηκε, καὶ τὸν ἐν Βαβυλῶνι ἀνέθηκε, καὶ τὸν ἐν Σούσοις ἀνέθηκε, καὶ τὸν ἐν Ἐκβατάνοις ἀνέθηκε, καὶ τὸν ἐν Περσεπόλει ἀνέθηκε, καὶ τὸν ἐν Ἀρμενίᾳ ἀνέθηκε, καὶ τὸν ἐν Καππαδοκίᾳ ἀνέθηκε, καὶ τὸν ἐν Παφλαγονίᾳ ἀνέθηκε, καὶ τὸν ἐν Βιθυνίᾳ ἀνέθηκε, καὶ τὸν ἐν Θρᾴκῃ ἀνέθηκε, καὶ τὸν ἐν Μακεδονίᾳ ἀνέθηκε, καὶ τὸν ἐν Ἀχαΐᾳ ἀνέθηκε, καὶ τὸν ἐν Ἠπείρῳ ἀνέθηκε, καὶ τὸν ἐν Ἰλλυρίᾳ ἀνέθηκε, καὶ τὸν ἐν Δαλματίᾳ ἀνέθηκε, καὶ τὸν ἐν Παννονίᾳ ἀνέθηκε, καὶ τὸν ἐν Νωρικῷ ἀνέθηκε, καὶ τὸν ἐν Ῥαιτίᾳ ἀνέθηκε, καὶ τὸν ἐν Γερμανίᾳ ἀνέθηκε, καὶ τὸν ἐν Γαλατίᾳ ἀνέθηκε, καὶ τὸν ἐν Βρεττανίᾳ ἀνέθηκε, καὶ τὸν ἐν Ἱσπανίᾳ ἀνέθηκε, καὶ τὸν ἐν Λιβύῃ ἀνέθηκε, καὶ τὸν ἐν Αἰγύπτῳ ἀνέθηκε, καὶ τὸν ἐν Αἰθιοπίᾳ ἀνέθηκε, καὶ τὸν ἐν Ἰνδίᾳ ἀνέθηκε, καὶ τὸν ἐν Σκυθίᾳ ἀνέθηκε, καὶ τὸν ἐν Σαρματίᾳ ἀνέθηκε, καὶ τὸν ἐν Ἀλβανίᾳ ἀνέθηκε, καὶ τὸν ἐν Ἰβηρίᾳ ἀνέθηκε, καὶ τὸν ἐν Κολχίδι ἀνέθηκε, καὶ τὸν ἐν Ἀρμενίᾳ ἀνέθηκε, καὶ τὸν ἐν Μηδίᾳ ἀνέθηκε, καὶ τὸν ἐν Ἀσσυρ

aurum omne & argentum Patarensibus adimit.

argentúmque publicum ad se deferri jussit, privatorum quoque exegit à singulis, ad exemplum Cassii mulcta proposita contrà facientibus, & invitatis indicibus præmio: illi ita ut jussit fecerunt. Servus autem quidam aurum à domino abditum prodidit, & centurioni ad id missо indicavit. quúmque omnes domestici ducerentur, dominus siluit, mater verò illius, ut eum servaret, sequebatur clamans à se aurum absconditum: servus super ea re non interrogatus, alteram mentiri, alterum aurum celasse coarguit.

Bruti factum laudabile.

Brutus laudata tum juvenis patientia, tum matris pietate, ambos cum auro dimisit incolumes: servum. qui præter æquum heris insidias struxerat, in crucem egit.

Servus ob perfidiam in crucem actus.

Eodem tempore & Lentulus missus Andriacam, quod Myrensium navale est, rupta catena qua os portus claudebatur, ad Myra ascendit: & oppidanis imperata facientibus post exactam similiter pecuniam, ad Brutum rediit: quum universa Lyciorum natio legatis ad imperatorem missis auxilium & pecunias pro facultatibus pollicebatur. Ille tributo eis indicto Xanthiorum ingenua corpora domum remisit, Lyciorum classem universam cum aliis navibus Abydum navigare jussit: quò ipse terrestres etiam ducebat copias, præstolaturus ibi Cassium venientem ex Ionia, ut simul trajecto freto Sestum

λις εἶχε συμκαγών, ἀλλὰ καὶ τὰν ἰδιωτικὰν ἑκάστοις ἐφιέρειν ὑπὸ ζημίας καὶ μύνοις, οἷοις καὶ Κάσσιῳ ἐκεκρίκει Ῥόδιοι· καὶ οἱ μὲν ἐσιφέρον· ὁ δὲ τὸν δεσπότην ἐμάνυε χρυσίον κρύψαι, καὶ παρῆν λαβὼν τὸ χρυσίον ἐδείκνυ, ἀγομένων δὲ ἀπάντων, ὁ μὲν δεσπότης ἐσιώπα, ἡ δὲ σώσα μήτηρ ἐβόα σώζουσα τὸν υἱόν, ἔπη βοῶσα αὐτὴ τὸ χρυσίον κρύψαι· ὁ οἰκέτης ἐδὲ ἀνερωτώμενος, τὰ μὲν ἤλεγχε ψευδόμενον, τὸν δ' ἔκρυψαν· καὶ ὁ Βροῦτος τὴν μὲν ἡλικίαν ἀπεδέξατο τοῦ παιδός, καὶ τὴν μητέρα καὶ παῖδας, καὶ μεθῆκεν ἀμφοτέρους ἀπαθεῖς ἀπὸ τοῦ χρυσίου φεισάμενους· τὸν δὲ ἀντὶ τούτων, ὡς πέρα τοῦ πράγματος ἐπιβουλεύσαντα τοῖς δεσπόταις, ἐκέλευσε κρεμασθῆναι.

Τῷ δ' αὐτῷ χρόνῳ καὶ Λέντλος ἐπιπεμφθεὶς Ἀνδριάκην Μυρέων ἐπινείῳ, τοῦ τε ἅλυσιν εἴργειν τὸ λιμένος, καὶ ἐς Μύρα ἀνῆγε· Μυρέων δὲ ἀναπεισάντων ἑκόντων, χρημάτισαμένου ὁμοίως, ἐς Βροῦτον ἐπανῆγε, καὶ τὸ κοινὸν τὸ Λυκίων ἐς Βροῦτον ἐπρεσβεύετο, συμμαχήσειν τε ὑπισχνούμενοι καὶ ἐπαγωγὰ ἐπιτάττοντες. ὁ δὲ αὐτοῖς ἐφορμεῖ τε ἐπέβαλε, καὶ Ξανθίων τοὺς ἐλευθέρους ἀπέδιδου τῇ πόλει, καὶ τὸ ναυτικὸν τὸ Λυκίων ἅμα τοῖς ἄλλοις ναυσὶν ἐκέλευε πλεῖν ἐς Ἄβυδον, ἔνθα καὶ τὸ πεζὸν αὐτὸς ἦγε· καὶ Κάσσιον ἐξ Ἰωνίας ἀναμένων, ὡς ἐς Σηστὸν ὁρμᾷ διαπολεμησό-

Μούκιος

Μοῦρκος δὲ ὁ Πελοποννήσῳ ναυλοχῶν Κλεοπάτραν, ἐπειδὴ ἔμαθεν αὐτὴν ὑπὸ χειμῶνος ἀμφὶ τὴν Λιβύην βλαβεῖσαν, καὶ τὰ ναυάγια εἶδε μιχθέντα τῆς Λακωνικῆς σκάφεσιν, καὶ σπουδὴν ἀρρωστίας μᾶλλον αὐτὴν ἐς τὰ ἑαυτῆς ἐπαιτιούσαν, ἵνα μὴ δι' ἀπραξίας εἴη μετὰ τοσοῦδε στόλου, διεπλάθυσεν ἐπὶ Βρεντεσίου, καὶ ἐς τὸν ἐπικείμενον τοῦ λιμένος νῆσον ὁρμισάμενος, σκώλυε τὸν ὑπόλοιπον τῶν πολεμίων στρατὸν ἢ ἀγωγὰς ἐς Μακεδονίαν περαιοῦσθαι· καὶ αὐτὸν ὁ Ἀντώνιος ἀπεμάχετο ναυσὶ μακραῖς ὅσας εἶχεν ὀλίγας· ἀπεμάχετο δὲ καὶ πύργοις οὓς ἐπῆρε ἐπὶ σκεδιῶν, ὅτε τὸν στρατὸν ὅλκασιν ἐκπέμπει καὶ μίαν, πνεύσαν δὴ τὸ γῆς πολὺ φυλάσσων, ἵνα μὴ καταλαμβάνοιντο ὑπὸ τοῦ Μούρκου· καταπαύων δὲ σκάλει Καίσαρα Πομπηίῳ Σέξτῳ κατὰ Σικελίαν περὶ αὐτῆς Σικελίας ναυμαχοῦντα.

Ὧδε ἦν εἶχε καὶ τάδε ὡς περὶ Πομπηίου. νεώτερος ἦν ὅδε τῶν Μάγνου Πομπηίου παίδων, ὑπερώφθη μὲν τὰ πρῶτα ὑπὸ Γαΐου Καίσαρος ὡς ἴδιόν τινα, ὡς οὐδὲν μέγα ἀφ' ἡσυχίας καὶ ἀπειρίαν ἐργασόμενον, καὶ ἠλᾶτο ὡς τὰ Ὠκεανὸν ληστεύων σπανίοις καὶ ὀλίγοις, καὶ λανθάνων ὅπ ἐπὶ Πομπηίου· πλεόνων δὲ ἐς τὸ ληστεύειν αὐτῷ συνιόντων, χεῖρα ἤδη καρτερὰν, καὶ ἐξεφαίνετο Πομπήιος ὤν, καὶ αὐτίκα ὅσοι τοῦ πατρὸς ἢ τοῦ ἀδελφοῦ στρατιῶται γεγένηντο ἠλῶντο, ὡς ἐς οἰκεῖον ἡγεμόνα συνίσχον, καὶ Ἄραβίων

petererent. Murcus interim circa Peloponnesum stans, ut classe prætervehentem Cleopatram invaderet, ubi cognovit eam tempestate afflictam in Africæ littore, & naufragii signa undis deferri usque regionem Laconicam, ne cum tanta classe otium ageret, trajecit Brundisium, & occupata insula quæ ibi portum efficit, prohibuit ne transveheretur in Macedoniam reliquus hostium exercitus, néve commeatus eò deportarentur. Hunc Antonius navibus longis, quas paucas habebat, oppugnavit, atque etiam turribus in rates impositis: simúlque exercitum onerariis eveheb at aliis post alias, observato secundo vento, ne interciperentur à Murci navibus. Quumque ægrè bellum procederet, auxilio vocavit Cæsarem contendentem navalibus prœliis cum Sex. Pompeio circa Siciliam de imperio ejus insulæ. 637

Pompeii Magni filius quibus initiis auctus.

Cujus Pompeii res ita se habuerunt. Hic minor, Magni filius, primùm contemptus est à Cæsare in Hispania, ut adolescens rerum imperitus, & proinde nihil moliturus arduum: vagabatúrque circa Oceanum cum paucis latronibus, ignotus adhuc nec pro Pompeio habitus. plurìbus deinde ad id latrocinium coëuntibus, jam validam manum circa se habens, quòd Pompeium se esse ostendit: móxque quotquot antea patris fratrísque militiam secuti tunc vagabantur, quasi ad suum ducem confluebant: ad quem & Arabio venit ex Afri-

ex Africa, ditione paterna exutus, ſicut antea docuimus. Ad hunc modum copiis auctus, non jam pro latrocinio rem gerebat, Pompeii nomine celebris per totam Hiſpaniam provinciarum ampliſſimam: quam magna celeritate percurrit, huc illuc volitans, nuſquam audens cum Cæſarianis congredi. De his rebus edoctus Cæſar, ad eum debellandum miſit Carinatem cum majoribus copiis: ille, quoniam expeditiores circa ſe habebat, crebris hunc fatigavit aſſultibus, ſubinde ſe in tutum recipiens quippe jam potitus aliquot oppidorum ac urbium ſibi fidis receptaculis. Tum Cæſar ad id bellum gerendum ſucceſſorem Carinati miſit Aſinium Pollionem: quo rem cunctantius gerente, & occiſo Cæſare, ſenatus Pompeium revocavit. Ille Maſſiliam profectus, diſpiciebat quid interim apud Urbem fieret, & decreto ſibi maris imperio, eadem poteſtate quam prius pater ipſius habuerat, non rediit quidem in patriam ſed arreptis navibus quotquot in diverſis portubus invenerat, cum eis ſolvit ex Hiſpania. Quo tempore triumviratu exorto navigavit in Siciliam: & Bithynicum nolentem ſibi decedere inſula, armis oppugnavit, donec proſcripti Hirtius & Fannius eò delati perſuaſerunt Bithynico ut Pompeio cederet Siciliam. Sic ille ibi rerum potitus, uſus eſt opportunitate inſulæ imminentis toti Italiæ, claſſiumque & exercitus vel ejus

Carinas & Aſinius Pollio à Julio Cæſare contra Sextum Pompeium miſſi.

Bithynicus.

638 Hirtius & Fannius proſcripti.

ὁπ Λιβύης ἀφίκετ' αὐτῷ ἀφηγεμόνι τὰ πατρῷα, ὡς μοι ἔφρητο· ὧδε δὲ αὐτῷ πλόϊμος ἡγεμόνου, ἔργα τε ἰδὼν ἤδη λῃστρικὰ δυνατώτερα, & ὄνομα & Πομπηίου ἀνὰ ὄλιγα τῶν Γ' ἔτεσιν, ἐν πολλῶν ἐθνῶν ἔσαν, ἐλευθέρου τε μεθιστημένου, καὶ εἰς χεῖρας ἰόντα βαρυόντων ἐλθεῖν τοῖς πρώτοις αὐτῆς κατὰ Γαΐου Καίσαρα. ὁ δὲ Γαΐου πυνθανόμενος ἔπεμπε στρατῷ τολεοντι Καρρίναν ἀποπεμψοντα Πομπηίου· ὁ δὲ κατὰ τάχος ἐφοτερόν ὧν ἐπιφαίνεται ἀφνω, καὶ ἀφιστάμενον ἰωάχλῃ, καὶ πολὺ ἤδη πνὰς ἤρε βραχυτέρας τε καὶ μείζους. καὶ ὁ Γαΐου ἔπεμψε τὸν Καρρίναν Ἀλφόδρον Ἀσίνιον Πολλίωνα πολεμεῖν Πομπηίῳ, ὃν πάνυ τιμῶν αὐτῶν ὁμοίως Ἀλφέρουσαν, ἐπεὶ τε Γαΐου Καίσαρ ἀνῃρέθη, καὶ βουλὴ κατεκάλεῖ Πομπήιον· ὁ δὲ Μασσαλίᾳ ἠχυρώμενον, ἔφευγεν ἐπὶ τὰ Ρ'ώμην, αἱρεθεὶς ἢ καὶ θαλάσσης ἄρχειν, καθὰ ἦρχε πατὴρ καὶ ὁ πατὴρ, ἐς μὲν τὸν πάντα οὐδ' ὡς ἀνῆλθεν, ὅσα δὲ νῆες αὐτοῖς λιμέσιν ἦσαν, λαβὼν ἐξέπλευσε σὺν αἷς εἶχεν ἀπὸ τ' Ἰβηρίας ἐπιχωρούσας δὲ τ' ἔτεσιν ἤχθη ἐς Σικελίαν διέπλευσε, καὶ Βιθυνικὸν ἄρχοντα αὐτῆς ἀπειλοῦντα τῷ νήσῳ, ἐπολιόρκει, μέχρι σφεφέντες ἐπὶ θανάτῳ & φυγῇ ὁπ Ρ'ώμης Γρίπός τε καὶ Φαννῖος ἔπεισαν ὑποχωρῆσαι Πομπηίῳ Βιθυνικὸν Σικελίας· ὧδε μὲν ὁ Πομπήιος Σικελίας ἐκράτησε, & ναῦς ἦγεν καὶ νῆσον ἐπικειμένην τῇ Ἰταλίᾳ, & στρατὸν ἤδη πολὺν, ὅσον τε οὐ

περαν εἶχε, καὶ ὅσοι φοβούμενοι τὴν Ρ'ώμης ἐλευθερίαν ἢ δοῦλοι ἦσαν, ἢ αὐτῇ πόλις ἐξ Ἰταλίας ἔπεμπον αὐτῷ, αἳ ἐς ἐπινίκια τοῖς ἐπηγελμέναις τῆς γνώμης αὐθὶς μᾶλλον τῷ νίκῃ τῶν τριῶν ἀνδρῶν ἀπεσχέτο, καὶ ἐς ὅσα δύναιντο κρύφα ἀντέπρασσον, ἀποδιδρασκοντές τε τῶν πατρίδων ὡς σὺν ἐπὶ πατρίδων οἱ δυνάμενοι, συνέφευγον ἐς Πομπήϊον ἀγχοτάτω τε ὄντα καὶ ἀδελφιλήθρων ἅπασιν ἐν τῷ τότε. παρῆσαν δ' αὐτῷ καὶ ναυτικοὶ ἄνδρες ἐκ Λιβύης καὶ Ἰσπανίας ἐμπειροι θαλάσσης, ὥστε καὶ ἡγεμόσι καὶ ναυσὶ καὶ πεζῷ καὶ χρήμασιν ὁ Πομπήϊος ἐπῆρτο. καὶ τούτων ὁ Καῖσαρ ἐπαισθόμενος, ἔπεμπε Σαλουϊδιῆνὸν ἐπὶ νεῶν στόλου Πομπηΐου ὡς εὐχερὲς ἔργον ἐξελεῖν περαιωθέντα, καὶ αὐτὸς ἦλθε διὰ Ἰταλίας, ὡς αὐτῷ Σαλουϊδιῆνῷ συμβολήσων ἐπὶ Ρ'ήγιον. Σαλουϊδιῆνῷ δ' ὁ Πομπήϊος ἀπαντᾷ μεγάλῳ στόλῳ, καὶ ἐν τῷ περάσαι ναυμαχίας ἀμφὶ τὸ Σκίλλαιον αὐτοῖς γενομένης, αἱ μὲν Πομπηΐου νῆες κουφότεραί τε οὖσαι καὶ ναυπηκότεραι ἀνδράσι παχυτέροις καὶ ἐμπειρίᾳ ἐπιτηδείᾳ· αἱ δὲ Ρ'ωμαίων, ἅτε βαρύτεραι καὶ μείζους, ἐμάχοντο· ὡς δ' ὁ συνέβη ἐν τῷ περάσαι κλύδωνι ἐπιγίγνεσθαι, καὶ διεπάσαν ἡ θάλασσα ἐφ' ἑκάτερα ὑπὸ βίης, οἱ μὲν ἧσσον ἐμάχοντο ὑπὸ ἕδους τε καὶ κλύδωνος, οἱ δ' ἀμφὶ τὸν Σαλουϊδιῆνὸν ἅτε ἑστῶτες βεβαίως ὑπὸ ἀηθείας, ἅτε τὰς κώπας ἔτι ἀναφέρειν δυνάμενοι, ἅτε τὰ πηδάλια ἔχοντες ἐπιτηδῆ, συνεπρασσοντο, ὥστε κλίνοντος ἐς θάλασσαν ἤδη τοῦ θεοῦ, φθέγγεται ὁ Σαλουϊδιῆνὸς ἀνεκάλει, ὑπεχώρει δὲ καὶ ὁ Πομπήϊος· νῆες δ'

quem pridem habuerat, vel collectitii ex proscriptis civibus eorúmque mancipiis, aut ex his Italiæ urbibus, quæ post victoriam novis colonis destinatæ fuerant: his enim nihil erat abominatius quàm triumvirorum victoria, & quantum poterant clàm repugnabant, profugi è patriis quas deploratas habebant, & ad Pompeium confugientes propinquum simul ac gratiosum apud omnes eo tempore. Habebat autem circa se homines rei maritimæ peritos, tum Afros tum Hispanos, ut jam & ducibus & navibus & milite & pecuniis polleret. Quibus rebus auditis Cæsar misit Salvidienum cum classe, quasi obiter debellaturum Pompeianos: ipse per Italiam iter fecit occursurus illi ad Rhegium. Pompeius autem hosti obviam cum magna classe profectus est, ita ut in aditu freti circa Scyllam naves concurrerent, Pompeianæ agiliores & melius instructæ sociis navalibus, Romanæ graviores & majores, eôque impeditiores. Huc accedebat solita ejus freti fluctuatio, reciprocantibus undis, & assuetos minus quàm alteros turbantibus. nam Salvidieni milites nec in vestigio firmiter hærere, ut in re insolita, nec remis uti poterant, nec clavos moderari pro arbitrio: qua re turbati sub vesperam demum signo audito se receperunt priores, mox & Pompeius receptui cecinit. Navium amissarum utrique

Salvidienus ab Octavio contra Sex. Pompeium missus.

Navale prœlium.

trique par fuit numerus: laceras ac fatiscentes Salvidienus resarciit, subductas in portum freto proximum, nomine Balarum.

Balarus portus.

Cæsar verò superveniens ipse Rheginis ac Vibonensibus fidem dedit sanctissimam fore ut eximerentur è numero destinatarum in victoriæ præmium: hos enim maximè timebat ut freto vicinos. Accitus autem trepidis nuntiis Antonii, navigavit ad eum Brudisium, relicta ad sinistram Sicilia, quam, cum Pompeio, in aliud tempus distulerat.

Rhegini. Vibonenses.

639

Murcus.

Cujus adventum Murcus ubi didicit, ne circumveniretur Antonianis cum Cæsarianis se conjungentibus, paulum à Brundisio digressus, in transitu observabat onerarias quæ exercitum ex eo littore transportabant in Macedoniam: quæ deducebantur quidem à triremibus, sed multo magis à ventis prosperis ad securum cursum adjutæ sunt, ut supervacuum fuerit deducentium officium. Murcus frustratum se dolens, nihilominus conatus est in reditu intercipere vacuas: illæ verò & tunc & rursum oneratæ alio milite, plenis velis evaserunt, donec universus exercitus cum Cæsare Antonióque transvectus est. Murcus, quamvis fortunam iratam sibi putaret, nihilominus expectabat dum commeatus, aut apparatus, aut tirones recens conscripti trajicerent, infestans quantùm poterat. Id agenti Domitius Ænobarbus ut commodissimus à Cassianis cum navibus aliis quinquaginta, &

Domitius Ænobarbus.

ἑκατέρων ἴσῃ διεφθάρη, ἐπὶ τοῖς λοιποῖς λέλοιπε τὸν πόρον τὸν μεταξὺ Ῥηγίου καὶ Βιβώνης ὁ Σαλουιδιηνὸς ἐπισκευάσας, ὑποχωρήσαντες ἐς λιμένα τὸν ἐγγὺς τοῦ πορθμοῦ Βαλαρόν.

Ο δὲ Καῖσαρ ἐπελθὼν, Ῥηγίνοις μὲν καὶ Ἱππωνιήσι μεγάλας πηγὰς αὐτὸς ἔδωκεν ἀπαλυτὰς αὐτὰς καὶ τῶν ἐπινικίων· ἐδεδίει γὰρ ὄντας ἐπὶ τῷ πορθμῷ μάλιστα. καλεσάντων δ' αὐτὸν Ἀντωνίου καὶ Βρενδισίων, διέπλα πρὸς αὐτοὺς ἐκ τῆς Βρεντεσίου, ἐν δεξιᾷ ἔχων Σικελίαν, Πομπήϊον, καὶ Σικελικὸν ὑπερδέξιον ἐν τῷ τότε. Μάρκος δ' ἐπιὼν τῷ Καίσαρι, ἅτε μεταξὺ μέσῳ ὄντων Ἀντωνίου καὶ Καίσαρος, μικρὸν ἀνεκρήμνισε τῆς Βρεντεσίου, πρὸς ὀλκάδας ἐφορμοῦσαν ἐν τῷ πόρῳ τὸν στρατὸν ἐκ Μακεδονίας ἐκ τῆς Βρεντεσίου ἀφορμούσας· αἷς δὲ πρόσπιπτον μὲν ὑπὸ τελμάτων, πνεύματος δὲ πολλοῦ καὶ θεοῦ οἰκείου ἠρέμουν, διεπέμποντο ἀδεῶς, οὐδὲν ἔτι πρόσθεν δεηθείσαις, ἢ ὁ Μοῦρκος ἐκθόμενος, ὅμως ἐφήρμοσεν ἐπιούσαις κεναῖς· αἷς δὲ καὶ τὴν αὖθις ἐπιστρατὸν ἀγούσαις, διαπλέον ἰσίοις σφηνώλοις, μίαν πᾶσι ὁ στρατὸς ἐπ' αὐτῷ Καίσαρί τε καὶ Ἀντωνίῳ διέπλευσεν· καὶ ὁ Μοῦρκος ὑπὸ τοῦ δαιμόνιον βιάλφθαι νομίζων, ὑπέμενεν ὅμως τὰς ὧν τῆς Ἰταλίας αὐτοῖς ἀφαιρουμένους παρασκευάς, ἢ τροφάς, ἢ ἐπίλεκτον ὁπλίτην, βλάπτων ἐκ τοῦ δυνατοῦ· καὶ αὐτῷ Δομίτιος Ἀηνόβαρβος ὑπὸ τῶν ἀμφὶ τὸν Καίσαριον, ἐς τὸ αὐτὸ ἔργον ὡς χρησιμώτατον δὴ, μετὰ νεῶν ἄλλων πεντήκοντα

τήκοντα καὶ τέλους ἑτέρου ἢ τοξότων ἕφη· ὡς ἦδ' οὐκ ἔχουσι τοῖς ἀμφὶ τὸν Καίσαρα τροφὰς ἀφθόνους ἑτέρωθεν, ἐδόκει τὰ ὁμοῦ τῆς Ἑσπερίας ἀφαιρεῖσθαι· οἱ μὲν δὴ ναυσὶ πλοκάσιν ἑκατὸν καὶ τεσσαράκοντα, καὶ ὑπηρετικαῖς πλοίοις, καὶ στρατῷ πολλῷ ἀφανῶς ἰωάχλοιν. Κεδίκιος ὁ Νορβανὸς, οὓς ὁ Καῖσαρ καὶ Ἀντώνιος μετὰ ὀκτὼ τέλων εἰς Μακεδονίαν προεπεμψεν, ὁμοῦ Μακεδονίας ἐχόμενοι ἐπὶ Θρᾴκης τὸ ὅριον χιλίους καὶ πεντακοσίους σταδίους, μέχρι πόλεως ὑπερβάντες Φιλίππους, τὰ στενὰ τὰ Τορπιδῶν καὶ Σαλαπαίων τὰ Ῥασκουπολιδος ὄντα δρόμης, κατέλαβον, ἢ μόνη διελθεῖν ἐστιν ἐς τὴν Εὐρώπην ὁμοῦ τῆς Ἀσίας τὴν γνώριμον ὁδόν. καὶ τοῦτο τοῖς ἀμφὶ τὸ Κάσσιον ἐς Σηστὸν ἐξ Ἀβύδου πορεύεσθαι πρόσθεν ἀντικεκρυκή. Ῥασκυπόλις ὁ Θρᾴσκος ἦν ἀδελφὸς Θρᾳκίων βασιλικῶν, μιᾶς ἀρχοντε χώρας, ὁπότε τὴ γνώμη τοῦ συμμαχίας διαφέροντο, καὶ Ῥάσκος μὲν τοῖς ἀμφὶ τὸ Ἀντώνιον συνεμάχη, Ῥασκύπολις ὁ τοῖς ἀμφὶ τὸ Κάσσιον, τετρακοσίους ἱππέας ἔχων ἑκάτερος συνεμάχη. πωθαιομόροις δὲ τοῖς ἀμφὶ τὸν Κάσσιον τοῦ τὸ ὁδὸν ὁ Ῥασκύπολις ἕφη, τὴν μὲν δὴ Αἴνου καὶ Μαρωνείας ἐπιτομήν τε καὶ συνήθη καὶ λιφόρον οὖσαν ἐπὶ τὰ Σαλαπαίων στενὰ ἄγειν, κατέχοντας δὲ αὐτὰ τὸ πολεμίων, ἀμήχανα ἐς διόδου εἶναι, τὴν δὲ περίοδον τετραπλασιονά τε καὶ χαλεπὴν εἶδε· τοὺς δὲ πολεμίους ὑπολαβόντας, ὅτι ἐς κώλυσιν ὁδῶν μὲν legione una, sagittariorúmque præsidio missus est: nam quoniam commeatus Cæsarianis aliunde non admodum prabebantur, placuit arcere quominus subveherentur ex Italia. Dum hi longis centum quinquaginta navibus & minoribus pluribus, justóque exercitu trajectum eum infestant, Ceditius & Norbanus, quos Cæsar & Antonius cum octo legionibus in Macedoniam præmiserant, inde per montana versus Thraciam stadia mille quingenta emensi sunt, donec ultra urbem Philippos profecti, fauces Torpidorum & Salapæorum quæ in Rascupolidis ditione sunt, occuparunt: per quas solas ex Europa Asiam petentibus notum iter paret: & hoc Cassianis Abydenum fretum trajicientibus primum impedimentum objectum fuit. Is Rascupolis & Rascus fratres erant ex regio Thracum genere, unius ditionis principes, qui tum sententiis de societate variabant, quòd Rascus Antonianas, Rascupolis Cassianas partes foveret, singuli cum ter millenis equitibus. Cæterùm Cassianis de ratione viarum percontantibus, Rascupolis ait, Eam quæ per Ænum ac Maroniam fert, compendiariam, publicam, & consuetam esse petentibus fauces Salapæorum, tunc ab hoste occupatas & proinde impervias, circuitum verò triplum esse, eúmque difficilem. Illi rati hostes non tam id agere ut sibi præcludantur itinera, quàm ut ipsis in Thracia

Ceditius. Norbanus.

Fauces Torpidorum & Salapæorum.

Rascupolis & Rascus fratres.

640

paratior sit copia commeatus quàm in Macedonia, versus Ænum & Maroniam moverunt, atque inde petierunt Lysimachiam & Cardiam, quæ urbes cervicem Chersonesi velut portæ occupant: inde altero die pervenerunt ad Melanem sinum, ubi percensentibus copias compertum est præstò esse legiones undeviginti, Cassianas novem, Bruti verò octo, nullam integram, sed quibus duæ supplementi vice accederent, ita ut in universum essent circiter octoginta scutatorum millia. Equitum verò Brutus habebat Gallorum Lusitanorúmque quatuor millia, Thracum Illyriorúmque, Parthienorum Thessalorúmque duo millia: Cassius Hispanorum & Gallorum duo millia, sagittariorum equestrium ex Arabia, Media, Parthia, quatuor millia. Sequebantur & socii reges ac tetrarchæ ex Gallogræcia, præter pedestres alias copias ducentes equitum quinque millia. Hic fuit numerus Cassianorum ad sinum Melanem, & his in prælio sunt usi: reliqui aliis distenti fuere negotiis. Lustrato deinde ex more exercitu, promissum donativum militibus, quibus debebatur repræsentatum est: quandoquidem abundè curatum fuerat ut pecuniæ suppeterent: & opus erat favorem largitionibus quærere, præsertim veteranorum quiplerique militarant sub Cæsare, ne ad conspectum aut nomen junioris Cæsaris mutarentur eorum animi: qua de re visum est eos pro concione alloqui

Bruti & Cassii copiæ.

641

αὐτοῖς ἅπαντας, τροφῶν ἕνεκα
ἐς Θρᾴκην αὖτι Μακεδονίας ἐπε-
ξιόντας. ἐβάδιζον οὖν ἐπὶ Αἶνον τ
Μαρωνείας, ὅθεν ἐπὶ Λυσιμαχίαν
τε καὶ Καρδίαν, αἳ τὸ ἰσθμὸν τῆς
Θρᾳκίου χερρονήσου ἀμφιλαμβάνου-
σιν ὥσπερ πύλαι, μᾶλλον ἢ ἄλλο τ
μέρεσιν, ἐς τὸν Μέλανα κόλπον ἀφ-
ικνοῦ. καὶ τὸ τρατὸν ἐξετάζουσι αὐ-
τοῖς ἐγένετο πεντε ὀκτωκαὶ ὀγ-
δοήκοντα τέλη, Βρούτε μὲν ἑπτ
Κασσίε δὲ ἑνέα, σύπλεις δὲ ἕν, αἱ
ἐς δύο που τέλη μάλιστα ἀναπλ-
ρούμεναι, ὡς γίγνεσθαι μυριάδας
πολιτῶν ἀμφὶ τὰς ὀκτὼ ἱππεῖς
ἦσαν, Βρούτῳ μὲ Κελτοὶ καὶ Λυ-
σανεῖ, τετρακισχίλιοι, καὶ Θρᾷκες
καὶ Γ'λλυριοι, Παρθυαῖοι καὶ Θε-
σσαλοὶ δισχίλιοι, Κασσίῳ δὲ Γ'αλά-
ται τε καὶ Κελτοὶ δισχίλιοι, καὶ ἱππο-
ξόται Ἄραβές τε καὶ Μῆδοι καὶ Πα-
θυαῖοι τετρακισχίλιοι· συμμαχοῦ
εἵποντο βασιλεῖς καὶ τετραρχαι Γα-
λατῶν τῶν ἐν Ἀσίᾳ, πεζοὶ μὲ ἀ-
γοντες πολλοὶ ἄλλοι, καὶ ἱππεῖς
ὑπὲρ πεντακισχιλίους· πεζοὶ μὲν γὰρ
παρὰ τοῖς ἀμφὶ τὸν Κάσσιον ἐπὶ τ
Μέλανι κόλπου διεκειῦτο, ἐ πι-
σῆδε ἐχόμενοι ἐπὶ τὸ ἔργον, τὰ
λοιπὰ ἔχοντες ἐπὶ τῶν ἀναγκ
χρειῶν· καθήκοντες δ' αὐτὰ τὰ
νομιζομένοις, αἰσπλήσαι τὰς σ
τ ἐπηγγελμένων ποιῆ ἐφελκόμε
ἐπ ὀλιγοὺς πολλῆς μὲν εὐπορίας,
χρημάτων πιφορήσης, οἰκειοῦ
νοι δὲ τοῖς δόσεσιν αὐτοὺς, Γαΐ
μάλιστα Καίσαρα τοὺς πλείστ
στρατοῦμένους, μή τις ἐς τὸν υἱ
ἡ ὁμωνυμία τοῦ νέου Καίσαρος κα
περίσχῃ ἐλθόντα καὶ αὐτὸν, ὥ

τοῦτο

τὸν χάρακα καὶ δημηγορῆσαι. βῆμά τε οὖν ἐπῆκται μέγα, καὶ οἱ στρατηγοὶ μετὰ τῶν ἀπὸ τῆς βουλῆς μόνων εἰς αὐτὸ ἀναβάντες, ὁ δὲ στρατὸς αὐτῶν ὅτε ἰδίᾳ καὶ συμμαχικὸς κατὰ τάξεις ἵστατο, ἥδιστα εὐθὺς ἐπὶ τῇ ὄψει καὶ πλήθους ἀλλήλων ἐκπρεπεῖ, ἰσχυρότατα σφίσι φανείσῃ, καὶ θάρσος ἅμα ἀμφοτέρους αὐτίκα καὶ ἐλπὶς ἰσχυρὰ τοσῶνδε στρατηγῶν. αὐτός τε εὐθὺς πάντων πάνδε τοῖς στρατηγοῖς τὸν στρατὸν ἐς πίστιν συνῆγε· τίκτουσι γὰρ ἔυνοιαν ἐλπίδες κοιναί· θορυβοῦ δὲ ὡς οὐ τοσούτοις ὄντος, οἵ τε κήρυκες καὶ οἱ σαλπιγκτὴς σιωπὴν ἐποίουν, καὶ βουλῆς ποτὲ ὁ Καίσιος (εὐθὺς γὰρ ἡλικίᾳ) εὐθὺ ἐλθὼν μικρὸν ὑπὲρ τῆς πάξεως ἐς τὸ μέσον, ἔλεξεν ὧδε,

„ Ὁ ΜΕΝ ἀγὼν εὐθὺς τοῦτον ὑ-
„ μῶν, ὦ συστρατιῶται, κοινὸς ὢν,
„ ἐς πίστιν ἀλλήλοις συνάγει· συ-
„ ἀπτὰ γὰρ ὅσα ὑμῖν ὑπαρχόμενοι
„ πώποτε ἐδώμεν, ὁ μεγίστη πίστις
„ ἐστὶ καὶ εὖ ἂν ἐς τὸ μέλλον ὑπα-
„ ισχνούμεθα· αἱ δὲ ἐλπίδες εἰσὶν
„ ἐν τῇ δοκούσῃ ὑμῶν τε τῶν στρα-
„ τευομένων καὶ ἡμῶν, οὓς ἐπὶ τῷ
„ βήματος τῷδε ὁρᾶτε, τοσούσ-
„ δε καὶ τοιάνδε ἄνδρας ἀπὸ τῆς βου-
„ λῆς· ἔστι καὶ πλῆθος παρα-
„ σκευῆς, ὅσον ἴστε, σίτου τε καὶ

mòxque suggestum in tribunalis speciem extructum est: quod postquam imperatores conscenderunt cum solis senatoribus, & copiæ tum propriæ, tum auxiliares inferiore loco circumstiterunt, lætissimus utrisque fuit conspectus mutuus, quòd videretur nihil firmius aut validius: imperatores etiam audacia subiit & spes concepta ex amplitudine exercitus: quæ prima fuit fiducia: solet enim spes communis conciliare homines. Quúmque magnus esset ut in tanta multitudine strepitus, per præcones & tubicines indictum est silentium: & ubi tandem consiluerunt, Cassius (nam erat natu grandior) paululum extra ordinem progressus, sic exorsus est; Bruti ac Cassii spes inanes.

Commune periculum, commilitones, primus nobis ad mutuam fidem gradus est: conciliant nos & præstita quæ polliciti fueramus, quod certissimum fidei signum est ad hæc quæcunque promittimus in posterum. Spes autem tota in vestra virtute sita est, in nobis quos in hoc suggesto videtis tot ac tales viros senatorios. Adest & apparatus (ut scitis) plurimus, commeatus, arma, pecu- Cassii oratio ad exercitum.

Ὁ μεγίστη πίστις ὅτι καὶ εὖ ἂν ἐς τὸ μέλλον ὑπαρχούμεθα.] Pro his, habet Gelenius (ut vides) *quod certissimum fidei signum est: ad hæc quæcunque promittimus in posterum.* Sed vix credo illum post hæc verba *signum est* interpunxisse: quum hæc interpunctio ex bona interpretatione faciat malam. Intelligit enim Cassius, quòd præstita sint quæ antea promissa fuerant, id fidem eorum quæ nunc promittuntur facere debere. P. Candidus ita, *Quæ res majorem insuper fidem adjicit ut in futurum vobis promissa tribuamus. Sed dicendum potius erat, Quæ res majorem inf. fidem facit de iis quæ in futurum promittimus accipiendis.*

pecuniæ, classes, auxilia tum è regnis tum è provinciis. Itaque quorsum attinet verbis hortari ad alacritatem & concordiam, quos & apparatus & res consociatæ conciliant? Quod autem ad calumnias duorum inimicorum attinet, intelligitis eas exactissimè, & ideo nobis promptam navatis operam: visum est tamen etiam nunc eam causam attingere, quo magis appareat honestissimum ac justissimum hoc nostrum gerendi belli propositum. Nos enim Cæsarem bella gerentem nostris vestrisque armis & nostro ductu multum eveximus: & constantes in ejus amicitia fuimus, nequis putet eum à nobis sublatum ob inimicitiam. Ubi verò pax rediit, accusandus veniebat, non à nobis qui honoribus fruebamur tum quoque, sed à legibus & republica, quum jam nec leges, nec senatusconsulta, nec plebiscita
642 vigerent: quæ omnia majores nostri formaverant, quum fugatis regibus jurejurando & devotionibus se obstrinxerunt, ne unquam posthac ferrent regiam

,, ὅπλων, ⸂ χρημάτων, ἢ πᾶσ
,, ⸂ συμμάχων, καπὶ τι ἴδιον ⸂
,, βασιλέως· ὥστε τί χρὴ τὰ λ
,, γᾶ παρακαλεῖν ἐς εὐθυμίαν
,, τε καὶ ὁμόνοιαν, οὓς ἢ τὰ πρ
,, ρασκευὴ ⸂ τε ἔργα καπὰ τὰ
,, σιωπᾷ; πῶς ἢ ὧν κλεοπάτρ
,, σιν ἡμῶς δύο ἄνδρες ἐχθροὶ, ἐπ
,, μᾶ αὐτὰ ἀκριβέστατα, καὶ π
,, αὐτὸ συστρατεύεσθαι ἡμῖν ἐπιμε
,, δοκεῖ ἢ ⸂ νῦν ἐπιχειρεῖν ἐπὶ τ
,, αἰτίαν, ἢ μᾶλλον ἐπὶ κατορ
,, ⸂ πολέμου καλλίω τε ὅσια ἐ
,, μῖν ⸂ δικαιοτάτην τὴν κρίσ
,, σιν. ἡμεῖς γὰ Καίσαρα, ὃν μ
,, τοῖς πολέμοις συστρατεύσαντ
,, αὐτᾷ μεθ' ὑμῶν τὰ πράγμα
,, τες, ἐπὶ μέγα ἤρεμα, ⸂ φύλ
,, διεπλαύσαμεν ὄντες, ὡς μηδὲν
,, αὐτὸν δι' ἔχθραν ὑφ' ἡμῶν ἐπ
,, βεβουλεῦσθαι· τὰ ἢ εἰς τὸν κτ
,, νῦν ἐπίμεμπτον ὧν οὐκ ἀπ
,, τοῖς φίλοις, ἐπεὶ καὶ τότε
,, ταφείλομεν ἔσεσθε, ἀλλὰ πῖς τ
,, μοις ⸂ τῷ κόσμῳ τὸ πλιτεύε
,, ὧν ἀθέσις νόμων, ὅτε χρησκ
,, πικὸς κύκλων ὅτε δημοτικὸς ἐ
,, λῶ· ἅπερ ἅπαντα οἱ πατήρ ἡ
,, μῶν ἤρμοσαν, ὅτε τὴν βασιλέ
,, ὀκκαλόντες ἐπώμοσαν τὴ ἐπιγ
,, σαν ⸂ τὸν κινέζαν βασιλίνν ἐ
,, τὸ

Ἡμεῖς γὰρ Καίσαρα, ἐν μὲν τοῖς πολέμοις συστρατεύσαντί τε αὐτῷ μεθ' ὑμῶν καὶ στρατηγοῦντες, ὅτι μέγα ἤρεμα.] Cur non συστρατηγοῦντες, ut συστρατεύσαντι, legendum esse dicemus? Quem tamen errorem interpres non animadvertit quippe qui reddidit, *bella gerentem nostro ductu*. Sed nec illa mihi placet, *nostris vestrisque armis*. quum enim scriptum sit συστρατεύσαντι dicendum fuisse videtur, (utendo illa interpretationis forma) *non solum nostris sed nostris etiam vestrisque armis*.

Ὡς μὴ δοκεῖν αὐτὸν δι' ἔχθραν ὑφ' ἡμῶν βεβουλεῦσθαι.] Parenthesis notis includenda hæc sunt. aut saltem non secus intelligenda quàm si iis inclusa essent. Neque verò Latina quæ his respondent verba easdem notas non admittunt.

Ed

» τὸ μέλλον ἑτέρων· ᾧ νυν ὅρκῳ
» βοηθοῦντες οἱ τῶν ὁμωμοκότων
» ἐκγονοι, ἐπὶ τοὺς ἀρὰς ἀπερύκον-
» τες ἀφ' ἑαυτῶν, οὐχ' ὑπέμειναν
» ἐς πολυ φειδεῖν ἑνὸς ἄνδρα, (εἰ
» καὶ φίλῳ ὧν ἡμῖν ἐπ χρησιμῷ)
» τά τε κοινὰ χρήματα καὶ στρατό-
» πεδα ἐπ χειροῦσθαι δόντα ἀπὸ
» δήμου, καὶ ἡγεμονίας ἐθνῶν ἀπὸ
» τ βουλῆς ἐς ἑαυτὸν μεταφέρον-
» τα, καὶ νόμους ἀντὶ τ νόμων, καὶ
» κύριον ἀντὶ τ δήμου, ἐπ αὐτο-
» κράτορα ἀντὶ τ βουλῆς γιγνομέ-
» νον ἐς ἅπαντα· ὧν ἴσως ὑμεῖς οὐκ
» ἀκριβῶς ἠσθάνεσθε, ἀλλὰ μᾶ-
» λλον αὐτὰ τὰ ἐν τοῖς πολέμοις
» δρώμενα ἐωρᾶτε· νῦν δὲ ῥᾳδίως
» τε ἂν ἐκ μόνου τ μέλλοντος ὑμᾶς
» μᾶλλον καταμάθοιτε. ὁ γὰρ δῆ-
» μος ὑμεῖς, ἐν μὲν τοῖς πολέμοις
» ὑπακούετε ἐς πάντα ὡς κυρίοις
» τοῖς στρατηγοῖς, τὸ δ' κῦρος τό-
» δε ἐν τοῖς εἰρωνικοῖς ἐφ' ἡμῖν
» ἀνταναμβάνετε αὐτοί, εὐβουλεύσοντες μὲν τῇς βουλῆς, ἵνα μὴ

potentiam. Id jusjurandum ne violaretur, nos eorum posteri vetuimus, & diras à nobis ipsis aberuncavimus: non dissimulando diutius ut penes unicum virum, quamvis nobis amicum & commodum, essent pecuniæ publicæ atque exercitus: ut magistratus & provinciæ non à S. P. Q. R. sed ab illo peterentur & acciperentur, mutatis legibus, omni autoritate populi in dominum, omni potestate senatus in imperatorem translata. Ea vos fortasse non satis persensistis, qui solam ejus virtutem bellicam mirabamini: nunc verò facilè vel ex iis quæ ad vos propriè pertinent, intelligetis. Vos enim estis populus, in bello parentes legitimis ducibus: in pace verò vestrum est jus suffragiorum: senatus ideo præconsultat, quo-

minus

Καὶ νόμους ἀντὶ τ νόμ῀ῦ, καὶ κύριον ἀντὶ τ῀ῦ δήμ.] Videtur deesse participium post hæc verba, καὶ νόμους ἀντὶ τ῀ῦ νόμων. Quid si autem id esse τ῀ῦ δήμου dicamus? Gelenius contentus his fuit, *mutatu legibus*, pro loci hujus interpretatione. At P. Candidus meæ conjecturæ adversari non videtur, quum vertit, *& legislatorem pro legibus profiteretur*. Nam ὁ νόμους τιθεὶς & ἐπ῀ῦ est legislator: qui una alioqui compositæ voce νομοθέτης appellatur. Totum autem locum ita reddit, *Qui publicas pecunias, qui exercitus* (ita enim scripsisse illum puto, non exercitum) *qui magistratuum creationes à populo, principatus gentium à senatu ad se transferret: & se legislatorem pro legibus, dominum pro populo, imperatorem senatus vice in omnibus profiteretur*. At Gelen. in eo peccat circa loci hujus interpretationem, quòd dicens, ut magistratus & provinciæ non à S P. Q. R. sed ab illo peterentur & acciperentur, miscet quæ ab ipso Appiano separantur, quum seorsum eorum quæ à populo, seorsum eorum quæ à senatu ad se transferret Cæsar, mentionem facit

Τὸ δὲ κῦρος τόδε ἐν τοῖς εἰρωνικοῖς ἐφ' ἡμῖν ἀνταναμβάνετε αὐτοί.] Hæc verba, ita Gel. vertit, *in pace verò vestrum est jus suffragiorum*. Nisi potius dicendum est, eum illarum vocum Græcarum loco, his Latinis, ad explicationem, usum esse: quum alioqui hæc illis haud respondeant. At respondebunt ista, *sed hanc (vel talem) advertus nos autoritatem tempore pacis vicissim accipitis*.

Pop. Romani potestas.

minus vos fallamini: vestris comitiis, sive tributis, sive centuriatis, creantur coss. tribuniplebis, prætores: vestra sunt judicia: à vobis præmium aut pœnam expectamus, quotquot magistratum rectè aut secus gerimus. Atque ita dum vos cives rependitis pro suo cuique merito, imperium nostrum ad summam felicitatem pervenit, dum honores dignis confertis, illi contra honorum vobis referunt gratiam. Pro hac vestra potestate Scipionem fecistis consulem, quem Africanum cognominastis in virtutis testimonium: & tribunos plebis creastis annuos vestro arbitratu, qui si ita vestra utilitas postularet, nobis intercederent. Et quid opus est enumerare quæ ipsi scitis? ex quo autem Cæsar potentiam arripuit, nullum magistratum, non prætorem, non coss. non tribunos plebis creastis vestris suffragiis, nullius virtuti tulistis testimo-

„ σφαλείητε, κρίνοντες αὖ αὐτὴ
„ ἓ ψηφιζόμενοι κ᾽ φυλὰς ἢ λο-
„ χους, κ᾽ ἀποφαίνοντες ὑπατους
„ τε κ᾽ δημάρχους κ᾽ στρατηγὸς
„ ἐπὶ ᾗ τῆς χειροτονίας κ᾽ τι κρί-
„ νετε δικάζετε, κολάζοντες ἢ τι-
„ μῶντες, ὅτε κολάσεως ἢ τιμῆς
„ ἀξίως ἀρξαμένῳ ὑμῶν· ἢ ᾗ ἀ-
„ τίδοσις ἥδε τῶν τε ἡμετέρων, ἐ
„ πολίτευ, ἐς δύναμιν ἀκρο
„ ὑπερήλασε, κ᾽ τὸς ἀξίους ἐπ-
„ μησε, καὶ οἱ τεπμηρίοι χάρ
„ ἔιχον ὑμῖν· ἀπὸ ζώσης τ᾽ ἡμε-
„ σίας ὑπατεύ ἐποιησασθε Σκιπι-
„ να, ὅτε αὐτὸ ἐδεῖ Λιβύων ἐ-
„ μαρτυρήσατε, κ᾽ δημάρχους ἐ-
„ ποιήσασθε ἀνὰ ἔτος ἑκασι, ὡ
„ ἐβούλεσθε διεισομένους ὑμῖν τῶν
„ ὑμῶν εἰ δέοι· κ᾽ τί μοι καπλέ-
„ γειν τὰ πολλὰ ὅσα ἴστε, ἀλλ᾽ ἐ
„ ἀφ᾽ ἓ Καῖσαρ ἐδυνάσθη, ἐ
„ ἄρχω τινα, ἐ στρατηγὸν, ἐ
„ ὕπατον, ἐ δήμαρχον ἐχειρο-
„ νήσατε ἔτι, ὅτι ἐμαρτυρήσατ
„ οὐδενί.

Ὅτε κολάσεως ἢ τιμῆς ἀξίως ἀρξαμένῳ ὑμῶν.] Pro his verbis, habet Gelen. *quotquot magistratum rectè aut secus gerimus:* sed quemadmodum in Græcis, ista κολάσεως ἢ τιμῆς ἀξίως respondent illis, κολάζοντες ἢ τιμῶντες, ita debuit ejus interpretatio habere quæ eodem modo sibi responderent. Videtur autem hæc nostra quod illi deest, ita esse data, (verùm ab ipso oritur hujus sententiæ principio) *Adversus autem creationes magistratuum maximum judicium exercetis, sive puniendo sive honore afficiendo, quum in magistratu ita nos gerimus erga vos ut digni simus qui pœna vel qui honore afficiamur.* Et hæc quæ sequitur ἀντίδοσις non respicit (ut putarunt interpretes) ad ea quæ proximè præcedunt, sed ad ea quæ dixit illos pœnis tempore ἀντιλαμβάνειν. ut enim quis possit ἀντιλαμβάνειν, oportet illi ἀποδίδοναι.

Ὅτε αὐτὸ ἐδεῖ Λιβύων ἐμαρτυρήσατε, καὶ δημάρχους ἐποιήσασθε ἀνὰ ἔτος ἕκαστον.] Dubitari possit an hæc μαρτύρησις ad illud cognomen, cum Gelenio, restringenda sit, an potius debeat latius extendi: sicut & paulo pòst extenditur, ubi dicitur, οὐκ ἐμαρτυρήσατε οὐδενί. Ego certè à Gelenio potius dissentio hîc, quàm illi assentior.

Οὓς ἐβούλεσθε διεισομένους ὑμῖν ὑπὲρ ὑμῶν εἰ δέοι.] Scribe, οὓς ἐβούλεσθε διεισομένους ἡμῖν (non ὑμῖν) ὑπὲρ ὑμῶν, εἰ δέοι.

Antonius

» ἀδεὶ, οὐκ ἀμφιδὼ εἴχετε δῦ-
» ναι μαρτυρῶντες. ἐν κεφαλαίῳ
» δ' εἰπεῖν, οὐδεὶς ὑμῖν χάριν ὤ-
» φειλεν οὐκ ἀρχῆς, οὐχ ἡγεμο-
» νίας, οὐκ ἐυπατριδῶν, ἃ δίκης· ὃ
» δ' οἰκτιστον ἁπάντων ἐγίνετο, ὅσῳ
» αὐτοῖς ἐδυνήθητε ἐπικωλῦσαι
» τοῖς δημάρχοις ὑμῶν ὑβριζομέ-
» νοις, ὥστινα αἴδιον ὑμῶν αὐτῶν
» ἀρχὼν ἐστήσασθε εἶναι, καὶ ἱερὸν
» καὶ ἄσυλον ἀπέφηνατε. ἀλλὰ καὶ
» τὰς ἀσύλους εἰδέτε τὴν ἀρχὴν
» τὴν ἄσυλον καὶ τὴν ἐθηκατε τὴν
» ἱερὰν εἰς ὕβριν ἀφωσιωμένους
» ἀκλήτους ἀπὸ μόνου τοῦ παύ-
» σασθαι, ὃν ἐδόκει ὑπὲρ ὑ-
» μῶν χαλεπῆναι τοῖς καὶ βασιλέα
» αὐτὸν ἐθέλουσι παρακαλοῦσιν·
» ὃ καὶ μάλιστα ἐπαχθὲς ὠνείδικεν
» ἡ βουλὴ δι' ὑμᾶς. ὑμέτερα γὰρ
» καὶ ἃ τῆ βουλῆς ἐστὶν ἡ τῶν δημάρ-
» χων ἀρχὴ, ἐπιμεμψαμένη ἢ στα-
» φῶς ἐθωκάβρη τὸν ἄνδρα, ὅσῳ
» ἧς κέλσιν ἐπαγαγεῖν μὴ ἐχρῆν
» στρατοπέδων, ἃ καὶ αὐτὸ τίνες
» ὅπως τὸ πόλεως, ἑαυτῶ ἐπεποίη-
» το ἰδία, τὸ ἐπ λοιπὸν τρόπον ἀ-
» μυνάσθαι τὴν τυραννίδα ἐπενόη-
» σεν, ἐς τὸ σῶμα ἐπιβουλεύσα-
» σα. ἐν δὴ τῶν μὲ γνώμην μ-
» νασθαι τὸ δρᾶσαν, τὸ δ' ἔργον, ὀ
» λίγων ἐπεὶ δ' ἐγένετο, αὐτίκα
» ἡ βουλὴ τῶν κοινῶν γνώμην ἐξέ-
» φηνε, σαφῶς μὲ, ὅτε καὶ γέρα
» τυραννοκτονικὰ ἐψηφίζοντο εἶναι.
» ἐπιόντος δ' αὐτοῖς Ἀντωνίου,
» καὶ ὑπακοῦσαι ἀπραξίας, καὶ
» ὅσῳ ἡμῶν ἀξιωσάντων μᾶλ γέρα
» τῆ πόλει μᾶλλον, ἢ δι' αὐτῶν
» τὸν πατρίδα βοηθεῖν, τῶδε μὲ
» ἀπιόντο, οὐκ ἐθέλοντες ἐφυ-
» βρίζειν τῆ Καισαρι, ἀλλὰ μή-

nium, nec eam potuistis præmio testatam reddere. In summa, nemo vobis pro accepto magistratu præfecturáve, nemo pro judicio sententiáque factus est debitor. Et quod omnium fuit miserrimum, ne à tribunis plebis quidem injuriam arcere potuistis, qui vester proprius magistratus est, vestro decreto sacrosanctus: sed hos quoque quorum potestas aliis solebat esse refugio, vidistis sacro magistratu cum sacra veste spoliari per injuriam, indemnatos & ad solum mandatum unius: quia vestram vicem dolentes visi sunt obstare quibusdam regem illum appellare volentibus, quod & senatus propter vos tulit ægerrime: tribunatus enim non illorum sed vester magistratus est. Sed quum non possent accusare hominem & judicio sistere propter exercitus quos habebat, & ipsos ad se traductos à republica, quo solo modo poterant, statuerunt arcere tyrannidem, ita vitam ejus conspiratione facta: sic enim opus erat ut res placeret optimo cuique, à paucis tamen conficeretur. Id ubi factum est, continuò senatus communem sententiam aperuit, tum maximè quum & de præmiis tyrannicidis decernendis agebatur: sed cohibente Antonio, cavendi tumultus (ut videri volebat) gratia, quum nos quoque nullum honestius præmium duceremus quàm utilitatem patriæ, non placuit ignominia notari Cæsa-

643

rem, libertate contentis: tantùm oblivio præteritorum decreta est, & decreto disertè additum, eam cædem non esse obnoxiam judicio. Nec multo pòst Antonio plebem contra nos exasperante concionibus, senatus & provincias maximas & exercitus nobis dedit: jussitque ut quicquid terrarum à mari Ionio patet usque Syriam, nostra imperata observaret: utrùm ut tanquam sceleratos punirent, & tanquam homicidas sacrata purpura virgísque insignirent ac securibus? qua de causa & Pompeium juvenem, quamvis ejus conspirationis expertem, tantùm quia Magni, qui primus arma pro repub. sumpserat, esset filius, & quia paululum tyrannidi obstabat, latitans in Hispania, revocarunt ab exilio: decretúmque est ei paternorum bonorum pretium ex ærario, & maris imperium insuper, ne sine magistratu esset fautor reipublicæ. Et quod amplius signum voluntatis

„ νης τ̃ τυραννιδ῀ ἀπημάχθαι·
„ ἀμνηστίαν δὲ ἁπάντων ἐψηφί-
„ σαντο εἶναι, ἐ σαφέστερον ἔπ,
„ φόνου μὴ ἔναι δίκας ἐ μ῀ μι-
„ κρὸν Ἀντωνίου τὸ πλῆθ῀ ἐφ'
„ ἡμῖν δημηγορήσαντ῀, ἥ βου-
„ λὴ ἐ δῆμος ἐθνῶν τ̃ μεγίστων ἐ
„ ἡγεμονίας ἔδοσαν ἡμῖν, ἐ γῆς
„ ἀπέφηναν ἡγεῖσθ ἁπάσης ἀπ'
„ τοῦ Ἰωνίου μέχρι Συρίας. πό-
„ τερον ὡς ἐναγεῖς κολάζοντες, ἢ
„ ὡς ἀνδροφόνους πορφύρα τε ἱερ῀
„ καὶ ῥάβδοις ἐ πελέκεσι θεσ-
„ πεσιῶντες; ὧ λόγῳ ἐ Πομ-
„ πήϊον τὸν νέον σύντ῀ μὲν ἐς ἔρ-
„ γα συνειρχασμένον, ὅπ ὁ μὲν
„ Πομπηΐ Μάγνε ἔ ἔρξατε π-
„ ρὶ τ̃ δημοκρατίας ἀγωνισαμέ-
„ νε πατρὸς, ἐ ὅπ μικρὰ τῶν π-
„ ρογονίδων ἰωώχλῃ λανθάνων πρὸ
„ Ἰβηρίαν, κατεκλείσθ τε ὑπ' ἐκ
„ φυγῆς, ἐ τὸ τίμημα αὐτ῀ τ̃
„ πατρῴων ὧν τ̃ κοινῶν ἔφερεν
„ ἀποδοῦναι χρημάτων, καὶ πα-
„ λαστοκρατορα ἀπέφηναν· ἵν
„ καὶ κεῖν῀ ἔρχῃ τινα ἔχοι δημο-
„ κρατικὸς ὤν· τί δὴ πλέον ἴσχυ
„ ἔπ τ̃ βουλῆς ἢ σύμβολον ἐπέ-
„ πεμ-

Ἀμνηστίαν δὲ ἁπάντων ἐψηφίσαντο τῇ. καὶ σαφέστερον ἔπ. φόνε μὴ εἶ δίκας.] Videri posset scribendum τῷ φόνῳ, quum non de quavis cæde, sed de certa tantum, Cæsaris videlicet, agi videamus.

Πότερον ὡς ἐναγεῖς κολάζοντες, ἢ ὡς ἀνδροφόνους πορφύρα τε ἱερᾶ καὶ ῥάβδοις καὶ πελέκεσι θεσπεσιωνύτες.] Quum antea ferri non posse vocem ἀνδροφόνους judicarem, (quæ enim esset inter ἐναγεῖς & ἀνδροφόνους antithesis?) comperi P. Candidum mihi assentiri: quum ita hunc locum reddit, *Utrumne ut sceleratos puniens, an ut tyrannicidas insigni purpura fasceibusque ac lictoribus adornans?* Nunc lectoris est videre an velit τυραννοκτόνους, an verò τυραννοφόνους malit legere. ut ego certè malo, quum propius ad alteram illam vocem ἀνδροφόνους accedat. Sed de hoc etiam moneo, Gelenium, non constituentem hîc antithesin (de qua tamen minimè dubitandum puto) particulam disjunctivam mutare in copulativam, quum hoc modo locum istum interpretatur, *Utrum, ut tanquam sceleratos punirent, & tanquam homicidas sacrata purpura virgisque insignirent?*

Καὶ

» τῆτε, τοῦ κατὰ γνώμην αὐτῆς
» πάντα πεπραχθαι, τολμῶ ἢ λό-
» γῳ μόνον ὑμῖν ἐπ ὁμολογῆσαι.
» ὃ καὶ αὐτὸ πραξουσι καὶ ἐρεῖσι,
» ἐλεγχθέντες ἅμα ὑμᾶς ἀμειψον-
» ται μεγάλαις δωρεαῖς, ὅταν εἰ-
» πεῖν καὶ ἀμείψασθαι δώωνται;
» νῦν μὲ γὰρ ὡς ἔχουσιν ἴστε, κατε-
» γραφέντες χωρὶς δίκης, καὶ τὰ
» ὄντα αὐτοῖς δημόσια, ἐκτεί-
» νον) χωρὶς καταδίκης ἐν οἰκίαις,
» ἐν στενωποῖς, ἐν ἱεροῖς, ὑπὸ στρα-
» πωτῶν, ὑπὸ ληστεύοντων, ὑπὸ
» ἐχθρῶν, ὅθ μυχῶν ἀναστώμε-
» νοι, ἐκ διωκόμενοι πανταχῆ τῶ νό-
» μων τὸ ἐθέλοντα φεύγειν ἑαυτῶν·
» ἐς σὲ τῶν ἀγορῶν ἐς ἓν ἑδένος
» πολεμίᾳ κεφαλῶν, ἀλλὰ ὅπλα
» μόνα καὶ ἐμβολα νεῶν ἐφέρομεν,
» ὑπάτων ἄρτι ἐκ στρατηγῶν ἐκ δη-
» μάρχων καὶ ἀγορανόμων καὶ ἱπ-
» πέων κεφαλαὶ κατακείνται, καὶ
» γέρα τέτων ἐστὶ τῶν κακῶν ἀφε-
» σμένα. τῦτο γὰρ ἐπανάστασίς τις
» ἐστὶ καὶ πάντων, ὅστε τέως ἓν ὖ-
» πνυλα. καὶ ἀνδροληψία αἰφνί-
» δια, ἐκ μίση ποικίλα γνωμικῶν
» τε καὶ ἡμῶν, καὶ ἀπελευθέρων καὶ
» οἰκετῶν· ἐς τοσῦτον ἤδη καὶ τὰς
» τόπους ἡ πόλις ἐπιτέλαπτεν.

senatus approbatique hujus facinoris requiritis? nisi ut verbis etiam id profiteatur: & faciet, dicturus eadem quæ nos, simulque referet vobis ampliſſima præmia, quum primùm integrum fuerit. Nunc enim in quo ſtatu res eorum ſint ſcitis: proſcribuntur indemnati, bona eorum publicantur, indicta cauſa occiduntur in domibus, in viis, in templis à militibus, à mancipiis, ab inimicis, è penitiſſimis latebris extrahuntur, perquiruntur ubique à perſecutoribus ne quis effugiat. In foro quò nunquam hoſtium capita, ſed arma tantùm & roſtra navium referebantur, conſularium, prætorum, tribunorumplebis, ædilium, equitum Romanorum capita propoſita ſpectantur, & horum maleficiorum repræſentantur præmia. commota ſunt enim omnia & eruperunt quæ prius ſuppurata latebant, dum repentè arripiuntur quilibet, exoriuntur varia uxorum & filiorum ſcelera, & libertorum ac mancipiorum, tanta etiam morum peſtis Urbem invaſit: atque horum omnium 644

Καὶ διωκόμενοι πανταχῆ τῶ νόμων τὸ ἐθέλοντα φεύγειν ἑαυτῶν.] Non immeritò quis hunc præſertim genitivum ſuſpectum habeat, τῶ νόμων. Ego primo aſpectu τῶ ὑπονόμων ſcriptum fuiſſe ſuſpicatus ſum præfixa præpoſitione ἐκ. nam μυχοὺς & ὑπονόμους non parum affinitatis inter ſe habere conſtat. Sed illis quæ ſequuntur vocabulis, τὸ ἐθέλοντα φεύγειν ἑαύτων, quid faciemus? Me igitur hoc in loco hærere fateor. Gelenius hoc effugium invenit, *Perquiruntur ubique à perſecutoribus, ne quis effugiat.* ubi nullam νόμων, id eſt legum, mentionem fieri videmus. At P. Candidus earum mentionem facit, & ita quidem ut illum hanc agnoſcere lectionem ſit perſpicuum. vertit enim ita locum iſtum, *Nec per ſe tuti loci omnibus, legibus etiam fugientes abire permittentibus.*

Τοῦτο γὰρ ἐπανάστασίς τις θεῖ καὶ πάντων.] Deeſt poſt voculam καὶ aliquod nomen, quod ea cum illa voce ἐπανάστασις connectebat.

omnium malorum antiſtites primarii ſunt ipſi triumviri, fratrum ſuorum & avunculorum & tutorum proſcriptores. Fertur olim Urbs noſtra capta à feris Barbarorum nationibus, nullorum tamen Galli abſcindebant capita, nec illudebant occiſis, nec invidebant latebras aut fugam hoſtibus: nec ipſi unquam in ullam bello captam urbem ita ſæviimus, aut alios ſæviſſe audivimus, ut nunc indigniſſimè tractatur Urbs non vulgaris, ſed rerum domina, ídque à magiſtratu creato ad conſtituendam & corrigendam rempublicam. Quid tale fecit Tarquinius? quem propter unam mulierem vim ab amatore paſſam noſtri majores regno expulerunt? & ob unum facinus non ſuſtinuerunt ſub regibus degere in poſterum? & poſtea nos, o cives appellamur ſcelerati à triumviris, qui ſe ajunt ulciſci Cæſarem, quum proſcribant & eos qui nec in Urbe erant, quum ille occiſus eſt, quorum pleroſque hîc videtis, propter divitias, aut genus aut mentem reip. amantem proſcriptos. Qua ratione & Pompeius nobiſcum proſcriptus eſt, qui nobis facinus patrantibus, erat in Hiſpania: ſed quia patre prognatus erat amante reipublicæ, à ſenatu revocatus & imperator toto mari factus, triumviris pro-

Urbs Roma ſub Gallis capta.

Tarquinius cur regno pulſus.

Triumvirorum nefaria ſcelera.

645

„ ἡ τῶνδε τοῖς πονηροῖς ἡμῶν
„ εἰσὶν οἱ τρεῖς ἄνδρες αὐτοὶ σὺ
„ τ' ἄλλων, ἀδελφοὺς & ϑείους &
„ ἐπιτρόπους προγράψαντες. λι-
„ γατιὴ ποτε πρὸς τ' ἀγεμιτῶν
„ βαρβάρων ἡ πόλις ἁλοῦσα, &
„ ὐδενὸς ἀπέτεμον οἱ Κελτοὶ κε-
„ φαλὰς, ὐδὲ ἐνύβριζον αἰκημα-
„ μβροις, ὐδὲ πολεμοῦσιν ἔτι λα-
„ θεῖν ἢ φυγεῖν ἐφθόνουν, ὐδ' ἀν-
„ τί πω πόλιν ὐδεμίαν ὧν δορὶ
„ ἑλὼμβ, τοιαῦτα διεθήκαμβ,
„ ὐδὲ ἑτέρους ἐπιθυμοῦμβ ἀβρῶν
„ ναῦ οἷα νῦν, ὧν ἰδιώτης πόλις,
„ ἀλλ' ἠμεμοῖς ἀδικεῖται σὺς τ'
„ αὐτῶν ἁρμόσαι & διορθῶσαι τὰ
„ κοινὰ κεχροτονημβων. τί τοί-
„ τον εἰργάσατο Ταρκυνίῳ; ὃν
„ ἀβ' μιᾶς γυναικὸς ὕβρει ἐρ-
„ ρωτῷ ἠμυμβλίω, βασιλίαν τε
„ ὄντα ἐξέβαλον, & βασιλεύεσθαι
„ ἀβ' ἓν ἔργον οὐκέτι ὑπέστημ.
„ ἡ πόλε, ὦ πολῖται, πρασσο-
„ τες οἱ τρεῖς, ἡμᾶς συναγεῖς λέ-
„ γουσι, & φασὶ μ' ἀμυνεῖν κα-
„ σεῖ, προγράφουσι ἢ τὺς ὐβ'
„ ἐπιδημοῦντας ὅτε αἱρηται, οὐ
„ & οἱ δὲ εἰσιν οἱ πλέονες οὐς ὁ-
„ ρᾶτε, ἀβ' πλοῦτον ἢ γένϑ ἢ
„ γνώμιν δημοκρατικῆς ἀρετῆς
„ προγεγραμμένοι· ὦ λόγα & Πομ-
„ πήϊ@ μεθ' ἡμῶν προεγράφη,
„ πορρω μ' ὢν ϑεὸ Ἰβηρίαι, ὅτι
„ ἡμεῖς ἐδρῶμβ· ὅτι δὲ ἐπ δημο-
„ κρατικοῦ πατρὸς, ἀβ' ἣν αὖ-
„ τὸ αἰτίαν ὑπὸ μ' τ βουλῆς κατ-
„ εκλήθη τε & ϑαλασσοκράτωρ ἐ-
„ χθη,

Διὰ τὸ αὐτὸ αἰτίαν ὑπὸ μὲν τ βουλῆς κατεκλήθη τε καὶ ϑαλασσοκράτωρ ἐχθη.] Siquis ſequatur quendam de eodem Pompeio locum, quilegitur in fine pag. 643. putet fortaſſis deeſſe hîc ὃν τ φυγῆς poſt κατεκλήθη: quoniam

» γένοιτο, ὑπὸ ἢ τῶν τελῶν ἀφεθέντες γράφη· τί ἢ γυναῖκες ἐπὶ Καίσαρι συνέγνωσαν αἱ εἰς φορὰς ἀπογεγραμμένας; τί ἢ ὁ δῆμος, ὁ μίαν δέκα μυριάδων τιμὰν ἅπαν τὸ ὄντι κεκελευσμένον ὑπὸ μιᾶς ἡμέρας ἢ ζημίαις ἢ τέλη καινὰ ἢ εἰσφορὰς ἐπιγράφωσι, καὶ ταῦτα πράττοντες, ἀλλ' ὡς ἀνεπλήρωσαν τοῖς στρατιώταις μόνοις σφίσι τὰς δωρεάς. ἡμεῖς δὲ οἷς αὐτοὶς ἀδὲν εἴργασμεν, ἢ τὰ ἐπηγγελμένα δεδώκαμεν, ἢ ἕτερα ἕτοιμα ἔχομεν εἰς ἀμοιβὰς μείζονας· ἔτως ἡμῖν καὶ τὸ δαιμόνιον ὡς δίκαια πράττουσιν ἐπιλαμπάνει· ἐπὶ δέκα τῷ δαιμονίῳ καὶ τὰ τῶν ἀνθρώπων ὁρῶν ἔχετε, εἰς τὰς ὑμῶν πολίτας ἀποβλέποντες, ἃς εἰδέτε μὲν στρατηγοῦντες ὑμῶν πολλάκις, καὶ ὑπατεύοντες ἐπαινουμένους· ὁρᾶτε ἢ τῶν ἡμῶν ὡς εὐαγεῖς καὶ δημοκρατικοὺς καὶ φιλοπάτριδας, ἢ τὰ ἡμέτερα ἡρημένους, ἢ σωμάχους ἡμῖν εἰς τὰ λοιπὰ καὶ συνεργοὺς· πολὺ γὰρ δικαιότερα ἡμεῖς γέρα τοῖς τρόποις αὐτοὶς ἐκπρύξαμεν, ὧν ἐκεῖνοι τοῖς ἀναγρῶσιν. ἀδὲ ὁρῶσιν

scriptione dignus judicatus est. Quid mulieres, etiámne conspirationis in Cæsarem fuere consciæ? quarum bona proscripta sunt. Quid plebeii homines? quicquid supra decem myriades in bonis habent profiteri jussi, mulcta proposita ni faciant: quibus tamen novis exactionibus ne id quidem assequuntur, quod ad debitum militi donativum persolvendum satis sit. Nos verò qui nihil contra jus ac fas egimus, & promissa reddidimus præmia, & alia majora parata habemus: adeo fortuna quoque nostris aspirat partibus, ut justioribus. Sed non minor respectus debet esse quid homines de vobis judicent, præsertim vestri cives, quorum militastis auspiciis, qui cum laude consulatum gesserunt, quos nunc non ob aliud crimen quàm quód reip. faveant, videtis coactos ad nos profugere, & nobis se conjunxisse pro nobis vota factiuros in posterum, & nostras partes secuturos: multo enim justiora præmia servatoribus eorum pollicimur per præcones, quàm triumviri percussoribus. Nec vident

quoniam ibi scriptum est, κατεκάλεσέ τε ἐκ τῆς φυγῆς. Ego tamen voces illas minimè desiderari puto, quum & alibi de eodem loquens, verbo illo contentus fuerit.

Τί ἢ γυναῖκες ὅτι Καίσαρι συνέγνωσαν αἱ εἰς φορὰς ἀπογεγραμμένας] Mihi suspecta est hæc etiam scriptura, αἱ εἰς φορὰς ἀπογεγραμμένας, propter illas voces εἰς φοράς. At Gelenii interpretatio testari videtur, eum hanc suspectam itidem habuisse. vertit enim, *quarum bona proscripta sunt.* At P. Candidus eam se agnoscere ostendit, his suæ interpretationis verbis, *An mulieres ad Cæsaris necem conspirarunt, quas ad tributorum onera proscribunt?*

Πολὺ γὰρ δικαιότερα ἡμεῖς γέρα τοῖς τρόποις αὐτοὺς ἐκπρύξαμεν] Lego ἀποτίσουσιν. Posset verò & ἀναμείσουσιν eodem modo legi: sed ferri etiam queat altera lectio.

Τοὺς

dent homines insani, nos qui unius Cæsaris dominatum sustulimus, minus laturos eum usurpari à tribus viris, sed potius imperium reddituros populo juxta formam reipub. per manus acceptam à majoribus. Quum igitur in hoc bello non idem utrorumque sit propositum, sed illi potentiam ac tyrannidem affectent, cujus jam dederunt ista proscriptione specimen egregium, nos verò tantùm libertatem patriæ tueamur, contenti, ut par est, æquo cum privatis civibus jure vivere: meritò diis hominibúsque videri debet nostra causa justior: nec est quicquam quod in bello majorem spem quàm fas & jus faciat. Ne verò moveat quemquam quòd aliquando militarit sub Cæsare: nam ne tunc quidem ejus, sed patriæ secuti sunt
646 auspicia: nec stipendia donativáque à Cæsare acceperunt sed à republica, quando ne nunc quidem Cassii Brutique exercitus e-

,, ἡμᾶς, Γάϊον μὲ, ὅπ ἠξίου μὶ-
,, γ' ἀρχὴ', ἀνηρηκότας, τὰς ἡ
,, τὴν ἐκείνου ἐφεστιουμένας δ-
,, χίαν ὑποφορᾶν μέλλοντας, κ μὴ
,, ἐς αὐτοὺς, ἀλλ' ἐς τὸ μέσον τῆ
,, δήμῳ ἐφεπθέντας τὴν πολι-
,, τείαν κ τὰ πάτρια ἀφαιρε-
,, φεθαι· ὡς οὐν ἐκ ἀπὸ τ' αὐτ
,, γνώμης αἱρεμένων πολεμεῖν ἑ-
,, κατέρων, ἀλλὰ τ μὲ ὑπὲρ ἐλ-
,, ευθερίας ε τυραννίδ, ἰὼ ἐν πὶς
,, ἀφορισμοῖς ἐπέδειξαν ἤδη, ἡμᾶ
,, δὲ ἐδὲν ἀλλ' ἢ μόνον, ἵνα τῆς
,, πατρίδ ἐλευθερωθείσης, ἰδιω-
,, τεύοιμεν ὑπὸ τοῖς νόμοις, ἐκὶ-
,, νως οἰδέτε οἱ ἄνδρες, ε ἀφ' τ-
,, των οἱ θεοὶ τὰ ἡμέτερα κρινοῦσι.
,, μεγίστη ἢ ἐλπὶς ἐν πολέμοις ἐπὶ
,, τὸ δίκαιον. μηδὲ τῳ, ὁ Καίσαρ
,, ἐγένετο στρατώτης, ἐπὶ τὸν ἐπ-
,, τῶ· ἐ γὰρ ἐκεῖνα γε ἦμεν οὐδὲ
,, τότε, ἀλλὰ τ πατρίδ, οὐδ'
,, οἱ δοῦλοι μισθοὶ ε δωρεαὶ Καίσα-
,, ρ ἦσαν, ἀλλὰ ἓ κοινῆ ἐπὶ πᾶ
,, νῦν ἐστ Καστίκ στρατὸς, οὐδὲ Βρύτ

μάλιστα

Τοὺς ἢ τὴν ἐκείνου ἐφεστιουμένας ἀρχὴν ὑποφορᾶν μέλλοντας] Videtur deesse particula negans ante ὑποφορᾶν: ut scribatur, οὐχ ὑποφορᾶν μέλλοντας. At in iis quæ sequuntur majorem verborum omissionem esse fatendum est. nam ante ἐς αὐτοὺς, vel potius αὐτοὺς, (ita enim scribendum est) deesse puto articulum τοὺς, deinde participium ἐφεστῶντας, aut aliud hujusmodi, post αὐτοὺς: ut ita legatur hic locus, καὶ μὴ τοὺς ἐς αὐτοὺς ἐφεστῶντας, ἀλλ' ἐς τὸ μέσον τῷ δ Verùm ne sic quidem locum persanatum habebimus, sed pro illo προηρέσθαι, alio infinitivo & adjunctivo illi participio (quantum quidem assequi conjectura mea potest) indigebimus. Quidni verò aliquod specimen talis emendationis, quæ tantùm conjecturalis est, proponam? Hæc ergo verba lector ab ea accipiat, καὶ τοὺς μὴ ἐς αὐτοὺς ἐφεστῶντας ἀλλ' ἐς τὸ μέσον τῷ δήμῳ ἐφεπθέντας τὴν πολιτείαν καὶ τὰ πάτρια, εἰς πολίτας ἐγγράφεσθαι θέλοντας vel ἐγγνώκοτας. Simul autem animadverte, post καὶ τὰ πάτρια à me interpungi, ut hæc cum præcedentibus jungantur.

Οὐδὲ οἱ δήμοροι μισθοὶ καὶ δωρεαὶ Καίσαρος ἦσαν, ἀλλὰ τῆ κοινῆ] Scribo δεδημόροι. Posset tamen scribi & δεδόμοροι, intelligendo non de iis quæ dantur, sed de iis quæ dabantur.

οὐ-

„ μᾶλλον, ἢ Ρ'ωμαίων· ἡμεῖς δὲ
„ ἐσμὲν ὑμῖν συστρατῶται, Ρ'ωμαίων
„ στρατηγοί, καὶ εἰ τοῦτ' ἦν οἱ πολε-
„ μοῦντες ἡμῖν ἐφεστήκεσαν, οὕτω ἀ-
„ κινδύνως ἀπαίτει τὰ ὅπλα καθ-
„ ἡμᾶς, ἐκ τοὺς στρατοὺς πάλιν ἀπο-
„ δοῦναι τῇ πόλει, κἀκείνην ἐλέ-
„ σθαι τὰ σωτήρια, ἐκ εἰ δέχοιτο
„ ταῦτα, ἐπεκαλούμεθα· ἐπεὶ δὲ κ
„ δέχοιτο, ἀλλ' ἀνθίσταται ἐπὶ ταῖς
„ αὐταῖς προγραφαῖς καὶ ὅσα ἄλλα ἔ-
„ δρασαν· ἡμῖν δὲ συστρατῶται, με-
„ τά τε πίστεως ὑγιοῦς ἐκ εὐθυμίας
„ ἀδόλου στρατεύσομεν Ρ'ωμαίων
„ τῇ τε βουλῇ ἐκ τῷ δήμῳ μόνοις ὑπὲρ
„ ἐλευθερίας ἀναδησαμένοις πάν-
„ των, Ι'ούλιε, ἐκ ἐνθυς ἀγαθὰ ἀξιούν-
„ των, ἀκούσας ὁ Καίσαρ τὴν εὐθυμίαν,
καπεκήρυξεν αὖθις σιωπὴν, ἐκ αὖθις
„ εἶπε, ΘΕΟΙ μὲν ὅσοι πολέμων
„ δικαίων ἐστὲ, καὶ πίστεως ὑμοῦ,
„ ὃν συστρατεύετε, καὶ εὐθυμίας
„ ἀμείβοιντο· τὰ δὲ εἰς ἀνθρωπί-
„ νων στρατηγῶν εὐνοιαν, καὶ ὅτι
„ πλείονα ἐκ ἀμείνονα ἔστιν ἡμῖν, ἢ
„ τοῖς πολεμίοις, μάθετε οὕτως·
„ τίλλη μὲν ὁπλιτῶν ἔστε αὐτοῖς κίν-
„ δυνεύομεν, πολλὰ καὶ ἐπὶ τῶν
„ χρειῶν ἄλλα πολλαχοῦ καταλι-
„ πόντες· ἱππεῦσι δὲ καὶ ταυσι πολυ
„ εὐδρόμοις, ἐκ συμμάχοις βασι-
„ λεῦσι τε καὶ ἔθνεσι τοῖς μέχρι
„ Μήδων καὶ Παρθυαίων· καὶ ἡμῖν
„ μὲν οὐ μετώπου μόνον ἐστὶ πολέ-
„ μιοι· ἡμεῖς δὲ αὐτῶν ἐκ καὶ νώ-
„ τα, Πομπήϊόν τε ὁμογνάμονα ἡ-
„ μῖν ἔχομεν ἐν Σικελίᾳ, ἐκ Μύρ-
„ κον ἐν τῷ Ἰονίῳ. καὶ ὁ Νάρβα-
„ νος φίλος πολλοῦ καὶ ὑπηρεσίαι δεν-
„ φιλεῖ, καὶ δύο τέλεσι στρατοῦ,

stis magis quàm pop. Rom. nos verò commilitones vestri sumus, imperatores populi Romani. Quòd si hostibus eadem quæ nobis mens esset, liceret omnibus tutò arma deponere, & exercitus suos reipublicæ reddere, ut illa in commune consulat, & si placet hæc conditio huc invitamus eos: sed quoniam non placet, nec integrum est illis propter istas proscriptiones aliáque facinora eam admittere, eamus commilitones & bona fide serióque militemus senatui populóque Romano, & nihil nisi libertatem spectemus. Conclamatum est, Eamus, omnibus ut se quocunque duceret postulantibus. Qua alacritate lætus Cassius, silentio per præcones facto, sic exorsus est denuo, Dii quibus justa bella curæ sunt, pro hac fide vobis commilitones faxint bene. Quod verò ad humanam imperatorum providentiam attinet, quanto res nostræ potiores sint quàm hostium nunc discite. Numero legionum pares sumus, quamvis multis locis reliquimus opportuna præsidia: equitatu & classibus longè prævalemus, sicut & auxiliis quæ missa sunt ab omnibus usque ad Parthorum regna pertinentibus regibus & nationibus: hostem à fronte tantùm habemus, illi & à tergo: Pompeium socium nostrum in Sicilia, Murcum in Ionio mari: est & Norbano sua classis, præterque navales socios plurimos duæ legiones, & sagittariorum manus, quibus infesta hosti reddit maria.

Cassii & Bruti qualis exercitus.

maria, quum nobis à tergo terra marique pacata sint omnia. Pecuniæ certè, quas quidam nervos belli vocant, istis nullæ sunt, nec persolverunt quod promissum est exercitui. proventus ex proscriptionibus non respondit expectationi, quòd nemo bonus possessiones invidiosas velit emere: nec aliunde quicquam redit, exhausta seditionibus, exactionibus & proscriptionibus Italia. Nobis verò multo antè prospectum est, ut & nunc abundè
647 suppetant omnia, & mox alia vobis largiri possimus, rursùmque alia provinciæ relictæ à tergo suggerant. Commeatus autem, quæ præcipua difficultas est in magnis exercitibus, illis ex sola Macedonia petendi sunt regione montana & non latè patente Thessalia, ídque terrestri subvectione cum labore maximo: quos si ex Africa petierint aut Lucania vel Apulia, intercludet omnia Pompeius cum Murco & Ænobarbo. Nobis verò & jam nunc sunt, & comportantur quotidie nullo labore per mare ex omnibus insulis & provinciis quæ Thraciam interjacent & Euphratem fluvium: ídque nullo prohibente, quum nihil hostile à tergo sit. Itaque penes nos erit vel citò decernere, vel trahendo bellum fame hostem premere. Hæc sunt, commilitones, quæ humana cura vobis provisa sunt: reliqua & à vestra virtute & à diis propitiis expectanda sunt. Nos

„ λοιπὸν ἀπαντήσεσθε πυρὰ τε ὑμῶν καὶ σωτῆρι τῷ θεῷ· ἡμεῖς δ' ὑμῖν ἐπι-

„ ἐπὶ τοῖς παρεστῶσι ἀποδόντες ἅ-
„ παντα ὅσα ὑπεσχήμεθα, καὶ τὴν
„ πίστιν ὑμῶν ἀμείψασθαι σπεύδο-
„ δωρεῶν, ἀμείψομεθα δὲ τὸ μεῖ-
„ ζον ἔργον ἄξιοις αὐτῶν κατὰ γνώ-
„ μίλιον θεῶν· δὲ νῦν ἔστιν εἰς παρ-
„ θυμίαν ἰοῦσιν ἐπὶ τὸ ἔργον ἤδη,
„ σπουδὴν τῆσδε καὶ λόγων τῶνδε ἐ-
„ νεκα, ἐπιδώσομεν ἑυθὺς ἀπὸ τῶ-
„ δὲ βήματος, στρατιώτῃ μὲν
„ χιλίας καὶ πεντακοσίας δραχμὰς
„ Γαλικῆς, λοχαγῷ δὲ πεντε-
„ πλάσιον, καὶ χιλιάρχῃ ὃ τὸ ἀ-
„ ναλογῶν. Ταῦτα εἰπὼν, καὶ πε-
ρασκευάσας τὸ στρατὸν ἔργῳ καὶ λό-
γῳ καὶ δωρεαῖς, διέλυε τὴν ἐκκλη-
σίαν. οἱ δὲ ἐπιῤῥώοντες ἐπήνεσαν ἐπὶ
πλεῖστον αὐτόν τε καὶ Βροῦτον, καὶ
ὥσθ' σφῶν ὅσα εἶκὸς ἦν ὑπισχνοῦν-
το· οἱ δὲ αὐτοῖς τὴν δωρεὰν αὐτί-
κα διηλήμενον, καὶ ἕτερα ὑπὲρ
αὐτὴν κατὰ σφᾶς πολλὰ τοῖς
δέουσι· τὰς δὲ λαμβάνοντες ἀεὶ καὶ
μέρη σφαπέλυον ἐς Δορίσκον, καὶ
αὐτοὶ μετ' ὀλίγον ἐφείποντο. δύο δὲ
αὐτοὶ κατακρυπτόντες ἐς τῶν σημείων
δύο ἀετοὺς ἀπ' ἀργύρου πεποιη-
μένους, ὁμόλαπτον αὐτὼ, ἃ ὡς
ἑτέρως δοκεῖ, σπεύσκεψθαι δὲ παρ-
ήμεν, δημοσίας τε τροφῆς ὑπὸ
τῶν στρατηγῶν ἠξιοῦντο, μέχρι σφῶ
μιᾶς τῆς μάχης ἡμέρας, ἀπέπτησαν. δύο δὲ ἡμέρας τὴν Μέλαιναν κόλ-
πον σπεισθύσαντες ἐς Αἶνον ἀφί-
κοντο, καὶ ἐπὶ Αἴνῳ Δορίσκον τε
καὶ ὅσα ἄλλα μέχρι Σερρείου ὄρους
παραλία, καὶ Σερρείου σπεύχοντος
ἐς τὸ πέλαγος, αὐτοὶ μὲν ἐς τὰ
μεσόγαια ἀνέχωρουν, Τύλλιον δὲ Κίμ-
βρον μετὰ ναυτικοῦ καὶ τέλους ὁ-
πλίτων ἵνας καὶ τοξοτῶν τινῶν, τὴν
τὸ cum classe legionéque una &

vobis præter ea quæ accepistis porsolvemus quicquid promisimus, & sicut vestram fidem donativo benignè pensavimus, ita majus opus victoriæ dignis præmiis prosequemur diis volentibus. Et ut jam nunc libenter eatis quò res postulat, quia concionem alacrem video, addemus mox ex hoc suggesto, militi millenos & quingenos H-S, centurioni quincuplum, & tribuno pro rata portione. Hæc locutus, & conciliato sibi milite rebus, verbis, atque largitionibus, concionem dimisit. Illi tamen aliquandiu manserunt ibi acclamantes tam ei quàm Bruto, & pollicentes, ut par erat, strenuam operam: móxque donativum annumeratum est singulis, & nonnihil additum fortissimo cuique ex variis occasionibus. Ut quique priores accipiebant, præmittebantur Doriscum: paulo pòst & imperatores secuti sunt. Eo tempore aquilæ duæ supernè demissæ argenteas signiferorum aquilas insederunt tundentes rostris, vel ut quidam tradunt, alis protegentes: permanserúntque in exercitu, alentibus imperatoribus ex publico, donec pridie quam pugnatum est, avolarunt. Duobus deinde diebus per oram sinus Melanis circumducti, Ænum pervenerunt & inde Doriscum, aliáque oppida maritima usque Serium promontorium: inde ad mediterranea deflexerunt. Cimbrum verò nonnullis sagittariis oram legere jusse-

Omen Cassio & Bruto oblatum.

648

Doriscus. Serium promontorium. Cimber.

jussérunt: quæ olim fuerat desertissima: quamvis culturæ apta, quòd Thraces abstinerent à mari, nec ad litora descenderent metu præternavigantium: deinde à Chalcidensibus ceterísque Græcis rei maritimæ assuetis occupata, floruit agricultura simul & exterorum commerciis, quum Thraces quoque gauderent esse quò se recipiant è montibus: donec Philippus, Amyntæ filius, tum Chalcidenses tum ceteros aliò migrare jussit, ut nihil aliud præter templorum areas ibi videatur. Hanc igitur oram rursum desertam Cimber legens, ut ei mandatum à Cassianis fuerat, opportuna castris loca dimetiebatur & designabat, itidémque stationes aliquot navibus, ut Norbani exercitus servare Sapæorum fauces jam supervacuum ducens, inde abscederet: quod & factum est. Norbanus enim quamprimum classis in eis locis conspecta est, faucium præsidio timuit: vocabátque ad se Cedetium è Turpilis ut properè succurreret: qui ubi se cum illo conjunxit, Cassiani Turpilorum fauces fecerunt sibi pervias. Eo dolo deprehenso Norbanus Ceditiúsque Sapæas obtinuerunt validè, & rursum ademptus est Cassianis transitus, simúlque conciderunt eis animi timentibus ne opus sit jam illam dispendiosam viam inire quam contemplerant, & iter emensum repetere, vergente jam anni tempore. Ita solicitis Rascupolis indicavit, esse circuitum præter

Norbanus.

Turpilorum fauces.

Rascupolidis consilium.

ipsum

ἀκτὴν ἐξαπλεῖν ἔπεμπον, ἣ πάλαι μὲν ὑπ' ἐρημίας, καίπερ ὑγρὰν οὖσαν, τῶν Θρᾳκῶν ἔτι φοβουμένων χειμάρρους, ἅτε ἐς τὰ παράλια καθιόντων ἀπὸ ὀρέων τῶν ὑπερκειμένων. Ἐκλιπὼν δ' αὐτὴν, ἔτι τε καὶ Χαλκιδέων κατοικούντων, ὑπὸ θαλάσσης ἐχομένην, ὕστερον τὰς ἐμπορίας καὶ γεωργίας, χαίροντων σφίσι καὶ τῶν Θρᾳκῶν ἅμα τῷ τῶν ὀρέων ἀμείψιν, μέχρι Φίλιππος ὁ Ἀμύντου τούς τε ἄλλους, καὶ Χαλκιδέας ἀνέστησεν, ὡς μηδὲν ἔτι πλὴν οἰκήσεσι μόνοις ἱεροῖς. τῶνδε οὖν τὴν ἀκτὴν αὖθις ἐρημοῦσαν ὁ Τύμβρις παραπλέων, ὡς οἱ ἔδοξε τῶν ἀμφὶ τὸ Βορυστὸν εἴρητο, σφετερίδιος ἐπιτήδεια χωρία ἀνέμετρεῖ καὶ διέχαρᾳξε, καὶ τοῖς ναυσὶ καὶ μέρει τοῦ πλοίου, ἵν' οἱ ἔδοξε τὸν Νωρβανὸν ὡς ἀχρεῖον ἔφη τὸ τηρεῖν τὰ στενὰ ἐκλιπόντα· καὶ ἐγένετο μὲν ὡς ἐπροσδόκησαν. ὑπὸ γὰρ τῆς φήμης τῶν νεῶν ὁ Νωρβανὸς ἐπὶ τοῖς Σαπαίοις ἐθορυβήθη, ἐκ Σκάλης Κεδικίου σὺν τοῖς Τουρπίλοις καὶ ἀπὸ δόλου ἐπικουρεῖν δοκῶν, καὶ ἐπιχειρήσας ἤδη τοῖς Τουρπίλοις ἐπὶ τὰς ἐκείνων φθείρειν οἱ ἔδοξε τὸν Βορυστὸν διαβάντι, ἐκφανείσης ἤδη τῆς στρατιᾶς, ὁ Νωρβανὸς ἐκ Κεδικίου τὰ Σαπαίων κατεῖχεν ἰσχυρῶς, ἐκ πάλιν λύσαι πορευομένοις ἀμφὶ τὸν Βορυστὸν, ἀδυναμίαι τε συνέπιπτε μὴ δεῖσθαι σφᾶς τὸ ὑπερωρακέναι τὸν ἔδαφος τοῦ ὄρους ἀρχῆθεν καὶ ἀνακυκλοῦσθαι τὰ πυνθανόμενα, ὑπὲρ καὶ ἐξ χρόνου καὶ τῆς ὥρας χαλεπόν. ὥσθ' ἅμα δὲ αὐτοῖς ἔχουσι τὸ Ῥασκύπολις ἔφη ἔδοξεν ἤδη παρ

αὐτὸ τὸ τ̃ Σαπαίων ὄρ@ ἡμερῶν τριῶν, ἄβατον μὲ ἀνθρώποις ἐς τὸ τότ, ὑπό τε κρημνῶν κ̃ ἀνυδρίας & ὕλης πυκνῆς· ὧν ὃ ἐθέλουσιν ὕδως τε ἐπαγαγ̃, κ̃ ὁδοποιεῖν στενὸν καὶ αὐτάρκη διόδον, ὁ γινομ̃ενος μὲν πρὸς τὸν συγκρεφιαν ὀλίγοις· τῇ τετάρτῃ ὃ ἐπὶ Ἁρπασὸν ποταμὸν ἥξειν, ἐκπίπτοντα ἐς τὸν Ἕρμον, ὅθεν ἡμέρας ἐπ μιᾶς ἐν Φιλίπποις ἔσεσθ̃, τοὺς πολεμίους φθάλαβόντες, ὡς ἀπειλημφθαι τελέον αὐτούς, & ὁδὸ ἀναχώρησιν ἔξειν· τοῖς ὃ ἐδόκει τὰ λεγόμενα τῆς τε ἄλλης ἀπορίας οἰωνεῖσθαι, κ̃ ἐλπίδι μᾶλιστα & φθιλήψεσθαι τοσόνδε στρατὸν πολεμίων. φθαπέμπουσιν οὖν μέρ@, Λούκιόν Βίβλον παραθόντες ὁδοποιεῖν μ̃ & Ῥασκυπολίδ@· οἱ δ' ἐπιμεχθῶς μὲν, ὅμως δὲ ἔπρασσον αὐτὸ μ̃ ὁρμῆς κ̃ φθυμίας, κ̃ μᾶλλον ἐπεὶ πρὸς αὐτοὺς φθαπεμφθέντες ἐπυνθάνοντο, ἰδεῖν τ̃ ποταμὸν ἐξ ἀπόπτου λέγοντες. τῇ δὲ τετάρτῃ κάμνοντες ὑπότε κ̃που κ̃ δίψους ἐπιλειποντ@ ἤδη π κ̃ & ὕδατ@ ὁ ἐπῆντο, ἀνέφερον, ὅτι τελέμερον σφίσι τὸ ὄνυδρον ἐλίγετο εἶναι, κ̃ ὑφ' ὕδατι πυκνῷ φθι ὀνείδας ἐγίγνοντο, οὐκ ἀπιστοῦντες μὲ τοῖς φθαπεμφθεῖσι τὸν ποταμὸν ἰδεῖν, ἠθύμουν δὲ ἕτερον ἄγεσθαι· καὶ ἠθύμουν κ̃ ἰόντες, κ̃ τ̃ Γ'ασκουπολιν, ὅτι ἴδοιεν φθελέοντα & παρακελεύοντα, ἐλοιδόρουν κ̃ ἐβαλλον. Βίβλου ὃ αὐτὸς ἱκετεύοντ@ ἐκπεῖσαι τὰ λοιπὰ μετ' ἐυφημίας, ὁ ποταμὸς φθεὶ ἑωρῶν ἑωρ̃ντο, σὺν ἀπειλαῖς τε καὶ λοιδορίαις. Βίβλος ὃ αὐτὸς ἱκετεύων ἐκπεῖσαι τὰ λοιπὰ μετ' εὐφημίας, ὁ ποταμὸς φθεὶ ἑωρῶν ἑωρ̃ντο, σὺν ἀπειλαῖς τε καὶ λοιδορίαις.

ipsum Sapæorum montem dierum trium, inaccessum hominibus ad eam diem, ob rupes, aquæ inopiam, saltúsque densissimos: quòd si non pigeat aquam secum ferre, & viam angustam munire quantùm sufficiat ad transitum, non fore conspicuos ne avibus quidem propter condensitatem arborum: quarta verò die venturos ad Harpessum fluvium, qui in Hebrum incidit: inde Philippos iter esse unius etiam diei: quò ubi pervenerint circumventuros hostem, ut nullum effugium ei pateat. Placuit hoc consilium ut in rebus difficilibus, maximè quòd sperarent in potestate se habituros inclusas in medio tantas hostium copias. Ergo præmittitur pars quædam, commissa cura muniendæ viæ L. Bibulo & Rascupolidi. Illi magno labore pergebant tamen festinè & alacriter, tanto magis quòd præmissi quidam redierant nuntiantes se vidisse fluvium ex prærupta specula: quarto verò die fessi labore ac siti, jam deficiente quam secum ferebant aqua, reputabant prædictam sibi triduanam tantummodo aquæ inopiam, consternatíque subitò insidias suspicabantur, non quòd non crederent nuntiantibus visum fluvium, sed quòd putarent duci se aliò, mœstos clamores edebant, Rascupolim quoties circumcursantem hortantémque viderent, saxis petentes & convitiis. Bibulo autem rogante supplicitér ut perdurarent bonis avibus, fluvius circa vesperam conspectus

649

Harpessus fluvius.

Rascupolis saxis & convitiis petitus.

ſpectus eſt à primo agmine: conclamatúmque ut par erat hilariter præ gaudio, clamorem proximis excipientibus uſque poſtremum agmen. His cognitis Brutus Caſſiúſque raptim per eandem viam traduxerunt exercitum reliquum. Nec tamen hoſtem hoc iter omnino latuit, nec circumventus eſt: nam Raſcus frater Raſcupolidis ex clamore ſuſpicatus rem exploravit: & ut vidit, miratus eſt per ſqualentem ariditate viam tranſiſſe tantas copias, quam ne feris quidem putabat propter tales ſaltus perviam: renuntiavítque Norbano omnia. Ille cum ſuis noctu fugit è Sapæis verſus Amphipolim: & ambo Thraces celebrabantur in exercitibus, alter quòd per ignotas vias duxerit, alter quòd eum id non latuerit. Caſſiani verò mirifica audacia Philippos pervenére, quò & Cimber advectus eſt, & omnes copiæ convenerunt.

Raſcus frater Raſcupolidis fratris conſilium detegit.

650

Philipporum ſitus & varia nomina.

Ea urbs olim Datus nominata eſt, & antè etiam Crenides, quòd κρήνας, id eſt, fontes crebri circa eum tumulum ſcaturiant. Hunc locum, ut opportunum bello adverſus Thracas gerendo, Philippus muniit, & appellavit de ſuo nomine. Sita eſt urbs in prærupto tumulo, totam ejus latitudinem occupans. Habet à ſeptentrione ſaltus, per quos exercitum Caſſianum traduxit Raſcupolis: verſus meridiem eſt ei proxima palus, quam mare excipit: verſus Orientem verò fauces & Saparorum &

ρῶτο τοῖς πρώτοις, ἐ βοῆς ἀξ ἐκὸς ἱλαρᾶς ἐπὶ τῇ χαρᾷ χορμήσει ἡ βοὴ μεπιλαμβάνοιτων αὐτῶν ἔ κατόπιν ἐξῆς, ἐπὶ τὰς ὑγάπυς πελήει. Βραδύτ ὃ ἡ Κασσιὸς ἐπεὶ ἐμαθον, ἐστο αὐτίκα θαῦμα ἀφ' ὅ τετμηθρης, ἔ ἀλλει ἑαυτὸν ἄγοντες· ὃ μὲν ἐλαθὲν ἡ τὴν πολεμίους ἐς τέλ, ὅθ' ἐφελαδον αὐτούς· ὁ γάρ τοι Ῥάσκ ὁ ἀδελφὸς ἔ Ῥασκυπόλιδ ὁπ ἔ βοῆς ὑπονοήσας ἐπισκέψατο, ἐ πυγνόμμον ἰδὼν, ἐθαύμασε μὲν ἰδὼν ἄνυδρον ἐλθόντ ἑαυτὸ τοσοῦδε, ὡς ὅθ' ἡηλον εἶτ' ὀδόσι ἀφ' τοιαῦδε ὕλης, ἐ ἀπήλε τοῖς ἀμφὶ Ν Νορβανὸν· αἱ δὲ νυκτὸς ἔφοδον ἐκ Σαπαίων ἐπ Ἀμφιπόλεως. ἡ οἱ Θρᾷκες ἀμφ ἀφ' ὁμάτ ἦσαν ἐν τοῖς τοιτοῖς, ὁ μὲν ἀγνοουμβρῶν ἀγαν, ὁ δ' ὅτι ἀγνοήσας. οἱ δ' ἀμφὶ Τ Βρᾶτον ἐκ παραλόγ τόλμης ἐ Φιλίππους πιρῆλθον, ὑῆκ αὐτοῖ ἐ ὁ Τύλλι ἐπικατῆλθ, ἐ πᾶς ὁ ςρατὸς συνελήλυθ.

Οἱ ὃ Φίλιπποι, πόλις ἐσὶ, ἣ Δάτ ὠνομάζετο πάλαι, ἐ Κρηνίδες ἔπ τοῦ Δάτου· κρῆναι γὰρ εἰσι πολλ τοῦ λόφου ναμάτων πλαί· Φιλίππ ὅθ' ὡς ἐυφυὲς ἐπ Θρᾴκας χωρίον ἀκύρωσέ τ, καὶ ἀφ' ἑαυτ Φιλίππους ἐπωνόμ. ἐσὶ δὲ ἡ πόλις ἐπὶ λόφου κειμένου, τοσαύτη τὸ μέγεθ, ὅση ἐσὶ ἔ λόφου τὸ εὖρ· ἔχ ὃ πρὸς μὲν ἄρκτ ὄρυμνους, ἀφ' ὧν ὁ Ῥασκύπολις ἤγαγε τὰς ἀμφὶ Τ Βρᾶτον, πρὸς δὲ τῇ μεσημβρίᾳ λίμνη ἐσὶ ἡ θάλασσα μετ' αὐτὸ, ἡ δὲ πρὸς ἕω, τὰ μὲν πρὸ τὰ Σαπαίων τ ἡ Τορ-

καὶ Τυρπίλων, ὁμοῦ δὲ τὸ δύσωνυμον, πεδίον μῆκος Μουρκίνου τε καὶ Δραβίσκου, καὶ πόλεμοῦ Στρυμόνος, τριακοσίων που καὶ πεντήκοντα σταδίων, εὐφορον πάνυ καὶ καλὸν, ἐνθα καὶ τὸ πεδίον τῆ Κόρη φασὶν ἀνθιζομένη γῆνεσθαι, καὶ ποταμὸς ἐστι Ζυγάκτης, ὃν ὧ ἅρμα θεὸς περῶντος, τὸ ἅρμα τὸ ζυγὸν ἀξαν λέγεσι, καὶ τῷ ποταμῷ γῆνεσθαι τὸ ὄνομα· κατωφερὲς δ' ἐστὶ τὸ πεδίον, ὡς ἐπιδέξιον μὲν εἶναι τοῖς ἄνωθεν ὁρμῶσιν ἀπὸ τῶν Φιλίππων, ἀνάντες δὲ τοῖς ἐξ Ἀμφιπόλεως βιαζομένοις. Φιλίππων δ' ὄυ ἐστὶν ἔτερος λόφος μακρὸς, ὃν Διονύσου λέγεσιν, ὃν ὧ καὶ τὰ χρυσᾶ ἐστὶ τὰ Ἄσυλα καλούμενα· ἀπὸ δὲ Φιλίππων δέκα σταδίους προελθοῦσι δύο εἰσὶν ἄλλοι λόφοι, Φιλίππων μὲν ἀπὼν ὅσον ὀκτωκαίδεκα σταδίους ἀφεστῶτες, ἀλλήλων δὲ ὅσον ὀκτὼ, ὧν οἷς ἑστρατοπέδευσεν, Κάσσιος μὲν ἐπὶ τοῦ πρὸς μεσημβρίαν, Βροῦτος δ' ἐπὶ τῷ Βορείου, καὶ τῶν ἀμφὶ τὸν Νορβανὸν ὑπεχωρησάντων ἔτι πρόσω. Ἀντωνίου τε γὰρ ἐπυνθάνοντο πλησιάζειν, Καίσαρος ὑπολελειμμένου διὰ νόσον ἐν Ἐπιδάμνῳ· καὶ τὸ πεδίον ὧ ἐναγωνίσασθαι καλὸν, καὶ οἱ κρημνοὶ στρατοπεδεύσιμοι· τὰ γὰρ ἑκατέρωθεν αὐτῶν, τῇ μὲν ὧ ἕλη καὶ λιμνας μέχρι τοῦ Στρυμόνος, τῇ δ' ὰ τὰ πρὸς ἀπηλιώτην καὶ ἀνοδοῦσι· τὸ δὲ μέσον τῶν λόφων τὰ ὀκτὼ στάδια, διαβατὸν ὧ ἐς τὴν Ἀσίαν τε καὶ Εὐρώπην, καθάπερ πύλας· καὶ αὐτὰ διετείχισαν ἀπὸ χαράκων ἐς χάρακα, καὶ πύλας ἐν μέσῳ κατέλιπον, ὡς ἐν εἶναι τὰ δύο στρατόπεδα· ὧ δ' καὶ παρ' αὐτὸν ποταμὸς,

Turpilorum: ex occidentali latere campi patent usque Murcinum Drabiscumque oppida & Strymonem fluvium circiter CCCL stadiis, fertiles admodum & amœni: ubi raptam dicunt Proserpinam dum flores legeret: præfluítque amnis Zygastes: in cujus trajectu ajunt Plutonem fregisse currus jugum, & ab eo casu Græcos nomen indidisse fluvio. Est autem declivis ea planities descendentibus à Philippis, acclivis verò ab Amphipoli ascendentibus. Non longè à Philippis abest alter tumulus, quem Bacchi dicunt: in eo sunt aurifodinæ quas Asylum vocant. Inde ad decimum stadium progressis offerunt se alii duo tumuli, distantes à Philippis octodecim stadia, octo verò à se invicem: in quibus castrametati sunt, Cassius in meridiali, Brutus in septentrionali. Nec amplius Norbanum cedentem persecuti sunt: nuntiabatur enim appropinquare Antonium, Cæsare ad Epidamnum relicto propter valetudinem. Ea planities aptissima erat committendo prælio, sicut colles prærupti castris metandis: nam ex altero latere paludes stagnáque habebant usque Strymonem fluvium, ex altero aspreta nullis callibus pervia: medium inter tumulos octo stadiorum spatium, transitus erat Asiam ex Europa petentibus, quasi porta quædam: in eo transversum murum à castris ad castra extruxerunt, relicta porta in medio, ut bina castra unirentur. Præterfluebat

Proserpina ubi rapta.

Zygastes amnis.

Bacchi tumulus.

Aurifodinæ.

651

bat & amniculus, quem Gangam sive Gangitem dicunt: à tergo erat mare, tutam stationem classi, & castris victualia præbiturum. Thasum centesimo stadio distantem habebant pro horreo: triremes ad septuagesimum stadium in portu Neapolitano collocarunt. Hac opportunitate locorum læti castra muniebant.

Ganga amnis

Antonius interim cum exercitu raptim iter faciebat, ut Amphipolim occuparet, sedem belli facturus: & quia munitam à Norbano invenit ut sibi venienti esset receptaculo, gavisus, apparatum in ea reliquit cum una legione præsidiaria, præfectóque Pinario: ipse admodum audenter progressus longè, castra metatus est in plano, direpta ab hoste octo tantùm stadiorum spatio. statímque apparuit quanto potior esset illorum quàm horum castrorum conditio: illi erant in colle, hi in planitie: lignabantur illi è montibus, hi è paluſtribus: illi aquabantur è fluvio, hi è puteis quos mox effoderant: commeatus illi à propinqua Thaso advehebant, hi ab Amphipoli per viam CCCL stadiorum. Videtur tamen necessariò fecisse id Antonius, præoccupatis jam ab hoste collibus, reliqua planitie humili, stagnante interdum aquis fluminis secundum quòd in effossis puteis fontes copiosi aquæ dulcis inveniebantur. Ea audacia quamvis à necessitate profecta, hostes terruit: considerantes statim ex itinere tam pro-

Castra Antonii & Cassii.

ὃν Γάγγαν τινὲς, οἱ δὲ Γαγγίτην λέγουσι, & θαλασσης ὄπισθεν, ἡ δὲ τὰ πρόμετρα & εὔορμισμα ἦν μέλλον ἕξειν. Θάσον μὲν δὴ πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν σταδίων ἔσαν ἀπέχοντα εὔορμισμα δὲ τῆς τριήρεσι. Νεαπόλιν δὲ ἑβδομήκοντα σταδίων. οἱ μὲν δὴ χαίροντες τῷ χωρίῳ, τὰ στρατόπεδα ὠχύρουν.

Ἀντώνιος δὲ ὡδοίει μὲν τὸν στρατὸν μετ' ἐπείξεως, τὴν Ἀμφίπολιν ἐθέλων εἰς τὸ ὑπήκοον ἀμάχης σφᾶς λαβεῖν· ὡς δ' αὐτὴν ὁρᾷ ὠχυρωμένην οἱ μὲν τὸν ποταμὸν Νάρβανον, ἔθηκε, καὶ τὸ στρατόπεδον ἐν αὐτῇ κατέλιπε μιᾶς τέλους, αὐτὸς δὲ Πινάριος ἡγεμὼν αὐτὸς δ' μάλα θρασέως πλησιάσας ἐστρατοπέδευσε σταδίους ὀκτὼ μόνους ἀπὸ τῶν πολεμίων. & εὐθὺς ἡ κατάληψις καὶ τὸ στρατόπεδον ἐλάττωσις τε καὶ πολιορκία. οἱ μὲν δὴ ἔπιον ἐπὶ κρημνοῦ, οἱ δὲ ἐν πεδίῳ, καὶ οἱ μὲν ἐξ λόφου ἀπὸ τῶν ὀρῶν, οἱ δ' ἀπὸ τῶν ἕλους, & ὑδρεύοντο οἱ μὲν ἐκ ποταμοῦ, οἱ δ' ἐκ φρεάτων ἐν αὐτοῖς ὠρυγμένων, τὴν τε ἀγορὰν μὲν ἀπὸ ὀλίγων σταδίων ἐπηγόντο ἐκ Θάσου, οἱ δὲ ἀπὸ πεντήκοντα καὶ τριακοσίων ἐξ Ἀμφιπόλεως· ὥστε μὲν ἐξ ἀνάγκης ὁ Ἀντώνιος ἔπραξε, κρίνων μὲν ἐθνῶν ἐν ἑτέρᾳ, τὸ δ' ἄλλο πεδίον εἶναι ἐπιλοφεῖον ἐκλιμνάζοντα & εἶναι τὰ ποτάμια, πυρὸν δὲ & τὴν πηγὴν ὀρυσσομένων φρεάτων γλυκέα & & ἀναψύλους ὕδατα & εὐπορεῖν τὰ μὲν τόλμημα, ἐκ δὲ ἀπορίας ἐγένετο, κατάπληξιν τοῖς πολεμίοις, ἐγγὺς ὄντα ἐκ ἐνδὺς ἐκ φόβου σὺν κατάφρονήσει παρεῖχε

τοπιδύπεντ⊙· φρουρὰ π ἦλθεν πολλὰ, ϗ πάντα κ̃ᾳ ασουδῶ ὠχυρωμένα τάφροις ⊂ τείχεσι ϗ χαρακώμασιν· ὠχύρωτο δὲ ⊂ οἱ πολέμιοι ὅσα αὐτοῖς ὑπέλιπεν· ὁ δὲ Κάσσι⊙ τῶν ὁρμῶν ⊃ Ἀντωνίου μανιώδη ὄντα ὁρῶν, διεπιμέλετο ὁ ἐπ μόνον αὐτοῖς ἐλιπεν ἐς τὸ ἕλ⊙ ἀπ ⊃ στρατοπέδου λῆμ στενότητα ὑπερφθεῖν, ὡς μηδὲν ἐπ ἀτείχιστον εἶναι, πλὴν κ̃ᾳ πλουρᾶς Βρούτ⊙ μ̃ τὰ ἀπέκρημνα, Κασσίῳ δὲ τὸ ἕλ⊙, ϗ τῷ θαλάσσῃ ἐπὶ τῷ ἑλᾷ, τὰ ᾗ ὑπ μέσῳ πάντα διείληπτ⊙ τάφρῳ καὶ χαράκι ϗ πεζῇ ⊂ πύλαις. ὅπου μ̃ ὠχυρωμένοι αὐτῶν ἑκάτεροι· ϗ ὑπ τοσούτῳ μάχοις ἱππεῦσι ϗ ἀκροβολισμοῖς ἐπειρῶντο ἀλλήλων.

Ὡς δὲ ἐξείργασο πάντα ὅσα ἐπενόουν, ⊂ ὁ Καῖσαρ ἀφίκτο, ὅπου μ̃ ἐβεβαιῶτ⊙ ἐς μάχην, φορείῳ ᾗ ἐπὶ τὰς στιπτείας ⊃ στρατ⊃ ἡμιζωλῶτ⊙, οἱ μ̃ ἀμφὶ τ Καίσαρα εὐθὺς ἐξέπεσσον ἐς μάχην, οἱ δ ἀμφὶ τ Βροῦτον ἀντεξέπεσσον μ̃ ἐπὶ τ ὑψηλοτέρων, ὅ κατῆσσον δέ. ὁ γὰρ ἐγνώκεσαν ἐς τὴν μάχην ἐπειγαζ, τὰς ἀγορᾶς ἐλπίζοντες σπεύσαι τοὺς πολεμίους. ὧν ᾗ τὸ μ̃ πεζὸν ἑκατέρων σύνεαγκιδέκα ὁπλιτῶν τέλη, τοῖς μὲν ἀμφὶ τ Βροῦτον σύδεσιπα τοῖς ἀριθμοῖς, τοῖς δ ἀμφὶ τ Καίσαρα ϗ ἐπλέοναζον ἑκατέρωθεν· ἱππεῖς ᾗ ἄμα τοῖς ἑκατέρωθεν Θρᾳκίοις ἦσαν, Καίσαρι μ̃ ϗ Ἀντωνίῳ μύριοι ⊂ τετρακόσιοι, Βρούτῳ ᾗ καὶ Κασσίῳ δισμύριοι. ὥστε πλήθει μὲν ἀνδρῶν καὶ θρᾴσῃ ϗ ῥώμῃ

pinquo loco caſtra contemptim poſita: quapropter multa caſtella exſtruxerunt, vallóque ac foſſa & muro communierunt, Antonianis quoque quantum res poſtulabat munientibus. At Caſſius videns inſanum impetum Antonii, ſpatium anguſtum inter paludem & ſua caſtra, neglectum prius permuniit, nequid immunitum eſſet, rupibus latus caſtrorum Bruti protegentibus, 652
Caſſianorum verò, palude maríque deinceps: cetera in medio foſſa vallóque & muris ac portis interſepta erant. Hæ fuere munitiones utrorumque in quibus abſolvendis dum occupantur, velitationibus tantùm & equitum excurſionibus utrinque faciebant virtutis periculum.

Ut verò ſuprema operibus manus eſt impoſita, & Cæſar in caſtra pervenit, nondum ad conflictum ſatis validus, lectica ordines circumvectari ſolitus, Cæſariani ſtatim explicarunt aciem. Ex adverſo Brutus ſuos inſtruxit in editiore loco, non deſcendit tamen: non placebat enim prælio decernere, quòd ſperarent hoſtem laboraturum commeatuum inopia. Pariter utrinque undeviginti legiones conſtiterant. ſed in acie Bruti nonnihil ad juſtum numerum deerat, contrà in Cæſariana erant aliquot ſupernumerarii: equitum, annumeratis utrinque Thracum auxiliis, Antonius cum Cæſare habebat XIIIM. Brutus & Caſſius XXM. Itaque multitudine virorum, audacia virtutéque impe-

Copiæ utriuſque exercitus.

ratorum, armis & apparatu pulcherrimum utraque acies spectaculum præbuit: sed otiosæ per multos dies, Cassianis prælium detrectantibus, & difficultate annonæ hostem fatigare cupientibus, quum ipsis omnia suppeterent ex Asia, & ex propinquo per mare subveherentur, hostes in regione infesta laborarent inopia. nam neque negotiatores ex Ægypto sumere quicquam poterant, fame tunc oppressa: neque ex Hispania aut Africa Pompeius, neque ex Italia Murcus & Ænobarbus sinebant commeatus advehi: Macedonia verò Thessaliáque non diu sufficere poterant, quæ tum solæ alebant exercitum.

Brutus & Cassius armis nolunt decernere.

Id non ignorantes Cassiani bellum ducebant: quod Antonius veritus statuit eos ad pugnam cogere: cogitavítque num posset clàm per paludem viam efficere, ut hostibus à tergo commeatus ex Thaso subvectionem intercluderet. Productis igitur rursum in aciem aliquoties signis omnibus, ut videretur adesse totus exercitus, deducta inde parte noctes atque dies aperiebat in palude angustum transitum, detondens arundines & aggerem excitans munitum utrinque macerie ne dilaberetur, profundiora sternens subliciis pontibus per summum silentium: conspectum enim hostibus adimebant arundines relictæ circa transitum. In hoc opus insumptis decem diebus, cohortes expeditas noctu misit; quæ occupatis ulterioni-

Commentum Cæsaris.

653

στρατηγῶν, καὶ ὅπλοις καὶ παρασκευῇ λαμπροτάτῳ ἐκπεπληγμένων παράταξιν ὀφθῆναι, ἄπρακτοι ἐς πολλὰς ἡμέρας, σὺν ἐθέλοντων συμπλέκεσθαι τῷ ἀμφὶ τὸν Βροῦτον, ἀλλὰ τῆς ἀγορᾶς σπανιζόντων τοὺς πολεμίους, αὐτοὶ μὲν ἐκόμιζον τὴν Ἀσίαν χορηγὸν, ἐξ εἰρήνης ὡς πάνυ ἀφ' ἁλὸς θαλάσσης περιζώμενοι, τοῖς δὲ πολεμίοις ἀδὲν οὐ δαψιλὲς ἀδὲ οἰκεῖον· ὅτε γάρ τι δι' ἠπείρου πωρ' Αἰγύπτου λαβεῖν ἐχρῆν ὑπὸ λιμοῦ τῆς χώρας διεφθαρμένης, ὅτε ἐξ Ἰσπανίας ἢ Λιβύης ἀφ' Πομπήϊον, ὅτε ὑπὸ τῆς Ἰταλίας ἀφ' Μάρκου καὶ Δομίτιον· οὐκ ἐῶντος αὐτοῖς ἐμπολᾶν Μακεδονία τε καὶ Θεσσαλία, μόναι σφίσιν τότε χορηγοῦσαι.

Ὧν οἱ μὲν ἀμφὶ τὸν Βροῦτον ὑφυμούμενοι μάλιστα, διετέλουν ἐς Ἀντώνιον αὐτὰ δεδιότες, ἤγουν βιάσεσθαι τοὺς ἄνδρας ἐς μάχην, καὶ ἐπενόησεν ἡ δυνατὸν βάσιμον τὸν ἕλος ἐργάσασθαι λαθών, ἵνα κατόπιν τῶν ἐχθρῶν ἐπ' ἀγνοουμένων γενόμενος, τὴν ἀγορὰν σφῶν ἀφέλοιτο τὴν ἀπὸ τῆς Θάσου κομιζομένην. κατόπιν οὖν αὐτῆς ἐκπεμπε ἐς μάχην τὰ σημεῖα ἅπαντα πάντα, ἵνα ὅλον ἐκπεπλῆχθαι νομίζοιτο, μέρος τινὶ νυκτὸς τι καὶ ἡμέρας ἐκπλεῖν ἐν τῷ ἕλει διόδων στενῶν, κώπαι τε τὰ δοκανα, καὶ χῶμα ἐπῳκοδόμει καὶ λίθους ἐκατέρωθεν, ἵνα μὴ τὸ χῶμα διαπίπτοι, τὰ δὲ βαθέα διεστεύρου καὶ ἐμεφύρου μετὰ πάντα βαθυπάτης· ἀφῆκτο δ' τῷ ὄψος ἔργου τὰς πολεμίους ὁ πίφυκως ἐπὶ δοκαῖς ἀμφὶ τὴν διόδον· δίκα δὲ ἡμέρας ἐργασάμενον ὧδε, ἐσέπεμ-

ψε λε-

ψι λόχους ὁρθρίους νυκτὸς ἄφνω, καὶ τὰ ἐρυμνὰ τῆ ὑπὸ κατέλαβε, καὶ ἐχαράκωσε φρουρία ὁμοῦ πολλά· ὁ δὲ Κάσσι⊙ κατεπλάγη μὲν τὸ ἔργον τὴν ἐπίνοιάν τε καὶ κλοπήν· ἀντεπινοῶν δ' ἀποτμήσας τὰ φρούρια τὸν Ἀντώνιον, διεπείχιζε τὴν αὐτὸς ἐπικάρσιον τὸ ἕλ⊙ ἅπαν, ἀρξάμενον ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου μέχρι τῆ παλαίστης κήπων ὁμοίως καὶ γεφυρῶν, καὶ τὰ χάραγα τοῖς στρώμασιν ἐπιπλέας, καὶ τὴν ὑπὸ Ἀντωνίου γεγενημένην διοδον ἀποφραξόμενον, ἵνα μήτε ἐσδραμεῖν αὐτὸν οἱ ἔνδον ἔτι δυνηθεῖεν, μήτε ἐκεῖν⊙ αὐτοῖς ἐπιβοηθεῖν· τοιοῦτο δ' ὁ Ἀντώνι⊙ ἰδὼν τὸν μισημβρίαν, ὡς εἶχεν αὐτίκα σὺν ὁρμῆ τε καὶ ὀργῆ τὸ στρατὸν τὸ ἰδιον ἐπὶ θάτερα πεπαγμένον ἦλθε ἐπιστρέφων εἰς τὸ διατείχισμα τοῦ Κασσίου, μεταξὺ τοῦ ἕλους τε καὶ στρατοπέδου, σιδηρᾶ φέρων τε κλιμακίδας, ὡς ἐξελὼν αὐτὸ καὶ παρελθόντων εἰς τὸ τοῦ Κασσίου στρατόπεδον· γιγνομένου δ' αὐτῷ τοῦ δρόμου σὺν τόλμη πλαγίου τε καὶ ὄπισθεν ἀνάντες, καὶ αὐτὸ δὴ τὸ μεταξὺ τῶν στρατιῶν διάστημα, καταλήψεσθαι οἱ τοῦ Βρούτου στρατιῶται ἐπὶ τῇ ὕδρει, οὐδὲ μάλα θρασείας αὐτὰς ὄντας σὺν ὅπλοις ἐχθρῶν διαθεόντων, καὶ ἐπιδρομὴν αὐτοῖς αὐλακίλουσι τοῖς τι⊙ οὐ τῶν ἡγεμόνων ἐπιτάγματ⊙, καὶ ἔκτεινον εἴα πλαγίους ἄνδρας ὃς καταλάβοιεν· δεξάμενοι δ' ἅπαξ ἔργου, καὶ τῷ Καισαρ⊙ στρατῷ πεπαγμένῳ μάλιστα καὶ σφᾶς, ἐπιδρομὴν, καὶ σχόντες ἐδίωκον, μέχρι καὶ τὸ στρατόπεδον ἑξείλον, ὃ κρυὸν ὧν Ἀντωνίῳ τε καὶ Καίσαρι, Καίσαρ⊙ αὐτῷ δι' εὐπιτιον ἔνδον ὄντ⊙,

bus locis aliquot natura munitis, multa caſtella vallata perfecerunt eodem tempore. Ad id commentum tam bene diſſimulatum Caſſius obſtupuit, & ut arte artem illuderet, excluſurus ab eis caſtellis Antonium, tranſverſum ſeptum egit per totam paludem à caſtris uſque ad mare, ad imitationem alterius operis continuatis ſubliciis pontibus & aggeribus, interruptáque via quam Antonius fecerat, ut nec qui tranſierant ſe poſſent recipere, nec ſubmitti poſſent eis auxilia. Quod ubi vidit Antonius circa meridiem, ita ut erat, confeſtim cum impetu & ira ſuum exercitum in altero cornu ſtantem vertit ad murum Caſſii, pertinentem à caſtris ad paludem, ferramenta ſecum & ſcalas ferens quaſi hoc expugnato penetraturus ad caſtra Caſſiana. Eos tam inſolenter adverſo clivo tranſverſim per ipſum quod utramque aciem dirimebat ſpatium currentes non tulerunt Bruti milites, ignominioſum rati, ſi viri armati adverſarios impunè præter ora ſua ſinerent evadere: & non exſpectato imperio, tantùm ad unius tribuni mandatum irruentes in eos ex latere, occiderunt quotquot ad manus venere: commiſſóque ſemel prælio, mox ſe verterunt ad oppoſitam ſibi Cæſaris aciem, coactámque terga vertere, perſecuti etiam caſtris potiti ſunt, quæ illi communia fuerunt cum Antonio: Caſare tum abſente propter ſomnium & eam oblatum.

Cæſar abeſt à prælio propter ſomnium.

& eam diem cavente, ut ipse scriptum reliquit in suis commentariis.

Cæsaris Octavii commentarii.

654 Tum Antonius ut vidit cœptum prælium, gavisus est quòd hostem eò compulisset: reverti tamen in campum judicavit sibi inutile, ne convertens aciem turbaret ordines: sed continuato ut occeperat cursu, in adversum clivum evasit contemptis telis supernè volantibus, donec impegit in aciem Cassii, loco se non moventem, & attonitam nec opinata audacia. quam ubi perrupit insigni ausu, septum illud transversum invasit magno impetu, & convulso vallo, fossa oppleta, muro subruto, stationem pro porta oppressit, contemptísque missilibus per portam introsiliit: ceteri per diruta murorum penetraverunt, quidam etiam per stragem cadaverum ascenderunt. & hac omnia tanta celeritate, ut succurrentibus qui in palude operabantur, ipsi jam expugnatis muris occurrerent, & his quoque eodem impetu profligatis compulsísque in paludem, reverterentur jam in ipsa castra Cassii, duntaxat qui cum Antonio per murum irruperant, reliquis extra murum cum hoste confligentibus: castra enim ut firma perpauci custodiebant, quo facilius capta sunt, jámque etiam extra Cassiani vincebantur: & cognito quòd castra sint amissa, turpi fuga dispersi sunt. Atque ita æquo Marte pugnatum est, profligato per Brutum sinistro cornu

Cassiano rum clades & fuga.

Bruti ab altera par.

ἀλλὰ φυλαξαμένῳ τὴν ἡμέραν, ὡς αὐτὸς ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν ἐγραψεν.

Ὁ δὲ Ἀντώνιος ὁρῶν τὸν μάχιμον συνεῤῥωγυῖαν, ἤδη μὲν οὐκ ἀναγκάσας (πάνυ γὰρ ἐπὶ τοῖς κρημνοῖς ἐδιδίει) ἀναστρέφειν δὲ εἰς τὸ πεδίον οὐκ ἐκώλυε, μὴ τὸν φάλαγγα ἀνέλιττων παρῴξειεν, ὡς ἐξαίφνης δ' εἶχεν ὁρμῆς, ἐφέρετο δρόμῳ κῆ ἀνέδωκε, βακτηρίας πολλὰς καὶ χαλεπὰς, μέχρι βιαίου συνέκυρσε τῇ φάλαγγι τῇ Κασσίου τὸν τάξιν τὸν δεδορυφόρων φυλασσουσῃ, ὃ τὸ μιγνύμενον ὡς ἄλογον κατεπλήγνυσι. ῥήξας δ' αὐτῶν τὰς τάξεις, ἐπὶ τὸ χαράκωμα ὥρμησε τὸ μεταξὺ τοῦ τε ἴλεως καὶ τοῦ στρατοπέδου, τὸν τε χάρακα ἀνέστρεψε, καὶ τὸν τάφρον ἐχώννυσι, καὶ τὸ οἰκοδόμημα ὑπορύσσων, καὶ τοῖς ἐν τοῖς πύλαις καταφονεύων, καὶ τὸ ἐπιπίπτοντα σὺν τοῦ τείχους ὑπορρύσσων, ἕως αὐτὸς εἰσῆλατο διὰ τῶν πυλῶν ἔνδον, ἕτεροι δὲ διὰ τῆς ὑπορυχίας εἰσῆλθον, οἱ δὲ καὶ διὰ τῆς πτώσεως ἐπανέβαινον, καὶ πάντες ἐγίγνετο ὀξέως, ὥστε τοὺς τὸ ἕλος ἐργαζομένους ἐπιθορυβῆσαι ὑπολύπων, ἐλόντες ἤδη τὸ χαράκωμα· τρεψάμενοι δὲ καὶ τοῦτοι ὁρμῇ βιαίᾳ, καὶ ἐς τὸ ἕλος κατώσαντες, ἐπανῆσαν ἐς αὐτὸ ἤδη τὸ στρατόπεδον τοῦ Κασσίου μόνοι σὺν τῷ Ἀντωνίῳ, ὅσοι τὸ χαράκωμα ὑπερῆλθον, καὶ ἄλλη πληθὺς ἑκατέρων ἐντὸς ἀλλήλοις μαχόμενοι. τὸ δὲ στρατόπεδον ὡς ἐρημον ὀλίγοι πάμπαν ἐφύλασσον, ὅθεν αὐτῶν εὐμαρῶς ἐκράτησεν ὁ Ἀντώνιος· ἦν δὲ ἐξω τοῦ Κασσίου στρατὸς ἅπασα, καὶ τὴν καταπληξιν ἰδὼν τοῦ στρατοπέδου, διεκπί-

διεσπάσατο κόσμος· καὶ τὸ ἔργον ὧν τέλος ἐκράτησε. Ὅμιλος, Βρούτου τε τοῦ λαοῦ τῶν πολεμίων ἐτέτραπτο, καὶ τὸ στρατόπεδον ἥρηκε, Ἀντώνιός τε Κασσίου κρατῶν, σὺν ἀμηχάνῳ τόλμῃ τὸ στρατόπεδον ἐπόρθει, φόνου τε ἦν ἑκατέρων ποικίλου· κατὰ δὲ μεγέθους πεδίου τε καὶ κονιορτοῦ τοὺς ἀλλήλων ἠγνόουν, μικρὰ ποτὲ ἐπιθέοντο, καὶ τοὺς λοιποὺς ἀνεκάλουν· οἱ δὲ ἐπαύοντο ἀχθοφορίᾳ ἰσχνότητι μᾶλλον ἢ στρατιώτου, καὶ ἤδη ποτὲ ἀλλήλων ἠθάνοντο, ἤδη καθεώρων ἐπεὶ ῥίψαντές γε ὅπλα ἔφευγον οἱ ἕτεροι μέγα ἂν ἐργάσασθαι καὶ τὰ ἑτέρων ἀσπιστικὸν ἂν ἀχθοφοροῦντων. Τὸ δὴ ἀριθμὸν τῶν ἀπολλυόντων εἰκάζουσι, τῶν μὲν ἀμφὶ τὸν Κάσσιον εἰς ἑκατοντάδας σὺν τοῖς παραπίπτουσι πρὸ πυλῶν χιλιάδας, τῶν δ' ἀμφὶ τὸν Καίσαρα διπλασίονα.

Καζσιος ὁ ἐξ οὗ τὸ ἀπατήσματος ἐξέφυγε, καὶ ἀδὲ ἐπελθὼν ἔπ εἶχεν ἐς τὸ στρατόπεδον, ἀνέδραμε ἐς τὸν Φιλίππου λόφον, καὶ τὰ γιγνόμενα ἐφέρετο· ὅπη ἀκριβῶς ὁ αὐτὰ ἀφ' ὑψηλοῦ κονιορτὸν ἀδὲ πάντα ὁρῶν, ἀλλ' ἢ τὸ στρατόπεδον ἑαυτοῦ μόνον ἐλήμμενον, κελεύσαι Πινδάρῳ τῷ ὑπασπιστῇ ὑποσπάσαι οἱ καὶ ἀφαιρεῖσθαι· ἀμελοῦντος δ' ἐπὶ τῷ Πινδάρου, ὑποστὰς τις ἀγγέλων Βροῦτον ἐπὶ θατέρῳ νικᾶν, καὶ τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμίων πορθεῖν· ὁ δὲ τούτῳ μὲν ποσὶν δὲ ἀπεκρίνατο, „ Νικᾷς λέγε αὐτῷ παντελῆ νί„ κην· ἐς δὲ τὸν Πινδάρου ἐπιστραφείς, „ Τί βραδύνεις, ἔφη, τὸ ἐμὲ „ ἀρχαῖς με ἤδη ἀπολύσεις; Πινδάρου δὲ δὴ δεσπότην ὑπέχοντα τῷ σφαγῷ διεχρήσατο· καὶ τοσοῦν hostium & castris captis: diverte victoria. sa parte Antonio post devictos Cassianos incredibili audacia castra quoque vastante, multis utrinque per varios casus occumbentibus. Et quia latis in campis multum pulveris excitatum est, ignorabant alteri de alteris: tandem cognito ubi essent, revocabant socios, illi ad suos recipiebant se, bajulis similiores quàm militibus. Ac ne tum quidem aspectu ullóve sensu dignoscebant se invicem: alioquin alterutri projectis sarcinis, facilè adversarios onustos oppressissent. Desiderata sunt, quantùm conjecturis assequi licuit, Cassianorum octo millia cum servis armigeris, duplo plura in exercitu Cæsaris.

655 Cæsaris & Cassii clades quanta.

Cassius exutus castris, eò reverti non potuit, sed cursu recepit se in Philipporum tumulum, & inde prospectabat quid fieret: quúmque prospectus adimeretur pulvere, nec exactè videbat nec omnia, nisi quòd castra amiserat. Quapropter Pindarum armigerum suum jussit ut sibi percussoris præstaret officium. Dum is cunctatur, accurrit alius quidam nuntians Brutum in altero cornu vincere, & castra hostium diripere. Cui hoc tantùm respondit, Refer ei, me optare illi absolutam victoriam. Tum ad Pindarum versus, quid cessas, inquit, Cur non me ab hac ignominia liberas? simúlque jugulo ferrum excepit. Hæc quidam pro-

Cassius Pindaro armigero suo jugulum præbet.

produnt de morte Cassii. Alii putant eum afferentibus lætum nuntium Bruti equitibus existimantem hostes esse, misisse Titinium qui rem exactè cognosceret: & quum equites ut amicum Cassii recepissent in medium, conclamantes præ gaudio, Cassium qui crederet illum in hostes incidisse, hoc tantùm profatum, Expectavimus dum videremus amicum abripi, secessisse in tentorium cum Pindaro, & Pindarum nusquam visum postea: quamobrem quidam opinantur eum injussum occidisse dominum. Obiit Cassius natali suo die, postquam eventu quo diximus pugnatum est. Titinius morarum pœnas ultronea morte luit.

Titinius.

Pindarus.

Titinii interitus.

Bruti lamenta super Cassii cadavere.

At Brutus supra Cassii cadaver flens, appellabat ultimum Romanorum, intelligi volens, neminem posthac fore virtute similem, accusans simul properationem ejus & temeritatem, & ediverso mactum felicitatis prædicans, qui se curis ac molestiis exemerit, Quæ me, inquit, ducunt ad nescio quem exitum? Tradito deinde amicis cadavere, ut clàm sepeliretur, ne exercitus ex aspectu provocaretur ad lacrymas, ipse cibo ceteráque corporis cura abstinens, pernox constituebat exercitum Cassii. Mane deinde hostibus progressis in aciem, ne pro victis haberentur: mentem eorum intelligens, Sumamus, inquit, arma nos quoque, & pari simulatione cladem tegamus: ut verò instruxit aciem,

656

ἅτως ἀποθανεῖν δοκεῖ Κάσσιος. περὶ ᾧ αὐτὸν οἴοντες, ἀφέμενοι ἐς εὐαγγέλιον ἱππέων Βρούτου, ὑπολαμβάνουσι ἑαυτῶν πολεμίους, πίμπλανται ἀκράτειας εἰσόμβου. Τιτίνιος δ' ὡς ἱππέων ὡς Κασσίου φίλων ἀφιγμένων τε σὺν ἡδονῇ, καὶ ἐπὶ τοῖς ἀλαλαξάντων μεγάλα, τὸν Κάσσιον ὑπόνοιαν ἐς ἐχθροὺς ἐμπεσεῖν Τιτίνιον, τόδε φάναι, Περιμείναμεν φίλον ἁρπαζόμενον ἰδεῖν; καὶ ἐς τέλος σκιῆς ἀποχωρησαι μὴ δι' Πινδάρου, ἐς τὸν Πίνδαρον τὸν ἐν φυλακῇ· διὸ δὴ νομίζεσθαι τινὰς ὑπ' αὐτοκελεύστου ἐργάσασθαι. Κασσίῳ μὲν δὴ τέλος ἦν ἡ βίου τῇ αὐτῇ Κασσίου γενεθλίου ἡμέρᾳ, ὀλίγῳ μάλιστα ἡγνοηθεὶς συμπεσούσης τῇ Τιτίνιον ὡς βραδύνας ταύτῃ τεῖσαι.

Βροῦτον δὲ Κασσίου τὸν νεκρὸν ἐπικλαύσαντα, ἀνακαλεῖ πλοῦτον ἀνδρῶν Ῥωμαίων, ὥστε δὴ τινα τοιόνδε ἐς ὄρθριον ἐσόμβου, τυχεῖν γίας τε αὐτῷ ἐπιπλείας εἰπεῖν, καὶ ἐμανικάζεσθαι ὁμοῦ φρονίδων καὶ ἀνοίας ἀπηλλαγμένου, ἢ Βροῦτον ἐς ποῖον ἄρα τέλος ἰόντα; παραδοὺς δὲ τὸ σῶμα τοῖς φίλοις, ἔνθα λαθραίως ταφῆναι, ἵνα μὴ κωκυδακρυσθῇ τὸ στρατόπεδον ὁρῶντα, αὐτὸς ἀσιτός τε ἐς ἀπηλλαγμένου ἀνὰ τὴν νύκτα πᾶσαν τὸ τοῦ Κασσίου στρατόπεδον κατέσπα. ἅμα δὲ ἡμέρᾳ τὸ πολεμίων τὸ στρατὸν παρατασσόντων ἐς μάχην, ἵνα μὴ δοκεῖν ἡλασσῶσθαι, σωμεν καὶ ,, ἐνθυμήματος, Ὁπλισώμεθα, ,, ἔφη, καὶ ἡμεῖς, ἐς ἀνθυπεκρ- ,, ῆμεν ἐλάσσονα παθεῖν· ὡς δὲ παρεταξεν, οἱ μὲν ἀνεχώρησαν,

ὁ δὲ Βροῦτος ἐπιτωθάσας, ἔφη
„ τοῖς φίλοις, Οἱ μὲν δὴ ἡμᾶς
„ λήθαργοι ἡμᾶς ὡς κεκμηκότας,
„ οὐδὲ ἀπεπειράσατο.

Ἡ δὲ ἡμέρα τῶν μάχῶν ἐν Φιλίπποις συνέβαινεν ἐναι, ἐν τῷ Ἰονίῳ τοιόνδε πάθος ἄλλο ἐγίγνετο μέγα. Δομίτιος Καλβῖνος ἐπὶ ὁλκάδων ἦγεν ὁπλιτῶν δύο τέλη Καίσαρα, καὶ τὸ διώνυμον ἐν αὐτῶν, τὸ Ἄρειον, ὃ ἐπὶ πρώτης ἀλκῆς ὠνόμαζον· ἦγε δὲ καὶ στρατηγίδα σπείραν ἐς διακοσίους ἄνδρας, ἱππέων τε ἴλας τέσσαρας, καὶ ἑτέρων πλήθος ἐπειλεγμένον, καὶ τριήρεις αὐτοῖς περιέπεμπον ὀλίγας. Μύρκος δ' αὐτοῖς καὶ Ἀλλοβάριος ἑκατὸν καὶ τριάκοντα μακρῶν ὑπολύτων, καὶ αὐτὰς αἱ ὁλκάδες ἴσιαι μὲν αἱ πρῶται διέφυγον ὀλίγας, αἱ λοιπαὶ δὲ χαλάσαντος ἄφνω τοῦ πνεύματος, ἐν γαλήνῃ σταθερᾷ καὶ τὸ πέλαγος ἐλαύνοντο, ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἐκδιδόμεναι τοῖς πολεμίοις· ἐνέβαλον γὰρ ἀδεῶς ἐκάστοις καὶ ἀνερρήγνυον, οὐδὲ αἱ περαπέμπουσαι σφᾶς τριήρεις ἐπικουρεῖν ἐδυνάντο διὰ τὴν ὀλιγότητα κυκλούμεναι· ἔρμα δὲ ὧν τὸ κινδυνεύοντων πολλὰ καὶ ποικίλα, ὁτὲ μὲν τὰ πλοῖα συναγόντων ἀπὸ κώλων ἀτρεμῆ καὶ κοντοῖς ἀρμόζοντων ἐς ἄλληλα, ἵνα μὴ διεκπλεῖν αὐτὰ ἔχοιεν οἱ πολέμιοι· ὁτὲ δὲ τάπερ κρατήσαν, ὁ μὲν Μύρκος αὐτοῖς ἐπέβαλλε πυρὸς θυμάλῃ πυρός, οἱ δὲ τοὺς συνδεσμοὺς ἀνέλυον ὀξέως, καὶ ἀπέφευγον ἀλλήλων διὰ τὸ πῦρ, αὖθίς τε ἐγίγνοντο παῖς τριήρεσιν ἐς πλάτος καὶ ἐμβολὴν ἕτοιμοι. ἀγανακτοῦντες δὲ οἱ ἄνδρες καὶ μάλιστα αὐτῶν οἱ Ἄρειοι, ὅτι κρείσσους ὄντες ἀλκῇ, δι' ἀπραξίας ἀπώλ-

hostes retrocesserunt. Brutus ad amicos sic in eos cavillatus est, Isti qui nos ut sessos provocant, armis experiri nolunt.

Ceterùm qua die in campis Philippicis pugnatum est, etiam in Ionio mari casus memorabilis accidit. Domitius Calvinus onerariis navibus vehebat duas legiones ad Cæsarem, quarum altera ob virutem Martiæ cognomine honestata fuerat: vehebat etiam cohortem prætorianorum duorum millium, & quatuor alas equitum, aliámque selectam multitudinem, paucis triremibus deducentibus. His Murcus & Ænobarbus obviam fuit cum centum triginta longis navibus. Eas primùm onerariæ paucæ velis plenis effugerunt, reliquæ repentè vento vim remittente, in tranquillo mari errabant, divinitus hosti traditæ. Invadebant enim intrepidè singulas & perrumpebant: nec à prosequentibus triremibus ullum erat auxilium, quòd propter paucitatem circumvenirentur. In hoc prælio varii conatus fuere periclitantium, dum celeriter naves conjungunt contis ac funibus ne hostis perrumperet. quod quum succederet, Murcus immittebat eis ignita jacula, & illi pari celeritate solvebant vincula, & diffugiebant metu incendii, atque ita rursùm exponebant se rostrorum ictibus, aut circumveniebantur. Ibi indignati milites, præsertim Martii, quòd quum præstarent robore, inulti perirent,

alii

alii seipsos interficiebant, non expectato incendio: alii triremes hostium insilientes, multa faciebant ac ferebant fortiter: naves quoque semiustulatæ diu jactabantur onustæ vectoribus, aliis igne, aliis fame sitique pereuntibus. quidam antennis aut tabulis hærentes in scopulos aut deserta littora ejecti sunt: nonnulli horum ex insperato servati fuerunt, qui & ad quintam diem perdurarunt, picem interim lingentes, aut vela funésve mandentes, donec undis ad terram appellerentur. Multi deditionem fecerunt, quum non possent tot malis resistere. In his fuerunt triremes XVII quarum milites ad Murci sacramentum transierunt. Calvinus dux earum cum sua nave Brundisium quinta die rediit, periisse creditus. Idque in Philippensis pugnæ diem incidit, sive naufragium dicendum est, sive navale prælium: fuitque res miraculo, postquam compertum est ita fortunæ visum, ut certamen utrunque in eundem temporis articulum competeret.

Clades navalis Cæsaris in Ionio mari sub Domitio Calvino.

657

Brutus autem advocata concione militum, sic eos allocutus est, HESTERNO prælio commilitiones nulla in re non superiores hostibus fuimus: nam

Bruti oratio ad exercitum.

λωντο, οἱ μὲν αὐτὸ τὸ πυρὶ ἑαυτοὺς ἀνῄρουν, οἱ δ' ἐς τὰς τριήρεις τῶν πολεμίων ἁλλόμενοι, πολλὰ μὲν ἔδρων, πολὺ δ' ἔπασχον· νῆές τε ἡμιφλεκτοι μέχρι πολλοῦ φερόμεναι ἀνθρώπους ἔχουσαι, τὰς μὲν ὑπὸ τοῦ πυρὸς, τὰς δ' ὑπὸ λιμοῦ καὶ δίψης διαπνεομένους· οἱ δὲ κατὰ ἱστία καὶ σανίδων ἐχόμενοι, ἐς πέτρας ἢ αὐτὰς ἐξεφέροντο ἐρήμους, καὶ ἔστιν αὐτῶν οἳ καὶ ἐσωθέντες ὑπὸ πελαλόγου· πολὺ δ' ἦν ὃ καὶ τοὺς πολεμίους ἑαυτοῦ ἐπέτρεπεν ὁρᾶν τὰ συμφορῶν κατάμεστον· ἐπέτρεψαν δὲ καὶ τελέως ἐπιγνώσεσθαι· καὶ τὰς μὲν ἄνθρας οἱ ἐκ Μύρκου ἐς αὐτὰς μεταπεμψάμενοι, ὁ στρατηγὸς αὐτῶν Καλουΐνος ἐπὶ τὰ αὐτὰ νεὼς ἐπανῆλθεν ἐς τὸ Βρεντέσιον ἡμέρᾳ πέμπτῃ, δόξας ἀπολέσθαι. τοιοῦτο μὲ δὴ πάθος τὸ αὐτὸ ἡμέρᾳ τῇ αὐτῇ Φιλίπποις μάχῃ τὸ Ἰόνιον ἐπεγήγετο, εἴτε ναυμαχίαν ὀνομάσαι χρὴ, εἴτε ναυμαχίαν ὀνομάσαι χρὴ, ἐξέπληξε τὸ συγκυρῆσαι τὸ ἔργον ὕστερον ἐπιγνωσθέν.

Ὁ δὲ Βροῦτος τὸν στρατὸν ἐς ἐκκλησίαν συνεκαλεῖτο, ἔλεξεν ὧδε,

„ ΟΥ̓ΔΕ῾Ν ἐστιν, ὦ συστρατιῶται, πρὸς τὸ ἐχθὲς ἀγῶνα, ὃν ᾧ μὴ κρείσσους ἐγενέσθε τῶν πολεμίων.

„ τὸ τε

ΟΥ̓ΔΕ῾Ν ἐστιν, ὦ συστρατιῶται, πρὸς τὸ ἐχθὲς ἀγῶνα, ὃν ᾧ μὴ κρείσσους ἐγενέσθε τῶν πολεμίων.] Initio hujus orationis videri cuipiam possit P. Candidus aliam sequi lectionem quàm Gelenius: eandem tamen sequitur, sed impingit ad quendam lapidem, ad quem & Gelenium in aliis quibusdam hujus scriptoris locis impingentem videre est. Ita enim ille (Candidus inquam) hoc initium vertit, *Nullum est præter hesternum prælium, commilitones, in quo non potiores hostibus vestris extiteritis.* At vero alter interpres ita, plane

» τ' τε ἡδ μάχης ἤρξατε ὡς θύ-
» μως, εἰ καὶ χωρὶς παρῆγγέλ-
» ματο, καὶ τὸ πέμπτον τέλος
» ὃ ἐλείπομεν αὐτοῖς ὂν ἐπεπό-
» σθη τὸ κέρας, διεφθείραμέν τε ἅ-
» παν, καὶ τὰς ἐπιπεπτωμένας αὐ-
» τῶν μέχρι τε στρατοπέδου, καὶ
» τὸ στρατοπέδον αὐτὸ εἵλετε ὡς
» πρῶτον. καὶ διηρπάσατε, ὡς ὡς οὐ-
» χὶ τῶδε ὡδὶ πολὺ τ' ἐπὶ τὸ
» λαῷ βλάβης ἡμῶν· δυνηθέντες
» δ' ἂν ὅλον ἐργάσασθαι τὸ ἔργον,
» ἁρπάσαι μᾶλλον εἰλεσθε, ἢ κτη-
» σειν τὰς ὑσσωμένας· οἱ δὲ πλεο-
» νεκτοῦντες ὑμῶν τὰς πολεμίους παρο-
» δόντες, ἐπὶ τὰ τῶν πολεμίων
» ὤρμων· καὶ σὺ τῶδε αὖ πάλιν οἱ
» μὲν διηρπασαν δύο τ' ἡμετέρων
» στρατοπέδων ὄντων τὸ ἕτερον, ἡ
» μεῖς δ' οἰκείων ἅπαντα ἐχόμεν,
» ὡς καὶ τῶδε τὴν ἐπίκτησιν τ' βλά-
» βης διπλασίονα εἶ. καὶ πρὸ μὲν σὺν
» τῇ μάχῃ πλεονεκτήμασι τοσοῦτο
» ὅσον δ' ἕτερα πεφύκαμεν αὐτῶν, ἐ-
» χθὲς καὶ τῶδε τ' αἰχμαλώτων μαν-
» θάνειν, ὡς τε ἀπορίας σίτου, καὶ ἐπιλιμώσεως αὐλῆς, καὶ κρημνῶν κακοπαθῶς,

& pugnam incepistis alacriter, quamvis injussi, & quartam legionem, propter opinionem virtutis in opposito cornu locatam, totam concidistis, aliósque deinceps usque castra, quæ & ipsa capta diripuistis: ut hæc victoria longè præponderet damno in sinistro cornu accepto. quam quum possetis parare in solidum, res hostium diripere maluistis quàm victos delere: nam plerique vestrûm præteritis hostibus in eorum bona fecerunt impetum: & hic quoque nobis prævalentibus, illi ex nostris castris binis ceperunt altera, nos universa illorum occupavimus: atque ita duplo major eorum jactura fuit. Hactenus quantùm ad prælium attinet potiores sumus: de cetero quantùm præpolleamus, potestis ex captivis discere, de inopia caritatéque annonæ, de laboriosa compor-

tatione

planè contrario sensu, *Hesterno prælio, commilitones, nulla in re non superiores hostibus fuimus.* Candidum in errorem impulit præpositio παρά. hanc enim putavit sonare *præter*, quum alium usum habeat (sicut & in aliis quibusdam hujus scriptoris locis) & hæc παρὰ τ' ἐχθὲς ἀγῶνα, idem sonent quòd ista, σὺν τῷ ἐχθὲς ἀγῶνι. Sic autem debere illam particulam accipi, ostendunt quæ subjunguntur. Adde quòd, ut alterum illum usum (magis alioqui frequentem) habere dici posset, non οὐδὲν sed οὐδὲν legi oportuisset. Præterea μὴ κρείσσους Gelen vertit, *superiores hostibus fuimus*, tanquam legisset ἐγενόμεθα, non ἐγενέσθε: sed per imprudentiam scripsisse arbitror *fuimus* pro *fuistis*: quum & ipse statim post, *incepistis*, non *incepimus*, scripserit.

Ὡς καὶ τῶδε τῶν ἐπίκτησιν τ' βλάβης διπλασίονα εἶ.] Pro his verbis habet Gelenii interpretatio, *atque ita duplo major eorum jactura fuit.* Candidi autem est hæc, *ita ut calamitatis hujus acceptio in duplo nobis constet.* Neuter autem animadvertit, τῶν ἐπίκτησιν non jungi cum βλάβης, sed contrà illi opponi: hoc sensu, *ita ut hac etiam in re acquisitio nostra duplo major sit quàm damnum quod passi sumus.* Aliquid tale dictum à Bruto & paulo ante fuit, illis verbis, ὡς οὐχὶ τῶδε παρὰ πολὺ τ' ἐπὶ τῷ λαῷ βλάβης ἡμῖν.

Η' μεῖς

tatione & penè defectu commeatuum: nam neque è Sicilia, Sardinia, Africa, Hiſpaniáque eis petere licet per Pompeium, Murcum, Ænobarbumque claſſe CCLX navium mare illud intercludentes: & Macedoniam exhauſerunt jam: ſola nunc alit eos Theſſalia, quam uſque quò ſuffecturam putatis? Ergo quum eos ad pugnam properare videritis, exagitatos à fame putate præſentem mortem appetere. Nobis ediverſo curandum eſt, ut eos fame oppugnemus, quò debiliores & afflictiores invadamus quum opus fuerit, nec alacriores ſimus quàm tempus poſtulat. Quòd ſi quis hoc conſilium cunctantium magis quàm properantium putat per imperitiam, conſideret mare quod à tergo nobis commoditates omnes alimentáque ſuppeditans, occaſionem præbet aſſequendæ victoriæ ſine periculo, modò patienter & æquo animo feratis inſultantes &

658

,, ἢ πεῤ ὀλίγον ἤδη σαφῶς ἐπι-
,, λείψεως· ἅτε γὰρ ὂν Σικελίας
,, ἢ Σαρδόνος ἢ Λιβύης ἢ Ἑσπερί-
,, ἐστιν αὐτοῖς λαβεῖν διὰ Πομπηίου
,, Μάρκου τε Ἀλλοβάρβου, ναυ-
,, σὶν ἐξηκοντα τε διαφορίας λιμ-
,, κλείοντας αὐτοῖς τὸ πέλαγος
,, Μακεδονίαν τε ἐξαναλώκατε ἤ-
,, δη, καὶ οὐ μόνης ἄρτι Θετ-
,, λίας ἔχουσιν, ἢ ἐς ὁσον αὐτοῖς
,, ἔτι ἀρκέσει; ὅταν οὖν αὐτοὺς ἰ-
,, πειγομένους ἐς μάχλω μόλυτε
,, ἴδητε, τότε ἡγεῖσθε διακειμέν-
,, ὑπὸ λιμοῦ, τὸ οὐ χρὴ ἡκατ-
,, αἰρεῖσθε· ἡμεῖς δ' ἀντιμηχαν-
,, σώμεθα αὐτοῖς τὸν λιμὸν ἡμῶν
,, πολεμεῖν, ἵν' ἀσθενεστέρους ἐ
,, τετιμμένους εὐτυχιμὸν ὅτε χρὴ
,, μηδ' ὀκφερώμεθα ταῖς ἀσθ-
,, μίαις ἀλλὰ καιρὸν, μηδὲ βρα-
,, δυτῆτά τις ἡγεῖσθω τῶν ἡμε-
,, ρίαν, ἢ ταχυτῆτα, * ἐς τὸ
,, ὀπίσω θάλασσαν ἀφορῶν, ἢ π-
,, σεύτας ἡμῖν ὑπηρεσίας ἐ τρ-
,, φὰς ἐπιπέμπουσα, ὀλίγῳ ἀ-
,, κινδυνῶς νίκης ἐπιτυχεῖν, ἢ ἰ-
,, πορῆτε ἐ μὴ ἀδοξῆτε, εἰ πρ-
,, παίζοντα

Ἡμεῖς δ' ἀντιμηχανησώμεθα αὐτοῖς τὸ λιμὸν ἡμῶν πολεμεῖν.] Loci hujus ſenſum melius expreſſit Candidus quàm Gelenius: & ita quidem ut non ſolùm bona Candidi interpretatio (quod rara avis eſt) ſed optima hoc dici in loco poſſit: dummodo auxilium ei ferat emendatio particulæ non: quæ mutanda eſt in *nos*. Poſtea enim pro his, ἡμεῖς δ' ἀντιμηχανησώμεθα αὐτοῖς, (nam interpungendum eſt poſt hunc dativum) τὸ λιμὸν ἡμῶν πολεμεῖν, habebimus iſta Candidi, *Nos contrà ut fames pro nobis in eos militet, omnino ſtudeamus*. Optimam interpretationem hanc eſſe dixi, ad illa præſertim verba reſpiciens, τὸ λιμὸν ἡμῶν πολεμεῖν. nam ad verbum ἀντιμηχανησώμεθα quod attinet, poſſit quis illud verbis magis ſignificantibus & eandem metaphoram habentibus exprimere.

Μηδὲ βραδυτῆτά τις ἡγείσθω τὸ ἐμπειρίαν, ἢ ταχυτῆτα] Non hæc, quæ habemus, ſed iſta ſcripſiſſe Appianum arbitror, μηδὲ βραδυτῆτα τις ἡγείσθω τὸ ἀπειρίαν, ἢ ταχυτῆτα τῶν ἐμπειρίαν. (ſed pro ἢ ταχυτῆτα magis placeret καὶ ταχυτῆτα) His autem aptè, meo quidem judicio, ſubjungentur illa, ἐς τὸ ὀπίσω θάλασσαν ἀφορῶν, &c.

Ἢν ὑποδῶντε καὶ μὴ ἀδοξῆτε, εἰ πρεπαίζοντα ἡμῖν καὶ πρεπαλεῖτε ἐκ ἀμι-

,, παίζοντες ἡμῖν καὶ προσκαλοιῶν-
,, ται σὺν ἀμελοῦντες ὄντες, ὡς δεί-
,, δειξε τὸ ἐχθὲς ἔργον, ἀλλὰ ἕτε-
,, ρον δέον ἰώμεθα· τῶν γὰρ φό-
,, βων, ἧς νῦν ὑμᾶς ἀξιῶ κρα-
,, τεῖν, ἀπόρθητα δύνασθε ὅπου αὐ-
,, τῶν μάλ' ἐγὼ σφῶν ὑμῖν τὰ νικητή-
,, ρια, σύνεγγυς μάλ', ὅπου οἱ θεοὶ
,, κελεύσουσι, ἐπὶ σύνεγγυς τοῖς ἐμ-
,, οῖς ἀφαλύσομαι, νῦν γὰρ τὰ ἐ-
,, χθὲς ἀρέστης, ἀνὰ χιλίας ἑκάστῳ
,, σταπωτὴν δραχμὰς ἐπιδιδόμι, καὶ
,, τοῖς ἡγεμόσιν ὑμῶν ἀναλόγως. Ὁ
,, μὲν ὕστερος εἶπε, καὶ αὐτίκα διεμέ-
,, τρει τῶν δωρεὰν καὶ τέλη· δοκεῖ δὲ
,, τοῖ, καὶ Λακεδαίμονα καὶ Θεσσαλο-
,, νίκην εἰς ἀφαρπαγὴν αὐτοῖς δώσειν
,, ὑπηρέτας.

provocantes, non quòd virtute præpolleant, ut declaravit hesternum certamen, sed ut diverso timori afferant remedium. Ceterùm istam alacritatem, quam nunc vos volo continere, abundè præstate quando postulabimus. Ego vobis victoriæ præmium ex aliè, ubi diis visum fuerit, post omnino profligatos hostes persolvam: nunc ad fortem operam heri navatam, denuo millenos H. S. accipieris à me singuli: ordines ducentibus pro portione numerabitur. Hæc locutus continuò donativum legionatim distribuit. & ut quibusdam libuit monumentis prodere, Lacedæmonem & Thessalonicam diripiendas eis se concessurum est pollicitus.

Lacedæmonem & Thessalonicam Brutus diripiendas suo exercitui se daturum pollicetur.

Ὁ δὲ Καῖσαρ καὶ ὁ Ἀντώνιος εἰδότες ἃ μαχούμενον ἐκίνησε τὸν Βροῦτον, τοὺς ἰδίους στρατιώτας, καὶ ὁ Ἀντώνιος ἔλεξε, Τὸ ἐχθὲς ἔργον, ὦ ἄνδρες, τοῖς μὲ λόγοις εἶδα ὀ-
,, πτ' οἱ πολέμιοι μεμίζοντες ὡς
,, διωξάντες τινὰς ἡμῶν, καὶ τὸ στρα-
,, τόπεδον ἁρπάσαντες, ἔργῳ δ' ἐ-
,, πιδείξασιν ἅπαν ὑμέτερον· ὑπα-
,, ρχοῦσα γὰρ ὑμῖν οὔτε ἄνεμον
,, οὔτε πεῖσις ἐπισσυρὶς ἑκόντας αὐτὸς
,, ἐς μάχλιν ἄξειν· σαφεστάτη πί-
,, στις ἐστὶ τὸ ἐχθὲς ἥσσης καὶ φόβος,
,, ὅπερ ὥσπερ ἐν τοῖς γυμνικοῖς
,, ἀφιστῶντες ἑαυτοὺς ἀγῶνος οἱ ἐλάττο-

At Cæsar & Antonius intelligentes Brutum non pugnaturum nisi coactum, concionem advocarunt. Tum Antonius ita locutus est, HESTERNAM victoriam, milites, quamvis hostis (ut mihi compertum est) ex parte sibi verbis vindicat, quasi fusa nostrarum copiarum parte, castrisque direptis: re tamen fatebitur vestram esse integram. Polliceor enim vobis, nec cras, nec sequentibus diebus sponte prodituros in aciem: id quod certissimum argumentum est, heri victos adhuc pavere: & sicut athletæ faciunt, confiteri se inferiores vel

Antonii oratio ad exercitum.

καὶ ἀμελοῦντες ὄντες.] Scribe προσπαίζοντες. id est, *nobis illudentes etiam provocant*. Videtur autem μὴ ἀδοξεῖν δοκῆτε dici pro μὴ ἀδοξεῖν δοκῆτε, vel μὴ ἡσσᾶσθαι. Nisi alium quempiam novum usum habere hoc verbum putandum est.

Σαφεστάτη πίστις ἐστὶ τὸ ἐχθὲς ἥσσης καὶ φόβος.] Scribendum puto, ὃ σαφεστάτη πίστις. vel, ὅπερ σαφ. aut etiam, τοῦτο δὲ σαφ.

Ἀλλὰ

vel ob hoc ipsum, quòd jam abstinent à certamine. Non enim ideo tam magnum collegerunt exercitum ut interfecto aditu degant in Thracia: sed quem murum vobis venientibus objecerunt præ timore, intra eum se clade hesterna perculsi continent: quæ imperatorum alterum
659 ætate majorem & usu peritiorem desperatione coegit necem sibi conscire: quod & ipsum maximum est cladis indicium. Ergo si nobis provocantibus in æquum locum non descenderint, maluerintque in rupibus fiduciam collocare, quàm in manibus: tum verò ut Romanos decet, colligite robur, quemadmodum heri feciftis, turpe putantes cedere territis, abstinere à segnibus, & minoris arma vestra quàm illorum munimenta æstimare. Nam ne nostrum quidem propositum est in campis perpetuò vincere, & morantes cuncta deficient: imò qui sapiunt, bellum absolvunt celeriter, pace fruuntur quàm possunt diutissimè. Igitur opportunitates rerum gerendarum nos providebimus, quos heri non pœnitendos ardoris & conatus duces habuistis: vos con-

„ ἐλάττονες· ὁ γὰρ ἐς τοῦτ' κρ-
„ τὸν ἥγειρεν τοσοῦδε, ἵνα τ' θω-
„ κῶν ἐρημίαν οἰκῶσι βιατέχνα-
„ τες, ἀλλὰ κ' αὐτῶ διατίχισ-
„ μᾶ ἔτ' ἀφοσίοντων ὑμῶν ἀ-
„ δ', ἐλθόντων ἢ ἐνοικοῦσι ἀ-
„ τῶ ἐχθὲς ἧσται· ἐφ' ᾗ κ' τ-
„ τρατηγῶν ὁ πρεσβύτερος π-
„ ἐμπειρότερ' πάντα ἀπηνώ-
„ ἑαυτὸν διεχρήσατο· ὃ καὶ κὶ-
„ μέγιστ' συμφορᾶς ἐστιν ἀπόδειξ
„ ὅταν οὐκ ἐμῶν αὐτοὺς ἀφεμέ-
„ μᾶρων μὴ δεχώντας, μηδὲ ἐφ-
„ θαίνωσιν ἀπὸ τ' ὄρων, ἀλλ' ἐ-
„ π τ' χειρῶν πιστοῦσι τῆς κα-
„ μενοῖς· τότε μοι βαρβαρικῶς ἐ-
„ μεῖς, ὦ ἄνδρες Ῥωμαῖοι, πα-
„ αναγκάσατε αὐτὸς αὖθις, ἐ-
„ πὲρ ἐχθὲς ἐναγκάσατε, ἀ-
„ χρὸν ἡγούμενοι δεδιότα ἐλα-
„ σσῶς, κ' ὀκνοῦντων ἀπιμᾶ,
„ Ἐ τειχῶν ἀνδρες ὄντες ἀδύνα-
„ ρροι γοῦς· ὁ γὰρ ἡγεμὼν κ'
„ ἡμεῖς ἐν πεδίῳ βιάσοντες, ἐ-
„ ἐπ βραδύνουσιν ἀδίκ' αὐτομάτ-
„ ἀλλὰ δεῖ τοῖς εὖ φρονοῦσι πρ-
„ μᾶρ πολέμους ὀξεῖς, τῶ ᾗ ἐ-
„ ῥώμῃ ἐπὶ μήκιστον εἶναι. τοῦ μ-
„ οὕτω καιροὺς Ἐ τὰ ἐς τοῦτ' ὠφ-
„ ἐπιμηχανησόμεθα ἡμεῖς, ἐ μεμ-
„ πρὶ Ἐ τ' ἐχθὲς ὁρμᾶς π' ἐμ-
„ χαῖς ὑμῖν ἡγεμόνι τῶ σ' ἐ-
„ ρετῶ ὑμεῖς ὅταν αὐτῶδι, ἀπ-
„ δίδω

Ἀλλὰ καὶ αὐτῶ διατείχισιν μᾶ ἔτ' ἀφοσίοντων ὑμῶν διὰ δ'.] Alii referri non potest αὐτῶ quàm ad ἐπιμίαν. quam tamen hîc de illis putare dici, absurdum fuerit. Videndum igitur (donec alia cuipiam emendatio aptior in mentem veniat) annon scribi possit αὐτοὺς διατείχισιν. Sed de verbo ἐνοικοῦσι, quod sequitur, quid dicendum erit? quid cum eo subaudiri poterit? meritò quis opponet. Is à me hoc responsum feret. Quidni hæc, ἐκτὸς τῆς διατειχίσματος, ex illo διατείχισιν sumpta, subaudientur?

Τοὺς μᾶν οὖν καιροὺς καὶ τὰ ἐς τοῦτον ἔργα, ὅπως μηχανησόμεθα ἡμεῖς.] Non dubito quin scribendum sit τούτους, quod referatur ad καιρούς.

Τῶ

» δίδοτε τοῖς στρατηγοῖς, μηδὲ ἀ-
» χθεσθε τῶ ἐχθρῶ ἁρπαγῆς μηδ'
» ἐπ' ὀλίγον· ἃ γὰρ ἐν οἷς ἔχομεν
» ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀλλ' ἐν τῇ κρα-
» τεῖν τῆς δυνάμεσιν, ὃ μὴ τὰ ἐ-
» χθὲς ἁφαιρεθέντα, ἔτι ὄντα περ-
» ἐν τοῖς πολεμίοις σῶα, μὴ τὰ
» πολίσματα αὐτὰ ἐπ' οἰκείοις κρα-
» τοῦσιν ἡμῖν ἀποδῶσ. μὴ εἰ ἐπι-
» γόμεθα αὐτὰ λαβεῖν, ἐπειγώ-
» μεθα ἐπὶ τῶ μάχῃ· ἱκανὰ γ'
» ἐ ἐχθὲς ἀντειλήφαμεν αὐτῶν,
» ἐ τ' ἡμετέρων ἴσως ἱκανώτερα·
» οἱ μὲν γὰρ ἐκ τῆς Ἀσίας πάν-
» ὅσα ἐδιάσωσαν μὴ ἤρπασαν ἐπή-
» γοντο· ὑμεῖς δ' ὡς ἐκ πατρί-
» δ' ἰόντες, τὰ μὲν δανειλέσθε
» ἐφ' οἴκοι ὑπολιπεῖσθε, τὰ δ' ἀ-
» ναγκαῖα μόνα ἐπήγεσθε· εἰ δέ
» τι ἐ δανειλεῖς ἔω, ἡμέτερα ἔω
» τ' στρατηγῶν, οἳ πάντα ἐσμὲν ὑ-
» πὲρ τ' ὑμετέρας νίκης ἐπιδιδό-
» ναι εὐθύμως. μὴ τ' τοιαύτης δ'
» ὅμως ζημίας ὑμῖν ἕνεκα ἐπιδώ-
» σομεν νικητήρια, δραχμὰς ἑκά-
» στῳ στρατιώτῃ πεντακισχιλίας, λο-
» χαγῷ δ' πεντάκι τοσαύτας, χι-
» λιάρχῃ δὲ τὸ διπλάσιον ἑ λο-
» χαγοῦ.

Τοιαῦτα εἰπὼν, τ' ἐπιοῦσης πάλι ἐξέπεμπε, μὴ ἀ κατόντων ἀεὶ τ' πολεμίων, ὁ μὲν Ἀντωνι ἐθαρρύθμιζ, ἐ ἐξέπεμπεν αἰεί· ὁ δ' Βρού-τ ἑ στρατὸ τὸ μὲ εἶχε σωτηρίαν μένον, μὴ ἀναγκασθεὶη μάχεσθ, τὰ δ' πὰς ὁδοὺς τ' κωμῶν τ' ἀναγκαίων διελάμβανε· λόφ δὲ ὧ ἀγχοτάτω ἑ Κασσίου στρατόπεδα, δυσχερὲς μὲ ὑπὸ ἐχθρῶν καταληφθῆναι, ἀφ' τῶν ἐγγυτάτω ἐστοξεύεσθ δυνάμενον· ὁ δ' Κάσσι ἀυτὸν ὅμως ἐφῆκε, μὴ ἐ τ' δόξαν ἐπι-

trà, quoties imperatores postulaverint, virtutem exerite, rapinam hesternam nihili faciendo. Non enim in his quæ habemus sitæ sunt nostræ divitiæ, sed in victoria: quæ res nostras apud hostem adhuc incolumes, præda cumulatas restituet. eas si festinamus recipere, festinemus ad prælium, quamvis jàm heri satis multa recepimus, fortasse plura quàm amisimus: nam illi quicquid ex Asia rapuerunt secum ferebant: vos è patria discedentes relictis pretiosioribus, necessaria tantùm assumpsistis. quòd si quid lautius fuit, nostrum fuit imperatorum, qui parati sumus omnia pro victoria vestra impendere: nec obstabit ea jactura quominus addatur vobis denuo victoriæ præmium, in milites singulos quinquies millenni sestertii, centurioni quintuplum, tribuno duplum ejus quod accipit centurio.

In hanc sententiam locutus, postridie rursùm eos produxit in aciem: quúmque hostis non descenderet, Antonius id molestè ferebat, nec destitit producere: Brutus verò copias suas partim instructas habebat, ne cogeretur invitus pugnare: partim per viam qua commeatus afferebantur, certis intervallis disposuerat præsidio. Erat tumulus proxi- 660
mus castris Cassii, quem occupare hosti fuit difficile, quia sagittis è castris infestari poterat: ei tamen Cassius imposuit præsidium, nequis audacior eum in-

vaderet. Hunc à Bruto derelictum Cæsariani occuparunt noctu quatuor legionibus, cratibus protecti ac coriis ad arcenda missilia: quo occupato aliæ decem legiones transmoverunt castra versus mare quinque stadia: inde porro quatuor stadiorum intervallo duæ metatæ sunt, hoc modò extensuræ se usque mare, cogitantes aut per littus, aut per paludes, aut quomodocunque perrumpere, & intercludere commeatus hostium. Huic consilio Brutus occurrit tum aliis artibus, tum castellis ex adverso hostilium castrorum oppositis. At Cæsariani moras ferre non poterant, fame jam manifestè

Fames in castris Cæsaris & Antonii.

pressi, quæ indies crescens metum augebat: nam nec è Thessalia satis eis subvehebatur, nec è mari quicquam sperabant, classibus hostium toto mari vagantibus: quin & navalis in Ionio mari pugnæ eventus ad utrumque exercitum jam perlatus timorem auxerat, appetente hyeme quoque molesta in planitie cœnosa manentibus. Huic necessitati ut provideretur, una legio missa est in Achaiam, ut quicquid nanciscereturet collectum festinè ad exercitum mitteret. Instante verò tanto periculo anxii, quum nihil proficerent aliis artibus, & frustra æquo loco ostentarent aciem, subierunt cum clamore munitionem hostium, Brutum provocantes ad pugnam cavillis & convitiis, parati non tam oppugnare quàm

πολεμήσαι τις· ἐκλειφθείσῃ δ' ὑπὸ Βρούτου καταλαβόν οἱ ἀμφὶ τὸν Καίσαρα νυκτὸς, τέσσαρσι τέλεσι, πυγόμοι γέφυρα πολλὰ καὶ διφθέρας ἐς τοξόλιθα τοῖς τοξόμενοι ὡς δὲ κατέσχον, ἄλλα τέλη δέκα μετεσρατοπέδευον ὑπὲρ πόντι σταδίους ἀπὸ δύο ἐπὶ τὸν θάλασσαν, ἐς ὑπὲρ ἄλλους τέσσαρας, δύο, αἱ τάδε τῷ τρόπῳ ἀφεληλάσθαι μέχρι θαλάσσης, ἢ πρὸς αὐτὴν ἄρα τὸν θάλασσαν, ἢ διὰ τέλων, ἢ ὅπη πῃ τρόπου ἄλλου ἐπιόουσι, βιασόμενοι, καὶ τὸν ἔχοντα ἀποκλείσοντες τῶν πολεμίων· ἐς Βροῦτος αὐτοῖς ἀντεμηχανᾶτο, ἄλλα τε καὶ φρούρια ἀντικαθιστὰς τῆς ἐκείνων στρατοπέδοις· τὸ δ' ἔχυρὸν πειρᾶτο τοὺς ἀμφὶ τὸν Καίσαρα, ἤδη λιμῷ ὧδε πιεζομένους, ἐς τι μᾶλλον καὶ δεινὸν ἐκπίπτειν ἡμέρας ἐπιγίγνετο· ὅτε γὰρ ἐν Θεσσαλίᾳ αὐτοῖς ἐπὶ τὸ ζόφωθεν ἐκομίζετο, ὅτέ τις ἐλπὶς ἦν ἐν θαλάσσῃ, ναυκρατούντων παντοῖ τῶν πολεμίων, τό τε ἐναγχος ἐν τῷ Ἰονίῳ συμφορᾶς ἐξαγγελθείσης ἐς κατέρους ἤδη, μᾶλλον ἐδείκνυτο, αὐτά τε ἐν τῷ χειμῶνι ἀφειστήκοτα ὡς ἐν πεδίῳ πλοΐδι σαθρείσῃ ὀλίγοι ὀλίγοις, τέλος μὲν ἐπὶ τῶν ἐς Ἀχαΐαν ἐξέπεμψαν, ἀγαγεῖν τὰ συντυγχάνοντα πυρὸν, καὶ πέμπειν σφίσι καὶ ἀπεδίδου. ὅθεν ἀνεχόμενοι δὴ κινδύνου τοσοῦδε ἐφίσταντο, ὅτε τὸ ἄλλων ἐπιπλησίον, ὅτε ἐν τῷ πεδίῳ λοιπὸν ἐπίσχον τὸ παρατείχισμα τὸ ἐκείνων ἀνέβαινον καὶ βοῇ, καὶ τὸν Βροῦτον ἐκάλουν ἐς μάχην, ἐπικαλοῦντες ἄρμα καὶ λοιδορούμενοι, καὶ ἐγγωκότες ὁ πολιορκούμενος τρόπῳ μᾶλ-

λον, ἢ μανιώδη φορᾶ μὴ βουλομένων συμπλέκεσθαι.

Τῶν δὲ αὐτὴν μὲν ἔγνωσαν τὴν ἐπ' ἀρχῆς, καὶ μᾶλλον ἐπιπωλουμένην αὐτοῖς τε καὶ λιμοῦ καὶ τὴν τῶν ἰδίων εὐπραξίας, καὶ τὸν πολεμίων ὀρρωδοῦντα τοῦ μὴ τὴν ἀπορίας ἀπόνοιαν, καὶ ἤρεῖτο πολιορκίας καὶ ἄλλου παντὸς ἀνέχεσθαι μᾶλλον, ἢ ἐς χεῖρας ἰέναι ἀνδράσιν ἐπειγομένοις ὑπὸ λιμοῦ, καὶ ἀπογινώσκουσιν ὑπὸ τῶν ἄλλων ἑαυτούς, καὶ οὐ μόνας ταῖς χερσὶ τὰς ἐλπίδας ἔχουσιν· ὁ δ' στρατὸς οὐχ ὁμοίως εἶχεν ὑπὸ ἀφροσύνης, ἀλλ' εὐσταθοῦσιν γυναικῶν τρόπον ἔνδον μετὰ ἀπραξίας καὶ φόβου κατακεκλεισμένοι· εὐσχέμονον δ' καὶ οἱ ἡγεμόνες αὐτῶν, ἐπαινοῦντες μὲν τὸ εὐθύμημα τοῦ Βρούτου, νομίζοντες δ' καὶ βάσσον ἐπικρατήσειν τῶν πολεμίων καὶ εὐθύμου στρατοῦ· αὖθις δ' τούτων ὧν αὐτὸ τὸ Βροῦτον ἐπιεικῆ καὶ φιλόφρονα ἐς ἅπαντας εἶναι, καὶ ἀνόμοιον Κασσίῳ αὐστηρῷ καὶ δεινικῷ ἅπαντα μεχθηρῷ· ὅθεν οἰκείως μὲν ἐξ ἐπιτάγματος ὑπήκουον ἐπιφερομένοις, οὐδὲ τὰς αἰτίας μανθάνοντες, οὐδὲ εὐθυμούμενοι ὅτε καὶ μάθοιεν· Βρούτῳ δὲ ἦδιον ἀλλ' ἢ συστρατηγεῖν ἤθελον διὰ πραότητα· τέλος δ' στρατὸς φανερώτερον ἤδη καὶ ἴλας καὶ καθ' »» συστάσεις διαπωλουμένου, Τί »» κατεγνωκεν ἡμῶν ὁ στρατηγός; »» τί ἐναγὲς ἡμάρτηκεν οἱ νικήσαντες, οἱ διώξαντες, οἱ τὰς »» καθ' ἡμᾶς πολεμίους κατακόψαντες, οἱ τὸ στρατόπεδον αὐτῶν »» ἑλόντες; Βροῦτον δ' ἐκὼν ἡμέλει, καὶ ἐς ἐκκλησίαν ἐ σωθῆς, μὴ ἀπεπίστευον ὑπὸ δ' πλήθους ἀλογίστως ἐκδιαθεῖν, καὶ μάλιστα μισθο-

insano impetu invitum ad prælium prolicere.

At ille perstabat in pristino proposito, eo magis quòd audierat de fame & de suorum navali victoria, videbátque hostium desperationem ex inopia natam: & malebat oppugnationem aut aliud quidvis sustinere, quàm confligere cum famelicis ac desperatis, & totam fiduciam 661
in armis habentibus. Exercitus verò aliter sentiebat per imprùdentiam, molestè ferens mulierum more in castris se otiosos præ metu concludi: indignabantur & ductores ordinum, non quod improbarent Bruti consilium, sed quòd alacritate militum freti putarent citius adfore victoriam. In causa erat ipse Brutus, mitis ac comis erga omnes, dissimilis Cassio severò & imperioso per omnia: quapropter illius imperata minores duces exequebantur, nec rationem requirentes eorum, nec si scirent retractantes. Brutus vir mansueti ingenii nil aliud postulabat quàm ut ex æquo imperaret cum aliis. Tandem quum crebrò jactari voces in militum circulis audiret. Quo nostro merito imperator damnat nos? quid peccavimus qui hostes fudimus & fugavimus? qui oppositum nobis cornu concidimus? qui castra expugnavimus? dissimulavit, nec concionem advocavit, ne præter decorum à multitudine rationis experte cogeretur, præsertim mercenaria, quæ sem-

Cassii & Bruti ingenia.

per, ſicut inconſtantes ſervi, alios dominos reſpicit, levi momento in contrarium mutabilis. Ubi verò animadvertit & tribunos centurionéſque monere utendum præſenti alacritate militum, fortaſſis enim effecturos aliquid egregium, quòd ſi quid adverſum acciderit, redeundum intra munitiones, & à vallo hoſtem arcendum: his magis etiam iratus, & dolens eos in communi periculo tam facilè aſſentire militibus, dubiam fortunam anteponentibus tutæ victoriæ, ceſſit illis in ſuam & ipſorum perniciem, his tantùm verbis queſtus,

Bruti dictum.

Videor ut Pompeius Magnus bellum geſturus, non tam imperator, quàm imperata faciens. Et, quantum ego intelligo, ideo non plura dixit, quia diſſimulabat id quod metuebat maximè, ne exercitus olim aſſuetus militiæ Cæſaris, indignatione motus ad hoſtem tranſiret: quod jam

662

inde ab initio & ipſe & Caſſius ſuſpicantes, nullam eis occaſionem indignandi præbebant.

Ita Brutus invitus eos produxit, & ante munitiones ſtruxit aciem, ſubinde admonens ne longius à tumulo procederent: ut & receptus, ſi res id poſceret, eſſet facilis, & hoſtem poſſent è ſuperiore loco telis petere. Erat autem utriſque mutua cohortatio, & cupiditas pugnandi audaciáque ſumma, quod alteros fames urgeret, alteros juſtus pudor, qui imperatorem ſuum coegerant cunctantem ad prælium:

φόρων, οἷς ἐστιν αἰεὶ, καὶ ἐπὶ τοῖς εὐχερέσιν οἰκέτας, ἐς ἑτέρους ἀλλάττειν ἐλπὶς ἐς σωτηρίαν, ἢ ἐς πάντα πάλιν μεταβολή. συσχὼν οὖν αὐτῷ τὸ ἧμιμόνιον, καὶ κελεύσας νεῶν μὴ ἀποχωρῆσαι τὸ ταχὺ τῇ εὐθυμίᾳ πάντα πλησθεὶς ἐφασσόμενος· ὡς δ' ἀνεπίπτει τὸ πρῶτον μάχῃ, ἐπανιὼν πάλιν ἐς τὰ τείχη, καὶ εὐθαλλὰς τὸ αὖτε χαρακώμασιν· καλέσας ὁ Βροῦτος τοῖσδε μάλιστα ἠνέσχετο, καὶ ἐκάλεσε ὅτι τὸ αὐτὸ οἱ κινδύνων ἐπικείμενοι συμφέρονται τοῖς στρατιώταις κουφόνως, ἀμφίβολον καὶ ὀξεῖαν τύχῃ εὐσθενεῖ νίκης ἀμυδρὰν, εἶεν ἐπ' οἰκείῳ καὶ σφαλερῷ ὀλέθρῳ, τοσόνδε ἐπεμέμφετο, „ μόνοις αὐτοῖς, Εἰκότως ἂν „ Πομπηίου Μάγνου πολεμοῦντος, „ ἐστρατηγοῦντες ἔτι μᾶλλον, ἢ „ στρατηγούμενοι· καὶ μοι δοκεῖ τὰδε μόνον ἐξειπεῖν, ἐπικρύπτων ἃ δεδοίκει μᾶλλον, μὴ ὁ στρατὸς ὁ πάλαι Καίσαρος γεγονὼς, ἀγανακτήσῃ τε καὶ μεταβάλοιτο, ὑπὲρ ἐξ ἀρχῆς αὐτός τε καὶ ὁ Καίσαρος ὑφορώμενοι, ἐς ὀργὴν ἦγον αὐτοῖς ἐπιφάσεις ἀγανακτήσεως ἐπισφίσιν ἐπιδιδοῦσι.

Ὧδε μὲν δὴ καὶ ὁ Βροῦτος ἐξῆγεν ἄκων, καὶ ἐς τάξεις διεκόσμει ἐπὶ τὸ τείχους, καὶ ἐδίδασκε μὴ πολὺ ἐπέχειν ἀπὸ λόφου, ἵνα αὐτοῖς ἡ παλιμχώρησις, εἰ δεήσειεν, ὀχυρὰ εἴη, καὶ πρὸς τοὺς πολεμίους ἀφιεμένοις ἐπιδέξια· ὡς δὲ ἑκατέρωθεν παρεκελεύσεις τε πάντων ἐς ἀκμὴν, καὶ φρόνημα ἐπὶ τῷ ἔργῳ μέγα, καὶ θράσυνσις ὑπὲρ λόγον ἀναγκαίου, τοῖς μὲν ὑπὸ δίκης λιμοῦ, τοῖς δ' ὑπ' ἐλπίδος δικαίας, βιαιοπαθοῦσι τὸ ἔργον

πηδὸν ἀναβαλλόμενον ἔτι, μὴ χείρους ὧν ὑπῆρχοντο ὀφθῶσι, μηδὲ ἀνθυπείκοιεν ὧν ἐθρασύνοντο, μηδὲ σφαλείας ὑπὸ δυθυμίοις μᾶλλον, ἢ ἀξιοπίστοις βουλίαις, ἃ δὲ ὁ Βροῦτος αὐτοῖς ἐπὶ ἵππου παρῆθεν, σοβαρῷ τῷ προσώπῳ προσέφαινε, καὶ δι' ὀλίγων ὑπεμίμνησκεν ὅσον ὁ καιρὸς ἐδίδου, Ὑμεῖς ἐθελήσατε μάχεσθαι, ὑμεῖς με ἑτέρως ἔχοντα νικᾶν ἐδικαιώσατε, μηδὲ ψεύσησθε τὴν ἐλπίδα μήτε ἐμὲ μήτε αὐτούς· ἔχετε δὲ λόφον σύμμαχον, καὶ πάντα νῶτα πάντα ἰδίᾳ· οἱ πολέμιοι δ' εἰσὶν ὑμῖν ἀμφίβολοι· μεταξὺ γάρ εἰσιν ὑμῶν τε καὶ λιμοῦ. ὁ μὲ τοιαῦτα λέγων, διετρόχαζε, καὶ αὐτὸν αἱ τάξεις ἐπήλπιζον, καὶ μετὰ βοῆς παρέπεμπον εὐφήμως. ὁ δ' Καῖσαρ καὶ ὁ Ἀντώνιος τοὺς ἰδίους προθυμουμένους, τὴν δεξιὰν ὄρεγον ἐφ' οἷς πεπραγίναιν, καὶ σωφρονεστέρους ἔτι οἵδε ἐπανήρχοντο αὐτοὺς, καὶ τὸν λιμὸν ὅσον ἐπεκρύπτον, ὡς ἔνεστιν εὐτολμίαν προφέρειν, Εὕρομεν ὦ ἄνδρες τοὺς πολεμίους, ἕξομεν δὲ ἐξηπλισμένοις ἔξω τείχους λαβεῖν· μὴ δή τις ὑμῶν τὴν ἰδίαν προκλησιν κατισχύσῃ, μηδὲ τὸ ἀπρεπὲς ἐλαττῶν γένηται, μηδὲ λιμὸν, ὀλέθρου ἀμείνονα τε καὶ ἐπώδυνον, ἕλῃ μᾶλλον, ἢ πολεμίων τείχη καὶ σώματα, ἃ δὲ τόλμαις εὐδιδώσι καὶ σιδήρῳ καὶ ἀπονοίᾳ. ἔχει γὰρ ἡμῖν ἐπείξεως ὧδε τὰ πράγματα, ὡς μηδὲν εἰς τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν ἀναπίθεσθαι, ἀλλὰ σήμερον ἐπὶ ταῖς ἀμφιλαφεστάταις μιᾷ τε νίκης εἵλησθαι, ἢ ἐνδόξους θανάτῳ νικῶσι δι' ἐπὶ λαβεῖν ἀφθονίας ἡμέρας καὶ δι' ἑνὸς ἔργου τροφὰς καὶ χρήματα καὶ ναῦς καὶ στρατόπεδον, καὶ τὰ

tunc verò curabant ut re appareret fortitudo & audacia quam verbis præ se tulerant, ne temeritatem magis secuti viderentur, quàm laudabile consilium. Quod & Brutus obequitans ordines, severo vultu eis ingerebat, paucis pro tempore admonens, Vos pugnare voluistis, vos me aliter affectum vincere cogitis: cavete ne vel meam vel vestram spem frustremini: tumulus quoque vos protegit, habetis à tergo vestra omnia: hostes in ancipiti sunt periculo, inter vos & famem positi. Talia vociferans diu currebat, ordinibus acclamantibus & fausta ominantibus. Cæsar quoque & Antonius, suos quisque obequitans, & dextram intendens, concitabat pro imperio, non dissimulando famem, ut opportunam ad accendendam audaciam, Invenimus hostem, milites, adepti sumus extra munitiones quos quæsivimus: cavete ne quis vestrum suam provocationem dehonestet, ne minis facta parum respondeant: cavete ne malitis cum fame, malo tristi & inexpugnabili, conflictari, quàm cum armis hostium & corporibus, vestro ferro & audaciæ atq; adeo desperationi cessuris. Nam in eo statu res nostræ sunt, ut procrastinari non liceat: hodie de rerum summa decernendum est, & aut vincendum omnino, aut generosè cadendum. Victores uno die, uno labore parabitis alimenta, & pecuniam, classes & exercitus, & insuper ex nostra liberalitate victoriæ

Bruti suos hortantis verba.

Antonii & Cæsaris verba ad suos.

663 ctoriæ præmia. Vincemus autem si primo congressu memores necessitatis fuerimus, deinde turbatis ordinibus confestim reditum ad portam eis intercluserimus, & aut in prærupta eos aut in plana propulerimus, ne bellum rursus renascatur, néve inimici ad otium refugiant: qui imbecillitatis suæ conscientia soli hostium non in pugnando spem collocant, sed in abstinendo à prælio. His tum adhortationibus utebantur Cæsar & Antonius quacunque se verterent, quibus effecerunt ut puderet non respondere imperatorum expectationi, cupidos etiam evadendi famem ex nec opinato auctam propter cladem acceptam navali prælio, malebántque in acie cum bona spe cadere si ita res ferat, quàm absumi malo inexpugnabili. Has cogitationes militibus inter se conferentibus, ambo exercitus repleti sunt, nihil non ausuris animis, immemores quòd conjuncti essent jure civium, & quasi natura hostes invicem infensi minaciter: adeò præsens ira plus quàm ratio naturáque valuit. Utrique autem pariter divinabant, ejus diei prælio de summa rerum Romanarum decerni: & decretum est.

Jámque dies, dum se parant, ad nonam horam processerat, quum aquilæ duæ pugnare cœperunt inter utramq; aciem, intentam summo silentio. Quúmque fugata esset quæ à Bruto ste-

,, ϗ τὰ νικητήρια παρ' ἡμῶν· ἴσμεν
,, ϗ ὅρωτε, ὧν παρὸν μὴ ἐμβαλεῖν
,, τοῖς αὐτοῖς μνημονεύομεν ἐ-
,, πειγόντων, εἶτε παραβοήσαντες,
,, εὐθὺς ἀποκλείομεν ὅσοι τῶν πο-
,, λῶν, ἐς σφᾶς κρημνοὺς ἢ τὰ
,, πεδία τρεψώμεθα, ἵνα μὴ ὁ πο-
,, λεμος αὖθις ἀναφύηται, μηδ'
,, ἐς τὴν ὀργὴν πάλιν οἱ ἐχθροὶ
,, ἀναδιδρασκοιεν, εἰ δ' αὖτοὶ
,, μόνοι δὴ πολεμίων ὄντων ἐν τῇ μά-
,, χῃ τὰς ἐλπίδας ἔχουσι, καὶ
,, ἐν τῇ μὴ μάχῃ. ὅπως μὴ ὁ
Καῖσάρ τε ϗ ὁ Ἀντώνιος παρα-
τεινον, ἐφ' ὃς παρεγένοντο, ϗ
πᾶσιν ὧδε ὠδὺς ἀξιοῖς τι φαίνοι
τ' ὀρατογῶν, ϵ τὴν ἀπορίαν ἐκ-
φυγεῖν ὑπεραυξηθεῖσαν ὑπ' παρ-
λογον ἀφ' τὰ ὑπ' τῆ Ἰονίᾳ χρόνια·
ἠρώτω τε ὑπ' ἔργῳ ϗ ὑπ' ἐλπίσιν, εἰ δέοι, τὴ παῦσιν μᾶλλον,
ἢ ὑπὸ ἀμηχάνῳ κακοῦ διαπονεῖ-
σθαι. ὧδε ἔχόντων αὐτῶν, ϵ ὅσοι
τ' ἐγγὺς αὐτῶν σκιρτῶντ' ἐκπε-
ὁ θυμὸς ἀμφοτέρων ηὐξετο μᾶλ-
λον, ϗ ὑπεπίμπλαντο τέλμης ἐ-
καπωλήκτου· ὀλίγον τε ὑπ' παύ-
σαντο ἀλλήλων, ὅπ ἦσαν πολῖται, ὑ-
σφᾶς ἐπεμέμνηντο, ἀλλ' ὡς ὑπ φύ-
σεως ϗ χθόνος ἐχθροὶ ἐπῆσαν
ὕτως ἡ παραυτίκα ὀργὴ τὸν λογι-
σμὸν αὐτοῖς ϗ τὴν φύσιν ἐξέστη·
ἐπεμαντεύοντο σφᾶς ὁμαλῶς ἐκπε-
τῶδε τῶν ἡμέρων ὑπ τῇδε τῇ ἡ-
μέρᾳ πίπτειν τὰ Ῥωμαίων πράγμα-
τα κρανεῖν· ϵ ὑπελήφθη.

Ἤδη δ' τ ἡμέρας ἀμφὶ τὴν δε-
τῶ παρασκευῶ ἐς ὑπέρπλεω ὥρᾳ
δεδαπανημένης, αὖτοὶ δύο ἐς τὸ
μετεπίχμιον συμπεσόντες ἀλλήλοις
πολέμῳ, ϗ ὧ σιγῇ βαρυπά-
φυγόντων σφᾶς δ' ϗ Βρούτου, βοὴ

τε

τε φυγὴ τῶν πολεμίων ὀξεῖα ἠγέρθη, & τὰ σημεῖα ἑκατέρωθεν ἐπῆρτο, καὶ ἔφοδος ἰσχυρὰ τε καὶ ἀπτὴς· τοξευμάτων μὲν δὴ καὶ λίθων ἢ ἀκοντισμάτων ὀλίγων αὐτοῖς ἐδόθησε πολέμου νόμῳ, ἐπεὶ δὴ τῇ ἄκρᾳ τύχῃ & πάσῃ τῶν ἔργων ἐχρῶντο, ἀλλὰ γυμνοῖς ξίφεσι συμπλεκόμενοι, ἐκπτόν τε & σκίπτοντο, καὶ ἀλλήλους ἐξώθουν ἀπὸ τῆς τάξεως, εἰ μὲν ὡς σωτηρίας μᾶλλον ἢ νίκης, οἱ δὲ ὡς νίκης & πατρίδος βεβιασμένου· φόνος δὲ ἰσχυρὸς καὶ σὺν πολυς, καὶ τὰ μὲν σώματα αὐτοῖς ὑπεξεφέρετο, ἕτερα δ' ἀντικαθίστατο ἐκ τῶν ἐπιτεταγμένων· οἱ στρατηγοὶ δ' σφῶν περιϊόντες & ὁρμῶντες παντάχῃ, τάς τε ὁρμὰς ἀνέφερον, καὶ παρεκάλουν παντοίως ἐπ' ὠφελησιν, καὶ τὰς κεκμηκότας ἀνήλασαν, ὡς τὸ θυμοῦ αἰεὶ τοῖς ἐπὶ βραχὺ μεταπίπτου καιρὸς ἰσχυρὸς· τέλος δ' οἱ & Καίσαρος, εἴτε λιμὸς & λιμοῦ, εἴτε δι' αὐτὸ Καίσαρος εὐτυχίαν (ἐπὶ γὰρ ἐπιμεμπτοί γε ἦσαν οἱ Βροῦτοι) τῷ φάλαγγι τῶν ἐχθρῶν σύνοιαν, ὥσπερ τι μηχάνημα τῶν βαρυτάτων ἀναστέποντες, οἱ δ' ἀνωθοῦντο μὲν ἐπὶ πόδας ἐς τὸ ὀπίσω βάδην ἐπὶ καὶ μὴ φρονήματος· ὡς δὲ αὐτοῖς καὶ ἡ συμπλοκὴ ἤδη παρελέλυθε, ὀξύτερον ὑπεχώρουν, καὶ τῶν ἐπιτεταγμένων σφίσι δευτέρων & τελέων συνυποχωρούντων, μιγνύμενοι πάντες ἀλλήλοις ἀκόσμως, ἐθλίβοντο ὑπὸ σφῶν καὶ τῶν πολεμίων, ἀπαύστως αὐτοῖς ἐπικειμένων, ἕως ἐφύγησαν ἤδη σαφῶς· & terat, conclamarunt hostes & signa collata sunt, fuítque congressus superbus & immitis: omissis enim missilibus ut supervacuis, ceteríque quæ in prœliis adhiberi mos est, cominus pugnabant gladiis, ferientes & ictus excipientes, impulsúque mutuo turbantes ordines, alteri pro salute magis quàm pro victoria certando, alteri pro ipsa victoria, memores importunitate sua coactum imperatorem ad id prœlium. Erátque multa ubique cædes, multus gemitus, dum cadavera subtrahunt, & integros substituunt in locum cadentium, succedentes è proximis manipulis. Nec deerant imperatores officio suo, circumcursantes & nusquam non conspicui, hortantibus accendendo impetum, laborantibúsque acclamando, ut durent etiamnum paulisper, & recentem manum in fessorum locum sufficiendo: itaque à fronte semper redintegrabantur animi. Tandem Cæsariani, sive propter metum famis, sive propter fortunam ipsius Cæsaris (nam nec Bruti milites incusari poterant) aciem adversam loco moverunt, ac si impressione facta protruderent machinam quampiam gravissimam: hostes verò pedem referebant etiam tum intrepidè. Ut verò prima frons dissoluta est, concitatius se recipiebant, & cedentibus simul secundis ac tertiis manipularibus, omnes promiscuè confusi premebantur & à suis & ab hostibus incessanter urgentibus, donec effusè jam fugerent. Tum verò Cæsa-

Congressus utriusque exercitus.

664

Bruti clades.

Cæsariani, mandatorum memores, portam occuparunt magno suo periculo: telis enim & supernè & à fronte petebantur, donec excluserunt fugientem multitudinem. Fuga inde ad mare versa est, & ad montes per vallem Zygactæ fluvii fusis & fugatis hostibus. Quod reliquum erat operæ imperatores inter se partiti sunt: relictóque Cæsare ut erumpentes è castris exciperet, & ipsa castra custodiret, Antonius exequebatur imperatoris omnia munia, fugientes pariter ac resistentes invadens, & castra eorum alia: profligabátque omnia violento impetu. Et veritus ne duces elapsi alium exercitum colligerent, equites misit circa viarum exitus, qui fugientes caperent: qui divisis regionatim operis montem ascendebant cum Thrace Rasco, simul misso propter viarum notitiam: & omni ex parte circumdatis munitionibus præruptíssque castrorum, effugientes ut feras venabantur, observantes ne quis è castris evaderet: pars Brutum ipsum persequebantur. Hos continuato cursu venientes conspicatus Lucilius Lucinus subst itit, & Brutum se fingens, rogabat ut ad Antonium duceretur, non ad Cæsarem: qua de causa potissimùm Brutus credebatur, quòd vitaret inimicum implacabilem. Hunc ubi adduci cognovit Antonius, festinus occurrit, fortunam & dignitatem viri virtutémque simul reputans & cogitans quomodo

Lucilius Lucinus Brutum se fingit.

665

οἱ τῷ Καίσαρι τότε μάλιστα τὴν παρηκμακυῖαν σφίσιν ἐγκρατεῖς γενέσθαι, τὰς πύλας ἀποκλείσαντες σφόδρα ἐπικινδύνως· ἀναβάντι γὰρ ἐξ ἀκλοῦς καὶ ἐκ τῶν μετώπων μάχεσθαι πολλὰς ἐσόδους ἐκκλίνοντι, οἱ διέφυγον ἐπί τε τὸν Θάλασσαν, καὶ ἐς τὰ ὄρη ἀφ' ὧν ποταμοὶ τὸ Ζυγάκτου. χωρισθεὶς δ' ἐκείνης τὸ λοιπὸν ἔργον οἱ στρατηγοὶ ἐποιοῦντο· καίσαρα μὲν αὐτὸν τοῖς ἐπιπτοῦσιν ἐκ τῆς τριβωνίου, ἐπὶ τὸ φυλάσσειν τὸ στρατόπεδον· ἐξ Ἀντώνιον πάντα δὲ, καὶ πανταχόθεν ἐπιπίπτειν τοῖς τε φεύγουσι καὶ τοῖς ἐπὶ στενωποῖς, καὶ τοῖς ἄλλοις στρατοπέδοις αὐτῶν, ὁρμῇ τε ὑπερφόρῳ πάντα ἐβιάζετο ὁμοῦ, καὶ περὶ τοῖς ἡγεμόσι δείσας, μὴ αὐτοὶ ἀφυγόντες αὐθις ἕτερον στρατὸν ἀγείρειαν, τοὺς ἱππέας ἐξέπεμπε ἐπὶ τὰς ὁδούς τε καὶ σκοπιὰς τῆς χώρας, αἱρεῖν τοὺς ἀποδιδρασκοντας· οἱ διελόμενοι τὸ ὄρος, κατὰ τὸ ὄρος ἐφέροντο σὺν τῇ Θρακίᾳ βοσκῷ δι' ἐμπειρίας ὁδῶν συνεπισκαλεύοντι, καὶ τὰ χαράκωμα καὶ κρημνοὺς παραστάντες, τοὺς ἐκφεύγοντας σκοπεύοντων, καὶ τοὺς ἐντὸς ἐφορῶντες· οἱ δὲ Βροῦτον αὐτὸν ἰδόντων· καὶ αὐτὸς ἀγχίπους ἐγκύρσας ἀφ' ὁρμοῦ Λευκίλιος Λεύκιον ἰδὼν, ὑπέστη, καὶ ὡς Βροῦτος ὁ ἥξιου ἄγεσθαι Ἀντώνιον ἀντὶ τοῦ Καίσαρος ἀναχθησόμενος, ὃ δὴ καὶ μάλιστα ἔοικε Βροῦτος φοβεῖσθαι, τὸν ἀδιάλλακτον ἐχθρὸν ἐκκλίνων. ἀγνοήσας δ' αὐτὸν πωλητὴν ὁ Ἀντώνιος, ἁπλῶς σὺν ἐπιστάσει τοῦ τύχους ὁμοῦ καὶ τοῦ ἀξιώματος τοῦ ἀνδρὸς καὶ δρασμὸν εὐθυμούμενος, ὅπως Βροῦτον ἀποδέξαιτο· πλησιάσας

σαντα δ' ὁ Λευκῖνος εὐτυχῶν μάλα θρασέως, εἶπε, Βροῦτος μὴ οὐκ ἐλάνθανεν, οὐδὲ ἀλώσεται ποτε τῆς τοῦ κακίας δρέπων· ἐγὼ δὲ τοῦδε ἀπατήσας οὐδέ σοι πέρα εἰμὶ· καὶ ὁ Ἀντώνιος τοὺς ἱππέας ἰδὼν αἰδουμένους, παρεκάλει, καὶ Οὐ μείονά μοι τοῦδε ἄχθος, εἶπεν, ἀλλὰ ἀμείονα ἡγοῦμαι, εἰ θηρεύσεσθε, ὅσῳ κρείττων ἐχθροῦ φίλος· καὶ τὸν Λευκῖνον τότε μὲν τινι τῶν φίλων ἐδόκει θεραπεύειν, ὕστερον δὲ αὐτὸς ἔχων, ἐχρήσθη ὡς πιστῷ.

excipiendus sit: cui Lucinus obviam factus, satis audenter, Brutus, inquit, non est captus: nec capietur unquam virtus ab ignavia: ego verò his deceptis hic adsum tibi. Tum Antonius videns erubuisse equites, consolatus est, Non minorem mihi hanc prædam, inquit, sed meliorem quam putatis, venati estis, quanto amicus inimico est potior: & Lucinum tunc quidem amico cuidam curandum tradidit, deinde verò ipse fidissima ejus amicitia usus est.

Ὁ δὲ Βροῦτος ἀναφεύγει μὲν ἐς τὰ ὄρη σὺν ἑκατὸν πληθεῖ, ὡς νυκτὸς ἐς τὸ στρατόπεδον ὑποστρέψων, ἢ καταβησόμενος ἐπὶ τὴν θάλασσαν· ἐπεὶ δὲ ἐφυλάχθη πάντα φυλακαῖς, διενυκτέρευεν ἔνοπλος μετὰ πάντων· καί φασιν αὐτὸν ἐς τὰς ἑῴας ἀναβλέποντα εἰπεῖν,

Ζεῦ μὴ λάθοι σε τοὺς δ' ὑπ' ἀμφοτέρων κακῶν.

At Brutus cum satis multis in montes refugit, ut noctu reverteretur in castra, aut ad mare descenderet. Quoniam autem omnia custodiis erant interspersa, armatus pernoctavit cum omnibus: ferturque sidera intuentem dixisse,

Bruti dictum.

Iuppiter, ut ferias qui horum est causa malorum:

ἐνθυμούμενος ἄρα τὸν Ἀντώνιον· ὃ καὶ αὐτὸν Ἀντώνιον φασίν ὕστερον ἐν τοῖς ἰδίοις κινδύνοις μεταμανθάνοντα εἰπεῖν, ὅτι συνεξεταζοῦς Κασσίῳ καὶ Βρούτῳ δυνάμενος, ὑπηρέτης ἠθέλησε γενέσθαι Ὀκταουίου. τότε μὲν οὖν καὶ ὁ Ἀντώνιος ἔνοπλος ἐπὶ τῆς φυλακηρίων ἀνεπαύετο νυκτέρευε τῆς Βρούτου, χάρακα περιθέμενος ἐκ νεκρῶν σωμάτων, καὶ λαφύρων συμφορηθέντων. Ὁ δὲ Καῖσαρ ἐς μέσην νύκτα πονήσας, ἀνεχώρησε διὰ τῶν ὄρων, Νωρβανὸν φυλάσσειν παραδοὺς τὸ στρατόπεδον. Βροῦτος δὲ καὶ τὴν ἐπιοῦσαν ὁρῶν τοὺς ἐναντίους ἐν ἀσφαλείᾳ τῶν ἐχθρῶν ἐνεδρεύοντας, ἔχων δὲ τάληρη τέσσαρα τέλη συνεσκευασμένα οἱ, αὐτὸς μὲν

Sera Antonii pœnitentia.

At Brutus cum satis multis in montes refugit, ut noctu reverteretur in castra, aut ad mare descenderet. Quoniam autem omnia custodiis erant interspersa, armatus pernoctavit cum omnibus: ferturque sidera intuentem dixisse,

Iuppiter, ut ferias qui horum est causa malorum:

Antonium utique subindicans: quod ipse tandem (ut fertur) in proprio periculo fassus est, sera pœnitentia: quòd quum posset accenseri Bruto & Cassio, maluisset fieri apparitor Octavii. Tunc verò & Antonius armatus in stationibus per totam noctem Bruto se opposuit, pro vallo usus congestis armis & cadaveribus. Cæsar verò in mediam noctem labore tolerato, propter morbum secessit, Norbano tradita castrorum custodia. Brutus sequenti die videns inimicos perstare in insidiis, & circa se non integras legiones quatuor, ipse quidem

dem parum tutum putavit eas alloqui: sed tribunos non sine pudore agnoscentes erratum suum, misit ad eas, prætentaturos an velint per medias insidias erumpere, & sua recipere adhuc asservata à præsidiariis. Illi, qui & prælium alacriter inierant, & hostem diu magno animo sustinuerant, tunc infenso numine

666

Responsum militum ad imperatorem Brutum.

responderunt imperatori, Eum non pro dignitate se gerere: sibi qui toties fortunam tentaverint, non esse corrumpendam spem pacis reliquam. Tum Brutus ad amicos, Ergo jam inutilis sum patriæ, si & isti sic animati sunt: simúlque Stratonem Epirotam amicum suum vocavit, jussítque ut ipsum ferro conficeret. Qui quum amplius deliberandum censeret, unum è servis vocavit: & Strato, Non deerit, inquit, tibi Brute amicus magis quàm servus ad mandata ultima, si jam decretum est: simúlque cum dicto gladium infixit in latus Bruti, nec præbentis, nec aversantis.

Bruti interitus.

Cassii & Bruti laudes.

Hic fuit Cassii Brutique exitus, virorum generosissimorum nominis Romani & illustrissimorum virtute incomparabili, absque uno piaculo: quos & C. Cæsar, quamvis Pompeianos, ex inimicis hostibúsque amicos fecit, & in amicitiam semel receptos, pro filiis habuit: senatus verò tum extinctos desideravit, tum casum eorum miseratus est: quippe qui propter hos duos oblivionem decrevit ceteris, &

Cæsaris beneficia in Cassium & Brutum.

ἐπιλῆθειν ἐπ' αὐτοῖς ἐφυλάξατο, τοῖς δὲ ἡγουμένοις αὐτῶν, αἰδουμένοις τε τὸ ἁμάρτημα καὶ μετανοοῦσιν, ἔπεμπεν ἀπειρώτησοντας αὐτοὺς, εἰ ἐθελήσουσιν, ὥστε καὶ λαβεῖν τὰ ἴδια ἐπὶ φυλακτόμβροις ὑπὸ τῶν οἰκείων ὑπολελειμμένοις. οἱ δὲ ἀβουλήτῳ μὲν ἐς τὸ ἔργον ὁρμήσαντες, ἐνψυχωθέντες δὲ τῷ μέχρι τοσούτου ἠρωϊσμένῳ, τότε βλαπτόμενοι ἤδη καὶ ἡττώμενοι, τὴν στρατηγὸν σφῶν ἀπεκρίναντο ἀναξίως βουλεύεσθαι αὐτοῖς· αὐτοὶ γὰρ τὰ τύχης πολλάκις πεπειραμένοι, οὐκ ἀναπτέσθαι τὴν ἐπ' λοιπὴν διαλλαγῶν ἐλπίδα. καὶ ὁ Βροῦτος ἐς τοὺς φίλους εἶπεν, Οὐδὲν ἔτι ἐμοὶ ἐν ἡμῖν μὴ τῇ πατρίδι χρήσιμον. ἀλλ' καὶ τούτων ἐχόντων, οὐκοῦν Στράτων τὸν Ἠπειρώτην, ὅπως φίλου ἑαυτῷ, καὶ ἐγχειρεῖν σὺν δίκῃ τῷ σώματι· τότε δὴ ἐπ βουλεύεσθαι παρεκελεύετο, οὐκοῦν πνὰ τῶν οἰκετῶν, ἢ ὁ Στράτων, Οὐκ ἀπορήσεις, εἶπεν, ὦ Βροῦτε, φίλου μᾶλλον, ἢ οἰκετῶν ἐς τὰ ὕστατα εὐσεβοῦντος, εἰ ἤδη κεκλαυται καὶ πέπωκεν, εὑρήσεις τοῖς λαγόσι τὸν Βροῦτον τὸν ξιφοῦντα, ὅτε ἀπεστράφητο ὅτε εὐδόκουν.

Ὧδε μὲν δὴ Κάσσιος καὶ Βροῦτος ἐθνησκέτην, ἄνδρε Ῥωμαίων εὐγενέστατω τε καὶ ἀρετῇ πάντα, καὶ ἐς ἀρετὴν ἀδηλότατα χωρὶς ἀμφοῖν εἰπεῖν· ὧν γε καὶ Γάϊος Καῖσαρ ὁ τοῦ Μάγνου Πομπηίου μοίρας, οὐκ ἐμ χθροῖν καὶ πολεμίοις ἐποιήσατο φίλων, ἐκ τε φίλοιν ἦλθε ὡς ἐμὲ καὶ βουλὴ ἔθεν ποιήσω τε ἐκεῖ αὖθις, καὶ ἀτυχήσαντε ἐλεεινὸ· δυοῖν τε τούτοιν ἕνεκα πᾶσιν ἀμνηστίαν ἐτίθετο, καὶ φυγόντοιν αὐτοῖν ἐπεμψεν

ἠμαρτίας, ἵνα μὴ φυγάδες εἶεν· οὐκ ἀμελῶσι δὲ Γαΐου Καίσαρος, ἀλλ' ἐφηδόμβη τοῖς μεγίστοις, ὅπου καὶ ζῶντα τὸ δρᾶσαι καὶ τύχης ἐπαύρασθαι, καὶ ἀποθανόντα ἐθάπτετο δημοσίᾳ, καὶ σώζουσι τὰ ἔργα ἀθάνατα εἶναι, καὶ δόξας καὶ ἡμερίας ἐς πολὺ οὐδὲν τῶν ὑπαρξάντων ἐπείσει τὸν Καίσαρα, ἀλλ' ἡσυχάσθη κρεῖσσον δύρησειν ὧν ἐκείνοις ἐνόησεν· ἀλλ' ἡ τοῦδε τοῦδε τοῦ ἀνδρὸς σπουδὴ δι' ὃ τὸ ὑπὲρ αὐτῶν προήκαστο αὐτῷ ἐς ὑποψίαν διαβολῆς, ἔτους ἄπαξ ἐκφυγεῖν ἡμῖν ἐκφυγεῖν ἢ τῶν φυγόντων τοῖς δρῶσι πιστοῖς, Πομπηίου πολεμίζοντος καὶ σὺν ἀδιαλλάκτοις ἔχοντος αἰτίαν, πρᾴοτέρου τε ὄντος αὐτῷ καὶ ἀδιαλλάκτου. ἐπεὶ γε μὲν ἔργων ἐδέησε, δυοῖν δεῖν ὅλοιν ἔτοιν σχεδὸν τε συνέλεξαν ὑπὲρ εἴκοσιν ὁπλιτῶν τέλη, καὶ ἱππέας ἀμφὶ τοὺς δισμυρίους, καὶ ναῦς μακρὰς ὑπὲρ τὰς διακοσίας, τήν τε ἄλλην παρασκευὴν ἀξιόλογον, καὶ χρήματα ἄπειρα καὶ παρ' ἑκόντων καὶ ἀβούλων ἀκόντων· πολέμους τε ἐπολέμησαν ἔθνεσι καὶ πόλεσι καὶ τῶν ἀνηκεστοτάτων πόλεις, καὶ κατώρθωσαν· ἐθνῶν τε ἐκράτησαν ἀπὸ Μακεδονίας μέχρι ΕΥΦράτου, καὶ ὅσους ἐπολέμησαν, ἐς συμμαχίαν αὐτοὺς ἔπεσον, καὶ βεβαιοτάτοις ἐχρήσαντο σφίσι καὶ βασιλεῦσι καὶ δυνάσταις, καὶ Παρθυαίοις, καίπερ ὄντι ἐχθροῖς, ἐς τὰ βραχύτερα, ἐπὶ ᾧ τὸ μεῖζον ἔργον σὺν ἀνέμενον ἐρχομένους, ἵνα μὴ βαρβάρων ἡ ἀντίπαλον ἔθνος ἐθνῶν ἐπὶ Ῥωμαίοις· ὃ ᾗ δὴ μάλιστα πάντων ἀδεκτότατον ἦν, ὁ φρα-

exulantibus his dedit provincias, ne essent exules: non in contemptum Cæsaris, neque quòd facto gauderet, quando & vivum virtutis fortunæque causa miratus est, & defunctum sepeliit publicè, actáque ejus rata habuit, & magistratus præfectósque diu ex præscripto ejus creavit, ratus nihil se melius inventurum illius consiliis: sed studium erga hos viros & solicitudo pro eis, calumniandi materiam præbuit: adeo chari erant omnibus. Quin & optimates exulum hos præferebant Pompeio, quòd hic propinquus esset, nec de pace desperaret, illi & longinquiores essent & implacabiles. Ceterùm quum ad res gerendas ventum est, biennio non integro collegerunt plusquam viginti legiones, & equitum circiter viginti millia, naves longas supra ducentas, aliúmque apparatum haud contemnendum: pecunias quoque infinitas àvolentibus nolentibus exegerunt: in bellis etiam quæ cum multis civitatibus ac gentibus & adversæ factionis hominibus gesserunt, sæpe victores, imperio potiti à Macedonia usque ad Euphratem & quoscunque bello petierunt, ad societatem pertraxerunt, eorúmque opera fideli usi sunt, sicut & regum ac dynastarum, atque Parthorum etiam quamvis inimicorum, duntaxat in rebus minoribus: de rerum tamen summa 667

certaturi, non expectarunt eorum adventum, ne barbara infestáque gens Romano solo insuesceret: &, quod maximè mirandum

randum fuit, pleraque pars ejus exercitus constabat ex iis qui sub C. Cæsare stipendia fecerant: quorum fatalem favorem & studium erga illum, percussores hi ad se traduxerunt, ita ut fideliorem operam ipsis præstarent contra filium Cæsaris, quàm Antonio socio Cæsaris collegæque: nemo enim eorum Brutum Cassiumque vel victos deseruit, quum Antonius ad Brundisium à suis ante initium belli desertus sit. Prætextum autem belli habuerunt & nunc & Pompeianis temporibus, non utilitatem propriam sed nomen reipublicæ: speciosum quidem, sed non semper commodum: se autem ipsos, postquam visi sunt non amplius utiles patriæ, ambo contempserunt pariter. Quod autem ad utriusque curas attinet, Cassius in unum bellum intentus, sicut gladiator in adversarium, nihil spectabat aliud: Brutus, ubicunque erat, visendarum rerum & audiendi fuit cupidus. quippe qui & philosophiam liberaliter attigerat. Attamen quamvis tam egregii viri essent, omnibus eorum cœptis adversabatur facinus perpetratum in Cæsarem, quippe nec simplex nec modicum. amicum enim, nec opinum, oppresserant: ingrati erga benemeritum, qui belli jure captos servaverat: & oppresserunt per summum nefas imperatorem suum, in curia, pontificem, sacra veste amictum, potentia præeminentem quantum non alius: sed supra ceteros omnes imperio patriæque utilissimum. Quapropter numine

Fides erga Cassium & Brutum militum eorum qui sub C. Cæsare stipendia fecerant.

Facinus in Cæsarem perpetratum, quale.

Prodigia Cassio &

τὸς ὁ πλείων ὄδε, Γαΐε Καίσαρ, ἐμεμήνητο, καὶ δαιμονίως αὐτῷ νοσεῖς καὶ ἀπονοίας ἐχούσης εἰς ἑαυτὸν μετεπέσοιεν οἱ σφαγεῖς εἰδὲ Καίσαρος, ἐπὶ τῷ Καίσαρι μὴ ἑαυτοὺς πιστεύσαι, ἢ Ἀντωνίῳ τῷ Καίσαρος στρατηγήσαντι ἐπὶ στρατιᾷ· ὁ γάρ τις αὐτοὺς διέφθειρεν ἢ Καίσαρι ἀδίκως ἐπιθυμήσας ἐπέλιπεν· οἱ Ἀντωνίου ἀμφὶ τὸ Βρεντέσιον καὶ ἐπὶ πόρῳ ἀποπλεύσαντος· ὧν τε ἐπέφαζις αὐτοῖς ἔτι πίνων ἐπὶ Πομπηίου καὶ νῦν, ἐκ τῶν σφῶν αὐτῶν, ἀλλ' ὑπὲρ ἐλευθερίας, διώκοντος, ἀνειδοῦς μὲν, ἀλυσιτελοῦς δ' ἀεὶ· σφῶν τε αὐτῶν, ὅτε μηδὲν ἐδόκουν ἔτι εἶναι χρήσιμοι τῇ πατρίδι, ἀμφω ἐπέφερον ὁμοίως· τὸ δ' τῆς φύσεως καὶ μόνοις, ὁ μὲν Κάσσιος ἐμετεωρίζετο, καθάπερ ἐς τὸ ἀγωνιστὴν οἱ μονομάχοντες, ἐς μηδὲν πόλεμον ἀφιέμενος· ὁ δὲ Βροῦτος, ὅπη γίγνοιτο, ἦν φιλοκίνδυνος καὶ φιλόσοφος καὶ ἄτε καὶ φιλοσοφίαν οὐκ ἀγρίως. ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἐν αὐτοῖς ἀντίθετοι ἦσαν ἅπαντα δὲ τὸ ἄγος τὸ ἐς Καίσαρα ἐμὲ ἐξ ἀπλόου ἄγος λῶ, ἀδίκως ὠλόμην· καὶ ἐς φίλον ἐγίγνετο παρανόμως, καὶ ἐς εὐεργέτην ἐκ πολλῶν εὐεργετημένον ἀχαρίστως, καὶ ἐς αὐτοκράτορα ἀδίκως, καὶ ἐν ἀρχιερατείᾳ, καὶ ἐς ἱερία, καὶ ἱερὰν ἐσθῆτα ἐπικείμενον, καὶ ἐπὶ ἐμὲ μὲν οἷον οὐχ ἕτερον, ἀσεβέστατον δὲ ἐς ὑπὲρ ἁπάντας τὸ πατρίδι καὶ τῇ ἡγεμονίᾳ ἀδίκως· καὶ τὸ δαιμόνιον αὐτοῖς ἀεὶ

ἐπιμίσητί τι ἐ σφισιν ἐπιφανὲς πολλάκις. Καισὰρ τι μὲν τὸ πρῶτον καθιζόντι τῷ ῥαβδούχῳ ἀντιπαρῆσαν τὸ στέφανον ἐπέθηκε· ἐ Νίκη χρύσεον ἀνάθημα Καισάρειον κατέπεσεν, ἅπερ τε πολλὰ ὑπὲρ τὸ στρατόπεδον αὐτῶν καθεζόμενα κλαγγῇ ὠδύρετο ἐφέρετο, καὶ μέλισσῶν ἐπικαθίζοντο σημείοις ἐσημοῦ· Βροῦτον δὲ ἔτι τὰ Σάμῃ γενέθλιάζοντα φασὶ σφόδρα τὸν πότον, καίτοι ἐυχερῆ πρὸς τὰ τοιαῦτα ὄντα, ἀλόγως τόδε τὸ ἔπος ἀνακόψασθαι,

Ἀλλά με μοῖρ' ὀλοὴ, ἐ Λητοῦς ἔκτανεν υἱός.

μίαν δὲ πρὸ ἐκείνης τὸ Ἀσίας ἐς τὸν Εὐρώπην σὺν τῷ στρατῷ, νυκτὸς ἐκπορευθέντα μεταναστάσιμα ἐ φῶτα, ἐφ' ἑαυτῶν ἐφιππάσασθαι οἱ πρεσβύτεροι, καὶ πυθέσθαι μὴ ἐνθαρσοῦς, „ Ὅς τις ἀνθρώπων ἢ θεῶν εἶη· τὸ „ δ' φάσμα εἰπεῖν, Ὅστις ὦ Βροῦ„ τε, δαιμόνων κακός· ἀφθήσεσθαι δὲ σε ἐν Φιλίπποις· καὶ ὀφθῆναι φασὶν αὐτῷ ὡς τὸ πλεύτερον μάχης· ἐλθόντι δὲ τῷ στρατῷ ὡς τὴν πύλην αὐθις ὑπολύσαντι Αἰθίοψ, ἐ τοῦτ' μὲν ὡς εἰώθασμα φαῦλον ὁ στρατὸς αὐτίκα σωθῆναι· δαιμόνια δὲ ὧν αὐτοῖς ἄρα καὶ πάθη, ἐς Κάσσιον μὲν ὀμφηλίσαι νίκη πρώτη ἐυλογως λαμπρύνασα· Βροῦτον δὲ ἐυβούλου βραδύτητι ὀλισθῆσαι, καὶ ἐς χεῖρας ἐλθεῖν ἀνδράσι δεινοῖς μέσοις ὑπὸ λιμοῦ διαφθαρῆναι αὐτὸν ἐκείνοις ἀγορᾶς, ἐ ναυκρατήσαντας, ἐ τὸ δὲ παθεῖν ὑπὸ τῶν εἰκείων μᾶλλον, ἢ τῶν πολεμίων. ἐ μὴν πολλάκις ἀγώνων μεταξὺ ὄντες, ἐν μιᾷ τινὶ μάχῃ δύο ἢ τρεῖς ἔπταισαν· ἄμφω δ' αὐτῶν

to, prodigia quoque prænuntia fuere illorum exitus: nam Cassio copias lustranti lictor inversam coronam imposuit: & aurea Victoria dedicata ab eo sponte decidit: aves quoque gregatim supra illius castra sine ullo clangore consedérunt, examina verò apum ferè continuè. Brutum item Sami natalem suum celebrantem in commessatione, quamvis non esset proclivis ad talia, sine ulla evidente causa hunc versum protulisse ajunt,

Sed me fors misera & Latonæ perdidit infans.

Et quum trajecturus esset cum exercitu in Europam ex Asia, noctu lucubrantem ad deficientem lucernam, vidisse astare sibi spectrum inusitata facie, & intrepidè percontatum, Quis nam hominum deorumve esset: spectrum respondisse, Tuus sum, Brute, malus genius, Philippis me videbis iterum: ajunt apparuisse ei pridie quàm postremò pugnatum est. Rursum exercitui castris exeunti obviam fuit Æthiops, quem mox milites abominati conciderunt. Fuit & illud adversæ fortunæ, quòd Cassius post pugnam æquo Marte diremptam desperavit tam facilè: Bruto consultam cunctationem obtinere non licuit per milites: quódque prælium conseruit cum viris magna fame pressis, ipse abundans commeatibus & classibus, magísque afflictus sit à suis quàm ab hostibus. Attamen multis rebus gestis communibus auspiciis, in prœliis nullam cladem passi sunt: ambo autem interfectores

Bruto oblata. 668

Bruti dictum ominosum.

Malus genius Bruti & alia omina Bruto oblata.

Brutus & Cassius magis à suis afflicti quàm ab hostibus.

ctores ſuimet ipſi fuerunt, ſicut prius Cæſaris fuerant. Ita Caſſius Brutúſque pœnas dederunt. Corpus Bruti inventum Antonius mox involvit coccina veſte pulcherrima, crematóque reliquias miſit matri ejus Serviliæ.

Bruti funus.

Exercitus Bruti deditionem facit.

Exercitus, ejus morte cognita, miſit legatos ad Cæſarem & Antonium, impetratáque venia inter eos diviſus eſt: erant autem circiter quatuordecim millia. Mox & illi deditionem fecerunt, qui erant in diverſis caſtellorum præſidiis. Caſtella ipſa cum caſtris hoſtium conceſſa ſunt in prædam Cæſarianis & Antonianis militibus. Illuſtres viri qui Brutum ſequebantur, partim in prælio ceciderunt, partim ipſi ſe interemerunt, ſicut imperatores: quidam data opera pugnarunt uſque ad necem, & in his L. Caſſius imperatoris fratris filius, & Cato Catonis illius filius, ſæpius ingerens ſe hoſtibus, poſtremò depoſita galea, ſive ut agnoſceretur, ſive ut periret facilius, ſive utraque de cauſa. Labeo, item vir notæ ſapientiæ, pater Labeonis ejus qui nunc quoque inter juriſconſultos celebratur, effoſſa in tentorio ad ſui corporis modum fovea, ubi reliqua ſervis mandavit, uxori quoque & liberis ſcripſit quæ voluit, & literas ſervis commiſit: fidiſſimum autem ex eis dextra prehenſum circumegit, ut mos eſt Romanis libertos facientibus: móxque gladium ei dedit & jugulum præ-

669

Virorum illuſtrium qui Brutum ſequebantur, interitus.

L. Caſſii. Catonis.

Labeonis.

Labeo juriſconſultus.

ἐχθόντο αὐθέντῃ, καθάπερ ἐχθοντὸ δ' Καίσαρος. Κάτ(ω)ν μὲ(ν) Βρούτ(ω) τοιακάδε δίκλω ἰδεδώκεσαν· καὶ Βρούτον Ἀντώνι(ος) ἀνδρῶν, εὖ εἰδὼς τε τῇ ἀρίστῃ φοινικίδι ἰούσῃ, καὶ κάυσας τὰ λείψανα, τῇ μητρὶ Σερουϊλίᾳ ἔπεμψεν.

Οἱ δ' σὺν τῷ Βρούτῳ στρατὸς, ὅτι ἐπύθοντο τετελευτηκότα Βροῦτον, ἀπέσθεσις ἐς Καίσαρα καὶ Ἀντώνιον ἔπεμπον, καὶ συγγνώμης ἔτυχον, καὶ ἐς τὰ στρατεύματα αὐτῶν διῆλθον, καὶ ὅσοι ἀμφὶ τὰς μυρίους καὶ τετρακισχιλίους· περιῆσαν δ' ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ἑκατὸν καὶ οἱ κατὰ τὰ φρούρια πολλὰ ὄντα, τὰ δὲ φρούρια αὐτὰ ἐς τὸ στρατόπεδον ἰδίᾳ τοῖς Καίσαρος ἐς Ἀντωνίου στρατοῖς ἀφῆκαν. Τῶν δ' ἀμφὶ τὸν Βροῦτον ἀνδρῶν ἐπιφανῶν, οἱ μὲ(ν) ἐν ταῖς μάχαις ἀπέθανον, οἱ δ' αὐτὸς ἐξήγαγον ὁμοίως τοῖς στρατηγοῖς, οἱ δ' ἐξεπίτηδες ἐμαχέσαντο μέχρι θανάτου, ὧν ἦν Λεύκιός τε Κάσσι(ος) ὁ ἀδελφιδοῦς αὐτὸ Κασσίου, καὶ Κάτων ὁ Κάτω(νος), ἐμπίπτων ἐς δὲ τοῖς πολεμίοις πολλάκις, εἶτ' ὑποχωρούμενος, ἀναλύσας τὸ κρά(νος), ἵνα ἢ γνωσθῇ ἢ ἀλῷ(η), ἢ ἀμφότερα εἴη. Λαβεὼν δ' ἐπισφίαγ γνώσιμο(ν), ὁ πατὴρ Λαβέω(ν) δ' κατ' ἐμπειρίαν νόμων ἐπὶ τῷ ἀφανεῖ μνήμῃ, βόθρον ἐν τῇ σκηνῇ τὸ μέγεθ(ος) αὐτῷ ἁρμόσαν ὀρύξαμθ(ον), ἐς τὰ λοιπὰ τοῖς θεράπουσιν ἐντέλλεσθ(αι), ἐπίσκηψέ τῇ γυναικὶ ἐς τοῖς παισὶ ἃ ἐβούλετ(ο), ἐς τὰ γράμματα φέρειν ἔδωκε τοῖς οἰκέταις, ἔ δ' ἐπιβὰς τῆ δεξιᾶς λαβόμθ(ος), ἐς ἀφεστρέψας αὐτὸν ὡς ἐθ(ὺ) ἐπὶ Ῥωμαίοις ἔδωκε, ἐς τῷ σφαγῷ ὑπέχ' καὶ τῇ

τῷ δὲ μὴ ἡ σκιὴ τάφῳ ἐχρῆτο. Ῥάσκῳ γὰρ ὁ Θρᾷξ ἐπυνήγαγε σὺν τῶν ὀρῶν πολλούς, καὶ γέρας ἦπητε καὶ ἔλαιόν, σύζυγός τε ἀδελφὸν ἑαυτῆς Ῥασκύπολιν, ᾧ καὶ διεδίκησθη, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς ἀλλήλοις οὐδὲ οἱ Θρᾷκες διεφέροντο, ἀλλὰ δύο στρατοπέδων μεγάλων τε καὶ ἀμφηλίκων ἐπὶ τῷ ἐκείνων γὰρ συμφερομένων, τὸ ἄδηλον τῆς τύχης ἐμεμάστυτο, ἵνα ὁ νικῶν ἐπικρατοίη τοῦ ἡσσωμένου. Πορκία δὲ ἡ Βρούτου μὲν γυνὴ, Κάτωνος δὲ ἀδελφὴ καὶ νεωτέρα, ἐπεί τε ἀμφοῖν ἀδὲ λόγος ἐτύθετο, φυλασσομένη ὡς τὰ εἰκότα πάνυ ἐγκρατὴς, ἐκκαύσας πυρὸς σύνεγγύθεν, ἀρπάσασα τὰ ἀνθρακώματα κατέπιεν. ὅσοι δ' ἄλλοι τῶν ἐπιφανῶν ἐς Θάσον διέφυγον, οἱ μὲν αὐτῶν ἐξεπλάσθησαν, οἱ δ' ἐπιτρέψαντες ἑαυτοὺς ἅμα τῷ λοιπῷ στρατῷ τῶν ὁμοτίμων Μεσσάλᾳ τε καὶ Κορουήλιῳ, καὶ Λουκίῳ Βίβλῳ ὑπὸ βουλόμενοι τοῖς σφῶν ποιεῖν καὶ ἀπάντων. οἱ δὲ Ἀντωνιανοὶ πρὸς τὸν Ἀντώνιον, Ἀντωνίῳ προσπλεύσαντι ἐς τὸν Θάσον παρέδοσαν ὅσα ἐν Θάσῳ χρήματά τε καὶ ὅπλα, καὶ τροφὴ διαφιλεῖς, καὶ ἄλλη παρασκευὴ πολλή.

ΟΥ̓τω μὲν δὴ Καίσαρί τε καὶ Ἀντωνίῳ ἀφ' τόλμης ἐπισφαλοῦς καὶ δυοῖν πεζομαχίαιν τηλικούτοιν ἔργον λῶιστον, οἷον ἄλλο ἕτερον οὐ γέγονε τοῖς ὁμοίοις. ὅτε γὰρ στρατὸς τοσοῦτος ἢ τοιοῦτος ἐς χεῖρας ἀφίκετο, ἦλθε Ῥωμαίων ἑκατέρωθεν, οὐ τὰ τυχόντα στρατεύματα, ἀλλὰ δοκιμώτατα ἐπιλελεγμένων, οὐδὲ ἀπόστολέμων ἔτι, ἀλλ' ὧν πολλῷ γεγυμνασμένων, ἐπί τε σφᾶς καὶ ἀλλήλους ἢ βάρβαρα ἔθνη πεπο-

buit. Et huic quidem tentorium pro sepulchro fuit. Rascus autem Thrax multos è montibus retraxit: cujus operæ præmium petiit & accepit salutem fratris sui Rascupolidis: unde satis apparuit, nec ab initio belli hos Thraces dissensisse: sed quum duo magni exercitus prope terras eorum dubio Marte conflictarentur, incertum eventum ita partitos, ut victor victum servaret. At Porcia, Bruti uxor, Catonis junioris soror, postquam utrumque hoc fato sublatum audivit, quum à domesticis admodum cautè servaretur, prunas è foco raptas deglutiit. Quotquot autem alii nobiles in Thasum evaserunt, partim enavigarunt inde, partim cum reliquo exercitu in Messalæ Corvini & L. Bibuli potestatem ac arbitrium se dediderunt: alii de salute cum Antonianis pacti, Antonio in Thasum appulso tradiderunt quicquid ibi erat pecuniarum, armorum, commeatuúmve, & apparatum reliquum.

Rhasci & Rhascupolidis fratrum prudens consilium.

Porciæ, Bruti uxoris, interitus.

Atque ita Cæsari Antonióque periculosa audacia duobus terrestribus præliis talem victoriam peperit, qualis ad eam diem nulla fuit. Nunquam enim antea tanti aut tales exercitus Romani conflixerunt inter se, non ex delectibus urbanis conscripti, sed virtute lectissimi: nec tirones, sed veterani, bellis tam externis exercitati quàm civilibus: unius linguæ, unius militaris disciplinæ, peritia pares & robore, & ob hæc

Periculosa Cæsaris & Antonii audacia.

670

Prælium & conflictus Bruti & Cassii cum Cæsare & Antonio quantum & quàm memorabile.

hæc non facilè alteri ab alteris superabiles. Ad hæc in nullo unquam bello tanto impetu tantáque audacia tam multi congressi sunt, & quidem cives, quondam inter se familiares contubernalésque. Id ita esse certo argumento colligitur, quòd exæquato utroque prælio, non minor cæsorum numerus apud victores compertus est. Atque ita imperatorum Antonii Cæsarísque prædictionem ut veracem exercitus comprobavit, uno unius diei labore servatus ab extremo famis ac internecionis periculo, & per gloriosam victoriam translatus ad summam abundantiam. Evenit & quod prodeuntibus in aciem Romanis præsagiit animus: decretum est enim ea pugna de universo statu ejus civitatis, nec rediit posthac respublica, nec fuit opus similibus inter cives contentionibus, absque una dissensione Cæsaris & Antonii, quæ fuit inter Romanos ultima. Motus verò qui usque ad eam intercesserunt post Bruti obitum, Pompeio & Cassianis qui evaserant, renovantibus bellum, quòd haberent adhuc ejus apparatus reliquias, nec parem præ se tulerunt audaciam, nec similia erga imperatores studia vel civitatum vel exercituum: quia cœptis non illustris quisquam, non senatus affuit, denique non ipsa popularis aura, ut Cassio Brutóque, adspirayit.

Prœlia secuta illi non conferenda.

μένων, ἀλλὰ κὴ γλώσσης μιᾶς ὄντες, κὴ τέχνης πολεμικῆς μιᾶς, κὴ ἀσκήσεως ἓ καρτερίας ὁμοίας, ὃς καταγώνιοι πρὸ αὐτοῦ ἦσαν ἀλλήλοις· ὅτι ὁμοῦ κὴ τόλμη ποιεῖ πολὺ ἐχέγγυον ἐν πολέμῳ, πολίτου τε ὄντος ἀλκήλων κὴ οἰκείου καὶ συστρατιώτου ἡγουμένου· τεκμήριον ἢ ὅτι τῶν ἡμερῶν ὁ ἀριθμὸς, ἐπὶ σταυμάχους ἐκατέρας μάχης, ὁμοίως ἐλάσσων ἐδόξει· ἐδόθη δὲ τοῖς νικῶσιν ἔπαινος. ὁ δὲ στρατὸς ὁ Ἀντωνίου ἓ Καίσαρος τὸν τῶν στρατηγῶν λόγον ἐπληρώθησαν λιμῷ μιᾶς ἡμέρας κὴ δι' ἐνὸς ἔργου, κινδυνεύσαντες λιμοῦ ἓ θείᾳ ἀπωλείας εἰς λαβεῖν ἀνάψυξιν ἓ σωτηρίαν ἀσφαλῆ ἓ πλείω ἐυκλεᾶ μετεωλόντες· ἀπώλοντό γε μὴν αὐτοῖς καὶ ὅ, σπεύσαντες εἰς τὸν μάχλιμον, ἐπιμαίνοντο Ῥωμαίοις· ἐπεβάθη δ' αὐτῶν ἡ πολιτεία πρὸ ὀλίγου τὸ ἔργον μάλιστα, καὶ ἐπανῆλθεν εἰς δημοκρατίαν ἔτι, οὐδὲ πόνων αὐτοῖς εἰς ἀλλήλους ἐδόκουν ὁμοίων, χωρὶς τῶ μετ' ὀλίγον Ἀντωνίου καὶ Καίσαρος στάσεως, ὑστάτης Ῥωμαίοις γενομένης. τὸ δ' ἐν μέσῳ μὴ Βρούτου, ὑπό τε Πομπηίου ἓ τῶν Λιγοφυγόντων Κασσίου ἓ Βρούτου φίλων, λείψανα τοιῆδε παρασκευῆς μεγάλα ἐχόντων, ὅτι ταῖς τόλμαις ὁμοίως ἐπ' ἐγγυᾶτο, ὅτι παῖς τῶν ἀνδρῶν ἡ πόλεων ἡ στρατηγῶν ἐν τοῖς ἡμερησίοις ὁμοίως· ἀγαθὸς ἀντῆς τῶν ἐπιφανῶν ἔτι ὀλίγ' ἀ βουλὴ ὠδὲ ἡ δόξα αὕτη, ὡς ἐς Κάσσιόν τε ἓ Βροῦτον, ἀπήπτε.

ΑΠΠΙΑΝΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ ΡΩΜΑΙΚΩΝ ΕΜΦΥΛΙΩΝ. Ε.

ΜΕΤΑ δὲ τὸν Καισίου καὶ Βρούτου θάνατον, ὁ μὲν Καῖσαρ ἐπὶ τὸ Πελόπιον ᾔει, ὁ δὲ Ἀντώνιος ἐς τὴν Ἀσίαν· ἔνθα αὐτῷ συμβάλλει Κλεοπάτρα βασιλὶς Αἰγύπτου, καὶ εὐθὺς ὀφθεῖσα ὁμιλίᾳ· ὁ δὲ ἔρως αὐτοῖς τε ὀλεθρίους ἐς ἕκαστον ἔλαβε κακοῦ, καὶ ἐς ὅλην Αἴγυπτον ἐπ' ὀλεθρίοις· ὥστε οὐκ ἂν ἡ Αἴγυπτος εἴη τῇδε τῆς βίβλου μέρος, ὀλίγον τι καὶ οὐκ ἄξιον ἐπιγραφῆς που, διὸ δὴ καὶ τοῖς ἐμφυλίοις πολὺ πλείοσιν ὕστερ ἐπέμικτον. ἐγίγνετο γὰρ δὴ καὶ μετὰ Καισίου τε καὶ Βρούτου ἕτερα ἐμφύλια ὁμοῖα, στρατηγοῦ μὲν οὐδενὸς ὄντος ἐπὶ πᾶσιν ὥσπερ ὀλεθρίοις, καὶ μέρος ἄλλου, μίσχει Πομπηίος τε Σέξτος ὁ νεώτερος παῖς Πομπηίου Μάγνου, λοιπὸς ὢν ἐπὶ τῇδε τῇ στάσει, τοῖς ἀμφὶ τὸν Βροῦτον ἐπεκηρύθη, καὶ Λέπιδος ἐξέπεσε μέρους τῆς ἡγεμονίας, καὶ ἡ Ῥωμαίων ἀρχὴ ἅπασα ἐσῆλθεν ἐς δύο μόνους Ἀντώνιόν τε καὶ Καίσαρα· ἐγίγνετο δὲ αὐτῶν ἕκαστα αὖθις.

APPIANI ALEXANDRINI ROMANARUM HISTORIARUM DE BELLIS CIVILIBUS LIBER V. 671

GETERUM post Cassii Brutique obitum Cæsar Italiam petiit, Antonius Asiam: ubi Cleopatra Ægypti regina cum eo congressa primo statim aspectu vicit. qui amor & ipsis perniciem, & post eos Ægypto universæ attulit mala plurima: quapropter & Ægyptus erit pars hujus voluminis, non tamen tam magna ut titulum ei dare debeat, quum admisceantur multo plura de bellis civilibus. Nam & post Cassium Brutúmque fuerunt alia similia, nullo imperatore, qui ut illi, præesset omnibus, sed alio aliubi ductante copias, donec Sex. Pompeius Magni filius junior, ejus factionis reliquus, à Cassianis in fastigio potestatis collocatus & Lepidus imperio privatus est, summa rerum in duorum tantùm potestatem redacta, Cæsaris & Antonii. Ea nunc singula narrabimus.

Lepidus imperio privatus.

Cassius Parmensis.

Cassius, cognomine Parmensis, Bruto Cassióque ad bellum profectis, relictus in Asia cum classe ac exercitu, ut pecunias exigeret, post Cassii mortem sperans de Bruto meliora, è Rhodiorum navibus triginta selegit, ratus tot se impleturum sociis navalibus: reliquas incendit excepta sacra, ne civitas posset res novas moliri: quo facto solvit inde cum navibus suis & Rhodiis. Clodius autem à Bruto missus eò cum tredecim navibus, ut vidit rebellantes Rhodios (jam enim & Brutus sublatus erat) deduxit inde præsidium trium millium & cum Parmensi se conjunxit: ad eos venit Torulus cum aliis multis navibus & pecuniis quas à Rhodiis ante defectionem exegerat. Ad hanc classem, ut in qua jam esset aliquid roboris, confluebant quotquot pro variis officiis erant dispersi per Asiam, & imponebant legionarios quantum poterant: remigum quoque delectus faciebant è nexis & mancipiis, & ex insulanis ad quos appellebant. Ad eos venit & Cicero junior, & quotquot nobilium è Thaso diffugerant, ita ut brevi frequens conventus fieret, & classis exercitúsque non contemnendus cum suis ducibus. Assumpto deinde Lepido cum alia manu, quæ præsidio Bruti Cretam tenebat, ad Murcum & Ænobarbum validis copiis præfectos navigarunt in marelonium: ubi divisi, pars cum Murco petiit Siciliam, & vires Sex. Pompeii

672

Copiæ à Cassianis collectæ.

Cicero junior.

Κάσσιος ὁ Παρμήσιος ἐπιλαβὼν τὴν ἐπαρχίαν μετὰ Κασσίου τοῦ Βρούτου τοῦ τὴν Ἀσίαν ἐπὶ πᾶσι τοῖς ἄρτι, χρήματα συλλέγων· καὶ ἐκ μὲν τῶν ἀποβαινόντων, ἀδύνατον ἐλπίζων ἔσεσθαι τὸν Βροῦτον, Ῥοδίων ἐπιλέξασθαι νεὼς τελεωτάτας, ὅσας ἐνόμιζε πληρώσειν, καὶ τὰς λοιπὰς διαφθεῖραι χρεὼν τὰ ἱερά, ἵνα μὴ δύνωνται πολεμίους· καὶ ὁ μὲν ταῦτα ἔπραξε, καὶ ἀπῆρε τάς τε ἰδίας καὶ τὰς τεσσαράκοντα. Κλώδιος δὲ ὁ σὺν Βρούτῳ πεμφθεὶς ἐς Ῥόδον ἐπὶ νεῶν τεσσαρεσκαίδεκα, τὸν Ῥοδίων πολεμοῦντας ἑωρακὼς (ἐπεθήκει γὰρ ἤδη καὶ ὁ Βροῦτος) ἐξήγαγε τῶν φρουρούντων ὁπλιτῶν τετραχιλίων, καὶ ἐς τὸ Παρμήσιον ἐχώρει· ἀφίκετο δὲ αὐτοῖς καὶ Τορκοῦλος, ἑτέρας ναῦς ἔχων πολλὰς, καὶ χρήματα ὅσα ἀπεσείλατο πρὸ τῆς Ῥόδου. ἐς δὴ τὸ ναυτικὸν τοῦτο, ὡς ἐς ἤδη τινα ἰσχύν, συνῴκιστο ὅστις ἦσαν καὶ μικροὶ τῇ Ἀσίᾳ ἐπὶ τὸ ὑπηρετεῖν, ἐκ τοῦ ὁπλίτους τε ἐξ ὧν ἰδιούμην ἀντιπλήρωσιν, καὶ ἐρέτας ὅσα δεσμωτῶν, ἐπιπλέοντες ἐπὶ τοὺς νησίους, καὶ πρὸς τῶν νησιωτῶν ἤλθον δὴ ἐς αὐτὸς ὁ Κικέρων ὁ Κικέρωνος, καὶ ὅσοι ἄλλοι τῶν ἐπιφανῶν σὺν τῷ Θάσου διαπεφεύγεσαν, καὶ πολὺ πλῆθος ἤδη· ὥστε συνάξεως ἀξιόχρεως ἠγεμόνων τε καὶ στρατοῦ καὶ νεῶν συνεστᾶσα ἤδη καὶ Λέπιδος μετ' ἄλλης δυνάμεως, ἣν Βροῦτος κατέστησε Κρήτῃ, ἐπὶ Μοῦρκον καὶ Δομίτιον Ἀηνόβαρβον ἐπὶ μεγάλης δυνάμεως ὄντας, ἐς τὸ Ἰόνιον διέπλευσαν, καὶ αὐτῶν οἱ μὲν ἅμα τῷ Μούρκῳ διέπλευσαν ἐς Σικελίαν, καὶ τῷ ἰσχυρῷ Πομπηίῳ Σέξτῳ συνῆσαν

ψαν· οἱ δὲ κατίμειναν τῷ Ἀλωβάρβῳ, καὶ τὴν αἵρεσιν ἐφ' ἑαυτῶν ἐποιήσαντο. τοιάδε μὲν ὁ τοῦ λειψάνου τοῦ παρασκεύης Κασσίου τε καὶ Βρούτου ἐγένετο στρατεύματα.

Ὁ δὲ Καῖσαρ καὶ Ἀντώνιος ἐπὶ τῇ νίκῃ τῇ πρὸς Φιλίππους ἐθυόν τε λαμπρῶς, καὶ τὸν στρατὸν ἐπήνεσαν, καὶ ἐς τὴν δόξαν τῶν ἐπινικίων, ὁ μὲν ἐς τὴν Ἰταλίαν ἐχώρει, τήν τε γῆν αὐτοῖς διανεμήσων, καὶ ἐς τὰς οἰκίας καταλίξων· ὧδε γὰρ αὐτὸς εἵλετο διὰ τὴν ἀῤῥωστίαν· ὁ δὲ Ἀντώνιος ἐς τὰ πέραν ἔθνη, συλλέξων τὰ χρήματα, ὅσα αὐτοῖς ὑπῳχλωτο· διενείμαντο δὲ αὖθις, ὅσα καὶ πρότερον ἔθνη, καὶ ἐπιλαμβάνων τὰ Λεπίδου· τὴν τε γὰρ Κελτικὴν τὴν ἐντὸς Ἄλπεων ἐδόκει Καίσαρος ἀξιοῦντος αὐτονόμων ἀφίειν, γνώμῃ τοῦ προτέρου Καίσαρος. ὅτε Λέπιδος διεκάλεστο τὰ πρὸς Πομπήϊον προδιδόναι, καὶ ὥετο εἰ Καίσαρα ψεύδηται ἡ Λεπίδου φανείη, ἕτερα ἀναδιδώσας τῷ Λεπίδῳ. ἀφίεσαν δὲ ἐς τὴν στρατηγίαν τὸν αὐτὸν χρόνον ἑξακισμύριοι χωρὶς ὀκτακισχιλίων, οὓς δεηθέντες ἐπὶ στρατοῦ σφίσιν ἀποδεκάμοροι διέλεγον, καὶ συνελόχισαν ἐς στρατηγίδας πέντε· ὁ δὲ λοιπὸς αὐτοῖς στρατὸς ἐξῳκήθη σὺν τοῖς μεταθεμένοις ἀπὸ Βρούτου, τέλη πεζῶν ἑνδεκα, ἐ ἱππεῖς μύριοι καὶ τετρακισχίλιοι· καὶ ἦρχεν αὐτῶν ὁ μὲν Ἀντώνιος διὰ τὴν ἀποδημίαν ἓξ τέλη, ἐ ἱππέας μυρίους· ὁ δὲ Καῖσαρ, ἱππέας τετρακισχιλίους ἐ τέλη πέντε· καὶ τοῦτο ἦν αὐτῶν Ἀντωνίῳ ἀναπληρούμενον, ὅτε τὸ ὑπὸ Καλήνῳ

addidit, pars cum Ænobarbo manſit, & propriam factionem conſtituit: atque ita è reliquiis Caſſiani apparatus rurſum novi coiverunt exercitus.

At Cæſar & Antonius pro Philippenſi victoria ſacris operabantur, & gratias agebant exercitibus: móxque ad perſolvenda præmia profectus eſt imperatorum alter in Italiam, ut agros militibus divideret, ipſóſque in domos aſcriberet: hoc enim elegit propter valetudinem. Antonius verò tranſmarinas provincias petiit, collecturus pecunias quas eis promiſerant: rurſúmque diviſione facta, præter ſupradictas provincias, uſurpaverunt etiam quas Lepidus habuerat. nam & ulteriorem Galliam Cæſar poſtulabat liberam ex præſcripto patris facere: & Lepidus incuſabatur, quaſi, Pompeio favens, ſocios proderet, decreverátque Cæſar, ſi deprehenderetur calumnia, provincias alias Lepido reddere. Emeritos quoque dimiſerunt præter octo millia: quos rogati ut amplius eis militare liceat, diviſerunt inter ſe, & cohortes prætorias ex eis centuriaverunt. Supererant annumeratis qui à Bruto defecêre, legiones undecim, equitum quatuordecim millia: ex quibus Antonius propter ſuſceptam expeditionem ſex legiones aſſumpſit & equitum decem millia: Cæſar equitum quinque millia, cum quatuor legionibus, & pro his recepturus erat alias, quæ illi ſub

Lepidus incuſatur.

673

ipſis quas Antonio conceſſerat,

Caleno militarant, relictæ in Italia. Deinde Cæsar profectus est versus mare Ionium. Antonius postquam ad Ephesum pervenit, divæ loci ejus præsidi fecit sacra magnificè, & supplices Cassianos qui in asylum id confugerant absolvit, excepto Petronio, qui conspirationis in Cæsarem conscius fuerat, & Quintio, qui Laodiceæ Dolobellam Cassio prodiderat. Græcos inde ceteràsque nationes quæ circa Pergamum incolunt Asiam, in frequenti legationum de pace conventu, sic pro concione allocutus est,

Petronius conspirationis in Cæsarem conscius. Quintius.

Oratio Antonii Ephesi habita ad Græcos & alias nationes.

VOS nobis, viri Græci, Attalus rex vester testamento reliquit, & mox meliores commodiorésque nos experti estis quàm Attalum: tributa enim quæ illi pendebatis, vobis remisimus, donec exortis & apud nos populi turbatoribus, tributis opus habuimus. Tum verò non pro censu tributa vobis imposuimus, ut ipsi extra periculum exigeremus, sed quotannis certam fructuum portionem pendere imperavimus, ut ex adversis tempestatibus commune vobiscum detrimentum sentiremus. Quùmque publicani plus æquo petentes injuriis vos afficerent, C. Cæsar vobis remisit tertias vectigalium, cavítque ne in posterum injuriæ vobis fierent: vobis enim commisit tributorum exactionem ab agricolis, & talem virum boni cives nostri tyrannum appellaverunt, & vos eis contulistis multas pecunias, interfectoribus hominis optima de vobis

Ἐ Ἀττικίου καὶ τὸν Γ'πιλίαν ὑστελελειμμένων. ὁ μὲν δὴ Καῖσαρ ἐπὶ τὸν Ἰόνιον ᾔει, ὁ δ' Ἀντώνιος ἐς Ἔφεσον ἠφίκετο, τὴν θεὸν μεγαλοπρεπῶς ἔθυε, καὶ τοὺς καταφυγόντας ἐκ τοῦ Βρούτου ἐς τὸ ἱερὸν ἱκέτας ἀπέλυε, χωρὶς Πετρωνίου συνειδότος ἐπὶ τῷ φόνῳ Καίσαρος, ἐς Κόιντα δὲ ὄντος ἐν Λαοδικείᾳ Κασσίῳ Δολοβέλλαν τὸν δ' Ἕλληνας, καὶ ὅσα ἄλλα ἔθνη τῶν ἀμφὶ τὸ Πέργαμον Ἀσίαν νέμονται, κατὰ τὸ σύνοδικὸν πανδήμους ἐπὶ σπονδὰς ἐς μεγάλην ἀθροίσας πανήγυριν, ἔλεξεν ὧδε,

„ ΥΜΑΣ ἡμεῖν ὦ ἄνδρες Ἕλ-
„ λῆνες, Ἄτταλος ὁ βασιλεὺς ὑ-
„ μῶν ἐν Δελφοῖς ἀπέλιπε, κἀ-
„ ὐθὺς ἀμείνοσιν ὑμῖν ἡμῖν ἀπέ-
„ λυσε· ὅς γε ἐπέλειπε φόρους ἀτ-
„ πόλῳ, μεθ' ἡμᾶς δὲ ὑμῖν μίσχε-
„ δημοκόποιν ἀνδρῶν καὶ πυρ' ἡμῖν
„ γλυκυθύμων, ἐδέησε φόρων ἐπὶ ἡ-
„ μᾶς, ἃ ἐξῆν τε τιμᾶσθαι ὑμῖν
„ ἐπιζημιοῦσθαι, ὡς ἂν ἡμεῖς ἀκίνδυνοι
„ φόρων ἐπιλεγόμενοι, ἀλλὰ μὴν φι-
„ λοτίμως τῶν ἐκάστοτε καιρῶν ἐπιπεσόντων,
„ ἵνα καὶ τῶν ἅπαντιν κοινωνοῦμεν ὑ-
„ μῖν· τὸν δ' ἔπειτα χρόνον βουλό-
„ μενοι σὺν δίκῃ ζῆν τοῖς ὑμῖν,
„ καὶ πολὺ πλείονα αἰτίων, Γάϊος
„ Καῖσαρ τὰ μὲν χρήματα τὰ τε-
„ λῆ ὑμῖν ἀνῆκεν ὧν εἰσέπραττε ἐφι-
„ πτεύων, τοὺς δ' ὕδρας ἔπαυσεν ὑμῖν
„ καὶ τὰς φόρους ἐπιτρέψειν ἀγαθοῖς
„ καὶ τοῖς χαρίσασθαι. καὶ τοῦδε
„ τοιοῦδε οὐδὲν οἱ χρηστοὶ τῶν ὑμετέρων
„ πολιτῶν τοῖσιν ἐναντίοις ἐκάλεσαν· ἐν-
„ μὲς δ' ὑμᾶς συνεπελάβοντο χρήμασι
„ πολλὰ, σφαλοῦσί τε δεινὰ καὶ ὑμᾶς
„ τέλεον ἐνεργάσαντο, καὶ καθ' ἡμῶν
„ τὰ π-

„ τῶ πεφευγότων ἐκείνων. τὴν δὲ δι-
„ καίας τύχης, ἣν οὐκ ἐβούλεσθε,
„ ἀλλ' ὡς ἐμοὶ ἄξιον, κεκινήσης τὸ πό-
„ λεμον, εἰ μὴ ὡς σωκαγωνιστὰς τῶν
„ πολεμίων ἐδεῖ χεῖρας, κολάσεως
„ ὑμῖν ἐδεῖ· ἐπεὶ δὲ ἑκόντες πιστεύο-
„ μεν ὑμᾶς καὶ ἀναγκαίως τάδε πε-
„ ποιηκέναι, τὰ μὲν μειζόνων ἀφιε-
„ μεν, χρημάτων δὲ ἡμῖν δεῖ καὶ
„ γῆς καὶ πόλεων εἰς τὰ νικητήρια δω-
„ ρεᾶς· τέλη δὲ ἐστιν ὁκτὼ καὶ εἴ-
„ κοσιν ὁπλιτῶν, ἃ μετὰ τῶν στρα-
„ τοπομπῶν εἰσὶ μυριάδες ἀν-
„ δρῶν ὑπὲρ ἑπτακαίδεκα, καὶ τέ-
„ των ἀνδρῶν οἱ ἱππεῖς, καὶ ἑπτα-
„ ρύομεν ἑτέρου στρατεύ· ὃν μὲν
„ δὴ τοῦ πλήθους τῶν ἀνδρῶν τὸ
„ πλῆθος τῆς χρείας σωσόμεν δύ-
„ κασθε. τοῖς δὲ γῆν καὶ πάς πό-
„ λεις αὐτοῖς Ἀμαδώτων ὁ Καῖ-
„ σαρ ἀπέστειλεν εἰς τὴν Ἰταλίαν,
„ εἰ χρὴ τῷ λόγῳ τὸ ἔργον εἰπεῖν,
„ ἀνεστήσων τὴν Ἰταλίαν· ὑμᾶς
„ δὲ ἵνα μὴ γῆς καὶ πόλεων καὶ
„ οἰκιῶν καὶ ἱερῶν καὶ τάφων
„ ἀνίστησθε, ἃ τὰ χρήματα ἀλο-
„ γίσασθε, οὐδὲ εἰς ἅπαντα

meriti, ídque contra nos qui ejus necem ulciſcimur. Verùm quia fortuna juſtiori cauſæ favens, non ut voluiſtis, ſed ut æquum erat decrevit, ſi ut eorum ſocii perſeveraſſetis in armis, puniendi veniebatis: quoniam autem libenter credimus hæc coactos feciſſe, graviores pœnas vobis remittimus, pecuniis tantùm & agris & civitatibus nobis opus eſt, ut perſolvantur exercitui victori præmia. Sunt autem vigintiocto legiones, quæ cum ſuis appendicibus conficiunt CLXX virorum millia, prætérque hos equites & militaris turba reliqua. Ex hac multitudine virorum, quàm multis opus habeamus ſumptibus, poteſtis conjicere. Agros & civitates eis diviſurus Cæſar abit in Italiam, ut verbo dicam, commigrare juſſurus Italiam. Vobis, ne migrandum ſit ab ruſticis ac urbanis prædiis, ab aris focíſque, denique à majorum monumentis, pecuniarum tantùm ſubducta eſt ratio: nec tamen omnium, nec enim ferre 674

potuiſ-

Τῆς δὲ δικαίας τύχης, ἣν οὐκ ἐβούλεσθε, ἀλλ' ὡς ἐμοὶ ἄξιον, κεκινήσης τὸ πόλεμον] Non animadvertit Gelenius, δικαίας titulum haud cauſæ ſed fortunæ dari: ideóque locum hunc ita eſt interpretatus, *Verum, quia fortunæ juſtiori cauſæ favens, non ut vol.* &c. quum debuerit ita interpretari, *Verùm, quia fortuna, juſtam ſe præbens, non ut vol.* Niſi quis malit, *Verùm, quia fortuna, juſtè ſe gerens*, &c. Ideo autem non dico, quæ juſta eſt, (tanquam hæc laus illi ſit perpetua) quoniam videmus eam alioqui injuſtitiæ paſſim accuſari. Quòd ſi Gelenius δικαίας dici putabat de ea quæ juſtitiæ faveret (ut certè hoc ei quæ juſta vocatur, convenit) potius tamen dicendum erat, juſtæ cauſæ favens, quàm juſtiori cauſæ. Nam adverſariorum cauſam minus juſtam eſſe dicens, ſaltem non omnino injuſtam eſſe fateretur. Et hoc genus loquendi, εἰ μὴ ὡς σωκαγωνιστὰς τῶν πολεμίων ἐδεῖ χεῖρας, non intellexit Gelenius, ſicut nec Candidum (quod minus mirum eſt) intellexiſſe, manifeſtum eſt. At rectè, ut opinor, his (aut hujuſmodi) verbis hunc locum interpretabimur, *Siquidem ut adverſariorum auxiliatores* (vel auxiliarii) *tractandi eſſetis, punire vos oporteret.* vel, *ſupplicium de vobis ſumere.*

potuisſetis, ſed partis modicæ, quam ubi audieritis, contenti opinor abibitis. Quantum noſtris inimicis dediſtis biennio (dediſtis autem decem annorum vectigalia) tantundem nobis ſufficiet, niſi quòd intra annum accipere volumus, quando ſic poſtulat neceſſitas: gratiam enim agnoſcitis: nam fatendum eſt, vos non mulctari pro merito.

Mulcta Græcis impoſita.

Sic ille, viginti octo legionibus oſtentans gratiam, quum ad Mutinam icto fœdere quadraginta tribus integris promiſerint præmia: in tantum acciſus erat tunc legionum numerus. Nondum extrema verba finierat, quum Græci, humi proſtrati, multis exemplis adductis in medium excuſabant ſe, violentiam Bruti Caſſiique perpeſſos, non tam mulcta dignos quàm miſericordia: daturos enim libenter benemeritis, exhauſtos eſſe ab hoſtibus, quibus non pecunias modò, ſed his deficientibus ſuppellectilem & ornamenta omnia contulerint, inde monetam ſignatam apud ſe. Tandem impetrarunt, ut novem annorum tributum penderent intra biennium: regibus, dynaſtis civitatibúſque liberis, alia pro cujuſque facultatibus imperata ſunt. Obeuntem autem provincias Lu-

,, (ἀσφὲς γὰρ ἂν δικαιοθεὶ) ἀλλὰ
,, μέρος αὐτῶν ἓ βραχύτατα, ὁ
,, ἓ πυθομένους ὑμᾶς ἀγαπήσ-
,, εἶσθαι· ἃ γὰρ ἴδοτε τοῖς ἡμετέ-
,, ροις ἐχθροῖς ἐν ἔτεσι δύο (ἴδοτε
,, δὲ φόρους ἐς δέκα ἐτῶν) ἔστω
,, λαβεῖν ἀρκοῦσα μόνα, ἀλλ' εἰ ἐ-
,, τεὸν ἐπείγουσι γὰρ αἱ χρεῖαι·
,, σωθῆσι γὰρ τῆς χάριτος ὑμῖν·
,, τοσοῦτον γὰρ ἐπιστάμεθα, ὅτι μη-
,, δενὸς ἀμφιβόλως ἔστι ἀπί-
,, μιον ὀφλέσαι.

Ὁ μὲ ὅπως εἶπεν, ἐς ἑκατὸν καὶ εἴκοσι τέλη πιζῶν τῶν χαλεπῶν θεμένων, ὅτι εἴμαι τελὰ ἓ πεσαγκόλα ἐπὶ αὐτοῖς, ὅτε ὁ Μουτίνη συνηλλάσσοντο ἀλλήλοις, ἡ πρὸς ὑπαίχνουντο· ὁ δ' πόλεμος αὐτὰ ἐς τοσοῦτον ὑπεβλώσχε. οἱ δ' Ἕλληνες, ἔτι λίγοντος αὐτὰ ἔτι, ἐμπίπτουσι ἑαυτοὺς ἐς τὸ ἔδαφος ἀνάγκῃ τῆ βίαν ἐς αὐτοὺς ὁ Βρούτου ἓ Κασσίου γλυκύτατα ἐπλέγοντες, ὡς ἐπιτιμίων ἀξίους εἶναι, ἀλλ' ἐλέου· δόντες σφ' ἂν τοῖς εὐμενέστατα ἐκπτᾶσι, λόγῳ πρὸς πολεμίους, οἷς ἀ τὰ χρήματα μόνον, ἀλλὰ ἡ τὰ σκεύη ἡ τὰς κόσμους ἐσπενεγκεῖν αὐτὰ τῶν χρημάτων, τὰς δ' αὐτὰ ἔθος σφίσι ἐς νόμισμα χαλκεῦσαι· ἡ τέλος παρακαλοῦντες ἔτυχον ὧν εἶπα ἐπὶ φόρους ἐσπενεγκεῖν ἔτεσι δύο· βασιλέσι δ' ἡ δυνάσταις ἓ πόλεσιν ἐλευθέραις ἀλλὰ ἐς τὸν ἐκείνου δύναμιν ἐπιτάξη. ἀφεῖναι σφ' αὐτὰ τὰ ἴδια,

Σωθῆσι γὰρ τ' χάριτος ὑμῖν τοσοῦτον γὰρ ἐπείσαμι.] Malim σωθῆσι ſed & tollenda eſt ſtigme poſt ὑμῖν, & vocula γὰρ poſt τοσοῦτον, in ἀὰ (ut opinor) mutanda. Atque ad hos reſtringit Gelenius in ſua interpreta ionem quod generaliter de omnibus qui peccarunt dictum ab Antonio fuit.

Καπ-

ἔθη, Λυκίοις τε ὁ Καστίου ἀδελφὸς, καὶ ὅσοι ἄλλοι τῶν δεδιότων ἐπὶ τῷ ἐν Ἐφέσῳ συλλήψεως ἐπύθοντο, ἱκέτευσαν σφᾶς σῶσαι, καὶ ἀπέλυε πάντας πλὴν τῶν συνεγνωκότων ἐπὶ τῷ φόνῳ τοῦ Καίσαρος· τούτοις γὰρ δι' ὀργὴν ἀδιάλλακτος ἦν. παρηγόρει δὲ καὶ τὰς πόλεις τὰς μάλιστα δεινὰ παθούσας, Λυκίους μὲν ἀτελείας φόρων ἀφιεὶς, καὶ Ξάνθον οἰκίζειν παρεσκεύασεν· Ῥοδίοις δὲ δῆλος ἦν ἀνδρον τε καὶ Τῆνον καὶ Νάξον καὶ Μυόνδον, ἃς ὀλίγον ὕστερον ἀφῃρέθησαν ὡς σκληρότερον ἄρχοντες. Λαοδικείας δὲ καὶ Ταρσέας ἐλευθέρους ἀφεὶς καὶ ἀτελεῖς φόρων, καὶ Ταρσέων τοὺς πεπραμένους ἀπέλυε τῆς δουλείας ἀμαχητί. Ἀθηναίοις δ' ἐς αὐτὸν ἐλθοῦσι μετὰ Τῆνον Αἴγιναν ἔδωκε, καὶ Ἴκον καὶ Κέω καὶ Σκίαθον καὶ Πεπάρηθον. ἐπιπαρὼν δὲ τὴν Φρυγίαν τε καὶ Μυσίαν καὶ Γαλάτας τοὺς ἐν Ἀσίᾳ, Καππαδοκίαν τε καὶ Κιλικίαν, καὶ Συρίαν πᾶσαν, καὶ Παλαιστίνην, καὶ τὴν Τραχωνῖτιν, καὶ ὅσα ἄλλα χῶρα Σύρων, ἅπασιν ἐσφορὰς ἐπέβαλε βαρείας· καὶ δήτε πόλεσι καὶ βασιλεῦσιν, ὧν μὲν Καππαδοκία ἀρχομένη τε καὶ Σισίννης, ὃν τῷ Σισίννῃ συνέπραξεν ἐς τὸν βασιλείαν, καλῆς οἱ φανείσης τὴν μητρὸς καὶ Σισίννης καὶ Γλαφύρας· ἐν δὲ Συρίᾳ τοὺς κατὰ πόλιν ἐξήρκεσε τυράννους. καὶ ἐν Κιλικίᾳ ὡσὰν αὐτὸν ἐλθόντος Κλεοπάτρας, ἐμέμψατο μὲν ὡς ἐς μετοχὴν τοῦ ἐπὶ Καισαρεῖ πόνου, τὸ δὲ ἐκ δόλου λεγομένης μᾶλλον ἢ καταλογιζομένης αὐτῆς, ὅτι καὶ ἐπὶ τέσσαρσι τέλη ἐς Δολοβέλλαν αὐτίκα, Λούκιος τε ὁ Κασσίου ἀδελφὸς, καὶ ὅσοι ἄλλοι τῶν δεδιότων ἐπὶ τῷ ἐν Ἐφέσῳ συλλήψεως ἐπύθοντο, ἱκέτευσαν σφᾶς σῶσαι, καὶ ἀπέλυε πάντας πλὴν τῶν συνεγνωκότων ἐπὶ τῷ φόνῳ τοῦ Καίσαρος· τούτοις γὰρ δι' ὀργὴν ἀδιάλλακτος ἦν. παρηγόρει δὲ καὶ τὰς πόλεις τὰς μάλιστα δεινὰ παθούσας, Λυκίους μὲν ἀτελείας φόρων ἀφιεὶς, καὶ Ξάνθον οἰκίζειν παρεσκεύασεν· Ῥοδίοις δὲ δῆλος ἦν ἀνδρον τε καὶ Τῆνον καὶ Νάξον καὶ Μυόνδον, ἃς ὀλίγον ὕστερον ἀφῃρέθησαν ὡς σκληρότερον ἄρχοντες. Λαοδικείας δὲ καὶ Ταρσέας ἐλευθέρους ἀφεὶς καὶ ἀτελεῖς φόρων, καὶ Ταρσέων τοὺς πεπραμένους ἀπέλυε τῆς δουλείας ἀμαχητί. Ἀθηναίοις δ' ἐς αὐτὸν ἐλθοῦσι μετὰ Τῆνον Αἴγιναν ἔδωκε, καὶ Ἴκον καὶ Κέω καὶ Σκίαθον καὶ Πεπάρηθον. ἐπιπαρὼν δὲ τὴν Φρυγίαν τε καὶ Μυσίαν καὶ Γαλάτας τοὺς ἐν Ἀσίᾳ, Καππαδοκίαν τε καὶ Κιλικίαν, καὶ Συρίαν πᾶσαν, καὶ Παλαιστίνην, καὶ τὴν Τραχωνῖτιν, καὶ ὅσα ἄλλα χῶρα Σύρων, ἅπασιν ἐσφορὰς ἐπέβαλε βαρείας· καὶ δήτε πόλεσι καὶ βασιλεῦσιν, ὧν μὲν Καππαδοκία ἀρχομένη τε καὶ Σισίννης, ὃν τῷ Σισίννῃ συνέπραξεν ἐς τὸν βασιλείαν, καλῆς οἱ φανείσης τὴν μητρὸς καὶ Σισίννης καὶ Γλαφύρας· ἐν δὲ Συρίᾳ τοὺς κατὰ πόλιν ἐξήρκεσε τυράννους. καὶ ἐν Κιλικίᾳ ὡσὰν αὐτὸν ἐλθόντος Κλεοπάτρας, ἐμέμψατο μὲν ὡς ἐς μετοχὴν τοῦ ἐπὶ Καισαρεῖ πόνου, τὸ δὲ ἐκ δόλου λεγομένης μᾶλλον ἢ καταλογιζομένης αὐτῆς, ὅτι καὶ ἐπὶ τέσσαρσι τέλη ἐς Δολοβέλλαν αὐτίκα,

cius, Cassii frater, & alii quotquot sibi timentes, de exemplo clementiæ ad Ephesum edito audierant, accesserunt supplices, quos omnes absolvit præter conspirationis consciosis: his enim solis manebat implacabilis. quin & civitates gravius oppressas consolatus est, immunitate concessa Lyciis, etiam Xanthios hortatus ut urbem suam instaurarent. Rhodiis quoque donavit Andrum, Tenum, Naxum, Myndúmque, quas non multo pòst eis ademit, ut durius imperantibus. Laodicensibus atque Tarsensibus libertatem cum immunitate concessit publicè, & quotquot Tarsenses cives capti venierant, uno edicto liberavit. Athenienſibus comiter exceptis pòst Tenum Æginam dono dedit, prætérque Icon, Ceam, Sciathum, Peparethum. Transiens deinde per Phrygiam, Mysiam, Gallogræciam, Cappadociam, Ciliciam, Cœlesyriam, Palæstinam, Ituræam, ceteráſque Syrorum provincias, omnibus indixit tributa gravissima. Disceptationes quoque civitatum ac regum ex arbitrio suo composuit, Sisinnæ Ariarathísque in Cappadocia, prælato Sisinna in Glaphyræ matris formosæ gratiam. In Syria verò tyrannos oppidatim sustulit. In Cilicia Cleopatram exceptam incusavit, quòd non fuisset proximo bello Cæsaris laborum particeps: illa non tam se excusavit, quàm ultro imputavit quatuor legiones inter initia belli missas ad Dolobellam: &

Solis conspirationis in Cæsarem sociis non parcit Antonius. 675

Rhodiis urbes datæ & citò ademptæ.

Sisinna. Glaphyra formosa.

Cleopatra inculpatur ab Antonio.

quòd post aliam classem paratam impedita sit adversis tempestatibus, casúque Dolobellæ victi opinione citius: quódque Cassio bis minaciter imperanti suppetias non tulerit, medióque bello classe sumptuosa navigarit versus mare Ionium, contempto Cassio Murcíque stationibus, donec hyems præter aliam jacturam ipsam quoque in morbum conjiceret; quamobrem nec postea se reversam in mare, parta jam victoria. Tum Antonius ex aspectu mentem saucius, continuò cœpit eam amare juveniliter, quamvis annum natus quadragesimum, ingenio semper (ut fertur) ad hujusmodi res flexili: in hanc verò jam olim etiam tum puellam conjectis petulantius oculis, quum Alexandriam sequeretur ducem Gabinium juvenis præfectus equitum. Mox igitur remissa pristina viri industria, Cleopatræ jussa omnes exequebantur, nullo jam respectu humani juris aut divini: quando & sororem ipsius Arsinoen, apud Miletum Dianæ Leucophrynes supplicem, Antonius immissis percussoribus sustulit: & Serapionem præfectum Cypri, quia auxilia Cassio miserat, Tyri supplicem, Tyrios jussit Cleopatræ dedere. similiter & Aradios alium quendam supplicem, qui, quum Ptolemæus Cleopatræ frater navali prælio in Nilo victus à Cæsare nusquam comparuisset amplius, se Aradiis venditarat pro Ptolemæo: sacerdotem quo-

Antonius Cleopatræ amore captus, jam olim amatæ.

676

Antonii acta in Cleopatræ gratiam.

καὶ πέμψει, ἢ τὸν ἄλλον ἅπαν μοι ἔχοντα κωλυθείη ὑπό τ αὐτοῦ & αὐτῷ Δολοβέλλα ταχυτέρας ἢ ὅσης τυχόντι, Κασσίῳ τε δὶς ἀπολωμένῳ μὴ συμμαχήσαι, ἢ σφίσιν αὐτοῖς πολεμοῦσιν ἐς τ Ἰόνιον, αὐτὴ τ τὸν ἔχουσα πλοῦτον μὴ πεφασκυῖα βαρυτάτης, ἔτι θέσπεσε Κάσσιον, ἔτι φυλαξαμένη Μούρκιον ναυλοχοῦσαν, μίχρι χειμὼν παρ' ἄκρα διελυμήνατο, & αὐτὸν ἐς τὸν σὺν σάλῳ, ἢ δὴ χρόνῳ οὐδὲ ὕστερον ἐπανακθήσειν νενικηκότων ἤδη· ὁ δ Ἀντώνιος ἐν τῇ ὄψει τῶν στυγίων καταπλαγείς, ἰσθὺς αὐτῆς μεταφρενιδίῳ ἑλκόμενος, καίπερ ἐν παρασκευῇ γεγονώς, λεγόμενός μὲ ὑγρᾶται ἐς ἅπαν ἀεὶ φοβούμενος, λεγόμενός τ' ἐς πάντα & πάλαι παῖδα ἐν ἥβῃ ἰσθύτητί τ τῆς ὄψεως λαβών, ἔτι ἐπὶ τῶν Ἀλεξανδρέων Γαβίνιον ἡγουμένου ἱππάρχων ἐπῆγε. ἰσθὺς οὖν Ἀντώνιος μὲν ἐς & ἅπαντα τῆς ἐπιμελείας ἀφῆκε ἠμέλησέν· Κλεοπάτρα δ' ὅ, τι ἐβούλοιτο ἐγίγνετο, ἐ δίκαιόν τ ἐν & ὅσιον ἢ δίκαιον· ἐπεὶ καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτῆς Ἀρσινόην, ἱκέτιν ὄντα ἐν Μιλήτῳ τ Ἀρτέμιδος, πέμψας ὁ Ἀντώνιος ἀνεῖλε, ἢ Σεραπίωνα τὸν ἐν Κύπρῳ ἡγεμόνα αὐτῆς συμμαχήσαντα Κασσίῳ, Τυρίων ὄντα ἱκέτην, ἐκέλευσε τὸν Τυρίους ἐκδοῦναι τῇ Κλεοπάτρᾳ· ἐκδοῦναι δ' ἢ τὸν Ἀραδίους ἕτερον ἱκέτην, ὃν τινα, Πτολεμαίου τοῦ ἀδελφοῦ τῆς Κλεοπάτρας, ἀφανοῦς ἐν τῇ σῇ· Καίσαρος κατὰ τ Νεῖλον ναυμαχίᾳ γεγονότα, οἱ Ἀραδίοι ἔφασαν λέγειν τε Πτολεμαῖον εἶναι· καὶ τ ἐν

Ἐφέσῳ

Ἐφέσῳ τῇ Ἀρτέμιδι ἱερία, ὃν Μεγάβυζον ἡγοῦντο, ὑποδεξάμενόν ποτε τὴν Ἀρσινόην ὡς βασιλίδα, ἀχθῆναι μὲν ἐκέλευσεν. Ἐφεσίων δ' αὐτὴν Κλεοπάτραν ἱκετευόντων μεθῆκεν. ὅτῳ μὲν ὁ Ἀντώνιος ἐκήλακε τυχίως· καὶ τὸ πάθος αὐτῷ τοῦτο ἀρχὴ καὶ τέλος τῶν ἐπὶ τὰ κακὰ ἐξέβη. ἀποπλεούσης γὰρ τῆς Κλεοπάτρας ἐς τὰ οἰκεῖα, ὁ Ἀντώνιος ἔπεμπε τὰς ἱππέας Παλμύραν πόλιν, ἐ μακρὰν ἄπω ἀπὸ Εὐφράτου, ἁμαρτύπτας, μικρὰ μὲν ἐπικαλῶν αὐτοῖς, ὅτι Ῥωμαίων καὶ Παρθυαίων ὄντες ἔφοροι, ἐς ἑκατέρους ἐπιδεξίως εἶχον· ἐμπορεῖ γὰρ ὄντες, κομίζουσι μὲν ἐκ Περσῶν τὰ Ἰνδικὰ ἡ Ἀραβία, ἁμαξεύονται δ' ἐν τῇ Ῥωμαίων ἀργὰ δ' ἐπινοῶν τὰς ἱππέας ἐξαπέστειλε. Παλμυρηνοὶ δ' ἐκπεμφθέντων, καὶ τὰ ἀναγκαῖα ἐς τὸ πέραν ἐκ πεμφθέντων μετενεγκάντων τε, καὶ ἐπὶ τῇ ὄχθῃ, εἴπερ ἐπιχωρήσειν, σκηνοπηγήσαντες τοξόται, ἐφ' οἷς τὰ πετρώδη ἐξαίρετοι, οἱ ἱππεῖς τὴν πόλιν κενὴν καταλαβόντες, ὑπέστρεψαν, ὅτι ἐς χεῖρας ἐλθόντες, ἐδέ τι λαβόντες· καὶ δοκεῖ τόδε τὸ ἔργον Ἀντωνίῳ τὰ μετ' ἐκεῖνο πολὺ Παρθυαϊκὸν πόλεμον ἐξάψαι, πολλῶν ἐκ Συρίας τυράννων ἐς αὐτὸν συμφυγόντων.

Ἡ γὰρ Συρία μέχρι μὲν ἐπ' Ἀντίοχον τὸν Εὐσεβῆ, καὶ τὸν ἐκ Εὐσεβοῦς ἦν Ἀντίοχον ὑπὸ τοῖς ἐκ Σελεύκου καὶ Νικάτορος ἐβασιλεύετο, ὡς μοι περὶ Σύρων λέγοντι εἴρηται. Πομπηΐῳ δ' αὐτὴν Ῥωμαίοις τεθραλλαύοντος, ἐ τραπέζῃ αὐτῇ Σκαύρῳ λόπεδ ἐξεκίτος, ἡ βουλὴ μετὰ Σκαύρου, ἐπεμψέ τινας, καὶ Γαβίνιον τὸν Ἀλεξανδρέων πολεμήσοντα· ἐπὶ δὲ Γαβινίῳ,

que Ephesiæ Dianæ Megabyzum, quòd Arsinoen, tanquam reginam, excepisset hospitio, duci jussit: sed Ephesiis ipsi Cleopatræ pro eo supplicantibus dimisit hominem. Tam citò mutatus est Antonius. qui affectus initium & finis secutorum malorum ei fuit. Reversa enim domum Cleopatra, Antonius misit equites Palmyram, urbem non longè ab Euphrate sitam, ut eam diriperent, in speciem objecto levi crimine, quòd quum essent in Romanorum & Parthorum confiniis, viderentur ambiguæ fidei; quippe qui negotiationibus dediti, è Persida Indicas Arabicásque merces ad Romanos deportant: re autem vera ut hoc modo ditaret equites. Id quia præsensêre Palmyreni, in ulteriorem ripam sua transtulerunt, dispositis qui arcerent sagittariis, quo genere excellunt plurimùm: equites autem inventa urbe vacua, inanes & incruenti reversi sunt. Unde postea videtur ortum bellum Parthicum, multis è Syria tyrannis ad eos confugientibus.

Palmyreni ab Antonio infestantur.

Unde ortum bellum Parthicum.

Nam regio hæc usque Antiochum Pium, ejúsque filium Antiochum, sub regibus fuit Seleuci Nicatoris posteris, ut in rebus Syriacis diximus. Redacta autem Pompeii armis in provinciam, Scaurum accepit præsidem: cui senatus misit successores alios, & in his Gabinium, qui Alexandrinis bellum intulit. Gabinio suc-

677

cessit Crassius, à Parthis pòst interemptus: & huic deinceps Bibulus. Post obitum autem C. Cæsaris, motis seditionibus oppidatim tyranni exorti sunt, Parthis eos juvantibus: jam enim penetrarant & in Syriam oppresso Crasso à tyrannis invitati: quos Antonius expulsos coegit ad Parthos fugere, & populis indixit tributa gravissima: offensisque Palmyrenis res provinciæ turbatas non constituit, sed diviso per hyberna exercitu, ipse in Ægyptum ad Cleopatram profectus est. à qua exceptus splendidè, hyemavit ibi sine insigniis imperii, habitu & more privati, sive tanquam in alieno imperio civitatéque regia, sive ut in hybernis festos dies celebraret. Sepositis enim curis; & semotis ducum officiis, pro habitu patrio sumpsit stolam Græcanicam quadrangulam, & calceamentum album Atticum, quo tum Athenienssium tum Alexandrinorum sacerdotes utuntur, vocántque Phæcasium: progrediebaturque tantùm ad templa, aut gymnasia, aut philosophorum conventicula, cum Græcis consuetudinem habens, in obsequiis Cleopatræ, propter quam potissimùm ajebat sibi eam peregrinationem susceptam.

Antonius apud Ægyptios sumit stolam Græcanicam.

Interea Cæsar in itinere quo Urbem repetebat, gravius laborabat ob adversam valetudinem, periculosissimè verò circa Brundisium, ita ut rumoribus jactatum sit eum esse mortuum. Re-

Cæsaris mala valetudo.

Κράσσον τ' ἐν Παρθυαίοις ἀπολομένου, ἐς Βιβλον ἐπὶ τὴν Κράσσου διαδοχὴν ὁ τοῦ Γαΐου Καίσαρος ἀφικετο τελούτων, καὶ γὰρ ἐπ' αὐτῇ κατὰ πολλὰς, ὡς ὁ τυράννων ἔκαστος, συλλαμβανόντων τοῖς τυράννοις τῶν Παρθυαίων· ἐσεβεβλοτο γὰρ δὴ καὶ ἐς τὴν Συρίαν οἱ Παρθυαῖοι μετὰ τοῦ Κράσσου συμφορὰν, καὶ σωσιπάτρᾳ τοῖς τυράννοις, ὡς ὁ Ἀντώνιος ἐξελαύνων ὑποφεύγοντας ἐς τὴν Παρθυαίων, ἐς τοῖς τελευταίοις ἐπιβάλλων ἐσφορὰς βαρυτάτας, ἐς τοὺς Παλμυρηνοὺς ταῖς ἁμαρτίαις, οὐκ ἐπιμείνας συστῆσαι τὴν χώραν ἡμιδουμβρίων, ἀλλὰ τ' στρατοῦ ἐς τὰ ἔθνη διελὼν χειμάσοντα, αὐτὸς ἐς Ἀλεξάνδρειαν ἦλθε πρὸς Κλεοπάτραν· ἡ δ' αὐτὸν ὑπεδέχετο λαμπρῶς· καὶ ὁ μὲ ἐχόμενος σὐπαύδα ἀλλὰ τιμείων ἠμερησίας, ἰδιώτου σχήμα ἐς βίον ἔχων, ἐν' ὡς ἐν ἀλλοτρίᾳ πόλει, καὶ πρὸς βασιλεύσῃ πόλει, ἐπὶ τὴν χειμασίαν ὡς πανήγυρι ἀγων· ἐπεὶ καὶ φρατρίδας ἀπέδοτο καὶ γυμνάσια διηρεῖτο, καὶ τελῶν ἐξῆς πετρόγυιον Ἑλληνικὸν αὐτὸ πτερὸν, καὶ ὑπόδημα ὧν αὐτὸ λάκωνα Ἀττικὸν, ὁ δὲ Ἀθήνων ἔχουσι ἱερεῖς ἐς Ἀλεξανδρίαν, καὶ καλοῦσι Φαικάσιον· ἐξοδεῖ τε ἐπὶ αὐτὸ ἐς ἱερὰ ἡ γυμνασία, ἡ φιλολόγων διατελοῦσα μέση, καὶ ὁμιλητὰς μετ' Ἑλλήνων ἐπὶ Κλεοπάτρᾳ, ἡ δὲ ἐς μάλιστα τῶν ἐπιτηδείων ἀνετίθει. ἐς τὰ μὲν δὴ Ἀντώνιον ὧδε πιάδε.

Καίσαρα δ' ἐς τὴν Ῥώμην ἐπανιόντ' ἤ τι κατ' αὐτὸν ἠνώχλει· ἐν Βρεντεσίῳ μάλιστα ἐπικινδυνεύσας, καὶ φάμη διϊσχυκει αὐτὸν ἐς πάντας μέσους ἀποθανεῖν· ἐσῆλθεν ἐς τὴν πό-

λιν,

λιν, καὶ τοῖς Ἀντωνίου τὰ χρήματα ἐδείκνυε τὰ Ἀντωνίου· οἱ δὲ Καλήνων τε ἀφοσιώσασθαι ἀπεδοῦναι τὰ δύο τέλη τῷ Καίσαρι, καὶ ἐς Λιβύην ἐπίστελλον Σεξτίῳ Λιβύης ἐκ τοῦ Καίσαρος ἀποστάντι· καὶ οἱ μὲν ὧδε ἐποίουν· ὁ δὲ Καῖσαρ ἐδόκει ἀνήκιστον ἁμάρτημα ἁμαρτεῖν ἀφελόμενος Λέπιδον, Λιβύην ἀντὶ τῶν ἑσπερίων ἐθνῶν συνήλασε· καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ἐπὶ ταῖς ἀφαιρέσεσι διδημοσιευμένων διέπεμψεν. κατελείφθη δ' αὐτῷ τὸ στρατὸν ἐς τὰς ἀποικίας, ἐκ τῶν γῶν ἐπινεμηθῆναι δυσέρεις ὄν. εἴ τε γὰρ στρατῶται τὰς πόλεις ἤνεσαν, αἱ αὐτοῖς ἀρίστιδον ἦσαν ἐπελειμμέναι ἀφ' ὧν πολέμου· ἐκ αἱ πόλεις ἠξίουν τῶν Ἰταλιῶν ἄπασαν ἐπινεμηθῆναι τὸ ἔργον, ἢ ἐν ἄλλαις ἀμαλαχθέν, τῆς τε γῆς ἡμέλουν τὰς ἀφορυμένους ἤνουν, καὶ ἀργύριον σὺν τῷ, ἀλλὰ σιωπῶντες ἀνὰ μέρος ἐς τὸν Ῥώμῃ οἱ τε νέοι ἐκ γήρως, ἢ αἱ γυναῖκες ἅμα τοῖς παιδίοις ἐς τὸν ἀγορὰν ἢ τὰ ἱερά, ἐθρήνουν, ὡς μᾶλλον ἀδικῆσαι λέγοντες, Ἰταλιῶται ὄντες ἀνίστασθαι γῆς τε καὶ ἑστίας οἷα δορύλητοι· ἐφ' οἷς οἱ Ῥωμαῖοι συνῆχθοντο καὶ ἐπεδάκρυον, καὶ μᾶλιστα ὅταν ἐνθυμηθεῖεν ἐκ ὑπὲρ τῆς πόλεως, ἀλλὰ ἐπὶ σφίσιν αὐτοῖς καὶ τῇ μεταβολῇ τῶν πολιτείας τόν τε πόλεμον μεμισηκότα, ἐκ τὰ ἐπινίκια διδόμενα, ἐκ τὰς ἀποικίας συνιστάμενας, ἐκ μὴ σφ' αὐτῶν ἀνακύψαι τῷ δημοκρατίαν, παρωκισμένων πρὸς ἀρχὰς μισθοφόρων, ἐτίμων ἐς

mittente se morbo Urbem ingressus, Antonianis literas imperatoris ipsorum exhibuit: qui mox & Calenum jusserunt duas legiones reddere Cæsari, & in Africam scripserunt Sextio, ut illi provincia decederet. atque ita utrumque factum est. Tum Cæsar absoluto sua sententia Lepido, Africam vice ademptarum provinciarum reddidit: & quod ex bonis proscriptorum adhuc supererat, divendidit. Deducenti autem milites in colonias, & agros dividenti, magna difficultas objecta est: milites enim petebant optimam quamque urbem tota Italia, ut antè bellum selectæ fuerant: contrà civitates illæ postulabant, ut universa Italia divisioni huic adhiberetur, aut sortitò deducerentur coloniæ: & agrorum pretium repetebant ab imperatoribus, deficiente ærario. Conveniebántque agminatim in urbem promiscuè juvenes pariter ac seniores, mulierésque cum parvis liberis, & per fora templáque cœtus faciebant lamentabundi, conquerentes nullo suo peccato se homines Italici nominis pelli agris focísque, tanquam jure belli captos. Quapropter populus condolebat & illacrymabat eorum calamitatibus, præsertim dum reputant non pro republica, sed pro libidine aliquot civium bellum id gestum ad mutationem status publici, & nunc reddi victoriæ præmia, ut deductis coloniis posthac nequeat caput attollere respublica, dum coloni hac mercede obstricti, parati sunt principibus ad omne obse-

678

Tumultus in urbibus datis in victoriæ præmium.

obsequium. Ibi Cæsar civitatibus necessitatis rationem exponebat, & ne sic quidem satis fore, nec fuit, ita uti vicini opprimerentur à militibus, limites contumaciter transeuntibus, & plus quàm concessa usurpantibus, & potiora præripientibus, dum nec jurgiis Cæsaris à maleficio deterrentur, nec deliniuntur aliis largitionibus: quandoquidem principes, ut opis suæ ad confirmandam dominationem egentes, facilè contemnebant. Jam enim instabat finis hujus quinquennii, & utrisque ad securitatem opus erat favore mutuo: imperatoribus, ut per milites principatum confirmarent; militibus ut accepta retinerent, manente penes autores ejus donationis imperio, quos necessaria benevolentia vel propter seipsos prosequebantur. Quin & aliis largitionibus egenos milites solabatur Cæsar, è fanis mutuò sumens pecunias: quo facto conciliavit sibi eorum animos, prompta erga largitorem gratia, cui agros, urbes, pecu-
679 nias acceptas ferebant, invidiosè occlamantibus qui spoliabantur, illo verò fortiter hoc ferente in gratiam militum.

His animadversis Antonii frater Lucius, tunc cos. & ejusdem uxor Fulvia, & qui absentis bona procurabat Manius, ne Cæsaris videretur totum hoc beneficium, néve soli deberetur gratia, & alter imperator fraudaretur favore militum, vaframentis agebant ut coloniarum dedu-

ὅ, τι χρήζοιεν. ὁ δὲ Καῖσαρ τοῖς πόλεσιν ἐξελογεῖτο τὴν ἀνάγκην, καὶ ἐδόκουν ἀρκεῖν· ὡς δ' οὐκ ἦν, ἀλλ' ὁ στρατὸς ἐπὶ τοῖς γείτοσιν ἐπιῶν ἐτύγχανε πολὺ πλείονα τῶν ὅρων, πλείονα τῶν διδομένων σφίσι καταλαμβάνων, καὶ τὸ ἀμύητον ἁρπάζων, ἀεὶ ἐπιπλησσόντων αὐτοῖς καὶ διωκόντων πολλὰ μάλα δὲ Καίσαρος, ἐπιόντο, ἐπεὶ καὶ τῶν ὄρχεων ὡς διδομένων σφῶν ἐς τὸ ἐγκρατὲς τὰ ἀρχῆς κατεφρόνουν. καὶ γὰρ αὐτοῖς ἡ πίστις ἐπὶ παιδὸς ἦν, καὶ τὸ ἀσφαλὲς ἡ χρεία σπουδὴν ἀμφοτέροις παρ' ἀλλήλων, τοῖς μὲν ἡγεμονίας τῶν ὄρχεων τούτων δὲ στρατῷ, τῷ στρατῷ ἐς τὸν ἐπικράτησιν αὐτῶν ἔχοντι, ἢ τὰ δεδομένα ὄρχεων παραμένοντα· ὡς γὰρ αὐτοῖς ἡ βεβαίως ἀρχειν εἰ δοῦσι, ὑπεριεμένοις ἀπ' ἐνοίας ἀναγκαίης. πολλὰ δὴ καὶ ἄλλα τοῖς δεηθεῖσιν αὐτῶν ἐδίδοτο διευξομένων· οὐκ ἔτι μὴν ὁ Καῖσαρ, ὅθεν τὴν γνώμην ὁ στρατὸς ἐς αὐτὸν ἐπέστρεφε, καὶ πλείων ὑπῆτο χάρις, ὡς γῆν ἅμα καὶ πόλεις καὶ χρήματα καὶ οἰκημάτων ἐνεγομένων, καὶ καταδουμένων μὴ ἐπιφθόνως ὑπὸ τῶν ἀφαιρεμένων, φέροντι δὴ τῶν ὕδρεων ἐς χάριν τῷ στρατῷ.

Ταῦτα δὴ ὁρῶν ὅτι ἀδελφὸς ὁ τοῦ Ἀντωνίου Λεύκιος Ἀντώνιος, ὑπατεύων τότε, καὶ ἡ γυνὴ τοῦ Ἀντωνίου Φουλβία, καὶ ὁ τῆς ἀποδημίας ἐπίτροπος τοῦ Ἀντωνίου Μάνιος, ἵνα μὴ Καίσαρος δόξειε τὸ ἔργον ἅπαν εἶναι, μηδὲ μόνου αὐτοῦ τὸν χάρον ἀποφέροιτο, μηδὲ ἔρημος ὁ Ἀντώνιος ἐνοίας φαύλης γένοιτο, τὰς καλ-

ειμένης

οικίσεις ἐτίγχανον ἐς τὸν ἐπιδημίαν Ἀντωνίου διατελοῦσιν· ἃ δυνατοῦ σφίσι φαινομένης διὰ τὸ σπουδὴν ἐπείγοντα, τὰς οἰκίσεις τὸ Ἀντωνίου τελῶν ἠξίουν Καίσαρα σφᾶς λαβεῖν, τὰ μὲ σωθήκης Ἀντωνίου μᾶλλον Καίσαρι διδούσης, ἐπιμεμφόμενοι σφίσι ὡς ἃ παρὰ δόξαν τῷ Ἀντωνίῳ, καὶ ἐς τὸ στρατὸν αὐτοῖ τὸν τε Φουλβίαν παρέχοντες, καὶ τὰ παιδία τὰ Ἀντωνίου μάλα ἐπιφθόνως, ἱκέτευον, μὴ φθονεῖσθαι Ἀντωνίου ἡ δόξης ἡ χάριτος ἡ ἐς αὐτὸς ὑπηρεσίας ἀφαιρουμένους· ἤκουε σφίσι σὺν τῷ τότε μάλιστα τὸ κλέος τὸ Ἀντωνίου καὶ παρὰ τῷ στρατῷ καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις ἅπασι· τὸ γὰρ ἔργον τὸ ἐν Φιλίπποις διὰ τὸν τότε Καίσαρος ἀρρωστίαν ἅπαν ἠνέμητο Ἀντωνίου γενόμενον. ὁ δὲ Καίσαρ οὐκ ἠγνόει μὲ ἀδικούμενος ἐς τὰ συγκείμενα, εἶξε δὲ ἐς χάριν Ἀντωνίου. καὶ οἱ μὲν τὰς οἰκίσεις ἐπὶ τοῖς Ἀντωνίῳ τέλεσιν ἀπέφαινον· οἱ δὲ οἰκίσεις τοῖς στρατιώταις, ἵνα τι καὶ δοκεῖεν ἐυνοίᾳ τοῦ Καίσαρος ἐς αὐτὸς εἶναι, σωιζόμενοι ἐπ᾽ πλέον ἀδικεῖν· ἄλλο δὲ πλῆθος ἐκ ἑτέρων πόλεων, αἳ τοῖς πεμπομένοις γειτνιούσαι τε, καὶ πολλὰ παθοῦσαι τῶν στρατιωτῶν ἀδικούμενοι, κατεῖδον τὸ Καίσαρος ἀδικώτερας εἶναι τὰς ἀποικίσεις τῶν προγεγραφῶν· τὰς μὲ γὰρ ἐπὶ ἐχθροῖς, τὰς δὲ ἐπὶ μηδὲν ἀδικοῦσι γίγνεσθαι. ὁ δὲ Καίσαρ οὐκ ἠγνόει μὲ ἀδικούμενος, ἀμείχανα σφίσι ἐκ ἐδόκει. οὔτε γὰρ δεχόμενον ἐκ ἐς τιμὴν τῆς γῆς ἀποδοθῆναι τοῖς γεωργοῖς, ὅτε ἀνεβάκχευσε τὰ ἐπινίκια διὰ τοὺς ἔτι πολέμους, Πομπηίου μὲν ἐν

ctio differretur in adventum Antonii. Quod quum impossibile videretur propter festinationem militum, petebant à Cæsare ut Antonianos ipsi deducerent in colonias, quamvis ex pacto id munus Antonius soli Cæsare cesserat, quod tamen concessum negabant: productáque ad exercitum Fulvia cum parvis Antonii liberis, invidiosè supplicabant, ne paterentur illum fraudari sua gloria, simul occasione referendæ ipsis gratiæ. Et erat tum inclytum Antonii nomen & apud milites & apud ceteros: nam Philippensis victoria, propter adversam Cæsaris valetudinem, tota videbatur unius Antonii. Cæsar, quamvis non ignarus pacta violari, cessit tamen in gratiam Antonii, atque ita legiones Antonianæ in colonias deductæ sunt, nimia militum deductorum licentia, dum ne videretur Cæsar beneficentia vincere, minus cohibentur à maleficiis. Fuerunt & aliæ civitates vicinæ his, quarum agri militibus divisi sunt, multas ab eis injurias passæ, quæ clamabant in Cæsarem, iniquiores coloniarum deductiones nunc esse, quam proscriptiones antè fuerant, tunc enim inimicos mulctatos, nunc verò innoxios. Et Cæsar intelligebat quidem injuriam, sed mederi non poterat: nam neque pecuniam habebat unde pretium agrorum veteribus possessoribus redderet, neque victoriæ merces differri propter instantia bella poterat, Pompeio maria tenen-

Philippensis victoria, uni Antonio tribuitur.

te &

te & Urbi famem intentante, intercluſis commeatibus, Ænobarbo etiam Murcóque claſſem aliam & exercitum colligentibus: militibus verò ſegniorem operam præbituris, niſi accipiant debita victoriæ præmia. Et fermè jam jam exierat quinquennium, ut rurſum opus eſſet exercitus benevolentia: quamobrem ultro tum diſſimulabatur militaris inſolentia.

680

Militis inſolentia.

Certè in theatro Cæſare præſente quum militi proprius locus non vacaret, tranſiit ad locos equitum: id populus notavit, Cæſar militem juſſit ſurgere: exercitus rem indignè ferens, principem è theatro diſcedentem circumſtitit, militem exhiberi ſibi poſtulans, quia nuſquam apparentem periſſe putabat: ubi verò ſupervenit, rati productum è carcere, quum id negaret, rémque ut erat narraret, mentiri ſubornatum ajebant, proditorem appellando. Et hoc quidem fuit theatralis inſolentiæ ſpecimen. Ceterùm ad diviſionem in campum vocati Martium, præproperè noctu venerunt, ægre ferentes Cæſarem ſupervenire tardius, quum Nonius centurio liberè objurgavit, eos admonens officii, in Cæſaris valetudinem, non ipſorum contemptum, cauſam rejiciens: quem illi ut adulatorem cavillis adorti, mox irritatiores convitiis & ſaxis impetierunt, & fugientem perſecuti dum in flumen ſe conjiceret, necatum aquis extraxerunt, &

Nonius centurio.

Militum inſolentia in Nonium centurionem.

Nonii interitus.

τῇ θαλάσσῃ κρατοῦντος, καὶ τὸν πόλιν κλείοντος ἐς λιμόν. Ἀλλὰ Δόμιτιος μὲν καὶ Μούρκου στρατὸν καὶ ναῦς ἄλλας συνεκεκροίκεσαν, ἀθυμοτέρων ἢ ἐς τὰ ἔμπροσθεν ὄντων, εἰ μὴ τὰ ἐσθήματα ἐπινίκια λάβοιεν· πολὺ δ' ἦν ἐς τὸ παραδόξου τῆς νίκης ἤδη τῷ τε δεσμῶν πιπτούσῃ, καὶ χρήζειν αὐδὶς εὐνοίας στρατὸν ὑπὲρ αὐτῶν καὶ τῆς ὕβρεως ἢ καταφρονήσεως ἐν τῷ τότε ἐκεῖνα ὑπερίδοντας.

Ἐν γοῦν τῷ θεάτρῳ παρόντος αὐτοῦ, στρατιώτης ὁπόθεν εἰκῆ ὁρᾶς, παρῆλθεν ἐς τὰς καλουμένας ἱππάδας, καὶ ὁ μὲν δῆμος ἐπεκρότησε, καὶ ὁ Καῖσαρ τὸν στρατιώτην ἀνέκραγεν· ὁ δὲ στρατὸς ἠγανάκτει, καὶ ἐξεστῶτες αὐτοῦ λάβυρον τῶν θεάτρου, τὸν στρατιώτην κρύπτον, οὐχ ὁρώμενον ἠξίουν ὁρᾶσθαι, ἐπειθόντο δὲ σφίσιν οὐ δι' εὐνοιαν εἰκῆ τὸν ἀνθρώπου, ἀλλὰ δι' ἀπέχθειαν, δρῶντά τι καὶ τὰ μέγιστα διεφθαρμένον, ψεύδεσθαι δεδιδαχότα ἔλεγον, καὶ ἰλαροδόρκων ὡς τὰ κοινὰ ἐσθήματα καὶ τὸ μὲν οὐ τῷ θεάτρῳ γλοιόμενον, τοιοῦτος ὢν. κεκλημένοι δ' ἐπὶ νύκτα τότε τὸν ἐς τὸ πεδίον τὸ Ἄρεως, ὑπὸ σπουδῆς ἐπὶ νυκτὸς ἀφικνοῦντο, καὶ βραδύτερον αὐτοῖς ὁ Καῖσαρ ἐπιόντος, ἠγανάκτουν. Νώνιος δὲ λοχαγὸς ἐπέπληττεν αὐτοῖς τὴν παρρησίαν, τότε σχεῖν τοῖς ἀρχομένοις ἐς τὰ ἄρχοντα εὐσεβῆναι, καὶ τὸν Καίσαρος ἀσθένειαν, οὐχ ὑπερῳδίαν· εἰ δὲ αὐτὸν τὰ μὲν ἔσωθεν ὑσκωπτον ὡς κόλακα, πλείονος δὲ ἐκπέρασθαι δι' ἀπειθίαν γλοιόμενον, ἰλαροδόρκων τι καὶ ἔδακνον, ἐς τὸ τέλος πέμψαν ἐξαλόμενον, ἐξέφυσαν τ' ἐς ἱππον,

κῶον, ⸗ ἔρριψαν ὅπῃ παρῳδεύσοι ὁ Καῖσαρ ἐμέλλεν. οἱ μὲ δὴ φίλοι τῷ Καίσαρι περίοιων μηδὲ ἐπιλθεῖν ἐς αὐτους, ἀλλ' ἀσφαλεῖ μανιώδη φορᾷ· ὁ δ' ἐπῆει μὲ, ἀναβρίψειν ἐπ μᾶλλον ἠξιόλογ⸗ τὸ μανιῶδες αὐτῶν εἰ μὴ ἀφίκοιτο, κ᾽ τ᾽ Νωνίου ἰδὼν, ἐξεκλινεν· ὡς ⸗ ὀλίγων ἕνεκα θρασυτέρων ἐπεμέμφετο, ⸗ ἐς τὸ μέλλον ἀλλήλων φείδεσθαι παρῄνει, ⸗ τῶν γλῶ δίνεμε, ⸗ δωρεὰς αὐτὲν τοῖς ἀξίοις ἐπέτρεπε, καὶ τῶν ὄκ ἀξίων ἑαυτοῖς ἰδίδου τ᾽ ὄψ γνώμῃ, μέχρι τὸ πλῆθ⸗ ἐκπλαγὲν αὐτᾷ τ᾽ βαρύτητ⸗, μετανοεῖ κ᾽ ἠδέῖτο, ⸗ κατεγινωσκον αὐτῶν, καὶ τὲς ἐς τὸν Νώνιον ἁμαρτόντας ἠξίουν ἀνδρόπτας κολάσαι, ὁ δ' κ᾽ γνώσκειν αὐτὲς ἔφη, καὶ κολάσαι αὐτὲ τῷ σωφρόνων σφῶν μόνῳ, κ᾽ τῇ παρ' ὑμῶν κατεγνώσῃ· οἱ ⸗ συγχώρησίς τε ὁμοῦ ⸗ τιμῆς κ᾽ δωρεῶν ἀξιωθέντες, ἐυθὺς αὐτὸν ἐυφημοῦν ὄκ μετέβαλλ᾽· κ᾽ δύο μὲ κλίνης ὄκ πλείονων αὐδὲ ἔσαν τ᾽ τότε δυσπραχίας· εἷπον δ' ἐγὼ, ὅπ ⸗ οἱ στρατηγοὶ ἀχλεστότητοι ἦσαν οἱ πλεῖστοι, ὡς ἐν ἐμφυλίοις, κ᾽ οἱ στρατοὶ αὐτῶν ἐ τοῖς πατρίοις ἔθεσι ὄκ κατελόγῃ συνήγοντο, ἀλ' ἐπ χρείας τ᾽ παρεδόθ⸗, ἀλ' τῷ δημοσίῳ στρατοῦρμοι μᾶλλον, ἢ πὶς συνάγῃσιν αὐτὲς μόνοις, ἀ δ' τέτοις ὑπὸ ἀνάγκη νόμων, ἀλλ' ὑποχίσεσιν ἰδίαις, ἀ δ' ἐπὶ πολεμίους κοινοὺς, ἀλλὰ ἰδίους ἐχθρὲς, ἀ δ' ἐπὶ ξένους, ἀλλὰ πολίτας καὶ ἐμετίμους· τάδε ⸗ δὴ πάντα αὐτοῖς τὸν στρατιωτικὸν φόβον ἐξέλυεν, ὅτε στρατοῦσθαι νομίζουσι μᾶλλον, ἢ projecerunt quà transeundum erat Cæsari. Quamobrem amici monebant ne se furentibus committeret; ille tamen ne per absentiam suam illorum insaniam aleret, prodiit: visóque obiter Nonii cadavere, deflexit. Ut verò in paucos rejectum est id facinus, jussis ut posthac sibi invicem parcerent, agros divisit, & militaria dona meritis petere permisit: dedítque nonnullis immeritis etiam præter animi sententiam, donec vulgus admiratum ejus constantiam, pœnitentia pudoréque resipuit, postulavítque ut ad supplicium quærerentur qui Nonium ad necem adegerant. Ille notos eos sibi præfatus, ait se contentum ipsorum confessione ac conscientia, de cetero pœnam remittere: qui venia simul & præmiis donisque dignati, ad faustas acclamationes subitò versi sunt. Hæc duo temporum illorum contumaciæ specimina è multis selecta sufficiant. In causâ erant duces plerique sine legitimis creati suffragiis, ut fit in bellis civilibus, quando nec exercitus solennibus delectibus conscripti fuerant in usum patriæ, nec militabant auspiciis S.P.Q.R. sed eorum tantùm qui ipsos collegerant: ac ne id quidem legitimè, sed privatis inducti pollicitationibus: nec adversus hostes publicos, sed adversus peculiares inimicos: nec contra exteros, sed contra cives dignitate pares. Hæc sunt quæ militarem disciplinam pessumdederunt, dum quisque oblitus se esse mili- 681

militem, privatis gratiis mavult servire atque cupiditatibus, dumque principes opera subditorum abutuntur ad privata commoda. & transfugium, apud priscos Romanos crimen inexpiabile, ea temporum iniquitate largitionibus rependitur, non milite magis venali quàm exercitu: ne illustribus quidem viris plerisque hujusmodi ultro citróque transitiones ad transfugarum ignominiam criménque pertinere existimantibus. Adeo tam apud integros exercitus, quàm apud nonnullos illustres viros pro re ludicra habitum est transfugium, facilè conciliante improbos morum similitudine. Namque de cetero similes inter se, homines alioqui mutabiles, solos pro hostibus habebant qui ab imperatoribus suis quasi rem populi agentibus aliquo prætextu damnabantur pro hostibus: itaque imperatores quoque tametsi negotium probè intelligentes multa ferre coacti sunt in eis, qui excussa legum reverentia solis trahebantur largitionibus: adeo tum sublata omni disciplina, seditionum incentores altorésque regnabant in exercitibus.

Urbs interim fame laborabat impeditis per Pompeium frumentationibus maritimis: in Italia verò præ continuis bellis agricultura neglecta propemodum, & si quid agri ferrent, absumente milite. In ipsa quoque urbe non solùm furtorum nocturnorum, verùm etiam violentiæ fuit
682 impunitas, dum militibus imputantur etiam aliena facinora. Plebs verò clausis officinis, etiam magistratus antiquavit, ut quibus nihil opus esset in egena urbe occupata latrociniis. Ceterùm

βοηθεῖν οἰκείᾳ χώρᾳ τε γιόμενοι, ἢ τὰς ἀρχοντὰς ἠναγκάζοντο ὑπὸ ἀνάγκης αὐτῶν εἰς τὰ ἴδια ἐπιδιδόναι τι τῶν αὐτομολεῖν πάλαι Ῥωμαίοις ἐδικαίωσαν ὄν, τότε δὲ δωρεῶν ἠξίωτο, καὶ ἐπρέσβευον αὐτὸ οἱ τε στρατιῶται καὶ πολῖται, καὶ τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν ἔνιοι, νομίζοντες οὐκ ἀνυπαλίαν εἶναι τὴν ἐς τὰ ὅμοια μεταβολὴν· ὅμοια γὰρ δὴ πάντα ἦν, καὶ οὐδὲ ἕτερα αὐτῶν ἐς ἰσχὺν καθίστη Ῥωμαίοις ἀπεκέκλειτο, ἢ τῶν στρατηγῶν ὑποκλοπὴ μία, ἃς ἅπαντων ἐς τὰ συμφέροντα τῇ πατρίδι βοηθεῖν, εὐχερεστέρους ἐποίει τῷ μεταβολῷ, ὡς παυσαχῇ τῇ πατρίδι βοηθοῦντας· ἃ δὲ οἱ στρατηγοὶ σπουδαῖα ἔφερον, ὡς ἑαυτῶν μᾶλλον αὐτῶν ἀρχόντες, ἢ τῆς δυνάμεως· ὅταν μὲ ἐς στάσιν τοῦ πάντα ἐς δυσαρχίαν τῆς στρατιᾶς τὰ στρατόπεδα ἐτίταπτο.

Τῷ δὲ Ῥώμῃ λιμὸς ἐπῆλθε, διὰ τῆς θαλάσσης τὰ ἀνῆκα φέροντος Δηλῷ Πομπηΐου, διὰ τὸν Ἰταλικὸς Δηλῷ τοὺς πολέμους χαιρόντος· ὃ δὴ καὶ ᾠδοιτο, ἐς τὸν στρατοὺς ἐδιαπεπαίκατο, ἐκλιπόντι τὴν πόλιν νυκτὸς ὑπὸ τῇ πόλει, ἐ κλοπῆς ἐπὶ βιαιοπραγίᾳ ἰὼν ὄχλου, καὶ ἰὼν ὄχλου ἀδεῶς, καὶ ἡ δεξιὰ τοῦ στρατιώτου ἐφέρετο· ὁ δὲ λαὸς ἀπέκλειε τὰ ἐργαστήρια, καὶ τὰς ἀγορὰς ἐξανίστη, ὡς ὑπὸ ἀγορᾶν ἐν πόλεσι χρήζοντες ὑπὸ λιμοῦ καὶ λησμονῆς πόλεως. Λοιμὸν δὲ ὑπὸ

δημοτικῷ, καὶ δυσχεραίνοντι τῇ τῶν τριῶν ἀρχῇ, ἐσῆλθεν ἐπὶ τὸ χρόνῳ πυνθάνεσθαι νομιζόμενον, ὡς ἐς τὸ Καίσαρος ἐγίγνετο, ἐς διαφορὰς μείζους, τοῦ τε γεωργοῦντος ὅσοι τῆς γῆς ἀφῃροῦντο, ἱκετῶν γιγνομένων τῶν δυνατῶν ἐκάστου μᾶλλον ἐπεδίδοτο, καὶ βοηθὸς ὑπηγείτο, κἀκείνων ἐπιγιγνομένων ἀμωσγέπως ἐς ὃ κελεύει· ὅθεν αὐτὸν ὁ στρατὸς ὁ Ἀντωνίου κατεμέμφετο, ἐς ὁ Καίσαρ ὡς ἀντιπρᾶξοντα Ἀντωνίῳ, ἐς Φουλβίαν ὡς πολεμοποιοῦσαν ἐν ἀκαίρῳ· μίαν τῶν Φουλβίαν ὁ Μάνιος πειθοῦς μεταδίδωσιν, ὡς ἐρῳδιομένης μὲν τῆς Ἰταλίας ἐπιμενεῖν Ἀντωνίου Κλεοπάτρᾳ, πολεμουμένης δ' ἀφίξεσθαι καὶ ταχύ. τότε δὴ γυναικὸς πειθόμενος Φουλβίᾳ, τὴν Λευκίου ἐπιτρέπει ἐς τὸν Διαφοράν· ἐξιόντος δὲ τοῦ Καίσαρος ἐς τὰ λοιπὰ τῆς κατοικίσεως, ἔπεμπεν ἐνομένους αὐτοῦ τοὺς Ἀντωνίου παῖδας ἅμα τῷ Λουκίῳ, ὡς μηδὲν ὦσι τοῦ ὄψιος ὁ Καίσαρ σὺν τῷ στρατῷ πλέον ἔχοι· ἱππέων δὲ Καίσαρος ἐπεχόντων ἐπὶ τὸν Βρεττίων αἰόλα, περιδρομὴν ὑπὸ Πομπηίου, δόξας ὁ Λεύκιος ἢ ὑποκινάμενος ἐφ' ἑαυτὸν, ἔτρεψε Ἀντωνίου παῖδας τόδε τὸ ἱππικὸν ἀπιστήσαντες, διεδραμὸν ἐς τὰς Ἀντωνίου κατοικίας, συλλεγόμενος φεύγων τοῦ στόματος, καὶ τὴν Καίσαρος στρατὸν διέβαλλεν ἐς ἀπιστίαν τοῦς Ἀντώνιον· ὁ δὲ ἀντιδιδάσκειν αὐτὸς ὅτι αὐτῷ μὲν καὶ Ἀντωνίῳ πάντα τὰ φιλία ἐς κοινὰ, Λούκιον δ' ὑφ' ἑτέρας γνώμης αὐτὸς πολεμοποιεῖν ἐς ἀλλήλους, ἀντιπρᾶξοντα

Lucius bene affectus erga rempublicam, & infensus triumviro- Lucius Antonius infensus triumviratui.
rum potentiæ, ultra præfinitum tempus ut videbatur manfuræ, offendebat interdum Cæfarem ad contentiones ufque, dum veteres agrorum poffeffores fupplices ad optimates confugientes folus excipit, opem pollicens, & illi viciffim ad quidvis promittunt ei fuam opem. Quo factum eft ut & Antoniani milites & Cæfar incufarent eum tanquam adverfantem Antonio, itémque Fulviam ut bellum excitantem alieno tempore: fed prævaluit Manii vafrum confilium, qui Manius.
mulieri perfuafit, pacata Italia moraturum Antonium apud Cleopatram, bello verò turbante adventurum propere. Tum Fulvia muliebri affectu exafperavit Lucium: & quum Cæfar proficifceretur ad deducendas reliquas colonias, Antonii liberi comitati funt eum unà cum Lucio, ne potior haberetur Cæfar, fi folus confpiceretur in exercitu. Quúmque Cæfaris equites excurriffent in Brutiorum littora, ne Pompeius ea vaftaret, Lucius, five timens, five fingens fe timere ne contra ipfum & Antonii liberos equitatus ille miffus fit, curfim fe contulit ad Antonianorum colonias, collecturus fibi fatellitium, Cæfarem calumniando ut perfidum erga Antonium. Ille contrà docebat integram fibi cum eo manere amicitiam, Lucium verò alia de caufa bellum inter ipfos ferere, quòd infenfus

sit triumviratui, per quem novi coloni firmam possessionem habeant; equites verò etiam tum in Brutiis esse ac mandata exequi. His intellectis Antonianorum duces in Teanensi conventu cum eo collocuti redierunt in gratiam his conditionibus, ut consulibus per triumviros liceat rempublicam administrare more majorum: agros dividant nemini præter defunctos Philippensi militia: utque pecuniæ proscriptorum, & agrorum pretia coloniis Antonianis ex æquo distribuantur: néve imperatorum alterutri posthac in iis delectus habere liceat: in expeditione contra Pompeium Cæsari duæ legiones Antonii militent: Alpes in Hispaniam à Cæsare missis ut pateant, néve Asinius prohibeat, utque his conditionibus Lucius pacatus satellitium amoveat, & securus administret rempublicam. Hæ tum fuere conditiones renovati fœderis opera ductorum exercitus: quarum duæ tantùm postremæ ratæ fuerunt, & Salvidienus invitis custodibus per Alpes transiit. Quumque reliqua differrentur, Lucius Præneste secessit, dicens se timere Cæsarem pro magistratu munitum satellitibus, quum ipse nullos circa se habeat. Secessit & Fulvia ad Lepidum, dicens se timere suis liberis: nam hunc præferebat Cæsari. Et ab utrisque scriptæ sunt literæ Antonio, perferentibus eas amicis, qui certiorem erant facturi de singulis:

Conditiones triumviris datæ.

683

Fulvia ad Lepidum secedit.

τῇ τ' τελῶν ἀρχῇ, δι' ὧν οἱ στρατιῶται τὰς ἐλπίδας ἔχουσι βιαίους, & τὰς ἱππίας εἶναι ἢ μὴ ἐν Βρεντεσίοις τὰ ἐντεταλμένα φυλάσσοντας. ὧν οἱ ἡγεμόνες & στρατηγοῦντες, διήγειρον αὐτοῦ τὸ Τίτιον, ἢ συνήλαυνον ἐπὶ πᾶσι τοῖς μὴ ὑπάρχουσι τὰ πάτρια ἐπικεῖν, μὴ κωλυομένοις ὑπὸ τ' τελῶν ἀνδρῶν. μηδενὶ δὲ γῆν ὑπὲρ τὰς στρατοδυσμένους ἐν Φιλίπποις ἐπιμερίζειν· τὰ τε χρήματα τ' διημωμένων, ἢ πάντας τ' ἐπιπορευομένων, καὶ τ' στρατὸν Ἀντωνίου τοῖς ἐπὶ τῷ Γαλλίᾳ ἐπιστρατεύσασι· & μηδέτερον αὐτῶν ἐπιστρατεύειν ἐν τ' Γαλλίᾳ· στρατόπεδον δ' ἐπὶ Πομπήϊον τὸν Καίσαρι δοῦναι συμμαχεῖν τέλη τοσάδε Ἀντωνίου ἀνεζεῦχθαι δ' τὰς Ἄλπεις πᾶσι τοῖς Καίσαρος πεμπομένοις ἐς τὴν Ἰβηρίαν, ἢ μὴ κωλύειν αὐτὸν ἐν Ἀσίνιον Πολλίωνα· Λεύκιον δὲ ἐπὶ τοῖσδε στρατηγεῖν ἀπολύσαντα τὰ φρουρὰν & στρατοῦ ἢ πολιτικῆς ἀρχῆς. τάδε μὲν δὴ ἐς συνθήκην ἀλλήλοις ἀφῖκτο τ' ἡγεμόνων & στρατιῶν· ἐπραχθῆναι μὲν αὐτῶν δύο μόνα τελευταῖα, καὶ Σαλουίδιον ἐλθεῖν αὐτοῦ συμφυλάξαι τὰς Ἄλπεις, ἐγγεγραμμένων δ' τῶν ἄλλων ἐν βραδύτητι, ἐς Πραινεστὸν ἀπιέναι Λεύκιον, δεδιέναι λέγοντα Καίσαρα ἀρχὴν τὸν ἔχοντα δορυφορούμενον, αὐτὸν ἀφόρητον ὄντα. ἀπεχώρει δὲ ἢ Φουλβία, Λεπίδου τῇ λέγουσα περὶ τοῖς παισὶν δεδιέναι· τὸν γὰρ αὐτῇ & Καίσαρος ἐκτυφλῶσαι. καὶ πάλαι μὲν ἐκέκριτο πρὸς ἐκείνην Ἀντωνίῳ, ἢ φίλοι μὲν τῶν χρεμμάτων ἐς αὐτὸν ἐπέμποντο, οἱ δ' ἐδίκαζον ἐμελλον ἐκεῖνον, & ἢ δόξῃ

ἄδειαν ἐβούλοντο, ὅπως σφῶς ἀντιγράφοιτο αὐτοῖς. οἱ δ' ἐστρατῶν ἡμέρας συνομόσαντες κρίνειν τοῖς ἔρχουσιν αὖθις, ὁ δῆμος δίκαιον εἶναι, καὶ τὰς ἀπειθούσας ἐς αὐτὸ συναναγκάσαι, ἐκάλουν ἐπὶ τοῦτο τὸν Λούκιον· ὁ δὲ ἐμείνων ἐκείνων, ὁ Καῖσαρ ἐπιφθόνως αὐτὸς ἔν τε τοῖς ἡγεμόσι τῶν στρατῶν, καὶ πρὸς τοῖς Ῥωμαίων χρήσεις ἐπιμέμφετο· οἱ δ' ἐξίασιν ἐς τὸν Λούκιον, καὶ παρεκάλουν οἰκτείραντα μὲν ἐπὶ τοῖς ἐμφυλίοις τὴν πόλιν καὶ τὴν Ἰταλίαν, δίκαιόν τε ποιοῦντα, εἴ τῳ κρίσιν ἢ ἐπὶ σφῶν ἢ ἐπὶ τῶν ἡγεμόνων γίγνοιτο· αἰδουμένου δὲ τοῦ Λουκίου τά τε λεγόμενα καὶ τοὺς λέγοντας, ὁ Μάνιος μᾶλλον θρασύνεσθαι, φησί, τὸν μὲν Ἀντώνιον ἀσφαλῶς ἀλλ' ἢ χρήματα μόνα ἀγείρειν οὐ ξένοις ἀνδράσι, τὸν δὲ Καίσαρα καὶ τὴν στρατιὰν καὶ τὰ ἐπικαιρότατα τῆς Ἰταλίας τοῖς θεραπείαις προκατειληφέναι· τήν τε γῆν Κελτικὴν Ἀντωνίῳ πρότερον δεδομένην ἐλευθερῶν μετ' ἐξαπάτης Ἀντωνίῳ, καὶ τὴν Ἰταλίαν σχεδὸν ἅπασαν ἀντὶ μόνων ὀκτωκαιδεκα πόλεων τοῖς ἐστρατευμένοις κομίζεσθαι· τέσσαρσί τε καὶ εἴκοσι τέλεσιν ἀντὶ ὀκτὼ καὶ εἴκοσι τῶν συμμαχησάντων ἐπιτίμιον, οὐ γῆ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν τοῖς ἱεροῖς χρήματα, συλλέγοντας μὲ ὡς ἐπὶ Πομπηίου, ἐφ' ὃν οὐδέ πω παρατέτευκε λιμώττουσης ἔτι τῆς πόλεως· διαρρῶσσι δὲ τοῖς στρατοῖς ἐς θεραπείαν τοῦ Ἀντωνίου, καὶ τὰ διδόμενα ἀπροφάσιστα μᾶλλον ἢ δωρούμενοι αὐτοῖς· χρῆσθαι δ', εἰ τῷ ὄντι εἰρήνην ἐθέλει, τοῖς μὴ εἰς quàm donantur. Quod si pacem quærat seriò, debere eum

quarum exemplaria diu quæsita invenire non potui. Tum utriusque exercitus proceres conjurarunt se ex jure diremptoros hanc litem imperatorum, & coacturos parere eum qui noluerit, invitabántque huc & amicos Lucii. Quibus renuentibus, Cæsar invidiosè eos tum apud primores exercitus, tum apud urbanos optimates incusabat. Móxque concursus ex Urbe ad Lucium factus est, deprecantium ut misereretur Italiæ afflictæ bellis civilibus, & adhiberet aliquem, qui vel secum, vel cum præfectis militum, negotium totum componeret. Quúmque Lucius tum ipsos revereretur, tum ea quæ dicebant, Manius respondit satis asperè, Antonium tantùm pecunias colligere ab exteris, Cæsarem verò & exercitus & opportuna loca Italiæ præoccupare, conciliatis sibi hominum studiis: nam & Galliam quæ prius obvenerat Antonio, nunc in fraudem illius liberari, & Italiam propemodum universam pro octodecim civitatibus transcribi veteranis: præterea legionibus XXVIII. non solis XXVIII. quæ pro suis partibus pugnarunt, agros dividi: atque etiam pecuniam è fanis desumptam, prætextu quidem Pompeiani belli, quod tamen in tanta Urbis fame nondum cœptum sit, re autem vera ut militum favor paretur adversus Antonium, dum etiam proscriptorum bona non tam venduntur

Manius Cæsarem incusat.

684

prius actorum rationem redderе, & in posterum nihil agere nisi de communi sententia. Hæc fuit arrogans Manii postulatio, ut neque Cæsar quicquam posset arbitratu suo facere, neque rata manerent de quibus cum Antonio conventum fuerat, videlicet ut merum imperium uterque haberet in commissis sibi provinciis, utque alter alterius acta rata haberet. Tum Cæsar videns eos omnino bellum cupere, se quoque parabat.

Ceterùm duæ legiones Anconam deductæ, quæ & patri Cæsaris & pòst Antonio militaverant, postquam bellum parari audiverunt, pro affectu quo utrunque prosequebantur, legatos miserunt Romam, qui utrosque deprecarentur ut pacem mallent. Et quum Cæsar respondisset, se non Antonium impugnare, sed impugnari à Lucio, legati cum præfectis Antonianorum militum collocuti, communem legationem miserunt ad Lucium, postulantes ut controversiam quam habebat cum Cæsare, sineret decerni judicio: præ se ferentes ausuros aliquid, ni admittat judicium. Ubi verò id imperatrunt à Lucio, locus judicio definitus est Gabii, urbs Romam inter & Prænestе media: paratumque est judicibus consistorium, & in medio suggesta duo, in quibus causa diceretur. Cæsar qui prior venerat, equites misit quà transiturus erat Lucius, hi in Antonianos inciderunt equites, sive præcursores

Legati ad Cæsarem missi.

Legati ad Lucium missi.

Speculatores Cæsaris & Lucii manus conserunt.

ἤδη διακηρύων ὑπαχθῆν λόγοι, ἐς ἣ τὸ μέλλον, ἃ ἂν κοινῇ βουλευσώμεθα δίκῃ, μήτε πράσσειν. ἔτυ μὲ θρασύτατος ὁ Μάνιος ἦν, μήτε τὸν Καίσαρα πρὸς ἑαυτὸν κύριον ἄρχειν, μήτε τῶν Ἀντωνίου σωθέντα βεβαίων, ὧν εἰσήμεινε τῶν ἐγκεχειρισμένων ἑκάτερον αὐτοκράτορα εἶναι, & τὸ πρακτέον ὑπὸ ἀλλήλων κύριον. παντάχοθεν οὖν ὁ Καῖσαρ ἑωρᾶτο πολεμησίοις ἀυτὸς, & παρεσκευάζετο ἀυτῶν ἑκάτερον.

Δύο δὲ τῶν στρατοῦ τέλη τὰ ἐς Ἀγκῶνα πόλιν οἰκισμένα, Καίσαρί τε ὄντα πατρῷα, καὶ ὑπατεύσαντα Ἀντωνίῳ, τό τε ἰδίας αὐτῶν παρασκευῆς πυθόμενοι, καὶ τὴν ἐς ἑκάτερον σφῶν οἰκειότητα αἰσθόμενοι, πρίσβεις ἔπεμψαν ἐς Ῥώμην, οἳ ἔμελλον ἑκατέρων ἐς ἀμφιλόγους διατάξαι. Καίσαρος δ' αὐτοῖς ἐπιτρέψαντος Ἀντωνίῳ πολεμεῖν, ἀπὸ τοῦ Λουκίου πολεμεῖσθαι, συμβαλόντες οἱ πρίσβεις τοῖς ἱππεῦσι τοῖς Καίσαρος στρατοῦ, κοινῇ πάντες ἐς Λύκιον ἔπεμπον, ἀξιοῦντες αὐτὸν ἐς δίκην Καίσαρα σπεῖσθαι, δῆλοι τε ὄντες ὃ πράξειν ἔμελλον, εἰ μὴ τῶν κρίσιν ὑπεδέχετο· δέξαμένου δ' αὐτοῦ ἀμφὶ τὰ Λύκιον, χωρίον τι ἄρχει τῆς δίκης Γαβίοις, πόλις οὐ μέση Ῥώμης τε & Πραινέστου, καὶ σκηνὴν τοῖς κρίνουσιν ἐγίνετο, καὶ βῆματα ἐν μέσῳ δύο τοῖς ἀγῶσιν ἐς ἣν δίκη. ἀφίκετο δ' ὁ Καῖσαρ ἐλθὼν, ἱππέας ἔπεμψεν ἐς τὸν πορρὼ ὁ Λύκιος, ἐρευνησομένους ἅμα μή τι πρόσω ὁρῶντο ἐνέδρα· καὶ οἱ ἱππεῖς οἱ δὲ ἑτέρους ἱππέας ὁ Λύκιος ἀφῆκε, ἢ καὶ τοῖσδε κατὰ τύχην ἅμα, ἢ καὶ τοῖσδε κατὰ σκόπιας;

ἐκόπτεις, συμβαλόντες, ἔκτφιαν τινὰς αὐτῶν· καὶ ἀνεχώρησε δείσας ὁ Λεύκιος, ὡς ἔλεγεν, ἐπιβουλὴν καλούμενος τε ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων καὶ στρατὸν περαπέμψειν αὐτὸν ὑπισχνουμένων, εἰ μὴ ἔπειθετο. ὅτω μὲν οὖν αἱ Μαλούσης ἀπῆκτει, καὶ πολεμεῖν ἐγνώκεσαν, καὶ μαχεῖσθαι ἤδη πικρῶς κατ' ἀλλήλων ἐρρώντο. στρατὸς δὲ ὧν Λεύκιος μὲν ἐπιτῶν ἐξ τέλη, ὅσα αὐτὸς ἐς τὸ ὑπατεύειν ἐλθὼν ἐστράτευσε, καὶ τὰ Ἀντωνίου ἕνδεκα ἕτερα, ὧν ἐστρατήγει Καλῆνος, σύμπαντα ἔχοντα ἀπὸ τῶν Ἰταλιῶν· Καίσαρ δ' ὃν μὲν Καπύην τέσσαρα μὲν τέλη, καὶ τοῦτ' αὐτὸν αἱ στρατηγίδες, ἐξ δὲ ἕτερα Σαλουϊδιηνὸς ἦγε ἐξ Ἰσπανίας. καὶ χρήματα μὲν Λευκίῳ μὲν, ἐξ ἐθνῶν τῶν ὑπὸ τὸ Ἀντώνιον ὑπὸ πολεμουμένων· Καίσαρι δ', ἃ εἰλήχει πάντα χωρὶς Σαρδοῦς, ἣ ἐπολέμει· ὅθεν καὶ τῶν ἱερῶν ἐδανείζετο, ζημίαν ἀπεδώσειν ὑπισχνούμενος, ὅτι τε Ῥώμης καὶ τοῦ Καπιτωλίου, καὶ ὅτι Ἀντίου καὶ Λαβανουΐου καὶ Νέμης καὶ Τιβύρτου, οὐ πάνυ μάλιστα πολεσι καὶ νῦν εἰσι θησαυροὶ χρημάτων ἱερῶν δαψιλεῖς· τετύχηκε δ' αὐτοῦ καὶ τὰ τῆς Ἰταλίας ἔξω· Πομπηΐου γὰρ οὐκ ἐκ τῶν ἀναγραφῶν, καὶ κατοικήτων καὶ στρατοῦ, καὶ τῆδε τῆς Λευκίου διαφορᾶς, ἐπὶ μίζα δόξης καὶ δυνάμεως ἦρτο. οἱ γὰρ ἐκ φῶν δεδιότες, ἢ τὰ ὄντα ἀφαιρούμενοι, ἢ τὴν πολιτείαν ὅλως διαφθειρόμενοι, ἐς αὐτὸν ἐχώρουν μάλιστα, καὶ ἡ ἄλλη νεότης ὁρμημένη στρατεύεσθαι διὰ τὰ κέρδη, καὶ οὐσίαν ἠγεύμενοι διαφθεῖραι ὑφ' ὅτῳ στρατεύσοντες Ῥωμαῖοι, συμβαλόντες, ἔκτφιαν τινὰς αὐτῶν· καὶ ἀνεχώρησε δείσας ὁ Λεύκιος, ὡς ἔλεγεν, ἐπιβουλὴν καλούμενος τε ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων καὶ στρατὸν περαπέμψειν αὐτὸν ὑπισχνουμένων, εἰ μὴ ἔπειθετο. ὅτω μὲν οὖν αἱ Μαλούσης ἀπῆκτει, καὶ πολεμεῖν ἐγνώκεσαν, καὶ μαχεῖσθαι ἤδη πικρῶς κατ' ἀλλήλων ἐρρώντο. στρατὸς δὲ ὧν Λεύκιος μὲν ἐπιτῶν ἐξ τέλη, ὅσα αὐτὸς ἐς τὸ ὑπατεύειν ἐλθὼν ἐστράτευσε, καὶ τὰ Ἀντωνίου ἕνδεκα ἕτερα, ὧν ἐστρατήγει Καλῆνος, σύμπαντα ἔχοντα ἀπὸ τῶν Ἰταλιῶν· Καίσαρ δ' ὃν μὲν Καπύην τέσσαρα μὲν τέλη, καὶ τοῦτ' αὐτὸν αἱ στρατηγίδες, ἐξ δὲ ἕτερα Σαλουϊδιηνὸς ἦγε ἐξ Ἰσπανίας. καὶ χρήματα μὲν Λευκίῳ μὲν, ἐξ ἐθνῶν τῶν ὑπὸ τὸ Ἀντώνιον ὑπὸ πολεμουμένων· Καίσαρι δ', ἃ εἰλήχει πάντα χωρὶς Σαρδοῦς, ἣ ἐπολέμει· ὅθεν καὶ τῶν ἱερῶν ἐδανείζετο, ζημίαν ἀπεδώσειν ὑπισχνούμενος, ὅτι τε Ῥώμης καὶ τοῦ Καπιτωλίου, καὶ ὅτι Ἀντίου καὶ Λαβανουΐου καὶ Νέμης καὶ Τιβύρτου, οὐ πάνυ μάλιστα πολεσι καὶ νῦν εἰσι θησαυροὶ χρημάτων ἱερῶν δαψιλεῖς· τετύχηκε δ' αὐτοῦ καὶ τὰ τῆς Ἰταλίας ἔξω· Πομπηΐου γὰρ οὐκ ἐκ τῶν ἀναγραφῶν, καὶ κατοικήτων καὶ στρατοῦ, καὶ τῆδε τῆς Λευκίου διαφορᾶς, ἐπὶ μίζα δόξης καὶ δυνάμεως ἦρτο. οἱ γὰρ ἐκ φῶν δεδιότες, ἢ τὰ ὄντα ἀφαιρούμενοι, ἢ τὴν πολιτείαν ὅλως διαφθειρόμενοι, ἐς αὐτὸν ἐχώρουν μάλιστα, καὶ ἡ ἄλλη νεότης ὁρμημένη στρατεύεσθαι διὰ τὰ κέρδη, καὶ οὐσίαν ἠγεύμενοι διαφθεῖραι ὑφ' ὅτῳ στρατεύσοντες Ῥωμαῖοι,

Lucii, sive speculatores etiam, consertísque manibus occiderunt aliquot. Lucius retrocessit, metu insidiarum, ut dicebat, vocatúsque à præfectis exercitus, deducturos se eum pollicentibus, parere amplius noluit. Itaque frustratis pacificatoribus statuerunt bellum gerere, amarulentis edictis infectantes se invicem. Erant Lucio sex legiones ex delectu quem cos. creatus habuit, prætérque Antonianæ undecim sub Caleno duce, omnes hæ in Italia. Cæsar Capuæ quatuor legiones habebat, & circa se cohortes prætorias. Sex alias legiones Salvidienus adducebat ex Hispania. Lucio pecuniæ suppetebant è provinciis pacatis Antonii: Cæsari ex omnibus quas sortitus fuerat, excepta Sardinia, quæ tum bello infestabatur: & è fanis accipiebat mutuò, promittens se redditurum cum fœnore, videlicet è Capitolio, Antio, Lanuvio, Nemore, Tibure, in quibus urbibus & hodie sunt thesauri copiosi sacræ pecuniæ. Nec erant omnia quieta extra Italiam. Pompeius enim ex proscriptis, & veteribus colonis, & hac ipsa Lucii simultate multum existimatione ac viribus creverat: qui enim saluti suæ metuebant, aut bonis spoliati fuerant, aut præsentem rerum statum non probabant, ad ipsum accedebant maximè: simúlque alia manus juvenum militiæ lucrique cupida, nihil referre putans cujus ductu stipendia faciat, quando omnes duces Romani

685

Bellum decretum inter Cæsarem & Lucium.

Utriusque copiæ.

Pompeii res ut auctæ.

erant, & Pompeii causa videbatur justior. Quin & ex maritimis prædis ditatus fuerat, navésque habebat cum supplemento permultas. Murcus quoque duas ei legiones adduxerat, & quingentos sagittarios, pecunias multas, naves octoginta: & alium exercitum acciverat è Cephalenia. Quapropter sunt qui putent, si tum invasisset Italiam, facilè potiturum ea fuisse, quæ fame simul & intestinis dissensionibus afflicta, illum respiciebat: sed Pompeius per imprudentiam sua defendere maluit, quàm aliena invadere, donec sic quoque victus est.

686 Sextius, Antonii legatus.

In Africa verò Sextius, legatus Antonii, nuper exercitum à Lucio jussus, Fagioni Cæsaris legato tradiderat: deinde remissus ut eum reciperet, cum Fagione reddere nolente bellum gerebat, collecta emeritorum manu & Afrorum multitudine, regulorúmque auxiliis: & quum in utroque cornu profligatus castra quoque amisisset Fagio, ratus id proditione sibi accidisse, seipsum interemit. Ita Sextius iterum utraque Africæ provincia potitus est. Bocchus item rex Maurorum à Lucio persuasus, Carinati Hispaniam pro Cæsare curanti bellum intulit. Ænobarbus quoque cum septuaginta navibus & duabus legionibus, adjuncta etiam sagittariorum funditorúmque manu, & nonnullis velitibus ac gladiatoribus, vagando per mare Ionium vastabat regiones agnoscentes triumvirorum impe-

Fagionis interitus.

Bocchus Carinati contra Cæsarem bellum infert.

Ænobarbus.

μαίοις πεντηκοντόρμοις, μᾶλλον ἐς τὸν Πομπήϊον ἴσχυεν ἡ δικαιότερα αἰρούμενοι χεῖροντι τῷ πολέμῳ· ὃν τὸ παλαιὸν λοιδ. ἐ ναῦς εἶχε πολλὰς, καὶ πλήρωμα ἐντελὲς. Μούρκιός τε ἀφῖκτο αὐτῷ δύο ἀγῶν στρατοῦ τέλη, ἐ πεζοὺς πεντακοσίους, καὶ χρήματα πολλὰ καὶ ναῦς ἑβδομήκοντα, καὶ τὸν ἄλλον στρατὸν ἐκ Κεφαλλωίας μεταπεμπόμενος. ὅθεν ποτὲ δικαίως ὁ Πομπήϊος ἐπελθὼν ἐνεμάχησε τῇ Γαλλίας κρατούσῃ, ὡς τε μηδὲ ἐ στάσεως διαφθορᾶς, ἐ ἐς αὐτὸν ἀφορμῆς. ἀλλὰ Πομπήϊος μὲν ὑπὸ ἀφροσύνης ἐκ ἐπιχειρῶ, ἀλλὰ ἀμωσεῖ μᾶλλον ἐθέλων, μᾶλλον ἐ τοῦδε ἦσσων ἐχθρὸς.

Ἐν ᾧ Λιβύῃ Σέξτος ὑπατικὸς Ἀντωνίου, παρεδέδοκει μὲ αὐτῷ στρατὸν ὑπὸ Λευκίου κεκελευσμένος Φάγωνι τῷ Καίσαρος, ἐπιστελεῖς δὲ αὖθις ἀπελαμβάνειν αὐτὸν, ὡς ἀποδιδόντι τῷ Φάγωνι πολέμιον, συναγαγὼν πᾶς τ ἐμπειρότερον, καὶ Λιβύων πολὺ ἄλλο, καὶ ἱππεῖς ὡσεὶ τ βασιλέων· ἡττηθέντων δὲ τ κατὰ ἠπείρους, καὶ ληφθέντων στρατηγῶν, ὁ Φάγων ἡγησάμενος ἐκ εὐβουλίας τοῦδε παθεῖν, αὐτὸν διεχρήσατο· ἐ Λιβύης μὲ αὖθις ὁ Σέξτος ἐκράτησε. Βόκχος ὁ τ Μαυρουσίων βασιλεὺς Λιβύης ἐπὶ πολέμῳ Καίσαρος τῷ τῶν Ἑσπερίων ἐπιτροπεύοντι τῷ Καίσαρος. Λιβυκαρεῶς τε ἑβδομήκοντα ναυσὶ ἐ στρατῷ δύο τέλεσι ἐ πεζοῖς ἐ σφενδονήταις τισὶ καὶ ψιλοῖς ἐ μονομάχοις ἐφοπλίσας τ ἑαυτοῦ, ἐπέρα τε τοῖς τριοὶν ἀνδράσι ὑπήκοα,

ἐς τὴ

ἐς τε τὸ Βρεντέσιον ἐπιπλεύσας, τὴ Καίσαρος τελῶν τὰς μὲν εἶλε, τὰς δὲ ἐνέπρησε, καὶ τὰς Βρεντησίους ἐς τὰ τείχη κατέκλεισε, καὶ τῷ χώρᾳ ἐπεῖχεν. ὁ δὲ Καῖσαρ ἐς τὸ Βρεντήσιον στρατιωτῶν τέλος ἔπεμπε, καὶ Σαλουιδιηνὸν καὶ ἀπεσπούδαζε κατ' ὀλίγον ἐς Ἰσπανίαν ὁδοῦ μετεκάλει· τάς τε στρατολογησομένας σφίσιν ἀνὰ τὴν Ἰταλίαν ὁ Καίσαρ ἐς ὁ Λεύκιος ἐπεπέμπετο· πειρᾷ τε τούτων τὴ ξενικῶν ἦσαν ἐς ἀλλήλους βραχύτερα ἐς μείζους, καὶ σύνδρομα πολλάκις· ἡ δὲ εὐνοια τὴ Ἰταλῶν ἐς τὸν Λεύκιον ἐπολὺ ἦν πλείων, ὡς ὑπὲρ σφῶν τοῖς κληρουχουμένοις πολεμοῦντα, ἐ οὐχ ἧσσον καταγραφομένῳ τὴ στρατῷ πόλεις ἔτι μᾶλλον, ἀλλ' ἡ Ἰταλία χρεὼν ἀπέστη ἀπ' αὐτοῦ, φοβουμένη τὰ ὅμοια, τούς τε τὴ Καίσαρος χρημένους ὑπ' αὐτῶν ἱερῶν χρημάτων ἀκεδάλοντας ὑπὸ τὴ πόλεων ἡ ἀναρρωῶτες, τὰ τείχη σφῶν ἀφῃρῆσθαι χειρὸς ἔχον, καὶ ὡς τὸν Λεύκιον ἐχώρουν· ἐχώρουν δὲ ἐ οἱ κατοικιζόμενοι τὴ στρατιωτῶν ἐς τὸν Καίσαρα, ὡς ἐς ἐκεῖνον ἤδη πόλεμον ὑπὲρ σφῶν ἑκάτεροι ἀμιλλώμενοι. ἐ τῶνδε γιγνομένων, ὁ Καῖσαρ ὅμως ἔτι τῷ τε βουλῷ καὶ τοὺς καλουμένους ἱππέας συναγα-
» γὼν, ἔλεγεν ὧδε, Καταγινώσκε-
» μαι μὲν οὐ οἶδα ὑπὸ τῶν περὶ
» Λεύκιον, ὡς ἀμυνόμενον αὐ-
» τοὺς, εἰς ἀσθένειαν ἢ ἀπολμίαν,

rium: & quum appulisset Brundisium, triremes Cæsarianas partim cepit, partim cremavit, & Brundisinis intra mœnia compulsis, agros deprædatus est. Eò Cæsar legionem unam misit, & Salvidienum properare jussit ex Hispania: certatimque delectus agebantur per totam Italiam, tam à Cæsarianis quàm ab Antonianis Lucii ducibus. Interim pugnatum etiam inter utrosque aliquot vel minoribus vel majoribus prœliis, tum aperto Marte, tum ex insidiis. Verùm Italorum favor erga Lucium erat multo propensior, quòd pro ipsis contra novos colonos bellum gereret. Nec solùm civitates, quarum agri militibus divisi fuerant, sed Italia fermè universa commota erat, dum quisque sibi timet calamitatem similem: ejectíisque Cæsarianis qui mutuabantur sacram pecuniam, aut occisis etiam, servabant sua mœnia, & accedebant ad Lucium. E diverso novi coloni adjungebant se Cæsari, quasi utrique rem propriam agerent. In eo rerum statu Cæsar, accito etiam equestri ordine in curiam, ita locutus est,

Aliquot prœlia inter Cæsarem & Lucium.

687

Cæsaris oratio habita in curia.

Scio me à Lucii factione contemni ut parum audacem, infirmitatis conscientia, & eum contemptum

Καταγινώσκομαι μὲν οὐ οἶδα ὑπὸ τῶν περὶ Λεύκιον, ὡς ἀμυνόμενον αὐτοὺς, εἰς ἀσθένειαν ἢ ἀπολμίαν.] Omittit Gelenius interpretationem horum verborum, ὡς ἀμυνόμενον αὐτούς. Sonant autem idem quod διὰ τὸ εὖε ἀμύνεσθαι αὐτούς. Ceterùm quum scriptum sit εἰς ἀσθένειαν ἢ ἀπολμίαν, idem locum cum hunc ita vertit ut si scriptum esset, εἰς ἀπολμίαν, τῷ δ' ἀσθενίαν. vel τῷ ἐξ ἀσθενείας. vel (ut omnino Latina ejus verba exprimantur) εἰς ἀπολμίαν, τῷ ἐκ τῦ ἀσθένειαν ἰσχυτῷ συμεδίνειν. Sed non

de bello contra Lucium suscipiendo.

temptum augeri propter hunc vestrum conventum. Ego verò exercitum validum habeo, tum eum qui unà mecum injustè ab eo læditur, detrahente sibi debita præmia, tum eum qui alias nostris auspiciis militat, nec minus valida sunt cetera, modò sana mens adsit. Non enim delector bellis civilibus non necessariis: nec abutendum censeo his qui supersunt civibus in mutuam perniciem, præsertim hoc civili motu, cujus facinora non è Macedonia nuntiabuntur aut Thracia, sed spectanda sunt in ipsâ Italia: quæ si hujus belli campus fuerit, etiam si nemo desideretur, quanta patietur incommoda? Hoc est cur me priorem incipere pigeat, & nunc quoque protestor, me nec de Antonio queri, nec facere quicquam cur ille de me queri debeat. Vestrum est ut vestra etiam causâ coarguatis Lucium cum suis instigatoribus: & ut eos mihi reconcilietis rogo. quòd si nunc quoque perstabunt in sua pervicacia, ostendam illis me hactenus non timore tardatum, sed consilio. Vos

„ ὑμᾶς

video cur à verbis Appiani vel tantillum recedere oporteat: quum à planis possit etiam esse, & quidem sæpe sit ibi quoque, ubi nihil minus est quàm ἀσθένεια.

Ἐῤῥῶσθαι δὲ καὶ τὰ λοιπὰ πλὴν τῆς γνώμης μόνης.] Non placet, ista, πλὴν τῆ γνώμης μόνης, sic à Gelenio reddi, modò sana mens adsit. Quum enim negat Cæsar mentem sibi ῥῶσθαι, non intellexit (ut opinor) haud sanam esse, sed non esse vegetam & alacrem. Ac videtur huic meæ expositioni assentiri quod subjungitur, οὐ γὰρ ἥδομαί μοι πολ. Quum enim quis facere quidpiam cogitur quo non delectatur, ei mens quidem sana esse potest, sed non vegeta, aut saltem non alacris.

Καὶ τῶν ἐπὶ μαρτύρομαι μηδὲν ἀδικεῖν Ἀντώνιον, μηδὲ ἀδικεῖσθαι παρὰ Ἀντωνίου.] Hanc lectionem, μηδὲ ἀδικεῖσθαι παρὰ Ἀντωνίου, agnoscit & Candidus: quæ tamen suspecta mihi est. Fortasse autem scriptum ab Appiano fuit, μηδὲ ἀδικεῖσθαι παρὰ Ἀντωνίου θέλειν, vel βούλεσθαι.

Καὶ

„ ὑμῶς δὲ ἓ παρ' ὑμῖν αὐτοῖς ἓ
„ ὡς Ἀντώνιον ἀξιῶ μάρτυρας εἶ-
„ ναι μοι, ἢ συναισθῆ πλέον τῶν
„ ὑπερῳΐαν Λευκίου.

Ταῦτ' εἶπεν ὁ Καῖσαρ· καὶ τούτων οἱ μὲν δὴ πόλιν εἰς τὸ Πραινεστὸν ἐξέτρεχον, καὶ ὁ Λεύκιος τοσόνδε εἶπεν, ὅτι ἢ τῶν ἔργων ἤδη ἀπεφλήφασιν ἀμφότεροι, ἓ ὁ Καῖσαρ ὑπακούει), τέλος ἄρτι πέμψας εἰς τὸ Βρεντέσιον, κωλύειν Ἀντώνιον ἐπιπλεύσαντα. ὁ δὲ Μάνιος ἢ ἐπιστολὴν ἐδείκνυε τοῦ Ἀντωνίου, εἴτε πλαστὴν ὄντος, εἴτε ἀληθῆ, πολεμεῖν, ἐάν τις αὐτὸ τὸ ἀξίωσιν κωλύῃ· ἐρομένων δὲ τῶν δήμων τὸ βουλῆς, εἰ κεφαιρεῖ τὸ τι τῆ ἀξιώσεως Ἀντωνίῳ, ἓ ἀπεκαλεμένων εἰς δίκην ἀεὶ τοῦτο, ἕτερα αὖ πολλὰ ἐσφιζετο ὁ Μάνιος, ἕως οἱ μὲν ἀπῆλθον ἀπράκτοι, ἢ ὁ συνῆλθον εἰς τὴν ἀπόκρισιν τῆ Καίσαρι, εἴτε κατ' ἰδίαν ἀπιγγείλας ἐκεῖνος, εἴτε δι' ἑτέρων γνώμην, εἴτε τῶν αἰδοῦς. ὁ δὲ πόλεμος ἀνέῳκτο, ἢ ὁ Καῖσαρ ἐπ' αὐτὸν ἐξῆει, φύλακα τῆ Ῥώμης Λέπιδον σὺν δυοῖν τέλεσι καταλιπών· οἱ δὲ πολλοὶ τῆ ἐπιφανῶν τότε μάλιστα ἐπιδεικνύον ἐκ προαιρέσεως τὴν τῶν τελῶν ἀρχὴν (εἰς γὰρ τὸ Λεύκιον ἐχώρουν,) ἢ διὰ τὸ κεφάλαιον ἓ πολέμου τοιόνδε· Λευκίῳ μὲν δὴ δύο τέλη ἦσαν ἀεὶ Ἀλλόβιοι ἱππάσασι, καὶ τοὺς ἄρχοντας ἐκάλουν, εἰς δόκησιν ἐχωρεῖ. ἐπηγμένων δὲ ἐς αὐτὰ Καίσαρός τε καὶ Λευκίου, φάσεις τὸν Καίσαρα ὁ Λεύκιος, ἀνεστόμωτο αὐτὰ χρήμασί τε πολλοῖς ἓ ὑποχίοις μεγάλοις. Φίρμιος δ' ἄλλοι στρατὸν ἄγοντος τῆ Λευκίῳ, mihi non solùm apud vosmet testes eritis, sed etiam apud Antonium, me ad hanc necessitatem adactum insolentia Lucii.

Hæc Cæsar: illi rursum Prænestè advolant. Lucius hoc tantùm respondit, utrinque jam ventum ad manus præpropere: Cæsarem fictè agere omnia, qui jam Brundisium legionem miserit, quæ Antonium arceat ab aditu Italiæ. Manius verò etiam epistolam ostendebat Antonii: veram an fictam incertum, quæ jubebat vel bello tueri dignitatem ipsius. Quùmque legati senatus amplius percontarentur, ecquis illius dignitatem convelleret, & provocarent ea de re ad judices, Manius rursum multa comminiscebatur, donec abierunt rebus infectis. Nec tamen legatio responsum nuntiavit Cæsari, sive quòd à singulis rem cognovit, sive ob pudorem, sive ob causam aliam. Jámque manifestum bellum erat, & Cæsar in expeditionem profectus est, præfecto Urbi Lepido cum duarum legionum præsidio. Quo tempore magnus nobilium numerus declaravit sibi non placere triumvirorum potestatem: conferebant enim se ad Lucium. Id bellum, ut compendio dicam, sic gestum est. Duæ Lucii legiones apud Albam exorta seditione tribunis expulsis ad defectionem spectabant, ad eas quum & Cæsar properaret & Lucius, hic prior eò pervenit: & multis largitionibus pollicitationibusque retinuit eas in officio. Furnio deinde adducente illi alium

Epistola Antonii.

688

Triumvirratus exosus.

Bellum Lucii & Cæsaris.

lium exercitum, Cæsar postremum agmen invasit, & Furnium in tumulum quendam compulit. Proxima nocte abeuntem in urbem suæ factionis Sentiam, persequi noluit, metuens insidias, sed die sequenti urbem obsedit & exercitum. At Lucius, Romam properans, tria præmisit agmina, quæ mira celeritate noctu clàm Urbem ingressa sunt: ipse cum exercitus robore, equitatu gladiatoribusque sequebatur: exceptúsque à Nonio portæ custode, milites ejus in fidem recepit. Lepidus evasit ad Cæsarem. Lucius advocato in concionem populo spem fecit fore ut Cæsar & Lepidus mox pœnas dent eorum quæ in magistratu violenter egerant: frater verò deponat sponte potestatem illegitimam, consulatum pro ea recepturus, hoc est, magistratum à majoribus traditum, pro dominatione tyrannica. Hæc locutus, omnibus lætis, & triumviratum jam antiquatum existimantibus, imperator à populo consalutatus, profectus est contra Cæsarem: colligens obiter alium exercitum ex Antonianis coloniis, & ipsas muniens, bene affectas erga Antonium. Interea Barbatius, Antonii quæstor, ab offenso dimissus, scisciantibus militibus respondit, Eum irasci gerentibus bellum contra Cæsarem & communem potentiam: quo factum est ut quotquot dolum Barbatii non senserunt, à Lucio deficerent ad Cæsarem.

Furnius.

Lucius Romam venit.

Nonius.

Lucius in concionem populum advocat.

Barbatius Antonii quæstor.

Ejus dolus.

ὁ Καῖσαρ ἐξέπεμπτο τὴν ἐφεδρείαν, ἐς ἣν λοφον ἀναδραμόντι τῷ Φιρμίῳ, καὶ νυκτὸς ἐς ὁμώνυμόν πόλιν ἐπεισελθόντα Σεντίαν, νυκτὸς μὲν οὐκ ἐπειρᾶτο ὁ Καῖσαρ, σὺν ἡμέρᾳ δὲ, τῶν τε Σεντίων ἐμοῦ ἔτι καὶ τοῦ Φιρμίου φρατιπέδων ἐπολιόρκει. Λεύκιος δὲ ἐς Ῥώμην ἐπειγόμενος, τρεῖς μὲν πέμψας ἀποῦπερθεν, αὐτὸς δὲ νυκτὸς ἐλθὼν ἐς τὴν πόλιν ἐσεφοιτήσεν, αὐτὸς δὲ σὺν πολλῷ φρατεῖ καὶ ἱππεῦσι καὶ μισθοφόροις εἵπετο· καὶ αὐτὸν Νωνίου τε φύλακος τοῦ πύλας ἐξαμβόντος τε, καὶ τὸν ὑφ' αὑτῷ φρατὸν ἐγχειρήσαντος, ὁ μὲν Λεπίδου ἐς Καίσαρα ἐφυγε, ὁ δὲ Λεύκιος Ῥωμαίους ἐθεμηγόρει, Καίσαρα μὲν καὶ Λεπίδου αὐτοκρατορίαν δικαίως λαβεῖν, χρῆναι δὲ τοῦ μὲν ἀδελφὸν αὐτοῦ, τὴν ἐκείνου καταθήσεσθαι, καὶ ὑπατείαν ἀπολέξασθαι, ἣν μετιοῦσι παραχρῆμα παρέσεσθαι, καὶ πρὸς ἀρχὴν τυραννικῆς. καὶ ὁ μὲν τοιάδε εἶπεν, ἀδόμενον ἀπάντων, καὶ ἡγουμένων ἤδη λελύσθαι τὸν τῶν τριῶν ἀρχὸν, αὐτοκράτωρ ὑπὸ δήμου προσαγορεύθη, ὑπὸ τε Καίσαρος ἐχώρει, καὶ φρατὸν ἕτερον ἄλλον σὺν τῷ Λατικίου Ἀντωνίου τέκνων, καὶ αὐτὸς συμφυόμενον· οἱ δὲ ἐννοίας μὴ ἦσαν Ἀντωνίῳ. Βαρβάτιος δὲ ὁ Ἀντωνίου ταμίας, Ἀντωνίῳ τε προσκείμενος, καὶ λέγε δοκῶν ἐπιτήδειον, ἔλεγε πυνθανομένοις τὰ Ἀντωνίου χαλεπαίνειν τοῖς πολεμίοις τῷ Καίσαρι καὶ τὰ κοινὰ σφίσι δυνάσεσθαι· οἱ μὲν ὅσοι μὴ τὴν ἐξαπάτης ἤσθοντο τοῦ Βαρβατίου, ἐς τὸν Καίσαρα δὴ δὲ Λευκίου ἐκλείποντο Σαλουίου· ὁ δὲ Λεύκιος ἐκλείπων Σαλ-

Lucius verò Salvidieno profe-

βιδίωνδ μετὰ στρατοῦ πολλοῦ ὡς
Καίσαρα ὑπὸ Κελτῶν ἐπανιόντ· ᾧ
ἐπέντο τῷ Σαλουϊδίωνῳ Ἀσίνιός τε
καὶ Οὐεντίδιος, Ἀντωνίᾳ στρατη-
γοῖ καὶ αὐτοὶ, κωλύοντες αὐτὸν ἐς τὸ
πρόσθεν ἰέναι. Ἀγρίππας ὁ φίλ-
τατος Καίσαρι, δείσας ἐπὶ τῷ
Σαλουϊδίωνι μὴ κυκλωθείη, Σού-
βριον κατέλαβε χωρίον τι χρήσιμον
τῇ Λυκίᾳ, νομίσας τὸν Λεύκιον
λήψεσθαι Σαλουϊδίωνα πρόσθεν ἐφ
ἑαυτὸν, καὶ οἱ τὸν Σαλουϊδίωνα βοη-
θήσειν κατόπιν ὑπὸ Λυκίων ἡγουμένων·
καὶ τυχὸν μὲν ὡς προσεδόκησεν ὁ Ἀ-
γρίππας ἐγίνετο ἅπαντα· ὁ δὲ
Λεύκιος ἀπατηθεὶς ὧν ἐπενόει, ὡς
Ἀσίνιον καὶ Οὐεντίδιον ἥξει, ἐνο-
χλουμένων αὐτὸν ἐκατέρωθεν Σαλου-
ϊδίωνός τε καὶ Ἀγρίππα, καὶ φυλασ-
σόντων ὅτε μάλιστα προλαβόντες ἐν
τοῖς στενοῖς· ἀναφανείσης δὲ πανὸ αὐ-
τὸ τῆς ἱππάδος, ὁ Λεύκιος καὶ θαῤ-
ῥῶν ἀμφοτέρωθεν ἐκατέρωθεν ὅτιν ἐς
χεῖρας ἰέναι, ἐς Περυσίαν πόλιν
ἔχυρον πόλιν, καὶ πανὸ αὐτὸν
ἐστρατοπέδευσε, τοὺς μὲν τοῦ Οὐεν-
τιδίου προμένων. ὁμοῦ δ' αὐτῷ τε
καὶ τῷ Περυσίαν ὁ Ἀγρίππας καὶ ὁ
Σαλουϊδίωνος, καὶ ὁ Καίσαρ ἐπιλ-
θὼν, τελευτὰ στρατοπεδείας ἀνακλώ-
σαντο, καὶ τὰ ἄλλα στρατὸν ὁ Καί-
σαρ ἀκαίρως παραχρῆναι καὶ ἀπου-
δῶν, ὡς ἐπὶ τούτου δὴ κεφάλαιον τοῦ
πολέμου, οὐ μὴν Λεύκιον εἶχε προ-
ειλημμένον· προυπέμπε δὲ καὶ ἑτέρους ἐμπόδων ἔσεσθαι τοῖς ἀμφὶ τὸν
Οὐεντίδιον ἐπιοῦσιν· οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ
λόγῳ σφῶν ἄκνουν ἐποιοῦντο, τὸν τε
πόλεμον ἀποδοκιμάζοντες ὅλως, καὶ
τῷ Ἀντωνίου γνώμῃ οὐκ ἐπιστεύ-
οντες, καὶ τὴν ἡμερονίαν τῆς στρα-
τιᾶς ἐκ παρέργου ἀλλήλοις, κατὰ

ctus est obviam, cum magnis copiis revertenti ad Cæsarem è Gallia: quem à tergo sequebantur 689
Asinius & Ventidius, & ipsi duces Antoniani, vetantes ne ulterius procederet. Tum Agrippa, Cæsari amicissimus, veritus ne Salvidienus circumveniretur, Agrippa Cæsari amicissimus.
Insubres occupavit, regionem opportunam Lucio, putans fore ut ille à Salvidieno in se averteretur, & à tergo infestaretur ab eo: nec fefellit Agrippam sua opinio. Lucius cœpto frustratus petiit Asinium & Ventidium, Salvidieno Agrippáque utrinque occasionem invadendi captantibus, & maximè itinerum angustias observantibus. Ille ubi insidias sibi parari cognovit, non ausus cum utrinque imminente hoste manus conserere, ad Perusiam se recepit, urbem munitam, & ibi castra metatus est, expectaturus Ventidium. Móxque Agrippa & Salvidieno ipsóque Cæsare supervenientibus, obsessus est Perusiæ tribus exercitibus, Lucius Perusiæ obsessus.
acciis properè aliis quoque Cæsarianis copiis, ne Lucius belli caput elaberetur. Missi sunt & qui destinerent Ventidium Asiniúmque, quamvis non admodum properantes, quòd nec bellum id probarent, & incerti essent de mente Antonii. Huc accedebat inter ipsos duces æmulatio, dignitate pares, & proinde non sine contentione ambientes totius exercitus imperium. Lucius interim obsessus

nec

nec prælio se committebat, impar hosti non numero solùm sed & genere militum, frustra tirones veteranis objecturus: nec iter ingredi audebat, ne à tam multis infestaretur undique. Quapropter Manium misit ad Ventidium & Asinium, qui urgeret eos ad subveniendum obsessis: simúlque Titinium jussit cum quatuor equitum millibus è Cæsarianorum agris prædas agere, ut Cæsar ab obsidione discederet. Perusiam autem ideo venerat, ut, si opus esset, in urbe munita hyemaret, donec Ventidius veniret cum sociis. At Cæsar universis copiis properè opus facere jussis, urbem circumvallavit quinquaginta sex stadiorum spatio, propter tumulos in quibus urbs sita est, & brachia longa inde duxit ad Tiberim, ne quid in eam importaretur. Ediverso Lucius simili vallo fossáque muniebat radices tumuli. Fulvia quoque Ventidium, Asinium, Ateium, Calenumque properare jubebat in auxilium obsessi, conscriptóque novo exercitu, ductu Planci misit eum ad Lucium. Is Plancus legionem Cæsarianam, dum illa urbem peteret, concidit in itinere. Quum autem Asinius Ventidiúsque segniter quidem, ut incerti voluntatis Antonii, irent tamen ad Lucium propter Fulviam & Manium, ut obsidionem solverent, Cæsar obviam eis profectus est cum Agrippa, relicta ad Perusiam custodia. At illi, priusquam conjungerentur, intermisso itinere contulerunt se alter Ravennam,

690

Fulvia.

Plancus.

οὔτ' ἐς μάχλω ἢ ἐς τοὺς ἀβεντηκότους ἀμείνοσι καὶ πλείοσιν ἀεὶ καὶ γυμνασμένοις, προσῆκόν τι εἶναι τὸ πλέον, ἅτε ἐς ὁδοιπορίαν, εὐεχλήσοντας αὐτὸν ὁμοῦ πανταχῆ. Μάνιον δὲ ἐς τὸ Ὀυεντίδιον καὶ Ἀσίνιον ἔπεμπεν ἐπείγων αὐτοὺς βοηθεῖν πολιορκουμένῳ Λευκίῳ, καὶ Τίτιον μετὰ τετρακισχιλίων ἱππέων λῃστεῖν τὰ Καισαρος ἵνα ἀνιστῷ αὐτὸς ἐς παρελθὼν ἐς τὴν Περυσίαν, ἣς ἐν ὀχυρᾷ πόλει χειμάσων εἰ δέοι, μίσχει τοὺς ἀφ' τὸ Ὀυεντίδιον ἀφικομένους. καὶ ὁ Καῖσαρ αὐτίκα μετὰ σπουδῆς ἅπαντα τὸ στρατὸν τὸν Περυσίαν ἀπετείχιζε χάρακι καὶ τάφρῳ πυκνοῖς καὶ ἐξ πλέθρων ἕκαστον εἶχεν, ἀφ' τὸ τῆς πόλεως λοφώδες, καὶ σκίλλη μακρᾷ ἐπὶ τὸν Τίβεριν ἐκτείνων, ἵνα τι ἐς τὸν Περυσίαν μὴ ἐσφέροιτο· ἀντετείχιζε μέλλων ὁ Λεύκιος ὁμοίοις χαρακώμασι καὶ τάφροις τὸν πέριξ ὀχυρωμένον. ἦν λόφος καὶ Φουλβία Ὀυεντίδιος καὶ Ἀσίνιος καὶ Στάτιος καὶ Καληνὸς σὺν τῇ Κελτικῇ ἥπερ βαθεῖαν Λευκίῳ, καὶ στρατὸν ἄλλον ἀγείρουσα, Πλάγκῳ ἐπέμπετο ἀγεῖν Λευκίῳ· Πλάγκος δὲ δὴ τὸν Καισαρος ἐς Ῥώμην ἐδίωκεν διάφορον. Ἀσίνιος δὲ καὶ Ὀυεντίδιος τοῦ μὲ ὄκνῳ καὶ διχονοίᾳ τῆς Ἀντωνίου γνώμης, ἀφ' ἧς Φουλβίαν ὅμως καὶ ἀφ' Μάνιον, ἐς τὸ Λεύκιον ἰόντας, καὶ τὰς ἀποκλείσοντας βιαζομένων, ὁ Καισαρ ὑπολύσαντος τοῦ Ἀγρίππα, φυλακὴν τῆς Περυσίας καταλιπὼν ἐφ' ᾗ οὐδὲν πω συμβαλόντες ἀλλήλοις, ἅτε σπουδὴν ποιούμενοι, ὁ μὲν αὐτῶν ἐς Ῥάβενναν, ὁ δὲ ἐς

δ' ἐς Ἀ'ρίμινον, ὁ δὲ Πλάγκος ἐς Πωλίπον συνέφυγον. καὶ ὁ Καῖσαρ αὐτῶν ἑκάτερα στρατὸν ἐπισήσας, ἵνα μὴ πρὸς ἀλλήλους συμβάλοιεν, ἐς τὸν Περυσίαν ἐπανῆλθε, καὶ μὴ ἀπουδὴς τὰς τάφρους προσεπεύρυνε, καὶ ἐδιπλασίαζε τὸ βάθος καὶ τὸ πλάτος, ὡς τριακοντα πόδας ἀμφότερα εἶναι, τό τε προτείχισμα ὕψει, καὶ πύργους ἐξ αὐτῶν ξυλίνους δι' ἑξήκοντα ποδῶν ἴσης χιλίας καὶ πεντηκοσίους. καὶ ἐπέλεξεις τε ἦσαν αὐτοῖ πυκναί, καὶ ἡ ἄλλη παρασκευὴ πᾶσα διαπρεπὴς ἔς τε τὰς πολιορκουμένους, καὶ εἴ τις ἔξωθεν ἐπίοι. ἐγίγνετο δὲ ἔνθα καὶ συχνὰ πείρας πολλὰς καὶ μάχας, ἀκροτίσει μὲ ἀμφοτέρων ὄντων τῶν Καίσαρος, συμπλέκεσθαι τοῖς Λευκίου μονομάχοις, καὶ πολλὰς ἥκτηνον συμπλοκάς. ὡς δὲ ἐξεῖργαστο πάντα τῷ Καίσαρι, λιμὸς ἦπτε τοὺς Λευκίου, καὶ τὸ κακὸν ἤκμαζεν ἀθρόως, ἅτε μηδὲν αὐτοῖ, μηδὲ τῇ πόλεως παρεσκευασμένης· ὧν ὁ Καῖσαρ αἰσθόμενος, ἀκριβεστέρας τὰς φυλακὰς ἐποίει. νομίσας γὰρ ἔτης ἐς τὸν ἐπιόντα ἡμέραν ὕσης, φυλάξας ὁ Λούκιος τὸν ἑορτὸν, ὡς ἀμελείας τοῖς πολεμίοις αἰτίαν, ἐξέθορε νυκτὸς ἐπὶ τὰς πύλας αὐτῶν, ὡς ἀδιάφθορα αὐτὰς, καὶ στρατὸν ἐπαξόμενος ἑτέραν, πολλὴ γὰρ ἐν αὐτῇ παλαιχθὼ τυχὸν δὲ πλησίον ἐφεδρεύοντος τέλους, καὶ τοῦ Καίσαρος αὐτοῖ σὺν τῇς στρατηγίας ἀπείρακις ἐπιθραμόντων, ὁ Λευκίος μάλα προθύμως ἀγωνιζόμενος ἀπεώσθη.

Τῶν δ' αὐτῶν ἡμερῶν οὐ Ρ'ώμῃ ἦν σῖτος τοῖς στρατευομένοις φυλασ-

alter Ariminum: Planeus verò Spoletium se recepit. Cæsar opposita cuique parte sui exercitus, ne conjungerentur, Perusiam rediit, & celeriter fossis vallum addidit: ipsas fossas duplo patentiores fecit, aucta ad triginta pedes tum profunditate tum latitudine: munitiones quoque altiores, additis M. D. ligneis turribus sexagenos pedes inter se distantibus & crebris propugnaculis, ita ut omnes munitiones essent ancipites, tam contra externa auxilia, quàm contra eruptiones obversæ. Interim non semel eruptiones tentatæ sunt, Cæsarianis melius velitantibus eminus, & ex adverso gladiatoribus. Lucii ingerentibus se audacius, multósque cominus trucidantibus. Ubi verò perfectum est opus à Cæsare, fames in obsessos ingruit, augebatúrque in dies, quia nec oppidani nec ipse ullos commeatus præparaverant: id intelligens Cæsar, diligentiores adhibuit custodias. Nocte autem quæ præcessit calendas Januarias, Lucius ratus id solenne allaturum hostibus negligentiam, in ipsam portam eorum fecit impetum, quasi facta eruptione admissurus alias copias, quas multas multis locis habebat: sed celeriter excita legione è propinquis excubiis, & Cæsare unà cum prætorianis succurrente, Lucius post acre certamen retro repulsus est.

691

Per eosdem dies Romæ quum frumentum asservaretur in usum mili-

tum, plebs bello & contentionibus civilibus exasperata, discurrit per privatas ædes frumentum quærendo, & quicquid invenit diripuit. At Ventidiani ignominiosum rati, non subvenire laboranti fame Lucio, profecti sunt omnes ad eum, rejectis Cæsarianis quacunque se opponerent: sed Agrippa Salvidienóque adventantibus cum majoribus copiis, veriti ne circumvenirentur, deflexerunt Fulginium, castrum centum sexaginta stadiis à Perusia dissitum: ubi ab Agrippa obsessi, nocturnis ignibus multis accensis significabant Lucio. Ibi in consultatione placebat proficisci ut decerneretur prælio: Plancus amplius expectandum censebat, ne ingererent se periculosè medios inter Agrippam & Cæsarem: quæ sententia visa est potior. Qui Perusiæ obsidebantur, ad primum conspectum ignium gaviси, tardantibus sociis conjectabant eos impediri: ubi verò ignes cessarunt, deletas putabant eas copias. Lucius autem fame pressus, rursum à prima vigilia usque diluculum eruptionem tentavit locis omnibus: sed undique repulsus, recepit se Perusiam, & subducta ratione quantum victualium esset reliquum, servis præberi vetuit: ipsósque custodivit, ne transfugiendo indicarent eam difficultatem hostibus. Errabant igitur agminatim passim succumbentes malo, vel in urbe, vel in pomœriis, herbam sicubi inveni-

Ventidius Fulginii obsessus ab Agrippa.

Fames Perusiæ in castris Lucii.

σημάνου, τὸ πλῆθος τῇ πόλιμῳ καὶ τῇ νίκῃ φανερῶς ἐπηρώτο, καὶ ἐς τὰς οἰκίας ἐστὶ χοντες ἐπ' ἰσάλη σίτου, ὅσα ἔυρισκον ἥρπαζον. οἱ δ' ἀμφὶ τὸν Οὐεντίδιον αἰδούμενοι καταλιπόντα λιμῷ Λεύκιον φθεῖραι, ἐχώρουν ἐς αὐτὸν ἅπαντες, βιαζόμενοι τοὺς Καισαριανοὺς παντάχοθι αὐτοὺς ἀφικνουμένους ἢ ἐπιχειροῦντας· ὑπαντώντων δ' αὐτοῖς Ἀγρίππου τε καὶ Σαλουιδιανοῦ μετὰ πλείονος, ἐδόκουν μὴ κυκλωθῆναι, καὶ ἐς Φουλκίνιον τὸ χωρίον ἐξεκλῖναι ἑξήκοντα καὶ ἑκατὸν σταδίους τῆς Περυσίας διέχοντες, ἔνθα αὐτοὺς τοὺς ἀμφὶ τὸν Ἀγρίππαν ἀφικομένους, πυρὰ πολλὰ ἠνέφθη συμβόλα τῷ Λευκίῳ καὶ γὰρ ἐπεκάθηντο οἱ ἐναντίοι· καὶ Ἀσίνιος βαδίζων καὶ ὡς ἀφικνούμενοι· Πλάγκος δ' ἐσταλμένους Καίσαρός τε καὶ Ἀγρίππου, χώματα δ' ἐπὶ κορυφῆς τὰ γενόμενα· καὶ ὑπώπτευ λέγων ὁ Πλάγκος. οἱ δ' ἐν τῇ Περυσίᾳ τὰ μὲ πυρὰ ἰδόντες, ἤθροντο, τοὺς δ' ἀνδρῶν βοῶντων, ἐκόμισεν ἡ τύχη ἐπιχειδᾶν, καὶ παυσαμένου δ' πυρὸς διεφθάρθαι ὁ δ' Λευκίου δ' λιμῷ πιέζοντο, σύνταγμα ἔκπεμψαν αὐτῆς ὑπὸ σκηπῇ φυλακῆς ἐς ἓν ἅπαν τὸ περιτείχισμα, καὶ ἀ δυνηθῆς, κήδοντο αὐτῆς ἐς τὸν Περυσίαν, καὶ τὰς ὑπολοίπους συλλεγισπάσθαι πρὸς, ἀπεῖπε διδοῦναι τοῖς ἥμασιν, καὶ ἐφύλασσεν αὐτὰς μὴ ἐκφυγοῦσι, ἵνα μὴ γυμνάσιον γένοιτο τοῖς πολεμίοις τὸ δεινὸν· ἠλῶντο ἐπὶ οἱ ἥμασποντες καὶ πλῆθος, καὶ κατέπιπτον ἔν τε αὐτῇ τῇ πολλῇ καὶ μέχρι δ' σφετέρου λοιμοῦ χίσματος, πάντα εἰ τινα ἐυρισκον, ἐ

φυλλὰ

φυλάδια χλωρὰν νεμόμενοι, & τὰς ἀπνοίας ἐκπνέοντας ὁ Λούκιος ἐς τὰ φρέατα ἐπιμήκεις κατώρυσσεν, ἵνα μὴ τὰ νεκρῶν, ἐπίδηλον τοῖς ἐχθροῖς γένοιτο, μή τι σηπεδὼν, ἀτρεμὲς ἢ νοσῶδες· ἐπεὶ ἦ ἔτι τὸ λιμοῦ τέλος οὔπω τὸ θανάτου, ἀχθόμενοι τοῖς νεκρομόροις οἱ ὁπλῖται, παρεκάλουν τὸν Λεύκιον αὐτοῖς ἀποπειρᾶσαι τῶν τειχῶν ὡς ἀλκὴν ψόντες αὐτοὶ πάντως· ὁ ἢ τῷ ὁρμῷ ἀπο-
„ δεξάμενος, Οὐκ ἄξιος, ἔφη,
„ ἐφ' ἡμῖν τὸ πρόσθεν ἀνάγκης ἡγω-
„ νισάμεθα, & νῦν ἡ παράδοσις ἀνάγκη
„ σφῶν, ἢ τὸ τοῦ κρείττονος ἡγούμενος
„ θανάτου, μάχεσθε μέχρι θανάτου.
δεξάμενοι ἢ προθύμως ἅπαντες, ἵνα μή τις ὡς ἐν νυκτὶ ἀφάνεις γένοιτο, & φῶς ἄμα σφῶν κελεύοντος, ὁ Λεύκιος ἦγε σὺν ἡμέρᾳ, σιδηρᾶ τε τεθωρακισμένους εἶχον πλευὰ, & κλίμακας ἐς εὐθὺ πάντα διεσκευασμένας· ἐφέρετο δὲ & πύφροι ἀγχιστῆρα ὄργανα, καὶ πύργοι πηκτοὶ, σανίδας ἐς τὰ τεῖχη μεθιέντες, & βέλη παντοῖα, & λίθους, & γέφυρα τοῖς σκόλοψιν ἐπιβάτειας· προσπίπτοντες ἢ μιᾷ ὁρμῇ βιαίᾳ, τὸ πύφρον ἐνέκωσαν, & τὰς σανίδας ὑπερίδησαν, & τοῖς τείχεσι προσελθόντες, οἱ μὲ ὑπώρυσσον, οἱ δὲ τὰς κλίμακας ἐπῆρον, οἱ ἢ τὰς πόργους ἐνεχείρουν πρὸ ὁμοῦ, & ἡμιώνοις λίθοις & τοξεύμασι & μολιβδαίναις σὺν πολλῇ θανάτου καταφρονήσει· & πόδε ἐγίγνετο & μέρη πολλά· ἐπειδὴ δὲ πᾶς ἐς πολλὰ διαιρημένοις τοῖς πολεμίοις ἀσθενίστερον πάντα ἦν, ἐκβιασθέντων δέ που τῶν σανίδων ἐς τὸ τεῖχος, βίᾳ τότε μάλιστα ἐπικίν-

rent, depascentes, & frondes virides: exanimes autem Lucius in foveas altas defodiebat, ne rogos hostis animadverteret, néve ex cadaverum exhalatione pestis gigneretur. Quúmque nec famis finis appareret nec funerum, milites pertæsi rogabant Lucium ut rursum tentaret erumpere, quasi munimenta omnino perfracturi: qui approbato eorum ardore, Nuper, inquit, non tam strenuè quàm necessitas postulabat certavimus: nunc aut deditionem facite, aut, si hæc morte videtur deterior, usque ad mortem pugnate. Accipientibus conditionem omnibus, & ne nox ullam occasionem ignaviæ præberet, clara luce signum sibi dare postulantibus, Lucius duxit eos sub diluculum, instructos affatim ferramentis & scalis variarum formarum, machinis quoque quibus fossæ complentur aggere, & turribus plicatilibus ex quibus pontes jaciuntur in mœnia: adhæc missilia generis omnis accedebant, & saxa cratésque, quas palis injicerent. Itaque connixi totis viribus repleta fossa vallum transcenderunt: subeuntésque murum alii suffodiebant, scalas applicabant alii: quidam turres expugnabant magno mortis contemptu, quamvis arcerentur saxis missilibus, atque glandibus: fuítque non uno loco hæc oppugnatio. Ita hostes in diversa distracti resistebant segnius: alicubi verò jam pontibus injectis in mœnia summo certabatur periculo, Lucianis

692

Lucii vertaba ad suos.

Luciani erumpere ex urbe conantur.

de

de ponte pugnantibus, & à lateribus impetitis omni telorum genere. Perruperunt tamen, & in mœnia prosilierunt aliquot, móxque plures sequebantur: & fortassis ut desperati effecissent aliquid, ni cognito non multas esse tales machinas, fortissimi Cæsarianorum recentes fessis objecti essent: qui tum demum deturbarunt eos è mœnibus, & confractis machinis, jam contemptim è sublimi feriebant. Illi perfossis scutis & consauciatis corporibus, voce quoque jam deficiente, durabant tamen acriter: ut verò etiam cadavera eorum qui in mœnibus ceciderant, spoliata viderunt dejici, non tulerunt contumeliam: sed pudore confusi constiterunt paulisper dubii, sicut athletæ interquiescentes. sic affectos miseratus Lucius receptui cecinit. Quúmque Cæsariani læti complosissent arma ut in victoria, irritati Lucii milites, rursum arreptis scalis
693 (jam enim nullas turres habebant) cum desperatione ruebant in mœnia, sed irrito conatu, quia lædere hostem non poterant. Lucius verò circumcursans eos rogabat ne amplius de vita pugnarent, & gementes ac invitos reduxit. hic fuit acerrimæ oppugnationis exitus. Tum Cæsar ne hostes rursum auderent tentare mœnia, post ipsa collocavit stationes militum, docuitque signo dato alios alibi prosilire in murum: id quod con-

δωσ῾ω῾ λῶ τῶν Δούκιανῶν ἐπὶ τῆς σωτῆρι μαχιμάρων, ἐ βέλη πλαγια πάντοθεν ἐς αὐτὸς ἔ ἀκοντα, ἐδιάσυντο ᾗ ὅμως, καὶ ἐς τὸ τεῖχ῾ος ἐξηλαντο ὀλίγοι, ἐ αὐτῆς ὑπὸ τοῦ ἑτέροι, καὶ τάχα ἂν τι ἐξήρασαν αὐτοῖς μετὰ δόξης, εἰ μὴ γνωθέντ῾ος ἐ πολλὰ εἶναι τὰ πιαυτὰ μηχανήματα, οἱ ἄρτι τῶν Καίσαρ῾ος ἐφεδρεύων ἀκμῆτες ἐπῆλθον κεκμηκόσι· τότε γὰρ δὴ τῶν τειχῶν αὐτοὺς κατῆρεψαι, ἔ τὰ μηχανήματα σωτῆρψαι, ἔ ἐβαλλον ἄνωθεν ἤδη σὺν κατῳφήσει· τοῖς ᾗ τὰ μὲ ὅπλα ἐ τὰ σώματα ὅλα σωτηκόπτ῾ο, καὶ βοῆ σφῶν ἐκπλελοιπὼς, περίμβροι δ' ὅμως τῇ ἀριθμίᾳ· ὡς ᾗ ἐ τὰ νεκρὰ τῶν ἐπὶ τοῦ τείχους ἀνηρημένων ἐσυλεμβρα κάτω διερίπτ῾ετο, τὴν ὄψιν σὺκ ἔφερον, ἀλλὰ ἀνετείποντο ὑπὲρ τῆς ὄψεως, ἔ μικρὸν ἔστησαν ὀπορρωῶτες, ὥσπερ οὐ τοῖς γυμνοῖς ἀγῶσιν οἱ διαναπαυόμβροι. ὡς ᾗ αὐτοὺς ἐγνῶτας ἤλεων ὁ Λευκίῳ, ἐκάλει τῇ σάλπιγξι ἀναχωρεῖν, ἐ θέντων ᾗ τῶ Καίσαρ῾ος ἐπὶ τοῖς, ἐ τὰ ὅπλα παυσιγηπόντων εἰσὶ ἐπὶ νίκῃ, ἐρεθισθέντες οἱ ᾗ Λευκίῳ, τὰς κλίμακας αὖθις ἀρπάσαντες (ἃ γὰρ ἐπ πύργους ἔχον) ἔβρασι ἐς τὰ τείχη μᾶ ὀρμῇ, οὐδὲν ἐπ βλάπ῾ο῾ντες, ἃ γὰρ ἐδυνάμ῾ο῾ πεπαθέιν σφ' αὐτὸς ὁ Λευκίῳ, ἐδέ-το μὴ ψυχομαχεῖν ἔπ, καὶ εἰμάζοντες ἀπῆλθο ἀκόντ῾ος. τὸ μὲ δὴ πλῆθ῾ος τῆσδε τ῾ῆ τειχομαχίας σὺν μισθίοις χρυσοῦς ἐς τὸν ἐπλύτ-πα. ὁ ᾗ Καίσαρ ἵνα μὴ αὖθις ἐπιτολμήσαν οἱ πολέμιοι τοῖς τείχ-σι, τῷ ἐρέπαν, ὅσα τοῖς γεγμβροις ἐφόβρυτε, παρ' αὐτὸ τὸ τεῖχ῾ος ἴδρυτ, καὶ ἰδίδαξεν ἀναπηδᾶν ἐς τ῾ο

ἐς τὸ τεῖχος ἄλλους ἀλλαχοῦ κατὰ σωφρονισμὸν στέλλοντος, σωιεχῶς τε ἀπηδῶν ὑδενὸς ἐπείγοντος, ἵνα διδαχή τε σφίσι, καὶ φόβος εἴη τοῖς πολεμίοις· ἀθυμία ἦ ἐπεῖχε τοὺς τοῦ Λευκίου, ἅπερ ἐν τάξει ἔωθε γίνεσθαι, τὰ φυλακῆς οἱ φύλακες ἠμέλουν, οὐκ ἦ τε ἀμελείας αὐτομολίαι πολλαὶ ἐγίγνοντο, καὶ οὐχ οἱ ἀφικνούμενοι τοῦτο μόνοι, ἀλλὰ καὶ τῶν ἠγεμονικῶν τινὲς ἤδρων· ἐνεδίδου τε ὁ Λεύκιος ἤδη πως ἀλγύνοις ἐλπὶς τοσοῦδε πλήθους ἀπολυμένου, ἐχθρῶν ἦ τινῶν Καίσαρος μᾶλλον σφῶν δεδιότων, ἔτι ἐπεῖχεν· ὡς ἦ ὁ Καῖσαρ ἤρξη τοὺς αὐτομόλους φιλανθρώπως ὑποδεχόμενος, καὶ πλείων ὁρμὴ πᾶσιν ἐς τὰς ἀγκάλας ἐγίγνετο, δέος ἤπτετο τοῦ Λευκίου, μὴ ἀπολίγων ὑπολειφθείη. ἠθροίζετο οὖν πᾶς ἐς τοῦτο πειρᾶσθαι καὶ ἐλπίδες ἐν ἀνδράσι, τὸ στρατὸν σωιαγαγών, ἐλέξεν ὧδε, ΓΝΩΜΗ μὲν ἐμοὶ τὴν πάτριον ὑμῖν ἀποδοῦναι πολιτείαν ὧν συνεστερήθητε, τυραννίδα τε τριῶν ἀνδρῶν ἐγχωρίαν ὁρῶντι καὶ ἐς ἀεὶ ἐφ' ἧ σωίσῃ τεθράσει, Καίσαρι καὶ Βρούτῳ πιθομένοις, ἀγαλυθεῖσαν· λεπίδου γὰρ τὸ μέρος τῆς ἐγχώρης ἀφηρημένου, καὶ Ἀντωνίου πορρωτάτω χρήματα συλλέγοντος, εἷς οὗτος ἅπαντα τοῖς τὰ αὐτοῦ γνώμῃ διώκει, τὰ ἦ πάτρια Ῥωμαίοις τεθνηκότα μόνα ἐᾷ καὶ γέλως, ἅπερ ἐγὼ μεταλλάξαι ἐς τὴν ἄνωθεν ἐλευθερίαν τε καὶ δημοκρατίαν ἐπινοῶν, ἠξίουν τὰ ἐπινίκια ἀγαθεῖσιν ἀλλυθῆναι τὴν μοναρχίαν, ἐπεὶ δὲ οὐκ ἐπειθον, ἐπὶ Ῥωμῇ ἐπὶ τῆς ἐμῆς ἐγχώρης κατανάγκασα, ὁ δέ μοι τὸ στρατὸν διέβαλε

tinuè faciebant nemine urgente, se exercentes & hostem territantes pariter. Lucii verò milites occupavit mœstitia, &, ut in tali rerum statu solet fieri, custodibus remissius agentibus fiebant transfugia, non vulgarium tantum, sed & præfectorum aliquot. Lucius quoque jam ad pacem flectebatur, pereuntium multitudinem miserans: sed unum hoc eum remorabatur, quòd Cæsaris inimici sibi timebant. Sed ubi apparuit à Cæsare clementer excipi transfugas, omnibus jam ad pacem proniorибus, timor Lucium subiit, ne, si solus obstaret, dederetur Cæsari: quapropter postquam prætentati spes affulsit, sic apud milites concionatus est, ERAT quidem animus, commilitones, rempublicam reducere ad formam à majoribus traditam, quum viderem triumviratum versum in tyrannidem, neque post Brutum & Cassium sublatos cessantem, qui prætextus belli fuere. Lepido enim amoto à collegio, Antonio in remotissimis provinciis colligente pecunias, unus iste arbitratu suo gerebat omnia: leges tantùm prætextui fuerunt & ludibrio. His incommodis ego quærens remedium, & cogitans de restituenda republica, postulabam ut redditis militibus victoriæ præmiis abrogaretur unius imperium; quod quia impetrare non potui, conatus sum pro potestate vel vi efficere. tum iste me apud exercitum sal-

Lucii oratio ad milites.

sò incusavit, quasi obsistam ideo quòd veterum colonorum miserear: ejus calumniæ diu ignarus, ne tum quidem quum audivi, credidi, sciens & à me
694 designatos qui vobis agros dividerent: sed quia plerique crediderunt calumniæ, profecti sunt ad eum ut bellum contra nos gererent, comperturi tandem susceptam contra sese eam expeditionem. Equidem testis sum vos potiores partes secutos laborasse pro eis supra vires etiam: victi tamen sumus à fame non ab hostibus, ac proinde à nostris deserti ducibus. Me sanè certantem pro patria decebat experiri fortunam extremam, laudem egregiæ voluntatis percepturum ab exitu: sed non sustineo propter vos, quorum incolumitatem antepono meæ gloriæ. Mittam igitur legatos ad victorem, rogabóque ut à me uno pœnas, vobis omissis, quas vult expetat: vobis verò quam mihi non peto, det veniam, civibus suis & quondam etiam militibus, ac ne nunc quidem peccantibus, sed honestas belli causas habentibus, & ne bello quidem victis, sed fame.

Legati à Lucio ad Cæsarem de pace missi.

Hæc locutus continuò misit tres electos ex optimatibus: reliqua multitudo ingemuit vel suam vicem, vel imperatoris, rectè cum eis sentientis, &, ut videbatur, amici reipublicæ, succumbentis tamen necessitati ultimæ. Legati ad Cæsa-

,, κωλύειν τὰς κληρουχίας ἰδίᾳ τ
,, μαρτυρῶν, ἐ τῷ Δομετίλλῳ ἐμ
,, τιμώσῃ ἠγνοησε ἐπὶ πολὺν, ἀλ
,, ὀσθὲ ἐπιγνους, ἐπίσευσα πα
,, ὁρῶν τοὺς εἰκοτὰς ἢ παρ ἐμοὶ
,, δεδεμένους, εἰ μεμελει ἐμέλλο
,, μεῖν τὰς κληρουχίας· ἀλλ (ἐ
,, δημαγώγησε δ τινὰς ὁ Δομέ
,, λη) ἢ αὐτὸς ἐκεῖνοι ἄχνυ
,, λεμήσοντες ἡμῖν ὡς ἡμίζοντι
,, σὺν χρόνῳ δείσαντες σφᾶς αὐ
,, μῶν καθ ἑαυτοὺς. ὑμῖν δ ἐγ
,, μαρτυρῶ μὲ ἐλομένοις τὰ ἀμεί
,, να, ἢ ὑπὲρ δυνάμιν κινδυ
,, νεύσαντι· ἠπιήμεθα ὃ ἐχ ὑπὸ τ
,, πολεμίων, ἀλλὰ δ λιμοῦ, ἐ
,, δὲ ἐ αὐτὸς τ ἡμετέρων στρατη
,, ἐγκαταλελείμμεθα. ἐμοὶ μὲ ὃ γ
,, λῶς εἶχεν ἀγωνισαμ μέχρι τ
,, τελευτ ου θανάτου ὑπὲρ τ
,, πατρίδ (καλὸν γὰρ μοι τὸ
,, ἆθλον ἐπὶ τῇ γνώμῃ ἐ τ τι
,, λ ἐπίδειν) ἐχ ὑφίσταμαι ὃ δ
,, ὑμᾶς, ὃς τῆς ἐμῆς σωτηρίας
,, ἐυκλείας· πέμψω δὲ αὐτὸς τ αὐ
,, κρατηκότα, ἐ δεήσομαι ἐμοῦ δ
,, αὐτὰ πάντων ὑμῶν εἰς ὀλίγ
,, τυχεῖν σαν μόνα, ὑμῖν ὃ αὐτ
,, ἐμοῦ ἀμνηστίαν δοῦναι, πλὴ
,, τοις τε οὖσιν αὐτοῦ ἐ στασιάσ
,, ποτὲ ἐβουλεύσαις, ἐ νῦν τὸ ἀ
,, δικεῖσθαι, ὁσοὶ πολεμήσαντι κα
,, καλῆς αἰτίας, οὐδὲ ἡσσημένοις π
,, λέμῳ μᾶλλον, ἢ λιμῷ.

Ὁ μὲν ὕπατος εἶπε, καὶ ἐκεῖνοι ἐ
πεμπε τρεῖς ἐπιλεξάμενος ἐκ τῶ
βοΐων, ἢ ὃ πλῆθος ἀνώμωζεν, ἐ
μὲ ἑαυτῶν χάριν, οἱ ὃ δ στρατηγ
γνώμῃ μὲ ὁμοῦ σφίσιν δοκοῦσι ἐλε
μοκρατικοῦ φανέντ, ὑπὸ δ ἰσ
χάτης ἀνάγκης ἠττηθέν. οἱ δ ἐ
πρεῖς ἐντυχόντες τῷ Καίσαρι, ἀπ
μνησαν

μίμησιν ἔ χρους τ στρατηγῶν ἑνὸς ἑκατέρας ὀντ, ἐ στρατιῶν ὁμοῦ χρωμένων, ἢ φιλίας τῶν ἐπιφανῶν, ἐ δρετῆς προγόνων, ὧν ἐς ἀνήκεστον τὰς διαφορὰς προαγαγόντων, ὅσα τε εἰκὸς ἦν ἄλλα ἐπαγωγὰ τοιαῦτα ὁμοῖα ἔλεγον. ὁ δὲ Καῖσαρ εἰδὼς τ πολεμίων τοὺς μὲν ἀπειροπολέμους ὄπ, τοὺς δ κληρούχους γεγυμνασμένους, ἐφ ἡτέροις ἀξίωσε, τοῖς ὑπ' Ἀντωνίῳ στρατεύσασθαι μέροις διδόναι τὴν ἀμνηστίαν, ὡς χάριν εἰδέναι φέρων, τοὺς δ' ἄλλους ἐπιτιμήσας σφᾶς ἑαυτῷ προσέπαυσε. ταῦτα μ εἶπεν ἅπασιν, ἰδίᾳ δ ἕνα τ τελῶν ὑπάλκων Φούρνιον, εἰς μείζονα φιλανθρωπίαν ἐπῆλπισε τοὺς περὶ Λούκιον ἐ τοὺς ἄλλους, χωρὶς τῶν ἰδίων ἐχθρῶν ἑαυτοῦ. οἱδὲ δὴ οἱ δ Καίσαρος ἐχθροὶ, τὴν ἰδίαν ὀργὴν ὑποτιθέμενοι τῷ Φουρνίῳ ὑπονοοῦντες ἐπὶ σφίσιν γενέσθαι, αὐτόν τε τ Φούρνιον ἐλοιδόρησαν ἐπανελθόντα, δ τὸν Λεύκιον ἀξιοῦντα ἢ ἀποδοῦναι αὖθις αἰτεῖν ὁμιλίας ἅπασιν, ἢ πολεμεῖν μίσχελλαν ἑκάτου. ὁ γὰρ ἰδίων πρὸς τ πολεμίων, ἀλλὰ κοινὸν ὑπὲρ τ πατρίδ ἐγίγνεσθαι. δ ὁ Λούκιος ἐπήνει μὲν ἐλεῶν ἄνδρας ὁμοτίμους, δ τίμησιν ἔλεγεν ἑτέρους, οὐδένα δὲ ἐπῶν ἀμείνονα ἔχειν ἑαυτοῦ, εὐθὺς ἅμα κήρυκ ἦει. προθέοντων αὐτὸ δρόμῳ τ ἀπαγγελούντων Καίσαρι κατίναν Λεύκιον· ὃδε ἀντίκρυ ὑπῆντα. ἐωρῶντο οὖν ἀλλήλοις ἤδη μ τ φίλων, δ προφανεῖς ἦσαν ἀπὸ τ ὁμοίων ἐ τ σφῶν ἕδρας ἑκατέρῳ στρατηγικῆς· δ ὁ Λούκιος ἀποθέμενος τοὺς φίλους, ἦει σὺν δυοῖν ῥαβδούχοις μόνοις, ἐπιδεικνὺς ἅμα τῷ γνωρίσματι ἀπὸ τοῦ κήματος, καὶ ὁ Καῖσαρ σπεύσας, ἀπήντα

rem admissi memorabant communem patriam, communémque olim militiam, amicitias virorum utriusque partis nobilium, morem majorum abhorrentium à lethalibus dissensionibus, & cetera eôdem facientia. Cæsar non ignarus hostium exercitum constare è veteranis & tironibus, arte usus, ait se Antonianis veniam dare in imperatoris gratiam, ceteros jussit ut se ipsius potestati permitterent. Hæc publicè: seorsum autem Furnio uni legatorum ostendit spem clementiæ vel in reliquos, duntaxat exceptis inimicis propriis. Illi hoc privatum Furnii colloquium suspectum habentes, convitiis ipsum exceperunt, & à Lucio postularunt ut aut eandem omnibus pacem peteret, aut bellum internecinum gereret: bellum enim hoc non propter privatas inimicitias susceptum esse: sed pro republica. Lucius viros dignitate pares miseratus laudavit, promisítque se missurum legationem aliam: & præfatus neminem se invenire seipso magis idoneum, mox absque feciali profectus est, præcurrentibus qui nuntiarent Cæsari, descendere Lucium. ille confestim ivit obviam. Perveneruntigitur in conspectum stipati amicis, uterque illustris cultu imperatorio. Tum Lucius semotis amicis, duobus tantùm licto-

Furnii privatum cum Cæsare colloquium.

695

Lucius ad Cæsarem legatus descendit.

ribus comitatus ibat, præ se ferens quid peteret. Intellexit Cæ-

sar, & imitatus est ejus modestiam, ut daret signum futuræ benevolentiæ: ut verò vidit Lucium intra vallum properantem, ut videretur sic quoque in potestatem se permittere, ipse prior extra vallum prodiit, ut liberum esset Lucio rebus suis consulere. Hæc dum se invicem accedunt ipso habitu signa sunt edita. Ut verò ad fossam perventum est, post mutuam salutationem, sic Lucius exorsus est, Si cum exteris bellum hoc gessissem Cæsar, vinci turpe putarem, turpius etiam deditionem facere, & ab hac ignominia facilè me ipsemet eximerem: quoniam autem & cum cive mihi res sunt, & cum pari dignitate prædito, idque pro patria, non existimo turpe talem ob causam à tali viro me vinci. Quod dictum sit, non quia recusem pati quicquid vis, quippe qui sine fecialibus ad tua castra profectus sum: sed ut aliis petam veniam justam & tuis rebus utilem. Quod ut clarius intelligas, separabo causam illorum à mea, ut postquam me solum causam fuisse intellexeris, in me iram effundas, nec putes me velle in-

Lucii & Cæsaris salutationes mutuæ.

Lucii oratio ad Cæsarem.

μιμῆτο ἐς δέιγμα. ἔ ὅλῃ τ ἐς Λεύκιον ἰυνοίας ἐσομβῆς· ὡς ἦ πιθόμενος ἐσῆλθε τ Λεύκιον πιμλήθη ἐς τὸ Καίσαρος χαράκωμα, ἵνα ἦ πόλεῖ φαίνοιτο ἑαυτὸν ἐπιτρέπων ἤδη, ἀντιλαβὼν ὁ Καῖσαρ ἐξῆλθε ἔ χάρακώματος, ἵνα ἐλευθέρα εἰ πῇ Λεύκιον βουλεύεσθαι τι ἦ χρῄζοι ἐπ αὐτῷ πρὸς ἀμφὶ αὐτῷ πρασσόντες, λύπ τι τ πόλεις ἦ τ χρημάτων ἀφαιρεῖσθαι τοῦτο· ὡς δὴ ἐπ τῶν πάφεξ ἀφίκοιτο, ἀσπάζονται τε ἀλλήλως, ἔ ὁ Λεύκιος ,, ἔφη, Εἰ μὲ ξὺν ἐπολέμουν ,, ὦ Καῖσαρ, οὐ χρεὼν ἦν τῷ πρ ,, αὐτῶν ἡσυχάζειν, καὶ αἰ ,, χίστα ἐπ τῶν πατρίδων, ἦ ,, τῆσδε τ αἰσχύνης εἶχον ἀπαλλα ,, γὴν ἐυκόλως πρὸ ἐμαυτ ἐπὶ ,, ᾗ πολίτῃ δίλως ἔθλω ἔ ἐμπαλ ,, ᾗ ὑπὲρ τ πατρίδος, ὃν ἀρχὴν ,, ἡσυχάζειν μᾶλλον πρὸς ἐδ φάλειαν ,, ὑπὸ τοιῶδε ἀσπάζ ἔ παρ λη ,, γα, ὃ πυρραττόμενος παρῆν ὅ, π ,, θίλοις (ἀλλὰ χαίροι τὸ πρ ἰς τ ,, στρατόπεδον τὸ σὸν ἦλθον ἀνευδύ ,, ἐμαυτῷ) ἀλλ' ἵνα τοῖς ἄλλοις αἰτ ,, σι συγγνώμην δικαίαν π ἔ πρᾶ ,, σοῖς πράγμασι συμφέρουσ' ἔλ ,, δε μὲ τὰ τῶν ἀπόδειξιν ἀλλο ,, τ λογον ὑπὲρ τ ἐκείνων ἔ ὑπὲρ ,, ἐμαυτοῦ, ἵνα μόνον ἐμὲ τ χρεμ ,, των αἴτιον ἐπιγνῷς, εἰς ἐμὲ τὴν ὀρ ,, γὴν

Καὶ τῆσδ τ αἰσχύνης εἶχον ἀπαλλαγὴν ἐύκολον παρ' ἐμαυτῷ.] Gel. (ut vides) vertit, *& ab hac ignominia facile me ipsemet eximerem.* Eodémque sensu dici potuisset *liberarem* pro *eximerem.* Sed quoniam aliquis se eximit seu liberat ignominiæ in quam incidit, malim reddere, *facilè hanc ignominiam vitarem.* sive, ad exprimendam vim illarum vocum παρ' ἐμαυτῷ, facilè ipsemet mihi rationem vitandi hanc ignominiam invenirem. Intelligit autem de illa vitandi ignominiam ratione, ad quam confugiunt qui sibi mortem conscíscunt.

O'μὴ-

,, γὼ συναγάγης· μὴ νομίσῃς ᾗ
,, ἐλευθησας μὴ παρῆσίας (ἄ-
,, καιρον γὰρ) ἀλλὰ μὴ ἀληθείας,
,, ἃς ὅσοι ἦσι μοι χωρὶς εἰπεῖν. ἐ-
,, γω τ' σὲ σὲ πολεμον ἠρόμην,
,, ἵν' ἵνα σε καθελων ἀναδεξωμαι
,, τὴν ἡγεμονιαν· ἀλλ' ἵνα τὴν δημο-
,, κρατικὴν ἀναλάβω τῇ πατρίδι
,, λελυμένην ὑπὸ τῆς τῶν τριῶν ἀρχῆς,
,, ὡς ἐθέλ' ἂν αὐτὸς ἀντιπεις. καὶ
,, γὰρ ὅτι σωίστασθε ἀστῖν, ὁμο-
,, λογοῦντες εἶναι πεφόμενοι, ὡς
,, ἀναγκαίαν ἐκ δικαίου ἐτίθεσθε,
,, Καισαρι καὶ Βρούτῳ δεδοικοντι ἐμ,
,, καὶ ὑμῶν οἰκείοις καὶ δυναμένοις
,, συναλλαγὴν ἀπαγγελοντων δὲ
,, οἰκείων, εἰ τὸ τῶ στασεως κεφά-
,, λαιον ἦσαν, καὶ τῶν ὑπολοίπων, εἰ
,, τινα λείψανά ἐσιν, ἃ τῇ πολιτείᾳ
,, πολεμούντων, ἀλλὰ ὑμᾶς δεδοι-
,, κοτων, ἐπὶ ᾧ τοῦτο καὶ τ' πεπυσ-
,, τίας παρεῖναι, ἀνακύψαι τὰς
,, ἀρχὰς ἐπὶ τὰ πατρία ἠξίουν, ἃ
,, ἐφθημῶν δεδὲ τ' ἀδελφὸν τῆς
,, πατρίδος, ἀλλ' ἐλπίζων μὲν
,, ἐπιεικθόντα πείσειν ἐκεῖνα, ἐπει-
,, γομένῳ ᾗ ἐπὶ τ' ἐμῆς ἀρχῆς γε-
,, νέσθαι, καὶ εἰ κατῆρξας ἦν, μό-
,, νος ἂν καὶ τῶν δόξαν εἶχες· ἐ-
,, πεὶ ᾗ δὴ σε ὅσοι ἔπειθον, ᾤμην
,, ἐλθὼν ἐπὶ Ῥώμην καὶ ἀναγκά-
,, σας, πολίτης τε ἂν καὶ γνώσι-
,, μος ἐκ ὑπατος· εἰ μὲ αἰτίαν δ'
,, ἂς ἐπολέμησε, αὐτὴ μόνη. καὶ
,, ὅτε ὁ ἀδελφὸς, ὅτε Μάνιος,

vehi in te licentius (quod intempestivum fuerit) tantùm verè dicentur quæ dissimulari non possunt. Ego hoc bellum contra te susceptum, non ut te sublato in 696
principatum ipse succederem, sed ut reipublicæ moderationem ad optimates revocarem, quæ sub hac triumvirali potestate cessat, quod ne ipse quidem negaveris. Quum enim eam induxistis, fassi non esse legitimam, dixistis ad tempus necessariam, Cassio Brutóque superstitibus, qui vobis reconciliari non poterant. Illis sublatis, qui dissensionis caput fuerant, reliquis, si quæ tamen sunt reliquiæ, non contra rempublicam, sed quòd metuant sibi à vobis, arma ferentibus, elapso etiam quod præfinistis quinquennio, postulavi ut magistratus oppressi caput rursus attollerent, ne fratris quidem ratione magis quàm patriæ habita: quippe sperans me idem ei persuasurum quamprimum reverterit, & properans rem cœptam absolvere magistratus mei tempore. Id si tuum fuisset institutum, solus haberes gloriam. Verùm quoniam persuadere tibi non poteram, ad Urbem profectus putabam vi id effecturum me, qui & civis essem nobilis, & consul etiam. Hæ solæ sunt hujus belli causæ, non frater, nec Manius, nec

Ὁμολογοῦντες εἶναι πεφόμενοι, ὡς ἀναγκαίαν καὶ δικαίαν ἐτίθεσθε.] Fortasse scriptum fuit, ὁμῶς ὡς ἀναγκαίαν. Sed & ὡς καὶ δίκαιον scribendum puto.

nec Fulvia, nec agri diviſi victori ad Philippos militi, nec miſeratio veterum colonorum, ſuis ejectorum poſſeſſionibus: nam me quoque autore aſſignati ſunt agri fratris legionibus, ſpoliatis poſſeſſoribus priſtinis. Sed hanc calumniam tu commentus es, ut tuam culpam belli moti transferres in me novósque colonos: & hac arte conciliatis veteranorum animis nunc victor evaſiſti: perſuaſum enim eſt eis, me, ut hoſtem infenſum repellendum eſſe hoſtiliter. Sed his artibus utendum fuit dum adverſum me bellum gereres: nunc victor ſi es inimicus patriæ, me quoque hoſtem judica, ei conſulere per famem prohibitum. Et hæc loquor ultro me in tuam (ut dixi) dedens poteſtatem, oſtendens quid & prius de te ſenſerim, & nunc ſentiam quum ſolus ad te venio. Hactenus de meipſo. Quod autem ad amicos & univerſum exercitum attinet, niſi ſuſpe-

„ ὅτι Φουλβίαι, ὅτι ἡ κληρουχία
„ τῶν ἐν Φιλίπποις πολεμησά-
„ των, ὅτι ἴλεῳ τῷ γεωργῷ τὰ
„ κτηματα ἀφαιρεμένων ἐπὶ κα-
„ κῷ τοῖς ἔχουσιν ἐμοὶ τοῖς ἀδελφοῦ τέλεσιν οἰκι-
„ σθεῖσι ἰδίᾳ, οἷ τὰ τοῦ γεωργοῦ ἀ-
„ φαιρούμενοι τοῖς ἐρημοῦσιν
„ οἰκοις ἐνέπεσον· ἀλλά με σὺ τού-
„ τοις ἐπὶ τῷ ἀκολούθῳ αἰτίᾳ ἐπι-
„ καλεῖς, τῷ αἰτίαν ἐν πολέμῳ
„ μεταφέρων ἐπὶ τῷ κληρουχίαι
„ λαὸν σαυτοῦ, καὶ τῇδε μάλιστα
„ αὐτοὺς ἐλῶν ἐμοῦ κακοποιησαι·
„ ἀπεκωθησεν γὰρ πολεμεῖσθαι π
„ ὑπ' ἐμοῦ, ἢ ἀμυνεῖσθαι μὲ ἀ-
„ δικουῦντα· τυγχάζειν μὲν δὴ σι ἰ-
„ δὲ πολεμοῦντα, νικῆσαι δ', εἰ
„ μὲ ἐχθρὸς εἶ τῆ πατρίδι, κω-
„ λεῖ ἡγεῖσθαι πολίμιον, ἀ ἰδίᾳ
„ σωσίσῃ αὐτῆ, βελτίονα δὲ
„ ἀλλ' ἐμοῦ· λέγω δ' οὐκ ἐγὼ
„ ἐγχειρίζων μὲ ἐμαυτὸν σι, κα-
„ πάντ' εἰπεῖν, εἰς ὃν θέλεις, ἐ-
„ πιδείκνυς δὲ εἶα κἀγὼ καὶ
„ πρὸ ἐφρόντισα καὶ σοῦ, καὶ φρο-
„ νῶν ἅπ μοῦ ἀφικόμην. καὶ π-
„ ελ μὲ ἐμοῦ πεπαῦσαι· καὶ δ' ἅ
„ φίλων καὶ τὸ στρατῷ παντὸς, εἰ μὴ ἂν ὑποπτεύοις με λέγειν,
„ συμ-

Καὶ παῦσαι μάλιστα αὐτοὺς ἐλῶν ἐμοῦ κακοποιησαι] Scribe κακοπήσει. & mox ſuſpicor ſcriptum fuiſſe, καὶ ἀμυνεῖσθαί με δίκην ἀδικοῦντα.

Τυγχάζειν μὲν δὴ σι ἴδοι πολεμοῦντα, νικῆσαι δὲ, εἰ μὴ ἐχθρὸς εἶ τῆ πατρίδι] Non dubito quin νικῆσαι vertere oporteat in νικήσαντα, & cum ἡγεῖσθαι non quidem repetere ἴδοι, ſed ſubaudire δεῖ. ex illo ἴδοι factum.

Ἃ ἰδίᾳ σωσίσῃ αὐτῇ, βελτίονα δὲ διὰ λιμόν] At huic loco, cui deeſſe aliquot verba videmus, quam afferre opem poterimus? Neſcio an eo auxilio quod conjectura mea afferet, contentus lector erit: ſed eam tamen proponam. Quum igitur ita ſcriptum locum hunc habeamus ut apertè ſit mutilus, ego, defectum ex conjectura ſupplens, pauca hæc, ἃ ἰδίᾳ σωσίσῃ αὐτῇ, βουλοίμην ἂν διὰ λιμόν. ita extendo. ἃ ἰδίᾳ σωσίσῃ αὐτῇ βελτίονα μὴ σφᾶξαι, οὐ σωφρονεῖτε δὲ, διὰ λιμόν. Non oportet autem cum πολίμιον repetere genitivum τῆ πατρίδος, ſed potius intelligere, *hoſtem tuum*. ut totus locus ita reddatur, *At victoria potitum, ſi quidem inimicus es patriæ, me quoque judicare hoſtem tuum oportet: quippe qui voluerim quidem facere quæ illi conducere putavi, ſed propter famem non potuerim.*

Συμέα-

,, συμβουλεύω τὰ σοὶ μάλιστα ὠ-
,, φελιμώτατα, μηδὲν δεινὸν αὐτὸς
,, ἐργάσασθαι ἀφ' ἑμοῦ τῶν ἐμοὶ & σοὶ
,, φιλονεικίαν· μηδὲ ἄνθρωπον ὄν-
,, τα τῇ τύχῃ χρώμενον ἀβεβαίῳ
,, πράγματι, κωλύσητε τοὺς κιν-
,, δυνεύειν ἐν τύχαις ἢ χρείαις ἐ-
,, θελήσοντας ποτε ὑπὲρ σοῦ, μά-
,, θοντες ὡς τοῦδε τοῦ σοῦ νόμου,
,, δυσέλπιστον σώζεσθαι μὴ κατορθῶ-
,, σιν· εἰ δέ ὕποπτον ἢ ἄπιστον
,, ἐχθρῷ πιστὸς συμβουλὴ, τόκ ὀ-
,, κνῶ τῇ παρακαλεῖν σε, μὴ τοὺς
,, φίλους τιμυθῆναι τῶ ἐμῆς ἁμαρ-
,, τίας & τύχης, ἀλλ' εἰς ἐμὲ σπουδά-
,, ζειν πάντα τὰ πάντων αἴτιον·
,, ἀφ' ἧς δὴ γνώμης αὐτοὺς ὑπε-
,, λιπόμην, ἵνα μὴ δόξαιμί σοι
,, πάσδε λέγων ἐκείνοις ἀκροωμένοις,
,, ὑπὲρ ἐμαυτοῦ τιχιάζων εἰπεῖν.
Τοιαῦτα ἢ εἰπόντος τοῦ Λουκίου τῇ σωπήσαντος, ὁ Καῖσαρ ἔλεξεν,

,, Ἄσμενόν μέ σε καθίστατε σεῖς
,, ἐμὲ ὁρῶν ὦ Λούκιε, ὑπολώπτε-
,, τον ἐμῶν ἐνεμάντων ἔτι ὄντος ἔτι
,, τῇ ἀσμενῆν, ἵνα ἔτι κύκλῳ ὦν
,, σαυτῷ βουλεύοιο, τῇ λέγοις τῇ
,, πράττοις ἃ νομίζοις σοι σωσί-
,, σειν· ἐπεὶ σὺ, ὃ πρὸς ἐμὲ τὸ ἀδι-
,, κεῖν ὁμολογοῦντων, σωτὸν ἡ-
,, μῖν ἐπιτρέπεις, ἀσφαλὲς ἔτι δέομαι
,, διελέγχειν ὅσα σωὶ τύχῃ μου
,, καθεψεύσω· ἐξόρχης δέ με βλά-
,, ψειν ἐλόμενος, καὶ νῦν ἔσλα-
,, ψας· ἀσμενδὰς γάρ μοι πρόσιμε-
,, νος, ἵνα χες ἂν ἡδικημένου, τῇ
,, νικηκότος, ἀσμενδὸν δὲ σω-
,, τὸν τε τῇ τοὺς φίλους ἐπιτρέπων ἡμῖν, & τὸ σῶτον, ἀφαιρῇ μὲ πᾶσαν

ctum tibi est, consilium utilissimum dedero, ne durius in eos animadvertas propter meam tuámque contentionem: & quum homo sis fortunæ innixus instabili, ne segniores ad pericula facies propugnatores tuos, si à teipso exemplum editum viderint, nihil de salute sperandum nisi victoribus. Quòd si omne adversarii consilium, ut invidum rejiciendum est, non piget me abs te precibus petere ne ab amicis meis pœnas exigas mei sive peccati sive infortunii, sed in me potius omnia referas, qui causa sum horum omnium: consultò enim illos post me reliqui, ne si hæc illis audientibus dicerem, meam causam viderer agere. Ad ea Cæsar sic respondit, 697

Cæsaris responsum ad orationem Lucii.

Quum viderem te Luci sine fecialì ad me descendere, extra castra festinus occurri, ut liberè tuis rebus consuleres, dicereſque ac faceres quæ tibi putas conducere. quoniam autem errorem agnoscens teipsum mihi committis, non opus est coarguere quæ mihi scitè sed falsò objecisti: qui ut antè statueras nunc mihi noces. si enim ad fœdus descendisses, in victorem meritò infensum incidisses. Nunc quum absque ullis conditionibus te amicos, & exercitum, nobis

Συμβουλεύω τὰ σοὶ μάλιστα ὠφελιμώτατα] Scribendum est συμβουλεύσω. Jungendum autem puto μάλιστα non cum ὠφελιμώτατα, sed cum pronomine σοί.

nobis permittis, adempta est omnis ira, adempta & fœderum necessitas: considerandum enim non tam quid sitis commeriti, quàm quid me deceat: id quod malo facere, vel propter deos, vel propter meipsum, vel propter te Luci: nec fallam eam quæ te huc adduxit expectationem. Hæc propemodum utriusque verba in commentariis eorum temporum invenio. In his Cæsar probavit & miratus est generosum infractúmque animum Lucii, conjunctum cum prudentia: Lucius clementiam & expeditam brevitatem Cæsaris: reliqui ex utriusque vultu orationum conjecturam fecerunt. Tum Lucius misit tribunos ut tesseram à Cæsare acciperent: illi attulerunt ei matriculam, sicut hodieque mos est quum tribunus petit tesseram, regi offerre præsentem numerum in libello diario. Accepta tessera non intermiserunt tamen excubias, ita jubente Cæsare, ut quisque seorsum excubaret exercitus. Sequenti die Cæsar sacrificavit. Lucius verò misit ad eum exercitum arma gestantem, sed iter facientium habitu, & illi Cæsarem è longinquo imperatorem consalutarunt, & constiterunt legionatim quo loco Cæsar mandavit, veterani discreti à tironibus: ipse peractis sacris laureatus sedit pro tribunali, jussítque omnes in vexi-

Lucii infracti calamitatibus animus.

698

,, ὀργὴν, ἀφαιρῇ δὲ καὶ τὸν ἐχυ-
,, σίαν, ὧν αὐτὸς ἀμφὶ σὲ ἐδύνα-
,, τὸ· ἀνάγκης συμπεπλεγμένη μοι
,, εἰς ἄξιον ὑμᾶς παθεῖν, τοῦτο σκο-
,, πὸν ὧν ἐμὲ δίκαιον ἦν ποιεῖν,
,, ὃ δὴ σεσταμένον ἀφ' ἑαυτοῦ, καὶ
,, θεοὺς, καὶ δι' ἐμαυτὸν, καὶ ἀφ'
,, σοῦ δὲ Λεύκιε, καὶ ὑφ' ὑμῶν σε τῆς
,, αὐθαδείας, ὧν ἔχων αἰδῶ ἐ-
,, μαυτῷ κατηλλύμην. Ταῦτα μὲ
ἐλεξαν ἀλλήλοις, ὡς ἐκ τῶν ὑπομνη-
μάτων ὧν ἐς τὸ δωμαϊστὶ τηδὲ τῆς
φωνῆς μεθερμηνεῦσαι, πεπαρφμένη τὴ
γνώμης τῶν λεγομένων. καὶ διεγ-
νωσαν, ὁ μὲν Καισαρ ἐν ἐπιεικεῖ τῷ
θυμῷ τὸν Λεύκιον ἔχων, εἴδὼς ὡς
ἐν συμφοραῖς ἀχθοῖς οὐδὲν ἀτυχὲς
εἰποντες· ὁ δὲ Λευκιος τὸ Καί-
σαρος δι τι ἤθους ἐς βραχυλογίαν
οἱ λοιποὶ σὺν ἐπιπλημμελείᾳ τῶν ὑπο-
μβρων ἐκ τῆς ὄψεως ἐκτείμων· ἐς
Λεύκιον ἔπεμπε τοὺς χιλιάρχους τὸ
συνθημα τῆς στρατιᾶς λήψομενος πα-
ρὰ δὲ Καίσαρος· οἱ δὲ ἐφερον αὐτῷ
τὸν ἀριθμὸν δὲ στρατοῦ, καθὰ ἐκεί-
νῳ ἐδόθη ἐπὶ τὸν αὐτοῦτο τὸ σωθημα
χιλίαρχον, ἐπιδιδόντες τῷ βασιλικῷ βι-
βλίῳ ἐφημερον δὲ ἀριθμὸν δὲ πα-
όντος. οἱ μὲν δὴ τὸ σωθημα λα-
βόντες, τοὺς φυλακὰς ἵτι ἀφ' ἑσπέ-
ρας εἶχον, ὅτω κελεύσαντος αὐτὸ Καί-
σαρος νυκτοφυλακεῖν ἑκάστους τὰ
ἴδια. ἅμα δὲ ἡμέρᾳ ὁ μὲ Καίσαρ ἐ-
θυεν, ὁ δὲ Λεύκιος αὐτῷ τὸ στρατὸ
ἔπεμπε, τὰ μὲν ὅπλα φέροντι, ἐ-
σκευασμένοι δὲ ὡς ἐς ὁδοιπορίαν· οἱ
δὲ τῶν Καίσαρος πεζέταιροι ὡς αὐτο-
κράτορα ἠσπάσαντο, καὶ ἔσχον ἐν
μέσῃ κατὰ τέλος δὲ σεστιπεῖν ὁ
Καίσαρ ἐφ' ἑαυτῶν, εἴ τι κλησῖ-
ὁ δὲ Καῖσαρ ἐπιπλεόντως τῆς θε-
ραπείας ἐπεβούλευσε τοῖς βίκτωρσι,

ἐξ

καὶ παρήνεσε μὲν ἄπασι θέσθαι τὰ ὅπλα, ἐνίοις εἰσήκεσαν· θεμένων δὲ τοὺς κληρούχους ἐπέλευσεν ἐπιτέρω προσελθεῖν, διεγνωκὼς μέρος ὀκλάσειν τὴν ἀχαριστίας, ἐφοβήσατο· παρίγοντο δὲ μᾶλλον ἀδεῶς ποιήσῃ, ἐκ ὁ τρατὸς ὁ δὲ Καῖσαρ, εἶτ' ἐξεπίτηδες εἶτα προθυμουμένοις πολλάκις, εἶτε ὑπὸ πάθους, ὡς πρὸς οἰκείους ἄνδρας, ἀκρατῶς τὴν δεδομένην σφίσι τάξεως ἠνιάθησαν, παρῆσαν τοῖς Λευκιανοῖς εἶτα συνεκλαυθμένοις ποτὲ προσχυθέντες, ἠπαράζοντο καὶ συνέκλαιον, καὶ τὸν Καίσαρα ὑπὲρ αὐτῶν παρεκάλουν, ἐκ ὅτε βοῶντες ἐπαύσαντο ὅτε συμπαλαιθέντες κοινωθέντων ἐκατέροις δὲ παῖδες ἤδη καὶ τῶν νεοστρατεύτων, ὁμοῦ ἐν τῷ μεταξὺ μίαν ἐπ' ἀμφοτέροις ἐπ' ἀμφοῖν ἐνεκλίνετο· ὅθεν ἀμφὶ ὁ Καῖσαρ ἐπὶ τῇ γνώμης ἐμμένῃ, ἀλλὰ μόλις τὸν βοῶν καταπαύσας, „ εἶπε τοῖς ἰδίοις, Ὑμεῖς μὲν ὦ συ- „ στρατιῶται, ὅπως αὐτοὶ μοι παρα- „ σκευάσητε, ὡς μηδενὸς ἐντυχήσετε „ παρ' ἐμοῦ δικαίου· ἐγὼ γὰρ τοὺς μὲν „ νεοστρατεύτους ὑπ' ἀνάγκης ἐστρα- „ τεῦσθαι λοιπὸν νομίζω, τυτωνὶ δὲ „ τοὺς συνεστρατευμένους τε πολλάκις „ ὑμῖν, καὶ νῦν ὑφ' ὑμῶν σωζομέ- „ νων, ἐπιτρέπω πυθέσθαι, Τί πα- „ θόντες ἐξ ἡμῶν, ἢ τίνων χάρι- „ τος ὧδε ἀξιωθέντες, ἢ τί μεῖ- „ ζον παρ' ἑτέρου προσδοκῶντες, „ ἐναντία ὅπλα ἔρριπτο ἐμοὶ καὶ ὑ- „ μῖν καὶ ἑαυτοῖς; ἃ γὰρ ἐκάμνον ἐ- „ γὼ, πάντα ὑπὲρ τῶν κληρου- „ χίας, ἧς δὲ μέρους καὶ τούτοις μετ- „ ῆν, καὶ εἰ συγχωρεῖ τί μοι, καὶ „ νῦν πρόθυμαι· οὐκ ἐπιτρέπόντων δέ, ἀλλὰ ἀπειθῶς παρακαλούν- „ των, Συγχωρῶ ὑμῖν ὅσα βούλε- σθε, ἔφη, καὶ ἀφίεσθωσαν ἀπαθεῖς

stigio arma deponere, quo facto veteranos jussit propius accedere, ut ingratitudinem opprobrans eos terreret: nec ignota erat mens ejus. Tum Cæsariani, sive subornati, sive suopte affectu moti erga homines necessarios, extra ordinem in quo constiterant, processerunt ad Lucianos quondam commilitones: effusique in eorum complexus, salutabant & complorabant, rogabántque pro eis Cæsarem: nec divellebantur nec desinebant acclamare interim, tangente & tirones jam miseratione simili, adeo ut omnia miscerentur mœstitia. Quamobrem ne Cæsar quidem perstitit in sententia, sed ægrè sedato clamore, sic suos allocutus est, Ita, vos, commilitones, semper gessistis erga me, ut nihil frustra possitis petere. Ego verò tirones quidem necessariò militasse puto auspiciis Lucii, hos autem vestræ prius militiæ non semel socios, qui nunc vestra servantur opera, interrogare volebam, qua nostra injuria, aut qua frustrati gratia, aut quid majus expectantes ab altero, arma tulerint contra me, & vos, & seipsos. nam ego labores omnes pro agrorum divisione pertuli, cujus & isti fuere participes: quorum ego insolentiam vel nunc compescam, si modò finitis. Illis verò non sinentibus, sed indesinenter deprecantibus: Concedo, inquit, vobis quicquid petitis, dimittantur impunè, sed

Cæsaris verba ad suos milites.

posthac vobiscum consentiant. Id postquam utrique sunt polliciti, acclamatum est à gratias agentibus Cæsari: qui nonnullis permisit quosdam excipere hospitio, vulgus autem jussit scorsum tentoria figere quo loco primùm constiterant, donec Cæsar ad hyberna designavit eis oppida, simulque qui eos deducerent. Deinde sedens pro tribunali evocavit Perusia Lucium cum Romanis honoratioribus, & descenderunt multi senatores, multi Romani equites, omnes squalidi & ob tam repentinam mutationem miserabiles.

Lucius Perusia evocatus à Cæsare.

Quibus Perusiam egressis, præsidium in urbem eam receptum est. ubi verò venerunt, Lucium Cæsar assumpsit, è ceteris alios amici Cæsaris, alios centuriones inter se partiti sunt, omnes præmoniti, ut haberent eos in honesta & latente custodia. Perusinos quoque deprecantes è mœnibus, venire jussit absque decurionibus, donavítque eos venia. decuriones tunc missi in carcerem paulo pòst necati sunt excepto Lucio Æmilio: qui Romæ sedens in judicio quo postulabantur percussores Cæsaris palam atrum tulit calculum, & aliis autor fuit ut idem facerent, expiarèntque se ab eo scelere. Perusiam ipsam diripiendam militi dare Cæsar statuerat: sed quidam oppidanorum non satis sanæ mentis nomine Cestius, qui quoniam in Macedonia quondam militaverat, seipsum vocabat Macedonicum, incen-

Lucius & alii nobiles Romani, & Perusini cives ut tractati.

Decuriones morte mulctati.

Lucius Æmilius cur morte non sit mulctatus.

Cestius.

τῶν ἡμφρτημένων, ἀν ἐς τὸ μέλλον ὑμῖν ὁμοῖα φρονῶσιν· ὑπισχνημένων δ' ἐκατέρων, βοᾷ τε ὁ χαρίτης ἅπας ἐς τὸν Καίσαρα, καὶ τισιν αὐτῶν ἐπέτρεψέ τινας ἐς ὑποδοχάς, τὸ δὲ πλῆθος ἐκέλευσε σκηνοῦν ἔξω πῃ τῆς πόλεως ἀπιόντας, ἕως ὁ Καίσαρ αὐτοῖς πόλιν τε ἐς χειμασίαν, καὶ τοὺς ἀπάξοντας ἐς τὰς πόλεις δοίη. καθεζόμενος δ' ἐπὶ βήματος, ἐκάλει τὸν Λεύκιον ὁπόσ' ἦν Περυσίας μὴ τῶν ἐν τέλει Ῥωμαίων, καὶ κατῆγεν πολλοὺς μὲν ἀπὸ τῆς βουλῆς, πολὺ δὲ πλείους ἀπὸ τῶν καλουμένων ἱππέων, οὓς ὄψει πάντας εἰκτοὺς καὶ ὀξέως μεταβολῆς.

Ἄμφω δὲ ἐξήεσαν ἔτι τῆς Περσίας, φρουρὰ τῶν πολιτῶν ἐπὶ ἑβδομήκοντα, Λεύκιον μὲν Κάσσαρ ἑαυτῷ παρεκόμισε, τῶν δ' ἄλλων τοὺς μὲν οἱ φίλοι Καίσαρος, τοὺς δ' οἱ λοχαγοὶ φιλάδοξοι, σφίσιν ἐδεήσαντες πάντας ἐς τιμὴν ἀπογράψασθαι καὶ φυλακὴν ἄσημον τῷ δὲ Περυσίους ἀπὸ δ' πύλης παρεκάλουν ἥκειν αὖθις ἐς βουλῆς μόνης, καὶ ἐλθοῦσι σωίγουσι δ' βουλευταῖς, τότε μὲν φόβῳ παρεδόθησαν, μετ' ὀλίγον δ' ἀπεδόθησαν χρυσὸς Αἰμιλίου Λευκίου, ὃς ἐν Ῥώμῃ δικάζων ἐπὶ τῷ φόνῳ Γαΐου Καίσαρος, τὸν κτείναντα ξοῦσαν ὑβρίσαι φανερῶς, καὶ πάντας φέρειν ἐκέλευεν οἷς ἐκλελοιπότας μόνος. τὸν δ' Περυσίνοις αὐτὸν ἐγκάκει μὲν ὁ Καίσαρ ἐς ἀργυρολογίαν ἐπιτρέψαι τῷ στρατῷ. Κίστιος δέ τις αὐτῶν ὑπομάγνης, ὃς Μακεδονικὰ πεπολεμηκὼς καὶ οὐκ ὢν Μακεδονικὸς αὐτὸν ὀνο-

μάζων,

μάζων, ἐνέπρησε τὴν οἰκίαν, καὶ ἑαυτὸν ἐς τὸ πῦρ ἐνέβαλε, ἐπ' ἄνεμον τὴν φλόγα ὑπολαβόντες, περιέγενον ἐς ὅλην Περυσίαν, καὶ ἐνέπρησθη χωρὶς τοῦ Ἡφαιστίου μόνου. τοῦτο μὲν δὴ τὴν Περυσίαν τέλος ἔλαβεν, δόξαν ἀρχαιότητος ἴσχουσαν καὶ ἀξιώσεως· ὑπὸ γὰρ Τυρρηνῶν πάλαι φασὶν αὐτὴν σὺν ταῖς ἄλλαις δυσὶ καὶ δέκα πόλεσιν ἐν Ἰταλίᾳ οἰκισθῆναι, διὸ καὶ τὴν Ἥραν ἔστεον οἷα Τυρρηνοί, τότε ἤ ὅσοι τὰ λείψανα τῶν πόλεως διέλαχον. τὸν Ἥφαιστον σφίσιν ἔδοξεν Ἥρης εἶναι πύργον ἀντὶ τῆς Ἥρας. τῇ δ' ἐπιούσῃ, ὁ μὲν Καῖσαρ ἐπέσπενδετο ἅπασιν· ὁ δὲ στρατὸς οὐκ ἐπαύετο ἐπὶ τισι θορυβῶν, ἕως ἀνῃρέθησαν, ὅσοι μάλιστα Καίσαρος ἐχθροί, Κανουτίου τε καὶ Γαΐου καὶ Φλαβίου καὶ Κλωδίου ὁ Βιθυνικὸς, ὅ ἐπεργι. τοῦτο μὲν δὴ τέλος τῆς ἐν Περυσίᾳ Λευκίου πολιορκίας, καὶ ὁ πόλεμος ὅδε ἐξέλιπε, χαλεπώτατός τε καὶ χρῆναι ἐλπισθεὶς ἐσεσθαι τῇ Ἰταλίᾳ.

Καὶ γὰρ Ἀσίνιος Πάκυβιος καὶ Οὐεντίδιος καὶ Κράσσος καὶ Ἀτήιος, καὶ ὅσοι τῇδε τῶν γνώμης ὄντες ἐπῆσαν, στρατὸν εἶχον οὐκ ἀκαταφρόνητον, ἀλλ' εἰς τρισκαίδεκα μέρη γεγυμνασμένα, καὶ ἱππέας ἑξακισχιλίους ἐπὶ πεντακοσίοις, ἠριθμοῦντο τὸ κεφάλαιον. καὶ πόλεμος Λευκίου μεγίστης, ἐπὶ θάλασσαν ἦλθον ἑτέρως ἑτέρας ὁδοὺς, οἱ μὲν ἐς Βρεντέσιον, οἱ δὲ ἐπὶ Ῥάβεννης, οἱ δὲ ἐς Τάραντα, καὶ οἱ μὲν ἐς Μοῦρκον ἢ Ἀἰνοβάρβου, οἱ δὲ ἐς Ἀντώνιον, διωκόντων αὐτοὺς τῶν Καίσαρος φίλων, καὶ σπονδὰς προτεινόντων, καὶ οὐκ ἐθέλουσιν, ἐνοχλιν-

dit ædes proprias, & se in ignem injecit, tum ventis flammam difflantibus per totam Perusiam, cremata sunt omnia, fano Vulcani tantùm excepto. Hic finis fuit Perusiæ, urbis antiquitate inclytæ. Ajunt enim unam è duodecim priscis Etruscorum urbibus fuisse, post recentem eorum adventum in Italiam conditis, quamobrem Etrusco more Junonem colebant: tunc autem quotquot diviserunt inter se urbis reliquias, Vulcanum vice Junonis tutelare numen sibi optaverunt. Sequenti die Cæsar fœdus iniit cum omnibus exercitibus: tamen tumultuari contra quosdam non desiit, donec interfecti sunt qui erant inimicissimi Cæsaris, Canutius, C. Flavius, Clodius Bithynicus, & ceteri. Hunc exitum habuit Perusina obsidio, bellumque gestum contra Lucium, difficillimum sanè, & quod videbatur diu vexaturum Italiam. Perusia incendio absumpta. 700 Cæsaris inimicissimi interfecti.

Nam Asinius, Plancus, Ventidius, Crassus, Ateius, & quotquot alii hujus partis habebant copias, in tredecim divisas exercitus, & equitum sex millia quingentósque insuper, rati caput belli fuisse Lucium, ad mare se contulerunt alius alia via, pars Brundisium, pars Ravennam, pars Tarentum: quorum alii Murcum aut Ænobarbum, alii petierunt Antonium, persequentibus Cæsarianis & pacem offerentibus, recusantésque infestantibus

tibus terrestri maximè itinere: è quibus Agrippa duas legiones Planci ad se pellexit relictas Cameriæ. Fulvia quoque cum suis liberis fugit Puteolos, & inde porro Brundisium, deducentibus tribus millibus equitum, quos in hoc à ducibus acceperat. Brundisii quinque naves longas acceitas è Macedonia conscendit, solvítque unà cum Planco futuro navigationis ejus comite, qui præ ignavia reliquum etiam exercitus deseruerat. Sed hi mox auspicia Ventidii secuti sunt. Asinius Ænobarbum pertraxit ad amicitiam Antonii, qua de re ambo certiorem illum fecerunt per literas: ac mox ut venturo in Italiam, loca opportuna quò ex-scenderet parabant, & commeatus expediebant. Erant & aliæ sub Alpibus Antonianorum copiæ, quibus Calenus præerat: has Cæsar aliquo modo cogitabat in partes suas pertrahere, suspecto jam Antonio: ut aut amico servaret eas, aut contra hostem multum virium assumeret. Sed dum cunctatur & honestam occasionem quærit, Calenus fato functus est. Cæsar occasione arrepta profectus eò tum exercitum occupavit, tum Galliam Hispaniámque Antonii provincias, Fufio, Caleni filio, per metum omnia dedente sine certamine. Sic Cæsar eadem opera undecim legionibus & provinciis amplissimis potitus, amotis præfectis & ex sua factione substitutis in corum locum aliis, Romam reversus est.

Ænobarbus ad amicitiam Antonii pertractus.

Calenus.

Ejus interitus.

701

των τὰ πεζὰ μάλιστα, ὧν ἦν καὶ μέτιον Ἀγρίππας ἐπὶ μετοικίᾳ δυοῖν τέλη Πλάγκου ἀπολιφθέντα ἐν Καμερίᾳ. ἐφύγε δὲ καὶ Φουλβία μετὰ τέκνων ἐς Δικαιάρχειαν, καὶ ἀπὸ Δικαιαρχείας ἐς τὸ Βρεντέσιον μετὰ τρισχιλίων ἱππέων, ἃ αὐτῇ τῶν ὑπάτων στρατηγῶν πομπὴ ἐξέλιπεν· ἐν δὲ τῷ Βρεντεσίῳ καὶ πέντε μακρὰς ἐκ Μακεδόνος ἀναβάσας μεταπεμπτὰς ἐμβιβάσατο, καὶ αὐτῇ Πλάγκος συμπλεῖ, τὸν ἐπιλοιπον αὐτῷ στρατὸν ἐπιλιπὼν ὑπὸ δειλίας· οἱ δὲ Ὀτωνιανοὶ σφῶν εἵλοντο ἄρχειν Ἀσίνιον. Ἀσίνιος δὲ Ἀνωβάρβῳ συνιστᾶσι φιλίαν αὐτῷ Ἀντώνιον, καὶ ἐπιστολὰς ἀμφω πέμπουσι περὶ τοῦ Ἀντωνίου, κἀκεῖνος αὐτοῦ ἐς ἄγχιστα ἀπὸ τῶν πλοίων ἐξιὼν ἐπεσκόπει ἅπερ ἐπὶ τοῖς Ἄλπεσι, ὅ φίλῳ καλῶς ἔχοντα, ὁ Καῖσαρ ἐπεβούλευε, ὡς μὲν τὸν Ἀντώνιον ὑπόπτως, ἐλπίζων δὲ ἢ φίλῳ ἐν φυλακῇ, ἢ πολεμοῦντι, μεγάλην ἰσχὺν ἀφαιρήσεσθαι. Δολαβέλλᾳ δὲ ὡσαύτως ἐπὶ αὐτῷ, ἐς τὸ ἐναντίον ἐβεβαιοῦτο, ὁ Καλήνου ἐπιλείπει, καὶ ὁ Καῖσαρ ἐς ἀμφοτέρα ἀσφαλῶς ἰσχύει, καὶ παμπληθεῖς τὸν πρῶτον Κελτικὸν ἐπ' αὐτοῦ, καὶ Ἰσπανίαν, ἐς παῖδα ὄντα τὸν Ἀντωνίου Φουλβίᾳ τοῦ παιδὸς Καλήνου ἐπιπλαγέντος τι αὐτοῦ, ἐς παρόντος ἀπιέναι ἀμαχεί. ὁ μὲν δὴ Καῖσαρ ἰσχὺν τοιάδε ἔργα ἐσθέμενος τέλος ἐπὶ τοῦδε ἔργου ἐσθέμενος τέλος ἐπὶ τοῦδε ἔργου καὶ χώρας ποιησάμενος λαῶν, τοὺς ὑγεμόνας αὐτῶν παρέλυε τῆς ἀρχῆς, καὶ ἰδίους ἐπίτροπους, ἐς Ῥώμην ἀπέπεμψεν.

Ὁ δὲ Ἀντώνιος χιλίους μὲν ἔπεμψε τοὺς πείσοντας κατιέναι πάλιν τὴν στρατιὰν ὡς αὐτὸν ἑλόμενον, εἴτε ἐπικόπτων ἃ ἐφρόνει· ἦλθε δ' οὐκ εἰς Ἀλεξάνδρειαν εἰς Τύρον δὲ ἀφίκετο, κἀκεῖθεν Ῥόδον καὶ Ἀσίαν, ἤκουσέ τε τὰ περὶ Περουσίαν γεγενημένα, καὶ τὸν ἀδελφὸν ἐμέμφετο, καὶ Φουλβίαν, καὶ μᾶλλον πάντων Μάνιον. Φουλβίαν μὲν οὖν ἔφασαν οὐ Ἀθήνας ἐπὶ βραχὺ φυγεῖν· Γουλίαν δὲ αὐτὴ τὴν μητέρα Πομπηΐου εἰς αὐτὸν ἀποφυγοῦσαν ἐπιμεῖναι ὀλίγας ἡμέρας, καὶ παραπλεῦσαι αὐτῷ εἰς τὴν Σικελίαν ἐπὶ νεὼς μακρᾶς, καὶ παρακαλέσαι τὸν Πομπήϊον ἀφεῖναι, Λευκίου τε Λίβωνος τοῦ κηδεστοῦ τοῦ Πομπηΐου, καὶ Σατουρνίνου, καὶ ἄλλων ὅσοι χρηζοιτο τῆς Ἀντωνίου μεγαλοπραγίας, ἐξαιτοῦντας αὐτὸν συνομωμοκότας Πομπηΐῳ, συμμαχεῖν ἐπὶ Καισαρέα. Λαβὼν Πομπήϊος ὁ μὲν ἄλλους ἀπεκρίνατο, χάριν δὲ ἔφη τῇ μητρὶ γεγνώσκειν Πομπηΐου, καὶ δόσεσθαι καιρόν· αὐτὸς δ' οὐ μὰ πόλεμον Καισαρεῖ χρήσεσθαι Πομπηΐου συμμάχου, ἢν δὲ ἐμμένωσι τοῖς ὅροις αὐτῶν ὁμολογηθεῖσιν ὁ Καῖσαρ, πράξειν τὴν Πομπηΐου Καίσαρι συναλλαγήν· ὁ μὲν δὴ ἀπεκρίνατο.

Ὁ δὲ Καῖσαρ εἰς Ῥώμην ἀπὸ Κελτῶν ἐπανιὼν, ἤκουσε μὲν τοὺς Ἀθηναίους ἀφεστηκότας, τὸ δὲ τοῦ πόλεως ἀκριβὲς οὐκ εἰδὼς, ἐζήτησε τοὺς κληδόνας ἐπὶ τοῖς Ἀττικοῖς, ὡς κατεγνωκὼς μὲν τῶν χωρῶν Πομπηΐου, ὃν αὐτοῖς τὰ χωρία ἔσχον· εἰς ἣν δὴ Πομπήϊοι οἱ πλείους τῶν χωρῶν ἐπεφύλευσαν. καὶ πιθανὸν τοῦ διαβεβιασμένου ἦν, οὐδὲ οἱ κληρῦχοι εὐθὺς

At Antonius legatos ex coloniis ad se missos detinuit, sive propter hybernum tempus, sive ut celaret sua consilia: incunte autem vêre Alexandria profectus Tyrum pervenit, inde per Cyprium Rhodiúmque mare navigans in Asiam, de Perusinæ obsidionis eventu cognovit, incusavítque fratrem & Fulviam, & magis etiam Manium. Uxorem Athenis invenit profugam è Brundisio: Juliam verò matrem Pompeius è Sicilia quò confugerat, ad eum misit longis navibus, deducentibus Pompeianis optimatibus L. Libone Pompeii socero, & Saturnino aliísque, qui captantes magnificentiam Antonii, volebant eum cum Pompeio conspirare contra Cæsarem. Is respondit, se quidem gratias Pompeio pro remissa matre habere, relaturum etiam suo tempore: &, si bellum gerendum sit contra Cæsarem, usurum illius societate: quòd si fœdera semel icta manserint, daturum operam ut Pompeius reconcilietur Cæsari.

Antonius fratrem & Fulviam & Manium incusat.

Pompeius Antonio matrem remittit.

L. Libo.

Saturninus.

Eorum consilia.

Gratiæ ab Antonio redditæ, matre recepta.

Sic tum respondit Antonius, quum Cæsar in urbem reversus è Gallia, cognovit quidem navigasse quosdam Athenas, sed quid responsi tulerint nescius, invidiam apud novos colonos faciebat Antonio, quasi Pompeium cum veteribus colonis in possessiones eorum reduceret: nam eorum plerique ad Pompeium confugerant. Id facilè creditum, ne sic quidem veteranos segnio-

res

Animus veteranorum erga Antonium.

res ad Antonii militiam reddidit: tantum favoris pugna Philippensis ei paraverat. Cæsar autem putabat se Antonium & Pompeium Ænobarbumque superaturum legionum numero: habebat enim jam supra quadraginta: sed quum nullam navem haberet, nec tempus ad ædificandas suppeteret, timebat ne illi quingentis instructi navibus oras Italiæ circumerrando, famem inferrent. Id cogitans, quamvis aliquot virginum offerretur ei conditio, Mæcenati scripsit ut cum Scribonia sorore Libonis soceri Pompeii transigeret, ut per hanc occasionem posset pacem cum Pompeio, si opus esset, facere: his cognitis Libo suis mandavit per literas, ut eam incunctanter collocarent Cæsari. Tum Cæsar quotquot Antonianos amicos aut exercitus suspectos habebat, alios alia occasione ablegabat, & Lepidum in designatam ei Africam, cum sex Antonianis suspectis legionibus. Lucium autem accitum laudavit quidem ut erga fratrem pium, si, ejus voluntati obsecutus, culpam in seipsum transtulerat: exprobrabat autem ingratitudinem, si, ne post tantum quidem acceptum beneficium, fateretur de Antonio, qui jam manifestè diceretur conspirasse cum Pompeio. Equidem tibi credens, inquit, post Caleni mortem, provincias & exercitum, ne sine imperatore essent, per meos amicos servabam Antonio: nunc verò deprehensis insidiis, & illa omnia mea facio, & tibi si velis ad

702

Scribonia, soror Libonis, soceri Pompeii.

Cæsaris verba ad Lucium.

μως ἐπὶ τ Ἀντώνιον ἐτράπετο, ἐπεὶ τ ἀρχὴν τ ἐν Φιλίπποις γεγενημένην ἐδημαγώγει τ Ἀντώνιον, ὡς Καίσαρ Ἀντωνίου μ καὶ Πομπηίου καὶ Αἰνοβαρβου καὶ πλείω ἑκατὸν ὑπατικῶν ὑπερισχύειν ὑπελάμβανεν (οὐ γὰρ πλοῖα εἰς τότε πεντακοσιοστὰ πλείονα) καὶ ὅτι οἱ ἀδύνατον ἦν, ἐπὶ καιρὸν εἰς ναυπηγίαν, ἀρχὴν θεὶς, καὶ ὀλίγων ἐχόντων πεντηκοντόρους, μὴ τὸν Ἰταλικὸν ἀφεστηκότος εἰς μυρίους ἀφεστηκέναι· ὧν ἐθορυβεῖτο· (ἐλελέκτο δὲ αὐτῷ καὶ πλειόνων παρθένων εἰς γάμους) ἐπιστέλλει Μαικηνάτῳ συμβουλεύων Σκριβωνίαν τὴν Λίβωνος ἀδελφὴν ἐκδιδοῦναι Πομπηίῳ, ἵν' ἔχοι κατὰ τοῦτο ἀφορμὴν εἰς διαλύσεις εἰ δεήσοι· ἐκ πυθομένου δ Λίβωνος, ἐπιστέλλει τοῖς οἴκοις ἐγγυᾶν αὐτὴν τῷ Καίσαρι σφῶν. ὁ δ Καίσαρ τ Ἀντωνίου φίλων καὶ στρατοῦ ὅσους ὑπώπτευε, διέπεμπεν ἐπὶ ἀφορίαν ἄλλον ἄλλαχοσε, κατὰ Λέπιδον εἰς τὴν ἐπαφρισμένην αὐτῷ Λιβύην, ἀγόντ Ἀντωνίου πλοῖα τὰ ὑποπτα ἐξ. Λεύκιον δ καλέσας, ἐπῄνει μὲν ὡς φιλαδελφίαν, εἰ τῇ Ἀντωνίου γνώμῃ ὑπερβαλομένως, ἴδιον τὸ ἁμάρτημα ἐποιεῖτο, ὀνειδίζει δ ἐς ἀχαριστίαν, εἰ τοιούτου τυχὼν αὐτὸς, μηδὲ τὴν ὁμολογίαν ἀφεὶς Ἀντωνίῳ, σαφῶς εἴη κατὰ Πομπηίου συνθέσεως λέγουσι, Εἰ, γὼ δέ σοι πιστεύων, ἔφη, Καῖσαρ, τελευτήσαντος, τά τε ἐκείνῳ πρὸς αὐτοῦ ἐς τ στρατὸν, καὶ μὴ ἀναρχος εἴη, λάβῃ τ ἐμαυτοῦ φίλων διώκουν Ἀντωνίῳ, καὶ τὰς ἀποφάσεις τὰς ἐκείνου, οἰκονόμουν τε ἐμαυτοῦ πάντα πειθόμενος, καὶ

» στι ως τ ἀδελφὸν ἀπιόναι θέ-
» λοντ συγχωρῶ μ ἀδίκως. ὁ μ
» ὅτως εἶπεν, εἴτε πειρώμενος Λευ-
» κίου, εἴτε τὸ λεχθὲν ἐπιστεῖλαι
» ἐθέλων ἐς τ Ἀντώνιον· ὁ ἢ εἶπε
» πρὸς ἐκεῖνον· Φουλβίας μὲν ἠδο-
» μὴν οὐσης μοναρχικῆς, ἐγὼ δὲ
» συνεχόμενος τοῖς τοῦ ἀδελφοῦ
» φρονήμασιν ἐς τὸ ἀπάντων ὑμῶν
» καθαίρεσιν. ἐ νῦν εἰ μὲν ἐπὶ κα-
» τελύσῃ τ μοναρχίας ἔρχοιτο ὁ ἀ-
» δελφὸς, κ φανερῶς κ λαθών
» εἰχόμην ὡς αὐτὸν, ἀγωνιῶ-
» μὲν αὖθις ὑπὲρ τ πατρίδος
» ὡς σε, καίπερ ἤδη μοι γεγο-
» μὸν εὐεργέτης· εἰ δ' ἐπιλέγοι-
» το κἀκεῖνο, κ διώκοιμι τοὺς
» συμμοναρχήσοντας αὐτῷ, πολε-
» μήσω σῷ σοὶ ὡς αὐτὸν, ἕως
» ἂν ἐγὼμαι μηδὲ σε μοναρχίαν
» καθιστᾶν· τὸ γὰς τ πατρίδος
» αἰεὶ ὡθοῦσα ἐ χάριτος ἐ γέ-
» νους. Ὧδε μὲν ὁ Λεύκιος εἶπεν·
ὁ ἢ Καῖσαρ αὐτὸν κ τίως ἐν θαύ-
μασι ἄγων, ὅτε ἔφη μ ἐθέλειν βου-
λόμενον ἐπιβαίνειν κ ἀδελφοῦ, πι-
στεύει δέ ὡς τοιῶδε ἀνδρὶ πᾶσαν
τ' ὄψιν κ τ ἐν αὐτῇ σχετὸν, ὑ-
περτιθησιόντων αὐτῷ τ νῦν ἡγου-
μένων αὐτῇ Σπουδευκαίου τε καὶ
Λουκίου. ὅτω μὲν δὴ κ Λεύκιον ὁ
Καῖσαρ ἀπέπεμπε σὺν τιμῇ, κ
ἅμα τῶν ὑποστρατήγων ἐφύλαττεν
ἀφανῶς.

Ἀντώνιος ἢ Φουλβίαν μ ἐν Σι-
κυῶνι νοσηλευομένην ἀπέλιπε, λέ-
γει δὲ Κορκύρας ἐς τὸν Ἰόνιον ἔπλει,
στρατ μ ὁ πολὺς, ναυσὶ ἢ Δυρ-
κηνίαις ἃς ἐν Ἀσίᾳ πεποίητο· πο-
σοῦτος ἢ Ἀλωβάρβου ἀπάντων
αὐτῷ ναυσὶ κ στρατ πολὺς, ὁ δὲ
ἐκείνῳ πσιν ἐπὶ τοῖς Δυρμη-

fratrem abire securè permitto. Hæc Cæsar sive ut tentaret Lucium, sive ut ad Antonium permanarent quæ dicebat. Ille quæ priùs retulit: Fulviæ quidem ingenium noram, dominationis cupidum, sed ego fraternis copiis utendum putavi ad tollendum dominatum vestrùm omnium. Et nunc quoque si venturus est frater ut subvertat monarchiam, clámve palámve proficiscar ad eum, certaturus iterum contra te pro patria, quamvis affectus à te maximo beneficio: quòd si & ille quæret socios suæ tyrannidis, pro te stabo contra eum, quandiu putabo neque te affectare monarchiam: semper enim apud me plus valebit affectus erga patriam, quam vel gratia vel cognatio. Cæsar tunc quoque miratus sermonem Lucii, negavit se usurum ejus opera contra fratrem, ne si vellet quidem sequi, creditum tamen ut tali viro universam Hispaniam cum exercitu, & legatos additurum ei proprætores Peduceium & Luceium. Ita & Lucium Cæsar ablegavit honoris specie, legatis jussis eum clàm custodire.

Lucii responsum.

Generosus Lucii animus & fides in remp.

703

Ceterùm Antonius Fulviam Sycione reliquit languidam, & solvens Corcyra navigavit per Ionium mare cum non magnis copiis, classe verò ducentarum navium quas in Asia confecerat. Audito autem quòd Ænobarbus cum classe ac magno exercitu iret sibi obviam, qui credebatur

à non-

à nonnullis non fore constans in inchoato fœdere, damnatus enim fuerat ut conspirationis in Cæsarem conscius, ideóque relatus in proscriptorum numerum, & Philippensi prælio contra Cæsarem Antoniumque steterat: nihilominus pergebat navigare cum quinque optimis navibus, ne videretur diffidere, jussis reliquis ex intervallo subsequi. Quúmque jam in conspectu esset Ænobarbus, cum omnibus copiis universáque classe propinquans concito remigio, extimuit Plancus, astans Antonio: censuítque sistendum cursum, & præmittendos qui explorarent fidem viri dubiam: ille respondit, se malle mori deceptum fœdere, quàm evadere specimine pavoris edito. Jamque è propinquo agnoscebant se invicem & petebant naves prætoriæ conspectis insigniis, quum primarius lictor Antonii stans in prora, ut mos est, sive oblitus quòd vir dubiæ fidei, habens ipse quoque proprium exercitum, adventaret, sive generosa quadam usus superbia, ut subditis aut inferioribus occurrentibus, imperavit detraherent insignia: fecerunt illi, & navem appulerunt ad latus navis Antonii. Secuta deinde salutatione inter ductores, milites Ænobarbi Antonium appellarunt imperatorem, & Plancus vix recepit animum. Antonius recepto in suam navem Ænobarbo, ad Poloenta appulit, ubi erant Ænobarbi terrestres copiæ: ibi Ænobarbus imperator

Plancus ab Ænobarbo, Antonio timet.

Antonii dictum.

φθείσης αποσταῖς εἶναι βέβαιον (ὧν γὰρ Ἀἰνοβάρβῳ τὸ κατηγορημένον τι ὡς δίκης ἐπὶ Γαΐῳ Καίσαρι φόνου, ὃ συνεχρεμμένων ἐπὶ τῇ κατηδίκῃ, ὃ ὁ Φιλίππους Ἀντωνίῳ καὶ Καίσαρι πεπολεμηκότων) ὅμως ἔπλει, πέντε ναυσὶν ἐπιβὰς ταῖς ὠκίσταις, ἵνα φαίνοιτο πιστὸν, τὰς λοιπὰς ὡς ἀμαθήματος ἐπιθέσθαι κελεύσας· καθορισθέντος γὰρ τοῦ Ἀἰνοβάρβου πάντι τῷ σταθμῷ τὸν πάντα τοῦ σώματος μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀποθανόντος, ἐπεὶ ὁ Πλάγκος Ἀντωνίῳ πάρεσαν, καὶ ἐπιχεῖν αὐτὸν ἠξίου τοῦ πλοῦ, ὃ ἀποπέμψαι πρὸς ἐκεῖνον, ὡς ἀφιλόνεικον ἄνδρα· ὁ δ' ἐπὶ αἰρέσεως παρασπονδούμενον δόλιον μηδὲν, καὶ συζυγὰς θείας ἱδρῦσθαι ἔπλει· πλησίον τε ἤδη ἀλλήλων ἦσαν, καὶ αἱ ναυαρχίδες ὡς τῶν ἐκείνου ἐφίκοντο, ὃ ἀλλήλας ἀπεγίνωσκον, ὃ τὸ ῥαδιούργημα ὁ ἡγούμενος Ἀντωνίῳ καὶ τῷ στρατῷ ὑπὲρ ἔθος ἦν ἐπὶ ὑπάτοις, ἐπὶ ὁπλίταις ἀμφίβολον ὂν ἀνὴρ, ὃ σατὸν καλοῦσιν ἡγούμενον ἴδιον, ἀπὸ πλοίου, ἐπὶ δὴ εὐγενείᾳ τινὶ φρονήματος, ὡς ὑπηκόοις ἢ ἐλάττοσιν ἀνδράσιν ὑπαντῶσι ἀφαιρεῖσθαι κελεύειν τὰ σημεῖα, οἱ μὲν καθεῖλόν τι, τῷ ναῦν ἐς τὰ πλάγια τῆς Ἀντωνίου νεὼς προσβαλεῖν φόβῳ· ὡς δὲ τῷ σιωπᾷ ἀλλήλους ἐπέκοπτον, καὶ ὁ στρατὸς ὁ τοῦ Ἀἰνοβάρβου τὸν Ἀντώνιον ἠσπάζετο προθύμως, ὁ δὲ Πλάγκος ἀπεπήδησε μᾶλλον, ὁ δ' Ἀντώνιος ἐς τὴν ἑαυτοῦ ναῦν τὸν Ἀἰνοβάρβον ἀπεδέξατο, ἐς Παλαίντια κατέπλευσεν, ἔνθα δὴ Ἀἰνοβάρβου τῷ τε πίζει, καὶ ὁ Ἀἰνοβάρβος τῷ στρατῷ

ἐκεῖνος

σηλωῆς ἐξίστετο Ἀντωνίῳ· ἀντιῦθεν ἐπὶ Βρεντεσίε διέπλεον, φυλακομβρε ὡς πέντε Καίσαρος τάξεων· καὶ οἱ Βρεντέσιοι τὰς πύλας ἀπέκλεισαν Ἀηνοβάρβῳ μὲ, ὡς ὂν πολλοῦ πολεμίου, Ἀντωνίῳ δ, ὡς πολεμίου ἐπιόντι· ὁ δὲ ἀγανακτῶν, καὶ ἡγούμβρος εἶναι τάδε καλλωπίσμαλα, τὸ δ' ἀληθὲς ἀποκλεισθὲν ὡς τῷ Καίσαρος φρουρῶν γνώμη Καίσαρος, διεταφρολε τὸ πόλεως τὸ ἰσθμὸν ἐπιτειχίζειν. ἔστι δ' ἡ πόλις, χερρόνησος ὂν μιμοίδη λιμβρι, ἐ ὄκε ἰῶ ἐπὶ τοὺς ἐξ ἠπείρε ἐφοτελθεῖν ἀναντὲ λοφῳ διατετμημβρῳ τε καὶ διατετχισμένῳ· ὁ δὲ Ἀντώνιος καὶ τὸ λιμβρα μέγαν ὄντα φορυβλοις πυκνοῖς ἐφελεφράξατο καὶ τὰς νήσους τὰς ὂν αὐτῷ, ἐς τε τὰ παράλια τὸ Ἰτελίας ἐφελέπεμπεν, εἰς ἑρητο τὰ ἔυκαιρα καλαλαμβάνειν· ἐπέλδε δὲ καὶ Πομπήιον ἐπιπλεῖν τῇ Ἰτελίᾳ, καὶ δρᾶν ὅ, τι δύναιτο· ὁ δ' ἀσμβρος αὐτίκα Μινόδωρον σὺν ναυσὶ πολλαῖς καὶ στρατεύσασι τέλεσιν ἐπέμψας, Σαρδῶ Καίσαρος ὄσαν, ἐ τὰ ὂν αὐτῇ δύο τέλη ἐφείασαν, τὸ συμφρονιστὴν Ἀντωνίου καταπλαγέντες· τὸ δὲ Ἰτελίας Σιγιουῖνοι μβρ τὸ ΑΥσονίας οἱ Ἀντωνίου κατέλαβον· Θουρίους δ καὶ Κωνεντίαν Πομπήιος ἐπολιόρκει, καὶ τῶν χώραν ἐπίπεμε τοῖς ἱππεῦσιν.

Ὁ δ Καίσαρ ὀξέως καὶ παντελοῦ τῆς ἐπιχειρήσεως γλυομένης, ἐς μὲ τὸν ΑΥσονίδα ἔπεμπεν Ἀγρίππαν, ἐπικουρεῖν τοῖς πονουμβροις, καὶ ὁ Ἀγρίππας τὰς ὁδῷ κλησυχὰς ἦγεν οὐ διατάγματος ἐπομβρους, ὡς ἐπὶ Πομπήιον ἰόντας· καθάπερ δ Ἀντωνίου γνώμη τὰ μι-

cessit suo tentorio. Inde Brundisium navigatum est, ubi quinque Cæsarianæ cohortes erant in præsidio. Brundisini portas clauserunt Ænobarbo ut hosti veteri, Antonio ut hostem adducenti. Ille indignatus & prætextum hunc existimans, re autem vera se à Cæsarianis excludi ex sententia Cæsaris, cervicem qua urbs continenti jungitur, fossa mutróque intersepivit: est enim sita in peninsula in sinum portuosum excurrente: nec poterat adiri à continente, clivo transversim interciso: sinum quoque ipsum quàm magnus est, crebris castellis obsedit, & quas complectitur insulas, misitque circum oras Italiæ, qui loca opportuna occuparent, hortatus simul & Pompeium ut classe quantum posset invaderet Italiam. Ille perlibenter Menodorum cum valida classe & quatuor legionibus misit in Sardiniam quæ tum erat Cæsaris: ubi duas legiones in suas partes pertraxit, attonitas metu conspirationis ejus cum Antonio. In ora Italiæ Sigiuntum oppidum Ausoniæ ceperunt Antoniani: Thurios & Consentiam Pompeius obsedit, in agris earum urbium equites collocavit.

704

Brundusini portas claudunt Ænobarbo & Antonio.

Brundisium ab Antonio obsessum.

Menodotus.

Sigiuntum oppidum.

Cæsar tot locis impugnatus eodem tempore, Agrippam misit in Ausoniam, ut obsessis opem ferret: qui ex coloniis ejus viæ veteranos jussit subsequi, quasi ducturum contra Pompeium: sed quia didicerunt hæc

Cæsar multis locis eodem tempore impugnatus.

geri ex Antonii sententia, clàm domum reversi sunt. quod maximè Cæsarem terruit: nihilominus ipse Brundisium profectus est cum alio exercitu, & tempestivis alloquiis reducebat veteranos ad officium: à se verò deductos reverentia sui permovit ut sequerentur, agitantes clandestina consilia Antonium conciliandi Cæsari: quòd si ille bellum inferret pertinaciter, tuendi dignitatem imperatoris sui, qui tum Canusii per aliquot dies corpore languens, de cetero copiis præstabat Antonio: quúmque videret vallo intercelusum Brundisium, tantùm admotis eò castris, hostem observabat ex insidiis. 705 Antonius munitionibus superior, à quibus majorem etiam tum arcere poterat, exercitum properè vocavit è Macedonia: stratagemate usus etiam, ut noctu paganis tum in longas tum in onerarias naves impositis, interdiu alii post alios armati appellerent, quasi advecti è Macedonia inspectante adventum eorum Cæsare. Jámque etiam machinis instructus oppugnare parabat Brundisium magno dolore Cæsaris, qui opem obsessis ferre non poterat, quum sub vesperam utrisque nuntiatum est Sigiuntum ab Agrippa receptum: Pompeium verò à Thuriis repulsum, adhuc obsidere Consentiam: quod Antonius permoleste tulit. Ut verò etiam Servilium cum mille ducentis equitibus ire ad Cæsarem auditum est, non potuit se continere, quin statim

Antonii stratagema.

Sigiuntum ab Agrippa receptum.

Pompeius à Thuriis repulsus.

γνώμῃ ἔσαν, ἀνέστρεφον αὐτίκα ἀλλαξαμένους, καὶ τοῦτο μάλιστα κατέπληξε τὸν Καίσαρα· ὁδῷ δ' ὅμως ἐς τὸν Βρεντέσιον αὐτὸς μὲν ἐπέρᾳ πρατῷ, τοῖς κληρούχοις δὲ δὶς συντυγχάνων, καὶ μετιὼν ἅμα, καὶ τοὺς ὑφ' ἑαυτῷ στρατιώτας ἐς τὸ αὐτὸ συμπαρακινῶν· ἐπεὶ γνώμῃ οἱ ἀποῤῥήτῳ πειρωμένους Ἀντώνιον καὶ Καίσαρα στασιάζειν· ἐπὶ δὲ Ἀντώνιον ἀπειθῶν πολεμίᾳ, Καίσαρα ἀμύνειν. ὁ δὲ Καίσαρ ἐπὶ μὲ Καινσίῳ πυκνὰς ἡμέρας συσκήπτει, πυνθανόμενος δὲ ἐν κρείσσονι Ἀντωνίου καὶ τὸ πλῆθος, εὗρε τὸ Βρεντέσιον ἀποτετειχισμένον, καὶ ὁδὸν ἀπ' ἠπείρου παρεσκευασμένην, καὶ πᾶσι χρημάτοις ἐφοδιάζον. ὁ δ' Ἀντώνιος ἐκπλήττει μὲ τοὺς ἐχυρωμένους, ὡς πολὺ πλείονας ἔχων ἀσφαλῶς ἐπιμάχεσθαι· σπεύδει δὲ τὸ στρατὸν ἐκ Μακεδονίας καὶ ἀποδύλλει, ἐπίνοιαν ἔσχεν ἐπιτήδειος ἀφανῶς ἀνακλίνειν τοὺς μαχίμους τε καὶ στρατιώτας ἐξαιρέτου πλήθους, ἐπὶ μεσοῦντι ἤδη μάλιστα κατάπλεον ἀποπέμψαι, καθάπερ ἐκ Μακεδονίας ἐπόντας, ἰδόντες αὐτῶν τὸν ἐπίπλουν οἱ Καίσαρος. ἤδη δ' αὐτῶν ἐς τὰ μηχανήματα χαλῶντο, καὶ ἐπιχειρεῖν ἔμελλε τοῖς Βρεντεσίοις, ἀχθόμενος τῷ Καίσαρος, ὅτι μὴ ἔσχεν ἐπαμῦναι· ἐπεὶ δὲ ἐσήμηνεν ἑκατέρωθεν ἀγγέλλεται, Σιγιοῦντα μὲ Ἀγρίππας ἀναλαβόν, Πομπήϊον δὲ Θουρίων μὲ ἀπωσάμενον, Κωνεντίαν δὲ ἔτι πολιορκοῦντα, ἐφ' οἷς ὁ Ἀντώνιος ἐδυσχέραινεν. ὡς δὲ τῷ Σερουΐλιος ἀπήγγελθη σπουδὴν Καίσαρα μετὰ χιλίων τῶν ἀλογέων ἐπέναι, καὶ κωλύειν ὁ ἀνὴρ ὁ Ἀντώ-

πλῆθ-

πάνιος, ἐυθὺς δὲ καὶ δείπνῳ μεθ' ὧν εὗρεν ἑτοίμων φίλων, καὶ ἱππέων τετρακοσίων, μᾶλλα θρασέως ἐπεχθεὶς, ἐπέπεσε τοῖς χιλίοις ὡς πεντακοσίοις ἐναζομβόις ἔτι περὶ πόλιν ὄντας, καὶ συνέπλεξας, ἀρξάμενος περιλαβόντι, ὡς αὐτὸς ἡμέρας εἰς τὸ Βρεντέσιον ἐπανήγαγεν· ἔνθα τὸν Ἀντώνιον ὡς ἄρχειν ἐπὶ τῷ εὖ Φιλίπποις δόξης ἔτι κατεπιπλήττων, αὖ τε στρατηγίδες αὐτῷ πάσης ὑπὸ τῆσδε τῆς δόξης ἐπαιρόμενα, προσεπέλαζον τῷ χαρακὶ τῷ Καίσαρος καὶ μέρη, καὶ τοὺς σωστρατευομένους σφίσιν ὠνείδιζον, εἰ πολεμήσοντες ἥκοιεν Ἀντωνίῳ τῷ πάντας αὐτοὺς προεστάτευτι ὑπὲρ Φιλίπποις· τὸ δὲ ἀντιπαλαιούτων, ὅτι αὐτοὶ σφίσιν ἤκουσι πολεμήσοντες, λόγοι στωιστεμβάνων ἐγίγνοντο, καὶ τὰ ἐγκλήματα ἀλλήλοις προῦφερον, οἱ μὲν τῶν ἀπόκλεισιν τοῦ Βρεντεσίου, καὶ τῶν ἀφαίρεσιν τῶ Καλλιοδ στρατῶ, οἱ δὲ τῶν ἀπόκλεισιν δὲ Βρεντεσίου καὶ πολιορκίαν, καὶ τῶν τῆς Ἀσσιδὸς καπαδρομὼ, καὶ τὸ στωθέας μὲ Ἀλλοβάρβω σφαγεῖ Γαΐου Καίσαρος, στωβῆδαι ἂ Πομπηΐῳ κοινῷ πολεμίῳ· καὶ τέλος οἱ τῶ Καίσαρος ἐς τῶν γνώμων σφῶν τοῖς ἑτέροις ἀνεκάλυπτον, ὅτι Καίσαρα στωέλθοιεν, ὄχι ἀμυνησομένοις Ἀντωνίου τὸ ἀρχῆς, ἀλλὰ δίκας ἐπιοισῶν ἀμφοτέροις, ἢ Ἀντώνιον ἀπόντα καὶ πολεμοῦντα ἀμυνομένοις καὶ αὐτοὶ καὶ οὗτοι προσπελάζοντες τοῖς Ἀντωνίου χαρακώμασι στωέλλεγον. γιγνομένων δὲ τούτων, ἀγγελία Φυλλία πεθικώτη, λεγομένη μὲ ἐπὶ τοῖς Ἀντωνίς μεμψεσιν ἀθυδίαν nuntiatur mors Fulviæ :

à cœna cum amicis quotquot paratos nactus est, & quadringentis equitibus audacia magna irrueret in mille quingentos, quos adhuc cubantes oppressit circa Uriam, & terrore in deditionem acceptos eadem die reduxit Brundisium : adeo Philippense prælium illi opinionem invicti paraverat. quamobrem prætoriani elatiores alii post alios accedebant ad castra Cæsaris, exprobrantes suis quondam contubernalibus, quòd arma ferrent adversus Antonium, cujus opera servati sint Philippensi acie : quibus respondentibus, imò sibi bellum inferri, ventum est ad colloquia, rursumque interceserunt criminationes mutuæ, alteris excluſos se Brundisio, & Caleni exercitum alienatum querentibus : alteris è diverso Brundisii obsidionem & oppugnationem objicientibus : excursionésque factas in oram magnæ Græciæ, armáque sociata cum Ænobarbo percussore C. Cæsaris, cumque communi hoste Pompeio. Tandem Cæsariani mentem suam aperuerunt alteris, secutos se Cæsarem, non oblitos virtutis Antonii, sed cupidos reducendorum imperatorum in mutuam gratiam : aut, si Antonius flecti se non patiatur, vim vi repulsuros : & hæc etiam Antoniana castra subeuntes profitebantur. Dum sic sermones ultrò citróque commeant, cognitum quæ dicebatur Antonii querelas

Servilli clades.

Exprobrationes mutuæ Cæsaris & Antonii militum.

406

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA GRANADA

ægrè ferens, ultro sibi morbum acciviſſe, quòd iratum haberet Antonium: ægrotam enim deſeruerat, & ne diſcedens quidem inviſerat. Ea mors viſa eſt utrique parti utilis, ſublata fœmina inquieti ingenii, quæ ob Cleopatræ muliebrem æmulationem tam grave bellum exciverat: caſum tamen hunc parum fortiter tulit Antonius, quaſi ipſe in cauſa fuerit.

Fulviæ interitus Antonio & Cæſari commodus.

Erat L. Cocceius utrique imperatori amicus, qui à Cæſare in Phœnicem æſtate ſuperiore ad Antonium unà cum Cecinna miſſus fuerat, & reverſo Cecinna ipſe apud Antonium manſerat. Is Cocceius captata occaſione, finxit ſe revocatum à Cæſare, velle ei prius valedicere: & permittente ut abiret Antonio, pertentans amplius rogavit ecquid vellet reſcribere Cæſari, à quo per ipſum Cocceium literas acceperat. Tum Antonius, Quid nunc ſcribamus invicem quum ſimus inimici, niſi fortaſſe mutua convitia? & alioquin jam reſcripſi per Cecinnam: id exemplar ſi vis accipe. Cocceius cavillum hoc repercuſſit, contendens non eſſe inimicum appellandum Cæſarem, qui ſic Lucium & alios Antonii amicos tractaverit. Tum ille: Sed me, inquit, excluſit Brundiſio, meas provincias & Caleni exercitum occupavit: quòd verò in ſolos amicos benignus eſt, non tam amicos mihi ſervat, quàm inimicos reddit ſuis beneficiis. Cocceius, ubi quere-

L. Cocceius Antonium Cæſari reconciliare vult.

μῆσαι, καὶ ἐς τὸν νόσον ἐμπεσεῖν, νομιζομένη σὲ καὶ τὸ νόσου κρεῖττον ἐπιτρέψαι ἄλλῳ τῷ ὀργῇ Ἀντωνίου· νοσοῦσαν τε ἤδ' αὐτὸν ἀπολιπεῖν καὶ ἐσελθεῖν ἀπολείπειν ἐοικέναι δ' ἀμφοτέροις ἐς πολλὰ παραίσιμα ὁ θάνατος, γυναικὸς φιλοπράγμονος ἀπηλλαγμένοις, ἢ ἄλλο τι Κλεοπάτρας ζῆλον ἐξιέμενον τοσόνδε πόλεμον. τοῦτο μὲν πρῶτον ἀσθενῶς ὑπέσχετο ὁ Ἀντώνιος, ἐγκλήματος τε ἐς αὐτὸν μεγάλου.

Λούκιος ὁ τοῦ Κοκκηίου ἐστὶν ἀνὴρ φίλος, καὶ ὑπὸ Καίσαρος ἐς Φοινίκην ἐπὶ τέλει διῆρχε πρὸς τὸν Ἀντώνιον ἀπεσταλμένος μετὰ Κικίννα, ἐπανιόντος ὁ Κικίννα, παρὰ Ἀντωνίου κατέμεινεν· οὗτος τὸν Κοκκηίου τὸν καιρὸν ἁρπάσας, ὑπεκρίνατο μεταπεμφθῆναι ὑπὸ Καίσαρος ἀπάσασθαι αὐτὸν, συγχωρησάντος δὲ Ἀντωνίου, ἤρετο, Εἰ ἢ καὶ αὖτις ὁ Ἀντώνιος ἐπιστέλλῃ τῷ Καίσαρι, κεκομισμένος δ' αὐτὸν Κοκκήιος γράμματα· ὁ Ἀντώνιος, Νῦν μὲν, ἔφη, τί ἂν ἄλλοις γράφοιμεν ἢ ὅτι χθροὶ, εἰ μὴ κακὸς ἀγορεύοιμεν ἀλλήλοις; ἀντιγράψω ὁ τοῖς πέλας ἄλλα Κικίννα, καὶ εἰ βούλει, λάβε τὰ ἀντίγραφα· ὁ μὲν ἄνδρα ἐπιχλεύασεν· ὁ δὲ Κοκκήιος, ὡς εἶδε παρὰ Καίσαρος ἐγκλήματα ἐχθρὸν ἐς τὸν Λεύκιον καὶ τοὺς ἄλλους Ἀντωνίου φίλους τοιόνδε μεμφόμενος, Ὁ δὲ οὐκ βραχύτατόν με, φησὶν, ἀποκλείσας, καὶ τὰ ἐμὰ ἔσχε, καὶ τὰ Καλήνου στρατὸν ἀφῃρέθης, τοῖς φίλοις ἐστὶν εὔνους μᾶλλον, ἢ δὲ τοὺς φίλους ἐμοὶ ἀπεστέρηκεν ἔοικεν, ἀλλὰ τοὺς εὐεργέτας ἐχθροὺς ἐποίησεν. ὁ δὲ Κοκκήιος, ἀ μὴ ἐπαιμ-

ἐπεμέμφετο μᾶλλον, ἢ σφᾶς δὲ ἔπ
ἐξυτίσαν φύσιν ἐπηρθῆσθαι, ᾤχετο
πρὸς τὸν Καίσαρα· ὁ δὲ αὐτὸν ἰδὼν,
ὡς ἡσυχῇ ἐποιεῖτο ὅτι μὴ θᾶσσον
„ ἦλθε· Οὐκοῦν, ἔφη, τὸν σὸν ἀ-
„ δελφὸν, ἵν' ἐχθρὸς ἦς μοι, φυλά-
„ σσω; ὁ δὲ, πῶς ἔφη, τοὺς μὲν
„ ἐχθροὺς φίλους ἀποκαλεῖς τε,
„ καὶ τὸ στρατὸν ἀφαιρῇ τὸ ἐμόν;
„ καὶ ὁ Καῖσαρ, Οὐ γὰρ, ἔφη,
„ Καλλιῶ τελευτήσαντος ἐχρῶν ἐ-
„ πὶ μειρακίῳ τῷ Καλλιῶ παιδὶ
„ ἡνίας τοσαύτας ἀφορμὰς ἀπέν-
„ τες ἐπ Ἀντωνίῳ, ὧν τε Λεύκιος
„ ἀνειμένοις ἐμοὶ, τε Ἀσίνιος, τε
„ Ἀλωβαρδος χρησόμενοι ἐχρῶν-
„ το καθ' ἡμῶν· ἐπεὶ τε τὰ Πλάγ-
„ κου τίλη καὶ στρατὸν κατέλαβον,
„ ἵνα μὴ οἴχοιτο πρὸς Πομπήϊον·
„ οἱ γὰρ ἵππεις αὐτῶν διέπλευ-
„ σαν ἐς Σικελίαν· καὶ ὁ Κοκκήϊος,
Ἑτέρως, ἔφη, τάδε λογισά-
μενος, ὡς δὲ Ἀντώνιος ἐπισεύει,
ἕως ἂν ἀπεκλείσθη ὑπὸ Βρεντεσίου
καθάπερ πολέμιος· τε ὁ Καῖσαρ,
Οὐδὲν μὰ αὐτὸς ἔφη πρὸς τάδε
πρόφασιν, ἐδὲ γὰρ προμαθὼν
πρόσπλοιτε, οὐδ' ἀφικόμην μὴ
πολεμίων προσδοκήσας, Βρεντε-
σίους ὑπὸ τῶν ὑπολελειμ-
μένων αὐτοῖς ὑπὸ τῶν Ἀλωβάρ-
δων καθοδηγοῦς παρέχων αὐτο-
κελεύστους ἀποκλεῖσαι τὸν Ἀντώ-
νιον, συνθέμενον μὲν ἐχθρῷ κοινῷ
Πομπηΐῳ, ἐπιχειροῦντα ὑπὸ Ἀλω-
βάρδων φονίᾳ τε ἐμοῦ πιστοῦ,
ψήφῳ καὶ κρίσει καὶ πρόγραφῇ
κατεγνωσμένον, καὶ πολιορκή-
σοντα μὲν τὸ Βρεντέσιον μὴ Φι-
λίππους, πολιορκοῦντα ὑπὸ ἐπ
τὸν Ἰόνιον ἐν κύκλῳ, ἐμπρήσαν-
τα ὑπὸ τὰς ἐμὰς ναῦς, καὶ τῶν Γαλλίαν λεηλατήσαντα. ὁ δὲ, ἀντέθεσθαι

las audivit, nolens hominem iracundum irritare amplius, profectus est ad Cæsarem. Ille viso homine, miratus eum non rediisse citius, Num, inquit, ideo fratrem tuum servavi, ut ipse inimicus mihi fieres? Tum alter: Itáne amicos inimicos vocas, & exercitus eis aufers ac provincias? Ad hæc Cæsar: Non enim post obitum Caleni adolescentulo debuit relinqui tam opportunus exercitus absente Antonio, furente Lucio, Asinio, Ænobarbóque vicinis, libenter usuris eo contra nos. nam & Planci legiones occupavi properè, ne Pompeio se adjungeret. certè equites earum trajecerunt in Siciliam. Tum Coccеius, Aliter hæc ad Antonium delata sunt: non credidit tamen, priusquam pro hoste exclusus est Brundisio. Nihil, inquit Cæsar, de hac re mandavi: nec enim illum appulsurum præscire poteram, aut expectare venturum cum hostibus. Brundisini ipsi & relictum ibi propter Ænobarbi populationes præsidium centurionésque injussu suo excluserunt Antonium fœderatum communi hosti Pompeio, & adducentem Ænobarbum parricidam, publico judicio damnatum proscriptúmque, qui post Philippensem pugnam oppugnavit Brundisium, & adhuc circumquaque populatur Ionii maris littora: qui naves meas cremavit, & Italiam prædatus est. Tum alter, Permisistis invicem cum

Cocceii & Cæsaris colloquium.

707

Cæsaris excusationes & expostulationes.

quibus libet fœdera facere, nec Antonius cum quoquam homicida pacem fecit magis quam tu ipse, rationem tui patris habens: Ænobarbus non est è parricidis, damnatus ab infensis judicibus, ne conscius quidem illius consilii: quòd si ut Bruti amicum indignum venia ducimus, videndum est ne fermè omnibus infensi simus. Cum Pompeio fœdus ictum est, non ad te oppugnandum, sed ut si à te infestetur Antonius, belli socium habeat: sin minus, ut cum tibi conciliet, ipsum quoque alienum ab omni scelere. Tu verò etiam hic in culpa es: nisi enim bellum motum esset in Italia, isti nunquam ausi fuissent legationes ad Antonium mittere. Cæsar criminari pergens, ait Italiæ sibíque Manium & Fulviam Luciumque bellum intulisse: Pompeium verò nunquam antea, sed
708 tum primùm Antonii fiducia maritimas ejus rigiones ausum aggredi. Tum Cocceius, imò jussu, non solùm fiducia: nec enim dissimulabo, invasurum classibus etiam reliquam Italiam, nudatam navali præsidio, nisi vos pacem feceritis. Cæsar, qui non otiosè huic commento aures præbuerat: Attamen, inquit, non impunè feret Pompeius, repulsus à Thuriis ut commeruit. Tum Cocceius perspecta controversia, mentionem injecit mortis Fulviæ: utque non ferens iratum sibi Antonium, in mor-

,, μὴ ἴφη σωτηρήσασθαι ἀλλήλους,
,, ὡς ὃς ἂν ἐθέλῃ, καὶ ὅσῳ
,, τὸ ἀνδροφόνων Ἀντώνιος ἀπέ-
,, στερε, ὅσῳ ἐλάσσων ἡ αὐτὸς σὺ
,, τὸν σὸν πατέρα τιμῶν Ἀηνόβαρ-
,, βος· ὃ γὰρ οὐκ ἐστι τῶν ἀνδροφόνων,
,, ὅσῳ ψήφῳ αὐτῷ κατ' ὀργὴν
,, ἐπήκτην, ἀδὲ τὸ τῆς βουλῆς πα-
,, τὴρ μετέσχεν· εἰσὶ δὲ φίλοι βρά-
,, χυ μὴ συγγνώσεσθαι νομίζοιμεν, εἰ
,, ἂν φανοίμεθα ὀλίγου δεῖν ἅπαν-
,, τες ἐκπολεμοῦντες. Πομπήιος δὲ ἐ-
,, σπουδάσατο μὲν συμμαχεῖν ὁ Ἀ-
,, ντώνιος, πολεμούμενος δ' ὑπὸ
,, σοῦ, σοῦ λήψεσθαι συμμαχίαν,
,, ἐὰν σὺ σπονδὰς ποιῇ πρὸς
,, σὲ ἐπιεικεῖς· εἰρηκέναι γὰρ
,, τὸν σὸν τὴν αἰτίαν ἔχειν· εἰ γὰρ
,, οὐκ ἐπολεμήθη κατὰ τὴν Ἰτα-
,, λίαν, οὐδ' ἂν ὅποι ἀφικόμενοι
,, τοῦτο σοῦ τὸ Ἀντώνιον ἐδέ-
,, ροντο. Ἐ ὁ Καίσαρ ἔτι ἐπιφέρων,
,, Τί μὲν Γελλίαν, ἔφη, καὶ
,, σὺν αὐτῇ Μάνιον ἐ Φουλβίαν
,, καὶ Λούκιον ἐπολέμησεν ὁ δὲ
,, Πομπήιος ὁ σὸς στρατηγός, ἀλλὰ
,, νῦν Ἀντωνίῳ μᾶλλον ἐπιβήναι
,, τὴν παραλίαν καὶ ὁ Κοκκήιος,
,, Οὐκ Ἀντωνίῳ μᾶλλον, εἶπε,
,, ἀλλὰ σὺν Ἀντωνίου πυθόμε-
,, νός σε, ὅτι κατὰ τὴν
,, ἄλλην Γελλίαν ἐπιδραμεῖν πο-
,, λλῷ πολλῷ, ναυλοχοῦσι σὺν ἰσχυ-
,, σιν, εἰ μὴ διαλύσεσθε ὑμεῖς. ὁ
,, δὲ Καῖσαρ (ἐ γὰρ ἀμελὴς ἦν τοῦ κοσμήματος) ἐπιγνοὺς ὀ-
,, λίγον, εἶπεν, Ἀλλ' οὐ χαρτὸς
,, Πομπήιος κακῶς κακῶς καὶ τὸν
,, σὸν Θουρίων ἐξελαθείς. Ἐ ὁ Κοκ-
,, κήιος τὸ ἀμφίλογον πάλιν κατιδών,
,, ἐπῆγε τὴν Φουλβίας θάνατον, ἐ πρό-
,, πον αὐτῷ, ὅτι ὀργὴν Ἀν-

τωνίου

τωνίου δυσφοράναστί τε νοσήσαι, καὶ τὴν νόσον ἐπιτεῖψειν ὑπὸ τῆς δυσθυμίας, σὺν ἰδονῷ αὐτῷ ἀδιὲ νοσοῦσαν Ἀντωνίου, ὡς αἴτιον τῇ γυναικὶ θανάτου γιγνόμενον, οὐ πολὺν ἢ κἀκείνης γιγνομένης, Οὐδενὸς ὑμῖν ἐνδεῖν ἔτι ἔφη πρὸς ἀλλήλους, πλὴν ἀληθεύσειν δοκεῖν ὧν ὑπενοήσατε. ἅτε δὲ καθομιλῶν τὸν Καίσαρα ὁ Κοκκήϊος, ὀκνοῦντά τε τὸν ἡμέραν ἐξαιτεῖσθαι παρ' αὐτοῦ, καὶ ἐδέετο ἐπιστεῖλαί τι τῷ Ἀντωνίῳ γεγραφὼς ὑπὲρ αὐτοῦ πρεσβυτέρου. ὁ δὲ πολεμοῦντι μὲν ἔτι οὐκ ἔφη γράψειν· οὐδὲ γὰρ ὀκνεῖν· μεμφόμενος δ' αὐτὸς τῇ μητρὶ, ὅτι συγγενὴς οὖσα καὶ τετιμημένη σὺν πάντων ὑπ' αὐτοῦ, φύγοι τὸν Ἰταλίαν, καθάπερ ἡ τοῦ ξερξοῦ μήτηρ πάντων ὡς παρ' ἡμῖν. ὧδε μὲ καὶ ὁ Καῖσαρ ἐτίχνασε, καὶ ἐπίστευε τῇ Ἰουλίᾳ. ἐξιόντι δὲ τὸ στρατοπέδου τοῦ Κοκκηΐου πολλοὶ τῶν ταξιάρχων τῷ γνώμῃ ἐξέφερον ὅ στρατός· ὁ δὲ ἐκ ταῦτα καὶ τόδε αὐτοῦ τοῦ Ἀντωνίου μετέφερεν, ἵνα εἰδείη πολεμήσοντες ἢ σπουδεμβρον· σπουδοῦλοιεν οὖν Πομπηΐου μὴ ἐς Σικελίαν ἐξ ὧν ἐπορθεῖ μετακαλεῖν, Ἀλιωβάρβου δέ τι πέμπειν ἕως αἱ σπονδαὶ γένοιντο. περιμενούσης δὲ καὶ τῆς μητρὸς ἐς ζῶσα τὸ Ἀντώνιον (ἦλθε γὰρ ἐκ τῆς Ἰουλίου) ἠγωνίστο Ἀντώνιος, εἰ μὴ γένοιτο τὰ συμβάσεων, τὸν Πομπήϊον αὖθις ἐς συμμαχίαν καλοῖη· τῆς δὲ μητρὸς ἐκ ἀπελπιζούσης αὐτὸς ἔσεσθαι καὶ Κοκκηΐου ἰσχυριζομένου τε αὐτῶν καὶ ἐλπιζομένου τι καλὸν ἔσεσθαι, ὁ Ἀντώνιος ἀπεδίδου, ὅ τε Πομπήϊον ἀναχωρεῖν ἐκέλευεν ἐς Σικελίαν, ὡς ἐπιμελησόμενος τῶν

bum inciderit, eúmque auxerit perpetua mœstitia, quùm ne in ægritudine quidem Antonius dignatus sit ipsam invisere, sicque mulieri mortem acceleraverit. Qua sublata è medio, nihil aliud, inquit, nobis deest, quàm ut absque fuco proferatis suspiciones mutuas. Per hoc colloquium Cocceius delinito Cæsare, ea die hospitio exceptus est, rogavítque, ut junior grandiori scriberet aliquid. Negavit ille se hosti quicquam scripturum, quum ipse nihil literarum accipiat ab eo. De matre verò ejus questus est, quòd cognationis jure semper in præcipuo honore habita, fugisset Italiam, quasi non quidvis impetratura à se ut filio. Ita & Cæsar pari arte usus scripsit Juliæ. Discedenti autem è castris Cocceio multi centuriones aperuerunt mentem exercitus: qui ut cetera, ita eam quoque indicavit Antonio, ut sciret bellum imminere ab eis, ni redeat in gratiam. Consulebat igitur ut Pompeium ab alienis vastandis revocaret in Siciliam, Ænobarbum aliquò ablegaret, donec redintegrarentur fœdera. Huc accedentibus etiam precibus matris Juliæ, pudor morabatur Antonium, ne si tentata pax minus succederet, rursum recurrendum esset ad Pompeiana auxilia: sed matre spem faciente, quam Cocceius confirmabat quasi secretiorum conscius, cessit Antonius, revocavítque Pompeium in Siciliam, quasi curaturus ea de quibus inter ipsos convenerat:

709 rat: Ænobarbum misit cum potestate in Bithyniam. Id ubi cognovit exercitus Cæsaris, legatos elegit qui utrunque imperatorem adirent. Hi cohibitis eorum querelis, quippe non ad judicandum electi, sed ad pacem

Cocceius. Pollio. Mæcenas. sarciendam: adhibitóque Cocceio, ut communi amborum amico, & ex Antonianis Pollione, è Cæsarianis Mæcenate, decreverunt præteritarum offensarum oblivionem mutuam, & amicitiam in posterum. Quoniam autem Marcellus nuper obierat, maritus Octaviæ, sororis Cæsaris, postulaverunt pacis autores ut frater eam collocaret cum Antonio: móxque despónsa, dictum Feliciter, consequentibus faustis acclamationibus totius exercitus utrique bene precantis, quæ per totam diem totamque noctem continuatæ sunt.

Cæsar & Antonius in gratiam redeunt. Marcelli interitus. Octavia soror Cæsaris collocata Antonio.

Imperium Romanum denuo partiuntur inter se Cæsar & Antonius. Codropolis. Tum Cæsar & Antonius totum Romanum imperium inter se denuo partiti sunt, fecerúntque terminum utriusque ditionis Scodran, oppidum Illyricum, quod videbatur situm in intimo sinu Adriatico: ab hoc versus orientem ut omnes Antonius haberet tam insulas quàm provincias usque flumen Euphratem: versus occidentem verò Cæsar usque Oceanum. Africa Lepido relicta est, ita ut à Cæsare acceperat. Bellum contra Pompeium Cæsari obvenit, ne quid aliud interveniret. Parthicum verò Antonio, ad ulciscendam illatam Crasso injuriam. Ænobarbus in fœdus receptus est à Cæ-

συγκειμένων, ὁ Αἰνοβάρβου ἔπεμπεν ἐγκλῆτος Βιθυνίας. οἱ δ' ὁρατὴς ὁ Καισαρ⊙ αἰσθανόμενοι, πρίσβεις εἵλοντο τοὺς αὐτοὺς ἐς ἀμφοτέρους, οἳ τὰ μὲν ἐγκλήματα αὐτῶν ἐπίσχον, ὡς ἐ κρίσιν σφίσιν, ἀλλὰ διαλλαξομένοις μόνοις ἥκοιεν, σφίσι δ' αὐτοῖς συνελόμενοι, Κοκκήϊον μὲν ὡς κοινὸν ἀμφοῖν, ὃν ὃ τ' Ἀντωνίου Πολλίωνα, καὶ Μαικήνᾶν τὸν τ' Καισαρ⊙, ἐγνωσαν Καίσαρα καὶ Ἀντώνιον ὡς ἀλλήλοις ἀμνηστίαν εἶναι τ' γεγενῆσθαι, καὶ φιλίαν ἐς τὸ μέλλον. ταχὺς δὲ Μαρκέλλου τεθνεῶτ⊙, ὃς τὸν ἀδελφὸν Καισαρ⊙ ἦγεν Ὀκταουίαν, ἐδικαίωσαν οἱ διαλλακτῆρες τὸν Ὀκταουίᾶς Ἀντωνίῳ τῷ Καισαρὸς γαμηθῆναι· καὶ ὁ μὲν αὐτίκα ἐπιγνοὺς, καὶ ἡσπάζοντο ἀλλήλους, ἐ βοαὶ παρὰ τ' στρατοῦ καὶ εὐφημίαι ὡς ἑκατέρῳ αὐτῶν ἦσαν ἀπαυστοὶ ἐ ἐλῆς τε τ' ἡμέρας καὶ ὅλκ τὴν νύκτα πᾶσαν.

Ὁ δ' Καῖσαρ ἐ ὁ Ἀντώνι⊙ τὴν Ῥωμαίων αὐτὸς δρχὴν ἐφ' ἑαυτῶν ἐμερίσαντο ἅπασαν, ὅρα μ' ὧν σφίσι Σκοδρᾶν, πόλιν τ' Ἰλλυρίδος, ἐν μέσῳ τῷ Ἰονίῳ μυχῷ μάλιστα ἐκκοῦσαν εἶναι· ζώντης δ' ἐχει πᾶσαν· ἐν πάντα τὸν Ἀντωνίου ἰδίᾳ τε καὶ νήσους, ἐως ἐπὶ τ' ποταμὸν Εὐφρήτᾶν ἴσαν, τὰ δὲ ἐς δύσιν τὸν Καίσαρα μίχρι Ὠκεανοῦ· Λιβύης δὲ Λέπιδος ἄρχειν, ἣν αὐτὸ Καῖσαρ ἐδεδώκει· πόλεμον δ' Πομπηΐῳ μὲν Καίσαρα, εἰ μή τι συμβαίη· Παρθυαίοις δ' Ἀντωνίου ἀμυνόμενον τ' ἐς Κράσσον προσπαθοῦντι· Αἰνοβάρβου δ' εἶναι σφῶν

Καίσαρα συμβάσεις τὰς πρὸς Ἀντώνιον γενομένας· ἔρατὸν δὲ καὶ τὴν Ἰταλίας πᾶσιν ἀκωλύτως ἶσον ἐκάτερον. αὖθις μὴν ἦσαν αἱ τελευταῖαι Καίσαρά τε καὶ Ἀντωνίου γενόμεναι συμβάσεις· καὶ εὐθὺς ἐς τὰ ἐπείγοντα τὰς φίλους ἑκάτερος αὐτῶν ἀπεπέμπετο. Οὐεντίδιον μὲν ἐς τὴν Ἀσίαν Ἀντώνιος ἀπέστελλεν Παρθυαίους τε καὶ Λαβιῆνὸν τὸν Λαβίνου μετὰ τῶν Παρθυαίων ἐπὶ πρόφασιν τοῦ ἀκολουθεῖν τε καὶ τὰ μέχρι τῆς Ἰωνίας ἐπιδραμόντα. ἃ μὲν δὴ Λαβιῆνός τε καὶ Παρθυαῖοι δράσαντες ἔπαθον, ἡ Παρθυϊκὴ δηλώσει γραφή. Ἑλένην δὲ τὸν τῆς Καίσαρος σὺν ὁρμῇ κατασχόντα Σαρδοῦς, αὖθις ἐξέβαλε τῆς Σαρδοῦς Μηνόδωρος ὁ Πομπηΐου· καὶ τοῦδε μάλιστα χαλεπήνας ὁ Καῖσαρ, οὐκ ἐβούλετο τὰς πρὸς Ἀντώνιον, συμβήσεσθαι αὐτῷ Πομπήϊον. ἐς ὃ Ῥώμῃ πραχθέντες, ἐτέλουν τοὺς γάμους, καὶ ὁ Ἀντώνιος Μάνιον μὲν ἐκτείνει, ὡς ἐρεθίσαντά τε Φυλβίαν ἐπὶ λοιδορίᾳ Κλεοπάτρας, καὶ τοσοῦδε αἴτιον γενόμενον. Καίσαρα δὲ σπεύδοντα Σαλουϊδιηνὸν τὸν ἡγεμόνα τῷ Καίσαρι ἐκ τῶν Ῥοδανοῦ στρατοῦ, ἀποστῆσαι ἰδίᾳ βουλεύσαντα, καὶ οἱ πρὸς τοῦδε ἀποπέμψαι κρυπτὰ κελεύσαντα τὸ Βρεντέσιον. καὶ ὁ μὲν τοῦτο ἐξέπραττε, ὅ τε στρατὸς πάντων ἐπαινέσαντων, εὐφυὴς ὢν ἀνὴρ καὶ πρόχειρος ἐς εὐνοίαν. ὁ δὲ Καίσαρ αὐτίκα τὸν Σαλουϊδιηνὸν ἐκάλει καὶ ἀνυδρίᾳ, ὡς ἐπὶ δή τι μόνον χρήζων, καὶ εὐθὺς ἀποπέμψων αὖθις ἐς τὸν στρατὸν, καὶ ἐλθόντα ἐκτῆνε διελέγξας, καὶ τὸν ὑπ' αὐτοῦ στρατὸν ὡς ὑποπτεύων ὅτι ἔχοι ἐδίκαιωσε Ἀντωνίῳ.

Cæsare, iisdem quibus prius ab Antonio conditionibus. additum ad fœdus, ut liceat utrique imperatori habere in Italia novos delectus pari numero legionum. In has leges postremum fœdus inter Cæsarem & Antonium iectum est: móxque ad res urgentes obeundas uterque amicos dimisit, Ventidium in Asiam Antonius, ut reprimeret Parthos Labienúmque juniorem auxilio Parthorum per occasionem civilis motus infestantem Syriam usque Ioniam: quorum clades ultro citróque illatæ referuntur in rebus Parthicis. Helenum autem Cæsarianum ducem Sardinia potitum rursum ejecit inde Menodorus Pompeianus: quæ causa præcipua fuit cur Cæsar indignatus reconciliari Pompeio per Antonium noluerit. In Urbem deinde reversi celebrarunt nuptias: & Antonius interfecit Manium, quòd Fulviam exasperasset Cleopatræ criminationibus, & tantorum malorum causa fuisset. Salvidienum verò Narbonensis exercitus ducem apud Cæsarem detulit, voluisse ad se deficere, & super ea re misisse nuntium obsidenti Brundisium: hoc secretum ille protulit, non omnibus probantibus, ingenuus alioquin & facilis ad amicitiam. Cæsar continuò Salvidienum ad se properare jussit, quasi opus haberet ejus præsentia, remissurus mox ad exercitum: quem ubi venit, coargutum occidit: exercitum ejus ut suspectum dedit Antonio.

Ventidius in Asiam missus contra Parthos.

Labienus junior.

Helenus Cæsarianus dux.

Menodorus Pompeianus dux.

710

Manii interitus.

Salvidienus apud Cæsarem accusatus.

Ejus interitus.

Populus interim fame premebatur: quum nec ab oriente negotiatores quicquam subveherent metu Pompeii ac Siciliæ: nec ab occidente, propter Sardiniam Corsicamque occupatas ab eodem Pompeio: nec ex Africa, propter classes hostium vagantes in mari medio. Itaque in summa annonæ caritate causam ejus referentes in discordiam principum, convitiis eos incessebant, urgebántque ut pacem cum Pompeio facerent. Quúmque ne sic quidem Cæsarem possent flectere, Antonius censebat accelerandum bellum propter inopiam: & quia pecuniæ in ejus apparatum deerant, edictum de conferendis est propositum, ut domini in singula mancipiorum capita, quemadmodum Cassiano bello vicenos quinos sestertios contribuerant, tunc dimidium penderent, utque certa pars decideretur ex hæreditatibus. Id scriptum plebs furibunda detraxit, indignè ferens post exhaustum ærarium, spoliatas provincias, Italiam ipsam exactionibus & bonorum confiscationibus oppressam, non ad externa bella pro imperio, sed ad persequendos privatos inimicos augendámque domesticam potentiam, propter quam proscriptiones, cædes, fames denique populariter ferenda sit, nunc etiam eo se mulctari quod reliquum supereſt: vociferabantúrque per cœtus ac circulos, saxis impetentes eos qui se non aggregarent, minantes direpturos se domos eorum & incensuros, donec tota plebs exacerbata est.

Edictum de conferendis pecuniis.

Plebs furibunda scriptum detrahit.

711

Ῥωμαίους σὶ ὁ λιμὸς ἐπίεζεν, ὅτε τῶν ἐώων ἐμπόρων ἐπιπλεόντων διὰ Πομπηίου καὶ Σικελίας, ὅτι τὰ ἐς Σαρδὼ καὶ Κύρνον ἐχθρικὰ ὑπὸ τῶν Πομπηίου, ὅτ' ἐκ τῆς πρώτης Λιβύης διὰ τὰς αὐτὰς ἑκατέρωθεν ναυκρατησάντων· ἐπεπαύκτο δὲ πάντα, καὶ τῶνδε τῶν αἰτιῶν ἐς τὸν ἑαυτῶν τὰ ἡμέτερα ἀποφερόντες, ἐδιαστάζοντες αὖτοι, καὶ ἐς διαλύσεις ἔπεισον Πομπηίῳ ἐπιστέλλειν· ἐκ ἐδύνατο ἢ ὁ Καισαρ ἐδ' ὡς, ὁ Ἀντώνιος αὖτοῦ ἐξεπαίρων μὲ τὸν πόλεμον διὰ τὸν ἀπορίαν, χρημάτων σὶ ἐς αὐτὸν ἐκ ὄντων, ἐσεγράφη διάγραμμα εἰσφέρειν, ἐπὶ μὲν τοῖς ἡσσητοῖς τὰς κεκτημένους ὑπὲρ ἑκατὸν, τὸ ἥμισυ τῶν πέντε καὶ εἴκοσι δραχμῶν, ἀποτιμένων ἐς τὸν πόλεμον τὸν Κασσίου τε καὶ Βρούτου, ἐσφέρειν δὲ ἐ μοίρας τὰς ἐκ διαθήκης τε κληρουμένους. τοῦτο τὸ γράμμα σὺν ὁρμῇ μανιώδει κατεῖλεν ὁ δῆμος, ἀγοράκτων, εἰ τὰ κοινὰ πρείσσα κεκενωκότες, καὶ τὰ ἰδία συλήσοντες, ἐ τῶν Ἰταλικῶν αὐτῶν ἐσφορῶν ἐ τέλεσι ἐ δημόσια κεπιποαρήσοντες, ἐπὶ ἐς πόλεμος δὴ ἐς ἐπίκτητον ἄρχω, ἀλλ' ἐς ἰδίους ἐχθροὺς ὑπὲρ εἰκείας ὠφελείας, ὑπὲρ ἧς δὴ ἐ φυγαφὰς ἐ σφαγὰς καὶ λιμὸν ἐκ τῶνδε πεπόνων γεγένηνται, ἔτι καὶ τὰ λοιπὰ σφίδδεσιν αὐτές· σωπεπλεσμένοι τε ἰδίων καὶ τῶν ἀ σωπεπλεσμένων ἐπάλλον, καὶ ἠπείλουν διαρπάσειν κατῶν τὰς οἰκίας, καὶ κατασχήσειν, ἕως τὸ μὲ πλῆθος ἅπαν ἐρέθη.

ὁ δὲ Καῖσαρ ἐπὶ τοῖς φίλοις καὶ ὀλίγοις ὑπαπίστοις εἰς μέσους ἦλθεν, ἐντυχεῖν τε βουλόμενος καὶ τὸν μέμψιν ἐκλογισόμενος· οἱ δὲ αὐτὸν ἐνθὺς ὀφθέντα ἔβαλόν τε ἀφειδῶς πάνυ, καὶ ὑπομένοντα καὶ ἑαυτὸν ἐμπαρέχοντα καὶ πατρωσκόμενον ἠδέως· πυθόμενος δὲ ὁ Ἀντώνιος, ἐβοήθει καὶ παρῆλθε, οἱ δὲ, καὶ τοῦδε κρείσσονα τὸν ἱερὸν ὁδὸν, οὐκ ἔβαλλον μὲν ὡς ἑτοίμων εἰς τὰς Πομπηΐου Δηλούσης, ἀναχωρεῖν δὲ ἐκέλευον, καὶ ἐπόμενον, τότε ἔβαλλον· ὁ δὲ ὁπλίτας πολίους, οἳ ἦσαν ἔξω τοῦ τείχους, ἐκάλει. καὶ ἐπειδὴ οὐδὲν ὡς αὐτὸν, οἱ μὲν ὁπλῖται Δαιρεθέντες εἰς τὰ πλάγια τῆς ὁδοῦ καὶ τὰ ἀγόραια, ἐπεχείρουν ὑπὸ τῶν στενῶν, καὶ τὸν ἐντυχόντα ἀνήρουν· οἱ δὲ ἐκεῖ ἐνυμάρως οὐδὲ φυγεῖν ἐδύναντο, βιαζόμενοί τε ὑπὸ πλήθους, καὶ Δαδρομὼ ἐκεῖ ἴοντες, ἀλλὰ φόνου καὶ κτυπήματα, καὶ ἀπὸ τῶν οἰμωγὴ καὶ βοή· καὶ ὁ Ἀντώνιος μόλις τε παρῆλθε, καὶ ἐκ κινδύνου τὸν Καίσαρα σωφρόνως δὴ τότε μάλιστα ὄντα ἐξείλετο, καὶ ἐς τὴν οἰκίαν ἔσεσωσε. Δαφυγόντος δέ ποτε τοῦ πλήθους, τοὺς νεκροὺς, ἵνα μὴ ἐνοχλῇ θεωρούμενα, ἐς τὸν ποταμὸν ἀπέῤῥιπτεῖτο, καὶ ἕτερον πέμπτον ὁρμῶν ἀνὰ τὸ ῥεῦμα· καὶ ἔσθυόντων αὐτὰ τῶν σπαπτῶν, καὶ ὅσοι μετ' αὐτῶν κακουῤῥγοὶ τὰ ἐνήμενα μάλιστα ὡς οἰκεῖα ἔφερον. ἀλλὰ ἔλαθε μὲ ἐπαύετο σὺν φόβῳ τινὶ καὶ μισεῖ τῶν ἡγουμένων. ὁ δὲ λιμὸς ἤκμαζε, καὶ ὁ δῆμος ἔστε καὶ ἐπείνα.

Tum Cæsar cum amicis paucísque satellitibus, processit in medium, volens rationem ejus reddere: illi ut primùm conspectus est, saxa conjecerunt in eum, neque sustinentem præbentémque se ictibus reveriti. Quod ut audiit Antonius, succurrit properè: in eum per sacram viam descendentem nemo quicquam jecit, quòd esset paratus cum Pompeio pacem facere: tantùm jubebant ut secederet: quúmque nil moveretur, tum demum saxis eum appetebant. Ille armatos accivit intra mœnia: & quum ne sic quidem omitteretur, milites divisi ab utroque viæ foríque latere per angíportus irruebant sternentes obvios: qui ne fugam quidem expedire poterant constipati præ multitudine, nec valentes excurrere, sed cædes miscebantur vulneribus, & de tectis gemitus ac clamores audiebantur. Sic Antonius vix evasit, qui solus Cæsarem quoque manifesto periculo eripuit, domúmque reduxit. Turba verò tandem dispulsa, cadavera, ne triste spectaculum exhiberent, in fluvium projecta sunt: móxque alius luctus extitit, dum per profluentem feruntur, aut spoliantur à militibus, mixtísque eis maleficis, qui ut quodque optimè cultum animadvertebant, auferebant tanquam suum. Verùm hoc malum cessavit non sine terrore & invidia principum. Fames sæviebat populo.

Cæsar in summo periculo apud plebem, lapidibus petitus.

Antonius Cæsari succurrit.

Antonius saxis petitus.

Cædes in urbe.

Fames in urbe.

nihilominus gemente ac ferente

Anto-

Antonius Libonis familiares monuit, vocarent eum è Sicilia, ut affinitati gratularetur, effecturus etiam majus aliquid, & ipse securitatem illi præstitit: qui celeriter miserunt ad eum literas nec Pompeius hominem detinuit. In itinere Libo ad insulam Pithecusas appulit, quæ nunc est Ænaria: quod ubi populus didicit, rursus coibat: rogabátque cum lamentis Cæsarem, ut Liboni literas fidei mitteret, 712 venienti legato de pace: quod ille invitus fecit. Populus verò etiam Mutiam Pompeii matrem minis adegit ut legationem ad eum susciperet. Libo ubi sensit inimicos remissius agere, postulavit ipsorum ducum colloquium ut arbitratu suo rem componerent. Et postquam id quoque violentis precibus obtinuit populus, profecti sunt Bajas Cæsar & Antonius. Pompeio verò alii omnes uno consensu pacem suadebant: solus Menodorus scribebat è Sardinia, ut aut gereret bellum, aut cunctaretur amplius, dum fames pro ipsis faceret, ut pax, si ita videretur, æquioribus coiret conditionibus: simúlque suspectum reddebat Murcum pacis auctorem, quasi ipse sibi pararet potentiam. Ille qui jam antè Murcum propter dignitatem & integritatem gravatim ferebat, tunc verò omnino à se amovit, nec ulla in re consilio hujus usus est, donec ille offensus Siracusas secessit: quúmque videret sequi Pompeianos custodes, coram eis in

Libo. Pithecusæ.

Mutia, Pompeii, mater.

Menodorus.

Murcus.

Ὁ δὲ Ἀντώνιος ἐδίδασκε τὸν Λίβωνος οἰκείας Λίβωνι καλεῖν σφᾶς Σικελίας ἐπὶ σωτηρίᾳ ἔτι καὶ κτήσει, ἐργασόμενόν τι καὶ μεῖζον, τὸ δ' ἀσφαλὲς τῷ Λίβωνι ἀνδώκητο αὐτός· οἱ μὲν δὴ ταχέως ἀπέστειλαν, καὶ ὁ Πομπήιος τῷ Λίβωνι σωτήρια ἀφικόμενος· δεῖ ὁ Λίβων, ἐς ἣν ὡμίλησε ταῖς Πιθηκούσαις, ἡ νῦν εἰσιν Αἰναρία· καὶ μαθὼν ὁ δῆμος, αὐτὸς ἐθορύβειτο, καὶ παρεκάλει τὸν ἀλαφρὸν τὸν Καίσαρα πέμψαι Λίβωνι πίστιν, πρεσβεύειν ἐθέλοντι περὶ εἰρήνης· καὶ ὁ μὲν ἄκων ἔπεμπεν· ὁ δὲ δῆμος καὶ Μουκίαν τὴν μητέρα τοῦ Πομπηίου καταστρέφει ἀπειλοῦσιν ἐξέπεμπον ἐπαμβάλλων ἁλίσεις. Λίβων μὲν δὴ σπεύσας τὸ ἐχθρὸν εὐθὺ ὄντων, ἐξετάσας ἡμέρας αὐτὸς σωτηρίου, ὡς ἀλλήλοις εὐθύνοιντο ὅ, τι ἀδικοῖεν, διαπεμψάμενος καὶ ἐς τοῦτο τὸν δῆμον, ἐξῆσαν ἐς Βαΐας ὁ Καῖσαρ καὶ Ἀντώνιος. Πομπήιον δὲ οἱ μὲν ἄλλοι πάντες ὁμοίως ἔπειθον ἐς τὸν εἰρηνικόν, Μηνόδωρος δὲ ὁ ἀπὸ Σαρδοῦς ἐπέστελλε τὸν πόλεμον ἐγκρατῆ, καὶ βραδύνειν ἔτι, ὡς καὶ λιμὸς σφῶν τοῖς πολεμίοις τε, καὶ τὴν συμβάσιον εἰ καὶ δικαίᾳ κρείσσοσι ἐποιοῦντο. Μοῦρκον δὲ τότε μὲν ὑποβλέποντες ἐκολάκευον ὡς δι' αὐτὸν ἐλεύθερα ἐσόμενα· ὁ δὲ καὶ τινι τὴν Μοῦρκον ἀφ' ἧς τε ἀξιώματος καὶ γνώμης ἐγκρατὴς βαρυνόμενος, ἔτι μᾶλλον ἐπὶ τούτοις ἀπέβαλλε τὴν, καὶ δὴ καὶ ἐπὶ Μούρκῳ ἐφθόνουν, ἐπεὶ ὁ μὲν Μοῦρκος ἀχθόμενος, ἐς Συρακούσας ὑπεχώρει· καὶ τινας ἰδίᾳ φύλακας ἐπομένους ὁρᾷ Πομπήιος, φανερῶς αὐτὸν ὑπὸ τῆς φυλακῆς ἐ-

λείπειν

λοιδόρει· ὁ δ' χιλίαρχον τὸν λοχαγὸν αὐτοῦ Μούρκου ἀλαφθείρας, ἐπεμψεν ἀνελεῖν αὐτὸν, καὶ φάσκειν ὑπὸ θεραπόντων ἀνηρῆσθαι, ἵνα τε πίστιν τῆς ὑποκρίσεως τὴν θεράποντας ἑαυτοῦ· ἃ μὲν δὴ ἐλαθέντα δεύτερον ἐπὶ Βιθυνικῷ τοῦτ' μὲν ἐργασάμενον ὡδὶ ἄνδρα ἐν τοῖς πολέμοις λαμπρὸν, ἐν τῇ αἱρέσεως ἐγκρατῆ φίλον ἀπ' ἀρχῆς, ἐς αὐτὸν Πομπήϊον εὐεργετοῦντα τε οὐ μετρίως, καὶ ἐκόντα εἰς ἐλθόντα ἐς Σικελίαν· Μέρκῳ μὲν δὴ τοιοῦτον ἐγένετο. τῶν δ' ἄλλων τὸν Πομπήϊον ἐς τὰς ἀλαλύσεις ἐπειγόντων, ἐν τὸν Μινοσθένην ἀλακαλοῦντα ἐς φιλαρχίαν, ὡς οὐκ εὐνοίᾳ ἢ δυνάτου μᾶλλον, ἢ ὅπως αὐτὸς ἄρχοι στρατοῦ καὶ χώρας ἀνιστάμενον, οὐδὲν ὁ Πομπήϊος ἐς τὴν Αἴναριαν διέπλει ναυσὶ πολλαῖς δρίστοις ἐξήρους λαμπρᾶς ἐπιθέσθαι. ἐν Δικαιάρχειαν μὲν οὕτω σεμνῶς παρέπλευσε, ὡδὶ ἐπίτηδες, ἐφορώντων τῶν πολεμίων· ἅμα δὲ ἐν καταπαγέντων σταυρῶν ἐξ ὀλίγου διαστήματος ἐν τῇ θαλάσσῃ, συνδὲς τοῖς σταυροῖς ἐπετίθησαν, καὶ διὰ τῶνδε τῶν καταστρωμάτων, ὁ μὲν Καῖσαρ καὶ ὁ Ἀντώνιος παρῆλθον ἐς τὸ ὕδωρ τῇ γῇ πεπηλῶδες, ὁ δὲ Πομπήϊος καὶ ὁ Λίβων ἐς τὸ πλαγιώτερον, ὀλίγου ῥεύματος αὐτοῖς διείργοντος· μὴ κεκραγότες ἀλλήλων ἀκούειν· ἐπεὶ δ' ὁ μὲν Πομπήϊος ἐπὶ κοινωνίᾳ τῆς ἀρχῆς ἥκειν ὤετο αὐτῷ Λεπίδου, εἰ δ' ὡς καθοδὸν αὐτῷ δώσοντες μόνῳ, τότε μὲν ἐπ' ἀδείᾳ ἔργῳ διεκρίθησαν, ἀλλοπρόσαλοι δὲ συχναὶ τῶν φίλων ἦσαν ἐπὶ

Pompeium jecit convitia. Ille corrupto Murci tribuno & centurione, misit qui eum interficerent, & à servis propriis interfectum fingerent: is dolus quo magis fidem inveniret, servos in crucem egit. Nec tamen latuit alterum hoc ejus scelus, post sublatum Bithynicum, patratum in virum illustrem laude bellica, & factionis ejus amicum constantissimum jam inde ab initio, de ipsoque Pompeio in Hispania bene meritum, qui ultro in Siciliam venerat. Quo mortuo, & aliis Pompeium ad pacem hortantibus, Menodorumque criminantibus quasi gaudentem classis imperio, nec tam domino studentem, quàm sibi usurpantem provinciam cum exercitu, Pompeius obsecutus trajecit in Ænariam, cum multis selectis navibus, ipse invectus sexireme ornatissima: atque ita superbè Puteolos præternavigavit circa vesperam, hostibus inspectantibus. Primo autem mane defixis in mari palis intervallo modico, pontes instrati sunt desuper, in quorum alterum terræ contiguum Cæsar processit cum Antonio: Pompeius & Libo in alterum canali diremptum modico, ita ut non nisi clara voce loquentes exaudirentur invicem. Quoniam autem Pompeius putabat se venire ut in societatem imperandi admitteretur loco Lepidi, alteri reditum ei concedebant tantummodo, tunc re infecta dis-

Murci interitus.

713

Cæsar, Antonius & S. Pompeius in colloquium veniunt.

cessum est: cetera per amicos internuntios tractata, varias condi-tio-

Pompeii postulationes.

ditiones ferentes ultro citróque. Postulabat Pompeius ut proscriptis quos circa se habebat, conjurationis sociis, concederetur securum exilium, reliquis honoratus in patriam reditus, & bonorum restitutio. Urgente autem pacem tum fame tum populo, impetratum est ab adversariis ut quartam duntaxat eorum partem à novis possessoribus redimerent: scripserúntque de ea re proscriptis, rati contentos fore: qui acceperunt conditionem, timentes jam Pompeium propter scelus in Murcum perpetratum: aditóque viro pacem suadebant. Ille vestem diripuit, quasi ab his proditus, quorum hactenus propugnator fuerat, crebrò Menodorum nomine vocans ut imperatoriarum artium gnarum & solum constantem in benevolentia. Tandem instigantibus Murcia matre Juliáque uxore, rursum hi tres convenerunt in veterem quendam aggerem, mari cinctum undique, collocatis circa eum in statione navibus cum satellitio. Ubi his conditionibus transactum est, ut pace terra marique reddita negotiationes nusquam impedirentur, Pompeius ex omnibus Italiæ locis præsidia deduceret, nec amplius fugitivos reciperet, néve naves suas in littoribus Italiæ stare permitteret: imperaret Sardiniæ, Siciliæ, Corsicæque & ceteris quas tunc habebat insulis tot annis in quot Antonio Cæsaríque prorogatum fuerit imperium, mitteretque Romano po-

Menodorus à Pompeio inclamatus.

Conditiones inter Cæsarem, Antonium & Pompeium latæ.

ποικίλαις ἑκατέραν προκλήσιν· ἦ τε δὴ ὁ Πομπήϊος τοὺς προγεγραμμένους τε καὶ οἱ συνόντας, τοῖς μὲν ἀνδροφόνοις Γαΐου Καίσαρος φυγὴν ἀδειαν, τοῖς δὲ λοιποῖς κάθοδόν τε ἐπιμηκη, καὶ τὰς οὐσίας ἀναλαβεῖσθαι· ἐπεγγράψαι δὲ ἐς τὰς συμβάσεις ὑπό τε λιμοῦ καὶ ὑπὸ δήμου, ἐς τὸ τέταρτον μόλις ἀποδίδοσθαι, ὡς αὐτοῖς μισθωσόμενοι τοὺς ἔχοντας, καὶ τοῖς προγεγραμμένοις αὐτοῖς μὲν τῶν ἐπίστασθαι, ὑπιζάντες αὐτοὺς αὐτὸς ἀγαπᾶν· οἱ δὲ ἐθέλοντο πάντα, ἐπεὶ καὶ Πομπήϊον αὐτὸν ἐδεδίκεσαν ἤδη διὰ τὸ Μούρκου μῦσος, καὶ προσέτι τῇ Πομπηΐᾳ, σωφίζας παρακάλουν ὅτι καὶ τῷ ἐσθῆτα καταῤῥῆξαι ὁ Πομπήϊος, ὡς καὶ τῶνδε προδόντων αὐτὸν ὧν προμάχοιτο, καὶ ἅμα καὶ τὸ Μηνοδότου ὡς ἐμπόροις καὶ μόνον ἴσασιν ἀνεκάλει. Μουκία δὲ αὐτὸν τὸ μητρὸς καὶ Γουλίας τῆς γυναικὸς ἀναγούσῃ, αὖθις οἱ ἀπὸ σιωπῆλθον ἐς τὸ ἀμφίκλυστον δὴ καὶ δρύινον χῶμα, προεφρούρουν τὰ φυλακίδια ἑαυτῶν, καὶ σιωπῶντες ἐπὶ τοῖσδε· λελυσθω μὲν τὸ πόλεμος αὐτοῖς καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν, καὶ τὰς ἐμπορίας ἀκωλύτους εἶναι πανταχοῦ· Πομπήϊον δὲ τὰς φρουρὰς ἐξαγαγεῖν, ὅσαι κατὰ τὴν Ἰταλίαν εἰσὶ καὶ μηκέτι τοὺς ἀποδιδράσκοντας οἰκέτας ὑποδέχεσθαι, μηδ' ἐφορμεῖν ναυσὶ τῷ ἀκτῷ τῆ Ἰταλίας· ἄρχειν δὲ Σαρδοῦς καὶ Σικελίας, καὶ Κύπρου, καὶ ὅσων ἄλλων εἶχεν ἐς τότε νήσων, ἐς ὅσον ἄρχειν τὰ ἑτέρων Ἀντώνιός τε καὶ Καῖσαρ, πέμπειν τε Ῥωμαίοις τὸν σῖτον

πεπαγμένου αὐτοῖς φέρειν σῖτον· ἐπιλαβὼν δὲ καὶ Πελοποννησον ἐπὶ ζωὴν κατανύσει δ' ὀπίσω δ' ὅπου κρίνοι τῶν φίλων, καὶ τὸ μεγίστης ἱερωσύνης ἐς τὰς ἱερὰς ἐγγραφῆναι. καὶ τάδε μὲν εἶναι Πομπηίῳ κράδοδεν ἢ τοῖς ἐπ φεύγουσι τῶν ἐπιφανῶν, πλὴν εἰ τις ἐπὶ τῷ φόνῳ Γαΐου Καίσαρος ψήφῳ δικαίᾳ κατέγνωσται· καὶ τοῖς ἐλευσίνιος τοῖς μὲν ἄλλοις ὅσοι καὶ φόβον ἔφυγον, καὶ τὰ ὄντα αὐτοῖς σὺν βίᾳ ἀπολωλέ, τὸ σύμπλεῖ ἀποδοθῆναι χωρὶς ἐπίπλων, τοῖς δὲ στρατευσαμένοις μισθῶν τετάρτην· καὶ τῶν ἐστρατοῦμβρων τῷ Πομπηίῳ τοὺς μὲν οἰκέτας ἐλευθέρους εἶναι, τοῖς δὲ ὑιοθέτοις ὅτι παύσαιντο τῆς φυτείας τὰ αὐτὰ δεδῶναι γίνεσθαι τοῖς ἐστρατοῦμβροις Καίσαρί τε καὶ Ἀντωνίῳ. ἐς τοσόνδε συνέβησαν, καὶ τῶνδε συνεγράψαντο καὶ ἐσημήναντο, καὶ τοὺς ἱεροὺς πυρφόρους φυλάσσειν ἔπεμψαν ἐς Ῥώμην.

Ἐξιζον δ' ἀλλήλους αὐτίκα περὶ τῶν τάξεως ἀμιλλώμενοι, στρατοπεδεύσαντος μὲν ἐπὶ ἑξήκοντα Πομπηίου πεπαρασκευασμένης εἰς τὸ χάραξ, τοὺς δὲ ἑξῆς, Ἀντώνιός τε καὶ Καῖσαρ ἐκλογοποιησάμενοι καὶ οὐδὲ ἐπὶ τοῦ χώματος, ἐφάσαν μὲν ὡς ἅπαντες ἐπὶ ἄκτῆς ἐσιῶντο, τέχνῃ δ' ἐς ἀσφάλειαν ἀνύποπτον· ἐδὲ ἦν δ' ὡς ἔχοι ἀμεινόνως, ἀλλ' ἵν' τι νῆες αὐτοῖς παραμένωσι, καὶ οἱ φύλακες ἀσφαλεστέρως εἶεν· καὶ τὸ δεῖπνον αὐτὸ ἀφανῶς ἔχοντες ξυνεσκευασμένα ξυμβάλλεσθαι. λέγεται ὁ Μηνόδωρος, ἐσιόντων ἐν τῇ νηῒ τῶν ἀνδρῶν, πέμψαι Πομπηίῳ ἀποτρέψων αὐτὸν ἐπιθέσθαι τοῖς ἀνδράσι, καὶ τί πρὸς γὰρ τὸ ἐς τὸ πατρῷον καὶ τὸν ἀδελφὸν

pulo frumentum jamdudum debitum, quin & Peloponnesum ultra dictas insulas acciperet: absens consulatum per quemlibet amicorum gereret, & ascriberetur in pontificum collegium. His Pompeio concessis, reditus pateret nobilibus exulibus, exceptis conjuratis damnatis judicio publico, profugis bona erepta ad assem restituerentur, exceptis mobilibus, proscriptis verò quarta pars. utque iis qui sub Pompeio militarunt, servis quidem libertas esset præmium, ingenuis verò post peracta stipendia persolverentur eadem præmia quæ veteranis Cæsaris & Antonii. Hæ tum pacis leges fuere, quas conscriptas obsignatásque in Urbem miserunt adservandas Vestalibus. 714

Móxque alteri alteros invitarunt hospitio, quod sorti commissum est. prior sortitò Pompeius, sexireme ad aggerem appulsa excepit hospites: sequentibus diebus Antonius & Cæsar, fixis in eodem aggere tentoriis, hoc prætextu, ut omnibus epulum præberetur in littore, sed fortasse magis ut secura esset hilaritas: nec enim cura fuit remissior, sed & naves præstò erant in stationibus, satellites loco suo constiterant: convivæ quoque sub veste accincti erant pugionibus. Fertur Menodorus, dum in navi epulantur hospites, Pompeium per quendam admonuisse, ut adversarios dolo aggressus, ulisceretur patri fratrique

Cæsar & Antonius apud Pompeium in sexireme cœnant.

Menodori consilium Pompeio datum.

que illatam injuriam, & occasione arrepta paternum sibi assereret imperium: se enim curaturum ut nemo è navibus effugiat: illum verò respondisse ut conveniebat & præsenti necessitati & ipsius generi, Utinam Menodorus hoc absque me posset perficere: nam illi perjurium convenire, non Pompeio. In ea cœna Pompeii filia Libonis neptis, desponsa est Marcello nepoti Antonii, Cæsaris sororis filio. Sequenti die coss. designati sunt in quadriennium, ante omnes Antonius & Libo, ut tamen Antonio liceret alium pro se substituere: post illos Cæsar & Pompeius, tum Ænobarbus & Sosius, deinde rursum Cæsar & Antonius, tertiùm tunc futuri consules, &, ut sperabatur, populo reddituri administrationem reipublicæ.

Responsum Pompeii ad perfidum Menodori consilium.

Pompeii filia Marcello desponsa.

715

His transactis discesserunt, hic in Siciliam navibus, illi ad Urbem terrestri itinere. Ad ejus pacis nuntium, Urbs & universa Italia festis conclamationibus perstrepuit, sublato bello intestino & crebris delectibus, præsidiariorúmque licentia, mancipiorum transfugiis, agrorum vastationibus, & agriculturæ cessatione, & super omnia fame gravissima. Quapropter transeuntibus imperatoribus sacra vulgò faciebant ut servatoribus. Urbs quoque illustri pompa illorum adventum exceptura fuerat, ni maluissent noctu clàm ingredi, ne urbanis essent oneri. Soli publicæ hilaritatis expertes erant, qui agros

ἀμαρτίας, ἀναλαβεῖν δὲ τὸν Μηνόδωρον τὴν πατρῴαν δι' ἐξουσίας ἁρμῆς· ἐπιμελήσεσθαι γὰρ αὐτὸς οὐ παῖς ναυσὶν ὧν μηδένα ἀλφυγεῖν· ὁ δὲ ἀποκρίνασθαι ἥδιστα ἂν ἔφη, „ χρείας ἀξίως, εἴθε Μηνόδωρος ὢν „ ἐργάσειεν ταῦτα χωρὶς ἐμοῦ· „ Μηνοδώρῳ γὰρ ἁρμόζει ἐπιορκεῖν, „ ἐ Πομπηίῳ. ἤρμοσται δ' οὖν τῷ Πομπηίᾳ τὴν Πομπηίου θυγατέρα, Λίβωνι δ' ἔστιν θυγατριδῆ, Μαρκέλλῳ τῷ ἀδελφιδῷ τῆς Ἀντωνίας, ἀδελφιδῷ δὲ Καίσαρος· ἀπέφηναν δὲ ὑπατους εἰς πέντε ἔτη, Ἀντώνιον μὲν καὶ Λίβωνα πρώτους, ἀνταναιρεῖσθαι δ' ὁμοίως Ἀντωνίου ὃν ἂν βούλοιτο, ἐπὶ δ' ἐκείνοις Καίσαρά τε καὶ Πομπήιον, εἶτα Ἀηνόβαρβον καὶ Σόσιον, εἶτ' αὖθις Ἀντώνιον τε καὶ Καίσαρα, τρίτον δὴ τότε μέλλοντας ὑπατεύσειν, καὶ ἐλπιζομένους τότε ἀποδώσειν τῷ δήμῳ τὰ πολιτικά.

Τοσῷδε μὲν ἐπράχθη, καὶ διεκρίθησαν ἀλλήλων, ὁ μὲν εἰς Σικελίαν ἐπλει, Καῖσαρ δὲ καὶ Ἀντώνιος ὁδῷ ἐς Ῥώμην· συθέμενοι δὲ ἥ τε πόλις καὶ ἡ Ἰταλία, πανήγυριν αὐτὴν ἅπαντες ὡς ἐπὶ σωτῆρι, πολέμου τε ἀπαλλαγῆτε ἐπιχωρίου, καὶ ξενικῶν ἐπαγωγῶν, καὶ φυγῶν ὑφόρων, καὶ ἀγεμονίαι αὐτομολίας, καὶ λεηλασίας πόλεων, καὶ γεωργίας λῃστείας, ὑπὲρ ἅπαντα δὲ καὶ λιμοῦ πίεσαντος αὐτοὺς ἐς ἔσχατον· ὥστε προσδοκῆσαι αὐτοῖς, μὴ σωτῆρσιν, ἐγίγνοντο θυσίαι, καὶ τὸ ἄστυ ἐμέλπετο ὑποδεξάμενον ἀδελφοὺς, ἐς μὴ νυκτὸς ὀκλίσοντες τὸ φοβερὸν, ἔλαθον ἐς τὴν Ῥώμην ἐπελθόντες. μόνοι δ' ἠχθοντο, ὅσοι τὰ ἀγρῶν

τ̃ ἐλάσσοσι μέρεσι τῶν Πομπηίου χωρίων κεκληρωκότων, ἠνώχλουν σφίσι τοὺς γεωμόρους, ἀδιαλλάκτους ἐχθροὺς παρεσκευάσαν, & εἴ ποτε δύναιντο, ἐπιθήσεσθαι. οἱ δ' ἀμφὶ τ̃ Πομπήιον φυγάδες αὐτίκα χωρὶς ὀλίγων οἱ πλείους ἐν τῇ Δικαιαρχίᾳ τ̃ Πομπήιον ἀπαντήσαντες, κατέπλεον εἰς τὸ Ῥ'ώμην· καὶ ἐτέρα & πανήγυρις ὡσαύτως ἡδονῆ, καὶ βοαὶ ποικίλαι τοσοῦδε ὄχλου ἐπιφανοῦς ἐξ ἀέλπτου σωτηρίας.

Illustres viri reduces in patriam.

Ἐπὶ δὲ τούτοις ὁ μὲ Καῖσαρ εἰς τὸν Κελτικὸν ἐξώρμα περαιούμενον, ὁ δὲ Ἀντώνιος ἐπὶ τὸν πόλεμον τ̃ Παρθυαίων, καὶ αὐτὸς τ̃ βουλῆς ψηφισαμένης εἶναι κύρια ὅσα ἐπαξές τε & προξοιεν, αὖθις τραπέζους πανταχῆ κατεπέμπετο, καὶ τ' ἄλλα ὡς ἐπιτέλει πάντα διεκοσμεῖτο· δόξαν δέ τινα καὶ βασιλείας οὐ δεκαμηδεῖσαν, ἐπὶ φόρμις ἄρα πεπαμένοις, Πόντου μὲν Δαρείου τ̃ Φαρνάκου τοῦ Μιθριδάτου, Ἰδουμαίων δὲ καὶ Σαμαρέων, Ἡρῴδου, Ἀμύντου δὲ Πισιδῶν, & Πολέμωνα μέρεσι Κιλικίας, καὶ ἑτέρους ἐς ἕτερα ἔθνη· τὸν δὲ στρατὸν ὅσον ἔμελλεν αὐτὸς συγχωρήσειν & βουσπάσειν τε βουλόμενος & χειμάσειν, τοὺς μὲ αὐτῶν ἐπὶ Παρθυαίους ἔπεμπεν, Ἰλλυριοὺς ἔθνος, Ἐπιδάμνου πάροικον, & θυμῷ πάνυ χρωμένους Βρούτῳ, τοὺς δ' ἐπὶ Δαρδανίους, ἕτερον Ἰλλυριῶν γένος, αἰεὶ Μακεδονίαν ἐπιτρέχοντας, τοὺς δ' ἐν Ἠπείρῳ μέρεσι σκεδάσειν, ὡς ἂν ἐν κύκλῳ πάντες ἔχοι, μᾶλλον αὐτὸς ἐν Ἀθήναις χειμάσων. ἔπεμπε δὲ & Φούρνιον ἐς Λιβύην, τὰ ὑπὸ Σεξτίῳ τέλη πέντε ἄρχοντα ἀξ-

Antonius contra Parthos proficiscitur.

possidebant exulum, quibus ex fœdere impetratus erat reditus, quippe qui putabant paratos sibi vicinos infensissimos, & ad quamvis occasionem exerturos malevolentiam. Cererum profugi, qui hactenus Pompeium secuti fuerant, pleriquę omnes paucis exceptis apud Puteolos Pompeio salutato, ad Urbem navigarunt: unde nova plebi fuit lætitia, acclamationésque variæ, tot illustribus viris præter spem redditis patriæ.

Posthæc Cæsar in Galliam fecit expeditionem, turbatam nonnihil: Antonius ad bellum Parthicum profectus est: & S.C. approbatis actis ejus tam futuris quàm præteritis, rursum duces passim dimisit, & alia cuncta ut voluit disposuit. Reges quoque aliquot appellavit arbitratu suo, duntaxat qui certum tributum penderent. Ponti Darium, Pharnacis filium, Mithridatis nep. Idumæorum, Samaritarúmque Herodem, Amyntam Pisidarum, Polemonem partis Ciliciæ, aliósque aliarum gentium. Exercitum autem, qui alioquin circa ipsum hybernaturus fuerat, ut lucris simul exercitúsque assuefaceret, misit in Parthienos, gentem Illyricam, Epidamno vicinam, Bruti quondam studiosissimam: alium in Dardanos, hos quoque Illyrici generis, Macedoniam incursare solitos: alios in Epiro præstolari jussit, ut omnes circa se haberet, qui Athenis hyberna

fibi delegerat. Misit & Furnium in Africam, ut Sextii quatuor le- 716

giones contra Parthos duceret: nondum enim audierat Lepidum eas ademisse Sextio. His dispositis, hybernavit Athenis cum Octavia, sicut antè Alexandriæ cum Cleopatra, tantùm literas ab exercitibus venientes inspiciens, relicto imperatorio cultu, palliatus rursum & phæcasiatus, remotis à foribus salutatorum officiis, & procedens in publicum absque insigniis, comitatus duobus amicis & duobus famulis, ut professores aut recitatores audiret. Cœnam quoque Græco more cum Græcis sumebat ea hyeme, frequens in solennibus cum magna voluptate Octaviæ, cui admodum erat deditus, ut natura pronior ad amores mulierum. Exacta verò hyeme tanquam alius factus ad pristinum cultum rediit, personámque mutavit: rursúmque circa fores obversabantur lictores, duces & satellites, ad terrorem omnia composita. legationes quoque admittebantur ad id tempus dilatæ: jus reddebatur, naves deducebantur, & apparatu strepebant omnia.

Antonius Athenis hybernat, phæcasiatus, imperatorio cultu relicto.

In his dum Antonius occupatur, Cæsaris Pompeiíque turbata sunt fœdera, causis ut tum visum est aliis: sed quæ in publicum efferebantur, fuerunt hæ: Peloponnesum Antonius Pompeio cesserat, modò quæ Peloponnesii debebant aut solveret ei, aut soluturum se reciperet, aut tantisper expectaret dum ipsi debitores satisfacerent. Ille non accepit hac conditione provin-

Fœdera Cæsaris & Pompeii turbata.

ονπε ἐπὶ Παρθυαίους· ἐ γὰρ πω πύνθ' αὐτὸ Λέπιδον ἀφηρῆθαι Σικελίαν. τοῦτο μὲν δὴ Ἀθήνησιν, ἐχειμάζετο σὺν τῇ Ἀθηναίᾳ μετὰ τῆς Ὀκταουίας, καθὰ καὶ ὁ Ἀλεξανδρεὺς μετὰ τῆς Κλεοπάτρας, τὰ μὲν ἐκ τῶν στρατοπέδων ἐπιστολίμαια ἀφιέμενα μόνα, ἀφίλειαι δὲ ἰδιωτικῶν αὐτὸς ἐξ ἡμέρας ἐς ἡμέραν πεφυκὼς ἦν, καὶ ὑπόδημα Ἀττικὸν, καὶ θύραζε ἐρεμβόμενος, ἐξιὼν ἐπ' ὀλίγον ὁμοίως ἄνευ σημείων αὐτὸς τῶν δύο φίλων ἑ σὺν ἀκολούθοις δυοῖν διδασκάλων ἀμφοτέρων ἢ ἀκροάσεις ἑ τὸ δεῖπνον ὧν Ἑλληνικὸν, ἐκ' Ἑλλήνων ἢ χαμαιστικὰ, παιγνίοις πολλοῖς σὺν θυμηδίᾳ μετὰ Ὀκταουίας· πολὺς γὰρ ἦν ἐς τοῦτο ἐρῶν, πρὸς ὧν ἐς ἐρωτικὰ γυναῖκα. λήγοντος δὲ χειμῶνος, ὥσπερ ἐτέρα γενόμενος ἤπερ εἰώθει αὐτὸς, ἐ μετὰ τῆς εἰθισμένης ἢ ὄψις συνελάκτιζε, ἑ πολὺς ἦν ἀμφὶ τοὺς θύραζε αὐτῷ σημείοις τε καὶ ἠκροάσεσιν ἑ δημοσίοις, ἑ φόβου πάντα μεστὰ καὶ καταπλήξεως, στρατοπέδων τ' ἐσοδείαις, αἱ τότε ἠγείροντο, ἑ δίκας διεκρίνοντο, καὶ τῆς καθ' ἡμέραν πάσης σπουδῆς.

Καὶ Ἀντώνιος μὲν ἀμφὶ ταῦτα ἦν. Καῖσαρ δὲ καὶ Πομπήϊος διελύθησαν οἱ ξυνθῆκαι πρόσθεν, καὶ μὴ αἰτίας ὡς ὑπόπτου εἴη τοῦτο ἢ Καίσαρος ἐς τὸ φανερὸν ὑπὸ ἢ Καίσαρος ἐκφερόμενα, αἵδε ἦσαν. Πελοποννήσου Ἀντώνιος μὲν ἐδίδου Πομπηίῳ, κελεύων ὅσα ἐπ' ὠφελίᾳ κατὰ Πελοποννησίους εἴοπτο, ἢ αὐτὸν ἀναδιξάμενον ἀποδώσειν, πολεμοῦντα ἢ εἰρηνεύοντα τῶν περὶ αὐτῶν· ὁ ἢ οὐκ ἐδέχετο μὲν ἐπὶ τού-

δὲ τὸν χάρακα, ἠξίωμα· αὐτῷ σὺν τοῖς ὀφλημασι δεδόσθαι. καλεσπεινὸν ὃ ὡς ὁ Καῖσαρ ἔλεγεν, εἰ τε ἐπὶ τούτοις, εἴτε καὶ γνώμῃ ἄλλῃ, εἴτ' ὑπὸ ζήλου τῶν ἑτέρων μεγάλους στρατοὺς ἐχόντων, εἴτε Μηνοδώρᾳ διαβάλλοντες αὐτὸν ἀνοικείως μᾶλλον, ἢ βεβαίους ἀποδεῖξαι νομίζειν, ναῦς ἄλλας ἐπείσατο, καὶ ἐρέτας συνέλεγε, καὶ τῷ στρατῷ ποτὲ ἐδημηγόρησε, χρῆσιν παντὸς σωτῆρος παρασκευάζεσθαι. λῃστηρίου τι αὖθις ἀφανῆ τὴν θάλασσαν λωφῆσαι, καὶ μικρὸν ἢ οὐδὲν ἄκαρπον τὸ λιμῷ γενέσθαι τὴν Ῥωμαίοις· ὥστε ἰδίων σῶν ἀπολαυσίαν τῶν κακῶν, ἀλλ' ἐπίληψιν τετάρτου τυράννου καὶ ἀποδοὺς μηδένα. ὁ δὲ Καῖσαρ πάνυ λῃστηρίου συλλαβεῖν ἐσπάνιζεν, εἰ Πομπηίου σφᾶς ἔλεγεν ἐπιπέμψαι, καὶ πάνδ' αὐτὸ ὁ Καῖσαρ τῷ δήμῳ ἐπεσήφερε, καὶ ἐπίστευεν αὐτῷ Πομπήιος· ὁ δὲ ἐξελέγετο μὴ ὑπὸ τούτων, ἀντενεκάλει ὃ Πελοποννήσου χάριν. ὅσοι δ' ἐπιφανῶν ἦσαν ἔτι ἐν τῷ τοῦ Πομπηίου, ὁρῶντες αὐτὸν ἀεὶ πειθόμενον τοῖς ἀπελευθέροις, διέφθειρον ἕνιους τῶν ἀπελευθέρων, εἴτε ἀπὸ σφῶν αὐτῶν, εἴτε ἐς χάριν Καίσαρος· ἐξετέμνοντο ἐπὶ Μηνοδώρῳ Καίσαρος, ὡς ἐπ' ἄρχοντι τῶν ὅλων· οἱ δ' καὶ αὐτοὶ φθόνῳ τῷ Μηνοδώρου δυνάμεως ἐκίνησαν ἐπίσειον· καὶ Πομπήιος μὲν ἐς ἀλλοτρίωσιν ὑπώπτευε τὸν Μηνόδωρον. τῇ δ' αὐτῶν ἡμερῶν φιλάδελφος ὁ Καίσαρος ἀπελεύθερος τὸν Μηνόδωρον διέπλευσε σίτου χομιδῆς οὕνεκα, ὁ Μικυλίων ὁ πιστότατος Μηνοδώρῳ τοῦ Καίσαρος καὶ αὐτομολίας ὁ Μηνοδώρου φίλος.

ciam, ratus cum ea data sibi etiam debita. Id ægrè ferens (ut Cæsar ajebat) vel suapte perfidia, vel quòd invideret aliis magnos exercitus habentibus, vel quòd Menodoro crederet, non pacem hanc esse dicenti sed inducias, parabat alias naves aliudque remigium, exercitu quoque pro concione admonito, omnino esse opus apparatu alio: rursumque ex occultis piratarum receptaculis infestabat maria, ut parvum & propemodum nullum afferret urbanæ fami remedium. Quare passim jactabatur, non quæsitum malorum finem hac pace, sed assumptum quartum tyrannidis socium. Et Cæsar captos aliquot piratas torsit, qui fassi sunt se à Pompeio submissos: id Cæsar evulgavit populo, & ipsi Pompeio significavit per literas. Ille se prius excusato, de Peloponneso querebatur. Quotquot autem nobilium adhuc apud Pompeium hæserant, videntes eum semper libertorum parere consiliis, corruperunt aliquot ex eorum numero, sive ultro, sive in gratiam Cæsaris, ut Pompeium irritarent contra Menodorum, quasi imperantem ipsi domino. Id libenter illi fecerunt, quippe invidentes ei tantam potentiam. Sic alienato Pompeio à Menodoro, per eosdem dies Philadelphus Cæsaris libertus navigavit ad Menodorum frumentationis gratia, & Micylio Menodori fidissimus amicus ad Cæsarem, acturus de ejus transfugio: offerebat autem Sardi-

717

Nobilium invidia adversus Menodorum.

Philadelphus Cæsaris libertus.

Micylio.

Menodorus ad Cæsarem transfugit.

Sardiniam, Corsicam, tres legiones, & multos amicos. Eum favorem, sive opera Philadelphi, sive Pompeii calumniis paratum, Cæsar non statim quidem, accepit tamen, putans jam antea pacem violatam, evocavítque Antonium Athenis Brundisium ad certam diem, ut de hoc bello conferret cum eo consilia: simúlque naves longas è Ravenna, exercitum è Gallia ceterúmque apparatum properè accivit Brundisium & Puteolos, ab utroque latere invasurus Siciliam, si idem videretur Antonio. Qui venit quidem ad statutam diem cum paucis, sed non inventum Cæsarem non expectavit: sive quòd improbaret bellum susci pi contra fœdera: sive quòd videret magnum apparatum Cæsaris (semper enim ambos solicitos habuit regni cupiditas) sive prodigio quodam territus. Quidam enim excubitorum ejus tentorii repertus est à feris absumptus excepta sola facie, quasi in hoc relicta ut noscereturab sumptus: idque factum est absque ipsius clamore, nemine sentiente simul quiescentium: & Brundisini ajebant se vidisse lupum sub diluculum procurrentem è tabernaculis. scripsit tamen Cæsari, ne à pactis discedat: & minatus est vindicaturum se in servitutem Menodorum, ut fugitivum suum: nam Pompeio Magno servierat: bona verò Magni Antonius emerat, sub hasta jure belli vendita.

Prodigia & somnia Antonio oblata.

718

χιέτο ὁ ἐγχέλειν Σικελὸν καὶ Κίρνον, ἐ τρία τίλη στρατᾶ, καὶ φίλων πλῆθος ἕτερον. καὶ τόδε ἔργον εἶπε Φιλαδέλφε, εἶπε ἐς Μινοδώρου περὶ Πομπηΐε Μάγνε τοῦ Ἀντωνίου δραπέτου, ὁ Καῖσαρ σὺκ ἐυθὺς μὰν, ἐδέξατο δ' ὅμως, ἠγωνμένον ἔργῳ τὸν εἰρήνην λελυθαι. ἐ Ἀντώνιον ἐξ Ἀθηνῶν ἐς τὴ Βρεντέσιον ἐς ἡμέραν ἐντὸς πεμπόλε, συμβουλεύσομένον αὐτῷ περὶ τῦδε τ πολέμυ, ναῦς τε μακρὰς ἐκ Ῥαβέννης, καὶ στρατὸν ἐκ τῆ Κελτικῆς καὶ περιοικοῦντα ἔθνη ἐς τὸ Βρεντέσιον, καὶ ἐς Δικαιάρχειαν ἐξίεως ἀφεῖπεμπε, ὡς ἐκπλεύσοντα ἐπὶ πλοῦσόμενον τῇ Σικελίᾳ, τῷ Ἀντωνίῳ σπουδὴν. ὁ δὲ ἦλθε μὲ ἐς τὸν τετραμμένον ἡμέραις σὺ πολλαῖς, Καίσαρα ὃ ὐχ ὑρὼν, ἐ περιέμεινεν, εἴτε τῷ γνώμῃ τ πολέμυ μεμψάμενον ὡς παράσπονδον, εἴτε τῷ Καίσαρα παρασκευῷ ἰδὼν πολλῷ ἔτι (οὐ γὰρ ποτε αὐτὸς ἀνέπαυε φόβων ἡ τῆς μοναρχίας ἐπιθυμία) εἴτε τὶ σημεῖον ὀνειδισθέν. τῶν γὰρ περιεκομισμένων αὐτῷ τῇ σκιῇ, ἐδὲ ἥμισυ εὑρέθη τὸ εἰδώλου πεμφθέν. κἀκεῖνο δ' ἐ σπάνιον μόνε, κεφαλὴ ἐς ἐπίδειξιν διδασκομένου, εἴτε βοὸς, εἴτε πόδες τῶν σπουδαιοτέρων ἠθροίσθη. ἔλεγον οἱ Βρεντέσιοι ἐδὲ ἐν φαντάσμασι σκιώδεσιν ἐφάνη μὲν τῷ Καίσαρι κὴ νῦν τὸ συγκείμενον, καὶ ἐπείλει Μινόδωρον ἀπιέναι, ὡς ἑαυτὸν δραπέτην. γεγόνει γὰρ Πομπηΐε Μάγνε τότε δ' Ἀντωνίε ἀφειμένος ὁ Ἀντωνίου ἰώνης νόμῳ πεπρασμένον ἐς πόλεμον.

ὁ δὲ Καῖσαρ ἐπιμψεν ἐς Σαρδόνα καὶ Κύρνον τὰς παραληψομένους ἀπὸ Μηνοδώρου ἐκχειρίζειν, ἐκρατώνετο δὲ τὰ παράλια τῆς Ἰταλίας φρουρίοις πολλοῖς, μὴ αὖθις αὐτὰ ὁ Πομπήϊος ἐπιδράμοι· τριήρεις δὲ ἑτέρας ἐν Ῥώμῃ καὶ ἐν Ῥαβέννῃ ἐκποιήσασθαι γιγνομένας, ἐφράτορι πολιτῶν ἐκ τῆς Ἰλλυρίδος μεταπέμπεται, Μηνόδωρόν τε ἐλεύθερα, ἐλευθέραν εὐθὺς ἀπέφηνεν ἐξ ἀπελευθέρου, καὶ ὧν αὐτὸς ἦγαγε νεῶν ἐπίτροπον ἡγεῖται, ὑπεργραμμάτευε τῇ ναυαρχίᾳ Καλουϊσίου. ἔνθα μὲν δὴ κατεστράμμενος ὁ Καῖσαρ, καὶ παρασκευὴν ἐπὶ πλείοσι σιτομετροῖς, ἐκπορίζων, καὶ τὸν Ἀντώνιον ἀφελόμενα ἐμέμφετο· τῷ δ' οὔσαν ἤδη παρασκευὴν ἐκέλευε Κορνιφίκιον ἐκ Ῥαβέννης μεταγαγεῖν ἐς Τάραντα· Κορνιφίκιος μὲν δὴ χειμῶν περιπλέοντι ἐπιγίγνεται, καὶ μόνη τῶν νεῶν ἡ ναυαρχὶς ἡ γνωμόνη Καίσαρος διεφθάρη, καὶ ἔδοξε τοῦτ' ἐς τὰ μέλλοντα σημήνειν· ἐπιπολάζουσα γὰρ ναυτικὰς ἔπη, ὡς παραπανισθὼς ὁ πόλεμος οὐδὲ γίγνοιτο, τῷ ὑπονοίαν ὁ Καῖσαρ ἐκλιών, ἐπίστλε τῇ πόλει, καὶ τρατὸν αὐτὸς ἐδίδασκεν, ὅπως τὰς σπονδὰς ὁ Πομπήϊος λῃστεύων τῷ θαλάσσαν ἀναλύσῃ, ἐς τοῦτ' οἱ λῃσταὶ κατέπροισεν αὐτὸν, κατεῖπεν δὲ καὶ Μηνόδωρος τῷ ὅλῳ γνώμῳ, μάθοι δὲ καὶ Ἀντώνιος, ἐς ἃ δεῖ τοῦτο Πελοπόννησον ἀδικῆσαι, ὡς ἂν αὐτῷ τὰ ἐν χρῇ ἐπιμεμελήσθαι, ἐπέπλει τῇ Σικελίᾳ, αὐτὸς μὲν ἐν Τάραντι, Καλβίσιος δὲ Σαβῖνος καὶ Μηνόδωρος ἀπὸ Τυρρηνίας· ἔφθανε δὲ τὸ πλοῖον ἐς Ῥήγιον, καὶ μετ' αὐτοὺς ἐπεχώρουν ἅπαντες. ὁ δὲ Πομπήϊος τῆς μὲν

Cæsar in Sardiniam Corsicámque misit qui eas insulas à Menodoro acciperent: & oras Italiæ multis castellis munivit, ne rursum incursarentur à Pompeio: jussítque alias triremes Romæ Ravennæque fieri, & exercitum magnum accivit ex Illyrico: Menodorum quamprimum ad se venit è liberto fecit ingenuum, commissa ei classe quam adduxerat, ut legatus esset præfecto classis Calvisio. His ita constitutis in apparatu amplius occupabatur cunctabundus, & incusans Antonium quòd se non expectaverit: quæ verò jam parata habebat, Cornificium è Ravenna Tarentum jussit traducere. Hunc navigantem adorta tempestas, solam navem prætoriam fregit, paratam Cæsari, quod in omen versum est. Quúmque vulgò suspicarentur homines id bellum fore contra fœdera, Cæsar ut eam suspicionem eximeret, populum Romanum per literas, exercitum pro concione docuit: fœdus à Pompeio violatum, qui per piratas infestarit maria: quod & ipsorum piratarum & Menodori confessione compertum sit: nec ignorare id Antonium, ideóque Peloponnesum ei non dare. Deinde ut satis paratus visus est, navigavit in Siciliam, ipse à Tarento, Calvisius, Sabinus & Menodorus ab Etruria, exercitus quoque terrestri itinere petiit Rhegium, omnibus accelerantibus. Nec prius Pompeius sensit

Menodorus ut exceptus à Cæsare.

Omen.

transfugisse Menodorum, quàm adnavigante Cæsare. Utrinque autem imminente classe hostium, ipse Messanæ expectavit Cæsarem: Calvisio Menodóroque oppositi cum magna classe Menecratem libertorum infensissimum ipsi Menodoro, ex æmulatione mutua. Is in conspectum hostium in alto venit sub vesperam: illi receperunt se in sinum qui supra Cumas est, ibíque noctem eam quieverunt: Menecrates appulit Ænariam. Sub auroram verò Calvisiani oram sinus lunata classe legebant, ne perrumperetur ab hostibus. Menecrates rursum venit in conspectum, móxque classem concitavit: & quia non provehebantur in altum adversarii, quum aliud non posset, impetu facto naves eorum in terram propulit. Illi puppibus admotis littori proras simul objecerant, & inde repugnabant. Hostibus autem facile erat in altum se recipere, & inde redintegrare impetum, & mutare naves alias post alias: illis luctandum erat etiam cum scopulis in quos impegerant, præter quòd naves movere non poterant: videbantur enim contra navalem pugnam terrestri contendere, quum nec refugere possent nec persequi. Interea Menodorus & Menecrates, veniunt in conspectum mutuum relictóque cetero prælio, cum ira clamorétque se petunt invicem, apparebátque uter eorum vinceret, ejus classis fore victoriam, Naves magno impetu collisæ mulctave-

Menecrates Menodoro infensissimus.

719

Menodori & Menecratis inter ipsos prælium.

αὐτομολίας τοῦ Μηνοδώρου, ἐπιπλέοντος ἤδη Καίσαρος, ἠθέτει, ὡς εἰ τὸν ἑκατέρωθι ἐπίπλουν, αὐτὸς μὲν ὑπέμενεν σὺν Μισηνῷ τῷ Καίσαρος, Καλουισίῳ δὲ καὶ Μηνοδώρῳ τῷ ἐχθίστῳ τοῦ Μηνοδώρου μᾶλλον τῶν ἐξελευθέρων ἑαυτοῦ Μενεκράτει ὡρμήκεσαν ἀπαντᾶν ἐπὶ πλοῦ πολλοῦ· ὅθεν δὴ καὶ ὁ Μενεκράτης ἐπιφανεὶς τοῖς πολεμίοις ἐκ δείλης ἐπέρρωσε πλάγιος, καὶ οἱ μὲν ἐς τὸν κόλπον τὸν ὑπὲρ Κύμης ἐνυφίεσαν, καὶ τὴν νύκτα ἀνεπαύοντο, καὶ Μενεκράτης ἐς Αἰνάριαν παρέλαβε· καὶ οἱ μὲν ἐπεχόμενοι, οἱ μὲν τὸν κόλπον ὃν ἐπὶ τῇ γῇ αὐτῶν μηνοειδεῖ πέλᾳ παρέπλεον, ἵνα μὴ αὐτοὺς διεκπλεύσωσιν οἱ πολέμιοι· ὁ δὲ Μενεκράτης αὐτοῖς αὖθις ἐπιφανεὶς πρύμνῃ τε, καὶ ἐνθεν ἐπλήττιζεν ὑπὸ ῥώμης καὶ τάχους, ὥστε τὰς ἀναχθείσας ἐς τὸ πέλαγος οὐδεὶς μάχα ἔχων, ἐς τὴν γῆν ἐγκέλευστον ἐξέωθεν· οἱ δὲ ἐξέκλινόν τε ὁμοῦ καὶ τοῖς ἐμβόλοις ἀπεμάχοντο· καὶ ἐπὶ τοῖς μὲν ἐς τὸ πέλαγος ἀναχωρήσεις τε καὶ ἐφορμήσεις ὅτε βούλοιντο, καὶ σκάφας ἑτέρας ἀλλαγὴ ῥᾳδία μένειν, οἱ δὲ ἐκπεσεῖν ἐκ τε τοῦ πεζοῦ ἐφ' ἃς ἐπικέλσειαν, καὶ ὑπὸ τῆς ἀκινησίας τῶν νεῶν· πεζομαχεῖν γὰρ ὡς ναυμαχοῦντας ἐκέκτηντο, ὅτε σκάλλειεν ὅτι δύναιτο ἕκαστος. ἐν δὲ τούτῳ Μηνόδωρός τε καὶ Μενεκράτης καθορῶσιν ἀλλήλους, καὶ τὸ ἄλλον ποιον ἀφίστης, αὐτίκα μετ' ὀργῆς καὶ βοῆς ἀλλήλοις ἐπέπλεον, ἐν τῷδε τῶν νικᾶν καὶ τὸ κεφάλαιον τοῦ πολέμου πεφάρθαι, ἐν ᾧ τις αὐτῶν κρατήσῃ ἐμέλλεν· αἱ μὲν δὴ τῶν ἀλλήλαις ὑπὸ ῥώμης ἐνέπιπτον καὶ συν-

συνίσχυσαν, ἡ μὲν, τὸ ἔμβολον τῆς Μηνοδώρου νεὼς, ἡ δὲ τὸ πρῶρον τῆς Μενεκράτους· ἐπεὶ δὲ αὐτοῖς ἐκπεπωκόσι χεῖρες ἐπεβλήθησαν σιδηραῖ, τῆς μὲν νεὼς οὐδὲν ἐπὶ τὸ ἔργον ἦν συνεργικὰς ἐκατέρας, οἱ δὲ ἄνδρες ὥσπερ οὐ γῆ, πόνου καὶ δρεπῆς οὐδὲν ἀπέλιπον· ἀκμαιόν τι καὶ ἦν ἀθρόα, καὶ λίθοι καὶ τοξεύμασιν ἐπ' ἀλλήλους, καὶ ἐπὶ τῆς νεὼς καταῤῥάκτης ἐῤῥίπτουν εἰς τὸ ἐπιέναι δι' αὐτῶν, ὑψηλοτέρας δ' ὄσης τῆς Μηνοδώρου νεὼς, οἱ τε καταῤῥάκται τῆς τελαμῶσιν ἦσαν εὐεπιβατώτεροι, καὶ τὰ κελεύσματα ὡς ἀφ' ὑψηλοῦ βιαιότερα. τεθνεώτων δ' ἤδη πολλῶν καὶ τῶν ὑπολοίπων κατατετρωμένων, ὁ μὲν Μηνοδώρου ὀδελὸν τὸν βραχίονα ἐρωθῆ, καὶ ὁ ὀδελὸς ἐξῆει δι', ὁ δὲ Μενεκράτης τὸ μηρὸν ἀκοντίῳ πολυγλώχινι Ἱσπανικῷ ὁλοσιδήρῳ, καὶ οὐκ ἦν ἐξελεῖν αὐτὸ σὺν ἐπαίξει. ἀχρεῖον οὖν ὁ Μενεκράτης ἐς μάχην γενόμενον, ἐπῄρμενος ὡς τοὺς ἄλλους ἐποτρύνων, μιχθεὶς λαμπαδηφόρῃ τῆς νεὼς, ἐς τὸ βυθὸν ἑαυτὸν ἐρρίψε, καὶ τὴν μὲν ναῦν ὁ Μηνόδωρος ἀπεδύσατο, καὶ ἐς τὴν γῆν ἀπεπλάσατο, οὐδὲν ἐπὶ δηοῖ οὐσῇ ὀνήσιμον· καὶ τὸ μὲν λαιὸν τοῦ ναυμαχίου ἄκρου ἐπέρρηξε· τὸν δὲ δεξιὸν Καλουίσιος μὲν διαπλέων ἐς τὸ λαιὸν, ἀπετίμητο ὑπὸ τῆς Μενεκράτους νεὼν, καὶ ἀνεφλόγισας ἐς τὸ πέλαγος ἐδίωκε· Δημοχάρης δὲ ὁ τῆς Μενεκράτους συνεξελεύθερος τε καὶ ὑποστράτηγος τοῖς λοιποῖς τῶν Καλουίσιον συμπάσιν, τοὺς μὲν ἐς φυγὴν ἐτρέψατο, τοὺς δὲ ἐς πέτρας συνέῤῥαξε, καὶ τῶν ἀνδρῶν ἐξαλεμένων, ἐνεπίμπρα τὰ σκάφη, μιχθεὶς Καλουίσιος τῷ

runt se invicem, defracto rostro navis Menodori, detersíque remis Menecratis. Injectis deinde utrinque ferreis manibus, naves jam cessabant hærentes sibi: socii navales non aliter quàm in terra nihil sibi ad summam contentionem alacritatémque fecerunt reliquum: impetebant enim se sagittis, saxis, jaculis, pontésq; injiciebant per quos transcenderent. & quia Menodori navis extabat altius, & pontes ejus facilius permeabantur à viris audacibus, & tela inde missa incidebant vehementius ut è loco superiore. Jámque multis cæsis, fauciatis reliquis, Menodorus veruto per brachium trajectus est, quod mox extractum est è vulnere: at Menecrates in femur ictus est hamata Hispanica soliferrea, quæ non potuit eximi celeriter: itaque jam ad pugnam inutilis, sic quoque hortabatur alios, donec nave sua capta se in mare dedit præcipitem. Menodorus captivam navem religatam à sua pertraxit ad terram: nec amplius quicquam potuit efficere. Hæc in sinistro cornu gesta sunt. E dextro Calvisius ad sinistrum navigans, aliquot Menecratis naves interclusit à ceteris, eas fugientes in altum persecutus est. Democharès verò libertus & ipse Pompeii, tunc legatus Menecratis, reliquas Calvisianas aggressus, partim fugavit, partim in saxa compulsas fregit: exilientibúsque inde navalibus sociis, ipsas cremavit: quum Calvisius à persecutione re-

Menodori vulnus.

Menecratis vulnus & interitus.

720

Calvisius.

Democharès.

reuertens, & suas fugientes reduxit, & incendium inhibuit: superueniente nocte quisque ad suam pridianam stationem reuersus est. Hunc finem id prælium habuit, Pompeianis longè potioribus.

Democharis ægrè ferens mortem Menecratis ut cladem maximam (nam Pompeius in rebus maritimis Menecratis Menodoríque opera præcipua semper usus est) omissis omnibus rebus, ex acie Siciliam rectà petiit, ac si non Menecratis corpus & navem unam, sed integram classem amisisset. Calvisius quandiu Democharem contra se venturum putavit in eadem statione mansit, ad redintegrandam pugnam minimè idoneus: nam optima quæque navis perierat, ceteræ ad pugnam erant inutiles: postquam autem cognovit eum abisse in Siciliam, reparatis navibus oram legebat, ne sinus quidem trajiciens. Parte alia Cæsar à Tarento Rhegium cum bene magna classe exercitúque petiit, & Pompeium ad Messanam assecutus est, quadraginta tantùm comitatum navibus. Itaque amici hortabantur ut per occasionem Pompeianas paucas naves ipsúmque aggrederetur classe instructissima, priusquam ceteræ illius naves veniant: sed parêre consilio noluit, expectans Calvisium, negánsque consultum exponere se periculo, dum expectantur auxilia. Ubi verò Democharis Messanam attigit. Pompeius ipsum & Apollophanem

721

διώξεως ἐποιεῖτο, τοὺς τε φυγάδας τῶν ἰδίων ἐπανήγαγε, καὶ τοὺς ἐμπορικοὺς ἀπώλυσε, καὶ νυκτὸς ἐπιλαβούσης, νυλίσαντο πάντες ἐνθα ἓκαστοι τῆς τάξεως. ἡ μὲν δὴ ναυμαχία ἐς τόσον ἐπλάσθη, καὶ σφῶν αὐτῶν οὐ πολὺ τὸ πρόσθεν πολύ.

Δημοχάρης δ' βαρυθυμῶν ἐπὶ τῷ θανάτῳ Μενεκράτους, ὡς ἐπὶ τοιῷδε μεγίστῃ (δύο γὰρ οἱ σφῶν ἦσαν μάλιστα τῷ Πομπηίῳ θαλάσσης ἔρωτες), Μενεκράτης τε καὶ Μηνόδωρος) ἅπαντα μεθεὶς, οὐκ ἐρῶν ἐνθυς ἐς Σικελίαν ἔπλει, καθάπερ ὁ τὸ Μενεκράτους σῶμα, καὶ ναῦν μίαν, ἀλλὰ τὸν στόλον ὅλον ἀποβαλών. ὁ δὲ Καλουίσιος, ἐως μὲν ἐπιπλευσοίας τὸν Δημοχάρη ἐσπέρας, παρέμενεν ἐνθα περ ὥρμισο, ναυμαχεῖν δ' ἀνωμάλῳ· οὔ τε γὰρ κράτιστα τῶν αὐτῷ διολώλειτο, καὶ αἱ ἔτεραι ἐς ναυμαχίαν ἦσαν ἀχρεῖαι· ἐπεὶ δὲ ἐμάθε οἰχόμενος ἐς Σικελίαν, ἐπεσκόπει τοὺς ταύς καὶ παρέπλει τὴν γῆν τοὺς κόλπους ἐξελίσσων. ὁ δὲ Καῖσαρ ὁμοῦ Ταραντος ἐς τὸ Ῥήγιον ἐπιπλεύσει ναυσὶ πολλαῖς καὶ σφισιν πολλῷ, καὶ Πομπήιον ἐπὶ Μεσσήνης κατειλήφει, ναῦς ἔχοντα τεσσαράκοντα μόνας· ὥστε αὐτῷ παίνειν οἱ φίλοι, ὡς ἐν καιρῷ μάλιστα ἐπιθέοι τῷ Πομπηίῳ μὴ τοσούδε στόλῳ, ναῦς ἔχοντι ὀλίγας, μίχρι τὰ λοιπὰ σφέων ναυπηγῶν ἀπαρτίσαιτο. ὁ δὲ οὐκ ἐπείθετο, Καλουίσιον περιμένων, ἐς λόγων οὐκ ἐνδοῦναι ἑαυτὸν ἐς ψυχινδύνους, ἐνθα συμμαχίαν ἄλλως προσδοκῶν. ὡς δὲ Δημοχάρης ἐς Μεσσήνην κατέπλωσεν, ὁ μὲν Πομπήιος αὐτὸν τε Δημοχάρη, καὶ Ἀπολλοφάνη

νῶν καὶ τόνδε ἀπολύθεργον ἑαυτῷ, ναυάρχους ἀπέφηνεν ἀντὶ Μίνωος καὶ Μενεκράτους· ὁ δὲ Καῖσαρ ὡς ἐπυνθάνετο τὰ συμβεβηκότα ἀμφὶ τὴν Κύμην πυθόμενος, ἐξέπλει τὸν πορθμὸν ὑπαντήσων τῷ Καλουϊσίῳ, ἀνύσαντι δὲ αὐτῷ τὸ πόρω τὸ πλεῖστον, καὶ Στυλίδα ἤδη παραπλέοντι, καὶ ἐς τὸ Σκύλλαιον ἐπικάμπτοντι, ἐκφανὴς ὢν ὁ Μεσσάλης ὁ Πομπηΐου, ἐφήπτετο τῶν ὑστάτων, καὶ πρὸς ἀσθένειαν ἐδίωκε, καὶ πάντας ἐνέβαλλε, καὶ ἐς μάχην παρεκαλεῖτο· οἱ δὲ καιρὸν ἐνοχλούμενοι, ἐς μὲ ναυαρχίαν οὐκ ἐπέστρεφον, Καίσαρος οὐκ ἐῶντος, εἴτε δείσαντος ὑπὸ τινὰ ναυμαχεῖν, εἴτε ἐπιμένοντος ἐς ἀπ' ὄρχης διεγνώκει μὴ ναυμαχεῖν δίχα τοῦ Καλουϊσίου γνώμη δὲ αὐτὸς πυρὰ τε τὴν γῆν ὑπεχώρησε κἀπαυσε, καὶ ἐπ' ἀγκυρῶν ἐπαλεύειν, καὶ κύκλῳ ἀπεμάχετο τοὺς ἐπιόντας. Δημοχάρους δὲ ἐπισπωμένου δύο ναῦς ἐφ' ἑκάστην, ἐθορυβοῦντο ἤδη ὡς τε ταῖς πέτραις δρασσόμεναι καὶ ὡς ἀλλήλαις, ἁλισθεῖσαί τε ἐναπιμπλάμεναι, καὶ διαφθειρόμενοι μὲν ὀργίας, καὶ αἰδῶ, ὥσπερ αἰεὶ Κυμαῖοι, ὁρμώμενοί τε καὶ ἐμβαλλόμενοι ὡς ἐχθρῶν ἐπιπλέοντων καὶ ἀναχωρούντων ἐμέλλον ἐπὶ ἀσφαλὲς πω κακὸν γ' ἀπαλλάξειν. ὁ μὲν δὴ Καῖσαρ ἐξήλατο τῶν νεῶν ἐπὶ τὰς πέτρας, καὶ τοὺς ὑπίοντας ἐκ τῆς ἁλκυόνης ἀνελάμβανε, καὶ ἐς τὸ ὄρος ἄνω περιέπεμπε. Κορνιφίκιος δὲ καὶ ὅσοι ἄλλοι στρατηγοὶ ἦσαν αὐτῷ, παρακελευσάμενοι ἀλλήλοις, ἄνευ ἀσφαγμάτων ἀπέβησαν τὰ ἀγκύρια, καὶ ἀνήχθησαν ἐπὶ τοὺς πολεμίους, ὡς δέον τι δρῶντας coralibus in altum contra hostes pariter suum libertum classi præfecit loco Menecratis & Menodori. Cæsar verò nuntiato detrimento quod ad Cumas acceperat, enavigabat fretum, occursurus Calvisio. Jámque superata ejus majore parte, in præter navigantem quam vocant Stylida, & flectentem cursum versus Scyllam scopulum, Pompeius à Messana fecit impetum, aggressúsque postremas, etiam præcedentes persecutus est, omnibúsque impetitis provocabat ad prælium. Illæ quamvis infestatæ ad prætoriam non sunt reversæ, non permittente Cæsare: sive quòd non auderet pugnare in angustiis: sive quod maneret in proposito non pugnandi absente Calvisio. Jussit autem ut omnes se ad littus reciperent, & in salo starent in ancoris, arceréntque à prora siquis invaderet. Democharе verò invehente binis navibus in singulas, perturbatæ jam & in saxa impingebant, & inter se collidebantur, replebantúrque mari, & peribant per ignaviam: hæ quoque ut in Cumano prælio, immotæ ipsæ, infestatæ crebro impetu hostilium incursantium atque recursantium: nec enim adversari fortuna desierat. Cæsar certè in saxa è navi desiliit, & enatantes excipiebat, recipientésque se in montem deducebat. Ceterùm Cornificius & quotquot alii duces aderant cohortati se mutuò, injussu imperatoris abruptis anchoris in altum contra hostes evecti sunt, rati satius esse pugnan-

gnando vinci, quàm ſtando ſuſtinere impetus inſultantium: primuſque Cornificius periculoſa audacia prætoriam Democharis concuſſam cepit: Demochares in aliam exiliit. In hac conflictatione multis pereuntibus, conſpecti ſunt per mare adventantes Calviſius & Menodorus, non à Cæſarianis, vel in terram ejectis vel in mari certantibus, ſed à ſolis Pompeianis, qui à terra longius aberant móxque retroceſſerunt: jam enim appetebant tenebræ, nec audebant feſſi cum recentibus congredi qui caſus peroportunè reliquis periclitantibus accidit. Noctu verò plerique deſertis navibus in montes confugerunt, accenſiſque multis ignibus ſigna dabant permanentibus in mari: ſicque pernoctabant ſine cibo, ſine cura corporis, egeni rerum omnium: quos Cæſar pariter affectus circumcurſando hortabatur ut uſque mane durarent. Ac ne tum quidem cognitum eſt adventare Calviſium: nec à navibus quicquam erat præſidii, occupatis circa naufragia: ſed alio quodam bono eventu decimatertia legio propinquabat per montes: quæ audita clade per aſpreta contendens ad ignes, reperit imperatorem ſuum & eos qui cum illo refugerant, feſſos & victus indigos, diviſiſque operis alii curabant alios. ipſum imperatorem centuriones induxerunt in extemporaneum tabernaculum, deſtitutum ab omnibus ſa-

722

Cæſar in magnis anguſtiis.

πασθεῖν μᾶλλον, ἢ ἑστῶτας ἀμύνεσθαι τοῖς ἐπιχειροῦσι. καθεκαίετο τολμήσαντος τοῦ πραιτωρίου. ἔφθασε δὲ ὁ Κορνιφίκιος τῶν ναυαρχίδων. ἦσαν δὲ Δημοχάρους κατάσκοποι. ἐκ δὲ Δημοχάρους μὲν εἰς ἑτέρας ἐξήλατο· πίστει δὲ οὐδὲ ἐς πόνου ἐς φθόγγου, ἐπιφαίνονται οὐκ πόρρω καθεστηκότες ἤδη Καλουίσιος τε καὶ Μηνόδωρος, καὶ αὐτοὶ οὐ μὲν ἐς Καίσαρος ὄχ ὁμοῖοι, ὅτε λαὶ γῆς ὅτε ἐν θαλάσσης πολεμούσης· οἱ δ' ὅσοι ἐς Πομπήιον κατῆσαν, ἐκ ἰδόντες ἀπεχώρησαν· σκοτοδινιᾷ γὰρ ἤδη, καὶ κεκμηκότες οὐκ ἐθέλουσιν συμπλέκεσθαι· τοῦτο μὲν δὴ συγκύραμα τοῖς ὑστεροῦσι κακῶν ἐς ἐπιγίγνεται· τυχὸν δὲ ἐπιλαβόντες, οἱ μὲν ἐκ τῶν ἐπισύροντες, ἐς τὰ ὄρη σωφρονοῦσι, καὶ πυρὰ πολλὰ ἔκαιον, συμβολὰ τοῖς ἐν οὔσιν ἐν τῇ θαλάσσῃ, ἐ διενυκτέρουν ὅπως ἄσιτοι ἐ ἀπεκοίμητοι καὶ πάντων ἐνδεεῖς· καὶ αὐτὸς ὁ Καίσαρ ὁμοίως ἔχων, παρεκάλει θαρσεῖν ἐς τὸν ἐν κακοπραγίαις· πολεμοπαρεμυθεῖτο δὲ καὶ αὐτὰ θεὸς ταῦτα Καλουισίῳ μὴ ἐθέλησις ἐπιγενέσθαι θαρσαλέως, ὑδὲ λαὶ τῶν τι χρηστὸν ἐγίγνετο ἀμελουμένῳ ὑπὲρ τὰ ναυάγια· ὑπὸ δ' ἑτέρᾳ δυσμορίᾳ ἀγαθεῖ τὸ τεσσαρεσκαιδεκάτον τέλος ἐπλησίαζε λιμῷ τ' ὁρῶν, καὶ θεῖ ἐ κακῷ πυθομένοις, τὰς κρημνοὺς πᾶ πυρὶ τ' οὐδὲ πεκμαιομένοις ἐλίσσεσθαι, ἐ καθιδόντας τ' αὐτοκράτορα σφῶν ἐ τὰς συμφυγόντας, ὑδὲ ἔχοντας κεφαλὴν καὶ τροφῶν ἀπορίας, ἐπιμεριστὰς ἄλλους ἄλλοι ἀμελοῦντας· οἱ δ' ταξίαρχοι τ' αὐτοκράτορα ἐς αὐτοσχέδιον σκηνὴν ἐσαγαγόντες, ὑδέ-

τι

τὸς τ̃ οἰκετῶν αὐτῷ θεραπόντων πυρφόρους, ὡς ὐ νυκτὶ τὸ ποσῶδες παρέχῳ διεῤῥιμμένον. ὡς ἐπίμψας δ' ἐυθὺς παντα χῆ τὰς ἐξαγγελέντας ὅτι σώζοιτο, πωθάνεται Καλουΐσιον σὺν ταῖς ὡς πόλοις καὶ πλοίοις, καὶ ὡς ἐπὶ δυο χρηστοῖς καὶ ἀδεκήτοις ἀνεπυνθ. ἅμα δ' ἡμέρᾳ τῶν θαλάσσαν ἐφορῶν, ἐθεᾶτο ναῦς ἐμπεπρησμένας τε ἐ ἡμιφλέκτους ἔτι καὶ ἡμικαύστους, ἄλλας τε λελυμένας, ἰσίων τε ὁμοῦ ἐ πηδαλίων ἐ σκευῶν ἐμπλέων τὸ πέλαγ◎, ἐ τ̃ ἐπ ταζομένων τὰ παλαὰ πεπονηκὸς ναυπηγεῖον. οὐδ τ̃ Καλουΐσιον ὅλον, ἐπεσκόαζε τὰ ἐπείγοντα τ̃ ἀκρῶν πλαγιάσεις, ἠρεμοιῶντων ἐ τ̃ πολεμίων, εἴτε διὰ Καλουΐσιον, εἴτε αὐθις ἀναζομένους ἐπιθήσ διεγνακοτων· ὧδε ἦ ἐχόντων ἑκατέρων ὁι μέσης ἡμέρας ἰσ◎ ἐμπίπτων ἤχρε κύμα βίαιον σὺν ῥοώδει καὶ στενῷ χωρίῳ.

Πομπῆ◎ μὲν οὖν ὁ Μεσσάνη λιμένων ἔνδον ἦν· αἱ δ' ἐ Καίσαρος ναῦς αὖθις ἐπὶ τραχεῖαν ἀκτὴν ἐ δύσορμον ἀφορισθεῖσα, ταῖς τε πέτραις ἐ ἀλλήλαις ἐπιφέροντο, ἐδὲ τ̃ πληρωμάτων σφίσιν ὥστε διακρατεῖν σπελῶν ὄντων. Μηνόδωρος μὲν δ' ἔχόμενον τὸ δεινὸν ἐπίσας πλεισάσῃ, ἐς τὸ πελαγιώτερον ἀνήχθη, καὶ ἐπ' ἀγκυρῶν διεσταλόζει, ἀσθενέστερον ἦ ἔχων τὸ κῦμα διὰ τ̃ βυθοῦ, εἰρεσίᾳ ὁμως ἐ ὡς τοῦ ἐνίσατο κρατερᾷ μὴ περιφέρεσθαι· ἐ πως αὐτὸν ἐμιμοῦντο ἐπεροι. τὸ ἦ λοιπὸν πλῆθ◎ οἰόμενοι πνεῦμα σύδόσειν ὡς εἰώθει, τὰς ναῦς ἐκατέρωθεν ἀγκύραις ἐκ τε τοῦ πελάγους ἐ ἀπ̃ τ̃ miliaribus, nocturno tumultu dispersis. Quumque mox circumquaque mississet qui nuntiatiarent se incolumem, audivit Calvisium cum præcursoriis navibus appellere: & sic ex insperato refectus duobus lætis nuntiis, quieti se dedit. Prima verò luce mare inspiciens, spectabat incensas naves ambustas & semicrematas, rursum alias fluitantes inter fragmenta navium & instrumenta nautica, tum ex his quæ supererant quassatas plerasque. Admota igitur classe Calvisii, curabat necessaria subductis farciendis navibus, quum otium esset ab hostibus, sive propter Calvisium, sive quòd in alto mallent ipsum aggredi. In hoc rerum statu Auster exortus meridie magnos fluctus movit in freto angusto & suapte natura consito.

Sed Pompeius in Messanensi portu erat: Cæsarianæ verò naves rursum circa littus asperum & importuosum confligebantur cum saxis & inter se, carentes etiam supplemento nautico, ideóque regi difficiles. Menodorus igitur veritus ne malum in horas cresceret, longius recessit à littore, jactis in salo ancoris: & quia fluctus in profundo erat lenior, remorum quoque vi contendebat ne transversus ad terras ageretur, imitantibus eum quibusdam aliis: reliqua multitudo, rati ventum citò remissurum, ut solet verno tempore, utrinque naves infrenaverunt 723

runt ancoris, tam ab alto quàm à littore, contis protrudentes ne colliderentur. Sed vento sæviente amplius, conturbata sunt omnia: abruptisque ancoris naves collidebantur, & in terram aliæ post alias excutiebantur: clamoréque varii miscebantur, paventium, ejulantium, frustra surdos cohortantium: nemo enim exaudiri præ tanto strepitu poterat, nihil inter gubernatorem & vulgarem nautam intererat, non artes, non mandata proderant: sed par omnium erat interitus, & in ipsis navibus, & quoties quis excideret, elisorum inter fluctus & navigia: fluitabant enim toto eo mari naufragia navium ac virorum, partim vivorum partim extinctorum: è quibus si quis ad terram enatasset hi quoque ad saxa allidebantur, à fluctibus. Ut verò æstus etiam accessit familiaris huic freto, insuetos novus terror occupavit, navigiis tum maximè hac illac raptatis & inter sese arietantibus, quum ventus sub noctem crebresceret, ut ne in luce quidem perirent sed in tenebris: audiebantúrque per totam noctem ejulatus & clamores suos nomine vocantium, discurrentiúmque per terram & in mare inclamantium, & complorantium ut defunctos quando non exaudirentur: rursum aliorum extra fluctus caput attollentium, & succurri sibi rogantium. Sed erant utrisque omnia difficilia: nec solùm mare periculosum erat intrantibus, & his qui adhuc

γῆς διικνέεσθαι, ἢ κοντοῖς ἐξωθοῦσι ἀπ' ἀλλήλων τραχυτέρου ἢ τοῦ πνεύματος ἐφοβέοντο, συνεκύκλου πάντα, ἢ συνετρέποντο αἱ νῆες τὰς ἀγκύρας ἀποῤῥηγνύουσαι, ἐς τὴν γῆν ἐπ' ἀλλήλαις παρασείμεναι, βοή τε ἦν παμμιγὴς ἀνθρώπων ὁμοῦ ἢ οἰμωζόντων, ἐπικελευόντων ἐς ἄνεσιν ἀλλήλοις· οὐ γὰρ ἐφικνοῦτο ἔτι τὰ λεγόμενα, ὑπὸ κυδοιμότητος ἰδιώτου διαφέρει, ὅτε καὶ ἐπίσταμεν, ὅτε ἀγνοοῦμεν, ἀλλ' ὁ φθόρος ἐπὶ ὁμοίοις, ἔν τε τοῖς ναυσὶν αὐτοῖς, ἢ ὅτι τις αὐτῶν ἐκπέσοι, κύμασι ἐκ κλύδωνος ἢ ξύλοις διασσομένων· ἦσαν γὰρ ἐν θαλάσσῃ ἐκεῖνα, ἢ ξύλων, ἢ ἀνδρῶν, ἢ νεκρῶν· εἰ δέ τις ἢ πόθεν διαφύγων ἐκνήχοιτο ἐπὶ τὴν γῆν, συνηρείσσετο ἢ οἷδε ἐπὶ τὰς πέτρας ὑπὸ τῶν κυμάτων· ὡς ἓν ἐκ τοῦ παντὸς τὴν θάλασσαν ἐλαύνειν, ὃ συνῆδως ἐπιγίγνεται τοῖς τῷ πορθμῷ, τοὺς μὲ ἀνέτοις ἢ τοῖς ἐξέπλησσε, τὸ ἓν σκέψη τότε μᾶλλον ἐφοβεῖτο συμπίπτει ἀλλήλοις, ἐ τὸ πνεῦμα ἐς νύκτα χαλεπώτερον ἐγίγνετο, ὥστε μηδὲ ἢ φῶς ἔτι, ἀλλ' ἐν σκότῳ διελαύνειν· οἰμωγή τε ἀνὰ τὴν νύκτα πᾶσαν ἦεν, ἢ τῶν οἰκείων μετακλήσεις ἀνά τε τὴν γῆν ἀφίεντων, ἢ τοὺς ἐν τῇ θαλάσσῃ κελευόντων ἐξ ὀνόματος, ἐ θρηνούντων ὅσοι μὴ ἐπακούσαι ὡς ἀπολωλότας, ἐμπαλίν τε ἑτέρων ἀνὰ τὸ πέλαγος ἐπειρυπτόντων τὸ κῦμα, καὶ ἐς βοήθειαν τοῖς ἐν γῇ παρακαλούντων· ἀμήχανα δὲ πᾶσι τοῖς ἐκτὸς ἢ οὐχ ἡ θάλασσα μόνη τοῖς ἐς αὐτὴν ἰοῦσιν, ἐ ὅσοι τῶν ἐπὶ

ὠίκτειρε

ξήκεισαν ἔπ· ἀλλὰ καὶ ἡ γῆ δ κλύδωνος· οὐκ ἦσσον ἰδ' ἀπροπτέρα, μὴ σφᾶς τὸ κῦμα συναράξειεν ἐπὶ τὰς πέτρας, ἐμοχθοῦν τε χειμῶνι τῶν πώποτε μᾶλιστα καινῷ τρόπῳ, γῆς ὄντες ἀγχοπάτου, καὶ τὴν γῆν δεδιότες, ὥστε οὐκ φυγεῖν αὐτὴν ἔχοντες ἐς τὸ πέλαγος, οὔτε ὅσον ἀκτὴν ἀμεινίω· ἡ γὰρ στενότης ἡ χωρίου, καὶ τὸ φυσῆ δυσιξόδων αὐτῷ, καὶ κλύδων ἐπιπίπτων, καὶ τὸ πνεῦμα ὑπὸ τῶν περικειμένων ὀρῶν ἐς φύσκας περικλώμενον, καὶ ὁ τοῦ βυθοῦ σπασμὸς ἐπὶ πάντα εἰλούμενος, ὥστε μένειν, οὔτε φεύγειν ἐπέτρεπε· τό τε σκότος ἰδίως νυκτὸς μᾶλιστα μελαίνης· ὥστε ἐθνήσκον οὐδὲ καθορῶντες ἀλλήλους ἔτι, οἱ μὲν θορυβούμενοι καὶ βοῶντες, οἱ δ' ἐφ' ἡσυχίας πτοιούμενοι, καὶ τὸ δεινὸν ἐκδεχόμενοι, καὶ σπουδάζοντες ἐς αὐτὸ τοῦτο, ὡς ἀπολούμενοι πάντως· ἡδύνατο γὰρ τὸ κακὸν κρεῖσσον ἐπινοίας, καὶ τὴν ὀκ τῶν παραλόγων αὐτοῖς ἐλπίδα ἀφῃρεῖτο· μέχρι ποτὲ ἄφνω τὸ πνεῦμα σβεσθὲν ἡμέρας διελύετο, καὶ μετ' ἡλίου ἐπιτολὴν πάμπαν ἐμαραίνετο· καὶ τὸ κῦμα ὅμως καὶ τότε δ πνεύματος ἐκλυθὲν, ἐς πολὺ ἐτραχύνετο, καὶ τὸ δεινὸν ἐσῆλθ' ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων ποτὲ πλεῖστον ἐμνημονεύετο ἡδύμβρον ἢ ἔθος τε καὶ νόμου κρεῖσσον, διέφθειρε δὲ Καίσαρος νεῶν καὶ ἀνδρῶν τὸ πλέον. ὁ δὲ καὶ τῶν εὐπραγίας ἡμέρας πολλὰ τῷ πολέμῳ βλαπτούσας, καὶ δύο τοῖσδε συμπαραμεῖναι ὁμοῦ συνενεχθεὶς, ἐπὶ τὸ Ἱππώνιον εὐθὺς ἦλθε διὰ τῶν ὀρῶν νυκτὸς αὐτῆς ἐκείνης καὶ ἀπεδύη, οὐκ ὑφιμπατiens infortunii, cui nullam opem ferre poterat: dimissis nun-

in navibus manebant, sed terra quoque propter inundationem nihilo tutior, dum metuunt ne se fluctus ad saxa allideret, novo tempestatis more, ut terræ proximi terram tamen timerent, non valentes in altum ab ea refugere, ne tantillum quidem quantum ad vitandam collisionem sufficeret: namque loci angustia difficilis & alioquin permeantibus, exortáque tempestas, & ventus à circumsitis montibus in procellas refractus, simúlque vorticosus profundi maris æstus, nec manere sinebat nec fugere. Quæ omnia gravabant tenebræ noctis obscurissimæ: quapropter moriebantur ne conspicui quidem invicem, alii tumultuantes clamantésque, alii silentio necem expectantes, quidam etiam accelerantes sibi perniciem, ut in rebus deploratissimis: nam expectatio malo ipso molestior omnem etiam fortuitæ salutis spem adimebat: donec repentè ventus remisit appetente jam die, & sole reverso in universum elanguit, quamvis fluctus etiam quiescente vento diu turbavit. qualem tempestatem ne indigenæ quidem unquam fuisse meminerant. tunc verò modum omnem morémque transgressa, majorem partem navium virorúmque Cæsaris perdidit. Ille supra cladem pridianam duabus novis afflictus calamitatibus, Vibonem eadem nocte per montes properavit,

724

Tempestas horrenda.

Cæsaris calamitates.

tiis ad omnes amicos & duces ut sibi præstò essent, ne (ut fit in rebus adversis) aliquæ novæ contra ipsum exorientur insidiæ: terrestres autem copias quas circa se habuit, dimisit per Italiæ littora, ne Pompeius hoc successu elatus terram auderet invadere.

Pompeius victoria uti nescit.

Qui tamen nec de terra quicquam cogitavit, nec reliquias naufragii vel præsentes vel abeuntes tempestate sedata aggressus est: passus eos navigia cingere sicut poterant, & secundo vento Vibonem perferri: sive satis afflictos putabat, sive nesciebat uti victoria: sive, ut aliàs dixi, ad aliena invadenda segnis, contentus erat sua defendere. Cæsaris autem navium ne dimidium quidem superfuit, & id vehementer quassatum: relictis tamen aliquot ad classis curam, ipse ægrè ferens abiit in Campaniam: nam neque naves alias habebat, quum multis opus esset, neque tempus ad fabricam, urgente fame, & populo rursus pacem flagitante, bellúmque vituperante ut susceptum contra fœdera: pecuniis quoque opus erat in magna harum inopia, populo Romano neque conferente quicquam, neque sinente uti exigendi artibus. Verùm ille ingeniosus ad propria commoda, misit Mæcenatem ad Antonium, qui melius edoctum de recens exortis inter ipsos controversiis, ad belli ejus societatem pertraheret: id si minus succederet, cogitabat legiones onerariis in Sici-

725

Cæsar in magnis angustiis.

Mæcenas ad Antonium missus.

στέμψ@ τὴν συμφορὰν, οὐ φ μηδὲν εἶχεν ἐπικουρεῖν, ϗ φίλοις ϗ στρατηγοῖς ἐπίστιμος πᾶσι λφ χαρὰς εἶναι, μή πις αὐτῷ ϗ ἐτέρωθεν ὡς ἐν κακοπραγίᾳ χθὲς ἐπιβουλὴ· ἔδει πεμπε σφὶ ϗ ἐς τὴν ἀκτὴν ἅπασαν τ Ἰταλίας τὰ πρόσω πίζα, μὴ ἐπιτολμήσῃ ϵ τὴν λφ τὴν εὐτυχίαν ὁ Πομπήι@.

Ὁ ὃ ὅτε ἔδει τ γῆς ἐπιβῆναι, εὐθὺ τοὺς λειψάνους τοῦ ναυαγίου περιόντας ἢ ἀπιόντας καταστὰν@ τὸ κλύδων@ ἐπιχείρησι, ἀλ' ὑπιρίδει σὺν τῶν δωματῶν λφιζωμένους τὰ σκάφη, ϗ ἀσμέν λφπλέοντας ἐς τὸ Ἵππώνιον, ἐπ τὴν συμφορὰν δρκεῖν οἱ νομίζων, ἐπ' ἀπειρ@ ὢν νίκλω ἐπιξυθῆναι, εἶθ' ὥσπρ εἰρηταί μοι ϗ ἐτέρωθι, ἐπιχειρεῖν ὅλως μαλακὸς ὤν, ϗ μᾶλλον ἐγνωκὼς ἀμωμήτ τοὺς ἐπιπλέοντας. Καίσαρι ὃ ἀσθ' ἑς ἥμισυ τ νεῶν ἔδιεφθάρθη, ϗ τότε σφόδρα πεπονηκὼς· Κατελιπὼν σθ' ὅμως αὐτὸ τοὺς ἐπιμελήσεσθαι, ἐπὶ Καμπανίαν ἦλ δυσφορῶν· ἐπ γὰρ ἄλλας ναῦς εἶχε δι@μ@ πολλῶν, ἔτε χρόνου ἐς ναυπηγίαν, ἐπειγόμ@ ὑπὸ λιμοῦ, ϗ δήμου ἔδη συμβάσεων αἰτοῦς ἐνοχλοῦντ@, ϗ τ πόλεμον ἐπιτωθαζοντ@ ὡς πεφασκότος· χρημάτων τ' ἐχρῄζε ϵ ἀπορᾷ, Ῥωμαίων ἔτε εὐσφόρων ὄντων, ἔτε τοὺς πόρους εἰδότων, ὃς ἐπιτηδὲς· δεινὸς ὢν ἀπὸ τὸ συμφέρον σωφιδεῖν, ἔπεμπε Μαικλλᾶν ἐς Ἀντώνιον μεταδιδάξοντα ἔδη ὧν ἀναγκ@ ἐπιμέμφοντο ἀλλήλοις, ϗ ἐς συμμαχίαν τὸν ἀξόμενον· εἰ μὴ σφὶ πείσειεν, ἐπιστῆ τὰς ἐπλίτας ὁλκάσιν ἐπιβάντας, ἐς

Σικε-

Σικελίαν περαιῶν, ἐς τὸν θάλασσαν μεθεὶς, καὶ γῆν τὸν πόλεμον σωισαι. ὅτω δὴ αὐθημὸς ἔχοντι αὐτῷ, ἀγγέλλεται ὁ Ἀντώνιος σωθήμεν συμμαχήσας, καὶ νίκη καὶ Κελτῶν τῶν Ἀκυϊτανῶν ἐπιφανὴς, ὧν Ἀγρίππας ἄγων ἐφάνη· εἴ τε φίλοι καὶ τῶν πολεμίων πίεσ αὐτῷ ναῦς ὑπεχώρουν, καὶ ἐπίουν· ὁ μὲν δὴ καὶ τὴν λύπης ἀνίη, ἐς λαμπροτέραν τὴν παρασκευὴν σωεπήγυτο.

Ἀρχομένου δὲ ἦρος, ὁ μὲν Ἀντώνιος ἐξ Ἀθηνῶν ἐς Τάραντα διέπλη ναυσὶ τριακοσίαις, τῷ Καίσαρι συμμαχήσων ὡς ὑπέχητο· ὁ δὲ ἀνήλακτο τῷ γνώμῳ, καὶ ἐς τὰς ἐπ γιγομένας αὐτῷ ναῦς ἀνεβάλλετο· καλούμενον δὲ αὖθις ὡς ἐπὶ ἑτοίμοις καὶ δρωμένοις τὰ Ἀντωνίου, ἑτέρως ἀσχολίας προὔφερε, καὶ δῆλος ὢν ἡ αὖθις ἐπιμεμφόμενός ἁ τῷ Ἀντωνίῳ, ἢ τῆς συμμαχίας ἀφῆ τὴν εὐπορίαν τῶν οἰκείων ὑπερορῶν χαλεπαίνων δὲ ὁ Ἀντώνιος, ἐπέμφει ὅμως, καὶ αὖθις αὐτὸν ἐκάλει· τῇ τε ἡδὺ χρημάτων ἅ ναυτικοῦ κόμιων, καὶ στρατὸν χρῄζων ἐπὶ Παρθυαίους Ἰταλοῦ, Καίσαρα τὰς ναῦς ἐπινέει ἀφαλλάξαι, ἐφημένον μὲν ἐν τοῖς σωθήκαις ἐκπέρην ξυνολογεῖν ἐν τῇ Ἰταλίας, δυχερὲς δὲ ἐσόμενον αὐτοῖς ἅ βαρὺ, τὴν Ἰταλίαν εἰλκέτω· Οἰκαδία ἐμοὶ ἐχέρει ἐσὲς Καίσαρα ἀφαιτήσουσι αὐτοῖς, καὶ ὁ μὲ ἐγκαλείφθαι τοῖς κινδύνοις ἔλεγε τοῖς ἐν πορθμῷ καταλαβοῦσιν, ἢ ἐκλελυκὰς τότο ἀφὰ Μαικήνα. ὁ δὲ τ Ἀντώνιον ἔφη ἑ Καλ-

liam trajicere, omissóque mari, in terra bellum gerere. His curis anxio nuntiatur Antonium societatem non recusare, simúlque victoria de Aquitanis egregia, parta Agrippæ auspiciis: amici etiam quædámque civitates naves pollicebantur & fabricabant. Sic ille omissa mœstitia, magnificentiores jam classis apparatus faciebat. Victoria de Aquitanis ab Agrippa victis.

Ineunte autem vêre Antonius ex Athenis Tarentum cum trecentis navibus appulit, Cæsari auxilium ferens ut promiserat: ille mutato consilio, expectabat dum nova classis perficeretur, rursúmque invitatus ut Antonii apparatu suffecturo ad id bellum uteretur, excusabat se distineri aliis negotiis: ut satis appareret, aut rursum aliquid querelarum eum habere contra Antonium, aut ejus auxilia contemnere contentum propriis facultatibus. Id indignè ferens Antonius, tamen eodem loco mansit, vocavítque illum iterum: nam quum gravatim sumptus in classem faceret & ad Parthicum bellum opus haberet Italicis legionibus, classem eis permutare cogitabat: quamvis ex fœdere utrique potestas erat delectus habendi per Italiam: sed hoc difficilius futurum erat ipsi, sortito Italiam altero. Quamobrem Octavia profecta est ad Cæsarem, ut arbitra inter eos foret: ajebat enim se desertum incidisse in periculum, quo penè interiit in freto Siculo: retulit illa, crimen hoc jam per Mæcenatem dilutum. Post hoc objectum est, cum Cæsar Antonii auxiliis uti non vult.

Octavia arbitra inter Cæsarem & Antonium.

Cæsaris expostulationes.

eum Calliam libertum ad Lepidum misisse, ut fœdus contra Cæsarem inirent: illa respondit, se scire, Calliam missum ut de connubiis ageret: voluisse enim Antonium antequam contra Parthos expeditionem susciperet elocare filiam filio Lepidi, ut promiserat. Hæc asseverante Octavia, Calliam quoque Cæsari misit Antonius, ut tormentis veritatem exprimeret: eum ille non accepit, dicens se collocuturum cum eo inter Metapontum & Tarentum: quo loco fluvius ejusdem nominis medius interfluit. Forte fortuna quum uterque propinquaret fluvio, Antonius è carpento desiliens, in lintrem ibi stantem solus insiliit: trajiciebâtque ad Cæsarem, credens ut amico. Id Cæsar æmulatus est: ita in flumine obvii, contendebant dum uterque vult in ripam alterius exscendere. Vicit Cæsar, iturus Tarentum etiam

Cæsaris & Antonii reditus in gratiam.

ad Octaviam: consedítque in eodem carpento cum Antonio, & Tarenti venit in ejus diversorium absque satellitio, & sic pernoctavit apud eum: eadem omnia sequenti die fecit Antonius. Ita continenter momento levi mutabantur vel ad suspiciones per ambitionem, vel ad fiduciam quoties postularet necessitas. Cetertum expeditionem contra Pompeium Cæsar in annum sequentem distulit: Antonio diutius ibi morari propter Parthos non fuit integrum. Permutatio facta ab mutatio tamen facta est. Antonius Cæsari CXX. naves contri-

λίαν ἀπιλσίθερον· ἐς Λέπιδον οὐ πέμψαι, σωφρόνως τῷ Λεπίδῃ κατὰ Καίσαρα, ἢ οἷς σωφρόνως Καλλίαν ὦδε γάμων ἀπιτελμῶν· βουλῆθῆναι γὰρ Ἀντώνιον ὧν τ Παρθυϊκῶν ἀναδέδοχ τῶν θυγατέρα τῷ παιδὶ Λεπίδου, καθάπερ ὑμολόγητο. κ) παῖδε μὲ ἢ Ὀκτάβια Ἀντωνίῳ· οἷς ἐ τ Καλλίαν ἐπιμῆναι ἐς βάσανον τῷ Καίσαρος ἐλθεῖν· ὁ ἢ οὐκ ἐδέξατο μὲ, ἀφίξεσθαι ἢ ἔφη, κ) συμμίξειν Ἀντωνίῳ μεταξὺ Ποντίου ἐ Τάραντος, μέσον ἔχων ποταμὸν τὸ ἰώνυμον· κ) ἀμφοτέρων ὧν ὁσίων τῷ ῥεύματι, Ἀντώνιος οὐ τ ἀπὸ ἁρμάτων καταβάντων, ἐς π τῶν πλοιαρίων σκαφῶν ἐσήλατο μόνος, ἐπὶ ἅρμα ὧν τ Καίσαρος, πιστεύων ὡς φίλῳ, ἐ ὁ Καῖσαρ ἰδὼν, ἀντιμετῆτο, κ) ξυμβάλλουσι ἀλλήλοις κ) τὸ ῥεῦμα, κ) διήρχοσαν ἑκάτερος σκοπήναι βουλόμενος ἐς τὸν ὄχθον ἕτέρου· σὺν ᾧ ὁ Καῖσαρ, ὡς κ) ὧδε τὴν Ὀκτάβιαν ἦξον ἐς Τάραντα· ἐπί τε τ ἀπῆς Ἀντωνίου σωνόδους αὐτῷ, ἐ ὁ Τάραντι ἐς τὴν καταγωγὴν αὐτοῦ παρῆλθέ τε ἀφυλάκτως, ἐ τὴν νύκτα ὁμοίως ἀνεπαύετο χωρὶς ὑρυφόρων παρ' αὐτῷ· τὰ σ' ὅμοια κ) παρ' Ἀντωνίου τῇ ἑπιούσῃ ἀπεδείκνυτο· ὅπως αὐτοῖς ὧν σωιχὴς ἡ μεταβολὴ ὧδε τε τὰς ὑποψίας ἀφῇ φιλαρχίας, καὶ ἐς τὰς πίστεις ὑπὸ χρείας. τ μὲ αὖ ἐπιπλοῦν τ ἐπὶ Πομπήϊον ὁ Καῖσαρ ἐς ἔτη ἀνεβάλλετο· ὁ σ' Ἀντώνιος ἐπιμένειν ἀφῇ Παρθυαίους· ὁ δυνάμενος, ἀντέδοσαν ὅμως ἀλλήλοις, Καίσαρα μὲ ὁ Ἀντωνίου ναῦς ἑκατὸν ἐνεν-

σιν, ὡς αὐτίκα πέμψας εἰς Τάραντα παρέδωκε, Ἀντωνίῳ δὲ ὁ Καῖσαρ δισμυρίους Γαλατὰς ὑπισχνεῖτο· ἐδυσωπήσατο δ' ἐκεῖνος καὶ Ὀκταουΐα τὸν ἀδελφόν, αἰτήσασα παρ' Ἀντωνίου δέκα φασήλεις τριηρικοῖς ἐπιμίκτους ἔκ τε φορτίδων νεῶν καὶ μακρῶν, καὶ τῷ Ὀκταουΐανι ὁ Καῖσαρ χιλίους λογάσι σωματοφύλαξιν, ὡς ἐπιλέξαιτο Ἀντωνίου. ἐπεὶ δ' ὁ χρόνος αὐτοῖς ἔληγε τῆς ἀρχῆς, ἢ τοῖς τρισὶν ἐπιψηφίσαι ἐδόκουν, ἑτέραν ἑαυτοῖς ἔλεγον πεντετίαν, ἐφ' ᾗ τὸ δήμου διεδέοντο. ὅτι μὲν οὖν διεκέλευσαν ἀπ' ἀλλήλων, καὶ ὁ Ἀντώνιος εὐθὺς ἐς τὴν Συρίαν ἤπειγετο, τὴν Ὀκταουΐαν ἔνδον τοῦ ἀδελφοῦ καταλιπών μετὰ θυγατρὸς ἤδη γνωρίμου αὐτοῖς.

Μηνόδωρος δ', εἴτέ τις ὢν φύσει πολυμεταβόλος, εἴτε δείσας τὴν ποτὲ ἀπειλὴν Ἀντωνίου, ἀπέλειν αὐτὸν ἐπόντος ὡς ἀνδράποδον πολεμησοντα, εἴτε ἐλάττονα ἀξιωθὲν ἡμίζων παρ' ἃ προσεδόκησεν, εἴτε τῶν ἄλλων αὐτὸν ἐξελευθέρων τοῦ Πομπηίου συνεχῶς ὀνειδίζοντων ἐς ἀπιστίαν ἀεπότου, καὶ παρακαλούντων ἀποστῆναι Τιμοκράτους ἀποθανόντος, πίστιν αἰτήσας καὶ λαβών, αὐτομόλησε πρὸς Πομπήϊον σὺν ἑπτὰ ναυσί, Καλεΐσιον τὸν ναύαρχον ἔχοντα Καίσαρος ἀγελαίους· ἐφ' ᾧ τὸ Καλεΐσιον ὁ Καῖσαρ ἀπέλυσε τὴν ναυαρχίαν, καὶ ἀντηγάγετο Ἀγρίππαν· ἐπεὶ δ' ἑτοίμως ἐς ἑσπέραν, ἐκάθαιρεν αὐτὸν ὁ Καῖσαρ ὧδε· οἱ μὲν βωμοὶ ψαύουσι τῆς θαλάσσης, καὶ ἡ πλησὺς αὐτῆς ἐκλείπει καὶ ναῦν μὴ σιωπῇ βαδίζειν· οἱ δ' ἱερογραφοὶ θύουσι μὲν

nuò Tarentum missas tradidit: pro quibus Cæsar ei viginti legionariorum millia pollicitus est missurum se ex Italia. Octavia quoque fratrem donavit impetratis ab Antonio decem phaselis triremibus: quod navis genus medium est inter longas & onerarias. Cæsar vicissim Octaviam mille selectis satellitibus, Antonio delectu eorum permisso. Et quoniam triumviratus tempus senatusconsulto præscriptum exibat, prorogarunt sibi ipsi potestatem in aliud quinquennium, nihil morati plebis suffragia: atque ita discesserunt, Antonio rectà festinante in Syriam, Octavia relicta apud fratrem cum communi filiola. 727

Antonio & Cæsare.

Octaviæ dona ad Cæsarem.

Ceterùm Menodorus, sive quòd natura esset reciprocus proditor: sive minas Antonii veritus, qui servitutem ei ut mancipio turbulento intentaverat: sive minora spe consecutus præmia: sive permotus quotidianis ceterorum Pompeii libertorum opprobriis, perfidiam objectantium, & ad officium revocantium, extincto Menecrate, fide impetrata transfugit ad Pompeium cum septem navibus, non sentiente præfecto classis Calvisio: quamobrem Cæsar ablatam ei præfecturam in Agrippam transtulit. Absolutam deinde classem lustravit hunc in modum: Altaria stant in extremo littore undis alludentibus: naves plenæ classiariis ordine circumstant cum altissimo silentio: sa-

Menodorus.

Ad Pompeium transfugit fide impetrata.

Classem lustrat Cæsar.

Lustrandarum classium mos.

crifici ſtando in mari mactant victimas, móxque in ſcaphis ter circum claſſem luſtramina circumferunt, navigantibus unà & ducibus, comprecantibuſque ut in ea luſtramina à claſſe avertantur infauſta omnia: diviſis deinde luſtralibus viſceribus, partem in mare porriciunt, partem adolent in altaribus, fauſta ominante multitudine. Hoc modo Romani claſſes ſuas luſtrare ſolent. Statutum autem erat, ut Cæſar à Puteolis, Lepidus ex Africa, Taurus à Tarento, diverſis claſſibus Siciliam invaderent, ut hoſtem ab oriente pariter & occidente meridiéque circumvenirent, præmonitis omnibus ad quam diem Cæſar ſolveret. Ea fuit decima poſt ſolſtitium, quas Romani calendas vocant menſis in honorem ſuperioris Cæſaris dicti Julii, qui prius Quintilis vocabatur. Hanc diem Cæſar præſtituit, fauſtam ratus, fortaſſe propter patrem perpetuò victorem: Pompeius verò Lepido oppoſuit Plennium ad Lilybæum, cum legione una & multitudine velitum: orientale occidentaléque Siciliæ latera præſidiis muniit, præſertim inſulas Liparam & Coſſyram, ne hæc Lepido, illa Cæſari, portus aut ſtationes opportunas præberent contra Siciliam: robur autem claſſis Meſſanæ continebat, in omnes occaſiones intentus. Hic fuit apparatus partium. Poſtquam autem calendæ venêre, prima aurora omnes ſolverunt: Lepidus ex Africa

728

ἐγῶντες ἐπὶ τῇ θαλάσσῃ, ἕτεροι ἐπὶ σκαφῶν περιφέροντιν αὐτὸ τὸ τέλος τὰ καθάρσια, συμπαρακαλοῦντων αὐτοὺς τῶν στρατηγῶν, καὶ ἐπαμβάλλωσιν εἰς ταῦτα τὰ καθάρσια, αὐτὸ δὲ τὸ τέλος τὰ ἀπόπατα τοῦ στρατοπέδου νέμωνται ἢ αὐτὰ, μέρος μὲν εἰς τὸ θάλασσαν ἀποβάπτουσι, καὶ μέρος εἰς τοὺς βωμοὺς ἐπιθέντες κάπτουσι, καὶ ὁ λεὼς ἐπόμενος· ὅτω μὲν Ῥωμαῖοι τὰ ναυτικὰ καθαίρουσι. ἐμελλε δ' ὁ μὲν Καῖσαρ ἐκ Δικαιαρχείας, ὁ δὲ Λέπιδος ἐκ Λιβύης, Ταῦρος δ' ἐκ Τάραντος ἐπιπλεῦσαι τῇ Σικελίᾳ, ὡς ἐν αὐτοῖς ἐξ ἑῴου ὁμοῦ καὶ ἑσπέρας καὶ μεσημβρίας ἀπολαβοῦσιν, καὶ τὸ πάντοθεν ἐπάγωσιν. ἐπέστελλε δὲ Καῖσαρ ἡ ἡμέρα ἅπασι, καθ' ἣν διήκειν τοῖς θεοῖς ἔδοξε, καθ' ἣν Ῥωμαῖοι νουμηνίαν ἄγουσι. μῆνες δὲ ἐπὶ μὲν τοῦ Καίσαρος καὶ πρότερον Γάϊος Ἰούλιος ἐπὶ Κοΐντιλίου καλούμενος· τοῦτο δὲ ὁ Καῖσαρ ἔθετο τῷ ἑαυτοῦ γενεθλίῳ, ἀπὸ τοῦτου δὲ καὶ Καισαρεὼν ἐκλήθη. ὁ δὲ Πομπηΐου Λέπιδος ἀντέταττε Πλίνιον σὺν Λιλυβαίῳ, τῷ ὑπατικὸν ἔχοντα, καὶ ἄλλο πλῆθος ἐκλελεγμένον κούφως, τῷ ἦν ἐν ὄψει τῆς Σικελίας πᾶσαν ἐφορᾶν, καὶ νήσους μάλιστα Λιπάραν τε καὶ Κοσσύραν, ἵνα μήτε Καίσαρος Λέπιδος, μήτε Λεπίδου Καίσαρ, εὐορμίσματα ἢ ναύσταθμα χρόνῳ ἔνκαιρα ἐπὶ τῇ Σικελίᾳ τὰ δ' ἄλλοθι ἐφύλασσε ναυτικὸν σὺν Μεσσάνῃ σωφρονοῦν, ἐφεδρεῦον ὅπῃ δεήσει. ὅτων μὲν ἐκάτερος παρεσκεύαστο ἑκατέρους ἐγνωσμένος ἢ τὰ πεμπόμενα, ἀνάγκη πάντες ἅμα ἦεν, Λέπιδος μὲν ἐκ Λι-

ὰν Λιβύης χιλίας ὁλκάδι, ἓ μακρᾶς ἑβδομήκοντα, ἓ τέλεσι τρισὶ τὸ δυοδέκα, καὶ ἱππεῦσι Νομάδι πυκνὶ χιλίοις, καὶ ἄλλῃ παρασκευῇ πολλῇ. Ταῦρος δὲ ἐκ Τάραντος τὰς Ἀντωνίας ναυσὶν ἐξ ἑκατὸν ἓ τριακοσίας δύο μόνας καὶ ἑκατὸν, ἐπεὶ τῶν λοιπῶν οἱ ἱρῆται χειμῶνος ἐπεδήκεσαν. ὁ δὲ Καῖσαρ ἐκ Δικαιαρχείας, ἧνπερ ἄμφω καὶ ἀπίδων ἀπὸ τῶ ναυαρχίδος νεὼς ἐς τὸ πέλαγος ἀνέμοις εὐδίοις, ἓ ἀσφαλείᾳ Ποσειδῶνι, καὶ ἀκύμονι θαλάσσῃ, συλλήπτορας αὐτῷ καὶ ἐχθρῶν παρόντων χρῆσθαι. ἐσέπλεον δ' αὐτῷ τινες τὰς μυχοὺς τῆς θαλάσσης διηρεύνων, καὶ Ἄππιος μὲν πλῆθος νεῶν ὁπισθοφυλάκων εἶπετ' τετάρτῃ δὲ τῶ ἀναγωγῆς ἡμέρᾳ νότος ἐμπίπτων, Λεπίδου μὲν ὁλκάδας ἀνιστρέψας πολλὰς, ὥρμισθη δ' ὅμως ἐς Σικελίαν, καὶ Πλέντιον τὸ Λιλυβαίῳ πολιορκῶν, πολὺ τῶ πόλεως ὑπῆκτο, καὶ ἔτερας ἐβιάζετο. Ταῦρος δὲ ὀχούμενος ἐπὶ πλοίων ἐς Τάραντα ἐπανῆλθε. Ἄππιος δὲ ἄρτι τὸ Ἀθηναίων ἄκρον ἐσέπλεόντος, οἷ μὲν στενοτέρου τῶν νεῶν ἀμφὶ τὰς πέτρας, οἷ δ' ἐς τέλμα τι ἐξώκελον ὑπὸ ῥύμης, οἷ δὲ διέρριφησαν σὺν ἀσπίσι. ὁ δὲ Καῖσαρ ὀχούμενος μὲν ἐπὶ νεὼς χειμῶνος, ἐς τὸ Ἐλαίτιον κόλπον ἐρυμνὸν ὄντα συμπεφύγει, χωλὰς ἐξήρους μιᾶς, ἃ ἐπὶ τῇ ἄκρᾳ διελύθη· λοῦς δὲ τὸν νότον μεταλαβόντος, ὁ κόλπος σκυκᾶτο ἐς τὸν ἐπίπορον ἀνεμμένος, καὶ ὅτε σκοπεύσειν δοκοῖεν ἐπ' αὐτὸν ἐπὶ πρῷρης ἀντίον τοῦ κόλπου τὸ πνεῦμα, ὅτε κῶπαι κατέχοιεν, ὅτε ἄγκυραι, ἀλλ' ἐς ἀλλήλας, ἢ ἐς τὰς πέτρας συνεχόσ-

mille onerariis, longis septuaginta, cum legionibus duodecim, equitum Numidarum quinque millibus multóque apparatu alio: Taurus Tarento ex Antoniānis CXXX navibus duas tantùm supra centum duxit, reliquarum pestis absumpserat remigium anteacta hyeme: Cæsar Puteolis, quum prius è prætoria porrectis extis in mare, litasset ventis serenis, tutelari Neptuno & tranquillo mari, ut propitii sibi contra patricidas favērent: præcursoriæ verò nonnullæ sinus maris scrutabantur: postremum navium agmen Appius cogebat cum præsidio. Tertia verò die postquam solverant, exortus Auster multas onerarias Lepidi subvertit: tenuit tamen Siciliam, & Plennium intra Lilybæum oppugnavit, oppidáque aliquot partim vi, partim deditione in potestatem suam redegit. Taurus, mox ubi reflare ventus cœpit, Tarentum reversus est. Appio verò circa Minervæ promontorium navigante, pars navium illisa est scopulis, pars hæsit in brevibus, reliquæ non sine damno disjectæ sunt. Cæsar tempestate oriente in Velinum sinum natura tutum confugit, excepta una sexireme quæ circa promontorium fecit naufragium. Quúmque Austro secessisset Africus, sinus ad occidentem apertus miscebatur fluctibus: & naves neque reflante vento exire sinum jam poterant, neque aut remis sisti aut ancoris, sed vel ad saxa vel inter se colli-

Taurus. Appius. Minervæ promontorium.

debantur: quod malum adventu noctis auctum est. Tandem sedato infortunio, Cæsar necatos sepeliit, vulneratos curavit, enatantes vestiit, armavítque armis aliis, & universam classem refecit pro copiis præsentibus. Perierunt naves graves sex, leviores vigintisex, liburnicæ plures etiam. His incommodis sarciendis opus fuit triginta dierum spatio, & æstas jam vergebat: unde optimum visum est, differre bellum in æstatem proximam: sed quum populus laboraret inopia, subductas naves reparavit celeriter, & socios navales recollectos ex naufragiis Tauro in supplementum transmisit. Post hunc haud exigui momenti casum Mæcenas Romam missus est, propter consternatos ob nondum abolitam ex animis civium Pompeii Magni memoriam: novos colonos ipse magna festinatione Italiam obeundo recreabat à pavore: pari celeritate & Tarentum accurrit, ut Tauri classem inviseret, inde Vibonem profectus, legiones affatus jussit esse bono animo, acceleravítque apparatum navium, brevi Siciliam invasurus denuo.

729

Classis Cæsaris tempestate afflicta.

Mæcenas Romam missus.

Pompeius ne hac quidem tot naufragiorum occasione usus, tantùm Neptuni sacris operabatur & Salatiæ, quorum etiam filium appellari se sustinuit, persuasus, non sine deo bis ita per æstivos menses hostem afflictum adversis tempestatibus. Fertur eum his successibus inflatum mu-

Pompeius Neptuni filius appellari vult.

σαντο οἱ νῆες, καὶ νυκτὸς ἐπὶ τὸ δεινὸν ἀτυχήματος αὐξηθέντος. διὰ πάντα τοῦ κακοῦ, τὰ νικῶντα ἰᾶτο ὁ Καῖσαρ, καὶ τοὺς τραυματίας ἰᾶτο, καὶ τοὺς ἀκινδύνους εἶδε, καὶ ὅπλιζεν ἑτέρους ὅπλοις, ἐς τέλος ἅπαντα ἐκ τῶν ὄντων ἀναλαμβάνει. διεφθάρησαν δ' αὐτῷ νῆες, βαρεῖαι μὲν ἓξ, κουφότεραι δὲ ἓξ καὶ εἴκοσι, λιβυρνίδες δ' ἐπὶ πλείσι· καὶ ἐς ταῦτα διεφθάρθαι τελέσαντα ἡμέρας ἀναλώσαντα ἑπτά, τὴν τοῦ θέρους ἐπιοῦσαν ἐπέπειστο· ὅθεν δὴ ἐκεῖνον αὐτῷ τὸν πόλεμον εἰς τὸ μέλλον θέρος ἀναβάλλεται. ἐπεχλυμένου δ' ἐς δῆμον τοῖς ἀπορίαις, ἐπεσκόπαζε καὶ ἐς τὸν ὑγρὸν ἀπλοΐαν μὴ ἐπιέζειν, ἐς τὰ πλημμυρήματα τῶν διεφθαρμένων ἐς τὰς ἀεὶ ταύρου ναῦς κενὰς ἐξέπεμπεν· ἐς δ' ἐπὶ συμφορᾷ μείζονι, Μαικήνᾳ μὲ ἐς Ῥώμην ἐξέπεμπε λόγῳ τὸν ἐπὶ τῷ μνήμῃ Πομπηίου Μάγνου. ἐν γὰρ αὐτοῖς ἐξέλειπεν ἡ δόξα τοῦ ἀνδρὸς τότε. τοὺς δ' κληρούχους αὐτὸς αὖθις τὴν Ἰταλίαν ἐπέτρεχε, καὶ οὐκ ἐς φόβον τῶν μεγάλων ἀπλαμβάνει διέβαμε δ' καὶ ἐς Τάραντα, καὶ τὸ ναυτικὸν εἶδε τὸ ὑπὸ ταύρῳ, καὶ ἐς Ἱππώνειον ἦλθε, καὶ τὰ πεζὰ παρῆρτο, ἐς τὸν ἐπὶ νεῶν ἐπισκοπῶν ἐπαπέρχει, ἐς πλησίον ἤδη καὶ ὁ διάπεμψ ἐς Σικελίαν ἐπίπλους.

Ὁ δ' Πομπήϊος ἐπὶ παιδὶ ἐνκαιρίᾳ τοσῇδε ναυκρατίας ἐπιχωρούσῃ ἐξίου, ἀλλ' ἔθυε μόνῳ θαλάσσῃ ἐς Ποσειδῶνι, καὶ ὡς αὐτῷ ὑφίστατο κλῆσις, πεποίητο· ὅτι καὶ ὁ Ἰησοῦς δὶς ἐπὶ θέρους πλῆσαι τοὺς πολεμίους· φασὶ δ' αὐτὸν υἱὸ

τῶνδε χαυνούμενον, καὶ τῷ σιωπῇ τοῖς αὐτοκράτορσιν ὀλεμίους, ὀκ φοινικῆς ἐς κυανοῦν μεταπλάξειν, εἰσπεπυσμένον ἄρα τὴν Ποσειδῶνι· ἐλπίσας δὴ ἀναζεύξειν τ Καίσαρα, ὡς ἐπύθετο ναυπηγούμενόν τε καὶ ἐπιπλεῖσούμενον αὐθις αὐτοὺς θέρους, ἐξεπλήσσετο μὲν ὡς ἀμήχανα γνώμην καὶ παρασκευὴν πολέμων· Μηνόδωρος δ μὴ νεῶν ἐπιτηδείων ἦν ἤρξεν, ἐπιμπε κατασκευούμενον τὸ νεώλκια τ Καίσαρος, καὶ δηώσοντα ὅπ καὶ δύναιτο· ὁ δὲ καὶ τέως ἀχθόμενος, ὀκ ἀποδυθείσης αὐτῷ τ ναυαρχίας, καὶ τότε αἰσθόμενος ὅπ τῶν ὑποψίαι μόνων ἠξίωτο ὧν ἦρξε νεῶν, ἐπεδήλωσεν αὐθις αὐτομολίαν ἐπινοῶν δ ὥσπερ ὡς εἰς πάντα οἱ σπουδῆσαν ἀνδραγαθίσασθαι, διέδωκε τοῖς συμπλέουσιν ὅσον εἶχε χρυσίον, & διέπλευσεν ἀρέσιας τεσσαρακοντήρεις ἐπὶ χιλίοις σταδίοις, & τοῖς φυλαξὶ τ ναυπηγουμένων Καίσαρος νεῶν, εἶα σκηπτοφανῶς ἐμπίπτων, καὶ ἐς ἀφανῆς ἀναχωρῶν, ἤρει καὶ δύο καὶ τρεῖς ἐκ τῶν φυλακίδων, καὶ τὰς ὁλκάδας, αἳ τ σῖτον ἔφερον, ὁρμούσας ὑ παραπλέουσας κατεδύνειν ἢ ἀνεδίδου ἢ ἐνέπιμπρη· θορύβου δὲ πάντα μεστὰ ἦν Μηνοδώρου ἰῶ, Καίσαρος δ ἐπὶ καὶ Ἀγρίππα· καὶ γὰρ ἄπος ἐπὶ ὕλαν ἐπεπόρευτο· γανυσθέντα δ ὁ Μηνόδωρος, ἐξώκειλέ ποτε τὴν ναῦν ἐκὼν ἐς ἕρμα γῆς ἀπίλου σιωπῇ κρύφα, καὶ ὑπεκρύβη αὐτὴν ὑπὸ & πηλὸν κατιγνύς, μίχρι τ πολεμίων ὀκ τ ἔρω καταφρονόντων ὡς ἐπὶ Μηνοδώρου θήραν ἔτοιμον, ἀνακρουσάμενος ἐπὶ τὴν παρατεθεῖσαν λείαν ἀπὸ τῶν ὀρῶν καταθεόντων ὀπισθίαν τὴν πρύμναν

taſſe paludamentum quoque, cæruleúmque ſumpſiſſe pro puniceo, adoptatum à Neptuno ſcilicet. Quúmque ſperaſſet quieturum Cæſarem, ut audivit inſtaurata claſſe rediturum eadem æſtate in Siciliam, perculſus eſt, quaſi contra inexpugnabilem mentem apparatúmque bellum gereret. Menedorum tamen cum VII quas adduxerat navibus, miſit ſpeculatum ad navalia Cæſaris, effecturum quantum potuerit: qui jam antè dolens non redditum ſibi claſſis imperium, tum verò ſentiens propter ſuſpicionem ſolas quas adduxerat naves ſibi creditas, rurſus transfugiendi cepit conſilium: & quia videbat in quemvis eventum utile fore ſi aliquod virtutis ſpecimen ederet, ſociis quicquid auri habebat diſtribuit: eremigatiſque triduo D. ſupra mille ſtadiis, in præſidiarias navium quæ Cæſari fabricabantur, fulminis in morem repentinus irruens, rurſúmque ſe inde propripiens, jam duas, jam tres earum opprimebat: onerarias quoque frumentum vehentes in ſtationibus curſúve mergebat, aut capiebat, aut incendebat: replevitque omnia tumultu per Cæſaris Agrippæque abſentiam: nam hic in ſylvam profectus fuerat ad parandam materiam. illudens etiam hoſtibus, impegit navim contemptim in ſolum mollius, in luto ſe hærere fingens, donec tanquam ad paratam prædam è monte decurrentibus obverſa puppi cum riſu

730

Menodorus Cæſarianos eludit.

risu abiit, Cæsarianis mœrentibus æquè ac stupentibus. Ubi verò satis ostendit quantum rebus momentum vel hostis afferret vel socius, Rebilum senatorem captum dimisit, ad futura parans initium. móxque de Vinidio Marcello, Cæsaris familiari, cujus amicitiam in priore transfugio sibi quæsierat, sparsit rumorem apud suos, proditionem eum moliri & transfugium. Ipse ad hostes appellens propius, postulavit cum Vinidio in parva quadam insula sibi permitti colloquium de rebus utrique parti conferentibus: quo impetrato semotis arbitris ait se prius ad Pompeium refugisse coactum injuriis illatis sibi à Calvisio classis præfecto: nunc præfectura in Agrippam translata, rediturum ad Cæsarem non malè de se meritum, modò Vinidius fidem sibi afferret à Messala, Agrippæ absentis vicario. promisitque se resarturum peccatum suum egregiis facinoribus: sed antequam fidem accipiat, infestaturum Cæsarianos ut antea, ob cavendam suspicionem. digressus deinde infestus fuit more solito. Messala dubitavit aliquantisper ut de re parum honesta: tandem concessit, sive has belli necessitates existimans, sive de Cæsaris mente præmonitus, conjecturámve faciens. Menodorus rursum transfugit, accidénsque ad genua Cæsaris, petiit veniam priusquam fugæ causam indicaret: qui propter fœdus incolumitatem ei donavit, adhibitis qui clam observarent hominem: triremium

Rebilus senator captivus dimissus à Menodoro.

Vinidius Marcellus.

Menodorus denuo transfugit ad Cæsarem.

731

νος ὤχετο σὺν γέλωτι, ἡ τὴν πρώτην ἐν Καίσαρος ἀπὸ κατόπτρου σὺν θαύματι. ὡς δ' ἱκανῶς ἐπιδείκνυσθαι δοκοῦντα τὸ φιλόκαινον, Ῥεβίλιον μὲν ἀφῆκε δῶρα λαβόντα βουλῆς, μυριάδων ἑξακισχιλίων τὸ μέτρον. Μινδίῳ δὲ Μαρκέλλῳ τῷ ἑταίρῳ τῷ Καίσαρος, φιλοφρονουμένῳ τὴν πρώτην μετὰ ταῦτα χαρὰν αὐτομολίᾳ, πῶς μὴ ἀμφ' αὐτὸν ἴφη, τὸ Μίνδιον βουλεύειν αὐτομολίαν καὶ πρόδοσιαν τοῖς δὲ πολεμίοις προσπλακῆς, ἐξίου Μινδίου αὐτῷ συνελθεῖν εἰς τινα νησίδα ἐπὶ λόγοις συνοίσουσι· καὶ συνελθόντι ἔλεγεν, ἀδίκως ἀγανακτοῦντα ἑτέρου, φυγεῖν μὲν εἰς Πομπήιον, ὑποζυγίῳ δὲ ὑπὸ τοῦ τότε ναυάρχου Καλουισίου, τῷ δὲ ναυάρχῳ Ἀγρίππᾳ μεταλλάττοντα, ἐπανελεύσεσθαι πρὸς Καίσαρα κἀκεῖνον ἀδικηθῆναι, εἰ πίστιν αὐτῷ ὁμόσειε ὁ Μινδίου προσφιλὴς Μισσάλα, τοῦ τὴν ἀποδημίαν Ἀγρίππα οἰκοῦντος· ἔφη δ' παρελθὼν μὲν ἐπισκέψασθαι λαμπρῶς τὸ ἀμφίτομον ἔργον, μίσχειν δὲ τὴν πίστιν λυμαινόμενον τὰ Καίσαρος ὁμοίως εἰς τὸ αὐτὸ πεσοῦσαν, καὶ ὁ μὲν αὐτὸν ἐλυμαίνετο· Μισσάλας δ' ἐνέδιδεν μὲν ἐπὶ αἰσχρῷ, ἐνέδωκε δ' ὅμως, εἴτε πολέμου ταῦτ' εἶναι νομίζων ἀνάγκας, εἴτε ἐκ τῆς Καίσαρος γνώμης προμαθών, ἢ πεμφθεὶς ὑφ' ἑκατέρου. ἐκ Μινδίου δὲ αὐτὸν κτησάμενος, ἐκ τοῦ Καίσαρος ἐλθόντα αἰτήσαντα, ἀξίου συγγνώμην μὴ λέγειν τὰς αἰτίας τῆς φυγῆς· ὁ δ' εἰς μὲν πιστὸν αὐτῷ συνεγίνωσκε λαβὼν τοὺς πανδέκτας, καὶ ἀφανῶς ἐφύλασσε, τοὺς

μὲν

ἅ τελησάρχης αὐτῷ μηδὲ χωρεῖν ἐᾶσι ὅποι θέλοιεν.

Ἐ τοίμου ἤ ἔ τόλου γλυμβόλου, μῦθις ὁ Καῖσαρ ἀνήγετο, ἓ ἐς Ἱππώνειον πυρεμπλεύσας, δύο τέλη μὲν πεζῶν Μεσσάλαν ἔχοντα περᾶν σκέλδοσιν ἐς Σικελίαν ἐπὶ τὸ Λεπίδου στρατόπεδον, ἢ σταθμεύειν ἐς τὸ κάλπον διελθόντα τὸν ἐνδὸ Ταυρομενίου, τρία δὲ ἔπεμπεν ἐπὶ Στυλίδα ἢ πορθμὸν ἄκρον, ἐφεδρεύειν τοῖς ἐσπλέουσι· Ταῦρον δὲ ἐς τὸ Σκυλάκιον ὄρος ὃ πέραν ἐστὶ Ταυρομενίου, ὡσεὶ πλεῖν ἐκ Τάραντος σκέλδοι, ἢ ὁ μὲν ὡσείπλει διεσκασμένος ἐς μάκελλον ὁμοῦ ἢ ἐρεσίαν, καὶ τὰ πέριξ αὐτοῦ πυρομαχεῖν ὡσεσκευάκοιτον, τήν τε γῆν ἱππεῖον, ἢ λιβυρνίδων τὴν θάλασσαν. ἢ ὁ Καῖσαρ ὧδε ἔχοντι, ἐξ Ἱππωνείου ἐπισράμων, ἐπιφαίνεται ἢ τὸ Σκυλάκιον, ἓ τάχ' εὐπαξίαν ἀποδεξάμενος, ἐπανῆλθεν ἐς τὸ Ἱππώνειον. ὁ ἢ Πομπήϊος ὡς μοι ὡσθέσθη, πᾶς τι ἐς τάχ' νῆσον ἀποβάσης ἐφύλασσεν ἀπιόντας, ἢ τὰς ναῦς ἐν Μεσσήνῃ σπεύδειν, ὡς βοηθήσων ὅποι δέοιτο. ἓ οἱ μὲν ἐν τούτῳ παρεσκευῆς ἦσαν.

Λεπίδου δὲ αὖθις ἐκ Λιβύης ἦγον αἱ ὁλκάδες τὰ λοιπὰ ἢ στρατὸ τέλη τέσσαρα, ἢ αὐτοῖς ὑπάντησε πλάσιος ἐκ Πομπηίου Παπίας, ἓ δείσθειεν ὡς φιλίους δεχόμενος. ᾤοντο γὰρ σφίσι τὰς Λεπίδου σταλησέσθαι, αἱ δὲ βραδέως τι ὑπὸ τοῦ Λεπίδου καθειλκυσθησαν, ἓ ὕστερον αὖτις ὡσπεσόντας, ἀὶ ὁλκάδας ὡς ἓ πρόδηλα πολεμίας ἐξέκλιναν, ἕως αἱ μὲν ἐκαύθησαν, αἱ δὲ ἐλήφθησαν, αἱ δὲ hostiles has quoque crederent: verò ejus præfectos quocunque vellent abire permisit.

Parata deinde classe Cæsar solvit iterum: appulsúsque Vibonem, Messalam cum duabus legionibus trajicere in Siciliam jussit, & cum Lepidi exercitu se conjungere, transiréque in sinum qui est versus Taurominium: tres verò alias misit ad Stylida in extremum fretum, occasionem expectaturas. Taurum etiam ad montem Scylacium, qui est ex adverso Taurominii, è Tarento circumnavigare jussit: quod ille fecit, paratus tum ad remigationem tum ad prælium, prosequentibus terrestribus copiis, præexplorantibus terram equitibus, mare liburnicis. Ad eum sic iter facientem Cæsar è Vibone accurrit: conspectusque circa Scylacium, ordine approbato, Vibonem rediit. At Pompeus, ut diximus, dispositis circa loca ad exscendendum in insulam opportuna præsidiis, classem Messanæ continebat, succursurus quocunque opus foret.

Dum ea utrinque parantur, Lepido rursum ex Africa reliquæ quatuor legiones transportabantur onerariis, quibus in alto factus obviam Pompeianus dux Papia, & tanquam amicus expectatus, eas oppressit: putabant enim à Lepido missas sibi occurrere, qui tardius suas deduxerat: quas deinde venire visas declinarunt onerariæ quòd donec aliæ captæ, aliæ crema- Papia, Pompeianus dux.

tæ ſubmerſæve, quædam in Africam reverſæ ſunt. Ex legionibus duæ perierunt in mari, & ſiqui militum enatarunt, eos Tiſienus. Tiſienus Pompeii dux terram prenſantes confecit, reliquus exercitus ad Lepidum perlatus eſt, vel tunc, vel poſtea: Papia navigavit ad Pompeium. Strongyle inſula. Cæſar in Strongylen, unam è quinque inſulis Æoliis, è Vibone cum tota claſſe trajecit, præmiſſis exploratoriis liburnicis: quúmque in fronte Siciliæ multas videret copias circa Pelorum & Mylis & Tyndaride, conjectavit ipſum adeſſe Pompeium: relictoque ibi Agrippa vicario, ipſe Vibonem reverſus, mox inde in caſtra Tauri tranſcurrit cum Meſſala & tribus legionibus, cogitans Tauromínium occupare per Pompeii abſentiam, & ipſum à duobus lateribus aggredi. Agrippa igitur à Strongyle in Hieram trajecit, cámque cepit, pulſis præſidiariis, ſequenti die Mylas tentaturus & Democharem præfectum quadraginta navium. Pompeius ſuſpectos habens Agrippæ conatus, alias quadragintaquinque naves à Meſſana miſit Demochari, duce liberto Apollophane, quem ipſe cum aliis ſeptuaginta ſequutus eſt. Agrippa ante lucem ex Hiera ſolvit cum dimidia parte navium, quaſi pugnaturus cum ſolo Papia: ubi verò & Apollophanis claſſem vidit, & illam aliam ſeptuaginta navium, conti-

732

ἀνήχθησαν, εἰ δή ἐς Λιβύην ἀπέπλουσαν. ὧν ὁ τραπὸς δύο μὲν τινὰ διώλετο ἐν τῇ θαλάσσῃ· ἢ ὅ τις αὐτῶν ἐξενήχθη, ἢ τὸν ἐπὶ Τισιηνὸν ὁ τῶν Πομπηίου τραπηγὸς ἀναντας ἐπὶ τῶν γῆν διέφθειρε· οἱ δὲ λοιποὶ ἐς Λέπιδον κατήχθησαν, οἱ μὲν αὐτίκα, οἱ δ' ὕστερον, ἢ Παπίας ἀπέπλευσε ἐς Πομπήιον. ὁ δὲ Καῖσαρ ἐς μὲν Στρογγύλλον, ἣ τῶν πέντε νήσων ἐστὶ τῶν Αἰόλου, πρώτῃ τῇ νηὶ διέπλευσεν ἐξ Ἱππωνείας ἀφορμισάμενος· αὐτὸς δὲ ἐπὶ μεσήπορον τὴν Σικελίας πλέονα ἰδὼν, ἔν τε Πελωριάδι ἢ Μύλαις καὶ Τινδαρίδι, ὑπῆρξεν αὐτὸν παρεῖναι Πομπήιον· ἢ τὰ μὲν εὐθὺς Ἀγρίππᾳ διαπρασσόμενα ἐπιτρέψας, αὐτὸς ἐς τὸ Ἱππώνειον αὖθις ἐπέπλει, καὶ ἐς τὸ τοῦ Ταύρου στρατόπεδον ἐξ Ἱππωνείας τοῖς τρισὶ τέλεσι μέσῃ Μεσσάλᾳ διέτρεχεν, ὡς Ταυρομένειον αἱρήσων, λάθρᾳ δὲ ἐπ' ὦν Πομπήιον, ἐς τὰς ἐμπολὰς αὐτοῦ δίχα θέσθαι παρέξων. Ἀγρίππας μὲν οὖν ἀπὸ Στρογγύλης ἐς Ἱέραν διέπλει, ἐς ἣν Πομπήιον φρουρὸν αὐτὸν οὐκ ὑποπτεύσαντα, ὃν τὴν Ἱέραν, ἢ τὸ ἐπίνειον ἐμελλεν ἐπιχειρήσειν ἐς Μύλας Δημοχάρει τῷ Πομπήιου πεντηκοντόρους ναῦς ἔχοντι· ὁ δὲ Πομπήιος τὸ βέλτιον ὑφορώμενος ἐς Ἀγρίππαν, ἔπεμπε τῷ Δημοχάρει ναῦς ἄλλας πέντε καὶ πεντηκοντόρους ἀπὸ Μεσσάνης ἐξελόντι ἄγοντα Ἀπολλοφάνη, καὶ αὐτὸς ἐφείπετο ἄλλαις ἑβδομήκοντα· Ἀγρίππας δὲ ἔτι νυκτὸς ἐξ Ἱέρας κινηθεὶς τοῖς ἡμίσεσι τῶν νεῶν, ὡς Παπίᾳ μόνῳ ναυμαχήσων· ἐπεὶ δὲ τὰς Ἀπολλοφάνους εἶδε, καὶ τὰς ἑβδομήκοντα ἑτέρας,

Καισαρ

Καίπερ μὲν αὐτίκα ἐθήλου Πομπήϊον ἐπὶ τῶν Μυλῶν εἶναι σὺν τῷ πλείονι ναυτικῷ, τὰς δὲ βαρείας αὐτὸς ἦγε καὶ μέσον, καὶ τὸ ἄλλο σόλον ἐξ Ἱερᾶς ἐκάλει καὶ σπουδῇ· ἐκοσμοῦντο δ' ἀμφοτέρωθεν πύργοις λαμπροῖς, καὶ πύργους ἐπὶ τῶν νεῶν εἶχον κατά τε πρῷραν καὶ κατὰ πύμνην· ὡς δὲ αὐτοῖς σύνταγμα ἐκλεύσθη εἰσάπαξ ἐκ τοῦ ἐπιβοήσαι, καὶ τὰ σημεῖα κατὰ ναῦς ἦρτο, ἐξώρμων ἐπ' ἀλλήλους οἱ μὲν καὶ μέσοπον, οἱδ' ἐς προεκύκλωσιν σύν τε βοῇ καὶ ῥοθίῳ νεῶν καὶ κατεπλήξει ποικίλῃ. ἦν δὲ καὶ τὰ σκάφη Πομπηΐῳ μὲν βραχύτερα καὶ κοῦφα καὶ ὀξέα ἐς τὰς ἐφορμήσεις τε καὶ ἀφέλκυσις· Καίσαρος δὲ μείζω καὶ βαρύτερα, καὶ πρὸς αὐτὸ καὶ βραδύτερα, βιαιότερα δ' ὅμως ἐμπεσεῖν, καὶ τραυλίσαι δυσπαθέστερα· τῶν τε ἀνδρῶν οἱ μὲν ναυτικώτεροι τῶν Καίσαρος ἦσαν, οἱ δὲ φιλαιτερώτεροι κατὰ λόγον· εἰ μὴ σὺν ἐμβολαῖς, ἀλλὰ μόναις ἀφεδοῖς ἐπλεονέκτουν, καὶ περισὺς τῶν μειζόνων ἢ πήδημα ἀνίκλων, ἢ κώπης ἀνέκοπτον, ἢ ἀπέχοντες ὅλως τὰ σκάφη, καὶ ἔσλαπτον ἐμβολῆς ἐκ ἦσσονα· οἱ δὲ Καίσαρος αὐτῆς ἐμβολαῖς ὡς βραχυτέρας ἀνέκοπτον, ἢ κατέσσον ἢ διέρρηγνυν, ὅτε συμπλακεῖν, ἐβαλλόν τε ὡς πεπειτέρας ἀφ' ὑψηλοῦ, καὶ κόρακας ἢ χείρας σιδηρᾶς ἐυκωλοτέρως ἐπιβάλλειν· οἱ δ' ὅτι βιαιοθεῖεν ἐξήλλοντο ἐς τὸ πέλαγος, καὶ τοῖσδε μὲν τὰ ὑπηρέσικα Πομπηΐου ἀφειλέσθαι ἀνέκαμψαν. ὁ δ' Ἀγρίππας ἐστο μάλιστα ἐυθὺ Παπίου, καὶ αὐτὴ

nuò significavit Cæsari Pompeium cum majore classis parte esse ad Mylas, ipse cum gravibus navibus medium agmen tenuit, reliquis jussis ex Hiera celeriter subsequi. Erat autem utrinque apparatus magnificus impositis à prora puppique turribus. Ut verò post solennem cohortationem signum per singulas naves elatum est, utrinque in se fecerunt impetum, in frontem alteri, alteri per ambages ad terrorem circumventis incutiendum magno navium virorumque strepitu: erant enim naves Pompeio mediocres, leves, & ad incursandum circumveniendumque hostem agiles: Cæsari verò majores graviorésque, & ob id ipsum tardiores: sed ad ictus tum inferendos validiores, tum sustinendos firmiores. milites verò hinc robore præstabant, illinc rei navalis peritia. Hi non concurrendo, sed circumcursando superabant, jam remos majorum navium detergendo, jam diffringendo gubernacula: interdum etiam magna vi in eas reversæ rostris ictus regerebant non leviores quàm acciperent. Contrà Cæsarianæ rostris ut minores facilè repercutiebant, aut quassabant, aut perforabant, & quoties colluctarentur cominus, missilibus è superiore loco obruebant, injectísque corvis aut ferreis manibus retinebant eas facilius: tum adversarii non ferentes impetum, in pelagus exiliebant, & à scaphis Pompeianorum ad id discursantibus recolligebantur. Agrippa navim Papiæ petebat maximè,

Navale Cæsaris & Pompeii prælium.

733

ximè, ictámque sub prora & concussam perfregit usque carinam: qui in ejus turribus ad propugnandum constiterant, excussi sunt: mare in navem admissum, obruit remigum ordinem infimum: reliqui perfracta contabulatione, natatu evaserunt: Papia receptus in navem proximam, rursus in prælium rediit. Tum Pompeius è monte conspicatus suas parum proficere, & quoties cominus res gereretur, socios navales amittere, Agrippæ verò triarias ex Hiera succurrere, signum suis dedit ut servatis ordinibus se reciperent: id quod fecerunt, pugnandóque paulatim sese subduxerunt è prælio: Agrippa verò urgente refugerunt, non in aspera littora, sed qua limo fluviis illato molliuntur. Ille à gubernatoribus vetitus ne magnas naves locis vadosis committeret, in alto jactis ancoris constitit, quasi hostem, si opus sit, invasurus nocturno prælio: monentibus autem amicis ne iram magis quàm rationem sequeretur, néve militem nimis divexaret vigiliis ac laboribus, néve maris tranquillitati multùm crederet, vix serò se retro recepit. Pompeiani portus suos petierunt amissis triginta navibus, submersis quinque hostilibus, aliisque multis acceptis pariter ac illatis incommodis: quos Pompeius laudans quòd tam magnis restitissent navibus, ait sibi hanc non tam navalem pugnam visam quàm oppugnationem mœnium: nec aliter quàm victores do-

Pompeii clades navalis.

Pompeius victos præ-

κὴ τὸ ἱππαγὸν ἐμπεσὸν, κατέκλασε τὸν ναῦν, καὶ ἐς τὰ κῶλα ἀνέρηξεν, ἡ σὲ τὰς τε ἐν ταῖς πύργοις ἀπειστήκετο, καὶ τὸν θαλάσσαν ἀφρῶν ἐθόρυβτο, καὶ τῶν ἱππέων οἱ μὲν θαλαμῖται πάντες ἀπλήκτησαν, οἱ δ' ἐπεροι τὸ κατάστρωμα ἀναρρήξαντες, ἐξεκόλυντο. Παπίας δὲ ἐς τὴν παρεμβόλην ἀναληφθεὶς, αὖθις ἐπῆλθε τοῖς πολεμίοις. Ὁ δὲ Πομπήιος ἐξ ὄρους ἀφορῶν τὰς μὲν ἰδίας μικρὰ ἐπωφελέσας, καὶ ψιλουμένας τὲ ἐπὶ πολλῶν ὅτι συμπλακεῖσαι, Ἀγρίππα δὲ τὸ ἱερὸν σῶμα ἐξ ὑπερφυοῦς εὐθηνίας πλέονος ἀναχωρεῖν ἐπήμυνε τῷ κόσμῳ, καὶ ἀνεχώρουν ἱππεῖς τε ἐς ἀναστροφὰς ἀεὶ κατ' ὀλίγον. Ἀγρίππα δὲ ἐπιβαρήσαντος αὐτοῖς ἐφέροντο, ὅτε ἐς τὰς αἰγιαλὰς, ἐπ' ὅσον τὸ θαλάσσης οἱ ποταμοὶ παχεῖαν πεποιήκεσαν, καὶ Ἀγρίππας, καλυόντων αὐτὸν τῶν κυβερνητῶν μεγάλας ναυσὶν ἐς ὀλίγον ὕδωρ ἐπιπλεῖν, πελάγιος ἐπ' ἀγκυρῶν ἐστάλωσεν ὡς ἐφορμιούμενος τοῖς πολεμίοις, καὶ νυκτομαχήσων εἰ δύναιτο. Φίλων δὲ αὐτῷ παραινούντων μὴ ἀλόγῳ θυμῷ σωφρονεῖν δοκῆ, μηδὲ τὸν στρατὸν ὑπερτείνειν ἀγρυπνίᾳ καὶ πόνῳ, μηδὲ πιστεύειν πολὺ ἀχείμαντι θαλάσσῃ, μόλις ἐπείσθη ἀνεζεύγνυε. Καὶ οἱ Πομπηιανοὶ ἐς τὰς λιμένας παρέπλεον, τελευτῶντες μὲν τῶν σφετέρων νεῶν ἀπολλύντες πλείστας, πλὴν ὧν κατέδυσαν τῶν πολεμίων, καὶ βλάψαντες ἄλλα ἐκεῖνα, καὶ βλαφθέντες ὁμοίως· καὶ αὐτὸς ὁ Πομπήιος ἐπαινῶν ὅτι πλείοσιν ἐλάττοσι ναυσὶν ἀντέσχον, τειχομαχίαν μᾶλλον ἔφασκεν ἢ ναυμαχίαν, καὶ οὐ νενικηκέναι.

νεικηκότας ἐθαῤῥεῖτο, καὶ ἐπήλπιζεν ἐν τῷ πορθμῷ διὰ τὸ ῥοῦν κουφοτέρους ὄντας ὑπερέξειν, καὶ αὐτὸς ἔφη τι προσθήσειν εἰς τὸ τῶν νεῶν ὕψος. τοῦτο μὲν δὴ τῆς ναυμαχίας τέλος ἐπὶ τοσοῦτον ἐγένετο Μύλαις Ἀγρίππᾳ καὶ Παπίᾳ χλοιμβρῳ.

Τὸν δὲ Καίσαρα ὁ Πομπήϊος ὥσπερ ἐπὶ ταπολαῶν εἰς τὸ Ταύρου στρατόπεδον οἰχόμενον, καὶ ἐπιχειρήσοντα τῷ Ταυρομινίῳ, καὶ δεῖπνον ἐνθὺς εἰς Μεσσήνην ἀφεῖπλε, μέρος ἐν ταῖς Μύλαις ὑπολιπών, ἵνα αὐτὸν ὁ Ἀγρίππας ἐπ πυρετῷ νομίζοι. Ἀγρίππας μὲν δὴ διαπαύσας τὸ στρατὸν ἐς ὅσον ἤπλωσε, εἰς Τυνδαρίδα ἐνδιδρόμου ἔπλει, καὶ παρῆλθεν μόλις ἔτι, μαχομένων ἢ λαμπρῶς τῶν φρουρῶν, ἐξεώσθη· ἀφεστηκότων δ' ἑτέρων πόλεις αὐτῷ, ἐς φρουρὰς ἐδέξαντο, καὶ αὐτὸς ἐπανῆλθεν ἐς ἑαυτόν. ὁ δὲ Καῖσαρ ἤδη μὲν ἐς Λευκόπετραν ἐκ τῆς Σκυλακίου διεπεπλεύκει, μαθὼν ἔπ ἀκριβέστερον ὅτι ὁ Πομπήϊος ἐκ Μεσσήνης εἰς Μύλας εἴρητο δ' Ἀγρίππων· ἐκ δὲ Λευκοπέτρας ἔμελλε νυκτὸς περᾶν ὑπὲρ τὸ πορθμὸν εἰς τὸ Ταυρομένιον· πυθόμενον δὲ ἀφεῖναι τὴν ναυμαχίας, μετέγνω μὴ κλέπτειν ἔπ τὸ ἀφανὲς νεικηκώς, ἀλλὰ καὶ φῶς διαῤῥοῦντα τῷ στρατῷ παρασχεῖν· καὶ ἦδη ἔπ πάντως ἠγεῖτο Πομπήϊον Ἀγρίππᾳ παραμένειν· κατασκεψάμενον γὰρ ἡμέρας τὸ πέλαγος ἐκ τῶν ὀρῶν, ἐπεὶ καθαρὸν ἔγνω πολεμίων, ἔπλει στρατὸν ἔχων ὅσον αἱ νῆες ἐδέχοντο, Μεσσήλαν ἐπὶ τοῦ λοιποῦ καταλιπών, ἕως ἐπ' αὐτὸν αἱ νῆες ἐπέλθωσιν· ἐλθὼν δ' ἐπὶ τὸ Ταυρομένιον

donavit, ſpem faciens, in freto propter fluxum claſſem ſuam ut leviorem ita ſuperiorem fore: promittenſque additurum ſe aliquantum ad ſuarum navium altitudinem. Hic eventus fuit navalis circa Mylas pugnæ inter Agrippam & Papiam. 734

miis donat.

At Pompeius ratus id quod erat, Cæſarem in Tauri caſtra profectum ut tentaret Tauromininium, mox à cœna Meſſanam circumvectus eſt, Mylis relicta parte navium, ut Agrippa ipſum ibi eſſe putaret. qui milite refecto pro tempore, navigavit Tyndaridem, dedentem ſe: ubi receptus ab oppidanis, rurſum à præſidiariis egregiè repugnantibus ejectus eſt. aliæ quoque civitates ad eum deficientes acceperunt præſidia, ipſe veſpere ad claſſem rediit. Interea Cæſar è Scylacio ad Leucopetram devectus fuerat, certior factus Pompeium Meſſana Mylas profectum propter Agrippam: quúmque ſtatuiſſet è Leucopetra noctu trajicere Tauromininium, poſtquam audivit de navali prælio, mutavit ſententiam, honeſtius victori exiſtimans non clàm ſed clara luce navigare cum fiducia: credebat enim Pompeium prope Agrippam haudquaquam manſurum. Quúmque exorta die proſpexiſſet in altum è montibus, nuſquam apparente hoſte navigabat impoſito quantum claſſis capiebat milite, reliquis Meſſalæ commiſſis, donec ad eum naves redirent: Tauromininium verò delatus

delatus, præmisit qui deditionem poscerent: & quum præsidiarii se non admitterent, præternavigato flumine Onobala & fano Veneris, ad Archegetam appulit precatus deum, positis ibi castris oppugnaturus Tauromínium. Est autem Archegeta Apollinis parva statua, quam primam dedicarunt Naxii coloni missi in Siciliam. Hic è navi excendens prolapsus est: móxque surrexit & castra metabatur, quum Pompeius magna classe supervenit, omnibus mirantibus: credebatur enim devictus ab Agrippa: per oram etiam equitatus irruebat, celeritate contendens cum navibus: & diversa parte pedestres copiæ conspectæ sunt. Itaque omnes sunt exterriti, circumventi à tribus exercitibus: timuit & Cæsar, quod non posset Messalam accersere. equites igitur primi Cæsarianos in castris muniendis adhuc occupatos turbarunt. Quod si classiarii peditésque pariter fecissent impetum, fortassis egregia Pompeio contigisset victoria: nunc per imperitiam rei militaris, & hostium trepidationis ignorantiam, veriti sub vesperam inire prælium, alteri ad Coccynum promontorium in stationem secesserunt: pedites verò nolentes prope hostem castra metari, in oppidum Phœnicem se receperunt. Nocte sequenti hi quieverunt, Cæsariani vallum quidem absolverunt, sed propter laborem & vigiliam ad pugnandum inutiliores redditi. Erant autem

Onobala flumen.

Archegeta Apollinis statua.

Cæsar à tribus exercitibus circumventus.

735

Coccynum promontorium.

ησιον, ὡς σπεμψε μ ὡς ὁ ὑπατ-
ξόμβ ἀυτὸ, ὰ δξαμένων σ τ
φρουρ, παρεπλει τ πομπηι τ
Ὀνοβάλαν, κ τὸ ἱερὸν τ Ἀφρδί-
σιον, κ ὡρμίσατο ἐς τὸν Ἀρχηγέ-
τ, ἀξιῶν τὸν θεὸν, ὡς χαρισ-
σόμβ ἐνθῶδα, κ πολεμήσ-
ων Ταυρομενίων· ὁ δ Ἀρχηγέ-
της Ἀπόλλων ἀγαλμάτιον ἐστι, ὃ
ἔσχατον ἱδρύσαντο Ναξίων οἱ ἐς Σι-
κελίαν ἀποικισμένοι. ἐκβάντα τ
νεὼς εὐθέως ὁ Καῖσαρ, ὀλισθὼν
ἔπεσε, κ ἀνέδραμε δι' ἀυτ, κ
ἀυτ καθίστατο ἐπ τὸ στρατόπεδον
Πομπηί· ἐπιπλέ σὺν πολλ,
θαύματι κδέκοντι (οὔπω γ ἀγνὸν κα-
πετάλειπτο ὡς Ἀγρίππα) παρ-
άλλαντι δ τ Πομπηίᾳ ἱππ,
ἐς πολλ διεσπασμένοις τ ναυτικ, κ
τὰ πεζὰ ἐτάραττεν ἐφαίνετο· ὥστ
δόξαι μὲν ἀπιστοῦσι σὺν μίσῃ τελῶ
στρατὸν πολεμίων γγονέναι, δείσαι
σφ τ Καίσαρα Μεσσάλαν σὺν ἰ-
σχυρᾷ μεταπεμψάμ. οἱ μ δ ἱπ-
πεῖς ἐνθὺς ἰδὼν χλοῶν οἱ Πομπήιον
χαρακοποιουμένους ἐπ τὰς τ Καί-
σαρ· εἰ σφ ἐπ τοῖς ἱππεῦσιν οἱ
πεζοὶ κ τὸ ναυτικὸν ἐφῆμεν, πολ
ἂν τι μεῖζον ἐξεῦρε τ Πομ-
πηίῳ· νῦν δ ἀπείρως π πλήθ, κ
ὑπ' ἀγνοίας τ θορύβου τ Καίσα-
ρ, καὶ ὄκνου μὴ μάχης ἐπ θάλ-
λοι ἐπέρχ ἀρχήν, οἱ μ ἀυτ ἐς
Κόκκυνον ἄκρον ὡρμίσαντ, οἱ πε-
ζοὶ δ' οὐκ ἐξιοῦντες ἀγχοῦ τ πο-
λεμίων στρατοπεδεύειν, ἐς Φοίνι-
κα πόλιν ἀνεχώρησαν, κ νυκτὸς οἱ μ
ἀνεπαύοντο, οἱ δ τ Καίσαρ τ
μ χάρακα ἐτέλεσαν, ὑπὸ δ κόπ
κ ἀγρυπνίας ἐς πλὸ μᾶλλον ἰσλα-
πάζοντο· τέλη σφ' ἰδὼ ἀυτ τεμὼ, κ

ἱππῶν

ἱππεῖς χιλίς ἵππων πενταϰόσιοι, ϰ πεζοὶ χίλιοι, ϰαὶ ϰληρῦχοι σύμμαχοι χιλίς ϰαταλόγου διχίλιοι, ϰ ναυτιϰὴ δυώϰμις ἐπὶ τέτοις. τὰ μὲ δὴ πεζὰ πάντα Ϙορνιφίϰιον παρεμβεβὸς ὁ Καῖσαρ, σπεύδοσε τὰς ϰῆ γὴν πολεμίας ἀπομάχεσθ ϰ πρᾶσσ᾽ ὅ, τι ἐπιτηδεῖ· αὐτὸς δ᾽ πεῖς ναυσὶν ἔπλωε ἡμέρας ἀνήϰοντ εἰς τὸ πέλαγος, μὴ ϰ τῶδε αὐτὸν ἀποϰλείσειαν οἱ πολέμιοι, ϰ τὸ μὲν δεξιὸν ἐπέτρεπε Τιτινίῳ, τὸ δ᾽ λαιὸν Ϙαρσίῳ, λιβυρνιδ᾽ δ᾽ αὐτὸς ἐπέβαινε, ϰαὶ πανταχόθεν πάντες παρεϰαλῶν· ἐπὶ δ᾽ τῇ παρϰλήσει τὰ σφέτερα ϰράτιστα σημεῖα, ὡς ἂν ϰινδυνώδη μάλιστα ὦν, ἀπέθετο. ἐπεμάχθησαν δ᾽ ἐπὶ πολὺ Πομπηΐου, δὶς μὲν ἐπιχειρήσαν ἀλλήλοις, ϰ τὸ ἔργον ἐς νύϰτα ἐπλόϊσεν· ἀλίσϰομένων δ᾽ ϰ πιμπραμένων τ᾽ Καίσαρ᾽ νεῶν, αἱ μὲν δρόμωι τι βραχὺ τ᾽ ἰσίων, ἀπίσω ἐς τὸν Ἰτιλίαν, τ᾽ παρεγχειμάτων ϰαταφρονοῦσαι, ϰ αὐτὰς ἐν ὀλίγοις οἱ ἐ Πομπηΐου διώξαντες ἔτι, τὰς ὑπολοίπους ἀνέτρεψαν, ϰ τοῦδε τὰς μὲν ἤρων ὁμοίως, τὰς δ᾽ ἐνέπρησαν· ὅσαι δ᾽ ἐξ αὐτῶν ἐς τὴν γῆν ἐξενήχθη, τὰς μὲ οἱ ἱππεῖς οἱ τᾶ Πομπηΐου διέφθειρον ἢ συνέλαμβανον· οἱ δ᾽ ἐς τὸ ἐ Ϙορνιφίϰιον ϰρατόπεδον ἀνεπήδων, ϰ αὐτοῖς ὁ Ϙορνιφίϰιος ἐπιθέουσιν ἐπιχείρει, τὰς ϰώπους ὑπεμπίπτων μέσους· ὃ γὰ ἔυνημον ἐδόϰει ϰινεῖν φάλαγϰα δύσθυμον, ἀντιϰαθημένων πεζῶν, μεγαλοφρονουμένων ὡς εἰϰὸς ἐπὶ νιϰῇ. Καίσαρα δ᾽ ὐ τοῖς ὑπηρέταις ἐς πολὺ τ᾽ νύϰτος ἀνασϰοπεύοντα ϰ βουλευόμενον, εἴτε ἐς Ϙορνιφίϰιον ἐπανέλθοι ἀμφὶ μέσας τοσάνδε ναυαγίαν, εἴτε ἐς Μισηνὸν ἀμφὶ φυγῇ, θεὸς ἐς τ᾽ Ἀβάλαν λιμένα παρήγαγε

legiones tres, equites sine equis quingenti, velites mille, coloni auxiliares voluntarii M M. præterque navales socii. Tradito igitur peditatu Cornificio, ut in terra quantum posset repugnaret hostibus, ipse ante lucem in altum provectus est, ne & à mari intercluderetur: dextro cornu præfecit Titinium, sinistro Carcium: ipse liburnica circum classem volitans omnibus hortator aderat: quo facto insignia ut in maximo constitutus periculo deposuit. Occurrente autem ex adverso Pompeio bis congressi certamen in noctem extraxerunt. Quumque naves Cæsarianæ caperentur & incenderentur, pars earum expansis minoribus velis aufugit in Italiam contemptis hortatibus: quas aliquot Pompeianis persequentibus, & reliquæ profligatæ partim captæ, partim incensæ sunt. qui in terram enatabant, ab equitibus Pompeianis interimebantur aut capiebantur: quidam in Cornificii castra se proripiebant: quos ille accurrentes excipiebat solis obviam missis velitibus: intempestivum enim putabat promovere legiones malè animatas, propinquo exercitu terrestri hostium insolescentium (ut fieri solet) victoria. Cæsar in actuariis ad multam noctem jactatus, incertus Cornificiumne per media naufragia peteret, an ad Messalam refugeret, forte fortuna ad Abalam portum appulit cum unico

736

Cæsar solus cum unico armigero a-

micis destitutus & servis, ad Abalum portum appellit.

unico armigero, destitutus amicis, servis, & satellitibus: quem quidam è montibus ad rem cognoscendam decurrentes, invenerunt animo defectum & corpore: & translatum nunc in hoc, nunc in aliud acatium, quo magis hostem fallerent, ad Messalam deportarunt, qui non longè aberat. Inde priusquam corpus curaret, ad Cornificium misit liburnicam, & circa omnes montes dimisit qui nuntiarent se incolumem, juberéntque omnes opem ferre Cornificio, & ipse per litteras pollicitus est ei mox adfore auxilium. Curato deinde corpore quum quievisset modicum, ad Stylida noctu profectus est, Messala eum deducente ad Carinatem, paratum ad navigationem cum tribus legionibus, quem jussit in Liparam trajicere, ipse mox consecuturus. Agrippæ quoque scripsit, ut periculo eximeret Cornificium celeriter, submittendo cum expeditis Laronium. Mæcenatem iterum in urbem misit, propter quosdam rerum novarum cupidos, in quorum aliquot animadversum est publicè: Messalam verò Puteolos, ut legionem primam Vibonem adduceret.

Hic Messala Romæ à triumviris proscriptus fuerat, propositis interfectori præmiis, sive pecunias, sive libertatem peteret: profugus deinde ad Brutum & Cassium, post illorum mortem Antonio classem ex fœdere tradidit. Id nunc memorare libuit Romanæ virtutis exemplum, quando Messala habens in pote-

Romanæ virtutis

μετ' ἐνὸς ὁπλοφόρου, χωλὸς φίλων τε ἐρημωθεὶς καὶ ὑπασπιστῶν· ἐπεφάνησαν δὲ καὶ τινες ἐκ τῶν ὀρῶν ἐς πυθμένα μεγάλου κατιθύοντες, εὗρον αὐτὸν τὸ πρῶτον ἐν τῷ ψυχῷ ἐκλελυμένον, καὶ ἐς ἄκριτον ἐξ ἀκρατίου μετεφέροντες ἵνα λάθοιεν, μετακομίσαντες ἐς Μισσάλαν ἔμελλον· ὁ δ' ἐνὸς ἐπ' αὐτομάτου, ἐς τὸ Κορνιφίκιον ἔτελε λιβυρνίδα, καὶ πανταχῇ λαβὼν τῶν ὀρῶν ἐφείπετο ὃν ἐζήτουν, Κορνιφίκιόν τε πάντας ἐπικουρεῖν ἐκέλευε, καὶ αὐτὸς ἐχάρη αὐτίκα πέμψειν βοηθείαν θεραπεύσας ἔν τε σώματι καὶ ἀναπαύσασθαι ὀλίγον, ἐς Στυλίδα νυκτὸς ἐξῆκεν, παραπεμπόμενον ὑπὸ Μεσσάλα ἐπὶ Καρίναν, τὰ ἐκείθεν ἐπὶ τὸν ἔμπλουν τίλην, ἐς πόλιν μὲν ἐκέλευσε λαμβάνειν, ἐς Δίπυρον, ἔνθα καὶ αὐτὸς ἔμελλε λαμπρύνεσθαι. Ἀγρίππᾳ δ' ἔγραψεν ἐξίου κινδυνεύοντι Κορνιφίκιον πέμπειν. Λαρώνιον μὲν σφᾶς ἐξίους· Μαικήνᾳ δ' αὖθις ἐς Ῥώμην ἔπεμπε λάθρᾳ τῶν νεωτερίζοντας, καί τινες πανταχόθεν ἐκινήθησαν· καὶ Μεσσάλαν ἐς Δικαιάρχειαν ἔπεμπεν, ἀφ' οὗ τὸ πρῶτον κλῆμα τίλου ἐς Ἵππωνιον.

Μεσσάλας δὲ οὕτω δὴ, ὁπότε τρεῖς ἐπὶ θανάτῳ καταγραφεῖεν ἐν Ῥώμῃ, καὶ χρήματα τῷ κτείναντι ἐπικηρυχθείη· ὁ δὲ καὶ Κάσσιον καὶ Βροῦτον ὁρῶν, ἀπεθανάτων ἑκάτερον, τίλον ἐπ' ἀποδράσει Ἀτιλίῳ παιδὶ δίδωσι· καὶ μοι τοῦτο ἀκμαιότατον νῦν ἔδοξεν ἐς ζήλωμα τῆς Ῥωμαίων ἀρετῆς, ὅπου Μεσσάλας μὲν ἰσχὺν

οὐ τοσῇδε συμφορᾷ τ' ἐσαγγάψαντα, ἐθεράπευεν, ὡς αὐτοκράτορα καὶ σῶσοντα. Κορνιφίκιος δ' ἀπὸ τριψακοῦς μὲν ἐκ τῶν χάρακος ἐμαχέσατο εἶχε τοὺς πολεμίους, κινδυνεύων δὴ ἐξ ἀπορίας, ἐς μάχην ἐξέπεσε καὶ προύκαλειτο. Πομπηίου δ' οὐ συμπλεκομένου μὲν ἀνδράσι σὺν μόνῃ τῇ μάχῃ τῶν ἐλπίδα ἔχουσι, παρατησόμενοι δὲ αὐτοὺς τὸ λοιπὸ στρατόπεδον, ὧδε δὴ ὁ Κορνιφίκιος ἐν μέσῳ τοὺς ἀπὸ τῶν νεῶν ἀφυγόντας ἀνακτλους ἔχων, βαλόμενός τε καὶ χαλεπὰς ἐν μὲν τοῖς πεδινοῖς ὑπὸ τῶν ἱππέων, ἐν δὲ τοῖς τραχέσιν ὑπὸ τῶν ὑψηλῶν τε καὶ κάφων, οἱ Νομάδες Λίβυες ὄντες ἠκοντίζόν τε ἐπὶ πολέμιον, καὶ τοὺς ἐπικαθεύδοντας ὑπέφθυνον· τετάρτῃ δὲ ἡμέρᾳ μόλις ἐπὶ τὸν ἄνυδρον γῆν ἀφίκοντο, ἣν Ῥύακα πυρὸς λίγνεσι, τότε μέχρι θαλάσσης οἷόν τε ἦσαν ἐπικλύσει καὶ σῆψει τὰ ἐν αὐτῇ καύμασι, καὶ αὐτὴν οἱ μὲν ἐπιχώριοι μόνης ὀδμὴν νυκτὸς, πυρώδη τε ἅμα ἐπ' ἐκείνου, καὶ κονιορτὸν ἀποδίδοντες γίγνεσθαι· οἱ δὲ ἀμφὶ τὸν Κορνιφίκιον ἅτε νυκτὸς ἐθέλοντες ἐν ἀσελήνῳ μάλιστα ἴσην ἀπειρίαν ὁδὸν καὶ σκιάς, ἅτε ἡμέρας ὑπαίθριον, ἀλλ' ἀπεπήγοντο, καὶ τὰς βάσεις ὡς ἐν θέρει καύμασι ὑποκαιόμενοι, μάλιστα οἱ γυμνοὶ, βραδύνειν τε ἐδυνάμενοι ἀπὸ τῶν δίψαν ἐνεχλῶσαν, ἵνα ἐπὶ τῶν βαλόντων αὐτοὺς ἐπῇσαν, ἀλλ' ἐπεῳσκοντο ἀφυλάκτους· ἐπεὶ δὲ τὰς ἐξόδους τῆς ἀφανεμυμένης ἐτύγχανον κατέχοντες πολίμιοι, ἀμελήσαντες τῶν ἀσθενεστέρων τε καὶ γυμνῶν, ἀνεπήδων ἐς offenderunt alios, neglectis nudis & infirmioribus, irruerunt in

state proscriptorem suum desolatum, in tanta calamitate refovit ut imperatorem, servavítque. At Cornificius quamvis à castris facilè hostem arcere poterat: tamen quia laborabat commeatuum inopia, suis in aciem productis hostem provocavit. Pompeio verò detrectante certamen cum viris in sola dextra fiduciam habentibus, & fame se subacturum eos sperante, Cornificius iter ingressus est, receptis in medium agmen inermibus qui evaserant è naufragio, in regione campestri missilibus ab equitatu hostium infestatus graviter: in aspera verò ab Afris armatis leviter, qui magna ex parte jaculatores facilè refugiebant, si qui in eos procurrerent ex agmine. quarta demum die pervenerunt ad terram aridam, quam indigenæ torrentem ignis nominant, usque ad mare squalidam, absumptis æstu scaturiginibus, accolis noctu tantùm permeabilem vitandi æstus pulverísque gratia. Per eam Cornificiani neque noctu, præsertim silente luna iter ausi sunt facere, propter viarum imperitiam & metum insidiarum: neque interdiu sustinuerunt: sed suffocabantur, & plantas ut in æstate fervida adurebantur, nudi præcipue: nec tardius ingredi sitis sinebat, aut in velites infestantes procurrere, sed exponebant se vulneribus. Ubi verò ad fauces, quà è perusto agro erat exitus,

exemplum in Messala erga Cæsarem.

737

Cornificiani magnopere afflicti.

in eas quotquot poterant audacia perdita, & hostem impulerunt pro viribus: sed quum & alias deinceps fauces obsideri cernerent, desperatis rebus remiserunt impetum, siti simul & æstu laboréque afflicti. Quúmque Cornificius eos hortaretur ostendens fontem in proximo, redintegrato impetu propulerunt hostem amissis multis è suis: ceterùm fons ab aliis hostibus occupatus est, collapsísque in totum animis, etiam corporum vires defecêre. Sic affecti Laronium à longè conspiciunt, missum ab Agrippa cum tribus legionibus, nondum satis certi amicum esse, spe tamen reficientes seipsos: ut verò & jam hostem viderunt aquam relinquere, ne includeretur medius, exclamaverunt præ gaudio quantum poterant: quúmque clamorem reddidisset Laronius, cursu fontem occuparunt, ducibus vetantibus ne se ingurgitando explerent: quorum monita qui neglexere, inter bibendum emoriebantur. Sic ex insperato Cornificius cum superstite parte exercitus Mylas ad Agrippam evasit incolumis: qui tum Tyndaridem ceperat, refertam victualium copia, & opportunam bello maritimo: quò Cæsar deportabat pedites & equites. Habuit autem in universum in Sicilia vigintiunam legiones, equitum viginti millia, levis armaturæ plures quinque millibus.

Laronius.

Cornificii milites inter potandum, dum sese ingurgitant, emoriuntur.

738

τὲς αὐχένας οἱ δυνάμθροι τέλμη παρεβολῶ, καὶ ἐοικάζοντο τὲς πλεμίες ἐς ὅσον ἐιχε δυνάμεως καὶ ἐχομένων σφὲ καὶ τῶν ἐξῆς αὐχένων, ἀπιγίνωσκον αὐτῶν τὸν, & μεθίστη τὸν δίψης καὶ θέρους & κόπου· ἀφ τρεπόντος ἢ αὐτὲς & Κορνιφικίε, & πηγὸν πλησίον ὄπου ἐπιθεικνυθη, οἱ μὲν αὖθις ἐοικάζοντο πολλὲς λὰ σφῶν ἀποθνήσκοντις, ἐπεμὲ τὸν πηγὸν κατεῖχον πολέμιοι, καὶ πυκνὰς ἤδη τὲς & Κορνιφικίε κατῆχεν ἀθυμία, καὶ παρέπτ· αὐτὲ ἢ αὐτοῖς ἔχυσι Λαρώνιον ἐπιφανῆ μακρόθεν ὑπὸ Ἀγρίππου σὺν τρισὶ τέλεσι πεμφθῆς, ὄπω μὲν ἐδηλον ὢν ὅτι φίλον ἐη, ὑπὸ δὲ ἐλπίδον ἀεὶ πιστὸν ἑαυτῷ σωσθλικῶντις, ἀνέφερον αὖθις αὐτῶν· ὡς ἢ καὶ τὲς πλεμίους εἶδον τὸ ὕδωρ λιπόντας, ἵνα μὴ γένοιντο ἐχθρῶν ἐν μέσῳ, ἀνακράγον μὲν ὑπὸ ἡδονῆς ὅσον ἐδύνατο, ἀντβοήσαντον δ' αὐτοῖς & Λαρώνιον, δρόμῳ τὸν πηγὸν κατέλαβον· καὶ ὑπὸ μὲ τ' ἡμμένων σκωλύοντο πίνειν αὖθρόως ὅσον δὲ ἠμέλησαν, ἔπινον ὁμοῦ καὶ ἀπέθνησκον. ὅπω μὲ ἐξ αἰέλπτου Κορνιφίκιον, καὶ τοῦ σφετὲ τὸ φθάσαν μέρον ἀσφαλῶς ἐς Ἀγρίππαν ἐς Μύλας· ἀπὸ ἢ ὁ Ἀγρίππας Τυνδαρίδα ἑλήφει τροφῶν μεστὴν χώραν, καὶ ἐυφυῶς ἐς πόλεμον σὺν τῇ θαλάττῃ ἔχον· καὶ ὁ Καῖσαρ ἐς αὐτὴν τὸ πεζὸν & τὲς ἱππέας διεκόμιζεν· ἐγένοντό τε αὐτοῦ πάντες σὺν Σικελίᾳ, ὁπλιτῶν μὲν ἐς εἴκοσι καὶ ἑν τέλεσι, ἱππέας δὲ δισμυρίους, καὶ πρόσθεν πλείους πεντακισχιλίων. Μύλας δ' ἔπ & τε σὺν Μυλῶν, ἐπί τε ναυσὶ

Mylas autem & Naulochos & Pelo-

χους καὶ Πελωρειάδα καὶ τὰ παραλία ἅπαντα φρουρᾷ Πομπηίου κατεῖχον, αἳ φόβῳ μάλιστα Ἀγρίππου πῦρ διὰνυκτὸς ἐκαιον, ὡς ἐμποδὼν ὄντας τοῖς ἐπιπλέουσι· ἐκράτει δὲ καὶ τῶν στενῶν ἑκατέρων ὁ Πομπήιος, ἀμφὶ δὲ τὸ Ταυρομένιον, καὶ τὰς Μύλας καὶ τὰς ὁδοὺς τὰς ὀρῶν ἀπειργόντως, καὶ τὰ Καισέρεια καὶ Τυνδαρίδος ἐς τὸ πρόσθεν ἰόντα λιμνοχλῆ μὴ συμπλεκόμενον. Ἀγρίππας δὲ νομισθέντος ἐπιπλεῖν, ἐς Πελωρειάδα μεταπηδήσας, ἁλίπλων τὰ στενὰ τὰς Μύλας· καὶ ὁ Καῖσαρ αὐτῶν τε κατέσχε, καὶ Μυλῶν, καὶ Ἀρτεμισίου πολίχνης βραχυπάτης, ἐν ᾗ φασὶ τοὺς ἥλιον βοῦς φοιτᾶν, καὶ τὸ ὕπνῳ Ὀδυσσέως ψεύδους δὲ τοῦ Ἀγρίππου δείξαντος φανείσης, ὁ Πομπήιος κενοῦται τῶν στενῶν ἀφῆρηται, καὶ Τισιήνου σκάλει μὲν στρατὸν Τισιήνῳ δὲ ὁ Καῖσαρ ὑπῆλθε, καὶ διημάρτησε τῆς ὁδοῦ τὰς ἐς τὸ Μυκώνιον, ἔνθα ἄσκηνον σὺν πτέρυσιν, ὁμβρός τε πολλὸς καταῤῥαγήσεται, εἰς ἐν φθινοπώρου γίγνεται, τῶν ὁπλοφόρων τινὲς τῷ νύκτα παντὶ ἀσπίδα Κελτικὴν ὑπερέχον αὐτῶν ἐγένοντο· καὶ βρόμοι τε Αἴτνης σκληροὶ, καὶ μυκήματα μακρὰ, καὶ σίλατα τὰς ἐλάφους πάντα τὴν ὥραν ὥστε τοὺς μὲν Γερμανοὺς ἐξ ὑπνου ἀναπηδᾶν ὑπὸ δείους, τοὺς δὲ καὶ τὰς ὁδοὺς τὰς Αἴτνης λεγομένων ἐκ ἀπείρων, ἐν τοσούσδε παραδόξοις ἐμπεσοῦσι σφίσι καὶ τὸ ἐνάκρον. μὴ δὲ τοῦτο τῶν Παλαιστινῶν γῆν ἐκείρει, καὶ Λέπιδος αὐτὰς στενώσας σιτολογῶν, καὶ Μεσσήνην περιστρατοπεδεύσας ἀμφότεροι.

rum, omnémque oram maritimam Pompeius adhuc tenebat præsidiis: quæ ab Agrippa maximè sibi metuentia, continuos ignes fovebant, ut hostium naves absterrerent intentando incendium. Fauces quoque utrasque occuparat, tum Tauromenitanas, tum Mylenses, & montanos calles muris interspiit. Cæsarem etiam ultra Tyndarida procedentem infestabat abstinentem à prælio. Quúmque Agrippam appulsurum crederet, ad Pelorum transcurrit, desertis faucibus Mylensibus: quas mox Cæsar occupavit unà cum Mylis, prætérque Dianium oppidulum perexiguum, celebre Solis boum dormiente Ulixe à sociis absumptarum fabula. Sed ubi opinio de Agrippæ adventu evanuit, & Pompeius amissas fauces cognovit, Tisienum accivit cum exercitu. Ei Cæsar obviam profectus aberravit à via circa montem Myconium, in quo sine tentorio pernoctavit: & quum imbres vehementes ruerent, ut per autumnum solent, per totam noctem stetit sub scuto Gallico, militibus id sustinentibus. Auditi quoque sunt Ætnæ horrendi fremitus & longi mugitus, excandescentibus & ignibus exercitúmque fulgore terrentibus, adeo ut Germani è cubilibus præ timore prosilirent: nec amplius incredibilia viderentur Ætnæ miracula, & inter cetera illud de torrente igneo. Posthæc Palæstenum agrum vastavit, & Lepidus factus est illi obviam, frumenta colligens; móxque ambo Messanam obsedérunt.

Dianium oppidulum unde celebre.

Myconius mons.

Cæsar sub scuto Gallico totam noctem stat.

Ætnæ montis horrendi fremitus.

739 Et quum per totam Siciliam passim velitationes fierent, nullo memorabili prælio, Cæsar Taurum misit ut Pompeium commeatu arceret, occuparétque civitates quæ illi suppeditabant: qua maximè difficultate coactus Pompeius statuit semel prælio decernere: & quia terrestres hostium copias timebat, in navibus habens fiduciam rogavit per nuntios, num vellet dimicare navali prælio. Ille quamvis abhorreret ab omnibus rebus maritimis, quas ad eam diem infeliciter tentaverat, tamen turpe ratus detrectare, conditionem accepit: præstituta die, ad quam trecenæ naves utrinque parabantur, instructæ telis omnigenis, turribúsque ac machinis quotquot excogitari potuere. Agrippa verò & harpagonem commentus est, quinque cubitale tignum, ferro indutum, in utraque extremitate habens circulum, & in horum altero harpagonem, uncum ferreum, in altero multas restes, quæ machinis attrahebant harpagonem, catapulta in hostilem navem immissum. Ubi verò statuta dies venit, primùm remigum fuit ostentatio non sine clamore: mox missilibus certatum, partim è machinis, partim manu conjectis, ut sunt saxa, sagittæ, ignitáque jacula. Naves quoque ipsæ concurrebant ictus inferentes accipientésque nunc in latera, nunc in proras, nunc in ipsa rostra, qui maximè vectores concutiunt, & naves reddunt inutiliores. Aliæ

Cæsar, navale cum Pompeio prælium non audet detrectare.

Harpago, Agrippæ commentum.

Γινομένων δὲ ἀνὰ ὅλην τὴν Σικελίαν ἀψιμαχιῶν πολλῶν, ἔργου δὲ μείζονος οὐδενὸς, Ταῦρον ὁ Καισαρ ἐπιπέμψε τοὺς ἀγομένους τοῦ Πομπηίου σφίσι κωλύσοντα, καὶ τὰς πόλεις τὰς χορηγούσας σφίσι καταλαμβάνειν. καὶ τοῦδε μάλιστα κάμνων ὁ Πομπήϊος, ἐκέλευε μάχην μείζονι κριθῆναι περὶ ἁπάντων· τὰ μὲν δὴ πεζὰ τοῦ Καίσαρος ἰδιδίᾳ, τοῖς δὲ ναυτικοῖς ἐπιφερόμενος, ἤρετο πέμπων, εἰ δίκαιτο ναυμαχίᾳ κριθῆναι· ὁ δὲ, ἀβρύνεσθαι μὲν τὰ σύνολα πάντα, ἐσωθῆναι τύχῃ μέγα δίνος κεχρημένος ἑαυτοῖς, αἰσχρὸν δὲ νομίσας ἀπιστεῖν, ἰδίκητο, καὶ ἀπέδοτο αὐτοῖς ἡμέρᾳ, εἰς ὃν τελευτῶσιν ἡσσητέρῳ ἰδίᾳ παρασκευάζονται, βίλη τε παντοία φερούσῃ, καὶ πύργους ἐμηχανήσαντο ὅσους ἐπίστευον· ἐπίστευον δὲ καὶ τὸ καλούμενον ἅρπαγα ὁ Ἀγρίππας, ξύλον πεντάπηχυ σιδήρῳ περιδεδεμένον, κέρκους ἔχον ἐκ δυοῖν χειρῖν ἑκατέρας, τὸ δὲ κέρας ἑκάτερον εἶχε, ᾧ μὲν ὁ ἅρπαξ, σιδήρεον κάμπυλον, τῷ δὲ, κάλωδια πολλὰ, μηχαναῖς ἐπιπεμφθὲν τὸν ἅρπαγα, ὅτε τὸ πολεμίας νεὼς ἐπιπέσοιτο λάβοιτο. ἐλθούσης δὲ τῆς ἡμέρας, ἔσπευδε μὲν ἑκάτερος ἐπὶ μάχην, ἐβόα, καὶ βιλη, τὰ μὲν ἐκ μηχανῆς, τὰ δὲ ἀπὸ χειρὸς, ἔπιπτε λίθοι, καὶ πυρφόροι, καὶ πεδόμενα· μετὰ δὲ αἱ νῆες αὐταὶ συμπεσοῦσαι ἐγίνοντο ἀλλήλαις, αἱ μὲν εἰς τὰ πλάγια, αἱ δὲ κατ' ἐπωτίδας, αἱ δὲ ἐπὶ τὰς ἐμβόλους, ἔνθα μάλιστα ἐστὶν αἱ πληγαὶ βίαιοι, πταίουσι τὰς ἐπιβάτας, καὶ τῶν νεῶν ἧσσαν ἔργασαν· ἄλλαι δὲ ἄλλαις

διεξέπλεον, βάλλουσαί τε καὶ ἀνορτίζουσαι, καὶ τὰ ὑπηρεπικὰ τῶν σκαπτουσῶν ἀνελάμβανεν· ἔργα τε χερῶν ἦν, καὶ βία αὐτῶν, καὶ τέχνη κυβερνητῶν, καὶ βοαὶ, καὶ στρατηγῶν παρακελεύσεις, καὶ μηχανημάτων πόνος· εὐδοκιμεῖ δὲ μάλιστα ὁ ἅρπαξ ἕκ τε πολλοῦ πεῖς ναυσὶ ἁλλομένοις ἐμπίπτων, καὶ ἐμπηγνύμενος ὅτε μάλιστα ὑπὸ τῶν κραδιῶν ἐφέλκοιτο ὀπίσω, κρημνώμενή τι ὑπὸ τῶν βλαπτομένων σὺν ᾧ ἴσχυεν ἁλῶναι σίδηρος τ' ἀφελκόμενος, καὶ τὸ μῆκος αὐτῷ δυσεφικτότατον τοῖς κόπτουσι τὰ κραδία ἐποίει, ὅσα τὸ μηχάνημα πω προεγίνωσκε, ὡς δρέπανον δόρασι προσδεδεμένον· ἐν δὲ ἐπινοίαι ὡς εἰ ἀδοκήτῳ τῷ ναῦν κρούοντες ἐπὶ πρύμναι ἀνταπαῖεν. τὸ δ' αὐτὸ ποιούντων καὶ τῶν πολεμίων, ἴσα μὲν ἦν ἡ βία τ' ἀνδρῶν, ὁ δ' ἅρπαξ ἐποίει τὸ ἴδιον· ὅτε μὲν οὖν προσπελάσειαν αἱ νῆες, ἐμάχοντο πάντοθεν, καὶ ἐς ἀλλήλους μεθήλοντο, καὶ διαγωνίαν τ' πόλεμον σὺν ᾧ ἦν ὁμοίως ἔνοπλον· ὅπλοις τε γὰρ ὡς τὰ πολλὰ τοῖς αὐτοῖς ἐχρῶντο, καὶ φωνῇ σχεδὸν ἅπαντες Ἑλλῇ, τά τε σημήματα μιγνυμένων ἐς ἀμφοτέρους ἐχρῶντο, καὶ σὺν τύχῃ μάλιστα συνῆσαν πολλαὶ καὶ ποικίλαι παρ' ἀμφοῖν, καὶ ἀπιστία πρὸς τὰς λέξεις αὐτὰ ἐγίγνετο, ἀγνωσία τε πάντας ἀλλήλων ἔσχεν, ὡς ἐν πολέμῳ καὶ παλαιστῇ γεμούσῃ φόνου τε καὶ ὀλέθρου καὶ ναυαγίων· ἀ γὰρ πνεύματος ἔλιπον, ὅπερ μὴ μόνον τὸ πῦρ τοῦτο ἦν μετὰ τῶν ἀφετῶν ἐπέπλους ἐφείσατο διὰ τὰς συμπλοκάς. ὁ δὲ πεζὸς ἑκατέρων στρατὸς ἀπὸ τῆς γῆς

in transcursu telis velitabantur, actuariis in mare delapsos recolligentibus. Erátque contentio militum pariter ac navium gubernatorumque: accedente ducum cohortatione & machinarum opera. Sed maximè harpago probabatur, è longinquo propter levitatem in naves involans inhærénsque, præsertim quum retraheretur restibus: nec præcidi propter ferrum poterat, nec pertingi usque restes propter longitudinem: & ignotum erat genus machinæ, & ideo hostes falcatas hastas non præparaverant. Unus ut in re improvisa conatus profuturus videbatur, si vi remorum se retraherent, & quum idem adversarii facerent, pariter utrisque conantibus harpago peragebat suum officium. Ergo conjunctis navibus variis modis pugnabatur, transiliendo in adversarias. Nec jam facile erat pugnantes discernere: majore enim ex parte utebantur eodem armorum genere, & lingua fermè omnes Latina: tesseræ quoque utrorumque inter permixtos evulgatæ sunt: & inde magna utrisque doli occasio variáque, dum non facilè tesseris creditur, nec dignoscunt se invicem, mari pleno pugnantium cadentiúmque multitudine, & scutis naufragisque fluitantibus: nihil enim intentatum præter ignem reliquerunt: nam post primum concursum abstinuerunt eo, ubi cœptum est pugnari cominus. Id certamen uterque terrestris exercitus spectabat è littore, non

740

sine metu studióque partium, in eo de sua quoque incolumitate agi existimans: nihil tamen discernebant oculis, ac ne poterant quidem, quamvis intentis admodum, ut pote in DC. navium ordine longissimo, variante ejulatu nunc hac parte, nunc alia. Vix tandem è turrium coloribus, quod solum discrimen erat, plures Pompeianas naves periisse intelligens Agrippa, cohortatus est proximos quasi jam victores: redintegratóque in hostem impetu, urgere non desiit, donec qui ipsi oppositi erant primi coacti cedere, turres dejecerunt, versíque navibus in fretum fugerunt, duntaxat septemdecim navibus: reliquæ per Agrippam intercluse, bona ex parte littori illisæ dum vehementi fugiunt impetu, aut retractæ inde sunt aut incensæ. Quod ubi videre quæ in alto pugnam continuabant, deditionem fecerunt, dum Cæsarianus exercitus navalis victoriam significavit edito ingenti jubilo, quem non minore terrestris excepit: Pompeianus verò ingemuit. ipse dux è Naulochis Messanam se proripuit, sic attonitus ut nihil cogitarit de terrestri exercitu: quo factum est ut & hos Cæsar Tisieno dedente in fidem reciperet, & post hos equitatum, hunc quoque præfectis dedentibus. Mersæ sunt in eo prælio naves Cæsaris tres, Pompeii XXVIII. reliquæ aut crematæ, aut captæ, aut littori alli-

741

Pompeii clades ingens.

μὴ φόβου καὶ ταραχῆς ἐς τὸν ὅμιλον ἀφεώρων, ὡς ἐν τῇδε καὶ αὐτοὶ τὸ σφέτερον σωτήριον τῶν ἐλπίδα ἔχοντες· διεκρίνον γὰρ μόλις ὀφθαλμοῖς, ὅσῃ ἐσώζοντο, καὶ μάλιστα ἐφ' ὁσονοῦν ὄντες, οἷα νεῶν ἐξήκοντα ἐπὶ μήκιστον σκεπτομένων, καὶ τὸ εἰμαγὲς ἑναλλὰξ ἀμφοῖν ἀεὶ μέρος ἑκατέρωθεν· μόλις δέ ποτε τῆς χρόας τὸ πύργων, ἀφ' ἧς δὴ μόνης διέφερε ἀλλήλων, ὁ Ἀγρίππας σώσειε πλοῖα ὀκτωκαίδεκα τῶν Πομπηίου νεῶν, ἐξαρτῶν τὰς σώσας ὡς ἤδη κατορρωδοῦσας, καὶ τῆς πολεμίους αὐτὸς ἐμπεσὼν, ἐπίκειτο ἀπτεύστως, μέχρι βιαιότητι ἐσοι μάλιστα κατ' αὐτὸν ἦσαν, τούς τε πύργους κατέβρηξαν, καὶ τὰς ναῦς ἐπιτρέψαντες, ἐς τὸν πορθμὸν ἐφόρουν, καὶ ἐβύθισαν ἑπτακαίδεκα μόνας· αἱ δὲ λοιπαὶ ἐκκλασθεῖσαι τῶν ἄκρων τοῦ Ἀγρίππου, ἃ μὲ ἐξώκελλον αὐτῶν ὑπὸ ὁρμῆς οἱ διώκοντες, ἢ ὁρμιζόμεναι ἀπέσπων, ἢ ἐσεπιμπρασαν· ὅσαι δ' ἔτι καὶ πέλαγος ἐμάχοντο, τὰ μὲν αὐτὰς γενόμενα κατέδυσαν, παρέδοσαν ἑαυτὰς τοῖς πολεμίοις· καὶ ὁ δὲ Καῖσαρ ἕρματος ἐπῆκτο ἐλάλαξεν ὁμοῦ τῇ βαλάσσῃ, καὶ ὁ πεζὸς ἀντεβόησεν ἐπὶ τῇ γῇ. οἱ Πομπηίου δὲ ἀνώμωξαν, ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ναυλόχων ἀνάδρομον, ἐς τὸν Μεσσήνην ἠπείγετο, ὅθεν ὑπὸ ἀπλοίας περὶ τὸν πεζὸν ὁδὸν ἐπισκήψας· ἔστι καὶ τόνδε ὁ Καῖσαρ Τισιηνὸν πεφοβημένον, ὑπαπιόντας ἐᾶσχε, καὶ τοὺς ἱππέας ἐπ' αὐτοῖς τοὺς ἱππάρχων πεφοβημένων. κρατήσας δὲ οὐ τῇ πόνῳ νικᾷ, Καίσαρος μὲν τῆς, Πομπηΐου δὲ ὀκτὼ καὶ εἴκοσι, ἃ αἱ λοιπαὶ κατεφλέχθησαν ἢ ἐλήφθησαν, ἢ ἐς τὸν γλῶ ἐκέλευσαν σωτε-

τελῶν-

τελέσαντες, αἷς ἓξ ἐπταικαίδεκα μόναι διέφυγον.

Καὶ ὁ Πομπήϊος ἐν ὀδῷ ἤδη τὴν μεταγνώμης καὶ πεζοῦ πυθόμενος, τόν τε ἰδιωτικὸν ἠλλαξεν εἰς ἰδιώτου ἀπ' αὐτοκράτορος, καὶ ἀναδυπεμψεν εἰς Μεσσήνην, εἰς τὰς ναῦς ἐντιθεσθαι τὰ δυνατὰ παρεσκεύαζε· ἦν γὰρ ἅπαντα ἐκ πολλοῦ. Πλέννιον τε ἐκ Λιλυβαίας μεθ' ὧν εἶχεν ἐκτὸς τῶν ὁπλιτῶν καὶ καταθέων, ὡς μὴ τοῖς φεύγουσιν· καὶ Πλέννιος μὲν ἠπείγετο πρὸς αὐτὸν ἀναμιγνύσων ἕτερον ἑτέροις φίλων τε καὶ φρουρίων καὶ στρατιῶν, καὶ τὸ πολεμίων εἰς τὸ πορθμὸν ἐσπλεόντων, ἐκ ἀναμενεῖν ἔδει Πλέννιον ὁ Πομπήϊος ἐν πόλει καλῶς τετειχισμένῃ, ἔφυγεν ἐκ τὸ Μεσσήνης ἐπὶ τῶν ἑπταικαίδεκα νεῶν εἰς Ἀντώνιον, ὡς ἐξ ὁμοίων αὐτῷ τὸν μητέρα ἐκπεφευγώς· καὶ ὁ Πλέννιος αὐτὸν ἀπαλλαγῶν, εἰς τὸν Μεσσήνην παρῆλθε, καὶ κατεῖχε τὴν πόλιν. ὁ δὲ Καῖσαρ, αὐτὸς μὲν ἔμενεν ἐν τῷ ἐκεῖ ναυλόχῳ στρατοπέδῳ, Ἀγρίππαν δ' ἐπέλουσι τὴν Μεσσήνην παραφυλάξοντα, ἐὰν παρεκβῇ τῶν Λεπίδου· Πλέννιος δὲ πρεσβεύεται πρὸς αὐτόν, Ἀγρίππας μὲν ἤξιου ἐκεῖνον Καίσαρι εἶναι, Λεπίδου δὲ ἐδίδα τὰς σπονδὰς, καὶ τὸ Πλεννίου στρατὸν εἰκαίνου ἑαυτῷ, σπουδὴν ἐποιεῖτο διαφθεῖραι τὴν πόλιν μὴ δι' ἄλλο στρατὸν καὶ οἱ μὲν ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ, περὶ ἧς δὴ καὶ μόνης παρεκάλουν, πίστιν ἀδόκητον εὑρόμενοι, τῷ Μεσσήνῃ ὅλῃ τῇ νυκτὶ μὴ τὸ Λεπίδου διαπρᾶξον, καὶ μετεστρατοπέδευσαν τῷ Λεπίδῳ.

sæ fractæque, solæ septemdecim effugerunt.

Pompeius postquam in via cognovit de defectione exercitus, privatum cultum sumpsit pro imperatorio, præmissis Messanam qui in naves quicquid possent imponerent: jam dudum enim apparata erant omnia. Plennium quoque à Lilybæo properè accivit cum octo legionibus, quasi habiturus has fugæ comites: & ille quidem festinus ad eum contendit. Pompeius verò aliis amicis & præsidiis & exercitibus ad victorem desciscentibus, hostibus fretum intro navigantibus, ne Plennium quidem in urbe egregiè munita expectandum existimans, cum jam dictis septemdecim navibus profugit ad Antonium: cujus matrem in simili periculo servaverat. Plennius post ejus discessum Messanam pervenit, & civitatem eam tenuit. Cæsar in castris ad Naulochos mansit, Agrippa jusso Messanam obsidere: id quod fecit sociatus Lepido. Et quum Plennius legatos de pace misisset, Agrippa rem differendam in matutinum censuit dum Cæsar veniret, Lepidus verò pacem dedit: & ut exercitum Plennii sibi conciliaret, urbem ei ex æquo cum aliis militibus diripiendam concessit: qui præter salutem, quam solam impetratam cupiebant, lucrum insperatum nacti, Messanam per totam noctem diripuerunt, sociis prædæ militibus Lepidi, ad quem signa transtulerunt.

Pompeius ad Antonium profugit.

Messana direpta.

Qui acceſſione horum auctus uſque ad viginti duarum legionum numerum cum equitatu valido, elatus eſt animo, de obtinenda Sicilia cogitans, eo jure quia prior exſcenderat in inſulam, & plures civitates in fidem acceperat: móxque circa præſidia miſit qui Cæſarianos non admitterent, & fauces ubique obſedit. Cæſar ſequenti die venit, expoſtulavítque per amicos cum Lepido, quia ajebant eum in auxilium Cæſari veniſſe in Siciliam, non ut eam ſibi acquireret: ille regerebat ademptam ſibi dignitatem priſtinam, qua nunc ſolus Cæſar potiatur: &, ſi ei placeat: libenter ſe pro illa permutaturum Africam & Siciliam. Id indignè ferens Cæſar ipſe acceſſit ad eum, exprobravítque ingratitudinem. Et quum utrinque minæ interceſſiſſent, continuò ſeorſum actæ ſunt excubiæ, & naves ſteterunt in ancoris: dicebatur enim de his incendendis cogitare Lepidus. Tum exercitus novum civile bellum exhorruit, nunquam deficientibus diſſenſionibus. nec tamen Lepidum conferebant Cæſari, ne ipſius quidem Lepidi milites, ſuſpicientes virtutem Cæſaris, damnata alterius ſegnitie: iniquitatem quoque incuſantes, quòd in direptione victis eos æquaverit. Quibus rebus cognitis Cæſar per internuntios clam ſolicitavit duces ejus ſingulos: & corruptis pleriſque, præſertim qui Pompeianas partes ſecuti

Cæſaris expoſtulationes cum Lepido.

742

Lepidus non conferendus Cæſari.

Duces Lepidi è Pompeianis corrupti.

Ὁ δ' ἔχων τὰ τότε ἔχειν δύο μὲν ἐκ τῶν τελῶν πεζῶν καὶ ἱππέας πολλοὺς, ἐπῆρτο, καὶ κρατήσειν ἐδόκει Σικελίας, πεφρασιν ἔχων ὅπ τῶν ἐπιφανῆ τὸ νήσου, καὶ πόλεως πόλεις ἐπαγάγοιτο· ἐς τε τὰ φίλα αὐτίκα πρὸς ἔπεμπε τοὺς τῶν Καίσαρος ἑλόσ τας μὲν πείθων, καὶ τὰ στενὰ πύλα φρουρεῖν. ὁ δὲ Καῖσαρ ἦλθε μὲν ἐπὶ ὀργῆς, ἐρεμίφετο τῷ Λεπίδῳ λόγῳ τῶν φίλων, οἱ σύμμαχον ἥκειν αὐτὸν ἐλθεῖν Καίσαρι ἐς Σικελίαν, οὐχ ἑαυτῷ κεκτησόμενον αὐτὴν· ὁ δὲ ἀντενεκάλει τὴν ἀρχὴν πρὸς ἀφῃρῆσθαι, καὶ μόνον ἔχειν αὐτὴν Καίσαρα, βουλόμενόν τε τὴν ἀνταλλάγην Λιβύῃ καὶ Σικελίᾳ τῇ ἐκείνης· καλεπαίνων δ' ὁ Καῖσαρ, ἦλθε μὲν καὶ αὐτὸς ὑπ' ὀργῆς ἐπὶ δηλῶν τὸν Λεπίδην ἐς ἀμφιστασίαν, ἀμφεπλησάσθαι δ' ἀλλήλοις σωίσησιν, καὶ αὐτίκα αἴ τε φυλακαὶ διεκελεύσησαν· καὶ αἱ νῆες ἅμα ἐπ' ἀγκυρῶν· ἐλέχθη γὰρ αὐτὰς ἐπινοεῖν ὁ Λεπίδης ἐμπρῆσαι. ὁ δὲ στρατὸς ἤχθετο εἰ πολεμήσουσιν αὐτοῖς ἀμφύλιον πόλεμον ἐπὶ, καὶ κατὰ σφᾶς ἐπιλείψουσιν αἱ στάσεις· ἐμὲν οὖν ὁμοίως Καίσαρα καὶ Λεπίδην ἐτίθεντο, οὐδὲ οἱ τῷ Λεπίδῳ φαίδιμοι, ἀλλὰ καὶ τὸ δρεπτὸν τὸ Καίσαρος ἐθαύμαζον, καὶ τὴν δίκην ἐμισοῦν Λεπίδου, καὶ τὸ ἁρπαγὴν αὐτὸν ἐπιμέμφοντο, αὐτοῖς δὲ τι ἐσ τοῖς ἠσημένοις καταστῆναι· οἱ δὲ Καῖσαρ πιθανόμενος, ἔπεμπε τοὺς τὰ συμφέροντα παραινέσοντας κρύφα ἐκάστοις· οἷς δὲ αὐτὸς διέφθειρατο πολλοὶ, καὶ μάλιστα οἱ Γαλάται καὶ Πομπηίου λόγῳ δίδοσθαι τὴν μὴ πω τοῖς ἀστοῖσι βεβαίως σφίσιν,

ζειν, εἰ μὴ σωθεῖτο ὁ Καῖσαρ, εἶναι, ἀγνοοῦντ' ἔτι τοῦτο τὸν Λεπίδαν δι' ἀπροσεξίαν, ὁ Καῖσαρ ἐπῆλθεν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον αὐτῶν σὺν ἱππεῦσι πολλοῖς, οὓς ἔξω τοῦ χάρακος καταλιπὼν, ἐσῆλθε μετ' ὀλίγων, καὶ παρὼν ἐπεμαρτύρησε ἑκάστοις ἥκων εἰς πόλεμον καθίστασθαι· ἀπαλλομένων δ' αὐτῶν ὡς αὐτοκελεύστων τῶν ὁρώντων, οἱ Πομπήιανοι προσῆσαν σωζόμενον ὅσον διεφθάρητο, καὶ συγχωροῦντες σφίσι παρεκάλουν, ὁ δ' ἔλεγε θαυμάζειν, εἰ συγχώρουν αὐτὸν, ἐπόμενοι σὺν ἅπασι τοῖς σφίσιν αὐτοῖς σωζόντων· οἱ δ' σωζόντες, αὐτίκα ἥρπαζον τὰ σημεῖα, καὶ εἰς τὸν Καίσαρα μετέφερον, καὶ σκιὰς ἔλυον ἐπῆρε· καὶ δι' ὀρυβοῦ Λεπιδοῦ αἰσθομένου, ἐξιόντες τῆς σκιᾶς ἐπὶ τὰ ὅπλα, βολαί τε ἦσαν πολλαὶ, καὶ τῶν ὁπλοφόρων τις τὸν Καίσαρα ἔπληξε, καὶ αὐτὸς ὁ Καῖσαρ εἰς τὸν θώρακα ἐβλήθη, τὸ δὲ βέλος οὐκ ἐξέκειτο ἐπὶ τῷ χρωτὶ, ἀλλὰ δρόμῳ διέφυγεν ἐπὶ τοὺς ἱππέας· Λεπίδας δέ τι φρούριον ἐπιτάξας τῷ δρόμῳ, ἔσχε κύκλῳ ὁ Καῖσαρ ὑπὸ ὀργῆς, πρὶν ἐξελεῖν αὐτὸ σὺν τοῖς ἱππεῦσι καθελεῖν. ἑτέρων δ' αὖ φρουρίων ἡμμένων, οἱ μὲν αὐτίκα, οἱ δὲ νυκτὸς μεταπεσόντες ἐκ Λεπίδου πρὸς Καίσαρα, οἱ μὲν ἀπὸ πολλοῦ πόνου, οἱ δὲ ἐς ὑποκρίσιν ὑπὸ ἱππέων μικρὰ συσχεθέντες, αὐτοὶ δ' εἰ τὰς παρασβολὰς ἐπὶ ὑπερβολὴν καὶ ἀπικρούοντο· καὶ γὰρ ὁ Λεπίδας παρέπεμπεν ἐς πάντα ἐπικούρους· καὶ αὐτῶν δὲ τῶν ἐπικούρων μεταβαλόντων, ἡ λοιπὴ δύναμις τοῦ Λεπίδου φαπὰ, καὶ εἴ τις ἦνους ἐπὶ λόφου ἵστατο, reliquus ejus exercitus,

nondum confirmatam pacem putabant absque consensu Cæsaris, secure Lepido & ignorante omnia, in castra ejus supervenit cum multis equitibus: quibus ante vallum relictis, cum paucis intravit, procedénsque in medium, singulos testatus est, se invitum ad bellum trahi. Ibi verò salutantibus imperatorem proximis, Pompeiani primi accurrerunt quotquot corrupti fuerant, veniámque petierunt. Ille mirari se ajebat, veniam eos petere, necdum tamen quod ipsis conferat facere: intellexerunt dictum, móxque arrepta signa transtulerunt ad Cæsarem, alii detendebant tentoria. Eum tumultum ubi sensit Lepidus, ad arma prosiliit è tentorio: commissáque velitatione unus scutariorum Cæsaris cecidit, ipse in thoracem telum recepit, quod tamen ad vivum non pervenit, móxque cursim se recepit ad equites. In eum cursum præsidium cujusdam castelli cavillatum est: nec Cæsar iratus conquievit prius quam id equitum opera caperet. ceterorum item castellorum præfecti, pars continuò, pars nocte sequente defecerunt ad Cæsarem: quidam ne sollicitati quidem, alii tantùm in speciem infestati ab equitibus. Non defuere tamen qui oppugnatores suos seriò repellerent: nam Lepidus quoquoversum submittebat auxilia: quæ & ipsa quum transitionem facequamvis non malè illi volens,

Cæsar in thorace vulneratus.

Cavillatio in Cæsarem.

743

Defectio à Lepido ad Cæsarem.

mutabat sententiam. Ac rursum primi Pompeiani quotquot adhuc in officio permanserant, agminatim transibant alii post alios. Quumque Lepidus ad eos continendos armaret alios, qui in hoc armabantur, assumebant signa, móxque cum aliis adjungebant se Cæsari, Lepidus minis ac precibus cum eis agebat, signa retentans & missurum se negans, donec à signifero audiit, Dimittes vel mortuus. Tum demum cessit territus. Postremi defecerunt equites, miserúntque ad Cæsarem scitatum num interficiendus esset Lepidus jam privatus imperio: quod ille non permisit. Sic Lepidus nec opinans desertus ab omnibus, reflante fortuna exercitum citò amisit, mutatóque cultu properavit ad Cæsarem, aliis pariter festinantibus velut ad spectaculum. cui Cæsar assurrexit, nec passus accidere sibi ad genua: remisítque sic cultum ad Urbem, adempto imperio, relictóque tantùm sacerdotio. Sic ille sæpius imperator, & quondam triumvir, qui magistratus creaverat, & tot pari dignitate præditos proscripserat, privatus sub nonnullis olim proscriptis magistratibus vitam exegit.

Verba & minæ militis ad Lepidum.

Cæsar Lepidum interfici non vult.

Cæsar non patitur Lepidum ad genua sibi accidere.

Mira fortunæ mutatio in Lepido.

Ceterùm Pompeium Cæsar nec ipse persecutus est, nec alios persequi sivit: sive quòd nollet invadere in alienum imperium Antonii: sive quòd futura spectaret conatúsque Antonii, habiturus justam occasionem dissidii, siquid ille præter æquum

Cæsar Pompeium persequi non vult.

τρέπετο τῇ γνώμῃ· καὶ ὡς ἔπι μὴ αὖθις οἱ Πομπήϊκοι, ὅσοι ἐπ ἴσης παρ' αὐτῷ, μετεπῆδων καὶ μὴν Λεπίδου δὴ ἐς κώλυσιν αὐτοῖς τοὺς ἑτέρους ἐφοπλίσαντος, εἰ ἐπικωλύσοιεν τὸν ἄλλων ὁπλισαμένων, τὰ αὐτῶν ἐπήγοντο σημεῖα, καὶ ἐπὶ τοῖς ἑτέροις ἐχώρουν πρὸς τὸν Καίσαρα· Λεπίδου δὲ αὐτοῖς ἀπειπόντος ἐλθεῖν, ἐς τὰ σημεῖα ἔκυπτε, καὶ ὃ μὲ δηλήσειν ἔλεγε, μᾶλλον ἢ φερόντων αὐτόν τις ἔπι μάχῃ ἀποθανόντα, ἐς δείσας μὴ δῶσιν εἰ ἐπιπλεῖς τελευταῖοι χωρήσοιτε ἐπιμῦσαν πινα πρὸς σῶμα Καίσαρος, εἰ κτείνωσι Λεπίδον ἐκ ἐπ ἴσῃ αὐτοκράτορα, ὁ δὲ ἀπεῖπεν. ἔτω Λεπίδου ἀδοκήτου πάντων ἀπίστως συμπεσόντων, ἔρημος ἐκ τύχης περιῆλθε καὶ στρατιᾶς πρῶτα μὲν ἐγυμνοῦτο ἐσθῆτος, καὶ τὸ σχῆμα ἀλλάξας, ἰὼν πρὸς τὸν Καίσαρα, ὁρῶντων ὡς ἐπὶ δίκῃ τὸν ἔρχοντα· ὁ δὲ Καῖσαρ ὑπανίστη τε αὐτῷ σχηδὸν, καὶ προσπεσόντα ἰδίλοντο κύλικος, ἔπειμψεν ἐς Ῥώμην ἐφ' ἅπασι δὲ σχήματος, ἰδιώτου ἀπ' αὐτοκράτορος, ἐσθῆτι ἐπ πλεῖστον ἔτος ἐχρῆτο ἱερωσύνης. ὁ μὲν δὴ ἐξαυτοκράτωρ πολλάκις, καὶ τὸν τρίτον ἀνδρῶν χρόμενος, ἄρχοντάς τε ἀπέφηνε, καὶ προεγράψας ἐπὶ ἰδιώτου πεντε δὲ ὁμοτίμους, ἰδιωτῶν, ἐκείνοις τῶν προγεγραφότων ἄρχουσι ὕστερα πεντεκαίδεκα, διέσωσε.

Πομπήϊος δὲ ὁ μὲ Καίσαρ οὐκ ἐδίωκεν, ἐδὲ ἑτέροις ἐπιτρέπειν ἔδοκεν, εἴτε ὡς ἐς ἀλλότριαν ἀρχὴν τὴν Ἀντωνίου φυλασσόμενος ἐπβαλεῖν, εἴτε κεφαλαίου τὸ μέλλον, καὶ τὰ ἐς αὐτὸν ἐσόμενα ἐξ Ἀντωνίου, καὶ πρόφασιν ἔξων ἀμφοῖν, ἢ μὴ δίκαια

δίκαια γίγνοιτο· ἐ γὰρ ἀνύποπτοί γε ἦσαν ἐκ πολλοῦ ἀφ' φιλαρχίαι, ὅτι τὰς ἄλλους ἐξέλοιεν, ἀλλήλοιν διεφθάρησαν, εἶθ' ὡς αὐτὸς ὕστερον ἔλεγχο ὁ Καῖσαρ, ὅτι μὴ γίγνοιτο ὃ πιστὸς ἀνδρφόνῳ ὁ Πομπήϊος. τὴν γὰρ πατρὰν σωθῆναι, ἐ ἐχρήσατο αὐτῷ τίλη μ' ὁπλιτῶν πίντε καὶ πεντακοσίοις, καὶ ἱππεῖς δὲ διςμυρίοι καὶ πυντακισχίλιοι, κοῦφοι δέ, τ' ἱππέων ὑπὲρ ἡμιολίους, μακρά τε τὰς ἐξακοσίας· τὸ δὲ τ' φορτίδων πλῆθος, καίπερ ὀλίγων, τοῖς δεσπόταις διεπεμψε· καὶ τὴν στρατὸν ἐπινικίοις ἐδωρήσατο, τὰ μὲν ἤδη διδοὺς, τὰ δ' ὑπισχνούμενος, στεφάνους τε καὶ πομπὰς ἄπασιν ἔπεμε, ἐ συγχαίρων τοῖς ἡγεμόσιν ἰδίᾳ τῷ Πομπηίῳ· ζῆλος δέ αὐτὸν γίγνεται ἐπὶ τούτοις, τὸ δαιμόνιον ἐνέπεσεν ἐ ζῆλον, καὶ ὁ στρατὸς ἐστασίασεν ὁ εἰκεῖος αὐτῷ μᾶλιστα, λύσιν τε τ' στρατείας ἐπιχόμενοι, καὶ γὰρ λαοῖς ὁμοία τοῖς ἐν Φιλίπποις ἀγωνισαμένοις· ὁ δὲ ἤδει μὲν οὐχ ὁμοίων ὄντων τόνδε τ' ἀγῶνα, ὑπισχνεῖτο δ' ὅμως τὰ ἄξια δώσειν. σὺν τοῖς ὑπ' Ἀντωνίῳ στρατευομένοις, ὅτε κράτος ἀφίκηται· τοῖς δὲ τ' στρατείας ὑπεμίμνησκε σὺν ἀπλῇ τ' πατρίων νόμων τε ἐ ὅρκων καὶ κλάσιων· ὅθεν εὐπειθῶς ἅπαντα ἤκουσεν, ὑφῆκε τ' ἀπειλῆς, ἵνα μή τις ἐκ τ' πολλήτων στρατῶν ἐπιγίνοιτο θόρυβος· ἐ ἔλεγχο ὡς καιρῷ τε ἀπολύσειν σὺν Ἀντωνίῳ, καὶ ἄξειν πάλιν ἐκ ἐπ' ἰμφύλια ἔτι πταυμένα σὺν τύχῃ χρηστῇ· ἐπὶ δὲ Ἰλλυριὸς, καὶ ἕτερα ἐθνη βάρβαρα, σκληρύνοντα πάλαι πόλις κτησίσειν ἐρήμους, ὅθεν faceret: suspiciones enim jam pridem eis ob ambitionem intercesserant, sublatis aliis inter ipsos contentionem fore: sive, ut ipse Cæsar ajebat postea, quia Pompeius è conjuratorum numero non fuerat. Coactis autem in unum copiis repertæ sunt legiones XLV. equitum XXV. M. levis armaturæ tantundem quantum equitum, & dimidium insuper. naves longæ DC. onerarias autem penè innumeras remisit ad proprios dominos: militibus donativum ob victoriam dedit, plura in futurum pollicitus. coronas quoque & alios honores distribuit, & ignovit Pompeianis ducibus. Huic tantæ felicitati fortuna invidit: nam exercitus, præsertim ipsius proprius, seditionem movit, missionem flagitans, & præmia, qualia Philippensi prælio victores acceperant: & quamvis hoc certamen non conferendum videretur cum altero, promisit tamen accepturos digna præmia unà cum his qui tum sub Antonio militabant, quando ille redierit: quantum autem ad militiam, minaciter admonebat sacramenti disciplinæque. Quúmque in contumacia perstarent, remisit minas, ne quis tumultus ab exercitibus deditiis accederet: promisítque se cum Antonio dimissurum eos suo tempore: nunc usurum opera eorum ad bella non civilia, quando deo fortunante desierint: petiturum enim Illyrios & ceteras gentes barbaras, pacem vix bene firmatam labefactantes: ex qua militia perceptu-

744

Copiæ terrestres & navales Cæsaris.

Seditio in castris Cæsaris.

cepturos lucra uberrima. denegarunt illi operam, ni præteritorum laborum repræsentarentur sibi præmia honoréſque. Reſpondit honores ſe non differre, ſed præter jam datas, alias coronas legionibus ſe addere, & prætextas tribunis ac centurionibus, ſenatoriámque dignitatem cuique in ſua patria. Dum hæc aliáque benignè offert, exclamavit tribunus Ofilius: corollis & prætextis delectari pueros, milites agris & pecuniis: id dictum approbante multitudine, Cæſar indignatus diſceſſit è tribunali. qui verò proximi tribuno ſtabant, laudabant hominem, & ceteris qui ſe ad eos non aggregarent convitiabantur. Reſpondit ille, ſe ſolùm ad tuendam tam juſtam cauſam ſufficere. His dictis ſequenti die nuſquam comparuit, nec ſciri potuit quid illi acciderit. Milites verò non amplius ſinguli propter metum, ſed gregatim uno ore vociferabantur, miſſionem poſtulantes. Horum præfectos Cæſar variis molliebat alloquiis: eis verò qui ad Philippos & Mutinam meruerant: ut diuturniore militia defunctis miſſionem conceſſit: dimiſſóſque mox ablegavit ex inſula, ne contagione ſeditionis ceteros corrumperent: hoc tantùm ad Mutinenſis belli veteranos effatus, quamvis ſic dimiſſis, redditurum ſe tamen pollicita. Alios verò pro concione alloquens, teſtes faciebat perjurii diſcedentium, non dimiſſorum ex impe-

Ofilii tribuni militum ad Cæſarem verba ſeditionis plena.

745

καθαπλῆσαι αὐτές. οἱ δ' ὅτι ἔφασαν αὐτὸς στρατόσεσθαι, πρὸ τῶν προτέρων λαβεῖν γέρα τι ἔφη· ὁ δὲ ὅτι ἔφη τὰς τιμὰς δοῦναι ἀνατίθεσθαι, πολλὰς ἂν δοὺς, στεφάνους ἐπὶ τοῖς τίλλειν ἄλλους, καὶ λοχαγοῖς καὶ χιλιάρχοις πορφύρους ἐσθῆτας, καὶ βουλευτικὸν ἐν τοῖς πατρικοῖς ἀξίωμα ἔπειτα ἂν τοιαῦτα προσθεῖναι ἔτερα, ὑπέφαινε χιλιάρχου μὲν φιλίαν καὶ στεφάνους μόνους πυρρούς εἶναι πᾶσιν ἀθύρματα, στρατὸν δὲ γέρα, χωρία καὶ χρήματα. καὶ ἅμα πλῆθος ἐπιβοήσαντος ὅτι ἱμᾶς λέγει, ὁ μὲν Καῖσαρ ἀπῆρε βήματος δυσχεράνας· οἱ δὲ ἀμφὶ τὸν χιλίαρχον, ἦσαν ἐπαινοῦντες τε, καὶ τοῖς ἐστρατευμένοις αὐτοῦ λοιδορούμενοι· ὁ δὲ ἔφη καὶ μοὶ δοκεῖ· ἐπὶ ἄστυ δικαίως· καὶ ὁ μὲ τὸ δὲ εἰπὼν, ἐς τὸν ἐπιοῦσαν ἀφῆκε λαόν, καὶ οὐδ' ὁπόθεν ἦλθε γνωσθεὶς ἐγνωσθη. ὁ δὲ στρατὸς ἐκ ἔτι μᾶλλον ἐθορύβει καθ' ἕνα ἐφθέγγετο, κοινῇ δ' ἐβόων ἀνὰ μέρη στασιάζοντες, ἀφεθῆναι τῶν στρατειῶν· ὁ δὲ Καῖσαρ αὐτῶν τοὺς μὲν ἄρχοντας ἐξημίλλε ποικίλως, τοὺς δ' ἐν Φιλίπποις καὶ Μουτίνῃ στρατευσαμένους, ὡς χρονιωτέρων ἔργων ὄντων, ἐᾶσθαι τοῖς θέλουσιν ἀντιστρατεύειν, καὶ γλυκυθύμους ἐς δισμυρίους ἐνθεὶς ἀπέλυε, καὶ ἐξέπεμπε τὴν νῆσον μὴ ἀλλοφθείρωσιν ἑτέρους, τοσοῦδε τοῖς ἐν Μουτίνῃ μόνοις ἐπαρὼν, ὅτι τοῦτον ἀποδώσει ἃ τε ὑπισχνεῖται, καὶ ὅπερ ἄστυ ἀπολυήσειν. ἐς δὲ πολλὸ πλῆθος ἐπλήθυν, τοὺς μὲν ἀποστόλους ἐμφορτίσετο τῶν ἐπιτηδείων, καὶ κατὰ γνώμην τὸν αὐτοκράτορα τῆς στρατιᾶς

στρατείας ἀπολυθείσας, τὰς δὲ περιόντας ἐπῄνει, καὶ ἐπήλπιζεν ἀπολύσειν μὲν τάχιστα, ὅτε μηδεὶ μεταποήσοι, καταπολεμεῖν δὲ ἀπολύων, καὶ τῶν ἐπιδόσιμα θαρσύνων πεντηκοσίας ἑκάστῳ. τοιαῦτα εἰπὼν, Σικελίᾳ μὲν ἐπέδασεν ἰσφοράν, χίλια τάλαντα καὶ ἑξακόσια, στρατηγοὺς δὲ ἀπέφηνε Λιβύης καὶ Σικελίας, καὶ στρατὸν ἐς ἑκατέραν διῄρει, καὶ τὰς ναῦς τὰς Ἀντωνίου διέπεμπεν ἐς Τάραντα, καὶ τὸ λοιπὸν στρατὸν τὸ μὲν αὐτοῦπεμπεν ἐς τὴν Ἰταλίαν ἐπὶ νεῶν, τὸ δὲ ἐπαγόμενος αὐτὸς ἐκ τῆς νήσου διέπλευσε.

Ἐλθόντα δὲ ἡ τε βουλὴ πρὸς ἐψηφίσατο ἀμέτρους, ὧν αὐτὸν ἐποίουν κρατεῖν, ἢ πάσας λαβεῖν, ἢ ὅσας δεκαμάσσειε, καὶ ὑπατεύειν ὅτι πρωτίστῳ καὶ αὐτοὶ καὶ ὁ δῆμος ἐστεφανωμένοι, ἐς τε τὰ ἱερὰ καὶ ἐκ τῶν ἱερῶν ἐς τὴν οἰκίαν ἀπιόντα περίπεμπον· τά τε δὴ ἐπιόσης αὐτὸς ἐβουλευσάμενός τε καὶ ἐδημηγόρησε, τά τε ἔργα καὶ τὴν πολιτείαν ἑαυτοῦ τὴν ἀπ' ἀρχῆς ἐς τότε καθαλέξων, καὶ τὰ εἰρημένα συγγράψας, τὸ βιβλίον ἐξέδωκε, κατηχείλέ τε εἰρήνην καὶ ἀμνηστίαν ἐς τὸν ἅπαντα χρόνον τῶν ἐμφυλίων ἀνημαρτόντων, καὶ τὰ ἐσφορῶν τὰς ἐπ' ὀφείλοντας ἀπέλυσε, καὶ φόρων πολλῶν τε καὶ τὰς τῶν μισθωμάτων ἐχόντας, ὧν ἐπ' ὀφείλοιτο· ὧν δὴ τῶν ἐψηφισμένων τιμῶν ἐδέχετο πομπὴν, ἐπησίου τε ἑορτὴν ἄγεσθαι ἔδοξε, καθ' ἃς ἡμέρας ἐνίκα, καὶ ἐπινίκιον ἐν ἀγορᾷ χρυσοῦν ἑστάναι μετὰ ἁρμάτων· οὔπω ἔχων ἐσῆλθε, πρὶν ἐκείνῳ τῷ δὶς νεῶν ἐμβολὰν, καὶ ἔτη

ratoris sententia: ipsos verò laudabat, brevi secuturæ missionis spem faciens: foréque ut nec officii quenquam pœniteat, & dimittantur ditati: nunc addere se viritim quingenos sestertios. Post concionem indixit tributum Siciliæ M D C. talenta: designavítque proprætores Africæ ac Siciliæ diviso exercitu in utramque. Naves Antonii misit Tarentum: reliquum exercitus partim præmisit in Italiam, partim secum duxit decedens ex insula.

Venientem ad Urbem senatus excepit immodicis honoribus, ipsi permittens ut arbitratu suo vel omnes, vel quotquot placerent, acciperet: itúmque est obviam quàm longissimè à coronatis tam senatoribus quàm cetero populo: à quibus ad templa primùm, deinde domum deductus est. Sequenti verò die tam apud senatum quàm pro concione orationem habuit, res à se gestas ordine recensens, administrationémque reipúblicæ jam inde ex quo ad eam admotus est usque ad præsentem diem: quas orationes à seipso conscriptas in vulgus edidit multis exemplaribus: denuntiavítque pacem & tranquillitatem post sublata bella civilia, & tributa nondum reddita condonavit debitoribus: paritérque publicanorum debita remisit, & mercedes nondum persolutas pro locationibus publicis. Ex honoribus autem per S. C. 746
oblatis accepit thensam in circensibus, & annua solennia diebus victoriæ, auratámque pro rostris statuam, quæ ad veram effi-
giem

Statua Cæsari posita.

giem expressa est, cum hoc titulo, OB PACEM POST DIVTVRNA BELLA TERRA MARIQVE REDDITAM. Quumque populus pontificatum maximum à Lepido ad eum transferre vellet, nemini vivo more majorum adimi solitum, recusavit: & quum Lepidum ut hostem necari juberent, non sustinuit. Deinde ad omnes exercitus obsignatas misit literas, cum mandatis ut una die aperirentur omnes, móxque jussa peragerentur: ea pertinebant ad servos, qui dissensionum intestinarum tempore aufugerant in militiam: quibus poscente Pompeio senatus ex fœdere libertatem concesserat. móxque una die comprehensos & in urbem adductos Romanis Italísque dominis eorum Cæsar restituit, aut illorum hæredibus: idem fecit in Sicilia: si quos autem nemo in servitutem asserebat, capite mulctavit in ipsis unde aufugerant civitatibus.

Pontificatus nemini vivo adimi solitus. Lepidum Cæsar necari non vult & ejus pontificatum non accipit.

Literæ Cæsaris de servis suis dominis restituendis.

Servi capite mulctati.

Hic tum bellorum finis visus est, quum Cæsar vigesimum octavum ætatis annum exegisset, oppidatim inter deos tutelares consecratus. Sed quum Urbs ipsa Siciliáque palam infestaretur latrociniis, tanta perditorum audacia, ut prædones potius quàm occulti latrones videri possent, Sabinus ad id corrigendum electus à Cæsare multos comprehensos affecit suppliciis: anno tamen integro habuit opus dum securam pacem redderet omni-

Sicilia latrociniis infestata.

μβρ ἡ εἰκὼν ἐπιγραφὴν ἴσχει τοιάνδε, ΤΗΝ ΕΙΡΗΝΗΝ ΕΣΤΑΣΙΑΣΜΕΝΗΝ ΕΚ ΠΟΛΛΟΥ ΣΥΝΕΣΤΗΣΕ ΚΑΤΑ ΤΕ ΓΗΝ ΚΑΙ ΘΑΛΑΣΣΑΝ. Ἔτι δὲ τῷ μεγίστην ἱερωσύνην ἐς αὐτὸν ἐκ Λεπίδου μεταφέρειν, ὃν ἐνόμιζον μέχρι θανάτου, οὐκ ἠξίωσε, καὶ κτείνειν τὸν Λέπιδον ὡς πολέμιον κελευόντων, οὐκ ἐπείσθη· ἐς δὲ τὰ στρατόπεδα πάντα πεμφθησόμενας ἐπιμῦσι ἐπιστολὰς, ἐκπεμπομένων ἡμέρᾳ μιᾷ πάντως ἀνελίττειν αὐτὰς ἐπιχειρεῖν τοῖς κεκελευσμένοις· ἐν ᾧ καὶ τὰ ἐπιστελλόμενα περὶ τῶν θεραπόντων, ὅσοι τῶν δεσποσύνων δεσποσάντες ἐστράτευον, ἐν αὐτοῖς τοῖς ἐλευθεῖναι τοὺς Πομπηΐου καὶ ἡ βουλὴ, καὶ αἱ συνθῆκαι δεδίκασαν· οἱ δὲ μιᾶς ἡμέρας συνελαμβάνοντο, καὶ ἀχθέντας αὐτοὺς ἐς Ῥώμην ὁ Καῖσαρ ἀπέδοκε αὐτῶν τε Ῥωμαίων καὶ Ἰταλῶν τοῖς δεσπόταις, ἢ ἀμφόδοις αὐτῶν ἀπέδωκε· τοὺς δὲ Σικελιώτας, ὅσους οὐκ ἐς ὧν ὁ ληφόμβρος, ἐκτῆς πατρῴδος τοῖς πόλεσιν αὐτῶν ἀπέδοσαν.

Τοῦτο δὲ τῶνδε τότε γένεσιν εἶδε τέλος ἔναγες, καὶ ἐς ὃν ὁ Καῖσαρ ἐτῶν ἐς τότε ὀκτὼ καὶ εἴκοσι, καὶ αὐτὸν αἱ πόλεις τοῖς σφετέροις θεοῖς σωτῆρα. λῃστρομβρὸς δὲ καὶ συμφορὰς τε Ῥώμης αὐτῆς, καὶ τὴν Σικελίας ἀφανῶς, καὶ τὸ γηπεμβρῶν ἁρπαγὴ μὴ τόλμης, ἐλπίδα λαμπροτάτην μᾶλλον ἐποίησε, Σαβῖνον ὑπὸ Καίσαρος αἰτήσας ἐς διόρθωσιν, πολλοὺς μὲ εἰρξάσης φθόρου τε ἁλισκομένων, σπουδῇ δ' ὅμως ἐς εἰρήνην ἀφύλακτον ἅπαν-

πα

τε φρουράς, καὶ ἐξ ἐκείνου φασὶ παραμένειν τὸ τῆς σφραγίδος τε καὶ νυκτοφυλάκων ἔθος τε καὶ εἶδος. Ἡυμφέρον δὲ καὶ ὁ Καῖσαρ ἐπὶ τοῦδε, εἴπερ ἄλλος ἐξ ἀδοκήτου διωρθωμένῳ, πολλὰ τῆς πολιτείας ἐφίει τοῖς ἐπιοῦσιν ἄρχουσι διοικεῖν καὶ τὰ πάτρια, καὶ γραμματεῖα ὅσα τῆς φύσεως σύμβολα ἔκαιε, καὶ τὴν σύνταξιν πολιτείαν ἐλέγχου ἀποδώσειν, εἰ παραχθείη ὑπὸ Παρθυαίων Ἀντωνίου· πείθεσθαι γὰρ κἀκείνον ἐθέλειν ἀποθέσθαι τὴν ἀρχὴν, τὴν ἐμφυλίων κατεπιπαυμένων, ἐφ' οἷς αὐτὸν ἐψηφισάντες, εἴλοντο δημάρχειν ἐς αἰεί, διὰ τοιοῦτο ἄρα ἀρχὴ ἀσφαλίσαντες τῆς ἀσφαλοῦς ἀπορίαν, ὁ δὲ ἐδέξατο μὲν καὶ τὴν δόσιν· Ἀντωνίῳ δὲ ἐφ' ἑαυτὸν ἀφεὶς τῆς ἀρχῆς ἐπέστελλεν, ὁ δὲ καὶ Βίβλον ἀπιόντα ἀφῆς αὐτὸν, συνηρεῖν ἐδίδασκεν· ἐς δὲ ἓξ ἔθνη τὰς ἡγεμονίας αὐτὸς ὁμοίως ἔπεμπε, καὶ ἐς Ἰλλυριὰς ἐπέσθαι συνεβούλευεν. Πομπήϊος δ' ἐκ μὲν Σικελίας ἄκρα Λακινία ἀφίσχει, καὶ τὸ ἱερὸν τῆς Ἥρας πλουτοῦν ἀναθήμασιν ἐσυλήσε, φεύγων ἐς Ἀντώνιον, ἐς ὃν Μιτυλήνῃ καταχθεὶς, διετέλεσεν, ἔνθα αὐτὸν ἐπ' οἰκείοις μὴ τὰ μητρὸς ὑπαξιοῦντα ὁ πατὴρ Γάϊος Καίσαρι πολεμῶν, καὶ ἡττηθεὶς ἀνέλαβεν. Ἀντωνίου δὲ πολεμοῦντος Μήδοις Μήδεις τε καὶ Παρθυαίοις, γνάμῃ ὁ Πομπήϊος ἐποιεῖτο ἑαυτὸν ἐπανελθόντα ἐπιτρέψαι· ἐπεὶ δ' ἐπύθετο ἡσσηθέντα Ἀντώνιον, καὶ τὸ συμβὰν ἡ φήμη ὁμοίως μετέφερεν, αὖθις ἐλπίσιν ὡς ὁ Λαβιηνὸς Ἀντωνίου εἰ τέθνηκεν, ἢ μεγάλῳ ἐπανελθόντος

bus. Et ex illo tempore institutas ajunt cohortes vigilum, quæ durant nunc quoque. Id tam opportunum & opinione citius remedium, Cæsari egregiam existimationem peperit, qui pleraque ad rempub. pertinentia, more majorum administrabat per magistratus annuos: exurebátque literas omnes scriptas belli tempore, promittens se restiturum rempub. quàm primum rediſſet Antonius: compertum enim sibi, velle & illum deponere magistratum cessantibus bellis civilibus. Quapropter fausti exceptus acclamationibus, tribunitiam potestatem accepit in perpetuum, ceu invitatus hoc honore ad priorem deponendum: qua de re privatim scripsit Antonio. Ille discedenti Bibulo mandata dedit ad eum: & in provincias præsides misit similiter, cogitavítque socius expeditionis Illyricæ fieri. At Pompeius è Sicilia fugiens, ad Lacinium promontorium appulit, ubi fanum Junonis votivis donariis dives spoliavit, petens Antonium: delatúsque Mitylenen, ibi egit aliquantiſper, ubi etiam tum puerum cum matre depoſuerat pater bellum gerens cum Cæsare, victúsque inde recepit eum. Et quia bellum in Media cum Medis Parthíſque Antonius gerebat, Pompeius ſtatuerat reverſo in fidem ſe committere: ſed ubi victum audivit, & conſtans fama idem ferebat, rurſum ſpem concepit, aut ſucceſſurum ſe in univerſam defuncti potentiam, aut ſaltem in partem ejus recipiendum, ob-

Cohortes vigilum inſtitutæ.

Cæſar literas belli tempore ſcriptas exurit.

747

Lacinium promontorium.

Pompeii expectationes.

verſante

versante animo recenti exemplo. Labieni qui Asiam incursaverat. His consiliis occupato nuntiatur Antonius rediisse Alexandriam: proinde ad utrunque viam sibi muniens, per legationes offerebat se illi amicum & socium: revera hoc tantùm agens ut res ejus exploratas haberet. interim ad Thraciæ Pontíque dynastas alios legatos clam mittebat, cogitans, si postulata non impetraret, per Pontum fugere in Armeniam: nam & ad Parthos misit, sperans ad bellum nondum confectum adversus Antonium libenter se duce usuros Romano viro, eóque Magni filio, simúlque naves parabat, & socios navales exercebat, metum à Cæsare simulans, aut parari hæc in usum Antonii. Sed ille quamprimum audivit de Pompeii conatibus, ducem adversus eum designavit Titium, ut classe ac exercitu accepto è Syria, Pompeio bellum molienti resisteret totis viribus: quod si in fidem Antonii mallet recipi, adduceret eum honorificè. Legatorum Pompeii hæc fuit postulatio, Missi sumus à Pompeio, non quòd in Hispaniam, si bellum

Titius contra Pompeium ab Antonio dux designatus.

748

Legatio Pompeii

π, εὐθύμιός τε οἱ συνεχῶς ὢν λεοίλιος ἀ ὡς πολλοῦ τινὸ Ἀσίαν ἐπιδρομῶν· ὧδε ἔχοντι ἀγγέλλ Ἀντωνίῳ εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἐπανελθών, ἐ τεχνάζων ἐπ ἐπ' ἀμφοτέρα, διεπρεσβεύετο ὡς αὐτὸ ἐπιτρέπων σκεύην, καὶ φίλον ἑαυτῷ ἐδοὺς ἐ σύμμαχον, ἐργῳ ᾗ τὰ Ἀντωνίε κρύσκεπτόμενος· ἐς Πόντον ἐπεμπε ἐπιτρέσους κρύφα ὡς τὰς ἑαυτῶν δυνάστας, ἐπινοῶν, εἰ μὴ χοητὰ παρὰ Παρθυαίους, ἐλπίσας ἐς τὰ λοιπὰ ᾗ πολέμου ᾗ ὡς Ἀντωνίου αὐτὸς δέξασθαι ὡς θυμῶς ἐρατηγὸν, Γναῖον τε, ἐ παῖδα Μάγνου μεμνῆσθαι, τάς τε ναῦς ἐσκευάζει, ᾗ τὰ ἐν αὐταῖς ἐρατὸν ἐγύμναιν, ὑποκρινόμενο ἢ δεδιέναι Καίσαρα, ἢ Ἀντωνίῳ τάδε παρασκευάζ(ι. ὁ ᾗ Ἀντωνίο πυθόμενο μὲν ἐνοῦς ἀμφὶ τοῦ Πομπηίου, ἐρατηγὸν ἐπ' αὐτὸν Τίτιον ἤρητο, καὶ ναῦς καὶ ἐρατὸν ἐκ Συρίας λαβόντα ἐκίνδυ, πολεμοῦντι μὲν τῷ Πομπηίῳ πολεμεῖν ᾗ κρατο, ἐπιτρέπ δὲ αὐτὸν Ἀντωνίῳ, μὴ τιμῆς ἕνεκ. ἐλθόντ ᾗ τοὺς πρέσβεσιν ἐχρη-
„ μάτιζον ἀσγίλλοσιν ὅπως, Ἡμᾶς
„ Πομπηίο ἐπέμψεν ὧν λόγων
„ μὲν ἐς Ἰβηρίαν, εἰ πολεμίω ἐ-
„ γίνοι,

Ἐλθοῦσι δὲ τοῖς πρέσβεσιν ἐχρημάτιζον ἀσγίλλοσιν οὕτως.] Videri possint ambo interpretes, aliam lectionem sequuti. Pro his enim apud P. Candidum ista legimus, *Legati à Pompeio venientes his verbis feruntur usi.* Apud Gelenium autem hæc, *Legatorum Pompeii hæc fuit postulatio.* Ego tamen lectionem nostram esse germanam existimo, & mendo carere, si modò quis ἐχρημάτιζον in ἐχρημάτιζεν mutet, quum nominativus Ἀντώνιος subaudiri debeat. *Quum autem* (inquit) *legati advenissent, Antonius cum in ejus, tum in legationem suam exponentibus.*

Ἀντ'

» γνώσει, Ἀφ' ἁπλεύσῃ, φίλῳ ἔ-
» σαν αὐτῷ παρέσται, ἔ συλλα-
» βόσαν ἔτι οὔτι νεωτέρῳ, ἢ κα-
» λόσαν ἐπὶ τοῦτο καὶ νῦν· αἱρεσι-
» μῷ δὲ εἰρωνεύεταί τι σοὶ σοί,
» καὶ πολεμεῖν εἰ δεήσειν ὑπὲρ σοῦ
» καὶ παῖδε ὁ νῦν ἀφέστηκε, ἀλλ' ἐ-
» τι κρατῶν Σικελίας, καὶ τῶν Ἰ-
» ταλίαν πορθῶν, ὅτε σοὶ τῷ σῷ
» μητρὶ ἀβλαβέστατος ἐπέμπε, σοῦ-
» τῳ· ἔ εἰ ἐδέξω, ὅτ' ἂν ὁ Πομ-
» πηῖος ἐξέπιπτε Σικελίας· (ἐ γὰρ
» ἂν Καίσαρα τὰς ναῦς κατ' αὐτὸ
» περίοχες) ὅτ' ἂν σὺ ἤτησο σὺν
» Παρθυαίοις, Καίσαρός σοι τὸν
» στρατὸν ἐ πέμψαντος ὃν σωσέ-
» θητο· σμικρὰς δ' ἂν ἤδη ἀφῆς
» οἷς εἶχες καὶ τῶν Ἰταλίας· ἐ δεξά-
» μενον δέ σε πάλαι, οὐ καιρῷ τό-
» τε μᾶλλον ἂν σοι ἡδόμενα, ἀ-
» ξιοῖ καὶ νῦν μὴ πολλάκις ὑπὸ
» Καίσαρος συνεδρεύεσθαι λόγοις
» τι καὶ τῷ ἡδομένῳ κήδει, μνη-
» μονεύοντα ὅτι Πομπηΐῳ τε κη-
» δεύων μὴ σωθήναι ἐπολέμησεν
» ἀνδρὶ εὐφάσεως, καὶ Λέπιδον
» κοινωνὸν ὄντα τῆς ἀρχῆς τὸ μέρος
» ἀφείλετο, ἔ ἐδίπερα αὐτῶν σύ-
» εμμετόσοι, λοιπὸς δ' ἐς τῶν
» εὐεπιθήτων αὐτὸ μοναρχίαν σὺ
» νῦν ὑπολείπῃ· ἤδη γάρ σοι καὶ
» σὺ χρῄζοι ὧν, εἰ μὴ Πομπηΐου ἔ-
» τι ὢν σὺ μέσος· ἔ παῖδε εἰκὸς μὲ
» ἔ σὲ εὐεργοράν ἐπὶ σαυτοῦ εὐ-
» φέρει δέ σοι καὶ Πομπηΐου ὑπὸ
» ἰυσίας, αἱρούμενον ἄνδρα ἀκέ-
» καν καὶ μεγαλόφρονα ἀντὶ ὑπούλου τε καὶ δολεροῦ ἔ φιλοτέχνου·
» ὅθεν ἐπιμέμφεταί σοι τὸ δοπως
» τῶν ἂς ἐπ' αὐτὸν Καίσαρι
» ἴδυκας ὑπ' ἀνάγκης, ἀντιλα-

placeret, non pateat cursus, pro- ad Anto-
vinciam ei conjunctam paterna nium.
amicitia: quæ juniorem etiam tum favore prosecuta, nunc quoque polliceatur operam: sed quia vel tecum frui pace mavult, vel tuis auspiciis (si res ita ferat) bellum gerere: quod consilium non novum est, sed jamdudum quum obtineret Siciliam, & populareturItaliam, matre tibi servata remissâque invitatus es ad amicitiam. Quam si admisisses, nec Pompeius ejectus esset è Sicilia (non enim classem præbuisses contra eum) neque tu victus fuisses in Parthia, Cæsare non mittente exercitum ex fœdere: imò etiam Italiam sub tuam potestatem redegisses. Attamen quantumvis neglectus, opportuno tempore, nunc quoque postulat ne toties verbis & affinitate illudi tibi patiaris & insidias fieri: memor Pompeium quoque post fœdus sine causa bello appetitum à Cæsare, & Lepidum imperii consortem, portione sua privatum, nec ad te quicquam rediisse ex utraque illa victoria. Nunc solus obstas quominus potiatur dudum concupita monarchia: jam enim digladiaremini si Pompeius non fuisset in medio. Hæc quum ipse providere debeas, tamen pro ea qua te prosequitur benevolentia, mavult viri simplicis & magnanimi amicitiam, quàm subdoli, fucati, versipellísque: nec iniquè fert naves ei commodatas à te necessitate coacto quum opus haberes contra Parthos exercitu:

sed

sed admonet quantum obfuerit non missus exercitus. Et ut compendio rem audias, Pompeius se in tuam fidem committit cum navibus quas adhuc habet, cúmque fidissimo exercitu, qui ne fugientem quidem destituit: in pace allaturus tibi egregiam laudem, si Magni filium servaveris: quòd si bellum, quod instare videtur, gerendum sit, futurus non aspernanda tuæ partis accessio.

749 Antonius his auditis, aperuit legatis mandata quæ dederat Titio: respondítque, si ex animo hæc offerret Pompeius, venturum ipsum deducente Titio. Interea qui à Pompeio ad Parthos missi fuerant, comprehensi ab Antonianis ducibus, perducti sunt Alexandriam. Ex his ubi singula cognovit Antonius, accitis Pompeii legatis, captos illos eis ostendit, qui excusábant hominem juvenem in extrema calamitate constitutum, metuentem ne repulsam pateretur ab illo, coactum tentare vel infensissimarum pop. Rom. gentium animos. quòd si compertam habuerit mentem Antonii, nihil opus fore aliis solicitationibus &

Legati ad Parthos à Pompeio missi ab Antonio comprehenduntur.

,, δεῖν φρατὸν ἐς Παρθυαίους ἐλθεῖν
,, Θ', ἀλλ' ὑπομιμνήσκει, τί
,, ὁ πεμφθεὶς φρατὸν περιμεῖναι
,, σπουδάζοντι σὲ ἐκπλεῖν, Πομπήϊ
,, ἑαυτὸν ἐπιτρέπει σοι μὴ τὸν
,, ἀφ' ἑαυτοῦ ἔχοντι, καὶ ὃ φρατὸς πα-
,, ντὸς μὲ ὄντος αὐτοῦ, καὶ οὐ
,, τῇ φυγῇ καταλιπόντος, ἐπι-
,, νοοῦσι μὴ μεγα κλέος, εἰ τὸν
,, Μάγνου παῖδα καθεστῶτος, πο-
,, λεμουμένου δὲ μεῖζον ἐχθρὸν ἐς
,, τὸν ἐσόμβριον πόλεμον ὄντα
,, παρόντα.

Τοιαῦτα τοῦ πρέσβεως εἰπόντος, ὁ Ἀντώνιος τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ ἐξιφέρει, ἃς ἐνετέλλετο Τίτιος, καὶ εἰ τῷ ὄντι ζώοντι φρονοίη Πομπήϊος, ἦξεν αὐτὸν ἔφασκε παραπεμπόμενον ὑπὸ Τιτίου. ἅμα δὲ ζώντι ἐγίγνετο, καὶ οἱ πεμφθέντες ἐς Παρθυαίους ὑπὸ τοῦ Πομπηίου, ἀληφθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου φρατῆρων, καὶ ἐς Ἀλεξάνδρειαν ἤχθησαν· καὶ ὁ Ἀντώνιος ἅπαντα μαθὼν, ἐκάλεσε τοὺς τοῦ Πομπηίου πρέσβεις, καὶ τοὺς ληφθέντας αὐτοῖς ὑποδείκνυεν· εἰ καὶ ὡς παρηπατῶντο ὑπ' ἀνδρὸς εὐσυμφορᾶς ἐχόντος, ὑπὲρ θεοὺς, εἰ ἄρα μὴ κατεστάθη φίλιος αὐτοῖς Ἀντώνιος, ἀναγκαζόντες καὶ τοὺς Ῥωμαίοις ἐχθροὺς ὑποπτεύειν, δηλώσειν τ' αὐτὸν αὐτίκα ὅτι μὴ ᾖσι τοῦ Ἀντωνίου, μηδὲν ἐπὶ πικρῷ ἐμ-

Ἀλλ' ὑπομιμνήσκει, τί οὐ πεμφθέντα φρατέρων περιμεῖναι.] Aliquid sibi permittit hîc Gelenius, ultra hanc lectionem: quum vertit, *sed admonet quantum obfuerit non missus exercitus*. Sed multo plus circa hunc locum sibi alter interpres permittit, (neque enim aliam sequutum esse lectionem puto) & quidem hoc etiam, ut quæ hîc de non misso exercitu dicuntur, cum sequenti periodo connectat: quum tamen sententiam omnino ab his separatam contineat.

Ἐς τὸ ἐσόμβριον πόλεμον ὄντα οὔπω παρόντα.] Particulam καὶ ante ὄντα οὔπω desiderari puto.

τὴ μηχανὴς ἐτέρας διαμῶμον· εἰς ὁ Ἀντώνιος ἐπιστρέψει, ὢν καὶ τἄλλα αὐτὸ φρονήμων ἁπλοῦς καὶ μεγαλοπρεπὴς ἄκρως. ὁ τοίνυν ὁ Φούρνιος ὁ τῆς Ἀσίας ἡγούμενος Ἀντωνίῳ τὸν Πομπήϊον ἐλθόντα μὲν καὶ ἀπρεμφώτατα ἐδέξατο, ὅτι κωλύειν ἐξιόμαχος ὤν, ὅτε πω τὴν γνώμην εἰδὼς τὴν Ἀντωνίου· συμπαρεῖναι δὲ τὸν στρατὸν ὁμῶν, κατέλιπε πλείστην ἐν τῶν ὑπηκόων, καὶ Ἀμυνταδαίους ἄρχοντα γέροντα καὶ στρατηγικὸν, καὶ Ἀμύνταν ἕτερον ἐκάλει καὶ ἀπεδίδου σπουδαιότατα· ὁ δ' ὀξέως ὁ Πομπήϊος ἐμέμφετο, εἰ πολέμιον ἡγοῦνται τὸν πρέσβυν ἑαυτὸν ἀπεστάλκατε, καὶ τὰ παρ' ἐκείνου φοβοῦνται. ἐπαύετο λίαν, Ἀλλοβαρδὸν ὅμως ἐπινοεῖ συλλαβεῖν ἐν θεσσαλίᾳ Κουρίᾳ πινὶ τῶν ἀμφὶ τὸν Ἀλλοβαρδὸν, ἐλπίζων ἐς ἀντίδοσιν αὐτῷ μεγάλου ἕξειν μέρους Ἀλλοβαρδὸν. γνωσθείσης οὖν τῆς θεσσαλίας, Κουρίων μὲν ἐν τοῖς παρεδροις ἐλεγχθεὶς, ἀπέθανε· Πομπήϊος δὲ Θεοδώρου ἐξελεύθερον, ὃς μὲν οἱ ἐπῃδει τὰ βέλτιστα ὡς ἕξοντα ἐκτήνατο· ὄκνει δὲ τοὺς ἀμφὶ τὸν Φούρνιον λοχᾷ ἐλπίσας, λάμψακον ἐν θεσσαλίᾳ κατέλαβεν, ἣ πολλοὺς εἶχεν Ἰταλοὺς ἐξ ἐποικίσεως Γαΐου Καίσαρος, καὶ μισθοῖς μεγάλοις ἐνθυς ἐσηγάγετο τοὺς Ἰταλοὺς τῶν ἦν ἱππέας τε ἑξακοσίους, καὶ πλείους τέλη τέλη, ἐπιχείρησε Κυζίκῳ κατὰ τε γῆν καὶ ἁλὸς θαλάσσης, οἱ δὲ αὐτὸν ἐκατέρωθεν ἀπεκρούσαντο· καὶ γάρ τις ὢν ἐν τῇ Κυζίκῳ στρατὸς ὁ πολὺς Ἀντωνίου, φύλακες τῶν ἐκεῖ περιφόβων ἀντὶ μισθοφόρων· ἐς ὃν τὸν Ἀχαιῶν λιμένα artibus. Id ille credidit, ut homo minimè malitiosus, & ingenio simplex ac magnanimus. Interea Furnius ab Antonio præfectus Asiæ Pompeium pacatè venientem excepit, nec ad arcendum validus, nec compertam habens Antonii sententiam: ubi verò vidit exerceri ejus milites, delectum habuit ex provincialibus, accivítque Ænobarbum ducem vicini exercitus, Amynta quoque properè vocato in auxilium. Qui ubi celeriter convenerunt, Pompeius querebatur, haberi se pro hoste, quum missis legatis responsum expectet ab Antonio: nihilominus volebat capere Ænobarbum, prodente ejus familiari Curio, sperans in eo magnum momentum, si incideret permutatio. Sed proditione detecta, Curius in Romanorum consistorio coargutus, dedit supplicium: Pompeius verò Theodorum libertum, solum ejus consilii conscium, quasi id effutisset, interfecit. Et quia desperabat à se falli posse Furnium, Lampsacum per proditionem occupavit, ubi habitabant multi nominis Italici, in eam coloniam deducti à C. Cæsare, móxque magnis stipendiis ad militiam pelliciebat Italos. Jamque ducentos equites & tres legiones habebat, quum Cyzicum terra marique aggressus, utrinque repulsus est: erat enim ibi quædam non magna manus Antonianorum militum, gladiatores qui ibi custodiebantur. Reversus igitur in Achæorum portum,

Antonii ingenium.

Furnius.

Pompeius Ænobarbum capere vult.

Curius supplicio affectus.

Theodorus libertus à Pompeio interfectus.

frumentabatur. Quúmque Furnius abstinens à pugna, semper ei castra admoveret cum multis equitibus, nec frumentari sinens, nec urbes occupare, Pompeius castra ejus à fronte adortus est, circummissis clàm qui à tergo idem facerent: quamobrem Furnius in eum versus, captis à tergo castris ejectus est. Fugientes per Scamandrios campos Pompeius multos occidit: madebat enim campus ab imbribus. qui evaserunt, receperunt se in tutum, impares instaurando prælio: quúmque supplementum acciperent è Mysia, Propontide, ceteríque locis, egeni homines exhausti exactionibus libenter mercede militabant Pompeio, celebri propter partam aq; Achæorum portum victoriam. Sed quum egeret equitatu, ac proinde malè mulctaretur in pabulationibus, audivit alam equitum Italicorum ad Antonium iter facere, missam ab Octavia hyemante Athenis: móxque misit qui auro eos corrumperent: hos præses ab Antonio Macedoniæ præfectus comprehendit, & aurum distribuit equitibus. Pompeius occupatis Nicæa Nicomediáque, pecunias luculentè colligebat, magnis per omnia & insperatis successibus. Ceterùm Furnio non longè ab eo castra habenti, primæ è Sicilia vêre incúnte venêre naves septuaginta, quæ solæ ex Antonii classe Cæsari contra Pompeium commodata superfuerant: simi-

Pompeii victoria.

Pompeius equites Antonio missos auro corrumpere nititur.

να ἐπανελθὼν, ἐστολόγει. Φουρνίου δὲ οὐκ ἀρχοντος μὲ χειρὸς, ἀὶ σφ' αὐτῷ παρασκευαζομένου διὰ τῶν ἱππέων πολλοὺς, καὶ σπολογεῖν κωλύοντος, ἐὰν δὲ καὶ πειρωμένους τὰς πόλεις, ὁ Πομπήιος ἱππέας ἐκ ἔχων, ἐπεχείρησε τῷ τε Φουρνίου στρατοπέδῳ καὶ μετώπου, καὶ οὐ φθάσαν λαβὼν, ὅθεν ὁ Φούρνιος ἐς τὸ Πομπήιον ὠθεῖ ἐπεστρατοπεδευμένος, ὑπὸ τῶν ὄπισθεν ἐξελαθεὶς καὶ στρατοπέδου, φεύγοντας αὐτοὺς διὰ τοῦ Σκαμανδρίου πεδίου διώκων ὁ Πομπήιος, ἐκτεῖνε πολλούς· ἐπὶ γὰρ τὸ πεδίον ὑγρὸν ἐξ ὀμβρων· οἱ δὲ διασωθέντες τότε μὲν ὑπεχώρησαν ἐκ ὅπως ἀξιομαχοῖεν. ἀθροιζομένων δὲ ἀπὸ τῆς Μυσίας καὶ τῆς Προποντίδος καὶ ἱππέων, οἱ πονόμβροι διὰ τὰς συμφορὰς, ἐμισθοφόρουν ἑκάστοις τῷ Πομπηίῳ, καὶ ὄψεσι μάλιστα τὸ ἐν Ἀχαιῶν λιμένι χρήματος νίκης· ἱππικοῦ δὲ δεόμενον ὁ Πομπήιος, ἐπεὶ παρ' αὐτὸ βλαπτόμενον ἐν ταῖς ἀποδρομαῖς, ἐπύθετο ἴλλυν ἱππέων Ἰταλικὴν ἐς Ἀντώνιον χωρεῖν, ὑπὸ Ὀκταουίας χειμαζούσης ἐν Ἀθήναις ἀπεπλεῖν, καὶ εὐθὺς ἔπεμπέ τινας ἐς διαφθορὰν τῆς ἴλης μὲ χρυσίῳ· ἃς καὶ τοὺς μὲν ὁ τῆς Μακεδονίας ἡγούμενος Ἀντωνίῳ συνέλαβε, καὶ τὸ χρυσίον τοῖς ἱππεῦσι διένειμεν. ὁ δὲ Πομπήιος Νίκαιάν τε ἐκ Νικομήδειαν κατελαβὼν, ἐχρημάτιζεν ἀφθόνως, καὶ ἐς μεγάλα πράγματ' αὐτῷ πάντα νύξαντι παρ' ἐλπίδα. Φουρνίῳ δὲ ἃ μάχαι παρεσκεύαζον, ὡς αὐτὸν μὲ οὐ τὴν ἐκ Σικελίας ἦρος ἀθροιζόμενον ἐς ἑβδομήκοντα, ὅσαι διεσώθησαν ἐξ ὅλου Ἀντωνίου ἀπεσταλμέναι καὶ Πομπήιος

Καπα-

Καίσαρα· μὴ γὰρ τὸ Σικελικὸν ἔργον, αὐτὸς ὁ Καίσαρ ἀπέλυσεν. ἦκε δὲ καὶ ὁ Συρίας Τίτιος ἑτέρας ἑκατὸν εἴκοσι ναυσὶ, & στρατῷ πολλῷ, καὶ κατῆραν ἅπαντες εἰς Πρόκοννησον. δείσας οὖν ὁ Πομπήϊος, μὴ ναῦς ἐνέπρησε, καὶ τὰς ἑρέτας ὡπλισεν, ὡς ἄμεινον ὁμοῦ πᾶσι καὶ τῷ γῷ συνοισόμενος. Κάσσιος ὁ Παρμήσιος, & Νασίδιος, καὶ Σατουρνῖνος, καὶ Θέρμος, & Ἀντίστιος, ὅσοι τε ἄλλοι τῶν ἀξιολόγων ἐπ Πομπηΐῳ παρῆσαν φίλοι, καὶ ὁ πρωτοπάτωρ αὐτῷ Φάννιος, καὶ ὁ κηδεστὴς αὐτὸς Πομπηΐου Λίβων, ὡς εἶδον αὐτὸν, ἅτε Τιτίῳ παρόντες, ὅτῳ τὰ ἐκεῖ αὐτὸν Ἀντώνιος ἐπέτρεπε, παυσάμενον τοῦ πόλεως τε ἀμείνονα πολέμου, ἀπέγνωσαν αὐτὸν, & προξάντες ὑπὲρ ἑαυτῶν πίστιν, ἐς Ἀντώνιον μετῆλθον· ὁ δ' ἔρημος ὢν ἤδη φίλων, ἐς τὰ μεσόγαια τῆς Βιθυνίας ἀνεχώρει, λεγόμενος ἐς Ἀρμενίους ἐπιέναι, & αὐτὸν νυκτὸς ἀναζεύξαντα ἀφανῶς ἐδίωκεν ὅ τε Φούριος καὶ ὁ Τίτιος, & ἐπ' ἐκείνοις Ἀμύντας· σωτόνῳ δ' ὁδοιπορίᾳ ἐπιόντες κατελάβοντο, ἱσταμένοις πεδίου ἐκάστοις ἐφ' ἑαυτῶν σκηνὰς λόφῳ τινὶ ἄσῳ πέφρουν καὶ χαράκωμα, ὡς τὸ ἐπιὸν καὶ ἡσυχῇ. ὧδε δ' αὐτοῖς ἔχουσιν ὁ Πομπήϊος νυκτὸς ἐπέθετο πελτασταῖς τετρακισχιλίοις, & πολλὰς ἐκτῆνεν ἐναζωμένους ἔτι καὶ ἀναπεδήτους· οἱ δ' καὶ γυμνοὶ σπεύσαντες ὡρμήθησαν ἐφυγον. καὶ δοκεῖ τότε ὁ Πομπήϊος ἅπαντι τῷ στρατῷ νυκτὸς ἐπελθὼν, εἰ τῆς γε στρατῆς γλυκυθυμίας ἐπειράθη, τάχ' ἂν αὐτῶν σὺν πλῶς ἐπεκράτησεν· νῦν δ' ὁ μὲν, καὶ τοῦτο ἤδη βλακεύοντος ὑπερεῖδε, & ὀ-

to enim bello Siculo Cæsar eas dimisit. Venit & è Syria Titius cum aliis centum viginti navibus, & copioso exercitu omnes appulerunt Proconnesum. Territus igitur Pompeius naves suas incendit, remiges armavit, in terra majori usui futuros cum ceteris. At Cassius Parmensis, Nasidius, Saturninus, Thermus, Antistius, aliique honorati amici Pompeii, & charissimus ei Fannius, & ipse Libo socer, ut viderunt eum ne post adventum quidem Titii, cui Antonius ipsum commiserat, desinere cum potentiore bellum gerere, desperarunt de eo, pactíque sibi ipsis fidem, transierunt ad Antonium: ille ab amicis destitutus, secessit in mediterranea Bithyniæ, petens, ut ferebatur, Armeniam. Eum castris noctu egressum clàm persequebantur Furnius & Titius, & Amyntas cum eis: peractóque magna contentione itinere circa vesperam assecuti, singuli castrametati sunt circa tumulum quendam absque fossa vallóque, ut sero dici fessísque. In eo statu Pompeius noctu immissis cetratorum tribus millibus, eos invasit cubantes aut prosilientes è cubilibus, qui omnino nudi fugerunt turpiter: potuítque Pompeius, si eadem nocte totis viribus eos invasisset, aut fugatos persecutus fuisset, absolvere victoriam: nunc ille quidem fortuna irata rem parum animadvertit, nihil

Pompeius naves incendit.

751

Amici Pompeii ad Antonium transeunt.

Pompeius victoria uti nescit.

inde luctatus, nisi quòd perrexit mediterranea petere. hostes verò conjuncti sequebantur, frumentantem impediendo, donec inopia pressus petiit colloquium Furnii, amici quondam Magni Pompeii, & dignitate præstantis, moribúsque gravioris ceteris. Stans igitur in ripa interlabentis fluvii, ajebat se legatos misisse ad Antonium: interim quum alimentis opus haberet, nemine suppeditante, ausum esse talia: Vos autem, inquit, si ex Antonii sententia me bello persequimini, malè sibi ille consulit, imminens bellum non prospiciens: quòd si non expectato ejus jussu rem geritis, oro obtestórque expectetis dum legati mei ab illo redeant, aut acceptum me in fidem ducatis ad eum. Committam autem me tibi soli Furni, modò bona fide incolumem sistas me Antonio. Hæc ille, Antonio fretus ut natura bono, & tantùm timens nequid in itinere sibi accideret. Ad quæ sic respondit Furnius, Si te Antonii fidei committere volebas, debueras illum accedere ab initio, aut Mytilenæ quietus responsum expectare: sed quia bellum maluisti, feciste quæ ipse scis. quorum si nunc pœnitet, noli nos duces committere: Titii te crede fidei. cui Antonius mandavit tuum negotium, à quo licet tibi petere quæ petis à nobis: jussit enim ille, si hostis esse pergas, te interfici: sin te dedas, mitti ad se honorificè.

Pompeius colloquium petit Furnii.

Pompeius Furnio se dedere vult.

Furnii verba ad Pompeium se dedere volentem.

752

„ πανσειν, ἐγχειρίζοντα ϑ πέμπτ ἐς αὐτὸν οὐτίμως.

δὲν ἐπ' ἔργῳ τοιῷδε πάλιν, ἢ αὐτὸς ἐς τὸ μετόγαμον ἔχωμι. οἱ δ' ἁλισθέντες εἶπον, ϑ σιβλογαῦται λῳὰχλοιον, ἕως κινδωσῶν ὑπὸ δ' ἀπορίας, ἠξίωσιν ἐς λόγους ἐλθὼν Φαρνίῳ, φίλῳ τ Μάγνῳ γεγονεμένῳ, καὶ ἀξιώσαι σωθῆναι τ ἄλλων, ϑ βεβαιοτέρῳ τ τρόπον. ποταμὸς δ' ἐν μέσῳ λαβὼν, ἔλεγε μὲν ὅτι πιστοῦσθαι σωθῆς Ἀντωνίου, ἐπιτίθει δ' ὅτι προφανῶς τοσούτῳ διαμαρϑ, ϑ ἀμελέσαμος ὑπὸ αὐτοῦ πεῖ ἐμ „ γάσατο· Ὑμεῖς ϑ εἰ μὲ Ἀντωνίῳ „ γνώμῃ πολεμεῖτε μοι, κακῶς ἐ „ Ἀντωνίῳ ὑπὲρ ἑαυτῶ βουλεύ „ σαι τ ἐπίοντα πόλεμον ἐ σφα „ ρῶν· εἰ δὲ τῷ Ἀντωνίῳ γνώμῃ „ φαίνεται, μαρτύρομαι καὶ πα „ ρακαλῶ σωθῆναί μὲ τὸν πιστὸν „ μὲν τῷ ἐς Ἀντώνιον ἀπαλλαμ „ νῶ, ἢ λαβόντας ἄγειν ἐπὶ σφᾶς „ αὐτὸν, ἐπιτρέπω δ' ἐμαυτὸν ἐ „ γὼ σοὶ μόνῳ Φούρνε, πεισθεὶς ἐς „ πίστιν αἰτήσας, ὅτι με σὺν ἀ „ ξεις ἐς Ἀντώνιον. ὁ μὲν ἔπος εἰ „ πὼν, Ἀντωνίῳ τε βαρέως ὡς ἀγαϑῷ „ τῶν φύσει, ϑ μόνῳ τῷ σὺ μέσῳ δι „ δοὺς· ὁ ϑ Φούρνιος αὐτὸν ἔπαι „ νέσας, Ἐπιτρέπειν ϑ μὲν ἔφη „ ἑαυτὸν Ἀντωνίῳ χαρὲν ἐς αὐτὸν ἐ „ λθεῖν, ἢ σωθεμένειν ἀπεμόσατο „ σὺν Μιτυλήνῃ τὰς ἀπαλλαγὰς ποι „ λεμόσατος ϑ, ἀ πεποιηκὼς ἀπει „ ρα, τὰ γὰρ αὐτὰ δεῖ σωθῆς εἰδότα λέ „ γειν· εἰ δὲ νῦν μετέγνωκας, μὴ „ συγκρύειν μὲ ἡμᾶς τὰς σπονδὰς „ ἐς ἀλλήλας· Τίτιον ϑ σαυτὸν ἐπι „ τρέπειν (Τίτιῳ γὰρ ἐπιτέτραπ ϑ) „ τὰ σωθῆς σε ὑπὲρ Ἀντωνίου ἢ πίστ „ ἢν αἰτεῖς παρ' ἡμῶν, ἐπὶ σοὶ καὶ „ Τίτιον αὐτοῦ κεκλῆσθαι ϑ ὑπὸ „ Ἀντωνίου πολεμοῦντα μὲ εἰ ἐ-

Ὁ δὲ Πομπήϊος Τιτίῳ μὲν ἀχαρίστως ὠργίζετο, τὸ πολεμεῖν τοῖδε ὑποδεξάμενον πολεμήσειν ὡς αὐτόν· ἀλόντα γὰρ αὐτὸν αἰχμαλώτων ἀφειστήκει· ἐπὶ δὲ τῇ ὀργῇ, καὶ εἰ δίκῃ Πομπηίου ὢν ἐπὶ Τιτίῳ χθιζὸν ἦν, οὐκ ἐπιφανεῖ πάνυ ἀνδρὶ, καὶ ὑπαπτόντι αὐτὸν ὡς ἀβέβαιον, εἴς τε τὸ τρόπον ὑπένοουν, καὶ ἅμα συγγενώσκων εἰς αὐτὸν ὕβρεσι πυλαικαῖς ἐπὶ τῇ ἐνεργασίᾳ· Φουρνίῳ δ' αὖθις ἑαυτὸν ἐπέτρεπε, καὶ δίκαιος παρεκάλει. ὡς δ' οὐκ ἔπειθεν, οὐδὲ καὶ Ἀμύντᾳ ἐλέγχῳ ἑαυτὸν ἐπιτρέψειν· τῷ Φουρνίου δὲ φήσαντος ἂν δίκαιος τοῦδε, ὕβρεσιν ἔχοντι εἰς τὸ ἐξ Ἀντωνίου τὸ πᾶν ἐπιτετραμμένου, διελύθησαν· καὶ τοῖς μὲν ἀμφὶ τὸν Φούρνιον δόξαι ἦν, ὅτι ὁ Πομπήϊος ἐξ ἀπορίας τὸ πειρώντων ἑαυτὸν εἰς τὰ ἐπιόντων ἡμέρας ἐνδώσοι τῷ Τιτίῳ· ὁ δὲ νυκτὸς τὰ σκηνῆς πυρὰ καιόμενα κἀλίπων, καὶ τὰς σκοπιγκλὰς σημαίνειν ὡς διαφυλάξοντας τὸ νυκτὸς ὥσπερ ἦν ἐώθει, ἐλάθῃ μὲν τὸ ἐυζώνων ὑπεξελθὼν ὁ στρατιάς, εἰς ὃν δὲ αὐτοῖς ἀφεῖπεν εἰ χωρήσαι ἐμέλλεν· ἐπεὶ δ' ἐπὶ θαλάσσαν ἐλθὼν ἐμέσπευσε τὸ τῶν Τιτίου ναυλίων, καὶ πάντα ἂν ἐφράζεν, εἰ μὴ Σκαῦρος αὐτομόλησας ἀπ' αὐτοῦ, τὴν μὲν ἐξοδον ἐμήνυσε καὶ τῷ ὁδὸν ἦν ἐφίετο, τῷ δ' ἐπίνοιαν οὐκ ἦδει. τότε δὴ χιλίοις καὶ πεζικοῖσιν ἱππεῦσιν Ἀμύντας ἐθέλοντα τὸν Πομπήϊον ἱππεῖς οὐκ ἔχοντα, καὶ ἐς τὸ Ἀμύντου οἱ τῶν Πομπήϊα παλησιάσαντα μετιχώρησε, οἱ μὲν ἀποδιδρασκοντες, οἱ δὲ καὶ φανερῶς. μονωθεὶς δὲ ὁ Πομπήϊος, καὶ δεινῶς ἤδη τὰ οἰκεῖα, ἑαυτὸν ἄνευ ἀποδοῦς ἐνεχείρισεν Ἀμύντᾳ ὁ Τιτίῳ μὲν ἀπορῶν ἀδεχθείς.

Iratus erat Titio Pompeius ut ingrato, quòd bellum hoc contra se susceptisset: captum enim aliquando servaverat. Præterea visum est indignius Pompeium in Titii potestate fieri, hominis non admodum nobilis, cujus suspectam fidem habebat, sive conjecturam faciens ex moribus: sive quia conscius sibi erat veteris cujusdam injuriæ, qua ante beneficium eum affecerat: quapropter iterum se dedebat Furnio, rogans ut acciperetur. Id quum non impetraret, petebat ut saltem ab Amynta acciperetur: illo verò negante Amyntam facturum id quod conjunctum sit cum Antonianorum mandatorum executoris injuria, solutum est colloquium. Furniani putabant fore ut Pompeius inopia coactus sequenti die se Titio dederet: at ille noctu incensis ex castrensi more ignibus, & tubicinibus per signa vigiliarum noctem distinguentibus, clàm cum expeditis è castris se subduxit, ne ipsis quidem præmonitis quónam ituri essent: cogitabat autem reverti ad mare, & Titii classem incendere: quod fortasse perpetrasset, ni Scaurus transfugiens, abitum ejus, & quam viam ingressus sit indicasset, quamvis ignarus propositi. Tum Amyntas cum MD. equitibus eum persecutus est carentem equitatu: ad quem appropinquantem Pompeiani transierunt pars occulta fuga, pars propalam. Pompeius pene desolatus, & suos jam metuens Amyntæ sine conditionibus se dedidit, qui Titii conditiones respuerat.

Pompeius Titio se dedere non vult.

Pompeius in fidem Amyntæ se tradere vult.

Scaurus à Pompeio transfugit, ejus discessum prodit.

753

Sic ille captus est reliquus Magni filius, in tenera ætate patre orbatus, fratre verò jam adolescentulus: quibus sublatis diu latuit, occultis latrociniis vexans Hispaniam: donec magno confluxu ad se facto jam Pompeii se filium non dissimulans, apertius prædatus est: occisoque à conjuratis C. Cæsare justum bellum movit, fultus magnis copiis repentinis, occupatis navibus, pecuniis publicis, & insulis. Maris deinde occidentalis potitus imperio, fame pressit Italiam, & inimicos ad quas voluit pacis leges compulit: &, quod præcipuum est, pernicioſa proscriptione per Urbem grassante, multos optimates servavit, qui tum patria fruebantur ipsius beneficio: sed fortuna mentem adimente nunquam hostes aggressus est, neglectis multis occasionibus, contentus sua tueri. Talis fuerat Pompeius qui nunc captus est. Titius exercitum ejus adegit sacramentum Antonio dicere: ipsum anno ætatis ejus quadragesimo Mileti interfecit: sive offensæ veteris memoria plus apud eum valuit quàm secuti beneficii gratia, sive id mandavit Antonius. Sunt qui dicant Plancum, non Antonium, id mandasse, qui Syriæ præses solitus sit in majoris momenti literis nomen ascribere Antonii, & uti annulo ipsius signatorio. Hoc factum quidam putant sciente Antonio, quum ipse revereretur nomen Pompeii,

Pompeius Amyntæ se dedit.

Pompeii res gestæ.

Pompeii interitus.

Pompeius Planci mandato interfectus.

Οὕτω μὲν ἐάλω Πομπηΐου Σέξτου, ὁ λοιπὸς ἐπ παῖς Πομπηίου Μάγνου, νεώτερος μὲν ὢν πατρὸς ἀπολειφθείς, ἐ ὑπὸ ἐ ἀδελφοῦ μειρακίου ἤδη· λαθὼν δ' ἐπ' ἐκείνοις ἐς πολύ, ἐ κρυφα λῃστικὸν ὢν ἐ θηρίον, μέχρι πολλῶν συῤῥεμάντων εἰς αὐτὸν ἐπιγνωσθέντα ἕναν Πομπηΐου παῖδα, ἐλπίδι φανερωτέρᾳ· ἐ μετὰ Γαΐου Καισαρος ἐπολέμησεν ἐγκρατῶς, ἐ στρατὸν ἤγειρε πολύν, ἐ ναῦς, ἐ χρήματα, καὶ νήσους εἶλε, ἐ θαλασσοκράτωρ τῶν ἀμφὶ πᾶς ἐύτες θαλάσσης ἐγένετο, καὶ τῶν Ἰταλικῶν ἀφείλετο ἐ λιμῶ, καὶ τῆς ἐχθρᾶς ἐς συμβάσεις ἀνθρώπους ἤγαγε· ἐπὶ πολλοῖς μέγιστον, ἐπὶ κηρύγματι τῆς γραφῆς τὴν πόλιν πανωλεθρῳ πορούσῃ χόμῳ, ἐ ἐφείσατο ἀνδρὸς ὁρίστου τε ἐ πολιτῶν, ἐ τοῦ δ' αὐτὸν ἦσαν ἐν τῇ πατρίδι· ἐπὸ δὲ θεσσαλονίκης αὐτὸς ἔπλει ἐπεχειρησε τοῖς πολεμίοις, πολλὰ τύχης εὐημερῶν πυρέχουσης, ἀπὸ ἠμαυρώθη μόνον. ἐ Πομπηΐου μὲν τὸν ἐς χόμβρον ἐαλωκέναι. Τίτιος δὲ τὸν μὲν στρατὸν αὐτῷ μεπεραιτώσατο Ἀντωνίῳ· αὐτὸν δὲ τὸν Πομπηΐου ποσαραικοστὸν ἔτος βιοῦντα ἐν Μιλήτῳ κατέκανεν, εἴτε δι' αὐτὸ, μνήμη ἄρα τῆ ποτὲ ὕβρεως, ἐ ἀχθομένου ἐς τὸν ἔπειτα ἐυτρμσίαι χόμβρου, εἴτε ἐ ἐπιτέλαντος Ἀντωνίου· οἱ δ' οἱ Πλάγκου ἐκ Ἀντωνίου λέγοντες ἐπιστεῖλαι, ἐ νομίζουσι ἄρχοντα Συρίας, καὶ τῶν ἐπιστολῶν ἐπιτιθεμένου ἐς τὸ ἐπίσημα ἐπιγράφειν τὸν Ἀντώνιον, ἐ τῇ σφραγῖδι χρῆσθαι· ἐ Πλάγκου δ' ἀγνοῦσι νομίζουσιν οἱ μὲ σωειδότος Ἀντωνίου, ἐ ἀξιόμισθον χρῆναι ἄξειν ὄνομα τοῦ Πομπηΐου, ἐ ἀξ Καισαρος

πάτραν ἐνοῦς ἔχουσιν τῷ Πομπηίῳ ἀλλ' τὸ πατρὸς Μάγνον· οἱ δ' αὐτὸν ἰφ' ἑαυτῷ πλάγκον, παῖδα αὐτοῦ σωιδόντα, ἵ φυλαξάμβρον μὴ τὴν αἰτίαν Ἀντωνίου τῷ Καίσαρι ἐς ἀλλήλους διδῷ Πομπήιος, ἵ Κλεοπάτρα Πομπηίαν σωεργοῦσα ἀναπείσαιτο. ἀλλὰ Πομπήιος μὲ ἐπεθύμει. Ἀντώνιος δὲ αὖθις ἐς Ἀρμενίαν ἐστράτευσε, ἵ ὁ Καῖσαρ ἐπὶ Ἰλλυριοὺς, οἱ τῶν Ἰταλίαν ἐλήζευον, οἱ μὲν οὐκ ὑπακούσαντες πω Ῥωμαίων, οἱ δ' ὐ τοῖς ἐμφυλίοις ἀποστάντες. καί μοι ἔδοξε τὰ Ἰλλυρικὰ ὅτε ἀκριβῶς γνώμβρά μοι γνώσμασι, ὅτε σωτελοῦντα μήκος ἰδίας συγγραφῆς· ὅτε χρόνον ἐγγὺς ἑτέρωθι λεχθῆναι τὸ χρεὼν κεῖθ' ὁπόσον ἐληφθησαν· ἔδοξε δὲ σωάγοντες αὐτὰ ἐς τέλος τῷ ἀναχρῆσαι, τῇ ὑποθεῖναι αὐτὰ τῇ ὁμόρῳ Μακεδονικῇ.

vel propter Cleopatram faventem ei propter Magni memoriam. alii Plancum ipsum iisdem causis permotum putant, caventem simul ne Pompeius præberet aliquam occasionem dissidii Cæsari & Antonio, néve Cleopatra favorem in Pompeium transferret. Quo defuncto rursum Antonius expeditionem suscepit in Armeniam, Cæsar verò contra Illyrios populatores Italiæ, qui aut nunquam paruerant Romano imperio, aut per bella civilia defecerant. Et quia res Illyricæ nec satis mihi compertæ sunt, nec materiam præbere possunt justo volumini, nec alio tempore narrari possunt commodè, visum est mihi eas in id tempus conferre, quo Romanis sunt subditæ, & in summam redactas, Macedonicis finitimis subjungere. 754

APPIANI ALEXANDRINI ROMANARUM HISTORIARUM DE BELLIS GALLICIS LIBER

(vel potius Epitome.)

Roma à Gallis incensa.

GALLI omnium primi populo Romano arma intulerunt, Urbémque captam incenderunt, Capitolio tantùm incolumi. Hos Camillus victos expulit, & aliquanto pòst redintegrantes bellum profligavit iterum, triumphúmque de eis reportavit, annos natus LXXX. Tertiam quoque ejusdem gentis in Italiam expeditionem Romanus exercitus repressit, ductu T. Quintii deletis hostibus. Post hæc Boji Gallorum omnium ferocissimi, Romanas opes aggressi sunt, quibus C. Sulpitius dictator duxit obviam, arte etiam usus in prælio: jussit enim primores manipulos emissis pilis pariter subsidere, donec secundi tertiíq; & quarti mitterent, singulis post jactum subsidentibus, atque ita eludentibus tela ex adverso venientia: at ubi ultimi ejaculati essent, tum verò universi coorirentur, sublatóque clamore celeriter manus conserrent: fore

Galli à Camillo Roma pulsi.

Boji Gallorum ferocissimi.

Α' ΠΠΙΑΝΟΥ Α'ΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ Ρ'ΩΜΑΙΚΩΝ ΚΕΛΤΙΚΗ.

ΚΕΛΤΟΙ Ρ'ωμαίων ἐπιχείρησαν πρῶτοι, καὶ τὴν Ρ'ώμην εἶλον πλὴν τοῦ Καπιτωλίου, καὶ ἐπολιόρκησαν. Καμιλλος δ' αὐτοὺς νικήσας, καὶ ἐξήλασε, καὶ μὴ χρόνου ἐπελθόντος αὐθις εἰσέβαλον, καὶ ἐγεμάμοσαν ἀπ' αὐτῶν, ἐγδοηκοστῷ γ' ἐνιαυτῷ ἔτη. καὶ τελευτῶν ὁ Κελτῶν στρατὸς ἐμοιολόγησεν εἰς τὴν Ἰταλίαν ὡς καὶ αὐτὴν οἱ Ρ'ωμαῖοι διαφθαρησόμενοι, ὑφ' ἡγεμόνι Τίτῳ Κοιντῳ. μετὰ δὲ ταῦτα Βοῖοι, Κελτικὸν ἔθνος πολεμικώτατον, ἐπῆλθε Ρ'ωμαίοις καὶ αὐτοῖς Γαΐῳ Σουλπικίῳ ὑπατεύοντι μετὰ στρατιᾶς ἀπλήτου, ὅπερ καὶ στρατηγήματι τοιῷδε χρήσασθαι λέγουσι. συνέβαλλον γὰρ τοῖς ἐπὶ δ' μετώπου τεταγμένοις ἑξακοντίσασθαι ὁμοῦ, συγκλῶσαι τε ταχέως, μηδὲ βάλωσιν οἱ δεύτεροι, καὶ τρίτοι καὶ τέταρτοι· τοὺς δ' ἀφιέναι, καὶ σωίζειν, ἵνα μὴ κατ' αὐτῶν συνεχθεὶν τὰ δόρατα· βαλόντων δὲ τῶν ὑστάτων, ἀναπηδᾶν πάντας ὁμοῦ, καὶ σὺν βοῇ τάχιστα εἰς χεῖρας ἰέ-

ναι·

καὶ κατακλύξειν ἢδ ὧδε τοὺς πολεμίους τοσοῦδε δεομένων ἀφεῖναι, καὶ ἐπ' αὐτῇ τυχεῖν ἐπιχειρῆσαι. τὸ δὲ δόρυ τε ὧν σφᾶς ἐοικότα ἀκοντίῳ, ἃ Ῥωμαῖοι ἑλκύστας ἐκάλουν, ξύλου τετραγώνου, τὸ ἥμισυ, καὶ τὸ ἄλλο, σιδήρου τετραγώνου, καὶ τοῦδε ἐς μάλακον, χωρὶς γε τῆς αἰχμῆς. καὶ οἱ Βοῖοι οὕτω τότε Ῥωμαίων τότε ἐφθάρησαν πανστρατιᾷ. ἄλλους δ' αὖθις Κελτοὺς αὖ Ποπίλιος, καὶ μετ' ἐκείνους τοὺς αὐτοὺς Καμίλλος ὁ τοῦ Καμίλλου υἱός. ἔσχε δ' καὶ Κελτῶν ἐς Παῦλος Αἰμίλιος τρόπαια. ἐς δὲ τῶν τοῦ Μαρίου ὑπατειῶν, πλεῖστοι καὶ μαχιμώτατοι, τῇ τε ἡλικίᾳ μάλιστα φοβερώτατον χρῆμα Κελτῶν ἐς τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Γαλατίαν ἐσέβαλε, καὶ πολὺς ὑπάντους Ῥωμαίων ἐνίκησε, καὶ στρατοπέδοις κατέκοψεν ἐφ' οἷς ὁ Μάριος ἐπέστελλεν, ἄπαντας διέφθειρε. πλούτῳ δὲ καὶ μέγιστα τῶν ἐς Γαλάτας Ῥωμαίοις πεπραγμένων ἐστὶ τὰ ὑπὸ Γαΐῳ Καίσαρι στρατηγοῦντι γενόμενα. μυρίασι τε καὶ ἀνδρῶν ἀρίστων, ἐν τοῖς δέκα ἔτεσιν, ἐν οἷς ἐστρατήγησε, ἐς χεῖρας ἦλθεν (ἔτος δ' ἐν τὰ μέγιστα συναγαγεῖν) τετρακοσίων πλείοσι. καὶ τούτων ἑκατὸν μὲν ἐζώγρησεν, ἑκατὸν δ' ἐν τῷ πόνῳ κατέκανεν. ἔθνη δὲ πεντήκοντα, καὶ πόλεις ὑπὲρ ἑκατὸν, τὰ μὲν ἀφίστάμενα σφῶν, τὰ δὲ πρόσθεν πολεμοῦντας, ὑπέστρωσε. ὧν δ' Μάριος ὁ Φαβίου Μάξιμος ὁ Αἰμιλιανὸς ὀλίγῳ κομιδῇ στρατῷ ἔτι ἐπολέμησε τοῖς Κελτοῖς, καὶ δώδεκα μυριάδας αὐτῶν ἐν μιᾷ μάχῃ κατέκανε, πεντηκοντάδα μόνας τῶν ἰδίων ὑποβαλών. καὶ ἔστι μὴ τοῦτο

enim ut hostis perterreatur tot missilibus, consequente mox impetu cominus urgentium. Est autem pilum, telum jaculo dissimile, videlicet hastile quadrangulum, præfixum ferro item quadrangulo, paris longitudinis, cetera molli præter cuspidem. Sicque Bojorum etiam totus exercitus à Romanis deletus est. Aliam rursus Gallorum manum vicit Popilius: & post illum eosdem Camillus Camilli filius. Quin & Æmilius Paulus de Gallis trophæa statuit. Sed ante Marii consulatus, numerosissimæ bellicosissimæque ac robore ætatis formidandæ copiæ Gallorum irruperunt in Italiam & Narbonensem provinciam, à quibus aliquot Romani coss. victi sunt castris amissis etiam: contra quos Marius missus omnes delevit. Omnium autem novissimum & idem maximum bellum cum Gallis Romani gesserunt auspiciis C. Cæsaris. Intra decennium enim, quo is imperator fuit, quadragies centena millia ferocium hostium in universum debellata sunt: ex his decies C M. virorum in acie capta sunt, cæsi totidem: nationes CCCC. civitates plusquam D C C. vel rebelles retractæ sunt ad officium, vel tum primùm subjugatæ. Ante Marium verò Fabius Maximus Æmilianus cum modico exercitu Gallos aggressus centum viginti millia eorum occidit uno prælio, amissis tantùm quindecim militibus: & id fecit gra-

Pilum quale teli genus.

Popilius.

Camillus, Camilli filius.

Æmilius Paulus.

755

C. Cæsaris bella in Gallia.

Fabius Maximus Æmilianus.

vatus recenti vulnere, ordines obeundo cohortandóque docendóque quomodo tractandi sint barbari in acie, nunc lectica circum latus, nunc pedibus sensim obambulans & sustentatus utrinque. Ceterùm Cæsar ab Helvetiis & Tigurinis initio belli facto, profligavit eorum ducenta millia, ex quibus Tigurini superiore tempore Pisonis exercitum & Cassii sub jugum miserant, ut Claudius Paulus prodidit in suis annalibus. Hos Labienus vicit legatus Cæsaris, ceteros verò Cæsar, ferentésque his opem Tricorios: deinde Arioviſtum & Germanos, qui proceritate superabant vel procerissimos, immites moribus & animis ferocissimi, mortis quoque contemptores persuasione futuri in vitam reditus, frigoris æstúsque juxtà patientes, in egestate crudis herbis contenti, equos verò virgultis pascentes. Ceterùm laborum in præliis non admodum tolerantes fuisse videntur & bella non tam ratione gessisse quàm belluino quodam impetu: quibus duabus rebus à Romanis vincebantur: nam illi vehementes impressiones faciendo totas legiones impellebant, Romani contrà servatis ordinibus cedendo, arte illos superabant, & ad ultimum octoginta eorum millia prostraverunt. Post hæc Cæsar Belgas aggressus in fluvii cujusdam transitu, tam multos interfecit ut usum pontis præberent congesta cadavera. Nervii

Pisonis & Cassii exercitus à Tigurinis sub jugum missus.

Claudii Pauli annales.

Arioviſtus & Germani à Cæsare debellati.

756

Belgarum interfectorum acervus.

ἔπραξε πιεζόμενος ὑπὸ τραύματος ὑπαγόμενος, ἢ τὰ παγγυμνάσια ἐποιεῖτο, καὶ παρεθαῤῥύνων, καὶ διδάσκων ὅπως τοῖς βαρβάροις πολεμητέον, τὰ μὲν ἐπ' ἀσπίδος φερομένῳ, τὰ δὲ καὶ βάδην χειραγωγουμένῳ. Καίσαρ δὲ πολεμήσας αὐτοῖς ἔτη μὲν ἑπτὰ τοὺς Ἑλβητίους καὶ Τιγυρίνους ἀμφὶ τὰς εἴκοσι μυριάδας ὅπλων ἐνίκησε. οἱ Τιγυρίνοι δ' αὐτῶν χρόνῳ ἔμπροσθεν Πείσωνος καὶ Κασσίου πεντακισχιλίους ἐλόντος, ὑπὸ ζυγὸν ἐξεπεπόμφεσαν, ὡς ἐν χρονικοῖς σωτεύουσι δοκεῖ Παύλῳ τῷ Κλαυδίῳ. τοὺς μὲν οὖν Τιγυρίνους ὑποχειρίους αὐτὸς Λαβιῆνὸς ἐνίκησε, τοὺς δ' ἄλλους ὁ Καῖσαρ, ἢ Τελκτόσαγας ἀμυνόντας σφίσιν, ἔπειτα τοὺς μὲν Ἀριοβίστου Γερμανοὺς, οἳ ἐς τὰ μεγέθη μείζους τ' μεγίστων ὑπῆρχον, ἐς τὸ ἦθος ἀγρίους, ἐς τὸν θάνατον θρασυτάτους, ἢ ἀνάπαυσιν καταφρονητὰς δὲ ἐλπίδα ἀναβιώσεως, ἢ κρύος ὁμοίως ἔφερον θάλπη, ἐς πόαις ἐχρῶντο τοῖς τῆς ἀπορίας τροφῆ, ἢ ὁ ἵππος ξύλοις· ἦσαν δ' ὡς εἰκὸς ἀ φερέπονοι ἐν ταῖς μάχαις, ἀλλ' λογισμῷ ἐπισήμην ἴσι, ἀλλὰ ῥώμῃ χρώμενοι καθάπερ θηρία· διὸ ἐν τῷ Ῥωμαίων ἐπισκήψει καὶ φειδωνίας ἀσώντο. οἱ μὲν γὰρ μὴ ὁμοῦ βαρυτάτῃ ἐπεκίδων αὐτοῖς, ἢ ὅλην ὅμοῦ τὴν φάλαγγα ἀνέῤῥηγνυσαν. Ῥωμαῖοι δ' ὑπέμενον ἐν τάξει, ἢ κατεστρατήγουν αὐτῶν, ἢ ἵππους μυρίους αὐτῶν τελευτῆσαι ἀπέκτειναν. μὴν τούτους ὁ Καῖσαρ τῶν καλουμένων Βέλγων ἐπιπίπτει πολεμῶν πρὸ πέρας, ποσοὺς ἀπέκτεινεν, ὡς τ' πολεμῶν γεφυρωθῆναι τοῖς σώμασι περάσιμα. Νερβίων ἢ αὐτῶν

ἢ αὐτὸν ἐτρέψαντο, ἅρπ σφατοπε-
δεύειν ἐξ ἐδείπνους κατασκευάζοντ
ἀφνιδίως ἐπιπεσόντες, & πυμπολ-
λοὺς ἐφόνευσεν· τοὺς ἢ τεξιάρχας,
& λοχαγοὺς ἅπαντας, & αὐτον ἐκεί-
νοις ἐς λόφον τινὰ μὴ τῶν ὑπασπι-
στῶν πεφόβηται ἀπέλειπον κυκλω-
σάμενοι δὲ ἐκ δεκάτου πυγμῆς αὖ-
τοῖς ἐξοπίσθεν ἐπιπεσόντες, ἐφθάρη-
σαν ἐξακις μυρίοι ὄντες· ἦσαν ἢ τῶν
Κιμβρων καὶ Τευτόνων ἀπόγονοι. ἐ-
κράτησε δὲ & Ἀλλοβρόγων ὁ Καῖ-
σαρ. οἱ Συπιτῶν δὲ καὶ Τανχαρίων
πεσαράκοντα μυριάδες σφατευζι-
μοί τε & ἀσφαλεύζοι σωεκόπησαν.
Σικαμβρῶν ἢ πεντακοσίοις ἱππεῦσι
τοὺς πεντακισχιλίους ἱππεῖς & Καί-
σαρος ἐτρέψαν, ἐξαίφνης ἐπιπε-
σόντες, & δίκλω ἐδόκουν ἠττηθέντες
μὴ πωπω ἐπειρᾶζι καὶ τῶν Ῥ'ωμαί-
ων σφῶσι Ῥ'ωμαίων ὁ Καῖσαρ, καὶ ἐς
τὴν Βρεττανικὴν νῆσον, ἣπερ τε
μείζονα ἴσαν μεγίστης, καὶ τοῖς τῆ-
δε ἀνθρώποις ἄγνωστον ἔπ· ἐπείρα-
ζι δὲ καὶ τὸ καιρὸν τὸ ἀμπώτεως.
ἅρπ γὰρ τὸ πάθος ἤπλητο τῆς θα-
λάσσης, καὶ ὁ σόλος ἰσαλεύετο, ῥη-
ῖμμα σφῶσιν, εἶτα ὀξύτερον, μικρὸ
σὺν βιαίῳ τάχει διεπλεύσεν ὁ Καί-
σαρ ἐς τὴν Βρεττανίαν.

verò eum profligarunt, ex itinere aciem adhuc ſtruentem repentè adorti, & magnam ſtragem ediderunt: ecciderunt in ea pugna omnes tribuni centuriónéſque, ipſe in tumulum quendam cum ſatellitibus compulſus & obſeſſus eſt: ſed quum decima legio à tergo invaſiſſet obſeſſores, internecione deleti ſunt, quamvis eſſent non pauciores ſexaginta millibus. Hi fuere Cimbrorum Teutonúmque progenies. Idem Cæſar vicit & Allobrogas. Uſipetúm Tenćterorúmque cccc. M. tum armatorum tum inermium contrucidavit. Sicambri verò quingentis equitibus quinque millia Cæſarianorum equitum fugarunt, ex improviſo eos aggreſſi: cujus audaciæ victi poſtea pœnas dederunt. Rhenum quoque flumen primus Romanorum Cæſar tranſiit, & in Britanniam inſulam continenti ferè parem trajecit, ignotam ad eam ætatem noſtris hominibus: trajecit autem obſervato æſtus tempore: hoc enim creſcente claſſis undis ſublata eſt, primò ſenſim, mox concitatius, donec vehementi fluxu Cæſar delatus eſt in Britanniam.

Cæſaris clades, à Nerviis accepta.

Nerviorum clades.

Allobroges.

Uſipetæ.

Tenćteri.

Sicambri.

Primus Romanorum Cæſar Rhenum tranſiit & in Britanniam trajecit.

APPIA-

757 APPIANI ALEXANDRINI ROMANARUM HISTORIARUM DE BELLIS ILLYRICIS LIBER.

Illyrii qui.

ILLYRIOS Græci cos existimant qui supra Macedoniam & Thraciam à Chaonibus & Thesprotis ad fluvium Istrum sedes habent: hæc enim totius provinciæ longitudo est. Amplitudo ejus, ex Macedonia & Thraciæ montibus ad Pæones usque, & Ionium mare Alpiúmque objecta protenditur, quæ dierum quinque itinerationem continet. Longitudo in triplo productior est, ut Græci perhibent. Romani eam regionem mensuræ subjicientes, longitudinem sex millium stadiorum, latitudinem mille & ducentorum numero contineri putant: asserúntque ejus provinciæ cognomen ab Illyrio Polyphemo ortum habuisse. Polyphemo quippe Cyclopi, ac Galateæ, Celtum, & Illyrium, & Gallum filios extitisse, cósque ex Sicilia progressos, Celtis & Illyriis & Galatis, ab ipsis cognomen assúmentibus, imperitasse. Et hæc mihi inter pleraque à multis memorata placuere. Illyrio deinde

Eorum regio.

Illyrii cognomen unde traxerint.

Polyphemus ac Galatea & eorum liberi.

Α' ΠΠΙΑΝΟΥ Α'ΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ Ρ'ΩΜΑΙΚΩΝ ΙΛΛΥΡΙΚΗ'.

Ι'ΛΛΥΡΙΟΥΣ Ε''λληνες ἡγοῦνται τὰς ὑπὲρ τε Μακεδονίαν καὶ Θρᾴκην ἀπὸ Χαόνων καὶ Θεσπρωτῶν ἐπὶ τὸν ποταμὸν Ἴστρον· καὶ τοῦτ' ἐστὶ τὸ χωρίον τὸ μῆκος· εὖρος δ' ὂν Μακεδόνων τε καὶ Θρᾳκῶν τῶν ὀρείων, ἐπὶ Παίονας καὶ τὸν Ἰόνιον ἐς τοὺς κατηπείους τῶν Ἀλπίων. καί ἐστι τὸ μὲν εὖρος, ἡμερῶν πέντε, τὸ δὲ μῆκος, τριπλάσιον, ὡς φασὶ καὶ τοῖς Ε''λλησιν ἐρίπτω. Ῥωμαίων δὲ τὸν χώρον μετρησαμένων, ἔστιν ἐφ' ἑξακισχιλίους σταδίους τὸ μῆκος, καὶ τὸ πλάτος ἀμφὶ τοὺς χιλίους καὶ διακοσίους. φασὶ δὲ τὸν μὲν χῶρον ἐπώνυμον Ἰλλυριοῦ γενέσθαι. Πολυφήμῳ γὰρ τῷ Κύκλωπι καὶ Γαλατείᾳ Κελτὸν ἐς Ἰλλυριὸν ἐς Γάλλαν παῖδας ἐκ θαλάσσης ἐξορμῆσαι Σικελίας, ἐς κράτος τε αὐτοὺς Κελτῶν, Ἰλλυριῶν ἐς Γαλατῶν λεγομένων. ἐς τόδε μοι φαίνεται πολλὰ μυθολογοῦντων ἑτέρων πεπονῆσθαι. Ἰλλυριῷ δὲ παῖδας, ἐγγὺς

ἀπὸ

λια, καὶ Αὐτάρια, καὶ Δάρδανον, καὶ Μαίδιν, καὶ Ταυλάντιον καὶ Περραιβοὺς γένος, καὶ Θυατείρας, Παρθὼ καὶ Δαορθὼ καὶ Δασσαρώ, καὶ ἑτέρας· ὅθεν καὶ Ταυλάντιοί τε καὶ Περραιβοὶ καὶ Ἐγχέλεες, καὶ Αὐτάριοι καὶ Δάρδανοι καὶ Παρθίνοι, καὶ Δασσαρήτιοι καὶ Δάρσιοι. Αὐτάριοι μὲν αὐτοὶ Παννονίου ἠγωνῶντο πάσης ἢ Παίονος γένος, καὶ Σκορδίσκον, Παίονον, καὶ Τριβαλλόν. ὧν ὁμοίως τὰ ἔθνη πρὸς ὄνυμα εἶναι. καὶ τάδε μὲν τοῖς ἀρχαιολογοῦσι μελήσεται.

Γένη δ' ἐστὶ Ἰλλυριῶν, ὡς ἐν τοσῇδε χώρᾳ, πολλὰ καὶ ἀξιόνυμα, ἐπὶ νῦν χώραν νεμόμενα πολλήν· Σκορδίσκων καὶ Τριβαλλῶν· οἳ ἐς τοσοῦτον, ἀλλήλους πολέμῳ διέφθειραν, ὡς Τριβαλλῶν ἐπὶ ὑπόλοιπον δὴ ἐς Γέτας ὑπὲρ Ἴστρον φυγεῖν, καὶ γοῦν ἀκμάσαν μέχρι Φιλίππου πατρὸς Ἀλεξάνδρου, νῦν ἤρημον καὶ ἀνώνυμον τοῖς τῇδε εἶναι· Σκορδίσκους δ' ἀσθενεστάτους ὑπὸ τῶνδε γνωσθῆναι, ὅτι Ῥωμαίων ὕστερον ὁμοῦ πᾶσιν, ἐς τὰς νήσους ἐκ τῶν ποταμῶν φυγόν. συν χρόνῳ δ' τινὰς ἐπανελθεῖν, καὶ Παίονων ἐγκατοικῆσαι περιφανῶς· ὥστε ἔστι καὶ νῦν Σκορδίσκων γοῦν ἐν Παίοσι. τῷ δ' αὐτῷ τρόπῳ καὶ Ἀρδιαῖοι τὰ θαλάσσια ὄντες ἐσχατιὰς αὐτὰ ἔλαβον, ἐκ Αὐτάριων ἐλαθέντων οἴων τὰ κάλλιστα γῆς, πολλὰ βλαψάντες αὐτούς, ὁμοίως ἐφθάρησαν. καὶ ναυτικοὶ μὲν ἐπὶ τοῖς Ἀρδιαίοις ἐγένοντο Λιβυρνοί, γοῦν ὅπερ Ἰλλυριῶν, οἵ τ' ἄλλοι καὶ τὰς νήσους ἐλίσσοντο ναυσὶν ὠκείαις τε καὶ κούφαις· ὥθεν ἔτι νῦν Ῥωμαῖοι τὰ

filios Achillem, Autarium, Dardanum, Mœdum, Taulantium, Perrhæbúmque referunt: filias quoque Partham, Daortam, Daseram, aliásque: à quibus Taulantii, Perrhæbi, Achillei, Autarici, Dardani, Partheni, Daseretii, Darsíique prodiere. Autario ipsi Pannonium, vel Pæonum potius, & Scordiscum filios fuisse ajunt, Pæono Tribalum, à quibus pariter nationum cognomina traducta sunt. Et hæc quidem ab antiquitate repetuntur.

Illyriorum gens itaque, ut in tam ampla regione multa & vulgata nunc quoque inesse cernimus, Scordiscorum & Tribalorum fuit: qui tellurem ingentem possidentes, tam diu inter se bello dimicarunt, quo ad Triballorum, qui supererant, ad Getas supra Istrum fuga transiere. Hæc natio ad Philippi & Alexandri usque tempora potens habita, nunc adeo eviluit, ut nullo ferè cognomine superesse videatur: Scordiscorum insuper gens debilior effecta: hi enim à Romanis bello superati, ad Istri tandem fluminis pervenere insulas. Procedente mox tempore, nonnulli iterum regressi Pæones incoluere ultimos, & ob id nunc quoque inter Pæones Scordiscorum genus est. Pari modo & Ardiei, quum mari finitimi optima Autariorum loca circa littus invasissent, eos expulere. Post hos Liburni navibus plurimum insignes fuisse memorantur, Illyriorum natio alia, qui Ionium insulásque prædabantur, navibus citis usi levitatéque præcipuis: qua ex caussâ Romani nunc quoque naves, quæ

Scordisci. Tribali. 758

Ardiei.

Liburni.

quæ levitate celeritatéque præstarent, Liburnicas solent appellare. Fama est Autarios Apollinis indignatione in extremam decidisse cladem: quippe eosdem Celtásque, quos Cimbros vocant, ad Delphos posuisse castra, statimque omnes dispersos aufugisse, multos ante inceptam pugnam, pluvia in eos cum procellis fulguribúsque desæviente. His verò, qui ad propria redissent, infinitam ranarum vim subortam, quæ putrescentes flumina corrumperent. Vapore deinde ex terra exhalante, pestem Illyriorum ac corruptionem insecutam esse, quæ potissimùm Autarios invaderet, donec profugi à patria, ac pestem deferentes, quum nemo ob timorem susci-pere auderet, trium & viginti dierum progressi iter, ad tellurem paluſtrem inhospitámque venere, & juxta Basternarum gentem condidere urbes. Celtarum porro tellurem Apollinem concussisse ajunt, urbésque absorbuisse: nec prius finem tantæ cladi impositum, quàm & ipsi pari modo è laribus egressi sunt, & in Illyrios qui cum ipsis unà deliquissent, pervenere: quos peste jam confectos, & ob id debiles, quum facilè vicissent, contrectatione earum rerum morbo correpti in fugam abiere, & ad Pirenen usque mutavere loca: quum deinde ad orientem gressus convertissent, Romani Celtarum metu ducti, cum quibus antea insigni bello dimicaverant, ne & hi superatis Alpibus in Italiam venirent, consules opposuere, qui cum omni exercitu deleti sunt. Hujusmodi Romanorum cla-

Autariorum clades, & indignatio Apollinis in eos & Celtas qui ad Delphos castra posuerant.

Romanorum clades

759

κῦφα καὶ ὀξέα διέρχεται λίμνης δὲ ἐστι πλησίον. Αὐτάριοι δὲ ἐκ θεοβλαβείας ἀπόλλωνος ἐς ἔχθιστον κακοῦ προῆλθον. Μιγέντα γὰρ αὐτὰς Κελτοῖς τοῖς Κίμβροις λεγομένοις ἐπὶ Δελφὰς συμπέμψαι, ἐς φθορὰν μὲ αὐτῶν τῶν πλείονας αὐτῶν, πρὶν ἐπιχειρῆσαι ὑπὲρ τῶν σφίσι καὶ ἰουλίης καὶ πρώτων ἐκπεσόντων. ἐπιγενέσθαι δὲ τοῖς ὑπερφυσίοις ἄπειρον βατράχων πλῆθος, οἳ λιμνασάντων τε νάματα διέφθειραν. ἐκ τε γῆς κτανῶν ἀτόπων ἰχνομένων, λοιμὸς ὃν Ἰλλυριῶν, ἐς φθορὰς αὐτῶν παλαιὸν μάλιστα· μιχθὲν φυγόντες τὰ οἰκεῖα, καὶ τὸν λοιμὸν σφίσι προφυγόντες, ἐδέησε αὐτὰς δεκαμήνου χρόνου τόπου τοῦ δέοντος, ὑπερῆλθον ὁδὸν ἡμερῶν ἑπτὰ ἐς τριῶν· ἐς τὸν γῆν ἰλυὼν ἐς ἀοίκητον, πόλεις τὸ βαρβάρων ἔθνος ἄκησαν. Κελτοῖς δὲ ὁ θεὸς τὴν γῆν ἔσπασε καὶ τὰς πόλεις κατέδυσε· καὶ τὸ κακὸν οὐκ ἐλαφρὸν, μιχθὲν καὶ οἰδὲ τὰ οἰκεῖα φυγόντες, ἐνέβαλον ἐς Ἰλλυριὰς τοὺς συμμαρτόντας σφίσιν, ἀσθενεῖς ὑπὸ λοιμοῦ ἰχνομένους· καὶ ἰδόντας τὰ τῶν οἰκείων, καὶ λοιμοῦ μεταχόντας ἔφυγον, καὶ μέχρι Πυρήνης ἐλήλαντο. ἐπιστρέφουσι δ' αὖτοὶς ἐς τὸ ἕω, Ῥωμαῖοι δείσαντες, ὑπὸ μίμνης τῶν προπολεμησάντων σφίσι Κελτῶν, μὴ καὶ οἵδε ἐς τὸ Ἰταλίαν ὑπὲρ Ἄλπεις ἐσέλθωσι, ἀπλώτων ἅμα τοῖς ὑπάτοις, καὶ παντραπᾶ διώκωσιν. καὶ τὸ πάθος τοῦτο Ῥωμαίων μέγα δὴ

Κελτῶν

Κελτῶν ἐς ἄλλο τῶν Πυθίων ἐπέβαλε, μέχρι Γάϊον Μάριον ἐλόμενοι σφῶν οἱ Ῥωμαῖοι στρατηγὸν, ἔρξι Λιβύων τοῖς Νομάσι καὶ Μαυρουσίοις ἀκροτὰς πεπολεμηκότα, τοὺς Κίμβρους νικῶντα, καὶ πολλὰ φόνον αὐτῶν εἰργασμένον. πολλάκις δὲ μοὶ καὶ Κελτῶν λέγειν ἐμπέπτωκεν. οἱ δὲ ἀσθενεῖς τε ἤδη γεγονότες, καὶ πάσης γῆς ἀποκλεισθέντες, ἐφ' τὸ ἀσθενὲς, ἐς τὰ οἰκεῖα ἐπανῆλθον, πολλὰ καὶ δεξάμενοι καὶ παθόντες.

des, & terribile Celtarum nomen, omnem invasit Italiam, donec Marium imperatorem eligentes, qui prius Libycos, Numidásque, ac Maurusios ingenti prælio devicerat, Cimbros superarunt, plurimámque illis cædem sæpenumero intulerunt, ut à me quum de Celtis scriberem, suo loco relatum est. Qua ex re debiliores jam effecti, & ob id exclusi tellure omni, multa perpessi atque inferentes damna, ad propria tandem rediere loca. Et hic finis impietatis à deo Illyriis Celtísque impositus. Nec propterea à sacrilegio impias cohibuere manus. Verùm iterum ex Illyriis Celtísque, Scordiscii præcipuè ac Medi, Dardaníque Macedoniam simul ac Græciam excurrêre, & multa ex sacris deprædati, Delphicum iterum invasere templum, pluribus ex suis tunc quoque amissis, duobus ac triginta, à prima inter Romanos & Celtas incepta pugna, elapsis annis, & ex illo per intervalla cum eisdem depugnantes, denuo ob simile sacrilegium in eos movere bellum, Lucio Scipione ducente exercitum: jam tum quidem Græcis, Macedonibúsque imperantes. Ferúntque finitimos ad hæc nefanda socios illis accessisse, verùm sua sponte nulla exhibita ope Scipioni eos reliquisse, Autariorum memoria ductos, qui per Illyrium omne concidissent: Scipionem verò Scordiscorum universos ferè deleviſſe: qui autem

à Celtis accepta.

Celtarum clades variæ sub Mario.

Delphicum templum.

Lucius Scipio.

è bello

è bello superfuerant, ad Istrum fluminisque insulas perveniſſe fuga: ipsum deinde cum Medis & Dardanis, sacri auri pactione corruptum, iciſſe fœdus, ex quo nonnulli Italorum monumentis suis prodidere, ob hanc potissimùm causam Romanos sæpenumero post Lucium usque ad monarchiam civilibus inter se concertasse bellis. Hæc igitur de Illyriis ac Græcis habita longioribus verbis à me perscripta sunt. Romani verò non hos duntaxat, sed Pæones ultra eos, nec non Rhetios, Noricos, & Mysios qui Europam incolunt, & quoscunque alios his finitimos, qui Istrum à dextra navigantibus sese offerunt, vicissim ut Hellenes à Græcis distinguunt, cósque propriis appellationibus separatim nominant: ceterùm communi vocabulo Illyrios omnes arbitrantur. Qua opinione à principio ducti, neutiquam adhuc in ea persistentes finem earum invenere nationum, sed ab Istri ortu usque ad mare Ponticum, quod sub tributo obtinent, Illyrici fines esse voluerunt. Quemadmodum autem sub imperium illos adegerint Romani, quum de Celtis scriberemus, præfati sumus minimè nos abundè cognovisse, neque bellorum principia aut occasiones percepisse. Eámque ob causam qui clarius Illyriorum res discernerent, ad scribendum hortati sumus: quæ autem nobis nota sunt, propalam efferemus. Agron Illyriorum partis rex fuit, ejus quæ circa Ionii maris sinum sita est: quam & Pyrrhus Epiri rex, & qui Pyrrho vicissim adhæserunt, olim tenuere. Idémque & Epiri partem quandam, & Corcyram ultra hanc, & Epidamnum, Pharúmque suscipiens, sub custodia detinuit. Reliquum autem Ionii quum adnavigaret, insula quædam, Essios nomine, ad Romanos defecit, & subinde legatos ad eos misit, accusationem eorum, quæ in Essios Agron commisisset deferentes. Illyrii navigantibus invecti, Essiorum oratorem, Calemporum nomine, necnon Romanorum, Coruncanium, ut quidam arbitrantur, interemerunt, reliqui seipsos neci tradiderunt: & ex hoc Romani navibus simul ac pedestri exercitu Illyrios aggressi feruntur. Agron infante filio superstite, cui Pine nomen fuit, diem obiit. Uxori verò regnum, quò filii curam assumeret, quanquam nec illius esset genitrix, servandum dereliquit. Demetrius, qui ex Agronis imperio Pharum obtinebat, Corcyra interim adepta, Romanis adnavigantibus, utranque ex proditione illis tradidit. Romani Epidamnum in amicitiam eorum pellexere, & Essiis Epidamnísque obsessis ab Illyriis, ad eorum opem exercitum misere. Quamobrem Illyrii obsidione dissoluta retrovertêre copias, & quidam ex ipsis, qui Atintani appellabantur, ad Romanos defecere. Interea Agronis uxor legatos suos Romam misit, & captivos transfugásque Roma-

Potissima civilium bellorum Romæ causa.

760

Agron rex.

Essios insula ad Romanos deficit.

Calemporus.

Coruncanius.

Eorum interitus.

Agronis interitus.

Agron uxori regnum tradit, Pinæ filio servandum.

Agronis uxor legatos

nis exhibens, veniam ab illis supplex postulavit, quasi hæc non ab ea, sed ab Agrone potius gesta essent. Romani Corcyram, Pharum, Essios, atque Epidamnum, postremò Illyrios qui Atintani appellantur sub eorum imperio cessisse retulerunt: Pinem, aliam Agronis regionem retinere, ac Romanorum societate uti posse, si à præmissis abstineat, nec ad Essium Illyrii præterquam duobus lembis, & his quidem inermibus, adnavigent: quæ omnia ab illis susceptа sunt. Et hæc prima Romanorum cum Illyriis prælia, fœderáque extitere. Post quæ Corcyram & Apolloniam libertate donaverunt. Demetrio quoque proditionis dedêre præmia, ob ea quæ contulisset: infidelitatem tamen aspernantes quæ paulo pòst ab eo prodiit. Romanis quippe per triennium circa Eridanum cum Celtis dimicantibus, Demetrius, veluti bello implicitos minus veritus, mare percurrit, & Istros Illyriorum nationem aliam sibi vendicavit: Atintanos etiam à Romanis deficere coëgit. Romani quam primum Celtarum res composuissent, subitò adnavigantes, prædatores intercepere, qui nuper cum Demetrio, ceteríque deficientibus Illyriis se conjunxerant. Demetrium porro ad Philippum Macedoniæ regem fugientem, atque iterum in patriam reversum, & Ionium classe depræ-dantem interemere, & Pharum ejus patriam cum illo conjurantem evertêre funditus, Illyriis ob Pinem denuo illos admittentem indulgentes. Sic secundò bella fœderáque cum Illyriis inita sunt. Residua verò à me neque tempore neque ordine magis omnia, per Illyriorum nationes, quemadmodum singula quæque reperi, descripta sunt. Romani Macedoniam bello invaserant, quum Perseus post Philippum ejus regno potiretur. Perseo Genthius Illyriorum rex alius, pecuniis invitatus, ad bellum socius accesserat, Illyriósque in Romanos concitarat, ac Romanorum legatos ad eum proficiscentes vinculis injecerat, causatus non legationis, sed explorandi occasione ad se venisse. Ob eam rem Anitius Romanorum prætor, nonnullas Genthii naves mari cepit, deinde in terram progressus, eundem bello superavit: & loco quodam conclusum, quum veniam deposceret, Romanis se dedere suasit. Ille ad consultandum tres dies postulavit. Quibus concessis, quum interim sibi subditi ad Anitium transirent, ut ad eum accedere posset exoravit. Ad quem delatus genu procumbens summa turpitudine pro seipso deprecatus est. Anitius trepidantem adhortatus, manu sustulit, & simul in convivio discumbere monitum, quum è triclinio discederet, à ministris in custodiam injici mandavit, quem Romæ deinde cum filiis in triumpho habuit. Genthii bellum diebus viginti consummatum fuit: septuaginta illius urbes Æ-

Illyrios Romam mittit.

Prima Romanorum cum Illyriis bella & fœdera.

Corcyra & Apollonia libertate donatæ.

Demetrius.

Ejus interitus.

Secunda Romanorum cum Illyriis bella & fœdera.

Perseus rex.

Genthius Illyriorum rex.

761

Ab Anitio victus.

milius Paulus qui Perseum regem bello superavit, & ad senatum misit, in hunc modum deprædatus est: Clanculum enim Romam profectus, & inde reversus, à senatu summa celeritate urbium incolis commissorum veniam concedere velle, allato omni quod haberent auro atque argento, pollicetur. Consentientibus ipsis exercitum ad unamquamque eorum urbium per partes intulit. Tandem universis exercituum ducibus, definita die, ad auroram per præconem urbes publicè discurrere, omnésque pecunias intra horarum trium spatium in forum deferri à civibus imperat: quibus allatis, reliqua omnia prædæ exposuit. Sic Paulus una hora septuaginta spoliavit urbes. Ardiei autem & Palarii, alia Illyriorum natio, Illyrium quod à Romanis tenebatur, invaserant: quibus Romani ob occupationes misèrè legatos qui illos deterrerent: non parentibus verò exercitum decem millium peditum, equitum sexcentùm destinant. Illi cognita re, nondum parati in bellum, legatos suos Romam mittunt, & veluti gestorum per eos pœniteret, veniam expostulant. Senatus damnorum impensam, quam indignè oppressis intulissent, persolvere illos jubet. Quum id quoque neglexissent, Fulvius Flaccus ingentibus copiis in eos proficiscitur. Prælium ad excursionem duntaxat usque finitum est: non enim exitum diligenter invenire potuerunt. Japodes intra Alpes incolentes, Sempronius, Tuditanus cognomine, & Tiberius Pandusius pugna superarunt, visúmque est illos ambobus paruisse. Pari modo & Segestani Lucio Cottæ ac Metello se dedere: verùm non multo post à Romanis discivere. Dalmatæ Illyriorum ab his diversa natio, Illyrios Romanis obsequentes invasere runt, & legatos Romanorum eam ob causam ad eos venientes minimè admiserunt. Quamobrem videntur Romani adversus illos sumpsisse arma, Marco Figulo consule ducente. At hi Figulo quamprimum inferente copias, custodias aggressi superarunt, eásque ab exercitu in campum pepulerunt, ita ut ad Naronem usque fluvium fuga pervenirent. Verùm iidem retrovertere gradum: jam enim instabat hyems. Figulus ratus eos inopinè aggredi posse, discurrentes undique ad ejus impetum ex oppidis offendens, in fugam vertit, donec ad urbem Delminium, à qua Dalmatarum nomen illis inditum, terga dare compulit. Quum nihil ex impetu adversus munitam urbem conari, neque machinas ob altitudinem adhibere posset, ad alias excursiones se convertit. destitutus omnibus & inhospitis, ob insultus in Delminium factos, ipse bicubitales sudes, pice ac sulphure stuppáque componens, ex catapultis in Delminium jacit, quæ ab impetu succensæ, & lampadarum vice per inane volitantes quæcunque attigissent

Una hora septuaginta urbes à Paulo Æmilio spoliatæ

Ardiei.

Palarii.

Fulvius Flaccus.

Japodes.

Sempronius Tuditanus.

Tiberius Pandusius.

Segestani.

L. Cotta.

Naro fluvius.

Delminium urbs.

sent igne corripiebant. Ita multa flammis absumuntur: cóque modo finis belli à Figulo Dalmatis imponitur. Sequenti tempore Cæcilius Metellus consulatum adeptus, nihil delinquentibus Dalmatis, triumphandi libidine, bellum ex decreto intulit, à quibus amicè susceptus, in Salone eorum urbe transegit hyemem: postremò Romam delatus, nulla ex causa triumphavit. Cæsare haud longè in Celtas ducente copias, Dalmatæ aliique Illyriorum populi prospere rem gessisse visi sunt, & Liburnis, quæ Illyriorum gens alia habetur, Promonam abstulere urbem. Liburni Romanis se dedentes, ad Cæsarem jam propinquum fuga pervenêre. Cæsar legatos ad illos misit, hortatúsque est ut qui Promonam susceptissent, Liburnis restituerent. Despicientibus illis mandata exequi, exercitum ingentem intulit, qui ab Illyriis oppressus est. Cæsar curis præpeditus instante Pompeianorum seditione, quum jam ad bellum inclinaret, nihil ulterius molitus est, verùm cum omni exercitu quanquam tempestate adversa, à Brundisio Ionium transmisit, cum Pompeio in Macedonia gesturus bellum. Reliquum exercitum Antonius in Macedoniam Cæsari perduxit. Ingenti deinde tempestate tenente Ionium, Gabinius cohortes peditum quinque supra decem, equites ter mille per Illyrium ad Cæsarem adducere tentabat: quos Illyrii timore eorum quæ paulo ante in Cæsarem egissent, quum victoriam ejus internecionem rebus suis allaturam arbitrarentur, Gabinio excepto, pauciscque cum illo fugientibus, ad unum interemere omnes, magnamque pecuniarum copiam ob hoc, spoliáque innumera obtinuere. Hæc Cæsar ob belli cum Pompeio necessitatem dissimulanter tulit. Devicto deinde Pompeio, quum reliquias seditionis hujus per partes persecutus esset, tandem compositis omnibus Romam rediit, expeditionémque in Getas, Parthósque præparavit. Veriti itaque Illyrii ne Cæsar ex itinere in eos insultaret, legatos Romam mittunt, qui actorum veniam deposcerent, sêque in amicitiam ejus societatémque dederent, Illyriorum gentem veluti bello inclytam verbis extollentes. Cæsar in Parthos profecturus, acerbius responsum reddidit: minimè amicorum loco habiturum eos qui talia in ipsum perpetrassent; indulgere autem velle si tributa contulissent, obsidésque dedissent. Utraque pollicentibus ipsis, Atinium cum tribus legionibus magnóque equitatu ad eos mittit, qui tributa quædam parva imponeret, obsidésque reciperet. Defuncto interim Cæsare, rati Romanorum res, ut in illo potissimùm vires habuissent, ita ejus morte penitus extinctum iri, Atinio ulterius parere recusarunt, neque tributa aut obsides conferre voluerunt. Grassante in eos quinque cohortibus Atinio, Illyrii in illum

Finis belli à Figulo Dalmatis impositus.

Cæcilius Metellus sine causa triumphat.

Promona, Liburnorum urbs.

762

Cæsaris exercitus ab Illyriis oppressus.

Altera Cæsaris clades ab Illyriis accepta sub Gabinio.

Illyriorum Romam legatio.

Atinius.

Bebii interitus.

illum conversi bello superarunt, ductorémque ordinis Bebium consularem virum interemerunt: Atinius cum residuis ex fuga Epidamnum sese contulit. Romanorum deinde senatus exercitum hujusmodi, & Macedoniam ultra ipsum, Illyriósque omnes, quibus imperabat, Marco Bruto, qui Cæsarem occidit, quemadmodum & Syriam Cassio, ejusdem necis conscio & participi, concessit. Sicillis adversus Antonium, Cæsarémque, Augustum cognomine, pu-

Pæones.

gnantibus, Illyrii nullo otio potiti sunt. Pæones verò, natio ingens, circa Istrum per longum incolens, ab Iapodum populis supra Dardanos protenditur. Hi Pæones à Græcis, à Romanis Pannonii appellantur: & ab illis, ut præmisimus, inter Illyrios annumerati sunt: de quibus nunc mihi Illyriorum res recensenti videtur disserendum. Glorioſi hi admodum ob Macedonum Agrianos, qui potissimùm Philippo, & Alexandro in bellis præstiterunt, quoniam & hi Pæones fuere, ex his qui inferiora incolunt, ab Illyriis coloni

Cornelius contra Pæonas exercitu ducto, turpiter rejectus.

editi. Ceterùm quum Cornelius adversus Pæones exercitum deducens, turpiter rejectus esset, ingens Pæonum fama universam formidine concussit Italiam: ac deinceps per longum tempus, qui consulatum apud Romanos gerebant, haudquaquam Pæones bello aggredi ausi sunt. Et hæc jampridem tam ingentia de Illyriis &

Italia Pæonas reformidat.

Pæonum populis scrutando reperi. In Cæsaris verò commentariis, ejus qui Augustus cognominatus est, nihil antiquius de Pæonum gente perscriptum legi. Aliàm quoque Illyriorum gentem, præter eam quam retuli, Romanis paruisse mihi visum est: verùm quæ ea sit haud intelligo. Non enim alienas res Augustus, sed proprias

Cæsaris Augusti commentarii.

conscripsit: quemadmodum ab imperio deficientes ad tributa redegit, & alias sub propriis legibus degentes bello superavit: postremò reliquas omnes quæ summitates Alpium incolunt, barbaras bellicosásque nationes per vim subdidit, quæ finitimæ Italiam furtim prædantur. Et profectò mirum mihi videtur, quum tam multæ magnæque Romanorum copiæ contra Celtas, & Iberos

763

Alpes pertransierint, eas nationes contempsisse: Cajum etiam Cæsarem feliciſſimum in bellis virum, pari modo eos neglexisse quum Celtas oppugnaret, & per decem ferè annos circa provinciam illam hybernasset. Ceterùm arbitror hos viros ad ea quæ elegissent properantes, de transitu Alpium duntaxat cogitasse. Cajus Cæsar circa Celticam moram ducens, & seditioni Pompeianæ, quæ hæc ipsa sibi assumeret, finem solùm apponere curavit. Videtur insuper & Illyrium, & Celtas simul eligens, non omnibus, sed his quæ ad Romanos pertinerent præfuisse. At verò Cæsar Au-

Cæsaris Augusti res gestæ

gustus universa adeptus, quum inter loquendum Antonii inertiam senatui explicasset, Illyriam gentem præ ceteris bellicosiſſimam,

mam, & eundem sæpenumero infestantem, mitem reddidisse: Oxeos, Perthenetas, Bathiates, Taulantios, Cambeos, Cinambros, Merromenos, atque Pyrilleos, omni experientia edita sibi subdidit. Majore insuper labore capti sunt, & ad tributa quæ solvere desierant, impulsi, Docleatæ, Carinii, Interfrurini, Narisii, Clintidiones atque Tauriſci. Quibus victis finitimi metu territi, Ippasini scilicet & Bessi se illi tradidere: deficientes verò Melitinos & Corcyræos, qui insulas incolunt, ingenti belli mole superavit, quoniam maria classe prædabantur. Et horum quidem impuberes Cæsar jussit interfici, reliquos pretio venundedit: Liburnis naves ademit, quoniam & hi pariter maria infestabant. Ex Iapodum gente, quæ intra Alpes habitat, Moentini & Edeatæ ipsi advenienti se ultro tradiderunt. Aurupini, qui plurimi & bellicosissimi ex Iapodum natione referuntur, ex villis ad urbem recesserunt; appropinquante quoque illo inter sylvas latuerunt. Cæsar capta urbe neutiquam ignem injici passus est, ratus eos se tandem illi esse dedituros. Quo facto urbem ut incolerent, omisit. Maximè autem inter omnes Cæsari impedimentum attulere Salassi & Iapodes qui ultra Alpes incolunt, Segestani, Dalmatæ, Daisii, Pæonésque qui Salassis sponte adhæserant. Hi vertices Alpium tenent: montes inaccessi, arcta semita ac difficilis ad eos ducit: quorum fiducia propriis degebant legibus, & vectigalia à transeuntibus poscebant. Hos Veterus inopinè aggressus, angusta locorum per insidias occupat, & per biennium obsessos tenuit. Illi salis inopia ducti quo maximè indigebant tandem admisere custodias. Postremò à Vetero deficientes munimenta dejecere, & angustiis locorum occupatis, qui à Cæsare ad ipsos mittebantur, irrisere, quum nihil magnum in eos conari possent. Ea ex causa Cæsar instante contra Antonium bello, suis legibus degere concessit: & qui Vetero insultassent veniam indulsit. Hæc omnia ad suspicionem vertentes ipsi, alias iterum urbes congregabant, & quæ Romanis parerent invadebant: donec Messala Corvinus, ut illos expugnaret à Cæsare præmissus, fame domuit: eóque modo Salassi in Romanorum cessere potestatem. Iapodes qui ultra Alpes incolunt, natio ferocissima, ac penè sylvestris, bis à se per annos ferè viginti Romanos repulere. Aquileiam quoque excurrêre, & Torgium Romanorum coloniam deprædati sunt. Insurgente in eos Cæsare per iter asperum atque adversum, adhuc magis contra eum irritabantur, nemora in oppositum illi præcidentes. Quum deinde ad aliam sylvam divertisset Cæsar, in fugam abeunt & appropinquanti struxere insidias. Cæsar id ipsum suspicatus, ad montium apices ex suis mittit, qui eos utraque ex parte aggrederentur. Submissius adventante illo, & sylvas excidente,

apud Illyrios.

Salassi.

Veterus.

Salassi à Vetero deficiunt.

Messala Corvinus Salassos fame domuit.

Iapodes.

Iapodes ex insidiis subitò apparuere, multósque affecere vulneribus. Verum major eorum pars ab his qui ex apicibus decurrerant interfecti sunt. Reliqui iterum ad sylvas reverturtur, urbem relinquentes, cui Terponus nomen fuit: eam interceptam Cæsar minimè cremavit, satis arbitratus pariter illos se esse dedituros ut fecere. Deinde ad aliam processit urbem, Metulium incolæ nuncupant, quæ Iapodum primaria habetur urbs. Sita est autem in monte nemoroso, duobus condita tumulis, quos vallis modica intersecat. Et juventus ad trium millium numerum armis animísque præpollens, Romanos circa mœnia pugnantes facilè ab illis repellebat. At hi aggerem erigentes à Metuliis hinc inde discurrentibus die noctúque vexabantur, & è muris machinarum ope, quas in bello acceperant, longius distare cogebantur. Nam ea pugna, quam 764 Brutus haud longè ab eo loco cum Antonio & Cæsare ipso simul habuit, machinas susceperant. Dissipantibus interim Romanis eorum mœnia, illi interius propugnacula alia struebant, & labore defessi in ea quæ construxerant saltu ferebantur. Romani recepto muro, qui ab illis relictus fuerat, igne succendunt: ad reliquum verò aggeres binos erigunt: à quibus pontes subinde quatuor ad mœnia struxere. Peractis omnibus Cæsar nonnullos ad adversam urbis partem ire jubet, ut cives ab invicem distraheret, reliquos ex suis per pontes ad mœnia accelerare admonet. Interim ab edita turri, quæ fierent intentus prospectabat. Barbari ascendentibus ipsis ex adverso per mœnia occurrunt. Ceteri à tergo insidias struentes, quum pontes longos lanceis appellerent, adhuc magis exultare incipiunt. Uno igitur ex pontibus, deinde alio pòst primum corruente, quum tertius in ruinam laberetur, timor omni ex parte Romanos occupat, nec ullus quartum pontem audebat ingredi. Cæsar igitur è turri eos increpare pergit. quum nec sic in bellum concitare posset, ipse clypeo assumpto per pontem cursu ferebatur. Accurrunt & cum eo ex ducibus Agrippa & Hieron Luciusque, ex corporis custodibus Iolas: quatuor hi soli ac scutiferorum nonnulli pontem occupant. Cæsare igitur pontem transeunte, rubore ducti milites confertim ad eum advolant. Qua ex causa prægravatus pons ad inferiora statim labitur, viríque invicem plurimi in terram corruunt, ex quibus nonnulli periere: alii fermè contritis membris efferuntur. Cæsar crus dextrum & utrunque brachium saucius, denuo turrim conscendit, consularibus quibusdam prosequentibus, ut ex fide se incolumem esse ostenderet, ne quis interim ex rumore mortis ejus tumultus oriretur, aut hostes illum terga vertere putarent, ac protinus alium exædificare jubet pontem: quæ res præcipuè Metulios exterruit, quum

Terponus urbs.

Metulium urbs.

Cæsaris Augusti fortitudo.

Cæsar sauciatus.

quum se adversus hominem animo penitus invictum bellum iniisse cernerent. Postridie itaque legatis ad eum missis, quingentos quos idem postularat, exhibuere obsides, & custodias admittere polliciti, altiorem ut custodirent reliquere tumulum: ipsi in alterum omnes secessêrunt. Quum custodes ad eos venientes arma deponere juberent, animo turbati, mulieres eorum atque filios intra senatus conclusere locum, & custodias simul admittentes, Romanis annuntiant, si quid insolitum erga eos moliri audeant, se locum illum incensuros, & cum desperatione pariter Romanos invasuros. Quibus dictis, ex inferiore loco quasi superiorem ascensuri in unum coëunt: tunc verò custodiæ senatus locum ultro incendunt. Plurimæ igitur mulierum se ipsas filiósque interemere: quædam natos vivos deferentes injecere igni. Sic omni Metuliorum juventute ferè in armis concidente, & inutilium majore parte igne conflagrante, civitas quoque incendio absumpta est, ita ut nullum tam ingentis urbis supersuerit vestigium. Devictis Metuliis, Iapodum reliqui timore ducti, se ipsos Cæsari dedere. Sic Iapodes, qui ultra Alpes incolunt, tunc primùm Romanorum tulere jugum. Recedente deinde Cæsare, Possenì ab illo defecerunt, quos Marcus Elbius ad eos missus bello domuit, & qui defectionis causa fuerant occidit, reliquos pretio venundedit. In Segestanorum igitur tellurem bis antea profecti Romani, neque obsides neque aliud quicquam ab illis abstulerant: qua ex causa Segestani majores spiritus sibi assumpserant. Cæsar per Pæonum tellurem, quum & hi nondum Romanis paruissent, in eos profectus est. Nemorosa quippe Pæonum regio est, & in longum ab Iapodum populis usque ad Dardanos protenditur. Pæones nullas urbes habent, agros duntaxat & villas per cognationes possident. Neque judicia communia illis adsunt: neque principes qui ceteris præsint. Ipsi centum millia virorum ætate ad bellum integra utique habebant, verùm imperio carentes minimè in unum congregabant. Appropinquante Cæsare, ad sylvas delati fuga, si quos ex Romanis palantes reperissent, occidebant. Cæsar quoad illos ad se venturos credidit, neque villas, neque agros eorum depopulatus est: non accedentibus, ignem omnibus immisit, & per continuos octo dies maximis affecit cladibus, quibus in Segestanorum & Pæonum regionem usque ad Savum fluvium est profectus. Hujus in ripa civitas latissimo fluvio, & ingenti fossa munita consident. Qua ex causa potissimùm Cæsar illam invasit, veluti belli horreum in Dacos, Bastarnásque, qui ultra Istrum incolunt, habiturus. Idem fluvius his in locis Danubius dicitur, nec multò deinde inferius elapsus uberioribus aquis pro

Cæsaris invictus animus Metulios terret.

Metuliorum legati ad Cæsarem.

Mulieres Metuliorum seipsas cum filiis interimunt.

Urbs Metuliorum incendio absumpta.

Iapodes Romanorum jugum ferunt

Possenì.

M. Elbius.

Segestani.

Pæones.

Savus fluvius.

765

Danubiò Istri nomen assumit. Savus autem Istrum influit. Erántque Cæsari naves eo in flumine, quæ commeatum exercitui per Danubium afferrent: ob id Cæsar Segestam urbem sibi assumpserat. Progrediente eo Segestani legatos destinant: quid facto opus sit ab eo exquirunt. Ille custodias accipere, & obsides centum afferre imperat, ut tutè eorum urbe, veluti horreo, adversus Dacos uti queat: frumenti insuper quantum ipsis liceat afferre. Hæc igitur primores exequi haud iniquum existimabant: populus contrà turbari cœpit, obsidésque contemnere, quoniam non ab ipsis forsan liberi sed à primoribus dandi essent. Accedente igitur custodia, aspectum ferre nequeuntes furibundo impetu advolant, portásque protinus occludunt, ac desuper è mœnibus iterum sese offerunt. Ea ex re Cæsar fluvium ponte conjunxit, vallum fossásque undique communit. Concluſis civibus intra urbem, aggeres binos erigit, ad quos Segestani sæpenumerò cursu ferebantur: sed quum aggeres invadere nequirent, faces, ignemque plurimum ex superiore loco jaciunt. Appropinquantibus ad eos subsidiis à Pæonum natione alia, Cæsar ex occursu insidias illis instruit: sic eorum pars interimitur, pars in fugam vertitur, nec ulla ulterius Pæonum ad Segestanos accessere subsidia. Segestani obsidionem omnem fortissimè perpessi, trigesima tandem die difficili pugna superantur: ac tum primùm supplicare didicere. Quorum virtutem Cæsar admiratus, nec non precum pietate motus neutiquam occidit, aut clade ulla conturbavit, sed pecunia mulctare contentus, in civitatis semota parte concluſit, & quinque supra viginti cohortes pro custodia urbis intulit. His peractis, Romam denuo in Illyrium rediturus abscessit. Fama deinde vulgante Segestanos custodiam quam in urbem recepissent, per vim interemisse, Cæsar quanquam hyemis tempore, cursu ad eos proficiscitur. Tandem rumorem falsò editum intelligens, veritatis causam subinde invenit: suos in periculo constitutos fuisse, Segestanis inopinè eos invadentibus, à quibus multi confestim interempti essent: verum sequenti die milites, cives invadentes, obtinuisse urbem. Quamobrem Cæsar copias in Dalmatas convertit, gentem Illyriorum aliam, & Taulantiis finitimam. Dalmatæ quidem ex quo sub Gabinio quinque cohortes interimentes signa ademerant, ob res prosperè gestas animis elati, per decem annos neutiquam deposuere arma, & advenienti Cæsari urbà cum Segestanis occurrere statuerant. Erant quippe bellicosissimorum millia duodecim & ultra, ducem quoque ipsis Versum nomine præfecerant. Ille Promonam Liburnorum urbem denuo invadens, vallo fossáque munierat, aliáque ex natura locorum munitissima occupárat:

Legati Segestanorum ad Cæsarem.

Segestani à Cæsare victi supplicare discunt.

Segestanos ut tractarit Cæsar, eorum virtutem admiratus.

Dalmatæ.

Versus dux.

Promona denuo invaditur.

parat: nam regio omnis montosa, collibus undique acutis, pinnarum in modum erectis, prominet. Major itaque eorum pars urbem insederat: custodias verò per colles in altum eminentes collocarunt, sic ut ab excelso Romanorum castra facilè respicerent. Cæsar propalam omnes muro sepire velle simulat, clanculum autem audaciores, qui aditus ad montium summa deferentes explorarent, emittit. Hi igitur per sylvas se occulentes, nocte custodias invadunt, & adhuc somno consopitas ferro cædunt, ac Cæsari finem itineris sibi adesse significant, ad expugnationem urbis majoribus copiis esse opus, & ex tumulis per vim captis alios supra alios emittunt, ad eos qui ulteriores colles occuparant. Confestim igitur turba ac trepidatio barbaros invadit, quum se omni ex parte circumventos esse intelligunt: maximè verò qui in tumulis steterant eminentioribus, ob aquæ indigentiam in primis formidantes, ne exitus undequaque clauderentur, in Promonam deferuntur. Cæsar urbem duósque assistentes colles, qui ab hostibus tenebantur adhuc, per quadraginta stadia muro sepsit: & interim Teutinum, alium Dalmatarum exercitum ducentem, ut his qui obsidebantur afferret opem, invadit, fusúmque per montes insequi pergit, & adhuc prospectante eo Promonam capit: nam quum munimentis nondum editis cives ab extra decurrissent, citróque repellerentur, Romani fugientibus illis se immiscentes urbem ingrediuntur, ac tertia civium parte deleta, reliqui in arcem fuga abeunt. Romanorum cohors interim ad portas eos observabat. His quum barbari quarta nocte invecti essent, cohors timore ducta portas dereliquit: verùm Cæsar hostium impetum confestim repulit, ac sequenti die se dedentes ultro cepit. Ex cohorte quòd custodiam reliquerat, sorte jacta decimum quemque morte mulctavit: ex turmarum ducibus binos, ex decem singulis imminuit: reliquos ea ætate hordeo, frumenti vice, cibari jussit. In hunc modum Promona capitur. Teutinus exercitum per montes fugientem in varias partes effuderat. Quamobrem Romani non longè illos insecuti sunt, divisionem eorum per tam multa loca, ob viárum inexperientiam, vestigiorúmque implicatam confusionem formidantes: nulla quippe itinera in unum copulant nemorum ingressus: & Dalmatæ Gabinio insidias struentes, per vallem profundam & in longum prodeuntem inter duos montes delituerant: quo in loco insidias Cæsari pariter instruxerant. Ceterùm ille itinerum concursus igne succendit, & per montium superiora præmisso exercitu, qui ab utraque parte ad eum properaret, iter per vallem arripit, sylvas undique præcidens, urbésque invadens, & quæcunque obvia in itinere igne corrumpens,

Teutinus dux.

Promona capta.

766

Cæsar cohortem decimat.

Setovia urbs obsessa. Setovia urbe obsessa, barbarorum manus ingens in auxilium advenerat: quibus obvius Cæsar urbem ingredi prohibuit. Eo in prælio lapide genu saucius, per multos dies æger jacuit. convalescens Romam ad consulatum rediit, cum Barbatio Tullo collega magistratum initurus, Statylium Taurum ad residua ejus belli dereliquit, mensis initio ingressus consulatum. Eamet die Antonio administratione præbita, ipse in Dalmatas iterum procurrit, triumviratum adhuc obtinens: jam enim secundi quinquennii tempus effluxerat: quem à se ipsis à principio invaserant, populus verò subinde confirmarat. Dalmatæ igitur fame fatigati, commeatu undique excluso, venienti Cæsari sponte obviant, seque illi suppliciter dedunt, obsides numero septingentos ex propriis filiis exhibent. Hos Cæsar Romanorum signa Gabinio adempta ferre monuit: tributa quoque quæ sub Cajo Cæsare olim poliiciti in id tempus distulissent persolvere imperavit: ita Romanis obsequentiores deinceps effecti sunt. Ea signa Cæsar in porticu quæ Octavia dicitur, appendit. Devictis Dalmatis, Derbani appropinquante Cæsare, veniam deprecari velle, obsides tradere, & tributa olim intermissa exsolvere confestim promisere. Igitur Cæsar propius ad illos venit: cui obsides juxta fœdus exhibuere, quos absenti ob valetudinem tradere, & fœdus firmare recusaverant. Videntur & hi postremò inducti à Cæsare, qui Illyriorum tellurem omnem quæ à Romanis defecerat, aut prius sub imperio neutiquam assueverat, ad obsequium redegit. Eam ob rem triumphus Illyrius à senatu Cæsari decretus est, quem post devictum tandem egit Antonium. Residui deinde Illyriorum habebuntur ante Pæones à Romanis, Rhetii: post Pæones Norici, Mysique, qui ad Euxinum pontum usque incolunt. Rhetios igitur & Noricos existimo Cajum Cæsarem quum adversus Celtas depugnaret, subegisse, aut Augustum Pæones quum aggrederetur bello superasse. In medio quippe amborum sedes habent. Nec ullum in Rhetios aut Noricos bellum gestum privatim reperi, quamobrem cum reliquis finitimis una devictos fuisse arbitror. Marcus enim Lucullus, Lucii Luculli frater qui Mithridatem debellavit, Mysiorum regionem excurit omnem, & usque ad fluvium cursum tenuit: quo in loco quatuor Græcorum urbes Mysiis finitimæ sitæ sunt, Istros videlicet, Dionysopolis, Odisus & Mesembria. Deinde Romam ex Gallia magnum illum Apollinem qui in palatio situs est adduxit. Nec ulterius quicquam à Romanis rempublicam regentibus contra Mysios actum fuisse, aut ad tributa redactos esse, aut ab Augusto gestum legisse memini: sed Tiberium, qui post Augustum

Barbatius Tullus. Statylius Taurus.

Cæsar sauciatus.

Dalmatæ Cæsari se dedunt.

Tributa Dalmatis imperata.

Derbani Cæsari se dedunt.

Triumphus Cæsaris de Illyriis.

Apollo ex Gallia Romam adductus.

imperâ-

imperavit, eos tenuisse. Verùm hæc à me ante Ægypti adeptionem à populo peracta suo loco perscripta sunt. Quæ verò post Ægyptum imperatores tenuerunt, aut bello vendicarunt, veluti propria ipsorum opera, post communia tandem diximus, quibus multa de Mysiis quoque continentur. Nunc autem ex quo Mysios, Illyrios Romani existimant, hic liber à me Illyriorum appellabitur, qui ut absolutus crederetur, præscribere visum est, Lucullum jam antea sub populo imperantem Mysios excurrisse, Tiberium verò sub monarchia illos recepisse. 767

Græcum exemplar, Lector, unde Illyrica transtulit interpres, nondum nacti sumus integrum: sed tantùm ejus fragmentum, quod & ipsum tibi exhibemus. Interea faciendum duximus ut saltem versionem interpretis, qualiscunque illa esset, adjiceremus. Tu lector utere, fruere, & nostris laboribus fave.

EX APPIANI HISTORIARUM LIBRO I.

Qui inscribitur, De Regibus Populi Rom.

EXCERPTA.

CVM Tarquinius Sabinos adversus populum Rom. concitaret, Claudius Regillo Sabinorum oppido oriundus, gentem in officio continuit, & quo minus fœderis leges violarent, obstitit. Cujus rei causa postmodum in judicium vocatus, Romam transfugit cum cognatis & amicis ac clientibus circiter quinquies mille. His omnibus locus ad habitandum in urbe, & ager, & civitatis jus à Romanis datum Claudius ipse qui adversus Sabinos egregiam operam navaverat, inter patres lectus, ac Tribus ex ejus nomine Claudia appellata est.

ΕΚ ΤΗΣ Γ'ΣΤΟΡΙΑΣ Α' ΠΠΙΑΝΟΥ̃,

Τῆς ἐπιγραφομένης βασιλικῆς,

ΕΚΛΟΓΑΙ.

ΟΤΙ Ταρκυίνιος Σαβίνους κ῾ Ρωμαίων ἐπέζιζε. Κλαύδιος ὁ ἀνὴρ Σαβῖνος ἐξ Ρηγίλλου πόλεως ὢν ικανὸς οὐκ ἦν τοὺς Σαβίνους παραπορθεῖν. ὡς κεκινημένου ἐπὶ τῷδε ἐφυγεν εἰς Ρωμην κ῾ συγγενῶν, κ῾ φίλων, κ῾ δούλων πεντακισχιλίων. οἷς πᾶσι Ρωμαῖοι χώραν ἐς οἰκίας ἔδοσαν, καὶ γῆν ἐς γεωργίαν, & πολίτας ἐθέντο. τ῾ ὁ Κλαύδιον κ῾ ἐς τὸ βελευτήριον κατέλεξαν ἀπὸ δικινύμενον ἔργα λαμπρὰ κ῾ τ῾ Σαβίνων. & φυλὴν ἐπώνυμον αὐτῷ κατέστησαν.

EX LIBRO II.

Qui inscribitur Italicus.

Captis Veiis cùm quædam portenta à Diis ostenderentur,

Ὅπου σημείων χρυσῶν ἐκ θεῶν ἀηδῶν κ῾ πρὸ βιαίας ἅλωσιν, εἰ μὴ-

Κλαύδιος ὁ῾ ἀνὴρ Σαβῖνος ἐξ Ρηγίλλα πόλεως] Sic emendavi, cùm in exemplari scriptum esset Ἡρεμίλλα Auctorem autem emendationis habui Dionysium Halicarn. lib. v. & Suetonium in Tiberio cujus hæc sunt verba *Patricia gens Claudia orta est ex Regillis oppido Sabinorum.*

Κεκτῆ-

οἱ μάντεις ἔλεγον ἀκληφθῆναί τινα τῶν ἱερείων. ὁ δὲ Καμιλλος ἀνέμνησεν ὅτι τῷ δεκάτῳ τῆς λείας ἀπηλαύετο τοῦ θεοῦ τοῦ χρήσαντος περὶ τῆς λίμνης ἐξαιρέσεως. ἢ μὴ σφῶν βάλῃ τὰς λαβούσας ὁπόσα ἐν τῇ Βείντῃ, ἀπείλουσι ἀποτιμήσεσθαι καθ' αὑτάς, ἔσωσι ὅρκῳ τὸ δέκατον εἰσενεγκεῖν. ὑπὸ δὴ εὐσεβείας σὺν ὤκνησε τὴν γῆν ἤδη πεπραμένην ὡς λαφύρα τὸ δέκατον ἀναθεῖναι. κρατῆρά τε ἀπὸ τούτου τοῦ χρημάτων ἐν Δελφοῖς ἔκειτο χρυσοῦν ἐπὶ χαλκῆς βάσεως ἐν τοῖς Ῥωμαίων καὶ Μασσαλιητῶν θησαυροῖς, μίγνυσι τὸ μὲν χρυσὸν Ὀνομάρχου ἐν τῷ Φωκικῷ πολέμῳ κατιχώσαντος, κεῖται δὲ ἡ βάσις. αὐτὸν δὴ Κάμιλλον ἐν τῷ δήμῳ τις ἰδίωκεν, ὡς αἴτιον γεγονότα τῇ πόλει φασμάτων καὶ περάτων χα-

consulti haruspices, piaculum commissum esse responderunt; & Camillus ad senatum retulit, decimam prædæ Apollini, qui de lacu Albano emittendo oraculum reddidisset, eximere se oblitum esse. Igitur Senatus decrevit, ut quicunque ex Veientana præda aliquid accepisset, sibimet ipse bona fide æstimaret, ac decimæ pretium partis in publicum deferret. Quin & ob religionem æstimata urbe & agro quasi & is prædæ nomine contineretur, decimam Apollini mittendam esse censuit. Ex ea pecunia conflatus crater aureus Delphos missus, qui super ænea base in Romanorum ac Massiliensium thesauro steterit, donec Onomarchus Phocici belli temporibus aurum conflavit, ceterùm basis etiamnum supereſt. Porrò Camillum haud multò pòst quidam ad populum accusavit, quasi auctorem piaculorum ac portentorum omnium quæ à

Diis

Κρατῆρά τε ἀπὸ τούτου τοῦ χρημάτων ἐν Δελφοῖς ἔκειτο χρυσοῦν ὅπῃ χαλκῆς βάσεως ἐν τοῖς Ῥωμαίων καὶ Μασσαλιητῶν θησαυροῖς] In templo Apollinis Delphici multæ erant ædiculæ similes earum, quas vulgo Cappellas dicimus, in quibus singulæ civitates sua separatim donaria collocabant. Hos θησαυροὺς Græci vocant, sic θησαυρὸς Κορινθίων Delphis fuisse memoratur ab Herodoto lib. 1. & Athenienſium, Lacedæmoniorum, aliorúmque thesauri recenſentur à Pausania in Phocicis. De his thesauris fortè loquitur Varro lib 6. de lingua Lat. cum ait. *Delphis in ade foramen ad latus est quoddam thesauri specie quod Graeci ὀμφαλὸν dixerunt* Similiter & Olympiæ in Elide thesauri fuerunt variarum civitatum, ut Sicyoniorum, Syracusanorum, Metapontinorum, teste Pausania in lib 2. Eliae qui hos thesauros οἰκοδομητοὺς fuisse dicit. Polemo autem in Helladico hos thesauros ναοὺς, seu ædiculas vocavit. sic enim ait teste Athenæo lib XI. Πολέμων οὖν περὶ τῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ λέγων Μεταποντίνων ναοῦ γεγράφει ταῦτα. ναὸς Μεταποντίνων ἐν οἷ φιάλαι ἀργυραῖ ρλϚ. εἰσηχθαι ἀργυραῖ δύο ἀπὸ θυσιῶν ἀργυρᾶν. φιάλαι τρεῖς ὅπῃ χρυσοῦ ναὸς Βυζαντίων ἐν οἷ Τριπυλίοις ἔχων κρατῆρα ἀργυροῦν. Et in exemplari noſtro ſcribitur rectè Μασσαλιήτων. neque aliter Athenæus lib XI. ubi de phialis deſſerit. ἔτι γοῦν καὶ τῶν οὕτως Μασσαλιήτων. quod per τρητὸν fieri ſcribit Stephanus in αἰγίνη. ubi de terminatione in ήτης diſſerit. τὸ δὲ Βεργυλιήτης καὶ Μασσαλιήτης τὸ τραπῆναι.

Καὶ

Diis oſtenſa eſſent. At populus jampridem ei viro infenſus, ducentis millibus nummûm illum damnavit, nulla miſeratione vel ob id tactus quod paulò ante judicium orbatus filio erat. ac pecuniam quidem qua erat damnatus, amici contulerunt, ne corpus contumeliâ afficeretur. Ceterùm indignatus Camillus, Ardeam in exilium abiit, precatus ab Diis immortalibus idem quod Achilles olim precatus dicitur, ut deſiderium ſui aliquando civitati injicerent; quod quidem non multò pòſt conſecutus eſt. Cùm enim Galli urbem occupaſſent, populus Rom. ad Camillum confugit, eúmque rurſus Dictatorem creavit, ut in libro de Gallicis bellis narravimus.

M. Manlius, ſtirpis patriciæ, cùm urbem à Gallis ſervaſſet, magnis honoribus affectus fuerat. Idem poſtea cùm ſenem, qui multa ſtipendia fecerat, judicatum pecuniæ duci à creditore vidiſſet, agnitum numerata creditori pecunia ſtatim liberavit. Cujus rei cauſa cùm ab omnibus celebraretur, univerſis debitoribus

λεπῶν. καὶ ὁ δῆμος ἐκ πολλοῦ τ' ἀνδρα ἀποτρεφόμενος, ἐζημίωσε πεντήκοντα μυριάσιν, οὐκ ἐπικλασθείς, ἀλλ' ὅτι ὠφὴ τ' δίκης αὐτῷ παῖς ἐτεθνήκει. τὰ μὲν οὖν χρήματα οἱ φίλοι συνεισέφερον, ἵνα μὴ ὑβρισθείη τὸ σῶμα τοῦ Κεμίλλου. αὐτὸς δὲ βαρυθυμῶν ἐς τὴν Ἀρδεατῶν πόλιν μετῴκησεν, ἐυξάμενος τῶν Ἀχιλλέως ἐυχῶν, ἐπιποθήσειν Ῥωμαίους Κεμίλλου σὺν καιρῷ. καὶ ἀπλώτητος ἐν αὐτῷ καὶ τοῦτ' ὀλίγου ὕστερον. Κελτῶν γὰρ τὴν πόλιν καταλαβόντων, ὁ δῆμος ἐπὶ Κεμίλλου κατίφυγε, καὶ Δικτάτωρα αὖθις εἵλετο, ὡς ἂν τοῖς Κελτικοῖς πράξεσι συγγράψωμεν.

Ὅτι Μάρκος Μάλλιος ὑπατεύσας Κελτῶν ἐπελθόντων τῇ Ῥώμῃ, ζωντῶν ἐσώσατο, καὶ τιμὰς μεγίστων ἠξιώθη· ὕστερον δὲ πρὸς τῶν πολλάκις ἐστρατευμένων ἀγόμενον ἐς δουλείαν ὑπὸ χρεῶν δυναστῶν ἐλευθερώσας, ἀπέδωκε τὸ χρέος τοῖς αὐτοῖς. καὶ ἐπὶ τούτῳ εὐφημούμενος, πᾶσιν ἤφιει τοῖς ἑαυτοῦ χρήστας τὰ

ὀφλή-

Καὶ ὁ δῆμος ἐκ πολλοῦ τ' ἀνδρα ἀποτρεφόμενος, ἐζημίωσε πεντήκοντα μυριάσιν] Aliter Plutarchus in Camillo. ait enim, ὥρλε τῶν δίκων ἐρήμων τίμημα μυρίων καὶ πεντακισχιλίων ἀσσαρίων ἔχουσαν· ὁ γίνεται πρὸς ἀργυρίου λόγον χιλίας δραχμὰς καὶ πεντακοσίας. Cum Plutarcho conſentit Livius lib. 5.

Εὐξάμενος τ' Ἀχιλλέως ἔπος] Eadem ſententia utitur Plutarchus ἐυξάμενος οὖν ὥσπερ ὁ Ἀχιλλεὺς ἀρὰς δέεσθαι ὅτι τοὺς πολίτας καὶ μετανοεῖν, &c. Vota autem intelligit quæ Achilles facit apud Homerum Il. a matrem orans ut à Jove contendat, ut Trojanis auxiliari tantiſper velit, & Græcos in fugam vertere, quo Græci & ipſe Agamemnon præſentiam ſuam deſiderent. At quanto modeſtius Ariſtides Athenienſis, qui cum in exilium decennale ſuffragiis teſtarum miſſus eſſet. Deos immortales abiens precatus eſt, ne unquam in illud tempus incidérent cives ſui quo Ariſtidem deſideraturi eſſent· τ' ὃ πόλεως ἀπελαυνόμενος, inquit Plutarchus, ἠύξατο τοῖς ἀθανάτοις θεοῖς τοῦ Ἀχιλλέως μηδένα καιρὸν Ἀθηναίους καταλαβεῖν, ὃς ἀναγκάσει τ' δίκαιον Ἀριστείδου μνησθῆναι.

Ὅτι

ἀφλήμαπι. ἐξεῖναι ἢ τῇ δόξῃ καὶ ὑπὲρ ἄλλων ἀπεδείδυ. ἢ ταῖς δημοκοπίαις ἐπαιρόμενος εὐθὺς ἦν χρεῶν ἀπόκοπὰς καινάς. ἢ τὸν δῆμον ἤδιον τοῖς δανείσασιν ἀποδοῦναι τὰ γιγνόμενα ἐς τοῦτο ἀποδόμενον ἔτι ὄντα ἀνέμητον.

ΛΟΓΟΣ γ'.

Ὅτι οἱ Ῥωμαίων στρατηγοὶ Κορνήλιος ὁ Κοσσὶνος, καὶ Δέκιος δημότης Σαυνίτας νικήσαντες, ὑπολιπὸν Καμπανοῖς φύλακας ἐπὶ τὰς Σαυνιτῶν ἐπιδρομάς. οἱ δὲ φύλακες οἵδε Καμπανοῖς ἀθρόοι ὄντες ἐς πολυτέλειαν ὅσην κοινωνοῦντες ἐφθείροντο τὰς γνώμας, καὶ ἐφθόνουν ὧν ἔχουσιν ἀγαθῶν, αὐτοὶ πενόμενοι καὶ τὰ χρέα δεδιότες τὰ σὺν Ῥώμῃ. τέλος δὲ ἐπεβούλευον τοῖς ξένοις ἑαυτῶν ἀνελόντες ἑκάστοις τὰ ὑπάρχοντα, ἐς τὰς γυναῖκας ἐς γάμου παρασκευάζοντο. ἐς τάχα δὲ ἔπραξαν ἂν ἦρχον ὕστερον μόνοι, εἰ μὴ Μάμερκος ἕτερος Ῥωμαίων

suis pecuniam creditam donavit, atque accepto tulit. Inde ampliori gloria auctus, etiam pro alienis debitoribus satisfaciebat. Jamque populari aura elatus, novas tabulas populo ostentabat, aut certè agrum publicum, qui nondum erat divisus ut fœneratoribus in solutum darent, suadebat.

EX LIBRO III.

Qui Samniticus inscribitur.

Victis Samnitibus cùm Cornelius Cossus & Valerius Corvinus Consules, ac Tribunus militum Decius, Campanis præsidium militum adversus Samnitium excursiones reliquissent, milites præsidiarii cum Campanis luxu ac mollicie diffluentibus congressi, brevi corruptis mentibus invidere illorum tantæ felicitati ipsi inopes & fœnoris urbani assidua formidine anxii cœpêre; tandemque consilia inter se inierunt de occidendis hospitibus bonisque eorum occupandis, atque uxoribus sibi copulandis. Ac fortasse tam nefarium facinus patratum fuisset, nisi Mamercus, alter Consulum adver-

Ὅτι οἱ Ῥωμαίων στρατηγοὶ Κορνήλιος καὶ Κοσσὶνος, καὶ Δέκιος δημότης Σαυνίτας νικήσαντες] Tribunum militum interpretatus sum. P. enim Decius eo bello Tribunus militaris fuit, & egregiam operam navavit, & prope æqualem Coss. ipsis gloriam retulit ut refert Livius lib. 7. Ac δήμοτης quidem plebeium significare haud sum nescius: Decios etiam plebeios fuisse noram, vel ex illo Juvenalis versiculo.

Plebeia Deciorum anima-----

veruntamen quia ea interpretatio ac sententia nimis frigida videbatur, malui aliter interpretari.

Εἰ μὴ Μάμερκος, ἕτερος Ῥωμαίων στρατηγὸς ὅδε Σαυνίτας ἐδίωκον] Is C. Marcius Rutilus dicitur à T. Livio & in Fastis. Consul cum Servilio Ahala anno V. C. 411. sequente autem anno Consul fuit Æmilius Mamercus cum Plautio Vennone, sed ejus Mamerci, seu Mamercini nullæ partes in hac conjuratione fuerunt.

Ὅπως

adversus Samnitas iter faciens, id consilium illorum comperisset. Qui eam rem silentio dissimulans, alios quidem tanquam minus validos armis ademptis sacramento solvit: turbulentiores alios Romam per speciem alicujus negocii in commeatum misit simul cum Tribuno, cui occultè mandaverat eos ut in custodia retineret. sed utrique emanasse consilia sua suspicati, circa oppidum Terracinam à Tribuno discedunt, & solutis atque armatis ergastulis Romam versus, proficisci cœperunt ferè viginti hominum millia. Ab urbe ferè diei spatio cùm abessent, occurrit eis Valerius Corvinus, qui positis in Albano monte castris se continuit, quid facto opus esset circunspiciens, ac periculosum ratus cum hominibus desperatis congredi. Interim clàm utraque ex parte congressus fieri, flentibus ac gementibus ut inter amicos ac necessarios præsidiariis militibus: ac culpam quidem minimè diffitentibus, sed causam in æs alienum quo mersi Romæ essent referentibus. Quæ cum intellexisset Corvinus, ac tot civium sanguine manus cruentare cum pigeret, suasit Senatui ut æs alienum illorum hominum publice dissolveretur, exaggerando difficultatem belli: tot milites cum salutis desperatione ruentes in pugnam haud facilè superari posse; adhæc mutuos utrinque congressus ac colloquia se suspecta habere, ne fortè milites sui, quippe illorum necessarii, nec minus conquerentes de gravitate æris alieni parum sint constanti fide: porrò si ipse victus sit, graviora

στρατηγὸς ἐπὶ Σαυνίτας ὁδὸν ἴ-
μασε τὸ βούλευμα τ̃ φυλάκων, κ̀
ἐπικρύψας τὸς μ̀ αὐτ̃ ἐξαπέλυ-
κ̀ τοὺς στρατιώτας ἀφεῖκε· εἰς κώ-
μην κάτας· τὸς δ̀ πονηροτέρους σκέ-
λασεν εἰς Ρώμην ἐπί τινι χρείαι
ἐπιτάξας, χιλιάρχόν τε αὐτοῖς συ-
ἐπεμψεν, ὡ̃ εἴρητο ἀφανῶς αὐτοὺς
φυλάσσειν. ἐκπέμψαι δ̀ ὑποπτεύσ
μεμηνύσθαι, κ̀ τὸν Ταιφάκιλλον
ἀφίσταντά τε ἔ χιλιάρχε, ἐ τὰς
ἐπὶ τ̃ ἔργων ἐν τοῖς ἀγροῖς διάμε-
νους ἀκλύσαντας κ̀ ὁπλίσαντας ὡς
ἐδυώκοντο, ἤλαυνον εἰς Ρώμην, ὁ-
μοῦ δισμύριοι γεγόνότες. ἐτῶν δ̀ αὐ-
τῶν ὁδὸν ἡμέρας μιᾶς ἀπέχοντα
ὑπαὶ τὴν Κορβίωνα, κ̀ παρεγγυ-
πεδάσαντες ἐν τοῖς ὄρεσι τοῖς Αλ-
βανῶν ὄρεμει, σκοπῶν τὸ ἐ-
γὸν ἔτι, κ̀ μέγα ἀγωνιῶντα ἀπ-
γνωσόμενος· οἱ δ̀ ἐπιμιγνύ-
μενοι ἀλλήλοις κρυφα, κ̀ ἐδυρμοὶ ἐ ὀ-
κρυα τ̃ φυλάκων ἦν, ὡς ἐν εἰκότι
κ̀ φίλοις, ἀμφοτέρων μ̀ ὁμοίως
τῶν δ̀ αἰτίαν εἰς τὰ χρέα φε-
ρόντων τὰ ἐν Ρώμῃ. ἐπ̀ ὁ Κορβί-
νος ἐμφανὸς ἦν, ἐ ὁκῶν αὐξε-
σθαι πολιτικῶς κ̀ τοσούτου φόβου,
σωσιβούλευε τῇ βουλῇ τὰ χρέα τῶν
ἀνδρῶν μεθεῖναι. τοῦ τε πολέμου
ἐξαίρων ἐπὶ μέγα, εἰ πανδὶ ἀ-
δρῶν δύναιτο κρατῆσαι μαχόμε-
νος ἐξ ὑποψίας, ἐ τὰς σωμάτας αὐ-
τῶν κ̀ ἐπιμιξίας ἐν ὑποπτίᾳ τιθέ-
μενος, μὴ ἀσθ' ὁ ἰδίος αὐτὸς ἐρω-
τὸς ἐς πάντα ἦ πίστις, ἀπ συγγέ-
νεις ὄντες ὁκείων καὶ ἀχ ἧσσον αὐ-
τῶν αἰτιώμενοι τὰ χρέα. σφαλῆναι
δ̀ κινδυνώδη ἔφη ἐᾶν μείζονα,

κ̀ τὸν

ἐν τῷ νίκῃ εἰ κρατήσειαν ἀτυχεστάτῃ ἔσεσθαι τῇ πόλει καθ' οἰκείαν τοιανδε. οἷς ἡ βουλὴ πεισθεῖσα τὰς μὲν τ' χρεῶν ἀπόκοπας ἐψηφίσατο πᾶσι Ῥωμαίοις, τοῖς δὲ τότε ἐχθροῖς καὶ ἀδείαν. εἰ μὲ δή τε ὅπλα ἀποθέμενοι κατήεσιν ἐς τὴν πόλιν.

Ὅτι Μάλλιος Τορκουατος ὁ ὑπατος τοιοῦτος ὢν τὸν ἀρετὴν. τούτῳ πατὴρ γεγόνει μικρολόγος καὶ ἀμελὴς ἐς αὐτόν. καὶ ἐν ἀγροῖς αὐτὸν εἶχε μετ' τῶν θεραπόντων ἐργαζόμενον τε καὶ τετραμμένον. χρώμενόν τε αὐτὸν ἐπὶ πολλοῖς ἀδικήμασι Πομπώνιος δημάρχου, ἐ μέλλοντος ἐρεῖν τι καὶ περὶ τ' ἐς τὸν παῖδα κακώσεως, ὁ παῖς ὁδε Μάλλιος ἦκεν ἐπικρύπτων ξιφίδιον ἐς τὴν οἰκίαν ἔτι δημάρχου, καὶ τυχὼν ἠξίωσεν αὐτὸν μόνον, ὡς δή τι λέξων χρήσιμον ἐς τὸν δίκλω. ὑποδεχθεὶς δὲ ἐ λίαν δεχόμενος ἐπέκλεισε τὰς θύρας. καὶ τὸ ξίφος ἐπιπάσσεσθαι ἠπείλῃ τῷ δημάρχῳ κτεῖναι αὐτὸν, εἰ μὴ ὀμοσεῖεν ὅτι λύσει τῷ πατρὶ τὸν δίκλω. ἐ ὁ μὲ ὤμοσαν, ἐ διέλυσεν, ὑπεμένετο τῷ δήμῳ τὸ συμβάν. ὁ δὲ Μάλλιος ἐξ ἐκείνου λαμπρὸς ἦν, ἐπαινούμενος ὅτι τοιοσδε ἐς τοιόνδε πατέρα ἐγένητο.

Ὅτι μετὰ τὸ ναυάγιον ὁ Πύῤῥος ὁ βασιλεὺς τῶν Ἠπείρου ἐς τὸν Τάραντα κατῆλθε. καὶ οἱ Ταραντῖνοι τότε μάλιστα τὰς βασιλικὰς ἐσαμιοῦντο ἐστιατορίας πανδοκεῖα, ἐ φανερῶς συνοικίζοντες τοῖς αὐτῶν γυναιξὶ καὶ παισίν. ὡς ὃ καὶ discrimina imminere; sin vicerit, luctuosam Reipublicæ tot civibus sublatis victoriam fore. His inductus Senatus, universis civibus novas tabulas, defectoribus verò veniam concessit, qui mox positis armis urbem ingressi sunt.

Ejusmodi virtus in Manlio Torquato Consule fuit. Patrem hic habuerat nimis parcum ac duriorem erga se: à quo rus ablegatus rustico opere fatigabatur eodem cultu victúque ac ceteri servi. Cui cùm Pomponius Tribunus plebis diem ad populum dixisset, atque inter cetera crimina id esset objecturus, quod filium juvenem indignissimè tractaret, Manlius adolescens pugionem sub veste tegens, in domum Pomponii venit, petiitque ut remotis arbitris cum eo agere sibi liceret, quasi quidpiam instruendæ aut confirmandæ accusationi dicturus esset, Admissus cùm sermonem inchoaret, januam occlusit, strictóque pugione, mortem Tribuno præsentem interminatus est, nisi se ab patris accusatione destiturum juraret. Ita Pomponius jurare compulsus, accusationem instituram deseruit, causámque populo exposuit. At juveni Manlio ea res magno honori fuit, quod talem se erga ejusmodi patrem præstitisset.

Post naufragium Pyrrhus Epirotarum Rex Tarenti portum tenuit. At Tarentinis tum maximè molesti ac graves Regis aulici fuêre, qui in ædes ipsorum per vim immigrarent, & matres familias liberósque eorum palàm contrectarent. Postquam

verò Pyrrhus sodalitates ac ceteros eorum cœtus & oblectamenta utpote flagrante bello haudquaquam decora sustulit, & gymnasia exercendæ armis juventuti constituit, pœnâ capitis adversus infrequentes propositâ; tum verò quasi insolito opere atque imperio penitùs attriti Tarentini, ex urbe, ac si aliena, in agros fugêre. Exinde Rex occlusis portis custodes apposuit. At Tarentini imprudentiam suam tum apertissimè perspexerunt.

Milites Romani, qui pro salute & custodia Rheginorum adversus hostium excursiones præsidium agebant, simul cum Præfecto Decio, cùm in felicitatem oppidanorum cupiditatis oculos conjecissent, observato solenni festo quo publicè omnes epulabantur, eos interfecerunt, uxorésque eorum invitas sibi copularunt. Causam autem sceleris sui hanc prætendebant, quod Rhegini præsidium Pyrrho prodere voluissent. Ac Decius quidem repentè ex præfecto tyrannus evasit, & cum Mamertinis qui ad Siculum fretum habitant, societatem percussit, qui quidem & ipsi nuper pari scelere adversus hospites suos usi erant. Ceterùm gravi oculorum dolore correptus Decius, cùm Rheginorum medicis diffideret, Medicum quendam ex urbe Messana accersivit, qui jampridem Regio Mes-

τὰ συσσίτια σφῶν ὁ Πύρρος ἔλυσε καὶ τὰς ἄλλας συνόδους καὶ ἀμφιτελεῖς καὶ περιπόλους πολέμου θέλοντος, γυμνάσιά τε ἐποιήσατο αὐτοῖς, καὶ θάνατον τοῖς ἀμελήσουσιν ὥρισε, τότε δὴ καὶ παμπόνηρον ἀνθρώπων ἔργον ἐπιτάγμασι καμνόντως οἱ Ταραντῖνοι, τῆς πόλεως ὡς αἰχμαλώτου ἐν τοῖς ἀγροῖς ἀπεδιδράσκον. καὶ ὁ βασιλεὺς τὰς θύρας ἀπέκλεισε, καὶ φρουροὺς ἐφίστη. τηνικαῦτα δὴ οἱ Ταραντῖνοι τὴν ἀβουλίαν σφῶν ἠσθάνοντο σαφῶς.

Ὅπου δὲ Ῥηγίῳ Ῥωμαίων ἐπὶ στρατηλασίᾳ καὶ φυλακῇ τῆς πόλεως, μὴ πολεμίοις ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, παρεμένον αὐτοῖ τε καὶ Δέκιος ὁ ἡγεμὼν αὐτῶν τοῖς ἀγαθοῖς τῆς Ῥηγίων φιλονικήσαντες καὶ φυλάξαντες αὐτὸς ἐμοχθηρεύσατο ἐν ἑορτῇ διαφθορᾷ, καὶ τὰς γυναῖκας ἀκουσίως συνῆσαν. αἰσθόμενοι δὲ τὴν παρανομίαν ἔφερον, ὅτι Ῥηγῖνοι τῶν φρουρῶν ἀπεστέλλοντο Πύρρῳ. καὶ Δέκιος μὲν κατὰ φρουρὰν ἐγένετο τυραννικὸς ὤν. καὶ φίλιον ἔθετο Μαμερτίνοις τοῖς ἐπὶ τοῦ πορθμοῦ τῆς Σικελικῆς κατοικημένοις, ἃ καὶ πολλὰ κἀκείνοις εἰς ἰδίους ξένους ἐμοιχᾶτο δεδρακόσι. ἀλγήσαντα δ' αὐτὸν τοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ τῶν ἐν Ῥηγίῳ ἰατρῶν ἀπιστοῦντα, μεταπέμπεται ἀπὸ Μεσσήνης ἰατρὸν Ῥηγῖνον ἀνὴρ μετοικήσας εἰς Μεσ-

σήνην

Ὅπου δὲ Ῥηγίῳ Ῥωμαίων ὅση σωτηρία καὶ φυλακὴ τῆς πόλεως] Legendum videtur ὅτε Ῥηγίῳ Ῥωμαῖοι οἱ ὅση, & cetera.

Μεταπέμπεται ἀπὸ Μεσσήνης ἰατρὸν Ῥηγῖνον ἀνὴρ] Aliter id narrat Diodorus lib. 22. pag. 264. editionis nostræ. Ait enim Decium à militibus suis pulsum Rhegio, Messanam abiisse, ibique cum in oculorum dolorem incidisset, à quodam medico qui Messanam olim Rhegio migraverat, curatum fuisse.

σίλιλλα τὸν παλαιὸν, ὅπ Ῥηγίνοις ἀγνοούμενον. οὗτος αὐτὸν ἐπέσχεν ἐπὶ ἀπαλλαγῇ στωτομῷ φαρμάκων ἀναγκαίως θερμῶν καὶ χρίσας τῇ κατηκόοις καὶ διαπεινῶσιν ὠφέλησεν ἀναγκαίως τοῦ πόνου, μέχρι αὐτὸς ἐπανέλθοι. καὶ λαθὼν ἔπλευσεν ἐς Μεσσήνιλλα. ὁ δ' ἐς πολὺ τὸν ὀδυνῶν ἀναγκαίως ἀπενίψατο, καὶ δοὺς τοῖς ὀφθαλμοῖς διεδαπανημένοις. Φαβρίκιος δὲ ὑπὸ Ῥωμαίων ἐπὶ διορθώσει τῶνδε πεμφθείς, τὸν τε πόλιν τοῖς ἔτι Ῥηγίνοις λοιποῖς ἀπέδιδου, καὶ τῶν φονέων τοὺς αἰτίους τῷ δοκιμάσεως ἐς Ῥώμην ἐπεμψεν· οἱ μαστιγωθέντες ἐν ἀγορᾷ μέσῃ τοὺς κεφαλὰς ἀπεκόπησαν καὶ ἐξεθρίφησαν ἄταφοι. Δέκιος δὲ φυλακομένων ἐπιμελῶς οἷα πρὸς ἑαυτὸν διεχρήσατο.

Ὅπ Πύρρος μὲν τὸν μάχιμον καὶ τοὺς καθ' Ῥωμαίους σωθέντας ἐς

sanam migraverat, ac proinde Rheginusne esset obscurum erat. Hic Decio persuasit si liberari eo dolore quamprimum vellet ut medicamentis calidioribus uteretur, statimque impositio ejusmodi collyrio quod adurendi ac depascendi vim haberet, cum dolorem tantisper tolerare jussit, quoad ipse rediisset. Interim clàm in oppidum Messanam navigavit. At Decius cùm dolorem diu sustinuisset, tandem diluto collyrio, luminibus se orbatum reperit. Nec multò pòst Fabricius ad hæc restituenda missus à Romanis, & urbem Rheginis, qui adhuc supererant, reddidit; & milites defectionis auctores Romam misit, qui medio in foro virgis cæsi & capite truncati sunt, sepultura quoque cadaveribus denegata. Decius verò orbatus luminibus, cùm arctissimâ custodiâ teneretur, manus sibi attulit.

Post pugnam percussis cum populo Romano fœderibus, Pyr-

fuisse. Ceterum pulso Decio milites præsidiarii M. Cæsium scribam ejus imperatorem delegerant, ut testatur Valerius Maximus lib. 2.

Φαβρίκιος δὲ ὑπὸ Ῥωμαίων ὅτι διορθώσει τῇδε πεμφθείς] Imò L. Genucius. hic enim Rheginorum urbem cepit, & milites defectionis auctores Romam misit, ut ex Livio scribit Orosius anno Urbis 482. cùm anno 473. milites Rom. eam civitatem occupassent. Ita per decem annos eam urbem tenuerunt, quod & Livius ait libro 28.

Οἱ μαστιγωθέντες ἐν ἀγορᾷ μέσῃ τοὺς κεφαλὰς ἀπεκόπησαν καὶ ἐξεθρίφησαν ἄταφοι.] Notanda sunt Valerii Max. verba: *Milites qui Rhegium injusto bello occupaverant, Senatus carcere inclusit, ac M. Furio Flacco Trib. pl. denuncianto ne in cives Rom. adversus morem majorum animadverteret, nihilominus propositum executus est. Ceterum minore cum invidia id ut perageretur, quinquagenos per singulos dies virgis cæsos, securi percuti jussit, eorumque nullum sepultura mandari, mortemque lugeri vetuit.* Idem scribit Frontinus lib. 4. Strateg. qui totam legionem millia hominum quatuor securi percussa esse narrat, cui accedit & Livius in lib. 28. sed Polybius circiter trecentos in foro necatos esse tradit, ceteros enim fortiter pugnantes in obsidione cecidisse: quod verisimilius est. Sanè Appianus noster τοὺς αἰτίους duntaxat morte mulctatos fuisse memorat.

Pyrrhus in Siciliam navigavit, pollicitus sociis se ex Sicilia brevi in Italiam reversurum. Tertio post anno reversus est, cùm à Carthaginiensibus ex Sicilia pulsus fuisset, jam ipsis etiam Siculis nimium gravis, propter hospitia ac præbitiones, præsidiorum quoque ac tributorum causa. Quibus ditatus, Rhegium versus vela fecit navibus tectis decem supra centum, onerariis & actuariis multò pluribus. Sed Pœni eum aggressi, naves septuaginta ei depressérunt, reliquas inutiles reddiderunt præter duodecim duntaxat: cum quibus elapsus Pyrrhus cùm venisset Locros (qui Epizephyrii vocantur) ultus illos est, quod præsidium ipsius cum Præfecto, à quibus injuria erant affecti, necavissent. Tanta porrò acerbitate in illos cædibus simul ac rapinis sæviit, ut neque à donariis Proserpinæ manus abstinuerit, cavillatus per jocum importunam religionem superstitioni proximam esse, pecuniam verò paratam absque ullo labore accipere, esse prudentis viri. His opibus in naves impositis cùm solvisset, subitò exorta tempestas has quidem laceravit naves, & cum ipsis hominibus submersit, illas in terram ejecit. Cetera sacra omnis pecunia ad littus Locrensium maris æstu adducta est, adeò ut Pyrrhus ipse serò agnito scelere, cuncta Proserpinæ fano restituerit, ac plurimis hostiis pacem ipsius Deæ expoposcerit. Sed cùm haud perlitaret eò magis furore incensus, quicunque auctores ipsi ejus sacrilegii, aut suasores aut mini-

Σικελίαν διέπλει, ὑποσχόμενος τοῖς συμμάχοις ὡς Σικελίας ἐπιὼν ἐς Ἰταλίαν· καὶ ἐπανῆλθε ἐτῇ τρίτῳ, Καρχηδονίων αὐτὸν ἐξελασάντων ὡς Σικελίας, ἤδη καὶ τοῖς Σικελιώταις βαρὺ ἐπί τε ξενίαις καὶ χορηγίαις, καὶ φρουραῖς, & εἰσφοραῖς γιγνόμενον. ὁ μὲν δὴ πλεύσας ὡς τῶνδε μεγάλαις ἐς τὸ Ῥήγιον διέπλη ναυσὶ καταφράκτοις ἑπτὰ καὶ ἑκατὸν, φορτίοις δὲ & ὁλκάσι πολὺ πλείοσιν. οἱ δὲ Καρχηδόνιοι ἀμφαυμαχήσαντες αὐτῷ κατέδυσαν ναῦς εἰκοσαπέντε μάλιστα, καὶ τὰς λοιπὰς ἄπλους ἐποίησαν, πλὴν δώδεκα μόνων, αἷς ὁ Πύρρος ἀμφιφυγὼν ἐπέπλευσε Λοκροὺς τοὺς ἐπιζεφυρίους, οἳ φρουρὰν αὐτῷ & τὴν φρουρήσασαν ἐς αὐτοὺς ἀπῴκισαν. ὡμῶς δὲ αὐτοὺς καὶ πικρῶς κτείνων τε καὶ συλῶν ὁ Πύρρος, ἐδὲ τῆ ἀναθημάτων τῆς Περσεφόνης ἀπέσχετο· ἐπισκώψας τῷ ἀκαίρῳ εὐσεβείαν ἐναγῆ δεισιδαιμονίαν, τὸ δὲ συλλέξαι πλεῖστον ἄπονον εὐβουλίαν. ἀναχθέντα δ' αὐτὸν μετὰ τῶν συλων, χειμὼν ὑπέλαβε. καὶ τῶν μὲν κατέδυσε καὶ διέφθειρεν αὐτοῖς ἀνδράσι, τὰς δὲ ἐς τὴν γῆν ἐξέβιψε. τὰ δὲ ἱερὰ πάντα σὺν ὁ κλύδων ἐς τοὺς Λοκρῶν λιμένας ἐπεκόμισε. ὥστε καὶ Πύρρον εὖ τε ἀπροσδοκήτως αὐθομολογεῖν ἀναθεῖναί τι αὐτὰ ἐς τὸ ἱερὸν τῆ Περσεφόνη, & ἱκετείας ἱλάσκεσθαι τὴν θεὸν πολλάς. τὰ δὲ ἱερῶν ὅσα ἀπεπλύθησαν, ἐπ πολλὸν ἐξεμάνησε. καὶ τοὺς αἰεὶ τῶν ἱερῶν συλήσαντας, ἢ συλήσαι αὐτῷ συμβουλεύσαντας, ἢ

λίγους

λίγοντο σωθῆναι φόβους, ἢ ἀλεξικακησαμένους τὸ ἔργον ἔκτεινεν. ὁ μὲν δὴ Πύρρου ἔτως ἐπιπεσὼν κακῶς.

stri fuerant, cunctos neci dedit. Ac Pyrrhi quidem res in eam calamitatem erant adductæ.

Ex Libro IV.

Qui Celticus inscribitur.

Ὅτι Κεδίκιος γράμμα φέρων ἀπὸ τῆς βουλῆς τῷ ὑπάτῳ δέχεται, παρεκάλει τὸν Κάμιλλον μνησθῆναι σὺν τῷ παρόντι μέλοντος τῆ πατρίδι τῆς ζημίας. ὁ δ' ἐπιχὼν αὐτὸν ἔτι λέγοντα εἶπεν, ὡς ἂν εὐξάμενος ἐποθήσαιμι μὲν Ῥωμαίους, εἰ τοιαύτῳ ἤλπισε τῷ ἐπιπόθησιν αὐτοῖς ἔσεσθαι. νῦν δὲ δικαιοτέραν εὐχὴν εὔχομαι, βούλεσθαι τῆ πατρίδι χρήσιμος ἐς τοσοῦτον ἀγαθοῦ, ἐς ὅσον κακοῦ ἀφεληλύθατε.

Cædicius cùm decretum Senatus Camillo obtulisset, quo Consul creabatur, hominem cohortari cœpit, ne injuriæ à patria illatæ inpræsentiarum meminisset. Sed Camillus interrupto sermone Cædicii: Nunquam, inquit, equidem à Diis precatus essem, mei ut desiderium patriæ facerent, si ejusmodi illorum desiderium futurum esse existimassem. At nunc æquiora à Diis immortalibus postulo, mea ut opera in tantum patriæ utilis sit, in quantum calamitatis delapsa est.

Ὅτι Κελτοὶ μηδεμιᾷ μηχανῇ δυνηθέντες ἐπιβῆναι τῆς ἀκροπόλεως πρίμθην, ὡς λιμῷ τοὺς ἐνδον παραξησόμενοι. καί τις ἀπὸ τῆ Καπιτωλίω κατιόντων ἱερεὺς ὄνομα Δόρσων ἐπὶ τινὶ θυσίαν δή τινα ἱερουργίαν, εἰς τὴν Ἑστίας νεὼν φέλων τὰ ἱερὰ ἀμφὶ τῷ πολεμίων ἀμφιθέντων ἢ καταπλαγέντων αὐτῷ τὴν τόλμαν ἢ τῷ εὐσεβείαν, ἢ τῷ ὄψιν ἱερὸν ὄντων. ὁ μὲν δὴ κινδυνεύει ὑπὲρ τῶν ἱερῶν ἁλόμενος, ὑπ' αὐτῶν ἐσώζετο τῶν ἱερῶν. νῦ τόδε φησὶν ὠφελεῖ χρήσθαι Κάτωνι ὁ Ῥωμαίῳ.

Galli cùm nulla vi penetrare in arcem potuissent, quiescere statuerunt quasi propediem Romanos fame expugnaturi. Interim verò quidam Fabius Dorso sacerdos de Capitolio descendit ad solenne quoddam sacrificium in templum Vestæ sacra manibus ferens. isque per medias hostium stationes, seu audacia hominis perculsas, seu pietatem ac speciem plusquam humanam reveritas evasit. Ita ille quum pro sacris periculum subiisset, ab iis ipsis servatus est, quemadmodum Cassius narrat.

Galli

Ὅτι Κεδίκιος γράμμα φέρων ἀπὸ τῆ βουλῆς.] Pontius Cominius is dicitur à T. Livio lib. 5. & Zonara in Annalibus, & Plutarcho. At Cædicius is est qui paulò antè nunciarat Tribunus pl. Vocem humana clariorem noctis silentio abs se auditam fuisse, quæ juberet Magistratibus dici Gallos adventare, ut scribit Livius.

Περὶ τῆ ὑπάτου ἀρχῆς.] Fallitur hîc quoque Appianus. Neque enim Camillus Consul, sed Dictator à Senatu dictus est. Sed non dubito quin hic error compilatori adscribendus sit. Vide suprà. Suidas inspiciendus.

Galli cùm naturâ intemperantes essent, agrúmque haberent præterquam frumento ceteris fructibus inhabilem atque infœcundum: adhæc corpore procero ac delicato porosóq; essent, tunc ebrietate atque ingluvie soluti, tardi atque obesi erant, neque ad cursum, neque ad laborem expediti; ac sicubi laborandum erat, præsudore atque anhelitu celeriter deficiebant.

Ὅτι Κελτοὶ τῷ τὴ φύσιν ὄντες ἀκρατεῖς, καὶ χώραν ἔχοντες ὃν μὴ φορὸς δημητριους καρπους τῶν ἄλλων ἄγονον καὶ ἄφυκτον. τά τε σώματα αὐτοῖς μεγάλα ὄντα καὶ τρυφερὰ, καὶ σαρκῶν ὑγρῶν μεστὰ, ὑπὸ τὴ οἰνοφλυγίας καὶ μέθης εἰς ὄγκον καὶ βάρος ἐξεχεῖτο, καὶ πρὸς ὁρμὴν καὶ πόνους ἀδυνάτως πάμπαν ἐγίγνετο. ὑπό τε ἱδρῶτος καὶ ἀθυμίας, ὅπου δεῖοι κάμνειν, ἐξέλυντο ταχέως.

Ex Libro V.

Qui Siculus inscribitur & Insularis.

Hippocrates atque Epicydes fratres, Syracusanorum Imperatores, jamdudum infensi Romanis cùm Syracusanos concitare ad bellum minimè potuissent, in Leontinos, qui à Syracusanis diffidebant, profecti sunt: ac populares suos criminari cœperunt, quod cum Hiero universam Siciliam in fœdere cum Romanis pacto comprehendisset, ipsi proprium sibi fœdus renovassent: quibus verbis magnoperè concitati sunt Leontini. At Syracusani publicè per præconem pronunciarunt, si quis Hippocratis aut Epicydis capita afferret, auro se ea repensuros. Ceterùm Hippocrates à Leontinis Imperator creatus est.

Ὅτι Ἱπποκράτης καὶ Ἐπικύδης ἀδελφὼ μὲ ἀλλήλων, στρατηγὼ δὲ Συρακουσίων, Ῥωμαίοις οὐ πάνυ δυσχεραίνοντες, ἐπεὶ τὰς Συρακουσίους οὐκ ἴσχυον ἐκπολεμῶσαι, κατέφυγον ἐς Λεοντίνους ἀφεστηκότους τοῖς Συρακουσίοις. καὶ κατηγόρουν τὸ πατρίδος ὅτι τὰς σπονδὰς Ἱέρωνος ἐφ' ὅλῃ Σικελίᾳ ποιησαμένου μόνοι Συρακούσιοι σφίσιν αὐτοῖς ἀνακαινίσαιεν. οἱ δὲ ἠμείζοντο· καὶ Συρακούσιοι μὲ ἐπικηρύσσουσιν εἴ τις Ἱπποκράτους ἢ Ἐπικύδους κομίσας τὴν κεφαλὴν, ἰσοστάθμῳ αὐτῷ χρυσίον ἀνταιρίζειν. Λεοντῖνοι δὲ αὖ τὸν Ἱπποκράτη στρατηγὸν ἐρωῶντο.

At Siculi qui crudelitatis causa jamdudum invisum habebant Marcellum, tunc multò magis

Ὅτι Σικελοὶ τὴ τίνος ἀγανακτοῦντες ἐπὶ τῇ ὠμότητι Μαρκέλλου τοῦ στρατηγοῦ, μᾶλλον δὲ καὶ τοῦδι τὸ ὑ-

γ ᾽

Ὅτι Κελτοὶ τῷ τὴ φύσιν ὄντες ἀκρατεῖς.] Hic locus integrior extat apud Suidam in V. ἄσιτος.

Μόνοι Συρακούσιοι σφίσιν αὐτοῖς ἀνακαινίσαιεν.] Vide Livium lib. 24.

Ὅτι

γῆ συνεπεράσαντο, ἐφ' ᾧ καὶ ἐσόδοισιν ἐς Συρακούσας ἐσηλθεν· ἢ ὡς Ἱπποκράτη μετεπίθοντο, ἢ συνώμοσαντο μὴ ἀλλήλοισιν χωλὸς ἀλλήλων· ἀγορήν τε αὐτῷ καὶ φρουρὰν ἔπεμπον ἐς δισμυρίους πεζοὺς καὶ ἱππέας πεντακισχιλίους.

Ὅτι Δημοσθένης τῷ Μαρκέλλῳ σὺν ἰσχυρῷ χωλὸς ὁρκων. διὸ καὶ Ταυρομενίων ἐπιχωριόντων οἱ, συνίθετο καὶ ἄκοντι μήτε φρουρήσειν τὴν πόλιν, μήτε φρουλογήσειν ἀπ' αὐτῆς.

Ὅτι Κλώδιος ὁ πατρίκιος ὁ Πούλχερ ἐπίκλην, τουτέστιν ὑπηνέτης, τῆς Γαΐου Καίσαρος γυναικὸς ἦρα, καὶ ἁρμόσασθαι αὐτὸν εἰς γυναῖκα σὺν κεφαλῆς εἰς ἄκρους πόδας ἐτὶ ὄντα ἀγένειον. καὶ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Γαΐου παρελθεῖν οἷα γυναῖκα νυκτὸς, ὅτε μόναις γυναιξὶν ἐξὸν ἐσελθεῖν, μυστηρίων ἀγομένων. πλανηθέντα δὲ τὴν ὁδηγήσης, καταφωνεῖν ὑπ' ἄλλων σὺν τῇ φωνῇ γλιόρμου ἐξελαθῆναι.

adversus eum commoti sunt, quod Syracusas proditione irrupisset. Itaque cum Hippocrate reconciliati sunt, præstito utrinque sacramento nunquam alterum ab altero discessurum, statimque annonam & copias ei submiserunt peditum xx. equitum v. millia.

Cùm Marcellus sinistrâ famâ laboraret, absque jurejurando nemo ei fidem adhibebat: proinde dedentibus se Tauromenitanis, juravit se neque præsidium oppido impositurum, nec delectum ex oppidanis habiturum.

Clodius Pulcher, gentis Patriciæ, cùm C. Cæsaris uxorem adamaret, sumto muliebri habitu, (quippe etiamnum imberbis) in domum Cæsaris, in qua sacrum bonæ Deæ fiebat, cum ceteris mulieribus noctu ingressus est, tametsi virum ei sacro interesse nefas esset. Sed cùm ab ancilla, quæ eum deducebat, casu deerrasset, indicio vocis detectus à quibusdam fœminis atque expulsus est.

Ex Libro VIII.

Qui Libycus, Carthagin. & Numidicus inscribitur.

Ὅτι Μέτελλος ἀνεζεύγνυε ἐς Λιβύην τὴν ὑπὸ Ῥωμαίοις, αἰτίαν ἔχων ἀθυμίαν τοῦ στρατοῦ βραδυτῆτος ἐς τοὺς πολεμίους καὶ ἐπ' ὀφθαλμῶν ἀ-

Metellus in Africam provinciam populi Romani reversus est, invisus militibus cùm ob segniciem in hostes, tum ob sævitiam

Ὅτε μέντοι γυναιξὶν ἐξὸν ἐσελθεῖν, μυστηρίων ἀγομένων.] Sacra bonæ Deæ intelligit, quæ mysteria etiam appellat Cicero lib 5. Ep. xxi. ad Atticum, & lib. 6. Ep. 1. *Faciesque me in quem diem Romana incidant mysteria certiorem.* Porrò qua occasione Appianus in hoc libro de hoc Clodii adulterio fit locutus, obscurum est, nisi fortè narrabat hoc loco, quomodo Cyprus insula in ditionem populi Romani venisset rogatione Clodii. Hic enim liber de insulis agebat, inscriptusque erat, Ῥωμαϊκῶν Σικελικῶν καὶ Νησωτικῶν, teste Photio.

tiam in suos: quippe delicta militaria acerbissimè castigabat.

Metellus cunctos Vaccensium Senatores neci dedit, eò quod præsidium Jugurthæ prodiderant: ipsum quoque Præfectum præsidii Turpilium civem Romanum, qui non sine proditionis suspicione semet hostibus dediderat, extremo supplicio affecit. Thraces præterea ac Ligures transfugas à Jugurtha redditos partim manibus truncavit, partim in terram ventre tenus defossos, sagittisque ac jaculis ab circunstante exercitu petitos, adhuc spirantes igne admoto concremavit.

μάτῃ. σφόδρα γὰρ τὰς ἁμαρτάνοντας ἐκόλαζεν.

Ὅτι Μέτελλος Βαγαίων ἀνῆρε τὸν βουλὼ ὅλιον, ὡς τῷ Φρυγὶ προδόντας Ἰογόρθα, καὶ τὸν Φρούραρχον Τουρτίλιον ἄνδρα Ῥωμαῖον ὄντα αὐτοπόπτως ἑαυτὸν ἐγχειρήσαντα τοῖς πολεμίοις ἐπιπέκτῃτε τῇ βουλῇ. Θρᾷκας τε καὶ Λίγυας αὐτομόλους λαβὼν ἐπὶ Ἰογόρθα, τὰς μὲν τὰς χεῖρας ἀπέτεμνε, τοὺς δὲ εἰς τὰ γόνατα μίχρι γαστρὸς κατώρυσσε, καὶ ἐκτοξόλοις ἢ ἐστοχαστίζων ἔτι ἐμπνέουσι πῦρ ὑπέτιθε.

ex Libro IX.

Qui Macedonicus inscribitur.

At Perses ex fuga paulatim animo confirmatus, Niciam & Andronicum, quos ad pecuniam in mare dejiciendam & incendendas naves miserat, servatis sibi navibus & pecuniâ, conscios tam fœdi pavoris rem in vulgus edituros esse existimans, nefariè occidit; atque exinde crudelis in cunctos ac formidabilis subita mutatione evasit, nec deinceps quidquam sanæ mentis ac prudenti consilio egit. Sed qui priùs ad persuadendum aptissimus, solers in excogitando, ac nisi cum imperitia laberetur fortissi-

Ὅτι Περσεὺς ἀναπαῤῥῶν ἤδη καθ' ὀλίγον μετὰ τὸν φυγὸν, Νικίαν καὶ Ἀνδρόνικον, οὓς ἐπὶ τῇ καταποντισμῷ τῶν χρημάτων καὶ τῶν νεῶν ἐπεπόμφει, αὐτοὺς ποιησάμενος αὐτῷ καὶ τὰς ναῦς καὶ τὰ χρήματα, συνίστορας ἡγούμενος αἰσχροῦ φόνου καὶ ἐτέροις ἐξαγγέλλειν, ἀπέκτεινε ἀθέμιτος. καὶ ἀπὸ τοῦδε ἐνδὺς εἰς μεταβολὴς ὠμὸς καὶ ἐυχερὴς εἰς ἅπαντας ἐγένετο. καὶ οὐδὲν ὑγιὲς οὐδὲ συμβουλεύον οἱ ἔτι ἐῶ. ἀλλ' ὁ πρωτοπαθὴς εἰς εὐβουλίαν, καὶ λογισμὸς ὀξὺς, καὶ εὐτολμότατος εἰς μάχας,

ἐπι

Ὅτι Μέτελλος Βαγαίων ἀνῆρε τὸν βουλὼ ὅλιον] Hæc in Libycis Appiani hodie non extant. ex quo patet eum librum ad nos imperfectum pervenisse, & extremam illius partem, in qua de bellis Numidicis agebatur, desiderari. quippe inscriptus erat hic liber, Ῥωμαϊκῶν Λιβυκὴ καὶ Καρχηδονιακὴ καὶ Νομαδική.

Καὶ τὸν φρούραρχον Τερτίλιον] Saluſtius in Jugurthino, T. Turpilium Silanum vocat.

Εἰμὶ δὲ

ὅπως γε μὴ σφάλλοιτο δι' ἀπειρίαν, ἀθρόως τότε τὸ παραλόγως ἐς δειλίαν τὸ ἀλογίστως ἐτράπετο, καὶ τύχης, καὶ ἐυμετατίθετο· ἄφνω καὶ σκαιὸς ἐς πάντας ἐγίγνετο, ὀχουμένης αὐτὸν ἐπιλειπούσης τύχης. ὥσπερ ἐπὶ πολλῶν ἰδεῖν μεταβολὰς ἀπροόπτους ἀλογιστούμενους γιγνομένους ἑαυτῶν.

Ὅτι Γένθιος βασιλεὺς Γλαυκίου ἔθνους ἀσθενικοῦ Μακεδόσι, Περσεῖ συμμαχῶν ἐπὶ τελαικοσίοις ταλάντοις, ὧν τὸ ἥμισυ ἀπέλιπε, ἐσβαλὼν ἐς τὴν ὑπὸ Ῥωμαίοις Γλαυκίαν, καὶ πεισθεὶς ἀπ' αὐτῶν ἀπὸ τούτων ἀπὸς αὐτὸν ἐλθόντας Περπένναν καὶ Πετίλιον ἴδησεν. ὧν ὁ Περσεὺς αἰσθόμενος, ἀκέτι τὰ λοιπὰ τῶν χρημάτων ἐπέμπεν· ὡς ἤδη καὶ δι' αὐτὸν Ῥωμαίοις πεπολεμωμένον. ἐς ὃν Γένθιος ἐπέμπε τοὺς ὑπὲρ Γένθου, καὶ Εὐμένους ἀπάτησαν ἐπὶ χρήμασιν, ἢ μεθιδίσθαι πρὸς αὐτὸν, ἢ ἀμφοτέρους ἐκλῦσαι καὶ ἀγῶνος. Εὐμένει δ' ὡς ἐλησμένῳ ἔοικε Ῥωμαίοις ἐλπίζων πράξειν τι αὐτῶν, ἢ τῇ πίστει ἀμβάλλειν τὸν Εὐμένη. ὁ δὲ μεταθέσεως μὲν οὐκ ἔφη, τάλαντα δὲ ἤτει τὰ μὲν ἀμφὶ τὰ πεντακόσια, τὰ δὲ ἡσυχίας χίλια.

mus in pugna fuisset, tum repentè ad ignaviam & imprudentiam deflexit, præcepsque ac mutabilis & in omnes scævus extitit, jam deserente eum fortuna, quemadmodum usuvenire videmus, ut rebus in deterius ruentibus homines ferè pristinâ prudentiâ suâ excidant.

Genthius, partis Illyriorum Macedonibus finitimæ Rex, cùm societatem trecentorum talentorum mercede cum Perse pepigisset, ejusque pecuniæ exiguam partem accepisset præsentem, mox in eam regionem Illyrici, quæ pop. Rom. parebat, cum exercitu irrupit, & M. Perpennam ac L. Petilium legatos qui de ea re quæstum venerant, in vincula conjecit. Quo audito Perseus, reliquam summam ad eum mittere supersedit, contraxisse eum ratus propriam ac privatam necessitatem belli cum populo Romano. Ceterùm ad Getas, qui trans Istrum degunt, misit legatos, & Eumenem oblatâ pecuniâ sollicitavit, ut aut suas foveret partes, aut pacem sibi conciliaret cum populo Romano, aut certè neutri faveret parti: sperans vel se horum quidpiam impetraturum, vel sanè effecturum ea sollicitatione ut Eumenes suspectus Romanis esset. Sed Eumenes societatem quidem Persei aspernabatur, pacis verò conciliandæ causa mille & quinginta talenta, ut neutri adesset mille poscebat. Interim Perseus comperto

Εὐμένει δ' ὡς οὐ λησομένῳ ταῦτα Ῥωμαίοις ἐλπίζων &c.] Hæc partim corrupta, partim transposita sunt. ac mihi videntur collocari debere post ea verba, διαβαλεῖν τὸν Εὐμένη ὡς ἐ λησομένων τούτων τοὺς Ῥωμαίους. vel sanè ὡς ἐ λησόμενόν γε τοὺς Ῥωμαίους.

perto Getarum auxilia sibi adventare decem millia peditum, equitum totidem, spernere Eumenem cœpit; atque ideò ut neutros juvaret bello, daturum se quidquam negavit: id enim juxta ambobus turpe esse. pacis verò patrandæ causa daturum quidem eam pecuniam dixit, sed non in anteceſſum, verùm Samothracæ in templo depoſiturum quoad patrata pax esset. Tanta ubique Perseus lævo percitus numine, & levitate & parsimonia agebat. Ceterùm eorum quæ speraverat, saltem alterum consecutus est, ut Eumenem suspectum Romanis efficeret. Porrò Getis Istrum transgressis, pactus erat Clœlius dux eorum, sibi quidem aureos mille, singulis verò equitibus denos, quinos peditibus, quæ summa efficiebat paulò plus centum & quinquaginta millibus aureorum nummûm. At Perseus chlamydes quidem &

ὁ Περσεὺς ἤδη Γετῶν αὐτῷ σφενδονήτας μισθοφόρους μυρίους ἱππεῖς, καὶ μυρίους πεζοὺς πυθόμενος, αὐτίκα δὲ Εὐμένους καταφρονῶν καὶ μὴ ἡσυχίαν ἄγειν ἐφ' ἑκατέρου τοῦ πολέμου· ἀμφοῖν γὰρ φέρειν ἀμφοῖν. τῆς μὲν Εὐμενείας ὁ παρασκευάζων, καὶ ὡς Σαμοθρᾴκῃ κατεπείγοντι μίσθωσις γίνοιτο ἡ ξυμβουλεύων· ἐκεῖ γὰρ μισθοδοσίαν ἐς πάντα ἡγούμενος. ἐνὸς δ' ἂν ἐλπίσαι, ὅμως οὖν ἀπέτυχε, Ῥωμαίοις Εὐμένους ὑποπτότερον ἡγουμένου. Γετῶν δὲ τὸν Ἴστρον περαιωσάντων ἐδόκει Κλοιλίῳ μὲν τῷ ἡγεμόνι δισχίλια χρυσοῦς σταθμὸς, ἱππεῖ δ' ἑκάστῳ δέκα, καὶ τὰ ἡμίσεια πεζῷ. καὶ τοῦτο συμπᾶν ὡς ὀλίγῳ πλεῖον πεντεκαιδέκα μυριάδας χρυσίου. ὁ δὲ χλαμύδας μὲ τὰς ἱππ-

γπ

Γετῶν δὲ τὸν Ἴστρον περαιωσάντων ἐδόκει Κλοιλίῳ μὲν τῷ ἡγεμόνι δισχίλια χρυσοῦς σταθμὸς] Livius lib 44. Clondicum vocat regulum Gallorum, non ut Appianus noſter, Getarum Plutarchus autem in Æmilio Paulo, Bastarnas dicit. ἦκον γὰρ αὐτῷ δεηθέντι Βαστάρναι, μύριοι μὲν ἱππεῖς, μύριοι δὲ παραβάται· quæ Plutarchi verba nemo melius interpretatus est T. Livio. Is sic ait: *Veniebant x. millia equitum, par numerus peditum, & ipsorum jam gentium cursum equis, & invicem prolapsorum equitum vacuos capientium ad pugnam equos.* Tot verbis opus fuit ut unica vox, παραβάται, explicaretur. Ex his autem colligi potest Bastarnas Gallicam gentem fuisse. Hoc enim genus pugnæ proprium fuit Gallorum, ut testis est Pausanias in Phocicis: ἐπὶ γὰρ οἰκείᾳ πρὸς ἕκαστον τῶν ἱππολύτων ἦσαν ἀγαθοὶ καὶ αὐτοὶ τὰ ἱππικά &c. quæ brevitatis studio prætermitto. Germani quoque hoc genere pugnæ exercitati fuêre, ut ait Cæsar lib. 1. de bello Gallico in fine: *Equitum millia erant sex, totidem numero pedites velocissimi, quos ex omni copia singuli singulos sua salutis causa delegerant. Cum his in prœliis versabantur, &c.* Parum refert hoc quidem loco Gallicam an Germanicam gentem dicamus: quippe Gallos Germanis permixtos fuisse constat. Certè T. Livius, quem regem Gallorum in libro 44. vocat, eundem regulum Bastarnarum dicit lib. 40. extremo. Et Diodorus Siculus eos modò Γαλάτας, modò Κελτοὺς nominat. Denique in Prologo libri 32. Trogi Pompeii satis indicatur Bastarnas à Gallis ortos esse.

Παυ-

μετὰ καὶ ψέλλια χρυσᾶ, καὶ ἵππους ἐς δωρεὰν τοῖς ἡγεμόσι, καὶ στατῆρας φιαλῶν μυρίους. καὶ πλησιάσας μετεπέμπετο Κλοίλιον. ὁ δὲ τὰς ἀληθοῦς εἰ φέροιτο τὸ χρυσίον ἤμελλε· καὶ μαθὼν ὡς ἔχοιτο, ἀναστρέφειν ἐπ' αὐτὸν ἐκέλευσεν. ὧν ὁ Περσεὺς πυθόμενος, πάλιν αὐτὸν ἐκαλεῖτο· δεῖ, κατηγορεῖ τῶν Γετῶν ὡς τοῖς φίλοις οὐ μεταβολῆς, ὡς φύσεως ἀπίστου. καὶ ὑπεκρίνετο μὴ βαρέως διοιμωξεῖς αὐτῶν ἐς τὸ στρατόπεδον ὑποδέξασθαι. μόλις δ' ἔφη μυρίους· ὧν καὶ πεντηκοντόρων κομιδὴν δώσειν. τοσαύτης ἀνομαλίας ἦμεν, φερεπίζων χρημάτων τὸ παρὸ βραχέος ἐς θάλασσαν μεθεμένων. ὁ δὲ Κλοίλιος τοὺς ἀφικομένους ἰδὼν, ἤρετο μὴ βοῆς εἰ τὸ χρυσίον κεκομικασι. καὶ βουλομένης τι λέγειν, ἐκέλευε πρῶτον εἰπεῖν πόσα ἔστι τὸ χρυσίου. ὡς δ' ἐκεῖνοι οὐκ ἔχοντες, ὅσον ἀναχόμενος αὐτῶν ἤδη ἀκούοντι, τῶν στρατιὰν ἀπῆγεν ὀπίσω. καὶ Περσεὺς ἀφῄρητο καὶ τῆς δὲ τὸ συμμαχίας πολλῆς τε καὶ καιρὸν ἐλθούσης. ὑπὸ δ' ἀφροσύνης ὧν Φίλας χειμάσων καὶ στρατὸν ἔχων πολὺν, Θεσσαλίαν μὲν οὐκ ἐπέτρεχεν ἢ Ῥωμαίοις ἐχρῆν τροφάς· ἐς δὲ τὸν Ἰωνίαν ἐπεμπε

aureos torques atque equos dona principibus ferebat cum aureorum millibus decem; cúmque haud procul Getarum castris abesset, Cloelium ad se accivit. Sed ille interrogatis qui ad se missi erant, ecquid aurum secum attulissent, cùm minimè id attulisse eos didicisset, redire protinus ad Perseum jussit. Quæ cùm relata Perseo essent, rursus Diis illum ad perniciem impellentibus institit coram amicis accusare perfidum ingenium Getarum, periculosum sibi videri simulans xx. millia barbarorum in castra accipere: vix decem millia admittere se audere: quos, si seditionem moverint, compescere haud difficile futurum. Hæc cum amicis dixisset, Getis alia nescio quæ confinxit, ac dimidiam partem exercitus postulavit, pollicitus se aurum quod convenerat, daturum. tantâ inconstantiâ laborabat, sollicitus tum de pecunia quam paulò antè in mare demergi jusserat. Enimverò Cloelius iterum à Rege missos aspero vocis sono interrogare ecquid pecuniam afferrent. Qui cùm ambages miscerent, primùm de auro respondere jussit. Quo cùm carere eos intellexisset, ne verbum quidem ultra ab iis audire sustinens, exercitum retro in patriam abduxit. Ita Perseus his quoque auxiliis sanè ingentibus & perquam opportunè oblatis, semetipse privavit: ac præ imprudentia Philæ hyberna agitans, cùm maximas copias haberet, Thessaliam quidem, quæ alimenta Romanis suppeditabat, nullis excursionibus irrupit; in Ioniam verò copias direxit quibus annonam

nam quæ inde subvehebatur Romanis, intercluderet.

Sed Paulo Æmilio ad tantum felicitatis fastigium evecto invida quædam numinis vis incubuit. Nam ex quatuor liberis cùm duos in adoptionem dedisset, Maximum scilicet ac Scipionem, reliquos duos minores natu eodem ferè tempore amisit: alterum triduo ante triumphum, alterum quinque post triumphum diebus. idque ipse Paulus in concione pro rostris commemoravit. Nam cùm Imperatores de suis rebus gestis ad populum disserere moris esset, Paulus in concionem productus hæc ferè dixit:

„ Brundusio cùm solvissem, eo-
„ dem die Corcyram tenui. Inde
„ quinto die Delphos veni, atque
„ Apolloni sacrificavi. Totidem
„ diebus à Delphis perveni in
„ Thessaliam, ubi exercitum ac-
„ cepi. Abhinc quindecim diebus
„ Regem Persen cepi, ac Mace-
„ doniam subegi. Quæ cùm mihi
„ adeò præcipiti rerum secunda-
„ rum cursu contigissent, vereri
„ cœpi ne quæ calamitas exerci-
„ tui in urbem revertenti ingrue-
„ ret. Postquam exercitus inco-
„ lumis ad vos pervenit, vobis
„ jam timere ab invida numinis
„ put meum calamitas incubuerit, ac duo mihi liberi simul sint fato
„ rapti, equidem quod ad me attinet, calamitosissimus sum homi-
„ num omnium: de vobis verò, Quirites, jam securus. His tum

κωλύειν τὴν ἀγορὰν, τὴν ἐκεῖθεν αὐτοῖς φερομένην.

Ὅτι Παύλῳ ἐπ' εὐτυχίας πολλῆς γενομένῳ τὸ δαιμόνιον ἐφθόνησε τὴν εὐτυχίαν. καὶ οἱ τεσσάρων παίδων ὄντων τῶν μὲν πρεσβυτέρων αὐτῶν εἰς θέσιν ἄλλοις ἐδέδωκει, Μάξιμόν τε καὶ Σκιπίωνα. τοὺς δὲ νεωτέρους ἄμφω στείλας, τὸν μὲν πρὸ τριῶν ἡμερῶν τῆς θριάμβου, τὸν δὲ μετὰ πέντε ἀποβανεῖν. καὶ τοῦτ' εἰπὼν ὁ Παῦλος κατελογίσατο τῷ δήμῳ. ἔφους γὰρ αὐτῷ τῆς στρατηγίας καταλειχθὲν τὰ πατρῷα μνήματα, παρελθὼν εἰς τὴν ἀγορὰν εἶπεν, ὡς μὲ Κέρκυραν εἰς βραχεῖαν ἡμέραν διαπλεύσαι μιᾶς ἡμέρας. εἶτα δὲ Κερκύρας πέντε μὲν εἰς Δελφοὺς ἐλθεῖν, καὶ θῦσαι τῷ θεῷ· πέντε δὲ ἄλλας εἰς Θεσσαλίαν παραγενέσθαι καὶ παραλαβεῖν τὸ στράτευμα· δεκαπέντε δὲ ἄλλας εἰς Περσέα, καὶ Μακεδονίαν παραλαβεῖν. οὕτω δὲ ὀξέως ἀπάντα ἐπιτυχὼν δεῖσαι μή τι τοῦ στρατεύματος ἐπέσοι κακὸν ὑμᾶς ἐπιόντος. διασωθέντος δὲ τοῦ στρατεύματος, αὐτὸν μὲν ἐδέδοικεν ἔφη, φθονεῖς δὲ δαίμων. εἰς ἐμὲ δὲ ἀπεπήδησε τὸ κακόν, καὶ ἀθρόως μοι τοὺς παῖδας ἀποβανόντας, ἐπ' ἐμοὶ μὲν εἰμὶ βαρυσυμφορώτατος, ἐπὶ δὲ ὑμῖν ἀμεριμνότατος. ταῦτ' εἰπὼν vi institi. Ceterùm cùm in ca-

ἠφε-

Παυλῶν εἰς τὴν ἀγορὰν εἶπεν] Eadem ferè oratio Pauli Æmilii legitur apud Plutarchum in ejus vita.

τὸν

ἐ καταθαυμαζόμενος ἐπὶ πᾶσιν, οἰκτιζόμενος ὅ ἐπὶ τοῖς τέκνοις μετ' ὀλίγον χρόνον ἀπέθανεν.

dictis, Paulus omnium admiratione ob cetera celebratus, orbitatis autem causa vicem ejus dolentibus cunctis, haud multò pòst vitâ abiit.

ΤΕΛΟΣ

Τῆς Ἱστορίας Ἀππιανοῦ τῆς ἐπιγεγραμμένης βασιλικῆς.

FINIS

Historiarum Appiani.

Τίλος τῆς ἱστορίας Ἀππιανοῦ τῆς ἐπιγραφομένης βασιλικῆς.] Error est compilatoris, qui cùm librum primum Appiani Βασιλικὴν inscribi cerneret, ita & totum opus inscriptum esse existimavit, sed Appianus ipse in Proœmio historiæ satis docet opus suum Ῥωμαϊκὴν ἱστορίαν inscriptum esse, ac primum quidem librum, quod res sub regibus gestas continet, inscribi, Ῥωμαϊκῶν βασιλικὴν secundum verò, Ῥωμαϊκῶν Σαυνιτικὴν, & sic deinceps. Utinam verò saltem postremus hujus scriptoris liber extaret, in quo omnes reditus sumptusque ac legiones & classes Imperii Romani prodiderat, ut ipsemet testatur in proœmio.

FINIS NOTARVM.

Ad Orationes, Candide Lector, Civilibus libris insertas, HENRICI STEPHANI *Annotationes tantum edi curavimus. Quæ vero inter edendum nos ad ipsos illos libros animadvertimus & textui subjungi aut calci operis adjici potuissent, quia finem desiderabant typographi, & ne liber in nimiam molem excresceret, Observationum libris, seorsim aliquando in lucem emittendis, reservare maluimus. Ut tamen vacuæ duæ ante Indicem pagellæ implerentur, illud ex incerto Auctore, qui Romanæ Historiæ corpus ex variis autoribus concinnatum ediderat, Excerptum, quod in aliis editionibus statim post ipsius* APPIANI *Præfationem sequitur, loco movere, & hic Lectori exhibere visum fuit.*

ITalicæ Appiani historiæ solum proœmium in hoc opus contulimus, nam quod ad res Italicas attinet, Dionysii Halicarnassei historia De origine Romanorum & eorum rebus gestis, omnes omnium in eo argumento libros superat: qua quidem ipsis viginti libris, & conditum urbis prolixè narrat, & genus Romanorum, & quicquid est ab iis gestum ad primum usque bellum Punicum. Scripserunt & alii multi res Romanas: in his Dio: qui antiquiora quidem cursim: posteriora verò, maximè autem quæ sub Cæsaris imperio ad Alexandrum Mammææ usque (in quo desinit illius historia) acciderunt, stylo uberiore persequitur. Ergo siquis non in historia solùm, sed etiam in dictione pro-

Τὸ προοίμιον μόνον τῆ Ἰταλικῆς τῆ Ἀππιανοῦ ἱστορίας τῆ παρούσῃ ἀνέταξα βίβλῳ· ἐπεὶ ἡ τῶν Ἰταλικῶν δήλωσιν ἡ τῶν Ἁλικαρνασσέως Διονυσίου Ῥωμαϊκὴ ἀρχαιολογία πασῶν ἐστὶν ἱστοριῶν ἀξιολογωτέρα, ὡς εἰκὸς τὰς ὅλας βίβλους διεξοδικώτερον διαλαμβάνουσα, ὥθέ τε τοῦ οἰκισμοῦ τῆ Ῥώμης, καὶ τῶν γένους αὐτῆς, καὶ τῶν πραχθέντων ὅσα μέχρι τοῦ πρώτου πρὸς Καρχηδονίους αὐτῆς πολέμου ἱστορήθησαν. καὶ ἄλλοι δὲ πολλοὶ τὰ Ῥωμαϊκὰ συνεγράψαντο, ὧν ἐν Δίων ἐστὶ, τὰ μὲν ἀρχαιότερα ἐπιδραμών, τὰ δὲ τελευταῖα, καὶ μάλιστα ὅσα μετὰ τοῦ μοναρχικὸν γενέσθαι τὸ Καισάρων, καὶ μέχρι τῆ Ἀλεξάνδρου τῆ Μαμμαίας, ἐν ᾧ ἀναπέπαυκε τὸν ἱστορίαν, διεξοδικώτερον ἀναγράψας. διὸ μόνον τὸ μὴ ἐν-

μὲ ἀρχαιολογίαν τὴν Ῥωμαϊκὴν ὅσα τε Διονυσίου λαμβάνειν, εἴπερ μὴ τὴν ἀκριβῆ μόνην, ἀλλὰ καὶ τὴν γλαφυρὰν ἀφελησθαι ἐκ τῶν ἀναγνωσομένων εἰκὸς τὰ δὲ καθ' ἑκάστους τοὺς μοναρχήσαντας, ὅσα τε Δίωνος τοῦ ἱστορικοῦ πραχθέντα, ὅσα τε παρὰ τοῦ Ἀππιανοῦ ἀφ' οὗ ἀναλεξάμενος ἔγωγε τὰ μὲ ἰμφυλίων τὰ τε Αἰγύπτου καὶ Ἀννωνίου, καὶ ἑξῆς τούτοις τὰ Ῥωμαίοις πρὸς Αἰγυπτίους ἄχρι Κλεοπάτρας ξυνύμνησε, ἔπι τε τὰ Ἰουδαϊκὰ, καὶ τὰ Ποντικὰ, καὶ τὰ Δακικὰ, οἷς ὁ Τραϊανὸς, ἐλλαμπρύνατο, τά τε Ἰβηρικὰ, καὶ τὰ Ἀννιβαϊκὰ, τά τε Καρχηδονικὰ, καὶ τὰ Σικελικὰ, καὶ πρὸς τούτοις τὰ Μακεδονικὰ, καὶ τὰ Ἑλληνικὰ, καὶ πολλῶν καὶ ἄλλων ὄντων. τούτοις δηλωθεῖς, ἐν δυσὶ μάλιστα συμβήναι τόμοις.

ficere velit, quicquid ad Romanorum originem, & antiquiora tempora spectat, id illi omne à Dionysio Halicarnasseo petendum est: quæ sub imperatoribus acciderint, à Dione. Quæ verò cum variis populis sigillatim gessêre Romani, Appianus hic docet. Ceterùm quum essent multo plures Appiani libri, nos ex integro illius opere eos selegimus libros, quorum indices subjunximus: nimirum Civilium, quæ res Augusti & Antonii complectuntur: deinde quæ Romani cum Ægyptiis usque ad Cleopatram gesserunt: item, Judaica, Pontica, Dacica de victoriis Trajani, Iberica, Annibaica Punica, Sicelica, & hoc amplius, Macedonica, & Græcanica. Hos omnes libros in duo volumina conjecimus: atque his fuimus contenti.

FINIS.

HARDERVICI,

Ex Typographiâ PAULI VANDEN HOUTE, Academiæ Duc. Gelriæ & Comit. Zutphaniæ Typographi.

ANNO M. DC. LXX.

INDEX
IN
APPIANI ALEXANDRINI
Historiarum Libros,

Cujus numerum paginis, quia is non huic nostræ, sed Parisiensi Henrici Stephani editioni correspondet, ad oram Codicis notavimus: quod etiam in notarum allegationibus observandum erit.

A

Abala portus. 736
Abgarus vide Agbarus.
Absarus fluvius. 240
Abundantia rerum omnium in exercitu Pompeii, contrà defectus in castris Cæsaris. 469
Abydus & Sestus præsidiis ab Antiocho munita. 99
Abydo & Sesto trajectus in Asiam. 99
Abydus à Livio oppugnata. 101
Abydo Romanos arcere cogitat Antiochus. 104
Abydenum fretum. 639
Academia. 191
Acarnaniam invadit rex Antiochus. 96
acclamatio exercitus ad orationem Pompeii. 460
acclamatio militaris à Cassio & Bruto. 646
acclamatio populi ad Cæsarem, fausta precantis. 496
acclamatio varia pro Rostris, pacem & vindictam petente plebe. 511
acclamatio judicum & plebis ad Scipionis orationem. 113
acclamatio & plausus populi ad conspectum Cassianorum. 517
acclamatio fausta ad coss. Crassum & Pompeium. 427
Accusatores conspiratorum in Mithridatem Sylla supplicio afficit. 202
Acerrarum senatus contra fidem à Carthaginiensibus datam in puteos conjectus. 33
Acerræ obsidentur. 376
Achæorum portus Livio se dedit. 101
Achæorum genus unde. 241
Achæos aggreditur Mithridates. 216
Achæos fugat Mithridates. 221
Achaia auxiliares viros Eleam mittit. 102
Achillas, Ptolemæi militiæ curator. 480
consilium dat de interimendo Pompeio. ibid.
de Achilla supplicium à Cæsare sumptum ob scelus in Pompeium patratum. 484
Achillæ & Photini casus plausibilis. 491
Achillei populi. 757
acies Cæsaris & Pompeii quomodo ad Pharsalum ordinata. 474. 475. & seq.
acies Romana aptè per Antonium instructa, pro miraculo est

Parthis, ideóque fugere coguntur. 159
Acilius proscriptus quomodo servatus. 611
Acilii uxoris pietas. 612
acta Cassii Brutique sub compendio recensentur. 666. & seq.
acta Cæsaris rata ab senatu. 666
acta Cæsaris rata haberi vult Antonius 511. *senatusque approbat.* 513
acta Cæsaris sub compendio. 522 & seq.
acta Sulpitii ceu illegitima abrogata. 386. & seq.
actorum Cæsaris commentarii & pecunia in ædes Antonii delata. 507
actorum rationem exigere à magistratu petit Pompeius. 441
Actium, ubi navalis pugna inter Cæsarem & Antonium. 611
Actius Varus Pompeianis præest in Africa. 455
Adana oppidum. 237
adolescentis in Syllam imperium deponentem convitia. 415
de hoc adolescente Sylla dictum. ibid.
adolescentem petulantem vocat Cæsarem Octavium M. Antonius. 554
adoptatus Octavius à Iulio Cæsare. 518
adoptionem acceptat Cæsar Octavius. 534
adoptioni autoritas prætoris interponitur. ibid.
adoptionis vis. 586
adoptatorum jus idem quod nativorum filiorum. ibid.
Adramyttenorum in Italos hospites mira crudelitas. 185
Adrianus 481. *Adrianus urbem Hierosolymam postremùm diruit.* 119
Adriani & Trajani patria urbs Hispaniæ, quæ dicta fuit à Scipione Italica. 275
Adrianus imperator proconsulibus distribuit Italiam. 374
Adriaticum mare media bruma tranquillum Cæsari. 522
Adrumetum civitas. 18. 26
Aeta tergus aureum, unde poëtis natam fabulam putat author. 142
ædes Sarpedonis sacrata apud Xanthios. 634
ædes Ciceronis à Clodio diruta. 436
ædem patri consecrat Cæsari Cæsar Octavius. 522
Ægeum mare ad persequendos piratas curat L. Culleo. 236
Ægina Athenienſibus data ab Antonio. 675
Ægyptius triumphus Cæsaris. 491
Æmilius Lepidus in Hispaniam mittitur contra Numantinos. 300
Æmilius proscriptus à triumviris cæsus. 605
Ænaria, antè Pithecusa. 711
in Ænariam conventus pro reconciliandâ pace inter Cæsarem & Antonium & Pompeium. ibid.
Æneas condidit Lavinium. 419
Ænobarbus fit amicus Antonii per Asinium. 700
Ænobarbus non fuit conscius necis C. Cæsaris. 707
Ænobarbus maritima ora vastat agnoscentia triumvirorum imperium. 686
Ænobarbum ablegat in Bithyniam Antonius. 708
Ænus. 639
Æoles assueti parere barbaris Asiæ regibus. 92
Æqui. 336

Æquila-

Æquulanum Hirpinorum oppidum oppugnatur. 308. *quasi vi captum, diripitur.* 381
æs alienum contraxit ingens in captandis hominum benevolentiis C. Cæsar. 418
æris egens Sylla. 206
æris alieni ergò orta in Vrbe seditio. 382. 383
ærarium effregit Cæsar. 453
ærarii Laodicensium diripuit Cassius. 625
Æsepus fluvius. 222
Æsopi sapientiam mirantur Seleucienses. 154
Æsculapii templum Carthagine prædives, & ceteris templis nobilius. 81
ætas nondum legitima obstat, quominus Scipio consul mittatur Carthaginem. 68
Ætolia vastatur. 98
Ætoli sese Antiocho dedunt. 92
Ætna horrendi fremitus terrent Germanos. 738
affectus pius militum invicem se salutantium & complorantium, Lucii & Cæsaris. 698
Afranius fortiter in bello pugnans cadit. 378
Afrorum castra à Scipione invaduntur noctu. 11
Africam devastat Corn. Scipio & Italiam Annibal. 2
Africa provincia Publio Scipioni decreta. 345
Africam Lepido tribuit vice ademptarum provinciarum Cæsar. 677
Africa duplex provincia, alia alio nomine vocata. 620
Africæ oram ad persequendos piratas curant Lentulus Marcellinus, & P. Attilius, 236
in Africam expeditio Romana describitur. 45
Africanum triumphum de Afris agit Cæsar. 491
Afri in mare prosilientes. 100
Agamemnon vocatus per jocum militarem Pompeius. 470
Agari, gens Scythica, Mithridatem curant. 231. *remedia conficiunt è serpentum virulentia.* ibid. *comitatum regium semper sequuntur.* ibid.
Agathocles Syracusanorum tyrannus. 8
Agathoclis turris. ibid.
Agathocles Siculorum tyrannus Hipponis conditor. 67
Agathocles Lysimachi filius à patre interfectus. 130
Agave. 155. *carmen ex Euripidis Bacchis de Agave.* ibid.
Agbarus submissus ut Crassum fallat. 140
convitia Cassianorum Crassi militum in Agbarum. 142
Agbarus Romanorum pædagogus & castigator. ibid.
Agbarus Arabum phylarchus, vir dolosus & lubricæ fidei. 140. 141
agema quid. 107
ager Campanus fertilissimus. 433
ager Romanus negligenter ob multa bella divisus. 360
agri distributi militibus Cæsaris 678
agri divisi militibus Cæsaris. 980
agrorum veteres possessores suppliciter ad optimates confugientes solus excipit Lucius. 682
agris quomodo mulctabantur victi à Romanis. 353
agros Brundisinos depopulatur Ænobarbus. 686

agros distribuit pauperibus C. Cæsar. 433
agraria lex in totum abrogata à Sp. Borio tribuno pleb. 366
agrariam legem nec improbat nec approbat Scipio Africanus 361
Agriani. 762
Agrippa Aquitanos fundit. 725
Agrippa, Cæsari amicissimus, contra Lucium movet. 689
Agrippa Sigiuntum recipit. 705
Agron Illyriorum rex. 760
ejus interitus, uxori regnum tradit filio servandum. ibid.
Agronis uxor legatos Romam mittit. ibid.
Ajacem Telamonium refert Pompeius in pugna ad Pharsalum 478
alacritas militum ob ignotam fugæ ignominiam. 467
Alba. 336
Alba 688 *apud Albam seditio militum Lucii.* ibid.
Albienus in Ægyptum missus. 576
Albinovanus in Numidia profugus Mario se conjungit. 388
Albinovani legio Lucana. 406
Albinovani perfidia. ibid.
Alcetas. 121
alea sit jacta, dictum Cæsaris. 449
Alexander Paphlago ab L. Lucullo captus & in triumphum ductus. 223
Alexandri filii qui. 120
Alexandri filiorum mors. 122
Alexandri Macedonis chlamyde protectus triumphum agit Pompeius. 253
Alexandro magno collatus Cæsar. 522
Alexandropolis, in India. 125
Alexandreschata, in Scythia. ibid.
Alexandrini regem ab Sylla impositum occidunt. 414
Allobrogum legati in Catilinæ conjurationem pellecti. 430
Allobrogum legati capti cum Vulturtio. 430
Alor fluvius. 334. 463
alias fauces per Alpes aperit Pompeius ad æmulationem Annibalis. 419
altercatio Bibuli & Cæsaris. 433
Amastrim civitatem oppugnat expugnátque L. Lucullus. 227
Amastrim usque depopulatur Mithridatis regionem Nicomedes. 177
Amatium cur occiderit Antonius 549
Amazones dictæ bellicosæ mulieres. 241
Amazonum terra. 217
in Amazonas Herculis expeditio suscepta. 227
Ambo & Leuco duces. 280
Ambracia. 96
ambitiosus supra vires C. Cæsar. 418
ambitiosus mirum in modum Catilina in pauperiem incidit. 428
ambitionem Ciceronis videt senatus 579
ambitus multi damnantur à Pompeio. 442
amici Viriato perfidi. 296
amicos interfectorum timent Antonius & Lepidus. 506
amicitia Antonii Ventidium obscuro loco natum ad triumphum usque extulit. 157
amicitiam Cæsaris contemnit Antonius. 546
Amilchar, Annibalis pater 314
ejus interitus. ibid.
Amilchar Barcas. 257

Amnius fluvius. 181
amor uxorum, liberorum, fratrum, servorum, in proscriptos. 597. & d.
amor plebis erga Octavium. 541
amor militum erga imperatorem. 151
amor militum erga Annibalem. 23
amore captus Aureliæ Orestillæ Catilina filium sustulit. 428
amor Antonii & Cleopatræ. 675
amore noverca uritur Antiochus Seleuci filius. 126
amor à modestis occultatur. 126
amor libertatis. 310. 635
Amisus civitas à L. Lucullo oppugnata. 224
Amisus libertate donata à Lucullo. 228. & seq.
Amisenses strenuè repugnant. 224
Amphilochicum Argos. 129
Amphipolis. 125
Amphipolim occupat Antonius. 651
Amynander rex Atamanum in societatem Antiochi recipitur. 93
Ancora quid portendit. 123
ab Anchisę Veneréque oriundus Cæsar. 524
Andriscus, qui Pseudophilippus vocatus. 84
Andromachus perfidiss. Crassianæ ruinæ summa & caput. 150
Andrum Rhodiis donat Antonius. 675
Aneæ civitas. 13
Anien fluvius. 335
de Anima librum Platonis sibi mortem consciscens legit Cato. 489
Animosiores quidnam reddiderit Romanos contra Antiochum. 111
animum generosum infractumque Lucii Cæsar miratur. 697
Annalis prætor inter proscriptos à triumviris, à filio proditus. 599
Annibalis nomen Sertorio datum 421.
Annibal Carthaginienses contra Romanos solicitat. 90
Annibal exul Antiocho sese insinuat, & charus habetur. 88. *ejus consilium de invadenda Italia* 89. *eum regi Antiocho suspectum reddunt legati P. R.* 91. *à suis revocatur ut patriæ succurrat* 346. *Annibal imperator Hispanorum creatus.* 314. *jurejurando adactus à patre contra Romanos.* 259. 315. *annibalis transitus.* 315. *annibal vulneratus.* 317 *quinque millia captivorum ab Annibale jugulata.* 221. *Annibal rebus suis incipit diffidere.* 322. *annibalis stratagema.* 326. *Annibalis dictum.* 328. *crudelitatis in nobiles Romanos.* 330. *Annibal Gracchi virtutem admiratus eum funere decorat* 334. *Annibal cum tribus speculatum Romam it.* 336. *ejus stratagema* 337. *Annibal à Claudio Flacco superatus.* 338. *amori se dedit,* ibid. *Annibalis de Claudio Marcello judicium.* 342. *Annibalis perfidia in socias urbes.* 347. *Annibal Italia excedit.* 348. *ejus interitus.* 92
annonæ cura data à senatu Cassio Brutóque. 530. 622
annonæ præcipitur tempore famis Pompeius. 438
aureorum annulorum indicio agniti tribuni. 63. *annulos aureos gestant tribuni, milites ferreos.* ibid.

annulo signatorio Antonii Plancus quando utebatur. 753
annulus Seleuci circa Euphratem amissus. 123
Anticato, Cæsaris liber. 490
annus à Cæsare ordinatus. 526
Anticragum castellum maximum pirata sine bello Pompeio tradunt. 237
Antigonus Phrygiæ, Lyciæ, Pamphyliæque satrapa. 121
Antigonus cur rex ab exercitu appellatus 122
Antigoni & Ptolemæi pugna navalis apud Cyprum. ibid.
Antigono occiso reliqui satrapæ suam ditionem inter se dividunt. 122
Antiochus Seleuci filius, Syror. & Babyl. rex. 86
Antiochus Soter adamatam novercam uxorem à patre accepit. 128. 130
Antiochi responsum ad legatos S.P.Q.R. 87. 88
Antiochum metuunt Romani. 94. 95
Antiochi & suorum cædes fugaque. 98
Antiocho Commageno bellum infert Pompeius. 244
Antiochum Commagenum oppugnat Samosatis inclusum Ventidius. 157
Antiochus Pius. 118
Antiochus Antiochi Pii filius. 119
Antiochis Antiochi filia Ariarathi regi Cappadocum matrimonio conjungitur. 88
Antiochias sexdecim à patre denominatas extruxit Seleucus. 124. *earum clarissima fuit Antiochia quæ sub Libano.* ibid.
Antiochus à Romanis funditur. 110
Antiochus Eupator Syria potitur. 117
Antiochus Pius pellitur à Tigrane. 118. *Item à Pompeio.* 119
Antiochus Seleuci filius pro patre regnat. 116
Antiochi filius, ob patris virtutem, Eupator dictus. ibid. & p. 131
Antonia urbs, vide *Antonia.*
Antipater & Perdiccas. 121
Antipater mortuus. 121
Antius proscriptus, uxoris ope servatus. 612
Antium olim habuit thesaurorum pecuniarum. 685
Antonius, vide *M. Antonius.*
Antonianos misere vexat Cicero. 569
Apamas nomen viri. 93
Apamea. 110. *Apamea Celenæ dicta.* ibid. *apud Apameam Phrygiæ jusjurandum præstitum Antiochi legatis.* 113
Apameæ tres. 124. *Apamea Syriæ* ib. *Apameam vi capit Triarius.* 223
Apamenorum cædes. ibid.
apicatum flaminem mori, nefas habebatur. 395
Apio Ptolemæi cognomentum. 410
Apollinis templum direptum à Scipionis militibus. 79
Apollinis fanum qui violarant, inhonores reliquit Scipio. 85
115
Apollonia.
Apolloniam recepit Cæsar. 462
Appolloniam petit Cæsar post pugnam ad Dyrrachium. 468
apparatus belli Cæsaris contra Lucium. 684
apparatus belli in Antiochum. 95

apparatus Cinnæ & aliorum contra Syllam. 397
apparitor Octavii Antonius dictus à Bruto. 665
Appianus Adriani Augusti seculo vixit. 481
Appius Claudius Antiochum fugere coëgit. 95. 96
Appius Claudius accepti beneficii Mario refert gratiam. 391
Apuleius latronum dux. 293
Apuleii lex. 367
Apuleius proscriptus quomodo servatus. 612
Apulorum à Romanis defectio. 341. 374
Apulos Romani depopulantur. 341
Apulos cædit Cæcilius Metellus. 381
apum examina mittunt in hostes, Themiscyrenses. 224
aqua stagnans pestifera. 60
aquæ fluviatiles noxiæ. 166
aqua veneno infecta multi Cæsartanorum pereunt. 455
aquarum inopia in exercitu Antonii. 166
aquis quidam proscriptorum sese suffocant. 597
aquationem præripit hostibus Cæsar. 454
aquilæ duæ volatu signis insident in castris Cassii. 647
aquilæ inter utranque aciem pugnantes, omen alteri parti dant victoriæ. 663
aquilini pulli in gremium Marii infantis delapsi quid portenderint. 387
Aquinus, qui particeps gloriæ cædis Cæsaris videri voluit, unà cum sontibus pœnas luit. 503
ara Philoctetæ. 223
ara posita exusto cadavere Cæsaris. 521
ara Cæsari posita ab Amatio. 527
Arabionis regis qui auxilia petierint. 620
Arachotæ populi. 123
Araxis fluviorum maximus. 242
Araxis fluvius Mediam ab Armenia disterminans. 168
Arcathias Mithridatis filius. 181
Archegetam Appollinis parvam statuam adorat Cæsar. 734
Archelai & Aristionis cum Brytio pugna. 190
Archelai & Syllæ post succensum Pyræum congressus. 196. 197
Ardiei populi. 761
Ardiei populi Autariorum loca invadunt. 758
Aretam regem Arabum Nabathæorum Darius bello petit. 244
Arethusa oppidum. 125
Argeadæ dicti quidam ex Macedonibus. 129
Arganthonius regulus rex Tartessi. 256
Argonautarum loca videre & peregrinationes cupit Pompeius. 241
Argos Peloponnesiacum & Amphilochicum & Oresiadis. 129
Ariarathes in crucem actus. 175
Ariarathes Mithridatis filius Cappadociam occupat. 179
Ariarathi in Cappadocia præfert Sisinnam Antonius in Glaphyræ formosæ matris gratiam. 675
Ariddæus, Alexandri frater. 120
à Macedonibus, amore stirpis Philippi, rex electus. 120. *mentis non satis compos.* ibid.
Ariddæi & suorum mors. 122
Ariminum occupat Cæsar. 449
Ariobarzanem injustè invadit Mithridates. 209

Ariobarzanem per suos opprimit Cassius. 626
ariolos è castris pellit Scipio. 303
Aristides furti reus. 114
Aristion tyrannus. 189
Aristionis mors. 196
Aristo Tyrius senatum & populum Carthaginiensem clàm in Romanos concitat. 90
Aristobulus Iudæorum rex post triumphum Pompeii necatus. 253
Aristonicus cum populo Romano de Asiæ imperio certavit. 360
arma Carthaginiensium quæ in extrema obsidione. 55
arma sua omnia tradunt Romanis Carthaginienses. 46
armorum Carthaginiensium descriptio. 46
arma summittit Amisensibus Mithridates. 224
armorum fabricas oppidatim instituit Mithridates. 230
armis omnibus exuti Chii ob Romanorum societatem. 200
armis onusta plaustra duxit in triumphum Pompeius. 252
arma deponere jussit Lucii milites Cæsar. 698
armis quæstiones civium dirimi cœptæ. 386
armis rem semel decernendam censent Cæsariani. 469
Cassius respondit armis non verbis finiendam controversiam. 627
armigero uno comitatus fugit Cæsar. 736
armillas & torques calcando eadem continuant Romani per CXX *stadia.* 230
Armeniam invadit Tigranes. 216
Armeniam majorem quibus conditionibus Pompeius Tigrani concesserit. 243
Armenios Pontieis viris traditi erudiendos in re militari Mithridates. 230. 231
Arretium. 406
Arriani monumentum, 613
Arsam urbem in suam potestatem redigit Capio contra conditiones semel initæ pacis cum Viriato. 294
Arsinoën, Cleopatræ in gratiam, sustulit Antonius. 676
Artabazes Armenius Crasso fert auxilium. 138. *causa malorum exercitus Antonii.* 168. 169
Artapas rex. 472
Artaphernes. 245. 246
Artaxata Tigranis regia. 242
Artaxia rex Armeniorum. 117. *ab Antiocho captus.* 131
arte quam audacia malebat uti Augustus in prælio. 311
Artemidorus Gnidius hospes Cæsaris, 501
Artocus Iberorum rex. 242
Arvacci à Romanorum societate deficiunt. 280
Arvaccorum viginti millia occidit Tit. Didius. 311
Arvaccis bellum infert Lucullus, quum iis pacem paulo antè dederit Marcellus. 283
arx Piræensis obsidetur à Syllanis. 196
Asander Pharnacem pellit ex Asia. 254. *Asasis præfectus Masanissæ transfuga.* 38
Asclepiodotus Lesbius conspirat in Mithridatem. 202
Asculanus adolescens, obsis. 373
Asculani Servilium proconsulem & Fonteium legatum interficiunt. 374
Asdrubal Gisconis filius, dux Carthaginiensium contra Scipionem missus. 5

asdrubalis apparatus quantus. 8
asdrubalis mors. 21
Asdrubal Romanos cædit. 61
asdrubal secundo Manlium superat. 68
asdrubalis immanis sævitia in captivos Romanos. 72
asdrubalis transfugium ad Scipionem. 82
asdrubalem in Hispaniam mittunt Carthaginienenses. 263
asdrubal à Scipione victus. 268
asdrubalis de Scipione dictum. 271
asdrubalem occidit in venatione servus quidam. 314
Asdrubal cum exercitu in Hetruriam irruit. 343
asdrubalis clades cladem Cannensem æquans. ibid.
Asdrubalis uxoris verba ad Scipionem, convitia in maritum, virilis animus, interitus. 81. 82
in Asia post Alexandrum quis unquam plus terrarum possederit. 123
Asiam Romanorum provinciam injustè invadit Mithridates. 209
Asinius Pollio Carinati à Cæsare sufficitur contra Sex. Pompeium 637
Asinos inequitare, suos noluit milites Scipio. 303
Aspera Cilicia. 237
Assyriorum vires unde crementa incrementáque sumpsere. 51
Astacus oppidum. 125
Astapa, Carthaginiensium oppidum. 273. *quid vis perpeti mavult quàm Romanorum servitutem* ibid. *Astapensium fœmina & pueri trucidati.* ibid.
astus Pompeii in scribendis literis ad senatum. 444
Ateius Crassum diris devovet. 136
Athamanes. 93
Athamaniam totam subegit sibi Philippus Macedo. 96
Athenionem vocant Fimbriam per despectum Syllani milites 210
Athenis Antonius hybernat effœminatus. 716
Athenienses quid mox auxerit, quid mox dejecerit. 50
athenienses ib. quas urbes dono dederit Antonius. 675
athletæ & cetera Græcorum ludicra Romam è Græcia translata à Sylla. 412
Attalus Eumenis frater 110
attalus populi Romani amicus. 172
attalus Philometor hæredem regni sui fecit populum Rom. 212
Attellani in fide Annibalis manent 341. *Thurium traducti.* ibid.
Attella. ibid.
Atticam regionem curat ad persequendos piratas L. Cinna. 236
Attintani pop. 760. ad Romanos & à Romanis deficiunt. ibid.
Atilii Reguli in Africa facta qua 2. 3
atilius sacra faciens à Gracchianis confoditur. 365
atilius Serranus à Cumanis occisus. 394
Attilius Romanus ad Mithridatem profugus regi struens insidias, necatur. 232. 233
attillius Mancinus Popilio successor missus contra Numantinos 300
avaritia quorundam divitum Romanorum. 353
avaritia superat Lucullum Galba 288
avaritia notatus Lucullus. 285

Avarus Numantinorum dux à suis occiditur. 309
Audax Viriati amicus, eidem perfidus. 296
audax vir Sertorius. 312
audax & nihil non spe præcipiens C. Cæsar. 428
audacia Antonii in campis Philippicis. 654. 705
audacia Syllæ in certamine. 202. 203
audacia Scipionis in pugna. 270
audacia mira Cæsaris, seditiosis sese objicientis. 486
audacia magna Cæsaris. 449. 464
audacia Mithridatis quanto tempore bellum protraxerit. 170
audacia Clodii quanta. 440
auditus maximè turbat animam. 143
Aufidus amnis. 322
augurium septem pullorum aquilinorum Mario haud irritum. 396
augurem facit Cæsar Ciceronem minorem. 619
Augustus cur appellatus Cæsar. 352
Augusti potentia quanta. ibid.
aureis catenis proprium vinxit filium Mithridates. 214
aurifodinæ. 650
Aureliæ Oresillæ amore captus Catilina. 428
aurum argentúmque omne Rhodiorum accipit Cassius. 631
aurum & argentum Antonii direptum. 167
aurum & argentum in castra sua inferri vetuit Spartacus Thrax. 424
aurum liquatum Manio per os infusum. 184
aurum non magni faciunt Celtiberi. 285
auri & prædæ avidi Romani milites, passi sunt Mithridatem fugere. 217
auro onusta fercula adduxit in triumphum Pompeius. 251
auro corrumpit equites Antonii Pompeius ad defectionem solicitans. 750
Aurupini pop. 763
Autarici pop. 657
Autario qui filii fuerint. ibid.
Autolycus Herculis socius in expeditione contra Amazonas, apparet in somniis Lucullo. 227
Autonia urbs à Romanis capta. 341
auxilium ferre Cassio negant Rhodii Lyciique. 615
auxilium fert Cæsari Antonius. 725
auxilio Romano destituti Segontini. 161
auxilia à Massanissa in Hispaniam missa. 280
auxilia petunt Romani à Massanissa. 63
auxilia submisisse ne Numantinis Vaccei arguuntur. 301
auxilia regum & populorum Mithridati lata. 171. 180. 217

B

Bæcor. 291
Batis amnis. 297
Batycæ urbs. 268
Bagrada flumen. 455
Balarus portus. 638
Balbinus consul. 618. proscriptus à triumviris Lepidum post ad tribunal orantem se videt. ibid.
Balbus à triumviris casus: filius fugiens naufragio perit. 601
Baleares. 21
Balissus fluvius. 143
barathrum magnum, campus à Scipione depopulatus. 66

Barba Prusiadem & Nicæam occupat. 223
Barbatius, Antonii quæstor: ejus dolus ut milites Lucii ab eo avocet. 688
Barbula. 618. *Murcum emit.* ibid.
Barbula & Murci fortuna similis. ibid.
barbarus quidam Vacceus Romanorum aliquem ad singulare certamen provocat. 284
Basili tribuni audacia. 303
Basilii. 217
Basilica à Paulo constructa & unde, Pauli basilica dicta. 443
Basitanorum oram populatur Viriatus. 292
Bastarnæ populi. 217. 758
Bathiates populi. 763
beatum dicit Cæsar Pompeium ob bellum Mithridaticum. 485
M. Bebius à Marianis occisus. 394
Bebius Philippum Macedonem in amicitiam recipit. 95
Belgas aggreditur Cæsar. 756
Belgeda. 312
bella varia Romanorum eodem tempore. 420
Belli, populi bellicosissimi, à Romanorum societate deficiunt. 280
Bellorum bellum extinctum. 283
bellum egestate compulsus Lucullus quibusdam infert. 283
bellum Sibyllinis carminibus vetitum. 134
bellum Africanum Cæsaris. 487
bellum Celtibericum à Lucullo gestum. 39
bellum civile Romanorum. 350
bellum civile Pompeianum. 417
bellum commune in Antigonum conflatur à satrapis. 121
bellum contra Sextum Pompeium Cæsaris. 709
bellum cur in Cæsarem gerant Cassius & Brutus causam reddunt. 641
bellum inter Brutum Cassiúmque & Cæsarianos. 622
bellum Gallicum cum Romanis. 755
bellum gladiatorum. 423. 424
bellum Illyricum. 760
bellum indictum Cæsari ab senatu. 449
bellum in Samnium. 380
bellum inter Asdrubalem & Scipionem. 8
bellum inter Carthaginienses & Gallos. 3
bellum inter Carthaginienses & Hispanos. 4
bellum inter Romanos & Carthaginienses. 4. 5
belli Carthaginiensis brevis descriptio. 84
bellum Carthaginiense contra Massanissam. 39
bellum Massanissæ & Syphacis. 14
bellum Mithridaticum. 170
belli Mithridatici primi finis. 210
bellum Mithridaticum secundum unde sumpsit initium. 213
bellum Mithridaticum finire cur non potuerit Lucullus. 223
bellum Mithridaticum Pompeio delegatum. 238
bellum instaurat contra Pompeium Mithridates. 247
bellum navale. 13. 186. 187
bellum navale inter Cæsarem & Pompeium. 718. 719. & seq.
bellum Numantinum. 297
bellum Parthicum. 134. & seq.
belli Parthici initia. 676
bellum Parthicum per Antonium. 709. 715
bellum piraticum levi momento sopitum. 213

bellum Sandracoti & Seleuci regum, affinitate quæsita pace finem habuit. 123
bella domi difficilia. 89
bellum sociale quando & unde exortum. 371
bellum Syriacum. 86
bellum Viriaticum cum Romanis. 289. 290
belli apparatus quantus Mithridati contra Romanos. 217
belli Carthaginiensis brevis descriptio. 84
belli civilis exordia unde. 383
belli Hispaniensis idem qui vitæ Sertorii finis fuit. 423
belli incitatrix cur fuerit Fulvia. 706
belli inter Cæsarem & Lucium causa quæ. 695. 696
belli inter triumviros initium. 672
belli Mithridatici primi finis. 210
belli contra Romanos occasio per Annibalem quæsita. 260
belli Parthici initia unde. 676
belli Punici clades recensentur. 2
bellum Punicum. 36. 41
bello nunquam territus Cæsar. 523
ad bellum parat se & suo & consultorum malo Pompeius. 470
bellis civilibus non delectatur Cæsar. 687
bella multa uno tempore contra Romanos. 410
bellum in Capitolio deliberari solitum. 42
Beneventani. 334
benevolentia plebis versa in odium erga Antonium. 528
benevolentiam plebis cur captare visus sit Antonius. ibid.
benevolentiam plebis sibi parant interfectores Cæsaris. 517
Berenice, Antiochi Dei uxor. 130
ejus cum infantulo interitus. ibidem.
Bermice oppidum Epiri. 173
Berrhœa, Macedonicum oppidum. 115
Bessi populi. 763
Bestia, ejus exilium spontaneum. 373
Bestiis comparat Cæsarianos Pompeius ob perseverantiam infame. 474
Biasius, dux. 281
Bibulus in gratiam ab Antonio receptus classi præficitur. 611
Bibulus magistratu se abdicat. 434
Bibuli fasces fracti. ibid.
M. Bibulus præest præfectis Pompeianæ classis. 459
Bithynia à Nicomede populo Romano testamento relinquitur. 218
Bithynia Sertorio à Mithridate conceditur. 217
Bithynia sub Mithridatis imperium rediit, fugiente Cotta in Chalcedonem. 218
Bithyniam curat ad persequendos piratas P. Piso. 236
Bituitus Gallorum dux. 248. *Mithridatis regis percussor.* 249
Blasphœnices. 286
Blatius res Romanas fovet. 319
Dasium rem Punicam fovente perdit. 341
Blitor Mesopotamiæ præfectus ab Antiocho. 121
Bocchus Cirtam luba regiam occupat. 488
Bocchus rex Maurorum Carinati bellum infert. 686
Bœotiam continuis defectionibus nutantem diripit Sylla. 204
Bœotiam curat ad persequendos piratas L. Cinna. 236
bona ex hæreditate provenientia venun-

venundat Cæsar. 539
bos atra per Mithridatis castra irrumpens per portum penetrat ad templum Proserpinæ. 221
Bosporos subegit Mithridates. 216
Bosporo expellit filium ingratum Mithridates. 240
Bosporanum regnum Pharnaci à Pompeio datur possidendum post mortem Mithridatis. 250
Bosporanis bellum infert Mithridates. 213. 214
Bostar, Carthaginiensis præsidii præfectus. 338
Bovianum à Sylla captum. 381
Bracari. 295
Brachmanes, Indorum subtilissimi & sapientissimi. 516
Britannia à continente quantùm distet. 255
Britanniam Romanorum primus trajecit Cæsar. 756
Britannicum oceanum primus trajicit Cæsar. 522
Brundisium Octavius profectus, à militibus ut Cæsaris filius excipitur. 532
Brundisium oppugnat Cæsar fugato Pompeio. 452
Brundisium properat Pompeius, inde trajecturus in Epirum, ut ibi belli sedem constituat. 451
Brundisini Antonio & Ænobarbo portas clauserunt. 704
Brundisinis auxilium ferre tentat Cæsar. ibid.
Brundisini Syllanam classem excipiunt. 398. à Sylla immunitate donati. ibid.
Brutiorum ager incursionibus vastatus. 342
Brutii, Annibali fideles permanent. 344
Brutii ab Annibale tributis vexati ibid. desciscunt ab Annibale. 346
Brutus regum expulsor. 498
ad Bruti statuas inscriptiones factæ. ibid. Bruti regum expulsoris jusjurandum quo cives universos obstrinxit. 503
Brutus in Hispaniam mittitur contra Lusitanos. 294
Brutus, Syllanis temporibus interfectus. 497
Brutus, cognomento M. Bruti illius Syllanis temporibus interfecti filius. 497. Brutus & Cassius prætores designati. 498. contendunt de jurisdictione honoratiore. ib. Bruto gratificatur Cæsar. ibid. Brutus, cur filius Cæsaris putatus 498. Brutus ex Servilia Catonis Sorore genitus. ibid. Brutus Antonium una cum Cæsare interfici non vult. 499. Brutus femur Cæsaris suffodit. 502. Bruti & Cassii consilium de seipsis transfigendis priusquam comprehendantur. 501. Bruti manus vulnerata à Cassio dum plagas infligunt Cæsari. 505. Bruti oratio ad plebem. 514. Brutus Macedoniæ præfectus. 527. Brutus & Cassius præfecti frumento in urbem convehendo. 530. Bruto impetrata Bithynia. 531. Bruto & Cassio Syria & Macedonia adempta. 533. Cyrenensis & Creta insula in solamen data. ibid. Bruti ludi maximo sumptu exhibiti. 541. Brutus & Cassius exercitum colligunt. 542. Brutus Cæsarem accusat quòd dilapidasset pecunias publicas. 562. Bruto Cassióque & exercitum & pecunias & provincias tribuit senatus. 568
Brutus & Cassius conspirationis

bellum Sandracoti & Seleuci regum, affinitate quæsita pace finem habuit. 123
bella domi difficilia. 89
bellum sociale quando & unde exortum. 371
bellum Syriacum. 86
bellum Viriaticum cum Romanis. 289. 290
belli apparatus quantus Mithridati contra Romanos. 217
belli Carthaginiensis brevis descriptio. 84
belli civilis exordia unde. 383
belli Hispaniensis idem qui vitæ Sertorii finis fuit. 423
belli incitatrix cur fuerit Fulvia. 706
belli inter Cæsarem & Lucium causa quæ. 695. 696
belli inter triumviros initium. 672
belli Mithridatici primi finis. 210
belli contra Romanos occasio per Annibalem quæsita. 260
belli Parthici initia unde. 676
belli Punici clades recensentur. 2
bellum Punicum. 36. 41
bello nunquam territus Cæsar. 523
ad bellum parat se & suo & consultorum malo Pompeius. 470
bellis civilibus non delectatur Cæsar. 687
bella multa uno tempore contra Romanos. 420
bellum in Capitolio deliberari solitum. 42
Beneventani. 334
benevolentia plebis versa in odium erga Antonium. 528
benevolentiam plebis cur captare visus sit Antonius. ibid.
benevolentiam plebis sibi parant interfectores Cæsaris. 517
Berenice, Antiochi Dei uxor. 130
ejus cum infantulo interitus. ibidem.
Bermice oppidum Epiri. 173
Berrhœa, Macedonicum oppidum. 125
Bessi populi. 763
Bestia, ejus exilium spontaneum 173
Bestiis comparat Cæsarianos Pompeius ob perseverantiam infame. 474
Biasius, dux. 281
Bibulus in gratiam ab Antonio receptus classi præficitur. 611
Bibulus magistratu se abdicat. 434
Bibuli fasces fracti. ibid.
M. Bibulus præest præfectis Pompeianæ classis. 459
Bithynia à Nicomede populo Romano testamento relinquitur. 218
Bithynia Sertorio à Mithridate conceditur. 217
Bithynia sub Mithridatis imperium rediit, fugiente Cotta in Chalcedonem. 218
Bithyniam curat ad persequendos piratas P. Piso. 236
Bituitus Gallorum dux. 248. *Mithridatis regis percussor.* 249
Blasphœnices. 286
Blatius res Romanas fovet. 319
Dasium rem Punicam fovent em perdit. 341
Blitor Mesopotamiæ præpositus ab Antiocho. 121
Bocchus Cirtam Iubæ regiam occupat. 488
Bocchus rex Maurorum Carinati bellum infert. 686
Bœotiam continuis defectionibus nutantem diripit Sylla. 204
Bœotiam curat ad persequendos piratas L. Cinna. 236
bona ex hæreditate provenientia venun-

venundat Cæsar. 539
bos atra per Mithridatis castra irrumpens per portum penetrat ad templum Proserpinæ. 221
Bosporos subegit Mithridates. 216
Bosporo expellit filium ingratum Mithridates. 240
Bosporanum regnum Pharnaci à Pompeio datur possidendum post mortem Mithridatis. 250
Bosporanis bellum infert Mithridates. 213. 214
Bostar, Carthaginiensis præsidii præfectus. 338
Bovianum à Sylla captum. 381
Bracari. 295
Brachmanes, Indorum subtilissimi & sapientissimi. 516
Britannia à continente quantùm distet. 255
Britanniam Romanorum primus trajecit Cæsar. 756
Britannicum oceanum primus trajicit Cæsar. 522
Brundisium Octavius profectus, à militibus ut Cæsaris filius excipitur. 532
Brundisium oppugnat Cæsar fugato Pompeio. 452
Brundisium properat Pompeius, inde trajecturus in Epirum, ut ibi belli sedem constituat. 451
Brundisini Antonio & Ænobarbo portas clauserunt. 704
Brundisinis auxilium ferre tentat Cæsar. ibid.
Brundisini Syllanam classem excipiunt. 398. à Sylla immunitate donati. ibid.
Brutiorum ager incursionibus vastatus. 342
Brutii, Annibali fideles permanent. 344
Brutii ab Annibale tributis vexati ibid. desciscunt ab Annibale. 346
Brutus regum expulsor. 498
ad Bruti statuas inscriptiones factæ. ibid. Bruti regum expulsoris jusjurandum quo cives universos obstrinxit. 503
Brutus in Hispaniam mittitur contra Lusitanos. 294
Brutus, Syllanis temporibus interfectus. 497
Brutus, cognomento M. Bruti illius Syllanis temporibus interfecti filius. 497. Brutus & Cassius prætores designati. 498. contendunt de jurisdictione honoratiore. ib. Bruto gratificatur Cæsar. ibid. Brutus, cur filius Cæsaris putatus 498. Brutus ex Servilia Catonis Sorore genitus. ibid. Brutus Antonium una cum Cæsare interfici non vult. 499. Brutus femur Cæsaris suffodit. 502. Bruti & Cassii consilium de seipsis transfigendis priusquam comprehendantur. 501. Bruti manus vulnerata à Cassio dum plagas infligunt Cæsari. 505. Brutt oratio ad plebem 514. Brutus Macedoniæ præfectus. 527. Brutus & Cassius præfecti frumento in urbem convehendo. 530. Bruto impetrata Bithynia. 531. Bruto & Cassio Syria & Macedonia adempta. 533. Cyrenensis & Creta insula in solamen data. ibid. Bruti ludi maximo sumptu exhibiti. 541. Brutus & Cassius exercitum colligunt. 542. Brutus Cæsarem accusat quòd dilapidasset pecunias publicas. 562. Bruto Cassioque & exercitum & pecunias & provincias tribuit senatus. 568
Brutus & Cassius conspirationis

rationis in Cæsarem auctores præcipui. 589. *Brutus & Cassius receptaculo proscriptis fugientibus.* 610. *Brutus & Cassius in Thracia casi.* 611. *eorum res gestæ.* 622. & seq. *prætores Syriæ & Macedoniæ à Cæsare designati.* 622. *de rebus gerendis consultant.* 626. *Bruti res in Lycia gestæ.* 632. & seq. *Xanthios adoritur.* 633. *eorum urbem capit, generosam indolem miseratur, & pacem dare vult.* 635. *sacras ædes ab incendio servat.* ibid. *Patara aggreditur.* ibid.

Bruti æquitas & justitia in servum perfidum. 636. *Bruti & Cassii copiæ.* 640. 652. *Brutus prælio decernere non vult cum Antonio & Cæsare.* ibid. *super Cassii cadaver flet.* 655. *cibo cetcráque corporis cura abstinet super morte amici.* ibid. *Bruti in hostes cavillatio.* ibid. *ejus oratio ad milites.* 657. *Brutus victoriæ præmia militibus proponit.* 658. *vir mansueti ingenii.* 661. *Bruti & Cassii dissimile ingenium.* ibid. *Brutus suos invitus in aciem producit.* 662. *Bruti ordines suos obequitantis, verba.* ibid. *Bruti aquila fugata.* 663. *Bruti militum virtus incusari non potest.* 664

Brutus in montem fugiens in armis pernoctavit. 665

Bruti ad amicos dictum. 666

Bruti interitus. ibid. *Bruti & Cassii virtutes uno piaculo contaminatæ.* ibid. *Bruti honesta studia.* 667. *Bruto prodigia exitus præmuntia.* ib. & 668. *Bruti malus genius.* 668. *Brutus & Cassius pœnas luunt homicidii.* ibid. *sumet interfectores.* ibid.

Bruti uxoris interitus. 669

Bryga populi. 451

Bucolianus unus ex Cæsaris interfectoribus. 502

Buteo Scipionis nepos. 303

Byrsa quid, & vocis hujus unde sumpta occasio. 1

Byrsa in tota Carthagine nihil munitius. 79

Byrsam capit Scipio. 80

Byrsæ clades & miseria. ibid.

C

CAbila civitas Cilicia. 144

cadaver Cassii Brutus flens sepelivit. 655

cadaver Cæsaris in templo sepelirivult plebs, prohibentibus pontificibus. 511

cadaver Spartaci inveniri nequit. 416

cadaver Sylla cum quanta pompa in Vrbem delatum. 417

cadavera casorum ex S. C. ibi humanda ubi ceciderint. 377

cadavera occisorum civium in Tiberim jacta. 404

caduceator pro caduceo lupinam præferens pellem. 282

Cæcilius Metellus Dalmatis bellum infert. 761. & inde

cædes varia & multiplex in Vrbe à Cinnanis & Marianis. 395

cædes & latrocinia in Vrbe post mortem Clodii. 440

cædes magna in exercitu Manlii. 116

cædes navalis Antiochi militum. 104

Cæsar, vide *C. Iulius Cæsar.*

cæsar, vide, *Octavius Augustus.*
cæsar, vide *Sextus Iulius Cæsar.*
Cæsaras dux cladem Romanis infert. 286
Cajus Canuleius trib. pleb. 370
Cajus Gracchus legem fert de frumento menstruo. 362
Cajus Iulius Cæsar imperator in Gallia. 351. *imperium non vult deponere.* ibid. *Pompeium vincit in Thessalia.* ibid. *secundus post Syllam dictator perpetuus creatus.* ibid. *vir imperandi peritissimus, à Cassio & Bruto cæsus*, ibid. *eloquens, audax, nihil non spe præcipiens, ambitiosus supra vires.* 428. *suspectus de conjuratione Catilinaria.* 430. *ejus sententia de conjuratis plectendis.* ibidem. *ejus dictum.* 432. *consulatum petit*, ibid. *Crassum Pompeio conciliat.* 433. *Cæsaris beneficium erga equites.* 435. *Gallia Cæsari in quinquennium decreta.* ibid. *Cæsaris filia Pompeio collocata.* ibid. *Cæsaris litera ad senatum.* 447. *Cæsaris ingenium.* 449. *dictum.* ibid. *humanitas & benignitas erga Demitium.* 451. *clementia.* 454. *Cæsaris oratio ad hostes suos.* ibid. *ad seditiosos milites.* 457. *centurionem occidit pro injustè delato milite.* ibid. *dictator perpetuus creatus.* ibid. *Cæsaris & Pompeii copiæ.* 458. *oratio ad suos milites.* 460. *Cæsaris dictum.* 463. *Cæsar plus fortunæ fidit quàm consiliis.* 464. *Cæsaris fortuna.* 466. *Cæsaris clades ad Dyrrachium.* 467. *Cæsaris dictum.* ibid. *Cæsar erratum fatetur.* 468. *sacra Marti & Veneri genitrici facit.* 470. *Cæsaris & Pompeii copiæ.* 471. *clades ad Dyrrachium accepta multùm profuit Cæsari.* 472. *Cæsaris suos hortantis verba.* 473. *ejus artes in bello.* 475. 477. *Cæsar & Pompeius illacrymantur prælium aggressuri.* 476. *prælium inter Cæsarem & Pompeium ad Pharsalum.* ibid. *Cæsaris consilium prudentissimum.* 478. *Cæsar tesseram Pompeianis dat.* 478. *Cæsar victoria uti scit.* 478. *Cæsar in diversorio Pompeii cibum sumit ut prædixerat.* 479. *Cæsaris virtus in bello.* 479. *Cæsaris ad Athenienses dictum.* 482. *mira felicitas & fortuna Cæsaris* 483. *supplicium sumit de Pompeii interfectoribus.* 484. *periclitatur apud Alexandrinos.* ibi. *caput Pompeii oblatum aversatur.* ibid. cetera dabunt quæ sunt ad marg.
calamitas Asiæ sub Sylla. 213
calamitas Carthaginiensium 53.54
calamitas Rhodiorum à Cassio. 631
calamitatis remedium oblivio. 51
calamitatem metus aut imprudentia ut plurimùm antecedunt. 239
in calamitatibus non contemnendus Mithridates 247
calamitosus licet Mithridates, reverendus tamen erat & terribilis. 240
Calemporus, Essiorum orator, ejus interitus. 760
Calenus dux Antonianarum partium fato fungitur. 700
Caleni Sittium fortiter defendunt usque ad redditam pacem à triumviris. 616

Gallaico-

Callaicorum agros Cepio depopulatur. 294
calliditas Pompeii in conciliando sibi favore senatus & consulum. 447
Callidromus quid. 97
Calliope oppidum. 125
Calpurnius Piso cum collega L. Mancino nequicquam bellum gerit circum circa Carthaginem. 66. 67
Calvisius à Pompeianis vincitur. 465
Cambei populi. 763
Campanus ager à fertilitate laudatus. 433
campestria loca Parthi solùm amant, non montana. 166
Canidius ab Antonio relictus dux multa prosperè agit in Armenia. 157
Canidius dux apud Antonium multa potest. 163
Canutius à Cæsare occiditur. 700
Capito in ædibus propriis, à triumviris proscriptus, cæditur. 603
Cappadocia invaditur à Tigrane Mithridatis genero. 216
Cappadocia Sertorio à Mithridate conceditur. 217
Cappadociam invadit Mithridates. 233
Cappadociæ regnum Ariobarzani redditum. 243
captandis auris popularibus multa insumpsit C. Cæsar. 428
capti à piratis per Pompeium libertati restituuntur. 237
captivos & circumventos milites Pompeii Cæsar dimisit incolumes. 454. *captivos hostes Mithridates viatico dato abire permittit.* 183. *captivi Romani quomodo ab Annibale tractati.* 330. *captivorum latronum magni spiritus.* 299. *captivos quingentos securi percutit Æmilianus.* 253
captivos quos & quot in triumphum egerit Pompeius. 252
Capua Romanis se dedit. 338
caput Curionis ad lubam regem perlatum. 416
caput Decimi ad Antonium delatum. 588
caput manúsque Crassi Orodi regi mittitur. 154
caput Octavii primum quod pro rostris in Vrbe positum est. 393
caput Pompeii Cæsar oblatum aversatur. 484
capite damnatur Asdrubal. 13. 41
capite relicto iturum ad consulem, Trebonium, inquit quidam centurio. 543
capita ducum Pompeianorum ad Cæsarem lata. 493
capita proscriptorum pro rostris. 597
Capitolium incerta causa conflagrans. 400
Capitolium occupant interfectores Cæsaris. 503
Capitolium olim habebat thesauros publicos. 685
Carabis urbs obsessa. 278
Carbonis audax facinus. 406
Carboniani cæsi à Metello. ibid.
Carbonianos profligaturus in Asiam proficiscitur Pompeius. 389
Carboniani cæsi à Pompeio & Crasso. 405
Carbonis interitus. 410
Carchedon, ut nonnullorum fert opinio, Carthaginis conditor. 1
Careo urbs. 268
Carinas capite truncatur ab Sylla victore. 408
Carinii pop. 705

Carmelis urbs 287
Carnes humanæ ad cibum conditæ in Piræo. 195
Carpessus. 256
Carpessus, olim Tartessus. 290
Carræ evadunt aliquot Crassi milites. 149
Carthago num excidenda varia sententia. 32. 33. 34. & seq *carthago quot annorum spatio floruerit.* 82. *carthaginis deletio fatalis.* 75. *carthaginis descriptio.* 56 *carthaginis & civium resistentia brevis descriptio.* 83. 84. *carthaginis, quæ nunc est, conditor quis.* 85. *carthaginis situs ubi.* 1. *carthaginem à solo Scipione posse everti divinitus creditum.* 86. *carthaginem cur non evertendam censeret Scipio.* 35. *carthaginem delendam esse nunquam non disseruit Cato.* 38. *contra censet Scipio Nasica.* ib. *carthaginem qui condiderint varia opinio.* 1. *carthaginem quando coloniam fecerint Rom.* 85. *carthago nova quæ olim Saguntus.* 265. *carthago Spartagena, quæ & ubi sita.* 261. *carthaginiensium alacritas, fortitudo, industria, in bello & obsidione.* 67. *carthaginiensium fines depopulatur Syphax.* 6. *carthaginiensium imperium quale & quibus conferendum.* 1. *carthaginiensium resp. conturbata.* 90. *carthaginiensium reipub. processus prosperi recensentur.* 1. 3. *carthaginiensis imperii terminus.* 314. *carthaginiensis populi ingenium.* 259. *carthaginiensibus bellum à P. R. indictum tertiò.* 43. *carthaginienses Iberiam occupant.* 256
Carthalo dux, prefectus præsidii Punici. 342
Carus, dux Segedanorum, cæsis multis Romanorum, fortiter pugnans cadit. 280
Cassius Parmensis reliquias Cassianas colligit. 671
Cassius quæstor Crassum ad fugam solicitat. 149
Cassius Cæsaris interfector. 502
Cassii Brutique ad plebem excusatio. 503
Cassio Brutóque favet senatus. 568
Cassius exutus castris Pindaro servo se feriendum præbet. 655 vide plura in Bruto.
Cassii fratrem cum multis aliis in gratiam recipit Antonius. 674
Cassianas partes fovet Rascupolis, Rascus verò Antonianas. 640
Cassianæ reliquiæ Sextum Pompeium erigunt in ducem contra Antonium & Cæsarem. 671
Cassianorum cæsa octo millia. 654. 655.
Castacen urbem oppugnare statuit Syllanus. 272. *Scipioni se dedit* ibid.
Castella duo Diogenis à Scipione evertuntur. 78
Castor Phanagorensis, tortus aliquando à Tryphone, eum interficit. 246
Castorum ædes occupata ab Opimio contra Gracchanos. 365
Castra Cassiana ab Antonio capta. 654
Castra hostium succendit Scipio. 73
Castra L. Luculli & Mithridatis ad Cyzicum. 219
Castra Mummii expugnata à Lusitanis. 286
Castra Pompeii invadit Cæsar. 478

castra ponit ad Pharsalum Cæsar. 408
castra sua conjungunt muro Cassius & Brutus. 651
castra Syphacis à Masanissa capta. 12
castra varia subinde facit Scipio ut militem exerceat. 304
castris Cæsaris potiuntur Cassiani. 654
in castris muniendis, industria Scipionis describitur. 73
castra propria exurit Viriatus. 293
castrametatio iniqua Archelai circa Charoneam. 197
castrametatio Scipionis & Pœnorum. 70
castrametatio Sylla & adversariorum circa Vrbem. 407
castrametatio Cassii Brutique ad aurifodinas Asylum vocatas. 650
castrametantur Cæsar & Pompeius circa Dyrrachium. 462
castratio punita. 588
Catilina natus loco honestissimo mirè in populo celebratur. 428
Aurelia Orestilla amore filium tollit ibid. *ejus conjuratio.* ibid.
Cato Callidromum superat. 97. 98
Cato in Hispaniam mittitur. 276
Cato inscriptus Ciceronis liber, Cæsaris verò, Anticato. 490
Cato relicta Sicilia fugit ad Pompeium. 453
Cato robustus viribus resistit Cæsari. 434
Catonis filium in gratiam recipit Cæsar. 490
C. Catulus & Æmilius Lepidus coss 416. *adversa factionis.* ibid.
Catuli & Lepidi conflictus. 418
Caucæi nullo ætatis discrimine perfidè à Lucullo necati. 284
caucæam urbem obsidet Lucullus. 283
caucæos liberè ad domos suas mittit Scipio, quòd contra fidem fœderum Lucullus hos impugnasset. 306
Caucanus dux Lusitanorum. 287
Caucasus mons multos auri fontes habet. 241. 242
cavillatio Catonis pulchra in legatos Prusiæ. 174
cavillatio in Deiotarum Crassi & Deiotari falsè responsum. 136
cavillatio militum & procerum in Pompeium. 470
cavillatio Bruti. 656
cavillatio militum in Cæsarem. 742
cavillatio Sylla in Marium. 408
Cauniorum in Italos hospites dira nimis crudelitas. 185
Celtæ populi quem locum incolant. 255
Celtæ, à quo nominati. 757
celtæ iidem qui & Cimbri. 758
Celtarum nomen terribile Romanis. 759
Celtiberi arma deponere nolunt. 272. *celtiberi.* 255. 256. 285. 312
celtiberi, Belli cognominati. 279
celtiberico satellitio, rejecto Romano, se stipat Sertorius. 420
census populi factus post victoriam Cæsaris. 492
Centenius dux. 318
centuriæ vocatæ ad suffragia ab Antonianis. 545
centurionem falsò deferentem militem occidit Cæsar. 457
certamen detrectant Cassiani ut fame Antonium oppugnent. 652
certamen in comitiis inter Pompeium & Ænobarbum. 457
certamen inter Sextium & Cornificium.

ficium. 619. *item Cassium & Dolabellam.* ibid.
certamen primum inter cives in Vrbe factum, & ubi. 385
certamen navale inter Cæsarem & Pompeium. 732
certamen Sextii & Ventidii. 620 & seq.
certamen. vide *bellum & pugna.*
cerva Sertorii. 419
Cessarus Lusitanorum dux. 286
Cethegus conjungit se Sullæ. 399
Cethegus in Numidiam profugus Mario se conjungit. 388
cethegum indemnatum contra leges publicas sustulit Cicero. 436
Chalcis oppidum. 125. 203
Charis oppidum. ibid.
in Chalcedonis porta oppressio militum à Mithridate facta. 218
Chiis irascitur Mithridates ob societatem Romanorum. 200
chiorum civitatem occupat Zenobius Mithridatici exercitus dux ibidem.
chii ad Mithridatem capti ducuntur. 201
chios scripsit inter Romani populi socios Sylla. 211
chœnix Attica in exercitu Antonii quantùm venierit. 165
Colchos obire pergit Pompeius castrorum loca visurus. 241
Chotenen invadit Mithrid. 240
cibus hostium utuntur Cæsariani ad Pharsalum. 479
Cicero accusat sacrorum violatores. 435
cicero cum & fratre & fratris filio proscriptus. 600
cicero minor in Græciam à patre missus. 619
cicero, Novus homo cur appellatus. 428
Ciceronis & Demosthenis collatio 436
ciceronem quo pacto tollere cupiunt conjurationis Catilinariæ principes. 429
Cilicia quomodo accesserit Romano imperio. 119
cilicia receptaculum piratarum. 234
cilicia partem occupavit Tigranes ejecto Antiocho Pio. 243
cilicia partem Ptolemæo Philopatori quis abstulerit. 86
cilicia rex Polemon per Antonium constitutus. 715
ciliciam Asperam habitare jussit subactos piratas Pompeius. 237
ciliciam impetit Antiochus. 86
cilices cur appellati pirata. 234
cilices pirata sine bello Pompeio sese dedunt. 238
Cimbros devincit Cæsar. 756
Cinna confossus à suis militibus periit. 397
cinna & Marius in Vrbem regressi multam cædem faciunt. 393. & seq.
Cinna hostis judicatur, quare. 389 390
cinnam & Marium non vult imitari Sylla. 211
Cinna prætor, Cæsaris affinis. 504 *invehitur in Cæsarem defunctum* ibid *purpuram exuit à Cæsare datam.* ibid.
cinnam trib. pleb. ita miserè discerpsit plebs ut nulla extarent ad sepeliendum reliquiæ. 521. *pro eo qui prætor invectus in Cæsarem fuerat, similitudine nominis interfectus.* ibid.
Cinnani contra Octavium seditionem movent. 389
Cirta lubæ regia à Boccho Mauritaniæ regulo occupata. 488

civi Romano quæ pœna, quantumvis sonti, non infligatur. 443
cives ab injuria tutos vult Sylla. 386
civium turba incorrupta paulatim se recolligit post necem Cæsaris. 507
civibus peperciſſe à quibus læſus eſſet, Cæſarem perdidit. 510
civitas viris conſtat, non ædificiis 459
civitas maritima cui comparata 51
civitas Rom. pacari non poteſt niſi Iulio Cæſari Pompeióque ex æquo adempta poteſtate. 444
civitatis jus denegatum, occaſionem præbet rebellionis. 374
quas civitates condiderit Seleucus. 124
civitates multas extruxit Pompeius. 251
civile bellum unde ſumpſit exordium. 383. 384
civiles motus varii poſt Sylla dominatum. 427
clades ab Annibale in Italia facta. 83
clades ad Xanthum oppidum. 634
clades Afrorum apud Nepherim 78
clades Cauc&æ civitatis ingens 284
clades Ilienſium quando facta. 206
clades apud Ilyrgim magna, caſis mulieribus & parvulis, & urbe funditus deleta. 272
clades in exercitu Triarii. 232
clades in claſſe Cæſaris. 721. & ſeq.
clades in exercitu Vettilii. 290
clades ingens à Manlio facta. 115
clades ingens Afrorum à Scipione facta. 11, 12
clades ingens Antonianorum in direptione machinarum. 159
clades ingens circa Vrbem. 407
clades ingens in exercitu Archelai, ab Syllanis facta. 199
clades ingens in exercitu Antiochi. 109. 110
clades ingens exercitus Aſdrubalis à Maſaniſſa. 41
clades ingens exercitus Craſſi à Parthis. 146. & ſeq.
clades ingens in exercitu Tigranis. 230
clades ingens Saguntinorum. 261
clades in plebe facta à militibus Antonii & Cæſaris. 711
clades magna Luſitanorum. 288
clades magna militum Curionis Cæſariani. 456
clades magna Romanorum à Carthaginienſibus illata. 3
clades Romanorum. 280
clades Romanorum ad Cannas. 318
clades Romanorum ad Pallantiam. 301
clades Pompeianorum. 478
cladis ſub Craſſo acceptæ ultio. 156
clamore ſublato Romani pugnam ineunt. 159
claſſis antiochi quaſſata tempeſtate. 88
claſſe lunata navigare. 719
claſſis Cæſaris contra Pompeium & Pompeii contra Cæſarem quanta. 728
claſſis Carthaginienſium nova quanta. 75
claſſis luſtratio. 727
claſſis Flacci Fimbriaque tempeſtate fracta. 204
claſſis Mithridatis in Boſporanes parata ſuſpicionem injecit Romanis. 214
claſſis Pompeii in piratas quanta. 236
claſſis Romana in Africa quanta.
claſſis Romana in portu Chalcedonis à Mi-

à Mithridate succensa, direpta spectantibus Cotta & Nudo. 219
classis Pompei quanta. 459
classi Scipionis ad Carthaginem 70
classem ademerunt Carthaginiensibus Romani. 2
classem Antonii in Cæsarem transvehit Bibulus. 611
classem & seſe dedidit Cæsari Cassius. 483
classem Titii succendere vult Pompeius. 752
classi præficitur Cimber à Cassio Brutóque. 648
Claudius Marcellus. 329
Claudii Aselli memorabile facinus 335
Claudia Quintia suspecta, sed non rea adulterii. 345
Claustra Scythiæ. 241
Clazomene à piratis captum. 213
Cleopatra Syria Ptolemæo copulatur. 88
Cleopatra Demetrium maritum occidit. 132
Cleopatra Dolobellæ plus favet quàm Cassio. 624
Cleopatra quid Antonio utilitatis, imò perditionis, attulerit. 158
Cleopatræ & Antonii congressus 671
Cleopatram pro fratre reginam Ægypti constituit Cæsar. 484
Clementia mira Cæsaris. 586
Clintidiones populi. 763
Clisthenes Lesbius conspirat in Mithridatem. 202
Clodius ad Bovillas interfectus. 439
Clodius Bithynicus à Cæsare occiditur. 700
Clodius impudicitiæ accusatus. 435
Clodius Ciceroni diem dicit. 436
Clodium Milonis opera oppressit Pompeius. 439
Cluentius vide *L. Cluentius.*
Clupea civitas. 3
Clupea civitate Carthaginiensium Romani pelluntur. 66
clypeo ducenta tela excepit Cæsar. 524
Cn. Pompeius, Magnus cognominatus. 399. *ejus Pompeii filius qui fulmine interierat.* ibid. *ad Syllam cum legione se confert.* 399. *apud Syllam in pretio.* ibid. *soli Cn. Pompeio assurgit Sylla.* ib. *Pompeius Marcium circa Senas devincit.* 403. *Senas diripit.* ibid. *in Hispaniam contra Sertorium missus.* 419. *ad æmulationem Annibalis alias fauces per Alpes aperit.* ibid. *à Sertorio vulneratur.* ibid. *Pompeii & Perpennæ magnum prælium.* 423. *Prudens Pompeii consilium.* ibid. *Licinius Crassus & Pompeius ambo consulatum petunt.* 426. *seditio inter Crassum & Pompeium.* ibid. *in gratiam redeunt.* 427. *exercitus dimittunt.* ibid. *Marcus Crassus Pompeio per Cæsarem conciliatus.* 433. *Pompeius & Crassus coss* 437. *Pompeius dictaturam ambit.* 439. *Pompeius solus consul creatus.* 441. *judicia in consulatu à Pompeio proposita.* 441. *æstus literarum Pompeii* 444. *tribunitia potestas à Pompeio restituta.* 445. *Pompeio bellum contra Cæsarem mandatum.* 447. *in Pompeium ludit Favonius ob dictum ejus arrogans.* 450. *Pompeii & Cæsaris copiæ.* 458. *oratio.* 459. *Pompeii victoria.* 467. *Pompeius nescit uti victoria, ex confessione Cæsaris.* ibid. *Pompeii prudens consilium.* 469. *in*

Pompeium cavillationes. 470. *rex & Agamemnon per jocum vocatus.* ibid. *Pompeii torpor: ejus dictum.* 471. *Pompeii & Cæsaris copiæ* ibid. *Pompeii suos hortantis verba.* 473. *Pompeius ingemiscit.* 474. *Pompeius & Cæsar illacrymantur prælium aggressuri.* 476. *prælium inter utrunque, ad Pharsalum.* ibid. *Pompeii stratagema improbat Cæsar.* 477. *Pompeio simile quiddam quod Ajaci Telamonio contingit.* 478. *Pompeii dictum: ejus fuga.* 479. *Pompeii consilium post fugam.* 480. *in Ægyptum navigat.* ibid. *Pompeii versus Sophoclei Iambici: interitus, & funus.* 481. *Pompeii caput oblatum Cæsar aversatur.* 486. *Pompeii interfectores supplicio affecti à Cæsare.* ibid. *Pompeii exercitus victoriam canit ante triumphum.* 471. *Pompeii auxiliatorum ignavia.* 477 *Pompeianis thessera data à Cæsare.* 478

Coccejus amicus Cæsaris & Antonii. 706

Coccynum promontorium. 735

Codropolis, oppidum Illyricum, in intimo sinu Adriatico, terminus ditionis Cæsaris & Antonii. 709

Cœlen Romanis subjecit Pompeius. 244

Cœlesyriam impetit Antiochus. 86

cohortem integram concidit Sertorius ob vim illatam mulieri. 419

cohortes duas Marius Egnatius concidit. 375

cohortes prætorias à se amovit Cæsar. 495

cohortes quatuor liberat Scipio. 62

cohortes vigilum quando & cur institutæ. 746

Colchis bellum infert Mithridates. 213. 214.

Colenda urbs. 311

collatio Cæsaris & Alexandri Magni. 522

collatio Cassii & Bruti. 661. 667

colloquium Scipionis & Phamæ 64. 65

coloniæ Carthaginienſium quæ. 1. *coloniæ duodecim plebi concessæ legis agrariæ & frumentariæ fastidium fecêre.* 364 *coloniarum deductionem deferri in adventum Antonii vult Lucius & Fulvia.* 679 *coloniarum termines à consulibus descriptos non procul à Carthagine lupi abraserunt.* 364 *in colonias deductæ Antonianæ legiones cedente Cæsare.* 679 *colonias quomodo deducebant Romani.* 353

columnæ Herculis ubi. 255 *ad columnas Herculis fanum ædificatum à Phœnicibus.* 256

à Comana ad Tigranem fugit Mithridates. 227

Cominii commentum. 278

comitia dilata ob non bene addicentes aves. 398 *comitia quomodo habenda voluerit plebs sub Sylla dominatu.* 386 *in comitium ante bellum civile, nunquam telum illatum.* 349 *comitiali malo ut multùm in otio tentabatur Cæsar.* 497

commeatus corrumpit Mithridates, ne Lucullo usui sint. 232 *commeatus largè summittit Amiſensibus Mithridates.* 224 *commeatum Cæsaris intercipere conantur Murcus & Ænobarbus,* 639 *etiam*

commeatum intercipiunt Numantini. 299
commeatum mittit Carthaginem Asdrubal. 56
commentum Phamæ ad transfugiendum, quale. 64. 65
commentum prodigiosum Polyxenidæ. 101. & seq.
commentum Sidensium de invadenda classe Carthaginiensium. 76
commessationibus vacans remissior factus est Sertorius. 421
commentarii actorum Cæsaris in ædes Antonii delati. 507
commotio Italorum magna ob divisionem agrorum. 686
competitores consulatus Crassus & Pompeius. 427
competitores Pompeius & Ænobarbus. 437
Complega capta. 279
compleganorum fraus vel stratagema. ibid.
concordia inter triumviros quibus conditionibus facta. 682. 683
Concordiæ fanum in foro ex senatusconsulto conditum. 366
conditio Lucii militibus oblata, aut pugnando fortiter mori, aut fœdè se dedere. 692
conditiones pacis inter Syllam & Archelaum Mithridatis ducem. 207
conditiones pacis inter Antonium & Cæsarem. 709
conflictus Annibalis & Scipionis. 21. 22
conflictus Cæsaris & Mummii. 286
congressus Fimbriæ & Syllæ. 211
Conistorgis, Cuneorum urbs, expugnata. 287
conjuratio Catilinæ. 429
conjuratio exercitus contra Mithridatem. 248
conjuratio militaris in exercitu Cæsaris occiso Sexto Iulio. 623
conjuratio quorundam in Mithridatem. 202
conjuratio Vari & Manii in Romanos. 217
conjurationis Catilinæ qui ex senatoribus conscii. 428
conjurationis in Cæsarem initium 497. & seq.
conjurationes in populo Romano quando fieri cœptæ. 350
conjurati & occisores Cæsaris Capitolium occupant. 503. 548
conjuratores coram se jubet occidere Cicero. 431
conjuratores in necem Cæsaris qui. 499
conjuratorum ædes exurere parat plebs. 521
Connoba latronum dux captus. 23
Consentia Brutiorum urbs. 34
conscium consilii Pompeius interficit. 749
consilium Annibalis rectum de inferendo bello Romanis. 96
consilium audax, sed fœdum. 714
consilium iracundum cur mutarit. Antonius. 545
consilium Lucii de suo exercitu datum Cæsari. 696. 697
consilium prudens Cæsaris de conservandis civibus, hac tessera STA SECURUS. 478
consilium varium in castris Pompeianis de pugna cum Cæsare. 469
consilio quorum interfectus Pompeius. 480
consilia cur sua tantopere celarit Antonius. 551
consilia diversa apud Pompeium

de perſequendo Cæſare. 468
conſpiratio in Mithridatem patefacta. 202
conſpirationis conſciis implacabilis Antonius 674
conſpirationis in Cæſarem conſcius, condemnatus Ænobarbus. 703
conſtantia Metelli contra Marium. 368
conſul creatur Scipio Africanus. 68
conſul fulmine ictus. 392
conſul ſolus ſine collega Pompeius primus factus. 440
conſul in decennium Cæſar. 494
conſulis primum caput quando pro roſtris Romæ collocatum. 393
conſulem ſe deſignat Cæſar. 458
conſulem ſeipſum creat Sylla. 415
conſules deſignati & facti contra Antonium Hirtius & Panſa. 558
conſules in Piceno à Spartaco gladiatore victi. 424
conſules tempore Sylla creati qui. 412
conſulares viri multi à triumviris oppreſſi. 596
conſulatum adeptus Cicero rejecto Catilina. 428
conſulatum per amicos petere vult Cæſar. 432
conſulatu potiri ſalvis legibus Dolobella non poterat Cæſare interempto. 509
contemptus Craſſi cauſa quæ. 137
contemptus legum apud Romanos. 354
contentio de lege agraria inter Gracchum & Octavium. 356. 357
contentio pia inter Quintum Ciceronis fratrem & filium uter primò cædi debeat. 601
contentio miſeris intempeſtiva. 47
controverſiæ multæ & dicenſiones ob legem agrariam. 360
copiæ Mithridatis recenſentur. 181
copiæ Cæſaris poſt devictum Pompeium quantæ. 744
copiæ omnes Pompeianæ in Epirum cum imperatore tranſlatæ. 451
copiæ Cæſaris & Pompeii ad Pharſalum quantæ. 471
copias nunquam majores in acie quàm ad Pharſalum fuiſſe. 475
copias ſuas quomodo auxerit Brutus. 577
copiæ vide *exercitus.*
Coplanium. 305
Coponius Carrenorum præfectus fugientes Craſſi milites excipit. 149
Coponio vitam ab Antonio complexu ſui impetrat uxor. 612
coria coquunt milites præ fame. 195
corio ſeu pellibus paſti Numantini. 319
Cornelii ſervi. 415
Cor. Scipio Africanus patronus eligitur pro agris dividendis. 361
Cornelius Scipio contra Numantinos mittitur. 302
Cornelius Scipio Naſica quicunque remp. ſalvam cuperet, ſe ſequi jubet in ſeditione. 319
Cornelius Scipio quo tempore ætatis factus imperator. 264
Cornelio Sylla Mithridaticum bellum decretum. 184
Cornelia Pompeii uxor formoſiſſima. 480. *Craſſi antea uxor.* ibid.
Cornificius & Sextius certant uter de ſua Africa provincia decedat. 620

Cornutus in tugurio latitans, servorum astu servatus à cæde. 394
corona donatur tribunus Basilus à Sylla. 203. 204
coronam auream Lucullo mittit Machares Bosporanorum rex, Mithridatis filius. 228
coronam statuæ Cæsaris qui imposuit in carcerem deductus. 495
coronam ubi sibi primò imposuit Tigranes. 216
corona aureæ quot in triumpho Cæsaris ductæ. 491
coronas donáque militaria conjicit in rogum plebs. 521
coronavit centurionem Antonius qui Ciceroni caput præcuit. 601
corollis delectari pueros, agris milites ait Ofellius Cæsari. 744
corpus Bruti involutum coccina veste mittit matri Servilia Antonius. 668
corpus Clodii in Vrbem mox in senatum delatum. 439
corpus Viriati qua pompa sepultum à suis. 296
corpus Cæsaris in forum delatum à Pisone. 518
corpus sepeliri volunt publicè Cæsaris amici, inimici negant. 513. 514
corporis sui custodes quingentos Thracas habuit Prusias. 174
corpore eximius & pulcher Cæsar. 524
corruptis trecentis talentis Cinna quibus faveat. 389
corrupti tr. pl. ab Antonio silent. 546
Coruncanius orator, ejus interitus. 760
Cotho portus Carthaginiensium. 79
Cotta vir imbellis fugit Mithridatem. 218
Cragum castellum maximum piratæ sine bello Pompeio dedunt. 237
Crassus, vide *Marcus*
Crassus, vide *Publius*
Crassus vide *Licinius*
Crassus filium interimit ne in potestatem hostium veniat. 394
Crastini centurionis virtus in acie Pharsalica mirè enituit. 479. *ejus interitus cum insigni monumento.* 429
crines suos sibi abradi patiuntur Carthaginiensium mulieres, ut chordas catapultis conficiant. 55
Critias tyrannus. 189
Crixi manibus trecenti captivi parentati à Spartaco. 424
Crixus Spartaci gladiatoris dux victus. 424
crudelitas Annibalis in Saguntinorum pueros. 261
crudelitas & iracundia Sylla. 415
crudelitas Mithridatis. 161
crudelitas nimia in Romanum ducem. 184
crudelitas Sylla in cives Romanos. 400
crudelitas Sylla in Piræenses. 195
crudelitatis in Crassum rex Orodes dignas pœnas dedit. 155
culcitras prater fœnaceas suos milites noluit habere Scipio. 303
Cuma deficiens, post navalem victoriam rursum Antiocho jungitur. 102
cuniculis ductis machinæ Romanorum confidunt. 193. 194
Cunei Romanorum subditi, 287
apud Cuneos hyemat Galba. ibid.

Cuniſtorgis urbs à Luſitanis capta. 287
cunctator Sylla contra Archelaum 197
curiam, in qua occiſus Cæſar, plebs ſuccendit. 521
Curio apud plebem gratioſiſſimus. 443
à plebe laudatus & domum deductus, athleta magni certaminis vocatus. 444
Curio Nicomedem & Ariobarzanem in propria reſtituit. 211
curionem Catoni in Sicilia juſſit ſuccedere Cæſar. 453
Curius latronum dux Maximo Æmiliano negotium exhibet. 293
currus & plauſtra Antonii invadit Phraates. 159
currus falcati. 182
currus falcati in exercitu Antiochi. 108
currus jugum, dum Proſerpinam rapit, ubi fregiſſe dicatur Pluto. 650
cuſtodia continua nihil miſerius. 496
cuſtodiæ ad omnes urbis exitus poſitæ, ne quis proſcriptorum effluat. 596
Cyprum curat ad perſequendum piratas Metellus Nepos. 236
Cyrus fluvius. 242
Cyzicum oppugnat Mithridates. 220
Cyzicenorum in oppugnatione reſiſtentia. 221
Cyzicena civitas ab Iove data in dotem Proſerpinæ. ibid.

D.

DAiſii pop. 763
Dalmatæ pop. ibid.
Dalmatæ Illyrios invadunt. 761
Dalmatarum nomen unde ibid.
Dalmatis cur arma intulerint Romani. ibid.
Damagoras claſſis præfectus. 187
Dardani pop. 657
Dardanos depopulatur Sylla & proximas quaſque gentes propter Macedoniæ infeſtationem. 207
Darius Pharnacis filius Mithridatis nepos ab Antonio rex ſalutatus. 715
Dario Medo bellum infert Pompeius. 244
Darſii pop. 657
Daſeretii pop. ibid.
Daſii & Blatii diſcordia. 339
Daſius partes Punicas fovet. ibid.
à Blatio circumventus & oppreſſus. 341
Datus urbs, quæ antè Crenides dicta. 650
decemviri Romæ creati. 578
decemvirorum edictum. ibid.
decimare legionem nonam ſeditioſam ad Placentiam vult Cæſar. 457
decimatio militum Antonianorum ob deſertum locum. 160
decimationem fieri poſtulant Cæſaris milites ob fugam factam 467
decimavit legiones Macedonicas Antonius. 554 555
decimatorum quatuor millia ſupplicio affecta à Licinio Craſſo. 415
Decimus Brutus, Cæſaris interfector, ſecundus hæres ab eo aſcriptus. 518. de eo vide p. 573. 574. 578. 588
decuriones Peruſinos in carcerem miſſos poſt necat Cæſar. 699

deditio Numantinorum facta Scipioni. 310
deditio Pompeianorum in navali pugna. 740
defectio Hetruscorum Vmbrorúmque describitur. 379
defectio Hispanorum à Romanis. 278
defectio multa à Mithridate ad Romanos. 245. 246
defectio multorum ob jus civium denegatum. 374. 375
defectores Illyrii mortuo Cæsare Annium fugant, Bebium verò interficiunt. 762
defensor Cæsaris in senatu Curio 445
defendere sua maluit Pompeius Magni filius quàm aliena invadere. 685. 724
Deiotari regis in Crassi cavillationem falsè responsum. 136
Delphicum templum invadunt Celtæ. 659
Delphos castra posuisse Celtas Cimbrósque quid mali pepererit. 658
Demetrius Antigoni filius cur rex ab exercitu appellatus. 122
Demetrius cur Soter appellatus. 118
Demetrius obses Philippo patri restituitur ob navatam operam contra Antiochum. 98
Demetrii mors ab uxore occisi. 132
Demetrium Ionium mare depradantem interemêre Romani. 760
Democharis Cæsaris classem invadit. 721
Demosthenis Ciceronisque collatio. 436
Demosthenis in patriam reditus quomodo vulgò exceptus. 437
deorum invocatio. 23
deprecatore non opus habere se dicit Cato. 489
desperat de regno suo Mithridates. 227
desperat de salute sua Crassus. 149
desperatio furorem facit, cum desperatis non pugnandum. 32
deum cur cognominarunt Milesii Antiochum, Antiochi Soteris filium. 130
diadema Alexandro vento abreptum, & ex arundineto per Seleucum relatum quid portenderit. 124
diadema Cæsaris capiti impositum ab Antonio. 496
Diana ædes munitur à Graccharis. 365
dictatoris & magistri equitum jus æquatum. 320
dictator creatus à populo Cæsar. 457
dictaturam per vim occupat Sylla. 250
dictator creatur Sylla. 412
dictator perpetuus secundus post Syllam C. Cæsar dictus. 251. 494
dictaturam non ineundam constituit lege Antonius. 542
dicterium Tigranis in Romanos. 219
dictum falsum in dicacem quendam Sylla, notatu dignum. 415
Dido mulier Tyria, ut nonnulli volunt, Charthaginem condidit. 1
Didonis astus. ibid.
dies dicta Mancino ob fœdam cum Numantinis pacem. 300
dies dicta omnibus Cæsaris percussoribus à Cæsare Octavio. 586
diem dixit Ciceroni Clodius. 436

Dindymum montem conscendit Mithridates inde oppugnaturus Cyzicenos. 221
Diocles, Mithridatis dux, cum copiis & auro & aliis rebus ad L. Lucullum transfugit. 224
Diodotus servus regum priorum Syriæ, regiam vacuam occupat 132
Diogenes Archelai filius casus. 203
Diogenes Asdrubalis amicus à Scipione impetitur. 78
Dionysius cur dictus Mithridates. 176
Dionysius Eunuchus Mithridatis dux, à L. Lucullo captus veneno se interficit. 223
Diophanes Seleucianos vincit. 103
Dioscurias civitas, vestigium peregrinationis Argonautarum & Castorum, ut volunt quidam. 240
diræ imprecationes in Carthaginis instauratores. 2
dira devota in Carthaginis restaurationem. 84
diris devotus ab Ateio Crassus 136
diris devotionibus quid tribuant Romani. ibid.
direptio rerum Antonianarum à suis. 167
diripitur à militibus Cæsaris Gomphos Thessaliæ oppidum. 468
disceptationes regum civitatumque suo arbitratu componit Antonius. 675
discordia civium quid mali pariat. 250. 251
discordia ducum in exercitu quid mali pariat. 163
discordia quid mali pariat. 492
discordiæ civiles à quibus ortæ & auctæ. 251. 252
dissensio consilii inter Cassium & Brutum de bello gerendo. 624
dissensio in senatu ob necem Cæsaris. 508
ex dissensione Romanorum in Italia occasionem sibi sumpsit Mithridates invadendis aliis provinciis. 209
dissensionis capita Cassius & Brutus. 696
divites agerrimè ferunt legem agrariam. 355
divitiæ multæ in gazis Mithridaticis inventæ. 251
divitias propter casus Statius octogenarius. 603
divino instinctu omnia agebat Scipio. 267
Docleatæ pop. 763
Dolabella in Cæsarem invehitur. 505
Dolabella occidit Trebonium. 622
Dolabella satelliti cervicem feriendam præbet. 625
dolus L. Manii in Mithridatem. 219. 220
dolus Romanorum contra Parthos, testudine facta. 164. 165
dolus Parthorum contra Romanos. 165
dolus Phraatis à Mardo detegitur. 161. 162
dolus Q. Popedii in Q. Caprionem. 377
dolus Surenæ ut Crassum deciperet. 151
dolo Barbatii multi Lucanorum deficiunt ad Cæsarem. 688
dominatum in Vrbe primus Sylla armis adeptus est. 388
L. Domitius mittitur contra Cæsarem. 448
Domitium oppugnat Cæsar. 451
dona data Pompeio & ejus militibus

bus à Tigrane, qua. 243
donativum datum militibus à Cassio. 647
donativum datum militibus à Scipione. 267
donativum suis dat Brutus. 640
donativum suis dat militibus Cassius. 658
Dorium flumen. 286. 295
dos Proserpinæ data ab Iove Cyzicena civitas. 221
Dorylaus exercitus Mithridatici dux. 202
Dromichetes à Mithridate Archelao in subsidium missus. 191
ducem sibi eligunt Viriatum Lusitani. 288
duces ad persequendos piratas quomodo & qui à Pompeio dispositi. 236
duces boni qui sint juxta Scipionis mentem. 305
duces Mithridatis exercitus qui. 181
duces Mithridatis passim ad L. Lucullum transfugiunt. 227
ducum absentia in exercitu quantum malorum inferat. 198. 199
ducis virtus præcipua existimatur audacia ab Annibale. 91
ducis mentem non intelligere magnorum malorum causa. 26
Dyme oppidum Achaiæ. 237
Dyrrachus Neptuno prognatus ab Hercule occisus. 451
Dyrrachium, num idem oppidum quod nonnulli Epidamnium vocant. ibid.
Dyrrachium unde dictum, & à quo conditum. ibid.
Dyrrachium Pompeii promptuarium. 462
dysenteria laborat exercitus Pompeii ad Numantiam. 299

E

EBurneis sellis ut jus diceret concessum Cæsari. 494
Edacitate & bibacitate vincentibus præmia proposita à Mithridate. 216
Edeata pop. 763
edictum decemvirorum. 578
edictum de conferendis pecuniis discerptum à plebe. 710
edictum triumvirorum proscriptorium. 593
edictum Syllæ. 211
effigies nobilium in triumpho cur duxerit Cæsar excepta Pompeii effigie. 491
egestas pecuniæ Romanorum tempore Mithridatici belli. 184. 185
Egnatius servata sua turma, malè audiit ob desertum imperatorem Crassum. 149
elatus victoria Pompeius. 729
elephanti inter se in spectaculis commissi. 492
elephantes in exercitu Antiochi. 107
elephantorum furor vel in suos, ubi lasi fuerint. 280. 281
elephanti communes hostes dicti. ibid.
elephantorum venatio. 5
elephantos Carthaginiensibus ademerunt Romani. 2
elephantos in Hispaniam ducit Scipio minor. 40
elephantos in Syria Romani interficiunt. 117
elephanti Quintanæ legionis cur sint insignia. 486
eloquentiæ, rebúsque gerendis juxtà aptus C. Cæsar. 428
eloquentissimus omnium Cicero. 601

eloquentissimus vir Curio Cæsaris inimicus. 443
Enipeus fluvius. 474
Epaminondæ dies dicta. 114. *ejus defensio qualis.* ibid.
Ephesii Zenobium jusserunt ad portam arma deponere. 201
Ephesiorum crudelitas in Italos hospites. 185
Ephesiorum defectionis & impietatis in Italos pœna. 211. 212
Ephesiorum in Romanorum effigies insolentia. 184
Epidamnus rex quo loco quas urbes condiderit. 451
Epidamnum civitas, num eadem quæ Dyrrachium. ibid.
Epiphania oppidum. 237
epitaphium sepulchri Pompeii in littore. 482
Epulum post triumphum amicis præbet Scipio. 36
epulum præbet suis Mithridates. 215. 216
equos omnes adimit Talabrigensibus Capio. 295
equites in cælum efferunt Cæsarem. 435
equites Gallos quot habuerit Cæsar. 458
equites mille sexcenti ab Sylla & senatores quadraginta proscripti. 409
equites Mithridatis quot. 170
equites Pallantini Scipioni infesti. 286
equites quomodo exercuerit Scipio. 304
equites Syllani Marium ad necem quærunt. 387
equitum adversariorum facies petere jussit Cæsar, unde ortum victoriæ initium. 475. 477
equitum magister Octavius Cæsar. 531
equitum senatorumque dissensio. 371. 372
ad equites à senatorib. translata judicia à C. Graccho. 363. *equestris ordo potentia abutitur.* ibid.
equitatuum Annibalis Scipionisque conflictus. 19
Eridanum. 760
Erisane urbs obsidetur. 293
erratum suum fatetur Cæsar, quòd ad Dyrrachium castra posuerit. 467. 468
error Antonii. 158
eruptio tentata non semel à Lucio, sed frustra. 690. 691. 692
Erythras missa Chiorum arma & obsides. 200
Escadia urbs. 293
Esernia. 381
Essii. ibid.
Essios insula. 760
Eubœam curat ad persequendos piratas L. Cinna. 236
Euergetes Mithridates. 176
Eupator dictus Mithridatis filius. 176
Eumachus à Mithridate Gallogræcis impositus à satrapis ejicitur. 200
Eumenes Cardianus Cappadociæ præfectus à Perdica. 175
Eumenes Cappadociæ satrapa, Macedonum hostis Mediam occupat. 111
Eumenes Pergami rex spernit affinitatem Antiochi. 88
Eumene quomodo usus Sylla. 107
Eupatoria civitas à Mithridate condita, à L. Lucullo oppugnata. 224. 251. *diruta & instaurata.* ib. *post Magnopolis dicta.* ibid.
Euphratem ponte strato transit Crassus

Crassus cum exercitu. 136
exactor magis quam imperator M. Crass. 137
examen apum altari Pompeiano insedit, dum pugnam inire censuisset contra Cæsarem. 470
execratio in eum qui pecunias in usus belli Gallici positas attrectare ausus sit: sed hanc eludit Cæsar. 453
exclamatio L. Pisonis in senatu contra interfectores Cæsaris. 513. 514
exclamatio Antonii super decem mille militibus à Xenophonte salvis reductis. 165
excubiæ in urbe factæ post necem Cæsaris. 507
excusatio Antonii ad objecta Cæsaris Octavii. 637
excusatio Cæsaris ad Cocceium, de exclusione Antonii à Brundisio. 707
excusatio Cæsaris ad objecta Lucii. 687
excusatio Cæsaris de bello contra Lucium. 687
excusatio Cleopatræ ad Antonium. 675
excusatio pulcherrimæ Scipionis de objecto crimine. 113
excusatio Syllæ ad plebem. 386
execrationem qualem vim habere crediderint Romani. 136
exemplum à Lacedæmoniis sumptum, Necessitatem lege carere. 68. *exemplum animadversionis militaris in Crasso.* 425. *animosi ducis & legati in Popilio.* 131. *animosi regis in Mithridate.* 246. *astutiæ in Didone.* 1. *audacis decurionis in Cominio castra hostium pervadente.* 278. *audacis ducis in Sylla.* 385. *audacissimi ducis in Cæsare.* 449. *beneficii immemoris & impii insidiatoris in Ptolemæo Ceraunio, qui Seleucum protectorem suum occidit.* 129. *benevolentiæ in Philippo Macedone.* 100. *callidi ducis.* 289. 294. *callidi filii patrem servantis.* 613. *charitatis in matribus Carthaginiensium.* 43. *crudelitatis.* 198. 199. *immensæ in Carthaginiensibus.* 33. *in Fimbria.* 205. *punitæ in Orode.* 155. *desperantium in Astapeis.* 283. *ducis fortissimi in Scipione.* 81. *magnifici in Cæsare.* 466. *pii & sedulii in Antonio.* 163. *strenui in Masanissa.* 7. 39 *exemplum ducum imbellium in Cotta & Nudo.* 218. 219. *facundiæ militaris in Antonio.* 161. *fidei servatæ in Atilio Regulo.* 3. 34. *fortis centurionis in Scæva.* 465. *fortitudinis desperatæ in Catone Vticensi.* 489. *in Xanthiis.* 635. *generosæ in Publio Crassi filio.* 146. *immensæ in Seleuco.* 124. *fortitudinis in muliere.* 419. *fortitudinis uxoriæ in uxore Acilii.* 612. *militaris in mulieribus.* 241 *exemplum fortunæ mirè ludentis in Murco & Barbulæ.* 618. & inde. *Item Lepido Balbinóque.* 618. 619. *variæ ac miseræ in Crasso.* 148. 149 *exemplum fortunati hominis in rebus perditissimis in Mario.* 387 *exemplum jactantiæ immensæ in M. Crasso.* 135. & d. *exemplum imperatoris prudentissimi.* 303 *exemplum impietatis in filio patrem prodente.* 599. *item in eodem*

dem mox punita. 600. impia mulieris & avara in Fulvia Antonii uxore. 606. impii patris filium amoris fœdi ergò sustollentis in Catilina. 428. impii patris in Tigrane. 242
exemplum impotentis ducis & superbi in Sertorio. 217. incorrupti & constantis viri. 113. inconstantis animæ viri in Pompeio. 747. ingratitudinis in Lænate. 600. ingratitudinis & perfidiæ maximæ in Carthaginiensibus. 3
exemplum injuriæ immemoris in Messala. 736. inobedientiæ mulctatæ. 9. justitiæ in Pompeio 243. laboris continui & sedulitatis in Masanissa militibus. 7. magnanimitatis in Annibale & Scipione. 91
exemplum militum fidorum & fortium. 151. militum bonorum. 163. exemplum mortis contemptæ in Sophonisba, venenum potius ebibentis, quàm Romanis serviat. 15. mulieris desperatione fortissimæ in uxore Asdrubalis. 81. 82. muliebris fortitudinis. 295. mulierum impiarum. 428. patris occidentis filium in Mithridate. 244. 245. perfidiæ in Carthaginiensibus. 33. 34. perjurii puniti. 155
exemplum pietatis filialis patrem senem humeris efferentis. 613. pietatis fortitudinisque muliebris in matre Antonii Luceium servantis. 610. 611. pietatis in Crasso. 427. pietatis in libertis & servis heros servantibus. 614. 615. 616. pietatis in milite imperatorem carbonarii cultu fugientem agnoscentis. 612.
pietatis in Scipione. 19. pietatis muliebris totum suum mundum pro marito tradentis. 611. 612
pietatis mutuæ patris & filii in duobus Metellis. 613. pietatis servilis in herum Martium domi à servis conservatum. 614.
pietatis servilis in servato Ventidio. 616. pietatis servi pro hero Appio occumbentis. 614. pietatis servorum libertorúmque in proscriptis heris. 597. 598. uxoriæ. 611 & seq.
exemplum patris amantis filium in Seleuco. 126. pii principis in Scipione. 84. proditionis mulctatæ. 16. prudentis ducis in Viriato. 289. punitæ proditionis paternæ in filio. 599. sacrilegii puniti in Antiocho Magno. 131.
servi fortissimi & in hero fidissimi. 604. pietatis in servo. ibid.
temeritatis cupidatisque punitæ in Crasso. 148. 149. tolerantiæ in Mithridate. 169. uxoriæ pietatis in uxore Acilii. 611. 612.
uxoris impiæ maritum prodentis. 603. uxoris pessimæ maritum occidentis. 132. uxorum malarum. 428
expectatio omnis malo molestior. 714
expeditio Cæsaris contra juniorem Pompeium. 492
expeditio Cæsaris in Galliam. 715
expeditio Mithridatis in Rhodios. 185
expeditionem parat in Getas & Parthos Cæsar. 497
exercitus Antonii Galliam petentis quantus. 516
exercitus Antonii quantus. 138
exercitus Asdrubalis quantus. 5

exercitus Bruti extincto imperatore petit pacem ab Antonio & Cæsare. 668
exercitus Carthaginiensium contra Scipionem quantus. 269. *è diverso Scipionis exercitus quàm parvus.* ibid.
exercitus Cassianus ad sinum Melanen quantus. 640
exercitus Catilinæ quantus. 431
exercitus Cæsaris ad urbem properans, magnam ejus partem occupat. 585
exercitus Cæsaris cur minus morigerus. 680
exercitus Cæsarianorum Cassianorúmque ad Philippos quantus. 652
exercitus Cæsaris, constantis ex veteranis militibus, præstantia. 469
exercitus Cæsaris in Pompeium, & contrà Pompeii in Cæsarem quantus. 471. 472
exercitus Cn. Pompeii fugatus. 378
exercitus consulum contra Syllam. 400
exercitus Cor. Scipionis in Hispaniam quantus. 264
exercitus Crassi cæsus. 153
exercitus Domitii in Antiochum quantus & quomodo instructus. 106. 107. *Item Antiochi quantus & quomodo instructus.* 107
exercitu exarmari non debere Cæsarem, prius quàm Pompeius suum dimisisset. 445
exercitus Fabii Maximi Æmiliani contra Viriatum quantus. 292
exercitus Lepidi transit ad Antonium. 580
exercitus L. Cassii. 181. *item Manii.* ibid.
exercitus Ventidii, ad succurrendum Lucio profectus, quid præstiterit. 690. 691
exercitus Lucii in Cæsarem quantus. 685
exercitus L. Luculli quantus contra Mithridatem. 219
exercitus Lucii noctu clàm urbem ingreditur fugiente Lepido. 688
exercitus Lucii reliquiæ quò diffugerint. 700
exercitus L. Scipionis contra Cæsarem. 488
exercitus Metelli quantus ad Numantiam. 297
exercitus Mithridatis contra L. Lucullum quantus. 224
exercitus Mithridatis post acceptam cladem à Lucullo quantus. 230
exercitus Mithridatis suo ipsius vitio periit. 239. 240
exercitus novus Archelai quantus. 197
exercitus pereat necesse est, duces ubi absunt. 198. 199
exercitus Pompeii in piratas quantus. 236
exercitus populi Romani in Antiochum quantus. 95
exercitus quando primùm hostiliter Vrbem ingressus. 386
exercitus reliquias circa Thermopylas colligit Archelaus. 196
exercitus Rhodiorum contra Cassium. 627
exercitus Rom. in Antiochum quantus. 96
exercitus Romanorum in desertores, & desertorum in Romanos quantus. 374. 375

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA GRANADA

exercitus Romanus tertii belli Punici quantus. 42
exercitus Scipionis ad Numantiam quantus. 308
exercitus Scipionis in Africa quantus. 7
exercitus Spartaci gladiatoris quantus. 424
exercitus Spartaci gladiatoris à Crasso funditus deletus. 426
exercitus Syllæ in patriam quantus. 398
exercitus Tigranis contra Lucullum quantus. 229
exercitus vide *copiæ.*
exercitui victori Pompeius præmia distribuit. 253
exercitum ad urbem ducit Cæsar. 453
exercitum ad Vrbem ducit Cinna & reliqui exules. 391
exercitum Antonii & Bactris, imò & Indis ipsis terribilem, unà Cleopatra reddidit inutilem. 158
exercitum Caleni cur sibi assumpserat Cæsar. 707
exercitum Cæsaris à Brundisio incolumem advehit Antonius. 464. 465
exercitum colligit Lucius ex Antonianis colonis. 688
exercitum contra Pompeium & patriam duxit è Gallis C. Cæsar. 251
exercitum, cui præerat Calenus, Cæsar sibi assumit cum provinciis Gallia Hispaniáque sine certamine. 700. 701
exercitum Domitii benignè excipit Cæsar. 451
exercitum Furnii Cæsar invasit. 688
exercitum haud contemnendum ex proscriptis fugitivisque sibi conciliat Vitulinus. 603. 604
exercitum suum in Hispania quomodo purgaverit imperator Scipio. 303
exercitum parat Cæsar. 552
exercitum Pompeius in Armeniam contra Tigranem movet. 241
exercitum Pompeii concidunt Numantini. 298
exercitum præstantiorem Antonio nullus imperatorum unquam habuit. 163
exercitum retinere vult Cæsar tantisper dum suum tenet Pompeius. 443
exercitum Salvidieni dedit Antonio Cæsar. 710
exercitum suum Lucius dedidit Cæsari. 698
exercitum suum ut augeat Decimus, quidam amicorum suadent. 543
exercitu Antonii uti non vult Cæsar. 715
ab exilio Metellus revocatur. 370
exul Cicero opera Pompeii revocatur ejusdem opera. 437. 438
exules Carthaginienses ad Masanissam confugiunt. 38
exules proscripti & refugi quò potissimùm se contulerint. 610
exulum in patriam reditus. 715
exulibus concedit reditum Cæsar uno Milone excepto. 458
exulibus nobilibus reditus patet, ob initam inter imperatores pacem. 714
exulare Metellus cogitur, quia jurare noluit. 369
exulatum ad Volscos abiit M. Coriolanus. 349

F.

Fabius à Lucullo relictus Mithridaticos fundit. 231
Fabius Maximus dictator creatus. 320
Fabium criminatur Minutius. 320
Fabii commentum. 321
Quinti Fabii historia Annibalica. 329
fabula Iûs. 240
fabula de Solis bobus, dormiente Vlyxe & sociis, absumptis. 738
fabula rustici & pediculi. 413
facinus in Cæsarem perpetratum, quale. 667
factio popularis Carthaginiensium multos cives exilio mulctavit: juramento facto, nunquam revocaturos in patriam. 38
factio Sertoria in Hispania, quibus ducibus cæsa. 216
factiones variæ inter Carthaginienses post bellum Punicum secundum. 36
facultates suas sub triumviris cives profiteri coguntur. 609
facundus, L. Marcus Censorinus. 45
facundissimus in concionibus ad milites Antonius. 161
facundissimus & eloquentissimus Cicero. 428
falcatorum curruum impetus, & ab iis damna illata. 182
fames consultrix in rebus alienis pessima. 28
fames. 711
fames apud Carthaginienses. 79
fames Athenienſium. 193. 195
fames Carthaginienſium. 74
fames cogit Cæſarianos pugnare. 659
fames cogit recedere ad interiora regni Mithridatem. 239
fames & rerum penuria Scipionem pugnam inire compellit. 269
fames in caſtris ad Pulantiam. 301
fames in caſtris Antonianis & Cæſarianis. 652
fames in caſtris Rom. 285
fames in caſtris S. Pompeii, adigit ad colloquium. 751
fames in exercitu Antonii. 165
fames ingens in caſtris Carthaginienſium 40
fames ingens in Piræo. 195
fames in obſidione Præneſtina. 405
fames in Vrbe. 458. 681
fames in urbe propter Pompeium. 711
fames Numantina. 300
fames premit obſeſſos Peruſiæ. 690
fames urget pacem componere. 713
famem intentat Vrbi Sex. Pompeius. 679
fame coacti multi ſe dedunt. 375
fame compulſi Dalmatæ Cæſari ſe dedunt. 766
fame domiti Salaſſi. 763
fame laborat Aſdrubal. 40
fame laborat Italia. 685
fame multi necati. 375
fame perſequendum potius Lucullum ſuadet Mithridates quàm collatis ſignis. 219
fame preſſus populus Pompeium annonæ præficit. 438
fame premitur Peruſia Lucius. 691
fame quidam proſcriptorum conficiuntur. 597
fame victum ſe, non armis confitetur Lucius. 694

fame vincere Cæsarem, non armis, conatur Pompeius. 469
familiaritas Antonii & Cæsaris. 726
ad famulorum pedes domini supplices. 596
famulorum fides erga dominos proscriptos. 597
fana Laodicensium diripuit Cassius. 625
Fannius Lælii gener fortiter contra Viriatum pugnat. 293
fasces deponere noluit jubente senatu C. Cæsar. 351
fasces lictorum confringit plebs in seditione pro Graccho. 357
fastus Antonii describitur. 555
fastu Cleopatræ offensus Luceius ad Cæsarem transit. 611
fato Vrbis imperium debetur tribus Cornelus. 430
fatorum necessitas. 125
fatale fuit Carthaginem deleri. 75
fauces Torpidorum & Salapæorum. 639
ad Faventiam Carbo & Norbanus contra Metellum aciem explicant. 406
favor largitionibus quæsitus. 640
favor militum vehemens erga Lucium. 686
favor plebis ad consules contra Syllam. 400
favor senatus in Pompeium. 442
felicibus timenda Nemesis. 50
felix per omnia Sylla. 416
felicior sua ætate nullus fuit Sertorio. 421
felicissimus Sylla, & mortuus hostibus terribilis. 417
felicitas Cæsaris quàm multis terrori maximo est. 483
Ferentani socii à Romanis desciunt. 374
Ferentarii primi prælium ineunt ad Pharsalum. 476
ferrum Margianum. 143
fertilitas magna agri Campani. 433
Fesulæ occupantur à C. Manlio in conjuratione Catilinæ. 419
festa conclamatio per Italiam ad pacis initæ nuntium. 715
fictionis arguit Cæsarem Lucius. 687
fides Masaniss. à P. R. remunerata quomodo. 49
fides nusquam tuta proscriptis, ne apud domesticos quidem. 596
fides Punica. 3
fides servorum quorundam in heros proscriptos. 597
fides erga Cassium & Brutum eorum militum qui sub C. Cæsare stipendia fecerant. 667
in fidei eadem senatus cogitur ob seditionem plebis pro Graccho. 359
fidit nemini Sertorius. 421
filius patrem proscriptum prodidit: idem à militibus patris percussoribus cæsus. 599
filii Q. Ciceronis mors notatu digna & pietas in patrem. 601
filii in Toranium impietas. ibid.
filium aureis catenis vinxit Mithridates. 214
filios proprios occidit & in ignem conjecit Asdrubalis uxor. 82
filios proprios occidit Tigranes, quare. 241
filiam Pompeio collocat Cæsar. 435
filiæ Mithridatis ad Pompeium adductæ. 246
filiæ Mithridatis hausto veneno corruunt. 248
filias suas potentissimis quibusque collocat Mithridates. 241
filiam Pompeii Cæsar quomodo tractarit. 490

Fimbria vir senatorius Flacci socius. 204
Fimbriæ mors. 211
Fimbriam cur vocarint Athenionem Syllani milites. 210
Flavius Fimbrias, hujus frater, Norbani legatus, in convivio trucidatus cum aliis, ab Albinovano. 406
Flaccus contra Syllam in Asiam proficiscitur. 204
Flaccum occidit Fimbria. 205
Flaccus ad Celtiberos mittitur. 312
Flaminem apicatum mori nefas habebatur. 395
Flaminii pusillanimitas. 92
fugientem Annibalem & vagum circa Bithyniam interimit. ibid.
sub Flaminio Romanorum clades maxima. 319
C. Flaminius à Cæsare occiditur. 700
Flamma præfectus exercitus. 456
flevit Scipio Carthagine deleta. 82
flumen Numantinum aliò derivare vult Pompeius. 298
flumen Numantinum quo pacto conjunxerit Scipio. 307
fœdus inter Pompeium & Cæsarem uter prior violarit. 718
fœdus ictum cum Carthaginiensibus. 35
fœderis cum Antiocho icti forma ære insculpta. 112
fœdera Cæsaris Pompeiique turbata. 716
fœdifragi subinde Carthaginienses. 51
fœlicitas nonnullis perniciem adfert. 3
fœlicitate non insolenter abutendum. 111
à fœnore abhorruerunt Romani veteres. 382
fœneratores Asellium prætorem è medio tollunt. ibid.
fœneratorum seditio. ibid.
fœminæ quàm viro similior Crassus, si quis Surenæ credit. 154
Fonteius, Servilii proconsulis legatus: ejus interitus. 374
fontes aquæ calidæ. 97
fontes ramenta auri minutissima ferentes. 242
formidolosa Romanis Gallia. 545
fortis in bello qui verè dicatur. 305
fortitudo Crastini centurionis in acie Pharsalica, in qua & occubuit, à Cæsare laudata. 479
fortitudo Lucianorum in eruptione. 692
fortitudo Masaniſſæ. 39
fortitudo Numantinorum. 297. 298
fortuna fortiter ferenda ubi quis semel in alienam potestatem devenerit. 210
fortuna mentem ademit Pompeio ne victor esse posset. 753
fortunæ nescit uti Pompeius. 724
fortunæ favor in Sylla. 416
fortunæ plus quàm consiliis fidebat Cæsar. 464
Ferentanorum à Romanis defectio. 374
frater fratri superstes esse nolens. 601
frater pro fratre proscripto cædi petit & cæsus est. 602
fratres Ligarii proscripti, alter cæsus, alter aquis suffocatus. 602
frigoris vis. 281
fraus fraude pensata. 7
fraus magna Lepidi. 742
frumentum humeris militum impositum Athenas mittitur. 192
frumentum distribuit populo Cæsar. 458
frumentum in Urbe asservatum

in usum militum, plebs diripuit. 691
frumentatum suos mittit in Cappadociam L. Lucullus. 225
frumentatores L. Luculli regios equites fundunt. 226
frumentatores Romanos aggreditur Tigranes. 231
fugit ab urbe Curio ad Cæsarem tendens magnis itineribus. 447
fuga Archelai ex Pireæo cum suis. 196
fuga in exercitu Archelai circa Choroneam. 199
fuga Archelai. 203
fuga Archelai ad Murenam. 214
fuga auxiliariorum Pompeii. 477
fugam dissimulat Gracchus, ut fortiùs hostes opprimat. 279
fuga Bruti & suorum militum. 664
fuga Cassianorum. 654
fuga Galbæ in urbem Carmelim. 287
fuga Milonis & Cecilii. 440
fuga Mithridatis. 199
fuga Mithridatis à Pompeio. 239
fuga Mithridatis post cladem à frumentatorib. Luculli factam. 226
fuga militum Crassi. 149
fuga Nicomedis. 182
fuga Norbani. 651
fuga Pompeii à Termantinis. 298
fuga Pompeii peracta navali puna. 741
fuga Romanorum sub L. Lucullo. 225
fuga Scipionis & Afranii. 488
fuga turpissima consulit sibi Plautius. 291
fugientem insequitur Cæsar Pompeium in Ægyptum. 483
fugientibus cunctis solus Cæsar restitit. 488
fulgetrum inter duo castra factum, utrique & Cæsariani & Pompeiani sibi capiunt pro omine. 470
Fulginii obsessus Ventidius ab Agrippa. 691
fulmine de cælo tacta castra Pompeiana. 391. 392
Fulvia Athenas profecta ab Antonio excipitur. 701
Fulvia concitat exercitum in Cæsarem. 679
Fulvia fugit Puteolos, inde Brundisium. 700
Fulvia incitatrix ad succurendum Perusiæ obsessis. 690
Fulviæ contumelia erga mulieres à triumviris proscriptas. 608
taxatur ab Hortensia. ibid.
Fulvia Lucium exasperat ut bellum inferat Cæsari. 684
ad Lepidum secedit. 685
Fulviam Antonius incusat. 701
Fulviam languidam reliquit Antonius apud Sicyonem. 703
Fulviæ interitus Antonio & Cæsari commodus. 706
Fulviæ mors annunciata Antonio in obsidione Brundesina. 706
Fulviæ mors nunciata Cæsari. 708
Fulvia prima omnium indicat conjurationem Ciceroni. 413
Fulvius Flaccus cos. 371. *cupiditatem civitatis injicit socios pop. Rom.* ibid. *tribunatum ambit, Gracchо minori collega datur.* ibid.
Fulvius proscriptus, à fœmina proditus. 603
fundamenta designata Carthaginis diruta lupi confuderunt, unde à cœptis jussum desistere. 85

funebris pompa in sepultura Syllæ. 417
furor desperatorum quid faciat. 77
furor & insania Carthaginiensium. 54
furor plebis ad hæc verba Antonii Men' servasse ut essent qui me perderent? 520
Furius à plebe discerptus. 370

G.

GAbinius exilio mulctatur, ob motum bellum religiosum. 120
A. Gabinius legatus ad Murenam ne Mithridatem infestaret. 215
A. Gabinius intimus amicus Cæsaris. 435
Gabinius per Illyriam Cæsarianos ducens opprimitur. 464
Gadibus potiuntur Romani fugientibus Pœnis. 275
Gallus quatuor sagittis transfixus. 163
Gallus quidam ad monomachiam Romanos provocat. 380
Galli & Numidæ singulare certamen. ibid.
Gallus ad tollendum Marium missus, rem non audet aggredi. 387
Gallorum opera Crassus mira edit facinora. 146
Galli Celtæ populi quem locum incolant. 255
Galli Boii. 316
Gallorum fuga ob casum unius Galli in singulari certamine. ib.
Galli quàm Romanis sint formidabiles. 523
cum Gallis triginta prœliis decertavit C. Cæsar. 523
Gallus bellum cum Carthaginiensibus. 1
Galliam citeriorem permutare cum Macedonia cupit Antonius. 543
Gallia in quinquennium Cæsari decreta. 435
Galliam Licinio Crasso commendat Cæsar. 453
Galliam maximè timent Romani. 545
Gallicus triumphus Cæsaris. 491
Gallicum Ligusticumque mare ad persequendos piratas curat M. Pomponius. 236
Gallecorum vel *Gallaicorum fines depopulatur Capio.* 294
Gallogræcia à Mithridate Sertorio datur. 217
Gallogræcos injustè invadit Mithridates. 209
ad Garganum à consule vincitur Crixus Spartaci dux. 424
generositas Cleopatræ Mithridatis filiæ. 246. *ejus generositate delectatus Mithridates eam periculo eripit.* ibid.
geniis Antonii & Cæsaris non convenire inter se dicit genethliacus. 156
genius Antonii genium Cæsaris metuit. ibid.
genius malus Bruti bis illi apparuit. 668
gentes pop. Romano additæ. 250
Gentius Illyriorum rex ab Anitio victus in triumphum abducitur. 760. 761
Gerione, Apuliæ urbs, expugnata. 322
Germanorum ebrietas. 468
Getæ populi. 758
gladii capulo admota manu Cæsar inquit, Hic impetrabit. 444
gladium abscondunt Catonis familiares ne se interimat. 489

gladium oſtentat Vetius, quem datum dicit ſibi ab inimicis Cæſaris. 434. *idem mox in carcere necatur.* 434
gladium porrigunt Pompeio conſules ut bellum gerat contra Cæſarem. 447
gladiator inſignis captivus Capuæ, fractis vinculis, latrociniis infeſtat Italiam. 423
gladiatorum ſex millia in crucem à Craſſo acta. 426
glandibus plumbeis inſcripta hoſtium conſilia produntur. 191. 193
glandibus vivere nonnulli coguntur. 380
Glanis fluvius. 404
Gomphos Cæſar expugnat & diripit. 468
Gomphis res memorabilis viſa. ibid.
Gordenæ juſſus regnare Tigranes à Pompeio. 243
Gordius Mithridatis dux. 215
Gracchus à ſervo præbito jugulone in hoſtium poteſtatem veniret, occiditur. 366
Gracchus in ſeditione cæſus. 359. 360
Gracchus & Fulvius Flaccus armati in Aventinum fugiunt. 365
Græcas literas apud Rhodios ab Archelao præceptore didicit Caſſius. 627
Græcarum literarum peritus Orodes. 155
Græci à fœnore olim abhorrebant. 382
Græcorum conſuetudine & habitu utitur in Ægypto Antonius. 767
Græcorum Macedonumque res permixtæ. 87
Græcorum mores imitatur Antonius. 76
de Græcis primus triumphavit Mummius. 84
Græcos multos ſuſtulit crudeliter Mithridates. 209
Græciam ſibi amicam facit Antiochus. 89
quam gratiam pro rebus bene geſtis retuliſſe ſeſe dicat Sylla. 397
gratulatio quanta facta Ciceroni. 437
granaria Vrbis ubi. 392
Granius in Numidia profugus Mario ſe conjungit. 388
in gratiam redierunt Antonius & Cæſar in Capitolio, interceſſione præfecti militum. 553
gratioſiſſimus apud populum C. Cæſar. 350
gravitatem Scipionis miratur Aſdrubal. 271
gubernandi peritiſſimus Viriatus. 297
Guluſſa Maſaniſſæ filius. 38
Guluſſam ex legatione remeantem ex inſidiis adoritur Samnis Amilcar. ibid.
inter Micipſam, Guluſſam & Maſtanabalem, Maſaniſſæ filios, Scipio regnum patris diſtribuit. 64
Guluſſa vir rei militaris peritus. ibid.
Guluſſæ belli pacisque cura commiſſa. ibid.
Guluſſam falsò Aſdrubal criminatur. 68
Guluſſæ nepos Aſdrubal accuſatus, non habens quod reſpondeat, ſubſelliis obruitur. 68
Gutta Capuanus cum exercitu properat ad eximendum obſidione Marium. 405

H.

HÆredem Tigranem filium suum ut relinquat, Armeniam Tigrani seni Pompeius dat. 243
hæreditatem appetens prodit patrem filius. 599
Hanno Bomilcaris filius Carthaginiensium dux. 13
Hanno captus Martio deditur. 272
Hanno Magnus, Carthaginiensium dux. 257
Hanno præfectus equitum Asdrubalis. 81
Hamilcar Pœnorum in Hispania contra Romanos dux. 257
Hannibal vide Annibal.
Hannibal Italiam vastat, contrà Africam Scipio. 1. 2
Hannibalis facta sub compendio recensentur. 34
harpago Agrippæ describitur. 739
hasta in femore percussus à Sertorio Pompeius. 419
Heliodorus regni affectator, occisor Seleuci, regno pellitur. 116
Hellespontios impetit Antiochus. 86
Hellespontum curat ad persequendos piratas L. Culleo. 235. 236
Henetos populatur Sylla propter Macedoniæ infestationem. 207
Heracleam expugnat L. Lucullus. 227
herbam depascuntur Perusina in obsidione servi. 689
herbis vescitur necessitate coactus Cæsaris exercitus. 465
herba ad mortem per insaniam redigens. 165
Herculis columnas quis ædificavit. 256
Herculis socius Autolycus expeditionis in Amazonas susceptæ. 227
Herodes Idumæorum Samaritarumque rex ab Antonio constitutus. 715
Hetrusci post defectionem cæsi. 379
Hierosolymam in regnum restituit Numidis Pompeius. 399
Hierà capta ab Agrippa. 732
Hierosolyma urbs sanctissima. 119. 244. à Pompeio Hierosolymæ urbis mœnia diruta. 119. antè à Ptolemæo rege Ægypti. ibid. Hierosolyma post à Vespasiano & Adriano diruta. 119
Himilco Phamæas, præfectus equitum Carthaginiensium, Romanorum fabros fundit. 58
Hippon civitas. 16
Hipponem Zaretum urbem quis condiderit. 66. 67
Hirpini in amicitiam Romanorum revertuntur. 381
Hirpinorum à Romanis defectio. 374
Hirpinos desertores invadit Sylla. 380
Hirtius Antonianos fundit. 571
Hirtius ex urbe fugiens collecto exercitu Brutios sibi subigit, mox ad Pompeium fugit cum suis. 614
Hispania pulsi Pompeii milites. 454
Hispaniæ magnitudo & limites describuntur. 526
Hispaniæ oram ad persequendos piratas curat Tib. Nero & Manlius Torquatus. 236
Hispaniam cur primò petere instituerit Pompeium persequens Cæsar. 452
Hispaniam fecit tributariam C. Cæsar. 432
Hispaniam infestant Carthaginienses. 1

Hispaniam provinciam dedit Lepido Cæsar. 495
in Hispaniis rursus laboratum post Scipionis discessum. 276
Hispani debellantur à Fulvio Flacco. 278
Hispanorum obsides captivósque liberos dimittit Scipio. 267
Hispanorum dolus & commentum. 257
Hispanica historia scriptor Rutilius Rufus. 305
Hispanicum bellum quando & cur ortum sit. 257
historiarum scriptor Artabazes. 155
historia Annibalica scriptor Q. Fabius. 329
historia Hispanica scriptor Rutilius Rufus. 305
Holophernes Ariarathis frater. 118.
rex factus à Demetrio pulso Ariarathe fratre. ibid.
homicida Cæsaris cum gladiatoribus Capitolium occupant. 503
homicidarum Cæsaris fuga. 502
homicidis Cæsaris nonnulli præmia decernunt. 505
homicidii damnatur Milo. 441
honesta existimationis rationem habere solent Romani. 49
honorem oblatum cur non accipiat, excusatio Cæsaris. 555
honores exhibiti Cæsari urbem ingredienti. 745
honoribus ab Antonio afficitur Ventidius. 157
hordeo pavit milites desertores Antonius. 160
hordacei panes pari argenti pondere rependuntur in castris Antonii. 165
Horoscopa oppidum. 38
Hortensia pro proscriptis muliebribus ad triumviros oratio magnanima. 608
Hortensio amico Marciam uxorem suam valde dilectam, cedit Cato. 409. *domum postea recipit.* ibid.
hospitio sese mutuò excipiunt Cæsar, Antonius, Pompeius. 714
hostis à senatu Cinna judicatus. 386
hostis à senatu populi Rom. judicatur Antiochus. 95
hostis Cæsaris Manilius multa in eum vana comminiscitur. 687
hostis judicatur Antonius. 559
hostis judicatur Dolabella. 567
hostis judicatur Sylla à C. Mario & Cornelio Cinna. 204
hostis, quantumvis pusillus, nequaquam contemnendus. 424
hostem judicatum Dolabellam absolvit Cæsar. 586
hostem patriæ denuntiat senatus Cæsarem. 448
Hostia vi capta & direpta. 391
humanis in rebus deo nihil potentius. 126
humanæ carnes ad cibi usum conditæ, Athenis reperta. 195

I.

Iaculatoribus objecti Samnitæ à Sylla. 407
jaculis confixus periit Sex. Iul. 571
jacta sit alea, dictum Cæsaris contra Pompeium properantis. 449
jactantiæ tempus non est in rebus calamitosis. 44
Iason Trallianus tragœdus. 155
Iassus urbs à piratis capta. 213
Iapodes populi. 761. 763
Iapodum gentem Sempronius Tuditanus & Tiberius Pandasium pugna superant. 761

Iberia. 255. 256
Iberia, quæ hodie à quibuſdam Hiſpania. 313. *ex quo tempore in tres partes diviſa.* ibid.
Idumæam Romanis ſubjugavit Pompeius. 244
Idumæorum rex Herodes. 715
igne è Fulginio ſignificatur obſeſſis Peruſiæ adventare auxilium. 691
igne quidam proſcriptorum ſeſe exurunt. 597
ignes frequentes in Vrbe excitati noctu poſt necem Cæſaris. 507
ignominia notati milites, fortiter in acie præliando notam eluunt. 192
Ilienſes quàm crudeliter tractati à Fimbria. 205
Ilienſes ad Syllam ſeſe recipiunt fugientes Fimbriam. ibid.
Ilienſes adſcripſit inter Romani populi ſocios Sylla. 221
Ilium urbs, porrò ante Carthaginem condita, capitur. 1
Ilio quæ acciderunt, etiam Carthagini accidiſſe. 82
Ilii pejor conditio ſub Fimbria quàm ſub Agamemnone. 205. *inter priſcam Ilii expugnationem & eam quæ ſub Fimbria, temporis interſtitium.* 206
illæſum abire Domitium captum ſivit Cæſar. 451
Illyricum C. Antonio commendat Cæſar. 453
Illyrio qui filii & quot numero fuerint. 757
Illyrii qui & ubi conſtituti. 757
Illyrii unde nominati. ibid.
Illyriorum limites. ibid.
Illyrii qui communiter dicantur. 760
Ilurgys civitas expugnata. 272
imperator eligitur bello Hiſpanienſi Cornelius Scipio. 264
imperator maritimus ad perſequendos piratas Pompeius in triennium conſtituitur. 235
imperator ſalutatur Antonius ab Ænobarbi militibus. 703
imperator ſalutatur Cæſar à Lucii militibus. 697
imperatorem ſeſe vocari patitur Craſſus. 136
imperatoris nomen quomodo admittendum. 455
imperatorum clariſſimus quis. 91
imperatorum nullus cum tanta profectus poteſtate atque Pompeius in Piratas. 235
imperatoribus ſolis dari ſolitus titulus, Pater Patriæ, datus eſt Ciceroni poſt reſtinctam conjurationem Catilinæ. 431
imperatores viginti Samnitibus nudi traditi à Romanis. 302
imperatores ſuos Romani conſecerant. 521
imperium Carthaginienſe quando & à quibus ademptum. 2
imperium depoſiturum ſe dicit Cæſar ſi id ipſum faciat Pompeius. 448
imperium poſt pugnam ad Pharſalum renuit accipere Cato. 482
imperii affectati accerſitur Menodorus. 717
imperio privatus Lepidus. 743
imperia parari lenocinio nuptiarum clamat Cato. 435
imago Scipionis cur ſola in Capitolio. 267
immunitatem concedit civitatibus injuſtè oppreſſis à Caſſianis Antonius. 675
immunitate donati Brundiſini à Sylla. 398

impro-

improperatio in Asdrubalem ingens ab uxore facta. 81. 82
imprudentia imperitiaque arguitur Antiochus. 111
imprudentia Pompeius in quo notatus. 472
impugnatur Cæsar ab Antonio. 546
incendium sacrificii Mithridatis ad mille stadia visum. 215
incensa Vrbs à Gallis Capitolio incolumi. 754
incendio pars urbis absumpta. 603
incommoda quæ senserint multi propter piratarum incursationes 235
Indibilis regulus. 275. *ejus rebellio & interitus.* 276
indici proscriptorum præmia proposita. 595
indignatio præsens plus valuit in plebe, quàm gratia prætorita Scipionis Africani. 362
inducianum factarum inter Romanos & Carthaginienses ruptarum causa quæ. 257
inedia seipsam conficit uxor Ligarii. 602
infelices peccandi occasionem ab egestate accipiunt. 29
ingenium liberum Lucii erga Cæsarem & Antonium. 702
ingenui è rupe præcipitati, servi suspensi. 528
ingenuum è liberto fecit Cæsar Menodorum. 718
ingratitudinis notati Cassius & Brutus. 667
ingratitudinis ac perfidiæ Carthaginiensium cum beneficio Romanorum collatio. 30
ingrata res est malitia nacta veniam. 250
injuriarum oblivionem suadet oratione Cicero. 517
injuriarum immemor Asdrubal, ut. cet capite damnatus. 55
injuriis crescentibus crescit & legum contemptus. 350
inimici Cæsar & Antonius ob hæreditatem petitam. 539
inimicitiæ inter Antonium & Cæsarem Octavium. 544
inimicitias cur simularit cum Cæsare Antonius. 545. 548
inopia rerum in castris Mithridatis. 238. 239
inquilinus cur vocatus à Catilina Cicero. 428
insania ex esu herbarum militibus Antonii. 165
insidiæ à Pompeio Mithridati factæ. 238
insidiis ad Tribolam intercipitur Vettilius. 290
insidias Antonii olfacit senatus. 543
insidias Parthorum aperit hostium unus Mithridates Antonio. 166
insolentia Lucii ad bellum compulsus Cæsar. 687
insultant Crasso Barbari post mortem filii. 147
intercalares menses correxit Cæsar. 526
Intercatiam obsidet Lucullus. 284
fidei Scipionis se committit. 285
intercedentis authoritas potior, quàm accusantis, in senatu. 519
interfectores duo C. Cæsaris in sua provinciis cæsi. 589
interfectores Cæsaris ab Vrbe profugiunt. 521
interfectores suimetipsius fuêre, interfectores Cæsaris. 668
interfectores Cæsaris fovet senatus. 507
Interfrurini populi. 765

interrex quis dicebatur, & quomodo ordinabatur. 411
interrex Valerius Flaccus. ibid.
invidia militum in Perpennam ob occisum Sertorium. 422
invidia continuis successibus extinguitur. 63
invidiam Antonii metuit Ventidius. 157
invidia Annibalis consiliis obstat. 94
Iones impetit Antiochus. 86
Iones assueti parere barbaris. 92
Io Iunonis zelotypiam fugiens in bovem mutatur. 240
Ippasini populi. 763
iracundus valde Sertorius. 421
irritatus Pompeius in Menodorum. 717
Iscadia urbs ab Æmyliano capta vide *Escadia*
Ister fl. 765
Istros Illyriorum nationem sibi vendicat Demetrius. 760
Italiæ opportuniora loca per suos occupare nititur Antonius. 703. 704
Italiæ oram ad persequendos piratas curat L. Gellius & Cn. Lentulus. 236
Italiam petit Cæs. post mortem Cassii & Bruti, Antonius Asiam. 671
Italiam ut infestet Pompeius, jubet Antonius. 704
Italica urbs Hispaniæ. 275. 292. *patria Trajani & Adriani.* 275
in Italos & Italici nominis fautores Mithridatis sævitia. 209
Italos omnes & Romani nominis hospites in tota Asia uno die occidi mandavit Mithridates. 185
iter difficillimum ab Antonianis Cæsarianisque, Rascupolidis opera emensum. 640
iter laboriosum & difficile Cæsariani facere coguntur. 737
iter laboriosum exercitus Antonii. 161. 162
Iturææ Romanis subdita per Pompeium. 244
Iuba opem fert Pompeianis. 455
Iuba rex Mauritaniæ domestico periculo revocatur in patriam. 488
Iuba & Petreius audita Cæsaris contra Scipionem victoria mutuis concidunt vulneribus. 490
Iuba Historicus Iubæ Mauritaniæ regis filius in triumpho ductus. 491
Iudacilius Asculanus obsessis fert auxilium. 378
Iudacilii mors epoto veneno & rogo extructo in templo seipsum exurentis. 379
Iudæos Romanis subditos fecit Pompeius. 244
judices senatorésque ex equestri ordine selecti. 371. 372
jugulandum se præbuit militi Roscius. 621
Iulia per Pompeium ad Antonium mittitur. 701
Iulia Pompeii uxor mortua. 438
ab Iulo Æneæ filio gens Iulia originem trahit. 470
jumenta pereunt fame in exercitu Antonii. 165
Iupiter & Neptunus Trojani belli spectatores. 39
Iove tonante nefas legem ferre. 368
Iovis Tabyrii fanum apud Rhodios. 187
ob jus civitatis non admissum qui & quot socii à Romanis defecerint. 374
jus suffragiorum dat Cajus Gracchus sociis pop. Rom. 363. 364

juris

juris divini humanique violati damnatur Gabinius. 441
jurejurando sese corpus Cæsaris custodituros statuunt cum Antonio Quirites. 519
juramentum Annibalis adstantis aris sacrificante patre, inimicum fore se perpetuò Romanorum. 259. 315
jurare Metellus cum ceteris à Mario inductis noluit. 369
jussa Cleopatræ omnes Antoniani exequuntur. 676
justior causa Pompeii visa plebi. 685

L.

LAbeo vivum sepeliri se in suo tentorio jussit. 669
Labienus ab exercitu Parthico, post mortem Orodis, imperator appellatus. 155. 156
Labienus percussores in sella præforibus sedens opperitur. 604
Lacedæmoniorum dictum. 68
à Lacedæmoniis ducem petunt contra Attilium Regulum Carthaginienses. 2
lacrymas elicit Romanis fortuna & miserabilis gemitus Carthaginiensium 47
lamentationes & querelæ multorum propter agrorum ademptionem. 678
Lampsaceni auxilia à Romanis contra Antiochum petunt. 87
Lampsacum fugit cum suis Mithridates. 222
Lanuvium olim thesauros publicos servabat. 685
Laodicea ubi sita. 614
Laomedon Mitylenæus primus Syriæ satrapa. 121
laqueo quidam proscriptorum sibi conficiunt. 397
largiebatur profusissimè multa Cæsar amicis. 446
largitionibus flectitur Paulus ne Cæsari adversetur. 443
largitionibus quæritur militum favor. 640
Larinates vincit Cosconius. 381
è Larissa fugit Pompeius in Ægyptum. 479. 480
Larissa obsessa per Antiochum. 95
laterculum construit Crassus contra Parthos. 142
Latinos invitat Gracchus ad petendum jus Romanæ civitatis. 363
Latonæ lucus sacer. 188
pro latrone captus Varus à Minturnensibus, tandem à centurione agnitus proscriptus cæditur. 605. 606
latrones quomodo circumvenerit Didius in Lusitania. 312
latronum duces Curius & Appuleius prædam ab Æmiliano rapiunt. 293
latronum quorundam in Sedetania fortitudo & pertinacia. 299
latrocinia licentissimè facta in Urbe post mortem Clodii. 440
Lavinium ab Ænea conditum. 438
laus magna Curionis à plebe. 444
laudis avidus Domitius. 106
laudes Catonis recensentur. 490
laudes Cæsaris recensentur. 512
laudes Numantinorum enarrantur. 310
laudes Viriati recensentur. 297
laudum suarum exaggerator nimius Sylla. 396. 397
lauro coronant tentoria sua Pompeiani ante victoriam. 470. 471
Lavinium, patria Milonis, à quo ædificata 435

laurus-

Laureata litera à Lucullo missa. 223
Lectorius in Numidia profugus Mario se conjunxit. 388
legatus Lucullii ad Masanissam Scipio minor. 39
legatus classis Calvisii factus Menodorus. 718
legatus Mithridatis Pelopidas de Nicomede conqueritur. 173. 174
legatum mittunt Rhodii Archelaum ad Cassium. 617
legati ab interfectoribus missi ad Antonium & Lepidum. 506
legati Allobrogum conjurationem Catilinariam detegunt. 430
legati Antiochi Romam missi. 89
legati Artobarzanis ad patres de non dedita Cappadocia. 216
legati Carthaginiensium per instructum Rom. exercitum ducti. 44
legati multi sese dedentium ad Cæsarem properant. 483
legati Nicomedis contra Pelopidam. 178. 179
legati Pompeii ad Antonium 748
legati Ptolemæi Philopatoris ad Romanos queruntur de Antiocho. 87
legati Romanorum ad Antiochum. 90. 91
legati Romanorum ad dirimendam controversiam inter Carthaginienses & Masanissam. 37
legati Ro. ad Scipionem de reliquiis Carthaginiensium & sociorum exsemendis. 84
legati senatus ad Æmylium Lepidum ne Vacceis bellum inferret. 301
legati S. P. Q. R. *ad Antiochum* 87
legatorum Arsacis ad Crassum arguta responsio. 137
legatorum Carthaginiensium desperatio & luctus. 47
legatis Romanorum ad Asdrubalem & Masanissam præcepta data à senatu. 40
legatos mittunt Carthaginienses ad vicinas gentes contra Romanos. 67
legatos mittit Lucius pro pace ineunda, ad Cæsarem. 694
legatos Nergobrigum Marcellus Romam mittit. 282
legatos Romam mittunt Saguntini & Emporii. 258
legatos Romanorum rursum adit Pelopidas contra Nicomedem. 179
legatio communis satraparum ad Antigonum. 121
legatio Prusiæ, sine capite, sine pedibus, & sine mente, dicta à Catone per cavillationem. 147
leges aliquando necessitati posthabendæ. 68
legio Martia ab Antonianis circumventa. 570
legio Martia & quarta Macedonica deficiunt ab Antonio ad Cæsarem. 556
legiones Antonianæ in colonias deductæ. 679
legiones Cassianæ Brutianæque quot ad Sinum Melanen. 640
legiones duæ ab Crasso ob res malè gestas decimatæ. 425
legiones duæ apud Albam seditiosæ, à Cæsare retinentur in officio. 688
legiones duæ Cæsarianorum in Africa Curionis ductu miserè deletæ. 456
legiones duæ Caleni datæ jussu Antonianorum Cæsari. 677

legiones duæ Parthicæ, Crassi exercitus reliquiæ, Pompeio junctæ. 458
legiones Macedonicas decimavit Antonius. 554. 555
legiones quatuor Dolabellæ per Allienum mittit Cleopatra. 624
legiones quot Cæsari, quot Pompeio fuerint. 458
legiones sedecim præmittit ad bellum Parthicum Cæsar. 497
legiones suas Bruto tradit Vatinius. 632
legiones tres Ventidius Antonio tribuit. 580
lembo se fortunæ committens Marius solus aufugit. 387
Lenas Ciceronis caput præsecuit. 600
Lentulum indemnatum contra leges publicas sustulit Cicero. 436
Lepidus à Cæsare victus Africa exuitur. 352
Lepidum occidi non sustinuit Cæsar. 746
Lethen fluvium Romanorum primus transivit Capio. 295
lex agraria quando & per quos lata. 354
lex agraria secundò lata. ibid.
lex de reis faciendis. 373
lex de triumviris. 593
lex frumentaria à quo & quando lata. 362
lex Iudiciaria. 363
lex Petreia quæ. 457
legis agrariæ constituendæ qui post Tib. Gracchi mortem autores fuerint. 360
leges dormiant hodie, Lacedæmoniorum dictum. 68
leges initæ factæque pacis Vestales servare jussæ. 714
leges novas ferre conatur Tiberius Gracchus. 349
leges suas Græcis reddidit Sylla. 196
leges Syllanæ abrogatæ. 395
legem ferre, tonante Iove, nefas. 368
legum magnus apud Romanos contemptus. 354
libelli in turba sparguntur. 546
liber hic quorum gesta contineat. 2
libera oratio Lucii ad Cæsarem. 695. 696
liberorum nuptias celebrat Antiochus. 88
libertas P. R. non tuta stante Carthagine. 38
libertatis amor quid pariat. 635
libertatem donat Tarsensibus & Laodicensibus Antonius. 675
libertatem in dicendo Cæsaris, obstupescit Antonius. 537
libertatem tertiò sibi mortem inferentes servarunt Xanthii. 635
libertate donat civitates Græcas Mithridates. 202
libertate urbes donatæ à Sylla. 211
liberti Menecrates & Menodorus ambo præfecti classis invicem oppositi. 718
liberti quando primùm in militiam adscripti. 379
libertorum quorum in proscriptis heris fides & pietas. 615
Libo in gratiam receptus. 711. 712
Liburni populi. 452
Liburnicæ naves unde dictæ. 452. 718
licentia fœda in Vrbe. 681. 682
licentia fœda in militibus in Vrbe. 609
Linicii Crassi milites conciduntur. 375
Licinius Crassus contra Spartacum proficiscitur. 425. *decimata qua-*

ta quatuor militum millia supplicio afficit. ibid. Pompeii gloriæ visus est non cedere. 426
consulatum petunt Licinius & Pompeius. ibid. seditio Crassi & Pompeii. ibid. Crassus & Pompeius in gratiam redeunt. 427. exercitus dimittunt. ibid.
lictor Cinnæ à milite percussus. 397
lignatio molesta Antonianis. 651
Liris fluvius, qui & Linternus. 374
literæ Mithridatis ad Chios. 200
literæ laureatæ à Lucullo missæ. 223
literæ Cæsaris de Pharnacæ victo. 487
literas Antonii ad Antonianos in Vrbe manentes defert Cæsar. 677
literas omnes tempore belli civilis scriptas exussit Cæsar. 746
literas victoriæ ad Actium recitat Cicero minor pro rostris, ubi patris caput spectaculum populo fuit. 619
literas & rem militarem ut disceret Cæsar Octavius Appolloniam missus. 531
lixas omnes exegit è castris Scipio. 303
Locha urbs magna oppugnatur. 8. 9
loquaces plerunque sumus miseria. 48
loricam ostentat sub veste Antonius, irritans plebem ad vindictam Cæsaris. 510
Lucanorum à Romanis defectio 374
Luceium Antonii avunculum apud se detinuit, ne interficeretur, soror. 610. 611
Lucia civitas fautrix Numantinorum obsidetur. 309
Luciensium quadringentorum juvenum manus amputata à Scipione. ibid.
Lucius Æmilius veniam meruit, quare. 699
Lucius Cluentius à Sylla profligatus. 380. ejus interitus. ibid.
Lucius cum exercitu Vrbem ingreditur. 688
Lucii audacia pro suis mil. 695
lucri cupiditas Romanorum notatur. 208. lucro intenti Romani, vasisque aureis colligendis, Mithridatem elabi sinunt. 227
Lucullea in honorem Luculli quotannis celebrata. 222
laureatæ literæ à Lucullo missæ. 223
Lucullus ad Syllam cum classe venit. 207
L. Lucullus consul contra Mithridatem missus. 219
Lucullus Syllanæ classis præfectus Mithridati bellum infert. 217
à Lucullo exercitus defluit hortatu Asiæ proconsulis. 233
Lucullus pauper. 283. avaritiæ notatus Lucullus. 285
Lucullus vir inter Romanos illustris. 192. Syllæ legatus. ibid.
Luculli somnium. 227. Lucullus à senatu incusatus. 233
ludi in honorem Bruti & Cassii ab Cæsare prohibiti. 541
ludos in honorem L. Luculli celebrant Cyziceni ob navatam operam in obsidione contra Mithridatem. 222
lugubria cibaria apud Romanos & in parentationibus poni solita. 139
Lupercalium solennium mos. 496
Lupiæ oppido trajicit ex Apollonia

Cæsar Octavius. 717
lupus vigilum unum conficit non sentientibus ceteris, exeso corpore, tantùm capite relicto. 717 718
Iusio inter Syllam & Fimbriam de tradendo exercitu. 210
Lusitani partes Romanorum depradantur. 287
Lusitanorum magna cædes. ibid.
Lutia, oppidum trecentis stadiis Numantia distans. 308
Lyciam curat ad persequendos piratas Metellus Nepos. 236
Lycios aggreditur Brutus ob denegata auxilia. 626
Lycios de Rhodiorum potestate exemit Sylla. 212
Lycios scripsit inter Romani populi socios Sylla. 211
Lysias interficitur. 118
Lysimachus Thraciæ rex. 122
Lysimachi origo & mors. 129. 130
Lysimachia occupata à Romanis. 105
Lysimachia à quo condita. 86
Lysimachiam incoli rursum quomodo voluerit Antiochus. 86
Lysimachiam munit Antiochus. 99

M.

Machares à Lucullo amicus appellatur ob datam coronam auream 228
Macharis fuga describitur. 241
ad Macharem filium in Bosphoro regnantem fugit Mithridates. 223
Macharem ingratum filium expellit Mithridates. 240
Macedonia Syriáque provincia adempta Cassio Brutoque. 533
Macedoniam curat ad persequendos piratas L. Cinna. 236
Macedoniam Romanorum provinciam invadit Mithridates. 203
Macedoniam sibi petit provinciam Antonius. 531
Macedonicarum copiarum imperator Antonius. 542
Macedonum Græcorumque respublica mixta. 87
machinæ Syllanæ succensæ ad Piræum. 191
machinarum Antonii descriptio. 158
machinas Romanorum incendunt Carthaginienses. 77
magistratu amovendum censet Cæsar Marullum. 496
magistratu dejicitur Octavius ob legem agrariam. 357
magistratus annui in Hispaniam primùm missi. 275
Magnesios adscripsit inter Romani populi socios Sylla. 211
magnificè sua effert Brutus. 657. 658
Magnus cur appellatus Pompeius. 170. 238
magnum cur vocatum bellum Mithridaticum. 170
Mago Carthaginiensium dux contra Romanos. 5
Mago cum præsidio in Saguntum oppugnatur. 265
Mago victus Scipioni se dedit. 267
ingrata res est malitia nulla venia. 230
malo omni expectatio molestior. 714
Manassis, Arabionis regis pater, agrum à Cæsare dono accepit. 620
Sittius.

Manceus Tigranocerta præfectus fortiter repugnat. 228. 229
Mancini grande periculum apud Carthaginem adventu suo dissolvit Scipio. 69 70
Mancinus, nudus traditus Numantinis à senatu Romano 302
mancipia quatuor drachmis vendita. 224
mandata Baccho eunucho data à Mithridate, de interimendis ejus uxoribus, sororibus & concubinis. 227
Mandrestales regulus Numidiæ profugus ab Sylla exactos recipit Romanos. 388
Manlius à Lusitanis fusus. 286
Manlii imprudentia describitur in ductando exercitu. 115
Manius dux à Mithridaticis caditur. 183
Manii in Romanos ficta conjuratio. 219 220
Manii aspera responsio in Cæsarem. 683
Manium interficit Antonius quod Fulviam incitasset in Cæsarem. 710
manubias Romano more accinctus exurit Sylla. 199
Marcellus nihil memorabile gessit in Hispania. 263
Marciam, uxorem dilectam, cedit amico Hortensio Cato. 490
Marcius capite truncatur ab Sylla 407. 408
M. Crassi expeditio in Parthos. 134
ejus spes & propositum. 135
Crassi proposito conatur obsistere Ateius. ibid. *Crassus diris devotus ab Ateio.* 136 *Crassus Deiotarum cavillatur.* ibid. *Crassum Deiotarus.* ibid. *Crassi grave erratum.* 137. *Crassus exactor pecuniarum non imperator* ibid. *ad Crassum legati ab Arsace.* ibid. *Crassi arrogans responsum* ibid. *Crassi rusticum responsum.* 141. *Crassum & ejus castra terror invadit.* 142. *Crassus Gallorum opera mira edit facinora.* 146. *Crassi virtus quo eluxerit.* 147. *Crassi oratio* ibid. *Crasso noctem largiuntur Parthi ad lugendum filium.* 148 *Crassum milites quamvis omnium malorum causam, videre & audire cupiunt.* 148. *fortunæ exemplum in Crasso.* ibid. *Crassus à militibus coactus pacem accipere à Surena.* 152. *Crassi verba miserationis plena.* ibid. *Crassus desiderium vitæ abjicit.* ibid *Crassus pedes ad Surenam it ad colloquium.* 153. *Crassi interitus.* ibid. *Crassi dextra & caput ad Orodem missa.* 154. *de Crasso contumelioſus Surena triumphus.* ibid. *in Crassi defuncti caput contumelia* 155
Marcus Coriolanus bellum patriæ infert. 349
Marcus Figulus à Dalmatis superatus. 761
mox superior factus multa igne ferroque devastat. ibid.
M. Antonius ad bellum Parthicum se accingit. 156. *Antonii & Cæsaris fortuna.* ibid. *Antonii genius genium Cæsaris metuit.* ibid. *Antonius præfectus Atheniensis gymnasii.* ibid. *Antonius & Cæsar felicius per legatos quam per seipsos res suas gerunt.* 157. *vires Antonii una Cleopatra reddidit inutiles.* 158. *Antonii imprudentia.* ibid. *Antonii machinæ in hostium potestatem*

veniunt. 159. præ pudore & mœstitia in concionem non audet prodire Antonius. 161. Antonii clades. 163. erga Antonium benevolentia & reverentia exercitus. 163. virtutes Antonii. ibid. Antonius in suum caput averti petit mala totius exercitus, salutem exercitui contingere. 164 Antonii exclamatio super decem mille militibus à Xenophonte salvis reductis. 165. cum Ramno liberto agit Antonius de se interimendo quum jussus fuerit. 167. ab Antonio Parthi decies & octies victi. 169. Artabazem Antonius comprehendit & vinctum abducit in triumphum Alexandriam. 169. legati ad Lepidum & Antonium à Bruto & Cassio de concordia. 506 pecunia Cæsaris & actorum commentarii in ædes Antonii translati. 507. Antonii verba in senatu. 509. Antonius, lorica indutus in curia. 510. Antonii oratio in senatu de actis Cæsaris ratis habendis. 511. Antonii artes subdolæ. 519. Antonius de vocando Sexto Pompeio ad senatum refert. 528. Antonium laudat Cicero. ibid. militum satellitium Antonio contra plebem datum. 528. 529. Antonius multa commentariis Cæsaris adjecit. 529. Antonius solus Romæ potens. 530. Antonius ex Heraclidarum gente, Cæsar Æneadarum. 536. Antonii oratio ad orationem Octavii. 537. lex ab Antonio lata. 542. Antonius & Octavius reconciliati. 545. plebs Antonio gratificatur propter Octavium. ibid. Antonii edictum. 546. ingratus erga Cæsarem animus. ibid. Antonii oratio ad tribunorum militum orationem. 549. Cæsar & Antonius iterum in gratiam redeunt in Capitolio. 551. Antonius à suis deseritur. 554. exercitum decimat. 555. tribunos militum mutat. ibid. Antonii acta post mortem Cæsaris. 560. Antonius hostis judicatus. 567. plura vide in sequentibus & iis quæ sunt ad marg.

M. Antonius orator à Marianis occisus. 394

Mardus quidam præbet se via ducem Antonio. 161

maris imperium ad persequendos piratas quomodo multis distribuerit Pompeius. 236

maria à piratis repurgantur. 237

maritimas regiones invadit Antonii jussu Pompeius. 707. 708

maritimi quæstus negotiatoriis similes. 50

marito Septimio caso à triumviris celebrat nuptias novas eodem die uxor. 603

maritum delaturam uxor interminatur si sine ea vir Apuleius fugeret. 611

Marius, clarissimi illius Marii fratris filius, consul. 402. Marii clades ad Prænestem. 403. Marius fune in mœnia Prænestina subductus. ibid. Prænestem obsidetur. ibid. Marius sibi manus affert post Prænestinorum deditionem. 408

Marianorum fuga. 385

Marii & Syllæ conflictus in urbe. 385. Marius fugit Minturnas. 387. de Marii septimo consulatu omen. 387. Marium non audet aggredi

aggredi Gallus ad eum tollendum missus. ibid. Marium cur non interfecerint Minturnenses. ibid.
Marium ceteróque senatores profugos quæ revocandi ratio 389. Cajus Marius ab exilio redit. 391. Marius, Cinna & Carbo castrametantur ad urbem. ibid. Mario beneficii accepti refert gratiam Appius Claudius. ibid. Marii & aliorum sæva facinora. 394
Marii interitus. 396
Marsi deficiunt à Romanis. 374
Marsi, gens pugnacissima. 378
Marsorum multos occidit Sylla. ibid.
Martia legio defecit ab Antonio ad Cæsarem. 556
Martia legio unde dicta. 656
Martiis Idibus cæsus Cæsar. 522
Marucinorum à Romanis defectio. 374
Masæsulorum validæ gentis regulus Syphax. 6
Masanissa forma & moribus præstans. 6. Asdrubalis gener. ibid. fœdus init cum Scipione. ibid. Masanissa laboris exemplum suis. 7. Masanissa clam venit in castra Scipionis. 8. Masanissam Syphax ad se vult pellicere. 10 filiarum unam promittit. ibid. ad Masanissæ eædem Syphax aurum dat. ibid. Masanissa Syphacem & filiorum alterum capit & ad Scipionem mittit. 14. Sophonisben ut exceperit. ibid. venenum ei affert & optionem dat, aut veneni ebibendi aut Romanis serviendi. 15. Masanissæ dona à pop. Rom. ob fidem & operam strenuè ipsis navatam data 18. Masanissa & Annibal inter se concurrunt. 25. Masanissæ virtus & fortitudo incredibilis. ib. Masanissa amicus Romanorum fidelissimus. 32. Masanissæ filii Gulussa & Micipsa. 38. Masanissa octogenarius, eques validus, aciem instruit. 39. Masanissa Romanis indignatur, quare. 55. Masanissæ superbia, Masanissæ diffidunt Romani. 56. à Masanissa auxilium petunt Romani. 63. Masanissa morti proximus Scipionem accersit ibid. moritur. ibid. equum senex sine ephippiis ascendere solitus. 64 plura vide ad marginem in libellis de bellis Hispanicis & Annibalicis.
Masanissæ regnum & opes Scipio inter filios ejus distribuit. 64
Masinthas regulus à Masanissa vulneratus. 24
matrum amor. 43
matrum furor ob amissos filios obsides. 54
mater filium proscriptum servare non vult. 607
Maxarthes Parthus Crassum occidit. 153
Maotici reguli Mithridatem comiter excipiunt. 241
Mediam repetit Antiochus. 86
Medorum vires unde incrementa sumpsere. 51
medicus celeberrimus Erasistratus. 126
Megaræ descriptio & ejusdem oppugnatio. 71. 72
Melitini pop. 763
membrana chartacea vice diadematis caput Pharnacis circundatum. 248
Memmius Octavio in magistratu

suffectus ob legem agrariam. 358
Memmius Lucium Scipionem in jus vocat. 442
Menas legatus Prusiæ. 173
Menecrates præfectus classis Pompeii. 718
Menecrates se in mare præcipitat. 720
Menodorus Pompeianus ejicit Helenum Sardinia. 709
Menodorus reciprocus proditor & transfuga. 727
Menodori audax, sed fœdum consilium. 714
mentem ducis non intelligere, magnorum malorum causa. 26
mens senatusconsulti plus valet, quàm verba. 540
mentem adimit hominibus præsens calamitas. 104
Mercenarii mutabiles. 661
Merromeni populi. 763
Merula sectis venis seipsum occidit. 395
Messala à triumviris proscriptus diu latitans Cæsarem proscriptorem servat. 736
Messala nobilis juvenis ad Brutum fugit. 611
Messana obsidetur. 738
Metellus contra Sertorium missus. 410
Metellus Pius jungit se Sylla. 398
Metulios quomodo subegerit Cæsar. 764
à Micipsa Numidarum rege petit auxilia Fab. Maximus Æmilianus. 292
Micipsa Masaniſſa filius. 38
Micipsam & Mastanabalem submovent Carthaginienses futuro periculo eversa Carthagine. 67
Micithio Antiochi unus ducum, Romanos cædit non procul à Dela. 93
de militibus rapinas ausis supplicium à Sylla sumptum. 385
militi vim inferenti oculos eruit mulier. 419
milites clàm colligunt conjurati Catilinæ. 428. 429
milites inermes quomodo armarit suos Scipio. 5
milites mercenarios se vocant Piratæ. 238
milites quando primùm sorte delecti. 282
milites quos & quot in Africam duxerit Scipio. 5
milites summittit Amisenſibus Mithridates. 214
milites suos quomodo exercuit Masaniſſa. 6
milites suos exercet Pompeius. 458
milites suos quomodo exercuerit Scipio. 303
milites, coquos habere noluit Scipio. ibid.
militum Afranii & Petreii multi seſe Cæsari dedunt. 454
militum Antonii reverentia & benevolentia erga imperatorem. 163
militum Antonii humanitas. 164
plures Antonii milites morbo quàm ferro absumpti. 168
militum Cæsaris in ipsum promptitudo. 446
militum amor erga imperatorem Crassum. 149. 151
viginti militum virtus. 149
militum delectus aguntur in Italia à triumviris. 686
militum delectus habetur in Antiochum. 95
militum delectus per Italiam. 709
de militibus captivis non redimendis

mendis Romanorum consilium. 329
militis insolentia. 680
militum insolentia in Nonium centurionem. ibid.
militum magna insolentia. 609
militum ad imperatorem Brutum, responsum. 666
milites deploratos servat Scipio 62
milites ferreos gestant annulos, tribuni aureos. 63
militi ab otio ad officium redire est difficile. 96
militibus suis Lucius veniam à Cæsare precatur, ac in se uno omnem iram effundat rogat. 696. 697
militibus quadringentis manus amputatæ. 309
miles Romanus captivus à Spartaco suspensus. 425
militum quatuor millia decimata à Licinio Crasso. ibid.
trecentos milites captivos Spartacus mactat, ut parentet Crixi manibus. 424
milites qui locum deseruerant decimat Antonius. 160
militaris rei imperitus Flaccus. 204
militaris rei imperitiæ notatus Q. Pompeius. 292
militaris rei imperitus Galba militem fessum perdidit. 287
militaris rei imperitus Pompeius junior. 735
militaris rei peritissimus Sertorius. 411
militia Romana sub Pisone corrupta à Scipione restituitur. 70
Milo servili habitu aufugit. 440
minaces plerunque Romani.
minatur Cæsari Antonius. 545
minatur Fimbriæ Syllæ 207
minatur Lepido & Cæsari Lucius apud plebem. 688
Minervæ fanum exussit Fimbria. 205
Minio Smyrneus conspirat in Mithridatem. 202
Minturnæ capiuntur. 375. 376
Minturnas profugus Marius. 387
Minturnenses Marium occidere verentur. 387
Minutius prætor in foro in comitiis à triumviris cæsus. 599
miraculum Gomphis visum recensetur. 468
miraculo fuit Romanis Pompeius peracto bello Mithridatico. 252
miseratio defuncti Cæsaris subit plebem lecto testamento ob Decimum Brutum hæredem secundum ascriptum. 518
miseria Carthaginiensium capta Byrsa. 80. 81
miseria famis magna in exercitu Antonii. 165
miseria ingens exercitus Crassi. 148. 149
miseris intempestiva contentio. 47
miseriis plerunque loquaces reddimur. 48
missionem petunt Cæsariani quam se dare Cæsar dicit. 486
Mithraas & Bagoas Ariarathem fugant è Cappadocia. 176
Mithridates bello Thracia pulsus ab Orode fratre. 120
Mithridates regno pulsus ab Orode fratre. 134
Mithridates miles Parthus, insidias Antonio indicat. 166. accepit ab Antonio munera. 167
Mithridates regni Pontici conditor. 249

Mithridates fugit Antigonum ob visum somnium ab Antigono. 176. *Euergetes, Ponti rex dictus.* ibid. *ejus filius.* ibid.
Mithridatis filii potentia. 170. *amicitia cum Gallis inita.* 171. *mithridatis legati ad Rom.* 177. *benigna tractatio Mithridatis erga hostem captivum ut sibi benevolentiæ nomen paret.* 182. 183. *Mithridates potitur Nicomedis ditione.* ibid. *Mithridatis contumelia in M' Aquilium.* 184 *Monimam, Philopœmenis filiam, adamat Mithridates.* 184 *sub Mithridate pœnas luunt Asiani crudelitatis in Romanos.* 186. *Mithrid. & Rhodiorum navale prælium.* ib. *clades à Rhodiis.* 187. *Mithridatis somnium* 188. *Mithridatis oblectamenta cum Stratonicensi muliere.* ibid. *Mithridates Gallogræcorum tetrarchas, amicos, suspectos habet & trucidat.* 200. *Chiis iratus, ut eos tractarit.* ibid. *in Mithridatem conspiratio* 202. *crudelia Mithridatis facinora.* 206 *Mithridatis & Sullæ colloquium.* 208. *facinorũ Mithridatis commemoratio.* 209. *Mithridates oratione Sullæ territus pacis leges accipit.* 210. *Mithridates filium aureis compedibus vinctum, paulo pòst necat* 214. *contra Mithridatem Lucullus missus.* 219. *Mithridatem prodit. L. Manius.* ibid. *Mithridatis commentum.* 220. *Mithridatis fuga.* 222. *Mithridates in virtutem à fortuna destitutam sævire non vult.* 225. *Mithridatis fuga.* 226. *mandata Eunucho Boccho data de interficiendis uxoribus, concubinis & sororibus.* 227. *Mithridates vulneratur.* 231. *à Romano centurione per dolum.* 232. *Mithridati structæ insidiæ.* 233. *Mithridatis fuga, clades.* 239. *Mithridates implacabilis erga Macharem filium.* 241. *morbus ulcerosus Mithridatis.* 245. *Mithridatis filiæ ad Pompeium adductæ.* 246. *Mithridati insidiæ structæ à Pharnace filio.* 247. *Mithridates filio veniam dat.* ibid. *Mithridates multorum filiorum interfector.* 248. *Mithridatis filiarum virginum interitus.* ibid. *Mithridates veneno hausto mori nequit.* ibid. *Mithridatis interitus, ætas, genus, acta clades & victoria.* 249. *Mithridates octavus ab illo qui regni Pontici conditor.* ibid. *Mithridates matris, fratris, trium filiorum & totidem filiarum interfector.* 250. *Mithridatis arma Delphos & Nemeam missa.* ib. *ejus statura, robur & disciplina.* 250. *Mithridates Eupator Dionysius cognominatus.* ibid. *sepultura Mithridati à Pompeio data.* ibid. *Mithridates regum suæ ætatis præstantissimus.* ibid. *Mithridatis pretiosa supellex in Talauris reperta.* 251
Mithridatis filiæ Cleopatræ generositas. 246
Mithridatis filiæ ad Pompeium adductæ. 246
Mithridatis filiarum virginum interitus. 248
Mithridatica venena. 248
Mithridaticum bellum omnium maximum. 118
Mithridaticum bellum quibus ducibus finitum. 217

Mithrobarzanes Tigranis dux Tigranocertam accedit contra Lucullum. 228
Moentini populi. 763
mollities Crasso obiecta. 154
Monesis & Themistoclis collatio per Antonium. 157
Monima adamata à Mithridate 201
mons sacer. 349
morbi hydropici in castris Antonii. 168
mors Amatii. 527
mors Antiochi. 131
mors Bruti. 666
mors Cæsaris in senatu. 501. 502
mors Cæsaris, nunciata Cæsari Octavio, terrorem ei incussit. 531
mors Cassii. 655
mors Catilinæ. 431
mors Catonis. 490
mors Curionis & suorum militum. 456
mors Decimi. 588
mors Dolabellæ. 625
mors Drusi. 372. 373
mors Fulviæ. 706
mors Hircii. 572
mors Marii, septimùm consulis 396
mors Memmii à Glaucia Apuleióque in comitiis interfecti. 369
mors Orodis regis. 155
mors Pansæ. 575
mors Pompeii in Ægypto. 481
mors Pompeii junioris. 494
mors S. Pompeii per quem procurata. 753
mors Scipionis incerta. 361
mors Sertorii. 422
mors Sittii. 621
mors Spartaci. 426
mors Syllæ. 416
mors Tib. Gracchi. 360
mors Trebonii. 543
mors Ventidii. 621
mors Viriati. 296
mortis per varia genera multi oppressi à triumviris. 596. 597
mortis Pompeii qui fuerint consultores. 480
mortem sibi ipsi infert Marsus. 625
mortem sibi nobiles quique Cassium Brutúmque sequuti consciscunt. 669
mori mavult Antonius, quàm specimen aliquod pavoris edere. 703
mori qui vult, facilè telum invenit. 489
moriuntur multi servi Perusiæ præ fame. 691
mortuorum servorum fame corpora Lucii milites in altum defodiunt, ne rogo facto nota fiat fames. 691
mortuum esse Cæsarem Brundisii, vanis rumoribus jactatum 677
mortuos Macedonas insepultos relictos à Romanis, sepelit Antiochus. 95
motus novi in Hispania. 311
mulcta indicta Chiis quæ. 201
mulcta indicta Ephesiis. 213
mulcta indicta Græcis. 674
mulcta ingens indicta Tarsensibus à Cassio. 626
mulcta irrogata Lepido ob rem malè ad Pallantiam gestam. 302
mulctæ partem à Sylla relictam in Asia exegit Lucullus. 228
mulctati Carthaginenses à Masanissa. 41
mulierciarum consuetudine se oblectans Sertorius, minus propitio numine rem gerit. 421

mulieres aliquot sibi ipsis manus inferunt. 764
mulier vim inferenti militi oculos eruit. 419
mulieres novitati studentes, maritorum pertæsæ, Catilinæ pecunias sufficiunt. 428
mulieres Saguntinæ sibi manus inferunt. 261
mulieres viris multis fortiores Pompeio obsistere ausæ. 242
mulierum pietas & fortitudo in extrema obsidione Carthaginiensium. 55
mulieres M. & C C C C. *proscriptæ à triumviris ut bona sua profiteantur & insumptus belli conferant.* 607
mulierum virtus in bello. 295
mulierum animi in bello. 295
mulieris virilis animus in uxore Asdrubalis. 82
mula peperit. 400
mulos inequitare suos noluit Scipio milites. 303
Munatii & Neoptolemi pugna. 182
munera data militibus à Pompeio pro navali prælio. 733
muneribus placat milites Perpenna. 422
munimenta Pompeiana in Sicilia quæ & quomodo dispositæ. 728
Mummius Achaicus in Delum relegatus exulatum abiit. 373
muralis pugna in Piræeo. 194
muros civitatum Hispaniæ uno die dejiciendos curat Cato. 277. 278
Murcus conjungit se Pompeio. 685
Murena contra Mithridatem prædas agit. 514
Murena aggressus prædones piratásque nihil memorabile præstitit. 235
mutatio subita Lepidi. 619
mutationibus obnoxia omnia 82
Mutia minis adigitur legatione fungi ad Pompeium filium pro pace. 712
Mutius Scævola in curia confossus. 404
Myconius mons. 738
Myrenses auro omni spoliati à Lentulo. 636

N.

NArce civitas quomodo capta. 18
Narisii pop. 763
Nasonis proscripti interitus, vindicta de solo proditore sumpta 604
natali suo die mortuus Cassius 655
natatu in bello Alexandrino servatus Cæsar. 523
naufragium. 728. 729
naufragium classis Cæsaris. 722. 723. *naufragium classis Cleopatræ.* 636
naves Antiocho comparaturus proficiscitur Annibal. 100
naves Cæsaris fortiores, Pompeii leviores. 732
naves Cæsaris Papia opprimit 731
naves Cæsaris quadraginta capit Pompeius in mari Supero 458
naves Cæsaris succensæ. 735
naves in Syria Romani cur exusserint. 117
naves integras quot in portum adduxerit Pompeius. 252
naves Mithridatis quot. 170

naves multas indefinenter fabricat Pompeius. 716
naves onerarias demergunt frumento onustas Pompeiani, ne in potestatem Cæsaris veniant. 462
naves in Syria legati Romanorum exurunt. 117
naves quot expugnatæ piratarum à Pompeio. 237
naves Roman. & Antiochi quales & quantæ. 99.100
naves Romanorum concrematæ à Carthag. 59
naves septemdecim tantùm Pompeio in conflictu reliquæ 741
naves Massiliam remissæ ut militum audacia augeretur. 277
naves sibi fabricat Sylla. 204
naves suas incendit Pompeius terrore percitus. 750
navium Pompeianarum in conflictu major jactura. 740
navalis pugna. 100
navalis pugna Antigoni & Ptolemæi. 121
navalis pugna Bryttii. 189
navalis rei peritus Menodorus. 723
navali pugna certant Polyxenidas & Romani. 103
navale bellum inter Cæsarem & Pompeium 719
navale certamen. 732
navale certamen inter Cassium & Rhodienses. 630
navale prælium inter Cæsarem & Sex. Pomp. 638
navale prælium inter Dolabellam & Cassium. 524
navale spectaculum repræsentat Cæsar. 492
navis gubernator Chius supplicio à Mithridate affectus. 187
nautæ & milites Cæsaris animosi & fortes, Pompeii verò periti & timidi. 732
nauticæ rei imperiti Romani. 100
necessitati leges aliquando posthabendæ. 68
necis Clodianæ causas redditurus Milo in forum à Cæcilio trahitur. 440
neci cum Cæsare destinatus Antonius. 502
necem sibi Numantini cives inferunt potiùs quàm se dedant. 310
Nergobriges legatos de pace mittunt ad Marcellum. 281
Nemesis felicibus timenda. 50
Nemeseos sacellum à Cæsare ædificatum. 484
Nemore olim thesauri publici servabantur. 685
Nepherim civitatem devicit Scipio. 78
Neptunus & Iuppiter Trojani belli spectatores. 39
Neptuni & Salatiæ filium se dicit Pompeius. 729
Nervii profligant Cæsarem, ipsi postmodum ab eodem cæsi. 756
Nicanor Cappadociæ satrapa. 175
Nicator à Seleuco occisus. 122
Nicator cur sit vocatus Seleucus 124
Nicephorium castellum expugnatum. 172
Nicomedi Prusiæ regnum oblatum. 174
Nicomedem filium Prusias Romam mittit. 173
Nicomedem injustè invadit Mithridates. 209
Nicopolis ubi sita, & à quo condita. 243

Nimis flumen. 295
nobiles Pompeiani sibi necem inferunt. 494
nobilium Pompeianorum fuga 481
nobiliores quique Cassium Brutúmque sequentes sibi manus inferunt. 669
Nobilior contra Segedenses missus. 279
Nonius centurio à milit. in seditione occisus. 680
Norbani fuga & interitus. 406
novarum rerum cupidos Mæcenas in Vrbe affligit. 736
amore noverca uritur Antiochus. 126
noverca & Antiochi connubium. 128
novi homines quinam appellarentur. 428
Novum comum à quo fuerit conditum. 443
Nucerinus ager vastatur. 376
Numantia à Marcello obsidetur. 283
Numantia obsessa à Pompeio. 298. 299
Numantiam obsedit Scipio. 304
Numantiâ subvertit Scipio. 310
Numantini egregii equites & pedites. 297
Numantinis deditus à senatu Mancinus ob fœdam pacem cum illis pactam. 302
Numidarum à Scipione victorum fuga. 268
Numidarum milites in Africa cur valentissimi æstimati. 39
Numidarum victoria describitur. ibid.
Numidiæ regio temperatissima. ibid.
numisma à Bruto signatum. 633
nuntius Tigrani de adventu Luculli, suspensus. 218
nuntii intercepti & cæsi. 147
nuptiæ Antonii in Vrbe celebratæ 710
nuptiarum lenocinio parari imperia Cato in senatu clamitat 435
nuptias celebrat Antiochus quinquagenarius. 96
nuptias celebrat uxor eodem die quo cæsus maritus. 603

O.

OBlivio remedium adversus calamitates optimum. 51
de oblivione injuriarum differit Cicero. 517
Oblivio amnis. 295
Obolla urbs ab Æmiliano capta. 293
obses datus Ariobarzani Mithridatis filius quadrimulus. 215
obsides Romanis dati à Carthaginiensibus trecenti pueri nobilissimi. 43
obsides Celtiberorum Lucullus restituit. 282. 283
obsides Chii dare jubentur. 201
obsides Hispanos à Sertorio detentos dimittit Perpenna ut captet Hispanorum benevolentiam 411
obsides missi Cassianis in Capitolium Antonii Lepidique liberi. 517
obsessio Brundisina per Antonium. 704
obsessi ex desperatione pacis ad fortitudinem versi. 137
obsidio dura Numantinorum. 308. 309
obsidetur Perusiæ Lucius à Cæsare. 689
occisorem Asdrubalis Annibal eradelissimè

delissimè vexatum occidit. 258
occisorum in pugna Pharsalica numerus. 479
occisores Cæsaris Capitolium occupant. 503
occidit seipsum Fimbria Syllam metuens. 211
occidit seipsum Lælius. 622
occidit seipsum Machares. 241
occidit seipsum Titinius. 655
occiditur Seleucus, insidiis Heliodori cujusdam purpurati. 116
occupata à Mithridate citò receperunt Rom. 170
Ocilem urbem Claudius Marcellus expugnat. 281
Ocilem urbem Lusitani obsident. 287
Octavius Cæsar Augustus, Cæsaris ex sororis filia nepos. 531. *magister equitum avunculi in annum creatus.* ibid. *Apolloniam missus ut literas & rem militarem discat.* ibid. *matris & vitrici Philippi ad Octavium literæ cum monitis.* 532. *amici Octavium hortantur ut cum hæreditate Cæsaris adoptionem relinquat.* ibid. *Cæsar appellatur.* ib. *Octavius adoptionem accipit.* 534. *Octavius in vestibulo Antonii moratur.* ibid. *Octavii oratio ad Antonium qua queritur de Cæsaris nece & post necem actis.* 535. *Octavius Cæsar ex Æneadarum gente.* ibid. *Octavio injuria facta.* 540. *Cæsar quibus sibi plebem conciliet & delimat officiis.* ibid. *erga Octavium plebis amor.* 541. *Octavii verba ad populum.* 544. *Octavius & Antonius reconciliati.* 545. *propter Octavium plebs Antonio gratificatur.* ibid. *plebs Octavium tribunum plebis creare vult.* 546. *Octavius libellos spargit per exercitum Antonii.* ibid. *Octavius & Antonius iterum in gratiam redeunt.* 551. *Cæsarem exercitus proprætorem creare vult.* 557. *Cæsar partitur suas copias cum Hirtio.* 568. *Cæsaris victoria.* 572. *Cæsaris contemptus.* 574. *Cæsaris artes.* 577. 578. *Octavius injurias sibi à senatu illatas enumerat.* 581. *ejus oratio ad exercitum.* ib. *Cæsaris de Cicerone dictum.* 585. *Cæsaris clementia, consulatus, collega Q. Pedio, ejus acta in consulatu.* 586. *Cæsar, Antonius & Lepidus in colloquium veniunt.* 590. *provincias pop Rom. inter se partiuntur.* ibid. *commentum Cæsaris.* 652. *Cæsar abest à prælio propter somnium oblatum.* 653. *Cæsaris Octavii commentarii.* ibid. *Cæsaris & Cassii clades.* 655. *clades navalis Cæsaris in Ionio mari sub Domitio Calvisio.* 656. *periculosa Cæsaris & Antonii audacia.* 669. *Cæsaris mala valetudo.* 677. *Cæsarem incusat Manius.* 685. *Cæsaris & Lucii bellum.* 688. *Cæsaris & Lucii salutationes mutuæ.* 695. *Cæsaris responsum ad orationem Lucii.* 697. *Cæsaris verba ad suos milites.* 698. *Cæsaris verba ad Lucium.* 702. *Cæsar multis locis eodem tempore impugnatus.* 704. *Cæsari Cocceius Antonium reconciliare vult, Cæsaris & Cocceii colloquium.* ibid. *Cæsaris excusationes & expostulationes.* 707. *Cæsar & Antonius in gratiam redeunt.* 709. *Cæsar & Antonius imperium*

rum Romanum denuo partiuntur inter se. 709. *Cæsar in summo periculo apud plebem, lapidibus petitur.* 711. *Cæsar, Antonius & Lepidus in colloquium veniunt: conditiones inter eos latæ.* 713. *Cæsar & Antonius apud Pompeium in sexireme cœnant.* 714. *Cæsaris & Pompeii fœdera turbata.* 716. *Cæsar in magnis angustiis.* 722. 725. *classis Cæsaris tempestate afflicta.* 729. *Cæsar Antonii auxiliis uti non vult.* 725. *Octavia inter Cæsarem & Antonium arbitra.* 725. *Cæsaris expostulationes.* 726. *Cæsaris & Antonii reditus in gratiam.* ibid. *permutatio facta ab Antonio & Cæsare.* ibid. *ad Cæsarem dona Octaviæ.* ibid. *Cæsaris calamitates.* 724. *Cæsaris & Pompeii navale prælium.* 732. *Cæsar à tribus exercitibus circumventus.* 734. *Cæsar solus cum unico armigero amicis destitutus & servis ad Abalum portum appellit.* 736. *in Cæsarem Romanæ virtutis exemplum in Messala.* 736. *Cæsar sub scuto Gallico totam noctem stat.* 738. *Cæsar navale cum Pompeio prælium audet detrectare.* 739. *Cæsaris expostulationes cum Lepido.* 741. *Cæsari non conferendus Lepidus.* 742. *Cæsar in thorace vulneratus.* ibid. *in Cæsarem cavillatio.* ibid. *Cæsar Lepidum interfici non finit.* 743. *non patitur Lepidum sibi ad genua accidere.* ibid. *Pompeium persequi non vult.* ibid. *ad Cæsarem Ofilii tribuni verba seditiosa.* 744. *Cæsari statua posita.* 746. *Lepidum Cæsar necari non vult.* ibid. *literæ Cæsaris servis restituendis suis dominis.* ibid. *Cæsar literas tempore belli scriptas exurit.* ibid. *Cæsaris Augusti commentarii.* 762. *res gestæ apud Illyrios.* 763. *Cæsaris Augusti fortitudo.* 764. *Cæsar sauciatus: Cæsaris invictus animus Metulios terret.* ibid. *legati ad Cæsarem.* ibid. *Cæsar ut Segestanos tractarit, eorum virtutem admiratus.* 765. *Cæsar cohortem decimat.* 766. *sauciatur.* ibid. *Cæsari Dalmatæ se dedunt, Delbani* ibid. *triumphus Cæsaris de Illyriis.* ibid.

matris & vitrici Philippi literæ ad Octavium. 532

prudens matris Octavii consilium. 534

amici Octavium hortantur cum hæreditate adoptionem Cæsaris relinquere. 532

Octavia soror Cæsaris Antonio collocata. 709

Octavia arbitra inter Cæsarem & Antonium. 725

Octaviæ dona ad Cæsarem fratrem. 726

Octavius in Cinnanos fertur. 389

Octavius & Merula coss. urbem contra Cinnam muniunt. 391

Octavii interitus. 393

primum consulis Octavii caput pro rostris pependit. ibid.

Marcus Octavius Sempronii Gracchi collega, repugnat legi agrariæ. 356. *magistratu se abdicat.* 357

Octavius legatus Crassum ad fugam solicitat 149. *ejus meritus.* 153

Cn. Octavius à Leptine confossus. 117

Odeum succensum ab Aristione 195
odium sive inimicitias bellis tantium metiuntur Scipio & Annibal clari duces. 92
odium Asianorum in Romanos 186
odium Drusi unde originem duxit. 372
odium plebis in Scipionem Africanum. 361
odii Asianorum duplex pœna. 186
odio cur habuerint Asdrubalem Carthagin. 73
OEnomaus gladiator, Spartaci dux. 423
officinæ in Vrbe clausæ. 682
ad officium ab otio militi redire est difficile. 96
Olympiadis mors. 122
omine infausto accepto Pompeius in castra reduxit militem. 464
omina multa malo obveniunt Crasso proficiscenti ad bellum Parthicum. 438
omina varia Cæsari & Pompeio inituris pugnam ostensa. 470. 471
ominibus multis Seleuci regnum præmonstratum. 123.124
Onobala flumen. 734
operas mutuas sibi præstant Rascus & Rascupolis fratres. 669
Opimius alter consulum contra Gracchanos Capitolium occupat. 365
oppida Romanorum quadringenta à Carthaginiensibus deleta. 34
oppugnatio Perusina acerrima ut obsessi erumpere non possint. 689 & seq.
oppugnatio Carthaginis describitur. 57. 70. 71
oraculum Didymeum de reditu Seleuci in Macedoniam. 123
oratio Annibalis ad Antiochum de bello administrando. 93. 94
oratio Antonii ad Asianos Græcos. 673
oratio Antonii ad exercitum suum habita post mortem Cassii. 658. 659
oratio Antonii funebris præsente corpore Cæsaris pro rostris. 518 519. 520
oratio Antonii inituri pugnam contra Brutum. 662.
oratio Antonii in senatu. 511. 512
oratio Archelai Cassii præceptoris pro Rhodiensibus 627 628
oratio Asdrubalis pro pace impetranda ad Scipionem. 27. 28
oratio Avari Numantinorum ducis ad Scip. 309
oratio Bruti ad plebem è Capitolio. 514. 515
oratio Bruti ad suos post mortem Cassii. 657. 658
ad suos milites, certare eum cogentes. 661
oratio Cæsaris ad Afranium Petreiumque & horum milites. 454
ad milites in acie Pharsalica. 473. 474. ad milites seditiosos. 457. ad suas copias Brundisii. 460. 461. pro invadendo Dyrrachio promptuario Pompeii. 462
oratio Cæsaris in curia & ad equestrem ordinem. 687
oratio Cæsaris Octavii ad milites. 698
oratio Cassii ad milites pugnaturos. 641
oratio Censorini ad legatos Carthaginiensium. 50. 51
oratio Ciceronis ad senatum contra

contra Antonium. 560.561
oratio Ciceronis qua differt de oblivione injuriarum. 517
oratio Cinnæ ad exercitum de sua expulsione. 390
oratio Crassi ad amicos. 152. *ad suos milites.* 147
oratio funebris in Syllæ funere 417
oratio Hannonis, cognomento Gillæ 47.48
oratio Hortensiæ pro proscriptis mulieribus. 608
oratio Lucii ad milites de dedenda Perusia. 693
oratio legatorum Carthaginiensium. 53 *ad consules Vticæ.* 44. 45
oratio legatorum Lucii ad Cæsarem. 694. *Pompeii ad Antonium.* 748
oratio Mithridatis ad milites magniloqua. 218
oratio Pansæ moribundi ad Cæsarem. 574.575
oratio Pelopidæ contra Nicomedem. 177
oratio Pisonis pro Antonio in senatu. 562
oratio Pompeii ad milites in acie Pharsalica. 473
oratio P. Cornelii Lentuli ad P. C. de evertenda Carthagine. 33
oratio Scipionis ad duces & milites. 10.11.70.71. *apud tribunos plebis, qui illi diem dixerant.* 113
oratio Syllæ ad Ephesios & reliquos Asiæ primores. 212. *ad Mithridatem.* 208. *ad Mithridatis legatos.* 207
oratio Tib. Sempronii Gracchi in multitudinem servorum. 354
oratio tribunorum militarium ad Antonium. 546. 547
Oricum civitatem ultrò prolatis clavibus recipit Cæsar. 461. 462
ornamenta mille talentorum ex Samothracio fano à piratis ablata. 213
Orodes Mithridatem regno pellit 110
Orodes rex Armeniam populatur 140
ab otio ad officium redire militi difficile est. 96
otium corrumpit Italos milites. 353
Oxthracas, maximam Lusitanorum urbem, delet Marcus Attilius. 287
Oxintha Iugurthæ, Numidarum regis, filius. 376

P

PAcorum regem occidit Ventidius. 156
Pæones populi. 758
Pæones populi circa Istrum à quo subacti. 762
Palarii populi. 761
Palæstina quomodo Rom. accesserit imperio. 119
Palæstinam subjugavit Romanis Pompeius. 244
Palladium integrum inventum. 205
à Diomede & Vlysse sublatum ibid.
Palantia urbs qualis. 285
Palantiam Vacceorum urbem capit Lepidus. 300
Palmyreni ab Antonio infestantur. 676
in paludem quandam se abdit Archelaus. 203
Pamphyliam curat ad persequendos piratas Metellus Nepos. 236
panes

panes hordeacei pari argenti pondere rependuntur in castris Antonii. 165
Pannonii populi. 757. 758
Paphlagonia à Mithridate Sertorio datur. 217
paphlagoniam Romanorum provinciam injustè invadit Mithridates. 209
Papia, tanquam amicus expectatus, opprimit naves Cæsaris. 731
Partheni pop. 757
Parthus civitas à Scipione capta. 21
Parthiam repetit Antiochus. 86
Parthi quomodo pugnam ineunt, & aciem instruunt 143
Parthorum dolus apud Antonium. 159
parthorum in bello dexteritas. 144
ad parthorum regem cur fugere noluerit Pompeius. 480
parthorum stratagema. 145
parthici belli initia. 676
parthicum bellum parat ulturus Crasso factam injuriam Antonius. 709
parthicum bellum injustè à Crasso appetitum. 135
Parthi decies & octies victi ab Antonio. 168. de Parthis vide plura ad marginem in libello de rebus Parthicis.
Patara civitas expugnata. 620
Patarensibus parcit Brutus, accepto omni auro argentoque. 635. 636
pater patriæ appellatus Cæsar. 494
pater patriæ consalutatus Cicero post restinctam conjurationem Catilinariam. 431
pater & filius Egnatii complexi sese mutuò uno ictu confossi. 601
patrem prodens filius à patris percussoribus mox cæsus. 599
patriæ consulere non potuisse fame prohibitus fatetur Lucius. 696
Paulus Æmilius Perseum regem bello superat. 761
paupertate adactis ad piraticam Pompeius civitates ad habitandum donat. 237
Pausimachus Rhodiæ classis præfectus. 101
Pausimachi suorumque cædes. 102
pax fœda cum Numantinis à Mancino facta. 300
pax quomodo inter Romanos & Carthaginienses sub Scipione constituta. 17
pax quibus modis data Carthaginiensibus à Scipione. 30
pacis authores sunt omnes Pompeio, excepto Menodoro. 712
pacis colloquium inter Syllam & Mithridateos duces. 208
pacis conditiones inter Viriatum Romanósque factas non admittit Cepio. 294
pacis conditiones quantum vis graveis acceptat à Sylla Mithridates. 210
pacis inter Anton. Cæs. & Pompeium factæ leges missæ Vestalibus servandæ. 714
pacis ineundæ cum Mithridate conditiones. 207
pacis renovatæ inter Carthaginienses & Romanos forma, Masanissa intercessore 10
pacis ruptæ inter Cæsarem & Pompeium quæ causæ publicè ferebantur. 717
pacem ambit Antiochus. 105
pacem ambit Lucius. 693

pacem ambit Mithridates. 206
pacem aut bellum expanso sinu Carthaginiensibus offert legatus Romanus. 261
pacem communem Lucii milites petunt, aut nullam. 695
pacem componere tentat inter Cæsarem & Antonium Cocceius amborum amicus. 706. 707
pacem cum Antonio facere gestit Cæsar. 587
pacem cum Numantinis facit Pompeius. 299
pacem invito Crasso milites petunt. 152
pacem petit multis suorum amissis Indibilis. 275
pacem petenti Antiocho quid à Romanis responsum. 89
pacem petunt Carthaginienses à Masanissa. 40. 41
pacem sæpius adeptam fregerunt sæpissimè Carthaginienses. 51
pace confirmata inter Cæsarem & Antonium Octavia Antonio locatur. 709
pecunia indicta Carthaginiensibus. 2
pecunia promissa apparitoribus servatur Virginius. 617
pecuniam è fanis mutuò accipit Cæsar. 678. 684 685
pecunia Cæsaris à Calpurnia in ædes Antonii delata. 507
pecunia debita reliqua summa Philippo Macedoni remittitur, ob præstitam legatis in Thracia benevolentiam. 100
pecunia quanta in triumpho Cæsaris ducta. 491
pecuniarum egentes Cæsariani 686
Pediculos invadit Cosconius. 381
pedites Mithridatis quot. 170
Peligni finitimi deficiunt à Romanis. 374
Peloponnesum curat ad persequendos piratas L. Cinna. 136
percussor Gallus Marium occidere timet. 387
Perdica post Alexandrum Macedonia præest. 175
perfidia grandis Luculli in Caucaos. 284
perfidia ingens Luculli in Lusitanos. 288
perfidia Luculli & Galba quotquot evaserunt, sese Viriato conjungunt. 289
Pergamenorum crudelitas in Italos hospites. 185
Periclis opus, Piræum. 190
periculosum Pompeius judicat cum exercitatis Cæsarianis pugnare. 469
periculosa Cæsaris & Antonii audacia. 669
permutatio militum & navium inter Antonium & Cæsarem. 726
Perpenna imperium cur ademptum. 375
Perpenna Sertorium occidit. 421
Perpenna interfector Sertorii, inter hæredes ejus ascriptus. ib.
Perpenna occisus à Pompeianis. 423
Perrhæbi populi. 757
Persarum vires unde crementa incrementáque sumpsêre. 51
Persei filius. 67
Persis nunquam placuit fœmus. 382
Perseum Philippi filium invadunt Romani. 760
Pertinetha populi. 761
Perusia exusta. 699
Perusinis data à Cæsare venia, decurio-

curionibus necatis. ibid.
peſtis altera Aſia poſt Mithridatem Fimbria. 211
peſtis ingens in caſtris Aſdrubalis. 40
petitiones Pompeii à ſenatu quæ. 432
Petreius & Iuba mutuis concidunt vulneribus. 490
Phamæa à ſenatu populóque R. quibus rebus donatus. 66
Phamæa equorum præfectus ſolum Scipionem non aggreditur. 60
Phamæ & multorum Carthaginienſium transfugium ad Scipionem. 65
Pharnaces Mithridati patri ſtruit inſidias. 247. *veniamà patre impetrat.* ib. *ad defectionem exercitum Mithridatis ſollicitat.* ib. *rex appellatur.* 248. *membrana chartacea vice diadematis caput circundat.* ibid.
Pharnaces contra Phanagorenſes & Romanos pugnat. 253. 254
Pharnacis mors. 254
Pharnaces Romanæ ditionis locis quibuſdam occupatis cum Domitio, Cæſaris legato, collatis ſignis, egregiè vincit. 484. *contra eum Cæſar exercitum ducit.* ibid.
Pharnaces territus legatos de pace mittit. ibid.
Pharnacis fuga. 487
de Pharnace victo Cæſaris litera. ibid.
Pharum, cum Demetrio depradantem Ionium mare, funditus evertunt Romani. 760
Philadelphus Cæſaris libertus. 717
Philippus Macedo Romanis contra Antiochum fœdere jungitur. 96
Philippi Macedonis in Romanorum legatos benevolentia. 116
Philippus Megalopolitanus in poteſtatem redigitur populi Romani. 96
Philipporum ſitus & varia nomina. 650
Philippos petunt Caſſiani contra Antonianos. ibid.
Philippenſe prælium quantum Antonio favorem peperit apud milites. 701. 705
Philippenſis victoria uni Antonio tribuitur. 679
Philopator dictus Nicomedes. 175
Philoſophi cur ſapientiam ſectantur. 189
Philotimus Smyrnæus conſpirat in Mithridatem. 202
Phocæa Antiocho poſt navalem victoriam jungitur. 102
Phœnicia quomodo Romano acceſſerit imperio. 119
Phœniciam curat ad perſequendos Piratas Metellus Nepos. 236
Phœnices in Hiſpaniam mercationis ergo trajiciunt. 256
Phœnix vir regii generis, dux exercitus Mithridatis. 224. *ad L. Lucullum transfugit.* ibid.
Phœnicen Romanis ſubjecit Pompeius. 244
Phraates filius Orodem patrem præfocat. 155
Phrygiam Mithridati dedit Manius corruptus largitionibus. 208
pietas immenſa quorundam in heros proſcriptos. 599 600. & ſ.
pietas Arriani filii memorabilis. 613
pietas militum in Acilium patronum. 612
pietatis rationem habere ſolent Romani. 49

pilum quale teli genus. 754
pilorum inopia Carthaginienſes ſuas fœminas radunt. 55
Pyræum à Syllanis militibus incenditur. 197
Piræei urbis deſcriptio. 190
pirata à parvis initiis ad magna tentanda aucti. 233. 234
pirata infeſtant maria juſſu Mithridatis. 233
pirata Mithridatis. 171
pirata unde potiſſimùm collecti. 234
pirata vocant ſeſe milites mercenarios. ibid.
piratarum ingens numerus ſub Mithridate Aſia litora vaſtat. 213
piratarum major nunquam numerus, quàm tempore Pompeii. 427
piratarum occiſorum à Pompeianis numerus. 237
piratarum profligator Pompeius. 233
piratarum receptaculum Cilicia. 234
piratarum regnum. ibid.
piratis cur datum cognomen Cilices. ibid.
piratis perſequendis qui duces quomodo à Pompeio diſpoſiti. 236
piratas nonnullos captos torquet Cæſar. 717
piratas prædonéſque ad perſequendum miſſus Sabinus. 746
piratas prædonéſque aggreſſi Murena & Servilius Iſauricus nihil memorabile effecerunt. 235
à piratis captus Clodius, redemptus à Ptolemæo rege duobus talentis tantùm. 441
piraticum bellum levi momento abſolvit Pompeius. 237
Piſidarum rex Amyntas per Antonium conſtitutus. 715
L. Piſo intimus amicus Cæſaris. 435
Piſonis ſegnitiem Roma nuncia tam moleſtè ferunt & patres & plebs. 68
Piſonis & Caſſii exercitus à Tigurinis ſub jugum miſſus. 755
à plagiario captus Attilius ſeſe prodens periit. 607
Plancus legionem Cæſarianam in itinere Vrbem petens concidit 690
Platonis librum de Anima legit ſibi manus inferens Cato. 489
plauſtra armis onuſta duxit in triumphum Pompeius. 252
plauſtra machinas ferentia exercitus Antonii quot. 158
de plebe egregia comparatio. 539
plebis in Scipionem Africanum indignatio unde ortum habuit. 361
plebis ſeditio contra Apuleium ob eadem Memmii. 369
plebi nil reliquum factum poſt mortem Gracchorum. 367
plebem concitant Ciceronani contra Antonium. 574
plebem ex agro vocat Gracchus ad ferenda in comitiis ſuffragia 358
plebem metuunt homicida Cæſaris. 503
pœnas ab Artabaze ſumendas multi cenſent. 169
pœnam ſumpſit ab interfectoribus Pompeii Cæſar. 484
Pœni Siciliam Romanis reſtituunt. 3
Pœni nudi hoſtes in fugam vertunt. 77
Pœnorum duces bellum in Iberia reſtaurant. 268

pœnitentia subit utrunque imperatorem pro tantis copiis subitò perituris. 476
Polemocratia, cæso marito, filium Bruto cum multis gazis commendat. 633
Polybius, Scipionis præceptor. 82
Polybii historia. ibid.
Polyphemus ac Galatea & eorum liberi. 753
Polyxenidas exul Rhodius, classis Antiochi præfectus. 99
pompa in adventu Cæsaris Antonique post pacem factam. 715
pompam ridiculam exhibet Surena, quasi in triumphum ducat Crassum. 154
Pompeius equitum præfectus, saucius, ad Mithridatem adductus. 224. *ejus responsum ad interrogationem Pompeii.* 225
Pompeius cognomento Magnus, Hierosolymæ urbis mœnia diruit. 119. *uxorius.* 135. *bellum Mithridaticum Pompeio commissum.* 233. *Pompeio potestas data, exercitus ejus qualis.* 235. *quomodo duces contra piratas constituit.* 236. *piraticum bellum à Pompeio confectum.* 238. *honores Pompeio dati à senatu.* 238. *Magnus cur cognominatus.* 170. 238. *Pompeius Argonautarum, Castoris & Pollucis peregrinationum visendarum cupidus.* 241. *Pompeio insidiæ à regibus structæ.* 243. *fama, justitiæ ac fidei Pompeii.* 242. *dona Pompeio & ejus militibus à Tigrane facta.* ibid. *Nicopolis à Pompeio condita.* ibid. *provinciæ Ariobarzani à Pompeio datæ.* 244. *præmia militibus distribuit Pompeius.* XVI. M. *talentorum.* 252. *ejus triumphus glorioſus.* ibid. *rerum à Pompeio gestarum recensio.* 253. *Pompeius chlamyde Alexandri Magni indutus.* ibid. *captivi ab eo quàm humaniter tractati.* ibid. vide plura in Cn. Pompeius.
Pompeii filiam ut tractarit Cæsar. 409
Pompeius junior. 492. *contra eum Cæsaris expeditio.* ibid. *prælium ad Cordubam.* 493. *Pompeii fuga.* ibid. *ejus interitus.* 494. *ejus caput ad se perlatum Cæsar sepelìri jubet.* ibid.
Pompeiani cives deficiunt à Romanis. 374
Pompeiopolis ubi & quæ olim vocabatur. 251
Ponticam urbem militibus diripiendam præbet Cæsar. 484
Ponticus triumphus Cæsaris. 491
Pontus Euxinus. 170
Ponti conditor rex Mithridates. 249
Ponti civitates ad L. Lucullum transeunt. 227
de pontificatu summo Cæsaris quidam Pompeianorum ante victoriam contendunt. 471
pontificatus nemini vivo adimi solitus. 746
Pomponius proscriptus qua fraude elapsus. 615
Popilii Romanorum legati ad Antiochum Magnum animositas. 131
Popilius. 754
populi Romani potestas. 642
à populo dissentire quando non conveniat. 562
populi Carthaginiensis furor & insania. 54. *in primores & legatos*

gatos suos impetus. ibid.
populi Carthaginiensis ingenium. 259
popularis factio Carthagine regiam ejicit. 38
Porcia Bruti uxoris interitus. 669
portionem agri sibi à Cæsare datam Sittius suis donat militibus. 621
Portius Cato à Marsis occisus. 380
porta Calcedonis invaditur à Mithridate. 218
portum occludit Carthaginiensium Scipio. 74. 75. alium effodiunt obsessi. 75
postulatio Pompeii quæ in sarcienda pace. 713
potator Sertorius remissiùs rem agit. 421
prodigium territat Antonium. 717
potestas Mithridatis recensetur. 180
potestatem summam adeptus Cæsar deponere noluit. 415. 416. potestatem summam nemine interpellante sponte deposuit Sylla. 415
Photinus Ægypti regis pædagogus interficiendum censet Pompeium. 489
præco pro caduceo lupi pelle amictus. 282
præda Iberica allexit Pœnos ad rebellandum. 258
præda ingens Romanis diruta Carthagine. 83
præda ingens Syllanorum militum. 199
præda Saguntina Romam missa. 267
præda sub Lucullo quomodo & quanti divendebatur. 224
præda nimis inhians Crassus. 135
prædam Nergobrigum Marcellus suis dividit militibus. 282
prædas agit Nicomedes è regno Mithridatis. 177
prædam fertilem militibus tribuit, reliquam diis consecrat Mummius. 287
de prædonibus supplicium. 190
præfectorum ingens numerus casus in exercitu Triarii. 232
præfectura classis adempta Calvisio, data Agrippæ. 747
præmia à Mithridate proposita iis qui bibacitate vel edacitate vincerent. 216
præmia militibus distribuit Pompeius X. M. talentorum. 252
Præneſtinum oppidum à Syllanis tunc opulentissimum direptum, crudelissimè tractatum. 408
præsagium Pompeii de victoria Pharsalica. 470
præsides quibus provinciis quos miserit Cæsar. 457
præsidium Vticæ dejecit Viriatus. 452
præsidia in Italia relinquit Cæsar. 452
prætor à plebe in curia tegulis interimitur. 370
prætores Romanos aliquot vicerunt Pirata. 255
prætoria in sella locatum caput Trebonii, mox instar pilæ per plateas à militibus jactatum. 543
prætorii ordinis viri multi à triumviris oppressi. 596
præmium bene navatæ operæ quod Pompeio. 238
privilegia quam habent exceptionem. 279
præmia distribuit exercitui Pompeius. 252
procacitas Ofilii punita. 744. 745
procella qualis antè nulla pugnantes dirimit. 231. 232
procu-

proconsulibus distributa Italia. 374
prodigium Crasso oblatum. 157
prodigium de Marii consulatu. 387
prodigia avertunt comitia. 398
prodigia Cæsaris. 525
prodigia horrenda in Vrbe visa. 591
prodigia multa seditionem Syllanam portendentia. 400
prodigia pranuntia exitus Cassii & Brutti. 667. 668
proditor patris filius ob hæreditatem. 599
proditor servius heri, rursus in servitutem redactus. 606
proditor sui ipsius Luceius periit. 604
proditorem libertum confodit Naso, mox jugulum præbens percussoribus. ibid.
prælii ciendi Parthorum mos. 143
prælio tribus vicit Parthos Ventidius. 157
prælio triginta cum Gallis decertavit Cæsar. 523
prælium & conflictus Bruti & Cassii cum Cæsare & Antonio quantum & quàm memorabile. 670
prælia sequuta non conferenda. ibid.
profugos maximè servatos vult pompeius. 610
profusissimus in largiendo Cæsar. 446
promissio ampla facta militibus à Cassio. 647
promissis militaribus stetit Cæsar peractis triumphis. 491
Promona urbs Dalmatis adempta. 762
Promethei locum ubi Caucaso affixus creditur videre cupit Pompeius. 241
promontorium Minervæ. 728
promontorium Coccynum. 735
promontorium Lacinium. 747
promptuarium Pompeii Dyrrachium. 462
Propontidem curat ad persequendos piratas L. Piso. 236
propratores destinati à Cæsare Cassius & Brutus. 622
propratorum insignia & potestas. 95
propugnatorem suum vocat senatus Pompeium
proscriptum qui celaret quæ maneret pœna. 593
proscripti conditiones pacis initæ inter triumviros admittunt. 713
proscripti primi oppressi, qui. 592
proscriptionis formula. 593
proscriptæ mulieres. 607
proscriptor capitalis primus Sylla. 409
proscriptorum à Lepido primus Paulus, secundus ab Antonio Luceius, ejus avunculus. 596
proscriptorum à triumvirîs numerus. 592
proscriptorum reliqua bona vendit Cæsar. 677
Proserpina ubi rapta dicatur. 650
Proserpinam cur in magno honore habeant Cyzicent. 221
proverbium, Res admota ad novaculam. 474
provincia Gallia excedere jubet Antonius Decimum. 558
provinciæ divisæ inter triumviros. 590
provinciam Syriam sibi petit Dolabella. 530

provinciis bello acquisitis jussus à Pompeio decedere Mithridates. 243
provincias sortitas per amicos regit Pompeius. 437
prudens in bello quis verè dicatur. 305
Prusias venator bellum Romanis infert. 172
Prusiæ mors. 175
Prusiæ Romanorúmque societas contra Antiochum. 101
Pseudogracchus seſe insinuare pro Gracchi filio nititur. 369
pseudogracchus primo die initi magistratus à plebe occiditur. 370
Ptolemæus Ægypti satrapa. 121
Ptolemæus cur rex ab exercitu appellatur. 122
Ptolemæus Cypriæ sibi manus intulit.
P. Crassi filius, pugnam poscit. 143
mille equites à Cæsare accepit. 144
Publius vulneribus mulctatus. 146
Publio consilium fugæ datum. ibid.
Publii generosum responsum: mavult cum suis mori, quos in periculum adduxerat, quàm fugere. ibid.
armigero latus feriendum præbet. ibid.
caput Publii hastæ præfixum circumferunt Parthi. 147
pugna ad Æsim fluvium inter Metellum & Carbonianos. 403
pugna ad Bagradam inter Curionem & Varum. 456
pugna ad Charoneam inter Archelaum & Syllam. 199
pugna ad Calagurim. 421
pugna ad Canusium contra Nonbanum. 401
pugna inter Antonium & Cæsarem. 569. 570
pugna ad Carbonam anceps, & finis. 270
pugna ad Clusium. 404
pugna ad Cordubam contra Pompeium juniorem. 493
pugna ad Mutinam inter Antonium & Cæs. 571
pugna ad Pharsalum recensetur. 474. 475
pugna ad Piræum. 191
pugna Antiochi & Manii. 190. 191
pugna apud Adrumetum. 487
pugna atrox inter Pompeium & Cæsarem. 466
pugna Crassi cum Parthis. 143. 144
pugna crudelissima inter Antonianos & Brutum. 663 664
pugna Curionis & Vari. 455
pugna Dorylai & Sylla ad Orchomenum. 202
pugna Fagionis cum Lucio. 686
pugna Numantinorum. 306
pugna inter Lepidum & Cæsarem. 743. 744
pugna inter Lepidum & Catulum. 418
pugna L. Luculli & Mithrid. 124
pugna L. Luculli & Tigranis. 129. 130
pugna Marcii & Pompeii circa Senas. 403
pugna Murenæ & Gordii. 115
pugna navalis. 638
pugna navalis inter Cassianos & Rhodios. 630
pugna navalis inter Livium & Polyxenidam. 99. 100
pugna navalis inter Pompeium & Cæ-

& Cæsarem. 719
pugna navalis. 656
pugna Pharsalica. 476. 477
pugna Pompeii contra Antonianos. 750
pugna Pompeii & Perpennæ. 423
pugna prima inter Pompeianos & Cæsarem ubi. 453
pugna Sertorii & Pompeii. 420
pugna Syllæ & Fimbriæ. 210. 211
pugna subterranea inter fossores. 194
pugnæ navalis circa Mylas eventus qualis. 733
pugnat cum Vacceis Lucullus sine senatus jussu. 288
pugionibus sub veste accincti conviva in sexireme Pompeii, Antonius, Cæsar & Pompeius. 714
purpuram exuit Cinna à tiranno datam. 504
pusillanimitas Ciceronis, sibi dicta die. 436
pusillanimitas Flaminii. 92
Pygmalion Tyriorum tyrannus. 1
Pii cognomen cur adeptus Metellus Metelli filius. 370
Pyrenæi montes ubi. 255
Pyrissæi populi ubi. 763

Q.

QVæstio habita de militibus Sertorium insidiis tollere volentibus.
quæstio apud Cæsarem inter cœnandum, Quæ mors homini optima. 500
quæstio Scipionis ad Annibalem, Quis imperatorum clarissimus fuerit. 91
quæstorem tegulis interemit in curia plebs furore vehementi concita. 370
querela Cæsaris ad milites de injuria illata. 581
querelæ divitum variæ ob legem agrariam recensentur. 355
querelæ pauperum in divites. ibid.
quæstus ergò nihil non impiè agebant Lucullus & Galba. 288
Q. Ancharus in fano à Marianis occisus. 394
Q. Capio dolo ex insidiis interfectus.
Q. Fabius Maximus Æmilianus Pauli filius contra Viriatum mittitur. 291
Q. Flaccus suo arbitrio mortem eligit. 366
Q. Fulvius Nobilior contra Segedanos & Araschos. 280
Q. Lucretius Offella à Sylla occisus. 413
Q. Oppius captus à Mithridaticis. 184
Q. Pompeii cum Viriato conflictus. 292. rei militaris imperitus Q. Pompeius. ibid.
Quintilis mensis in honorem Cæsaris Iulius appellatus. 494

R.

RAptus Proserpinæ à Plutone ubi. 650
raptores milites Sylla affecit supplicio. 386
Rebilus senator captivus dimissus à Menodoro. 739
rebellant Ephesii & aliæ multæ civitates contra Mithridatem. 201
recensens suos Antonius post Parthicum bellum quot desideraverit. 168
reconciliantur Tigranes & Mithridates. 526

regiam ejicit factio popularis Carthagine. 38
regiones à Mithridate invasa ad ipsum nihil pertinentes quæ 170. *regnum ejus cur dividitur.* 176
reliquiæ Pompeii Crassique exercitus deducit ex Ægypto Dolabella. 576
reprehendere suos non audet Pompeius. 471
repudiat uxorem Cæsar. 435
rempublicam quantum afflixerit duorum civium contentio. 492
responsio Antonii ad Cæsarem. 537
responsio Antonii ad interfectores Cæsaris. 506
responsio Antonii ad scriptum Cicer. 566
responsio Antonii ad tribunos militares. 547
responsio Cæsaris ad legatos Lucii de pace. 694
responsio Cæsaris ad orationem Lucii. 697
rebus turbatis alii alios accusant. 583
responsio Cassii ad Archelaum præceptorem, legatum Rhodiensium. 618. 619
responsa Romanorum dubia. 179
responsio Sylla ad legationem senatus. 396 397
Restionem servat servus, multis stigmatibus ab hero notatus 614
rex per jocum militarem vocatus Pompeius. 470
regem se appellari noluit Cæsar. 495
reges multos salutat Antonius. 715
reges quando appellari cœpti Satrapæ. 122
reges quos & quot in triumphum egit Pompeius. 252. 253
æquum est quod à rege præscribitur. 118
regnum negativum vocatus facetè Sylla impotens dominatus. 414
regnum suum populo Romano testamento reliquit Attalus Philometor. 212
regni cupiditas Cæs. & Ant. solicitat. 717
regni Masanissæ divisio inter liberos. 64
regia veteres omnes mediterraneæ. 51
Rheginis Cæsar fidem præstat exemptos fore à numero destinatarum in præmium urbium. 638. 639
reguli multi in Numidia. 6
risu excepta promissio Antonii ab exercitu. 554
Ritogenes Numantinus cognomento Caraunius quinque militibus comitatus per media castra hostium erumpit. 308
rogo exustum corpus Cæsaris. 521
Romanis ipsis elicit lacrymas fortuna & miserabilis gemitus Carthaginiensium. 47
Romanorum modestia. 49
Romani populi socios quos ascripserit post primum bellum Mithridaticum Sylla. 211
Romani crudeliter à Juba tractati. 456
Romano imperio utilissimus Scipio Afric. 362
Rom. imperium sibi destinarat Mithrid. 209
à Romano quondam suo milite interfectus Pompeius. 481
Romanorum mos & consuetudo in subjugandis gentibus 353

Romanorum perpetuò se fore inimicum aris admotus jurat Annibal. 259
Romanorum clades ad portas Chalcedonis. 219
Romanos trecentos captivos trucidat Spartacus, sacra faciens Crixi manibus. 424
Romanorum libertas in tuto non est stante Carthagine. 38
Romanorum legati ad Antiochum. 87. 90
Romanorum colonia designata in ruinis Carthaginis. 364
apud Romanos deducendarum coloniarum mos. 365
Romani Philippo pecuniam debitam remittunt. 100
Romanorum quadringenta oppida deleta ab Annibale. 34
Romani biennio ducenta hominum millia sub Annibale amiserunt. 328
Romani Carthaginiensibus adimunt Sardiniam, Siciliam & Hispaniam. 1
Romanorum de captivis non redimendis consilium. 329
Romanos ter uno die aggrediuntur Numantini. 298
Romanorum lucri cupiditas notatur. 208
Romana urbs incommoda sensit propter piratarum incursiones. 235
Rom. imperium quantum promoverit Cæsar. 523
Romuli & Cæsaris collatio. 499
Rhodus expugnata. 620
Rhodum obsidet Cassius. 631
Rhodii auxiliares Romanis contra Antiochum. 100
Rhodii Myndum proficiscuntur, certaturi navali prælio contra Cassium. 630
Rhodiorum & Mithridatis navale prælium. 187
Rhodiorum virtus. 188
Rhodiis quas civitates dederat Antonius, easdem mox adimit. 675
Rhodios aggreditur Cassius ob denegata auxilia. 626. 627
Rhodios scripsit inter Romani populi socios Sylla. 211
Rubico fluvius. 449
Ruffo circumvento ab Vacceis, succurrit Scipio. 305
Rutilius Rufus historiæ Hispanicæ scriptor. 305

S.

SAburra Iubæ Mauritaniæ regis dux à Sittio interfectus. 620
sacramentum exigit à suis militibus Fimbria, illis reclamantibus & ad Syllam fugientibus. 210
sacrificium navale. 729
sacrificium Mithridaticum. 217
sacrificia supplicationésque in Urbe ob deletam Carthaginem facta. 84
pro scipionis victoria. ibid.
sacrificia, vota ludósque diis immortalibus solvit Scipio. ibid.
sacrificat Iovi bellipotenti in excelso monte Mithridates, auxiliarib. regib. præsentib. 215
sacrum Proserpinæ apud Cyzicenos quale. 221
sacra facit Iovi Neptunóque Scipio. 7
sacra Audaciæ Pavorique facit Scipio. 11
sacra facit Marti & Venerigentrici Cæsar, inturus cum Pompeio bellum. 470

sacra pro victoriis vota diis persolvit Lucullus. 228
sacrorum violatores à Cicerone accusantur. 435
de sacris deorum à Numa dicatis, vendendis, senatusconsultum. 185
sacriportus. 403
sævitia regis in transfugas. 238
sævit in desciscentes graviter Mithridates. 202
sagittarii equites camelis insidentes. 107
Saguntus urbs Hispaniæ nobilis quomodo tractata. 33
Saguntini legatos Romam mittunt. 258. *ab Annibale obsessi legatos denuo Romam mittunt.* 260
Saguntinorum in rebus desperatis consilium. 261. *Saguntinorum fraus circa aurum admissa* ib. *Saguntinorum nocturna eruptio & interitus.* ibid. *Saguntinarum mulierum miserabilis interitus.* ibid. *Saguntus instaurata.* ibid. *Carthago Spartagena dicta.* ibid. *Scipio Saguntum adoritur.* 265
Sagunti apparatus pecuniarum, frumenti, armorum, telorum navium, captivorum, obsidum totius Hispaniæ asservatus. ibid. *præda apud Saguntinos reperta.* 267. *in Saguntinos captivos Scipionis humanitas.* ibid. *præsidium Carthagine sive Sagunti à Scipione relictum.* 268
Salapiam vi captam succendit. C. Cosconius. 381
Salassi populi. 763
Salernum Romana colonia capitur. 376
salis inopia. ibid.
saltum cum Barbaris incendit Pompeius. 242
Salvidienum interfecit Cæsar quòd ad Antonium transfugere voluerit. 710
Salvius trib. pleb. primus à triumviris cæsus. 598
salutatores Cæsaris ex Gallia remeantis qui potissimum fuerint. 437
sambuca, machina navalis. 187
Samaritarum rex Herodes. 715
Samnitium à Romanis defectio. 374
Samnitium exercitus à Cosconio cæsus. 381
Samnium. 381
Samothracæ à piratis capta. 213
Samus Antiocho post pugnam conjungitur. 102
Samus urbs à piratis capta. 213
Sangarium flumen. 183
Sapæorum fauces custodire jussus Norbanus à Cassio. 648
Sarapionem Cyprium Cleopatræ tradere jussit Tyrios Antonius. 676
Sardiniam Cæsaris provinciam occupat Menodorus. 704
Sardiniam invadunt Carthaginienses. 1
Sardiniam Q. Valerio commendat Cæsar. 453
satellitium pro sui corporis custodia permissum eligere Antonio. 518
satrapias quot sub se habuerit Seleucus. 128
satrapæ varii post obitum Alexandri regnant. 120. 121
Savus fluvius. 764
saxo ictus in genu Mithridates, & telo sub oculis, castris excedere cogitur. 231

saxis petitur Cæsar à plebe. 711
Saxus urbs. 56
Scapula Pompeianus seipsum exuss-sit. 493
Scæva centurionis insigne facinus. 465
Scaurus à Pompeio transfugit, ejus discessum prodit. 752
Sciathus civitas oppugnatur. 189
scientiarum tam Græcarum quàm Latinarum amator Cæsar. 525. 526
Scipio Publii filius. 4. *à deo mitti creditus ad bellum Hispanicum.* ibid.
Scipioni exercitus Sicilienses datus. 5
inter Scipionem & Masanissam fœdus initum. 6
Scipionis oratio ad exercitus præfectos. 10. 11. *prudentissimum consilium.* 11
Audacia Pavorique sacra facit Scipio. 11
Scipio Syphacem captivum adhibet consiliis. 15
Parthum urbem capit Scipio. 21 *præter castrensem morem in exploratores non animadvertit.* 21
Scipionis cum Annibale conflictus. 23
Scipio elephantem fauciat. 24
Annibal & Scipio concurrunt inter se. ibid.
Scipionis responsum ad legatos Carthaginienssium. 29
Scipionis triumphus. 35
Scipio qui Carthaginem cepit. 58
Scipio tribunus consule suo prudentior. 59
Scipio egregiè servat exercitum. ibid.
Scipionis gloria invidia obnoxia. 60. *Scipionis virtus & fides* ib. *in familiam Scipionum adoptatus.* ibid. *patre Paulo debellatore Macedoniæ.* ibid. *milites deploratos servat Scipio.* 62. *nihil sine numine gerere, sicut olim avus, creditur.* 62
Scipio rogat Asdrubalem ut sepeliat tribunos. 63
Scipionem accersit Masanissa morti proximus. ibid. *regnum & opes inter Masanissæ filios distribuit.* 64
Scipio & Phamæas sibi occurrunt, utriusque colloquium. ib. *pro Scipione Romam abeunte comprecatio exercitus.* 66
Scipionis Uticam adventus. 69 *oratio Scipionis ad milites suos de militum obedientia & officio.* 70
Scipio repurgat exercitum. 71
Megara Carthaginis aggreditur ibid.
Scipio suos fugientes configi jubet. 77
Scipio contra Diogenem proficiscitur. 78
Scipionis vigilantia. 81 *ad Scipionem uxoris Asdrubalis verba.* 82
Scipio illacrymatur captæ Carthagini. ibid. *Scipio vaticinatur Romæ excidium.* ibid.
Scipionis præceptor Polybius. ib. *violatoribus fani Apollinis dona non dat Scipio.* 83
Scipionis triumphus qualis. 84
Scipionis Africani & aliorum cum Annibale colloquia. 91
Scipionis Annibalisque æmulatio contentióque. 91
Scipioni adblanditur Annibal, Scipio-

Scipionem invitat ad hospitium. 92
Scipio & Annibal duces bellis tantùm metiuntur inimicitias. ibid.
Scipio ager Elæam deducitur. 106
Scipio cur Africani cognomen adeptus. 58
Scipio cum Syphace rege amicitiam parat. 271
Scipio minor legatus Luculli. 39
Scipio Publii filius contra Carthaginienses divinitus mitti creditus. 4
Scipionis Africani laus. 58. *virtus.* 59. 60
Scipio ædilitatem petens, consulatum adeptus est. 68
Scipionis consulis ad Carthaginem profectio. 69
Scipionis F. ab Antiocho captus restitutus. 106
Scipionis laus à toto exercitu. 63
Scipionis victoria. 26
Scipioni ob fœdus cum Antiocho dies dicta. 113
Scipionem Africanum cur non ausus aggredi Phamæas. 60
Scipionem reliqui rident tribuni tanquam artis militaris ignarum, sed mox pœnas spreti dedêre consilii. 61
Cornelius Scipio Nasica. 46
L. Scipio gladio se transfixit, ac mox in mare præcipitem dedit. 491
P. & Cn. Scipiones fratres in Hispaniis cæsi à Carthaginiensibus. 4. 263. *alter ab Asdrubale trucidatus, alter in turri incendio absumptus.* 263
Scipionum laus. ibid.
Scipio cum filio à Syllanis inclusis dimittitur. 401
de Scipion. plura vide ad marg. in Hispanicis & Annibalicis.
Scordisci populi. 757. 758
Scordiscorum gentem penè delet Scipio. 759
scriba Cæs. Tiberius Antonio deditissimus. 529
Scribonia, L. Libonis soror, Cæsari nuptui data. 702
scrupulum injicit senatoribus Antonius ut Cæsaris mortem vindicet. 509
scriptum Ciceronis de senatusconsulto per legatos ad Antonium. 566
scuto Gallico tectus pernoctavit in imbre Cæsar. 738
scutum Minutii centum telis confossum, corpus verò sex. 465
à Scythis auxilia contrahit Mithridates. 223. 224
securi quingentos captivos cædit Æmylianus. 293
secures cum lictoribus Cæsari offeruntur ab exercitu. 557
secures quot dictatori olim præferebantur. 412
seditio Apuleiana. 368
seditio de lege judiciaria sub Cajo Gracco 363
seditio facta equitum describitur. 372
seditio facta exercitus Cæsaris. 744
seditio Gracchana. 359. 360
seditio militaris in castris Cæsaris. 680
seditio militaris in exercitu Scipionis. 273. 274
seditio nulla in exercitu Viriati, quod pro miraculo habetur. 297

seditio ob bellum gladiatorum. 426
seditio ob mortem Amatii. 527. 528
seditio plebis in Cæsarem. 710. 711
seditio plebis in Patres ob colonias deducendas. 364. 365
seditio Romæ ob inopiam. 85
seditio Romanorum domestica. 218
seditio rusticana facta describitur. 368
seditio Syllana recensetur. 399. 400. *quanto tempore durarit.* 401
seditio tertia in Vrbe fuit Apuleiana. 370
seditio urbana ob as alienum 382
seditio urbana post pugnam Pharsalicam. 485
seditionis secundæ Gracchanæ finis qualis. 366
seditiones urbanæ sub C. Cæsare conquierunt usque ad Cassii Brutique tempora. 351
seditiosorum principes à Scipione cæsi. 274
seditiosi supplicio affecti. 457
Segedanorum rebellio & tergiversatio contra senatum. 279. 280
Segestani populi. 761. 763
Seleucus Antiochi filius Eumenis terram depopulatur. 102
Seleucus Babyloniæ Mediæque rex factus. 122
Seleuci mors. 129
Seleucus patri Antiocho in regnum successit. 132
Seleuco post mortem Antigoni quæ regiones obvenerint. 122
Seleucias novem extruxit Seleucus. 124
Seleucidarum regnum quàm diu steterit. 133
sellam ponicæ Cæsari defuncto ab Cæsare Octavio in ludis ædilibus & Veneris prohibet Critonius, & item Antonius 543. 544
Semella urbs ab Æmyliano capta. 293
senatores Carthaginienses ab Asdrubale occisi. 73
senatores ad quam paucitatem ob crebras suas seditiones redacti. 371
senatores duodecim sub Syllæ dominatu hostes pop. Rom. judicati. 386
senatorum ordo equitibus subjectus. 363
senatores ex equestri ordine quando legi cœpti. 372
senatores quadraginta, & equites mille sexcenti, ab Sylla proscripti. 409
senatores decem Roma missi in Hispaniam ad res ibi constituendas. 311
senatus Nucerinus in balineis æstu suffocatus. 33
Acerrarum senatus in puteis defossus, terra obrutus. ibid.
senatus à populo suo crematus in curia. 312
senatus decem legatos in Africam mittit ad res ibi ordinandas cum Scipione. 84
senatum sibi constituit Sertorius. 218
senatusconsultum de jure suffragii. 364
senatusconsultum factum de sacris deorum solennibus olim à Numa dictis, vendendis. 185
senatusconsultum mutatum 584

senatusconsultum in gratiam Cassii & Bruti. 577
sententiæ variæ in senatu dictæ contra conjuratores Catilinæ. 430 431
senum duo millia reliquit Cæsar ad custodiam impedimentorum exercitus. 474
sepeliit publicè senatus Cæsarem. 666
sepulchrum Pompeii cum epitaphio. 481
sepultura Mithridatis à Pompeio data. 250
sepultura Sylla ubi. 418
sepultus est ab Vticensibus Cato. 490
Sergius proscriptus apud Antonium servatus. 615
Serium promontorium. 648
serpentem enixa mulier. 400
Serranus Mancino classis successor missus 70
Sertorii motus in Hispania. 216
senatus à Sertorio institutus in Hispania. ibid.
fœdus Sertorii cum Mithridate. 217. 219
à Sertorio Romani vehementer oppugnati. 218
cum exercitu Romam contendit Sertorius. 312
Sertorii interitus. ibid.
Sertorius senatum amicorum facit. 418
Sertorius Hispaniam provinciam sortitus. 402
Sueſſam occupat. ibid.
contra Sertorium missus Pompeius in Hispaniam. 419
signa cum Sertorio ad Sucronem collata ibid.
à Sertorio graviter vulneratus Pompeius. ibid.
Sertorii cervæ. 410
Sertorii laudes. 421
Sertorio sua ætate nullus felicior. ibid. *Annibal vocatus.* ibid.
Sertorius mulierculis & comessationibus se dedit. ibid.
Sertorius suis diffidit. ibid.
Sertorio insidiæ structæ à Perpenna. ibid.
Sertorii interitus. 421
testamentum Sertorii. ibid.
Sertoriani multi ad Metellum transfugiunt. 420
Sertorianum bellum quam Romanis difficile, quòd cum civibus bellum gereretur. 418
duo servi Athenienses suorum obsessorum consilia Romanis produnt. 191
servi sub hasta venditi 195
servi suspensi, ingenui è rupe præcipitati. 528
servus inductus à Fimbria ut Syllam interficiat. 210
servus hero mortuo quomodo parentat. 258
servus dominum ulciscitur, & extincto domino superesse nolens, se interficit: ejus dictum 604
servorum morte servati domini 614
servorum fides in Marcium dominum. ibid.
fides servi, stigmate notati, in dominum. 614
servi hujus dictum percelebre. ibid.
servus ob perfidiam in crucem actus. 636
servus viatorem occidit, dicens suum se herum occidisse proscriptum Restionem. 614
servi sub hasta à Sylla venditi. 195

servi vocantur ad pileum. 385. 389 392
servi vocantur ad pileum à Graccho & Fulvio Flacco. 365
servorum ad pedes nobilissimi quique, ut proscriptionem evitent, provolvuntur. 596
servorum habitu periculo se eximit L. Scipio & L. Acilius. 375
servorum ingens copia apud Romanos. 354
servorum quorundam in heros proscriptos fides & pietas. 597
servorum quorundam nequitia & impietas. 395
servus heri proditor. 606
servos inobedientes & immorigeros delevit una nocte Cima 395
servis præbere victum vetuit Lucius in obsidione Perusina. 691
servos metuit senatus ob multitudinem. 354
servos multos libertate donatos plebi insevit Sylla. 413
servili habitu aufugiunt Milo & Cæcilius. 440
servili habitu multi tecti sese ad Cæsarem conferunt, quos ita ostentat exercitui suo Cajus Cæsar. 448
in servitutem vindicaturum se Antonius Menodorum minatur, cur & quomodo. 718
servuli tres soli relicti ad cadaver Cæsaris. 503
Servilius Galba in Hispaniam missus. 311
Servilius proconsul interficitur. 374
Servilianus Ituca. 294
Sextus Iulius Cæsar & P. Rutilius coss. 374. *præsunt copiis Romanorum contra socios.* ibid.
Sextus Iunius Brutus. 294
Sextus Pompeius. 494. *ejus egregium officium in proscriptis servandis.* 610. *Pompeius Minor, Magni filius, quibus initiis auctus.* 637. *Pompeii res ut auctæ.* 685. *Pompeius Antonio matrem remittit.* 701. *Cæsar, Antonius & Lepidus in colloquium veniunt.* 713. *Pompeii postulationes.* ibid. *Menodorum inclamat.* ibid. *conditiones inter Cæsarem, Antonium & Pompeium latæ* ibid. *apud Pompeium in sexireme cœnant Cæsar & Antonius.* 714. *Pompeio consilium perfidum datum à Menodoro: Pompeii responsum.* ibid. *Pompeii & Cæsaris fœdera turbata.* 716 *Pompeius victoria uti nescit.* 724. *Pompeius Neptuni & Salaciæ filius appellari vult.* 729 *Pompeii & Cæsaris navale prælium.* 732. *Pompeii clades navalis.* 733. *Pompeius victos præmiis donat.* ibid. *Pompeii ingens clades.* 741. *Pompeius ad Antonium profugit.* 741. *Pompeium Cæsar persequi non vult.* 743. *Pompeii spes & expectationes.* 747. *contra Pompeium Titius dux designatus.* ibid. *Pompeii legatio ad Antonium.* 748. *legati ad Parthos à Pompeio missi ab Antonio comprehensi.* 749. *Pompeius Ænobarbum capere vult.* ib. *à Pompeio Theodorus libertus interfectus.* ibid. *Pompeii victoria.* 750 *equites Antonio missos auro corrumpere nititur.* ibid. *Pompeius naves incendit.* ibid. *Pompeii*

peius victoria uti nescit. 751
colloquium cum Furnio petit ibid. Furnio se dedere vult. ibid.
ad Pompeium se dedere nolentem Furnii verba. ibid
Pompeius Titio se dedere non vult. 752
in fidem Amyntæ se tradere vult. ibid. ei se dedit. 753
ejus res gestæ. ibid.
ejus interitus, cujus mandato. ibid.
Pompeii mater, Mutia. 712
Pompeii filia Marcello desponsa 714
Pompeii amici ad Antonium transeunt. 751
Sicambri à Cæsare victi. 756
Sicilia afflicta per mancipiorum motum. 354
Sicilia diversis locis à Cæsarianis impetitur. 727
Sicilia quando adempta Carthaginiensibus. 1
Sicilia Romanis restituta. 3
Sicilia olim à Pœnis erepta, restituit Scipio. 83
Sicilia litora ad persequendos piratas curat Varus, Terentiúsque Varro. 236
Sicilia præst Cato. 452
Sicilia prætor à piratis victus 235
Siciliam invadere parat Cæsar 717
Siciliam invadunt Carthaginienses. 1
naves Sidensium Scipioni missa. 76
eorum commentum. ibid.
signifer, Cæsari se sistere volenti, in pugna ad Dyrracheum, cuspide minatus, occiditur. 466
signum succurrendi invicem quod commonstrarit exercitui Scipio. 301
simulandi artifex insignis C. Cæsar 433
simulatio Luculli in Lusit. 288
simulatio magna Curionis. 443
simulatio Menodori transfugium meditantis. 730
Sinopem Vrbem Lucullus fecit liberam admonitus in somnis. 227
sinum collectum ostendens Carthaginiensibus Romanus legatus, aut pacem, aut bellum habere se dixit. 261
sitis vehemens in exercitu Antonii. 166. 167
siti laboratur in castris Antonii. 648. 649
siti vehementer laborantes milites, aqua liberius pota, moriuntur. 737
Sittius egregiam pro Cæsare navat operam. 610
Sittius Romæ accusatus, collecto exercitu, venalis, nunc hunc nunc illum regulum adjuvat. 709
Sittianorum qui auxilia petierint. ibid.
Smyrnam incustoditam noctu nactus invadit Dolabella. 542
Smyrnæi auxilia à Romanis contra Antiochum petunt. 87
societas multorum regum contra Antiochum. 137
Socrates damnatus periit. 114
solvendo quum non esset Cajus Cæsar detinetur à creditoribus ne in sortitam abeat provinciam. 452
somnium Antigoni de Mithridate. 176
somnium Iulii Cæsaris de ambitu

denda Carthagine & Corintho. 85
somnium Sylla in rustico secessu præsagium mortis. 416
somnus cruentis molestata Calpurnia non sinit Cæsarem egredi. 500
somniasse se Pompeius dicit, dedicasse eadem Veneris, nesciens Cæsarem eam voviſſe. 470
Sophonisba Masanissæ ab Asdrubale patre desponsa, insciopatre & Masanissa, Syphaci locata idid.
Sophonisba mittit ad Masanissam qui excusent coactas nuptias. 14
Sophonisbæ amore captus Syphax in suam perniciem. 15
Sophonisba, amatrix patriæ, quemvis flectere potis ad quidlibet. 15
mavult mori quam Romanis servire: ejus interitus. ibid.
Sophocleos versus recitabat fugiens in Ægyptum Pompeius. 481
sorores suas de regno desperans Mithridates ab Eunucho interfici jubet. 217
sortitò quando primùm Roma delecti milites. 282
Sosius Antonianus dux multa prosperè agit in Syria. 157
Soter cur appellatus Demetrius. 117. 118
Spartacus genere Thrax latrociniis infestat Italiam. 423 424
species Scipionis quasi afflati à Deo, homini similis. 269
triste spectaculum à legatis Rom. in Syria exhibitum. 117. *missis qui naves exurant & elephantos interficiant.* ibid.
spectacula varia edit Cæsar. 491. 492
spectatores Trojani belli Iuppiter & Neptunus. 39
spectrum Isidis visum oppugnatoribus Rhodiorum. 188
spectrum vidit sibi astare Brutus. 668
speculatores Cæsaris & Lucii manus conserunt. 684
spelunca se abdit Masanissa. 7
spes communis homines inter se conciliat. 641
spoliis & præda onustis navibus Scipio Romam repetit. 276
STA SECURUS, *tessera Cæsarianorum, incepta victoria, ad milites Italos.* 478
Stabiæ civitas capitur. 375. 376
Statius Samnis propter divitias proscriptus. 603
stipendia data militibus Cæsaris 680
stragulis involutum efferri jussit maritum Antium uxor. 612
stratagema Antonii. 653
stratagema Antonii contra Cæsarem. 705
stratagema in Carthaginienses. 257
stratagema Flacci contra Vacceos 301
stratagema Lucilii Lucini fingentis se Brutum esse, ac ad Antonium duci petentis. 664. 665
stratagema Pomponii & Aruntii. 615
stratagema Viriati contra Romanos. 289
Strato Epirota Brutum, jussus ab ipso, conficit. 666

Stratonicea civitas capta à Mithridate. 184
Stratonice, concubina Mithridatis, thesaurorum conscia. 244 245
Statua pro Rostris posita Cæsari 746
Suba præfectus Masanissæ transfuga. 38
subsellüs obruitur Asdrubal. 68
subterranea pugna inter fossores. 194
successibus continuis extinguitur invidia. 63
supellex Antonii diripitur. 167
superbia Marcelli quanta. 443
superbia nimia Antonii. 575
in superbiam quid Parthos erexerit. 164
superstitio Romanorum. 135.136
supplicationes & sacrificia pro Scipionis victoria. 84
supplicationes factæ publicè Romæ propter victoriam de Antiocho habitam. 98
supplicatio tridui Romæ indicta. 267
supplicationes ob Antonium profligatum decretæ. 574
supplices Carthaginienses ad Scipionem, præferentes verbenas Æsculapii. 81. *salutem impetrant, solis transfugis exceptis.* ibid.
supplicio affecit optimum quemque Laodicensium Cassius. 625
supplicium de conspiratoribus in Mithridatem. 202
supplicium de militibus rapinas ausis, à Sylla sumptum. 385
de centurionibus supplicium. 9
de centurione qui falsò militem accusaverat.
supplicium de corruptis aliis militibus. 16
Surenæ descriptio. 140.141
Surenæ simulatio dolosa. 152
Surenæ subdola de pace ineundâ simulatio. 150
Surenam Orodes gloriæ invidens cacîdit. 155
suspiciones variæ bellorum inter Romanos & Antiochum. 87
suspectus tyrannidis Catilina à petitione consulatus rejicitur. 428
suspectum habet Archelaum Mithridates. 214
suspendit in medio castrorum Romanum quendam Spartacus ad terrorem suorum. 425
Sylla per vim occupat dictaturam 350
Sylla quot ex Mithrid. exercitu confecerit. 109
Sylla victus Vrbem ingreditur 404
Sylla & Cluentii congressus 380
Syllana seditio quando inciderit. 400. 401
Syllanæ copiæ quantæ ad Mithridaticum bellum. 190
Syphax Asdrubalis filiam in matrimonium ducit. 275
Syphax captus ad Scipionem ducitur. 14
Syphax Numidarum regulus. 6
Syphacis regis ingens simulatio 9
Syria aliquandiu potitus Ptolemæus. 122
Syria quomodo Romano accesserit imperio. 119
Syriam circa Euphratem Romanis subjecit Pompeius. 263
Syriam occupat Cassius. 625

T

T Abe periit in Sardinia Lepidus. 418
tabella insidiarum indices data Cæsari. 501
Tagum flumen transit Lucullus Vaccæis bellum illaturus. 283
Talabriga. 295
Talentis millequingentis flectitur Paulus ne Cæsari adversetur 443
Tanginus latronum dux. 298
Tantalus dux se Capioni cum exercitu dedidit. 297
tarditatis & insciti arguitur Crassus. 137
Tarentum magnus exercitus missus ob metum Antiochi. 95
Tarquinius cur regno pulsus. 644
Tarsus expugnata. 619. 620
Tarteſſum urbs. 256
Tarteſſus regulus ubi regnarit. ibid.
Taulantii populi. 425
Tauriſci populi 763
Taurus mons. 244
Taurus, Antonianus dux. 328
taurum casum ruptis vinculis fugientem ſolus cornibus acceptum tenuit Seleucus. 124
è tecto præcipitem dedit ſeſe Salaſſus. 603
è tecto quidam proſcriptorum ſeſe præcipites dejiciunt. 597
tela ardentia in Delminium jacta 761
telis confixit in muris diſpoſitos Cæſarianos Iuba rex Mauritaniæ Pompeio favens. 456
telis petitur Antonius à legionibus Macedonicis. 556
Telluris in eadem convocatur senatus poſt necem Cæſaris. 507
templa ex ſenatuſconſulto Cæſari dicata. 616
templa ſua in officinas convertunt Carthaginienſes in extremo periculo. 55
templorum ornamenta detrahunt Chii ut mulctam duûm millium talentorum ſolvant. 201
tempeſtas claſſem Cæſaris exagitat. 722. 723
tempeſtas claſſem debilitat. 718
tempeſtas Fimbriæ Flacciique naves confregit. 204
tempeſtas Mithridatis machinas bellicas inutiles reddit. 221
tempeſtas orta exagitat claſſem Cæſaris. 728. 729
tempeſtatibus multis actus Mithridates dum Lucullum fugit, quot & naves & viros amiſerit 223
ad Tenarum Murcus pro præſidio tenendo mittitur à Caſſio. 632
templum Æſculapii. 81
Tenctheres proſligat Cæſar. 756
Terentius Varro à Luſitanis funditur. 286
tergiverſatur Pompeius, negans pacem feciſſe cum Numantinis 299
Termantini Romanos aggrediuntur. 298
termini regni Antiochi qui. 112
Termiſum oppidum. 311
Romanis ſemper infidum. ibid.
Terponus urbs, à Cæſare oppugnatur. 763
terra Amazonum. 217
terra motus templa nonnulla proſtravit. 400
terram effodientibus & lapides tranſmoventibus plena caſtra

Antonii. 165
terrestris vita stabilior. 51
terror Panicus castra invadit Pompetana. 470
testamentum Cæsaris publicatum in præsentia plebis. 518
tessera qua data militibus ad Pharsalum. 475
tesseram à Cæsare accipiunt Lucii tribuni. 697
testudo in exercitu quid. 164
testudine se tutantur adversus Parthos Romani. 168
tetrarchæ fuga elapsi Eumachum Gallogræcis impositum cum præsidio Mithridatis ejiciunt. 200
Teutinus Dalmatarum dux. 765
theatrum penè absolutum, à Scipione cur demolitum. 367
Thebæ à Romanis deficiunt. 190
Thebanorum magna animi levitas. ibid.
Themiscyra à L. Lucullo oppugnatur. 224
Themiscyra ubi & à quibus condita. ibid.
Themiscyrensium fortis defensio. ib.
Themistoclis & Monesis per Antonium facta collatio. 157
Themistoclis exemplo sese salvat Rebulus. 617
thensam in Circensibus à senatu oblatam accepit Cæsar. 746
Theodorus libertus à S. Pompeio interfectus. 749
Theodotum Cassius egit in crucem ob necem Pompeii. 484
Thermodoon fluvius. 217
Thermopylarum angustias occupat Antiochus. 96
thesauros unà cum puero Polemocratia reguli cujusdam Thraciæ uxor, Bruto tradit. 633
thesaurus Mithridatis ubi absconditus, & quomodo detectus. 244 245
thesauri pecuniarum copiosi ubi 685
thesauri publici olim in Nemore servabantur. ibid.
thesauris Mithridatis potitur Pompeius. 245
Thessaliam curat ad persequendos piratas L. Cinna. 236
Tholuntes civitas. 10
Thon oppidum. 26
Thraces populi qui. 171
Thraciæ totius oportunissimus & munitissimus locus Lysimachia 86
Thraciam sibi subigere parat Antiochus. ibid.
Thurinum obsidet Spartacus Thrax 424
Tib. Gracchus cum plebe Capitolium occupat. 359
Tiberius Gracchus civilibus contentionibus initium dedit. 427
Tiberius Sempronius Longus in Iberiam profectus contra Carthaginienses. 261
Tibure olim thesauri sacri servabantur. 685
Tichiunta quid. 96.97
Tigranes Cappadociam invadit. 216
Tigranes & Mithridates mediante Pompeio redeunt in gratiam. 243
Tigranes fugientem Mithridatem in conspectum suum admitti non volens, in castello quodam more regio alli jussit. 227
Tigranes movet contra Lucullum. 219
Tigranes post acceptam cladem restaurat

ſtaurat bellum contra Lucullum. 230
Tigranes poſt triumphum Pompeii mox interemptus. 253
ad Tigranem generum fugit Mithridates. 223
Tigranocerta civitas. 216.228
Tigranocerta oppugnatur. 229
Tigranocerta quomodo capta. 230
Tigurini Piſonis & Caſſii exercitum ſub jugum mittunt. 755
timor in Vrbe ob adventum Antonii. 580
timor omnes invaſit ob mortem Iuliæ uxoris Pompeii. 438
Timotheus medicus Mithridatem curat. 232
tirones Decimi tranſeunt ad Cæſarem. 588
tirones exercet Pompeius. 463
tirones in exercitu Pompeii conſcripti ad Numantiam. 299
Titii & Galli diſcordia in exercitu Antonii quid mali pepererit 163
à Tithiis auxilia petit Vettilius. 290
Tithiis bellum infert Lucullus, quum iis ante pacem dederit Marcellus. 283
titulus Syllæ ſtatuæ affixus à ſenatu. 410
tonante Iove legem ferre, nefas eſt. 368
Toranius cæſus à triumvìris. 599
tolerantia laborum in rebus bellicis Mithridatis. 170
tolerantia fortitudinéque imperium Romanum crevit. 148
torques & armillas calcando Romani eadem continuant per CXX ſtadia. 230
tragœdiarum ſcriptor Artabazes 155
tragœdus Iaſon Trallianus. ibid.
tragula femur trajectus cadit dux Spartacus. 426
Trajanus. 484
Trajani patria urbs Hiſpaniæ quam Scipio Italicam vocavit. 275
Trallianorum perfidia in Italos hoſpites. 185
transfugæ cum Aſdrubale in templum Æſculapii ſe recipiunt. 81
ſolis transfugis exceptis Scipio reliquis Carthaginienſibus parcit. ibid.
transfugarum in Aſdrubalem convitia. ibid.
transfugæ ſe in templo concremant. ibid.
transfugæ clementer à Cæſarianis & Cæſare excipiuntur. 693
transfugas Spartacus non admittit. 424
de transfugis ſupplicia à Mithridate ſumpta. 238
transfugium militum ad Syllam. 401.402
transfugium parat ad Cæſarem Menodorus. 717
transfugii Maſaniſſæ ad Scipionem cauſa quæ. 275
transfugia crebra inter milites 681
transfugia obſeſſorum. 693
transfugit cum ſuis ad Romanos Phamæas. 65.66
transfugit ſeptem navibus ad Pompeium Menodorus. 717
Trebonius à Dolabella occiſus. 622
Triarius, à Lucullo miſſus, à Mithridate funditur. 232.233
Triballi populi. 757.758.

pro tribunali sedens Cæsar Lucium è Perusia vocat. 699
tribunus corona donatus. 204
tribunus plebis Italiæ M. Antonius à Cæsare constituitur. 453
tribunus plebis tegulis in curia à plebe interimitur. 370
tribuni potissimum in comitiis habenda ratio ad præstanda pollicita. 362
tribuni plebis cur sint creati, & eorum potentia. 349
tribunorum lex agraria. 354
tribuno plebis mœnia egredi non licet. 447
tribunus plebis minatur consulibus. 68
tribunitia potestas sacro sanctæ 370
tribunitia potestas à Pompeio restituta. 445
per Syllam in nihilum fermè redacta. ibid.
tribunitia potestas data in perpetuum Cæsari. 747
tribunitii ordinis viri multi à triumviris oppressi. 596
tributum indictum Siciliæ. 745
tributum novem annorum indictum ab Antonio Græcis. 674
tributum quinquennale indictum à Sylla Asiaticis. 213. 228
tributa decem annorum imperat Asiæ civitatibus Cassius. 632
tributa Iudæorum cur ceteris gentibus graviora. 119
tributa quibus indixerit Antonius. 674
tributa quomodo solvebantur Romanis. 353
tributa suis imponit Mithridates. 245
tributorum lex abrogata. 367
triremes Cæsaris Brundisii partim capit, partim succendit Ænobarbus. 686
triremes multas Romæ & Ravennæ fabricandas curat Cæsar. 718
triumphus C. Cæsaris devictæ Hispaniæ. 432
triumphus Lepidi de Hispanis 607
triumphus Scipionis describitur. 35. 36
triumphus Scipionis de Carthaginiensibus. 84
triumphus Scipionis devictæ Hispaniæ. 176
triumphus Sullæ de Mithridate 414
triumphus Ventidii. 157
triumphos quatuor agit Cæsar. 490
triumphans Pompeius Vrbem ingreditur. 252
triumviri creati pro dividundis agris. 357
triumviri Romanum imperium ceu fundum quendam inter se diviserunt. 352
triumvirorum edictum proscriptorium. 593
triumvirorum imperium agnoscentium regiones vastantur ab Ænobarbo. 686
triumvirorum in Vrbem ingressus. 592
triumvirorum nefaria scelera. 644
triumvirorum potestas multis displicuit in Vrbe nobilibus. 688
triumvirorum potentia quid mali pepererit. 438

triumvirorum potentia offensus Lucius bellum parat contra Cæsarem. 682
triumvirorum victoria potentiáque omnibus molesta. 638
à triumviris multi nobilium proscriptione proposita oppressi. 596
triumviratus initium. 589. 590. 637
triumviratum omnes antiquatum cupiunt. 688
Trojani belli spectatores Iupiter & Neptunus. 39
Tryphonem regni invasorem occidit Antiochus. 132
tumultus Alexandriæ ob necem occisorum Pompeii. 484
tumultus in urbibus datis in victoria præmium. 678
Turditaniam infestant latrociniis Lusitani. 289
turris Agathoclis. 8
turris incensa expugnatáque à Syllanis. 194
Tysca regio. 37
Tyndaridem dedentem se Pompeius mox expulsus reliquit. 734
tyrannorum corpora unco in Tiberim trahi solita. 512
tyrannos Syriæ oppidatim sustulit Antonius. 675
tyrannidis affectata nota in Cæsare. 496
tyrannidem primus sponte deposuit Sylla. 350

V

VAccæi à Lucullo infestati. 283
Vaccæi, Celtiberorum gens, Arvaccis vicina. ibid.
Vaccæis Lucullus arma intulit nullo populi Romani edicto. 287
Vaccæorum & Numantinorum bellum. 297
Vaccæorum viginti millia à Tito Didio deleta. 311
valetudinarius ad Epidamnum Cæsar bello interesse ad Philippos non potuit. 650
valetudinarius valde, Italiam petens Cæsar. 677
vallum castrorum jubet Cæsar diffringere processurus ad pugnam contra Pompeium. 474
vallum Pompeius CL stadiorum crebris castellis distinctum Mithridati circumdedit. 239
vallo cingit Perusiam Cæsar. 689
Vargunteius cum suis à Parthis conciditur. 149
Varinius Glaber contra Spartacum missus. 423
Varius dux Sertorianus à L. Lucullo captus & occisus. 223
Varro historicus. 433
Varronem philosophum & historicum servat in villa Calenus. 616. 617
Varus Terentiúsque Varro Siciliæ littora curant ad persequendos piratas. 236
Varus proscriptus. 605
in Minturnensium paludibus se abdit. ibid. *latronem inventus se esse dicit ut evadat.* ibid. *ejus interitus.* 606
Vari & Labieni & ceterorum nobilium capita ad Cæsarem relata. 493
Vates optimus quis. 525
Vatinius impudicitiæ accusatus. 435

vehiculo meritorio usi multi sese ad Cæsarem conferunt. 448
vectigal gregibus indictum apud Romanos. 353
velitatio quid. 6
velitatio crebra inter L. Lucullum & Mithridatem. 225
velitatio inter Antonianos & Cassianos. 507
venalium rerum creati censores. 458
venator quidam L. Lucullum per invia & ignota deducit post castra Mithridatis. 225
venenum ebibit Sophonisba potius quàm Romanis serviat. 15
venenum patri miscet Phrantes. 155
veneno infecta aqua multi Cæsarianorum pereunt. 455
veneno perire Mithridates non potuit. 248
venena Mithridatica. 248
Veneris mons. 290. *oleis consitus.* ibid.
Veneris templo spoliato in Elymais, tabe periit Antiochus. 131
Veneri ædem vovit Cæsar, inituras pugnam cum Pompeio. 470. 492
Veneris votam ædem dedicat Cæsar. 492
Veneris genitricis sacris operatur. 470
ad Veneris latus Cleopatræ effigies. 492
Venerem dat suis pro tessera Cæsar, & inde, Pompeius Herculem. 475
Venerem item dedit pro tessera ad Cordubam Cæsar. 493
veni, vidi, vici, litera Cæsaris ad senatum de Pharnace victo. 485
Ventidius in Asiam missus contra Parthos. 156. 709
Ventidii successus. 156
Pacorum regis filium in agro Cyrrestico fundit. ibid.
ulciscitur cladem sub Crasso acceptam. ibid.
Ventidius invidiam Antonii metuit. 57
Ventidius ad triumphum missus. ibid.
tres legiones ductu Ventidii Antonio se adjungunt. 580
Ventidius Fulginii obsessus ab Agrippa. 691
Sextius à Ventidio Cornificii duce obsessus. 620. *Ventidii interitus.* 611
Ventidius proscriptus, profugus ope liberti servatus. 616
ventris profluvio laboratum in castris Pompeii ad Numantiam. 299
Venusinorum à Romanis defectio. 374
Venusinos vincit Cosconius. 381
venia præteritorum data Tigrani à Pompeio. 243
versus Scipionis de Romæ excidio. 81
Versus Segestanorum dux. 765
Vespasianus Hierosolyma diruit. 119
Vestales servare jussa leges facta pacis. 714
Vestalium ædes viros introire nefas. 381
vestem dirumpit Pompeius quasi ab amicis proditus. 713
Vestini deficiunt à Romanis. 374
Vesuvium occupat Spartacus Thrax gladiator. 423
veteranorum militum concursus ad

ad Cæsarem Octavium. 533
veteranos lectissimos sibi conciliat Antonius. 528
Veterus. 763. *à Vetero Salassi deficiunt.* ibid.
Vetius Cato Sextum Iulium cæsis duobus millibus in Eserniam compulit. 375
Vettius ad necem Cæsaris submissus. 434. *idem in carcere paulo pòst necatus.* ibid.
C. Vetilius in Hispaniam contra Viriatum ducem missus. 289 *cum Vetilio pacem fieri ab iis qui superstites erant ex Galbæ crudelitate, impedit Viriatus.* 289
Vetilium eludit Viriatus. ibid.
Vetilius, senex & obeso corpore. 290. *vivus in manus hostium venit.* ibid.
Vetilium qui ceperat, tanquam hominem nihili, interficit. ibid.
Vetilii quæstor. 290
Vettones sibi adjungunt in Romanos Lusitani. 287
Vettonum fines depopulatur Cæpio. 294
Vetulinus proscriptus per aliquot dies fortiter pugnans, à lictoribus triumvirorum in frusta conciditur. 604
vexillum deducendi mos. 703
Vibonensibus fidem præstat Cæsar exemptos fore à prædestinatarum præmio urbium. 638. 639
vicos quadringentos Mithridatis invasit Murena. 214
vicinitas Galliæ formidolosa Romanis. 545
victima elapsa Pompeio sacrificanti, omen. 470
victor Mithridates in Armeniam se recipit minorem. 232
vincitur sæpe à Vacceis Mancinus. 300
victoria Alexandrina à Cæsare. 484
victoria Syllæ ad Charoneam. 199
victoria Cæsaris ad Cordubam. 493
victoria Cæsaris ad Mutinam. 572
victoria de Aquitanis, Agrippæ auspiciis, nunciata Cæsari animum restituit. 725
victoria Philippensis uni Antonio tribuitur. 629
victoria insignis Antonii & Cæsaris. 669. 670
victoria Luculli contra Mithridatem & Tigranem. 231
victoria Mithridatis. 183
victoria Mithridatis contra Murenam. 215
victoria nescivit uti Pompeius vel Cæsaris testimonio. 466 *item Sextus Pompeius.* 751
victoriæ nuntios ubique mittit Mithridates. 226
victoriæ prænuntiam navem in Vrbem mittit Scipio. 83
victualium rerum abundantia procreata per Pompeium. 438
vigilum cohortes constituit Cæsar. 746
villæ Ciceronis à Clodio dirutæ. 436
Vinidius Marcellus 730
vino utuntur parcè Numidæ. 39
violatoribus fani Apollinis militibus dona non dat Scipio. 83
virgis quendam è Novocomensium magistratu Marcellus in contumeliam Cæsaris cecidit. 443

virga laurea signum victoriæ Romanis. 36
virorum illustrium qui Brutum sequebantur, interitus. 669
viri illustres profugi, Pompeium sequuti, reduces in patriam. 715
Virginius proscriptus à triumviris quomodo servatus. 617
Viriatus è Galbæ crudelitate superstes. 288. 289. *Lusitanis præfectus præclara facinora edit.* 288
Viriatus impedit quominus fœdus cum Vetilio percutiatur. 289
Viriatus exercitum servat. 290
Viriaticum bellum. ibid.
Viriatus Carpetanum agrum depopulatur. ibid.
contra Viriatum missus Fabius Max. Æmilianus. 291
Viriatus non insolenter sua fortuna usus. 294
pax cum Viriato inita. 294
pax cum Viriato inita solvitur ibid.
Viriati fuga. 294
Viriati exemplo multæ aliæ latronum manus Lusitaniam incursionibus vastant. ibid.
amici Viriato perfidi. 296
Viriatus exigui admodum somni. ibid.
ad Viriatum quàm liber accessus. ib.
Viriati interitus. ibid.
Viriati funus. ibid
Viriati laudes. 297
Viriato succedit Tantalus. ibid.
Viriaticum bellum confectum. ibid.
virtus ducis præcipua existimatur audacia ab Annibale. 91
virtutis Romanæ exemplum in Cæsarem à Messala editum. 736
virtutem Gracchi admiratus Annibal hostem funere decorat. 334
in virtutem à fortuna destitutam Mithridates sævire non vult. 225
virtus ab ignavia capi non potest. 665
virtus animi in milite potius quàm numerus spectandus. 277
virtus Cæsaris vel hostium testimonio invicta. 488
virtus Crassi in quo præter solitum eluxit. 147
virtutes Antonii recensentur. 163
vita terrestris securior maritima. 51
vitam, quàm libertatem, maluere perdere Xanthii. 635
ultio cladis sub Crasso acceptæ. 156
ultio de servis perfidis justissima. 619
voluptatibus Græcanicis noluit assuescere populum Scipio. 367
voluptatibus vacans Sextus Iulius ab exercitu jaculis confossus interiit. 623
Volusius proscriptus à triumviris fugit ad Pompeium. 616
urbs à cædibus lustrata post secundam Gracchanam seditionem. 366
urbis imperium fato deberi tribus Corneliis. 430
urbi præficitur Æmylius Lepidus à Cæsare. 453
quas urbes condiderit Seleucus. 114
urbes Romanas quot deleverit Annibal. 34

urbes libertate donatæ à Sylla 211
in urbibus datis in victoriæ præmium, tumultus. 678
urbes septuaginta una hora spoliat Paulus Æmylius. 761
ursas aliásque bestias emittunt in hostes, Themiscyrenses. 224
Vtica civitas. 8
Vtica oppugnatur à Scipione. 9
Vtica, hyberna Romanorum. 67
Vtica secunda, in Africa, post Carthaginem civitas. 42
Vtica ultro se dedidit Romanis ibid.
Vticam hostes omnes deserunt accepto nuntio pugnæ, excepto Catone. 489
Vticensibus ignoscit Cæsar. 490
Vticensibus quæ data ex ruina Carthaginis. 84
Vticenses pollicentur se prius pro Catone quàm pro seipsis deprecatures. 489
Vticensibus syngraphas ad unam tradit & thesaures obsignatos Cato. ibid.
ab Vticensibus magnificè sepultus Cato. 490
Vulcano die sacra Romani nisi coacti non dimicant. 280
vulnus in collo accipit Scipio. 272
vulneribus viginti tribus confossus in senatu Cæsar. 502
vulturum duodecim auspicium Cæsari Vrbem ingredienti oblatum. 586
uxor Asdrubalis, ejus miserabilis cum filiis interitus.. 82
uxor mariti proditrix. 602. 603
uxor Coponio marito vitam impetrat amplexu sui. 612
uxoris ope servatur Antius proscriptus. ibid.
uxor Pompeii Iulia moritur. 438
uxorem cur repudiarit Cæsar 435
uxorem propriam dat filio Antiocho Seleucus pater. 128
uxores maritos partæ, ac ex seditione alios sperantes, Catilinæ pecunias sufficiunt. 428
uxores suas de regno desperans Mithridates interfici jubet. 227
uxorum proscriptorum virtus in maritos. 597
uxor Ligarii cum marito cædi vult. 602
uxoris Aruntii interitus. 601
uxor Apuleii viro interminatur indicaturam se eum si solus fugiat. 612. *cum viro egreditur.* ibid.
uxor Virginii proscripti. 617
uxor Septimii maritum prodit. 602. *qua die casus maritus, novas celebrat nuptias.* 603
uxor Salassum prodit. ibid.
uxoris desiderio Lentulus se magnopere affligit. 612
uxorius Pompeius. 155

X

Xanthippus Lacedæmonius Carthaginiensium dux. 2
Xerxes. 97
Xanthus civitas expugnata. 620
Xanthios bello adoritur Brutus. 633
exclamatio Antonii super decem millibus à Xenophonte salvis reductis. 165
Xipharem filium interficit Mithridates. 245
Xolla. 56

Xorus Carthaginis conditor à nonnullis fertur. 1

Z

Zacynthiorum quondam coloni Saguntini. 258

Zama civitas. 13

Zenobius Mithridatici exercitus dux, Chium occupat. 100

Zenobium Ephesii in carcerem conjectum necant. 101

Zenodotiam Mesopotamiæ civitatem expugnat Crassus. 136

FINIS.

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA DE GRANADA

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA GRANADA